

שבוע פרשת ויחי

(27 December 20 – 2 January 21)

י"ב – י"ח טבת תשפ"א

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ת, שיחות ואגרות קודש

מאת
כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן
מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנץ החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:

וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְכִי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ, וְצִאֲצֵאֵי כָל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כְּלָנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלֹא־מִדֵּי תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְאָמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה א פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחֲגֹךְ: יִשְׂאֵל יְהוָה א פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לָךְ שְׁלוֹם:

וְשִׁמּוֹ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵין אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבור של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָּה אַתָּה יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לִבְּךָ וּכְכָל נַפְשְׁךָ וּכְכָל מַאֲדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבִינֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּבְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעֵנוּ אֵל מִצְוֹתֶי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֲתָּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל לִבְבְּכֶם וּכְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנִתְּתִי מִטָּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרֵה וּמַלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דָגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנִתְּתִי עֵשֶׂב בְּשַׁעְרְךָ לִבְהֶמְתְּךָ, וְאִכְלָתָ וּשְׂבַעְתָּ. הַשְׁמַרְנוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לִבְבְּכֶם, וְסִרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְהָרָה אִף יי בָּכֶם וְעַצֵּר אֶת הַשְּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָה אֲשֶׁר יי נָתַן לָכֶם. וְשִׁמַּתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתֶם אֹתָם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּבְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנִתְּנוּ עַל צִיצִית הַקֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרֵאיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּם אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתֵי, וְהָיִיתֶם קֹדְשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתָכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרִינִי מִקַּבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָּה לְרַעְךָ כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבֵנָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ כְּתוֹרָתְךָ. אֲךָ צְדִיקִים יִרְדּוּ לְשִׁמְךָ וְיִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קמנים - וגם מבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבריל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מותרו או שקבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראש־תיבות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה תהיה כולו ייחפץ ל"חדר ובית של צדקה".

ק"מ

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ה סימן שבהם מלת עדותך בוי"ו חולם):

א אֲשֶׁר־יִמְיֶיךָ הַלְלִים בְּתוֹרַת יְהוָה: ב אֲשֶׁר־יִצְרִי עֲדוֹתֶיךָ בְּכָל־לֵב יִדְרְשׁוּהוּ: ג אֵף לֹא־פָעֲלוּ עוֹלָה בְּדַרְכֵיךָ הַלְכוּ: ד אַתָּה צִוִּיתָה פְּקֻדֶיךָ לְשֹׁמֵר מֵאֵד: ה אֲחֲלִי יִפְנוּ דְרָכֶיךָ לְשֹׁמֵר חֻקֶיךָ: ו אֲנִי לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהַפְיִטִי אֶל־כָּל־מִצְוֹתֶיךָ: ז אֲוֹדֶךָ בַּיָּשָׁר לֵבִי בְּלִמְדֵי מִשְׁפָּטֶיךָ: ח אֶת־חֻקֶיךָ אֲשֶׁמֹר אֶל־תַּעֲבֹבִי עַד־מָאֵד: ט בְּמַה יִּזְכֶּה־נַּעַר אֶת־אַרְחוֹ לְשֹׁמֵר כְּדִבְרֶךָ: י בְּכָל־לֵבִי דִרְשָׁתִיךָ אֶל־תִּשְׁנֵנִי מִמִּצְוֹתֶיךָ: יא בְּלִבִּי צִפְנֹתִי אִמְרֹתֶיךָ לְמַעַן לֹא אֲחַטָּא־לָךְ: יב בָּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמִדְרֵי חֻקֶיךָ: יג בְּשִׁפְתֵי סִפְרֹתִי כָל מִשְׁפָּטֶיךָ: יד בְּדֶרֶךְ עֲדוֹתֶיךָ שִׁשְׁתִּי פֶעַל כָּל־הָיוֹן: טו בְּפִקּוּדֶיךָ אֲשִׁיחָה וְאֶפְיֹחָ אֶרְחֹתֶיךָ: טז בְּחֻקֶיךָ אֲשַׁתְּעָשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח

המשך תהלים בעמוד עה

סוף זמן קידוש לבנה, יום שלישי בערב, י"ד טבת

אגרות קודש

ב"ה, י"א טבת, ה'תשי"א

ברוקלין

האברך ווי"ח אי"א וכו' מו"ה ... שי

שלום וברכה!

בעתו קבלתי מכתבו מיו"ד כסלו המודיע אשר לפי דעתו מצב בתו... שתחי' הוא רציני ומבקש להתפלל בעדה, ומסיים שמתחייב ברגע שתחלים לגמרי להיות ליהודי שומר דת.

לא עניתי לו תיכף מפני רבוי הטרדות אף שבהיותי על ציון כ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ הזכרתי את בתו שתי' בבקשת רפואה קרובה. ובטח נתן ברכתו. ונוסף על זה שהודיעני גיסו שי' שמצב בתו שתחי' הוטב, אקוה שיוכל להודיעני בקרוב שחזרה לבריאותה.

למרות זה שכותב הוא במכתבו שהנהו חפשי בדעות, בכל זה כותב הנני עליו את התואר איש ירא אלקים כו', שכאשר שמענו לא פעם ושנים מכ"ק מו"ח אדמו"ר הכ"מ שקרא לאיש יהודי איש ירא אלקים שכן הוא בטבעו, ובלשונו הוא: א איד ניט ער קען און ניט ער וויל זיין אפגעריסן פון אלקות, אלא שלפעמים מפני סיבות חיצוניות יוכל לדמות בנפשו שאינו ירא אלקים ח"ו או כמו שכותב במכתבו שהוא חפשי בדעות.

רואים בטבע שכדי לראות את הפנימיות שבנפש האדם, הנה בכלל נעשה זה על ידי זעזוע, ואפשר להיות בשני אופנים: (א) על ידי מאורע לא טוב ח"ו או (ב) על ידי ענין של שמחה יוצא מדרך הרגיל, על ידי שתי אלו נזדעזעה הנפש ונופלים הלבושים החיצוניים ומתגלה טהרתה ופנימיותה.

בנידון שלו נתגלה הפנימיות על ידי ענין של חולי בתו שתחי', ויהי רצון שמכאן ולהבא לא תתעלם הפנימיות ואם יהי' רצון שתתגלה ג"כ הפנימיות שבפנימיות, הרי יהי' זה על ידי ענינים ומאורעות של שמחה.

אקוה להתבשר ממנו בקרוב בשורה טובה מבריאיות בתו שתחי' ומעניניו בכלל.

בברכה, שיבשר טובות בגו"ר בקרוב,

מנחם שניאורסאהן

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	יט) עין יעקב מסכת מועד קטן	קפא
ב) מזמורי תהלים קיט, קכ	ג	כ) מסכת פסחים עם ביאורים	
ג) מאמר ד"ה יהודה אתה יודוך אחיך		מדף לו עד דף מב	קפב
ה) שבת פרשת ויחי, י"ח טבת תש"ל	ה	מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ד) שיחת שבת פרשת ויחי,		כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	
י"ח טבת, ה'תש"ל	יא	אדמו"ר הזקן	ריג
ה) שיחת מוצש"ק פ' בא, יו"ד שבט ה'תש"ל	טז	כב) שולחן ערוך הלכות שבת	
ו) לקוטי-שיחות – פרשת ויחי כרך י	ל	לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן	ריג
ז) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח		כג) תורה אור חכלילי עינים מיין	
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	לה	אדמו"ר הזקן	רטז
ח) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויחי	לו	כד) תורת חיים	
ט) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת ויחי	לח	אדמו"ר האמצעי	רכג
י) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויחי	עח	כה) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך	
שיעורים בספר התניא (מוגה)		אדמו"ר ה"צמח צדק"	רכד
לשבוע פרשת ויחי	עט	כו) תורת שמואל תרל"ב	
יב) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויחי	צ	אדמו"ר מוהר"ש	רכה
יג) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	צג	כז) קונטרס התפילה	
שיעורי רמב"ם		אדמו"ר מוהרש"ב	רכז
יד) – ג' פרקים ליום, לשבוע פרשת ויחי	צו	כח) ספר המאמרים – תש"ו	
טו) – פרק אחד ליום, לשבוע פרשת ויחי	קמז	אדמו"ר מוהרי"צ	רכח
טז) – ספר המצוות, לשבוע פרשת ויחי	קסט	כט) ספר השיחות ה'תש"ד בלה"ק	
יז) נביאים וכתובים		אדמו"ר מוהרי"צ	רלב
ירמיה פרק מט-נ, דניאל פרק יא	קעא	ל) ספר הזכרונות פרק מד	רלג
יח) משניות – מסכת אהלות		לא) אגרות קודש	
ביאור קהתי	קעג	אדמו"ר מוהרי"צ	רלז
		לב) חומש לקריאה בציבור	רלט
		לג) קריאה התורה למנחת שבת-קודש	רמה
		לד) לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי	רמו
		לה) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	רמז

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

בברכות שבירך יעקב את בניו, נאמר:

נסתלק בשנת תקע"ג) ב'תורה אור'⁴, ש'מבאר ענין "יודוך

אחיק" בנוגע לראובן שמעון ולוי האחים של יהודה, ושם מבואר

בהרחבה ענינם בעבודת ה', ראובן – התבוננות באלוקות בדרגה של ראייה,

שמעון – התבוננות באלוקות בדרגה של שמיעה, לוי, על שם 'לוי' אישי

אלי, התחברות לאלוקות על ידי

העיסוק בתורה, וכל זה הוא הכנה

והקדמה ליהודה – ענין ההודאה.

ויש לומר 'בדרך אפשר' –

טעם הדבר ש'מבאר אדמו"ר

חזקן במאמר זה ענין "יודוך

אחיק" רק בנוגע לראובן

שמעון ולוי, אף ש'יהודה

היה מלך על כל השבטים⁵

ולא רק על שלושה אחים אלו, ש'זהו

לפי ש'עקר החדוש ב"יודוך

אחיק" הוא בנוגע לראובן

שמעון ולוי ש'נולדו לפניו

ומכל מקום הם 'מורים' לו ומחבטלים

לפניו, כי בנוגע לשבטים

ש'נולדו לאחר יהודה והיו

צעירים ממנו, אין זה חדוש כל-

כך שהתבטלו לפניו. ובפ'ט לפי

הדעה⁶ בפרוש דרשתרבותינו ז"ל⁷ על הפסוק⁸

חמור בתורה בעשרת הדברות

"כבד את אביך וגו'", "את -

לרבות אחיק הגדול", שגם

אותו צריך לכבד ש'קאי והכוונה לא

רק על הבכור ש'נולד ראשון,

אלא גם אם הוא גדול רק

מ'מנו, ואינו הגדול שבאחים, בכל

זאת צריך לכבד אותו. ולכן ענין

"יודוך אחיק", ב'חינת

בס"ד. שבת פרשת ויחי, י"ח טבת, ה'תש"ל

(הנחה בלתי מוגה)

יהודה אתה יודוך אחיק, ידך בערף אויביך

וגו'¹. וידוע הדיוק בזה², מהו אומר

"יהודה אתה", שלא נאמר בן כל השבטים,

ובפ'ט ש'ממשיך ואומר "יודוך אחיק", ה'ינו,

ש'מדבר ליהודה בלשון נוכח, ואם בן הנה-ליה-

למימר "יהודה יודוך אחיק", ותבת "אתה"

מיתרת לכאורה. גם צריך להבין, מהי השכיכות

ד"יודוך אחיק" למה שכתוב ב'המשך הפסוק

ידך בערף אויביך", ש'הפירוש בזה הוא, ש'יש

אויב" (ולא באפן שלא יהיה אויב כלל), אלא

ש"ידך" הוא "בערף אויביך", וה'ינו, לא רק כמו

שכתוב³ "ונתתי את כל אויביך אליך ערף",

ש'האויב בורח, ולכן הערף הוא לנגדו, אלא עוד

זאת, ש"ידך בערף אויביך", להכותו כו'.

(ויוכן ב'הקדים באור אדמו"ר ה'זמן

ש'ש'בוע זה חל יום ההלולא שלו

בכ"ד טבת) ב'תורה אור'⁴, ש'מבאר ענין "יודוך

אחיק" בנוגע לראובן שמעון ולוי. ויש לומר

ב'דרך אפשר' טעם הדבר ש'מבאר ענין "יודוך

אחיק" רק בנוגע לראובן שמעון ולוי, אף

ש'יהודה היה מלך על כל השבטים⁵, ש'זהו לפי ש'עקר החדוש ב"יודוך אחיק"

הוא בנוגע לראובן שמעון ולוי ש'נולדו לפניו, כי בנוגע לשבטים ש'נולדו

לאחרי יהודה, אין זה חדוש כל-כך. ובפ'ט לפי הדעה⁶ בפרוש דרשתרבותינו ז"ל⁷ על הפסוק⁸ "כבד את אביך וגו'", "את - לרבות אחיק הגדול",

ש'קאי לא רק על הבכור, אלא גם אם הוא גדול רק מ'מנו. ולכן ענין "יודוך

השבטים, ובפ'ט ש'ממשיך

ואומר "יודוך אחיק", ה'ינו,

ש'מדבר יעקב ליהודה בלשון

נוכח בגוף ראשון, ואם בן

הנה-ליה-למימר היה לו לומר

"יהודה יודוך אחיק", ותבת

ומילה "אתה" מיתרת

לכאורה?

גם צריך להבין דיוק נוסף בפסוק

זה, מהי השכיכות לפי פנימיות

הדברים ד"יודוך אחיק" למה

שכתוב ב'המשך הפסוק הזה

ידך בערף אויביך",

ש'הפירוש בזה לפי פשוטו הוא,

ש'יש "אויב" (ולא מדובר

באפן שלא יהיה אויב כלל),

אלא שמתגברים על האויב על ידי

ש"ידך" הוא "בערף

אויביך", וה'ינו, לא רק כמו

שכתוב³ בדברי הקדוש-ברוך-הוא

לבני ישראל ובכוחותיו לגבי הכניסה

לארץ ישראל "ונתתי את כל

אויביך אליך ערף", ש'האויב

בורח, ולכן הערף הוא לנגדו

של מי שמפניו האויב בורח, אלא

עוד זאת, ש"ידך בערף

אויביך", להכותו כו' וכשנכנס

באויב זו התבוננות גדולה יותר מאשר

שהאויב בורח מבלי שפגעו בו,

והשאלה היא מהו קשר הדברים בין

יודוך אחיק לידך בערף אויביך?

(ב) ויוכן המענה לדיוקים אלה

ב'הקדים באור אדמו"ר ה'זמן

(ש'ש'בוע זה חל יום

ההלולא שלו בכ"ד טבת

(1) פרשתנו מט, ט. (2) רד"ה יהודה אתה יודוך פר"ת (ספר המאמרים פר"ת ע' ריז), תרפ"ח (ספר המאמרים תרפ"ח ע' מה).

(3) משפטים כג, כז. (4) מה, א ואילך. (5) ראה ב"ר פפ"ד, יז. ילקוט שמעוני ויחי רמז קנט. (6) ראה זח"ג פב, א. פג, א.

סהמ"צ להרמב"ם שרש ב'. ספר חסידים סי' שמה. שער המצוות להאריז"ל יתרו כ, יב. ברכי יוסף ליו"ד סר"מ סכ"ב

(ובשיווי ברכה שם). וראה תורת מנחם - רשימת היומן ע' רפו. (7) כתובות קג, א (ושם: כבד את אביך ואת אמך.. וי"ו

יתירא (דואת אמך) לרבות את אחיק הגדול). (8) יתרו כ, יב.

יהודה אתה ידורך אחיך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

בתפילה שבהם פונים אל הקדוש-ברוך-הוא בנוסח "אתה" לשון נוכח
(גוף ראשון) ל"הוא" למקומות שבהם פונים בלשון נסתר (גוף שלישי),
וההבדל הוא ש"הוא" מורה על מי שהוא נסתר ונעלם מעיניו
ומהבנתו של המדבר, ומהותו אינה ידועה בגלוי אלא היא נסתרת,
מה-שאין-כן "אתה" מורה
על בחינת הגלוי, ולכן תבת
המילה "אתה" מורה על שלש
מדרגות באלוקות שהן כלן
בחינת הגלוי. ספירת
המלכות כפי שהיא בעולם האצילות
נקראת "אתה", לפי שענינה
הוא ההמשכה מלמעלה למטה
והגלוי של האורות האלוניים
המאירים בעולם האצילות שירדו
להאיר בעולמות בריאה-
יצירה-עשיה שלמטה מעולם
האצילות ("ומשם יפרד" 16)
כמבואר בחסידות, עולם האצילות
נקרא עולם האחדות, משום שיש בו
מידה רבה של גילוי אלוקות, וכל
עניינו בטלים לאלוקות בביטול
מוחלט כך שאחדות ה' ניכרת בו
בגלוי, ואילו בעולמות בריאה-יצירה-
עשייה יש נבדלים (רוחניים וגשמיים)
שחשים את מציאותם ואינם בטלים
לאלוקות בביטול מוחלט בעולמות אלו
יש גם פירוד מאלוקות, ורמז לענין
הפירוד הוא האמור בתורה שמגן-עדן
יצא נהר 'משם יפרד' לכמה נהרות),
ועוד זאת, בנוסף לכך שספירת
המלכות היא זו שדרכה ובאמצעותה
נמשכים ומתגלים האורות הנעלים
לעולמות בריאה-יצירה-עשייה, יש
ענין נוסף של שייכות מיוחדת של
ספירת המלכות לענין הגלוי שגלוי
כל הספירות להאיר ולהשפיע
הוא על-ידי ספירת
המלכות 17, וכמו שהוא גם

הודאה, שהוא ענין הבטול, כאדם שמורה לדברי חברו (גם אם הוא
מבין וסבור אחרת) ומתבטל לפניו הוא רק בנוגע לראובן שמעון
ולוי שהם אכן מתבטלים לפני יהודה אף שנולדו לפניו, מה-שאין-כן
בנוגע לשאר השבטים, שמעלת יהודה אצלם היא מצד
השכל, והם מכירים במעלתו של
יהודה כי כך מחייב השכל וההגיון
שלהם ולא באפן של הודאה
וביטול.
ומה שכתוב "יהודה אתה"
גו', בתוספת המילה 'אתה', מה שלא
מצינו בברכות יעקב לשאר השבטים,
הנה בענין "אתה" 9 איתא
מובא בזהר 10 "תלת דוכתי
אקרי אתה", שלוש מקומות
(בחינות, דרגות) נקראו 'אתה'
ומבאר בזהר 11, ששלוש
הדרגות ב"אתה" הן בחינת
מלכות, בחינת חסד, ובחינת
חכמה. פי על ספירת החכמה כתיב 12 "פי אתה אבינו",
ועל ספירת החסד כתיב 13 "אתה פהן לעולם",
וספירת המלכות נקראת "אתה", בהמשך
הכתוב "אתה גו' על דברתי מלכי". וזהו גם מה
שכתוב פאן "יהודה אתה", פי "יהודה" קאי על
ספירת המלכות, שהיא הספירה האחרונה, וכמו
שכתוב 14 "ותעמד מלדת". והענין בזה, פמבאר
ב'סידור' בדרושי 'ברוך שאמר' 15 ההפך בין
"אתה" ל"הוא", ש"הוא" מורה על מי שהוא
נסתר ונעלם, ומהותו אינה ידועה בגלוי, מה-
שאין-כן "אתה" מורה על בחינת הגלוי, ולכן
תבת "אתה" מורה על שלש מדרגות שהן כלן
בחינת הגלוי. ספירת המלכות נקראת "אתה",
לפי שענינה הוא ההמשכה והגלוי בעולמות
בריאה-יצירה-עשיה ("ומשם יפרד" 16), ועוד
זאת, שגלוי כל הספירות הוא על-ידי ספירת
המלכות 17, וכמו שהוא גם בכחות הנפש, שענין
המלכות הוא גלוי אל הזולת, וגם הגלוי שפכל
הכחות הוא ענין בחינת המלכות שבהם 17.

בכחות הנפש, שענין המלכות הוא גלוי אל הזולת
שהי' אין מלך בלא עם, וגם הגלוי שפכל הכחות של הנפש, לא
רק מידת המלכות עצמו, הוא ענין בחינת המלכות שבהם 17 שכן,
בכל הכוחות והמידות יש התכלות, ולכן יש מלכות שבחסד, מלכות

ומבאר מהו תוכן ענין 'אתה' ששייך לשלוש הספירות חכמה, חסד ומלכות).
והענין בזה, פמבאר ב'סידור' סידור עם מאמרי חסידות של אדמו"ר
הזקן (הנקרא 'סידור עם דא"ח', דברי אלוקים חיים) בדרושי במאמרי
חסידות על תפילת "ברוך שאמר" 15 ההפך ההבדל בין המקומות

(9) בהבא לקמן - ראה אוה"ת פרשתנו (ויחי כרך ב) שסג, ב ואילך. (10) ח"ג קצג, ב. (11) סידור עם דא"ח לט, ג ואילך.
ביאווה"ז להצ"צ ח"א ע' תכב. ע' תקכד ואילך. (12) ישע"י סג, טז. (13) תהלים קי, ד. (14) ויצא כט, לה. (15) הנ"ל הערה 11.
(16) בראשית ב, י. (17) ראה לקו"ת מסעי פט, סע"ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שבגבורה וכו', ובכל הכוחות, הגילוי של הכוח לפעול ולהשפיע מחוץ לאדם
- 2 עצמו הוא עניין המלכות שבאותו כוח.
- 3 וְהָנָה, סְפִירַת הַמַּלְכוּת (שהיא גם, כמבואר בתורת הסוד, שורש נשמות
- 4 ישראל), נִקְרָאת 'כְּנֶסֶת יִשְׂרָאֵל', עַל שֵׁם שְׂבוּנָסֶת וְאוֹסֶפֶת
- 5 בְּתוֹכָהּ כָּל הַגִּלּוּיִים שֶׁלְמַעֲלָה
- 6 מִמֶּנָּה¹⁸, הֵינּוּ מֵהַסְפִּירוֹת שֶׁלֹּמַעֲלָה
- 7 מֵהַמַּלְכוּת בְּסֹדֶר הַסְפִּירוֹת, וְהַמְשָׁכַת
- 8 וְגִלּוּי כָּל הָעֲנִינִים שְׁכֻנוֹתֵים
- 9 וְאוֹסֶפֶת בְּסְפִירַת הַמַּלְכוּת שִׁירָדוֹ
- 10 וְיוֹמֵשְׁכוֹ וְיִתְגַּלּוּ לְמִטָּה נִפְעָל עַל-
- 11 יְדֵי סְפִירַת הַחֶסֶד, שֶׁנִּקְרָאת
- 12 בְּדוּרָה "יוֹמָא דְאִזִּיל עִם כְּלָהּ
- 13 יוֹמִין"¹⁹, יוֹם שֶׁהוּלָךְ עִם שָׂאֵר כָּל
- 14 הַיָּמִים. כְּלוּמָר, כָּל אַחַת מֵהַמִּדּוֹת הִיא
- 15 "יוֹם" נִפְרֵד, הַמְשַׁכָּה וְהוֹרָה אַחֶרֶת, אֵךְ
- 16 בְּחִינַת הַחֶסֶד (הַנִּקְרָאת "יוֹמֵם", כְּתוּב
- 17 "יוֹמֵם יְצוּה' ה' חֶסֶד") הִיא אוֹר כָּלִי
- 18 הַמֵּאִיר גַּם בְּשָׂאֵר הַ"יָּמִים" וְלֹא רַק
- 19 בְּ"יוֹם" שֶׁלָּהּ, כִּי הָאֶרֶת שׁוֹרָה וְפוֹעֵלֶת
- 20 בְּכָל הַמִּדְרָגוֹת, וְגַם עֲנִין הַגִּלּוּי
- 21 שֶׁבְּסְפִירַת הַמַּלְכוּת הוּא בְּאֻמְצָעוֹת
- 22 מִידַת הַחֶסֶד שֶׁעַל-יְדֵיהֶם נִמְשָׁךְ כָּל
- 23 הַגִּלּוּי בְּסְפִירַת הַמַּלְכוּת. וְכֵן
- 24 סְפִירַת הַחֶכְמָה, שֶׁהִיא
- 25 רִאשִׁית הַגִּלּוּי²⁰ שֶׁהִיא
- 26 הַסְפִּירָה הָרִאשׁוֹנָה, הֵן בָּאֵדָם
- 27 שֶׁנִּקְרָא "עוֹלָם קָטָן"²¹ בְּחֻכְמָה
- 28 כְּפִי שֶׁהִיא בְּכוֹחוֹת הַנֶּפֶשׁ, וְהֵן
- 29 בְּ"עוֹלָם גָּדוֹל" בְּסְפִירַת הַחֻכְמָה
- 30 כְּפִי שֶׁהִיא מֵאִירָה בְּעוֹלָם וְכֵן גַּם
- 31 לְמַעֲלָה סְפִירַת הַחֻכְמָה כְּפִי שֶׁהִיא
- 32 רִאשִׁית הַגִּלּוּי רִאשִׁית הַגִּלּוּי שֶׁל הָאוֹר
- 33 הָאֱלֹקִי בְּאֻמְצָעוֹת עֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת.
- 34 וְזֶהוּ "יְהוּדָה אֶתָּה יוֹדוּךְ
- 35 אַחִיד", לִפִּי פְּנִימִיּוֹת הַדְּבָרִים,
- 36 שֶׁאֵף-עַל-פִּי שְׂ"יְהוּדָה" קָאִי
- 37 מִכּוּון עַל סְפִירַת הַמַּלְכוּת, וְ"אַחִיד" קָאִי מִכּוּון עַל הַשְּׂבָטִים
- 38 רְאוּבֵן שֶׁמַּעֲזֵן וְלֹא, שֶׁלְפָנָיו וְלְמַעֲלָה מִמֶּנּוּ, וּבְסֹדֶר הַסְפִּירוֹת
- 39 סְפִירַת הַמַּלְכוּת הִיא הָאֲחֵרוֹנָה וְהַתַּחְתּוֹנָה מִבֵּין עֶשֶׂר הַסְפִּירוֹת, וְכָל שָׂאֵר
- 40 הַסְפִּירוֹת בָּאוֹת לִפְנֵיהֶן וְהֵן לְמַעֲלָה מִמֶּנּוּ, מִכָּל-מָקוֹם "יוֹדוּךְ אַחִיד",
- 41 וְאֵחָיו שֶׁל יְהוּדָה, הֵינּוּ הַסְפִּירוֹת שֶׁלֹּמַעֲלָה מִסְפִּירַת הַמַּלְכוּת 'מִדּוּם' לְסְפִירַת

- 42 הַמַּלְכוּת וּמִתְבַּטְּלִים אֵלֶיהָ שְׂזָהוּ הַסִּיבָה לְהוֹדָא וּלְבִיטוֹל כְּלָפִי סְפִירַת
- 43 הַמַּלְכוּת הִיא מִצַּד מַעֲלַת הַגִּלּוּי שֶׁבְּסְפִירַת הַמַּלְכוּת ("יְהוּדָה
- 44 אֶתָּה", שֶׁהוּא עֲנִין הַגִּלּוּי כְּמִבּוּאָר לְעֵיל בְּהַרְחָבָה כִּיצַד הַמִּילָה 'אַתָּה'
- 45 קְשׁוּרָה בְּעִינֵין הַגִּלּוּי, בְּמִיּוֹחַד בְּהַקְשֵׁר זֶה שֶׁל סְפִירַת הַמַּלְכוּת בְּתוֹר הַסְפִּירָה
- 46 שֶׁדְּרָכָה וּבְאֻמְצָעוֹת הוּא הַגִּלּוּי שֶׁל
- 47 שָׂאֵר הַסְפִּירוֹת וְעוֹד), שְׂנִמְשָׁכַת
- 48 סְפִירַת הַמַּלְכוּת כְּפִי שֶׁהִיא בְּעוֹלָם
- 49 הָאֲצִילוּת וְיוֹרֵד לְהַתְגַּלּוֹת בְּעוֹלָמוֹת
- 50 בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה, וְהֵינּוּ,
- 51 שֶׁאֵף-עַל-פִּי שֶׁגַּם בְּשָׂאֵר
- 52 הַסְפִּירוֹת וְלֹא רַק בְּסְפִירַת הַמַּלְכוּת
- 53 יֵשְׁנֵהוּ עֲנִין הַגִּלּוּי, הֲרִי גִלּוּי זֶה
- 54 שֶׁל שָׂאֵר הַסְפִּירוֹת הוּא רַק
- 55 בְּמִקְוָמָם כָּל אַחַת בְּמִקְוָם (הֵינּוּ
- 56 הַדְּרָגָה וְהַעֲנִין הָרוּחָנִי) שְׁבוּ הִיא
- 57 נִמְצָאֶת וּמֵאִירָה, וְאֵין זֶה בְּעֶרְךָ
- 58 וְעִינֵין הַגִּלּוּי שֶׁבְּשָׂאֵר הַסְפִּירוֹת לֹא
- 59 יֵחַס וְהַשׁוּוּאָה לְסְפִירַת הַמַּלְכוּת
- 60 שֶׁפּוֹעֵלֶת אֶת הַגִּלּוּי שֶׁל הָאוֹר
- 61 הָאֱלֹקִי שֶׁל כָּלֹלֹת הַסְפִּירוֹת גַּם
- 62 בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יְצִירָה-
- 63 עֲשִׂיָּה (כְּמִבּוּאָר בְּ"תוֹרָה
- 64 אוֹר"²² בְּ"כְּתָב-יֵד-קֶדֶשׁ
- 65 אֲדָמוֹר" נִשְׁמָתוֹ-עֲדָן",
- 66 שְׂזָעִיר-אַנְפִּין' הַמִּדּוֹת הָעֲלִיּוֹנוֹת
- 67 חֶסֶד, גְּבוּרָה וְכו' (הַנִּקְרָאוֹת 'פְּנִים
- 68 וְעִירוֹת' כִּי הָאוֹר הָאֱלֹקִי הַמֵּאִיר בֵּהֶן
- 69 הוּא 'קָטָן' וּמוֹעֵט לְגַבִּי הָאוֹר הַמֵּאִיר
- 70 בְּמוֹחִין וּבְ"אִירֵין אֲנִפִּין) הוּא סוֹף
- 71 'עוֹלָמוֹת הָאֵין-סוֹף', וְסְפִירַת
- 72 הַמַּלְכוּת שֶׁמְשַׁכָּה וּמַגִּילָה אֶת
- 73 הָאוֹר הַזֶּה לְמִטָּה הִיא שְׂרָשׁ
- 74 הַנִּבְרָאִים, שֶׁזֶּהוּ עֲנִין שְׂנִי
- 75 הַנִּבְרָאִים' שֶׁל הָאֵרֶן, 'כְּרוֹב
- 76 אֶחָד מִקְצֵה מִזֶּה הַמִּכּוּון כִּנְגַד
- 77 סוֹף עוֹלָמוֹת הָאֵין-סוֹף, וְכְרוֹב אֶחָד
- 78 מִקְצֵה מִזֶּה"²³ הַמִּכּוּון כִּנְגַד הַתַּחֲתֵל עֲנִין הַנִּבְרָאִים, וְהַיְחִיבוֹר בֵּין שְׁנֵי
- 79 הַקְּצוֹת הַלָּלוּ הוּא עַל יְדֵי סְפִירַת הַמַּלְכוּת). וְזֶהוּ "יוֹדוּךְ אַחִיד",
- 80 הַ"אֲחִים" שֶׁל יְהוּדָה, הַסְפִּירוֹת שֶׁלֹּמַעֲלָה מִסְפִּירַת הַמַּלְכוּת 'מִדּוּם' לְסְפִירַת
- 81 הַמַּלְכוּת וּמִתְבַּטְּלִים כְּלָפִיה מִצַּד הַגִּלּוּי שֶׁל הָאוֹר הָאֱלֹקִי הַנִּעֲלָה
- 82 בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה שֶׁנִּפְעָל עַל יְדֵי סְפִירַת הַמַּלְכוּת,

(18) ראה פרס שער כג (שער ערכי הכינויים) ערך כנסת ישראל. (19) ראה זח"ג קג, א-ב. קצא, א-ב. עץ חיים שער כה (שער דרושי הצלם) דרוש ב. פרי עץ חיים שער הסוכות פ"א. שער מאמרי רשב"י פ' יתרו תרומה ואמור. לקו"ת האזינו עו, ב. ועוד. (20) ראה לקו"ת שה"ש כו, ד. ובכ"מ. (21) תנחומא פקודי ג. זח"ג רנז, ב. תקו"ז תס"ט (ק, ב. קא, א). (22) תרומה פא, א-ב. (23) תרומה כה, יט. ויקהל לו, ח.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 **כִּינּוּ שְׁעַל-יְדֵי הַיְרִידָה** באמצעות ספירת המלכות, כאמור לְעוֹלָמוֹת
 2 **בְּרִיאָה-יִצְרִיָּה-עֲשִׂיָּה נַעֲשֶׂה עֲלֵי גַם בְּסִפִּירַת הַחֲכָמָה** שהיא
 3 הספירה הראשונה והנעלית ביותר שכאשר היא נמשכת ומתגלית, הדבר פועל
 4 בה עליה. **וְעַל-דֶּרֶךְ הַמִּבְאֵר בַּתְּנִיָּא** 24 **שׁ"תְּכִלִּית הַשְּׁתַּלְשָׁלוֹת**
 5 **הָעוֹלָמוֹת כּו'** מאור האין-סוף,
 6 היינו המטרה והכוונה והתכלית של
 7 הבריאה **אֵינוֹ בְּשִׁבִּיל עוֹלָמוֹת**
 8 **הָעֲלִיוֹנִים**, ולא ייתכן שבבריאת
 9 העולמות העליונים נשלמה הכוונה
 10 והתכלית של הבריאה **הוֹאִיל וְלָהֶם**
 11 **לְעוֹלָמוֹת הָעִלְיוֹנִים (אֲפִילוֹ עוֹלָם**
 12 **הָאֲצִילוֹת** שיש בו גילוי אלוקות
 13 נעלה מאור) לעולמות העליונים, כל
 14 התהוותם מהאין-סוף בסדר
 15 השתלשלות' היא **יְרִידָה מְאֹד**
 16 **פָּנָיו יִתְבָּרַךְ** "שאוּר-אֵין-סוֹף הַבְּלִי-
 17 גבול הנעלה מכל העולמות ירד
 18 ממדרגה למדרגה ועבר צמצומים
 19 רבים כדי לברוא עולמות אלו, וכיוון
 20 שכל מציאותם היא "ירידה מאור פניו",
 21 בוודאי אין הם המטרה והתכלית אף
 22 **עַל-יְדֵי-זֶה שְׁהַגְלִיּוּם** של האור
 23 האלוקי האין-סוף **נִמְשָׁכִים עַד**
 24 **לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה**, העולם הכי
 25 תחתון, שדווקא הוא התכלית והמטרה
 26 של הבריאה, כמבואר בתניא שם, **אֲזִי**
 27 **מִתְעַלֶּה גַם עוֹלָם הָאֲצִילוֹת**.
 28 **וְהִי עֲנִינוֹ שֶׁל עוֹלָם**
 29 **הָאֲצִילוֹת בְּסִפִּירוֹת - הוּא**
 30 **סִפִּירַת הַחֲכָמָה** 25 כמבואר בתורת
 31 הסוד עשר הספירות מאירות בכל אחד
 32 מארבעה העולמות, ובפרטיות יותר,
 33 באצילות מאירה בעיקר ספירת החכמה
 34 (בבריאה – ספירת הבינה, ביצירה –
 35 שש המידות, ובעשיה – ספירת
 36 המלכות)..
 37 **ג) וּמִמְשִׁיךְ בְּתוֹכוֹ**, בדברי יעקב
 38 בברכתו ליהודה, בהמשך ל"יהודה אתה יודוך אחיך" ואומר **"יְדֶךָ בְּעֶרְךָ**
 39 **אוֹיְבֶיךָ"** (ולעיל בתחילת המאמר נשאלה השאלה מהו הקשר, לפי פנימיות
 40 הדברים, בין שני חלקי הפסוק).
 41 **וְהַעֲנִין בְּזֶה, דְּהִנֵּה מִצַּד מַעֲלַת "יְהוּדָה אֶתָּה" (שְׁלַכְן** מפני
 42 מעלתו **"יודוך אֶחֱיךָ"** הם מתבטלים כלפיו) ונתבאר לעיל בעניין מעלתו
- של יהודה **עֲנִין הַגְּלִיּוֹת** של האור הנעלה שמאיר בעולם האצילות
בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יִצְרִיָּה-עֲשִׂיָּה (כַּנ"ל על ידי ספירת המלכות
 שממשיכה ומגלה את הלמטה), **הִרִי הָעֶקֶר** עיקר הגילוי ועיקר המעלה
 הוא **הַגְּלִיּוֹת בְּעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה דְּוָקָא**, העולם הזה הגשמי **שְׁאֵין**
תַּחְתּוֹן לְמִטָּה הַיְמָנוֹ, העולם
 הנחות ביותר שבו שורר העלם והסתר
 על האלוקות והמטרה והתכלית היא
 שדווקא בעולם הזה יהיה גילוי אלוקות
 שבו בעולם הכי תחתון **פּוֹעֲלִים**
"יְרִידָה לוֹ יִתְבָּרַךְ
בַּתְּחִתּוֹנִים", ועושים אותו מקום
 ראוי שהקדוש-ברוך-הוא "ידור" ויתגלה
 בו, וזאת **עַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה** שיהודי
 עובד את ה' **דְּאֶתְפַּקֵּא** בכפיית
 והכנעת היצר הרע והתגברות על
 התאוות של הגוף והנפש הבהמית
וְאֶתְהַפְּקָא והפיכת הרע לטוב
 והחושך לאור, **כְּמִבְאֵר בַּתְּנִיָּא** 26
שׁ"כּ עֲלֶה בְּרִצּוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ
לְהִיּוֹת נִחְתָּרוֹת לְפָנָיו
יִתְבָּרַךְ, כִּד אֶתְפַּקֵּא סְטָרָא-
אַחְרָא כאשר הצד האחר, הצד
 ההפוך מצד הקדושה, נכפה ונכנע
וְאֶתְהַפְּקָא חֲשׂוֹכָא לְנֹהָרָא,
 והחושך מתהפך לאור **שְׁאִיר אֹר**
 ה' דווקא **בְּמָקוֹם הַחֹשֶׁךְ** היינו
 עולם הזה הגשמי, העולם הכי תחתון
 מבחינת גילוי האור האלוקי, **בִּיתָר**
שָׂאת וְיָתֵר עַז, וְיִתְרוֹן אֹר מִן
הַחֹשֶׁךְ ויש מעלה מיוחדת ויתרון
 מיוחד לאור המאיר מתוך החושך
 וההעלם כו', יותר מאור שמאיר
 במקום של אור **[שְׁעִנִּין זֶה של אור**
 המאיר מתוך החושך **שִׁיךָ לְמִטָּה**
 בעולם הזה הגשמי התחתון **דְּוָקָא**,
וְלֹא בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, שְׁשָׁם
"לֹא יִגְוֶרְךָ רָע" 27 אין בכלל
 נתינת מקום לרע המתנגד לטוב ומסתיר עליו, ולחושך המסתיר על האור].
וְזֶהוּ עֲנִין "יְדֶךָ בְּעֶרְךָ אוֹיְבֶיךָ", כִּי "אוֹיֵב" המתנגד לאלוקות
 ומפריע לעבודת ה' **הוּא הַקְּלָפָה** כוחות המנגדים לקדושה ומסתירים
 עליה כמו קליפה המכסה את הפרי **וְסְטָרָא-אַחְרָא, שְׁפִירוֹשׁוֹ** 28 **צַד**
אַחַר שְׁאֵינוֹ צַד הַקְּדוּשָׁה, כִּי צַד הַקְּדוּשָׁה הוּא הַשְּׂרָאָה

(24) פל"ו. ראה ספר המאמרים תרנ"ח ע' ל. תרע"ח ע' קיב. ד"ה באתי לגני תשי"א (תורת מנחם ספר המאמרים באתי לגני ח"א ע' ט). (25) ראה עץ חיים שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"ה. פי"ג. (26) פל"ו. (27) תהלים ה, ה. לקו"ת במדבר ג, ג ואילך. (28) תניא פ"ו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 בלא לב ולב' מתפרש במקומות אחרים בחסידות על עשיה באמת, בלב
2 (שם).
3 (ד) וזהו "יהודה אתה יודוך אחיך, ידך בערך אויביך",
4 ומעתה מוכן הקשר בין שני חלקי הכתוב, לפי המשמעות הפנימית ששעל-
5 ידי הגלוי (שעל זה מורה המילה
6 "אתה" כמבואר לעיל) של האור
7 האלוני המאיר באצילות שיומשך
8 להתגלות בעולמות בריאה-
9 יצירה-עשיה עד לעולם
10 העשיה התחתון, לפעל
11 הענין ד'אתפכיא' כו', כדי
12 שעולם העשיה התחתון יהפוך להיות
13 'דירה' לקדוש-ברוך-הוא וכו' תשרה
14 השכינה בגלוי נעשה עליו בכל
15 הספירות, גם בספירות החסד
16 והחכמה השייכות במיוחד לספירת
17 המלכות (שהיא הפועלת את ההמשכה
18 מלמעלה למטה והגלוי למטה) מפני
19 השייכות של ספירות אלו לאתה, ענין
20 הגלוי, כמבואר לעיל. ועד והעילוי
21 שנפעל על ידי זה בספירות העליונות
22 (שמצד עצמן הן למעלה מספירת
23 המלכות) הוא עד כדי כך שעל-ידי-
24 זה באים לאמתית הענין
25 ד'אתה" (למעלה משלש
26 הדרגות מלכות חסד וחכמה,
27 שנקראות "אתה" כמבואר לעיל,
28 שהן ספירות עם 'ציור' וגדר מסוים),
29 וענין 'אתה' כפי שהוא לאמיתו שזהו
30 בחינת העצמות, עצמותו ומהותו
31 של הקדוש-ברוך-הוא בעצמו,
32 אמתית המציאות המציאות
33 היחידה שהיא אכן מציאות אמיתית

1 והמשכה מקדשתו של הקב"ה, היינו גילוי אלוקות ששורה על
2 דבר שבטל אצלו יתברך, ככל איש ישראל כל יהודי למטה
3 למרות שהנשמה האלוקית מלוכשת בגוף גשמי הנמצא בעולם הזה הגשמי
4 שבכחו של כל יהודי להיות בטל ממש לגבי הקב"ה ועד לביטול
5 לאלוקות ברמה כזו שמוכן לוותר על
6 חייו במסירת נפשו על קדשת
7 השם, וכמאמר הידוע²⁹ א
8 איד, ניט ער וויל און ניט ער
9 קען זיין אפגעריסן פון
10 אלקות, יהודי, לא רוצה ולא יכול
11 להיות מנותק מאלוקות, ולכן כל
12 דבר של רע וחושך והעלם
13 שמפריד אותו מאלקות, הרי
14 זה "אויב" שלו.
15 ועל זה על ניצחון האויב' מסוג זה,
16 המבואר לעיל נאמר "ידך בערך
17 אויביך"³⁰, כי "ערך" בניגוד
18 לפנים, אין בו התגלות הכחות
19 הפנימיים של נפש האדם,
20 ובעבודה ועניינו של ה'עורף'
21 בעבודת ה' הוא ענין 'אתפכיא',
22 עבודת ה' בדרך של כפיית והכנעת
23 הרע והתגבורת על התאוות שהיא
24 עבודה של האדם שאין לו מצד
25 עצמו, מפני מצבו הרוחני הירוד,
26 חשק ורצון ואין לו חיות
27 להתעסק עם המנגד, ו"כמאן
28 דשדי בטר בתפוי" כו'³¹,
29 וכמי שמשליך מאחוריו כתפו, כלומר,
30 ההתעסקות שלו בכך היא ללא חיות
31 והתלהבות וכמו אדם שמספק השפעה
32 למי שאינו אוהבו שאינו עושה זאת
33 ברצון ובסבר פנים יפות אלא משליך
34 לו מאחוריו כתפו, מבלי להפנות אליו את פניו, והעובד את ה' באופן כזה,
35 ללא חשק ורצון, נחשב למי שעובד בלא לב ולב³² (על פי הכתוב בדברי
36 הימים 'מזבולון יוצאי צבא ערכי מלחמה בכל כלי מלחמה חמשים אלף ולעדר
37 בלא לב ולב', ופירש רש"י, בשם המדרש, "בין במתכוין בין שלא במתכוין
38 היו מנצחין", ולפי זה הביטוי מתייחס לדבר שנעשה ללא כוונה ורצון, אמנם
39 הרד"ק פירש "אלו היו לערוך מלחמה כנגד אויבי דוד בלא לב ולב, כלומר
40 שלא היה להם שתי לבבות כי אם לב אחד שלם אל דוד", ועל פי זה, הביטוי

(29) ראה אג"ק אדמו"ר מהור"י צ"ח ד' ע' שפד (הועתק ב"היום יום" כה תמוז). ע' תקמו (הועתק ב"היום יום" כא סיון).
ד"ה באתי לגני ה'ש"ת פ"ג (ספר המאמרים ה'ש"ת ע' 115. ע' 117). ועוד. (30) ראה גם תו"א ויחי שם, ג. (31) ראה
תניא פכ"ב. (32) ע"פ לשון הכתוב - דברי הימים א' יב, לג וכפי' ויק"ר פכ"ה, ב - הובא בפרש"י שם. וראה גם לקו"ת
שלח מב, ריש ע"ד. (33) הל' יסוה"ת פ"א ה"ד.

יהודה אתה ידורך אחיך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

לענין גילוי האלקות שמתחיל בספירת המלכות ופעל גילוי של ספירת החכמה
 וספירת החסד שגם הן נקראות 'אתה' 'שעל-ידי-זה' מתוך העבודה של
 'אתה' כפי שהיא בדרגות אלה (ופועלת עליו בכל הספירות, כמבואר לעיל)
 מגיעים לאמתית הענין ד'אתה', עצמיות האלקות שמתגלה
 בספירת החכמה, כמו שכתוב
 בתנאי פרק ל"ה בהגה"ה,
 "כאשר שמעתי ממורי עליו-
 השלום כו" הרב המגיד ממעזריטש
 שאין-סוף ברוך-הוא הוא
 אחד האמת האחד שקיים ונמצא
 במציאות אמיתית מוחלטת שהוא
 לבדו הוא ואין זולתו, ומלבדו
 אין שום דבר שקיים במציאות אמיתית
 אלא הכול בטל אליו בביטול מוחלט
 וזו היא מדרגת החכמה"³⁷.
 ועד שבאים לקיים היעוד
 שנאמר בהמשך ברכת יעקב ליהודה
 "כי יבא שילה ולו יקהת
 עמים"³⁸ (לא רק באפן
 ש'ידך בערף אויבך',
 'אתפציא', מצב שבו מכניעים את
 האויב ומתגברים עליו אבל הוא נשאר
 במציאותו וממשיך להיות אויב כמו
 מי שמכניע את יצרו ומתגבר על
 תאוותו לפי שעה אבל יצרו נשאר יצר
 רע וממשיך לפתות אותו אלא
 באפן שיתבטלו האויבים, היינו
 הקליפות והסטרא-אחרא לגמרי
 ויתהפכו לקדשה, שאז
 כשיתקיים ייעוד זה וגם אומות העולם
 יתבטלו לקדושה ככתוב ו'לו יקהת
 עמים' יקים מה שכתוב³⁹ 'ועמדו זרים ורעו צאנכם',
 בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.

ב'תורה אור'³⁵ לאדמו"ר הוקן שזהו ההתייחסות הזו לעצמות אלקות
 והכוונה לעצמותו כשפונים אל הקדוש-ברוך-הוא בצורת הפנייה 'אתה' מה
 ש'שם שמים שגור בפי כל'³⁶, ואפילו תינוקות יודעים
 כו' וכשיהידי מתייחס אל הקדוש-ברוך-הוא, כולל יהודים שאין להם ידיעה
 והבנה בפרטי הדרגות והבחינות
 באלקות, ואפילו תינוקות שהיודעים
 על מציאות האלקות מתכוונים
 לעצמות האלקות, שענין זה של
 התייחסות אל עצמותו באמירת 'אתה'
 אינו בבחינת ה'גלויים', היינו
 התגלות והתפשטות האור האלקי
 שהרי ב'גלויים' היה ענין
 העצמות שהוא אמתית המציאות, ולכן על
 הנמצאים לא שיד לומר "אתה", ורק בשרואים
 בנמצאים את אמתית המציאות, אזי שיד בהם
 אמתית הענין ד'אתה'. ולזה באים על-ידי
 העבודה באפן של "יהודה אתה" וגו', שעל-
 ידי-זה מגיעים לאמתית הענין ד'אתה',
 שמתגלה בספירת החכמה, כמו שכתוב בתנאי
 פרק ל"ה בהגה"ה, "כאשר שמעתי ממורי
 עליו-השלום כו" שאין-סוף ברוך-הוא הוא אחד
 האמת שהוא לבדו הוא ואין זולתו, וזו היא
 מדרגת החכמה"³⁷. ועד שבאים לקיים היעוד
 "כי יבא שילה ולו יקהת עמים"³⁸ (לא רק באפן
 ש'ידך בערף אויבך', 'אתפציא', אלא באפן
 שיתבטלו לגמרי ויתהפכו לקדשה), שאז יקים
 מה שכתוב³⁹ 'ועמדו זרים ורעו צאנכם',
 בביאת משיח צדקנו, בקרוב ממש.
 ומהות האלקות תהיה נראית בנבראים בגלוי באים על-ידי העבודה
 באפן של "יהודה אתה" וגו', כמבואר לעיל באריכות שהכוונה

(34 שם ה"א. 35) וירא יד, ב. 36) ראה ספר המאמרים תרפ"ט ס"ע כג. וש"נ. 37) חסר קצת (המו"ל). 38) פרשתנו מט, יו"ד. 39) ישעי' סא, ה.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שבת קודש עמ' ב

אותו בדבק זה.
 שנינו במשנה: רבי אליעזר אומר אף תכשיטי נשים וכו'. הגמרא
 מבררת מה הם 'תכשיטי נשים'. מקשה הגמרא: תכשיטי נשים
 סלקא דעתך - וכי על תכשיטי נשים עולה בדעתך לומר שאוסר
 רבי אליעזר, הלא תכשיטי נשים הם בשמים לתלות בצוארן
 להריח, וכחל ושרק לצביעת פניהן, ואיזה חמץ יש בהם. מתרצת
 הגמרא: אלא אימא - תגרוס כך, רבי אליעזר אומר, אף טיפולי
 נשים - סולת חמץ שנשים מדבקות לבשרן להשיר שערן, דאמר
 רב יהודה אמר רב, כגות ישראל

הגמרא חוזרת לפירוש הראשון ומקשה עליו: ואלא מאי צריך
 לומר, שקולן של סופרים הוא כמו שפירשנו לעיל שהוא פרוך
 דאושכפי - דבק של רצענים, אם כן קשה אמאי קרי ליה האי -
 למה קוראו התנא 'קולן של סופרים', והרי 'קולן של רצענים' מיבעיא
 ליה - יש לו לקוראו.
 מתרצת הגמרא: אמר רב אשישיא, לעולם קולן של סופרים פירושו
 פרוך דאושכפי - דבק רצענים, (ומאי) [ואמאי] קרי ליה - ומה
 הטעם שהוא נקרא 'קולן של סופרים', משום דסופרים נמי מדבקין
 בהו נירויתיהן - שהסופרים העושים נייר מעשבים גם מדבקים

בס"ד. שיחת ש"פ ויחי, י"ח טבת, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

א. פרשת ויחי שקורין ביום הש"ק זה, היא חלק מהתורה שנקראת "תורת חיים", תורה שמאירה
(נר מצוה ותורה אור"¹) ומורה את הדרך בחיים, וגם "תורת אמת"², שבזה נכלל גם שהיא מציאות
ותכלית בפני עצמה (לא רק שמורה הוראה בחיים, שזהו כמו הכנה לענין נוסף), כי, "אמת" הו"ע שיש
בו תכלית בפני עצמו (כולל גם שאינו "מסובב" מענין אחר).

[וכיון ש"אסתכל באורייתא וברא עלמא"³, הרי זה נמשך גם בעולם – כידוע מ"ש הרגצ'ובי⁴ בנוגע
למ"ש בדברי הרמב"ם במורה נבוכים⁵ שיש ענינים בעולם שאינם מכוונים, ואינם מציאות בפני עצמם,
אלא רק הכנה לענין שלאח"ז, שזהו רק קס"ד במו"נ⁶, אבל כפי שהענין בא להלכה בספר הי"ד, הנה
גם ענינים שלכאורה הם רק הכנה לענין שלאח"ז, יש להם מציאות ותכלית בפני עצמם⁷].

ולדוגמא:

"חנן לנער על פי דרכו"⁸ – שהחינוך "על פי דרכו" הוא לא רק הכנה לענין שיבוא לאח"ז, אלא
זהו גם תכלית בפני עצמו, ועד כדי כך, שמדגישים את המעלה שבדבר, ש"גם כי יזקין לא יסור ממנה"⁸,
היינו, שזהו"ע שנשאר בתמידות.

ועד"ז בנוגע לתפלה, שאף שענינה בקשת צרכיו (כמ"ש הרמב"ם⁹), "שציונו הש"י שיבקש האדם
זה ממנו ית' לבד"¹⁰, וא"כ, כשאין לו צרכים מיוחדים, אינו צריך להתפלל, מ"מ, אין התפלה רק הכנה
למילוי צרכיו, אלא יש בה תכלית בפני עצמה, ועד שזהו כללות ענין העבודה – "ועבדתם את ה'
אלקיכם"¹¹ (שקאי על המצות עשה דתפלה⁹).

ועד"ז בנוגע לענין ד"בכל דרכיך דעהו"¹², שאע"פ שאין זה הענין ד"ושמרו דרך ה' לעשות צדקה
ומשפט"¹³, אלא "דרכיך", עניני הרשות, שנקראים על שמו של האדם, מ"מ, אין זה רק הכנה לענין
התומ"צ, אלא ע"י "דרכיך" גופא נעשה "דעהו" – כמדובר כמ"פ¹⁴ שזהו לא רק באופן ש"כל מעשיך
יהיו לשם שמים"¹⁵, אלא באופן ש"דרכיך" (אכילתו ושתייתו) גופא מהווים תכלית בפני עצמו, שע"ז
נעשה "דעהו" – "דע את אלקי אביך"¹⁶, שזהו הפירוש ד"בכל דרכיך דעהו", שבתוך ובענין "דרכיך" גופא
ישנו הענין ד"דעהו".

וכן הוא בנוגע לפרשת ויחי, שהיא הסיום של כל ספר בראשית¹⁷, שתוכנו "מעשה אבות", שהוא
סימן לבנים¹⁸:

(9) ריש הל' תפלה.
(10) סהמ"צ להצ"צ שרש מצות התפלה בתחלתו (דרמ"צ
קטו, א).
(11) משפטים כג, כה.
(12) משלי ג, ו.
(13) וירא יח, יט.
(14) ראה לקו"ש ח"י ע' 104. וש"נ.
(15) אבות פ"ב מ"ב.
(16) דברי הימים-א כח, ט.
(17) נוסף על היותה הכנה לספר שמות, שבו מסופר אודות
מעמדו ומצבו של בני" בגלות.
(18) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב,
ו. ועוד.

(1) משלי ו, כג.
(2) בזכרון אחדים: ואי אפשר שתהי' "תורת חיים", אלא א"כ
היא "תורת אמת".
(3) זח"ב קסא, ריש ע"ב.
(4) ראה צפע"נ למו"נ (צפע"נ עה"ת דברים ע' שעג ואילך).
מפענח צפונות פ"ז ס"א. וש"נ.
(5) ח"א פ"ב. וראה גם תורת מנחם – התועדויות חנ"ג ע'
48 ואילך. וש"נ.
(6) ולהעיר, שבדרך כלל הולך הרגצ'ובי בעקבות הרמב"ם –
"יד ביד" – גם במ"ש במו"נ, מלבד במקום זה (ראה גם תורת
מנחם – התועדויות שם).
(7) ראה גם תורת מנחם – התועדויות שם ס"ע 234. וש"נ.
(8) משלי כב, ו.

1 מהלשון "מעשה אבות סימן לבנים", משמע, שיש מקום לשאלה מהו הצורך בסיפור "מעשה אבות",
 2 הרי זה ענין שאירע לפני אלפי שנים, ומה נוגע לנו לידע זאת? – והמענה הוא, שזהו "סימן לבנים",
 3 היינו, שכל בני" בכל הדורות, עד לדורנו זה, צריכים ליקח מזה הוראה בדרך החיים, מה לעשות ומה
 4 לא לעשות, מה טוב ומה לא טוב.

5 ולכאורה אין זה דבר בפני עצמו, אלא רק סימן ונתינת כח לבנים. אבל האמת היא, שלאחרי שענין
 6 זה נכתב בתורה, תורת אמת, הרי זה נעשה ענין ותכלית לעצמו.

7 והענין בזה – כפי שמבאר רבינו הזקן¹⁹ [בעל ההילולא דכ"ד טבת, שחל ביום ששי שלאח"ז,
 8 שמתברך מיום הש"ק זה] בענין "אין קורין אבות אלא לשלשה"²⁰, "שבחי" האבות היא ירושה לבניהם
 9 אחריהם בכל דור ודור. . צריך להיות בכל אדם, (לפי) שהם שרש ומקור כל נשמות ישראל, ולכן,
 10 "מעשה אבות" הו"ע אמיתי שישנו גם עתה בתור ענין בפ"ע, ולא רק הכנה לענין נוסף, כנ"ל בנוגע
 11 לכללות התורה, תורת חיים וגם תורת אמת.

12 ב. המשך שיחות א"ב – ביאור ענינם של מנשה ואפרים (ב' אופני עבודת בני" בגלות²¹): "מנשה",
 13 "כי נשני אלקים את כל עמלי²² ואת כל בית אבי²³ – הדגשת התשוקה והקשר ל"בית אבי", ו"אפרים",
 14 "כי הפרני אלקים בארץ עניי²⁴ – הדגשת היתרון שנעשה ע"י הירידה "בארץ עניי" דוקא; והטעם
 15 שמנשה ה' הבכור, ואעפ"כ, יש מעלה יתירה באפרים, שלכן הקדימו יעקב בברכה, כי, תכלית המכוון
 16 הוא היתרון שנעשה ע"י הירידה בארץ עניי²⁵ (אפרים), אלא שהעבודה בפועל ובגלוי היא ע"י הקדמת
 17 הזכרון והקשר עם בית אבי (מנשה), כמו הקדמת "סור מרע" ל"עשה טוב"²⁶. וכל זה צ"ל גם בעבודת
 18 כאו"א מישראל²⁷ – הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בהוספות ללקו"ש ח"ה בסופו (ע' 459
 19 ואילך); חט"ו ע' 432 ואילך.

* * *

20

(25) ועד"ז מצינו אצל יעקב עצמו – "ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה" (ריש פרשתנו), י"ז בגימטריא "טוב", והיינו, שי"ז השנים שחי יעקב בארץ מצרים היו שנותיו המובחרות (בניגוד לשאר ימי חייו, שעליהם אמר "מעט ורעים היו" (ויגש מז, ט)), וכפי שביאר רבינו הזקן להצ"צ, ע"פ מ"ש "ואת יהודה שלח לפניו ג' להורות גשנה", "להתקין לו בית תלמוד כו", שע"י לימוד התורה מתקרבים להקב"ה, ועי"ז נעשה גם במצרים – "ויחי" ("היום יום" דשבת זו – יח טבת), וטעם הדבר – לפי שדוקא במצרים ישנו העילוי דיתרון האור מתוך החושך (ראה לקו"ש ח"י ע' 160 ואילך. וש"נ).

(26) ועד"ז הקדמת העבודה דאתכפיה לעבודה דאתהפכא. (27) ובהקדים – שכללות הענין דירידת הנשמה בגוף הוא בדוגמת הירידה למצרים וולכן, "בכל יום ויום חייב אדם לראות את עצמו כאילו הוא יצא היום ממצרים" (כמ"ש רבינו הזקן בתניא פמ"ז), ושם צ"ל לכל לראש הענין הזכרון * ד"בית אבי", כדי שלא להתפעל (לא רק מהסביבה, אלא גם) מה"אל זר" * שיש בגופו של אדם" (שבת קה, ב), ולאח"ז בא היתרון שע"י הירידה כו'.

(19) תו"א ר"פ וארא (נה, א).

(20) ברכות טז, ב.

(21) שזהו ענינם המיוחד של "שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה" (פרשתנו מח, ה) – כמובן בפשטות שאי אפשר להשוות את המעמד ומצב של ראובן ושמעון, שנולדו בד' אמותיו של יעקב, שאצלו מעולם "לא פרשה ישיבה כו" (יומא כח, ב), למעמד ומצב של אפרים ומנשה, שנולדו בארץ מצרים, "ערות הארץ" (מקץ מב, ט. שם, יב), עוד לפני שיעקב הגיע (ואפילו לפני ש"את יהודה שלח לפניו ג' להורות גו" (ויגש מז, כח)) להאיר את ארץ מצרים.

(22) "עמל" דייקא, דכיון ש"לא מרובכם חשק ה' בכם כי אתם המעט מכל העמים" (ואתחנן ז, ז), לכן יש צורך ביגיעה תמידית, וכמ"ש (משלי טז, כו) "נפש עמל עמלה לו". וכמדובר פעם בארוכה (ראה תורת מנחם – התוועדויות חנ"ב ע' 33 ואילך. וראה גם חנ"ו ס"ע 120. וש"נ) אודות הענין ד"אדם לעמל יולד" (איוב ה, ז), שיש בזה ג' ענינים: "עמל מלאכה", "עמל שיחה" ו"עמל תורה" (סנהדרין צט, ריש ע"ב).

(23) מקץ מא, נא.

(24) שם, נב.

(*) ונוסף על הזכרון לעצמו. צריך להזכיר גם ליהודי נוסף – מצד החיוב ד"פרו ורבו", שצריך לעשות עוד יהודי, והרי זוהי המצוה הראשונה (ראשונה לא רק בזמן, אלא גם במעלה וחשיבות) שבתורה (ראה תורת מנחם – התוועדויות חנ"ז ע' 242 הערה 18. וש"נ), ומה גם שזוהי ההכנה לביאת משיח (שתלוי) במעשיו ועבודתו כל זמן משך הגלות (תניא רפ"ז), כמארז"ל (יבמות סב, סע"א. וש"נ) "אין בן דוד בא עד שיכלו כל נשמות שבגוף".

(**) "זו" דייקא (ולא האדם עצמו) – כמובן מדברי רבינו הזקן בתניא (פכ"ח) בנוגע לנפילת מחשבה זרה, שזהו "כמשל אדם המתפלל בכוונה ועומד לנגד ערל רשע ומשיח ומדבר עמו כדי לבלבלו כו".

ג. מאמר (כעין שיחה) ד"ה יהודה אתה יודוך אחיך גו'.

* * *

ד. בהמשך להמדובר לעיל (במאמר²⁸) אודות הפסוק²⁹ "יהודה אתה יודוך אחיך", הנה גם בנוגע להנהוג לבאר פירוש רש"י בפרשת השבוע, נתעכב על ענין ששייך ליהודה – על הפסוק³⁰ "גור ארי" יהודה גו'".

הביאור בפירוש רש"י: "גור ארי" – על דוד נתנבא (שרק אצלו מצינו ב' תקופות: "גור" ואח"כ "ארי"), בתחלה גור, בהיות שאול מלך עלינו אתה הייתה המוציא והמביא את ישראל³¹, ולבסוף ארי, כשהמליכוהו עליהם. וזהו שתרגם אונקלוס שלטון יהא בשירויא, בתחלתו" (ולא ככתיב"ע ות"י: "גור בר אריון");

"מטרף, ממה שחשדתיך בטרופ טורף יוסף חי' רעה אכלתה³², וזהו יהודה שנמשל לארי³³. בני עליה, סלקת את עצמך ואמרת מה בצע וגו'³⁴, וכן בהריגת תמר שהודה צדקה ממני³⁵, לפיכך כרע רבץ וגו', בימי שלמה³⁶ איש תחת גפנו וגו'³⁷,

– דכיון שהסיבה לכך שיהודה זכה במלוכה (ולא ראובן) היא בגלל ש"מטרף בני עליה" ("לפיכך כרע רבץ גו'"), הרי כשם שאצל ראובן מצינו הן הענין דהצלת יוסף, והן ענין התשובה על בלבול יצועי אביו, עכצ"ל שכן הוא גם אצל יהודה, ולכן מוכרח לפרש ש"עליה" קאי על הסילוק לא רק מהריגת יוסף אלא גם מהריגת תמר. והחילוק בין ראובן ליהודה, שהמעלה של ראובן היא בנוגע לעצמו, ואילו המעלה של יהודה היא בנוגע לטובת והצלת הוולת, ולכן ראוי יהודה למלכות, כי תפקידו של המלך לדאוג לצרכי העם –

הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש חט"ו ע' 439 ואילך.

* * *

ה. נהוג ללמוד גם ענין באגרת התשובה, ובפרט בעמדנו ביום הש"ק שלפני יום ההילולא של רבינו הזקן, בעל אגה"ת, והרי בודאי צריך להיות לימוד תורתו ביום ההילולא, ביום השבת שלפניו וביום השבת שלאחריו, ובזה גופא יש מעלה מיוחדת בלימוד אגה"ת, שנוסף לכך שזהו"ע של רזין דאורייתא, הרי זה גם ענין של נגלה דתורה, כמדובר פעם בארוכה³⁸ שבאגה"ת ישנם ענינים ע"פ נגלה הרבה יותר מאשר בשאר חלקי ספר התניא (שער היחוד והאמונה, חלק ראשון וכן אגה"ק), שעיקרם הוא פנימיות התורה.

ולהעיר גם מהשייכות של ענין ההילולא לענין התשובה – כי, ענין התשובה הוא כמ"ש³⁹ "והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה", וזהו גם ענין ההילולא, ובפרט אצל צדיקים שמיד ביום ההסתלקות נעשה אצלם ענין העלי, כיון שאינם זקוקים לעבור את כל הענינים שבאים בינתיים, וכמובן מהמבואר בסידור בדרושי ל"ג בעומר⁴⁰, שרשב"י אמר של"ג בעומר הוא "יום שמחתו"⁴¹, כיון שבו ביום הי' אצלו הענין

(28) תורת מנחם – התוועדויות חנ"ח ע' 433 ואילך.

(29) פרשתנו מט, ח.

(30) שם, ט.

(31) שמואל"ב ה, ב.

(32) וישב לו, לג.

(33) ועפ"ז: תיבת "ארי" קאי הן על "גור" שלפניו (בתחלה גור .. ולבסוף ארי"), והן על "יהודה" שלאחריו.

(34) שם, כו.

(35) שם, לח, כו.

(36) כלומר: כיון שהפירוש ד"גור ארי" הוא "בתחלה גור .. ולבסוף ארי", הרי הכתוב הוא על ה'טדד: (א) "גור" – כאשר דוד הי' רק המוציא והמביא בזמן מלכות שאול, (ב) "ארי" – זמן

מלכותו של דוד, (ג) בימי שלמה, שאז הי' ענין השלום בשלימותו (כמשנ"ת בד"ה פדה בשלום דמוצש"ק פ' וישלח, י"ט כסלו פ"ה (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ח ע' 322 ואילך) שלכן הי' בנין ביהמ"ק ע"י שלמה; משא"כ להפירוש "גור בר אריון", נמצא, שהכתוב מו"ג מהתקופה שדוד הי' רק "גור" לתקופת שלמה.

(37) מלכים"א ה, ה.

(38) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חנ"ד ריש ע' 330. וש"נ.

(39) קהלת יב, ז. וראה לקו"ת ר"פ האזינו. ובכ"מ.

(40) דש, ב ואילך.

(41) ראה שער הכוונות ענין ספה"ע דרוש יב. פע"ח שער ספה"ע פ"ז. מ"ח מס' אייר וסיון פ"ו מ"רז.

- 1 ד"בחד קטירא אתקטירנא⁴², שלכן גילה אז סודות התורה שלא גילה לפניו – שזהו לפי שענין העלי'
2 הי' בו ביום. וכן הוא בנוגע ליום ההסתלקות של רבינו הזקן, שבו ביום הי' ענין העלי'.
- 3 [וזהו גם טעם מנהגנו לומר תחנון ביום הילולא (לא כמנהג פולין שאין אומרים תחנון), וכפי שסיפר
4 כ"ק מו"ח אדמו"ר⁴³ שפעם אמר הצ"צ: וכי ישנו זמן יותר טוב לאמירת תחנון מאשר ביום הילולא,
5 שבו יכולים לפעול כל הענינים שמבקשים בתחנון].
- 6 ויש להוסיף, שגם המעלה המיוחדת של אגה"ת שיש בה הן פנימיות התורה והן נגלה דתורה שייכת
7 ליום ההילולא – כי: הטעם שיום ההסתלקות נקרא בשם "הילולא"⁴⁴, שפירושו חתונה, הוא, לפי שענין
8 החתונה הוא חיבור של שני ענינים שהיו נפרדים, וזהו גם ענין ההסתלקות, שנעשה חיבור של הנשמה
9 עם מקורה למעלה לאחר שהיו נפרדים. וזהו גם השייכות לאגה"ת, שבה ישנו החיבור של פנימיות
10 התורה עם נגלה דתורה.
- 11 ו. באגה"ת⁴⁵ סוף פ"ז כותב רבינו הזקן: "ולכן סידרו בק"ש שעל המטה לקבל עליו ד' מיתות ב"ד
12 וכו'".
- 13 ויש לבאר הטעם שרבינו הזקן מזכיר מה ש"סידרו בק"ש שעל המטה" – אף שלכאורה אין ענינו
14 באגה"ת לבאר פרטי הענינים דק"ש שעל המטה (כמו בהדרושים שבסידור⁴⁶ וכיו"ב), אלא רק לבאר
15 ענינים השייכים לתשובה (כפי שמבאר לפניו ענין הקרבנות וענין התעניות, החל מביאור הברייאא בסוף
16 יומא) – כי, ק"ש שעל המטה הו"ע התשובה, שזהו הזמן לעריכת חשבון הנפש על מחשבותיו דיבוריו
17 ומעשיו במשך כל היום כולו, ולכן הרי זה שייך לתוכנה של אגה"ת לבאר עניני התשובה.
- 18 ז. ויש לבאר המשך הדברים – "מלבד שעפ"י הסוד וכו'":
- 19 הענינים שבאגה"ת נתבארו ע"פ נגלה. ומובן טעם הדבר – כיון שמבאר איך ש"קרוב אליך הדבר"⁴⁷,
20 לכל אחד מישראל. וא"כ למה מוסיף כאן "מלבד שעפ"י הסוד וכו'"? ובפרט שגם לפניו יש כמה ענינים
21 שמבאר ע"פ נגלה, שאפשר לבארם גם ע"פ הסוד, ואעפ"כ אינו מבארם ע"פ הסוד, ולמה בענין זה מוסיף
22 לבאר גם ע"פ הסוד?
- 23 ויש לומר הביאור בזה:
- 24 רבינו הזקן מבאר לפניו שגם "עבירות קלות .. המבדילים כהבדלת ענן קל וקלוש עד"מ", הנה "אם
25 משים אדם .. מחיצות קלות וקלושות לרוב מאד, הן מאפילות כמו מחיצה אחת עבה ויותר, וככה ממש
26 הוא בנמשל וכו'", ומסיים, "ולכן סידרו בק"ש שעל המטה לקבל עליו ד' מיתות ב"ד וכו'".
- 27 אך לכאורה אינו מובן: כיון שכבר קיבל עליו אתמול ד' מיתות ב"ד, מהו הצורך לקבל עליו ד' מיתות
28 ב"ד עוה"פ לאחר כ"ד שעות – הרי "עמך כולם צדיקים"⁴⁸, ו"לא ברשיעי עסקינן"⁴⁹, שיעברו עבירות
29 במשך כל היום?!
- 30 יש אמנם "שלש עבירות שאין אדם ניצול מהם בכל יום, הרהור עבירה ועיון תפלה ואבק לשון
31 הרע"⁵⁰, אבל אעפ"כ, לא יתכן שבמשך יום אחד – שכולל גם זמן השינה שאז לא שייך שיעבור על
32 עיון תפלה ולשון הרע – יעבור ריבוי עבירות שיאפילו כמו "ענן עב וחשוק", עד שיהי' צורך לחזור
33 ולקבל עליו ד' מיתות ב"ד?!

(46) עם דא"ח – שער התפלה יט, ג. שער הק"ש עד, א.

(47) דף השער דספר התניא.

(48) ישע"י ס, כא. וראה סנהדרין ר"פ חלק.

(49) ראה יומא ו, א. וש"נ.

(50) ב"ב קסד, סע"ב ואילך. הובא בתניא פ"ב.

(42) זח"ג רפח, א.

(43) ראה תורת מנחם – רשימת היומן ס"ע רצא. וש"נ.

(44) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חי"ח ע' 329 ובהנמקן בהערה 9 שם.

(45) מכאן עד סוס"ז – נדפס בלקוטי ביאורים בספר התניא

(קאָרף) ח"ב ע' קצד ואילך.

ועל זה מתרץ רבינו הזקן, "מלבד שעפ"י הסוד כו":

יכולים אמנם לבאר זאת אפילו לא ע"פ הסוד – כמשנ"ת בחלק ראשון של ספר התניא⁵¹, ש"אף שכבר עשה תשובה נכונה", הרי יתכן "שהיום לא נתקבלה תשובתו .. או שרוצים להעלותו לתשובה עילאה יותר כו"; אבל יש להמתיק זאת ("געשמאקער איז דאס") "ע"פ הסוד" – ש"כל הפוגם באות יו"ד של שם הוי' כאילו נתחייב סקילה וכו' .. והמבטל ק"ש פוגם באות יו"ד וכו'", כך, שכאשר חסרה כוונה בק"ש או בתפילין, ציצית ותפלה, הרי זה כאילו נתחייב כו', ולכן אתי שפיר שצריך לקבל עליו ד' מיתות ב"ד בכל יום.

ח. ה"יינה של תורה" וההוראה מפירוש רש"י בנוגע להתעסקות באהבת ישראל – נכללה בשיחה המוגהת הנ"ל (ס"ד).

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א):

וכאשר ישנו ה"קאך" באהבת ישראל, ועי"ז גם באהבת התורה ובאהבת ה'⁵², הרי זה פועל גם אהבת ה' לבני, כמ"ש⁵³ "אהבתי אתכם אמר ה'", ואז מברך הקב"ה את בני בכל המצטרך, ובאופן ש"כן ירבה וכן יפרוץ"⁵⁴, ועד לענין הגאולה (לאחרי שכבר "הנה זה עומד אחר כתלנו"⁵⁵), ובלשון המדרש⁵⁶: "ראובן ושמעון נחתין, ראובן ושמעון סלקין", בבוא הזמן שעליו נאמר⁵⁷ "עד כי יבוא שילה ולו יקהת עמים".

[לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "הושיעה את עמך".]

(55) שה"ש ב, ט. וראה סה"ש תרצ"ט ע' 316.

(56) ויק"ר פל"ב, ה.

(57) פרשתנו מט, יו"ד.

(51) פכ"ט (לו, ב).

(52) ראה סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 2 ואילך.

(53) מלאכי א, ב.

(54) שמות א, יב.

המשך ביאור למס' פסחים ליום רביעי עמ' ב

גמרא

הגמרא דנה בדין מאכל קמח הנקרא 'ותיקא' בפסח: **אָמְרֵי דְבִי** – אמרו בבית מדרשו של **רַבִּי שִׁילָא**, מאכל קמח ששמו **וְתִיקָא**, שְׂרִי – מותר לאוכלו בפסח. מקשה הגמרא: **וְהֵלֵא שְׁנִינוּ בְּבֵרֵיתָא, וְתִיקָא אָסוּר** לאוכלו בפסח. מתרצת הגמרא: **לֹא קָשְׁיָא, הָא – מַה שֶּׁהִתִּירוּ לֵאכּוּל וְתִיקָא בִּפְסַח, הוּא בִּאּוּפֵן דְּעֵבְרִיָּה בְּמִישְׁחָא וּמִילְחָא –** שעשאו על ידי עירוב הקמח בשמן ומלח, שהשמן אינו מחמיץ מפני שהוא מי פירות, ומי פירות אינם מחמיצים, **וְהָא – הִבְרִייתָא שֶׁאִסְרָה לֵאכּוּל וְתִיקָא בִּפְסַח, הוּא בִּאּוּפֵן דְּעֵבְרִיָּה בְּמִישְׁחָא וּמִילְחָא –** שעשאו על ידי עירוב הקמח במים ומלח, שהוא מחמיץ מחמת המים. הגמרא מביאה גזירה בקמח שנתייבש בתנור: **אָמַר מֶרְ זוּטְרָא, לֹא לִימְחֵי אִינִישׁ קְדָרָא בְּקִמְחָא דְּאִבְשָׁנָא –** לא יתן אדם קמח שנשחך מחטה לחה שנתייבשה על ידי קליה בתנור, לתוך תבשיל כדי לעבותו. ואף שנחשב לדבר האפוי, והאפוי אינו בא לידי חימוץ כמבואר לעיל בברייתא, מכל מקום יש לחשוש דִּילְמָא **לֹא בָשִׁיל שְׂפִיר –** שמא לא נקלתה החטה כל צורכה בתנור, וְאִתִּי – ויבוא הקמח לידי חימוץ. הגמרא מביאה אופן של חליטה האסורה בפסח: **אָמַר רַב יוֹסֵף, לֹא לְתַלְוֵי אִינִישׁ**

הגמרא מביאה ברייתא המפרטת דברים שאינם באים לידי חימוץ: **תְּנֵי רַבֵּנָן, אֵלֵי דְּכָרִים שְׂאִין בְּאִין לִידֵי חִימוּץ, בִּצֶק הָאֲפוּי, שְׁלֹאחַר שְׁנֵאפָה אָף אִם יִשְׂרָה בְּמִים אִינוּ מְחַמֵּץ, וּבִצֶק הַמְּבוּשֵׁל, וּבִצֶק הָלוֹט שְׁחֵלְמוֹ בְּרוֹתְחִין –** ששרה אותו במים רותחים. הגמרא מבינה ש'מבושל' הוא בצק שניתן במים צוננים שמרתיחים ומבשלו. מקשה הגמרא: וכי **מְבוּשֵׁל** אינו מחמיץ, והרי **אֲדַמְכֵּשֶׁל לֵיהּ מְחַמֵּץ –** עד שהוא מתבשל, בעוד שהמים פושרים קודם שירתיחו, הרי הוא בא לידי חימוץ. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב פִּשְׁא, הָאֲפוּי שְׂבִישְׁלוֹ קָא־מֶר –** כוונת התנא שבברייתא לומר, שבצק אפוי אינו מחמיץ אף אם מבשלו לאחר מכן. הברייתא מביאה אופן נוסף שבו קמח אינו בא לידי חימוץ: **תְּנֵי, רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוּדָה אָמַר, קִמְחָא שְׁנַפְלָא לְתוֹכוֹ דְּלָף –** מים הדולפים מן הגג לתוך קמח, אֲפִילוּ אִם נופלים עליו **כָּל הַיּוֹם כּוּלּוּ, אִינוּ בָא לִידֵי חִימוּץ, מִשּׁוּם שְׁטִירְדַּת הַטֶּפְטוּף** אינה מניחה למים להחמיץ את הקמח. הגבלה להלכה זו: **אָמַר רַב פִּשְׁא, וְדִין זֶה הוּא דְּוּקָא דְּעֵבִיד מִיָּה לְחֵרֵי מִיָּה –** כשנופלות הטיפות בסמיכות זו אחר זו בלא הפסקה, שמתוך כך אין לו שהות בינתיים להחמיץ, אך אם יש הפסק בין טיפה לטיפה, בינתיים הוא מחמיץ.

בס"ד. שיחת מוצש"ק פ' בא, יו"ד שבט, ה'תש"ל.

בלתי מוגה

- 1 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נטל ידיו הק' לסעודת "מלוה מלכה", וצוה להכריז שכיון שההתוועדות נערכת
- 2 בזמן "מלוה מלכה", יטלו כולם את ידיהם לסעודה].
- 3 א. בנוגע להתוועדות זו – הנה אע"פ שישנו ענין בפני עצמו של "מלוה מלכה", "סעודת דוד
- 4 מלכא משיחא"¹, ועד שישנו סימן שלם בשו"ע² שמדבר במיוחד אודות הענין דמוצאי שבת וסעודת
- 5 מלוה מלכה שבה, ובלשון רבינו הזקן בשו"ע שלו³: "יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת .. כדי ללוות
- 6 את השבת ביציאתו דרך כבוד כמו בכניסתו .. כדרך שמלווין את המלך"⁴ – הרי ענין זה ישנו בכל
- 7 מוצאי שבת;
- 8 ואילו הענין המיוחד במוצאי ש"ק זה, שבגללו התאספנו, הוא – היותו מוצאי שבת של יום ההילולא
- 9 של כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו.
- 10 ב. ובהקדם דיוק הלשון "נשיא דורנו"⁵:
- 11 אע"פ שלכאורה ה' כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא חב"ד, היינו, שענינו ה' לעסוק בענינים השייכים לחב"ד
- 12 – הרי ראו בפועל מהרגע הראשון שקיבל את הנשיאות, שמצב היהדות (בד' אמות הקרובים אליו, שבוה
- 13 נכללת כל המדינה (שנחשבת כד' אמות)⁶ שבה ה' אז רוב מנין ורוב בנין – הן בכמות והן באיכות –
- 14 (של עם ישראל) ה' תלוי בהתעסקותו בענינים שהתמסר לפעול בהם מתוך מס"נ.
- 15 וכידוע לכל אלו שידועים (מעצמם או ששמעו) אודות תקופת הימים ההם – בשנת תר"פ, שאז קיבל
- 16 את הנשיאות, שמצב היהדות ה' אז באופן שעל כל צעד וצעד היו זקוקים לעבודה ופעולה באופן של
- 17 מס"נ דוקא, ולא רק מס"נ בכח, אלא מס"נ בפועל⁷.
- 18 ולכל לראש – עצם ענין קבלת הנשיאות על תנועה שענינה להפיץ את היהדות וכל עניני, במדינה
- 19 כזו שעמדה תחת ממשלתם של אלו שהסיתו אותם להלחם נגד היהדות – הרי זה כבר ענין של מס"נ
- 20 בפועל.
- 21 וזו היתה הנקודה שחדרה את כל שלוש שנות נשיאותו, מתר"פ עד תש"י, בכל הגלויות שבהם
- 22 עבר ממדינה למדינה כו' – שהיו חדורים כולם בנקודה שהיתה ברגע הראשון של קבלת הנשיאות: נקודת
- 23 המס"נ⁸.
- 24 וכאמור – מס"נ בפועל, שכן, מס"נ בכח – יש לכל אחד מישראל, ובשלימות, בכל מעמד ומצב שיהי',
- 25 אלא שזהו רק בכח, ובא בגלוי רק בזמן מן הזמנים, במקרים מיוחדים, ואלו שעומדים בדרגא נעלית
- 26 יותר, הרי זה אצלם בפועל בזמנים תכופים יותר; ואילו כאן מדובר אודות תקופה שלימה של שלוש
- 27 שנה, שחדורה במס"נ!

מנחם – התוועדויות חנ"ב ע' 29). וש"נ. תורת מנחם – התוועדויות חנ"ט ע' 28).

(5) ראה גם שיחת יו"ד שבט תשכ"ב בתחלתה (תורת מנחם – התוועדויות חל"ג ע' 18 ואילך). תורת מנחם – התוועדויות חמ"ז ע' 156 ואילך.

(6) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סוסשצ"ו. וש"נ. (7) ראה גם שיחת יו"ד שבט תשי"ז ס"ז (תורת מנחם – התוועדויות ח"ט ע' 27). וש"נ.

(8) ראה גם לקו"ש חט"ז ע' 142. ח"ח ע' 303 ואילך. חל"ג ע' 168.

(1) סידור האריז"ל בכוונת הברלה ומוצ"ש. פצ"ח שער השבת פכ"ד.

(2) או"ח ס"ש.

(3) שם ס"א-ב.

(4) ולהעיר מלשון אדה"ז לעיל מיני' (סרס"ב ס"ד) בנוגע לכניסת השבת: "כיוצא לקראת המלך .. בואו ונצא לקראת שבת המלכה", שמביא ב' הלשונות "מלך" ו"מלכה", והרי ידוע שכל תיבה שבשו"ע היא מדויקת ומתאימה ונוגעת בפועל הן בנוגע לנגלה והן בנוגע לפנימיות התורה, "נשמתא דאורייתא" (ראה גם שיחת מוצש"ק פ' בשלח, י"א שבט תשכ"ח בתחלתה (תורת

ובזה גופא – לא רק בעת העבודה במקום כזה שאין ברירה אחרת לפעול החזקת היהדות מלבד ע"י
 מס"נ, אלא גם כשנמצאים במדינת הרווחה, ששם יש ברירה לכאורה שתהי' העבודה ע"פ טעם ודעת,
 חשבון ומדידה והגבלה, שגם באופן כזה יכולים לפעול גדולות ונצורות, לא רק בביסוס והחזקת היהדות,
 אלא גם בהפצת היהדות באורך וברוחב ובעומק – הנה אפילו במדינות אלו, התחיל כבר ברגע הראשון
 לעבוד בכל הענינים מתוך מס"נ בפועל:

ברגע הראשון ברדתו לארצות-הברית – שבה היו עשר השנים האחרונות בחיים חיותו בעלמא דין
 – הכריז כבר שבא לכאן כדי להפיץ עניני יהדות, ולעשות מארה"ב מקום תורה, ולשלול את ה"הנחה"
 ש"אמעריקא איז אנדערש"⁹, כיון ש"אלקים"¹⁰ ישן הוא...

– שכן, למרות שהתורה היא אמנם דבר ישן ("אֶלְטֶע זַאָךְ") שניתן במעמד הר סיני, הרי היא
 באיתנה ובתקפה בכל מקום –

ועסק בזה מתוך מס"נ בפועל – כפי שראו, שלא התחשב במצב הגופני, ששלל אפשריות של עבודה
 כזו, מבלי לסכן את כללות בריאות הגוף ונפש הטבעית.

ג. ולהעיר, שאופן העבודה מתוך מס"נ בכל המצבים – מודגש במעמד הר סיני:

אמרו חז"ל¹¹ ש"על כל דיבור ודיבור פרח נשמתן", ואין מאמר רז"ל יוצא מידי פשוטו – "פרחה
 נשמתן" כפשוטו, ועד שחכמינו ז"ל מספרים¹² שהי' צורך להחזירן להם ע"י "טל שעתיד להחיות בו
 מתים" – כפי שיהי' בקרוב ממש, כשיקויים היעוד¹² "והקיצו ורננו שוכני עפר", והוא בתוכם.

והענין ד"פרחה נשמתן" הי' "על כל דיבור" – לא רק על הדיבור ד"אנכי הוי' אלקיך" ו"לא יהי'
 לך"¹³, שעליהם ישנו חיוב של מס"נ ע"פ דין, אלא גם על שאר הדברות, ואפילו הדברות האחרונות,
 "לא תחמוד" ו"לא תתאוה"¹⁴, שלכאורה ע"פ דין אין בהם הענין של מס"נ (שהרי אין זה משלש העבירות
 שבהם ישנו החיוב יהרג ואל יעבור¹⁵), ועד שיש שפוסקים שאסור למסור נפשו על ענינים אלו¹⁶ – הנה
 במעמד הר סיני הראו את הדרך שגם על דברות אלו "פרחה נשמתן".

אבל זוהי הדרך של יחידי סגולה – שלא רק כשמדובר אודות "אנכי הוי' אלקיך" ו"לא יהי' לך אלקים
 אחרים", אלא גם כשמדובר אודות "לא תחמוד" ו"לא תתאוה", הולכים תמיד באותה תנועה; יהי' מה
 שיהי' – צריכה להתמלא השליחות העליונה לעשות לו יתברך דירה בתחתונים, ועוסקים באותו רעש
 ("שטורעם") ובאותה מסירות-נפש בענינים גדולים וענינים כלליים כמו בענינים פרטיים וקטנים, לפי
 ערך, ואפילו בפרטי פרטים, ועד אפילו בנוגע ל"ערקתא דמסאנא"¹⁷.

וטעם הדבר – לפי שאצלם כל עשרת הדברות הם "בדיבור אחד"¹⁸ לא רק מלכתחילה, אלא גם בסוף
 לא הוצרכו להתפרט לעשרה דברות נפרדות, כמו אצל משה רבינו, שגם את עשרת הדברות בפרטיות שמע
 בבת אחת¹⁹.

ובהתאם לכך היתה גם אצלם ההנהגה בפועל, כמו אצל בעל ההילולא, שכל הענינים במשך כל שנות
 נשיאותו – "ויהי בשלשים שנה"²⁰ – היו חדורים בנקודה של מס"נ בפועל ממש, שבה לא שייך חילוקים
 וחשבונות, מדידות והגבלות⁸.

(16) רמב"ם שם ה"ד.

(17) סנהדרין שם, רע"ב.

(18) מכילתא ופרש"י יתרו שם, א.

(19) השיטות באופן אמירת ושמיעת עשה"ד – ראה תו"ש

ליתרו שם אות ח', ובמילואים לשם פ"ג.

(20) יחזקאל א, א. וראה גם תורת מנחם – התוועדות ח"כ

ע' 155. וש"נ.

(9) ראה סה"ש תש"ו ע' 53. וש"נ.

(10) ראה גם שיחת יו"ד שבט תשכ"ג סמ"ז (תורת מנחם –

התוועדות חל"ו ע' 143). וש"נ.

(11) שבת פח, ב.

(12) ישע"י כו, יט.

(13) יתרו כ, ב"ג. ואתחנן ה, ו"ז.

(14) יתרו שם, יד. ואתחנן שם, יח.

(15) סנהדרין עד, א. רמב"ם ה' יסוה"ת רפ"ה.

1 ד. ובנוגע לענינו:

2 נוסף על הנקודה הפנימית שמדובר אודות נשיא חב"ד – מדובר גם אודות נשיא דורנו, אבל באופן
3 שהיותו נשיא כל הדור כולו הוא ע"י היותו נשיא חב"ד, כך, שההתחלה היא בענין המס"נ (כנ"ל), אבל
4 אין זה נשאר בענין המס"נ בלבד, אלא נמשך בחכמה בינה דעת, בהבנה והשגה, ועי"ז נקבעת דרך
5 בחיים, באופן שכל עניניו בחיים, מאכלו ומשקהו וכל עשר הענינים שהרמב"ם מונה בהלכות דעות²¹,
6 יהיו באופן ש"בכל דרכיך דעהו"²² – להמשיך אלקות בכל ענינו.

7 וזוהי הדרך שבה הלך בעל ההילולא בעצמו, ועל מנת לסלול את הדרך עבור כל אחד מאנשי הדור
8 שיוכל לילך אחריו בדרך אשר סלל לנו – שמתוך הרווחה ומתוך עושר ברוחניות ובגשמיות גם יחד,
9 יוכל לעמוד כח המס"נ בגלוי, שאז נעשים כל הענינים מתוך חיות והתלהבות יתירה ופנימיות עמוקה
10 יותר, ובדרך ממילא הרי זה בא בהרחבה ובלי גבול, כיון שאצלו הרי זה גם ללא מדידה והגבלה.

11 ומובן גם שהנהגה כזו מסירה את כל המחיצות וחילוקי הדרגות בין בני – אם שייכים לחב"ד,
12 לחג"ת או לנה"י, או בלשון הכתוב²³: "ראשיכם שבטיכם", עד לדרגא הכי תחתונה ד"חוטב עציך"
13 ו"שואב מימך" – שכולם "נצבים", כפירוש המדרש²⁴: "חיים וקיימים", ובאופן ד"נצב מלך"²⁵, שאין
14 עליו שום הגבלות – "אמר מלכא עקר טורא"²⁶.

15 וכך הולכים בדרכיו ואורחותיו אשר הורנו באופן ד"נצח סלה ועד"²⁷, מתוך התגברות על כל הקשיים
16 וכל הנסיונות מבפנים ומבחוץ, ועד לנצחון גמור על כל הענינים של העלם והסתור ומדידה והגבלה,
17 וסוללים את "דרך המלך", מלכו של עולם, לצאת בקרוב מהחושך כפול ומכופל של הגלות, ולילך
18 קוממיות לארצנו, לקבל פני משיח צדקנו, ובעגלא דידן.

19 * * *

20 ה. דובר לעיל, שכיון שנקודת החיים של בעל ההילולא היתה הנקודה של מס"נ, שהיא למעלה
21 מחלוקות וחשבונות מדידות והגבלות, לכן לא הי' חילוק בענין המס"נ בין "ערקתא דמסאנא" לענין
22 שהוא מד' העבודות של ע"ז בפועל²⁸, ובנוגע לכל הענינים מסר נפשו עבור כל בני ובנות ישראל בכל
23 מקום שהם, בכל הקשור לקיומם בגשמיות וברוחניות גם יחד.

24 וכאמור לעיל, שזו היתה הנהגתו מיד מהרגע הראשון להנשיאות שלו ופעולותיו בפועל, בתקופה
25 שבה נדרשה מס"נ – שמסר נפשו הן בהנוגע לחיים הרוחניים של בני' במדינה ההיא (שבה הי' אז רוב
26 מנין ורוב בנין של כל עם ישראל) שיהיו בדרך התורה והמצוה, ש"הם חיינו ואורך ימינו"²⁹, והן בהנוגע
27 לחיים הגשמיים בפשטות, בעניני פרנסה והסתדרות וכו' וכו'; וכך נמשך גם עד לסיום תקופת שלושים
28 שנות נשיאותו, אע"פ שאז הי' כבר במדינת הרווחה – שגם אז היתה כל עבודתו באופן ומתוך תנועה
29 של מס"נ.

30 ומזה מובן גם בנוגע לכללות ימי חייו בחיים חיותו בעלמא דין, גם לפני זמן הנשיאות שלו – ע"ד
31 מ"ש אודות רועה ישראל ורעיא מהימנא הראשון, "ומשה הי' רועה"³⁰, ואיתא במדרש³¹ ש"כל מי שכתוב
32 בו הי' מתוקן לכך", היינו, שתיכף משנולד הי' ממונה וראוי ומוכן להיות "רועה", אע"פ שבפועל הי'
33 זה שמונים שנה לאח"ז, שכן, סופו מעיד על תחילתו, ועד"ז בנדר"ד, שההנהגה במשך שלושים שנות
34 נשיאותו היא באופן ש"משה הי' רועה", שמתחילתו הי' מתוקן לכך.

35 ו. וע"פ המדובר כמ"פ שאצל בני' קשורים כל הענינים עם התורה – ראו זאת גם בענין
36 הספר-תורה³²:

(27) ראה תניא אגה"ק סז"ך (קמו, א).

(28) ראה רמב"ם הל' ע"ז פ"ג ה"ג.

(29) נוסח תפלת ערבית – ע"פ לשון הכתוב ס"פ נצבים.

(30) שמות ג, א.

(31) שמו"ר פ"ב, ד.

(32) ראה "סקירה קצרה ע"ד ספר התורה לקבלת פני משיח צדקנו" (תורת מנחם – התועדויות חנ"ט ע' 58 ואילך).

(21) רפ"ה.

(22) משלי ג, ו. וראה רמב"ם שם ספ"ג.

(23) ר"פ נצבים.

(24) שמו"ר רפמ"ד. במדבר"ר פט"ז, כד. תנחומא שלח יג.

ועוד.

(25) מלכים-א כב, מח. וראה אוה"ת נצבים ע' א'רא ואילך.

(26) ראה ב"ב ג, ב.

אע"פ שהי' לו ספר-תורה שנכתב כמה שנים לפני שקיבל הנשיאות שלו, בחיי אביו (כידוע פרטי¹ הענינים שבזה)³³ – הנה דוקא בבואו למדינת הרווחה, צוה לכתוב ספר תורה לקבל פני משיח צדקנו.²
– מאורע זה הי' בשנת תש"ב, כשהתחיל הזמן של "חבלי משיח" נוראים... שלא היו כמוהם, רח"ל.³
ובדוגמת המסופר במדרש³⁴ שכאשר געתה פרתו, אמר, שחרב ביהמ"ק, ומיד כשגעתה פרתו פעם שני', אמר ש"נולד מושיען של ישראל" – לא רק ברוחניות בלבד, אלא בגשמיות כפשוטו, כמסופר במדרש פרטי הדברים בנוגע לשמו של הילד הנולד, המקום שבו חי ופרטי חייו, וכמובן מדברי הגמרא במסכת ב"ב³⁵, שכיון שנאמר³⁶ "איש הי' בארץ עוץ איוב שמו", אי אפשר לומר ש"איוב לא הי' ולא נברא אלא משל הי'".⁸

ועד"ז בנדו"ד, שדוקא בזמן שהיו חבלי משיח הכי נוראים, צוה לכתוב ספר תורה לקבל פני משיח צדקנו. –

ובאיהז אופן הי' הדבר – כפי שאמר אז³⁷, שיש ביכלתו לממן בעצמו את כל ההוצאות של כתיבת הס"ת,

– ובכלל, ידוע שהי' גם "אומן" בכתיבת אותיות סת"ם³⁸, כך, שבמשך הזמן הי' יכול גם לכתוב בעצמו את הס"ת –

אלא שברצונו לזכות את כל ישראל בכתיבת הס"ת, כיון שזוהי ס"ת לקבלת פני משיח צדקנו, והיינו, שענין הגאולה, שצריך להתחיל מהתורה (כאמור לעיל שכל עניני בני"מ מתחילים מהתורה), התחיל כבר בהתחלת כתיבת הס"ת, ופועל בקיעת החושך כפול ומכופל של הגלות, שתוכל לבוא הגאולה גם בפשטות, למטה מעשרה טפחים, לא רק בענינים הגשמיים, אלא גם בענינים החומריים.

ז. ובפרטיות יותר:

בענין ששייך לציבור גופא יש שני גדרים: (א) שנעשה מלכתחילה ע"י הציבור, (ב) שנעשה לכתחילה ע"י פרט ויחיד, ואח"כ ימסרנו לציבור יפה יפה³⁸.

ומובן, שגם כאשר נעשה לכתחילה ע"י היחיד, ואח"כ מוסרו לציבור יפה יפה, הרי השייכות לציבור היא בשלימות, ללא ענינים של נגיעה ופגימה בדבר, כמו שנעשה לכתחילה ע"י הציבור – שהרי זוהי ההלכה, שפועלת את מציאות הדבר.

ובנוגע לענינו: גם כאשר כ"ק מו"ח אדמו"ר רצה לזכות את כל ישראל בכתיבת הס"ת – היתה לו דרך לעשות זאת באופן שיתן בעצמו את כל הכסף הדרוש לכתובת הס"ת, ואח"כ ימסרנו לציבור יפה יפה.

אבל, כיון שחב"ד רוצה שהענין יהי' מובן בשכלו של כל אחד ואחת, ויונח אפילו אצל אלו שלא מתקבל בשכלם אמיתית הענין כפי שהוא ע"פ הלכה, או גם למטה מזה, שאינם יודעים כלל שישנו דין שכאשר מוסרו לציבור יפה יפה הרי זה נעשה ענין של ציבור (וכמו שלא נעשה ע"י היחיד) – הנה גם אצל יהודי כזה יונח ויתקבל שיש לו חלק בהס"ת.

– וכאמור לעיל³⁹ מ"ש בתורה אור⁴⁰ בענין "מה שאמרו ישראל בגלות כי⁴¹ אברהם לא ידענו גו' כי אתה הוי' אבינו", ש"כל ניצוץ נפש כאו"א מישראל אלקי אביו בעזרו אף קודם שפנה בבחי' פנים כו", היינו, שגם יהודי שלא אוחז עדיין בעבודה שהיא באופן של פנים, ועד ש"אברהם לא ידענו", שלא ניכר עליו שיש לו שייכות לאברהם, הנה גם הוא יהודי מאמין, וגם אצלו ישנו הענין ד"אתה הוי' אבינו",

(33) ראה רשימות דברים (חיטריק, תשס"ט) ע' 365.

(34) איכ"ר פ"א, נא.

(35) טו, א.

(36) איוב א, א.

(37) ראה אג"ק שלו ח"ו ע' רעח. וראה גם תורת מנחם –

התועודיות חנ"ט ע' 36. וש"נ.

(38) ראה ר"ה ז, סע"א ואילך. וש"נ.

(39) ד"ה באתי לגני דיום הש"ק (בחלק המאמר שלא הוגה).

(40) מג"א צג, רע"ג.

(41) ישעי' סג, טז. וראה שבת פט, ב.

- 1 שזוהי נקודת היהדות ("די פינטעלע איד") שהיא בשלימות גם אצלו, ובזמן הגלות, יכולים לפעול ע"י
2 נקודה זו (עוד קודם התחלת העבודה שבבחי' פנימיות) את ענין הגאולה –
- 3 לכן רצה כ"ק מו"ח אדמו"ר שההשתתפות בהס"ת תהי' באופן שכל אחד מהציבור ידע שזוהי הס"ת
4 שלו, ואפילו אלו שהם "נדחים" ו"אובדים"⁴², "חוטב עציץ" ו"שואב מימין", הנה גם אצלם יונח ויתקבל
5 בשכלם ובעיני בשר שלהם שזוהי הס"ת שלהם – שכן, הכשרות של הס"ת תלוי' בכך שיש בה את כל
6 האותיות שצריכים להיות בס"ת⁴³, והרי כל אחד מישראל, יש לו אות בתורה, כמרומוז בר"ת "ישראל":
7 "יש ששים ריבוא אותיות לתורה"⁴⁴, וכל יהודי, "אע"פ שחטא ישראל הוא"⁴⁵ (לא "יעקב", ולא "ישורון",
8 אלא "ישראל הוא"), וגם הוא נכלל בהר"ת ד"יש ששים ריבוא אותיות לתורה", "ישראל".
- 9 ח. ויש להוסיף ולבאר המעלה המיוחדת בס"ת הקשורה עם קבלת פני משיח, לגבי ס"ת בזמנים שלפנ"ז:
10 ובהקדמה – שענינה של ספר תורה הוא תורה שבכתב, שעל זה חל הגדר ש"דברים שבכתב אי אתה
11 רשאי לאומרן על פה"⁴⁶, ובזה מחולקת היא מתורה שבעל-פה, ש"דברים שבעל פה אין אתה רשאי
12 לאומרן בכתב"⁴⁶.
- 13 אמנם, כל זה הי' בשנים כתיקונם, שלא הי' חשש שישכחו תורה שבע"פ אם לא יכתובה; אבל כשראו
14 ש"נתמעט הלב והתורה משתכחת"⁴⁷,
- 15 – והסיבה לזה היא בגלל חטא העגל (ששרשו מחטא עץ הדעת), כדאיתא בגמרא⁴⁸ "מאי דכתיב"⁴⁹
16 חרות על הלוחות, אלמלי לא נשתברו לוחות ראשונות לא נשתכחה תורה מישראל" –
- 17 התירו לכתוב תורה שבע"פ, משום "עת לעשות להוי' הפרו תורתך"⁵⁰, והיינו, שאע"פ ש"דברים
18 שבעל פה אין אתה רשאי לאומרן בכתב", מ"מ, כיון ש"עת לעשות להוי'", שיש שכחה בעולם, ואם לא
19 יכתבו, ישכחו הדברים לגמרי, לכן "הפרו תורתך", והתירו לכותבם, ולא רק שמוותו לכתוב, אלא כדי
20 שתשמר תורה בישראל בהכרח לכתוב, כך, שהכתיבה נכללת בציווי התורה.
- 21 ולהעיר, שאפילו קודם שכתבו את הגמרא [ואפילו קודם שכתבו את המשנה – בזמן רבינו הקדוש
22 (כידוע⁵¹ חילוקי הדעות בראשונים אם רבי רק סידר המשנה, או גם כתבה)] היתה מציאות של "מגילת
23 סתרים" ("מצאתי מגילת סתרים"⁵²), שהפירוש בזה, שהיו יחידים שכתבו לעצמם ענינים מתורה שבע"פ,
24 וכיון שיחידים אלו היו גדולים בישראל, שלכן סומכים וכונים על מה שנמצא כתוב ב"מגילת סתרים",
25 הרי מובן, שכתובה זו היתה ע"פ דין, בהתאם לההלכה, ובפשטות הרי זה מצד "עת לעשות להוי' הפרו
26 תורתך", כנ"ל.
- 27 ט. אך גם לאחר שתורה שבע"פ נכתבה ונעשית "תורה שבכתב" – ישנו חילוק בין תושב"כ
28 לתושבע"פ⁵³:
- 29 תושב"כ – היא באופן מדוד ומוגבל, כך, שאפילו "תלמיד ותיק" אינו יכול להוסיף ח"ו בספר תורה,
30 ואינו יכול להוסיף מאומה אפילו בתושבע"פ שכבר נכתבה; ככל שתגדל מעלתו של ה"תלמיד ותיק",
31 אסור לו להוסיף אות אחת במשנה או בגמרא, וכיו"ב בספרי גדולי ישראל שלאח"ז, כפי שמצינו בנוגע
32 לדין ד"טעה בדבר משנה חוזר"⁵⁴, שאף שבזמן האמוראים הי' דין זה בנוגע למשנה בלבד, הנה בזמן
33 הזה נכללים ב"דבר משנה" גם דברי הגמרא ודברי הגאונים והפוסקים שנתקבלו בכל תפוצות ישראל⁵⁵
34 (כפי שפוסק הרמב"ם בהלכות ממרים⁵⁶ שיש בהם התוקף של עשה ולא-תעשה מן התורה).

(42) שם כז, יג.

(43) ראה גם תורת מנחם – התוועדיות חנ"ב ע' 92. וש"נ.

(44) מג"ע אופן קפו.

(45) סנהדרין מד, רע"א.

(46) גיטין ס, ב. וש"נ.

(47) רש"י ד"ה כיון – גיטין שם, א.

(48) עירובין נד, א.

(49) תשא לב, טז.

(50) תהלים קיט, קכו. גיטין שם.

(51) ראה לקו"ש ח"י"ב ע' 89 הערה 35. וש"נ.

(52) שבת ו, ב. וש"נ.

(53) ראה גם מכתב יום ג' ט"ו כסלו שנה זו (אג"ק מילואים).

(54) כתובות פד, ב. וש"נ.

(55) ראה הל' ת"ת לאדה"ז רפ"ב. וש"נ.

(56) בתחלתן.

- אבל בתושבע"פ עצמה – לא זו בלבד שמוותר להוסיף, אלא אדרבה, צריך להוסיף בתורה, כדאיאתא¹
 בזהר⁵⁷: "לאפשא לה", והיינו, שיש חיוב להתייגע בתורה ולחדש חידושים כפי שכלו ושורש נשמתו⁵⁸,
 וכאשר זוכה ולומד תורה כדבעי, הנה כאשר "יגעת", אזי "ומצאת"⁵⁹, וכמאמר⁶⁰ "ותן חלקנו בתורתך"
 – שמחדש חידושים בתורה לפי אמיתת התורה, וחידוש זה נכלל ב"כל מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש
 (ש)ניתן למשה מסיני"⁶¹, בתור חלק מתושבע"פ.
 וכמדובר כמ"פ⁶² אודות דברי הפוסקים, שמי שיש ביכלתו לחדש בתורה, אינו יוצא י"ח בחזרת
 הלימוד שלמד כבר כמ"פ, ואף שגם זה ענין של לימוד תורה, הרי לימוד זה אינו באופן של "יגעת",
 ובמילא אין בזה הענין ד"מצאת".
 וכמבואר באחרונים⁶³ בדברי הגמרא⁶⁴ "מבטלין תלמוד תורה ובאין לשמוע מקרא מגילה", אף
 שקריאת המגילה עצמה היא ענין של לימוד התורה⁶⁵ [שהרי לא מדובר דוקא אודות מי ש"לא ידע מאי
 דקאמר", אלא גם מי שמבין פירוש המילות בקריאת המגילה חל עליו הלשון והפס"ד ש"מבטלין תלמוד
 תורה"] – כי, כאשר יכול ללמוד תורה בעיון ובהעמקה וכו', אזי נחשבת קריאת המגילה (לימוד מהיר
 באופן של קריאה בלבד) כמו ביטול תלמוד תורה.
 וחילוק זה ישנו גם עתה – שתושבע"פ היא ללא מדידה והגבלה, ואדרבה, צריך להשתדל שיתוסף
 בה, משא"כ בתושב"כ כפשוטה, וכן בתושבע"פ כפי שנעשתה "תורה שבכתב", שהרי גם במשנה וגמרא
 ופוסקים אסור להוסיף מאומה, אפילו לא תיבה או אות אחת, שכן, גם מאות אחת בתושבע"פ יכולים
 ללמוד כו"כ ענינים, ולא דוקא במשנה וגמרא, אלא כפי שמצינו שלומדים כמה ענינים מאות אחת
 בדברי הרמב"ם וכן בשאר פוסקים, וגם מסדר הדברים וכו'.
 י. והנה, הסדר האמור שלא נראה באופן בולט החילוק בין תושב"כ מצד עצמה לתושבע"פ כפי
 שנעשית "תורה שבכתב" – הרי זה רק זמן שיש שכתה בעולם;
 אבל כשיבוא משיח צדקנו, שאז יקויים היעוד "את רוח הטומאה אעביר מן הארץ"⁶⁶, "ומחה הוי'
 אלקים דמעה מעל כל פנים"⁶⁷, ואז יתבטל גם ענין השכחה בעולם (כמובא באגה"ק⁶⁸) – אזי לא יהי'
 צורך וענין בכתיבת עניני תושבע"פ, ויתירה מזה, ייאסר לכתוב עניני תושבע"פ, שצריכים להשאר דוקא
 בלימוד שבעל פה, ללא כתיבה (גם לא באופן של "מגילת סתרים", שהרי ההיתר על זה הי' כדי
 שלכל-הפחות היחיד לא ישכח, ויוכל ללמד לתלמידיו).
 וידועה החקירה⁶⁹ כיצד יהי' הסדר אז – לאחר שתתבטל שכחה מן העולם – בנוגע לתושבע"פ שנכבד
 נכתבה, כמו משנה וגמרא, האם יכולים לחזור ולכותבה או להדפיסה וכיו"ב, מאחר ששוב אין צורך
 בכתב או דפוס, כיון שאין חשש של שכחה.
 ונמצא, שבביאת משיח צדקנו תהי' המעלה המיוחדת שבספר תורה שהיא חלוקה מכל שאר הענינים
 שרק בה ישנה המעלה שב"דברים שבכתב", כיון שאז יהי' בפועל ובגלוי החילוק העיקרי בין תושב"כ
 לתושבע"פ – ש"דברים שבכתב אין אתה רשאי לאומרם בעל פה", ו"דברים שבעל פה אין אתה רשאי
 לאומרם בכתב".
 יא. וכאמור, בענין זה זיכה כ"ק מו"ח אדמו"ר את כל בני"י – הן אלו שנרשמו אז, והן אלו שנרשמו
 לאח"ז, עד היום הזה, וגם אלו שיירשמו לעתיד.

(57) ח"א יב, ב.

(58) ראה הלי' ת"ת לאדה"ז פ"א ה"ד. וש"נ.

(59) מגילה ו, ריש ע"ב.

(60) אבות פ"ה מ"ב.

(61) ראה שם יט, ב. וראה גם הנסמן בלקו"ש ח"ט ע' 252.

(62) ראה גם שיחת מוצש"ק פ' בשלח, יו"ד שבט תשכ"ז

סי"ז (תורת מנחם – התועודיות חמ"ט ע' 45). שם חנ"ו ריש ע'

36. וש"נ.

(63) ראה שו"ת בית אפרים חאו"ח סס"ח.

(64) מגילה ג, א.

(65) ראה רש"ש ויד דוד למגילה שם.

(66) זכרי' יג, ב.

(67) ישעי' כה, ט.

(68) סוסכ"ו.

(69) ראה ס' "ימות המשיח בהלכה" ח"ב סנ"ו, ובספרים

שנסמנו שם.

1 וע"ד שמצינו בהנוגע לתרומת הלשכה, שהיו תורמים גם "על העתיד לגבות"⁷⁰, ועאכו"כ בנוגע לאלו
2 שנמצאים בדרך, שגם להם יהי' חלק בקרבנות הציבור שהקריבו עוד לפני שהגיע הכסף ללשכה, ואפילו
3 לפני שגבו את הכסף, אלא הוא רק "עתיד לגבות", באותו אופן כמו שיש חלק לאלו שכבר נתנו בפועל
4 את הכסף שעל ידו קנו את קרבנות הציבור והקריבו אותם.

5 וכידוע אריכות הביאור בענין זה – שגם בקרבן ציבור יש חלק לכל יחיד (לא רק בתור חלק של
6 הציבור, אלא גם) בתור יחיד⁷¹.

7 ולא עוד אלא אפילו מי שבחיייו הפרטיים לא ניכר עליו שהוא חלק מהציבור של כלל ישראל בעניני
8 תורה כו', ואפילו אלו ש"פורשים מדרכי הציבור" (כידוע חומר הפס"ד שלהם⁷²) – גם להם יש חלק
9 בקרבן תמיד, ולכן הוצרך משה רבינו לתפלה מיוחדת שלא יקובל חלקם בתמידי ציבור⁷³, אף שלכאורה
10 איך שייך לומר "חלקם" כשמדובר אודות קרבן הציבור, ועכצ"ל, שגם קרבן הציבור בימי משה, שבדואי
11 היתה גביית מחצית השקל והקרבנות הקרבן לכל פרטיו בדיוק וכדורש, הנה לא זו בלבד שנקרב בתור
12 קרבן ציבור של כל ששים ריבוא ישראל, אלא יש בו גם מציאותו של כל יחיד בתור יחיד, ואפילו הפורש
13 מדרכי ציבור, רח"ל, יש לו גם חלק בקרבן בתור ענין בפ"ע, אלא שזהו באופן שאינו פוגע בענין
14 ה"ציבור" שבדבר.

15 ובהנוגע לפועל – הרי זה באופן שנכלל בענין הקרבן ציבור, ועד"ז בהס"ת של ציבור, לא רק עם
16 עניניו בתומ"צ, או עכ"פ עניניו שהם ע"פ תומ"צ, אלא גם כפי שהוא בעניני חוץ, ואפילו כפי שהוא
17 במעמד ומצב ש"פורש מדרכי הציבור".

18 ואף שלכאורה צריכה להיות ההנהגה באופן של "מדה כנגד מדה"⁷⁴ – הנה כל זה הוא רק מצד שורת
19 הדין; אבל מצד אהבת ישראל, שנובעת מצד מס"נ, שמבטלת את כל המדידות – הרי היא מבטלת גם את
20 המדידה של "מדה כנגד מדה", ומכניסה גם את ה"פורש מדרכי ציבור" – בתוך הציבור, כך, שגם הוא
21 נכלל בהס"ת.

22 ונעשית ספר תורה שלימה, אשר, כפי הבטחת בעל ההילולא, ילכו עמה בקרוב לקבל פני משיח צדקנו,
23 הן בלשון הקודש – בקרוב ממש, וגם בלשון כל העמים, החל מתרגום – בעגלא דידן⁷⁵.

24 * * *

25 יב. כאמור לעיל (ס"ב-ה), הנה מהרגע הראשון של קבלת הנשיאות, התחיל בעל ההילולא לפעול
26 בנוגע לענינים הקשורים עם חיי בניי – חיים רוחניים וחיים גשמיים גם יחד, והרי במדינה ההיא הי'
27 צורך במס"נ הן עבור הסתדרות בחיים רוחניים והן עבור הסתדרות בחיים גשמיים, וכן בנוגע להמשך
28 ההסתדרות בב' אופנים אלו במשך כל ימי חייו.

29 ובפרטיות: חיים רוחניים של יהודי – הו"ע לימוד התורה וקיום המצוות, ש"הם חיינו ואורך ימינו",
30 וכן בנוגע לחיים גשמיים – שכל הענינים הגשמיים שלו יהיו באופן ד"בכל דרכיך דעהו", היינו, ש"בכל
31 דרכיך", בכל עשר הענינים שמונה הרמב"ם²¹, יהי' הענין ד"דעהו"²² – הכרת הקב"ה, כדברי הגמרא⁷⁶:
32 "איזוהי פרשה קטנה שכל גופי תורה תלויין בה, בכל דרכיך דעהו".

33 ובלשון הכתוב⁷⁷: "עניי הוי' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה", היינו, שניכר שהקב"ה נמצא
34 שם ורואה ומשגיח כו', לא רק בזמנים מיוחדים ובענינים מיוחדים, אלא "מראשית השנה ועד אחרית
35 שנה".

(74) סנהדרין צ, סע"א. וראה סוטה ת, ב ואילך.

(75) ראה גם לקו"ש ח"ט ע' 23 הערה 61.

(76) ברכות סג, א.

(77) עקב יא, יב.

(70) כתובות קח, א. וש"נ.

(71) ראה תורת מנחם – התועדויות חנ"ב ע' 98. וש"נ.

(72) ראה אבות פ"ב מ"ד. תענית יא, א.

(73) ראה תנחומא קרח ז. במדבר פ"ח, יו"ד. פרש"י קרח

טז, טז.

- בגלוי ובפועל, נאמר זה על ארץ הקודש (כפי שנקראת אפילו ע"י גויים), שהיא "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"; אבל זהו גם התפקיד והשליחות של כל אחד ואחת מישראל לפעול זאת בכל מקום שהם, כפתגם הצ"צ⁷⁸ שהשיב לא' שרצה לעלות לארץ ישראל: הנך רוצה ארץ ישראל? — עשה כאן (בחוץ לארץ) ארץ ישראל!
- ולכאורה: כיצד יכולים לעשות בחוץ לארץ "ארץ ישראל" — בה בשעה שחו"ל אינה חייבת בתרומות ומעשרות (אפילו לא מדרבנן), ועד"ז בנוגע לכל שאר המצוות התלויות בארץ?
- אך הענין הוא — שהסיבה לכך שארץ ישראל חייבת בתרומות ומעשרות, ובכללות המצוות התלויות בארץ, היא, בגלל היותה "הארץ אשר אראך"⁷⁹: זוהי הארץ שבה בחר הקב"ה, כדאיתא במכילתא⁸⁰: "משנבחרה ארץ ישראל יצאו כל הארצות" — בנוגע לנבואה וכיו"ב, ועד"ז בנוגע למצוות התלויות בארץ. ובענין זה ניתנת ליהודי בריה, שכאשר יעשה מחלקו בעולם (שאליו שלחו הקב"ה, "מה' מצעדי גבר כוננו"⁸¹) דירה לו ית' — אזי יהי' מקום זה עתה בבחי' "ארץ ישראל", שענינה העיקרי הוא היותה "הארץ אשר אראך", שבה בחר הקב"ה לחלקו — "ושכנתי בתוכם"⁸², "בתוך כל אחד ואחד"⁸³, לא רק בנשמתו, אלא גם בגופו ונפשו ובהמית ובכל עניניו, וכלשון הרמב"ם²¹: "החכם ניכר . . במאכלו וכו'", שנעשים באופן ש"בכל דרכיך דעהו", כך, ש"עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה".
- יג. אמנם, ע"ד האמור לעיל (ס"ז) בנוגע להס"ת, שבעל ההילולא רצה שהדבר יונח ויתקבל אפילו אצל אלו שאינם שייכים להבנת והשגת אמיתית הענין כפי שהוא ע"פ פס"ד שבתורה, ואפילו אצל אלו שאינם יודעים כלל אודות הפס"ד שבתורה — הנה כן הוא גם בענין זה:
- בעל ההילולא השתדל בנוגע להסתדרות בחיים גשמיים בארץ ישראל כפשוטה, החל מיסוד וביסוס "כפר חב"ד"⁸⁴, ולאח"ז גם ב"שיכוני חב"ד" בכמה מקומות, ועד להמשך בימים אחרונים בנוגע ל"נחלת הר חב"ד"⁸⁵ — שכל זה נעשה בכחו ובשליחותו — שחיים שם יהודים בחיים הראויים לשמם באופן המתאים לארץ הקודש — על טהרת הקודש, וגם משתדלים להפיץ דרך-חיים זו בכל ארץ הקודש, בדרכי נועם ובדרכי שלום, מיוסד על אהבת ה', אהבת התורה ואהבת ישראל.
- וכיון שזהו בפועל ב"ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה" — הרי אין צורך בהסברה ע"ד מילוי שליחותו ותפקידו לעשות מחלקו בחו"ל "ארץ ישראל"; אפילו אלו שעדיין לא פקחו את עיניהם ואינם יודעים ומבינים זאת, גם הם רואים שישנה הסתדרות באופן גשמי כפשוטו, למטה מעשרה טפחים, בארץ כזו שלכו"ע, אפילו לדעת אומות-העולם, "עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה".
- יד. ולהעיר:
- הן אמת שרבינו נשיאנו אמר כמ"פ⁸⁶, שכאשר יהודי שנמצא בחו"ל רוצה לעלות לא"י, עליו להתבונן ולבחון אם כבר פעל את הענינים שהי' צריך לפעול בחלקו בעולם בחו"ל.
- וכפי שעזרא הסופר הראה את הדרך — ש"לא עלה מבבל עד שעשאה כסולת נקי"⁸⁷, היינו, שתחילה השלים ענינו ושליחותו בבבל, ורק לאחר כן עלה לארץ ישראל.
- וכן הוא אצל כל רועה ישראל, ועד"ז כל מנהיג בישראל, וכל מי שביכלתו להשפיע על חוג גדול, חוג קטן, או אפילו על נפש אחת מישראל [כפסק המשנה⁸⁸: "המקיים נפש אחת מישראל . . קיים עולם

(78) ראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"א ע' תפה. ועוד.

(79) ר"פ לך לך.

(80) בתחלתה.

(81) תהלים לז, כג. וראה אג"ק אדמו"ר מהוריי"צ ח"ג ע' תקסא (נעתק ב"היום יום" יד חשון). ח"ה ע' קג (נעתק ב"היום יום")

י תמוז). ועוד.

(82) תרומה כה, ח.

(83) ראה אלשיך עה"פ. של"ה סט, א. ועוד.

(84) ראה גם שיחת מוצש"ק פ' בשלח, י"א שבט תשכ"ח

סנ"ו (תורת מנחם — התוועדויות חנ"ב ע' 79).

(85) ראה גם תורת מנחם — התוועדויות חנ"ה ריש ע' 372.

וש"נ.

(86) ראה אג"ק שלו ח"א שבערה 78. ח"א ע' ס ואילך.

(87) קידושין סט, ב.

(88) סנהדרין לז, סע"א.

1 מלא", כמו אדה"ר, ש"נברא יחידי", כדי שיהודי בסוף כל הדורות ידע וירגיש שהוא "עולם מלא" –
2 שכיון שיש לו השפעה בד' אמות שלו, ויכול להציל נפשות מישראל, "פיקוח נפשות" [אפילו כשמדובר
3 אודות פרנסה, שגם בזה הרי "עניי עירך קודמין"⁸⁹], עליו לערוך חשבון-צדק ולשאול את עצמו: האם
4 רצונו לעלות לארץ ישראל, או שרצונו לברוח ממילוי תפקידו ושליחותו!

5 וכידוע אריכות הסיפור אודות הרה"צ ר' נחום מטשערנאָביל (כפי שכבר נדפס⁹⁰), שאפילו אצל צדיק
6 כמותו הי' יכול ליפול רעיון כזה שלאח"ז נתעורר אצלו ספק והי' צורך ב"בחינה" אם הוא בא מצד
7 הימין או מצד השמאל;

8 אבל, המדובר כאן הוא – אודות אלו שההשגחה העליונה הביאה אותם לארץ הקודש, כך, שברור הדבר
9 שתפקידם לפעול שארץ הקודש תהי' "ארץ אשר גו' עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה",
10 וכיון שבזמן הגלות גופא (בחושיך כפול ומכופל, קודם "אתחלתא דגאולה") עומדים כבר בסוף הגלות,
11 וכל אחד צריך להתחיל להתכונן ולעשות את התלוי בו בשביל קיום היעוד ש"עתידה ארץ ישראל
12 שתתפשט בכל הארצות"⁹¹ – צריכים להשתדל כל אלו שנמצאים בארץ הקודש, שמשם יצא "דבר הוי"⁹²
13 ותורתו לכל התפוצות, בכל הגלויות, להביא לשם תורת ה', ו"לימוד מביא לידי מעשה"⁹³ – מצוות ה',
14 שבני יחיו חיהם ע"פ התורה ומצוותי'.

15 טו. ונקודת הענין:

16 בכל מקום שבו נמצא יהודי, אין לו לחשוב, שכיון שנמצא בארץ הגלות, ובגלל זה פטרה אותו
17 התורה עצמה מקיום המצוות התלויות בארץ, אזי יכול להוסיף מדילי', ולפטור את עצמו גם מחלק
18 מהמצוות שאינם תלויות בארץ!...

19 – ובפרט שטוען שיש לו על מי לסמוך... כידוע האריכות בדברי הרמב"ם⁹⁴, שכללות הענין דקיום
20 המצוות (כל המצוות) קשור עם ארץ ישראל, ועד שקיום המצוות בגלות הוא רק בבחי' "סימנים"
21 להמצוות שיקיימו כשיבוא משיח צדקנו (כפי שמביא רש"י⁹⁵ מ"ש⁹⁶ "הציבי לך ציונים") –

22 כיון שאומרים לו, שההיפך הוא הנכון: אם רצונו לזכות בחלקו בארץ הקודש, עליו לפעול במקום
23 שבו נמצא ולעשות שם "ארץ ישראל", כאמור לעיל, שתפקידו של כל אחד מישראל לפעול בחלקו בעולם
24 בחו"ל, שיהי' שם הענין ד"עניי ה' אלקיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה".

25 ועי"ז פועל בכל ארץ ישראל כולה – שהרי כל יהודי מחוייב להשתדל שארץ ישראל תהי' על מעמדה
26 ובחזקתה, ובתוקף הכי גדול, באופן ד"ושכתם ואין מחיר"⁹⁷, כיון ש"נפלו אויביכם לפניכם גו'⁹⁸,
27 ועד ש"חרב לא תעבור בארצכם"⁹⁷, "אפילו חרב של שלום"⁹⁹.

28 ובהקדמה – שנוסף לכך שארץ ישראל נתחלקה לשבטים, ישנו גם הענין שכל ארץ ישראל היא כמו
29 נקודה אחת¹⁰⁰.

30 וע"ד שישנם ב' ענינים אלו בישראל: יש ענינים שבהם נחשב כל אחד מישראל בתור יחיד; וישנו
31 גם הענין שעשרה מישראל נעשים מציאות חדשה של מנין, ועד להמציאות החדשה שנעשית במעמד
32 ששים ריבוא מישראל – כפי שהי' במ"ת, כדאיתא במדרש¹⁰¹ ש"אם היו חסרים אחד כו'", ועד"ז ישנו
33 הפס"ד ש"הרואה אוכלוסי (חיל גדול של ששים רבוא) ישראל אומר ברוך חכם הרזים"¹⁰², כיון שזוהי
34 מציאות חדשה, שפועלת מציאות חדשה למעלה, כביכול, שהקב"ה נעשה "חכם הרזים".

(96) ירמ' לא, כ.

(97) בחוקותי כו, ו.

(98) שם, ח.

(99) תענית כב, א-ב.

(100) ראה צפע"נ עה"ת לך לך טו, דה. וש"נ.

(101) מכילתא יתרו יט, יא. דב"ר פ"ז, ח.

(102) ברכות נח, א (ובפרש"י).

(89) ב"מ עא, א.

(90) סה"ש תש"ג ע' 67 ואילך.

(91) ראה ספרי ר"פ דברים. פס"ר פ' שבת ור"ח. יל"ש ישעי'

רמז תקג.

(92) ישעי' ב, ג.

(93) קידושין מ, ב. וש"נ.

(94) אחרי יח, כה.

(95) עקב יא, יח – מספרי שם.

וזהו גם מה שמצינו בנוגע לארץ ישראל, שכיבוש יחיד יכול להיות כיבוש בשלימותו, כמו כיבוש רבים¹⁰³ – שזהו מצד הענין שכל ארץ ישראל היא נקודה אחת, ולכן יש מקום שאפילו ע"י כיבוש יחיד, כל אחד בחלקו בעולם, "תתפשט בכל הארצות"; וזוהי ההכנה להשלימות שנעשית ע"י שכל בני"י, כל י"ב השבטים, נמצאים בארץ ישראל, כמבואר בפוסקים שיש כמה דינים בארץ ישראל שהם דוקא כאשר "כל יושבי" עליה"¹⁰⁴.

וכל זה תלוי במעשינו ועבודתנו כל זמן משך הגלות¹⁰⁵, שכן, ע"ד שכיבוש ארץ ישראל בפעם הראשונה הי' באופן ד"מעט מעט אגרשנו"¹⁰⁶, כמו"כ גם הפעולה שארץ ישראל תהי' בשלימותה נעשית "לאט לאט", ע"י ה"כיבוש יחיד" שפועל כל אחד במקומו, ש"מגרש" ו"כובש" חלקו בעולם, ומכין את כל העולם שתתפשט בו ארץ ישראל;

וביחד עם זה, עושה גם כל התלוי בו בנוגע לארץ ישראל שכבר נכבשה [ע"י שנתנית כחו של הקב"ה, "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים"¹⁰⁷, נמשכה בפועל ובגלוי למטה מעשרה טפחים, בכיבוש עוד שטח ועוד שטח], שיהי' שם מעמד ומצב ד"ושכתם ואין מחריד", "וחרב לא תעבור בארצכם", "אפילו חרב של שלום" – שענין זה קשור עם מ"ש בסיום הכתוב¹⁰⁸: "והייתי לכם לאלקים ואתם תהיו לי לעם".

ועד שמסתיימת הגלות, ומתחילה הגאולה – אתחלתא דגאולה, והגאולה האמיתית והשלימה, ע"י ש"יעמוד מלך מבית דוד הוגה בתורה .. ויכוף כל ישראל לילך בה ולחזק בדקה, וילחם מלחמת ה' .. ובנה מקדש במקומו (ואח"כ) וקבץ נדחי ישראל"¹⁰⁹, בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.

* * *

טז. דובר כמ"פ אודות פתגם רבינו הזקן¹¹⁰ שצריך לחיות עם הזמן, וכפי שביאר (במענה לשאלת החסידים מהו הפירוש "לחיות עם הזמן"), שאצל בני"י קשור ענין הזמן עם התורה (כמו כל הענינים שקשורים עם התורה) – שהקריאה בס"ת נחלקת לזמנים, שבכל שבוע קורין פרשה מסויימת בתורה,

וע"ד שמצינו בגמרא בסוף מסכת מגילה ש"שואלין ודורשין .. הלכות חג בחג" (שזהו דין בנגלה דתורה בנוגע להלכות יו"ט)¹¹¹, יש גם בכל שבוע קריאת פרשת השבוע, וכפי שגילה רבינו הזקן, הנה קריאת פרשת השבוע היא בבחינת "הלכות השבוע בשבוע",

וזהו הפירוש "לחיות עם הזמן" – ללמוד הוראות מפרשת השבוע בנוגע לעניני השבוע.

יז. בפרשת השבוע נאמר¹¹²: "בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים".

והנה, בנוגע להפירוש הפשוט בזה, שהקב"ה הוציא את בני"י ממצרים מבלי להתפעל, כביכול, מזה שפרעה ועבדיו לא רצו בכך – אין זה חידוש גדול, ומאי קמ"ל? ! – בודאי אין להתחשב ברצונו של פרעה.

אבל יש בזה חידוש נפלא – שזהו ע"ד מש"נ "ביד חזקה (על כרחם של ישראל) יגרשם מארצו"¹¹³, "גרש יגרש אתכם"¹¹⁴, כיון שבין בני"י שיצאו ממצרים (מלבד אלו שנשארו שם רח"ל¹¹⁵) היו כאלו שלא רצו לצאת, והי' צורך להוציאם "בחזק יד", בניגוד לרצונם של בני"י!

והחידוש שבזה – שהרי מדובר אודות יהודי שיש לו כח הבחירה, שנתן לו הקב"ה בעצמו, וכמ"ש

(110) סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך (נעתק ב"היום יום" ב חשון).

(111) ראה שו"ע אדה"ז או"ח רסחכ"ט. וש"נ.

(112) בא יג, יד.

(113) ס"פ שמות (ובפרש"י).

(114) בא יא, א.

(115) ראה שמור"ר פי"ד, ג. תנחומא וארא יד. פרש"י בא יו"ד,

כב.

(103) ראה גיטין ח, ריש ע"ב. וש"נ.

(104) ערכין לב, סע"ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"י ה"ח.

(105) תניא רפל"ז.

(106) משפטים כג, ל.

(107) תהלים קיא, ו. וראה פרש"י ר"פ בראשית.

(108) בחוקותי שם, יב.

(109) רמב"ם הל' מלכים ספ"א.

- 1 הרמב"ם¹¹⁶ שזהו מ"ש¹¹⁷ "הן האדם הי' כאחד ממנו", כמו הקב"ה כביכול, והיינו, שכשם שאצל הקב"ה
2 לא שייך הכרח ח"ו, והכל בבחירתו החפשית, הנה בדוגמת זה יש גם ליהודי בחירה חפשית, כך,
3 שהקב"ה אינו רוצה כביכול לעשות היפך בחירתו של יהודי.
- 4 הקב"ה אומר ליהודי: "ראה נתתי לפניך גו' את החיים ואת הטוב"¹¹⁸, וגם את ההיפך, ומבקש ממנו
5 "ובחרת בחיים"¹¹⁹, אבל אינו מכריחו; הוא אומר לו, מבקש ממנו ונותן לו כח על זה, כמארז"ל¹²⁰ "הבא
6 לטהר מסייעים אותו", אבל לא שייך על זה הכרח. ובלשון הרמב"ם¹¹⁶: "רשות לכל אדם נתונה וכו'",
7 ודוקא בגלל זה ישנו הענין של קבלת השכר¹²¹.
- 8 וזהו החידוש ש"בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים" – מבלי להתחשב אפילו בבחירתם של
9 בני"י!
- 10 יח. בשביל מה הוצרכה התורה לספר זאת? הרי התורה אינה סיפורי מעשיות? – אלא זוהי הוראה,
11 כדאיתא בזהר¹²² ש"תורה" מלשון הוראה, וכדברי רבינו הזקן שצריך ללמוד "הלכות השבוע בשבוע".
12 ובהקדמה – שסיפור התורה אירע כשמצרים היתה ממלכה אדירה, וכדברי המדרש¹²³, שפרעה הי'
13 "מושל בכיפה", מושל בכל העולם כולו; אבל מאז, הפכה מצרים להיות "ממלכה שפלה" (כלשון
14 ההפטר¹²⁴). ואעפ"כ, מסיבות שונות ומשונות ישנם כאלו שמבקשים ומתחננים בפני ארץ מצרים,
15 שישכימו לישב לשולחן עגול, ויתנו להם חלק מארץ ישראל!
- 16 ובכן: צריך לידע שכאשר "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים", נחלת שבעה אומות – לא
17 יעזור שום דבר! אם יהודים לא בוחרים בכך מרצונם, הנה "ביד¹²⁵ חזקה גו' אמלך עליכם"! ... אבל
18 ברור הדבר שלא יתכן מצב ש"ככל הגויים בית יהודה"¹²⁶, אלא ברור הדבר שנשארים כפי שיהודים
19 צריכים להיות – קשורים עם תומ"צ, ועם ארץ ישראל.
- 20 אלא מאי, כיון שניתנה ליהודי בחירה, הרי הוא מתעקש ודוחף את עצמו לדלת סגורה של מצרים,
21 בהיותה "ממלכה שפלה", לבקש מהם שישבו להתדבר עמו, בהבטיחו ליתן להם חלק מארץ ישראל;
22 אבל "פרעה" לא מניח להם לגשת לשולחן, ואינו רוצה להפגש עמהם, כך, שבלית ברירה, כביכול,
23 ממשיכים להחזיק בארץ ישראל!...
- 24 וזהו הסדר, ש"בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים", ו"גרש יגרש אתכם" – מגרשים אותם מהחדר שבו
25 רוצים לדבר אודות "שלום" כביכול.
- 26 והרי האמת היא שאין זה שלום! – זהו "שלום" שאין לו קיום, אין לו יסוד ואין לו ביסוס; ואין זה
27 אפילו "שקר" – שהרי הם לא מרמים אף אחד, כיון שיודעים לכתחילה ש"פיהם דיבר שוא"¹²⁷, שלכן,
28 גם כאשר מבטיחים דבר-מה, אי אפשר "לבנות" על זה, כיון שלא יקיימו זאת, וכפי שכבר הי' לעולמים,
29 שהבטיחו ומיד שינו כו'.
- 30 יט. אמנם, הנהגה זו שלא התחשבו עם הבחירה של בני"י ו"ביד חזקה יגרשם מארצו", היתה רק לפי
31 שעה, אבל לאח"ז החזירו להם את הבחירה, והראי', שגם לאחר שפרעה גרשם מארצו, חזרו וצחקו
32 "ניתנה¹²⁸ ראש ונשובה מצרימה"...
- 33 וכיון שכן, "עד מתי" יכולים לסמוך על נסים – שלמרות שנדחפים ומבקשים להפגש ולהתדבר
34 ולהחזיר כו', מגרשים אותם בעל-כרחם; כבר הגיע הזמן שהעובדה שמגרשים אותם תהי' עבורם
35 הוראת-דרך בנוגע לבחירתם, ויבואו לידי הכרה ש"אנו אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים"¹²⁹.

(123) ראה מכילתא בשלח יד, ה. שמו"ר פט"ו, יו"ד. זח"ב ו, א.

(124) דפ' וראא – יחזקאל כט, יד.

(125) שם כ, לג.

(126) שם כה, ח.

(127) תהלים קמד, ח. יא.

(128) שלח יד, ד.

(129) ע"פ ל' חז"ל – סוטה בסופה (וגירסת הע"י).

(116) הל' תשובה רפ"ה.

(117) בראשית ג, כב.

(118) נצבים ל, טו.

(119) שם, יט.

(120) שבת קד, א. ורש"י.

(121) רמב"ם שם ה"ד.

(122) ח"ג נג, ב.

ולכן, יש לבוא לגוי ולומר לו: "אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים", אבל רצונו של הקב"ה¹ שיפעלו בדרך הטבע, כמ"ש¹³⁰ "וברכך הוי' אלקיך בכל אשר תעשה", ולכן הולך לגוי שיושב במדינה פלונית ומוכן לדבר אתו, ואומר לו בתוקף, שבא אליו בשליחתו של הקב"ה [לא רק בשם אלקים, בגימטריא הטבע¹³¹, אלא דוקא "כה אמר הוי'" ¹³², הי' הוה ויהי' כאחד¹³³], בנוגע לארץ הקודש שנתן הקב"ה לעם קדוש,

— כפי שכבר הודה עתה גם "אבי־אבות הטומאה", ש"האלי לענוד" שייכת ל"האלי פיפל", ומי הם ה"האלי פיפל" —

שכיון שיהודים צריכים לחיות בארץ הקודש בדרכי נועם ובדרכי שלום — יש לו (לגוי) את הזכות לפעול זאת, וגם בדרכי נועם ובדרכי שלום,

ולהסביר לו, שזו תהי' טובה עבורו — כיון שממלא את רצונו של הקב"ה (כדאיאת במדרש¹³⁴, שהקב"ה ממלא את רצונו ע"י כל הענינים שבעולם, כמובא שם כמה דוגמאות בדבר), וגם טובה עבור מצרים, שתשאר לכל־הפחות "ממלכה שפלה", שהרי לולי זאת יכולה להתבטל ממציאותה לגמרי!... וכאשר מדברים עם הגוי בסגנון כזה — אזי מתחיל להסתכל על כל הענין באופן אחר לגמרי!

כ. אבל הגוי שואל שאלה: ישנו עוד יהודי שפנה אליו בשליחות של כל עם ישראל, והוא בעצמו שמע ממנו להיפך ממש!...

— עכשיו נעשה הסדר, שכל יחיד שיודע מ"ש במשנה⁸⁸ שהוא "עולם מלא", הנה במקום לדבר בתור יחיד, הרי הוא מדבר בשם כלל ישראל בכל מקום שהם, כך, שכל מה שעולה בדעתו, מצהיר ומכריז בשם כל ישראל!

ובכן: צריך תוקף לומר לגוי, שיהודי זה ששמע ממנו להיפך — רחמנות עליו, כיון שאינו יודע מ"ש בפרשת השבוע, או שלא חושב שפרשת השבוע היא הוראה עבורו כיצד עליו להתנהג, והעיקר — הוא לא מאמין בכחו של עם ישראל (שהרי האמונה בה' קשורה עם אמונה בעם ישראל), ולכן לא יפלא שאינו יכול לדבר בתוקף כו', כיון שאינו מאמין שבנ"י יש להם תוקף!...

לדעתו — כל הקיום של עם ישראל הוא מצד "חסד לאומים"¹³⁵, ולכן סבור שלכל לראש צריכים לשמוע מה רוצה הגוי, ואח"כ יאמר לו מה היהודי רוצה.

אבל האמת היא, שהגוי לא רוצה מאומה; הוא ממתין שיאמרו לו מה רוצה היהודי! ולפעול, בא היהודי ומתחנן לפני הגוי ומבקש ממנו: אמור לי מה רצונך, ואעשנו, "עד חצי המלכות"... חצי זה או החצי השני, ואח"כ גם שלשת רבעים...

ואי אפשר להתווכח ולטעון נגדו, כמו בענין שכלי, שיכולים להתווכח ולדון ("זיך אויסטענה'ן") ע"פ שכל — שהרי אין לו אמונה בכחו של יהודי, כיון שמסתכל על יהודים כפי שהם "המעט מכל העמים" [באמרו שכך נאמר גם בחומש¹³⁶, וא"כ יש לו ראי' מהתורה...], וא"כ, איך יכולה "כבשה אחת"¹³⁷ להתייצב בין "שבעים זאבים"?! ובמילא, צריכים לכל לראש לדעת מה רוצים ה"שבעים זאבים", ואח"כ יתאים את עצמו לרצון שלהם.

מה רוצים "שבעים זאבים"? — מה שזאב רוצה מכבשה!... הזאב לא רוצה שהכבשה תתנהג בצדק ויושר — שהרי לא תהי' לו שום תועלת מזה, כך, שזה לא חסר לו ואין לו צורך בזה; הוא רוצה שהכבשה תתבטל ממציאותה!...

(130) פ' ראה טו, יח.
(131) פרס ש"ב פ"ב. ר"ח שער התשובה פ"ו. של"ה פט, א. קפט, א. ועוד. תניא שעהיהו"א רפ"ו.
(132) שמות ד, כב. ה, א. ועוד.
(133) זח"ג רנז, סע"ב. פרס ש"א פ"ט. שעהיהו"א שם פ"ז (פב, א). שו"ע אדה"ז או"ח רס"ה.
(134) ב"ר פ"י, ז. שמו"ר רפ"י. ויק"ר פכ"ב, ג. במדב"ר פ"ח, כב. קה"ר פ"ה, ח (ד). ועוד.
(135) משלי יד, לד.
(136) ואתחנן ז, ז.
(137) תנחומא תולדות ה. אסת"ר פ"י, יא. וראה פס"ר פ"ט.

- 1 ואין זה באופן שיכולים לנהל משא ומתן ולפעול שיניחו את הכבשה בחיים, בתנאי שתשאר בד' אמות שלה, ולא תפגע בד' אמות של אחרים – כי, כשמדובר אודות "כבשה" ו"זאב", הנה קודם ביאת
 2 משיח יודעים מהו רצונו של הזאב בטבעו... ולאידך גיסא, ה"כבשה" אינה יכולה לומר "ככל הגויים
 3 בית יהודה", שכן, "כבשה" אינה יכולה להפוך ל"זאב"!
 4 אלא שהקב"ה העמיד בין הגויים גופא כאלו ששומרים על בני"י (כדי שתהי' אחיזה בטבע לשלימות
 5 של בני"י), ולהם צריכים לומר:
 6 אלו שיאמרו לכם – בשם בני"י – שליהודים אין קיום רח"ל אלא ע"י "חסד לאומים", דעו לכם שהם
 7 מדברים על דעת עצמם, אבל זהו היפך התורה, שנקראת "תורת אמת" ו"תורת חיים", שמורה את דרך
 8 החיים האמיתית היחידה, והאמת היא שיהודים הם נצחיים וקיימים, ואף אחד לא יוכל להם! ועד כדי
 9 כך, שאפילו הקב"ה אומר: "חציצי¹³⁸ כלים, והם אינם כלים"!
 10 ועד"ז בנוגע להשייכות של בני"י עם ארץ ישראל – כפי שפוסק הרמב"ם¹³⁹ בנוגע לקידוש החודש,
 11 שלא יתכן מציאות שבארץ ישראל לא יהיו יהודים ח"ו.
 12 וכידוע הראי' לזה¹⁴⁰ – שהרי הובטח ליעקב שלעולם ישארו י"ב שבטים ("גמירי דלא כלו
 13 שיבטא")¹⁴¹, ובשביל זה יש צורך בחלוקה של מנשה ואפרים בפני עצמם, ומה שמנשה ואפרים נחשבים
 14 לשני שבטים הרי זה רק בנוגע לנחלה בארץ ישראל¹⁴², "וא"כ, אם לא יהי' שום ישראל בארץ ישראל,
 15 שוב לא יהי' נ"מ כלל ויהי' שבט אחד, ונמצא דכלה שיבטא".
 16 כא. וכאשר מדברים בנוסח האמור – אזי חוסכים עגמת נפש (לא רק בנוגע לבני"י, אלא גם) בנוגע
 17 לגויים עצמם, כיון שיודעים בבירור מהו תפקידם בעולמם שבשבילו נבראו – כדי שהעולם יתנהג כפי
 18 רצון הקב"ה.
 19 ומהו רצונו של הקב"ה? – "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גויים": הקב"ה הודיע מלכתחילה
 20 שגויים יבואו בטענה כו', והבהיר מיד, שאין צורך בהסכמתו של הגוי, שכן, "ברצונו נתנה להם", ואח"כ
 21 "נטלה מהם ונתנה לנו"¹⁴³, והיינו, שיהודי יודע שלכתחילה אמנם נתן הקב"ה את הארץ להם, אבל
 22 נתינתו של הקב"ה להם היתה באופן שבכוא הזמן "נטלה מהם ונתנה לנו".
 23 ישנה אמנם השבועה "שלא יעלו ישראל בחומה"¹⁴⁴, ואסור להתעקש להביא את הגאולה (אפילו
 24 "אתחלתא דגאולה") קודם שהגיעה זמנה, כשנמצאים עדיין בגלות; אבל מה שנתן לנו הקב"ה מארץ
 25 ישראל, ארץ הקודש, ע"י "כח מעשיו" – חל איסור ע"פ תורה להחזיר זאת לאוה"ע.
 26 וכאמור, עי"ז חוסכים צרות ועגמת נפש לא רק לעצמו, אלא גם ל"ממלכה שפלה".
 27 וגם בענין זה יש הוראה בתורה – כדאיתא במדרש בפרשתנו¹⁴⁵ בנוגע לעונש של פרעה: "משל ..
 28 לאחד שאמר לעבדו צא והבא לי דג מן השוק, יצא והביא לו דג מן השוק מבאיש, אמר לו בגזירה, או
 29 תאכל הדג, או תלקה מאה מכות, או תתן לי מאה מנה, אמר לו הריני אוכל, התחיל לאכול, לא הספיק
 30 לגמור עד שאמר הריני לוקה, לקה ששים, לא הספיק לגמור עד שאמר הריני נותן מאה מנה, נמצא, אכל
 31 את הדג, ולוקה, ונותן מאה מנה. כך נעשה למצרים, לקו ושילחו וניטל ממונם" (ובאופן שגם לאחר
 32 שלקו ושילחו, לא נפחת תשלום הממון אלא נשאר במילואו...).
- 22 כב. וכאמור לעיל (ס"ז) שנמצאים בזמן שרוצים שיבינו גם ע"פ שכל – הנה כן הוא גם בנוגע
 23 לשלילת הוויתור על חלקי ארץ ישראל, שענין זה מוכרח גם מצד הטבע:
 24 כאשר שואלים איש-צבא, האם יש אפשרות להתקיים כאשר יחזירו שטחים – אזי המענה של

(142) ראה הוריות ו, ב.

(143) פרש"י שבהערה 107.

(144) כתובות קיא, רע"א.

(145) מכילתא בשלח יד, ה. ועוד.

(138) סוטה ט, א. הובא בפרש"י עה"ת האזינו לב, כג.

(139) בסהמ"צ מ"ע קנג.

(140) ראה צפע"נ על הרמב"ם הל' קידוש החודש ספ"ה.

(141) ב"ב קטו, ב.

איש-צבא הוא, שאין לזה מקום בדרך הטבע, שכן, ההגנה ע"פ טבע יכולה להיות כאשר הגבול הוא
בסמיכות לים, תעלה או הר גבוה, אבל לא כאשר גבול המפסיק הוא באמצע רחובה של עיר... באופן
כזה לא יכול להיות הקיום של ישראל בדרך הטבע.

ובפרט כשרואים שהקב"ה נתן שטחים אלו בעל-כרחם של בניי – "בחוזק יד" ו"ביד חזקה אמלוך
עליכם" – כידוע מה שגילו כבר בנוגע למהלך מלחמת ששת הימים, שלא התכוננו ולא חשבו ולא רצו
ללכת כל כך רחוק, אלא שנמצאו אלו שהעיוז-פנים ולא צייתו, וכבשו את ירושלים העתיקה נגד הציווי,
כבשו את מדבר סיני עד תעלת סואץ, וכבשו את ההרים מצד המזרח עד רמת הגולן, ובגלל שהי' זה נגד
ההשערה, לכן התבטא הדבר במספר הקרבנות וכו', כידוע הסיפור בפרטיות לכל אלו שהתעניינו בזה.

אבל, היצה"ר שהוא "אומן גדול", "היום אומר לו עשה כך וכו'" 146 – בא בטענות של צדק ויושר:
כיבוש השטחים נעשה מתוך מהירות, ועכשיו לא יודעים כיצד להסתדר עמהם, ומהו הצורך בשטח
זה או שטח אחר – בשביל היהודים שנמצאים שם עתה, יש מספיק שטח, ובנוגע לעתיד, יעזור השי"ת...
ובינתיים יש להתפטר מאותם שטחים, עם כל הטירחות הקשורים עמהם, ועי"ז תהי' נשיאת-חן בעיני
ה"זאבים", ויוכל להיות מצב ש"וגר" 147 זאב עם כבש" – ...!

ובכן: הענין ד"וגר זאב עם כבש" – יפעל משיח! ומשיח עדיין לא בא, ובמילא לא יכול להיות מצב
כזה.

ומה שיכולים כן לפעול – לבוא ל"זאב" (שנמצא בריחוק מקום) ולהסביר לו, שאין ברירה ל"כבש",
כיון שהקב"ה שהוא מלך העולם כולו נתן את ה"האָלי לענד" ל"האָלי פיפל" (ובפרט ע"פ האמור
שהקב"ה נתן ירושלים העתיקה וכל השטחים בעל-כרחם של היהודים), ולכן נשאר שם (ולא רק "בלית
ברירה", אלא מתוך שמחה...), וכן יקום! אלא, כדי לחסוך קרבנות מכל הצדדים, כדאי להתדבר בדרכי
נועם ובדרכי שלום, לשלם כסף וכו', ובלבד שיהי' שלום בעולם.

וכאמור לעיל, שאף שישנו הענין ד"לא יעלו בחומה", וכידוע הוראותיו של בעל ההלולא בענין זה,
שלכן התנגד לכמה ענינים 84 – הרי זה רק בנוגע לענינים שתלויים בבחירתו, ואילו בנדו"ד היתה הבחירה
להיפך, שלא רצו לכבוש את ירושלים העתיקה וכל שאר השטחים, ולפעול נעשה היפך הבחירה והציווי
וההוראה, כך, שלא שייך כאן הענין ד"יעלו בחומה"; מדובר אודות האיסור למסור חלק מארץ הקודש!

וכאמור לעיל, שזהו ענין שאין לו מקום גם בטבע, וגם גויים יודעים זאת, שכן, כששואלים איש-צבא,
הן מבניי והן מאוה"ע, אזי המענה הוא – כפי שנדפס והופץ בכו"כ טופסים בין מליוני גויים – שרק
עכשיו יש לארץ ישראל גבולות בטוחים בדרך הטבע, משא"כ לפני"ז.

כג. ו"מעשה אבות סימן לבנים" 148, וכפתגם רבינו הזקן שמפרשת השבוע למדים הוראות בנוגע לעניני
השבוע – שזהו מה שלמדים ממ"ש בסוף פרשת בא בשייכות לענין התפילין ו"מבצע תפילין": "בחוזק
יד הוציאנו ה' ממצרים" (אפילו כשמצרים היתה "מושלת בכיפה", ועאכו"כ בהיותה "ממלכה שפלה"),
ועד"ז בנוגע לכל המלכיות שנקראו על שם מצרים, "ע"ש שהם מצירות לישראל" (כדאיתא במדרש 149).

ומסיום פרשת בא באים ל"ויהי בשלח פרעה את העם" 150, וזוהי הכנה קרובה לסיום קץ הגלות,
והתחלת הגאולה האמיתית והשלמה.

ו"כימי צאתך מארץ מצרים" 151, ש"בני ישראל יוצאים ביד רמה" 152 – כן יעשה ה' בחסד וברחמים,
ובטוב הנראה והנגלה, למטה מעשרה טפחים, בקרוב ממש ובעגלא דידן, ע"י משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו
ויוליכנו קוממיות לארצנו.

המשך השיחה נדפס ב'דבר מלכות' לפרשת שמות

(149) ב"ר פט"ז, ד.

(150) ר"פ בשלח.

(151) מיכה ז, טו.

(152) בשלח שם, ח.

(146) שבת קה, ב. ויש"נ.

(147) ישעי' יא, ו.

(148) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו. רמב"ן לך לך יב,

ו. ועוד.

לקוטי שיחות פרשת ויחי כרך י

30 (ובמילא) גם הוראה בעבודת האדם. ובפרט על פי
31 מאמר רבותינו ז"ל "בוצין בוצין מקטפיה ידיע"⁹.
32 ועוד נקודה בזה: ביאורו של אדמו"ר הזקן
33 נאמר לה"צמח צדק" והוא עדיין בקטנותו - שמזה
34 מובן שההוראות מהסיפור שייכות לכל אחד ואחד
35 - גם לאלו שהם עדיין בדרגה של "קטנות"
36 בעבודת ה'.

37 ג. בהשקפה ראשונה, ישנם כמה פרטים בלתי
38 מובנים בתוכן ובהמשך הסיפור הנ"ל:

39 א) ביאורו של אדמו"ר הזקן אין בו לכאורה
40 תשובה מספיקה לשאלתו של הצמח-צדק - דהרי
41 שאלתו היתה: איך יתכן שמבחר שנות חייו של יעקב
42 הן הי"ז שנה שגר במצרים, ואילו המענה של
43 אדמו"ר הזקן היה שעל ידי לימוד התורה אפשר
44 להגיע גם במצרים לבחי' "ויחי", ועדיין אין בזה
45 נתינת טעם ל"ויחי" . . במצרים" באופן של מבחר
46 שנות חייו.

47 ב) כיון שהצמח-צדק היה אז בגיל אשר רק
48 ממורו שמע פירוש הבעל שם טוב, למה הביא
49 אדמו"ר הזקן דרשת רז"ל על הפסוק להורות לפניו
50 גשנה מ"מדרש - מובא בפירוש רש"י, ולא מפירוש
51 רש"י עצמו? ועל כן צריך לומר שאף שהמובא
52 בפירוש רש"י גם כן מתרץ השאלה (שלכן הוזכר
53 בהמענה פירוש רש"י) בכל זאת יתוסף בזה על ידי
54 ההוספה שבמדרש.

55 ג) בפירוש רש"י מובא מאמר רז"ל הנ"ל "לתקן
56 לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה", ובמדרש
57 מוסיף על זה: "ושיהיו השבטים הוגים בתורה";
58 וצריך להבין: כוונת אדמו"ר הזקן היתה לבאר איך
59 שמבחר שנותיו דיעקב היו במצרים - ומה מוסיף
60 בזה על ידי הענין "שיהיו השבטים הוגים
61 בתורה"¹⁰?

62 ד. ויובן בהקדם תוספת ביאור בשאלת הצמח-
63 צדק:
64 לכאורה אין לתמוה על עצם הדבר, אשר מבחר
65 שנותיו של יעקב היו דוקא הי"ז שנים האחרונות

1 א. כבוד קדושת מורי וחמי אדמו"ר סיפר:
2 בהיות ה"צמח צדק" ילד ולמד את הכתוב² "ויחי
3 יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה", תירגם לו
4 מורו - על פי פירוש בעל הטורים³ - שאת י"ז
5 שנותיו המובחרות חי יעקב במצרים ("יעקב אבינו
6 הא"ט געלעבט די זיבעצעהן בעסטע יאָהרען אין
7 מצרים"). כשבא הביתה מה"חדר" שאל את זקנו
8 אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחיר האבות⁴
9 יהיו מבחר שנות חייו י"ז שנה שגר בארץ מצרים
10 ערות הארץ?⁵

11 ויענהו אדמו"ר הזקן: כתיב⁶ "ואת יהודה שלח
12 לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", ואיתא
13 במדרש⁷ - מובא ברש"י - אמר ר' נחמיה להתקין
14 לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים
15 הוגים בתורה להורות לפניו גשנה, כשלומדים
16 תורה מתקריבים לה' יתברך, ו(לכן) היתה בחינת
17 "ויחי" גם במצרים ("אז מען לערנט תורה ווערט
18 מען נעהנטער צום אויבערשטן ב"ה, און אויך אין
19 מצרים איז געווען ויחי געלעבט").

20 ב. סיפורי רבותינו נשיאינו בכלל, ואלו שנמסרו
21 לנו על ידם על מנת לפרסם - בפרט, מדוייקים הם,
22 כידוע, בכל פרטיהם⁸: היינו הן בשייכות להבנת
23 תוכן הסיפור - שכל פרט נוגע ומסייע להבנת
24 כללות ענינו, והן בשייכות לה"מוסר-השכל"
25 שבהסיפור, שבכל פרט טמונה הוראה בעבודת ה'.
26 וכן הוא גם בנדון דידן - כולל גם שאלת
27 ה"צמח צדק", שאף ששאל אותה בילדותו, בכל
28 זאת מכיון שגם היא חלק מהסיפור שנמסר לנו על
29 ידי רבותינו נשיאינו, הרי בודאי שגם בה תוכן רב

(1) היום יום יח טבת ע' (יב).

(2) ריש פרשתנו

(3) "ד"א ויחי יעקב בארמ"צ י"ז שנה שהראשונים לא היו
חיים שהרי אמר כי ארד אל בני אבל שאולה.. וראה מ"ש לפני:
"ד"א ויחי יעקב בארץ שלא חי ימים טובים בלא צער אלא כמנין
ויחי יז שנה משנולד יוסף עד שנמכר ויז שנה במצרים. וראה גם
לקו"ת להאר"ז, אלשיך ואוה"ח כאן.

(4) שער הפסוקים ותולדות כו, כה. וראה ג"כ ב"ר פע"ו, א.
זח"א קיט, ב. קמז, ב.

(5) מקץ מב, ט. יב. וראה קה"ר עה"פ (א, ד) והארץ לעולם
עומדת.

(6) ויגש מו, כח.

(7) תנחומא באבער, יל"ש עה"פ. וראה לקמן הערה 10.

(8) ראה לקו"ש ח"א ע' 24. ח"ה ע' 86 ואילך.

(9) ברכות מח, רע"א.

(10) גם: למה בחר בהגירסא "ושיהיו השבטים" הוגים
בתורה" (כביל"ש, תנחומא באבער (וכן הובא ברבינו בחיי) ולא
"לומדים כו" (ככב"ר כאן) או "שיהא מלמד (את השבטים)
(תנחומא כאן)?

הבלתי בעל גבול, שעל ידי זה יתעלה לעבוד את
ה' בלי כל מדידות והגבלות.¹⁹

וזו היא נקודת שאלתו של הצמח-צדק
לאדמו"ר הזקן: הן אמת, שדוקא ב"ז שניו
האחרונות בא יעקב לשמחה ועונג רוחני במדריגה
נעלית כזו, שלא הגיעה אליה עד אז: אבל לאידך,
הרי ירידתו למצרים, מצרים וגבולים ו"ערות
הארץ", פועלת העלם והסתור (ועל כל פנים
הגבלה) בתכלית ושלמות עבודתו יתברך - לצאת
לגמרי מהגבלות העולם, ולהרגיש רק אלקותו ית'
שלמעלה מן הטבע²⁰ - ומצד זה איך אפשר ששנות
חיינו ועבודתו במצרים נקראו מבחר שנותיו? ובפרט
בערך שנות חיינו בארץ ישראל מקום מתאים
לקדושת עולה תמימה - קדש קדשים²¹.

ועל זה בא מענה אדמו"ר הזקן, שיעקב "התקין
לו בית תלמוד" במצרים, ועל ידי התורה הנה גם
במצרים היה המצב באופן של "ויחי" ("געלעבט")
— על ידי למוד התורה, המגביה את האדם הלומד
למעלה מכל מדידות והגבלות, אפשר להתעלות גם
במצרים לבחינת "ויחי" - חיים אמתיים.

והטעם: התורה מושרשת בעצמותו יתברך²²,
ולכן כשם שעצמותו יתברך הוא למעלה מכל
הקצוות ד"מעלה ומטה", על דרך זה הוא בתורה,
שגם בהמשכתה למטה, בכל המדריגות שלה - גם
כש"נסעה וירדה כו' עד שנתלבשה בדברים גשמיים
ועניני עולם הזה²³ - הרי היא בבחינת בלי גבול²⁴.

ולכן בכוח הלימוד והדביקות בתורה, שעל ידי
זה מתייחד עמה ביחוד נפלא כו' להיות לאחדים
ומיוחדים ממש מכל צד ופנה²⁵, להעלות את האדם
מכל המדידות והגבלות של העולם, לבטל את
ההעלם וההסתור ד"מצרים".

ולכן: מכיון ש"את יהודה שלח (יעקב) לפניו

שלו שהיה ביחד עם יוסף, כי מובן ופשוט שעיקר
שמחתו של יעקב, "בחיר האבות", היתה על ידי
זה שראה יוסף חי ומתנהג כבנו, עומד בצדקתו גם
לאחרי המצאו זמן ארוך בארץ מצרים¹¹.

וזה גם מובן מדברי רש"י בביאור סיפור הכתוב
(לאחר שנתבשר יעקב כי "עוד יוסף חי וגו'",
ו"יפג לבו גו'" עד כי "וירא את העגלות וגו' ותחי
רוח יעקב אביהם"¹²) שדוקא כראות יעקב את
העגלות אז ותחי רוחו; סימן מסר להם כמה הי'
עוסק. . בפרשת עגלה ערופה זהו שנאמר וירא את
העגלות אשר שלח יוסף וכו'; הרי שעיקר שמחתו
של יעקב ושליומותה באה בראותו שיוסף עומד
במצב רוחני נעלה ותורתו וצדקתו עמו כמקדם¹³.
וזהו גם מה שאמר יעקב ליוסף בבואו למצרים:
"אחרי ראיתי את פניך כי עודך חי"¹⁴ (והאם דוקא
ראיית פניו מוכיחה שהוא חי? אלא) שהכוונה בזה
לצדקתו וחיותו הרוחנית שאותה ראה יעקב בפניו
של יוסף, וזהו עיקר סיבת שמחתו¹⁵.

ומזה מובן, ששמחתו זו של יעקב, בראיית פני
יוסף, היתה שמחה ועונג נעלה ביותר¹⁶ דוקא
במצרים ערות הארץ - כיתרון האור מתוך החושך.
ומכיון שכן, שאלת הצמח-צדק וכן אריכות
מענה אדמו"ר הזקן - טעונות ביאור.

ה. והביאור בזה:
"מצרים" הוא מלשון מצרים וגבולים¹⁷ - ארץ
שאינה נותנת מקום לגילוי אלקותו יתברך הבלתי
בעל גבול; ועוד יותר: היא "ערות הארץ", מקום
החטא¹⁸ והקליפות המעלימים ומסתירים על כל
ענין אלקי בכלל.

תכלית עבודת האדם היא: לצאת ממצרים
וגבולים אלו, היינו שיורגש אצלו גילוי אור האלקי

(11) ראה ב"ר ויגש (צד, ג). אלשיך ויגש (מה, כו).

(12) ויגש מה, כ"ז.

(13) אף שבפשטות הטעם כי בתחלה "לא האמין להם", ורק
אחרי ש"טינון מסר להם כו'" האמין להם - הרי מזה שהכתוב
מספר (לא רק שמסר להם סימן (טתם) אלא גם) מזה הי' הסימן
("במה הי' עוסק כשפירש ממנו בפרשת עגלה ערופה") - ענין
של לימוד התורה, מוכח כנפנים.

(14) שם מו, ל.

(15) אלשיך שבהערה 11. אוה"ח מו, ל. ש"ך עה"ת שם.

(16) ראה פרש"י וישב לו, לה. ויגש מה, כז. מו, ל.

(17) תו"א מט, סע"ד. נז, סע"ג. ובכ"מ.

(18) ראה פרש"י לך יב, יט. אחרי מות יח, ג.

(19) ראה תניא פמ"ז. תו"א לח, סע"ג"ד. עא, ג ואילך. ובכ"מ.

(20) ראה לקו"ש ח"י ע' 29 ואילך.

(21) פרש"י תולדות כו, ב.

(22) ראה תניא שם: כאלו נתן לנו את עצמו כביכול. וכהפ"י
הידוע (לקו"ת שלח מה, סע"ד. אוה"ת יתרו ע' תתקצ"ב) במד"ל
(שבת קה, א): "אנכי נוטריקון אנה נפשי כתבית ייבית" (כגירסת
הע"י).

(23) תניא פ"ד.

(24) כמש"נ (איוב יא, ט) ארוכה מארץ מדה גו'. ראה בארוכה

ד"ה והוא כחתן תרנ"ז.

(25) תניא פ"ה.

ועל פי זה בנדון דידן, בפירוש הפסוק "ויחי" 38
 יעקב גו' בארץ מצרים, שעל ידי הירירה למצרים 39
 "זכה לבחינת ויחי כו' הנמשך מן החשך" (ולא 40
 שבהיותו במצרים מקום החושך, היתה ניכרת 41
 לאחרים מעלת ה"חיים" שלו, שהיו גם שם 42
 בתכלית העילוי) - הרי מובן שהוא לפי ביאור הב' 43
 הנ"ל. 44

ח. על פי זה יש לומר שאדמו"ר הזקן דייק 45
 להוסיף בתשובתו מהמדרש "ושיהיו השבטים 46
 הוגים בתורה" בכדי לרמז לביאור זה ד"יתרון 47
 האור הנמשך מן החושך". 48
 דהנה האבות הם בחינת אצילות, והשבטים - 49
 "מלשון המשכה כמו כוכבא דשביט" 29 - הם 50
 בחינת בריאה יצירה עשיה 30. ולכן בנוגע ליעקב 51
 עצמו, לגבי מדרגתו מדריגת האצילות (היינו האור 52
 הבלתי מוגבל) אין שום מציאות בהחושך וההעלם 53
 של מצרים 31. 54

ולכן מביא אדמו"ר הזקן מהמדרש: "שתהא 55
 שם תורה) ושיהיו השבטים הוגים בתורה" - כי 56
 מכיון שהשבטים הם בריאה יצירה עשיה 32, עלמין 57
 דפרודא ומקום החושך, הרי על ידי לימודם בתורה 58

(29) תו"א ס"פ ויצא.

(30) תו"א שם. לקו"ת צו יז, ב. ובכ"מ.

(31) וע"ד שנת' בלקו"ש ח"ו ע' 198 ואילך, דלגבי מדרגת
 משה (מצד עצמו) - ראיית המהות, אין שייך האופן ד"דירה
 בתחתונים" מצד בירור נה"ב ויצה"ר (וראה הערה 28 שם).
 ולהעיר גם מתו"א ס, ב.

(32) בביאורו"ז ויחי (כט, ד ואילך) ואור התורה (בראשית כרך
 ה' תקצא, א ואילך. כרך ו' תתשכא א ואילך) מביא הענין
 ד"ויחי יעקב בארמ"צ י"ז שנה" מצד החיבור דיעקב ויוסף, "לפי
 שכל עיקר חיי רוחו של יעקב הוא רק בחי' התגלות האור להבירה
 מקצה העליין לקצה התחתון", ויוסף, בחי' יסוד כו', הוא המביא
 וממשיך "תולדות יעקב" מאצילות לבי"ע. וראה אוה"ת ויחי
 (שפז, ב) דע"י המשכת יוסף בבי"ע נעשה התהפכות חסוכא
 לנהורא. עיי"ש.

ו"ל דיש יתרון בזה "שיהיו השבטים כו'" - כי יוסף, מכיון
 שענינו להמשיך עניני יעקב בבי"ע (ראה במקומות הנ"ל דבירור
 דיוסף הוא "להעלות מבריא לאצי' להיות בבחי' אצי' ממש"),
 אין בזה אמתית יתרון האור מן החשך; משא"כ השבטים, שהם
 בבי"ע ועבודתם בירור מעולם הפירוד, ביטול היש (ראה
 במקומות הנ"ל), הרי עיי"ז נעשה אמתית יתרון האור מן החשך
 עצמו. (ראה אוה"ת ויחי שנד, רע"ב: דע"י שעושים מהרע טוב
 נעשה הטוב ביתר שאת כו'. לכן דוקא ע"י ויחי יעקב בארמ"צ
 י"ז שנה זכה לבחי' טוב כו').
 וראה לקו"ש ח"ו ע' 31 ואילך, דהטעם מה שאחרי מיתת
 יוסף הותחלה ירידה חדשה ו"כאלו אותו היום נכנסו למצרים" -
 כי כ"ז שיוסף חי עדיין היתה ברכתו של יעקב במצרים.

גו' - התקין לו בית תלמוד שתהא שם תורה" 26,
 הרי לא היה בביאתו למצרים ירידה בעבודתו, כי 2
 לא היה נתון תחת המצרים והגבולים דארץ מצרים. 3

ולכן אפשר שמבחר שנותיו יהיו (גם) כשגר 4
 בארץ מצרים. 5

ו. ולבאר איך דוקא שנים אלו הן "מבחר" 6
 שנותיו - מובאת דרשת רז"ל (על הפסוק "להורות 7
 לפניו גשנה") ממדרש עם ההוספה "ושיהיו השבטים 8
 הוגים בתורה" (כנ"ל סעיף ג). 9

והביאור: באותו הפסוק והענין ששאל ה"צמח 10
 צדק" בהיותו ילד - ביאר בגדלותו 27 "ויחי יעקב 11
 בארץ מצרים שבע עשרה שנה . . שבע עשרה 12
 כמספר טוב, דהיינו על ידי שבע עשרה דמצרים 13
 זכה לבחינת ויחי לראות טוב כי יתרון האור נמשך 14
 מן החשך". והיינו, שעל ידי הירידה למצרים זכה 15
 ליתרון האור הנמשך מן החשך. 16

ז. והנה ב"יתרון האור מן החשך" יש ב' 17
 פירושים - אופנים 28: א) מקום החושך מואר על ידי 18
 האור. וכל שהחושך גדול יותר - ניכרת יותר 19
 מעלתו של האור וכחו הבלתי-מוגבל לפעול גם 20
 במקום של חשך גדול כזה. ב) החושך עצמו מואר 21
 ונהפך לאור ועל ידי זה נעשה יתרון בהאור, 22
 שנמשך בהאור בחינה נעלית יותר שאינה בהאור 23
 מצד עצמו. 24

וההפרש שבין ב' ביאורים אלו: לפי ביאור הא' 25
 ב"יתרון האור מן החושך" אין הכוונה שלגבי 26
 האור עצמו יש בפועל מציאות של חושך (שעל ידה 27
 ניכר יתרונה של האור) - דמכיון שהוא אור בלתי 28
 מוגבל ובמילא מאיר בכל מקום גם במקום החושך, 29
 הרי שמלכתחילה אי אפשר לתאר כלפי האור 30
 מציאות של חשך - והכוונה ב"יתרון האור מן 31
 החושך" היא מצד המקום שהוא חושך (לולא 32
 התפשטות האור) ומצד הרואה שהוא בגדר אור 33
 וחושך; מה שאין כן לביאור הב' שיתרון האור 34
 נמשך מן החושך עצמו, הרי ישנה מציאות של 35
 "חשך" גם לגבי האור, וצריך האור להפכו ועל ידי 36
 זה גם בא יתרון האור כו'. 37

(26) להעיר מלקו"ת מטות פג, ד ד"יעקב הוא בחי' תורה . .

עיקר גילוי בחי' אמת".

(27) אוה"ת ויחי שנד, סע"א.

(28) ראה מקומות שנשמנו בספר הערכים - חב"ד כרך ב' ע'

תקפ"ב.

נעשו לו כזכיות", הוא זוכה לעילוי זה שאמרו
 רז"ל³⁸ "במקום שבעלי תשובה עומדין אין צדיקים
 גמורין יכולין לעמוד שם".

אבל אל יעמוד אדם במקום סכנה³⁹, אסור
 להעמיד את עצמו לכתחילה במצב של נסיונות
 ובמקום שעלול לבוא לידי חטא, ועל אחת כמה
 וכמה שלא לחטוא בפועל ממש על מנת לשוב⁴⁰,
 ולא עוד אלא שמתפללים בכל יום⁴¹: "ואל תביאינו
 לידי נסיון" – שגם מלמעלה לא יביאוהו לזה.

ולכן אין מקום לבאר לקטן, שהוא עדיין בגיל
 החינוך, את המעלה הבאה על ידי התעסקות
 בהחושך בכדי להפכו לאור; כי אם אדרבה,
 צריכים להסבירו העבודה דסוד מרע.

ולכן לא אמר אדמו"ר הזקן לה"צמח צדק" את
 הענין כי אם ברמז; אלא שאחר כך פירש וביאר
 ה"צמח צדק" בעצמו את גודל העילוי שנעשה על
 ידי הירידה לגלות מצרים על ידי יתרון האור
 הנמשך מן החושך דוקא.

י. ההוראה הכללית בעבודת ה' בסיפור הנ"ל:
 אף על פי שיעקב אבינו, בכואו לארץ מצרים
 זכה לשמחה ועונג גדול מזה שיוסף ובניו ביתו
 מתנהגים גם שם בדרך הישר – עם כל זה תמה
 הצמח-צדק איך יתכן לומר ששנים אלו שנמצא
 בהמצרים והגבולים דארץ מצרים תהיינה "מבחר"
 שנותיו, והיינו משום – שתכלית הכוונה בירידת
 הנשמה היא, שהאדם על ידי עבודתו מלכתחילה
 לא יהיה במצרים וגבולים⁴², אלא יברח בחפזון
 תיכף מארץ מצרים.

לאידך גיסא: באם כבר נמצא במיצר וגבול
 ואינו יכול לברוח משם – עבודתו היא – ששם יהיה
 "מבחר שנותיו".

וסדר העבודה וההוראה איך להגיע לזה,
 מבוארים במענה של אדמו"ר הזקן:

בפשטות המענה שלו, היא הוראה לאלו
 שעבודתם היא בסדר ה"ישר" – "עשה האלקים את
 האדם ישר"⁴³, דאף אלו שמצד גזירה העליונה

1 בארץ מצרים³³ פעלו להאיר את החושך גופא
 2 שהוא בחי' מציאות לגביהם, ועל ידי שהפכו את
 3 החושך לאור נמשך להם "יתרון האור הבא מן
 4 החושך" עצמו³⁴, כנ"ל.

5 ואף שיתרון האור הזה לא הי' ביעקב מצד עצמו
 6 – כי לגביו לא היה חשך מלכתחילה – אבל על ידי
 7 זה ש"התקין לו בית תלמוד שתהא שם תורה
 8 וש(על ידי זה) יהיו השבטים הוגים בתורה", פעל
 9 שגם הוא "זכה לבחינת ויחי". יתרון האור הנמשך
 10 מן החשך.

11 ובדוגמת הידוע שעל ידי עבודה בבריאה יצירה
 12 עשיה – מוסיפים אור באצילות.

13 ט. על פי זה גם יובן הטעם מה שאדמו"ר הזקן
 14 לא אמר ביאור זה בפירוש (במשל המובן בגיל
 15 ה"צמח צדק"), כי אם ברמז;
 16 סדר עבודת האדם צריך להיות באופן ישר:
 17 "סוד מרע (חשך) ועשה (עבודה באופן ובדבר
 18 שהוא מלכתחילה עלול ומוכשר להיות) טוב
 19 (אור)"³⁵;

20 ואף שעל ידי עבודת האדם באופן של נסיונות
 21 – כשיש לו מניעות ועיכובים בקיום התורה
 22 והמצוות והוא מתגבר עליהם ועומד בנסיון – הוא
 23 מתעלה לדרגה גבוהה כזו, שלולא הנסיון לא היה
 24 מגיע אליה³⁶; ויתירה מזו מצינו בעבודת התשובה.
 25 שעל ידי זה מהפך וזדונותיו לזכיות³⁷ נעשה יתרון
 26 האור מן החושך באופן הב' –

27 הרי כל זה הוא רק בדיעבד, כשהובא למקום
 28 סכנה רוחנית ועמד בנסיונו, על ידי זה מתעלה
 29 בעבודתו ביתר שאת ושלא בערך ממדריגתו
 30 הקודמת; ועל דרך זה אדם שכבר חטא, רחמנא
 31 ליצלן, הנה על ידי תשובתו השלימה עד ש"זדונות

(33) עפ"י יש לבאר מה שבחר אדמו"ר בהגירסא "הוגים בתורה" (ראה לעיל הערה 10) – כי הענין דיתרון האור מן החשך בלימוד התורה גופא הוא ע"י יגיעה, כי ע"י החשך וההעלם על אור השכל בא לעומק השכל. וכידוע במעלת לימוד תלמוד בבלי על תלמוד ירושלמי (ראה שערי אורה ד"ה בכ"ה בכסלו פנ"ד ואילך. ד"ה ואברהם זקן, ויתן לך תרס"ו (בארוכה). ד"ה אמר רבא חייב אניש לבסומי תש"ח פ"א ואילך).

(34) ועפ"י יומתק לשון אדמו"ר: "להורות לפניו גשנה, אז מען לערנט תורה ווערט מען נעהנטער צום אויבערשטן ב"ה" – דהיינו ששייך שיהי' רחוק וע"י התורה נעשה קרוב.

(35) תהלים לד, טו.

(36) לקו"ת ראה יט, ב ואילך. דרמ"צ קפה, ב ואילך. ועוד.

(37) יומא פו, ב.

(38) ברכות לד, ב. וראה סה"מ תש"ט ע' 183 בהערה שם.

(39) שבת לב, א.

(40) משנה סוף יומא. וראה תניא פכ"ה.

(41) נוסח ברכת השחר.

(42) להעיר מרמב"ם הל' דעות רפ"ו.

(43) קהלת ז, כט.

ומכיון שאמיתיות העילוי ביתרון האור נמשך
מן החושך עצמו, אולי יטעה ההולך ישר לומר
אלך ואעבוד עבודתי שם -

לכן רמז אדמו"ר הזקן עילוי זה, ולא אמרו
בפירוש, שזה בא להורות שאין זו הדרך הישרה
שיבור לו האדם; ואדרבה "האומר אחטא ואשוב
– אין מספיקין בידו לעשות תשובה"⁴⁰, שהוא נופל
גם ממדריגתו הקודמת.

יב. ואם יטעון הטוען: למה יגרע חלקו - שלא
יוכל להגיע ליתרון אור הנמשך מן החושך באופן
נעלה - משום שהוא הולך בעבודתו בדרך
ה"ישר"?

גם התשובה לטענה זו מרומזת במענה אדמו"ר
הזקן: כמו שנתבאר לעיל, שמצד דרגת יעקב עצמו
לא היה שייך לגילוי דיתרון האור מן החושך עצמו,
בכל זאת על ידי ההתעסקות שלו ש"יהיו השבטים
הוגים בתורה" הגיע גם הוא לבחינת "ויחי יעקב"
בתכלית העילוי – יתרון האור מן החושך עצמו;
על דרך זה בעבודת כל אחד ואחד: על ידי
ההתעסקות עם אלו הרחוקים עדיין מה' ותורתו,
לקרבם ולעשותם בעלי תשובה, הנה על ידי שפועל
בהזולת העילוי דתשובה, יש לו חלק ביתרון האור
של חבירו⁴⁵.

ועל ידי כל זה מקרבים ביאת המשיח ד"א אתא
לאתבא צדיקייא בתיובתא"⁴⁶.

(משיחת שבת פרשת ויחי, תשל"ב)

(45) כידוע בפ' ד"שנים אוחזין בטלית" (הובא בכש"ט
הוצאת קה"ת) הוספות כד, ב. ולהעיר ממרו"ל (כ"ב ט, א) גדול
המעשה יותר מן העושה.

(46) ראה זח"ג קנ"ג, ב. וראה לקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש ג,
ב.

ושליחותם בעלמא דין נמצאים הם במצרים
וגבולים דעולם הזה, אפילו באם זהו במקומות
כאלו שבעולם הזה גופא הם בבחינת "ערות
הארץ" - עליהם לדעת שעבודתם היא (לא רק
למנוע הירידה, חס וחלילה, אלא גם) לעשות דירה
לו יתברך בתחתונים⁴⁴, המשכת ה"עצמות" הבלתי
בעל גבול, גם בהמצאם בתוככי המצרים והגבולים
של "ערות הארץ" - והעצה היעוצה לזה היא:
התורה, שעל ידי לימוד התורה, שהיא גילוי חכמתו
ורצונו יתברך שלמעלה מהגבלות ושינויים, ניתן
הכח להתעלות מעל למצרים וגבולים כנ"ל; ולא זו
בלבד ש"מצרים" לא יגבילוהו ויורידוהו חס
ושלום, אלא אדרבה לזכות לבחינת "ויחי" .
("געלעבט" - חיים אמתיים) בארץ מצרים".

יא. אולם כל זה הוא להולכי ישר, שעל ידי
עבודתם בלימוד התורה אינם נתונים מעיקרא תחת
שליטת המצרים וגבולים דארץ מצרים;
אבל אלו שחטאו ופגמו ועברו את הדרך,
רחמנא ליצלן, שלכאורה כבר נפלו תחת השליטה
של המצרים וגבולים דארץ מצרים, איך אפשר
להם להגיע לבחינת "ויחי גו"?

באה ההוראה בתשובת אדמו"ר הזקן בדרך
רמז: אין להתייחס חס וחלילה, כי על ידי עבודת
התשובה, שהיא היגיעה והעבודה במקום החושך
גופא, הרי לא זו בלבד שעל ידי זה הוא יוצא
ממקום החושך, אלא שהוא עוד פועל על ידי זה
להיות יתרון האור מן החושך, באופן הכי נעלה,
כנ"ל.

(44) כמבואר בכ"מ (המשך רס"ו בתחלתו. ועוד) דב"דירה"
נמצא כל העצם (וכמו בירת האדם שנעצמותו דר בהדירה).

המשך ביאור למס' פסחים ליום שני עמ' ב

מהתבואה מלבד מעשר ראשון. מעשר זה יש להפריש בשנה
הראשונה, השנייה, הרביעית והחמישית לשמיטה, ונאכל בטהרה
על ידי הבעלים, בירושלים בלבד. ונחלקו התנאים (קידושין נד) האם
מעשר שני נחשב כממון הבעלים או כממון גבוה שיש לבעלים
רשות לאוכלו. סוגייתנו דנה בנפקא מינה שיש ממחלוקת זו לגבי
דינים שונים.
אמר רב אסי, עיסה הנעשית מחטים של מעשר שני, לדברי רבי
מאיר הסובר (קידושין נד) שמעשר שני הוא ממון גבוה, הרי היא
פְטוּרָה מן תְּחִלָּה, כיון שעיסה שאינה בבעלות האדם פטורה
מחלה, וכמו שיבאר להלן (לח). ולדברי חכמים, הסוברים (קידושין
שם) שמעשר שני הוא ממון בעלים, הרי היא תְּחִיבָה בְּחִלָּה.

את אפיייתה, הרי זה כמו תנור שהאש לוהטת בו, ותיחשב עיסה זו
לדברי הכל כמאפה תנור, וחייבת בחלה, או שגם בזה נחלקו רבי
יוחנן וריש לקיש.
אמר ליה רבי זירא לרב יוסף, מאי אמינא ליה - מה יש לי לשואלו
על דבר זה, דהרי אי אמינא ליה - אם אשאלנו כן, אמר לי - ישיב
לי, שריב עניים עושין פן ונותנים את האבוקה כנגד פי האילפס כדי
למחר את האפיייה, ללא עצים רבים, ואף אופן זה הוא בכלל
מחלוקת ריש לקיש ורבי יוחנן האמורה, וריש לקיש פוטר אף בזה
מחלה.
הגמרא דנה עתה האם מעשר שני חייב בחלה והאם יוצאים בו ידי
חובת מצה ואתרוג. מעשר שני הוא מעשר נוסף המופרש

יוסף הוא² בחי³ דגים⁴ קטנים⁵ כמ"ש בו וידגו לרוב בקרב הארץ⁶, וראי' לזה שדגים קטנים מרפאין הוא ממה כשיעקב הי' חולה, הנה כשנאמר לו הנה בנך יוסף בא אליך אז ויתחזק⁷ ישראל כו'.

ואמרו בגמרא שם⁸ ולא עוד אלא שמפרין ומרבין כל גופו של אדם הוא מה שאמר יעקב אחר שנתחזק שאמר לו הקב"ה⁹ הנני מפרין והרביתך, והיינו שעיי"ז שבא יוסף בחי¹⁰ יסוד¹⁰, דגים קטנים¹¹ אליו, נעשה בו

בראשית מח, ב - ויקרבו... ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על המטה

קכח

רמז בפר', למאז"ל (ברכות נו:): דגים קטנים מרפאין, ומפרין ומרבין כל גופו של האדם וכו', יוסף הוא בחי "דג" - יסוד

ששה דברים¹ סימן יפה לחולה וכו', ששה דברים מרפאין את החולה מחליו ורפואתו רפואה, אלו הן כרוב ותרדין וכו', ויש אומרים אף דגים קטנים, ולא עוד אלא שדגים קטנים מפרין ומרבין כל גופו של אדם.

ברכות נו, ב

(1) [תרגום ללה"ק] ששה דברים (הם) יפה לחולה, ואלו הן עיטוש, זיעה, שלשול, קרי, ושינה, וחלום (ומבאר הגמ' שיש לדברים אלו רמז בפסוקים, ע"ש המשך הגמ'). ששה דברים מרפאין את החולה מחליו, ורפואתו רפואה ואלו הן כרוב, ותרדין, וסיטין (מין נענע) יבשין, וקיבה והרת (רחם של בהמה) ויותרת הכבד (י- סרעפת) של בהמה) ויש אומרים אף דגים קטנים (מרפאין את החולה ורפואתם רפואה), ולא עוד אלא שדגים קטנים מפרין (מועילים לפר' ורבי') ומרבין (מבריאם את) כל גופו של אדם ע"ש.

(2) פירושו: מבאר ומרמז ד"יוסף" נמשל לבחי "דג", דיוסף הוא בחי יסוד, וכן דג הוא בחי יסוד (ראה הביאור והרמזים בהערה 2), ואבר "קטן" של היסוד מרמז לדגים "קטנים" ודל'.

(3) יוסף הוא בחי דג: מבאר הקשר ל"דג" עם "יוסף", דשניהם הם בחי יסוד - פרי' ורבי, וכאן מביא ראי' מהפסוק הכתוב ב"יוסף" - "וידגו לרוב", שיפרו וירבו כדגים.

והנה במאמרי ודרושי חסידות ובלקוטי לוי יצחק מביאים עוד ענינים - הן עפ"י נגלה דתורה, והן עפ"י פנימיות התורה - בהשייכות והקשר של דג ליוסף - בחי יסוד, והם:

(א) מאחז"ל (סוטה לו, ב) "וידגו לרב בקרב הארץ, מה דגים שבים מכסים עליהם ואין העין שולטת בהן, אף ורעו של יוסף אין העין שולטת בהן" ע"ש.

(ב) באור התורה דרושים לראש השנה עמוד א' שעב מגמ' יומא עה, א' זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם רב ושמואל ח"א דגים וח"א עריות, ופרש"י: עריות, דנאסרו להם במדבר, ודגה לשון תשמיש כמו וידגו לרוב, ע"ש.

(ג) יוסף הוא על שם "יוסף לי ה' בן אחר", הוספה בעוד "בן" - פרו ורבו, וזהו"ע דגים שמפרין ומרבין במאור וכו'.

(ד) ידוע שהשלשה אבות אברהם יצחק יעקב כנגד בחי חג"ת, ויוסף הוא הרביעי בחי יסוד, להמשיך למטה להעולם ממה שקיבל מהאבות, וזהו רמז באותיות "דג", דיש לו ב' אותיות, "ג" כנגד האבות, ואות "ד" הרביעי כנגד יוסף.

(ה) רמז בהני"ל בגימטריא, יוסף בגי' ג' פעמים ב"ן $52 \times 3 = 156$, יוסף, והוא "יוסף" מקבל - בחי בן - מהשלשה אבות, נמצא יוסף בחי "ד", וזהו אותיות ד-ג-.

(ו) דג אין לו חלב אמו, וכן יוסף הי' יתום מאמו (לקו"ת מהאריז"ל - טעמי המצות פ' שמיני).

(ז) דגים אין להם כסות על עינים - עיני פקחא, היינו שלא יהי' שום הסתר והעלם, אלא הכל בגלוי, והו"ע גילוי אלקות, וזהו"ע יוסף

- בחי יסוד, להמשיך גילוי אלקות למטה (ראה אור התורה שיר השירים עמוד תקט. מובא לקמן סימן קנו הערה 3).

(ח) במדרש תלפיות (ערך דגים) דג אינו מתחבר לאינו מינו, ע"ש. והוא רמז ליוסף שלא נכשל במעשה דפוטיפר.

(4) יסוד ז"א הוא דג קטן כמ"ש במאורי אור מע' דג ע"ש. (לקוטי לוי יצחק כאן)

וזהו לשון מאורי אור: דג נק' היסוד בבחי' החסדים, ד"ג גי' ז' והוא השט בימים ובנחלים שהוא יסוד דנוק', דג גדול יסוד אבא גם יסוד דכורא בעת הגדלות, ודג קטן יסוד זעיר. (ראה גם לקמן סימן קלב. לעיל סימן עה).

(5) ראה לקוטי לוי יצחק, אגרות קודש עמוד שצא שמביא מהמדרש רבה (ב"ד פ' פז, ו) דנק' יוסף "קטן". מובא לעיל סימן מ.

(6) ויחי מח, טז.

(7) ראה גם לעיל סימן ז.

(8) עיין בפנים בלקוטי לוי יצחק דהששה דברים כנגד בחי' תפארת, כי רפואה הוא מתפארת רפ"א הוא פא"ר, וכן ברכת רפאנו הוא בתפארת כמ"ש בפרי עץ חיים שער העמידה פי"ט וכו' ע"ש. ותפארת מרומז באות ו' מהשם, ומפני שאות ו' במילואו הוא ג"כ אות ו' וי", זה שיש ב' פעמים ששה, ששה דברים סימן יפה לחולה, וששה דברים מרפאין את החולה.

ויש אומרים אף דגים קטנים, א"כ יש עוד דבר א', הוא לנגד אות א' דהמילוי הו' - וא"ו - והדבר הזה הוא רק "יש אומרים", כי אין הכרח שיהי' אות א' במילוי הו', משא"כ ו' המילוי הוא בהכרח, ע"ש אריכות הביאור. ובענין מילוי ו"ו או וא"ו ראה עד"ז לקמן סימן קסד. וראה ילקוט לוי יצחק פרשת משפטים פרק כא, פסוק יט.

(9) שם מח, ד.

(10) יוסף בחי יסוד: ראה זהר חלק א' דף נט, ב' "יוסף בגין דנטיר לי' לברית זכה דאקרי צדיק". ובתורת לוי יצחק חידושים וביאורים בש"ס עמוד רנג, וז"ל: "יוסף - יסוד, הי' לו נסיון עם פוטיפר, והנסיון הי' בזנות שהוא באבר היסוד ע"ש". ובהערות על ספר בראשית עמוד רפד "שיוסף בחי יסוד מספרו ו' פעמים הוי' כי הוא המדה השישית".

וראה בתורת מנחם התוועדותי' ה'תש"ז ח"ד שיחות ש"פ בלק עמוד 15 ובהערה 21 וז"ל: "שיוסף הוא בחי יסוד דאצילות, שענינו הוא להביא ולהמשיך בחי אצילות (האבות) בבי"ע - ראה ביאורי זהר לאדמו"ר האמצעי ויחי כט, ד ואילך. (מובא לעיל סימן ד הערה 3). אור התורה ויחי תתקצ"א ואילך. תתשכ"א ואילך. תורת מנחם - ספר המאמרים מלקוט חלק ד' עמוד קז ואילך. ע"ש."

(11) "וטעמן של דברים מה שדגים קטנים יש בהם מעלה שמפרין ומרבין כל גופו של אדם דתפארת, הוא מפני שיסוד ז"א אם שהוא בחי קטן, דג קטן, אך שרשו הרי מגיע בדעת שלמעלה מתפארת, וכידוע בענין הלולב שגבוה טפח משאר מיניו, ועיין בע"ח שער שבה"כ פ"ג ע"ש". (לקוטי לוי יצחק כאן). ראה לעיל סימן צד הערה

מפרך והרבייתך.

והוא מה שמנשה ואפרים נעשים לו עתה בנים כמו

וכו'.

שאמר אח"כ אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי¹²

לקוטי לוי יצחק, הערות לזהר שמות-דברים עמוד רלו

4. סימן כט הערה 27.

12. בראשית מח, ה.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שני עמ' א

1 ולהלן יבואר טיבה, וְהַמְדוּמָע - לחם העשוי מחולין ותרומה
2 המעורבים זה בזה, כל אלו פְּטוּרִים מִן תַּחֲלָה, מיני הבצקות
3 הנוכרים בראשונה פטורים כיון שאינם נחשבים 'לחם', כטעם
4 שיבואר להלן, ואילו בחלה נאמר (במדבר טו יט) 'בְּאֶכְלֶכֶם מִלֶּחֶם
5 הָאָרֶץ', וְהַמְדוּמָע' פטור כיון שנאמר בחלה (שם) 'תִּרְיִמוּ תְרוּמָה
6 לָהּ', למעט עיסה שהיא כבר תרומה.
7 מבררת הגמרא: מֵאֵי - מה היא 'חֶלֶת הַפֶּסַח', משיבה הגמרא:
8 אֲמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי, זֶה הוּא לֶחֶם חֵלָוָה - מבושל ברותחין שֶׁל
9 פְּעֵלֵי בָתִּים - עשירים, שמנהגם היה לתת את הבצק במים רותחים
10 ומתבשל כך, ואין זה כתיקון לחם.
11 הגמרא מביאה מחלוקת בטעם מדוע מינים אלו אינם נחשבים
12 'לחם', ופטורים מחלה: אֲמַר רִישׁ לָקִישׁ, כל המינים הָלָלוּ שפטרה
13 המשנה מחלה (מלבד המדומע), אינם נחשבים 'לחם' כיון שפִּעֻשָּׁה
14 אֵילָפֶם הֵן - נעשים בכלי העומד על גבי האש, ולא בתנור, ואין
15 קרוי לחם אלא בצק שנאפה בתנור, שנאמר (ויקרא כו כו) 'וְאָפּוּ עֶשֶׂר
16 נְשִׁים לַחֲמֶכֶם בַּתֵּנּוֹר אֶחָד', וְרַבִּי יוֹחָנָן חִלַּק וְאָמַר, שבצקות שהם
17 מַעֲשֵׂה אֵילָפֶם תֵּיבִין בחלה, ואף שלא נאפו בתנור הרי הם בכלל
18 'לחם', וכל המינים הָלָלוּ שפטרה המשנה מחלה, הם בצקות
19 שֶׁעָשָׂאן ו-שאפּאן בַּחֶמֶה - בחום השמש ולא נאפו על גבי האש
20 כלל, ולכן אינם נחשבים 'לחם' ופטורים מחלה.
21 הגמרא מקשה מברייטא על שיטת ריש לקיש: מִיֵּיבֵי - הקשו בני
22 הישיבה על דברי ריש לקיש מברייטא, שכך שנינו בה, הַסּוֹפְגִין
23 וְהַדּוֹבְשִׁין וְהַמִּסְקִינִין, אם עָשָׂאן בְּאֵילָפֶם - בקדירה המונחת על
24 גבי האש, תֵּיבִין בחלה, ואם עָשָׂאן בַּחֶמֶה - בחום השמש, פְּטוּרִין
25 מחלה. הרי מפורש בברייטא שמעשה אילפס חייב בחלה. ומכאן
26 תִּיּוֹבָתָהּ ו-פירכתו) דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, הסובר שמעשה אילפס
27 פטור מחלה.
28 מתרצת הגמרא: אֲמַר עוֹלָא, אֲמַר לָהּ - כך יאמר ויתרץ לך רַבִּי
29 שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, הָאֵל אֲמַר עֲסָקִין - כאן, בברייטא שמחייבת
30 בחלה, באיזה אופן מדובר, שְׁתַּחֲלִיל הַתְּרִית את האילפס על גבי
31 האש, וְלִכְסוֹף הַדְּבִיק בו את הבצק, שזו דרך אפייה הדומה לאפייה
32 בתנור, ולכן חייב בחלה.
33 תממה הגמרא על תירוץ זה: נמצא שלדברך, אף במעשה אילפס
34 עצמו יש חילוק בדרך ההכנה, ורק אם הרתיח תחילה ואחר כך
35 הדביק סוברת הברייטא שחייב בחלה, אֲבָל אם הַדְּבִיק תחילה את
36 העיסה אילפס, וְלִכְסוֹף הַתְּרִית אותו על גבי האש, מֵאֵי - מה יהיה
37 דינו, לדעת ריש לקיש, הֵי נָמִי - האם באופן זה אכן נאמר
38 דְּפִטוּרִין מחלה, אם כן קשה, אֲדִתְנִי - עד שהוצרך התנא לשנות
39 בְּסִיפָא שאם 'עָשָׂאן בַּחֶמֶה פְּטוּרִין', שזוהו אופן שונה לגמרי מהאופן
40 שמדובר בו ברישא, לִפְלֹג וְלִיתֵנִי בְּדִידָה - היה יכול התנא לחלק
41 בדיני אילפס עצמם, ולומר כך, בַּחֶמֶה דְּבָרִים אֲמִירִים שחייבים
42 בחלה, בְּגוֹן שְׁתַּחֲלִיל את האילפס וְלִכְסוֹף הַדְּבִיק, אֲבָל אם הַדְּבִיק

43 וְלִכְסוֹף הַתְּרִית, פְּטוּרִין, וממה שלא נקטה הברייטא כן, מוכח
44 שעיסה שנתבשלה באילפס חייבת בחלה בכל האופנים, ושלא
45 כדברי ריש לקיש, הסובר שאם הדביק ולבסוף הרתיח פטור
46 מחלה.
47 מתרצת הגמרא: חֲסוּרִי מַחֲסָא וְהֵי קִתְנִי - יש לשנות את דברי
48 הברייטא כאילו היא חסרה, וכך יש לשנותה, בַּחֶמֶה דְּבָרִים אֲמִירִים
49 שמעשה אילפס חייב בחלה, כְּשֶׁתַּחֲלִיל וְלִכְסוֹף הַדְּבִיק, אֲבָל אם
50 הַדְּבִיק וְלִכְסוֹף הַתְּרִית הרי זה נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁעָשָׂאן בַּחֶמֶה, וְפִטוּרִין,
51 והיינו כדברי ריש לקיש, שיש אופן שמעשה אילפס פטור מחלה.
52 הגמרא מוסיפה להקשות על דברי ריש לקיש מברייטא נוספת: הָאֵל
53 שְׁמַע - בא ושמע ראייה מברייטא אחרת, שלא כדברי ריש לקיש,
54 וְיִצְחָאִין בְּמַצָּה הָיָא - שאינה אפיה כל צרכה, וְכַמְצָה הַעֲשִׂיָה
55 בְּאֵילָפֶם. וכיון שנאמר במצה לשון 'לָחֶם עֲנִי' (דברים טו א), על כרחך
56 כְּבִיבִין הֵינָם, וְכִינִי שֶׁנֶּאֱמַר מַעֲשֵׂה אֵילָפֶס קְרוִי 'לָחֶם', ואם כן יש
57 לחייבו אף בחלה, ושלא כדברי ריש לקיש הסובר שמעשה אילפס
58 פטור מחלה.
59 מתרצת הגמרא: הָאֵל נָמִי - אף בברייטא זו מדובר באופן שְׁתַּחֲלִיל
60 תחילה את האילפס וְלִכְסוֹף הַדְּבִיק בו את העיסה, ובאופן זה מודה
61 ריש לקיש שהעיסה חייבת בחלה, כיון שזו היא דרך הדומה
62 לאפייה.
63 הגמרא חוזרת לבאר את דברי הברייטא האחרונה. שואלת
64 הגמרא: מֵאֵי ו-כמה) הוא שיעור אפייתה של 'מַצָּה הָיָא' ששנינו
65 בברייטא שיוצאים בה ידי חובת מצה אף שלא נאפתה כל צרכה.
66 משיבה הגמרא: אֲמַר רַבִּי יְהוֹדָה, אֲמַר שְׁמוּאֵל, כָּל מַצָּה שֶׁנֶּאֱמַר
67 בשיעור כזה שִׁיכּוֹל הָאָדָם לִפְרֹקָהּ ו-לשובריה, וְאֵין חוֹמֵין של בצק
68 נִמְשָׁכִין הֵינָם, הרי היא נחשבת אפיה כל צרכה לענין מצות מצה
69 אף שלא נאפתה לגמרי, ויוצאים בה.
70 הגמרא מביאה מקום אחר שנוהג בו דין זה: אֲמַר רַבָּא, וְכֵן הָדִין
71 בְּלֶחֶם תוֹרָה - לחמים תורה וגם במצות קרבן תורה, ולחמים אלו
72 מתקדשים רק באופן שבשעת שחיטת הקרבן כבר היו אפויים, וגם
73 בהם שיעור האפייה הוא שאם ישברם לא יהיו חוטים נמשכים
74 מהם, אך אם עדיין לא הגיעו לשיעור זה בשעת שחיטת הקרבן,
75 אינם מתקדשים.
76 תממה הגמרא: מה החידוש בדברי רבא, והרי פְּשִׁיטָא שדין לחמי
77 תורה שזו לדין מצת פסח, שהרי הָאֵל 'לָחֶם' בְּתִיב וְהָאֵל 'לָחֶם'
78 בְּתִיב - גם בלחמי תורה וגם במצות מצה כתבה התורה לשון
79 לחם. בקרבן תורה נאמר (ויקרא י א) 'עַל חֶלֶת לָחֶם חֻמֵּץ יִקְרִיב
80 קֶרְבְּנוֹ', ובמצות מצה נאמר (דברים טו א) 'שִׁבְעַת יָמִים תֹּאכַל עֲלֵיו
81 מִצּוֹת לָחֶם עֲנִי', ובודאי אין טעם לחלק ביניהם, ומה בא רבא
82 להשמיענו בדבריו.
83 מתרצת הגמרא: מֵאֵי דְּתִיבָא - שמא תאמר, הוּאֵל וְכִתִּיב בלחמי
84 תורה (ויקרא שם יד) 'וְהִקְרִיב מִמֶּנּוּ

מט, כז – בנימין זאב יטרף בבוקר יאכל עד
ולערב יחלק שלל

ו. בנימין זאב יטרף וכמו שרז"ל דרשוהו בשאל דאתי מבנימין, וזהו זאב יטרף שחטף המלכות בחטיפה כי לא הי' ראוי לזה. וזהו הטעם בבוקר יאכל עד דדוקא בבוקר הוא שיזכה ואחר זה תחזור המלכות ליהודה.

פני דוד

נ, כא – ועתה אל תיראו אנכי אכלכל
אתכם ואת טפכם וינחם אותם וידבר על לבם

ז. ועתה אל תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת טפכם. צ"ל לשון ועתה, ונ"ל הנה באמת בעו"ה כבר סבלנו צרות רבות בשביל מכירת יוסף כמבואר באגדות, אלא שיוסף אמר להם התחת אלקים אנכי לענוש על המחשבה ואתם חשבתם עלי רעה אלקים חשבה לטובה ולא עשיתם לי מאומה ואין לי מקום להעניש אתכם כל ימי חיי בשביל המחשבה, אבל ראה כי לעתיד יקבלו עונש מאת ה' על ככה דור אשר יקומו אחריהם, ולכן עתה כל זמן שאני ואתם חיים אל תיראו אנכי אכלכל אתכם אבל לעתיד ה' יגבה דילי מזרעכם אחריכם כנ"ל.

ובזה יש להבין מה דאיתא במדרש אם יוסף שדיבר על לבם דברים רכים כך נחמם, כשיבוא הקב"ה ויאמר (ישעי' מ, ב) דברו על לב ירושלים על אחת כמה וכמה, ועפ"י הנ"ל יובן כי מה שיוסף נחם את אחיו לא הי' נחמה רק כי שלום יהי' ביניהם ואין זו נחמה שלמה רק כמו אך שלום יהי' בימי, אבל לעתיד שכבר סבלנו יסורים ועול הגלות וקבלו עונש מאת ה' כפלים ככל חטאתי' ולא יוסיף להגלות עוד תהי' נחמה כפולה על עתה ועל העתיד, והיינו דכתיב נחמו נחמו שיהי' נחמה להוה וגם על לעתיד, ואמרו דברו על לב ירושלים כי מלאה צבאה כי נרצה עונה כי לקחה וכו' וכבר סבלה כל הראוי' ואין לצפות עוד על הרעה רק על הטוב, וזהו כוונת המדרש אם יוסף שלא נחמם רק לשעה נחמו וקבלו תנחומים כשיבוא הקב"ה לעתיד לנחם אותנו שכבר יצאנו ידי חובותינו כי נרצה עונה קל וחומר שתהי' הנחמה בשלימות ותהי' עולמית בב"א.

כתב סופר

נ, כד – ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת
ואלקים פקוד יפקוד אתכם והעלה אתכם מן
הארץ הזאת אל הארץ אשר נשבע לאברהם
ליצחק וליעקב

ח. פקוד יפקוד. ביישרן בשתי פקודות, פקוד בימי משה, יפקוד בימי מלך המשיח.

מדרש הגדול

מח, ד – ויאמר אלי הנני מפרך והרביתין
ונתתיך לקהל עמים ונתתי את הארץ הזאת
לזרעך אחריך אחזת עולם

א. לזרעך אחריך, בעולם הזה. אחזת עולם, אלו ימות המשיח.

מדרש שוחר טוב – מובא בתו"ש

מט, א – ויקרא יעקב אל בניו ויאמר
האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם
באחרית הימים

ב. בשעה שבקש יעקב לגלות הקץ לבניו, אמר להם האספו ואראה אם אתם [ראויים] שאגלה לכם את הקץ, מיד עיין בשמותם ולא מצא בהם אותיות קץ, אמר ודאי לא אגלה להם את הקץ, אמרו לו אבינו בדוק אם הדבר תלוי בחטא, בדק ג"כ בשמותם ולא מצא בהם אותיות חטא, אמר כיון שאין בהם שום חטא אבדוק עוד בשמותם, בדק עוד ולא מצא שם הרי שלשה אותיות כפולות שעולות אֶלְפִים, אמר אגלה להם את הקץ, כענין זה אמר להם העולם הוא אלפים תורה אלפים ימות המשיח (סנהדרין צז.).

מכתיבת רבינו אפרים ז"ל – מבעלי התוס'

ג. נודע כי כל הסתר קץ האחרון הוא יען כי הגלות ההוא הי' לסיבת שנאת חנם (יומא ט:). וגם לכן נעלם הקץ ההוא וללבי גליתי כי יום נקם בלבי כמו שגם אתם עוברים על לא תשנא אחיך בלבבך, וזה נרמז בר"ת "יקרא" אתכם "באחרית" "הימים" ר"ת איב"ה היא שנאת חנם אשר לסיבתה הי' גלות האחרון שעליו נאמר (דניאל ח, יב) ותשלך אמת ארצה יען כי איש ברעהו יתלול, ואמנם לא ידברו מרוב שנאת חנם ולכן נרמזו אותיות אמ"ת בס"ת "יקרא" אתכם" באחרית" ולא נרמז בר"ת בסוד ותשלך אמת ארצה.

וביאור התרופה למכה זו אשר היא התחברותם באהבה רבה זו"ש הקבצו, והטעם שתשמעו לקולי ותתקבצו הוא כי הרי כולכם בני יעקב בני איש אחד ולמה תהי' איבה ושנאה ביניכם אחר שכולכם בני איש אחד, והנה אם דברי אלה נאמרים מדעתי אינו כ"כ הכרח לשתשמעו, האמנם כל הדברים האלה הם נבואה מפי השכינה השורה עלינו עתה וראוי שתשמעו ותקבלו, וז"ש ושמעו אל ישראל אביכם ישראל סבא.

עץ הדעת טוב

ד. הנה רש"י פירש שביקש לגלות הקץ ונסתם ממנו. וי"ל הטעם דהנה אמרו חז"ל (סנהדרין צח.) על פסוק אני ה' בעתה אחישנה, זכו אחישנה לא זכו בעתה. והנה מדת יעקב הוא אמת ואם הי' מגלה הקץ הי' מוכרח להיות כן כי תתן אמת ליעקב, והקב"ה רצה שאם יזכו ישראל יהי' הקץ קודם הזמן כי זכו אחישנה, ע"כ נסתם ממנו הקץ, לכן מרומז בס"ת יקר"א אתכם" באחרית, אמת, לרמז שעיי"ז נסתם ממנו הקץ כנ"ל.

צמח צדיק

♦ יום ראשון י"ב טבת ♦

כח ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרי
שנים והיו יומי יעקב שני חייה מאה
וארבעין ושבע שנים:

מז (כח) ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה
ויחי ימי יעקב שני חיי שבע שנים וארבעים ומאת
שנה:

נ"א ויחי יעקב • למה פרשה זו סתומה? לפי שפיון
שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

(כח) ויחי יעקב. טעם קריאת שמו
יעקב אחר אשר אמר אליו ה'
(ל"ה י') לא יקרא וגו' לא יעקב יאמר
עוד שמה, כבר כתבתי בפרשת וישלח
בפרוש פסוק לא יקרא וגו', כי לצד
שם נפשו הקבועה בו אשר שמה יעקב
בידוע מדבריהם (ברכות ז'): שפרשו
בפסוק (תהלים מ"ו) אשר שם שמות
בארץ, ולצד שעודנה באבו לזה לא
יעקר שמה וב' שמות יקראו לו:

אלא שיש לנו לחקר זאת במה יבחר
ה' לזמנים יקרא לו יעקב
ולזמנים ישראל, הן אמת כי בעדת
ישראל מצינו שישתנה להם השם כפי
מעשיהם, כשעושים רצונו של מקום
בשם ישראל יכנה אותם ולהפך יקרא
שם יעקב וכן הוא רמזו בדבריהם,
(זהר בלק ר"י) וטעם זה לא יצדק
ביעקב כי ישר פעלו בתמידות:

אכן להיות שענף המשפלה אשר
נתעצם יעקב להשיגו
שבאמצעותו בשם ישראל יתכנה הוא
בחינת קדשה עליונה ותמצא כי המין
המאשר ההוא ימאס לבחינת הדאגה
והעצבון והשפלות כי ממקום השמחה
והמנוחה הגדולה באה, והיה לאות בין
עיניך יום שבת למנוחה אשר צוה ה'
את בני ישראל והוא לטעם נשמה
יתרה ולצד שממקום עליון באה, ויצו
ה' להרחיק היגון והכעס ולקרא לשבת
ענג, והן הדברים עצמם נאמרים
ביעקב בהשגתו שם עליון השם יגיד
כי צוה ה' אתו את הנשמה העליונה
בעלת שם זה של ישראל, ומשכנה בו
הוא כל זמן שאין שם עצבון וענף
הנגדי קצת לשמחה ולשלמות הקדשה
והטהרה, ובהעדר פן וינפש יוצאה

האבות והצדיקים וכו' עד כאן. הנה
רואה כי תסתלק השקרה לפני אביו
ולטעם זה קרא שמו יעקב, וכן מה
שקרא לו שם יעקב בפרשת וישב יודיע
הכתוב כי כל זמן שהיה יעקב אז בארץ
כנען היה בגוון ואנחה ובמדרגת שם
יעקב וזלתי בזמנים מעטים אשר רשם
הכתוב בהם שם ישראל כאמרו (ל"ז
ג') וישראל אהב וגו' אז היה שמו
והוכן בלי עצב לקרות לו שם ישראל.
ותמצא כי משנמכר יוסף לא נקרא
שמו ישראל וזלתי שלשה פעמים (מ"ג
ו') ויאמר ישראל למה הרעתם וגו',
ויאמר יהודה אל ישראל אביו, (שם
ח') ויאמר אלהם ישראל אביהם, (שם
י"א) וצריכין להדרש כי דבר אליהם
דרך שררה לצד ההכרח שראה שלא
חשו לצערם ונשתתר עליהם ורמו כי
לא ימחל להם לצד שהוא אביהם, גם
שיקבלו דבריו. ומעת התבשרו ביוסף
ותחי רוח יעקב (מ"ה כ"ו) ונחה עליו
רוח ה' ותכף אמר הכתוב ויאמר
ישראל, (שם כ"ח) ויסע ישראל, ויאמר
אלהים לישראל, (מ"ו) עד שנתבשר
בגלות וקבל עליו השבר חזר לקרא
יעקב וזלתי בעת אשר נגלה אליו יוסף
לרב השמחה הגדולה כנה ה' אותו
בשם ישראל דכתיב (שם כ"ט) ויעל
לקראת ישראל אביו, ויאמר ישראל
אמותה הפעם, (שם ל') ומשם ואילך
לא נקרא עוד שם ישראל כל ימי היותו
בארץ מצרים עד יום שהגיע עת לכתו
לעולמו. ומה שאמר (מ"ו) וישב ישראל
בארץ מצרים יבין אל כללות בניו
שיתניחם אליהם שם ישראל כשיהיו
בדרך ישר, וגדול כח הבנים מבח
אביהם כי הבנים כל אשר ייטיבו דרכם

ממנו כיציאת נשמה יתרה של יום
שבת ובאותו זמן לא יקרא לו ישראל,
כי בעלת השם הלכה לה ואינה אז
ויקרא שמו יעקב, ותשוב עוד הנשמה
ההיא באמצעות הכנת והצעת המוכן
בהשבת נשמה יתרה בכל שבת ושבת
באמצעות הכנת יום המקדש. ובה
תלך לבטח להשפיל טעם בכל מקום
אשר בשם יעקב יתכנה הוא לסבה
אשר יאירע שם דבר מבחינת העצב
והיגון, וארשם לך קצת מהמקומות
להאיר לך וזה יצא ראשונה. תחלת
דבר טוב ה' בפי וישלח אמר אליו שמה
יעקב פרוש אז יהיה שמו יעקב לצד
שהיה אז באבלות אמו במאמרם ז"ל
(ב"ר פ' פ"ב) שאמרו כי אומרו ויברך
אתו יבין על ברכת אבליים ולצד זה
יקרא שמו יעקב, ולזה תמצא שבכל
אותו פרשה קרא ה' שמו יעקב וגם
בזמן מיתת רחל נקרא שמו יעקב
דכתיב (ל"ה כ') ויצב יעקב מצבה על
קבורתה, ואחר ששלמו ימי העצב קרא
ה' שמו ישראל דכתיב (שם כ"א) ויסע
ישראל, בשכן ישראל, והגם שאמר
שם ויהיו בני יעקב, יש לך לדעת כי
כשיהיו הבנים במדרגה פחותה לצד
מעשיהם הגם שהאב יתכנה בשם
ישראל הם יתכנו בשם יעקב, ובמה
שלפנינו לצד מעשה שהיה שעשה
ראובן קרא להם שם בני יעקב ומה
שאמר עוד שם (כ"ו) ויבא יעקב אל
יצחק אביו לצד שהיה לפני יצחק אביו
לא נהג בו הכתוב השררה והגדלה
הנרמזת בשם ישראל, וכן תמצא
שאמרו במדרש תהלים ילקוט סי'
תתע"ה וז"ל אלו היה אברהם קים
היאך היה יצחק מנהיג שררה וכן כל

לְדָבָר הַקָּשׁוּר לַתֵּכֶן הַפְּלִיל שֶׁל הַפְּרָשָׁה, שֶׁהוּא - פְּטִירְתּוֹ שֶׁל יַעֲקֹב וְהַמֵּאֲרָעוֹת הַקָּשׁוּיִם בָּהּ. וְאֵלּוּ פְּרוּשׁ זֶה קָשׁוּר לַפְּסוּקִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁל הַפְּרָשָׁה בְּלִבָּד.

לְמָה פִּרְשָׁה זֶה סְתוּמָה (רש"י מז, כח) בַּמִּדְרָשׁ מוּבָא פְּרוּשׁ נוסף: "שִׁסְתָּם מִמּוֹנוֹ כָּל צְרוֹת שְׁבַעֲעוֹלָם" (הַיְינוּ, שְׁמַעַת בִּיאָתוֹ לַמִּצְרִים לֹא סָבַל עוֹד צְרוֹת וְיוֹסוּרִים). אָבֵל רש"י מֵאֵן בְּפְרוּשׁ זֶה, שֶׁכֵּן הִדְעַת נֹתֶנֶת שֶׁפִּרְשָׁה סְתוּמָה רִמְזָה

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אומרו וַיְהִי יָמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו שֶׁהָיוּ לוֹ חַיִּים שְׁבַע שָׁנִים וְאַרְבָּעִים, וְלִזְכָּר בְּחַר לְהַקְדִּים פֶּרֶט הַמַּעֲט לְהוֹדִיעַ זֶה: **וַיִּשְׁעַם** אומרו וַיְהִי לְדָרְךָ זֶה, יְכוֹן לְהוֹדִיעַ כִּי לֹא הִשְׁלִים יַעֲקֹב אֲבִינוּ כָּל יָמֵי חַיָּיו הַחֲרוּצִים, וְהוּא מֵאֲמָרָם ז"ל (ב"ר פ' ע"ד) כִּי לְצַד שְׂאֵמֶר לֹא יִחְיֶה וְהַכְרִית חַיֵּי רַחֵל נִחְסְרוּ לוֹ יָמָיו מִמִּדְעַת שְׁנֵי יָצָחַק שֶׁהָיוּ ק"פ, ל"ג שָׁנָה כְּמִנְיֵן יִחְיֶה, לִזְכָּר רִמְזָה הַתּוֹרָה צֶעַר חֲסָרוֹן שְׁנֵי הַצִּדִּיק בְּתִבְתּוֹ וַיְהִי:

וַיִּשְׁאָר לְתֵת טַעַם הַכְּתוּב לְמָה יִמְנָה חֲשׁוֹבֹן שְׁנֵי יַעֲקֹב קֹדֶם שֶׁהִגִּיעַ זְמַנוּ לַפֶּטֶר כִּי הֵנָּה רוֹאֶה כִּי אַחֵר שְׁמִנָּה הַכְּתוּב וַיְהִי יָמֵי יַעֲקֹב אָמַר מַעֲשֵׂה הַשְּׂפָעַת יוֹסֵף וְאַחֵר כִּי אָמַר וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּאמֶר לְיוֹסֵף וְגו', וּמֵן הָרִאשִׁי לֹא הָיָה לְהַזְכִּיר סְכּוּם יָמָיו עַד יוֹם מוֹתוֹ, וְאִילּוּ כִּי נִתְּכַן לְהוֹדִיעַ דְּבָר שְׁמִנָּה הִרְגִּישׁ יַעֲקֹב שֶׁקָּרְבוּ יָמָיו לְמוֹת שְׁמִינָה זֶה קָרָא לְכֵּן לְיוֹסֵף וְגו', וְאָמַר וַיְהִי יָמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו וְגו' פְּרוּשׁ לְצַד מִה שֶׁקֹּדֶם אֵלָיו מִיִּדְעַת חַיֵּי יָצָחַק שֶׁהָיוּ ק"פ שָׁנָה גַם שֶׁהִרְגִּישׁ הַצִּדִּיק בְּשִׁגְגָתוֹ אֲשֶׁר שִׁגָּה בְּקִלְלַת לֹא יִחְיֶה וְיָדַע בְּעִנְשׁוֹ כִּי הָאֲבוֹת נִבְיָאִים הָיוּ וְרוּחַ הַקֹּדֶשׁ לֹבֶשֶׁתָּם וְלִזְכָּר כְּשֶׁעָשָׂה חֲשׁוֹבֹן שְׁנֵי אֲבִיו וְהוֹצִיא מֵהֶם ל"ג חֹשׁ לְבִיאַת יוֹמוֹ שֶׁקָּרַב וַיִּקְרָא לְכֵּן וְגו':

וַיִּבְרָךְ רָמֵז יִתְבָּאֵר הַכְּתוּב לְמָה שֶׁהוֹדִיעַ אֱלֹהִים בְּבִחִינַת יוֹסֵף כִּי הוּא הַמְּשַׁבֵּיר וְהוּא שֶׁזֶן וְהוֹחִיז עִם רַב כְּמֵאֲמָרוֹ (נ' ב') לְהַחֲיִית עִם רַב, וּבִחְיָנָה זֶה תִּשְׁלַל הַיּוֹתֵנָה בְּעֵלֶת חוֹב לְזוּלָתָהּ בְּבִחִינַת הַהִשְׁפָּעָה לָּהּ, וְלְצַד שֶׁיַּעֲקֹב זֶן וּפְרִיָּס אֶת יוֹסֵף י"ז שָׁנָה דְּכִתִּיב (ל"ז ב') כֵּן י"ז וְגו' לִזְכָּר שֶׁלֹּם הַבְּחִינָה הָלוֹ וְהַשְׁפִּיעַ הוּא לְיַעֲקֹב בְּמִדַּת תְּשׁוּבָה כִּפּוּל בְּכַה מִדּוֹת מְרֻבּוֹת י"ז שָׁנָה הוּא שְׂרָמֵז וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה, שְׁבָנָה שְׁלֹמֹה

(ח') וְהָיָה רִאשִׁיתָּהּ וְגו' וְאַחֲרִיתָּהּ יִשְׁגָּה מֵאֵד גַּם אומרו (קְהֵלָת ז') טוֹב אַחֲרִית דְּבָר וְגו', וְהוּא אומרו וַיְחִי יַעֲקֹב חַיִּים שֶׁל שְׁלֹחַ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּזֶה הָיָה בְּעִינָיו שֶׁהָיוּ יָמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו פִּי שָׁנִים שֶׁל חַיִּים כָּל יָמָיו שֶׁהֵם שְׁבַע שָׁנִים וְגו'. וְטַעַם אומרו וַיְהִי לְשׁוֹן צֶעַר יְכוֹן לִזְכָּר שֶׁהֵגֵם שֶׁהָיוּ יָמָיו בְּצֶעַר אֵף עַל פִּי כֵּן חֲזוֹן בְּעִינָיו לְהִיּוֹת בְּלֶם שֶׁל חַיִּים:

וַיִּשׁ לֵנוּ לְחַקֵּר זֹאת לְמָה שָׁנָה הַכְּתוּב סֵדֶר מִסְפֵּר שְׁנוֹתָיו שֶׁל יַעֲקֹב מִסְדֵּר הַלְקוּחַ בְּמִסְפֵּר שְׁנֵי הַצִּדִּיקִים שְׁמִקְדִּים מִסְפֵּר גָּדוֹל לְמִסְפֵּר קָטָן, בְּאַבְרָהָם כְּתִיב (כ"ה ז') מֵאֵת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה וְגו', בְּיִצְחָק כְּתִיב (ל"ה כ"ח) מֵאֵת שָׁנָה וְשִׁבְעִים שָׁנָה, בְּשָׂרָה כְּתִיב (כ"ג א') מֵאֵה שָׁנָה וְעֶשְׂרִים וְגו'. וְאִילּוּ כִּי הַקְדִּים מִנְיֵן הַמַּעֲט שֶׁהוּא הַאֲחֵרוֹן שְׁבוּ הָיָה בְּשִׁלּוֹה וְחַיִּים טוֹבִים: **עוֹד** יְכוֹן הַכְּתוּב בְּאֶפֶן אַחֵר כִּי יָמִים שֶׁהָיָה יַעֲקֹב לְבוּ נָכוֹן וּמֵאֲוִיו שְׁלָמִים בְּכָל חַיָּיו הֵם יָמִים שְׁבַע וְאַרְבָּעִים שָׁנָה, וְהַטַּעַם הוּא כְּאומָרָם ז"ל כִּי אֶת רַחֵל אָהַב וְהָיָה בֵּת זִוְגוֹ אֲשֶׁר בְּחַר יַעֲקֹב בָּהּ וּבְכִנְיָהּ אֲשֶׁר תּוֹלִיד כְּאומָרוֹ (ל"ז ג') אָהַב אֶת יוֹסֵף מִכָּל וְגו', וְיֵשׁ בְּזֶה גַם כֵּן סוֹד עֲתִיק, וְהָיָה לָּהּ לְאוֹת כִּי כָּל זְמַן שֶׁלֹּא הָיָה יוֹסֵף וְיִשָּׁם שֶׁקַּע עַל מִתְנִיּוֹ, וְלִכְשֶׁתִּצְרֹךְ מִנְיֵן הַיָּמִים שֶׁהָיָה בְּחִבְרַת רַחֵל גַּם שָׁנִים שֶׁהָיָה יוֹסֵף עֲמוֹ תִּמְצָא מ"א שָׁנִים, כִּי עֶשְׂרִים שָׁנָה עָשָׂה בְּבֵית לָכֵן צָא מֵהֶם שְׁבַע עַד שֶׁנִּשְׁאָר רַחֵל נִשְׁאָר י"ג וּבָהֶם נִבְלָעוּ מִשְׁנֵי יוֹסֵף שֵׁשׁ שָׁנִים כִּי בְּשִׁנּוּלֵה הַתְּחִיל יַעֲקֹב לְעַבֵּד בְּצִאֲנוֹ שֶׁל לָכֵן דְּכִתִּיב (ל"א מ"א) וְיֵשׁ שָׁנִים בְּצִאֲנָהּ וּבְשִׁמְכָרוֹהָ הָיָה כֵּן י"ז שָׁנָה צָא מֵהֶם ו' נִשְׁאָר י"א וְי"ג הָרִי כ"ד, וְי"ז בְּמִצְרַיִם הָרִי מ"א, וְיֵשׁ שָׁנִים שֶׁהָיָה יַעֲקֹב בְּפִעוּטוֹת שֶׁהֵם יָמִים שֶׁהֵלַב שְׁמֵחַ וְרִיקָם מִיִּגוֹן הָרִי מ"ז, וְהוּא

יִקְרָא לָהֶם שֵׁם יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹתָם רַבִּים מִה שָׁאִין כֵּן יַעֲקֹב יִדְקֹדֵק בְּקִרְיַת שְׁמוֹ לְרִמּוֹ בְּקִרְיָתוֹ זְמַן מִצְבוֹ, וְלֹא נִקְרָא בְּשֵׁם יִשְׂרָאֵל כָּל זְמַן הִיּוֹתוֹ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד עַתָּה שֶׁקָּרְבוּ יָמָיו לְמוֹת אִזְ נִקְרָא שְׁמוֹ יִשְׂרָאֵל לְצַד תּוֹסֵף רוּחָם, וְהוּא סוֹד הַגְּדִלַת נֶפֶשׁ אָדָם בְּעַת מִיתָתוֹ, (זֶהֱר ח"א רי"ח:) לִזְכָּר אָמַר וַיִּקְרָבוּ יָמֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּשְׁתַּחֲוֶה יִשְׂרָאֵל. וְכָלֹף לְדָרְךָ זֶה לְהַשְׁכִּיל בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר יִקְרָא לוֹ שֵׁם הוּא שְׁמוֹ לְסִפָּה אֲשֶׁר תִּשְׁכִּיל שְׁמָהּ. וְעַנְיֵן בְּדִבְרֵי הַזֶּה (שֵׁם רי"א:) וְתִמְצָא סֵעַד לְדְבָרֵינוּ. וְכָל זֶה הוּא דְרָךְ פֶּשֶׁט, וְיֵשׁ דְּבָרִים בְּגוֹ כְּפִי רִוּחַנִיּוֹת הַדְּבָרִים וְהַמְשַׁכִּיל יִבִּין:

וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְגו'. צָרִיךְ לְדַעַת לְמָה הִצְרִיךְ לִזְכָּר מִה שְׁחִיָּה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. וְעוֹד קֶשֶׁה לֹא הָיָה צָרִיךְ לִזְכָּר אֵלָּא וַיְהִי יָמֵי יַעֲקֹב וְגו' קמ"ז וְגו' וְאֵנִי יוֹדַע לָפִי הַחֲשׁוֹבֹן כִּי שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לְמָה שֶׁקֹּדֶם בְּהוֹדָעָה בְּפִרְשַׁת וַיִּגַּשׁ דְּכִתִּיב (ט) שְׁנֵי מִגּוּרֵי שְׁלִשִׁים וּמֵאֵת שָׁנָה. עוֹד לְמָה הִצְרִיךְ לִזְכָּר שְׁנֵי חַיָּיו וְלֹא הִסְפִּיק לִזְכָּר וַיְהִי יָמֵי יַעֲקֹב. וְאִילּוּ כִּי לְצַד שֶׁכָּל יָמֵי יַעֲקֹב לֹא נָח וְלֹא שָׁקַט כִּי מִשְׁנֻלָּה נִזְלָד שְׁטָנוֹ וְעַדִּין לֹא שָׁקָעָה שְׁמִשׁוֹ עַמֵּד לָכֵן וְאֵלֶּה מוֹסִיף לְרַע לוֹ, וְאַחֲרָיו הוֹקֵם עַל צֶעַרָה שֶׁל דִּינָה, עוֹד לוֹ וַיְבוֹא רִגְזוֹ אֲבֵדַת יוֹסֵף, וְהוּא שְׂאֵמֶר הַכְּתוּב וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם י"ז שָׁנָה אֵלּוּ הָיוּ חַיָּיו וְלֹא קֹדֶם, וְסִמּוֹךְ לִזְכָּר אומרו וַיְהִי יָמֵי יַעֲקֹב שְׁנֵי חַיָּיו לְרִמּוֹ שֶׁהֵן הֵנָּה הָיוּ יָמָיו שֶׁהָיָה לוֹ בָּהֶם חַיִּית, וְהוּא אומרו וַיְהִי יָמֵי יַעֲקֹב פְּרוּשׁ אוֹתָם י"ז שָׁנָה שְׁנֵי חַיָּיו פִּי שֶׁהָיָה לוֹ בָּהֶם חַיִּים. וְנִמְשַׁכַּת יָמֵי יַעֲקֹב עִם מִה שְׁלִמְטָה מִמֶּנָּה יָמֵי יַעֲקֹב וְגו' שְׁבַע וְגו':

עוֹד יִרְצֶה עַל דְּרָךְ אומָרָם ז"ל (תדא"ר פ"ה) כָּל מִי שֶׁסּוּף יָמָיו בְּטוֹבָה כְּאֵלּוּ כָּל יָמָיו בְּטוֹבָה, וְהוּא טַעַם (אִיּוֹב

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק כה, עמוד 450 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

לגלות את הטוב גם בערות הארץ

לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", ואיתא במדרש (תנחומא וילקוט שמעוני על הפסוק) "אמר רבי נחמיה, להתקין לו בית תלמוד", שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. וכשלומוזים תורה מתקרבם לה, ואז יכולים להיות גם במצרים במעמד ומצב ד"ויחי". עד כאן הספור. ומזה הוראה לכל אחד בעבודתו לקונו, דגם כשנמצאים במקום כזה שהוא "ערות הארץ", ולכאורה אין רואים שם טוב וקדושה, הנה על-ידי למוד התורה, יכולים לגלות את ה"טוב" גם במקום ההוא.

ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה (מז, כח)
לא חי ימים טובים בלא צער אלא... י"ז שנה במצרים (בעל הטורים)
ספר כ"ק אדמו"ר מוהרני"צ נ"ע מליובאוויטש (אגרות קודש חלק ה, עמוד שע) שבהיות אדמו"ר בעל ה"צמח צדק" נ"ע ילד, שאל את זקנו אדמו"ר הזקן נ"ע, היתכן שיעקב אבינו, בחיר האבות, יהיו מבחר שנות חייו, י"ז השנים שגר בארץ מצרים – "ערות הארץ"?
ויענהו אדמו"ר הזקן: כתיב (ויגש מו, כח) "ואת יהודה שלח

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק טו, עמוד 427 – מתוך 'לקראת שבת')

מתי יעקב חי באמת?

שכתוב – "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים כלכם". אלא שאמרו חכמינו ז"ל "אל תאמין בעצמך עד יום מותך", שאפילו יעקב אבינו, שעם כל הנסיונות והצער שעבר, עדין דבק בה', ואפילו כשגר בארץ ישראל, עדין אי-אפשר לספם ולהחליט ש"ויחי יעקב", שהרי "עד יום מותך" "אל תאמין". לכן הפסוק לא נכתב בפרשת ויגש – בעצומם של חיי יעקב.
ורק בפרשת ויחי (סמוך לפטירתו), הוכח שלמרות היותו בשעבוד מצרים, עם פל-זה "מטתו שלמה", כאן יכולים לקבוע "ויחי יעקב". התורה מסכמת וקובעת "ויחי יעקב".

ויחי יעקב בארץ מצרים (מז, כח)
פרשת "ויחי" נקראת על שם תחלתה: "ויחי יעקב". מאידך, הפרשה עוסקת בהפוקם של חיי יעקב: בפטירתו ובהכנות לה. ואינו מובן: לכאורה היה מתאים יותר לצרף את הפסוק "ויחי יעקב" לפרשת ויגש, שבה מתארים חייו ופעולותיו של יעקב?
והבאור בזה:
אמתיות ענין החיים הם החיים שאינם משתנים. ובכללות רק על הבוהר ברוך-הוא אפשר לומר ש"אינו משתנה", דהנבראים הנם "נפסדים", אלא שבני ישראל, מצד דבקותם והתקשרותם לה', נקראים גם כן "חיים", כמו

כט ויקרבו יומי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ואמר לה אם כען אשכחתי רחמין בעיניך שוי כען דרך תחת ירכי ומעבד עמי טיבו וקשוט לא כען תקברוני במצרים:

(כט) ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא לבנו ליוסף ואמר לו אם-נא מצאתי חן בעיניך שים-נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל-נא תקברני במצרים:

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

אכן כונת הכתוב הוא על פי מה שכתב איש אלהים קדוש ה"ה הר"י לוריא זצוק"ל ומצאת כי תדרשנו בספר קהלת יעקב ז"ל ואמנם ידעת מהתחלקות הנשמות לכמה ניצוצות ובכל גלגול וגלגול באים קצת מהם וכפי מספר הניצוצות של הצלם כך מספר ימי חייו והימים שעושה בהם המצות נתקן ניצוץ אחד של הצלם ההוא והוא כנגד היום ההוא, ויהיום שאין עושה בו מצוה נשאר פגום ניצוץ ההוא של הצלם ההוא כנגד היום ההוא וכן על זה הדרך וכו' ע"כ. ומה

דבריו ז"ל נראים כי כמה ימים יהיה אדם אחר שיתחיל להחליש:
עוד יש לומר כי הרגיש מהדברים אשר יארגעו לאדם קדם מותו על דרך אומנם ז"ל בספר הזהר (ח"א ר"י): כי שלשים יום קדם מותו מעבירין ממנו הצלם ומעשה הובא שם שרצה רשבי ר' יצחק שעבר צלמו ממנו, והגם כי ידיעה זו משללת מבני אדם, הצדיקים מרגישים ויודעים כל דבר רוחני. עוד יתבאר הענין בדקדוק עוד אמרו ויקרבו ימי וכו' במימים שיר לומר לשון קריבה:

ימים שפרנס הוא (את) יוסף המפרנס לכל הארץ וכו' ויהי ימי יעקב וגו', וזולת זה אפשר שהיו שלמים ימיו קדם לכן אלא לשלם יוסף טובת חסד שקבל ממנו ולזה טובי"ם השנים מהאחד כי כל אחד הטיב מספר טו"ב שנים ונכון לשלם זה לזה. ותמצא שאמרו ז"ל (זהר וישב קפ"ב) כי יוסף הוא בבחינת נא"ו מלוי נא"ו פידע ליודעי נסתרות לה' אלהינו: תורה כט
כט) ויקרבו ימי וגו'. כבר כתבתי בסמוך מנין ידע, ורמב"ן כתב שידע מהרגשת אפסות כחותיו. ואין

זש"י ויִקְרְבוּ יְמֵי־יִשְׂרָאֵל לְמוֹת • (כ"ה) כָּל מִי שֶׁנֶּאֱמַר
בו: 'קָרִיבָה לְמוֹת', לֹא הִגִּיעַ לִימֵי אֲבוֹתָיו. (יִצְחָק מִי

ק"פ ויִצְחָק בְּמ"ו. בְּדוּד נֶאֱמַר: 'קָרִיבָה', אָבִיו מִי ת' (ס"א פ') שָׁנִים וְהוּא מִי
(ע) • ויִקְרָא לְבָנוֹ לְיוֹסֵף • לְמִי שֶׁהָיָה יֹכֵלֶת בְּיָדוֹ

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

כְּשִׁינִקִּין הָאֵדָם תִּתְמַעַט הִבְנָתוֹ וְאֶפְלוֹ
אִישׁ חָכָם לֹא יוֹכֵל לְצַאֵת וְלָבוֹא
בְּמִלְחָמָתָהּ שֶׁל תוֹרָה וְיִתְמַעַטוּ
הַרְגָּשׁוֹתָיו הַגֵּם שֶׁאֲמָרוּ ו"ל (סוף קָנִים)
זְקֵנֵי תוֹרָה דַּעֲתָם מִתְיַשְׁבֵּת עֲלֵיהֶם,
דִּקְדְּקוּ לומר מִתְיַשְׁבֵּת לְשַׁלֵּל דַּעֲתָם
שֶׁל זְקֵנֵי עַם הָאָרֶץ שֶׁמִּתְטַרְפֹּת וְלַעֲוֹלָם
כַּח הַשִּׁכְלִי וְהַתְּבוּנִי יִאֲפֹס. וְלִפִּי
הַהִקְדָּמָה הָאִיר ה' עֵין בְּדָבָר זֶה כִּי
לְצַד שֶׁנִּסְתַּמְּלֵקוּ כָּל חֲלָקֵי הַנֶּפֶשׁ אֵין כַּח
בְּמַעַט הַנֶּשְׁאָר לַעֲשׂוֹת בְּשַׁעֲרוֹ הַכֹּל גַּם
לֹא תַעֲמֹד הַגּוֹף וְיִכָּבֵד קִצְתוֹ עַל קִצְתוֹ
לְצַד מַעוֹט הַמִּנִּיק וְהֵן שֶׁהָיָה הַנֶּפֶשׁ
וְיָשׁוּב בְּדַעַת קִטְוִי:

גם בְּהִקְדָּמָה זוֹ הִרְוַחְנוּ כְּנֶנֶת מֵאֲמַר
רַי"ל (ב"ר פ' ס"ב) שֶׁאֲמָרוּ מֵה בֵּין
מִיתַת זְקֵנִים לְמִיתַת נְעָרִים מִיתַת זְקֵנִים
וְכִי יָפָה לִנְר יִפְּהָ לְפִתִּילָה וְכִי עַד
כָּאן, הַמִּשְׁלִיל מִיתַת הַזָּקֵן לִנְר וְכִשֶּׁם
שֶׁהֵנָּה הוֹלֵךְ וּמִתְמַעַט גַּם הַזָּקֵן כְּבָר
הִלְכוּ לָהֶם חֲלָקֵי הַנֶּפֶשׁ וְחִלַּק הָאֲחֵרוֹן
שֶׁנֶּשְׁאָר בּוֹ בִּיצִיאָתוֹ יִהְיֶה נִדְמָה לוֹ
כְּאֵדָם הַיֵּשֶׁן שֶׁלֹּא יִרְגִישׁ בִּיצִיאַת הַחֲלֵק
מִמֶּנּוּ וְהִבֵּן:

גם בְּזֶה הִרְוַחְנוּ פְּרוּשׁ מֵה שֶׁאֲמַר
הַכְּתוּב (תְּהִלִּים ק"ד) תִּסַּף רוּחָם
יִגְוֹעוּן שָׁאִין כְּנֶנֶת הַכְּתוּב יְדוּעָה, גַּם
לֹא אָמַר תִּסַּף בְּרוּחָם, וְכִפִּי הַהִקְדָּמָה
יָאִיר אֹרֶךְ הַכְּתוּב כְּאוֹר הַשֶּׁמֶשׁ שֶׁיִּתְכַּבֵּן
לומר כִּי כְּשִׁינִיעַ קֶץ הָאֵדָם פְּקֻדַּת נִפְשׁוֹ
יִתּוֹסֵפוּ בּוֹ כָּל חֲלָקֵי הַנֶּפֶשׁ שֶׁנִּדְּמוּ וְהִלְכוּ
מִדִּי לִלְהָ וְלִלְהָ, וְהוּא אֹמְרוֹ תִּסַּף
רוּחָם פְּרוּשׁ הִרְוִיחַ עֲצָמָה שְׁלֵמָה, וְכָבֵר
אֲמָרְנוּ שֶׁהֵגַם שְׁהוֹלֵכֶת אֵינָה נֶעְקָרֶת
בְּהִחְלָט אֲלָא הִרִי הִיא בִּיצִיאַת הַנֶּשְׁמָה
בְּלִילָה בְּעַת שָׁנָה שֶׁמֵּאִיר אֹרְחָה בְּגוֹף
לְמִשָּׁה וְהִיא לְמַעֲלָה וְזֶה לִף הָאֵת
בְּהִיעִיר אֵדָם אֵת הַיֵּשֶׁן יִרְגִישׁ חֲלֵק
הַמִּתְעוֹרֵר וְיִרְגִישׁ גַּם חֲלֵק אֲשֶׁר עָלָה
וְהִבֵּן:

גם הִרְוַחְנוּ דַּעַת כִּי אוֹתָם חֲלָקֵי הַנֶּשְׁמָה
נִקְרָאִים יָמִים:

וְכֵן הָאִיר מִשְׁמַעוֹת הַכְּתוּב שֶׁבָּאֵנוּ
עָלָיו שֶׁאֲמַר וַיִּקְרְבוּ יְמֵי יִשְׂרָאֵל
לְמוֹת פְּרוּשׁ חֲלָקֵי הַנֶּשְׁמָה שֶׁעָלוּ מִמֶּנּוּ
דְּבָר יוֹם בְּיוֹמוֹ הֵן עֲתָה קָרְבוּ כְּמֵאֲמַר

הַקִּים תַּחֲתָם וַיִּרְאֵם אֵת אֲשֶׁר פָּרַץ
בְּאֲבוֹתָם פָּרַץ עוֹ"ה וְיָצוּם וַיִּאֲזָרֵם לְכָל
עֲשׂוֹת כְּמַעֲשֵׂה אֲבוֹת, וַיִּמְלֹךְ לְבַלְתִּי
הַרְבוֹת לָהֶם הַמְּלָאכָה וְהַקֵּל מַעֲלֵיהֶם
הַדָּבָר וַיִּתֵּן לָהֶם שְׁלִשִׁים אֶלֶף עַד
אַרְבָּעִים אֶלֶף וְזֶה הָיָה לְבַחֲרֵת הַהִסְכָּה
לְעַבְדּוֹ אוֹלִי יוֹכֵלוֹ חֲכִין גַּם לְצַד
אֲמִצְעוֹת הַיּוֹת פְּקוּדַת הַמֶּלֶךְ קְרוּבָה
יִתְנוּ לָב:

הֵן הֵנָּה הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים בְּמֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵי עוֹלָם בְּרוּךְ הוּא
אֲשֶׁר חִלַּק אֲבָנִים טוֹבוֹת הֵן הַנֶּשְׁמוֹת
הַנִּקְרָאִים אֲבָנִים יְקָרוֹת, וְהוּא סוֹד
אוֹמְרוֹ (מ"ט כ"ד) מִשֶּׁם רוּעָה אֲבָן
יִשְׂרָאֵל שֶׁבְּאֲמִצְעוֹת הַכִּלִּים וְהַהֲכָנָה
אֲשֶׁר חֲכִין בְּיָדֵינוּ הִיא הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתָיו
יִתְבָּרָךְ לְהָאִיר אוֹתָם וְלַעֲשׂוֹתָם בְּתַקְוָן
אֲשֶׁר יָאוֹת עֲשׂוֹת, עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ו"ל
(זֶהר ח"א פ"ב) כִּי בְּאֲמִצְעוֹת
הַתַּעֲצוּמוֹת הָאֵדָם בְּעֲשׂוֹת טוֹב וְרוּחָק
הָרַע עַל פִּי הַתּוֹרָה יַעֲשֶׂה לְנִשְׁמָתוֹ
מַעֲלָה עֲלִיוֹנָה וְיָאִיר אֹרְחָה מֵאוֹר תּוֹרָה
וְיִכִּין לָהּ כֶּסֶף וְהוּא בַּחֲנֻת הַמִּשְׁבָּצוֹת
אֲשֶׁר כְּתִבְנוּ בְּמִשְׁלֵי, גַּם יִקְנֶה לָהּ כֶּתֶר
מְלָכוּת, וְלִרְאשׁוֹנֵים הַתְּחִיל ה' לְהַרְבוֹת
לָהֶם הַמְּלָאכָה וְנָתַן לָהֶם נִשְׁמוֹת
גְּדוֹלוֹת שֶׁבְּכָל אַחַת יֵשׁ בָּהּ חֲלָקִים
רַבִּים, וְהַגְבִּיל לְכָל חֲלֵק מְלָאכָתוֹ יוֹם
א', וְהוּא סוֹד (שְׁמוֹת ט"ז ד') דְּבָר יוֹם
בְּיוֹמוֹ כִּי הֶעֱנָף יִקְרָא יוֹם וְנָתַן לָהֶם
יָמִים רַבִּים כְּנֶגֶד חֲלָקִים אֲשֶׁר
בְּנִפְשׁוֹתָם, לְאֵדָם נָתַן יוֹתֵר מִשְׁלֵשׁ
מֵאוֹת אֶלֶף חֲלָקִים שֶׁהֵם מִסְפֵּר יָמָיו
תַּתְּקַל וְכִשְׁעוֹר זֶה הֵן חֶסֶר הֵן יִתֵּר
לְדוֹרוֹת הַהֵמָּה, וְכִשְׁשֶׁקֶלְקֵלוֹ וּפְרָץ ה'
בָּהֶם פָּרַץ וְאֵת בְּנֵיהֶם הַקִּים תַּחֲתָם נָח
וּבְנֵי מִשֶּׁם וְהִלָּאָה הַקֵּל ה' מִתַּת רַב
הַטָּרַח הַהוּא בְּדִי שְׁתִּהְיֶה הַפְּקִידָה
קְרוּבָה וְיִתְחַלְחֲלוּ הָאֲנָשִׁים מַעַת
הַפְּקִידָה, וְכִשְׁרָאָה כִּי לֹא יִכְלוּ לַעֲמֹד
הִיָּה מְחַסֵּר וְהוֹלֵךְ לְהַקֵּל, וְהֵן הַיּוֹם
בְּעוֹנוֹתֵינוּ יָמֵי שְׁנוֹתֵינוּ בָּהֶם ע' שָׁנָה
שֶׁהֵם בְּקֻרֹב חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף יוֹם
וְרַבִּים מִבְּנֵי עַמֵּנוּ לֹא עָמְדוּ בַּעֲבוּדָה
קָלָה כְּזֹ:

גם בְּזֶה הִרְוַחְנוּ מֵה שֶׁאֲנוּ רוֹאִים כִּי

מֵאֵד הָאִירָה הַקְדָּמָה זוֹ עֵינֵי מִשְׁכִּיל
בְּכַמְּה פְּרָטֵי הַחֲקִירוֹת. הָאֶחָד הָאִירָה
עֵינֵינוּ בְּסוֹד הַשָּׁנָה כִּי הִיא לַעֲלוֹת
נִיצוּץ שֶׁכְּנֶגֶד הַיּוֹם הַהוּא וְהוּא סוֹד
אוֹמְרָם כִּי הַשָּׁנָה אֶחָד מִס' מִהֵמִיתָהּ
(בְּרֻכּוֹת נ"ז): וְאֵין יִצִּיאַת הַנִּיצוּץ
בְּהִחְלָט מְכַרַת מִהַנֶּשְׁמָה אֲלָא שֶׁנֶּפְרָךְ
מִהַכֵּל וְעוֹדֵנוּ נִסְרָךְ וְנִסְרָךְ בְּנֶפֶשׁ, וְזֶה
מִחֲסֵד אֵל שֶׁכָּל נִיצוּץ שֶׁנֶּפֶשׁ בְּיוֹמוֹ הַנֶּה
הוּא רְחוּק מִהַהֲפָסֵד הַגֵּם שִׁירְשִׁיעַ אֵדָם
אֲחֵרָיו וְנִיצוּץ אֲשֶׁר יַעֲלֶה פָּגוּם הֵנָּה
הוּא יָכוֹל לְתַקֵּן עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה יָשׁוּב
הַנִּיצוּץ וְיִתְקַן גַּם זֶה מִחֲסֵדֵי הַמִּתְחַסֵּד
הוּא אֱלֹהֵינוּ יַתְעַלָּה שְׁמוֹ, גַּם הָאִיר
לְמוֹל עֵינֵינוּ תְּשׁוּבַת תְּרַעֲמוֹת גַּם בְּנֵי
אֵדָם גַּם בְּנֵי אִישׁ מֵה זֹאת עֲשֵׂה לָנוּ
אֲלֵקִים מֵה נִשְׁתַּנּוּ דּוֹרוֹתֵינוּ מִדּוֹרוֹת
רִאשׁוֹנִים אֲשֶׁר שָׁבְעוּ חַיִּים תִּשַׁע מֵאוֹת
שָׁנָה וּשְׁלִשִׁים לְאֵדָם וְכֵן בְּבִנְיָו וּבְנֵי
בְּנָי שְׁמוֹנֶה מֵאוֹת וּשְׁבַע מֵאוֹת, וְאֲנַחְנוּ
הַמִּפְּלִיא בַּחַיִּים לֹא יִגִּיעַ לְמֵאָה שָׁנָה,
וְעַל פִּי הַהִקְדָּמָה הִלּוֹ נָחַד דַּעַת כָּל
אֵדָם, וְהַמֶּשֶׁל בְּזֶה לְמֶלֶךְ שֶׁחִלַּק אֲבָנִים
טוֹבוֹת הַבָּאִים מִהַמְּחָצֵב לְאֲמָנִים
לְתַקְנָם בְּתַכְלִית הַיָּפִי וְהַהֲכָנָה וְלַעֲשׂוֹת
לָהֶם מִשְׁבָּצוֹת וְהִב בְּדֶרֶךְ סִגְלוֹת
הַמְּלָכִים וְגוֹר אֲמַר כִּי הָאִישׁ הַזֶּה
וְהַמִּשְׁתַּדֵּל לַעֲשׂוֹת הַתַּקְוָן בְּכָל
הַהִשְׁתַּדְּלוֹת וּבְכָל הַתַּקְוָן וְהַיָּפִי בְּאֲשֶׁר
צָנָה הַמֶּלֶךְ וְהָיָה לוֹ הָאֲבָנִים הַטּוֹבוֹת לוֹ
לְחַלְקוֹ וְנִחַלְתּוֹ לַהֲשַׁתְעֲשַׁע וְלַהֲתַנְאוֹת
בָּהֶם וְנָתַן הָאֲבָנִים בְּמִסְפֵּר הַרְבֵּה מֵאֵד
לְכָל אִישׁ וְאִישׁ לֹא נָתַן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת
אֶלֶף וְלֹא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף
הֵן חֶסֶר הֵן יִתֵּר וְקָבַע לָהֶם הַזָּמָן אֲשֶׁר
יִסְפִּיק לְמְלָאכָה יוֹם אֶחָד לְכָל אֲבָן
וְאֲבָן וּבְמִלְאֵת הַיָּמִים יִשְׁלַח הַמֶּלֶךְ
לְקַחַת הָאֲבָנִים הַטּוֹבוֹת. וְהִי כִי שְׁלָמוֹ
יְמֵי הַמְּלָאכָה פְּקֹד הַמֶּלֶךְ אֲמָנִי
הַעוֹשִׂים בְּמִלְאכַת הָאֲבָנִים וְהִנֵּה יִחוּד
אוֹסֶפּוֹ וְהַמִּצִּיאֻו לְפָנֵי הַמֶּלֶךְ פְּקֻדּוֹ
וְלֹא דִי שֶׁלֹּא עָשׂוּ בָּהֶם מְלָאכַת הַתַּקְוָן
וְהַיָּפִי אֲלָא עוֹד לָהֶם קִלְקִלוֹ אוֹתָם
וְלִכְלָכָם אוֹתָם וְהַחֲזִירוֹם כְּשֶׁהֵם
מְקַלְקָלִים וְכַעַס הַמֶּלֶךְ עַל הַדָּבָר וְהָצִיתָ
אֵשׁ בְּכָל הָעֹבְדִים הַהֵמָּה וְאֵת בְּנֵיהֶם

לַעֲשׂוֹת. שִׁים-נָא יָדְךָ • וְהִשָּׁבַע. חֶסֶד וְאַמֶּת • חֶסֶד
שְׁעוֹשִׁין עִם הַמֵּתִים הוּא חֶסֶד שֶׁל אֱמֶת, שְׁאִינוּ מַצְפֶּה
לְתַשְׁלוֹם גָּמוּל. אֶל-נָא תִקְבְּרֵנִי בַּמִּצְרִים • סוּפָה
לְהִיּוֹת עֲפָרָה כְּנִים (וימרחשין תחת גופי). וְשָׁאִין מִתִּי חוּצָה
לְאַרְץ חַיִּים, אֲלֵא בַּצֵּר גִּלְגּוּל מַחְלוֹת. וְשֹׁלֵא יַעֲשׂוּנִי
מִצְרִים עֲבוֹדַת-אֱלִילִים (כ"ד).

אור החיים על התורה - מהדורות בלוט, אברמוביץ

הכתוב תספ רוחם והוא אומרו למות, והרגיש יעקב אבינו בתוספת המרבה כי באו ימי השלום ויקרא לבנו ליוסף וגו'.

וַיִּקְרָא לבנו ליוסף וגו'. טעם שלא קרא אלא ליוסף, יש טעם פשוט בדבר לפי שיש בידו יכולת. אלא צריך לדעת טעם אומרו לבנו ולא הספיק לומר ליוסף ואין לנו יוסף אחר לטעות. גם הוסיף תבת למ"ד ליוסף ולא הספיק לומר לבנו יוסף. נראה כי בא הכתוב לתת טעם לקריאה אף יקרא הדיוט למלך והלא מצינו שכבוד המלכות עדיף מקבוד רבו, שנסתפקו במסכת קדושין (לג): בבבאי בנן והוא רבו, ואמר שם הש"ס כשצדקה לפשט ממרת ר' יהושע בן לוי שאמר אני איני כדאי לעמד בפני בני אלא משום כבוד בי נשיאה, וכבר הארכתי בסגיא זו ביד ה' הטובה עלי בחבור ב' (ראשון לציון) שחברתי על יו"ד בסימן ר"מ ס"ו יעש"ד, ועל כל פנים מדברי התלמוד מוכח בפרוש כי גדול חיוב כבוד בי נשיאה על אביו ואפילו לא היה בנו עצמו נשיא אלא חתניה דבי נשיאה, ואם בן אף יעשה יעקב הדבר לשלח לקרא למלך לבוא אצלו, לזה אמר הכתוב ב' טעמים בדבר, האחד היותו בנו, והב' היותו יוסף, ובא מהנה לא יספיק לקרותו, אם לא היה בנו הגם שיהיה צדיק ורחיב ורובב אותו אין כח ביעקב לעשות בדבר הזה משום כבוד מלך, ואם היה בנו ולא היה צדיק גם בן לא היה קורא אותו, אלא לצד היותו בנו והוא אומרו לבנו גם להיותו יוסף הודיע בצדקות הודיע בהפלת אהבת האב לו והוא לאביו לטעם זה הוא ששלח לקרא לו שידע שימחל על כבודו, והגם שאמרו ז"ל (קדושין ל"ב): מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, דוקא מלך ישראל שנמשח ומלך על ישראל אבל מלך כזה במציאות זה יכול למחל על כבודו לעשות רצון אביו, גם במציאות שאין אביו יכול הלוך אליו.

אם נא מצאתי חן. אומרו נא תתפרש לשון בקשה ולשון עתה, לשון בקשה לשלל המציאות חן שאינה לצד מה שקדם אליו מהחייב ממנו. ולשון עתה נתכונן לרמוז לו כי כבר ידע יעקב כי מצא חן בעיני יוסף וזה לך האות (מ"ז י"ב) ויכלכל יוסף את אביו וגו' ומעתה אם היה אומר אליו יעקב אם מצאתי חן זה יגיד כי לא הכר אצלו דבר זה שמצא חן בעיניו, לזה אמר עתה פרוש מה שמבקש ממנו מציאות חן הוא על מה שעשה: **או** ירצה לצד שהגיע הערב שמשו הרי זה כלה צרך החסד הרגיל עד עתה מיוסף אליו לזה אמר אליו אם עתה עדין רוצה להתמיד בהנהגת מציאות חן שים וגו'.

עוד בדרך רמז נתכונן לרמוז לו להיות שכל החסד שעשה עמו עד עתה היה דן בו ב' צדדיו, האחד שעשה לצד שמצא יעקב חן בעיניו לא לתכלית סבה וזה יהיה מצד האהבה הנכונה ומתייחסת למציאות חן, והב' כי עשה לצד החייב שהוא מחייב לוון אביו בדרך כל הארץ וחרפה הוא לו להטיל אביו ואחיו על הוולת ולראותם חסרי לחם ומזון, לזה אמר אליו כי הדבר שהוא בספק מה היתה כונתו יתברר הספק במה ששואל ממנו עתה אם עתה יעשה לו חפצו ורצונו נודע הדבר למפרע כי מה שעשה עמו באהבה ורצון הלב כי דבר ששואל ממנו הפעם הזאת אינו דבר שיצטרף לעשותו וזולת אם אהבתו נכונה ושלמה ויחפץ להטיבו וזה הוא גלוי על העבר כי מצאתי חן בעיניך ואם לא יתברר הדבר כי טעם החסד העובר הוא לצד הב' שכתבנו וכן ידק אומרו מצאתי לשון עבר:

שים נא. תתפרש לשון זמן ולשון בקשה, לשון בקשה, מלבד מה שאמר לשון בקשה בסמוך על המעשה חזר לומר בקשה פעם ב' כי מלבד שישכים על החסד ויאמר לו לעשות

בן עוד מפיו להשבע לו על החסד לקימו, ותתפרש לשון עתה שנתכונן לשלל ממנו תשובת עוד היום שבו יעשה דבר זה כי לא היה זמן הפנות כמו שתמצא שאמר אחר זה ויהי אחרי הדברים האלה וגו' הא למדת שלא היה אז בפרק הנסיעה, לזה אמר אליו שים עתה מבלי טענת עד עת בא דבר מלך שלטון. גם חש יעקב למסירת מודעה על הדבר וינקדים שבועה לבטל שבועה זו וישבע לו שבועה שאין בה סמיכות דעת, ומה גם לדבריהם ז"ל שאמרו (תנחומא) שאמר לו יעקב אם לא ישבע לו הרי הוא מת מדאגה, ורמוזה באומרו ושכבתי עם וגו'. אם בן יוסף לצד הכרח הדברים ישבע אחר שנקדים שבועה לשבועתו, לזה אמר אליו שים נא פרוש עתה תקף ומיד ימנע ממנו הזמן שבו ימסר מודעה לבטל שבועה זו:

ועשית עמדי חסד ואמת. אמר ועשית בתוספת וא"ו, לצד שקדם בקשת מעשה השבועה אמר ועשית בתוספת ו'. ואמרו חסד ואמת, רז"ל אמרו (בר"פ צ"ו) כי חסד העשוי עם המתים קרוי חסד של אמת. וקשה לי הלא מצינו לו ליעקב ששלם לו חסד זה שנקמר (מ"ח כ"ב) ואני נתתי לך שכם אחד וגו' ופרש רש"י אתה טורח בשביל קבורתי ואני נתתי וגו', גם מאומרו נתתי לשון עבר יגיד כי הודיעו הדבר בשעת מעשה כשקבל עליו הטרח, והגם שלא נאמר פן, יעקב מיהא היה בדיעתו להטיבו שכר טרחו ולא היה לו לומר ואמת:

ואולי כי נתכונן כי יוסף יעשה הדבר בדרך זה:

או אפשר כי בערך המעשה לא יבר הפרעון שתנתן לו שכם אחד:

או לצד שבקש ממנו ב' דברים האחת שלא יקברנו במצרים וישתדל בהוצאתו מעיר גלולים, והב' שיעלה הוא ויקברוהו בארץ בנען, ואמר חסד של אמת על בחינת העליה מארץ מצרים, והוא שאמר סמוך לאומרו

(ל) וְשִׁכְבְּתִי עִם־אֲבֹתִי וְנִשְׁאֲתָנִי מִמְצָרִים וְקִבְּרָתִנִּי בְּקִבְרָתָם וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעֱשֶׂה כְּדִבְרְךָ:

וְקִבְּרָתִנִּי בְּקִבְרָתָם". ועוד, מצינו בכל מקום לשון 'שכיבה עם אבותיו', היא הגויעה ולא הקבורה, כמו: (מלכים א ב) "וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם אֲבוֹתָיו", ואחר-כך: "וַיִּקְבֹּר בְּעִיר דָּוִד".

כ"י וְשִׁכְבְּתִי עִם־אֲבֹתִי. וי"ו זו מחבר למעלה לתחלת המקרא: "ש"ם נא ירך תחת ירכי" והשבע לי, ואני סופי לשכב עם אבותי ואתה תשאני ממצרים. ואין לומר: "וְשִׁכְבְּתִי עִם אֲבֹתִי", השכיבני עם אבותי במערה, שהרי כתיב אחריו: "וְנִשְׁאֲתָנִי מִמְצָרִים".

(לא) וַיֹּאמֶר הַשֹּׁבְעָה לִּי וַיִּשְׁבַּע לִּי וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׁרָאֵל עַל־רֹאשׁ הַמָּטָה:

נדרים מ. דבר אחר: "על ראש המטה", על שהיתה מטתו שלמה ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך הוא, ועוד שנשבע לבין הגוים, והרי הוא עומד בצדקו.

כ"י וַיִּשְׁתַּחֲוֶה וַיִּשְׁרָאֵל. תעלה בעיניך סגיד ליה. על-ראש המטה. הפך עצמו לצד השכינה, מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשתי של חולה (שבת).

אור החיים על התורה - מנהגות בלום, אברמוביץ

ויסמך עם אבותיו ולזה ונשאתני וגו' וקברתני וגו'. תורה ל

(ל) וַיֹּאמֶר אֲנִי אֶעֱשֶׂה וגו'. צריך לדעת למה הצרך לומר לו בן והיה לו לעשות המעשה בפעל וזאת היא תשובתו, וכמו שמצינו גם בן לאליעזר עבד אברהם בשאמר לו אברהם (כ"ד ב') ש"ם נא ירך וגו' התשובה היתה וישם העבד את ידו וגו'.

אכן הכונה היא שאמר לו תשובה שאינו צריך לשבע לו והנה הוא מוכן לעשות כדבריו:

אז ירצה שכפי הדין הוא מחייב לעשות כדבריו או לצד שהוא בנו והוא אומרו אנכי אעשה, או לצד שהוא מצוה מחמת מיתה (חז"מ סימן רנ"ב) והוא אומרו כדברך ואינו צריך שבועה, ובזה הודיע יוסף ע"ה צדקתו כי חפץ חסד הוא לעשות דבר מצוה מרצונו הפשוט: תורה לא

(לא) וַיֹּאמֶר הַשֹּׁבְעָה לִּי. הצרך לומר לו פעם ב' השבועה ולא הספיק במה שצננה לעשות כדבריו, לפי מה שפרשנו בפסוק אנכי אעשה וגו' יבוא על נכון כי משיבו למה שאמר שאינו צריך שבועה כי מצדיק הוא דבריו אלא לעשות רצונו הוא מבקש ממנו לשבע, והוא אומרו השבועה לי פרוש להפיס דעתי, או לטעם הכמוס עמי, והכונה חושש לזולת שיהיה מונע

דעתו של יעקב בשבועה זו פיון שיכול להתיר אחר כך וכמו שהארכנו בפרט זה בפרשת תולדות (כ"ו כ"ו) בשבועת יצחק לאבימלך. ומה שאמרו ז"ל (סוטה ל"ו): שאמר יוסף לפרעה אם אני מתיר שבועת אבי אתיר גם בן שבועתך אין סתירה מזה, או לצד שלדבריו של פרעה השיבו, או גם שבועתו לפרעה היתה בשביל טובה שעשה לו שאין טובה כמותה גדולה וכבוד ועשר:

אל נא תקברני וגו'. פרוש אל נא לשון זמן שאפלו לפי שעה לא יקברו על סמך שישתדל אחר כך להעלותו אלא תכף ומיד יעלהו, והוא אומרו בסמוך וְשִׁכְבְּתִי וגו' ונשאתני וגו'. וטעם הקדמת אל נא תקברני במצרים לאומרו וְשִׁכְבְּתִי פירשתי בפסוק ועשית עמדי וגו' לא' מהדרכים שישבתי הכתוב. ולשאך הדרכים יתבאר לפי מה שקדם לנו (זהר וישב קפ"ב) כי יעקב ויוסף היו בחינת נפש אחת והוא סוד וא"ו מלאה שיש לה ב' ווי"ו ולא יתפרדו, ואשר על כן חש יעקב שאחר שיאסף לא יתרחק יוסף להפריד ממנו גם במותו, ומה גם לדבריהם ז"ל (תענית ה'): שאמרו יעקב אבינו לא מת והוא בחיים, לזה שלל דבר זה מדעתו והודיעו כי בשישכב פרוש בשיפטר הנה הוא נפרד בהכרח ממנו

חסד ואמת אל נא תקברני במצרים והנה מרואי לו להקדים השכיבה ואחר כך הקבורה וכאן הקדים להזכיר הקבורה קדם אומרו וְשִׁכְבְּתִי, אלא הרי זה מראה באצבע כי על פרט זה היא ההשבעה ודבר זה אין לו פרעון לא עתה ולא אחר זמן. ומה שנתן לו שקם אחד הוא על הטרח שיעלה עמו מארץ מצרים לארץ כנען ויקברוהו שם: עוד יתבאר הכתוב על זה הדרך ועשית וגו' פרוש מה שכבר עשית עמדי והיה של אמת פרוש חסד הגמול, כי מה שנתן לו שקם הוא למה שעתיד לעשות לטרח בקבורתו לא לתגמול העובר, ובזה ידויק גם בן תבת ועשית בתוספת וא"ו גם לשון עבר, תוספת וא"ו שיוסוף להטיב עמו במה שיחשוב החסד שכבר עשה שהוא של אמת ולא יקבל הטבה ממנו בעדו ובזה תהיה ההטבה הנאה משלמת מהמשביע והוא נשבע על דעת חברו בשביל טובה שעשה לו שאין לו התרה (ר"ן נדרים ס"ה) ונתחכם יעקב לבל יתיר יוסף השבועה אחר מותו, והגם שלא מצינו שהזכיר יעקב ההטבה של שקם אחד אז, הכתוב גלה במקום אחר שהזכירה לו כבר דכתיב נתתי לך ומן הסתם מקום זכרונה הוא בשאמר לו השבועה לי לחזק השבועה לבל יתיר נתן לו שקם אחד, וזולת זה במה יסמך

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת ש"פ ויחי, י"א טבת, התשכ"ז)

שיוסף היה צריך למנוע את השתתחות אביו אליו. בשלמא בנוגע לבני חת שהניחו לאברהם להשתתחות להם - הרי היו רשעים, וכן עשו שהניח לעקב להשתתחות אליו - הרי היה רשע; אבל יוסף שהיה צדיק, כיצד הניח שיעקב אביו ישתתחו אליו?!

ועל זה מתרץ רש"י בהמשך פירושו על התיבות "על ראש המטה" - "הפך עצמו לצד השכינה":

יעקב ידע שיוסף לא יניח לו להשתתחות אליו, ולכן "הפך עצמו לצד השכינה", כדי שיוסף - וכל הנמצאים מסביבו - יוכל לחשוב שמשתתחו (לא ליוסף, אלא) לשכינה, ובמילא לא ימנע ממנו השתתחה זו; אבל לאמיתו של דבר השתתחו יעקב ליוסף, כי אם נתפנו להשתתחות לשכינה, היה צריך להשתתחות מיד בתחילה, וכיון שהשתתחו רק לאחר שיוסף נשבע שיקים בקשתו, על-כרחו צריך לומר, שהשתתחה זו היתה ליוסף ("תעלה בעיניו סגיד ליה"), כדי להוסיף בחיזוק הענין על-ידי התעוררות מידת ההתנשאות של מלך (כנ"ל סעיף יג), ורק "הפך עצמו לצד השכינה".

אמנם, פירוש זה אינו מספיק, כי: כיון שכל ענין ההשתתחה ליוסף היא כדי להוסיף בחיזוקו שיוכל לעמוד בקיום הבקשה, הרי בשעה ש"הפך עצמו לצד השכינה", בטלה התועלת שבהשתתחה זו, כיון שיוסף היה יכול לחשוב שמשתתחו לשכינה, ולא אליו?!

ולכן מפרש רש"י פירוש נוסף - שהשתתחה זו היתה (לא ליוסף, אלא) להקב"ה, בתור שבח והודיה "על שהיתה מטתו שלמה.. שהרי יוסף.. עומד בצדקו", עד כדי כך שמוכן לקבל על עצמו לקים בקשת אביו למרות כל הקשים שבדבר (אף שעוד מקודם לכן ידע אודות צדקותו של יוסף, שהרי בכה על בית המקדש, ושלח את בניו ללמוד תורה אצלם).

אבל אף-על-פי-כן, פירוש זה רחוק יותר מפשוטו של מקרא, כי העיקר חסר מן הספר, שהרי לא נאמר בפתיב שיעקב השתתחו להקב"ה. ואין לומר שגרמז במה שכתוב "על ראש המטה", "שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה", כמו בפירוש הא', כי משמעות התיבות "על ראש המטה" בפירוש הב' היא "על שהיתה מטתו שלמה", ובפשטות הכתובים אי-אפשר להשתמש באותן תיבות על ב' ענינים שונים.

הביאור בפירוש רש"י: על הפסוק "וישתתחו ישראל", "תעלה בעיניו סגיד ליה", ועל הפסוק "ויתחזק ישראל", "אמר: אף-על-פי שהוא בני, מלך הוא, אחלק לו כבוד, מכאן שחולקין כבוד למלכות",

- שההשתתחה ליוסף בתור "תעלה בעיניו סגיד ליה" היתה [לא מטעם כבוד מלכות (דאם-כן היה צריך לעשות זאת מיד כשבא יוסף לפניו), וגם לא כדי שיתרצה למלא בקשתו (ולכן לא הוצרך רש"י לפרש "תעלה בעיניו סגיד ליה" בנוגע להשתתחות יעקב לעשו, או השתתחות אברהם לבני חת), אלא] בהמשך לשבועה למלא בקשתו (אף שבדאי היה יוסף מקיים ציווי אביו גם ללא שבועה), כיון שיוסף היה זקוק לתוקף מיוחד שיוכל להתגבר על רצונו של פרעה שיקבר במצרים. ולכן, כדי לחזקו עוד יותר, השתתחו אליו, כדי לעורר אצלו מידת ההתנשאות שירגיש עצמו כ"מלך" בענין זה, ששום דבר לא יוכל לעמוד כנגדו, וימלא בקשתו מתוך התחכמות יתירה כמו שועל ("תעלה") הפיקח שבחיות;

וממשיך רש"י: "על ראש המטה", "הפך עצמו לצד השכינה.. שהשכינה למעלה מראשותיו של חולה" - שפירוש זה הוא בהמשך להפירוש ד"תעלה בעיניו סגיד ליה". היינו, שהשתתחו ליוסף, אלא ש"הפך עצמו לצד השכינה";

ומפרש רש"י פירוש נוסף - "דבר אחר, על ראש המטה, על שהיתה מטתו שלמה, ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך היה. ועוד, שנשבע לבין הגוים, והרי הוא עומד בצדקו", היינו, שהשתתחה זו היתה (לא ליוסף, אלא) להקב"ה, בתור שבח והודיה על שהיתה מטתו שלמה. וצריך להבין: מהו הקושי בפירוש הראשון שבגלל זה לא מסתפק רש"י בו, אלא צריך לפרש פירוש נוסף, ואף-על-פי-כן עיקר הפירוש בפשוטו של מקרא הוא הפירוש הראשון דקא?

יגש לומר הביאור בזה:

רש"י בא לבאר שאלה שמתעוררת בפשוטו של מקרא: הן אמת שמצדו של יעקב יש סיבה להשתתחות ליוסף כיון ש"תעלה בעיניו סגיד ליה", אבל אף-על-פי-כן, השאלה היא על יוסף: כיצד הניח שיעקב אביו ישתתחו אליו?!

הבן חמש למקרא אמנם לא ידע מהסיפור אודות מהר"ם מרוטנבורג, שלא רצה לדור ביחד עם אביו, כיון שלא רצה שאביו יכבד אותו, אבל אף-על-פי-כן מוזן בפשטות,

מח (א) וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף
הִנֵּה אֲבִיךָ חָלָה וַיִּקָּח אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מְנַשֶּׁה
וְאֶת־אֶפְרַיִם:

א וַיְהִי בְּתֵרֵם פִּתְגָמָא הָאֵלִין וַאֲמַר לְיוֹסֵף
הָא אֲבִיךָ שָׁכִיב מֵרַע וְדַבֵּר יֵת תְּרִין בְּנוֹהֵי
עִמָּה יֵת מְנַשֶּׁה וְיֵת אֶפְרַיִם:

אֶפְרַיִם אֶצֶל אֲבִיו לְמַצְרַיִם לְהַגִּיד לוֹ. וַיִּקָּח אֶת־שְׁנֵי
בָנָיו עִמּוֹ • כְּדֵי שְׂיִכְרֶכֶם יַעֲקֹב לִפְנֵי מוֹתוֹ.

כ"י • וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף • אֶחָד מִן הַמַּגִּידִים, וְהָרִי זֶה
מִקְרָא קָצֵר. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: אֶפְרַיִם הִיָּה רְגִיל לִפְנֵי
יַעֲקֹב בְּתַלְמוּד, וּכְשֶׁחָלָה יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ גִּשְׁשׁ, הִלָּךְ

ב וַיְחִי לַיַּעֲקֹב וַאֲמַר הָא בְּרָךְ יוֹסֵף אֶתָּא
לְוִתָּהּ וְאֶתְחַסֶּף יִשְׂרָאֵל וְיִתִּיב עַל עַרְסָא:

(ב) וַיַּגִּד לַיַּעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בִנְךָ יוֹסֵף בָּא אֵלַיָּךְ
וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיָּשָׁב עַל־הַמִּטָּה:

מִכָּאן שְׁחֻלָּקִים כְּבוֹד לְמַלְכוּת. וְכֵן מִשָּׁה חֵלֶק כְּבוֹד
לְמַלְכוּת: "וַיַּרְדּוּ כָל עַבְדֵיךָ אֵלֶּה אֵלַי" (שְׁמוֹת יא), וְכֵן
אֵלֶיהֶם: "וַיִּשְׁנֶם מִתְנִיּוֹ וְגו'" (מַלְכִּים א יח) •

כ"י • וַיַּגִּד • הַמַּגִּיד לַיַּעֲקֹב, וְלֹא פָרַשׁ מִי, וְהִרְבֵּה
מִקְרָאוֹת קָצְרֵי לְשׁוֹן. וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל • אָמַר:
'אֶף־עַל־פִּי שֶׁהוּא בְּנִי, מָלָךְ הוּא, אֲחֻלֵּק לוֹ כְּבוֹד',

ג וַאֲמַר יַעֲקֹב לְיוֹסֵף אֵל שְׁדֵי אֶתְגַּלִּי לִי
בְּלוֹא בְּאֶרְעָא דְכְּנָעַן וּבְרִיךְ יִתִּי:

(ג) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שְׁדֵי נִרְאָה־אֵלַי בְּלוֹא
בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי:

ד וַאֲמַר לִי הָא אָנָּה מִפִּישׁ לָךְ וְאֶסְגַּנְךָ
וְאֶתְנַנְךָ לְכַנְשֵׁת שְׂכִטִּין וְאֶתֵּן יֵת אֶרְעָא הָדָא
לְבָנֶיךָ בְּתֵרֵם אַחֲסַנַת עֲלֵם:

(ד) וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנֵּנִי מִפְּרֶךְ וְהִרְבִּיתִךְ וְנִתְתִּיךְ לְקַחֵל
עַמִּים וְנִתְתִּי אֶת־הָאֶרֶץ הַזֹּאת לְזִרְעֶךָ אַחֲרֶיךָ אַחֲזַת
עוֹלָם:

הָרִי שְׁנַיִם לְבַד מִבְּנֵימִין, וְשׁוֹב לֹא נוֹלַד לִי בֶּן. לְמַדְנִי,
שְׁעִתִּיד אֶחָד מִשְׁכֵּטִי לִיחֻלֵּק, וְעַתָּה, אוֹתָהּ מִתְּנָה אֲנִי
נֹתֵן לָךְ.

כ"י • וְנִתְתִּיךְ לְקַחֵל עַמִּים • בְּשָׁרְנִי שְׁעִתִּידִים לְצֹאת
מִמֶּנִּי עוֹד קָהֵל וְעַמִּים, וְאֶף־עַל־פִּי שָׁאֲמַר לִי: "גוֹי
וְקָהֵל גּוֹיִם", "גוֹי", אָמַר לִי עַל בְּנֵימִין, "קָהֵל גּוֹיִם",

ו הַיָּקֵצַן תְּרִין בָּנֶיךָ דְּאֶתְגַּלִּידוּ לָךְ בְּאֶרְעָא
דְּמַצְרַיִם עַד מִיתִי לְוִתָּהּ לְמַצְרַיִם דִּילִי אֲנוּן
אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה פְּרָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יְהוֹן קִדְמִי:

(ה) וְעַתָּה שְׁנֵי־בָנֶיךָ הַנּוֹלָדִים לָךְ בְּאֶרֶץ
עַד־בָּאִי אֵלַיךְ מַצְרִימָה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה
פְּרָאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן יְהוֹי־לִי:

אֶצֶּלְךָ. לִי־הֵם • בְּחֻשְׁבוֹן שָׂאֵר בְּנֵי הֵם, לְטַל חֵלֶק
בְּאֶרֶץ אִישׁ כְּנָגְדּוֹ.

כ"י • הַנּוֹלָדִים לָךְ וְגו' עַד־בָּאִי אֵלַיךְ • לִפְנֵי בּוֹאִי
אֵלַיךְ, כְּלוֹמַר שְׁנוּלָדוֹ מִשְׁפָּרֶשֶׁת מִמֶּנִּי עַד שְׁבָאתִי

אור החיים על התורה – מהדורת בלום. אברמוביץ

הַבָּנִים, וַאֲמַר אֶת וְאֵת לוֹמַר שְׁכָל א'
חֻשׁוֹב בְּפָנֶי עֲצָמוֹ: תוֹרָה ב
(ד) הִנֵּנִי מִפְּרֶךְ וְגו'. כָּפַל לוֹמַר מִפְּרֶךְ
וְהִרְבִּיתֶךָ כְּנָגַד ב' בָּנִים שְׂיִהְיוּ לוֹ
עוֹד כְּמוֹ שִׁפְרֵשׁ הַדְּבָרִים יַעֲקֹב בְּאוֹמְרוֹ
וְעַתָּה. וְאוֹמְרוֹ וְנִתְתִּיךָ לְקַחֵל עַמִּים
פְּרוֹשׁ שְׂיִהְיוּ ב' הַבָּנִים כָּל אֶחָד לְקַחֵל
וְעַם: תוֹרָה ה
(ה) וְעַתָּה שְׁנֵי בָנֶיךָ וְגו'. פְּרוֹשׁ עַתָּה
שְׁכָרְאִיתִי שְׁלֹא הָיוּ לִי בָנִים עוֹד

וְהוּא אוֹמְרוֹ אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ זֶה מֵה
שְׁנוֹגֵעַ לְחֻלֵּק שְׂיִהְיֶה נֹגֵעַ לָהֶם
בְּכִרְכָּתוֹ, גַּם אֶת מְנַשֶּׁה שְׂיִכְרֶךָ בְּפָנֶי
עֲצָמוֹ, וְאֶת אֶפְרַיִם וְגו':
או יִרְצֶה כִּי רְאוּיִים הֵם לְכִרְכָּה מִב'
צְדִידִין לְצַד שֶׁהֵם בָּנָיו וְלְצַד שְׁכָל
אֶחָד מֵהֶם רְאוּי לְכִרְכָּה מִצַּד עֲצָמוֹ,
וְלֹא אָמַר בָּנָיו עִמּוֹ גַּם לְצַד הַיּוֹתֵם
מִנְּשָׁה וְאֶפְרַיִם צְדִיקִים. וַאֲמַר עִמּוֹ
לְהַפְסִיק שְׁלֹא תִבִּין שִׁמְפָּרֵשׁ מִי הֵם

(א) שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת וְגו'. טַעַם שְׁלֹא
הִסְפִּיק בְּאוֹמְרוֹ שְׁנֵי בָנָיו וְאֲנִי יוֹדֵעַ
כִּי הֵם מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם, אוֹ לוֹמַר מְנַשֶּׁה
וְאֶפְרַיִם וְאֲנִי יוֹדֵעַ כִּי הֵם בָּנָיו הִרְשׁוּמִים
בְּפָרֶשֶׁת מִשְׁקָן, גַּם הִפְסִיק בֵּין הַנּוֹכַחַת
הַבָּנִים וְהוֹדַעַת שְׁמֵם בְּתַבַּת עִמּוֹ, גַּם
אוֹמְרוֹ אֶת ב' פְּעָמִים. אוֹלֵי כִּי יוֹדִיעַ
הַכְּתוּב טַעַם יוֹסֵף בְּלִקְיָהֶם שְׂהִיָּתָה
לְקַחֵת כָּל אֶחָד בְּכִרְכָּתוֹ בְּפָנֶי עֲצָמוֹ
מִלְבַּד מֵה שְׂיִגָּע אוֹתָם בְּכִרְכַּת אֲבִיהֶם,

המעלה להוליד במצרים

שיכים ליעקב. שזכותם היתה בזה גופא ש"נולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה".
דאף שזולדו במצרים לפני בואו של יעקב, והתחנכו בסביבה שבה לא היה יעקב נוכח, מפל-מקום התנהגו גם בזמן ומצב פזה כנכדיו של יעקב אבינו, ולפי דרכיו. ולכן זכו להיות שיכים ליעקב "לי הם", כי ביעקב דוקא מצינו ש"מטתו שלמה" (ויק"ר פל"ו, ה. ועוד), ועל-ידי שגם במצרים התנהגו כנכדיו של יעקב, באה מעלתו זו של יעקב לידי שלימות, כי נשארה "מטתו שלמה".

בפרשתנו אמר יעקב ליוסף "ועתה שני בניה הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה לי הם, אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי" (מח, ה).
והקשה הרמב"ן (פרשתנו מח, טו. וכן הקשה האלשיך כאן, ועוד) מדוע "הוצרך להאריך" באמרו "הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך מצרימה לי הם", מדוע לא אמר "ועתה שני בניה הנולדים לך אפרים ומנשה, כראובן ושמעון יהיו לי"? ויש לבאר בזה, שלא בא יעקב בדברים אלו "רק להגיד איזה מבני יוסף יהיו שיכים לו-לי" (כמו שתירץ הרמב"ן) אלא גם לבאר את הטעם לזה שזכו אפרים ומנשה להיות

(ו) ומולדתך אשר-הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם:

תרכבו נחלתו, וכל איש ואיש נטל בשוה חוץ מן הבכורות, מפל-מקום לא נקראו שבטים אלא אלו (להטיל גורל הארץ למנן שמות השבטים, ונשיא לכל שבט ושבט, ודגלים לזה ולזה).

כ"י ומולדתך וגו'. אם תוליד עוד, לא יהיו במנן בני אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים, ולא יהא להם שם שבטים לענן הנחלה, ואף-על-פי שנחלקה הארץ למנן גלגלותם, כדכתיב: "לרב

וואנא במיתי מפדן מיתת עלי רחל בארעא דכנען בארעא בעוד ברוכא דארעא למיעל לאפרת וקברתה תמן בארעא אפרת היא בית לחם:

(ז) ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד בברת-ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אומרו (תהלים ע"ז) בני יעקב ויוסף, ורמוז חכמי אמת כי הוא בחינת מלוי הנא"ו שהמלוי באות עצמו. ועל פי הקדמה זו יתישבו כל הדקדוקים, כי יוסף הוא בחינת יעקב ובמדרגת אב לשבטים יקרא כרשום גם כן באומרו בני יעקב ויוסף, וכפי זה כשאמר ה' ליעקב שיצאו ממנו עוד בנים זה יעקב זה יוסף ולזה לא הלכיש הנבואה בשאר בנים, ולזה דקדק לומר ב' בניה וגו' לי הם פרוש במדרגת בני יעקב לא במדרגת בני בניה ולזה הוסיף לבאר ואמר כראובן ושמעון, ומעתה הרי יוסף במדרגת אב ביעקב ואין האב נמנה עם הבנים בגדר אחד כמו שאין יעקב נמנה עם השבטים: תורה ז

(ז) ואני בבאי מפדן וגו'. כתוב זה אין לו קשר עם מה שלמעלה ממנו, גם אין ידוע פגנת הודעה זו. ומה שפרשו ז"ל (רש"י, לקח טוב) כי פגנתו

ולא בני שאר בניו ויותר היה לו לתלות ולומר שהם פרוץ ונרחק שהם ביותר מעלים כפי האמת שהם שלשלת המלוכה. ואולי כי בני יהודה נרמזו במה שאמר לו עוד שם ה' ומלכים מחלצים יצאו. אלא מי יאמר שפגנת ה' באומרו ומלכים מחלצים וגו' היא זאת. ועוד אחרת דלקא הם הם גוי וקהל גוים הם הם המלכים. ועוד מי יאמר שאין הדברים נאמרים על בני שאר האחים:

אכן במה שנשכיל על דבר הבורא שאמר אליו הנבואה גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלצים יצאו פשוט הדברים יגיד שעל יעקב הוא אומר שממנו יצאו לא מבניו:

אלא יש לדעת מאמרו ז"ל (והר"א ק"פ) כי יוסף הוא בחינת נפש יעקב. והוא שרמז הכתוב באומרו (ל"ו ב') אלה תולדות יעקב יוסף. והוא

מצד אותה ברכה, אני יודע למפרע כי ב' בניה הנולדים לך וגו' לי הם שאמר לי ה' מפרץ והרבייתך והוא שאמר לו ה' בבית אל (ל"ה י"א) פרה ורבה, כראובן ושמעון יהיו לי, ועין מ"ש בסמוך: תורה ו

(ז) ומולדתך אשר וגו'. פרוש שלא ימנה יוסף במקום ג' שבטים אלא במקום ב'. וכפי זה לא יקרא עוד שבט יוסף במנן השבטים וזאת שבט אפרים ושבט מנשה, וכמו כן מצינו שכן הוא: ויש לנו לחקר זאת למה הוציא יעקב את יוסף ממנן השבטים כמו שמצינו שלא נמנה בכלל השבטים כי אם אפרים ומנשה ולמה לא ימנה הוא גם כן ויהיו י"ד שבטים עם לוי כי ה' אמר אליו שיהיו ממנו ב' שבטים נוספים לא שיעקב שם יוסף. גם צריך לדעת מי אמר ליעקב כי ב' הגוים שאמר לו ה' שיהיו ממנו הם בני יוסף

וַיֹּאמֶר בְּבֹאִי מִפְּדֹן וְגו' • וְאַף-עַל-פִּי שְׁאֲנִי
מִטְרִיחַ עָלֶיךָ לְהוֹלִיכֵנִי לְהִקְבֵּר בְּאַרְץ כְּנָעַן וְלֹא כֹף
עֲשִׂיתִי לְאִמִּי, שֶׁהִרִי מִתָּה סִמוּךְ לְבֵית לָחֶם.
כְּבֵרֶת-אַרְץ • מִדַּת אֶרֶץ, וְהֵם אֲלֵפִים אֲמָה, כְּמִדַּת
תַּחֲוִים שֶׁבֶת, כְּדִבְרֵי רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן. וְלֹא תֵאמַר
שֶׁעָכְבוּ עָלַי גִּשְׁמִים מִלְּהוֹלִיכָה וּלְהִקְבֵּר בְּחִבְרוֹן. עַתָּה
הַגִּיד הָיָה, שֶׁהָאֶרֶץ חֲלוּלָה וּמִנְקֻבָּת כְּכִבְרָה.
וְאַקְבְּרָה שָׁם • וְלֹא הוֹלֵכְתִּיהָ אֲפִלּוּ לְבֵית לָחֶם
לְהַכְנִיסָהּ לְאַרְץ, וְיִדְעִיתִי שֶׁיֵּשׁ בְּלִבְךָ עָלַי, אֲכַל דַּע
לֶךְ שֶׁעַל-פִּי הַדְּבוּר קִבְּרִיתָהּ שָׁם, שֶׁתֵּהָא לְעֶזְרָה

לְבִנְיָה כְּשִׁיגְלָה אוֹתָם נְבוֹזְרָאֲדָן, וְהָיוּ עוֹבְרִים דֶּרֶךְ
שָׁם, יֵצְאֵת רַחֵל עַל קִבְרָהּ וּבּוֹכָה וּמִבְקָשֶׁת עֲלֵיהֶם
רַחֲמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע וְגו'",
וְהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא מְשִׁיבָה: "יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלָתָךְ נֶאֱמַר
ה' וְגו'" וְשָׂכָר בָּנִים לְגִבּוּלָם". וְאוֹיֻנְקָלוּס תְּרַגֵּם: 'כְּרוֹב
אַרְעָא', כְּדִי שֶׁעוֹר חֲרִישֶׁת יוֹם (סְפָרִים אֲחֵרִים: אֶרֶץ), וְאוֹמַר
אֲנִי, שֶׁהִיָּה לָחֶם קָצֵב שֶׁהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ כְּדִי מִחֲרָשָׁה
אַחַת, קוֹרִיאֵד "א בְּלַע", כְּדִאֲמַרְיֵנוּ: 'כְּרִיב וְתָנִי' כְּפָה
דְּמַסִּיק תַּעֲלֵא מִבֵּי כְּרָבָא'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי 'לקוטי שיחות' ח"ז עמ' 239 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

תכנית הויתור של 'עקרת הבית'

בְּתַחֲלִית פְּרָשְׁתָנוּ הוֹבֵאוּ דְּבָרֵי יַעֲקֹב לְיוֹסֵף "וְאֲנִי בְּבוֹאִי
מִפְּדֹן מִתָּה עָלַי רַחֵל גּו' וְאַקְבְּרָה שָׁם בְּדֶרֶךְ" (מח, ז). וּפִירֵשׁ
רַשִּׁי "עַל-פִּי הַדְּבוּר קִבְּרִיתָהּ שָׁם שֶׁתֵּהָא לְעֶזְרָה לְבִנְיָה,
כְּשִׁיגְלָה אוֹתָם נְבוֹזְרָאֲדָן כִּי יֵצְאֵת רַחֵל עַל קִבְרָהּ וּבּוֹכָה
וּמִבְקָשֶׁת עֲלֵיהֶם רַחֲמִים כּו', וְהִקְבֵּה" מְשִׁיבָה יֵשׁ שָׂכָר
לְפַעֲלָתָךְ".

וְיֵשׁ לְבָאֵר מִה שֶׁרַחֵל נִקְבְּרָה בְּדֶרֶךְ וְלֹא יַעֲקֹב אֲבִינוּ, דִּהְיָה
עַל רַחֵל אֲמָנוּ כּוֹתֵב רַשִּׁי" (ויצא לא, ד ד"ה ויקרא) "הִיא הָיְתָה
עֲקֵרֶת הַבַּיִת". וְכֵן אֵיתָא בְּמִדְרָשׁ (בראשית רבה פ"א, ב) "רַחֵל
הָיְתָה עֵיקְרוֹ שֶׁל בֵּית".

וְהָיָה מְצִינוּ בְּנוֹגַע לְנִשִּׁי יִשְׂרָאֵל, שִׁפְטוֹרוֹת מִמְּצוֹת-עֲשֵׂה
שֶׁהָזְמַן גְּרָמָא (משנה קידושין כט, א), וְכֵן פְּטוּרוֹת מִתְלַמּוּד
תוֹרָה (קידושין שם, ב). וּבְמוֹאָר בְּרַאשׁוֹנִים (אבודרהם סדר תפלות
של חול. כלבו ר"ס ע"ג) שֶׁהוּא מְפַנֵּי שֶׁעַל הַנְּשִׁים מְטִילִים צָרִיכִי

הַבַּיִת, וְלִכְּנ פְּטוּרוֹת מִדְּבָרִים אֲלוֹ.
וְנִמְצָא, שֶׁלְנִשִּׁים יֵשׁ תְּכִינָה נִפְלְאָה שֶׁל וִיתוֹר, שֶׁכְּדִי שִׁינְכֵּלוּ
לְשִׁמְשׁ בְּתַפְקִידָן כִּי "עֲקֵרֶת הַבַּיִת", הָרִי הֵן מוֹתֵרוֹת עַל
עֲבוֹדַת הַשָּׁם יִתְבָּרַךְ שֶׁיֵּשׁ בָּהּ קְדוּשָׁה גְּלוּיָה, כְּמוֹ לִימוּד
הַתוֹרָה וְקִיּוּם מִצְוֹת-עֲשֵׂה, וּבִמְקוֹם זֶה עוֹבְדוֹת אֵת ה'
עַל-יְדֵי הָעִיסוּק בְּצִרְכֵי הַבַּיִת. מִה-שְׁאִינֶן הָאֲנָשִׁים,
עֲבוֹדָתָם אֵת הַקֶּבֶ"ה הִיא בְּעִיקָר בְּדָבָרִים שֶׁיֵּשׁ בָּהֶם
קְדוּשָׁה גְּלוּיָה.

וְעַל-פִּי-זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מִה שֶׁרַחֵל אֲמָנוּ נִקְבְּרָה בְּדֶרֶךְ וְלֹא
יַעֲקֹב אֲבִינוּ, כִּי רַק לְרַחֵל שְׁהִיא "עֲקֵרֶת הַבַּיִת" יֵשׁ מַעֲלָה
זֶה, לְהִיזָּתָהּ מוֹתֵרֶת בְּמִשְׁךְ מֵאוֹת וְאַלְפֵי שָׁנִים עַל הַקְּבוּרָה
בְּמִקוֹם שֶׁל קְדוּשָׁה גְּלוּיָה - מַעֲרַת הַמַּכְפֵּלָה, כְּדִי שֶׁשְׁכִּיחִיבוּ
יִשְׂרָאֵל בְּמַעֲמָד וּמַצֵּב בְּלִתִּי רְצוּי, עַד כְּדִי כֹף שִׁיִּתְחַיְּבוּ
גְּלוּת - "תֵּהָא עֶזְרָה לְבִנְיָה"!

(ח) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת-בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי-אַלְהֵי: ח וַיַּחֲזֵא יִשְׂרָאֵל יָת בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִן אֵלֵינוּ:

וַיֹּאמֶר מִי-אַלְהֵי יִשְׂרָאֵל אֶת-בְּנֵי יוֹסֵף • בִּקְשׁ לְכָרְכֶם, וְנִסְתַּלְקָה שְׂכִינָה מִמֶּנּוּ, לְפִי שֶׁעֲתִיד יִרְבְּעֶם וְאַחֲאָב

לְצֵאת מֵאֶפְרַיִם, וַיְהִיאוּ וּבְנָיו מִמְּנִשָּׁה. וַיֹּאמֶר מִי-
אַלְהֵי • מִהֵיכָן יֵצְאוּ אֵלֵינוּ שְׁאִינֵן רְאוּיִין לְכָרְכָה?.

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

הִיא אֶף עַל פִּי שֶׁהִתְרַחֲטִיד לְהוֹלִיכֵנִי
לְקַבֵּר בְּאַרְץ כְּנָעַן וְלֹא כֹף עֲשִׂיתִי וְכו'
עַד כָּאן. לְפִי דְּבָרֵיהֶם לֹא כָּאֵן הוּא
מְקוֹם הַדְּבָרִים אֲלֵא לְמַעַלָּה (מ"ז ל')
כְּשֶׁאֲמַר לוֹ וּנְשִׁאֲתַנִּי מִמִּצְרַיִם וּקְבַרְתִּנִּי
וְגו'. סִמוּךְ לָזֶה הָיָה לוֹ לומר וְאֲנִי בְּבֹאִי
וְגו'. עוֹד מִה כְּנָתוֹ בְּאוֹמְרוֹ תִּבֶּת עָלַי:
אֲכֵן לְפִי מִה שֶׁפִּרְשֵׁתִי כִּי מוֹדִיעוֹ
שֶׁהַבָּנִים הַמְּבֻטָּח בָּהֶם שִׁיִּצְאוּ
מִמֶּנּוּ הֵם אֲלוֹ נִתְכַּנְּנוּ בְּאוֹמְרוֹ וְאֲנִי בְּבֹאִי
וְגו' כִּי הוּא סָבָה שֶׁלֹא יֵצְאוּ מִמֶּנּוּ מִמֶּשׁ
לְצַד שֶׁהוּא גֶרֶם שְׁתַּמוּת רַחֵל, וְהוּא
אוֹמְרוֹ מִתָּה עָלַי פְּרוּשׁ עַל סִבְתִּי

שֶׁנִּתְכַּנְּנוּ לומר אֶף עַל פִּי שֶׁלֹא כֹן עֲשֵׂה
לְאִמּוֹ וְכו': תוֹרָה ח
(ח) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל וְגו', קֶשֶׁה וְהָלֵא י"ז
שָׁנָה הָיוּ יוֹשְׁבִים לְפָנָיו לְלַמֵּד תוֹרָה
וְאִיךְ שׁוֹאֵל עֲלֵיהֶם, וְרו"ל אֲמָרוּ
(תְּנַחֲמוּמָא) כִּי רָאָה בָּהֶם רֵאִיָּה שְׁכָלִית
שֶׁעֲתִיד לְצֵאת מֵהֶם רִשְׁעִים, וְזֶה דֶּרֶךְ
דְּרִשׁ, וְצִרִיף לְפָרֵשׁ הַכְּתוּב כְּפִי פְּשׁוּטוֹ.
וְהוּא כִּי גָלָה לָנוּ הַכְּתוּב שֶׁיַּעֲקֹב כְּדוּ
עֲיָנִי מוֹקֵן שֶׁלֹא הָיָה יָכוֹל לְרִאוֹת
וּלְהַכִּיר, וּלְצַד וְהֵגֵם שֶׁרָאָה ב' בְּנֵי
אָדָם עוֹמְדִים לְפָנָיו לְבַד יוֹסֵף שֶׁעֲמֹ
הָיָה מִדְּבַר וְהִפְרִיז לְצַד שֶׁהוֹדִיעוּהוּ

(ט) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בָּזֶה וַיֹּאמֶר קַח־מִנָּא אֵלַי וְאֲבָרְכֶם:

כ"י • בזה • הראה לו שטר ארוסין ושטר כתובה, ובקש יוסף רחמים על הדבר, ונחה עליו רוח הקדש. ויאמר קחם-נא אלי ואברכם • זהו שאמר הכתוב (הושע יא):

”ואנכי תרגלתי לאפרים, קחם על זרועתיו, אנכי תרגלתי רוחי ביעקב בשביל אפרים, עד שלקחם על זרועותיו.”

♦ יום שני י"ג טבת ♦

(י) וַעֲיָנִי יִשְׂרָאֵל בָּבְדוֹ מִזֶּקֶן לֹא יוּכַל לִרְאוֹת וַיַּגֵּשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשַׁק לָהֶם וַיַּחַבֵּק לָהֶם:

י' עיני ישראל בקדו מסיבו לא יכול למחזי וקריב יתהון לזתה ונשיק להון וגפיו להון:

(יא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף רְאֵה פָנַיִךְ לֹא פָלַלְתִּי וְהִנֵּה הִרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת־זֶרְעֶךָ:

יא ואמר ישראל ליוסף למחזי אפיו לא סברית והא אחזי יתי יי אף ית פניך:

כ"י • לא פללתי • לא מלאני לפי לחשב מחשבה שאראה פניך עוד. פללתי • לשון מחשבה, כמו: (ישעיה טז) “הביאי עצה, עשי פלילה”.

(יב) וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרָכָיו וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאִפְיוֹ אַרְצָה:

יב ואפיך יוסף יתהון מן קדמוהי וסגיד על אפיה על ארצה:

כ"י • ויוצא יוסף אתם • לאחר שנשקם, הוציאם יוסף מעם ברקיו, כדי לישבם זה לימין וזה לשמאל,

לסמוך ידיו עליהם ולברכם. וישתחו ל'אפיו • לשחור לאחוריו מלפני אביו.

(יג) וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשִׁמְאֵלוֹ מִיְמִין יִשְׂרָאֵל וַיַּגֵּשׁ אֵלָיו:

יג ודבר יוסף ית תרויהון ית אפרים בימינו מסמאל ד'ישראל וית מנשה בסמאלה מימינא ד'ישראל וקריב לזתה:

כ"י • את-אפרים בימינו משמאל ישראל • הפא לקראת חברו, ימינו פנגד שמאל חברו, וכוון שיהא הבכור, מימן לברכה.

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

על המשפט: תורה י
(י) וַעֲיָנִי יִשְׂרָאֵל וְגו'. צריך לדעת למה כתיב הודעה זו במקום זה, ומה קשר ושנויות לדבר זה עם הסמוך לו וישק להם ויחבק להם. עוד צריך לדעת אומרו להם שהיה לו לומר וישק אותם. ואולי ששני דקדוקים אלו פל אחת מתרצת חבירתה כי לצד שפבדו עיניו מוקן היה מחבק שלא במקום החבוק ומנשק שלא במקום הנשוק ולזה אמר להם ולא אמר אותם וכן: תורה יא

בשזוכרים הטוב אשר הגיעם חולקים כבוד לה' כי הוא הנותן, באומרו (ל"ג ה') הילדים אשר חנן אלהים וגו'. ואמרו בזה כפי הפשט כי אפלו בימי גלותו בארץ נקריה חננו ה' גם רמו למאמרם ו"ל (סוטה ל"ו) כי עתיד היה יוסף להוליד י"ב שבטים ועל ידי מעשה אשת פוטיפר נרובו מבין צפוני ידיו י' טפות ולא נשארו אלא ב', והוא שרמו באומרו בזה זה בגימטריא י"ב במקום י"ב נתן לו אלהים ב'. ודקדק לומר אלהים שיונה

שאמרו לו (ב') הנה בנה יוסף באמור למעלה והבנים לא הביקם לזה שאול שאל עליהם מי אלה: עוד אפשר שנתפזן יעקב לעורר אהבת האב על הבן קדם שיברכם כדי שתהיה הברכה בתגברת האהבה והחבה, ולזה שאל מי אלה כדי שישמע מפי בנו החביב אצלו לומר בני הם ויהמו מעיו להם, והוא סוד (ירמיה ל"א) מדי דברי בו וגו' רחם ארחמנו וגו': תורה ט
(ט) וַאֲשֶׁר נָתַן לִי וְגו'. דרך הצדיקים

יִדְּוּ וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם
וְהוּא הִצְעִיר וְאֶת־שְׂמָאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׂכָל
אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הִבְכוֹר:
בִּקְרָא:

(יד) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם
וְהוּא הִצְעִיר וְאֶת־שְׂמָאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׂכָל
אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הִבְכוֹר:

מ"ג שְׂכָל אֶת־יָדָיו • כְּתִיב־מִנּוּ: 'אֶחָד־מִנּוּן', בְּהִשְׁכָּל וְחִכְמָה, הִשְׁכִּיל אֶת יָדָיו לְכָף וּמַדְעָת, כִּי יוֹדֵעַ הָיָה
כִּי מְנַשֶּׁה הִבְכוֹר, וְאֶף־עַל־פִּי־כֵן לֹא שָׁת יְמִינוֹ עָלָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק טו, עמוד 432 – מתוך 'לקראת שבת')

מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם – עֵבֶר וְהוּא

שָׁבַח וְהוֹדָאָה עַל הַיִּתְרוֹן וְהַעֲלִי שְׁנִפְעַל בּוּ בַּעֲבוּדָתוֹ
בְּמִצְרַיִם.

לְכֹן קִבַּע יַעֲקֹב שְׂאֶפְרַיִם "יִגְדֵל" מְנַשֶּׁה: כִּי דִוְקָא עַל־יָדָיו
הַפְרִיָה בְּמִצְרַיִם, שְׂאֶפְרַיִם יַעֲקֹב מוֹסִיפִים בְּאִוִּיר גַּם בְּמִקּוֹם
הַחֲשֹׁךְ, מִתְגַּלָּה שְׁלֵמוֹתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְהַיִּתְרוֹן שֶׁבִּירִידָה
לְגִלּוֹת, וְלִכְּנֵן הַעֲבוּדָה הַרְצִיָה מִצַּד יַעֲקֹב הִיא "אֶפְרַיִם"
הוֹסֵפָה בְּאִוִּיר גַּם בְּמִקּוֹם הַחֲשֹׁךְ.

וְאֵלּוּ בַּעֲבוּר יוֹסֵף "מְנַשֶּׁה הִבְכוֹר", כִּי בַּעֲבוּדָתוֹ הָאִישִׁית
הָיָה עָלָיו לְקַטֵּת תַּחֲלָה בְּקוֹ שֶׁל "סוֹר מְרֵעַ" וּשְׁמִירָה מִפְּנֵי
עַל־יָדָיו זְכָרוֹן עֲבָרָיו – שֶׁלֹּא שָׁכַח אֶת בֵּית אָבִיו. וְלִכְּנֵן, אֶת
בְּנוֹ הִבְכוֹר, שְׁנוֹלֵד וְסִמָּל אֶת תַּחֲלַת עֲבוּדָתוֹ, קָרָא מְנַשֶּׁה.
רַק לְאַחֵר מִכֵּן הָיָה יָכוֹל לְהַתְחִיל בְּ"עֲשֵׂה טוֹב", פְּעֻלָּה
בְּגִלּוֹת – וְלִקְרָא לְבְנוֹ הַשֵּׁנִי 'אֶפְרַיִם'.

וְלִכְּנֵן נִקְבַּע מִלְמַעְלָה שְׁמֵנִשָּׁה יִהְיֶה הִבְכוֹר; כִּי עַל אֵף
הַמַּעְלָה בַּעֲבוּדָת אֶפְרַיִם, כְּשֶׁמִּדְּבָר בְּלָדָה וְהַתְגַּלּוּת, הִינֵנוּ,
סֹדֶר הַעֲבוּדָה בְּפִעֵל, הַדְּבָר הָרִאשׁוֹן הוּא "סוֹר מְרֵעַ" –
"מְנַשֶּׁה", וְרַק אַחֲרָיָה יָכוֹל לְהִיטֵב "וְעֲשֵׂה טוֹב" – אֶפְרַיִם,
מִה־שְּׁאִין־כֵּן מִצַּד לְמַעְלָה שְׂאֶפְרַיִם יוֹתֵר נִעְלָה.

וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ וַיָּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא
הִצְעִיר וְאֶת־שְׂמָאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה (מח, יד)

בְּכָשְׁתָנוּ מִסִּפְּרֵי שִׁיעָב אָבִינוּ, בְּבִרְכּוֹ אֶת בְּנֵי יוֹסֵף, שְׂכָל
אֶת יָדָיו וְהַנִּיחַ אֶת יְמִינוֹ עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם הִצְעִיר מְנַשֶּׁה.
וְעַל תְּמִיחַת יוֹסֵף, הִשִּׁיב יַעֲקֹב שְׂאֶפְרַיִם "יִגְדֵל מִמֶּנּוּ"
(מְנַשֶּׁה).

דְּרוֹשׁ בְּאִוִּיר: הַטֵּעַם שֶׁהִבְכוֹר מִקְבֵּל בְּרָכָה גְּדוֹלָה יוֹתֵר, הוּא
מִצַּד שִׁישׁ לוֹ מַעְלָה לְגַבִּי שְׂאֵר אַחִיו, וּמִכֵּיּוֹן שְׂאֶפְרַיִם "יִגְדֵל
מִמֶּנּוּ", מִדּוּעַ נִקְבַּע מִלְמַעְלָה שְׁמֵנִשָּׁה יִהְיֶה הִבְכוֹר, לְכַאוֹרָה
הָיָה צָרִיף לְהִיטֵב שְׂאֶפְרַיִם יִהְיֶה הִבְכוֹר?

וְהַהֲסַבְרָה בְּזֹה:

הַשְׂמוּת שִׁיּוֹסֵף קָרָא לְבָנָיו מִבְּטָאִים אֶת אִפֶּן עֲבוּדָתוֹ
בְּהִיטוֹת בְּמִצְרַיִם:

מְנַשֶּׁה הוּא מִלְשׁוֹן "כִּי נִשְׁנִי אֱלֹקִים אֶת כָּל עֲמָלִי וְאֶת כָּל
בֵּית אָבִי". מְנַשֶּׁה הַזְכִּיר לְיוֹסֵף אֶת הָעֵבֶר שְׂאֵבֵד כְּתוּצָאָה
מִגְּלּוּתוֹ. כְּדִי שֶׁלֹּא יִשְׁכַּח חֲלִילָה אֶת עֲבָרָיו וְיַחֲלֹשׁ בַּעֲבוּדָת
ה', הוּא קָרָא אֶת שֵׁם בְּנוֹ 'מְנַשֶּׁה'.

וְאֵלּוּ אֶפְרַיִם הוּא מִלְשׁוֹן "כִּי הִפְרִי אֱלֹקִים בְּאַרְץ עֲנִי". זֶהוּ

טו וַיִּבְרַךְ יִתְיָסֵף וַאֲמַר יְיָ דִּי פִלְחוּ אֲבִהִתִּי
קְדָמוּהִי אֲבִרְהֵם וְצִחֵק יְיָ דִּזֵּן יְתִי מְדֵאִיתִנִּי
עַד יוֹמָא הַדִּין:

(טו) וַיִּבְרַךְ אֶת־יוֹסֵף וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְחַלְכוֹ
אֲבִתִּי לְפָנָיו אֲבִרְהֵם וְצִחֵק הָאֱלֹהִים הִרְעָה אֹתִי
מִעוּדִי עַד־הַיּוֹם הַזֶּה:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְהַנִּכּוֹן בְּעִינֵי כִּי בְּתַבַּת וַיִּבְרַךְ רָשָׁם
הַכְּתוּב כִּי בִרְךְ לְיוֹסֵף שִׁיחִיָה תְּמִיד
מִבְּרָךְ:

עוֹד יִתְבָּאֵר עַל פִּי דְבָרֵיהֶם שְׂאֶמְרוּ
(ב"ר פ' ל"ט) שְׁמִפְתָּח הַבְּרִכּוֹת
הָיָה בִּיד אֲבִרְהֵם וּמִסְרוּ לְצִחֵק וְצִחֵק
מִסְרוּ לְיַעֲקֹב (שם פ' ס"א) וְיַעֲקֹב מִסְרוּ
לְיוֹסֵף, וְהוּא אוֹמְרוּ וַיִּבְרַךְ וְגו' פְּרוּשׁ
מִסֵּר בְּיָדוֹ מִפְתָּח הַבְּרִכּוֹת:

וַיֹּאמֶר הָאֱלֹהִים וְגו'. הַתְחִיל לְעוֹרֵר
הָאֱהָבָה שֶׁל הַקְדָּמוֹנִים כְּסֹדֶר

אֶחָד מֵהֶם וְעֲשֵׂה מִה שֶׁעָלָה עַל
מַחֲשַׁבְתּוֹ עֲשׂוֹת. וְזֶה הוּא שְׁעוֹר הַכְּתוּב
שְׂכָל אֶת יָדָיו וְאִתּוֹ מִנֵּן יָדַע וְהַכִּיר
מִקּוֹמוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד לְזֶה אֶמַר כִּי מְנַשֶּׁה
הִבְכוֹר וּמִזֶּה יָדַע כִּי אוֹתוֹ יִהְיֶה לְיָמִין
וְלְזֶה שְׂכָל יָדָיו: תוֹרָה טו

(טו) וַיִּבְרַךְ אֶת יוֹסֵף. לֹא רָאִינוּ בְּרָכָה
לְיוֹסֵף כָּאֵן. וְרַמְבָּ"ן פ' כִּי בְּרַכַּת
הַבָּנִים הִיא בְּרַכַּת יוֹסֵף וְכו'. וְאִין הִדְעַת
נִזְהָר בְּזֶה כִּי לְמָה לֹא יִתְבָּרַךְ יוֹסֵף
עֲצָמוֹ בְּדְבָרִים הַנּוֹגְעִים אֵלָיו בְּפִרְסוּתוֹ.

(יד) שְׂכָל אֶת יָדָיו כִּי וְגו'. אֶמַר
תַּבַּת כִּי וְהוּא טַעַם לְהַפְּךָ, יֵשׁ
שְׁפָרְשׁוֹ עַל זֶה הַדְּרָךְ כִּי מְנַשֶּׁה הִבְכוֹר
וְאֵף עַל פִּי כֵּן וְגו':

וְהַנִּכּוֹן בְּעִינֵי הוּא לְפִי מִה שֶׁקָּדַם
הַכְּתוּב לְהוֹדִיעַ כִּי עֵינֵי
יִשְׂרָאֵל כְּבָדוֹ מִזְקֵן לֹא יוֹכֵל הִכָּר מִי
הוּא הִבְכוֹר וּמִי הוּא הִצְעִיר, לְזֶה
כְּשֶׁרָצָה לְבָרֵךְ דֵּן בְּדַעְתּוֹ כִּי הַמְסִיד
יְסֻדֵּרִם בְּדֶרֶךְ מוֹסְרִי לַעֲשׂוֹת הִבְכוֹר
לְיָמִינוֹ שֶׁל הַמְּבָרֵךְ וּבְזֶה יָדַע מִקּוֹם כָּל

(מז) **הַמִּלֶּאכֶּה הַגָּאֵל אֹתִי מִכָּל־רָע יִבְרָךְ אֶת־הַנְּעָרִים וַיִּקְרָא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתִי אֲבָרְהָם וַיַּצְחֹק וַיִּדְגּוּ לֵרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:**

טז מִלֶּאכֶּא דִּי פִּרְק יְחִי מִכָּל בִּישָׁא יִבְרָךְ יְחִי עוֹלָמָא וַיִּתְקַרֵּי בְּהוֹן שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אֲבָרְהָם וַיַּצְחֹק וַיִּבְנִינִי יִמָּא וְסָגוֹן בְּגוּ בְּנֵי אֲנָשָׁא עַל אֶרֶץ:

יִבְרָךְ אֶת־הַנְּעָרִים • מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם. וַיִּדְגּוּ •
בְּדָגִים הִלְלוּ שְׁפָרִים וְרִבִּים, וְאִין עֵין הָרַע שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם.

טז"י ◀ **הַמִּלֶּאכֶּה הַגָּאֵל אֹתִי •** מִלֶּאכֶּה הִרְגִּיל לְהַשְׁתַּלֵּחַ אֵלַי בְּצַרְתִּי, כְּעֵינִן שְׁנֵאמַר: "וַיֹּאמֶר אֵלַי מִלֶּאכֶּה הָאֱלֹהִים בְּחִלּוֹם: יַעֲקֹב וְגו' אֲנִכִּי הָאֵל בֵּית אֵל".

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לח עמ' 152)

הַמִּאֲרִים ב'עֲלָמָא דְאַתְפָּסִיא'. וְהוּא עֵינִן הַמְשַׁכֵּת 'יְחִידָא עֵילָא' ב'יְחִידָא תַּתָּא'.

וַיִּדְגּוּ לֵרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ (מח, טז) **אַרְז** – הֵיִינוּ 'עֲלָמָא דְאַתְגָּלִיא'. יָם – הֵיִינוּ 'עֲלָמָא דְאַתְפָּסִיא'. וּמִבְּאֵר בְּחִסְדוֹת, שֶׁהִבְרָכָה הִיא שְׁגָם ב'עֲלָמָא דְאַתְגָּלִיא' יִתְגַּלוּ אוֹתָם אוֹרוֹת

♦ יום שלישי י"ד טבת ♦

יח וַיִּחַזַּא יוֹסֵף אֶרֶץ שְׁוִי אֲבוּהִי יֵד יְמִינָה עַל רִישָׁא דְאַפְרַיִם וּבִאִישׁ בְּעֵינוּהִי וּסְעָד יֵדָא דְאַבוּהִי לְאַעֲדָאָה יְתָה מַעַל רִישָׁא דְאַפְרַיִם לְאַנְחוּתָה עַל רִישָׁא דְמְנַשֶּׁה:

(יח) **וַיִּרְא יוֹסֵף כִּי־יָשִׁית אָבִיו יַד־יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁ אֲפְרַיִם וַיַּרְע בְּעֵינָיו וַיִּתְמָךְ יַד־אָבִיו לְהַסִּיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ־אֲפְרַיִם עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה:**

טז"י ◀ **וַיִּתְמָךְ יַד־אָבִיו •** הִרְמִיָּה מַעַל רֹאשׁ בְּנוֹ וַיִּתְמָכָה בְּיָדוֹ.

יח וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאַבוּהִי לֹא כֵן אָבָא אֶרֶץ דִּין בּוֹכְרָא שׁוֹ יְמִינָךְ עַל רִישָׁה:

(יח) **וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִי־זֶה הַבְּכֹר שֵׁם יְמִינֶךָ עַל־רֹאשׁוֹ:**

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

המוליד להוליד אפי' במים, וכאן אמר יעקב שיִדְגּוּ בְּדָגִים בְּרַבּוּי הַלְדָּה וַיְהִיָּה לָהֶם גִּדְרָה זֶה בְּאֶרֶץ, וְכַפִּי זֶה תְּהִיָּה בְּרַכְתָּם גְּדוּלָּה מִבְּרַכַּת הַדָּגִים לְהִיּוֹתָם בְּמִים וְהָבִן. וַיִּדְקֹק לומר כְּקֶרֶב רְמוֹ שִׁיְהִיו נְחָבָאִים בְּפָנִים עַל דְּרָךְ מַה שֶׁאָמַר לָהֶם יְהוֹשֻׁעַ (סוּטָה ל"ו): בְּזִמָּן שְׁנַתְקַיְמָה בְּרַכַּת יַעֲקֹב בָּהֶם לְכוּ הַחֲבִיאִי עֲצֻמְכֶם בְּנְעָרִים, כִּי יְהוֹשֻׁעַ פָּרַשׁ הַכְּתוּב כְּפִירוֹשְׁנוֹ. וַיֵּשׁ דְּרָשָׁה בְּזוֹה (בְּרַכּוֹת נ"ה): שֶׁהַמְשִׁילִם לְדָגִים שְׁאִין עֵין הָרַע שׁוֹלֶטֶת בָּהֶם, וְכַפִּי זֶה אוֹמְרוֹ בְּקֶרֶב הָאָרֶץ פְּרוֹשׁ הֵגָם שִׁיְהִי בְּקֶרֶב הָאָרֶץ, וּבְזוֹה הֵם בְּגִדְרָה עֲלִיוֹן מִהֲדָגִים: תורה יז

(יח) **וַיֹּאמֶר יוֹסֵף וְגו' לֹא כֵן אָבִי.** טַעַם שֶׁהָאֲרִיף כָּל אֵלֶּה הַדְּבָרִים לֹא כֵן אָבִי כִּי זֶה הַבְּכֹר וְחֹדֶר עוֹד לומר שֵׁם יְמִינֶךָ וְגו':
הַנֶּה נִסְתַּפֵּק יוֹסֵף בְּאֶחָד מִב' דְּרָכִים,

עוֹד יִרְצֶה לְשׁוֹן יִקְרָ וְגִדְלָה פְּרוֹשׁ שִׁיְגִיעַ בְּאַמְצָעוֹתָם יִקְרָ לְשֵׁם אֲבוֹת, וְהוּא עַל דְּרָךְ אוֹמְרוֹ (מִשְׁלִי כ"ג) גִּיל יִגִּיל אָבִי צָדִיק וְכֵן הוּא אוֹמֵר (שֵׁם י"ז) עֲטַרְתָּ וְקָנִים בְּנֵי בָנִים, וְזוֹה יְהִיָּה בְּאַמְצָעוֹת הַכְּנָתָה הַהוֹנָה וְדִרְכָם הַיָּשָׁר עַד שִׁיְגִיעַ יִקְרָ לְאַבוֹת אֲבוֹתָם: **עוֹד** יִרְמֹז כִּי יְהִיָּה לָהֶם חֲבוּב הַזְּכָרָת שְׁמָם לְפָנֵי ה' כְּחֲבוּב הַזְּכָרָת שֵׁם אֲבָרְהָם יַצְחֹק וַיַּעֲקֹב, וְכִמּוֹ כֵן תִּמְצָא שֶׁאָמַר הַנְּבִיא (יִרְמְיָה ל"א) הָבִן יִקְרָ לִי אֲפָרִים וְגו' כִּי מִיָּד יִדְבְּרִי בּוֹ וְגו', הִרִי כִּי שְׁמוֹ שֶׁל אֲפָרִים נִתְיַקֵּר בְּעֵינֵי ה' וּמִזְכִּירוֹ בְּחֹשֶׁק וְחֻבָּה יִתְרָה: **וַיִּדְגּוּ** לֵרֹב וְגו'. הַכְּנָה עַל דְּרָךְ מַה שֶׁפִּרְשְׁתִּי בְּפ' בְּרֵאשִׁית בְּפִסְק (א' כ"ב) וַיִּבְרָךְ אֹתָם וְגו' הָאִמּוֹר בְּדָגִים כִּי הָאָרֶץ ה' לְבָרְכָם לְצַד שְׁמִקּוֹם דִּירְתָם הוּא נִגְדִי בְּקֶצֶה הָאֲחֵרוֹן לְבַחֲנִית הַלְדָּה לְזוֹה הַגְּדִיל בָּהֶם בַּח

תַּפְּלַת י"ח שְׁמַתְפַּלְלִין שְׁמַתְחִילִין בְּזִכְרוֹן הָאֲבוֹת וְאָמַר הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר וְגו' אֲבָרְהָם וַיַּצְחֹק וַיְהוֹכִיר גַּם זְכוּתוֹ בְּהַצְנַע וְאָמַר הָאֱלֹהִים הָרַעַה אֹתִי וְכֵאֵן רְמוֹ זְכוּתוֹ עַל זֶה הַדְּרָךְ כִּי הוּא יַעֲקֹב הָיָה מִתְהַלֵּךְ לְרִצּוֹנוֹ יִתְבָּרַךְ כְּשֶׁה לְפָנֵי רוּעָה הָרוּעָה אוֹתָהּ, וְאַחֵר שְׁסִדֵּר זְכוּת אֲבוֹת הַתְּחִיל לְהַתְפַּלֵּל הַמִּלֶּאכֶּה וְגו': תורה טז

(טז) הַמִּלֶּאכֶּה הַגָּאֵל וְגו'. פְּרוֹשׁ מֵאָמַר ה' אֲשֶׁר יֵצֵא ה' אֶת יְדִידָיו אֵלָיו יִקְרָא שֵׁם מִלֶּאכֶּה כִּי קוֹל ה' חוֹצֵב לְהַבּוֹת אֵשׁ. וְהוּא כְּוִנָּתוֹ בְּאוֹמְרוֹ הַמִּלֶּאכֶּה וְגו' פְּרוֹשׁ שִׁיְהִיָּה מִמְּרָא דְה' בְּסַעֲדָם וַיִּבְרָךְ אוֹתָם:

וַיִּקְרָא בָּהֶם שְׁמִי וְגו'. פְּרוֹשׁ שִׁיְהִי בְּהַדְרָגַת שְׁלֹשָׁה אֲבוֹת וְכַשֵּׁם שְׁאִין אָדָם בְּעוֹלָם יָכוֹל לְנַתֵּק אוֹ לְקַלְקֵל בְּאֶחָד מִג' אֲבוֹת וְאִין צְרִיךְ לומר בְּכָלִין יַחַד כִּמּוֹ כֵּן הֵם:

(יט) וַיִּמָּאן אָבִיו וַיֹּאמֶר יִדְעָתִי בְנִי יִדְעָתִי גַם־הוּא יִהְיֶה־לָּעַם וְגַם־הוּא יִגְדֹּל וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם:

יט וסריב אביוהי ואמר ידענא כרי ידענא אף הוא יהי לעמא ואף הוא יסגי וברם אחוהי זעירא יסגי מנה וכוהי יהון שליטין בעממא:

כ"ט יִדְעָתִי בְנִי יִדְעָתִי • שְׁהוּא הַבְּכוֹר. גַּם־הוּא יִהְיֶה־לָּעַם וְגו' • שְׁעָתִיד גִּדְעוֹן לְצֹאֵת מִמֶּנּוּ, שְׁהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא עוֹשֶׂה גַם עַל־יָדוֹ. וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ • שְׁעָתִיד יְהוֹשֻׁעַ לְצֹאֵת מִמֶּנּוּ,

שינחיל את הארץ וילמד תורה לישראל. וזרעו יהיה מלא-הגוים • כל העולם יתמלא בצאת שמעו ושמו, כשיצמיד חמה בגבעון ויגדל בעמק אילון.

~ נקודות משיחות קודש ~ (20 קטסי שיחות י עמ' 38)

וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם (מח, יט) יֵשׁ לִשְׁאֵל: מִדּוּעַ לֹא בָרַךְ יַעֲקֹב אֶת מְנַשֶּׁה, הַבְּכוֹר, בְּבִרְכָּה זוֹ עֲצֻמָּה – שֶׁיִּגְדֹּל מֵאָחִיו הַקָּטָן. וְהַעֲנֵנוּ, דְּהַנָּה 'בִּרְכָּה' פְּרוּשָׁה 'הַמְשֻׁכָּה' (כמו "המברך את הגפן בארץ").

היינו שענינה להמשיך דבר מפקודו, ולא לחדש דבר שאינו קיים במקור. לכן לא היה יכול יעקב לפעל בברכתו שמנשה יגדל מאפרים, מכיון שלא כך הוא המצב במקור.

(כ) וַיְבָרְכֵם בְּיוֹם הַהוּא לֵאמֹר בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים בְּאֶפְרַיִם וּכְמִנְשֵׁה וַיִּשֶׁם אֶת־אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשֶּׁה:

כו ויברכנו ביום ההוא ביוםא ההוא למימר בך יברך ישראל למימר לשוינה יי באפרים וכמנשה ושוי ית אפרים קדם מנשה:

כ"ט בְּךָ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל • הַכָּא לְבָרַךְ אֶת בְּנָיו, יְבָרְכֵם בְּבִרְכָתָם וַיֹּאמֶר אִישׁ לְבָנוֹ: "יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים בְּאֶפְרַיִם

וכמנשה". וישם את-אפרים • בברכתו, לפני מנשה, להקדימו בדגלים ובחנכת הנשיאים.

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס. אברמוביץ

הָא' הוּא שֶׁשָּׁב יַעֲקֹב כִּי הִבְנִים הָיוּ לְקוֹהִיִּים בֵּיד יוֹסֵף בִּשְׁעַת בִּרְכָּה וְיָדוּעַ הַדָּבָר כִּי יָקַח בְּיָמֵינוּ הַבְּכוֹר וּבִשְׁמָאֵלוֹ הַצָּעִיר וּכְפִי זֶה יִהְיֶה לִפְנֵי יַעֲקֹב הַבְּכוֹר לִשְׁמָאֵלוֹ וְהַצָּעִיר לִיָּמֵינוּ, וְאֲשֶׁר עַל כֵּן שָׁפַל אֶת יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר וְאוֹתוֹ יָשִׁים אָבִיו בֵּיד יָמֵינוּ, וְדָרַךְ ב' שֶׁכְּכֹנֶת הַמִּכּוֹן שָׁפַל אֶת יָדָיו לְשׁוֹם יָמֵינוּ עַל רֹאשׁ הַצָּעִיר, לָזֶה אָמַר לוֹ בְּתַחֲלָה אִם כּוֹנֵנָתוֹ הָיָא לְחֻשְׁבוֹ כִּי לְקֹהֵם אֲבִיהֶם בְּיָדוֹ הַבְּכוֹר לִיָּמֵינוּ שֶׁל יוֹסֵף אָמַר לֹא כֵּן אָבִי כִּמוֹ שֶׁאֵתָּה חוֹשֵׁב כִּי זֶה הַבְּכוֹר, וְאִם אֵתָּה יוֹדֵעַ כִּי סְדוּרִים הַבְּכוֹר לִיָּמֵינוּ וְגו' אֵלָּא שֶׁאֵתָּה מוֹנֵעַ יָמֶיךָ מֵהַבְּכוֹר לָזֶה אָמַר שִׁים יָמֶיךָ עַל רֹאשׁוֹ פְּרוּשׁ לָמָּה תִּמְנַע הַטּוֹבָה מִבְּעֻלְיָהּ, וּבְכָר יִדְעָתָּ מִה שֶׁגָּרַם דָּבָר זֶה: תוֹרָה יֵט

א' יִרְצָה עַל זֶה הַדָּרַךְ יִדְעָתִי כָּל טַעֲנוּתִי, וּמֵה שֶׁרְמוּזָה כִּי זֶה גֵרָם, לֹא זֶה גֵרָם אֵלָּא בְּנֵי פְרוּשׁ בְּנֵי הוּא שֶׁגֵרָם לְכָל הַעוֹבֵר בְּחִלּוּמֹתַי וּדְבָרִי. וְאוֹמְרוֹ יִדְעָתִי פַעַם ב' נִמְשַׁכֶּת עִם לְמִטָּה מְכֻנָּה גַם הוּא וְגו' וְאוֹלָם וְגו' פְרוּשׁ שֶׁיָּדַע בְּנִבּוּאָה שֶׁהַקָּטָן יִגְדֹּל מֵהַגְּדוֹל וְאִינוֹ יָכוֹל לַעֲשׂוֹת הַפֶּךָ מִהַחֲזוֹן אֲשֶׁר דָּמָה בְּיָדוֹ הָאֲדוֹן בְּרוּךְ הוּא: תוֹרָה כ

כ' וַיְבָרְכֵם בְּיוֹם הַהוּא לֵאמֹר וְגו'. פְרוּשׁ בָּרַךְ אוֹתָם כָּל כֶּף בְּרִכּוֹת עַד גֶּדֶר שְׁאִין בְּרָכָה לְמַעַלָּה מִמֶּנָּה עַד שֶׁהַכֹּל אוֹמְרִים בָּךְ רָאוּי לְכָרַךְ יִשְׂרָאֵל. וְאוֹמְרוֹ וַיִּשֶׁם אֶת אֶפְרַיִם וְגו' פְרוּשׁ בְּאֶמְצָעוֹת דְּבוּר זֶה קָבַע מְקוֹם לְמַעַלָּה לַצָּעִיר קֹדֶם לְמְנַשֶּׁה כִּי מִי הוּא זֶה מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שְׁנָה מִטַּבַּע יַעֲקֹב אֲבִינוֹ וַיֹּאמֶר לְבָנוֹ יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים בְּמִנְשֵׁה וּבְאֶפְרַיִם וְהָיָה מֵאָמַר זֶה לְאוֹת כִּי אֶפְרַיִם קֹדֶם מְנַשֶּׁה לְכָל דָּבָר: תוֹרָה כֹּא

ל' דְּבָרִים שֶׁאָמַר כִּמוֹ שֶׁפִּרְשָׁנוּ, כִּנְגִיד מֵה שֶׁאֵמַרְתָּ לֹא כֵּן אָבִי כִּי זֶה הַבְּכוֹר לֹא כִּמוֹ שֶׁאֲנִי חוֹשֵׁב שְׁסוּדוּרִים בְּהַפֵּךְ יִדְעָתִי בְּנֵי וְרָמּוֹ בְּאוֹמְרוֹ בְּנֵי פְרוּשׁ וּמֵן הַסֵּתֶם לֹא תַחֲשִׁיב יָמֶיךָ לִפְנֵי יָמֵינוּ וְלֹא תִסְדֹּרֵם אֵלָּא הַבְּכוֹר לִיָּמֵינוּ וְלֹא לִיָּמֶיךָ, וּכְנִגִיד מֵה שֶׁהוֹרַתֵּנִי לַעֲשׂוֹת מִשְׁפֹּט הַבְּכוֹרָה בְּאוֹמְרִךְ שִׁים יָמֶיךָ עַל רֹאשׁוֹ יִדְעָתִי גַם זֶה וּבְכָלֵל יִדְעָתִי זֶה נִכְנָסָה גַם יִדְעָתִי הַמְּסוּבָב מִדָּבָר זֶה בְּעֲשׂוֹת כֵּן לְיוֹסֵף, וְאָמַר גַּם הוּא יִגְדֹּל פְרוּשׁ לֹא תַחֲשִׁיב שֶׁהוּא בְּמִדְרָגָה שְׁפִלָּה אֵלָּא יִגְדֹּל וְיִהְיֶה לָעַם, וְאוֹלָם וְגו' פְרוּשׁ לֹא לַצֵּד בְּרָכָתִי אֵלָּא לַצֵּד מֵה שֶׁיִּצָּא מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם, לָזֶה הִגַּם שֶׁבְּזָמַן זֶה זֶה הַבְּכוֹר, לַעֲתִיד יִהְיֶה הַקָּטָן יוֹתֵר גְּדוֹל מֵהַבְּכוֹר (תַּנְחומֵא) שֶׁזֶּה יָצָא מִמֶּנּוּ גִדְעוֹן וְזֶה יָצָא מִמֶּנּוּ יְהוֹשֻׁעַ וּמֵן הַסֵּתֶם שֶׁלִּשְׁלֹת זֶה הָיְתָה בְּשֶׁרֶשׁ נִשְׁמַת הַשִּׁבְט מִבְּלִי בְּרִכַּת יַעֲקֹב וְאֲשֶׁר עַל כֵּן אֲנִי מְקַדִּימוֹ לְכָבוֹר:

כא וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֲאֵנָה מָאִית וַיְהִי מִיִּמְרָא דְּיָי בְּסַעֲדָכוֹן וַיְתִיב יִתְכוֹן לְאַרְעָא דְּאַבְהֶתְכוֹן:

(כא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל-יוֹסֵף הִנֵּה אֲנִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֶתְכֶם אֶל-אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם:

כב וַאֲנִי יְהִיבִית לָךְ חֹלֶק חֵד יִתִּיר עַל אַחִיךָ דִּי נְסִיבִית מִידָא דְּאַמְרָאָה בְּעֻלּוֹתֵי וּבְכַעוֹתֵי:

(כב) וַאֲנִי נֹתַתִּי לָךְ שְׂכָם אֶחָד עַל-אַחִיךָ אֲשֶׁר לִקְחָתִי מִיַּד הָאֻמְרֵי בְּחֶרֶבִי וּבְקִשְׁתִּי:

תְּשִׁית שׁוֹנְאֵי לְפָנַי לְחֻלְקִים. (שם ס) "אֲחֻלְקָה שְׂכָם", (הושע ו) "דֶּרֶךְ יִרְצֹחוֹ-שְׂכָמָה", אִישׁ חֻלְקוֹ, (צפניה ג) "לְעַבְדוֹ שְׂכָם אֶחָד". אֲשֶׁר לִקְחָתִי מִיַּד הָאֻמְרֵי • מִיד עָשׂו, שַׁעֲשָׂה מַעֲשֶׂה אֲמֹרִי. דְּבַר אַחֵר: שְׁהִיָּה צַד אֲבִיו בְּאֻמְרֵי פִּי. בְּחֶרֶבִי וּבְקִשְׁתִּי • הִיא חֲכָמָתִי וְתַפְלָתִי (נָצִין בְּרָא"ם שֶׁתֵּב דְּאִי-אַפְשֵׁר לְפָרֵשׁ עַל חֻרְקָם שֶׁל שְׂמַעוֹן וְלֵוִי, דְּהָא לֹא עָשׂו מִדַּעְתּוֹ, שְׁהָרִי כַּעַם עָלֵיהֶם עַל זֶה. וְלַעֲנִיּוֹת דַּעֲתִי, בְּלֹא-הֲכִי אִי-אַפְשֵׁר לְפָרֵשׁ עָלֵיהֶם, דְּמָה נְתִינַת טַעַם יִהְיֶה עַל שְׁנֵתָנוּ לְיוֹסֵף מִפְּנֵי שְׁלֻקְחוֹהוּ שְׂמַעוֹן וְלֵוִי בְּחֻרְקָם וּבְקִשְׁתָּם, וְנִלְא אֲדָרְבָּא, מִזֶּה הַשַּׁעַם רָאִי שְׁנֵתָנוּ לְשְׂמַעוֹן וְלֵוִי, וְלֹא לְיוֹסֵף, וְדִקּוּן •

כ"א • וַאֲנִי נֹתַתִּי לָךְ • לְפִי שְׂאֵתָה טוֹרַח לְהַתְעַסֵּק בְּקִבּוּרִיתִי, וְגַם אֲנִי נֹתַתִּי לָךְ נִחְלָה שְׁתַּקְבֵּר בָּהּ, וְאִי זֶה? זֶה שְׂכָם, שְׁנַאָמַר: (יהושע כד) "וְאֵת עֲצָמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְּשָׂכָם". שְׂכָם אֶחָד עַל-אַחִיךָ • שְׂכָם מַמָּשׁ, הִיא תִּהְיֶה לָךְ חֻלְקָ אֶחָד יִתְרָה עַל אַחִיךָ. בְּחֶרֶבִי וּבְקִשְׁתִּי • כְּשֶׁהָרָגוּ שְׂמַעוֹן וְלֵוִי אֶת אֲנָשֵׁי שְׂכָם, נִתְכַּנְסוּ כָּל סְבִיבוֹתֵיהֶם לְהִזְדַּוֵּג לָהֶם, וְחָגַר יַעֲקֹב כָּלִי מִלְחָמָה כְּנֻגָדָן. דְּבַר אַחֵר: "שְׂכָם אֶחָד", הִיא הַבְּכוֹרָה, שֶׁיִּטְּלוּ בְּנֵיו שְׁנֵי חֻלְקִים, וְשְׂכָם, לְשׁוֹן חֻלְקָ הוּא, כְּתֻרְגוּמוֹ, וְהִרְבָּה יֵשׁ לוֹ דּוּמִים בְּמִקְרָא: (תהלים כא) "כִּי תִשְׁתַּמּוּ שְׂכָם",

• יום רביעי ט"ו טבת •

א וַיִּקְרָא יַעֲקֹב לְבִנּוֹהֵי וַיֹּאמֶר אֶתְכֶנְשׁוּ וַאֲחֵיו לָכוֹן יֵת דִּי יַעֲרַע יִתְכוֹן בְּסוּף יוֹמֵיָא:

מט (א) וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל-בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפֹּנִי וְאֶגִּידָה לָכֶם אֵת אֲשֶׁר-יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים:

כ"א • וְאֶגִּידָה לָכֶם • (ב"ר) בְּקֶשׁ לְגִלּוֹת אֵת הַקֵּץ, וְנִסְתַּלְקָה מִפָּנָיו שְׂכִינָה, וְהִתְחִיל לִזְמֹר דְּבָרִים אַחֲרִים.

ב אֶתְכֶנְשׁוּ וַיַּשְׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וַיִּקְבְּלוּ אוֹלְפִין מִן יִשְׂרָאֵל אָבִיכּוֹן:

(ב) הִקְבִּיצוּ וַיַּשְׁמְעוּ בְּנֵי יַעֲקֹב וַיִּשְׁמְעוּ אֶל-יִשְׂרָאֵל אָבִיכֶם:

ג רְאוּבֵן בּוֹכְרִי אֶת חִילִי וְרִישׁ תִּקְפִּי לָךְ הִנֵּה חֲזִי לְמַסַּב תִּלְתָּא חוֹלְקִין בְּכִירוּתָא כְּהִנְתָּא וּמִלְכוּתָא:

(ג) רְאוּבֵן בּוֹכְרִי אֶתָּה כְּחִי וְרִאשִׁית אוֹנִי יִתֵּר שְׂאֵת וַיִּתֵּר עֹז:

שְׂאֵת • רְאוּי הֵייתָ לְהִיּוֹת יִתֵּר עַל אַחִיךָ בְּכִהְנָה, לְשׁוֹן נְשִׂאוֹת כְּפִים. וַיִּתֵּר עֹז • בְּמִלְכוּת, כְּמוֹ: (שמואל א ב) "וַיִּתֵּן עֹז לְמַלְכוּת", וְיָמִי גָרַם לָךְ לְהַפְסִיד כָּל אֵלֶּה? •

כ"א • וְרִאשִׁית אוֹנִי • הִיא טַפָּה רִאשׁוֹנָה שְׁלוֹ, שְׁלֹא רָאָה קָרִי מִיָּמָיו (ב"ר). אוֹנִי • כְּחִי, כְּמוֹ: (הושע יב) "מִצָּאתִי אוֹן לִי", (ישעיה מ) "מֵרֵב אוֹנִים", וְלֹאִין אוֹנִים". יִתֵּר

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

עַל חֻלְקֵיהָ, אֵף עַל פִּי כֵן זוֹלַת זְכוֹת אָבוֹת בְּאֶרֶץ לֹא יִזְכֶּה בָּהּ יַעֲקֹב וְלֹא בְּנָיו: תוֹרָה כב
(ג) רְאוּבֵן בּוֹכְרִי אֶתָּה וְגו'. יֵשׁ לְהַעֲרִיר מִזֶּה חֲדוּשׁ מוֹדִיעַ יַעֲקֹב לְרְאוּבֵן כִּי הוּא הַבְּכוֹר:
עוֹד אוֹמְרוֹ כְּחִי וְרִאשִׁית אוֹנִי מִזֶּה הוּא

לִזְמֹר אֶרֶץ אָבוֹתֵיכֶם כִּי הָאֶרֶץ לְאָבוֹת נִתְּנָה וְהֵם זְכוּ בָּהּ לֹא לְיוֹצְאֵי מִצְרַיִם וּמַעֲתָה יֵשׁ בְּיָדִי לָתֵת לָךְ שְׂכָם אֶחָד וְגו', כִּי בְּזֶה תִּצְדַּק הַנְּתִינָה מִמֶּנּוּ אֵלָיו, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַאֲנִי נֹתַתִּי לָךְ וְגו'. וְגַם לְדְבָרֵי רַ"ל (פְּרָאשִׁית רַבָּה פ' צ"ג) כִּי שְׂכָם זֶה כְּמִשְׁמַעְהָ שְׂבָאוּ בְּנֵי יַעֲקֹב

(כא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל וְגו' וְהָיָה אֱלֹהִים וְגו'. כְּנֻת אוֹמְרוֹ אֲנִי מֵת וְגו' פְּרוּשׁ שְׁלֹא יִחְשְׁבוּ כִּי בְּמוֹת יַעֲקֹב תִּסְתַּלַּק הַשְּׂכִינָה מִבִּינֵיהֶם אֲלֵא אֶפְלוּ יָמוֹת יְהִיָּה אֱלֹהִים עִמָּהֶם. וְאוֹמְרוֹ וְהֵשִׁיב וְגו' הוֹדִיעָנוּ שֶׁיְהִיוּ נִפְקָדִים לְשׁוֹב שְׁבוּתָם בְּאִין סַפֵּק בְּדָבָר, וְדִקְדַּק

פי נבואתו שִׁכּוּל לְשֵׁא ב' אֲחִיּוֹת לְפִי שְׁעָה לֹא שִׁיעֶקֶר אֲסוּר ב' אֲחִיּוֹת, וּמָה גַם בְּמִן שֶׁלֹּא הָיָה לָהֶם עֲנֹשׁ עַל הַדָּבָר אֲלֹא הִקְרַבְתָּ הַתּוֹעֲלָת אִם יָקִימוּ בְּנוֹכֵר, גַּם יִהְיֶה עַל יְדֵי מִלֵּאךְ הַרְשָׁה לְקַחַת תַּמָּר בְּאוֹמֶרְךָ ז"ל (ב"ר פ' פ"ד) לְמָה שֶׁנִּמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ מִהֶאֱצִלַת נִשְׁמוֹת הַקְּדוּשׁוֹת, וּלְפִי זֶה נֹאמַר כִּי יַעֲקֹב נִרְאָה בְּעֵינָיו לְהַעֲנִישׁ רֵאבוֹן עַל אֲשֶׁר חָלַל יָצִיעוֹ וְנִטְלָ מִמֶּנּוּ הַבְּכוֹרָה אוֹ שֶׁכֵּן נֹאמַר לוֹ בְּנִבְיָאָה, וּכְמוֹ שֶׁכֵּן אָמַר הַכְּתוּב בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (א' ה') רֵאבוֹן בְּכָר יִשְׂרָאֵל כִּי הוּא הַבְּכוֹר וּבְחֻלָּלוֹ יִצְוִיעִי אֲבִיו נִתְּנָה בְּכוֹרָתוֹ לְבָנִי יוֹסֵף. וְעַד כֵּן אֵין הַדָּבָר מִסְפִּיק כִּי לְמָה לֹא נִתְּנָה אֲלֹא לְיוֹסֵף וְלֹא לִיהוּדָה אוֹ לְשֵׁאֶר אֲחִים הַגְּדוֹלִים, וְכִס' הַזֶּה ר' פ' וַיִּשְׁלַח דָּף קע"ו כְּתַב טַעַם הַדָּבָר וְז"ל בְּשִׁעְתָּא דְּעָאֵל לְגַבֵּה דְּלֵאָה כֹּל הָהוּא לִילֵיא רְעוּתִיה וְלִבְיָה הָיָה בְּרַחֵל דְּחָשִׁיב דְּרַחֵל אִיהִי וְכו'. אֲהַדְרַ עֲבָדָא לְאַתְרֵיהּ וְכו'. בְּכוֹרְתִיה אֲהַדְרַת לְיוֹסֵף וְכו' ע"כ. הִנֵּה טַעַם זֶה מִסְפִּיק לְנִטִּילַת בְּכוֹרָה מִרֵּאבוֹן וְתַעֲמִיד בְּיוֹסֵף כִּי הוּא כְּפִי הָאֲמַת שְׁעֵלָה בְּמַחֲשָׁבָה רִאשׁוֹנָה בְּבִיָּאָה רִאשׁוֹנָה כְּשֶׁהִטִּיל וְרַעוּ יַעֲקֹב חָשַׁב בְּאָמוֹ. אֲלֹא קִשָּׁה לְמָה הִצְרִיךְ הַכְּתוּב לֹאמַר וּבְחֻלָּלוֹ יִצְוִיעִי אֲבִיו וְגו' הֲלֹא אֲפֹלוֹ אִם לֹא הָיָה רֵאבוֹן מִחֻלָּל יִצְוִיעִי אֲבִיו הַבְּכוֹרָה לְיוֹסֵף נוֹגַעַת בְּנוֹכֵר:

וְלִישָׁב הָעֵינִן דָּבָר יָדוּעַ הוּא כִּי כֹל רוֹחֲנִיּוֹת שֶׁבְּעוֹלָם מִתְחַלֵּק לִג' בְּחִינּוֹת, אֶחָד קְדוּשָׁה, וְאֶחָד חוֹל, וְאֶחָד חֶלֶק רַע, וְכָל אַחַת מֵהַשְּׁלִשָּׁה תּוֹצִיא עֲנִפְיָהּ וְתִתְּנָאָהּ לְבְּחִינָתָהּ. חֶלֶק הַקְּדוּשָׁה יִפְרִיחַ עֲנִפִּי הַטּוֹב וְהָאֲשֶׁר הַנִּצְחִי וְתִתְּנָאָהּ לְמִשְׁכָּלוֹת, חֶלֶק הַחוֹל יִתְּנָאָהּ לְאַבְל הָעֶרֶב לִפְנֵי וְהַנְּחָמִיד לְעֵין וּיְבַנֶּה בְּתֵי אֲבָנִים וְעֶפֶר וַיְכַוֵּן מִלְּבוּשִׁים וְהִכְנוֹת נְדָמִים, חֶלֶק הָרַע יִתְּנָאָהּ לְכָל תַּעֲבוֹר וַיַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר שָׂנָא ה' וַיְבַחֵר לְגֹל וּלְרִמּוֹת וּלְשֶׁקֶר וּלְאַבְל חֶלֶק הַסְּמָא נְבִלּוֹת וְטִרְפוֹת שֶׁקָּצִים וְכו' וַיַּעֲרֵב לְנַפְשׁוֹ לְחִבָּק בֶּשֶׁר טָמֵא נָדָה גוֹיָה אֲשֶׁת אִישׁ וְזָכַר הַמִּרְחָקִים מִבְּחִינַת הַקְּדוּשָׁה, וּמָג' אֲלֵה יִשְׁנֵנו כֹּל הוּוֹה וְכָל נִמְצָא בֵּין מִחֻלָּקֵי הַטּוֹב וְהַטָּהוֹרָה בֵּין בְּחֻלָּקֵי הַמִּמְצָע וְהוּא

שִׁיעֶקֶב נֶשֶׂא ב' אֲחִיּוֹת וְאֶבְרָהָם לֹא מָלַע שְׁהִיָּה זָקֵן וְכֵן כְּמָה פְּרָטִים:

וּמַעֲתָה מִה מִקּוֹם לְקִשְׁיָא זֶה שֶׁבִּכְרָן בֶּן הָאֲהוּבָה תִּהְיֶה זֶה בְּעֶרְלָה שֶׁל אֶבְרָהָם קִדְּם שְׁנִצְטוּהָ וּכְנִשְׁיָאָת ב' אֲחִיּוֹת לְיַעֲקֹב. וְרִאִיתִי לְרַמְבָּ"ן (תוֹלְדוֹת כ"ו ה') שֶׁנִּתְּנָה טַעַם לְיַעֲקֹב שֶׁנֶּשֶׂא ב' אֲחִיּוֹת כִּי לֹא הָיָה בְּאֶרֶץ עַד כָּאן, וְאֵין דְּבָרֵינוּ חֻקִּים בְּסִמּוּכּוֹת כִּי מִי גָלָה לוֹ סוּר זֶה שֶׁלֹּא הָיָה שׁוֹמֵר תּוֹרָה אֲלֹא בְּאֶרֶץ אַחֵר שֶׁאֵין הַפֶּרֶשׁ בֵּין הָאֶרֶץ לַח"ל בְּאוֹתָן פְּרָטִי הַמִּצְוֹת שֶׁלֹּא שְׁמֵרוֹם הָאֲבוֹת:

וְהַנְּבִיּוֹן בְּעֵינֵי הוּא כִּי הָאֲבוֹת קִבְּלוּ הַתּוֹרָה מִשָּׁם שֶׁקִּבֵּל מִנֵּחַ שֶׁקִּבֵּל מִחֻנּוֹף שֶׁקִּבֵּל מֵאֲדָם הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר לְמִדָּה מִפִּי הַנְּבִיָּאָה דְּכָתִיב אֲזַי רָאָה וְגו' וַיֹּאמֶר לְאָדָם, (זֶה ר' ח"א קצ"ט.) וְשֶׁבְּאִמְצָעוֹתָה צִוְּהוּ לַעֲבֹד גֵּן עֵדֶן וּכְמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁי בְּסוּסִי (לְעִיל ב' ט"ו) לַעֲבֹדָה וּלְשִׁמְרָהּ. אֲךָ לֹא נִצְטוּהָ אֲלֹא עַל ז' מִצְוֹת שֶׁאִם יַעֲבֹר עֲלֵיהֶם יִהְיֶה אֲבָל שְׁאֵר הַתּוֹרָה קְרוֹב לְשִׁכָּר אִם יַעֲשֶׂה וְרַחוּק מִן הַהִפְסָד אִם לֹא יִקַּם, וְכִדְרָךְ שֶׁיֵּשׁ לָנוּ גַם אַחֵר נִתִּינָה הַתּוֹרָה שֶׁיֵּשׁ מִצְוֹת שֶׁאִם יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם יִטַּל שֶׁכָּר וְאִם לֹא אֵין לוֹ עֲנֹשׁ עֲלֵיהֶם כְּמוֹ כֵּן הָיָה מִיּוֹם בְּרָא אֱלֹהִים אָדָם בְּכָל הַתּוֹרָה חוּץ מִז' מִצְוֹת, וְהָאֲבוֹת לְצַד חֲבִיבוֹתָם בְּה' וְחֻשְׁקָם בְּאֲשֶׁר עֲלִיּוֹן קִיָּמוֹ הַכֹּל בְּאוֹמֶר (כ"ו ה') עֲקֹב אֲשֶׁר שָׁמַע וְגו', וְאָמַר וְז"ל (יוֹמָא כ"ח:) קִיָּם אֶבְרָהָם אֲבִינוֹ אֲפֹלוֹ עֲרוּבֵי תַבְשִׁילִין וְאֵת בְּנֵי הַקִּים תִּתְּנֵינוּ לְהַרְוִיחַ תּוֹעֲלַת הַמִּצְוֹת וְעַסְק הַתּוֹרָה, אֲבָל בְּמִקּוֹם שֶׁהָיוּ רֹאִים תּוֹעֲלַת דָּבָר הַהִצְלָחָה לָהֶם כְּמוֹ שֶׁתֹּאמַר יַעֲקֹב כְּשֶׁהִרְגִישׁ בְּהִצְלָחָתוֹ בְּנִשְׁוֹאֵי שְׁתֵּי הָאֲחִיּוֹת הַעֲלִים עֵין מִרוּחַ הַנִּמְשָׁךְ מִקִּיָּם הַמִּצְוָה הָהוּא בֵּינָן שֶׁאֵין לוֹ עֲנֹשׁ אִם לֹא יִקְנֶמְנָה כֹּל עוֹד שֶׁלֹּא נִתְּנָה תּוֹרָה, וּמָה גַם אִם נֹאמַר שֶׁהָיוּ עוֹשִׂים עַל פִּי הַדְּבוּר כִּי הָאֲבוֹת נְבִיאִים הָיוּ וְה' אָמַר לָהֶם לַעֲשׂוֹת כֵּן, וְדָבָר זֶה דוּמָה לְמָה שֶׁכָּתַב רַמְבָּ"ם בְּהַלְכוֹת יִסּוּדֵי הַתּוֹרָה (פ"ט) כִּי נְבִיא שֶׁאָמַר לַעֲבֹר עַל אֲסוּר מֵאֲסוּרֵי הַתּוֹרָה לְפִי שְׁעָה שׁוֹמְעִין לוֹ כְּאֵלֶּיָּהוּ בְּהַר הַכְּרִמָּל וְגו' גַּם יִאָּמַר יַעֲקֹב שֶׁעָשָׂה מַעֲשֶׂה עַל

דָּעַתוֹ בָּזֶה, וְרַמְבָּ"ל אָמַר (ב"ר פ' צ"ח) כִּי הוֹדִיעָנוּ בָּזֶה כִּי הוּא טָפָה רִאשׁוֹנָה, וְעַד כֵּן צָרִיךְ לְדַעַת מָה הִיא כְּנִת הַדָּעָה זֶה לְרֵאבוֹן:

עוֹד לְמָה כִּפֵּל לֹאמַר בְּחִי וְלֹא הִסְפִּיק לֹאמַר רִאשִׁית אוֹנִי:

עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת כְּנִת אוֹמְרוֹ יִתֵּר שְׁאֵת וְיִתֵּר עָז. וְרַמְבָּ"ל (שם) אָמַר שְׁאֵת זֶה כְּהִנֵּה עָז זֶה מַלְכוּת וְכו', וְצָרִיךְ לְדַעַת לְמָה לֹא אָמַר חֶלֶק פִּי שְׁנִים אַחֵר שֶׁיִּרְדַּ לְפָרֶט פְּרָטִי הַמִּשְׁגָּ לְכֹן בְּכוֹר. וְאִנְקִלוֹס הוֹסִיף לְהַפְרִיחַ בְּתַרְגוּמוֹ וְאָמַר תִּלְתָּ חֶלְקִין וְכו':

עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת כְּנִת אוֹמְרוֹ פָּחוּ כַּמִּים אֶל תּוֹתֵר. וְרַמְבָּ"ל ז"ל פֶּרֶשׁ עַל אֲשֶׁר פָּחוּת כַּמִּים לָזֶה אֶל תּוֹתֵר לֹא יִהְיֶה לָךְ הִתְרוֹת וּמָה הוּא הַפָּחוּ כִּי עֲלִיתָ מִשְׁכְּבִי וְגו'. וְעַד כֵּן צָרִיכִין אֲנוּ לְמוֹדַעֵי לְמָה לֹא הִסְפִּיק לֹאמַר אֶל תּוֹתֵר כִּי עֲלִיתָ אַחֵר שֶׁהַפָּחוּת הוּא כְּנִי לְעוֹן הִנֵּה לוֹ לְהוֹכִיר הָעוֹן לְבַד וּמָה לִי עֲשָׂאוֹ בְּחָפוּז אוֹ שֶׁלֹּא בְּחָפוּז: **עוֹד** לְמָה הִסְפִּיק בְּעֲנֹשׁ בְּאִמְצָע הַדָּעָה הָעוֹן שֶׁהִנֵּה לוֹ לֹאמַר עַל זֶה הַדָּרָךְ אֶל תּוֹתֵר פָּחוּ כַּמִּים כִּי עֲלִיתָ אוֹ עַל זֶה הַדָּרָךְ פָּחוּ כַּמִּים כִּי עֲלִיתָ וְגו' אֶל תּוֹתֵר:

עוֹד צָרִיךְ לְדַעַת כְּנִת אוֹמְרוֹ עֲלִיתָ מִשְׁכְּבִי אֲבִיךָ לָשׁוֹן רַבִּים:

עוֹד מִה כְּנִת אוֹמְרוֹ אֲזַי חֻלְלָתָ כִּי מִשְׁמַע שֶׁעָשָׂה ב' דְּבָרִים בְּנִמְנִים מִחֻלָּקִים וְלָזֶה אָמַר אֲזַי וְגו' פְּרוּשׁ כִּי לְצַד שֶׁהַחֻלָּל הָיָה בְּמִן נִפְרָד מִמֶּנּוּ שְׁעֵלָה יִצְוִיעִי אֲבִיו לָזֶה אָמַר אֲזַי חֻלְלָתָ וְצָרִיךְ לְדַעַת מָה הִיא הַחֻלָּל שֶׁעָשָׂה זוּלַת עֲלִיתָ מִשְׁכְּבִי וְגו', וְאִם הַכְּנִת הִיא שֶׁבְּאִמְצָעוֹת עֲלִיתָ חֻלָּל וְגו' הִנֵּה לוֹ לֹאמַר עֲלִיתָ וְגו' חֻלְלָתָ וְגו'. וְהַדָּבָר מוֹכֵן שֶׁאֵין בְּעֻלּוֹת חֻלָּל יִצְוִיעִי וְלֹא הִנֵּה צָרִיךְ לֹאמַר אֲזַי:

וְיָקָם לְבֹא לְבֹא לְבֹא הַכְּתוּבִים יֵשׁ לָנוּ לְחַקֵּר חֻקִּיהָ אַחַת וְהִיא אֵיךְ עָשָׂה יַעֲקֹב הִפָּךְ מִה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה (תִּצְאָ כ"א ט"ו) לֹא יוֹכֵל לְבַכֵּר אֶת בֶּן הָאֲהוּבָה עַל פְּנֵי בֶן הַשְּׁנִיָּאָה הַבְּכֹר וְהוּא בְּכֹר יוֹסֵף בֶּן רַחֵל הָאֲהוּבָה אֲצִלוֹ עַל פְּנֵי רֵאבוֹן בֶּן לֵאָה הַשְּׁנִיָּאָה. וְקִדְּם צָרִיךְ לִתֵּן לֵב אִם הָאֲבוֹת הָיָה עֲלֵיהֶם חַיִּיב קִיּוֹם כֹּל הַתּוֹרָה כִּי הֲלֹא מִצִּינוּ

שאנו קוראים חל בין חלקי הרע והטמאה, וצוה ה' לעם ישראל כי לצד שהם בחינת הקדשה לכל יטעמו מחלק הרע לא במאכל ולא במשנה ולא בדבור ולא במחשבה ולא בראיה ולא בשמיעה ולא בריח. מאכל לכל יאכל בעלי חיים טמאים וטרפות ונבלות ושקצים וכו' ולא ישתה יין נסך ויין ערלה וכדומה. דבור שלא ידבר שקר ורכילות ונבלות הפה ולשון הרע וכדומה. מחשבה לכל יחשוב בע"ז ולא בונות ולא יתגאה בדעתו ולא יחרש און. ראיה לכל יביט ביפי אשה האסורה באמרו אל תפנו אל האלילים וגו' (זהר קדושים פ"ג): ולא יביט בדברים האסורים לראות. שמיעה שלא ישמע דברים המשקצים ולא קול אשה האסורה וכדומה. ריח שלא יריח ריח דברים האסורים, וכנגד כל בחינה ובחינה יש חלק החל וחלק הקדשה, וגור ה' שיהיה חלק הקדשה מצוה לעשות בן וחלק החל רשות ובעת אשר ידבק האדם בבחינה אחת מהם כמו כן תדבק נפשו בשרש ההוא אם לטוב אם להפכו, ומעתה הגם שתהיה נפש האדם טהורה וכה וברה באמצעות אשר יכניס לפנימיותו מחלק הרע תהיה הנפש ההיא מערבת מב' בחינות טוב ורע וזה יסובב לנפש ההיא טעימת המר להתניסר או גוף ונפש בעולם הזה או נפש לבד לאחר מותו, והוא סוד הכביסה שאמרו בשלהי שבת (קנ"ב): ינתנו לכובס. ויש לה לדעת כי כפי בחינת הרעה שנדבקה בנפש מהרע כמו כן תתאנה נפשו, כמו שתאמר אם נפשו נחלאה מטמאת הנאוף תתאנה נפשו לבחינה זו כפי מה שהקדמנו כי כל בחינה תתאנה לכיוצא בה וכי ירבה האדם להלעיס נפשו מחלקי הרע תגדל בה חשק הרע ויגדל ויתרחק מבחינת הטוב, תחש כלל זה בידך כי אין לה דבר מעשה בעולם ולא נדנוד דבר שאין לו יסוד ברוחניות, וכל דבר אסור שהודיע ה' כי הוא זה אסור כל הנדבק בו הרי הוא מושך לנפשו חלק רע, וצא ולמד מה שכתב בספר הישר (שער ט') שחבר ר"ת בהבחנת הנפש לדעת אדם נפשו מה טיבה. ותמצא שיש אדם שאין נפשו משיחתו עשות

נאוף ויש נפש אדם שמשיחתו על הדבר ודבר זה גורם אם הוא דבק בנפשו מבחינת הרע אותה בחינה אינה יכולה להפך טבעה הרע לשנא כיוצא בו, והוא גם כן סוד אומרים ו"ל (ספד נ"ב): איבר קטן יש באדם משביעו רעב מרעיבו שבע:

ג יש לגלות הבחנה אחת בזה כי יש אדם כי יולד יהיה טבעו להיות אחר עשות רע ויגדל עשות רשע, ויש אדם טבעו בלי שום טרם יחדל מבחינת הרע ובנקל יחזר לאחור אם יחפץ. דבר זה ימשך מההרפכה בשעת וריעה אם נפש אדם הוורעת חושבת בחשק המעשה לצד המעשה כי יערב לו, ואין צריך לומר אם יתן עינו בכוס אחר או יחשב מחשבות שלא במינו הטהור וצא ולמד מבני חזקיה ע"ה (עין יעקב ברכות י'): שיצאו ב' עובדי ע"ז לצד מחשבת המוליד בעממים כי המחשבה באותו מצב בונה הבנין בנולד, וזה לה עקר גדול כי המוריעים הם הבונים לנפש הנולד, ואם תזרע בנקיון וטהר קדיש משמא נחית, ואם תולד בו כל שהוא מחלק הרע דרך שם תכנס בחינת הרע ותעל צחנתו ויכאשו, זה הכלל לא יתאנה לבחינת הרע אלא מינו וכל שאין בו מין רע כל עקר לא תתאנה לדבר, ואם לקחך אדם לומר והרי אדם משלל מחלק הרע היה ואין חטא ועבר על דברי ה'. אמר לו שוגג היה גם לא בחינת הרע גמור היה עץ הדעת והראיה כי נטוע בגן אלהים מקום שאין רע, גם אמרו ו"ל (ב"ר פ' כ"א) שאם היה ממתינ עד ערב שבת קדש היה מקדש על גפן למאן דאמר (סנהדרין ע'). גפן היה, הא למדת שלא היה בחינת הרע אלא בדבר חל בעקר קדש והוא סוד:

ואם תאמר איך אברהם ילד ישמעאל ויצחק עשו, יש לה לדעת כי הם חלקי הרע שזרע בהם האב תרח אבי אברהם עובד ע"ז היה וכשצתה נפש אברהם יצאה דבוקה מבחינת הרע אלא שגבר עליו חסד אברהם וכפה בחינת הרע עד שהפרידה ומסרה בישמעאל, ועדין היה ניצוצי הרע דבקים עד שבא יצחק והפרידם ברחיכת הקדשה, והוא אומרים ו"ל

(ב"ר פ' ס"ג) כי יעקב יצא נקי ובר וכו'. ומעתה נשקוף במעשה יעקב כי בעת הורעת ראובן היתה מחשבתו לא שלמה בבחינת הטוב בפרט זה שלא עשה מעשה במקום המחשבה ובחינה זו אינה במדרגת הטוב, וכמו שתמצא שחשבו ו"ל (נדרים כ"ו): בדומה לזה בני תמורה, והגם כי ישתנה מעשה יעקב לצד כי מחשבתו וידיעתו שלמה פרוש כי היה חושב ברחל גם היה בדעתו ובידיעתו כי היא זאת רחל לא שהיה יודע שהיא לאה וחשב ברחל שלזה יקרא בני תמורה, אף על פי כן הדבר הוא כל שהוא מבחינת לא טהור, וצא ולמד מה שיצא מזה כי יצא ראובן ובכלל יצועי אביו הרי שעשה פעלתו מעשה הבלתי טהור מה שלא עשה כן אחד מכל השבטים ואפלו על ידי נסיון של יוסף. והגם שאמרו רבנן (שבת נ"ה): כל האומר ראובן חטא אינו אלא טועה, עם כל זה הכתוב העלה עליו החטא או לצד שעשאו או לצד שראוי לקרא עליו: **ומה** שתמצא שיהיה שכב עם תמר, ב' תשובות יש בדבר הא' כי לא ידעה וגם מלאך אנטו באומרים ו"ל (מכות כ"ג): בפסוק צדקה ממני שיצתה בת קול ואמרה ממני יצאו הדברים מה שאין בן ראובן דאדרבה הוורעה העידה כי עשה מעשה בלתי הגון: **ומה** שראיתי להרב המפלא הר"י רובאניס זצוק"ל (פרשת דרכים ד"א) שהליץ בעדו כי בלהה היתה מפתת אביו ודק תבת פילגש שאינה בקדושין וכו' יע"ש, אין דבריו נראים כי ודאי שבקדושין היו וכמו שפרשתי שם במקומו וכמו שכתוב בקנטרס הראיות, ומה שאמר הכתוב (לעיל ל"ה כ"ב) פילגש אולי שהיא סבת ראובן שבה שגג. או רמו הכתוב טעם בלבולי יצועי אביו שאמר לא די ולול אמו בפני רחל הגבירה אלא עוד תולול בפני הפילגש, ולעולם אשת יעקב היתה והכתוב העלה עליו ששכב עמה. ומעתה תשכיל לדעת כי דברי הזהר שאמר שטעם הבכורה הוא כי המחשבה במקומה עמדה ביוסף ומה שאמר הכתוב בדברי הימים ובחללו יצועי אביו וגו' הוא ענין אחד כי

(ד) פָּחַז בַּמִּים אֶל־תּוֹתֵר כִּי עָלִית מִשְׁכַּבִּי אֲבִיךָ אֲזַ חֲלַלְתָּ יְצוּעֵי עֲלָה: ד על דאזלתא לקבל אפיך הא כמא ברם לא אהניא חולק יתיר לא תסב ארי סלקתא בית משכבי אבויך כגון אחלתא לשוויי ברי סלקתא:

על יצועי. פחז. שם דבר הוא, לפיכך טעמו למעלה וכלו נקוד פת"ח, ואלו היה לשון עבר, היה נקוד חציו קמ"ץ וחציו פת"ח וטעמו למטה. יצועי. לשון משכב, על שום שמציעים אותו על-ידי לבדין וסדינין, והרבה דומים לו: "אם-זכרתיך על-יצועי", (שם קלב) "אם-אעלה על-ערש יצועי".

כ"ט פָּחַז בַּמִּים • הפחז והבהלה אשר מהרת להראות פניו, כמים הללו הממהרים למרוצתם, לכך. אל-תותר. אל תרבה לטל כל היתרות הללו שהיו ראיות לה, ומהו הפחז אשר פחזת? כי עלית משכבי אביך אז חללת. אותו שם שעלה על יצועי, והיא השכינה, שהיה דרכה להיות עולה

אור החיים על התורה - מהדורת בלום, אברמוביץ

ונעשה פשוט, עוד רמז באומרו אל תותר שהפחיות שנהג לעשות דבר בלתי הגון לא נהג לעשותו בדבר שיש בו יתרון, כי לענין תשובה לא קדם הוא לעשות תשובה כאומרם ז"ל (ב"ק צ"ב) מי גרם לראובן שיודה יהודה, והגם שאמרו ז"ל (בר פ' פ"ד) וז"ל לא היה אדם שפתח בתשובה עד שבא ראובן וכו' עד כאן, עם כל זה ודוי לא אמר עד שבא יהודה ואמר צדקה ממני באותה שעה קפץ ראובן ואמר אני בלבדתי מוט אבי, כך הובא במדרש (תנחומא) שפך קבלה בידם וידבריהם אלו יש לנו לומר כי לטעם זה נתנה מלכותו של ראובן ליהודה בעד גמר ההודאה אשר גרמו לראובן להודות. והבהנה שנתנה ללוי נראה כי לא זכה בה אלא באמצעות מעשיו אחר כך באומרו (ברכה ל"ג ח') לאיש חסידך אשר נסיתו במסה וגו' ואז הוא שנתנה ללוי הבהנה, ועל כל פנים מימי יעקב נטלו כל המעלות מראובן באומרו אל תותר ונתן יעקב ב' מעלות א' ליוסף וא' ליהודה והג' תלויה ועומדת עד שנתנה הקב"ה לראוי לה אשר נסהו וגו'.

ובגד מה שנוגע למעשה בנין שרשו אמר כי עלית וגו' פרוש טעם עשותך כן הוא כי בעת שזרעו ועלה בבטן אמו היה בלכול בעליהו כי עלה בב' משכבות לאה ורחל הא' במעשה וא' במחשבה, כי במעשה היתה לאה ובמחשבה חשב יעקב כי היא רחל, והוא אומר משכבי אביך, וזה היה סבה שאז חללת יצועי עלה, כי בחינת הרע תוליד בדמותה כשם

מיעקב ומזה אתה למד כי לא בעל על הבתולים שאם כן לא היתה מתעברת מביאה ראשונה אלא הוציא בתולים באצבע כדי שלא תפסד הטפה הא למדת כי גם בשעת מעשה לא הגביר התאנה הגופית ומעשהו היה לתכלית דבר קדשה, ומעשה אין מקום לחשד ביעקב ממעשה ראובן כי הוא הסובב, וזו היא תכלית פגנתו ולא לשבח עצמו נתבאר:

ואמרו יתר שאת וגו' פרוש כי נטילת פי שנים רמז הוא באומרו בכרי אתה וסתם בכור נוטל פי שנים אלא הגדלה והבהנה היא מהלכות דרך ארץ ולפעמים התהפך המעלה למי שראוי לה הגם שהיה קטן לפני בכור, לזה אמר ויש לה יתרון עוד לטל הבהנה והמלכות: תורה

אז ירצה כי לו נאה לטל ביתרון בחינת הבהנה וביתרון בחינת המלכות יותר מכל הבכורות כי כל הבכורות לא ישוו לבחינת בכורתו של ראובן מהטעמים שאמר יעקב: תורה

ועד עתה הרי החזיק עצמו במשלה מבחינת הרע והחזיק הבכורה כי לו לראובן נאה ולו יאה, ואחר כך בא לתת טעם לב' דברים. בין למה שנוגע לגדלה שהוסרה ממנו בין למה שנוגע לבחינת מעשה בלתי הגון מבטן מי יצא הקרח ואמר כנגד מה שנוגע לבכורה וגדלותיה אמר: תורה ד

(ד) פָּחַז בַּמִּים וגו'. פרוש אתה פחזת לבלבל יצועי ולא כבשת יצרך אלא שמהרת באיש הפוחז ולא עכבת עצמך לנצל ניצוץ הרע שנשרש בך, לזה לא ידע' לה יתרון מכל הג' יתרונות

החלול יצא מהאמצעות המחשבה שלא היתה בלאה אלא ברחל ואם היתה מחשבתו בלאה לא היה ראובן מחלל יצועי אביו:

וכזה נבוא לבאור הכתובים כפתור ופרח, כי יעקב תחלת דברו הטוב כשרצה להסיר הבכורה מראובן עמד לנס לפניו מה שהקדמנו כי תולדות הרע בגנים התחלתה תהיה מהמוליד, לזה חש יעקב שיאמר ראובן בלבו כי יעקב הוא הסובב למעשה ההוא כפי מה שהקדמנו כי המוליד יוליד שרשים בנפש הבהן אם לטוב אם לרע, ויצד שחטא ראובן היה בבחינת השכיבה בא להסיר חשד ממנו ואמר ראובן בכרי אתה וגו', הנה יש בעוברי עברה בבחינת הנאוג ג' הדרגות, א' שונאים ויולדים בנים שלא בהגון. ב' מורעים באסור ואינו מוליד בן מאותה ההורצה, ויש בגדר זה כמה הדרגות או שבא על אשת איש ולא ילד ממנה ממזר או ששחת בנכר או ששחת ארצה או בחזיונות לילה במקרה, ג' שמתחמם האדם וקשתו ננער באמצעות מחשבות רעות וכדומה, וכל שלש אלה הם מדרגת התעוב השנאוי בעיני הקב"ה, לזה אמר כנגד שלשתם בכרי וכו' וראשית אונן, בכורי אתה שלא ילדתי בן קדם לה שלא בדרך כתבה וקדושין כי זה גם כן מהבלתי נכון, כחי שלא יצא ממני ורע קדם לה, ראשית אונן שלא ננערה קשתי, הא למדת כי יעקב משלל מבחינה זו של גאוף בהחלט:

גם רמז באומרו כחי וראשית אונן שנוצר מטפה ראשונה שיצא

(ה) שְׁמַעוֹן וְלֹוֹי אֲחִים בְּלִי חֶמֶס מִכְרִיתֵיהֶם:

הַשְׁמַעוֹן וְלֹוֹי אֲחִין גְּבִרִין גְּבִרִין בְּאֶרֶץ
תְּחִבּוּתָהוֹן עֲבָדוּ גְבוּרָא:

על-כִּרְחֹךְ שְׁמַעוֹן וְלֹוֹי הֵם, שֶׁקָּרָאָם אֲבִיהֶם "אֲחִים".
בְּלִי חֶמֶס • אֲמָנוּת זוֹ שֶׁל רִצְיָחָה, חֶמֶס הוּא בִּידְכֶם,
מִבְּרַפְת עֲשׂוּ הִיא זוֹ. אֲמָנוּת שְׁלוֹ הִיא, וְאַתֶּם חֲמַסְתֶּם
אוֹתָהּ הֵימָנוּ. **מִכְרִיתֵיהֶם** • לְשׁוֹן בְּלִי זִין. סִיף בְּלִשׁוֹן
יִנְי מִכִּי"ר (תַּחְנוּמָא). דְּבַר אַחֵר: "מִכְרִיתֵיהֶם" (כ"ר) בְּאֶרֶץ
מְגוּרָתָם נִהְגוּ עֲצָמָן בְּכָלִי חֶמֶס, כְּמוֹ: (יחזקאל טו)
"מִכְרִיתֶיךָ וּמִלְדִּיתֶיךָ", וְזֶה תִּרְגֹּם שֶׁל אוֹנְקֵלוֹס.

כ"ר" • שְׁמַעוֹן וְלֹוֹי אֲחִים • בְּעֶצֶה אַחַת עַל שְׁכֶם וְעַל
יוֹסֵף: "וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו וְגו' וְעַתָּה לָכוּ
וְנִהְרָגְהוּ", מִי הֵם? אִם תֹּאמַר: רְאוּבֵן אוֹ יְהוּדָה,
הָרִי לֹא הִסְפִּימוּ בְּהִרְגָתוֹ. אִם תֹּאמַר: בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת,
הָרִי לֹא הֵיטָה שְׁנֵאתָן שְׁלֵמָה, שְׁנֵאָמַר: "וְהוּא נֶעַר
אֶת-בְּנֵי בְלָהָה וְאֶת-בְּנֵי זִלְפָּה וְגו'", יִשְׁשַׁכַּר וְזִבּוּלוֹן
לֹא הָיוּ מְדַבְּרִים בְּפָנֵי אֲחֵיהֶם הַגְּדוֹלִים מֵהֶם,

**(ו) בְּסֻדָּם אֶל-תִּבְא נַפְשֵׁי בְּקַהֲלָם אֶל-תַּחַד בְּבוֹרֵי
כִּי בִאֶפֶס הָרְגוּ אִישׁ וּבִרְצָנָם עֲקְרוּ-יִשׁוּר:**

וּבְרִזְהוֹן לֹא הָיוּ נַפְשֵׁי בְּאֶתְכַנְשֵׁהוֹן לְמַתָּה
לֹא נִחַתִּית מִן יִקְרִי אֲרִי בְּרִזְהוֹן קִטְלוּ
קִטּוֹל וּבְרִעוּתָהוֹן תִּרְעוּ שׁוּר סִנְאָה:

לְשְׁמַעוֹנִי" וְלֹא כָתַב בֶּן יַעֲקֹב. בְּקַהֲלָם • כְּשִׁינְהִיל
קָרַח, שֶׁהוּא מִשְׁבֹּטוֹ שֶׁל לֹוִי, אֵת כָּל הַעֲדָה עַל מֹשֶׁה
וְעַל אֶהֱרֹן. **אֶל-תַּחַד בְּבוֹרֵי** • שֵׁם אֵל יִתְיַחַד עִמָּהֶם
שְׁמִי, שְׁנֵאָמַר: "קָרַח בֶּן-יִצְחָר בֶּן-קָהָת בֶּן-לֹוִי", וְלֹא
נֵאמַר: "בֶּן יַעֲקֹב", אֲבָל בְּדַרְכֵי הַיָּמִים בְּשִׁנְתֵּיחֶסוּ בְּנֵי

כ"ר" • **בְּסֻדָּם אֶל-תִּבְא נַפְשֵׁי** • (כ"ר) זֶה מַעֲשֵׂה זְמָרִי,
כְּשֶׁנִּתְקַבְּצוּ שְׁבֹטוֹ שֶׁל שְׁמַעוֹן לְהִבְיֵא אֶת הַמִּדְיָנִית
לְפָנֵי מֹשֶׁה, וְאָמְרוּ לוֹ: "זוֹ אֲסוּרָה אוֹ מִתְרָת? אִם
תֹּאמַר אֲסוּרָה, בַּת יִתְרוֹ מִי הִתִּירָה לָךְ? אֵל זָכַר שְׁמִי
בְּדָבָר, שְׁנֵאָמַר: "זְמָרִי בֶן-סִלּוּא נָשִׂיא בֵּית-אָב

אור החיים על התורה - מהדורות בלוט, אברמוביץ

עוֹד אִיךָ יִצְדַק לֵאמֹר תִּבַּת כִּי עַל עֵינֶן
בְּפָנֵי עֲצָמוֹ שְׁאִין לוֹ שִׁיכּוֹת עִם
לְמַעַלָּה מִמֶּנּוּ:
עוֹד לָמָּה מִיחַס עוֹן זְמָרִי גַם לְלֹוִי וְהוּא
אֶרְבָּא הַנּוֹתָן נִקְמוֹת:
עוֹד צִרִיךְ לְדַעַת כּוֹנֵן אוֹמְרוֹ וּבִרְצָנָם
לָמָּה הַזְכִּיר הָרָצוֹן בְּזֶה:
אֲבֵן פֶּשֶׁט הַכְּתוּב הוּא כִּי כָל הַכְּתוּב
יִדְבַּר בְּמַעֲשֵׂה יוֹסֵף וְאָמַר בְּסוּד
פְּרוֹשׁ מַעַת שֶׁהִתְחִילוּ לִשְׁנֹאתוֹ וְהָיָה
הַדְּבַר בִּינֵיהֶם בְּסוּד כְּשִׁיעֲרֵימּוֹ סוּד אֵל
תְּבוֹא נַפְשֵׁי פְרוֹשׁ לֹא הִסְכִּימָה נַפֶּשׁ
שְׁרָעֵתִי בָּהֶם לִהְיוֹת עִמָּהֶם בְּהוֹסְדָם
יַחַד, וְהַכּוֹנֵן בְּזֶה כִּי לֹא מִכַּחוּ בָּא הָרַע
הַהוּא כְּמוֹ שֶׁכְּתַבְנוּ לְמַעַלָּה:
עוֹד יִרְצָה כִּי לֹא יַעֲנֵשׁ עַל הַדְּבַר לְצַד
שְׁעֵשׂוּ בְּנֵיו כְּכֹה. אוֹ לְצַד שֶׁהוּא
גֵּרָם קִנְיָתָם בְּשִׁנְתוֹתָם אֶת בְּנֵי בֵּין הַבָּנִים.
בְּקַהֲלָם כְּשֶׁנִּקְהָלוּ עֲלִיו לְהָרְגוֹ דְּכֵתִיב
(ל"ז כ') לָכוּ וְנִהְרָגְהוּ וְגו' אֵל תַּחַד
כְּבָדִי לֹא יִקְרָאוּ עַל שְׁמִי בְּנֵי יַעֲקֹב כָּל
עֶקֶר בְּאוֹתָהּ שְׁעָה:
עוֹד יִרְצָה אֵל תַּחַד לְשׁוֹן חֲדוּהָ כָּאֵן
רְמוֹ לִיגוּנוֹת שֶׁעֲבָרוּהוּ וְסִלּוֹק
הַשְּׁכִינָה מֵעֲלָיו שֶׁהוּא בְּחִינַת הַכְּבוֹד
כְּאוֹמְרָם וְל' (תַּחְנוּמָא וְיֹשֵׁב) שְׁמַעַת
שְׁנֵאָבֵד מִמֶּנּוּ יוֹסֵף לֹא שָׁרְתָה עֲלָיו

וְאָמַר כִּי לְצַד שֶׁהֵם בְּתַגְבֵּרַת הַחֹם לָוִי
בְּלִי חֶמֶס מִכְרִיתֵיהֶם וְדִמָּה מַעֲשִׂיהֶם
לְכָלִי חֶמֶס, לוֹמַר כִּי לֹא יִרְשׁוּ כְּלִיֵּיהֶם
מִשְׁרָשׁ נַפֶּשׁ הַמּוֹלִיד אֶלָּא בְּלִי חֶמֶס
הֵם דְּבָרִים הַמְּכָרִים לָהֶם. וּפִי'
מִכְרִיתֵיהֶם לְשׁוֹן הַכְּרָה שֶׁלֹּא פָעַל בָּהּ
לָהֶם מֵאֲבִיהֶם אֶלָּא הַגְּבֵרַת הָאֵשׁ אֲבָל
הֵם מֵאֲמִצְעוֹת דְּבַר זֶה עֲשׂוּ מַעֲשִׂים
כְּלִתֵּי נְכוּנִים בְּמַעֲשֵׂה יוֹסֵף:
עוֹד יִרְצָה כְּאוֹמְרוֹ בְּלִי חֶמֶס וְגו', פְּרוֹשׁ
הַמְּכַר שֶׁמְכָרוּ אֶת יוֹסֵף חֶמֶס
מְכָרוּהוּ עַל מַה שֶׁלֹּא נִתְחַיֵּב לָהֶם בְּדִין.
וְהֵגַם שֶׁכָּל הָאֲחִים מְכָרוּהוּ כְּשֶׁתִּשְׁכִּיל
תִּרְאֶה שֶׁהֵם הָיוּ הָעֶקֶר, מִתְחַלָּה בְּבוֹאוֹ
אֲמְרוּ אִישׁ אֶל אָחִיו וְגו' וְאָמְרוּ וְל'
(כ"ר פ' צ"ט) שֶׁהֵם שְׁמַעוֹן וְלֹוִי וְהֵם
שִׁיעֲצוּ עֲלָיו הָרִיגָה וְהַחֵל הִיָּה מֵהֶם וְכֵן
הוּא בְּדַבְּרֵי רְבוּתֵינוּ וְל': תוֹרָה ו'
(ו) בְּסֻדָּם וְגו' צִרִיךְ לְדַעַת כּוֹנֵן הַכְּתוּב
וְרז"ל אָמְרוּ (סְנִיגְרִין ק"ט). בְּסֻדָּם
זֶה מַעֲשֵׂה זְמָרִי, בְּקַהֲלָם זֶה מַעֲשֵׂה קָרַח,
כִּי בִאֶפֶס וְגו' זֶה חֲמוֹר וְאֲנָשִׁי שְׁכֶם,
וּבִרְצָנָם וְגו' זֶה יוֹסֵף וְכו' (תַּרְגוּם
יְרוּשָׁלַמִי) ע"כ. וְדַבְּרֵיהֶם וְל' דְּרָךְ דְּרָשׁ
וּכְפִי הַפֶּשֶׁט קֹשֶׁה לָמָּה יִקְדִּים הַמֵּאָחָר
וְיֵאחָר מַעֲשֵׂה שְׁכֶם וְיוֹסֵף שְׁהָיוּ
רִאשׁוֹנִים:

שֶׁעָלָה בְּבִלְבּוֹל כְּמוֹ כֵּן בְּלִבֵּל יְצוּעֵי
אֲבִיו, וְלָזֶה דִּקְדָּק לוֹמַר אֲזַ לְרִמּוֹ כִּי
לֹא עַל זֶמֶן שֶׁעָלָה מִשְׁכַּבִּי אֲבִיו הוּא
אוֹמַר שֶׁחָלַל יְצוּעֵי כִּי הֵם ב' זְמָנִים
שְׁזָמַן שֶׁעָלָה מִשְׁכַּב הוּא זְמַן שֶׁעָלָה
בְּבִטָּן אִמּוֹ וְזָמַן שֶׁחָלַל הוּא אַחֲרֵי
כֵּן: תוֹרָה ה'
(ה) שְׁמַעוֹן וְלֹוִי וְגו' אוֹמְרוּ אֲחִים כִּי
יִשְׁנֶם בְּאֶחָהּ בְּטִבְעָם וְדַעַת אַחַת
שְׁוָה בְּדַעַת אֲחִים וְדָבָר זֶה לֹא יִשְׁוָה
בְּכָל אֲחִים, אוֹ יִרְצָה לְתַת טַעַם
לְמַעֲשִׂיהֶם אֲשֶׁר עֲשׂוּ בְּמַעֲשֵׂה שְׁכֶם
וּבְמַעֲשֵׂה יוֹסֵף וְאָמַר שֶׁטִּבְעָם בְּתַגְבֵּרַת
יְסוּד הָאֵשׁ. וְתִמְצָא שֶׁאֲמְרוּ וְל' (יֹמָא
כ"ב). שְׁאוֹל בְּאַחַת וְעֵלְתָה לוֹ הַמְּלוּכָה
מִמֶּנּוּ וְדוֹד בְּכֹמָה וְלֹא עֵלְתָה לוֹ, וְהִשְׁתַּעַם
הוּא לְצַד כִּי שְׁאוֹל טִבְעוֹ מְזוּג וְדוֹד
טִבְעוֹ חֵם כְּאוֹמְרוֹ (ש"א ט"ז) וְהוּא
אֲדָמְנִי, וְה' דָּן אֶת הָאָדָם כְּפִי הִרְבָּכָתוֹ,
כִּי מִי שְׁגוּבֵר בּוֹ יְסוּד הָאֵשׁ עִם הָיִית
שִׁיתְעַצֵּם בְּכָל עֲצֵם הַזְּרִיזוֹת בְּעַבּוּדָת
ה' לֹא יִמְלֹט מִהַשְּׁגִיּוֹן, וּבְחֻלָּק מַעֲט
מִהַתְעַצְמוֹתוֹ שִׁיעֲשֵׂה אָדָם מְזוּג יְרוּיָח
עֲצָמוֹ מִשְׁגִּיאוֹת. וְאָמַר כִּי שְׁמַעוֹן וְלֹוִי
אֲחִים לְשׁוֹן חֵם, וְלָזֶה קָלַל לֵאפֶס
וְעִבְרָתָם כִּי קִשְׁתָּהּ, וְיָדוּעַ הוּא כִּי הָאֵף
וְהַעֲבָרָה תִּגְדֵּל מִיְסוּד הָאֵשׁ כְּשִׁיתִּירָבָה.

קרח על הדוכן, נאמר: (דברי הימים א') "בן-קרח, בן-יצחק, בן-קהת בן-לוי בן-ישראל". אל-תחד כבדי • כבוד לשון זכר הוא, ועל-כך אתה צריך לפרש כמדרב אל הכבוד ואומר: אתה, כבדי, אל תתיחד עמם, כמו: (ישעיה יד) "לא-תחד אתם בקבורה". כי באפם הרגו איש • אלו חמור ואנשי שכם, ואינן חשובין כלם אלא כאיש אחד. וכן הוא אומר בגדעון: (שופטים

ו) "והפית את מדן כאיש אחד", וכן במצרים: "סוס ורכבו רמה בים", וזהו מדרשו. ופשוטו: אנשים הרבה קורא איש, כל אחד לעצמו, 'באפם הרגו' כל 'איש' שבעסו עליו, וכן: (יחזקאל יט) "וילמד לטרף טרף אדם אכל". ובמצנעם עקרו-שור • רצו לעקר את יוסף שנקרא שור, שנאמר: "ככור שורו הדר לו". "עקרו", אשריטור בלע"ז, לשון (יהושע יא) "את סוסייהם תעקרו".

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקושיחות חלק ה, עמוד 251 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

אלו חמור ואנשי שכם – אף לא שכם עצמו

הריגתם "עכרתם אותי להבאישיני ביושב הארץ גו" (וישלה לד, לה). אף זהו רק על הריגת אנשי שכם, מהשואין-כן הריגת שכם עצמו היתה מתרת ומחזקת גם אצל האמות, שהרי "האמות גדרו עצמם מן העריות כו" (רש"י וישלה שם, ז), ואם-כן היה על שכם חייב מיתה, גם על-פי דיני האמות. ומכיון שבהריגת שכם עצמו לא היה שום חסרון, לא היה זה גורם "להבאישיני ביושב הארץ", ועל כן לא הוכיחם יעקב על זה.

כי באפם הרגו איש

אלו חמור ואנשי שכם (מט, ו. ובפירושו רש"י) יש לעיין, דמאחר שפרט רש"י את חמור לבדו, אף שנקלל כבר ב"אנשי שכם", אם-כן מדוע לא פרט גם את שכם, שהרי היה לו חלק עקרי במעשה? ויש לומר, דהא גופא משמיננו, שתוכחת יעקב היתה רק על הריגת חמור ואנשי שכם, ולא על הריגת שכם עצמו. דהנה התוכחה על הריגת אנשי שכם היתה משום שעל-ידי

זליט רגזוהו ארי תקיף וחמתהו ארי קשיא אפלגנון בעיקב ואבדונון בישראל:

(ז) ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל:

דבר אחר: אין לה עניים וסופרים ומלמדי תינוקות אלא משמעון, כדי שיהיו נפוצים, ושכטו של לוי עשאו מחזר על הגרנות לתרומות ולמעשרות, נתן לו תפוצתו דרך כבוד.

ז"ל ארור אפם כי עז • אפלו בשעת תוכחה לא קלל אלא את אפם, וזהו שאמר בלעם: "מה אקוב לא קבה אל". אחלקם ביעקב • אפרידם זה מזה, שלא יהא לוי במנזן השבטים, ויהי הם חלוקים.

ה יהודה את אודייתא ולא בהיתתא בך יודון אחיך ידך תתקף על בעלי דבך ותבדורו סנאף יהוון מחזרין קדל קדמך ויהוון מקדמין למשאל בשלמך בני אבוי:

(ח) יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערף איבוי ישתחוו לך בני אבוי:

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

הצרך לומר אתה ביון שעמו היה מדבר ומה בא למעט. עוד למה לא אמר וידך וגו' וישתחוו וגו' ביון שהם דברים נוספים:

ונראה שפונת הכתוב הוא על זה הדרך אתה יודוך פרוש אין השררה מתחלת לעתיד בדרך שאר ברכות האמורים לשאר האחים שהם לזמנים רחוקים לכשיכנסו לארץ אלא אתה בעצמך יודוך אחיך, וכן הוא אומר בדברי הימים (א' ה') יהודה גבר באחי, וכשיבוא זמן שידך בערף אביך ותתגבר על האויבים אזי ישתחוו לך וגו' וימליכוך עליהם, וזה

ירידת מצרים ומקרה רע של אשת פוטיפר נעקרו מיוסף עשרה שבטים שהיה ראוי לילד י"ב ולא נשארו אלא שנים: תורה ז

(ז) ארור אפם כי עז וגו'. פרוש לחלק המרבה בהם יותר משעור הרגיל הוא מקלל וישאר בהם חלק הרגיל בכל אדם כדי לקבל שכר לעולם הבא על כפיתו לעבודת ה' שאם לא כן ישלל מהם בבחינתו אשר המשג לנצח. וראה כי תקון לקרר עז הרתיעה הוא לחלקם וגו' ואמר אחלקם וגו': תורה ח

(ח) יהודה אתה וגו'. צריך לדעת למה

שכינה מצד העצב והיגון. ואומרו כי באפם וגו' פרוש טעם הדבר שאני אומר אל תבא ואל תחד וגו' כי בהקדם יחד לקחת נפש זממ, והוא אומרו הרגו איש, והגם שמצינו שלא הרגוהו הרי הסכימו על הריגתו והטילוהו אל בור מלא נחשים וגו' למות שם בכמה מיני מיתות:

וכמצנעם וגו'. פרוש אפלו בעת שנח אפם אחר שהשליכוהו בבזר וישבו לאכל לחם ודבר להם יהודה דברי רציו ונחת רוח אף על פי כן עשו רעה שעקרוהו לשור שהוא יוסף שאמרו ז"ל (סוטה נ"ו:) שבאמצעות

כ"י: יהודה אתה יודוך אחיך • לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים, התחיל יהודה לסוג לאחוריו (שלא יוכיחו על מעשה תמר), וקראו יעקב בדברי רצוי: 'יהודה, לא אתה כמותם' (כ"ה). ידך בערף אחיך •

בימי דוד: (שמואל ב כב) "ואויבי, תתה לי ערף". בני אחיך • על שם שהיו מנשים הרבה, לא אמר: 'בני אמך', כדרך שאמר יצחק.

(ט) גור אריה יהודה מטפף בני עליה פרע רבץ באריה וכלביא מי יקימנו:

ט שלטון יהי בשרויא ובסופא יתרפא מלפא מדבית יהודה ארי מדין קטלא פרי נפשו סלקתא ינוח ושרי בתקוף כאריא וכליתא ולית מלכו דתועזענה:

יוסף, חיה רעה אכלתהו, וזהו יהודה שנמשל לאריה. בני עליה • סלקת את עצמך ואמרת: "מה-בצע וגו'", וכן בהריגת תמר, שהודת: "צדקה ממני", לפיכך. פרע רבץ וגו' • בימי שלמה: (מלכים א ה) "איש תחת גפנו וגו'".

כ"י: גור אריה • על דוד נתנבא: בתחלה, 'גור': (שמואל ב ה) "בהיות שאול מלך עלינו, אתה היית המוציא והמביא את ישראל", ולבסוף, 'אריה', כשהמליכוהו עליהם, וזהו שתרגם אונקלוס: 'שלטון יהי בשרויא, בתחלתו. מטפף • ממה שחשדתיך ב"טרף טרף

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס. אברמוביץ

שהיה בימי שאול כשעשה דוד הנצחון הגדול בערף אויביו והמליכוהו וישראל עליהם: תורה ט

(ט) גור אריה וגו'. ר"ל (זהר ח"א רל"ז): אמרו מתחלה גור ואחר כך אריה וצריך לדעת למה הצריך להפיר זמן היותו גור. עוד צריך לדעת אמרו מטפף בני עליה. ור"ל אמרו שעל אמרו טרף טרף הוא אומר לו בני עליה פרוש סלקת עצמך, ולדבריהם ז"ל תתפרש תבת בני למעלה ולמטה על זה הדרך מטפף בני פי' יוסף עליה, גם על זה הדרך מטפף של יוסף בני פרוש אתה בני עליה, ואמר תבת בני לשון חבה וקרוב הלב. אלא שצריך ערב שיעקב חשדו ליהודה לומר עתה עליו שעלה מהחשד והדעת נותנת כי מעולם לא עלה על דעת יעקב שהאחים ישלחו יד ביוסף לחשד אחד מהם, אלא שדברי ר"ל הם דברי קבלה:

עוד צריך לדעת אמרו פרע רבץ וגו' מי יקימנו כי מלבד שאין משמעות לפשטיות הדברים למה דבר לשון נסתר ונזהר מסדר שהתחיל לדבר בו בדרך נוכח כאמרו אתה יודוך וגו' בני עליה:

אכן יתבארו הכתובים על פי הקדמה אחת וזה וברה אשר האריה עינינו בדברים נחמדים מאור תורתנו, והוא כי אדם הראשון הוא אילן שבו היו תלויים כל הנשמות של הקדשה

שיצאו לעולם מיום היות עולם ואשר עתידין לצאת, וכשחטא אדם שלט חלק הרע וישב ממנו שבי לאין מספר, ודרשו מעל ספר אנשי אמת מה עצמו השבויים מהקדשה בקלפה, והן עם ה' משתדלים מיום היותם לברר ולהוציא בלעו מפיו והולכים ומבדרים ומוציאים מידו באמצעות מקור הקדשה אשר נטע ה' בתוכנו היא התורה והמצוות. גם לפעמים באמצעות דבקות הנפש הקדושה בנפש הטמאה לאנסה תוציא נפש חיה למינה, והוא סוד (וישלח לג') ותדבק נפשו בדינה בת יעקב ששאבה נפש דינה הקדושה לנפש קדושה מינה שהיתה נתונה תוך שקם, ואמרו ז"ל (קהלת יעקב) כי הוא נפש ר' חנינא בן תרדיון. והוא רמז רחב"ת ידים. ולפעמים תצא הנפש מעצמה לעולם לצד השרצת נפשות הקלפה בעולם תצא גם היא ובצאתה תהיה מבודלת מאוצר הקלפה טבעה ותאנה ללכת בדרך הטוב והוא סוד נשמת הגרים המתגזרים מעצמם וחושקים להסתופף בצל הקדשה, ובכלל דבר זה גם כן באמצעות דבר מגנה ביותר יבחר השבאי שהוא אדם בלעל להוציא נפש הקדשה ששבוייה בידו במקום קלפה שהיא בחינת העין שהיה יותר מגנה, וזה לך האות רות המואביה יצתה מונות אב ובתו ונעמה העמונית, ותבחין לדעת כי רות שיצתה ממנה

שלשלת מלכות בית דוד היתה ממואב שהיא בעלת עברה בחציפות יותר ומעשיה מוכיחות עליה כאומרם ז"ל (ב"ק ל"ח): ונעמה יצתה מעמון שלא היה העין מזהם באחותה. ויש לך לדעת כי אם היה עושה מעשה לוט אדם אחר לא היו יוצאים מאמצעותו ב' פרידות הטובות אלא לצד לוט שהיה גדול בבחינתו כי גם בחינת הרע יש בה הדרגות גדולות זו למעלה מזו כפי בחינתה, וצא ולמד מהאמות שהם ענפי הקלפה שיש בהם מלכים גדולים ומלכים קטני הערף ושרים וגו'. והוא סוד אומרם ז"ל (סוטה מ"ט): בעקבות משיחא פונתם בזה כי לצד שאנו מבדרים כל תפיסת הקלפה מהקדשה כשיגיע הברור לסוף דבר שהוא העקב וכו' התכלית לעקבים כי הוא סוף איברי האדם, ולזה תמצא כי בזמנים הראשונים היו מתבדרים מהקלפה נפשות גדולות וצא ולמד האדם הגדול בענקים אבינו ועטרת ראשינו הוא אברהם גר צדק ראשון שבגרים ושרה אמנו ורות המואביה ובדורות אחרונים שמעיה ואבטליון אנקלוס הגר, והן היום הגם שמתגזרים, להיות שספי תמו ניצוצי הקדשה מתוך הקלפה ולא נשארו כי אם בעקבות, גם כח המבדר בבחינה עצמה קטנה והוא סוד אומרם ז"ל בזהר (ח"א רנ"ח). דנגעו רגלין ברגלין כי כל בחינה תבדר בחינתה, ועל פי הקדמה זו תשכיל עצת ה' אשר

(י) לֹא־יִסּוּר שִׁבְטֵי מִיְהוּדָה וּמַחֲקֵק מִבֵּין רִגְלָיו עַד כִּי־יָבֹא שִׁילָה וְלוֹ יִקְהֶת עַמִּים:

י לא יַעֲדִי עֶבֶד שְׁלֹטֵן מִדְּבֵית יְהוּדָה וְסַפְרָא
מִכְּנֵי כְּנֹהֵי עַד עַלמָא עַד דִּייתִי מִשִּׁיחָא
דְּדִילָה הִיא מְלֻכּוּתָא וְלָהּ יִשְׁתַּמְעוּן
עַמְמָא:

נו"ן של נוגף, ושל נושף, ואֶל־ף שֶׁבְּאַחֲתֵי
בְּאֻזְיָכֶם" (איוב ג). וְשֶׁבְּאַחֲתֵי־חֶרֶב" (יחזקאל כא) (והוא לשון
חֶרֶב וּפְרוּשׁוֹ: 'אימת חֶרֶב, והוא לשון וַיָּחַד, (מלכים ב) "וְאֶסְדּוּף שָׁמֶן".
אף זה, "יִקְהֶת עַמִּים", אֲסִיפַת עַמִּים, שְׁנֵאָמֶר: (ישעיה
יא) "אֲלֵיו גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ", וְדוּמָה לוֹ: (משלי ל) "עֵינִי תִלְעַג
לְאֵב וְתִבְזֹ לִיקְהֶת אִם", לְקַבּוּץ קִמְטִים שֶׁבִּפְנֵיהֶּ מִפְּנֵי
זְקָנָתָהּ, וּבִגְמָרָא: 'דִּיתְבִּי וּמִקְהוּ אִקְהֶתָּא בְּשׁוּקֵי
דְּנִהרְדַּעָא [דְּפּוּמְבְּדִיתָא]', בְּמַסְכַּת יְבָמוֹת (דף קי). וְכָל
הִיא לומר: קִהַת עַמִּים.

ש"י לֹא־יִסּוּר שִׁבְטֵי מִיְהוּדָה • מְדוּד וְאֵילָף, אֵלּוּ
רָאשֵׁי גְלִיּוֹת שֶׁבְּכָבֵל, שְׂרֹדִים אֶת הָעַם בְּשִׁבְטֵי,
שְׁמֵמִים עַל־פִּי הַמְּלָכוֹת (סנהדרין ה). וּמַחֲקֵק מִבֵּין
רִגְלָיו • תְּלִמִידִים, אֵלּוּ נִשְׂאִי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. עַד
כִּי־יָבֹא שִׁילָה • מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחִת, שֶׁהַמְּלוּכָה שְׁלוֹ, וְכֵן
תִּרְגַּם אוֹנֶקְלוֹס. וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה: "שִׁילּוֹ", שִׁי לוֹ,
שְׁנֵאָמֶר: (תהלים עו) "יֹבִילּוּ שִׁי לַמּוֹרָא". וְלוֹ יִקְהֶת
עַמִּים • אֲסִיפַת הָעַמִּים, שֶׁהִיוּ"ד עֶקֶר הִיא בְּיָסוּד,
כְּמוֹ: "יִפְעֲתֵד", וּפְעָמִים שְׁנוּפֶלֶת מִמֶּנּוּ, וְכַמָּה אוֹתִיּוֹת
מִשְׁמָשׁוֹת בְּלִשׁוֹן זֶה, וְהֵם נִקְרָאִים עֶקֶר נּוֹפֵל, כְּגוֹן

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם (ה"תשכ"א) כרך 2, עמ' 249-247)

אֵלּא, שְׁעֵנִי הַשְׁלוֹם הַנִּפְעֵל עַל־יְדֵי הַתּוֹרָה הוּא בְּאֵדָם
בְּלִבָּד, כְּמִבּוֹאֵר ב'לְקוּטֵי תוֹרָה' בְּפִירוּשׁ עֵנִי "פְּמִלְיָא שֶׁל
מִטָּה", שְׁעַל־יְדֵי הַתּוֹרָה נַעֲשֶׂה שְׁלוֹם בֵּין הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹקִית
לְנֶפֶשׁ הַבְּהִמִית, שֶׁכָּל זֶה הוּא בְּאֵדָם בְּלִבָּד;
וְאֵלּוּ הַמְּשִׁיחִים יַפְעֵל שְׁלוֹם גַּם בְּעוֹלָם הַחַי – וְגַר זָאֵב עִם
כֶּבֶשׂ [שֶׁהַפִּירוּשׁ בָּזָה אֵינוֹ כֹּה־יֵשׁ מִפְּרָשִׁים' שְׂאֵינוֹ אֵלּא
בְּדֶרֶךְ מִשָּׁל, אֵלּא כְּמִבּוֹאֵר בַּתּוֹרַת הַחֲסִידוֹת בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת
(וּמֵהֶם – בְּסִיִּים הַמְּשִׁיחִי וְכָה תרל"ז), שֶׁפִּירוּשׁ הַכְּתוּב הוּא
כְּפִשׁוּטוֹ], וְעַד שֶׁגַם בְּנֶחֱשׁ הַקְּדֻמוֹנִי – שֶׁהוּא הַשּׁוֹרֵשׁ שֶׁל
כָּל עֵנִי הָרַע וְהַפִּירוּד – גַּם בּוֹ יַפְעֵל הַמְּשִׁיחִ שְׁלוֹם.

כ"ק מו"ח אֲדַמּוּ"ר דִּיבֵּר פַּעַם בְּשִׁיחַת אַחֲרוֹן שֶׁל פֶּסַח . .
אוֹדוֹת הַפֶּסַח "עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה", וְאָמַר "שִׁילָה" –
בְּגִמְטְרִיָּה מִשָּׁה, "יָבֹא שִׁילָה" – בְּגִמְטְרִיָּה מְשִׁיחִ . . "יָבֹא"
– בְּגִמְטְרִיָּה אַחַד, כְּלוּמֵר שְׁעַל־יְדֵי־זֶה שִׁיְהִיָּה עֵנִי
הָאֲחֻדוֹת בְּבִינֵי־יִשְׂרָאֵל . . יִמְשִׁיכוּ בְּרִצּוֹן הַשֵּׁם־יִתְבָּרַךְ אֶת
הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלִימָה עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ גּוֹאֵל צֶדֶק בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ
אָמֵן.
[..] כָּלּוֹת עֵנִי הַשְׁלוֹם יִשְׁנֻ כָּכֵר בַּתּוֹרָה שְׁנִיתָנָה עַל־יְדֵי
מוֹשֶׁה רַבֵּינוּ, כְּמֵאָמֵר וז"ל "כָּל הָעוֹסֵק בַּתּוֹרָה לִשְׁמָה מְשִׁים
שְׁלוֹם בְּפִמְלִיא שֶׁל מַעֲלָה וּבְפִמְלִיא שֶׁל מִטָּה".

אור החיים על התורה – מהדורות בלוס אנדז'אנג'לס

וְיָחַד הָיָה הַדְּבָרִים שְׂאָמַר הַכְּתוּב גּוֹר
אֲרִיָּה יְהוּדָה פְּרוּשׁ מִתְחַלֵּה קֶדֶם
מַעֲשֵׂה תִמְרָה הוּא גּוֹר, וְזֶה הוּא שְׂרָמֻז
בַּתְּחִלַּת דְּבָרָיו בְּאוֹמְרוֹ אֲתָהּ יוֹדוּךְ
אֲחִיךָ מְלֻכָּד מִהַ שְׁפָרְשִׁיתִי בְּמִקְוָמוֹ כְּפִי
זֶה יִתְבָּאֵר עוֹד עַל זֶה הַדְּרָךְ אֲתָהּ יוֹדוּךְ
פְּרוּשׁ לֹא הִיא לָךְ אֵלּא גְּדֻלַּת עֲצָמְךָ
שִׁיְהִיו אֲחִיךָ כְּפּוֹפִים לָךְ אֲכָל לֹא הִיָּתָה
מִדָּה זוֹ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, וְצָא וּלְמַד מִה
גְּדֻלַּת הִיָּתָה לְכַנִּי לְבַד פֶּרֶץ וְנֶרַח שְׂבָאוֹ
מִמַּעֲשֵׂה הַרְשָׁתָּה אֲשֶׁר פָּרַשׁ אֱלֹהִים.
וּלְבִסּוּף אֲרִיָּה שְׁנֵתְגַבֵּר וְנִתְעַלָּה, וּפְרַשׁ
מִזֵּין זָכָה לַעֲלוֹת מַעֲלָה זוֹ וְאָמַר מִשְׁרָף
בְּנֵי עֲלִית פְּרוּשׁ מֵאוֹתוֹ טָרֵף אֲדָם
שֶׁטָּרֵף בְּחִינַת הָרַע מֵאֲדָם הָרָאשׁוֹן
נִשְׁמוֹת הַמִּפְלָאוֹת וּבְאֻמְצָנוֹת מַעֲשֵׂה
תִּמְרָה הַרוֹחֶק אוֹתָם מִזֶּה הִיָּתָה עַל־יָתֵד

יַעֲץ עַל יְהוּדָה וְשִׁלָּח מִלֵּאף וְהַכְרִיחוּ
לְבֹאֵא אֶל הַקְּדוּשָׁה (ב"ר פ' פ"ד) כִּי
בְּאֻמְצָנוֹת הֵיטָב הַדְּבָר בְּלִיתִי הִגּוֹן עַל
פִּי הַתּוֹרָה לְשִׁכַּב אֶת כָּלֹתוֹ וּבְאֻמְצָנוֹת
הֵיטָב יְהוּדָה אָנוּס עַל פִּי הַדְּבָר נַעֲלָם
דְּבַר אֲסוּר מִמֶּנּוּ וְלֹא יָדַע כִּי כָּלֹתוֹ הִיא
וּכְזֶה הוֹצִיא מִמֶּקוֹר הַטְּמֵאָה עֵנִי מִפְּלֵא
שֶׁבְּקִדּוּשָׁה פֶּרֶץ וְנֶרַח שְׁהִיו שְׁבוּיִים
בְּבִחִינַת הָרַע וְהִיא אֲדָם בְּלִיעַל רוֹבֵץ
עֲלֵיהֶם לְצַד גְּדֻלַּת מַעֲלָתָם, וְצָא וּלְמַד
כְּמָה צְדִיקִים יִצְאוּ מֵהֶם וְשִׁלָּח
הַמְּלוּכָה שֶׁל בֵּית דָּוִד. וְזוֹלַת יְהוּדָה
שֶׁהוּא בְּחִינַת הַמְּלוּכָה לֹא הִיא אֲדָם
יָכוֹל לְהוֹצִיאָם מִיָּדוֹ. גַּם זוֹלַת דְּמִיוֹן
מַעֲשֵׂה הָרַע כִּי יָבֹא אֶל כָּלֹתוֹ אֵין
מִצִּיאוֹת לְהוֹצִיאָם וּבְאֻמְצָנוֹת דְּמִיוֹן
הָרַע הָרִי זֶה נִכְסֵּס לְמִדּוֹר הָרַע וְהוֹצִיא
שֶׁלָּל רַב:

וְיָחַד הָיָה הַדְּבָרִים שְׂאָמַר הַכְּתוּב גּוֹר
אֲרִיָּה יְהוּדָה פְּרוּשׁ מִתְחַלֵּה קֶדֶם
מַעֲשֵׂה תִמְרָה הוּא גּוֹר, וְזֶה הוּא שְׂרָמֻז
בַּתְּחִלַּת דְּבָרָיו בְּאוֹמְרוֹ אֲתָהּ יוֹדוּךְ
אֲחִיךָ מְלֻכָּד מִהַ שְׁפָרְשִׁיתִי בְּמִקְוָמוֹ כְּפִי
זֶה יִתְבָּאֵר עוֹד עַל זֶה הַדְּרָךְ אֲתָהּ יוֹדוּךְ
פְּרוּשׁ לֹא הִיא לָךְ אֵלּא גְּדֻלַּת עֲצָמְךָ
שִׁיְהִיו אֲחִיךָ כְּפּוֹפִים לָךְ אֲכָל לֹא הִיָּתָה
מִדָּה זוֹ נוֹהֶגֶת לְדוֹרוֹת, וְצָא וּלְמַד מִה
גְּדֻלַּת הִיָּתָה לְכַנִּי לְבַד פֶּרֶץ וְנֶרַח שְׂבָאוֹ
מִמַּעֲשֵׂה הַרְשָׁתָּה אֲשֶׁר פָּרַשׁ אֱלֹהִים.
וּלְבִסּוּף אֲרִיָּה שְׁנֵתְגַבֵּר וְנִתְעַלָּה, וּפְרַשׁ
מִזֵּין זָכָה לַעֲלוֹת מַעֲלָה זוֹ וְאָמַר מִשְׁרָף
בְּנֵי עֲלִית פְּרוּשׁ מֵאוֹתוֹ טָרֵף אֲדָם
שֶׁטָּרֵף בְּחִינַת הָרַע מֵאֲדָם הָרָאשׁוֹן
נִשְׁמוֹת הַמִּפְלָאוֹת וּבְאֻמְצָנוֹת מַעֲשֵׂה
תִּמְרָה הַרוֹחֶק אוֹתָם מִזֶּה הִיָּתָה עַל־יָתֵד

לִישׁוּעָה: תורה י

והפח על־זה ניתן בתורה שניתנה על־ידי משה רבינו, כמו שכתוב "ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום", ו"אין עוז אלא תורה", דהיינו שהתורה היא נתינת כוח על ענין השלום, אלא שבתורה כפי שהיא עתה ישנו הענין בכל בלבד, ועבודתם של בני־ישראל היא להמשיך ענין זה בפועל. ונמצא, שהמשכת ענין השלום בעולם על־ידי המשיח אינה

ענין חדש, אלא גילוי ענין שנמצא כבר בתורה; אלא שעתה ענין זה הוא בהעלם, ותפקידם של בני־ישראל הוא להמשיך ענין זה בגילוי, וגמר גילוי זה יהיה בביאת המשיח. ועל־פי־זה יובן הטעם שמשה ומשיח נרמזו בתיבת "שילה" – כי ענינם אחד, אלא שבמשיח ניתוסף ענין ה"בא", שענין זה יבוא מההעלם אל הגילוי [...].

(יא) אֶסְרִי לִגְפֶן עֵירוֹ וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֶתְנֹו כַּבֵּם בִּיַּיִן לְבָשׁוּ וּבְרַם־עֲנָבִים סוּתוֹ:

יא יסחר ישראל לקרתה עמא יבנון היכלה יהון צדיקא סחור סחור לה ועבדי אורייתא באולפן עמה יהי ארגון טב לבושהי כסותיה מילא מילא צבע זהורי וצבעונין:

נטעתיך שורק. בני אתנו. יבנון היכלה, לשון: "שער האיתון" בספר יחזקאל (ט), ועוד תרגמו בפנים אחרים: "גפן", אלו צדיקים. "בני אתנו", עבדי אורייתא באולפן, על שם: "רוכבי אתונות צחורות". "כבם ביין", זה ארגון טב לבושהי, שצבועו דומה ליינן, וצבעונין הוא לשון סותה, שהאשה לובשת ומסיתה בהן את הזכר ליתן עיניו בה. ואף רבותינו פרשו בגמרא, לשון הסתת שכרות במסכת כתובות (דף קיא): 'ועל היין, שמא תאמר אינו מרה? תלמוד לומר: "סותה"'.⁽¹⁾

אסרי לגפן עירה. נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין כמען, איש יהודה יאסר לגפן עיר אחד, ויטעננו מגפן אחת ומשורק אחד, בן אתון אחד. שרקה. זמורה ארפה, קורייר"א בלע"ו. כבם ביין. כל זה לשון רבוי יין. סותה. לשון מין בגד הוא, ואין לו דמיון במקרא. אסרי. כמו אוסר, דגמטו: (תהלים קיג) "מקימי מעפר דל", (שם קכג) "היושבי בשמים", וכן: "בני אתנו", כענין זה. ואונקלוס תרגם במלך המשיח: "גפן", הם ישראל. "עירה", זו ירושלים. "שרקה", אלו ישראל (ירמיה ב) "ואנכי

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

שאמרו בזהר (פנחס רל"א): כי בסטרא אחרא הנקבה היא יותר חזקה מהזכר כי הזכר נוטל יותרת שלה ונקרא יותרת הכבד, וכדבר הזה וכתיוון הזה הראוני בחלום שהאבקותי במלחמה עם הזכר ויהי נקל בעיני להכניעו והפלתי אותו בכחי ולנקבה נתאמצתי בכל כחי כמה פעמים ואחר כמה טרחות יכלתי להשליכה כמה מעלות למטה לארץ אף לא כבעלה הזכר, ולזה אמר כנגד גאולה העתידה ולשרקה עת אשר ישרק ה' ויקבצם בני אתנו אותם שבאים מבח הנקבה גם אותם יאסר ה' לפני בני ישראל. ולא יקשה בעיניך שאנו מחלקים דברי הכתוב חלק בימי משה וחלק בימי המשיח, כי הלא ידעת דברי הזוהר הקדוש (ח"ב ק"כ). כי משה הוא הגואל אשר גאל את אבותינו הוא יגאל אותנו וישיב בנים לגבולם דכתיב (קהלת א') מה שהיה הוא שיהיה ר"ת משה, ולא יקשה בעיניך דבר זה באמרך הלא מלך המשיח משבט יהודה מורעו של

לצד בחינת הנקבה לא יצטרף לכל ישראל אלא באמצעות ענף אחד די: או יאמר על זה הדרך שהכתוב מדבר בב' הגאולות המפרסמות, הא' היא של מצרים, והב' היא גאולה העתידה בעזרת השם, כנגד גאולה הא' אמר אסרי לגפן על דרך אומרו גפן ממצרים תסיע שאז כפה ה' לפניו בחינה אחת הנקראת עיר והכנע לפני הגפן וכנגד גאולה הב' בעזרת השם שתהיה בימינו אמר ולשרקה פרוש בעת אשר ישרק ה' דכתיב (זכריה י') אֶשְׂרָקָה לָהֶם וְאֶקְבָּצֵם אֲזָבְנִי אֶתְנֹו אֲמַר לְשׁוֹן רַבִּים לומר כל בחינת האמות כי ביציאת מצרים לא הכניע ה' לפניו אלא ראש אמות שהם מצרים וכנען שהם ו' עממין שהם היו ראש ותגברת לכל האמות אבל ע' אמות לא הכניעו ולא נתנו להם, אבל לעתיד לבוא בעז"ה לא יניח מהאמות אמה גדולה או קטנה שלא נתתן להם, והוא אומרו בני אתנו פרוש מלבד עירה אלא גם בני אתנו, ואולי נוכל לומר עוד על דרך מה

(יא) אסרי לגפן וגו'. הן רבו מפרשי כתוב זה וכלן דרך דרש דרשו. ואולי שייכנו עוד לומר על ביאת מלך המשיח האמור בסמוך עד כי יבא שילה וגו' ואמר ולו יקחה עמים שאליה עמים ידרשו אמר שיאסר במאסר ובתפיסה לפני הגפן שהם ישראל שנמשלו לגפן דכתיב (תהלים פ') גפן ממצרים תסיע יאסר לפניו עירה פרוש כל האמות הנמשלים לחמור דכתיב (יחזקאל כ"ג) אֲשֶׁר בָּשָׂר חֲמוּרִים בָּשָׂרָם, וכן דרשו ו"ל (קדושין ט"ח). בפסוק עם החמור עם המשולים לחמור. ולשרקה פרוש לפני ענף אחד מהגפן הנקרא שורק יאסר גם בן בני אתנו, ודקדק לומר עיר ואתון לצד שיש בבחינת הקלפה שהיא שרש נפשות האמות בחינת זכר ונקבה ולבחינת זכר יקרא עיר ולבחינת נקבה יקרא אתון. ואמר כנגד הגפן שהוא כללות ישראל אסרי עירה שהוא בחינת הזכר שהוא תקף האמות וכנגד ענף אחד מישראל אמר אתנו לומר

(יב) חֲכָלִילִי עֵינַיִם מִיָּין וּלְבָן־שָׁנִים מַחְלָבִי:

יב יִסְמְקוּן טוּרוּהִי בְכַרְמוּהִי וְטוּפוֹן נַעֲוֹהִי
בְחֶמֶר יַחֲרוֹן בְּקַעְתָּהּ בְּעִיבוֹר וּבְעֶדְרִי עָנָא:

תרגומו: עֵינַיִם, לשון הרים, שְׁמֵשׁם צוֹפִים לְמַרְחֹק.
וְעוֹד תַּרְגְּמוּ בְּפָנִים אֲחֵרִים: לשון מַעֲנִנּוֹת וְקִלּוֹת
הַיָּקָבִים: נַעֲוֹהִי, יָקָבִים שָׁלוּ, וְלִשׁוֹן אֲרָמִי הוּא
בְּמִסְכַּת עֲבוּדָה זָרָה (דף עד): 'נַעֲוָה אֲרַתְחוּ'. יַחֲרוֹן
בְּקַעְתָּהּ, תַּרְגָּם: "שָׁנִים", לִשׁוֹן: שְׁנֵי הַסֵּלַעִים.

כ"ט חֲכָלִילִי • לִשׁוֹן אֲדָם, בְּתַרְגּוּמוֹ, וְכֵן: (משלי כג)
"לְמִי חֲכָלִילוֹת עֵינַיִם", שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ שׁוֹתֵי יַיִן, עֵינֵיהֶם
מֵאֲדִימִין. מַחְלָב • מֵרֵב חֵלֶב, שֶׁיְהִי בֶּאֱרָצוֹ מֵרַעַה
טוֹב לְעֶדְרֵי צֹאן, וְכֵן פִּירוּשׁ הַמִּקְרָא: אָדָם עֵינַיִם
יְהִי מֵרֵב יַיִן, "וּלְבָן־שָׁנִים" יְהִי מֵרֵב חֵלֶב. וּלְפִי

(יג) זְבוּלָן לְחוּף יָמִים יִשְׁכֵּן וְהוּא לְחוּף אֲנִית וִירְכָתוֹ עַל־צִידוֹן:

יג זְבוּלָן עַל סָפֶר יִמְמִינָא יִשְׁרִי וְהוּא יִכְבֵּשׁ
מַחוּזֵין בְּסַפִּינָן וְטוֹב נִמָּא יִיכּוֹל וּתְחוּמָה
יְהִי מְטִי עַל צִידוֹן:

עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה. הוּא שְׂאֵמֶר מִשָּׁה: (דברים לג) "שָׁמַח
זְבוּלָן בַּצֹּאֲתָד וַיִּשְׁשָׁכֶר בְּאַהֲלֵיךְ", זְבוּלָן יוֹצֵא
בְּפִרְקַמְטִיָּא, וַיִּשְׁשָׁכֶר עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּאַהֲלִים. וִירְכָתוֹ
עַל־צִידוֹן • סוֹף גְּבוּלוֹ יְהִי סְמוּךְ לְצִידוֹן. וִירְכָתוֹ •
סוּפוֹ, כִּמּוֹ: "וּלְיִרְכָתִי הַמִּשְׁכָּן".

כ"ט זְבוּלָן לְחוּף יָמִים • עַל חוּף יָמִים תִּהְיֶה אֲרָצוֹ.
חוּף • בְּתַרְגּוּמוֹ: 'סָפֶר', מִרְקָא בְּלַע"ז, (יבמות מח) וְהוּא
יְהִי מְצוּי תְּדִיר עַל חוּף אֲנִיּוֹת, בְּמָקוֹם הַנֶּמֶל שְׁאֲנִיּוֹת
מְבִיאֹת שָׁם פִּרְקַמְטִיָּא, שֶׁהִיָּה זְבוּלָן עוֹסֵק
בְּפִרְקַמְטִיָּא וּמִמְצִיא מִזוֹן לְשִׁבְטֵי יִשְׂשָׁכָר, (תנחומא) וְהֵם

(יד) יִשְׁשָׁכָר חֲמור גָּרָם רִבֵּץ בֵּין הַמִּשְׁפָּתִים:

יד יִשְׁשָׁכָר עֲתִיר בְּנִכְסִין וְאַחַסְנָתָה בֵּין
תְּחוּמֵיָּא:

אומרו (תהלים ס"ח) מוציא אסירים
בפשוט וְדָרְשׁוּ ז"ל (במד"ר פ"ד) בְּכִי
וְשִׁירוֹת בְּכִי לְמַצְרִים וְשִׁירוֹת לְיִשְׂרָאֵל,
וְהוּא אוֹמְרוֹ חֲכָלִילִי עֵינַיִם לִשׁוֹן
אֲדַמִּימוֹת שֶׁהוּא עֵנִין הַדִּינִים שֶׁכָּל
הַאֲדַמִּימוֹת יוֹרָה עַל עֶצֶם הַמִּשְׁפָּט כִּי
דָּמִים בְּדָמִים נִגְעוּ. וְאָמַר מִיָּין פְּרוּשׁ
מִמְקוֹר הַדִּין שֶׁהוּא הֵינִן. או יִרְמֹז סִבַּת
הַנִּקְמָה הִיא מִיָּין פְּרוּשׁ מִצַּד מַה שֶׁחִבְּלוּ
וּפְשָׁעוֹ בְּנֵי תוֹרָה מִלְּלָמַד, לְכִי לְכִי עַל
דָּבָר זֶה מְעִי מְעִי עַל אֲשֶׁר מָנְעוּ בְּנֵי
עוֹלָה אוֹתָנוּ מֵעִסֵּק בַּתּוֹרָה אֵל חֵי וְעַל
זֶה יִנָּקֵם וְנָקָם בְּהַתְּעוֹרְרוֹת תְּגַבֵּרַת
הַדִּינִים. וּבִזְמַן עֲצָמוֹ וּלְבָן שָׁנִים מַחְלָב
יִרְאֶה לָנוּ לְבָן שָׁנִים מַחְלָב וְאוּלֵי
שִׁירָמֹז בְּאוֹמְרוֹ וּלְכָן עַל יִשְׂרָאֵל
שֶׁקִּרְאוּ ה' בֵּן דְּכָתִיב (יִרְמְיָה ל"א) הֵבֵן
קִיר לִי. וְאוֹמְרוֹ מַחְלָב הִיא בְּחִינַת
הַחֲסֵד וְהִרְחֻמִּים אֲשֶׁר יְעוֹרֵר עֲלֵינוּ
אֲבִינוּ הַזֶּמֶן עֲצָמוֹ שֶׁהוּא נוֹקֵם נָקָם,
וְהוּא אוֹמְרוֹ (מִיכָה ז') כִּימִי צֹאֲתָד וְגו'
כְּשֶׁם שֶׁאֵין הִיָּה בְּכִי וְשִׁירוֹת כֵּן
יְהִיָּה בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ אָמֵן: תורה יג

(י) יִשְׁשָׁכָר וְגו'. אוֹמְרוֹ חֲמור גָּרָם
פְּרוּשׁ יִצִּיאַת אָמוֹ עַל יְדֵי שְׁעָר
הַחֲמור (נדה ל"ה) זֶה הִיָּה סִבָּה
שֶׁיִּשְׁשָׁכָר רִבֵּץ בֵּין הַמִּשְׁפָּתִים וְאֵינִי

וְאוֹמְרוֹ וּבְדָם עֲנָבִים וְגו' נִתְּנָה לְאוֹמַר
כִּי אִם יִגִּיעַ זְמַן הַגְּאוּלָּה וְלֹא יִמְצָא יָיִן
פְּרוּשׁ אֵין בְּנֵי תוֹרָה תִּהְיֶה הַגְּאוּלָּה
בְּאִמְצָעוֹת עַל וְתִקַּף הַגְּלוּת אֲשֶׁר יִצִּירוּן
הָאֻמוֹת לְיִשְׂרָאֵל כְּאוֹמְרָם ז"ל
(סנהדרין צ"ז) כִּי כְּשִׁיגִיעַ קֶץ הַנִּהְיָתָם
וְלֹא יְהִיָּה בְּיִשְׂרָאֵל וְכוּת לְגִאֲלָם יַעֲמִיד
לָהֶם מֶלֶךְ קָשָׁה בְּהֶמֶן וְכוּ', וְהוּא אוֹמְרוֹ
וּבְדָם עֲנָבִים כִּי בְּאִמְצָעוֹת הַיִּסּוּרִין
יִוֹדְכּוּ הַנִּפְשוֹת וְיִתְבָּרְרוּ נִיּוּצֵי
הַקִּדְשָׁה בְּדֶרֶךְ שִׁתְּבָרְרוּ בְּאִמְצָעוֹת
בְּחִינַת הַתּוֹרָה אֲלֵא שׁוּז מִלֵּאכְתּוֹ נֶאֱדָה
זוֹ מִלֵּאכְתּוֹ בְּלִתִּי נֶאֱדָה. וְאוֹמְרוֹ עֲנָבִים
כִּי בְּאִמְצָעוֹת הַיִּסּוּרִין תִּגְמַר הַכְּנָתָה
בְּגִמְרָה בְּשׁוּל פְּרִי הַגֶּפֶן שֶׁהֵם הָעֲנָבִים.
וְגַם רָמֹז כִּי לֹא יִשְׁלֹטוּ הָאֻמוֹת לְשַׁפֵּךְ
דָּם לְאוֹמַר אֵילָן אוֹ עֵנֶף אוֹ אֲשָׁכּוּל אֲלֵא
עֲנָבִים פְּרוּשׁ גִּרְגִּין. וְאָמַר סוּתָה לְרָמֹז
מִדְּרָגָה קִטְנָה לְמִשָּׁה מִהַכּוֹסוֹת כִּי הִסּוֹת
יִרְצָה לִשׁוֹן כְּסוּי הַהִכְרָחִי לִשׁוֹן מִסּוּדָה,
וְהַכּוֹסָה כְּזוֹה כִּי הַפֶּרֶשׁ גְּדוֹל יְהִיָּה בֵּין
אִם תִּהְיֶה הַגְּאוּלָּה בְּאִמְצָעוֹת הַתּוֹרָה
וְהַמִּצְוֹת אִזּוֹ יִגְלָה בְּגִלּוּי מַלְכוּת עֲלִיוֹן
לְתַהֲיָה בְּאִמְצָעוֹת הַנִּקְמָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה
בְּיִשְׂרָאֵל יְהִיָּה בְּבְחִינַת עֲנִי וְרוּכָב
וְגו': תורה יב

(יב) חֲכָלִילִי עֵינַיִם וְגו'. וְכֵן עַל דֶּרֶךְ

דָּוִד הַמֶּלֶךְ ע"ה וְיֵשׁ אוֹמְרִים (סנהדרין
צ"ח:) דָּוִד עֲצָמוֹ מֶלֶךְ הַמִּשְׁלִיחַ דְּכָתִיב
(יחזקאל ל"ז) וְעַבְדִּי דָּוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם
כְּמִשְׁמַעוֹ וְאִם כֵּן הֵיכָּל אֲנִי אוֹמְרִים
שֶׁהוּא מִשָּׁה הַבָּא מִשְׁבֵּט לֵוִי:
י"ט לֶךְ לְדַעַת כִּי בְּחִינַת נִשְׁמַת מִשָּׁה
ע"ה הִיא כְּלוּלָה מִי"ב שְׁבָטֵי
יִשְׂרָאֵל כִּי כָל הַס' רְבּוּא הִיוּ עֲנֻפָּה
ע"ה וְעֵנֶף שְׁבָטוֹ שֶׁל דָּוִד בְּמִשָּׁה הוּא,
וְלִזְוֹת תְּמַצְאָנוּ בְּאֶרֶץ מִדְּבָר שֶׁהִיָּה מֶלֶךְ
וְכֵן וְלֵוִי וְנָבִיא וְחֶכֶם וְגִבּוֹר שֶׁהִיָּה
כּוֹלָל כָּל הָעֲנָפִים שֶׁבְּקִדְשָׁה וְלַעֲתִיד
לְבוֹא תִתְגַּלֵּה בְּעוֹלָם שְׂרָשׁ הַמַּלְכוּת
שֶׁבְּמִשָּׁה שֶׁהוּא עֲצָמוֹ מֶלֶךְ הַמִּשְׁלִיחַ
וְהוּא דָּוִד וְהוּא יִנּוֹן וְשִׁילָה:
כ"ב בֵּיין וְגו'. יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם
ז"ל (ז"ח פְּרָשַׁת בְּרָאשִׁית) כִּי
גְלוּת ד' שְׁבוּ יִגְלָה הַגְּאוּלָּה הַעֲצוּם צִרִיק
שֶׁתִּהְיֶה בִּיד יִשְׂרָאֵל מִצּוֹת עֵסֶק הַתּוֹרָה
וְזוֹלָת זֶה יִתְעַכֵּב מִבּוּא. וְלִזְוֹת רָמֹז
בְּאוֹמְרוֹ כְּבֵס וְגו' פְּרוּשׁ כִּי כְחוֹ שֶׁל
הַמֶּלֶךְ הַמִּצְפָּה שִׁילָה שָׁמוֹ הוּא בְּחִינַת
עֵסֶק הַתּוֹרָה שִׁתְּעַסְקוּ יִשְׂרָאֵל בְּיִינָה
שֶׁל תּוֹרָה, וְעֵין מַה שֶׁפִּרְשִׁיתִי בְּפִסּוּק
(שֹׁהֵר פ"ב) הִבִּיאֵנִי אֵל בֵּית הֵינִן,
וְאָמַר כִּי בְּאִמְצָעוֹתָהּ יְהִיָּה לְבוּשׁוֹ
שֶׁהוּא כְּנִי מַלְכוּת נִכּוֹן אֲלִיוֹ לְלָבֹשׁוֹ,

ואין לו לינה בבית, וכשהוא רוצה לנח, רובץ בין התחומין, בתחומי העירות שהולך שם פרקמטיא.

כ"י: יששכר חמר גרם. חמור בעל עצמות, סובל על תורה בחמור חזק שמטענין אותו משא כבד. רבץ בין המשפטים. בחמור המהלך ביום ובלילה,

טווחא חולקא ארי טב וית ארעא ארי מעבדא פירין וכבש מחוץ עממא ושיצי ית דגריהון ודאשתאון בהון יהון לה פלחין ומסקי מסין:

(טו) ויֵרָא מִנְחָה בִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ בִּי נַעֲמָה וַיֵּט שְׂכָמוֹ לְסֹבֵל וַיְהִי לְמַס־עוֹבֵד:

סנהדראות העמיד, וכל אחיהם על-פיהם. ויט ש'כמו. השפיל ש'כמו, כמו "ויט שמים", "הטו אונקם". ואונקלוס תרגם בפנים אחרים: "ויט ש'כמו לסבל", מלחמות ולכבש מחוזות, שהם יושבים על הספר ויהיה האויב כבוש תחתיו למס עובד.

כ"י: ויֵרָא מִנְחָה בִּי טוֹב. ראה לחלקו ארץ מברכת וטובה להוציא פרות. ויט ש'כמו לסבל. על תורה. ויהי. לכל אחיו ישראל. למס עובד. לפסק להם הוראות של תורה וסדרי עבדיו, שנאמר: (דברי הימים א יב) "ומבני יששכר יודעי בינה לעתים, לדעת מה-יעשה ישראל, ראשיהם מאתים", מאתים ראשי

(טז) דִּן יֵדִין עָמוּ בְּאַחַד שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל:

טז מדבית דין יתבחר ויקום גברא ביומוהי יתפרק עמה ובשנוהי ינוחון כחדא שבטיא דישראל:

שמשון נבא נבואה זו. ועוד יש לפרש: "באחד שבטי ישראל", כמיוחד שבשבטים, הוא דוד שבא מיהודה.

כ"י: דִּן יֵדִין עָמוּ. ינקם נקמת עמו מפלשתיים, כמו: "כי ידין ה' עמו". באחד שבטי ישראל. כל ישראל יהיו באחד עמו ואת כלם ידין, ועל

י' יהי גברא דיתבחר ויקום מדבית דין אימתה תתקף על עממא ומחתה תתקף בפלשתיא כחיוי חורמן ישרי על ארעה וכפתנא יכמון על שבילא יקטל גברי משרית פלשתיא פרשין עם רגלאין יעקר ססון ורתבין וימגר רוכביהון לאחורא:

(יז) וַיְהִי־דֹן נַחֲשׁ עַל־יָדָיו שְׁפִיפֹן עַל־אֶרֶץ הַנֶּשֶׁף עַקְבֵּי־סוּם וַיִּפֹּל רַכְבּוֹ אַחֲרָיו:

מנוחה שהיא טובה לשלל הטוב הנדמה בעולם הזה כנזכר ואת הארץ כי נעמה כפי האמת, ויט ש'כמו לסבל צער העולם הזה ויהי למס פרוש שיהיה הוא עצמו מס עבד פרוש שפנה עצמו לעבד ה' ועשה עצמו כמס הנזון פן נתן עצמו להיות עובד עבודת הקדש הערבה והנעימה:

עוד ירמו באומרו ויהי למס עבד שכל הנבראים יעלו לו מס לפרנסתו ויעבדוהו לכן תורה וקמו שמצינו ליששכר עצמו שהיה וכולן עובד אותו וכן בכל דור ודור: תורה טו

(טז) דִּן יֵדִין וְגו'. אולי כי לצד שאמר שמשון (שופטים ט"ז) תמאת נפשי עם פלשתים לזה אמר יעקב כי ישנו בגדר עם שופטי ישראל המיוחדים למעלה באין הפרש ולא יגרע מצדיק

כלתה נפשו אליו באותה שעה עצמה קדם שמלא כרסו אלא שמואס בו כמאס פרע, וזהו שאמר הכתוב (משלי כ"ג) פתח אכלת תקיאנה פרוש הפת של העולם הזה אם אכלת אותו אחר כך תקיאנו כי תמאס מהכניסו לתוך פיך, גם בדרך אשר יחשק בו האדם למראית העין ויתאו לבריה נעימה, כאשר יחקר בטיב החקירה יראה שאותו יפי ונעימות אינו אלא מראה היולי כי בהתבונן האדם בבשר ובעור אשר מהם בנוי כל יפי ותאר באדם יראה וישפיל בהתבונן בהם כי אין בהם נעימות ויתמאס בבשר אדם מגשת אליו ואין הכל אלא דמיון, אבל הטוב האמתי והנעימות הצורך הוא של עולם העליון, ולזה אמר ויֵרָא מנוחה כי טוב פרוש העולם שנקרא

מישב תמיד במקומו, והוא טעם שבני תורה שהם ענפי יששכר יסובבו מעיר לעיר כי המעשה הבלתי נכון יוליד ענפיו והיא לאה עשתה דבר שהוא למראית העין חוץ מדרך המוסר גם היוצא ממנה ומצאנו בדרך זה, ואף על פי כן חפצים בעמלה של תורה בנעם. ויֵרָא מנוחה כי טוב פרוש מנוחה העליונה, כי טוב פרוש בהביט ובהתבונן האדם בכל הנאות העולם הזה הנרגשות כמו שתאמר תאות המאכל והמשתה אין הערבות של אותו דבר צורך מצד עצמו אלא מצד הגוף אשר הוא כלי ריקם שעומד למלאות שכן הטביע בו היוצר שלא יוכל להתעצב ריקם כלל, ולזה באשר יהיה האדם שבע לא מלבד שלא יקח ערבות למאכל ההוא אשר נקספה וגם

אֶת שְׁנֵי עַמּוּדֵי הַתֹּךְ וְגו' וְשָׁעַל הַגַּג מִתּוֹ. וְאִנּוֹק לֹס תִּרְגָּם: 'כְּחִינִי חוֹרְמָן', שֵׁם מִין נָחַשׁ שָׁאִין רְפוּאָה לְנִשְׁכָּתוֹ, וְהוּא צָפְעוֹנִי, וְקָרִי חוֹרְמָן עַל שֵׁם שְׁעוּשָׁה הַכֹּל חָרָם. וְכַפְתָּנָא, כְּמוֹ פֶתֶן, 'יְכַמּוּן', יָאֲרָב.

כ"י • שְׁפִיפִין • הוּא נָחַשׁ, וְאוֹמֵר אֲנִי שְׁקָרִי כִּן עַל שֵׁם שֶׁהוּא נוֹשֵׁף, כְּמוֹ: (בראשית ג) "וְאַתָּה תִּשׁוּפֶנּוּ עֶקֶב". הַנֶּשֶׁף עֶקֶב־סוֹס • כֶּךָ דִּרְכּוֹ שֶׁל נָחַשׁ, וְדַמְהוּ לְנָחַשׁ "הַנֶּשֶׁף עֶקֶב־סוֹס". וַיִּפֹּל רֹכְבוֹ אַחֲרָיו • שְׁלֹא נִגַּע בּוֹ, וְדָגְמָתוֹ מְצִינּוֹ בְּשִׁמְשׁוֹן: (שופטים טז) "וַיִּלְפַּת וְגו'".

יח לְפִוְרָקָנָה סְבִרִית יי:

(יח) לִישׁוּעָתָךְ קוִיָּתִי יְהוָה:

כ"י • לִישׁוּעָתָךְ קוִיָּתִי ה' • נִתְנַבֵּא שִׁינְקָרוֹ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו, וְסוּפּוֹ לֹמַר: (שם) "זְכֵרְנִי גַּא וְחַזְקֵנִי גַּא אַף הַפַּעַם".

♦ יום חמישי ט"ז טבת ♦

יט מִדְּבִית גֵּד מִשְׁרֵינָה מְזִינִין כִּד יַעֲבִירוֹן יֵת יִרְדְּנָא קָדָם אֲחִיהוֹן לְקָרְבָּא וּבְנִכְסִין סְגִיאִין יִתּוּבִין לְאַרְעָהוֹן:

(יט) גֵּד גְּדוּד יְגוּדְנֹו וְהוּא יִגְד עֶקֶב:

יַעֲזֹדֵד, (ישעיה מט) "לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב אֱלִיֹּו", (שם נח) "מְשׁוֹבֵב נְתִיבוֹת". אִף "יְגוּדְנֹו" הָאִמּוֹר כָּאן, אִינוֹ לְשׁוֹן שִׁיפְעִילֵיהוּ אַחֲרִים, אֱלֹא כְּמוֹ יְגוּד הֵימְנוֹ, כְּמוֹ: (ירמיה י) "כִּנִּי יִצְאוֹנִי", יִצְאוֹ מִמֶּנִּי. "גֵּד גְּדוּד יְגוּדְנֹו", גְּדוּדִים יְגוּדוֹ הֵימְנוֹ, שִׁיעֲבִירוֹ הִיָּדֶן עִם אֲחֵיהֶם לְמַלְחָמָה כָּל חֲלוּץ עַד שְׁנִכְבֻּשָׁה הָאָרֶץ. וְהוּא יְגוּד עֶקֶב • כָּל גְּדוּדָיו יָשׁוּבוּ עַל עֶקֶבָם לְנַחֲלָתָם שְׁלָקָחוּ בְּעֶבֶר הִיָּדֶן, וְלֹא יִפְקֹד מֵהֶם אִישׁ. עֶקֶב • בְּדוּרְכָם וּבְמִסְלוֹתָם שֶׁהֲלָכוּ, יָשׁוּבוּ, כְּמוֹ: (תהלים עז) "וְעֶקְבוֹתַיִךְ לֹא נִוְדְּעוּ", וְכֵן (שיר השירים א) "בְּעֶקְבֵי הַצֹּאן", בְּלִשׁוֹן לַעֲזִי תִרְצִיאֵס.

כ"י • גֵּד גְּדוּד יְגוּדְנֹו • כָּלֵם לְשׁוֹן 'גְּדוּד' הֵם, וְכָף חֲבֵרוֹ מִנְחָם. וְאִם תֹּאמַר: אִין 'גְּדוּד' בְּלֹא ב' דְּלִתִּין, יֵשׁ לֹמַר 'גְּדוּד', שֵׁם דָּבָר, צְרִיף שְׁנֵי דְלִתִּין, שֶׁכֵּן דִּרְךָ תְּבַה בַת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת לְהַכְפִּיל בְּסוּפָה, וְאִין יְסוּדָה אֱלֹא שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת. וְכֵן אָמַר: (משלי כז) "כַּצֹּפֶר לְנוֹד", מִגְזֵרֶת: (איוב ז) "וְשִׁבְעָתִי נְדוּדִים". (שופטים ה) "שֵׁם נָפַל שְׂדוּד", מִגְזֵרֶת: "שְׂדוּד צְהָרִים". אִף 'יְגוּד', 'יְגוּדְנֹו' וְ'גְדוּד', מִגְזֵרָה אַחַת הֵם. וְכִשְׁהוּא מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן יַפְעֵל אִינוֹ כְּפוּל, כְּמוֹ: יְגוּד, יְנוּד, יְרוּם, יְשׁוּד, יְשׁוּב. וְכִשְׁהוּא מִתְפַּעֵל, אוּ מִפְעִיל אַחֲרִים, הוּא כְּפוּל, כְּמוֹ: יִתְגוּדֵד, יִתְרוּמֵם, יִתְבּוּלֵל, יִתְעוּדֵד. וּבְלִשׁוֹן מִפְעִיל: (תהלים קמו) "יָתוּם וְאֶלְמָנָה

כ דָּאָשֶׁר טָבָא אַרְעָה וְהוּא מְרַבֵּא בְּתַפְנוּקֵי מַלְכִּין:

(כ) מֵאֲשֶׁר שְׁמִנָּה לְחִמּוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדֵי־מֶלֶךְ:

רְגִלוֹ, כְּמוֹ שִׁשְׁנִינוּ ב'מִנְחוֹת' (דף פה): פַּעַם אַחַת הֶעֱרָכּוּ אֲנָשֵׁי לודְקִיא לְשִׁמּוֹן וְכו'.

כ"י • מֵאֲשֶׁר שְׁמִנָּה לְחִמּוֹ • מֵאֲכָל הַבָּא מִחֲלָקוֹ שֶׁל אִשֶּׁר יְהָא שְׁמֵן, שִׁיְהִי זִיתִים מְרַבִּים בְּחֲלָקוֹ וְהוּא מוֹשֵׁף שְׁמֵן כְּמַעֲזִין, וְכֵן בִּרְכוּ מִשָּׁה: "וְטַבֵּל בְּשִׁמּוֹן

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

עֶקֶב פְּרוּשׁ עַד שִׁינְחִלוֹ כָּל נַחֲלָתָם: תוֹרָה כ (ב) מֵאֲשֶׁר שְׁמִנָּה וְגו'. אוֹלֵי שִׁיבּוֹן לֹמַר כִּי הִשְׁגָּה זוֹ מֵאֲמָצְעוֹתוֹ הַשִּׁיג אוֹתָהּ וְהוּא אוֹמְרוֹ מֵאֲשֶׁר וְגו' פְּרוּשׁ מִצְדוֹ אוּ מִצְד זְכוּתוֹ אוּ מִצְד הַשְׁתַּדְּלִיתוֹ: תוֹרָה כ

בְּפִרוּשׁ תַּבַּת גֵּד. וְאוֹמֵר גֵּד גְּדוּד אוֹיְבָיו יִסְבְּבוּהוּ עַל גְּדוּתָיו, וְהוּא יְגוּד פְּרוּשׁ יִכְרֹת אוֹתָם עֶקֶב פְּרוּשׁ עַד כָּלָה. עוֹד יִרְצֶה גְּדוּד פְּרוּשׁ לְשׁוֹן מִחְנָה שִׁיְתַּרְבוּ גְּדוּדָיו וְיִהְיֶה מִחְנָהוּ מִשׁוּף וְהוֹלָף, וְהוּא אוֹמְרוֹ יְגוּדְנֹו, וְאוֹמְרוֹ וְהוּא יְגוּד פְּרוּשׁ יִקְיף לְכָל מִחְנָה יִשְׂרָאֵל וְיִלְחֶם בְּעֶדָם.

עֵינֹו וְהוּא אוֹמְרוֹ כְּאֶחָד שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל פְּרוּשׁ כְּאֶחָד הַמִּיָּחֵד שֶׁכָּל שְׁבִט וְשְׁבִט מִיִּשְׂרָאֵל כִּי כָּל הַשְּׁבִטִים הָיוּ בָּהֶם שׁוֹפְטִים לְיִשְׂרָאֵל: תוֹרָה יז (יט) גֵּד גְּדוּד וְגו'. מִכְּלִיעַ בְּרַכְתּוֹ בְּשִׁמּוֹ וּפְרוּשׁ גֵּד לְשׁוֹן גְּדוּד פְּרוּשׁ מִחְנָה, וּלְשׁוֹן גְּדִידָה, וּלְשׁוֹן מִשְׁיָכָה, וּלְשׁוֹן הֶקֶף, שֶׁכֵּלֵם בְּמִשְׁמַעוֹת גֵּד, וְעֵינֹו בְּעִירוֹךְ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 316)

שְׁהָרִי הַשְּׂבִיעַ אוֹתָם יוֹסֵף עַל כֵּךְ. וַיֵּשׁ לְהוֹסִיף, שָׁאֵף הַגָּאֵלָה הַעֲתִידָה תְּבוּאָה עַל-יְדֵי בְחִינַת 'אֶשֶׁר' (כִּמִּי צֵאתָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת), הֵינִי הַפְּצַת מַעֲשֵׂינֹת פְּנִימִיּוֹת הַתּוֹרָה, ה'שְׂמֹן' שֶׁבַתְּוֹרָה, שֶׁהוּא עֲנִינוּ שֶׁל אֶשֶׁר.

כא נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי-שפר:
ואחסנתה תהי מעבדא פירין יהון מודן
ומכרכין עליהון:

"בַּעֲמֶק שֶׁלַח בְּרַגְלֵיו". הַנָּתַן אֲמַר־שֶׁפֶר • עַל-יָדָם שָׂרוּ דְּבוּרָה וּבְרֶךְ - שִׁירָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דִּרְשׁוּהוּ עַל יוֹם קְבוּרַת יַעֲקֹב: כְּשֶׁעָרַעַר עָשׂוּ עַל הַמַּעֲרָה, בְּמַסְכַּת סוּטָה (דף יא), וְתַרְגּוּמוֹ: 'יִתְרָמִי עֲדִבְיָה', יִפֹּל חֲבֵלוֹ וְהוּא יוֹדֶה עַל חֲלָקוֹ אֲמָרִים נְאִים וְשִׁבַּח.

כב ברי דיסגי יוסף ברי דיתברך כגפן דנציב
על עינא דמיא תרין שבטין זקרון מבנוהי
ימבולון חולקא ואחסנתא:

מִנְשָׁה, בְּנוֹת צֶלְפָּחַד, שֶׁנִּטְלוּ חֵלֶק בְּשָׁנֵי עֲבָרֵי הַיָּרְדֵּן. 'בְּרִי דִּסְגִי יוֹסֵף', "פֶּרֶת", לְשׁוֹן פְּרִיָּה וּרְבִיָּה. וַיֵּשׁ מִדְּרָשִׁי אֲגָדָה בּוֹ הַמִּתְלַשְּׁכִים עַל הַלְשׁוֹן: כְּשֶׁעָה שָׂבָא עָשׂוּ לְקִרְיַת יַעֲקֹב, בְּכָלֵן קִדְמוֹ הָאֲמִיחוֹת לִלְכַּת לִפְנֵי בְּנֵיהֶם לְהַשְׁתַּחֲוֹת, וּבְרַחֵל כְּתִיב: "נָגַשׁ יוֹסֵף וַרְחֵל וַיִּשְׁתַּחֲוּ". אָמַר יוֹסֵף: 'רָשַׁע זֶה, עֵינֹי רָמָה, שָׂמָא יִתֵּן עֵינָיו בְּאֲמִי, יֵצֵא לִפְנֵיהָ וְשָׂרֵבֵב קוֹמָתוֹ לְכַסּוֹתָהּ, וְהוּא שֶׁבָּרַכּוֹ אָבִיו: "בֶּן פֶּרֶת", הַגְּדִלְתָּ עֲצָמְךָ, יוֹסֵף, "עַל־עֵין" שֶׁל עָשׂוּ, לִפְיֶךָ זִכִּיתָ לְגִדְלָה. בְּנוֹת צֶעֱדָה עַל־שׁוּר • לְהַסְתַּכֵּל בָּךְ בְּצֵאתָךְ עַל מִצְרַיִם. וְעוֹד דִּרְשׁוּהוּ לְעִנֵּן שֶׁלֹּא יִשְׁלַט בְּזֵרְעוֹ עֵין הָרַע, וְאֵף כְּשֶׁבֶרֶךְ מִנְשָׁה וְאֶפְרַיִם, בִּרְכָם כְּדָגִים, שָׂאִין עֵין הָרַע שׁוֹלֵטת בָּהֶם.

כג ואתמררו ורבו וישטמהו בעלי חצים:
גברין בעלי פלגותא:

הַיֵּשֶׁר פ' וַיֵּשֶׁב) כִּי קָדַם שֶׁהִשְׁלִיכוּהוּ לְבוֹר כְּשֶׁהִפְשִׁיטוּהוּ חֲבֵלוֹ בּוֹ כְּמָה חֲבִלוֹת וְהִצְרֹו לוֹ וּבִגְגָד זֶה אָמַר וַיִּמְרְרוּהוּ, וְאַחֲרָיִךְ נִתְּנָעֲצוּ עַלְיוֹ לְהַשְׁלִיכוֹ לְבוֹר וּלְמַכְרוֹ לַלְבָּיִים וּבִגְגָד חֲלָקוֹת אֵלּוֹ אָמַר וְרַבּוֹ פְּרוּשׁ הִרְבּוּ לְהִצֵּר, וַיִּשְׁטַמְּהוּ בַּעֲלֵי חֲצִים הֵיא אֵשֶׁת פּוּטִיפֶר וְחִבְרוּתֶיהָ הַמוֹסְבּוֹת בְּמַסְבֶּתָהּ שֶׁבִקְשׁוּ מִמֶּנּוּ חֲצִיו שֶׁהוּא זָרַע הַיּוֹדֶה

וְהַכְּנִיסָה יוֹסֵף לְשֶׁרֶת לִפְנֵיהֶם וּקְבוּצָם וְהִקְפָם הָיָה כְּאַצְעָדָה זו, עַלִי שׁוּר כְּדִי לְהַבִּיט בּוֹ, אֵף עַל פִּי כֵן רוּחַ הַקֹּדֶשׁ מַעֲיִדָה עַלְיוֹ שֶׁלֹּא הִבִּיט אָנּוּ, וּבִשְׁם שֶׁהוּא לֹא הִסְתַּכֵּל בָּהֶם כְּמוֹ כֵּן לֹא תִשְׁלַט עֵין הָרַע בּוֹ: תּוֹרָה כג
(כג) וַיִּמְרְרוּהוּ וְרַבּוּ וְגו'. פְּרוּשׁ מִתַּחֲלָה חֲשָׁבוּ לְהִרְגּוֹ דְּכִתִּיב (ל"ז כ') לָבוֹ וְנִהַרְגָהוּ, אוֹ עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (סִפֵּר

(כב) בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף. טַעַם הַכֶּפֶל הוּא לִימָר כִּי לִב' צִדְרִין רָאוּי הוּא לְפָרוֹת, הָא' לְצַד מָה שֶׁהוּא יוֹסֵף כְּאוֹמְרָם ז"ל (סוּטָה ל"ו): רָאוּי הָיָה יוֹסֵף לְהַעֲמִיד י"ב שְׁבָטִים, וְהִב' בֶּן פֶּרֶת עַלִי עֵין עַל אֶשֶׁר לֹא זָנָה אַחֲרָיִךְ עֵינָיו. וְאוֹמְרוּ בְּנוֹת צֶעֱדָה יִתְבָּאֵר עַל דֶּרֶךְ אוֹמְרָם ז"ל (תַּנְחוּמָא) שֶׁאֵשֶׁת פּוּטִיפֶר קָרָאָה כָּל נָשִׁי הַשָּׂרִים וְהַגְדוֹלִים

מֵאֶשֶׁר שָׂמָנָה לְחָמוֹ (מט, כ) מִבְּאֵר ב'לְקוּטִי לִי יִצְחָק', שֶׁגָּאֵלָת מִצְרַיִם הָיְתָה עַל-יְדֵי בְחִינַת 'אֶשֶׁר', שֶׁהָרִי שָׂרָח בַּת אֶשֶׁר הִרְאָתָהּ לִמְשָׁה הִכֵּן יוֹסֵף קְבוּר, וְזֶה לְקַח אֶת עֲצָמוֹת יוֹסֵף, וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יֵצְאוּ מִמִּצְרַיִם, וּבְגִלִּי זֶה לֹא יִכְלוּ לְצַאֵת,

(כא) נפתלי אילה שלחה הנתן אמרי-שפר:

ט"ז אֵילָה שֶׁלְחָה • זוּ בְקַצַּת גִּינוֹסֶר, שֶׁהִיא קֵלָה לְכַשֵּׁל פְּרוּתֶיהָ, כְּאַיִלָה זוּ שֶׁהִיא קֵלָה לְרוּץ, "אֵילָה שֶׁלְחָה", אֵילָה מְשַׁלַּחַת לְרוּץ. הַנָּתַן אֲמַר־שֶׁפֶר • כְּתַרְגּוּמוֹ. דָּבָר אַחֵר: עַל מַלְחָמַת סִיסְרָא נִתְּנָבָא: (שׁוֹפְטִים ד') "לְקַלְחַת עֲמֹךְ עֲשֵׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי נַפְתָּלִי וְגו'." וְהִלְכוּ שֵׁם בְּזִרְיוֹת, וְכֵן נֶאֱמַר שֵׁם לְשׁוֹן שְׁלֹחַ

(כב) בֶּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֶּן פֶּרֶת עַל־עֵין בְּנוֹת עַל־שׁוּר:

ט"ז בֶּן פֶּרֶת • בֶּן חֵן, וְהוּא לְשׁוֹן אֲרָמִי: אֶפְרַיִן נִמְטָה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן, כְּסוּף 'בְּכָא מְצִיעָא' (דף ק"ח) • בֶּן פֶּרֶת עַל־עֵין • חֲנוּ נְטוּי עַל הָעֵין הָרוּאָה אוֹתוֹ. בְּנוֹת צֶעֱדָה עַל־שׁוּר • בְּנוֹת מִצְרַיִם הָיוּ צוֹעֲדוֹת עַל הַחוּמָה לְהַסְתַּכֵּל בִּפְיּוֹ, וּבְנוֹת הַרְבֵּה, "צֶעֱדָה" כָּל אַחַת וְאַחַת בְּמָקוֹם שֶׁתּוֹכֵל לְרְאוֹתוֹ מִשָּׁם (דָּבָר אַחֵר. בֶּן צִרִּיף לִימָר, כִּי לְפָרוּשׁ רָאשׁוֹן הוּא שׁוּר, חוּמָה וְקַל־לְהִבִּין) • "עַל־שׁוּר", עַל רְאוֹתוֹ, כְּמוֹ: (בְּמִדְבָּר כ"ד) "אֲשׁוּרְנוּ וְלֹא קָרוֹב", וּמִדְּרָשִׁי אֲגָדָה יֵשׁ רַבִּים, וְזֶה נּוֹטָה לְיִשָּׁב הַמִּקְרָא. פֶּרֶת • תִּי"ו שָׁבוּ הוּא תַקוּן הַלְשׁוֹן, כְּמוֹ: (קֹהֶלֶת א') "עַל־דְּבַרֵּת בְּנֵי הָאָדָם". שׁוּר • כְּמוֹ לְשׁוּר, דָּבָר אַחֵר: "עַל־שׁוּר", בְּשִׁבְלִי לְשׁוּר. וְתַרְגּוּם שֶׁל אוֹיִנְקֵלוֹס: "בְּנוֹת צֶעֱדָה עַל־שׁוּר", 'תִּרִין שְׁבָטִין יִפְקוּן מִבְּנוֹתֶיהָ וְכו', וְכַתֵּב "בְּנוֹת" עַל שֵׁם בְּנוֹת

(כג) וימררהו ורבו וישטמהו בעלי חצים:

אור החיים על התורה – מהדורות בלוס, אברמוביץ

כ"י • וַיִּמְרְרוּהוּ וַרְבוּ • וַיִּמְרְרוּהוּ אָחִיו, וַיִּמְרְרוּהוּ פוֹטִיפָר וְאֶשְׁתּוֹ לְאֶסְרוֹ, לְשׁוֹן: "וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם". וַרְבוּ • נַעֲשׂוּ לוֹ אָחִיו אֲנָשִׁי רִיב, וְאֵין הַלְשׁוֹן הַזֶּה לְשׁוֹן פְּעֻלָּה, שְׂאֵם-כֶּן הִיָּה לוֹ לִינְקָד: וַרְבוּ, כְּמוֹ: "הִמָּה מִי מְרִיבָה אֲשֶׁר רְבוּ וְגו'", וְאֵף אִם לְשׁוֹן רְבִית חֲצִים הוּא, כֶּן הִיָּה לוֹ לִינְקָד. וְאֵינוּ אֵלָּא לְשׁוֹן פְּעֻלָּה, כְּמוֹ: (ירמיה ב) "שְׂמוֹ שְׂמִים", שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹשְׁמוּ, וְכֵן

(כד) וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּזוּ זְרַעִי יָדָיו מִיַּדִּי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשֵּׁם רַעָה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל:

"רְמוּ מַעַט", שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹרְמוּ, אֵלָּא שֶׁלְשׁוֹן הוֹרְמוּ וְהוֹשְׁמוּ, עַל-יָדֵי אֲחֵרִים. וְלְשׁוֹן שְׂמוּ, רְמוּ, רְבוּ, מְאֻלֵּיהֶם הוּא, הֵם מְשׁוּמָּמִים אֶת עַצְמָם, נְתַרְמוּמָּו מַעַצְמָם, נַעֲשׂוּ אֲנָשִׁי רִיב. וְכֵן: "דְּמוּ יוֹשְׁבֵי אֵי", כְּמוֹ נְדָמוּ, וְכֵן תִּרְגַּם אוֹנֶקְלוֹס: 'וְנִקְמוּהִי'. פְּעֻלֵי חֲצִים • שֶׁלְשׁוֹנָם כַּחֲץ, וְתִרְגוּמוֹ: 'מְרִי פִלְגוּתָא', לְשׁוֹן: "וַתֵּהִי הַמַּחֲצָה", אוֹתָן שֶׁהָיוּ רְאוּיִים לְחַלֵּק עִמּוֹ נַחֲלָה.

כד וַתֵּשֶׁב בְּהוֹן נְבִיאֻתָהּ עַל דְּקָנִים אוֹרִיתָא כִּסְתָרָא וְשׂוֹי בְּתוֹקְפָא רוֹחֲצָנָה כְּכֵן יִתְרָמָא דְּהַב עַל דְּרַעוּהִי וְאֶחָסִין מַלְכוּתָא וְתַקִּיף דָּא הָוֵת לָהּ מִן קָדָם אֵל תַּקִּיפָא דִּינְעָקֵב דִּי כְּמִימְרָהּ זֵן אֲבָהֶן וּבְנִין וְרַעָא דִּישְׂרָאֵל:

וְלֹא מִלְשׁוֹן עֲבָרֵי שְׂבִמְקָרָא, 'שׂוֹי בְּתוֹקְפָא רוֹחֲצָנָה', תִּרְגוּם שֶׁל "בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ", וְכֵן לְשׁוֹן הַתִּרְגוּם עַל הַעֲבָרִי: וַתֵּשֶׁב נְבוֹאָתָהּ בְּשִׁבְלִי שְׂאִיתָנוּ שֶׁל הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִיָּתָה לוֹ לְקִשֵּׁת וּלְמִכְבֻּטָּה. 'כְּכֵן יִתְרָמָא דְּהַב עַל דְּרַעוּהִי', לְכֵן: "וַיִּפְּזוּ זְרַעִי יָדָיו", לְשׁוֹן פֶּז. אֶבֶן יִשְׂרָאֵל • לְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן: אֵב וְכֵן, 'אֲבָהֶן וּבְנִין': יַעֲקֹב וּבְנָיו.

כ"י • וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ • נְתִישְׁבָּה בַּחֲזֵק. קִשְׁתּוֹ • חֲזָקוֹ. וַיִּפְּזוּ זְרַעִי יָדָיו • זֶה הָיָה נְתִינַת טְבַעַת עַל יָדוֹ, לְשׁוֹן: "זָהָב מוֹפָז". זֹאת הִיָּתָה לוֹ מִיַּד הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא שֶׁהוּא "אֲבִיר יַעֲקֹב", וּמִשֵּׁם עֲלָה לְהִיָּת "רַעָה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל", עֲקָרָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְשׁוֹן אֶבֶן הָרֵאשִׁי, לְשׁוֹן מַלְכוּת. וְאוֹנֶקְלוֹס, אֵף הוּא כֵּן תִּרְגָּמוֹ: וַתֵּשֶׁב, 'וַתֵּשֶׁב בְּהוֹן נְבִיאֻתָהּ' הַחֲלוּמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם 'עַל דְּקָנִים אוֹרִיתָא כִּסְתָרָא', תּוֹסַפֶּת הוּא,

(כה) מֵאֵל אֲבִיךָ וַיַּעֲזֹרְךָ וְאֵת שְׂדֵי וַיַּבְרִכְךָ בְּרִכַּת שְׁמַיִם מֵעַל בְּרִכַּת תְּהוֹם רִבְצַת תַּחַת בְּרִכַּת שְׁדִים וְרַחֲם:

כה מִימֵר אֵלֵהָא דְּאֲבוּךָ יְהִי כְּסַעֲדָךָ וְיֵת שְׂדֵי וַיַּבְרִכְךָ בְּרַכָּן דִּנְחָמָן מִשְׁלָא דְשִׁמְיָא מִלְּעֵלָא בְּרַכָּן דִּנְגִידָן מִמַּעַמְמִי אֶרְעָא מִלְּרַעִי בְּרַכְתָּא דְּאֲבוּךָ וּדְאֲמָךְ:

הָרְאוּיָהּ לְהִרְיוֹן, וְהַנִּקְבוֹת לֹא יִשְׁכְּלוּ אֶת רַחֲם שְׁלֵהֶן, לְהַפִּיל עֲבָרֵיהֶן. שְׂדִים • "יָרֵה יִיְרָה" מִתְּרַגְּמִינֵן: 'אִישֵׁתְדָאִי יִשְׁתְּדִי', אֵף "שְׂדִים" כָּאֵן, עַל שֵׁם שֶׁהָיָה יוֹרֵה כַּחֲץ.

כ"י • מֵאֵל אֲבִיךָ • הִיָּתָה לָךְ זֹאת, וְהוּא יַעֲזֹרְךָ. וְאֵת שְׂדֵי • וְעַם הַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הִיָּה לָכֶּךָ, כְּשֶׁלֹּא שְׂמַעְתָּ לְדַבְּרֵי אֲדוֹנֶתְךָ, וְהוּא יַבְרִכְךָ. בְּרִכַּת שְׂדִים וְרַחֲם • בְּרַכְתָּא דְּאֲבָא וּדְאֲמָא, כְּלוּמַר יִתְבָּרְכוּ הַמּוֹלִידִים וְהַיּוֹלְדוֹת, שִׁיְהִיו הַזְּכָרִים מְזֻרְעִים טָפָה

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(כה) מֵאֵל אֲבִיךָ וְגו'. פְּרוּשׁ כִּי מֵאֵלֵהָי אֲבִיו הוּא שֶׁהִשִּׁיג הַמֶּשֶׁךְ אֵלָיו, וְרָמַז כִּי בְּזִכּוֹת אֲבִיו הִיָּה הַדָּבָר. וְהַתְּפִלָּה שֶׁכְּמוֹ כֵּן תִּמְדֵּר יִהְיֶה בְּעֶזְרוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ וַיַּעֲזֹרְךָ. וְאוֹמְרוֹ וְאֵת שְׂדֵי פְּרוּשׁ גַּם שֵׁם שְׂדֵי שֶׁהוּא הַשֵּׁם שֶׁכְּסַעַד בְּהִינַת נֶפֶשׁ יוֹסֵף כִּידוּעַ לְמִכְבִּינֵי סוּדֵי הַתּוֹרָה גַּם זֶה הִיָּה בְּעֶזְרוֹ לְהַצִּילוֹ מִבֵּת אֵל נִכְר וּבְרַכּוֹ בּוֹ: עוֹד יִרְצֶה בְּאוֹמְרוֹ וַיַּעֲזֹרְךָ וַיַּבְרִכְךָ עַל זֶה הַדָּבָר שֶׁהִגֵּם שְׂאֵל עֲזָרוֹ וְשִׁדִּי שֶׁגָּבּוּ לְהַנְצִיל מִן הַחֲטָא אֵף עַל פִּי כֵּן מַחֲזִיקִים לוֹ טוֹבָה עַל הַדָּבָר וְהֵם בְּעֶזְרוֹ

לְרַעָה כְּמִשְׁטָמִים לְקַדְשָׁהּ לְהַשְׁחִית חֲמִידָה וְאֵף עַל פִּי כֵּן נִתְגַּבֵּר כְּפָאֵרִי וְלֹא יִרָה חֲצוֹ אֵלָּא וַיִּפְּזוּ זְרַעִי יָדָיו. וְאוֹמְרוֹ מִיַּדִּי אֲבִיר יַעֲקֹב פְּרוּשׁ כִּי ה' עֲזָרוֹ עַל דְּרַךְ אוֹמְרוֹ (תְּהִלִּים ל"ז) ה' לֹא יַעֲזֹבֵנוּ כִּידוֹ וְנָתַן לוֹ אֲבִירוֹת כְּנָגְדָם כִּי ה' הוּא הַעֲזָרוֹ נִגֵּד הַמִּסִּית וְהַמְדִּיתָ. וְאוֹמְרוֹ מִשֵּׁם רַעָה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל כָּאֵן רְמוֹ (תְּהִלִּים קי"ח) אֶבֶן מֵאֲסוֹ הַבּוֹנִים וְיוֹסֵף בְּאִמְצָעוֹת צִדְקוֹ אֲשֶׁר שָׁמַר בְּרִית קֹדֶשׁ וְכֵה בְּאֶבֶן הָרֵאשִׁי. וְהוּא סוּד (מִשְׁלִי י') צִדִּיק יְסוּד עוֹלָם שֶׁנִּקְרָא רַעָה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל וְהָבֵן וּמִשְׁלוֹ נִתְּנָה לוֹ: תוֹרָה כִּד

כַּחֲץ. אוֹ אֵילִי וְכֵן כֹּל הַכְּתוּב עַל פֶּרֶט זֶה וַיִּמְרְרוּהוּ הֵם בְּחִינַת הָרַע הַמִּפְתָּה לַעֲשׂוֹת רַע וְזֶה הִיָּה לוֹ סִפָּה שֶׁיִּפְּזוּ זְרַעִי יָדָיו לְצַד שֶׁנִּכְנַס בְּגוֹפּוֹ הַיֵּצֶר הָרַע וּכְמַעֲשֶׂה (קְדוּשִׁין פ"א). רַב עֲמִרָם חֲסִידָא, וְהָיָה בְּחִינַת הַקְּלָפָה יִתְיַחַס לָהּ שֵׁם מְרָה לְזוֹה אִמְרו וַיִּמְרְרוּהוּ כַּחוֹת הָרַע. וַרְבוּ עַל יָדֵי שְׂרָבוֹ כַּחוֹת הָרַע עָלָיו וְאֶנְסוּהוּ עַל הַעֲבָרָה וַרְבוּ עַל הַמוֹנֵעַ וַיִּשְׁטַמְהוּ בְּעֻלֵי חֲצִים הֵם הַקְּלָפוֹת אֲשֶׁר מַחֲטִיאִים אֶת הָאָדָם לְהוֹצִיא זֶרַע לְבִשְׁלָה הַיּוֹרֵה כַּחֲץ וְאִמְרו לְשׁוֹן מִשְׁטָמָה כִּי כַּחוֹת הָרַע יִחֲשָׁבוּ

(כו) בִּרְכַת אָבִיךָ גָּבְרוּ עַל-בִּרְכַת הוֹרֵי עַד-תַּאֲוֹת גִּבְעַת עוֹלָם תִּהְיֶינָה לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקַדְקֹד נְזִיר אַחִיו:

כו בִּרְכַת דָּאָבִיךָ יתוּסֵפֶן עַל בִּרְכַת דִּילִי בְּרִיכוּ אֲבִהָתִי דְחַמִּידִי לְהֵן בְּרַבְרָא דְמֵן עַלמָא דְהוֹנֵן כָּל אַלִּין לְרִישָׁא דִּיוֹסֵף וּלְגַבְרָא פְּרִישָׁא דְאַחוּהִי:

הַרְיוֹן, שֶׁהוֹרֵנִי בְּמַעֲי אָמִי, כְּמוֹ (אִיבִג ג) "הִרָה גָּבֵר".
עַד-תַּאֲוֹת. עַד קְצוֹת, כְּמוֹ: (במדבר לד) "וְהַתַּאֲוִיתֶם לָכֶם לִגְבוּל קִדְמָה", (שם ח): "תַּתְּאוּ לְבָא חֲמַת".
תִּהְיֶינָה. כָּלֵם לְרֹאשׁ יוֹסֵף. נְזִיר אַחִיו. פְּרִישָׁא דְאַחוּהִי, שֶׁנִּגְבֵּל מֵאַחִיו, כְּמוֹ: "וַיִּנָּזְרוּ מִקִּדְשֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", "נָזְרוּ אַחֲרָי". וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ: "וְתִשָּׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ", עַל כְּבִישַׁת יִצְרוֹ בְּאֵשֶׁת אֲדוֹנָיו, וְקוֹרְאוֹ קִשְׁתִּי, עַל שֵׁם שֶׁהִזְרַע יוֹרָה בְּחִץ. "וַיִּפְצֹז זְרוּעֵי יָדָיו". כְּמוֹ: וַיִּפְצֹזוּ, שֶׁיֵּצֵא הַזֶּרַע מִבֵּין אֲצְבָעוֹת יָדָיו. מִיָּדֵי אָבִיר יַעֲקֹב. שֶׁנִּקְרָאתָהּ לוֹ דְמוּת דִּיקוֹנָה שֶׁל אָבִיו וְכוּ', כְּדֵאִיתָא בְּסוּטָה' (דף לז). וְאוֹנֵקְלוֹס תַּרְגֵּם "תַּאֲוֹת עוֹלָם", לְשׁוֹן תַּאֲוָה וְחֲמָדָה, וְ"גִבְעוֹת", לְשׁוֹן: "מִצְקֵי אֶרֶץ", וְהֵם הַבִּרְכוֹת שֶׁחֲמָדָתָן אִמּוֹ וְהִזְקִיקָתוֹ לְקַבְּלָם.

כ"י בִּרְכַת אָבִיךָ גָּבְרוּ וְגו'. הַבִּרְכוֹת שֶׁבִּרְכַּנִּי הִקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא, גָּבְרוּ וְהִלְכוּ עַל הַבִּרְכוֹת שֶׁבִּרְךְ אֶת הוֹרֵי. עַד-תַּאֲוֹת גִּבְעַת עוֹלָם. לְפִי שֶׁהַבִּרְכוֹת שֶׁלִּי גָּבְרוּ עַד סוֹף גְּבוּלֵי גִבְעוֹת עוֹלָם, שֶׁנֶּחֱמַן לִי בִּרְכָה פְּרוּצָה בְּלִי מִצְרִים, מִגְעַת עַד אַרְבַּע קְצוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפְרִצְתָּ יָמָה וְקִדְמָה וְגו'" מִה שֶׁלֹּא אָמַר לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ וְלִיצְחָק. לְאַבְרָהָם אָמַר לוֹ: "שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה וְגו'" כִּי אֶת כָּל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנָּה, וְלֹא תִרְאֶהוּ אֶלָּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבֶּר. לִיצְחָק אָמַר לוֹ: "כִּי-לֶךְ וּלְזִרְעֶךָ אֶתְנֶה אֶת-כָּל-הָאֲרָצוֹת הָאֵל וְהַקִּימָתִי אֶת-הַשְּׂבוּעָה וְגו'", זֶהוּ שֶׁאָמַר יִשְׁעִיָּה: (ישעיה נח) "וְהִזְכַּלְתִּיךָ נִחְלַת יַעֲקֹב אָבִיךָ", וְלֹא אָמַר: עֲחַלֵּת אֲבִרָהֶם. תַּאֲוֹת. אֲשֶׁמוּל"ץ, כִּף חֲבָרוֹ מִנְחָם בֶּן סְרוּק. הוֹרֵי. לְשׁוֹן

♦ יום שישי י"ז טבת ♦

(כו) בְּנִימִין זָאֵב יִטְרֹף בִּבְקָר יֹאכֵל עֵד וְלַעֲרֵב יַחֲלֹק שָׁלָל:

כו בְּנִימִין בְּאַרְעָה תִּשְׁרִי שְׁכֵנְתָא וּבִאֲחֻסְתָּהּ יִתְבְּנִי מְקַדְשָׁא בְּצַפְרָא וּבְכַנְפֵּי יְהוֹן מְקַרְבִּין כְּהִנְיָא קִרְבָּנָא וּבְעֵדוֹן רַמְשָׁא יְהוֹן מְפַלְגִין מוֹתֵר חוּלְקָהוֹן מִשְׁאַר קִדְשֵׁי־א:

שָׁאוּל הוּא אוֹמֵר, שֶׁעַמֵּד בְּתַחֲלַת בִּקְרָן (סְפָרִים אַחֲרִים: פְּרִיחָתָן) וְזִרְיַחְתָּן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְלַעֲרֵב יַחֲלֹק שָׁלָל. אַף מִשְׁתַּשְׁקַע שֶׁמֶשֶׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל-יָדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר, שֶׁיִּגְלֵם לְבָבָל. יַחֲלֹק שָׁלָל. מְרַדְכִי וְאַסְתֵּר שֶׁהֵם מִבְּנֵימִין יַחֲלִקוּ אֶת שָׁלָל הָמָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה בֵּית הָמָן נִתְּתִי לְאַסְתֵּר", וְאוֹנֵקְלוֹס תַּרְגֵּם עַל שָׁלָל הַכֹּהֲנִים בְּקִדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ.

כ"י בְּנִימִין זָאֵב יִטְרֹף. זָאֵב הוּא אֲשֶׁר יִטְרֹף, נִבָּא עַל שִׁיחֵי עַתִּידִין לְהִיּוֹת חֲטָפְנִין: (שופטים כא) "וַיִּחַטְּפוּם לָכֶם אִישׁ אֶשְׁתּוֹ", בְּפִלְגֵשׁ בְּגִבְעָה. וְנִבָּא עַל שָׁאוּל שִׁיחֵיהֶם נּוֹצֵחַ בְּאוֹיְבָיו סָבִיב, שֶׁנֶּאֱמַר: (שמואל א יד) "וְשָׁאוּל לָכֵד הַמְּלוּכָה וַיִּלְחֶם בְּמוֹאָב, וּבְאֲדוֹם וְגו', וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְגֶּה יִרְשִׁיעַ". בִּבְקָר יֹאכֵל עֵד. לְשׁוֹן בָּזָה וְשָׁלָל, הַמְתַּרְגֵּם 'עֲדָא', וְעוֹד יֵשׁ לוֹ דּוּמָה בְּלִשׁוֹן עֲבָרִית: (ישעיה לג) "אֲזַ חֲלַק עַד-שָׁלָל", וְעַל

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וּמִקְרָבִין אוֹתוֹ כְּאֵלוֹ מִמֶּנּוּ הָיָה הַדָּבָר. וְלֶךְ נָא רְאֵה מִה שֶׁפִּרְשֵׁיתִי (תְּהִלִּים ל"ז) בְּפִסְטוֹק ה': לֹא יַעֲזֹבֵנוּ בְּיָדוֹ וְלֹא יִרְשָׁעֵנוּ בְּהַשְׁפָּטוֹ:
וּבְדָרְךָ רָמַז יִרְמֹז הַכְּתוּב עַל דָּרְךָ אוֹמְרָם ז"ל (בִּרְכוֹת י'). הַתּוֹלָה בִּזְכוֹת אַחֲרִים תּוֹלִין לוֹ בִּזְכוֹת עַצְמוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ מֵאֵל אָבִיךָ תְּלִית הַהֲטָבָה הַמְשֻׁגָּת לֶךְ שֶׁהִיא מִזְכוֹת אָבִיךָ בָּזָה וַיַּעֲזֹרָךְ פְּרוֹשׁ יִתְבַּנֶּה הָעֶזֶר לֶךְ בִּזְכוּתָהּ:

עוֹד יִרְמֹז עַל דָּרְךָ אוֹמְרָם ז"ל (ב"ב נ"ח). אֵין עוֹשִׂין נֵס אֶלָּא לְמִי שֶׁעֲתִיד לַעֲמֹד בְּצִדְקוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ מֵאֵל אָבִיךָ הָיָה לֶךְ דָּבָר זֶה וּמַעֲתָה וַיַּעֲזֹרָךְ לְבַל תִּפְשֹׁל בְּדָבָר כַּעֲדוֹ לְהַעֲמִיד נֶסוּ בְּמִקּוֹם נֶאֱמַר: תוֹרָה כו
(כו) בְּנִימִין זָאֵב יִטְרֹף. נִתְבָּרֵן אֵל שָׁאוּל שֶׁעָשָׂה מַעֲשֵׂה זָאֵב שְׁטוּרָף בְּמַהֲרֵרוֹת כִּי מִנְהָה הָזָאֵב שֶׁאִינוֹ מִתְעַכֵּב בְּטָרִיפּוֹתָיו אֶלָּא כָּל כֶּף הוּא מְמוּהָר:

וּמִקְרָבִין אוֹתוֹ כְּאֵלוֹ מִמֶּנּוּ הָיָה הַדָּבָר. וְלֶךְ נָא רְאֵה מִה שֶׁפִּרְשֵׁיתִי (תְּהִלִּים ל"ז) בְּפִסְטוֹק ה': לֹא יַעֲזֹבֵנוּ בְּיָדוֹ וְלֹא יִרְשָׁעֵנוּ בְּהַשְׁפָּטוֹ:
וּבְדָרְךָ רָמַז יִרְמֹז הַכְּתוּב עַל דָּרְךָ אוֹמְרָם ז"ל (בִּרְכוֹת י'). הַתּוֹלָה בִּזְכוֹת אַחֲרִים תּוֹלִין לוֹ בִּזְכוֹת עַצְמוֹ, וְהוּא אוֹמְרוֹ מֵאֵל אָבִיךָ תְּלִית הַהֲטָבָה הַמְשֻׁגָּת לֶךְ שֶׁהִיא מִזְכוֹת אָבִיךָ בָּזָה וַיַּעֲזֹרָךְ פְּרוֹשׁ יִתְבַּנֶּה הָעֶזֶר לֶךְ בִּזְכוּתָהּ:

(כח) כֹּל-אֱלֹהִים שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִים עָשָׂר זֹאת אֲשֶׁר-דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אִשׁ כְּבִרְכָתוֹ בְּרַךְ אֹתָם:

כח כל אלין שבטיא ד'ישראל' תריין עשר ודא דמליל להון אבוהון ובריהו יתהון גבר די כברכתה ברה ברה יתהון:

ואחד. ברה אתם. לא היה לו לומר, אלא "איש אשר כברכתו ברה אותו". מה תלמוד-לומר: "ברה אתם"? לפי שנתן ליהודה גבורת ארי, ולבנימין חטיפתו של זאב, ולנפתלי קלותו של אילה, וכל שלא כללן כלם בכל הברכות? תלמוד-לומר: "ברה אתם".

כט ופקד יתהון ונאמר להון אנא מתכנש לעמי קברו יתי לות אבהתי במערתא די בחקל עפרון חתא:

(כט) וַיִּצֹו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲנִי נֹאסֶף אֶל-עַמִּי קִבְּרוּ אוֹתִי אֶל-אֲבֹתִי אֶל-הַמַּעְרָה אֲשֶׁר בְּשֵׂדֶה עֵפְרוֹן הַחֲתִי:

"באספכם את תבואת הארץ", הכנסתם לבית מפגי הגשמים. באספכם את-מעשיכם. וכל 'אסיפה' האמורה במיתה, אף היא לשון הכנסה. אל-אבותי. עם אבותי.

כ"י וזאת אשר-דבר להם אביהם ויברך אותם. והלא יש מהם שלא ברקם, אלא קנטרין? אלא כן פרושו: "וזאת אשר-דבר להם אביהם", מה שנאמר בענין. וכל שלא ברה לראובן, שמעון ולוי? תלמוד-לומר: "ויברך אותם", כלם במשמע. איש אשר כברכתו. ברכה העתידה לבא על כל אחד

כ"י נאסף אל-עמי. על שם שמכניסין הנפשות אל מקום גניזתן. שיש 'אסיפה' בלשון עברי שהיא לשון הכנסה, כגון: (שופטים ט) "ואין איש מאסף אותם היתה", (דברים כב) "ואספתו אל תוך ביתך", (ויקרא כג)

אור החיים על התורה – מזהירות בלום, אברמוביץ

בחינת המעלה יש שמעלתה כהנה ויש מלכות ויש כתר תורה ויש גבורה ויש עשר ויש הצלחה. ונתפזר יעקב בנבואה לברך כל אחד כפי ברכתו הראוי לה המלך במלכות והפזר בהנה וכן על זה הדרך ולא הפך המסלות: **ברה** אתם וגו'. אמר אתם לשון רבים להיות כי ברכת כל אחד ואחד תועיל לעצמו ולכל אחיו כמו שתאמר כשיברך למלך שידו בערף אויביו הנה מגיע הטוב לכל אחיו. וכן כשיברך מעלת אחד ושפעו והדרגתו, לכל אחיו יגיעו גם כן מקצת דבר, לזה אמר איש אשר כברכתו ברה אתם: תורה כט **(כט) וַיִּצֹו אוֹתָם וגו'.** להיות שמקדם קרא לבנו ליוסף והשביעו להטפל בקבורתו, שלא יחשבו שלא חיב אלא יוסף בלבד ולא להם לזה צוה לכלם יחד כי כלן יתעסקו בו. ולא הצרך להשביעם כי הם יעשו כדבריו כמו שפרשתי בדברי יוסף אמר ליעקב (מ"ז ל) אנכי אעשה כדברך: תורה ל

שלא ברה ראובן ולא שמעון ולא לוי, יגיד הכתוב כי דבורו הקשה להם היא ברכתם והוא אומר אשר דבר וגו' ויברך וגו' ומה שאמר לראובן דברי קנטור שם צוה את הברכה על דרך אומקם (ספרי בהעלתך) עתידה עבודה שתחזור לבכורות, וכפי זה כיון שקבע לו שם הבכורה עתיד הוא לעמוד לשרת לעתיד לבוא ותמצא שהצדיקים צופים ומביטים אל העתיד, ולטעם זה השתדל יעקב לקנות הבכורה מעשו לכל יחיה לו חלק בעבודה לעתיד לבוא. והגם שנתנה העבודה ללוים שקולים הם ויבואו שניהם לעבד עבודת הקדש כי מעלין בקדש ולא מורידין. וגם שמעון ולוי ברקם במה שאמר ארור אפם זו היא ברכתם שקלל לתגברת המקלקל ומריע גם מה שחלקם והפיצם הוא להשגת תכלית האשר גם כן: **אשר** כברכתו. פי הראוי לו כפי בחינת נשמתו וכפי מעשיו, כי יש לה לדעת כי הנפשות כל אחת יש לה

קול ואמרה לו רחבעם וירבעם יחלקו את המלכות, ומאז העריב שמשן של ישראל בעולות: תורה כח **(כח)** כל אלה שבטי וגו'. צריך לדעת מנין זה של י"ב, אם לוי בכלל, אם כן אין הכתוב מונה ליוסף אלא באחד ויעקב אמר אליו (מ"ח ה) אפרים ומנשה כראובן ושמעון, ואם אין לוי בכלל כמו שמצינו שהכתוב לא מנאו בחמש הפקודים בחשבון י"ב שבטים שבדגלים ג' בכל דגל, קשה למה יגרע לוי מברכת אביו, ואם לצד שלא מצינו לו אלא קנטור ולא אמר אלא המברכים אם כן לא יבוא במנין גם ראובן ושמעון. ואולי כי לא התחיל הכתוב למנות אפרים ומנשה במנין שנים עד אחר יציאת מצרים וכאן מנה הכתוב יוסף וזה דחק. והנראה לומר בזה הוא כי לצד שאמר הכתוב איש אשר כברכתו ברה וגו' ומצינו שיעקב כלל שמעון ולוי בכלל אחד לזה מנה שניהם באחד: **אשר** דבר וגו' ויברך וגו'. הגם שראינו

לַמַּעֲרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה הַמְּכַפֶּלֶה אֲשֶׁר־עַל־פְּנֵי
מִמָּרָא בְּאַרְצָן פִּנְעוּן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה
חֲקָלָא מִן עֶפְרָן חֲתָאָה לְאַחֲסֵנָת קַבֵּרָא:

(ל) בַּמַּעֲרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה הַמְּכַפֶּלֶה אֲשֶׁר־עַל־פְּנֵי
מִמָּרָא בְּאַרְצָן פִּנְעוּן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשָּׂדֶה
מֵאֵת עֶפְרָן הַחֲתִי לְאַחֲזֹת־קָבֶר:

לא תפון קברו ית אברהם וית שרה אתמה
תפון קברו ית יצחק וית רבקה אתמה ותפון
קברית ית לאה:

(לא) שְׁמָה קִבְּרוּ אֶת־אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שְׁמָה
קִבְּרוּ אֶת־יִצְחָק וְאֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ וְשְׁמָה קִבְּרִיתִי
אֶת־לָאָה:

לב זביני חקלא ומערתא די בה מן בני
חתאה:

(לב) מִקְנֶה הַשָּׂדֶה וְהַמַּעֲרָה אֲשֶׁר־בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי־חַת:

לג ושיצי יעקב לפקדא ית בנוהי וכןש
רגלוהי לערסא ואתנגיד ואתפניש לעמה:

(לג) וַיְכַל יַעֲקֹב לְצִוֹת אֶת־בָּנָיו וַיֹּאסֹף רְגֵלָיו אֶל־
הַמַּטָּה וַיְגֹעַ וַיֹּאסֹף אֶל־עַמּוּיוֹ:

נשי׳ ויֹאסֹף רְגֵלָיו • הכניס רגליו. ויגוע ויֹאסֹף • ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רבותינו זכרונם־לברכה:
יעקב אבינו לא מת (תענית ה) •

א ונפל יוסף על אפי אבוי וקבא עלוהי
ונשק לה:

נ (א) וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיִּבְכֶּה עָלָיו וַיִּשְׁקֵלּוּ:

ב ופקיד יוסף ית עבדוהי ית אסותא למחנט
ית אבוי וחנטו אסותא ית ישראל:

(ב) וַיִּצֹו יוֹסֵף אֶת־עַבְדָּיו אֶת־הַרְפָּאִים לַחֲנֹט אֶת־
אָבִיו וַיַּחֲנֹטוּ הַרְפָּאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל:

נשי׳ לַחֲנֹט אֶת־אָבִיו • ענין מרקחת בשמים הוא.

אור החיים על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

ואין שלטון ביום המות שהיה הדבר
ברצונו וברשותו עד שפלה לצוות
לכניו פרצונו ואז ויֹאסֹף רגליו וגו' והוא
מאמר רז"ל (תענית ה:) יעקב אבינו
לא מת, שאלו שלט בו המות לא היתה
לו שליטה עד עת יחפץ לאסוף רגליו,
וצא ולמד מה שאמרו ז"ל בפי' פסוק
(קהלת פ"ח) ואין שלטון שאין מי
שיתלה אנקלומא וכו': תורה א

(א) וַיִּשְׁק לוֹ. פרוש לו נשק אכל אין
נכון לעשות כן למת אחר כי המת
גדוש בטמאה וטמאתו בוקעת ועולה
עד לרקיע ותפגם הנפש הנושקת אלא
לו ליעקב כי חי הוא אלא דורמיטא
קראתו כישן ונרדם: תורה ב

(ב) וַיַּחֲנֹטוּ הַרְפָּאִים. עשה כן יוסף
משום כבוד אביו כי כן משפט
הנכבדים ומכל שכן גדולי המלכות,
או כדי שלא יטעו בו כשלא יחנטיהו
שלא מת או שמת ולא הסריח ויעשוהו

לך ממצרף אכל במציאות שלפנינו
אין טעם זה צודק, והגוים יטענו דין
המצר להוציא מיד בני יעקב, ולערך
טענת מצר לא יספיק מה שקבר
אברהם ושרה ויצחק ורבקה וכו', וכמו
שכתב רמב"ם בפרק י"ג מהלכות
שכנים שבין בנה בין חפר וקלקל הרי
הוא בשליח ומנפה לו אם קלקל. לזה
אמר מקנה השדה וגו' מאת בני חת
באפן שאין להם דין בר מצרא, ועין
מה שכתבתי בפרשת חיי שרה, וטעם
שלא סדר הכתוב פרט זה סמוך לקניה
מעפרון, כי אין קנייתו מבני חת בגדר
ושעור קנייתו מעפרון כי עפרון הוא
בעלים הראשונים שקנה מידו אברהם
ובני חת אינן אלא כת שיש בהם מחוש
ערעור מדין בר מצרא, לזה בא
דבריהם באחרונה: תורה לג

(לג) וַיְכַל יַעֲקֹב לְצִוֹת וגו'. הא למדת
שלא על יעקב נאמר (קהלת ח')

(לא) שְׁמָה קִבְּרוּ וגו'. להיות שהמערה
בעלה הראשון היה עפרון לזה
אמר שמה קברו את אברהם ואת שרה
הרי נתמעטו בעליה הראשונים ועמדו
יורשי אברהם שהם יצחק וישמעאל.
שמה קברו את יצחק וגו' נתפגן למעט
חלק ישמעאל ועמדה ליוורשי יצחק
שהם יעקב ועשו, ושמה קברתי את
לאה בא למעט עשו, והעד בקברי אשר
קברתי לי ודרשו ז"ל (סוטה י"ג.)
וכו': תורה לא

(לב) מִקְנֶה הַשָּׂדֶה וגו'. אחר שרמו
להם הקנאת וכות המערה לו
לבדו חור על פרט אחד שישנו בערעור
על המערה והם בני חת שייכולין
לערער מדינא דבר מצרא ויוציאנה
מידם, והגם שקפי הדין אין דין המצר
בלוקח מן הגוי, זה דוקא אם המערער
ישראל והטעם כמו שאמרו בש"ס
(ב"מ ק"ח:) דאמר ליה ארזא אברחי

(ג) וַיִּמְלְאוּ-לוֹ אֲרֻבַּעַיִם יוֹם כִּי בֵן יִמְלֹא יְמֵי הַחַנּוּטִים וַיִּכְפּוּ אֹתוֹ מִצְרִים שְׁבַע יָמִים:

ג וּשְׁלִמּוֹ לֹה אֲרַבְּעִין יוֹמִין אַרְי בֶּן שְׁלִמּוֹ יוֹמֵי חַנּוּטִיא וּכְפּוֹ יִתֵּה מִצְרָאִי שְׁבַעִין יוֹמִין:

כ"ז – וַיִּמְלְאוּ-לוֹ. הִשְׁלִימוּ לוֹ יְמֵי חַנּוּטָתוֹ, עַד שֶׁמְלֹאוּ לוֹ אֲרַבְּעִים יוֹם. וַיִּכְפּוּ אֹתוֹ וְגו'. אֲרַבְּעִים

לְחַנּוּטָה וּשְׁלִשִׁים לְכֻכִּיָּה, לְפִי שְׁבָעָה לָהֶם בְּרֻכָּה לְרַגְלוֹ, שְׁפָלָה הָרֹעֵב וְהָיָה מִי גִילּוּס מִתְבָּרְכִין.

(ד) וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיִּדְבֹּר יוֹסֵף אֶל-בֵּית פְּרָעָה לֵאמֹר אִם-נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ-נָא בְּאָזְנֵי פְרָעָה לֵאמֹר:

ד וַעֲבָרוּ יוֹמֵי בְכִיתָהּ וּמְלִיל יוֹסֵף עִם בֵּית פְּרָעָה לְמִימָר אִם כָּעַן אֲשַׁכְחִית רַחֲמִין בְּעֵינֵינוּ מְלִילוֹ כָּעַן קָדָם פְּרָעָה לְמִימָר:

(ה) אָבִי הִשְׁפִּיעֵנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִכִּי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי בָאָרֶץ כְּנָעַן שְׁמָה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֵעֱלֶה-נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת-אָבִי וְאֲשׁוּבָה:

ה אָבִיא קָיִים עָלַי לְמִימָר הָא אֲנָא מָאִית בְּקִבְרִי דְאֶתְקַנִּית לִי בְּאַרְעָא דְכְנַעַן תַּמָּן תִּקְבְּרֵנִי וּכְעַן אֶסַּק כָּעַן וְאֶקְבֵּר יָת אָבִיא וְאִיתִיב:

כ"ח – אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי. כְּפִשׁוּטוֹ, כְּמוֹ: (שְׁמוֹת כ"א) "כִּי-יָבִיחָה אִישׁ. וּמִדְרָשׁוֹ עוֹד מִתְּיָשֵׁב עַל הַלְשׁוֹן, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר קָנִיתִי", (ר"ה כ"ו) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: בְּשֶׁהֲלַכְתִּי לְפָרְכֵי הַיָּם, הָיוּ קוֹרִין לְמִכְרָה, פִּירָה.

וְעוֹד מִדְרָשׁוֹ לְשׁוֹן פָּרִי דְגוֹר, שְׁנִטְלָה יַעֲקֹב כָּל כֶּסֶף וְהָבָה שֶׁהָבִיא מִבֵּית לָבָן וְעָשָׂה אוֹתוֹ פָּרִי, וְאָמַר לְעָשׂוֹ: 'טַל זֶה בְּשָׁבִיל חֶלְקֶךָ בְּמַעֲרָה'.

(ו) וַיֹּאמֶר פְּרָעָה עֲלֶה וְקַבֵּר אֶת-אָבִיךָ בְּאֶשֶׁר הִשְׁפִּיעֵךָ:

ו וְאָמַר פְּרָעָה סָק וְקַבֹּר יָת אָבִיךָ כְּמָא דְקָיִים עָלֶיךָ:

אור החיים על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

אֵלֶּה כִּי הוּא פֶּלֶא בְּעַמִּים הַמְּזוּהָמִים וְסוֹבֵב לְבַלְתִּי יַעֲלֶהוּ לְאָרֶץ קְבוּרָתוֹ, וְאִם לֹא הָיוּ טַעֲמִים הַנּוֹכְרִים הַדָּבָר פִּשׁוּט כִּי בִּלְאִי חַנּוּטָה לֹא הָיָה מִסְרִיחַ, וְצָא וּלְמַד מִמַּעֲשֵׂה ר' אֶלְעָזָר בְּרִשְׁבִּי בְּאֹמֶר בְּש"ס (ב"מ פ"ד):

א' אֲפֹשֶׁר לֹמַר כִּי לְצַד יִשְׂרָאֵל שֶׁעָמְדוֹ עַל הַר סִינִי פִּסְקָה וְהִמָּתֵן (שְׁבַת קמ"ו). וְלִזְוָה צְדִיקֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵז וְהִלָּאָה לֹא הָיוּ מִסְרִיחִין אַחֵר מוֹתָם וְאֶפְלוּ עָפוֹשׁ הַנִּשְׁאָר בְּטֶטֶן יָבֵשׁ וְהָיָה לְעֶפֶר כִּי זְהֻמַּת הַגּוֹף הִיא הַמִּסְרִיחַת אֲכָל שְׂבָמִים מִה שֶׁאֵין בָּן קֶדֶם לָבָן, וְהָגַם שְׂבָמִים שְׂגוּפֵי שֶׁל יַעֲקֹב לֹא יִסְרִיחַ כִּי לֹא מֵת אֲכָל עַל כָּל פְּנִים עָפוֹשׁ הַמֵּאֲכָל אֲשֶׁר יִשְׂאָר בְּגוֹף הָאָדָם כְּנוּס כִּי יָרְבוּ לוֹ הַיָּמִים יִתְעַפֵּשׂ וְיִסְרִיחַ וְלִזְוָה חֵשׁ יוֹסֵף וְצָוָה לְחַנּוּט:

א' אֲפֹשֶׁר כִּי יוֹסֵף לֹא יָדַע מִסּוּד זֶה וְצָוָה לְחַנּוּט: תוֹרָה ג

(ד) אֵל בֵּית פְּרָעָה לֵאמֹר. פְּרוּשׁ שְׁגַם סֹדֵר דַּבְּרוּ אֵלֵיהֶם יֹאמְרוּ אֵל פְּרָעָה כִּי הוּא חָלָה פְּנִיָּהם בְּסֹדֵר זֶה וְיֵט בְּנֹה חָנוּ בְּעֵינֵי פְרָעָה. אוֹ יֹאמַר עַל דִּרְךָ אוֹמְרָם ו"ל (יֹמָא ד'). מִנִּין לֵאמֹר לְחַבְּרוּ דְבָר שֶׁהוּא כָּבֵל תֹּאמַר עַד שִׁיאֻמַּר לוֹ אָמַר. דְּכֻתִּיב וַיִּדְבֹּר ה' וְגו' לֵאמֹר, כְּמוֹ כֵּן בְּמָה שֶׁלְּפָנֵינוּ הִרְשָׁם שִׁיאֻמְרוּ סֹדֵר הַדְּבוּר אֲשֶׁר דִּבֶּר לָהֶם בְּדִרְךָ זֶה לְבֵית פְּרָעָה:

א' נָא מִצָּאתִי. פְּרוּשׁ נָא לְשׁוֹן בְּקֻשָּׁה וּמִן כִּי אֵין מִצִּיאוֹת לְהִרְאוֹת לְיוֹסֵף חֻבָּה וְחֻזָּת כִּי אִם בְּצֵת וּבְעוֹנָה הַזֹּאת כִּי לֹא הָיָה צָרִיךְ לָהֶם לְשׁוֹם דְּבָר: דְּבָרוּ נָא. פְּרוּשׁ עֲתָה תִּכְף וּמִדָּר כִּי הָיָה יָרָא לְאַחֵר קִיּוֹם הַשְּׁבוּעָה: בְּאָזְנֵי פְרָעָה לֵאמֹר. טַעַם אוֹמְרוֹ לֵאמֹר, נִתְכַּבֵּן שֶׁהֵם יֹאמְרוּ גַם כֵּן מַעֲצָמָם לְרַצּוֹת פְּרָעָה עַל הַדְּבָר לְעִשְׂוֹתוֹ: תוֹרָה ה

(ה) הִשְׁפִּיעֵנִי לֵאמֹר. ר"ל דְּרָשׁוּ (סוּטָה ל"ו) וְאִם תֹּאמַר נִתִּיר שְׁבוּעָה גַם שְׁבוּעָתְךָ הִיא בְּהִתְרָה, וְכַפִּי הַפִּשֵּׁט אוֹמְרוֹ לֵאמֹר כִּי לֹא הָיָה הַשְּׁבוּעָה בְּלִשׁוֹן עֲצָמוֹ הָאֻמֹּר בְּדְבָרֵי יוֹסֵף לָהֶם אֲלֹא בְּנֵת הַשְּׁבוּעָה, לִזְוָה אָמַר תִּבֵּת לֵאמֹר לוֹמַר שְׁכּוֹנַת מִה שֶׁאֻמֵּר בְּשְׁבוּעָה הִיא וְגו':

וּבְדִרְךָ דָּרַשׁ אֲפֹשֶׁר שְׁנִתְכַּבֵּן לְשַׁלֵּל טַעֲנַת פְּרָעָה כִּי יֹאמַר אֵלִיו לְמָה לֹא נִמְלַךְ עִמּוֹ קֶדֶם הַשְּׁבוּעָה וְעָשָׂה דְבָר חוּץ מִהַמְלָכַת הַמְּלָךְ, לִזְוָה אָמַר לוֹ כִּי לֹא הָיָה לוֹ זְמַן לְהַמְלָךְ כִּי אֲמִירַת הַשְּׁבוּעָה הָיָה סְמוּךְ לְמִיתוּת אָבִיו, וְהוּא אוֹמְרוֹ הִשְׁפִּיעֵנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִכִּי מֵת פְּרוּשׁ בְּשַׁעֲה שֶׁהִשְׁפִּיעֵנִי לֹא נָתַן לִי זְמַן אֲלֹא אָמַר לִי הִנֵּה אֲנִכִּי וְגו', וְכֵן הָיָה כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי בַּפְּסוּק (מ"ז כ"ט) שִׁים נָא יָדְךָ וְגו' שֶׁלֹּא נָתַן לוֹ זְמַן אַרְךָ וְאִמָּת יִהְיֶה חֲכּוֹ שֶׁל יוֹסֵף: תוֹרָה ו

שנשבעתי לך, שלא אגלה על לשון הקדש, שאני מכיר ערך על שבעים לשון, ואתה אינך מכיר בו, כדאיתא במסכת סוטה (דף לז).

כ"י • באשר השביעך • ואם לא בשביל השבועה, לא הייתי מניחך, אבל ירא לומר: 'עבר על השבועה'! שלא יאמר: אם כן, אעבר על השבועה

זוסליק יוסף למקבר ית אבוהי וסליקו עמה כל עבדי פרעה סבי ביתה וכל סבי ארעא דמצרים:

(ד) ויעל יוסף לקבר את־אביו ויעלו אתו כל־עבדי פרעה וקני ביתו וכל זקני ארץ־מצרים:

ח וכל בית יוסף ואחיהי ובית אבוהי לחדו טפלהון וענהון ותריהון שבקו בארעא דגשן:

(ה) וכל בית יוסף ואחיו ובית אביו רק טפם וצאנם ובקדם עזבו בארץ גשן:

ט וסליקו עמה אף רתבין אף פרישין ונהו משריתא סגיא לאחדא:

(ו) ויעל עמו גם־רכב גם־פרשים ויהי המחנה כבוד מאד:

י ואתו עד בית אדרי דאטד די בעברא דירדנא וספרו תמן מספר רב ומקיף לחדא ועבד לאבוהי אכלא שבועא יומין:

(ז) ויבאו עד־גֶרֶן האטד אשר בעבר הירדן ויספרו שם מספר גדול וכבוד מאד ויעש לאביו אבל שבועת ימים:

בארנו של יעקב, עמדו פלן ותלו בו כתריהם, והקיפוהו כתרים בגרן המקף סג של קוצים.

כ"י • גרן האטד • מקף אטדין היה. ורבותינו דרשו: על שם המארע, שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל למלחמה, וכיון שראו כבודו של יוסף תלוי

יא וחזא יתב ארעא כנענאה ית אכלא בבית אדרי דאטד ואמרו אבל תקיף דין למצראי על כן קרא שמה אבל מצרים די בעברא דירדנא:

(ח) וירא יושב הארץ הפנעני את־האבל בגרן האטד ויאמרו אבל־כבוד זה למצרים על־פן קרא שמה אבל מצרים אשר בעבר הירדן:

יב ועבדו בנוהי לה כן כמא די פקדנן:

(ט) ויעשו בניו לו כן כאשר צום:

כ"י • באשר צום • מהו אשר צום?

יג ונטלו יתה בנוהי לארעא דכנען וקברו יתה במערת חקל כפלתא די זבן אברהם ית חקלא לאחסנת קבורא מן עפרן חתאה על אפי ממרא:

(י) וישאו אתו בניו ארצה כנען ויקברו אתו במערת שדה המכפלה אשר קנה אברהם את־השדה לאחוזת־קבר מאת עפרן החתי על־פני ממרא:

מחנה של דגלים נקבעו כאן. לוי לא ישא, שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא, שהוא מלך, מנשה ואפרים יהיו תחתיהם. וזהו: "איש על־דגלו באתת", באות שמסר להם אביהם לישא מטו.

כ"י • וישאו אתו בניו • ולא בני בניו, שפך צום: 'אל ישא מטתי לא איש מצרי ולא אחד מבניכם, שהם מבנות כנען, אלא אתם', (כ"י) וקבע להם מקום: שלשה למזרח וכן לארבע רוחות, וכסדרן למסע

~ נקודות משיחות קודש ~ (על־פי 'לקוטי שיחות' חט"ו עמ' 193 - מתוך 'לקראת שבת')

איה יתכן שראש עשו מונח ליד יצחק?

"ושמיע פתגמא לעשו ושיעא כו' ולא הנה שביק ליוסף למיקבור ית אביו כו' ונטל [חושים] סיפא וקטע רישיה

על הפסוק בנוגע לקבורת יעקב ו'ויקברו אותו' במערת שדה המכפלה" (ג, יג), איתא בתרגום יונתן בן עוזיאל

הבדיל את עצמו משרשו - יצחק - והתעסק בעניינים גופניים וחומריים.
ונמצא, שרק "גופו" וחמירותו של עשו היה רע גמור, אף "ראשו" שהוא המקור ושרש שלו כפי שהוא ביצחק, היה רק טוב.
ועל כן, כאשר הפרידו וניתקו את "גופו" של עשו, ונשאר רק "רישיה", אזי אין בו רע, כִּי־אם טוב גמור. ולכן שֵׁנָה שִׁהְיָה מונח "בגו עיטפיה דיצחק".

דעשו ורשיעא, והנה רישא דעשו מתגלגל כו' ואתנח בגו עיטפיה דיצחק אביו".
ולכאורה תמוה ביותר, הרי הדין הוא ש"אין קוברים רשע אצל צדיק" (סנהדרין מז, א. טושו"ע י"ד סי' שסב ס"ה), ואם־כן כיצד יתכן ש"רישיה דעשו ורשיעא" מונח "בגו עיטפיה דיצחק"?
וגש לבאר זה בדרך הפנימיות:
שרשו של עשו - ביצחק הוא. ופשוט, שביצחק הצדיק לא היה שום רע ורשעות. וזה שהיה עשו רשע, היה רק כאשר

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ לקוטי שיחות חלק כ, עמוד 235 - מתוך 'לקראת שבת')

שעבוד מצרים במיתת יעקב

לשעבדם". ומזה מוכן שהוצאתו של יעקב ממצרים לקבורה בארץ ישראל גרמה שיוכל להיות גלות ושעבוד מצרים.
ומטעם זה לא נשא לוי את הארון, שכן לוי היה למעלה מהשעבוד, וקמו שכתב רש"י "למה נמנו שנותיו של לוי אלא להודיע כמה ימי השעבוד, שכל זמן שאחד מן השבטים קים לא היה שעבוד . . ולוי האריך ימים על כלם". ויתירה מזו: אפילו בנוגע לשבט לוי "מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי".
וענין זה קשור עם זה שעתידי לשאת את הארון, שכן "שבטו של לוי . . לא רצו לעשות עבודה לפי שידעו שעתידין לשאת את הארון, ומתוך כך היו בני חורין" (תוספות (הדר זקנים) שמו"א, א, יא).

וישאו אתו בניו ארצה כנען ויקברו אתו (ג, יא)
על הפסוק "וישאו אתו בניו" מפרש רש"י הסדר בנשיאת ארונו של יעקב, ומסים "לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא שהוא מלך, מנשה ואפרים יהיו תחתיהם".
וצריך באור הטעם שלוי לא ישא, הרי נשיאת הארון הוא ענין שבעתיד הרחוק, ובה גופא לא על־ידו אלא על־ידי בניו, ומדוע יקחו ממנו בגלל זה את המצוה דנשיאת ארונו של אביו?
ההסברה בזה:
במיתתו של יעקב התחיל השעבוד במצרים, כפי שרש"י כותב בתחלת הפרשה "שפיון שנספטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד שהתחילו

יד ונתב יוסף למצרים הוא ואחיה וכל דסליקו עמה למקבר ית אביהי בתר דקבר ית אביהי:

(יד) וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו וכל־העלים אתו לקבר את־אביו אחרי קברו את־אביו:

וגו' "ואחר־כך: "כל בית יוסף ואחיו", אלא לפי שראו הפבור שעשו מלכי כנען, שתלו פתריהם בארנו של יעקב, נהגו בהם כבוד.

כ"י הוא ואחיו וכל־העלים אתו • בחזרתו כאן, הקדים אחיו למצרים העולים אתו, ובהליכתו הקדים מצרים לאחיו, שנאמר: "ויעלו אתו כל עבדי פרעה

טו וחזו אחי יוסף ארי מית אביהון ואמרו דלמא ישר לנא דכבו יוסף ואתבא יתיב לנא ית כל בישתא די גמלנא יתה:

(טו) ויראו אחיו יוסף פרימת אביהם ויאמרו לו ישטמנו יוסף והשב ישוב לנו את כל־הרעה אשר גמלנו אתו:

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

אמר אחרי קברו את אביו אלו שנתעקבו עד אחרי קברו וגו' מחשבתם נכרת מתוך מעשיהם כי לשם מצוה באו ואותם לא מת מהם עד אחד, אבל העולים לסבה אחרת אינם בכלל הדבר: תורה טו
(טו) לו ישטמנו וגו'. פרוש דלמא, אלא שאין חבר לה בכל התורה, וצריך

(יד) וכל העלים וגו' אחרי קברו וגו'. אומרו כל העלים לומר שלא נעדר מהם איש מכל המצוה הכבד גם רכב גם פרישים, ונתן הטעם כי כלם הלכו לדבר מצוה לקבר את אביו ולא חזר אחד מהם עד שקבר יוסף את אביו, והוא אומר וישב וגו' וכל העלים וגו' כלם שבו, והטעם אחרי קברו שכלם

חֲכָמוֹ, "לוֹ הִקְשַׁבְתָּ לְמַצּוֹתַי", וְלוֹ אָנֹכִי שֶׁקָּל עַל-כַּפֵּי. וַיֵּשׁ לוֹ מְשֻׁמֶשׁ בְּלִשׁוֹן שְׁמָא: "לוֹ יִשְׁטַמְנוּ", וְאֵין לוֹ עוֹד דּוּמָה בְּמִקְרָא, וְהוּא לִשׁוֹן 'אוּלִי', כִּמּוֹ: "אֲלִי לֹא-תִלָּךְ הָאִשָּׁה אַחֲרָי, לִשׁוֹן שְׁמָא הוּא. וַיֵּשׁ 'אוּלִי' לִשׁוֹן בִּקְשָׁה, כְּגוֹן: "אוּלִי יִרְאֶה ה' בְּעֵינָי, "אוּלִי יָשִׁיב ה' אוֹתִי", הֲרִי הוּא כִּמּוֹ: "לוֹ יְהִי כְדִבְרְךָ". וַיֵּשׁ 'אוּלִי' לִשׁוֹן 'אִם': "אוּלִי יֵשׁ חֲמֻשִּׁים צִדִּיקִים".

כִּי וַיִּרְאוּ אֲחֵי-יוֹסֵף כִּי-מָת אָבִיהֶם. מֵהוּ "וַיִּרְאוּ"? הֲכִירוּ בְּמִיתוֹתוֹ אֶצֶל יוֹסֵף, שֶׁהָיוּ רְגִילִים לְסַעַד עַל שִׁלְחָנוֹ שֶׁל יוֹסֵף וְהָיָה מְקַרְבֵּן בְּשָׂבִיל כְּבוֹד אָבִיו, וּמִשְׁמַת יַעֲקֹב לֹא קָרָבָן (כ"ד). לוֹ יִשְׁטַמְנוּ. שְׁמָא יִשְׁטַמְנוּ, 'לוֹ מִתְחַלֵּק לְעֵנִינִים הִרְבָּה: יֵשׁ 'לוֹ מְשֻׁמֶשׁ בְּלִשׁוֹן בִּקְשָׁה וּלְשׁוֹן 'הִלְוִאי', כְּגוֹן: "לוֹ יְהִי כְדִבְרְךָ", "לוֹ שְׁמַעֲנִי", "וְלוֹ הוֹאֲלֵנוּ", "לוֹ מִתְנֹנִי". וַיֵּשׁ 'לוֹ מְשֻׁמֶשׁ בְּלִשׁוֹן 'אִם' וְאוֹתִי, כְּגוֹן: "לוֹ

טו וּפְקִידוֹ לֹת יוֹסֵף לְמִימָר אַבּוּךָ פֶּקֶד קָדָם מוֹתָה לְמִימָר:

(טו) וַיֵּצְאוּ אֶל-יוֹסֵף לֵאמֹר אַבְיָךְ צָוָה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר:

רְגִילִין אֶצְלוֹ, שְׁנַאֲמַר: "וְהוּא נֶעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה". אַבְיָךְ צָוָה • (כ"ד. יבמות סה) שְׁנֹנ בְּדָבָר מִפְּנֵי הַשְּׁלוֹם, כִּי לֹא צָוָה יַעֲקֹב בֶּן, שֶׁלֹּא נִחַשְׁד יוֹסֵף בְּעֵינָיו.

כִּי וַיֵּצְאוּ אֶל-יוֹסֵף • כִּמּוֹ "וַיֵּצְאוּ אֶל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", צָוָה לְמַשָּׁה וּלְאַחֶרָן לְהִיטֹטְט שְׁלוֹחִים אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אַף זֶה: "וַיֵּצְאוּ" אֶל שְׁלוֹחֵם, לְהִיטֹטְט שְׁלִיחַ אֶל יוֹסֵף לֹמַר לוֹ בֶּן. וְאֵת מִי צָוָה? אֶת בְּנֵי בִלְהָה, שֶׁהָיוּ

יוֹדִין תִּמְרוֹן לְיוֹסֵף בְּכַעַס שְׁבוּק כְּעַן לְחוּבָא אַחֲרֵי וּלְחֻטְאָהוֹן אֲרִי בִישְׁתָּא גְּמֻלָּה וְכַעַן שְׁבוּק כְּעַן לְחוּבָא עֲבָדִי אֶלְהָא דְאַבּוּךָ וּבְכָא יוֹסֵף בְּמַלְלוּתָהוֹן עֲמָה:

(יז) כִּי-תֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא פִּשֶׁע אַחֲרֵי וְחַטָּאתִי כִּי-רָעָה גְּמֻלֹךְ וְעַתָּה שָׂא נָא לִפְשַׁע עֲבָדִי אֱלֹהֵי אַבְיָךְ וַיִּבְךְ יוֹסֵף בְּדִבְרָם אֱלֹהֵי:

כִּי וַיֵּשׁ נָא לִפְשַׁע עֲבָדִי אֱלֹהֵי אַבְיָךְ • אִם אַבְיָךְ מָת, אֶלְהִיו קָנִים וְהֵם עֲבָדֶיךָ.

יח וַיֵּצְאוּ אֶף אַחֲוָהִי וּנְפִלֹי קְדֻמּוּהִי וַיֵּאמְרוּ הָא אֲנַחְנָא לָךְ לְעֲבָדֶיךָ:

(יח) וַיֵּלְכוּ גַם-אֲחֵיו וַיִּפְּלוּ לִפְנֵי וַיֵּאמְרוּ הִנֵּנוּ לָךְ לְעֲבָדִים:

כִּי וַיֵּלְכוּ גַם-אֲחֵיו • מוֹסָף עַל הַשְּׁלִיחוֹת.

יט וַיֵּאמֶר לְהוֹן יוֹסֵף לֹא תִדְחִלוּן אֲרִי דְחִלָּא דִּי אָנָּא:

(יט) וַיֵּאמֶר אֱלֹהִים יוֹסֵף אֶל-תִּירְאוּ כִּי תִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי:

וְהִלָּא אַתֶּם בְּלָכֶם חֲשַׁבְתֶּם עָלֵי רָעָה, וְהִקְדוּשׁ-כְּרוּךְ-הוּא חֲשַׁבָה לְטוֹבָה, וְהִיאָךְ אָנִי לְבָדִי כָל לְהִרְע לָכֶם?.

כִּי כִי תִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי • שְׁמָא בְּמִקְוֹמוֹ אָנִי? בְּתִמְחָה, אִם הָיִיתִי רוֹצֵה לְהִרְע לָכֶם, כְּלוּם אָנִי יָכוֹל?

אור החיים על התורה - מהדורות בלוט, אברמוביץ

אֶלֹא יֵאמֶר שְׁמָע מֵאֲבִיו מִצָּנָה לְהִאחִים לֹמַר אֲלֵיו הִדְבָּרִים הָאֵלֶּם. וְזֶה הוּא אוֹמְרוֹ פֶּעַם ב' לֵאמֹר וְהָבִן: תוֹרָה יז
(יט) כִּי תִתַּחַת אֱלֹהִים וְגו'. פְּרוּשׁ אִם אַתֶּם חִזְבִּים עֲנֵשׁ עַל הִדְבָּר אֱלֹהִים שׁוּפֹט וְלֹא אֶקֶם וְלֹא אֶטֶר. וְטַעַם שֶׁלֹּא מְחַל לָהֶם, אֲפָשָׁר לְצַד שְׁבָנֵי נַח אֵין הִדְבָּר תְּלוּי בְּמַחֲלָתָם כִּי יִחָטְא אָדָם לְחִבְרוֹ כִּמּוֹ שְׁתֵּאמֶר גְּלוּ וּמְחַל הַנִּגְלוּ

הָיוּ מִתְחַבֵּים לְבִסּוּף מִהֲגִלִּיּוֹת וּמִהֲצָרוֹת בְּעַד חֶטֶא זֶה כְּאוֹמְרָם ו"ל (שִׁבְת י'): גְּלוּת מִצָּרִים וְגַם בְּגִלוּת הָאֲחֵרוֹן, וְצָא וּלְמַד מֵה הָיָה לְעֲשֶׂרָה עֲמוּדֵי עוֹלָם: תוֹרָה טו
(טז) וַיֵּצְאוּ אֶל יוֹסֵף וְגו'. צָרִיר לְדַעַת טַעַם אוֹמְרוֹ לֵאמֹר, וְאִם הַכּוֹנֶה לֵאמֹר לְיוֹסֵף, הָיָה לוֹ לֹמַר לֵאמֹר אֶל יוֹסֵף. וְאוּלִי שְׁנִתְכַּנְּנוּ שֶׁלֹּא יֵאמֶר לוֹ הָאוֹמֵר כִּי הָאֲחִים שִׁלְחוּהוּ עַל הִדְבָּר

לְדַעַת לְמָה יְדַבֵּר הַכְּתוּב לִשׁוֹן זֶה שִׁמְשֻׁמְעוֹתוֹ הִרְגִּיל הוּא הִפָּךְ הַכּוֹנֶה, וְהָגַם שְׁאֵין מִקוֹם לְטַעוֹת לְהִבִּין בּוֹ וּזְלוֹת דְּלִמָּא. אִף עַל פִּי כֹן הָיָה לוֹ לֹמַר לִשׁוֹן צוֹדֵק פֶּן אוֹתִי. וְנִרְאֶה כִּי הַכְּתוּב דְּבָרֵי עֲצָמוֹ קָאֵמַר לוֹ, וְהַכּוֹנֶה בְּזֶה שֶׁהֵם יִרְאוּ עַל דְּבָר שֶׁהִלְוִאי שִׁיחִיָּה בֶן שִׁיחִיָּה מְשִׁיב לָהֶם וְהוּא אוֹמְרוֹ יָשִׁיב לָנוּ אֶת כָּל הָרָעָה וְהָיוּ מִצְטַעְרִים הַשְּׁבָטִים בְּשַׁעוֹר שְׁנַצְטַעַר יוֹסֵף מִצָּדֵם וּבְזֶה לֹא

(כ) וְאַתֶּם חֹשְׁבֵתֶם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֹשְׁבָה לְטָבָה
לְמַעַן עֲשֶׂה בַיּוֹם הַזֶּה לְהַחֲיִית עַם־רַב:
כְּוָאתוֹן חֹשְׁבֹתוֹן עָלַי בִּישָׁא מִן קָדָם יי
אַתְחֹשֶׁבֶת לְטָבָא בְּדִיל לְמַעַבְד בְּיוֹמָא הַדִּין
לְקַיְמָא עִם סָגִי:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על"פ 'לקוטי שיחות' כרך ה' עמ' 247 הערה 48 - מתוך 'לקראת שבת')

גם היזק גורם לדברים טובים

ושלום, הנה לבסוף נתבררה האמת שפעולתם גרמה לדבר טוב. ומכיון שהם אלו שגרמו לטובתו של יוסף, לכן שילם להם יוסף על מעשיהם, וגמל להם טובות. ומזה יש ללמוד בנדין-דין, כי הן הן הדברים, וכמבואר בספר התנ"א (אגרת הקודש סימן כה) דכ"ש שבן אדם שהוא בעל בחירה מקללו או מכהו או מזיק ממונו, על האדם לדעת ש"על הנזק כבר נגזר מן השמים והרבה שלוחים למקום" ו"מאת ה' היתה זאת לו". ומעתה, מכיון ש"כל מה דעביד רחמנא לטב עביד" (ברכות ס, ב), ו"אין דבר רע יורד מלמעלה" (בראשית רבה פנ"א, ג, וראה תניא - אגרת הקודש סימן יא), אם-כן, אף אם נראה שהבירוי הזיק לו, מפל-מקום מכיון ש"מאת ה' היתה זאת לו", ברור שבמעשיו אלו גרם לו חבירו דבר טוב ומועיל. ועל הטובה הזאת שגרם לו חבירו במעשיו בשליחותו של מקום, יש לגמול ב"טובות".

[וזה שחבירו נקרא ח'ב' - מבואר זה ב'אגרת הקדש' שם בארוכה, שהוא מצד רוע בחירתו. ואין-פאן-מקומו].

איתא בספר התנ"א (פ"ב): דכאשר "עולה לו מהלב למוח איזו טינא ושינאה חס-ושלום או איזו קנאה או פעס או קפידא ודומיהו" על חבירו, על האדם להסירן ממוחו, ועליו "לעשות ההפך ממש, להתנהג עם חבירו במדת חסד" ו"לסבול ממונו עד קצה האחרון ולא לזעזע חס-ושלום, וגם שלא לשלם לו כפגעלו חס-ושלום, אלא אדרבה לגמול לחיבים טובות, כמו שכתוב בזהר ללמוד מיוסף עם אחיו". ולכאורה תמוה הדבר, דאף שאפשר להבין שעל האדם להעביר על מדותיו ולא לשלם לחבירו כפגעלו רחמנא-ליצלו, אף מדוע עליו "לגמול לחיבים טובות", הרי השני החיב עשה לו רעה, ומדוע עליו לשלם לו על כך בטובה? ויש לבאר הדברים על-פי מה שכתב שם, שדבר זה יש "ללמוד מיוסף עם אחיו".

דהנה אצל יוסף הצדיק, אף שהאחים "חשבתם עלי רעה", מפל-מקום ראו כולם ש"אלקים חשבה לטובה למען עשה ביום הזה, להחיות עם רב" (לשון הכתוב ויחי נ, ט). ונמצא, דהגם שמתחילה היה נראה שהאחים הזיקו ליוסף חס-

♦ שבת קודש י"ח טבת ♦

כא ויכעז לא תדחלון אנא אזון יתכון וית
טפלכון ונחם יתהון ומלל תנחומין על
לבהון:

בהן, ואמר אחי הם, ולבסוף הרג אותם, יש לה אחר שהורג את אחיו? דבר אחר: עשרה גרות לא יכלו לכפות גר אחד וכו'.

(כא) ועתה אל-תיראו אנכי אכלכל אתכם ואת
טפכם וינחם אותם וידבר על-לפם:

ז"ל וידבר על-לפם • דברים המתקבלים על הלב: עד שלא ירדתם לכאן, היו מרגלים עלי שאני עבר, ועל-ידיכם נודע שאני בן חורין, ואני הורג אתכם? מה הבירות אומרות? פת של בחורים ראה ונשתפח

כב ויחביב יוסף במצרים הוא ובית אביו
ויחביב יוסף מאה ועשר שנים:

(כב) ויחביב יוסף במצרים הוא ובית אביו ויחי יוסף
מאה ועשר שנים:

אור החיים על התורה - מהדורת בלוס, אברמוביץ

יין שאינו מתחייב כלום והרי הם פטורים ונכאים גם בדיני שמים: תורה חסלת פרישת ויחי וחמש בראשית

וכות: תורה כ
(כ) ואתם חשבתם וגו' אלהים חשבה לטובה. והרי זה דומה למתכוון להשקות חברו כוס מנת והשקהו כוס

אינו פטור הגולן ממיטה, או אפלו ישראל אם גנב ישראל ומכרו אין ביד הגנב לפטרו לגנב ממנו. ואמר עוד להם כי יש לדון להם משפט

(כג) וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֵשִׁים גַּם בְּנֵי מָכִיר
בֶּן-מְנַשֶּׁה יְלָדוֹ עַל-בְּרֵכֵי יוֹסֵף:
כֹּה יֵאָמֵר עַל-בְּרֵכֵי יוֹסֵף • פְּתִיגוּמוֹ, גִּדְלָן בֵּין בְּרֵכָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך כ עמ' 247)

בה" (יומא כו, א). וַיֵּשׁ לְתֶרֶץ עַל-פִּי חֲדוּשֵׁי שֶׁל ה'חֲתָם סוֹפֵר',
ש'מְרָא דְאַתְרָא' יָכוֹל לְשַׁמֵּשׁ כְּסִנְדֵּק עֲבוּר יוֹתֵר מֵאַח אֶחָד,
כְּשֶׁם שֶׁהִכְהֵן הַגְּדוֹל יָכוֹל לְהַקְטִיר קִטְרֶת פְּרָצוֹנוֹ. וְאַף כָּאן:
יוֹסֵף הָיָה הַשְּׁלִיט עַל הָאָרֶץ, 'מְרָא דְאַתְרָא', וְלִכְּנֵן הֵתֵר לוֹ
לְהִיט סִנְדֵּק לְשָׁנֵי אַחִים.

כד וַאֲמַר יוֹסֵף לְאַחֵיהִי אֲנֹא מְאִית וַיִּזְ מִדְּבַר
דְּכִיר יִתְכּוֹן וַיִּשָּׁק יִתְכּוֹן מִן אֶרְעָא הָדָא
לְאַרְעָא דִּי קִים לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

כה וַאֲמַר יוֹסֵף יְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימֵר מִדְּבַר
דְּכִיר יִי יִתְכּוֹן וְתַסְקוּן יְת גְּרָמֵי מִפָּא:

כו וַיִּמָּת יוֹסֵף בְּר מֵאָה וָעֶסֶר שָׁנִין וַחֲנֻטוֹ
יָתֵה וְשִׁמּוּהִי בְּאֶרְוֹנָא בְּמִצְרַיִם: חזק

גם בְּנֵי מָכִיר . . יְלָדוֹ עַל בְּרֵכֵי יוֹסֵף (ג, כג) כִּד אֶתְלִידוֹ
גְּזִירָנוֹן יוֹסֵף (תרגום וינתן בן עזיאל) הֵינֵנו שְׁיִוֵּסָף הָיָה הַסִּנְדֵּק
שֶׁל בְּנֵי מָכִיר, שֶׁנִּמְוָלוֹ עַל בְּרֵכֵי (פְּרוּשׁ וִינָתָן). וְהַקְשׁוּ עַל כֶּף,
הָרִי מִנְהַג יִשְׂרָאֵל הוּא שֶׁלֹּא לְכַבֵּד אָדָם אֶחָד בְּסִנְדֵּק־אִתּוֹ
שֶׁל שְׁנֵי אַחִים, בְּדוּמָה לְקִטְרֶת, ש'מְעוֹלָם לֹא שָׁנָה אָדָם

(כד) וַיֵּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֲחָיו אֲנֹכִי מֵת וַאלֹהִים פָּקֹד
יִפְקֹד אֶתְכֶם וְהִעֲלֶה אֶתְכֶם מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת
אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:
(כה) וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד
אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהִעֲלֶתֶם אֶת-עַצְמוֹתַי מִזֶּה:

(כו) וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן-מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחֲנֻטוּ אוֹתוֹ
וַיִּישֶׂם בְּאֶרְוֹן בְּמִצְרַיִם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות כרך כה, עמוד 474 ואילך - מותו 'לקראת שבת')

הכח שלא להתפעל מחשף הגלות

שְׁיִוֵּסָף הַצְדִּיק נִמְצָא אֶתָּם בְּצִרַת גְּלוּתָם, נִתְעוֹדְדוּ מִזֶּה
שֶׁלֹּא לְהִתְפַּעֵל מִהִסְבִּיבָה, וְלִהְיוֹת חֲזָקִים בְּדַבְּקוּתָם
לְהַקְבֵּה.

וְעַל-פִּיִּזָּה יֵשׁ לְבָאֵר מַה שֶּׁעַל אֵף גִּדְלָה הַמַּעֲלָה שֶׁל קְבוּרָה
בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל, מִכָּל-מִקוֹם נִטְמָנוּ כְּמָה וְכְמָה מְרוּעֵי יִשְׂרָאֵל
דִּנְקָא בְּחוּץ לְאָרֶץ, כִּי עַל-יְדֵיִזָּה שֶׁנִּשְׁאַרוּ בְּגִלוּת יַחַד עִם
צֶאֱן מְרַעִיתָם, הִנֵּה מִזֶּה שׁוֹאֲבִים עֲדִיד וְחֲזָק בְּעִבּוּדַת ה'.
וְזֶהוּ שְׁסִיּוֹם סִפֵּר בְּרֵאשִׁית הוּא בְּפִסּוֹק "וַיִּישֶׂם בְּאֶרְוֹן
בְּמִצְרַיִם", וְתַכְף מְכַרִּיזִים "חֲזָק חֲזָק וְנִתְחַזַּק", שֶׁהוּא הַחֲזָק
שֶׁמְקַבְּלִים מְרוּעֵי יִשְׂרָאֵל, בְּהִיטָנוּ בְּמִצַּר הַגְּלוּת, עַד אֲשֶׁר
יָבוֹא הַגּוֹאֵל בְּמִהְרָה בְּיָמֵינוּ.

וַיִּישֶׂם בְּאֶרְוֹן בְּמִצְרַיִם: (סיום פרשתנו)

יְדוּעַ הַפֶּלֶל ד' "מִסִּימִין בְּטוֹב" (עֵיין תּוֹסֵפוֹת סוּף נִדָּה, וְעוֹד),
וְאִם-כֵּן תִּמְוָה, מְדוּעַ סִיּוֹם סִפֵּר בְּרֵאשִׁית הוּא בְּזֶה שְׁיִוֵּסָף
נִקְבֵּר בְּמִצְרַיִם, הָרִי לְכַאֲוָה זֶהוּ הַכֶּף הַשְּׁבַח, שֶׁלֹּא זָכָה
יוֹסֵף לִיקְבֵּר מִיַּד בְּאָרֶץ יִשְׂרָאֵל וְנִשְׁאַר בְּמִצְרַיִם?
וַיֵּשׁ לוֹמֵר בְּזֶה עַל-פִּי מַה שֶּׁכָּתֵב ב'ש"ף עַל הַתּוֹרָה (פְּרִשְׁתָּנוּ
מִז, כט), שֶׁהִטְעַם לִזֶּה שֶׁנִּקְבֵּר יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם וְלֹא בְּאָרֶץ
יִשְׂרָאֵל הוּא, כִּי יַעֲקֹב אָמַר לְיוֹסֵף "אַתָּה צָרִיף שְׁתַּגֵּן עֲלֵיהֶם
כֹּי וְאַתָּה צָרִיף לְמִשְׁפַּחָה לָּהֶם חֵן וְחֶסֶד כָּל זְמַן שֶׁהֵם בְּגִלוּת,
וְלִלְכַת עִמָּהֶם וּלְמִשְׁכָּם בְּמִדְבָּר".
וְנִמְצָא, שֶׁאַדְרָבָה, מְקַבְּלוֹת יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם שֶׁאִבּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
עֲדִיד וְחֲזָק, דָּאָף שֶׁהָיוּ בְּתוֹף גְּלוּת קִשָּׁה, הִנֵּה בְּיָדָם

חזק חזק ונתחזק

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן חסלת פרשת ויחי

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רמג - רמד

דְּבָרָךְ: ג ז גִּמְלָה עַל־עֲבֹדְךָ אֲחִיָּה וְאַשְׁמְרָה
 דְּבָרָךְ: יח גִּלְעָיִי וְאַבְיָטָה נִפְלְאוֹת מִתּוֹרָתְךָ:
 יט גֵּר אֲנֹכִי בָאָרֶץ אֶל־תִּסְתֵּר מִמֶּנִּי מִצּוֹתֶיךָ:
 כ גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאבָּה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־עַתָּה:
 כא גְּעֻרַת זָדִים אַרְוִירִים הַשִּׁנִּים מִמִּצּוֹתֶיךָ: כב גֵּל
 מַעְלֵי חֶרֶף וּבֹז פִּי עֲדִיתִךָ נִצַּרְתִּי: כג גַּם יֵשְׁבוּ
 שָׂרִים בִּי נִדְּבָרוּ עֲבֹדְךָ יִשִּׁיחַ בַּחֲקִיךָ: כד גַּם־
 עֲדִיתִךָ שָׁעֲשָׁעִי אֲנִישִׁי עֲצָתִי: ד כה דְּבָקָה לַעֲפָר
 נִפְשִׁי חֲיִנִּי כְּדְבָרְךָ: כו דֶּרֶכִּי סִפְרָתִי וְתַעֲנִנִי לְמַדְנִי
 חֲקִיךָ: כז דֶּרֶךְ־פִּקּוּדֶיךָ הִבִּינִי וְאַשִּׁיחָה
 בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: כח דִּלְפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה קִיַּמְנִי
 כֹּדֶדְךָ: כט דֶּרֶךְ־שֹׁקֶר הָסַר מִמֶּנִּי וְתוֹרָתְךָ חֲנִנִי:
 ל דֶּרֶךְ־אֱמוּנָה בַּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: לא דְּבַקְתִּי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְיָשֻׁנִּי: לב דֶּרֶךְ־מִצּוֹתֶיךָ
 אֲרוּץ בִּי תַרְחִיב לִפְנֵי: ה לג הוֹרֵנִי יְהוָה דֶּרֶךְ חֲקִיךָ
 וְאַצְרִנָּה עֶקֶב: לד הִבִּינִי וְאַצְרָה תּוֹרָתְךָ
 וְאַשְׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב: לה הִדְרִיכֵנִי בְּנֵתִיב מִצּוֹתֶיךָ
 כִּי־בו חֲפָצְתִּי: לו הִטֵּלְפִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאַל־
 אֶל־בָּצַע: לו העֲבֵר עֵינִי מֵרְאוֹת שׁוֹא בְּדֶרֶכְךָ
 חֲיִנִּי: לח הִקֵּם לַעֲבֹדְךָ אֱמֶרְתְּךָ אֲשֶׁר לִירָאתְךָ:
 לט העֲבֵר חֶרְפָּתִי אֲשֶׁר יִגְרָתִי בִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 טוֹבִים: מ הִנֵּה תֹאבְתִי לְפָקֶדְךָ בְּצִדְקָתְךָ חֲיִנִּי:
 ו מא וַיִּבְאֵנִי חֶסֶדְךָ יְהוָה תִּשְׁוַעְתְּךָ כְּאֱמֶרְתְּךָ:
 מב וְאַעֲנֶה חֶרְפִּי דָבָר כִּי־בִטַּחְתִּי כְּדְבָרְךָ: מג וְאַל־
 תִּצַּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת עַד־מָאֵד בִּי לְמוֹשְׁפָּטְךָ
 יחֲלֹתִי: מד וְאַשְׁמְרָה תּוֹרָתְךָ תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד:
 מה וְאַתְחַלְכֶּה בִּרְחֹבָה בִּי פִקּוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי:
 מז וְאַדְבָּרָה בְּעֲדִיתֶיךָ נֶגֶד מַלְכִּים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
 מז וְאַשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: מח וְאַשֶּׁא־
 כִּפִּי אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאַשִּׁיחָה בַּחֲקִיךָ:
 ז מט זְכַרְדְּכָה לַעֲבֹדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחֲלַתִּנִּי: נ וְאֵת
 נִחְמָתִי בַעֲנִי בִּי אֱמֶרְתְּךָ חֲיִתִּנִּי: נא זָדִים חֲלִיצִנִי
 עַד־מָאֵד מִתּוֹרָתְךָ לֹא נָטִיתִי: נב זְכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ
 מִעוֹלָם: א יְהוָה וְאַתְנַחֵם: גג זִלְעָפָה אֲחוֹתִנִי

מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תּוֹרָתְךָ: נד זְמֵרוֹת הַיּוֹדֵלִי חֲקִיךָ
 בבית מְגוּרִי: נה זְכַרְתִּי בְלִילָה שְׁמוֹךְ יְהוָה
 וְאַשְׁמְרָה תּוֹרָתְךָ: נו זֹאת הִיִּתַּחֲלִי בִּי פִקּוּדֶיךָ
 נִצַּרְתִּי: ח נז חֲלָקִי יְהוָה אֱמֶרְתִּי לְשֹׁמֵר דְּבָרֶיךָ:
 נח חֲלִיתִי פִנְיֶךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִי כְּאֱמֶרְתְּךָ:
 נט חֲשַׁבְתִּי דְרָכִי וְאַשִּׁיבָה רַגְלִי אֶל־עֲדִיתֶיךָ:
 ס חֲשַׁתִּי וְלֹא הִתְמַהֲמַהְתִּי לְשֹׁמֵר מִצּוֹתֶיךָ:
 סא חֲבָלֵי רִשְׁעִים עוֹדְנִי תּוֹרָתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 סב חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי
 צִדְקָתְךָ: סג חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר יִרְאוּךָ וְלִשְׁמֹרִי
 פִּקּוּדֶיךָ: סד חֶסֶדְךָ יְהוָה מְלֵאָה הָאָרֶץ חֲקִיךָ
 לְמַדְנִי: ט סה טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עֲבֹדְךָ יְהוָה
 כְּדְבָרְךָ: סו טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי בִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הֶאֱמַנְתִּי: סז טָרַם אֶעֱנֶה אֲנִי שֹׁנֵג וְעִתָּה אֱמַרְתְּךָ
 שְׁמַרְתִּי: סח טוֹב־אֵתָה וּמִטִּיב לְמַדְנִי חֲקִיךָ:
 סט טָפְלוּ עָלַי שֹׁקֶר וְזִדִּים אֲנִי בְּכָל־לֵב: א אֲצַר
 פִּקּוּדֶיךָ: ע טָפַשׁ כַּחֲלָב לִבִּי אֲנִי תּוֹרָתְךָ
 שִׁעֲשַׁעְתִּי: עא טוֹב־לִי כִי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֶלְמֹד
 חֲקִיךָ: עב טוֹב־לִי תּוֹרַת־פִּיךָ מֵאֲלֹפִי וְהֵב וְכַסֶּף:
 י עג יָדֶיךָ עָשׂוּנִי וַיְכַוְּנוּנִי הִבִּינִי וְאַלְמֹדָה
 מִצּוֹתֶיךָ: עד יִרְאִיךָ יִרְאוּנִי וְיִשְׁמְחוּ בִּי לְדְבָרְךָ
 יחֲלַתִּי: עה יִדְעָתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֱמוּנָה
 עֲנִיתִנִּי: עו יִחֲנֵנִי חֶסֶדְךָ לְנַחֲמִנִי כְּאֱמֶרְתְּךָ
 לַעֲבֹדְךָ: עז יִבְאֹנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה בִּי־תּוֹרָתְךָ
 שִׁעֲשַׁעִי: עח יִבְשׁוּ זָדִים כִּי־שֹׁקֶר עוֹתוֹנִי אֲנִי
 אֲשִׁיחַ בְּפִקּוּדֶיךָ: עט יֵשׁוּבוּ לִי יִרְאוּךָ
 וְיִדְעִי עֲדִיתֶיךָ: פ יִהְיִלְפִי תָמִים בַּחֲקִיךָ לְמַעַן לֹא
 אֲבוֹשׁ: כ פֹּא כָלְתָה לְתִשְׁוַעְתְּךָ נִפְשִׁי לְדְבָרְךָ
 יחֲלַתִּי: כב כָּלוּ עֵינִי לְאֱמֶרְתְּךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: כג כִּי־יִחֲיִיתִי כְּנָאֵד בְּקִיטוֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: כד כִּמְהָ יִמְיַעֲבֹדְךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְּרִדְפִי
 מִשְׁפָּט: כה כְּרוֹלִי זָדִים שִׁיחוֹת אֲשֶׁר לֹא
 כִּתּוֹרָתְךָ: כו כָּל־מִצּוֹתֶיךָ אֱמוּנָה שֹׁקֶר וְרִדְפוֹנִי
 עוֹרְנִי: כז כִּמְעַט כָּלוֹנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֹזֶבְתִּי

פְּקֻדֶיךָ: פח כַּחֲסֻדְךָ חִינִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ:
 ל פֶּט לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נֶצֶב בַּשָּׁמַיִם: צ לְדֹר
 וָדֹר אֱמוּנָתְךָ כּוֹנֵנֶת אֶרֶץ וּתְעֻמֹּד: צא לְמִשְׁפָּטֶיךָ
 עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הִכַּל עֲבָדֶיךָ: צב לִוְלִי תוֹרַתְךָ
 שֶׁשִּׁעֲשִׂי אֹז אֲבֹדְתִי בְּעֵינַי: צג לְעוֹלָם לֹא־אֶשְׁכַּח
 פְּקוּדֶיךָ כִּי בָם חִייתִנִּי: צד לִךָ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פְּקוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: צה לִי קִוּוּ רִשְׁעִים לֹא־בִדְנִי
 עֲדוֹתֶיךָ אֲתַבּוֹנֶן: צו לְכָל־תַּכְלָה רֵאִיתִי קֶץ רַחֲבָה
 מִצּוֹתְךָ מָאֹד: מז מִה־אֲהַבְתִּי תוֹרַתְךָ כָּל־הַיּוֹם
 הִיא שִׁיחַתִּי: צח מֵאִיבִי תַחֲפֹמֵנִי מִצּוֹתְךָ כִּי
 לְעוֹלָם הִיא־לִי: צט מִכָּל־מַלְמְדֵי הַשִּׁפְלָתִי כִּי
 עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי: ק מִזִּקְנִים אֲתַבּוֹנֶן כִּי פְּקוּדֶיךָ
 נִצְרַתִּי: קא מִכָּל־אֶרֶח רָע כָּלֹאֲתִי רִגְלִי לִמְעַן
 אֲשַׁמֵּר דְּבָרְךָ: קב מִמִּשְׁפָּטֶיךָ לֹא־סִרַתִּי כִּי־אַתָּה
 הוֹרַתִּנִּי: קג מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲפִי אֲמַרְתָּ מִדְּבַשׁ לִפִּי:
 קד מִפְּקוּדֶיךָ אֲתַבּוֹנֶן עַל־פֶּן שְׁנֹאתִי | כָּל־אֶרֶח
 שָׁקֵר: נ קה גֵּר־לִרְגְלִי דְּבָרְךָ וְאוֹר לְנִתִּיבֹתִי:
 קו נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקְיִימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קז נַעֲנִיתִי עַד־מָאֹד יְהוָה חִינִי כִּדְבָרְךָ: קח נִדְּבֹת
 פִּי רִצְהֵנָּה יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמִדְּנִי: קט נִפְשִׁי
 בִּכְפִי תָמִיד וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: קי נִתְּנוּ רִשְׁעִים
 פֶּח לִי וּמִפְּקוּדֶיךָ לֹא תָעִיתִי: קיא נִחַלְתִּי עֲדוֹתֶיךָ
 לְעוֹלָם כִּי־שִׁשּׁוֹן לִפִּי הִמָּה: קיב נָטִיתִי לִפִּי
 לַעֲשׂוֹת חֲקִיד לְעוֹלָם עֵקֶב: קיג סַעֲפִים שְׁנֹאתִי
 וְתוֹרַתְךָ אֲהַבְתִּי: קיד סִתְּרִי וּמִגְנִי אֶתָּה לְדְּבָרְךָ
 יַחֲלִתִּי: קטו סוֹרוּ־מִמֶּנִּי מִרְעִים וְאַצְרָה מִצּוֹת
 אֱלֹהֵי: קטז סִמְכֵנִי כְּאֲמַרְתָּ וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְיֹשְׁנִי
 מִשֹּׁבְרִי: קיז סַעֲדֵנִי וְאוֹשָׁעָה וְאוֹשָׁעָה בַּחֲקִיד
 תָּמִיד: קיח סִלִּית כָּל־שׁוֹגִים מִחֲקִיד כִּי־שָׁקֵר
 תִּרְמִיתֶם: קיט סִגִּים הַשִּׁבְתָּ כָּל־רִשְׁעֵי־אֶרֶץ לְכֹן
 אֲהַבְתִּי עֲדוֹתֶיךָ: קכ סָמַר מִפְּחָדְךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ וְרֵאתִי: ע קכא עָשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 בְּלִיתִּיחִנִּי לַעֲשׂוֹתִי: קכב עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֱלֹ־
 יַעֲשִׂקֵנִי זֵדִים: קכג עֵינִי כָּלוּ לִישׁוּעָתְךָ וּלְאֲמַרְתִּי
 צִדְקָךָ: קכד עָשָׂה עִם־עֲבָדְךָ כַּחֲסֻדְךָ וְחֲקִיד

לְמִדְּנִי: קכה עֲבָדְךָ־אֲנִי הִבִּינִי וְאַדְעָה עֲדוֹתֶיךָ:
 קכו עַת לַעֲשׂוֹת יְהוָה הִפְרוּ תוֹרַתְךָ: קכז עַל־פֶּן
 אֲהַבְתִּי מִצּוֹתֶיךָ מִזֶּהֶב וּמִפָּז: קכח עַל־פֶּן |
 כָּל־פְּקוּדֵי כָל יִשְׁרָתִי כָּל־אֶרֶח שָׁקֵר שְׁנֹאתִי:
 פ קכט פְּלֹאוֹת עֲדוֹתֶיךָ עַל־פֶּן נִצְרַתֶם נַפְשֵׁי:
 קל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֹאִיר מִבֵּין פְּתִיִּים: קלא פִּי־פָּעַרְתִּי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצּוֹתֶיךָ יֵאָבְדִי: קלב פִּנְה־אֱלִי וּחִנִּי
 כְּמִשְׁפָּט לְאֲהַבִּי שִׁמְךָ: קלג פִּעְמִי הִכֵּן בְּאֲמַרְתָּךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־כִּי כָל־אֲנוֹן: קלד פִּדְנִי מִעֲשָׁק אָדָם
 וְאַשְׁמְרָה פְּקוּדֶיךָ: קלה פִּנְיָךְ הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלִמְדִנִּי
 אֶת־חֲקִיד: קלו פִּלְגִי־מִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל לֹא־שָׁמְרוּ
 תוֹרַתְךָ: צ קלא צִדִּיק אֶתָּה יְהוָה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קלכ צוֹיֹת צִדֵּק עֲדוֹתֶיךָ וְאַמוּנָה מָאֹד:
 קלט צִמְתָּנִי קִנְאָתִי כִּי־שָׁכַחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי:
 קמ צְרוּפָה אֲמַרְתָּ מָאֹד וְעֲבָדְךָ אֲהַבָה:
 קמא צַעִיר אֲנִכִּי וְנִבְזָה פְּקֻדֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:
 קמב צִדְקָתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת: קמג צֹר־
 וּמִצּוֹק מִצָּאֵנִי מִצּוֹתֶיךָ שֶׁשִּׁעֲשִׂי: קמד צִדֵּק
 עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם הִבִּינִי וְאַחִיָּה: ק קמה קָרָאתִי
 בְּכָל־לֵב עֲנִי יְהוָה חֲקִיד אֲצִרָה: קכו קָרָאתִיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹתֶיךָ: קכז קִדְמָתִי בְּנִשְׁפָּה
 וְאוֹשָׁעָה לְדְּבָרְךָ יַחֲלִתִּי: קכח קִדְמוּ עֵינֵי אֲשֶׁמְרוֹת
 לְשִׁיחַ בְּאֲמַרְתָּךָ: קכט קוֹלִי שִׁמְעָה כַּחֲסֻדְךָ יְהוָה
 כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קכ קָרְבוּ רַדְפִּי וְזִמָּה מִתוֹרַתְךָ
 רַחֲקוּ: קכא קָרֹב אֶתָּה יְהוָה וְכָל־מִצּוֹתֶיךָ אֱמֶת:
 קכב קִדְם יָדַעְתִּי מִעֲדוֹתֶיךָ כִּי לְעוֹלָם
 יִסְדָּתֶם: ר קכג רֵאֵה־עֵינֵי וְחַלְצֵנִי כִּי־תוֹרַתְךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: קכד רִיבָה רִיבִי וְגֵאלֵנִי לְאֲמַרְתָּךָ חִינִי:
 קכה רַחוּם מִרְשָׁעִים יִשׁוּעָה כִּי־חֲקִיד לֹא דִרְשׁוּ:
 קכז רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינִי: קכז רַבִּים
 רַדְפִּי וְצָרִי מִעֲדוֹתֶיךָ לֹא נָטִיתִי: קכח רֵאִיתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּסְטָה אֲשֶׁר אֲמַרְתָּ לֹא שָׁמְרוּ:
 קכט רֵאֵה כִּי־פְקוּדֶיךָ אֲהַבְתִּי יְהוָה כַּחֲסֻדְךָ חִינִי:
 קכ ראש־דְּבָרְךָ אֱמֶת וּלְעוֹלָם כָּל־מִשְׁפָּט צִדְקָךָ:
 ש קכא שָׁרִים רַדְפוּנִי חֲנֹם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִפִּי:

קסב שֶׁשׁ אֲנִי עַל־אֲמַרְתָּךְ כְּמוֹצֵא שָׁלַל רַב:
 קסג שֶׁקֶר שְׁנֵאתִי וְאֲתַעֲבֶה תוֹרַתְךָ אֲהַבְתִּי:
 קסד שֶׁבַע בַּיּוֹם הִלְלִיתִיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךְ:
 קסה שְׁלוֹם רַב לְאֹהֲבֵי תוֹרַתְךָ וְאִין־לָמוּ מִכְשׁוֹל:
 קסו שֶׁבִרְתִּי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וּמִצוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
 קסז שְׁמִירָה נִפְשִׁי עֲדִיתִיךָ וְאַהֲבָם מְאֹד:
 קסח שְׁמִרְתִּי פִקּוּדֶיךָ וְעֲדִיתִיךָ כִּי כָל־דֶּרֶכִּי נִגְדֶּךָ:
 ת קִסְט תִּקְרַב רַגְלִי לִפְנֵיךָ יְהוָה בְּדֶבְרְךָ הִבִּינִי:

קע תָּבוֹא תַחֲנַנְתִּי לִפְנֵיךָ פֶּאֶמְרַתְךָ הִצִּילֵנִי:
 קעא תַּפְעֲנָה שְׁפָתֵי תְהִלָּה כִּי תִלְמַדְנִי חֲקִיד:
 קעב תַּעֲזֵן לְשׁוֹנִי אֲמַרְתָּךְ כִּי כָל־מִצּוֹתֶיךָ צִדְקָה:
 קעג תְּהִי־יָדְךָ לְעֶזְרִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בְּחִרְתִּי:
 קעד תִּנְאֲבִתִּי לִישׁוּעַתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שִׁעֲשִׂעִי:
 קעה תַּחֲיֵ־נַפְשִׁי וְתִהְיֶה־לְךָ וּמִשְׁפָּטֶךָ יַעֲזָרֵנִי:
 קעו תַּעֲלִיתִי בְּשֶׁה אֲבֹד בִּקְשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא שָׁכַחְתִּי:

קב.

ויכוח על אותן המדברים לשון הרע והיאך הורגת אף במקום רחוק יותר מכלי זין:

א שִׁיר הַמַּעֲלוֹת אֶל־יְהוָה בַּצִּרְתָּה לִּי
 קָרָאתִי וַיַּעֲנֵנִי: ב יְהוָה הִצִּילָה נַפְשִׁי מִשְׁפַּת־
 שֶׁקֶר מִלְשׁוֹן רַמְיָה: ג מִהִיתִן לִּי וּמִהִיָּסִיף לִּי
 לְשׁוֹן רַמְיָה: ד חֲצִי גִבּוֹר שְׁנוּנִים עִם גַּחֲלִי

רַתְמִים: ה אוֹיְהִלִּי בִּירְגָרְתִּי מִשֶּׁשׁ שְׁכָנִתִּי
 עַם־אֲהֵלִי קָדָר: ו רַבַּת שְׁכֵנָה־לָּהּ נַפְשִׁי עִם
 שׁוֹנֵא שְׁלוֹם: ז אֲנִי־שְׁלוֹם וְכִי אֲדַבֵּר הִמָּה
 לַמַּלְחָמָה:

המשך ביאור למס' פסחים ליום חמישי עמ' א

1 ואף על פי כן קָא קְרִי לָהּ - התורה קוראת בכל מקום לקמח
 2 המנחות 'סולת' שהוא קמח נקי, ומבואר שניתן לעשות פת נקיה גם
 3 בלא לתיתת החטים, ונודחית הוכחת רבא להחזיר לתיתת חטים
 4 בפסת, מדברי הברייתא שיוצאים ידי מצות אכילת מצה בפת
 5 נקיה.
 6 אומרת הגמרא: הָדָר - ושוב חזר ואמר רבא, לא רק שמותר לללות
 7 חטים בפסת, אלא אף מִצָּחָה לללות אותן לצורך מצת מצוה,
 8 שְׁנֵאמַר (שמות יב יז) 'וְשִׁמְרְתֶם אֶת הַמִּצּוֹת', כלומר, צריך לשמור את
 9 המצות מחימוץ, ואי לא דְּבָעִי - ואם אין החטים צריכים לתייתת,
 10 שִׁמּוֹר לְמָא - ממה ישמרו, והלא כל זמן שלא באו במים אינן
 11 יכולות להחמיץ. ואי שִׁמּוֹר דְּלִישָׁה - ואם תאמר שיקיים מצות
 12 שמירה בכך שישמור את הבצק מעת לישתו ואילך, שאז יש בו
 13 מים ועלול להחמיץ, והלא שִׁמּוֹר דְּלִישָׁה בלבד לאו שִׁמּוֹר הוא
 14 לקיים בו מצות שימור, אלא צריך שיתחיל לשמור קודם לכן,
 15 דְּהָרִי אִמֵּר רַב הוּנָא, בְּצִקוֹת שֶׁל נִגְרִים שִׁנִּיר עֲלִיהֶם שֶׁלָּא
 16 הִחְמִיצוּ, אֲדָם מְטָלָא כְּרִיסוֹ ו-אוכל הרבהו מִהֵן בליל פסח, וְכִלְכִּד
 17 שִׁיאֲכַל בֵּית מִצָּה שֶׁנִּשְׁתַּמְרָה לִשְׁם מִצַּת מִצּוֹה בְּאַחֲרֵיהֶן, לִשְׁם
 18 מִצּוֹה, ומדויק, שדווקא בְּאֲכִילָה הִתְחַלְתָּה שְׁמִירָה מִמִּצָּה
 19 שֶׁנִּשְׁתַּמְרָה לִשְׁמָה אֵין - אכן יוצא ידי חובת אכילת מצה, אך
 20 בְּאֲכִילָה הִתְחַלְתָּה שְׁמִירָה מִמִּצָּה שֶׁנִּשְׁתַּמְרָה מִבְּצִקוֹת שֶׁל נִכְרִים
 21 לֹא, וְמָא מְעָמָא - ומה הטעם בזה, ודאי מִשּׁוּם דְּלֹא עָבַד כְּהוּ שִׁמּוֹר
 22 שֶׁלָּא שִׁמְרָם לִשְׁם מִצָּה, ואף שידוע שלא הִתְחַמְצָה, אך אם כן
 23 קָשָׁה, וְלִעֲבֹד לִיָּה - שיעשה לבצק זה שִׁמּוֹר לִשְׁם מִצָּה מִתְחַלְתָּה
 24 וְאִילָךְ, שְׁלֹאחַר שֶׁלֶקַח אֶת הַבֶּצֶק מִתְחַבְרִי יִתְקַן לִפְנֵי לִשְׁם מִצָּה,
 25 כְּגוֹן בְּמִלְאכַת עֲרִיכְתוֹ וְהִחְלָתוֹ וְהִכְנָסְתוֹ לַתּוֹר, שֶׁבִּכך תחשב
 26 הַמִּצָּה שְׁמִירָה מִמֶּנּוּ מְשׁוּמְרָה, וְיֵצֵא בָּהּ יְדֵי חוּבָה. אֲלָא לֹא שִׁמְעַ
 27 מִיָּה - ודאי מוכח מזה, שִׁמּוֹר מְעִיקָרָא בְּעֵינֵי - צריך שימור
 28 לַמִּצָּה מִתְחִילַת עֲשִׂיתָהּ, ואין די בשימור מהלישה ואילך, אלא
 29 אף קודם לכן צריך לשמרה לִשְׁם מִצָּה, וללא לתיתת החטים אין

30 ממה לשמרה קודם הלישה.
 31 הגמרא דוחה את ראיתו של רבא מדברי רב הונא: וְמָא - ומנן
 32 שטעמו של רב הונא שלא ניתן לצאת ידי חובת מצה, במצה
 33 שנאפתה מבצק של נכרי, הוא משום שצריך שימור אף קודם
 34 הלישה, דִּילְמָא שְׁאֵנִי הָתֵם - הרי יתכן שבאמת אין צריך שימור
 35 קודם הלישה בעורן חטים וקמח, ושם בבצקות של נכרים הדין
 36 שונה שאין די להם בשימור מאפיה, משום דְּבָעִידָנָא דְּנִתְחִית -
 37 שבזמן שירד לשימור מחמיץ, כלומר בזמן שבו נצרך לשמרה
 38 מפני החימוץ, שהוא הלישה שאז נותן מים בקמח שהוא דבר
 39 המחמיץ, לא עָבַד (-עשה) לָהּ שִׁמּוֹר לִשְׁם מִצָּה, שהרי הנכרי
 40 לש את הבצק בתחילתו, אֲכַל הֵיכָא דְּבָעִידָנָא דְּנִתְחִית - באופן
 41 שבזמן שירד לשימור, עָבַד (-עשה) לָהּ שִׁמּוֹר לִשְׁם מִצָּה, הָכִי
 42 נָפִי - אכן יהיה הדין כך, דְּשִׁמּוֹר דְּמִשְׁעַת הִלְישָׁה ואילך הָיוּ
 43 (-נחשבו) שִׁמּוֹר, אך קודם לכן אין צריך לעשות שימור, ושלא
 44 כדברי רבא.
 45 הגמרא מוכיחה שאף שנדחתה ראיית רבא, מכל מקום לא חזר בו
 46 מדבריו: וְאִפִּילוּ הָכִי - ואף שנדחתה ראיתו מבצקות של נכרים,
 47 מכל מקום לא הָדָר בֵּיה - לא חזר בו רבא ממה שהצריך שימור
 48 לִשְׁם מִצָּה גַם קודם הלישה, דְּהָרִי אִמֵּר לָהּ רַבא לְהִנְהוּ דְּמִתְחַבְרִי
 49 בִּיָּפִי - לאלו שהופכים את העומרים לצורך הערמתם בגורן,
 50 וקושרים אותם בימות הקציר, כִּי מִתְחַבְרִי - כאשר אתם הופכים
 51 את העומרים, הָפִיכּוּ - הפכו אותם לְשׁוֹם (לשם) מִצָּה לִשְׁם מִצָּה
 52 בפסת, והוזכרו בשמירתם כדי שיהיו ראויים למצה. אֲלָמָא קָסְבִּיר -
 53 ומוכח שסבר רבא, שחובת שִׁמּוֹר לִשְׁם מִצָּה הוא מְעִיקָרָא -
 54 מתחילת עשייתה, כלומר, שֶׁמִּתְחַלְתָּ וְעַד סוּפֹה של מעשה המצה
 55 בְּעֵינֵי - צריכים לעשות את השימור, ולכן מעת קצירת החטים
 56 לצורך עשיית המצה, יש לשומרם מחימוץ.
 57 מעשה באמורא נוסף שהקפיד על שימור המצות לפסח מחמיץ אף
 58 קודם הלישה: מִרְ בְּרִיָּה (-בנו) דְּרַבְרִבָּנָא,

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראווי הי לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"ב טבת מפרק סו עד סוף פרק סח	יום רביעי - ט"ו טבת מפרק עז עד סוף פרק עח
יום שני - י"ג טבת מפרק סט עד סוף פרק עא	יום חמישי - ט"ז טבת מפרק עט עד סוף פרק פב
יום שלישי - י"ד טבת מפרק עב עד סוף פרק עו	יום שישי - י"ז טבת מפרק פג עד סוף פרק פז
שבת קודש - י"ח טבת פרק כ מפרק פח עד סוף פרק פט	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"ב טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' טו, והנה מדרגה... עד עמ' 30, במ"א:

ליקוטי אמרים

את חושך העולם לאור של קדושה, ואת הטעם המר (של נפשו) 43
הבהמית ויצרו הרע) הפך לתענוג ולמתיקות (הקדושה), לפני 44
שהגיע לכאן – יכול להיכנס לכאן, הרי, ש"צדיק גמור" הוא זה 45
שמהפך את החושך לאור, הוא מעלה את הנפש הבהמית לאור 46
הקדושה. להלן, מוסיף 47
רבנו הזקן טעם נוסף על 48
מה שצדיקים בסוג נעלה 49
יותר, נקראים "בני 50
עליה"⁸: 51
ועוד – טעם נוסף, מדוע 52
נקראים בני עליה, 53
מפני שגם עבודתם 54
בבחינת "ועשה טוב" 55
בקינים התורה 56
ומצותיה, הוא לצורך 57
גבוה ומעלה מעלה עד 58
רום המעלות, – מטרת 59
עבודתם היא לשם הקב"ה 60
בלבד עד למעלות 61
ולמדריגות הנעלות 62
ביותר, ולא – עבודתם 63
אינה, כדי לדבקה בו 64
ותפוך בלבד – כדי, 65
לרוות – בעבודתם, 66
צמאון נפשם הצמאה 67
לָהּ, – כלומר, לא כמו שהדבר הוא באלה שאינם במדריגה 68
זו, המקיימים מצוות ולומדים תורה, מפני שבכך הם "מרוויגם" 69
את צמאונם לאלקות, ותשוקתם העזה "להידבק" בקב"ה – שכן, 70
עלידי קיום תורה ומצוות דבק ומתחבר היהודי בקב"ה. בָּמוֹ 71
שָׁתוּבִי? "הוי כָּל צִמָּא לְבוֹ לַמִּים", – הנביא מכריז: כל אלה 72
הצמאים לאלקות – ילמדו תורה שנמשלה למים. וְכִמוֹ שָׁתוּבִי 73
בְּמָקוֹם אַחֵר, – שמשמעות ה"צמאון" הוא לאלקות. שכן, אם 74
ה"צמאון" הוא לתורה, לא היה צריך הנביא להשתמש בצורת 75
ההכרזה "הוי! ולהורות "לבו למים" – לתורה, כי מי שצמא 76
לתורה – הרי התורה מוכנה לפניו ללמוד בה! אלא הכוונה היא: 77
מי שצמא לאלקות, מורה לו הנביא, ללמוד תורה, כי על-ידי-זה 78
יתדבק ויתאחד עם הקב"ה. ואילו "בני העליה" בהם מדובר כאן, 79
הם דרגה נעלית יותר: קיומם את המצוות ולימודם את התורה 80
אינם רק כדי לרוות צמאונם לאלקות, שהרי בכך יש בצורה 81
עדינה משום ריווי הרגש העצמי שלהם וטובתם העצמית, שכדי 82
ל"הרוויח" הקירוב להקב"ה – הם עושים אותם ענינים המביאים 83
לאותו קירוב – אֵלָּא – עבודתם היא, כְּפִרְשׁוֹ ב'תְּקוּנִים'¹⁰: 84

1 וְהִנֵּה, מִדְּרָגָה זו – "צדיק שאינו גמור" ו"צדיק ורע לו",
2 מִתְחַלֶּקֶת לְרִבְבוֹת מִדְּרָגוֹת – המתבטאות, בְּעֵינֵי בְּחִינַת
3 מְעוֹט הָרַע הַנִּשְׁאָר – איכות אותו מעט רע שנשאר בצדיק,
4 מֵאַחַת מֵאַרְבַּע יְסוּדוֹת הָרָעִים, – יש שנשאר בו מייסוד המים,
5 ויש – מייסוד האש, וכך
6 הלאה. כן הן שונות זו מזו
7 בכמות הרע שנשאר
8 ובמדת ביטולו לטוב. יש
9 אשר הרע שנשאר בו הוא
10 במדה קצת גדולה יותר,
11 אלא שהוא "בטל"
12 בששים", הטוב גדול פי
13 ששים מן הרע, כך שהרע
14 בטל בששים, כי אין טעמו
15 נרגש כלל. אך, יש גם,
16 שהרע שנשאר הוא פחות
17 מחלק הששים, וביטולו
18 לטוב הוא "ביטול באלף",
19 אחד כנגד אלף, או יותר
20 מכך: וְכֵעֵנִי בְּטוֹלוֹ
21 בְּמְעוֹטוֹ בְּשִׁשִּׁים עַל-
22 דְּרָגַת-מִשְׁלֵּל, או בְּאַלְף
23 וּרְבֵבָה וְכִיּוֹצֵא עַל-דֶּרֶךְ
24 מִשְׁלֵּל. – במדת הביטול
25 לטוב, בששים, באלף,
26 ברבבה וכדומה, תלוי השוני הקיים במדריגותיו של הצדיק
27 שאינו גמור, וְהֵן הֵם בְּחִינַת צִדִּיקִים תְּרַבִּים שֶׁבְּכָל הַדְּרוֹת,
28 – אותם צדיקים שהם בבחינת "צדיק שאינו גמור", בְּרֵאִיתָא
29 בְּנִמְרָא – כמו שאנו מוצאים בגמרא: דְּתַמְנִסָּר אֲלֵפִי צִדִּיקִי
30 קִיָּיִמי בְּמִיתָה תְּקוּשׁוֹתֵיהֶן הָיוּ. – שמונה עשר אלף צדיקים
31 קיימים לפני הקב"ה. כל כך הרבה מדריגות בצדיקים, אך כל
32 אלה בדרגת "צדיק שאינו גמור". אֵךְ עַל מַעֲלַת צִדִּיק גָּמוֹר,
33 הוּא שְׁאֵמֵר רַבִּי שְׁמֵעוֹן בֶּן יוֹחָנָן: – מחבר ה"זוהר": "רֵאִיתִי
34 בְּנֵי עֲלִיָּה וְהֵם מוֹעֲטִים כּוֹ", – "בני עליה" – אלה שדרגתם
35 נעלה ביותר, והם מוועטים, שְׁלֵכִין נִקְרָאִים בְּנֵי עֲלִיָּה, – מפני
36 שְׁמַחְפְּכֵין הָרַע – לטוב, וּמַעֲלִים אוֹתוֹ לְקִדְשָׁהּ, בְּרֵאִיתָא
37 בְּזוֹהַר בְּתַקְוָמָה, – כמו שכתוב ב"הקדמה" של ספר ה"זוהר",
38 שְׁכִשְׁרָצָה רַבִּי חֵיָא לַעֲלוֹת לְהִכָּל רַבִּי שְׁמֵעוֹן בֶּן יוֹחָנָן, –
39 ה"היכל" של רבי שמעון בר יוחאי, משמעו מקומה של מדריגת
40 "צדיק גמור", שְׁמַע קָלָא נָפִיק וְאָמַר: – שמע קול היוצא
41 ומכריז: "מֵאֵן מִנְּכוּן דִּי חֲשׂוּכָא מְהַפְּכֵן לְנִהוּרָא וְטַעְמִין
42 מְרִירוֹ לְמִתְקָא עַד לֹא יִיתוֹן הַכָּא וְכוּ': – מי מכם שהפך

5. סוכה מה, ב; סנהדרין צז, ב. 6. שם. 7. חלק א ד, א. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' הטעמים על סוג א': טעם א' כנגד התואר צדיק גמור; טעם ב' כנגד התואר (צדיק) וטוב לו". 9. ישעי' נה, א. 10. בהקדמה, א, ב; ראה זח"ב קיד, ב. ח"ג רכב, ב. שם

עליה, היא אך ורק לשם הקב"ה, ולא לטובתם הם, גם
לא לטובתם הרוחנית, להיות קרובים יותר אל הקב"ה –
יש מקום לסיפור הבא: רבנו הזקן היה נוהג הרבה פעמים
להתעמק בדביקותו, עד שהיה מתגלגל על הרצפה, ובשעת
מעשה היו שומעים ממנו

דיבורים מקוטעים: "אינני

רוצה בעולם הבא שלך,

אינני רוצה בגן-עדן

שלך, אני רוצה רק בך

(בקב"ה) בלבד". כ"ק

רבינו באחת משיחותיו

הקדושות, אמר: כיון

שסופר לנו סיפור זה,

הרי שגם אנו יכולים

ללמוד ממנו, כי לכל

יהודי ישנה, בנשמתו,

אהבה לקב"ה, ומצד

אהבה פנימית ועמוקה זו

להקב"ה – קיים בכל

יהודי הרגש לקיים מצוות וללמוד תורה, כדי לשוות נחת

רוח לקב"ה, כבן שרוצה להביא נחת רוח לאביו. (כ"ק רבינו

מעיר שכך מוסבר ב"תניא" בסוף פרק מ"א, עמוד 114,

בפסקה המתחילה "ואף שלהיות כו"). אגב, יש בכך משום

תשובה לאותם שטוענים: מה התועלת בלימוד ענינים נעלים

כאלה במדרגות התורה והנשמה, מכיון שאנו רחוקים מכך

תכלית ריחוק? ראשית, ידועה התשובה שענה פעם רבנו

הזקן על שאלה זו: על זמנו של המשיח נאמר¹¹ "הסירותי

את לב האבן מבשרכם", כלומר: כעת, ישנו החסרון,

שלמרות שכל אחד יכול להבין מדרגות נעלות ביותר –

לא תפעלנה על לבו כלל, כי לבו מאובן "לב אבן". ואילו

בביאת המשיח יוסר חסרון זה, וכל מה שיבינו במוח –

ייקלט בלב, שיהיו שייכים לאותן מדרגות. בהתאם לכך,

צריכה כבר כעת, לפני ביאת המשיח, – להיות ההבנה

במוח, כדי שלאחר מכן, בביאת המשיח, ייקלטו הדברים

בלב – ולשם כך צריכים ללמוד וללמוד. נוסף על תשובה

זו של רבנו הזקן, אנו למדים תשובה גם מן הסיפור האמור:

מכל ענין המובא בתורת החסידות, אפשר ללמוד משהו

לפועל ביחס לכל אחד ואחד. למשל: מה שלמדנו בפרק

זה על מדרגות הצדיקים הנעלים ביותר, העושים עבודתם

רק לשם הקב"ה בלבד, הרי ישנה בכך, באמת, "נקודה"

הנוגעת לכל יהודי. במדה מסויימת יכול כל יהודי לעורר

בתוכו רגש זה ללימוד תורה ולקיום מצוות במטרה להביא

נחת רוח להקב"ה. שכן, בנשמתו של יהודי, ישנה אותה

אהבה ותשוקה: להביא נחת רוח לקב"ה, עליו רק לעורר

ולגלות רצון זה.

1 – כמו שפירשו ב"תיקוני זוהר" את מאמר חכמינו ז"ל: אֵיזְהוּ

2 חֲסִיד – הַמִּתְחַסֵּד עִם קוֹנוֹ, – ופירשו ב"תיקונים": עִם קֶן

3 דִּילִיָּה, – "קונן" מלשון "קן", כלומר: החסיד מתנהג בחסד עם

4 ה"קן" שלו, מקורו – הקב"ה, כְּדִי לִיְחַדָּא קְדָשָׁא בְּרִיָּהּ הוּא

5 וְשִׁכְנִיתִיה בְּתַחְתּוֹנִים, –

6 להביא את ה"יחוד" של

7 הקב"ה עם שכינתו,

8 ושאר "יחוד" זה יאיר גם

9 בעולמות התחתונים.

10 וְכִמּוֹ שֶׁתּוֹב בְּדַעֲיָא

11 מִהִימָנָא פֶּרֶשֶׁת הַצָּא:

12 "כִּבְרָא דְאִשְׁתַּדֵּל בְּתֵר

13 אֲבוּי וְאִמִּיָּה, – כמו בן

14 המשתדל לטובת אביו

15 ואמו, דִּרְחִים לֹון יְתִיר

16 מִגְרָמִיָּה וְנִפְשִׁיָּה וְרוּחִיָּה

17 וְנִשְׁמָתִיָּה כו', – שאובה

18 אותם יותר מאשר את

19 עצמו, ונפשו, רוחו

20 ונשמתו וכו', וְמִסָּר גְרָמִיָּה לְמִיתָה עֲלֵיהּ לְמִיפְרָק לֹון כּו',

21 – ומוסר את נפשו לפדות את אביו ואמו מהשבי. וְכִמּוֹ

22 שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר, – שזוהי דרך העבודה של "בני עליה":

23 רק לשמו של הקב"ה. להלן מסביר רבנו הזקן ששני הפירושים

24 ב"בני עליה", תואמים וקשורים אחד בשני. שכן, כפי שמוסבר

25 בתורת הקבלה, נעשה על-ידי "העלאת מיין נוקבין" – המשכת

26 "מיין דכורין" – על ידי עיבוד הרע והעלותו לקדושה ("העלאת

27 מין"). נמשך במצוות "המשכת מ"ד", – וזאת יש ברצונם של

28 צדיקים לבצע על-ידי עבודתם. מכיון שהמדובר הוא ענין קבלי,

29 המוסבר לעומק ולרחבו בתורת החסידות, נבין אותו ביתר

30 הסברה, בהמשך הדברים הבאים: [וְשִׁנְיָהם] – שני הפירושים

31 ב"בני עליה", עוֹלִים בְּקִנְיָה אַחֵר, – תואמים אחד את השני, כִּי

32 עֲלֵי־יְדֵי הַבְּרוּרִים שֶׁמְבָרְרִים מִנְּהָ – על-ידי הפיכת הנפש

33 הבהמית לטוב, מַעֲלִים "מִין נוקבין", – פועלים "העלאת מין"

34 – התעוררות והתעלות מצדו של ה"מקבל", וְנַעֲשִׂים יְחִוּדִים

35 עֲלִיזוֹנִים – בעולמות העליונים, לְחֹרִיד "מִין דְּכּוּרִין", –

36 להמשיך השפעת "מיין דכורין" לעולם הזה, שֶׁהֵם הֵם – ה"מיין

37 דכורין", מִימֵי חֲסִידִים שֶׁכָּבֵל מִצְוָה וּמִצְוָה מִרְמָ"ח מִצְוָה

38 עֲשֶׂה, – מימי החסידים המזוהים בכל מצוה ממאתים ארבעים

39 ושמונה מצוות-עשה, שֶׁכָּבֵל – כל המצוות, הֵן בְּחִינַת חֲסִידִים

40 ו"מִין דְּכּוּרִין", – בחינת חסידים והשפעות, דִּהְיִינוּ הַמְּשַׁכֵּת

41 קְדוּשַׁת אֱלֹהוּתוֹ יִתְבָּרַךְ מִלְמַעְלָה לְמַטָּה לְהַתְלַבֵּשׁ

42 בְּתַחְתּוֹנִים, – שתתגלה הקדושה האלקית בעולמנו הגשמי,

43 כִּמּוֹ שֶׁנִּתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֵר: – הרי, ששני הפירושים ב"בני

44 עליה" קשורים ותואמים היטב אחד את השני.

45 בהקשר לאמור, שכל עבודתם של הצדיקים הגדולים, "בני

יום שני י"ג טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 30, פרק יא וזה... עד עמ' טז, שריא.

ליקוטי אמרים

פרק יא וזה לעומת זה רשע וטוב לו לעומת צדיק
ורע לו דהיינו שהטוב שבנפשו האלהי
שבמוחו ובחלל הימני שבלבו כפוף ובטל לגבי הרע
מהקליפה שבחלל השמאלי וזה מתחלק גם כן לרבעות
מדרגות חלוקות בענין כמות ואיכות הביטול וכפיפת
הטוב לרע ח"ו יש מי שהכפיפה והביטול אצלו מעט
מזער ואף גם זאת אינו בתמידות ולא תדיר לפרקים
קרובים אלא לעתים רחוקים מתגבר הרע על הטוב
וכובש את העיר קטנה הוא הגוף אך לא כולו אלא
מקצתו לבד שיהיה סר למשמעתו ונעשה לו מרכבה
ולבוש להתלבש בו א' משלשה לבושים הנ"ל דהיינו
או כמעשה לבד לעשות עבירות קלות ולא חמורות
ח"ו או בדיבור לבד לדבר אבק לשון הרע וליצנות
וכהאי גוונא או במחשבה לבד הרהורי עבירה הקשים
מעבירה וגם אם אינו מהרהר בעבירה לעשותה אלא
בענין זיווג זכר ונקיבה בעולם שעובר על אזהרת
התורה ונשמרת מכל דבר רע שלא יהרהר ביום כו'

1 **פָּרָק יא.** בפרק התשיעי, הסביר רבנו הזקן, ששתי הנפשות, האלקית
2 והבהמית, מנהלות ביניהן מלחמה לכיבוש גופו של האדם. ובפק
3 העשירי המשיך בהסברתו, שבשעה שאדם פועל בתוכו, להשתלטות
4 הנפש האלקית על הנפש הבהמית, עד לידי גירושו והכחדתו של הרע של
5 הנפש הבהמית – מגיע אותו
6 יהודי למדרגת "צדיק". ובכך
7 – שתי מדרגות: "צדיק גמור" 1
8 – מי שה"רע" שבו נהפך 2
9 לגמרי לטוב ולקדושה, ולכן 3
10 הוא נקרא גם "צדיק טוב לו" 4
11 – צדיק שיש בו רק טוב. "צדיק" 5
12 שאינו גמור" – מי שה"רע" 6
13 שבו עדיין לא נהפך כל כולו 7
14 לטוב, נשאר בו עדיין משהו מן 8
15 הרע, ולכן הוא נקרא גם 9
16 "צדיק ורע לו" – יש בו אמנם 10
17 משהו מן הרע, אלא שרע 11
18 מעט זה בטל ברוב הגדול של 12
19 הטוב. כן הסביר שבמדרגת 13
20 "צדיק שאינו גמור", ישנן 14
21 הרבה מדרגות, המתחלקות 15
22 לפי מדת כמות ואיכות הרע 16
23 שעדיין נשאר בו, ולפי מדת 17
24 ביטולו לטוב.

25 בפרק י"א שלפנינו, סיביר רבנו הזקן, אודות המדרגה המנוגדת למדרגת
26 צדיק; גם במי שהנפש הבהמית שלו התגברה על הנפש האלקית, שלכן
27 נקרא "רשע" – מתחלקים הענינים לשני חלקים כלליים: "רשע וטוב לו"
28 – רשע שעדיין יש בו מן הטוב. "רשע ורע לו" – רשע שכל כולו הוא רק
29 רע. וכך אנו לומדים בפרק האחר-עשר:
30 **וְזֶה לְעֵמֶת זֶה, רָשָׁע וְטוֹב לוֹ לְעֵמֶת צָדִיק וְרַע לוֹ. דְּהֵינּוּ,**
31 – "רשע וטוב לו" – הוא, **שֶׁהַטּוֹב שֶׁבְּנַפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית שֶׁבְּמוֹחוֹ**
32 **וּבְחֻלְלֵי הַיְמָנִי שֶׁבְּלִבּוֹ,** – כפי שלמדנו בפרק התשיעי,
33 שמיקומה של הנפש האלקית היא במוח וב"חלל" הימני שבלב,
34 **כְּפֹהָ וּבְטָל לִגְבִּי הָרַע מִהַקְלִיפָה שֶׁבְּחֻלְלֵי הַשְּׁמָאֲלִי.** – ה"רע"
35 של הנפש הבהמית מהקליפה שב"חלל" השמאלי שבלב, כפי
36 שלמדנו בפרק התשיעי. כלומר: הרע שבנפש הבהמית שלו, גבר
37 על הטוב של הנפש האלקית, במדה כזו, שהטוב של הנפש
38 האלקית בטל ונכנע לרע של הנפש הבהמית. וזה – התואר
39 "רשע וטוב לו", **מִתְחַלֵּק גַּם-כֵּן לְרִבְבוֹת מְדֻרָּגוֹת חֲלָקוֹת,** –
40 כשם שמדרגת "צדיק ורע לו" מתחלקת להרבה מדרגות
41 בהתאם לכמות ואיכות הרע וביטולו לטוב – כך גם מתחלקת
42 מדרגת "רשע וטוב לו" להרבה מדרגות בהתאם למדת ביטולו
43 של הטוב לרע, **בְּעֵינֵן כְּמוֹת וְאִיכוֹת הַבְּטוּל** – באיזו מדה
44 ובאיזה תחום מתבטאת כניעת הטוב לרע. "כמות": אם ביטולו

45 של הטוב הוא בגלל ריבוי של הרע בלבד, או שהוא אחד לגבי
46 ששים, לגבי אלה, וכך. "איכות": באילו פרטים מתבטא אותו
47 ביטול, כי יש מי שאצלו זה מתבטא באהבת דברים אסורים, ויש
48 שזה מתבטא בפרטים אחרים: **וּכְפִיפַת הַטּוֹב לְרַע חֲסִינְשׁוֹלָם.**
49 **יֵשׁ מִי שֶׁהַכְּפִיפָה**
50 **וְהַבְטוּל אֲצִלּוֹ** – של
51 הטוב לגבי הרע הוא,
52 **מְעַט מְזֵעַר, וְאַף גַּם זֹאת**
53 **אֵינוֹ בְּתִמְדִּיּוֹת, וְלֹא**
54 **תָּדִיר לְפָרְקִים קְרוֹבִים,**
55 – נדיר מאד שהרע יתגבר
56 בו על הטוב, **אֲלָא לְעֵתִים**
57 **רְחוּקִים מִתְּגַבֵּר הָרַע עַל**
58 **הַטּוֹב,** – עובר זמן רב
59 שהרע שבו יתגבר שוב על
60 הטוב, **וְכּוֹבֵשׁ אֶת הָעִיר**
61 **קְטַנָּה** הוא הגוף, – כפי
62 שלמדנו בפרק התשיעי
63 שגוף האדם נקרא "עיר"
64 קטנה" ושתיקה: הנפש
65 האלקית והבהמית
66 לוחמות ביניהן לכיבושה
67 של עיר קטנה זו. **אֲךָ לֹא**
68 **כָּלּוּ** – אין הנפש הבהמית
69 שולטת בגוף כולו כשהיא גוברת על הנפש האלקית, בסוג זה
70 של "רשע וטוב לו" המדובר כאן, **אֲלָא מְקַצָּתוֹ לְבַד,** – היא
71 שולטת במקצת מן הגוף בלבד, **שִׁיְהִיָּה סָר לְמַשְׁמַעְתּוֹ,** – אותו
72 חלק מן הגוף עליו שולטת הנפש הבהמית, סר למשמעתו של
73 הרע של הנפש הבהמית, **וְנִעְשָׂה לוֹ מְרַכְבָּה וּלְבוּשׁ, לְהִתְלַבֵּשׁ**
74 **בּוֹ אַחֵר מְשַׁלְשָׁה לְבוּשֵׁיהָ הַנּוֹפְרִים לְעִילָי.** דהיינו, או
75 **בְּמַעֲשֵׂה לְבַד,** – שזהו "לבוש" המעשה, ובלבוש זה עצמו:
76 **לְעִשׂוֹת עֲבֻרוֹת קְלוֹת וְלֹא חֲמוּרוֹת חֲסִינְשׁוֹלָם;** – שעד כדי
77 כך לא מגיעה שליטת הרע, או **בְּדִיבּוּר לְבַד,** – ובדיבור עצמו,
78 רק **לְדַבֵּר אֲבָק לְשׁוֹן הָרַע** – דיבורים שהם על הגבול ושייכים
79 ללשון הרע, **וְלִיצְנוֹת וּכְהַאי גֻּוֹנָא;** – וכדומה. כלומר, שרק
80 לבוש הדיבור של הנפש הבהמית מתלבש בגוף. או **בְּמַחְשָׁבָה**
81 **לְבַד,** – לחשוב בלבד, **הִרְהוּרֵי עֲבֻרָה חֲקִישִׁים** – בפרטים
82 מסויימים, **מַעְבְּרָה.** – בגלל העובדה שהמחשבה היא "לבוש"
83 עדין יותר לנפש מאשר דיבור או מעשה, קרובה יותר וקשורה
84 יותר לנפש – מטמאים "הרהורי עבירה" את הנפש, במדה
85 מסויימת, יותר מאשר העבירה עצמה. וְגַם אִם אֵינוֹ מְהִרְהֵר
86 **בְּעֲבֻרָה לְעִשׂוֹתָהּ אֲלָא בְּעֵינֵן זִיוּג זָכָר וְנִקְבָּה בְּעוֹלָם,** – עצם
87 המחשבה בצורה מופשטת, אודות "זיווג זכר ונקבה", **שְׁעוֹפֵר**
88 **עַל אֲהָרַת הַתּוֹרָה:** "וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דָּבָר רָע" – ודרשו

ליקוטי אמרים

יִתְרֹ. — למרות זאת הוא נקרא עדיין "רשע וטוב לו", רשע שיש
בו מן הטוב, כי הוא אמנם נכשל בחטא, אֲךְ בִּינְתִים — בין חטא
אחד לשני, הוא מִתְחַרֵּם, וְכֵאֵם לוֹ הִרְהוּרִי תְּשׁוּבָה מִבְּחִינַת
הַטֹּב שֶׁנִּפְשׁוֹ, שֶׁמִּתְגַּבֵּר קֶצֶת בִּינְתִים, — ומאותו טוב עולים
בו הרהורי תשובה. אֲלֵא
שְׁאִין לוֹ — לטוב, כוח
הַתִּגְבֹּרוֹת כִּלְכֹּךְ לְנִצָּחַ
אֵת הָרַע לְפָרֵשׁ מִחֲמִיאֵו
לְגַמְרֵי לְהִיּוֹת "מוֹדָה
וְעוֹזֵב". — עד לידי כך, אין
בכוח הטוב שלו להתגבר
על הרע, וְעַל זֶה אָמְרוּ
רַז"ל: "רָשָׁעִים מְלֵאִים
חֲרָמוֹת", — בין חטא אחד
לשני הם מתחרטים על
החטא הראשון, וגם בשעה
שהם חוטאים יתכן מאד
שחורה להם הדבר, אלא
שאין ביכלתם לשלוט על
עצמם. שָׁהֵם רַב
הָרָשָׁעִים, שְׂיֵשׁ בְּחִינַת
טֹב בְּנִפְשָׁם עֲדִין. —
ומאותו "טוב" נובעות
החרטות במוחם ובלבם.
מכאן, שהרבה מדריגות
בִּירְשֵׁע וטוב לו: החל מזה
שנכשל בזמן נדיר, וגם
זאת בעבירה קלה ובלבד

אחד שלו, ועד לזה שנכשל לעתים קרובות ובכל שלשת לבושי, במחשבה, דיבור ומעשה — ועם זאת נכללים הם כולם במדריגת "רשע וטוב לו". ההבדל ביניהם נובע אך ורק ממדת כפיפותו של הטוב לרע. מדריגת "רשע וטוב לו" מהווה הניגוד הגמור למדריגת "צדיק ורע לו", בה ישנם הבדלים רבים בכמותו ובאיכותו של הרע שנשאר בו. אֲךְ מִי שְׁאִינוֹ מִתְחַרֵּם לְעוֹלָם, — על חטאיו, וְאִין בָּאִים לוֹ הִרְהוּרִי תְּשׁוּבָה כָּלֵל — נִקְרָא "רָשָׁע וְרַע לוֹ", — רשע ששולט בו הרע בלבד, שֶׁהָרַע שֶׁנִּפְשׁוֹ הוּא לְבָדוֹ נִשְׁאָר בְּקֶרְבוֹ, כִּי נִגְבֵּר כִּלְכֹּךְ עַל הַטֹּב עַד שֶׁנִּסְתַּלַּק — הטוב, מִקֶּרְבוֹ וְעוֹמֵד בְּבִחִינַת מִקְוֵה עָלָיו מְלַמְּעֵלָה. — ובפנימיותו אינו מרגיש בטוב כלל. ברם, מאחר שבבחינת "מקיף" עדיין יש בו טוב, שהרי, יש בו נשמה אלקית — וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל: "אֲכֵל בִּי עֲשֶׂרָה שְׂכִינָתָא שְׂרִיא": — על כל עשרה יהודים, יהיו מי שיהיו, שורה שכינה. דבר זה אמור גם באלה שהם חלילה בבחינת "רשע ורע לו", כי בבחינת "מקיף", על כל פנים, יש גם בהם מן הטוב. ומאחר שהשראת השכינה במקום בו נמצאים עשרה יהודים, היא גם כן ענין של "מקיף", שלא מרגישים בה בצורה גלויה — שורה שכינה ביניהם.

1 חכמינו ז"ל: "שְׁלֵא יִהְיֶה רַע בְּיָמָיו"; — הרי שבהרהורו בדבר,
2 הוא עובר על צו התורה. אִם שְׁהִיא שְׁעַת הַכּוֹשֵׁר לְעֵסֶק בְּתוֹרָה
3 וְהוּא מִפְּנֵה לְבָדוֹ לְבִטְלָה, כְּדָתֵנּוּ בְּאִבּוֹת: — כמו שלמדנו
4 במשנה במסכת "אבות": "הַנִּעְוָר כִּלְכֵּלָה וְכו'" — ויש לו
5 האפשרות ללמוד או
6 תורה, וּמִפְּנֵה לְבָדוֹ כו" —
7 ומחשבתו להרהר בדברים
8 ריקים. כלומר, שרק לבוש
9 המחשבה של הנפש
10 הבהמית מתלבש בגוף.
11 שְׁבִאֲחַת מִכָּל אֱלֹהִים
12 וְכִיּוֹצֵא בָהֶן — שנכשל
13 במעשה בעבירה קלה איוו
14 שהיא, או שמדבר דיבורים
15 אסורים, או שמרהר
16 במחשבות אסורות —
17 נִקְרָא "רָשָׁע" קֶצֶת
18 הֵיחָא, — ו"רשע" הוא:
19 שֶׁהָרַע שֶׁנִּפְשׁוֹ גוֹבֵר בּוֹ
20 וּמִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹפוֹ
21 וּמִחֲמִיאֵו וּמִטְמֵא. וְאַחַר
22 כֵּךְ — לאחר שנכשל
23 באחד מהדברים
24 האמורים, גוֹבֵר בּוֹ הַטֹּב
25 שֶׁנִּפְשׁוֹ הָאֱלֹהִית,
26 וּמִתְחַרֵּם — על מה
27 שעשה, דיבר או חשב,
28 וּמִבְּקֵשׁ מַחִילָה וּסְלִיחָה
29 מִה', וְה' יִסְלַח לוֹ, אִם שָׁב בְּתְּשׁוּבָה הִרְאִיָּה עַל־פִּי עֲצַת
30 חֲכָמֵינוּ וְלֵאשֶׁלֶּשׁ חֲלוּקֵי כְּפָרָה שְׁחִיָּה ר' יִשְׁמַעֲלֵא דוֹרֵשׁ
31 כו", — "עבר על מצות עשה ושב — אינו זו משם עד שמוחלין לו;
32 עבר על מצות לא־תעשה ושב — תשובה תולה ויום הכיפורים
33 מכפר; עבר על כריתות ומיתות בית־דין — תשובה ויום הכיפורים
34 תולים ויסורים ממרקים, שנאמר: ופקדתי בשבת פשעם ובנגעים
35 עונם", כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹם אַחֵר. — כלומר: על־ידי תשובה
36 כראוי — מוחל לו הקב"ה על העבירה שעבר. ברם, מאחר שהוא
37 במצב כזה שקל לו להיכשל בחטא מזמן לזמן — הנה גם אחרי
38 שחזר בתשובה, והקב"ה מחל לו — הוא נקרא עדיין "רשע וטוב
39 לו". הערת כ"ק רבינו: "ולענין שכר ועונש נק' צדיק גמור כדלעיל
40 פ"א — באמת השם כו". עד כאן דובר אודות מדריגה גבוהה
41 יותר בִּירְשֵׁע וטוב לו, שהשפעת הרע של הנפש הבהמית,
42 מתבטאת בשליטת הרע על אחד מן הלבושים: על מעשה בלבד,
43 על דיבור בלבד או על מחשבה בלבד, וגם זאת — לעתים נדירות.
44 וְיֵשׁ מִי שֶׁהָרַע גוֹבֵר בּוֹ יוֹתֵר, וּמִתְלַבֵּשִׁים בּוֹ כָּל שְׁלֵשָׁה
45 לְבוּשִׁים שֶׁל הָרַע, — הוא נכשל גם במחשבה, גם בדיבור וגם
46 במעשה, וּמִחֲמִיאֵו פְּעֻמּוֹת חֲמוּרוֹת יוֹתֵר, וּבְעֵתִים קְרוֹבִים

בהם והם מונהגים עלידי עשרת כוחות הנפש הבהמית והיצר-
הרע. המן הרשע רצה לכלות את כל בני ישראל, גם את אלה
המונהגים מעשרת הכוחות השניים של היצר-הרע. שאל שוב
אותו אפיקורס: מדוע, אם כך, מוצאים אנו אחרי שבטלה הגזירה
כתוב כמה פעמים "יהודיים" בשני יו"דין? — ענה לו ה"צמח צדק":
אחרי שבני ישראל עברו את גזירות המן וראו את הישועה
האלקית — חזרו גם אותם יהודים בתשובה, ונהיו שווים ליהודים
המונהגים עלידי הנפש האלקית והיצר-טוב בלבד — שני
ה"יו"דין" השתוו לדרגה אחת.

בהקשר למה שלמדנו אודות מי שנפשו הבהמית גוברת על נפשו
האלקית, ראוי להביא את הסיפור הבא שסיפר הרבי באחת
משיחותיו: אפיקורס אחד שאל פעם את הרבי ה"צמח צדק",
מדוע במגילת אסתר כתובה המלה "יהודים" בדרך כלל ביו"ד
אחד, ואילו כשמדובר שם אודות הגזירה, כתוב "יהודיים" בשני
יו"דין? ענה לו ה"צמח צדק": "יו"ד" זה עשר, הרומז על עשרת
כוחות הנפש. לנפש האלקית עשרה כוחות ולנפש הבהמית
עשרה כוחות. ישנם יהודים שמונהגים עלידי עשרת כוחות
הנפש האלקית בלבד וישנם גם כאלה שהנפש הבהמית גוברת

יום שלישי י"ד טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 32, פרק יב והבינוני... עד עמ' 32, ותענוגיו.

19 **פָּרָק יב.** בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן ש"צדיק" הוא מי שהטוב
20 של נפשו האלקית גובר על הרע של נפשו הבהמית, עד כדי גירושו של
21 הרע. "רשע" הוא מי שהרע של נפשו הבהמית גובר על הטוב של נפשו
22 האלקית ומביא את האדם לחטא במעשה, בדיבור, במחשבה.

23 בפרק י"ב יסביר רבנו הזקן את
24 מדריתג ה"בינוני", מדריתג
25 שבין "צדיק" ל"רשע" — שזהו
26 מי שבהנהגתו המעשית,
27 במחשבה, דיבור ומעשה, ידה
28 של הנפש האלקית, ביחס
29 לנפש הבהמית, היא על
30 העליונה, ואין נותנת
31 לנפש הבהמית לשלוט אף לא
32 על חלק מן הגוף, ואפילו לא
33 לרגע קט, עלידי הרהור
34 במחשבה לא טובה, בדיבור

ליקוטי אמרים

1 **פָּרָק יב והבינוני** הוא שלעולם אין הרע גובר
2 כל כך לכבוש את העיר קטנ'
3 להתלבש בגוף להחטיוא דהיינו ששלש' לבושי נפש
4 הבהמית שהם מחשבה דבור ומעשה שמצד הקליפ'
5 אין גוברים בו על נפש האלהית להתלבש בגוף במוח
6 ובפה ובשאר רמ"ח אברים להחטיוא ולטמאם ח"ו
7 רק שלשה לבושי נפש האלהית הם לבדם מתלבשים
8 בגוף שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות
9 התורה ולא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם ולא
10

11 לא טוב, ובודאי שלא בעשיית משהו רע בפועל. לבושי הנפש האלקית
12 ב"בינוני", הם בלבד, יש להם השליטה על גופו של האדם, בכל הקשור
13 למחשבה, דיבור ומעשה — לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות
14 במעשה, ואילו כשמדובר ביחס ל"עצם" הנפש האלקית ול"עצם" הנפש
15 הבהמית, ביחס לכוחות השכל והמדות שלהן — אין לנפש האלקית
16 עליונות על הנפש הבהמית. כלומר, הנפש הבהמית שלו, עדיין יש
17 בכוחה, להתאוות לעניני העולם, אלא שהנפש האלקית בולמת אותה
18 ואינה נותנת לתאוות אלו לבוא לידי ביצוע מעשי.
19 **והבינוני**, הוא שְׁלֵעוֹלָם אֵין הָרַע — של נפשו הבהמית, גוֹבֵר
20 בְּלִיבָהּ לִבְבֹּשׁ אֶת הָ"עִיר קַטְנָה" — הגוף שנקרא "עיר קטנה",
21 שעל השליטה עליו מתנהלת המלחמה בין הנפש האלקית לבין
22 הנפש הבהמית, לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף לְהִתְחַטֵּא; — אין הרע של
23 הנפש הבהמית מתגבר בו אף פעם, להביאו לידי חטא ממש.
24 **וְהַיְנוּ, שְׁלֵשָׁה לְבוּשֵׁי נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁהֵם מַחְשָׁבָה דְּבוּר**
25 **וּמַעֲשֵׂה שֶׁמִּצַּד הַקְּלִיפָה** — מחשבות שאסור לחשוב אותן,
26 דיבורים שאסור לדבר בהם ומעשים שאסור לעשותם, שכפי
27 שכבר הוסבר, יונקים חיותם מהקליפה ו"סטרא אחרא" —
28 שלשה לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם אצלו במצב שֶׁאֵין
29 גוֹבְרִים בּוֹ עַל נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית לְהִתְלַבֵּשׁ בְּגוֹף בְּמִנְה — שהמוח
30 ירהרר במה שאסור — "לבוש המחשבה" של הנפש הבהמית,

31 **הַתּוֹרָה**, — הנפש האלקית רק היא שולטת במוח, בפה ובשאר
32 אברי האדם, ומשתמשת בהם לצורך עניניה היא בלבד, וְלֹא
33 עֹבֵר עֲבָרָה מִיָּמִיו, — הערת כ"ק רבינו: "הקושיא ידועה",
34 כלומר, מה שרבנו הזקן אומר כאן, ש"בינוני" הוא מי שלא עבר
35 עבירה מימיו, ידועה הקושיא על כך: הרי יתכן הדבר שיהודי
36 ייכשל חלילה בעבירה ויחזור בתשובה כראוי, ובעבודתו, אחרי
37 התשובה, יעמיד את עצמו במדריתג ה"בינוני" (שכן, אחרי
38 תשובה, הרי יכול האדם להגיע אפילו למדריתג "צדיק",
39 ובודאי שהוא יכול להגיע למדריתג "בינוני")! ו"לפענ"ד —
40 ממשיך כ"ק רבינו בהערותו — הפי' — שבינוני הוא שמצבו (כעת)
41 הוא כזה שמושלת עשיית עבירה בעבר או בעתיד (אף שאו
42 נסיונות ומלחמת היצר באופן שונה משל עתה, כי בלאה"כ —
43 הוא עכ"פ רשע בזה, ואין זה בינוני בתכלית, ועיין תניא פ"ל).
44 הרבי מתרץ את הקושיא כך: מה שרבנו הזקן אומר "ולא עבר
45 עבירה מימיו" אין הכוונה כפשוטן של מלים, ש"בינוני" לא חטא
46 כלל במשך ימי חייו: "בינוני" נקרא מי שבמצבו הפנימי-רגשי
47 הנוכחי מן הנמנע אצלו להיכשל בעבירה, גם בעבר וגם בעתיד;
48 כ"בינוני" לא היה חוטא, וממילא — הוא לא חטא. כלומר: לפי
49 מצבו הנוכחי לא היה חוטא גם בנסיונות הקשים יותר ובמהלך
50 המאבק עם היצר-הרע, שהיו לו כשנכשל בעבירה. מה-שאין

51
52
53
54

1 כן אם מדריגתו מונעת את השייכות לחטא רק במצבו הנוכחי,
2 ולא במצבו בעבר – הוא נקרא "רשע" בכוח: באופן פוטנציאלי
3 ביכולתו, במצב אחר, לעבור עבירה – זאת אומרת שהוא עדיין
4 אינו "בינוני" במלוא מובן המלה – וראה על כך להלן בפרק ל.

5 מזה שלמדנו ש"בינוני"

6 הוא מי שלא עבר עבירה

7 מימיו, הרי כך הדבר גם

8 ביחס לעתיד: ולא יֵעָבֵר

9 לְעוֹלָם, – אין הכוונה

10 שבעתיד אינו עלול

11 לעבור עבירה, כי הרי יש

12 לו "בחירה", אלא,

13 כאמור, מצבו הנוכחי הוא

14 כזה, שמן הנמנע שתהיה

15 לו שייכות לחטא, באיזה

16 זמן שהוא. ולא נִקְרָא

17 עָלָיו שֵׁם "רָשָׁע" אֶפְלוּ

18 שְׁעָה אַחַת וְרַגְעַת אֶחָד

19 כָּל יְמָיו. – כפי שכבר

20 הוסבר, שהשם "רשע"

21 מותאם לאדם שעובר

22 עבירה במחשבה, בדיבור

23 או במעשה. ואילו

24 ה"בינוני" שמבחינת

25 מדריגתו הנוכחית, מן הנמנע שיעבור עבירה, הרי שאף פעם

26 לא חל עליו השם "רשע". ברם, מדוע, איפוא, הוא נקרא

27 "בינוני" בלבד, ולא "צדיק"? אֵךְ מֵהוּת וְעֲצָמוֹת נִפְשׁ

28 הָאֱלֹהִית, שֶׁהֵן עֶשֶׂר בְּחִינוֹתֶיהָ – מה ששלשה כוחות השכל

29 וטבע המדות נקראים "עצם" הנפש האלקית, זה רק בהשוואה

30 ללבושי המחשבה, דיבור ומעשה, המשמשים כמשרתים וכלי-

31 ביצוע של הנפש האלקית, לא לְהֵן לְכָדֵן הַמְלוּכָה וְהַמְמָשְׁלָה

32 בְּ"עֵיר קָטָנָה", – שכן, כפי שסיביר להלן, יש גם לכוחות הנפש

33 הבהמית שליטה מסוימת על הגוף, בכך שהם מעוררים בלבו

34 תאוה הגורמת להעלאת הרוריים במוחו, בִּרְאָם בְּעֵתִים

35 מְוָקָנִים, – יש לכוחות הנפש האלקית השליטה המוחלטת על

36 הגוף, ואין אז לכוחות הנפש הבהמית כל השפעה עליו, כְּמוֹ

37 בְּשַׁעַת קְרִיאת שְׁמֵעַ וְתַפְלָה, שֶׁהִיא שַׁעַת מַחִין דְּגִדְלוֹת

38 לְמַעְלָה, – בעולמות העליונים. כלומר: באותה שעה מאירה

39 בעולמות הרוחניים העליונים, התגלות אלקית עליזנה יותר,

40 וְגַם לְמַטָּה – בעולם־זהוה, הִיא שַׁעַת הַפֶּשֶׁר לְכָל אָדָם, –

41 להתעלות למדריגה נעלית יותר, שֶׁאֵין – בשעת קריאת שמע

42 ותפלה, מְקַשֵּׁר – ה"בינוני" את כוחות הַכְּמָה־בִּינָה־דַעַת שֶׁלֹּ

43 לָהּ, לְהַעֲמִיק דַּעַתוֹ בְּגִדְלַת אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא, – הוא

ליקוטי אמרים

נקרא עליו שם רשע אפי' שעה אחת ורגע אחד כל ימיו
אך מהות ועצמות נפש האלהית שהן עשר בחינותיה
לא להן לברן המלוכה והממשלה בעיר קטנה כי אם
בעתים מזומנים כמו בשעת קריאת שמע ותפלה שהיא
שעת מוחין דגדלות למעלה וגם למטה היא שעת
הכושר לכל אדם שאז מקשר חב"ד שלו לה' להעמיק
דעתו בגדולת א"ס ב"ה ולעורר את האהבה כרשפי
אש בחלל הימני שבלבו לדבקה בו בקיום התורה
ומצותיה מאהבה שזהו ענין המבואר בקריאת שמע
דאורייתא וברכותיה שלפניה ולאחריה שהן מדרבנן
הן הכנה לקיום הק"ש כמ"ש במ"א ואז הרע שבחלל
השמאלי כפוף ובטל לטוב המתפשט בחלל הימני
מחב"ד שבמות המקושרים בגדולת א"ס ב"ה. אבל
אחר התפלה בהסתלקות המוחין דגדלות א"ס ב"ה הרי
הרע חוזר וניעור בחלל השמאלי ומתאוה תאוה לתאות
עוה"ז ותענוגיו.

מתעמק במחשבתו בענין ממנו הוא מבין ומרגיש גדלותו של
הקב"ה, וְלַעֲוָר – על-ידי התבוננות, אֵת הָאֱהָבָה כְּרִשְׁפֵי אֵשׁ
בְּחָלָל הַיְמָנִי שֶׁבְּלִבּוֹ, – כפי שהוסבר בפרקים הקודמים,
שעל-ידי התבוננות והתעמקות המחשבה בגדולת הקב"ה,

מתעוררת בלבו אהבה

אליו, לְדַבְּקָה בּוֹ בְּקִיּוֹם

הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ

מֵאֱהָבָה, – אהבתו

להקב"ה מעוררת אותו

לקיים תורה ומצוות, כי

על-ידי-זה הוא ממלא את

שאיפתו ומתאחד עם

הקב"ה, שְׂוָהוּ – לעורר

ולהניע את האהבה

להקב"ה על-ידי התבוננות

בגדולת ה', ובאהבה זו

לקיים תורה ומצוות, הוא

עֵנִין הַמְבַאֵר בְּקִרְיַת

שְׁמֵעַ דְּאִוְרִיתָא, – שהיא

מצוה מן התורה,

וּבְרִכּוֹתֶיהָ שֶׁלִּפְנֵיהָ

וְלֵאחֶרֶיהָ שֶׁהֵן מְדֻרְבָּנִין –

הֵן הַכְּנָה לְקִיּוֹם

הַקְרִיאת שְׁמֵעַ, – הן

ברכות שתיקנו חכמינו ז"ל כהכנה לקיום תוכנה של קריאת

שמע, כְּמוֹ שֶׁנֶּחֱבָאָר בְּמָקוֹם אַחֵר; וְאֵין – בשעת התפלה,

כשה"בינוני" נמצא באהבת להב'־שלהבת לה', הָרַע שֶׁבְּחָלָל

הַשְּׁמָאֲלִי – שבלב, מיקומה הראשי של הנפש הבהמית, כְּפִיּוֹ

וּבְטָל לְטוֹב הַמִּתְפַּשֵּׁט בְּחָלָל הַיְמָנִי – שבלב, מיקומה הראשי

של הנפש האלקית. "טוב" זה, אהבתו זו לה', נובעים מַחֲבָמָה־

בִּינָה־דַעַת שֶׁבְּמִתְּחַלְּתָא בְּגִדְלַת אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא; –

מהתבוננותו בגדולת ה' בכל שלשת הכוחות, חכמה, בינה

ודעת, מתעוררת ומתפשטת מה"חלל" הימני שבלב, אהבה

להש"ת, וזה משפיע שהרע של הנפש הבהמית יהיה בטל,

בשעת מעשה, לטוב של הנפש האלקית, וממילא אין מקום

שתהיה לו אז תאוה לעניני העולם וכדומה – כל האמור, מדובר

בזמן של התעלות מיוחדת, בשעת התפלה, אֲכָל אַחֵר הַתַּפְלָה,

בְּהַסְתַּלְקוֹת הַמַּחִין דְּגִדְלוֹת אֵינְסוֹף בְּרוּךְ־הוּא – ההתגלות

האלקית המיוחדת המאירה בשעת התפלה, אינה מאירה יותר,

הֲרִי הָרַע חוֹזֵר וְנִעוֹר בְּחָלָל הַשְּׁמָאֲלִי, וּמִתְאַוֶּה תַּאֲוָה

לְתַאֲוֹת עוֹלָם הַזֶּה וְתַעֲנוּגָיו. – הסיבה לכך היא, שהרע

שבלב ה"בינוני", הוא בעצם בכל תקפו גם אחרי התפלה, כפי

שיסביר להלן, ולכן הוא יכול להתאוות תאוה.

1. במצוות בכלל ובברכותיהן, הרי - המצוה עצמה היא מן התורה, והברכה עליה - מדרבנן. משמעות הדבר היא: על-ידי כל מצוה, נמשכת מלמעלה קדושה אלקית בנפשו של יהודי. כדי שיהודי יהיה כלי לקליטת קדושה אלקית זו בשעת עשייתו מצוה - תיקנו חכמים לברך על המצוה, וברכה זו מרוממת אותו ומכשירה אותו לקלוט את קדושת המצוה. אך, בכל מצוה רואים אנו בבהירות שייכותה של הברכה לאותה מצוה, והמצוה נזכרת באותה ברכה, כמו בברכת התפילין: "להניח תפילין", בברכת הציצית: "על מצות ציצית", או "להתעטף בציצית"; מובנת הרי, משמעותן של הברכות, ושייכותן והכנתן למצוות. ואילו, ביחס לברכות שלפני קריאת שמע -

יום רביעי ט"ו טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 32, רק מפני שלא... עד עמ' יז, התורה כנ"ל.

ליקוטי אמרים

רק מפני שלא לו לבדו משפט המלוכה והממשלה בעיר אינו יכול להוציא תאוותו מכח אל הפועל להתלבש באברי הגוף במעשה דבור ומחשבה ממש להעמיק מחשבתו בתענוגי עוה"ז איד למלאת תאות לבו כי המוח שליט על הלב [כמ"ש בר"מ פ' פינחס] בתולדתו וטבע יצירתו שכך נוצר האדם בתולדתו שכל אדם יכול ברצונו שבמוחו להתאפק ולמשול ברוח תאוותו שבלבו שלא למלאת משאלות לבו במעשה דבור ומחשבה ולהסית דעתו לגמרי מתאות לבו אל ההפך לגמרי ובפרט אל צד הקדושה כדכתיב וראיתי שיש יתרון לחכמה מן הסכלות כיתרון האור מן החושך פי' כמו שהאור יש לו יתרון ושליטה וממשלה על החושך שמעט אור גשמי דוחה הרבה מן

1 רק מפני שלא לו לבדו – ל"רע" של הנפש הבהמית, משפט
2 המלוכה והממשלה בעיר – כי, ל"טוב" של הנפש האלקית
3 שבמוחו יש גם כן מזה לומר, אינו יכול להוציא תאוותו מכח
4 אל הפועל, להתלבש באברי הגוף במעשה דבור ומחשבה
5 ממש, – "מחשבה ממש"
6 – היינו: להעמיק
7 מחשבתו בתענוגי עולם
8 היה איד למלאת תאוות
9 לבו, – זוהי המשמעות
10 של "מחשבה ממש" –
11 להעמיק מחשבתו בכך.
12 ואילו מחשבות הנופלות
13 ברעיונו בדרך מומילא,
14 בגלל שישנה בלבו תאוה
15 לאותו דבר, אין אלו
16 "מחשבה ממש". מחשבות
17 חולפות אלו, אין ביכולת
18 האדם, שעדיין קיימת
19 תאוה בלבו, למנוע. ברם,
20 על "מחשבה ממש" –
21 ההתעמקות באותן
22 מחשבות – ביכולתו להשתלט, כפי שיסביר להלן. כיצד, אכן,
23 יתכן הדבר, שלמרות שקיימת תאוה בלבו, הוא יכול להשתלט
24 על עצמו, שתאוותו זו לא תבוצע בפועל, לא במעשה, לא
25 בדבור ואף לא במחשבה? – על כך אומר ה"תניא": כי המוח
26 שליט על הלב [כמו שכתוב ב'רעיא מהימנא' פרשת
27 פינחס] בתולדתו וטבע יצירתו, שכך נוצר האדם
28 בתולדתו, שכל אדם יכול ברצונו שבמוחו – הרצון שבמוחו
29 המניע את האדם, מבין שעליו להתאפק ולמשל ברוח תאוותו
30 שבלבו, שלא למלאת משאלות לבו במעשה דבור
31 ומחשבה, – גם כשישנה תאוה בלבו של אדם, אלא מפני שהוא
32 מבין במוחו שאל לו למלא את תאוותו – נוצר בו הרצון להתאפק
33 מכך – יש ברצון זה שבמוחו הכוח לשלוט על הלב, ולא למלא
34 אחרי תאות לבו. ויתירה מזו: ולהסית דעתו לגמרי מתאות
35 לבו אל ההפך לגמרי, – ביכולתו לנתק את ההרהור בתאוה
36 ולהטותו לדבר שהוא הדיף מהתאוה, וזאת גם כשהטעם
37 להימנעותו מהתאוה אינו נובע מקדושה, אלא מפני שהשכל
38 האנושי מבין שאסור לו לנהות אחרי תאות לבו זו, גם אז יש

בכוח השכל להימנע מהתאוה ולהטות את ההרהור בענין הפכי
מהתאוה. ובפרט אל צד הקדושה, – במיוחד יש בכוחו לעשות
זאת, כשיהודי צריך להטות את עצמו מתאוות – לקדושה;
כשהנימוק לכך הוא שאסור לו לעבור עבירה וצריך להשקיע
את רעיונותיו בענינים של
קדושה, בתורה וביראת
שמים – אז יש ליהודי
כוחות מיוחדים לבצע את
הדבר. כדכתיב:
"וראיתי שיש יתרון
לחכמה מן הסכלות,
כיתרון האור מן
החושך"; פרוש, –
כשמביאים משל להסברת
דבר, הרי זה מפני
שהנמשל הוא עמוק
בהרבה מהמשל,
ובאמצעות המשל מבינים
בקלות יותר את הנמשל.
ואילו כאן, במשל האור
והחושך על החכמה
והסכלות, מובן הנמשל כמו שמוכן המשל: כשם שמבינים שאור
טוב מחושך, כך גם מבינים שחכמה טובה מסכלות; אף כאן
כשמדובר על תוכנה הפנימי יותר של חכמה הרומזת ל"קדושה"
(כמו שהיציר טוב נקרא⁴ "ילד מסכן וחכם") וסכלות רומזת
ל"קליפה" (כפי שהיציר הרע נקרא "מלך זקן וכסיל"), – מובן
היטב שקדושה שווה וטובה יותר מאשר, להבדיל, קליפה. מה,
אפוא, מלמד אותנו המשל? אלא, המשל אינו בא רק לומר לנו
שזה יותר טוב, המשל בא להורות לנו גם את הצורה, כיצד
ובאיזו דרך מתבטאת עדיפותה של הקדושה: כשם ש"יתרון"
האור על החושך, מתבטא בכך שמעט מן האור "דוחה" הרבה
מן החושך, ולא בדרך של מלחמה, אלא הדחיה באה בדרך
ממילא, משמכניס קצת אור למקום, נעלם החושך מעצמו – כך
גם ב"יתרון" ה"חכמה" של הקדושה על ה"סכלות" של הקליפה,
שמעט מן הקדושה דוחה, בדרך ממילא, הרבה מן הקליפה –
וכך מוסבר הדבר להלן: כמו שהאור יש לו יתרון ושליטה
וממשלה על החושך, שמעט אור גשמי דוחה הרבה מן
החושך, – וכיצד נדחה החושך? – שנדחה ממנו מאליהו

צריכים להבין: לשם מה תיקנו אותן החכמים (הרי אין הן ברכות על מצות קריאת שמע, כמו שהדבר בכל המצוות המעשיות)?
לכאורה, אין להן כל שייכות לקריאת שמע! אלא – עיקר ענינה של קריאת שמע הוא לעורר בתוכו את ה'ואהבת את ה' אלקיך בכל
לבבך", וכדי להגיע להתעוררות זו, נדרשת הכנה להתעמק בענינים המעוררים אהבה להקב"ה – ולשם כך תיקנו ברכות קריאת שמע,
בהן מוזכרת בהרחבה גדולתו של הקב"ה, איך המלאכים הנעלים ביותר – בטלים בתכלית להקב"ה, ואיך הקב"ה מובדל מהם לגמרי
– בברכה הראשונה; ובברכה השנייה – על גודל אהבת הקב"ה לישראל, ועל מדת קירבתו אליהם, וכדומה. בכל זה יש משום הכנה
נכונה, שיוכל יהודי להגיע לתוכן קריאת שמע, להאהבה להקב"ה, כפי שהדבר מוסבר בהרחבה בחסידות (ראה תניא פרק מט). 2. זהר
חי'ג רכד, א. 3. קהלת ב, יג. 4. קהלת ד, יג.

- 1 וממילא, – אין על האור להילחם עם החושך, כך נדחה
2 ממילא סכלות הרבה של תקליפה וסמא אחרא שבחלל
3 השמאלי – הקליפה וה"סטרא אחרא" של הנפש הבהמית
4 שמקומה ב"חלל" השמאלי שבלב. [במאמר רז"ל: – אין אדם
5 עובר עבירה "אלא-אם"
6 בן נכנס בו רוח שטות"
7 וכו'], – רבותינו ז"ל
8 קוראים הרי לתאות הנפש
9 הבהמית בשם "שטות" –
10 ומאחר שזוהי "סכלות"
11 ר"שטות" – זה נדחה מאליו
12 וממילא, מפני החכמה
13 שבנפש האלהית
14 שבמה, אשר רצונה –
15 של הנפש האלקית הוא הרי: למשל לבדה בעיר, – ב"עיר
16 קטנה" היא הגוף, ולהתלבש בשלשה לבושיה הנזכרים

ליקוטי אמרים

החשך שנדחה ממנו מאליו וממילא כך נדחה ממילא
סכלות הרבה של הקליפה וס"א שבחלל השמאלי
[במאמר רז"ל אלא אם כן נכנס בו רוח שטות וכו']
מפני החכמה שבנפש האלהית שבמוח אשר רצונה
למשול לבדה בעיר ולהתלבש בשלשה לבושיה הנ"ל
בכל הגוף כולו כנ"ל שהם מחשבה דבור ומעשה תרי"ג
מצות התורה כנ"ל

- האדם, כלומר, בכל גופו מבחינה מעשית – מדוע, איפוא, אין
הוא נקרא "צדיק"? –

יום חמישי ט"ז טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יז, ואעפ"כ אינו... עד עמ' 34, תפלה כו'.

- 33 ואח-על-פי-כן אינו נקרא "צדיק" כלל, – אלא הוא נקרא
34 "בינוני", מפני שיתרון הזה אשר לאור נפש האלהית על
35 החשך וסכלות של תקליפה הנדחה ממילא – אינו אלא
36 בשלשה לבושיה הנזכרים לעיל, – כלומר, במחשבה, דיבור
37 ומעשה בלבד, חזקה יותר
38 הנפש האלקית מהנפש
39 הבהמית, ולא במהותה
40 ועצמותה – של הנפש
41 האלקית, על מהותה
42 ועצמותה של תקליפה –
43 והנפש הבהמית, כי
44 מהותה ועצמותה של
45 נפש הבהמית
46 שמהקליפה שבחלל
47 השמאלי – עצם
48 מציאותה של הנפש
49 הבהמית, לא נדחה כלל
50 ממקומו בבינוני אחר
51 התפלה, שאין – אז,
52 רשפי אש אהבת ה'
53 בהתגלות לבו בחלל
54 הימני, – כמו שהדבר
55 בשעת תפלתו, כאמור
56 לעיל, שאהבת ה' אצלו

ליקוטי אמרים

ואעפ"כ אינו נקרא צדיק כלל מפני
שיתרון הזה אשר לאור נפש האלהית על החושך וסכלות
של הקליפה הנדחה ממילא אינו אלא בשלשה לבושי'
הנ"ל ולא במהותה ועצמותה על מהותה ועצמותה של
הקליפה כי מהותה ועצמותה של נפש הבהמית
שמהקליפה שבחלל השמאלי לא נדחה כלל ממקומו
בבינוני אחר התפלה שאין רשפי אש אהבת ה'
בהתגלות לבו בחלל הימני כי אם תוכו רצוף אהבה
מסותרת שהיא אהבה הטבעית שבנפש האלהית
כמ"ש לקמן ואזי יכול להיות סכלות הכסיל הרע
בהתגלו' לבו בחלל השמאלי להתאות תאוה לכל ענייני
גשמיות עוה"ז בין בהיתר בין באיסור ח"ו כאלו לא
התפלל כלל אלא שבדבר איסור אינו עולה בדעתו
לעשות האיסור בפועל ממש ח"ו אלא הרהורי עבירה
הקשים מעבירה יכולים לפעול לעלות למוחו ולבלבלו
בשעת תפלתו, כאמור
לעיל, שאהבת ה' אצלו

- 57 אז היא בהתגלות, הוא מרגיש בלבו את האהבה, ב"אם תוכו
58 – החלק הפנימי שבלבו, רצונה "אהבה מסתרת", – ואילו

ליקוטי אמרים

מתורה ועבודה וכמאזו"ל ג' עבירות אין אדם ניצול מהן
בכל יום הרהור עבירה ועיון תפלה כו'

יום שישי י"ז טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 34, רק שלזה מועיל... עד עמ' 34, עם אחיו.

ליקוטי אמרים

רק שלזה מועיל
הרשימו במוחין ויראת ה' ואהבתו המסותרת בחלל
הימני להתגבר ולשלוט על הרע הזה המתאוה תאוה
שלא להיות לו שליטה וממשלה בעיר להוציא תאוה
מכח אל הפועל להתלבש באברי הגוף ואפי' במוח
לברו להרהר ברע אין לו שליטה וממשלה להרהר ח"ו
ברצונו שבמוחו שיקבל ברצון ח"ו הרהור זה הרע
העולה מאליו מהלב למוח כנ"ל אלא מיד בעלייתו לשם
דוחהו בשתי ידים ומסיה דעתו מיד שנוכר שהוא
הרהור רע ואינו מקבלו ברצון אפי' להרהר בו ברצון
וכ"ש להעלותו על הדעת לעשותו ח"ו או אפי' לדבר
בו כי המהרהר ברצון נק' רשע באותה שעה והבינוני
אינו רשע אפי' שעה אחת לעולם. וכן בדברים
שבין אדם לחבירו מיד שעולה לו מהלב למוח איזו
טינא ושנאה ח"ו או איזו קנאה או כעס או קפידא
ודומיהן אינו מקבלן כלל במוחו וברצונו ואדרבה המוח
שליט ומושל ברוח שבלבו לעשות ההפך ממש
להתנהג עם חבירו במדת חסד וחיבה יתרה מודעת לו
לסבול ממנו עד קצה האחרון ולא לכעוס ח"ו וגם שלא
לשלם לו כפעלו ח"ו אלא אדרבה לגמול לחיובים
טובות כמ"ש בזהר ללמוד מיוסף עם אחיו:

1 ועבודה, וכמאמר רז"ל: "ג' עבירות אין אדם ניצול מהן"
2 בכל יום, - שכן, קשה
3 מאד להינצל מלעבור
4 עליהם, והם: הרהור
5 עבירה ועיון תפלה כו".
6 - הרי ש"הרהורי עבירה"

7 הם מהדברים שקשה ביותר להינצל מהם, וכשחכמינו זכרונם
8 לברכה משתמשים
9 בתואר "אדם" סתם, זה
10 רמזו על ה"בינוני". הרי
11 שה"בינוני" אינו ניצול
12 מהרהורי עבירה,

50 המהרהר - הרהורי עבירה, ברצון נקרא רשע באותה שעה,
51 - ואילו, והבינוני אינו רשע אפילו שעה אחת לעולם. - הרי,
52 שמן ההכרח לומר שלא שייך שירצה לחשוב בהרהורי עבירה.
53 עד כאן דובר, שאין הוא נותן לרע שבלבו להגיע לאיזה ביטוי
54 שהוא ביחס לדברים שהם
55 מן הסוג של "בין אדם
56 למקום", בין אדם
57 להקב"ה, וכן - כך הדבר,
58 בדרגים שפין אדם
59 לחבירו, - אין הוא נותן
60 שמדה רעה שבלבו, ביחס
61 ליהודי שני, תבוא לידי
62 ביטוי מוחשי במחשבה, או
63 בדיבור, וודאי שלא
64 במעשה, אלא מיד
65 שעולה לו מהלב למוח
66 איזו טינא ושנאה חס'
67 ושלום, - לזולת, או איזו
68 קנאה או כעס או
69 קפידא ודומיהן - אינו
70 מקבלן כלל במוחו
71 וברצונו. - שירצה
72 להרהר בהן, ואדרבה,
73 המוח שליט ומושל ברוח
74 שבלבו לעשות ההפך
75 ממש, - ממה שדורש
76 הרגש שבלבו: להתנהג
77 עם חברו במדת חסד, -
78 וזאת בניגוד לרגש

13 רק שלזה מועיל הרשימו במוחין, - הרושם הניכר שנשאר בו
14 גם אחרי התפילה, מהתעמקות מחשבתו בגדולת ה' בשעת
15 התפילה, ויראת ה' ואהבתו המסותרת בחלל הימני, -
16 שבלבו, הן עוזרות לו, להתגבר ולשלוט על הרע הזה - של
17 הנפש הבהמית, המתאוה
18 תאוה, שלא להיות לו
19 שליטה וממשלה בעיר -
20 שלא תהיה לרע שליטה
21 וממשלה בגוף, להוציא
22 תאוה מכח אל הפועל
23 - בפועל ממש. להתלבש
24 באברי הגוף. ואפילו
25 במוח לבדו, להרהר
26 ברע, אין לו שליטה
27 וממשלה להרהר חס'-
28 ושלום ברצונו שבמוחו,
29 - מה שעולים בו הרהורים
30 רעים, אין זה מפני שהוא
31 רוצה לחשוב בהם, כ"א
32 מפני שבו נוהג עדיין
33 אחרי תענוגי העולם,
34 נופלות ממילא במוחו
35 מחשבות תאוה אלה,
36 שלא ברצונו, שיקבל
37 ברצון חס' ושלום
38 הרהור זה הרע העולה
39 מאליו מהלב למוח
40 בנזק, לעיל, - הרי,
41 שגם על המוח בלבד, אין
42 שליטה ל"רע" של הנפש הבהמית, אלא מיד בעלייתו לשם, -
43 משעולה הרהור במוחו, דוחהו בשתי ידים, - הוא דוחה את
44 הרהור במלוא כוחו ואינו נותן לו מקום כלל במוחו, ומפני
45 דעתו מיד שנוכר שהוא הרהור רע, ואינו מקבלו ברצון
46 אפילו להרהר בו ברצון, - לא רק שאינו עולה בדעתו לרצות
47 לבצע מחשבה רעה זו, אלא גם הרצון להרהר בכך - אינו שייך
48 ב"בינוני", וכל שכן להעלותו על הדעת לעשותו חס' ושלום,
49 או אפילו לדבר בו, - לכך בודאי שלא שייך ה"בינוני", כי

79 השנאה או הכעס - הנובע ממדת ה"גבורה" - שיש בלבו כלפי
80 הזולת - יתיחס אליו במדת החסד, ויחבה יתרה מודעת לו -
81 להראות לו אהבה מיוחדת, עד לסבל ממנו עד קצה האחרון,
82 ולא לכעוס חס' ושלום, - על מי שהוא טובל ממנו, וגם שלא
83 לשלם לו כפעלו חס' ושלום, - גם לא לעשות זאת שלא
84 מתוך כעס, אלא אדרבה לגמול לחיבים - כנגדו, טובות, כמו
85 שכתוב בזהר¹⁰, ללמד מיוסף עם אחיו: - שבמקום היסורים
86 שגרמו לו - שילם להם בטובות. הרי, שגם בדברים ש"בין אדם

וביכלתו להעלות תאוות בלבו. בקשר למה שלמדנו, ששעת
התפילה היא עת רצון לכל יהודי להתעלות – כדאי להוסיף מה
שהרבי מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש אמר באחת משיחותיו: –
בשעה שיהודי לומד תורה – הוא מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה,
כתלמיד לפני רבו. כשם שתלמיד לומד חכמה מרבו, כך הוא לומד
מהקב"ה חכמה שהיא תורה; ובשעה שיהודי מתפלל – הוא
מרגיש את עצמו כלפי הקב"ה, כבן לפני אביו.

לחבירו", אין ה"בינוני" נותן לרע שבלבו לבוא לידי ביטוי
במחשבה, בדיבור ובודאי שלא במעשה.
מפרק זה מובן, שבכל הקשור למעשה ולפועל, יש לנפש האלקית
ב"בינוני" השליטה המלאה על הגוף – לפועל אין הוא עושה, אינו
מדבר ואינו חושב במה שאסור, כי אם מקיים מצוות ומדבר
ומהרהר בתורה. ואילו ב"עצם" שלו, כלומר, בכוחות השכל
והמדות של הנפש, יש לרע של הנפש הבהמית מעמד די חזק,

יום שבת קודש י"ח טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יה, פרק יג ובוה... עד עמ' 36, עניני עוה"ז.

ב"בינוני" ולא ב"רשע", אלא היצר הרע אינו רק על־דָּרָךְ
מְשַׁל כְּמוֹ שׁוֹפֵט וְדִין הָאוֹמֵר דַּעְתּוֹ כְּמִשְׁפָּט, – ולא שיש לו
שליטה על הגוף, וְאִם־עַל־פִּי־בֶן יָכוֹל לְהוֹיֵת שְׁלֵא יְהִי פֶסֶק
הַלֵּכָה כִּךְ לְמַעֲשֶׂה, – כדעתו של שופט זה, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ עוֹד
שׁוֹפֵט וְדִין הַחוֹלֵק עָלָיו,

וְצִדִּיק לְהַכְרִיעַ בֵּינֵיהֶם,
וְהַלֵּכָה כְּדַבְּרֵי הַמִּכְרִיעַ.

כִּךְ – אותו דבר במאבק
המתנהל בין היצר־הטוב
לבין היצר־הרע ב"בינוני":
היצר הרע אוֹמֵר דַּעְתּוֹ
בְּחֻלָּל הַשְּׁמָאֵלִי שְׁבֻלָב, –
הוא מעורר תאוה בלב,
בכך מתבטאת השמעת
"דעתו" כיצר על הגוף
להתנהג, וּמַחֲלֵב עוֹלָה
לְמַח לְהַרְהֵר בּוֹ, – עליה
זו מהלב למוח באה בדרך
ממילא.

כשמתעוררת תאוה בלב,
מתהווים ממילא הרהורים
במוח, וְיִמְדֵי – עם עליית
ההרהורים במוח, חוֹלֵק
עָלָיו הַשׁוֹפֵט הַשְּׂנִי

שֶׁהוּא הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית שְׁבֻמָּה, הַמִּתְפַּשֵּׁט בְּחֻלָּל הַיִּמִּנִי
שְׁבֻלָב מְקוֹם מְשָׁכֵן הַיֵּצֶר טוֹב, – ב"חלל" הימני שבלב,
מתגלה היצר־הטוב, המדות של הנפש האלקית. היצר־הטוב
נאבק עם היצר־הרע, שלא לתת מקום למימושה של התאוה,
"דעתו" של היצר־הטוב היא, שכל הכוחות והאיברים של הגוף,
צריכים להיות מנוצלים בענינים של קדושה בלבד. וְהַלֵּכָה
כְּדַבְּרֵי הַמִּכְרִיעַ, הוּא הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא עוֹזְרוֹ לְהַיָּצֵר
טוֹב, – שיהיה בכוחו להתגבר על היצר־הרע, כְּמֵאֵמֶר רַ"ן³:
"אֲלֵמָּל הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּךְ־הוּא עוֹזְרוֹ – ליצר־הטוב, אֵין יָכוֹל
לִ"ו. – ליצר־הרע המתגבר באדם מדי יום. וְהַעֲזֹר, – שהקב"ה
עוזר ליצר־הטוב, הוּא: הִיא הַהֶאֱרָה שְׁמַאִיר אֹרֶךְ ה' עַל נֶפֶשׁ

15 פֶּרֶק יג. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן, שביחס ל"בינוני", גם אם יתכן
16 שתתעורר תאוה בלבו – משמשת הנפש האלקית ככוח בולם, שהתאוה
17 לא תמומש במעשה, בדיבור או במחשבה. שלשה לבושים אלה, נשלטים
18 ב"בינוני" על־ידי הנפש האלקית בלבד – לחשוב ולדבר דברי תורה
19 ולקיים מצוות.

20 וְבוֹה יוֹבֵן לְשׁוֹן מֵאֵמֶר
21 רַ"ן לִי: "בִּינּוֹנִים – זֶה זֶה

22 שׁוֹפֵטִין" [פְּרוּשׁ, יֵצֶר
23 טוֹב וְיֵצֶר רָע], – היצר־

24 הטוב והיצר־הרע
25 משמשים
26 כשופטים, ומשמיעים

27 דעתם ב"בינוני", והגמרא
28 מביאה ראיה לכך:

29 דְּבַתְּבִיבִי: "כִּי יַעֲמֹד
30 לְיָמִין אֲבִיוֹן לְהוֹשִׁיעַ

31 מִשְׁפָּטִי נִפְשׁוֹ", –
32 "שופטי" לשון רבים, שני

33 שופטים באדם, היצר־
34 הטוב והיצר־הרע. על־

35 כל־פנים, ביחס ל"בינונים"
36 משתמשים חכמינו ז"ל

37 בביטוי "זה זה שופטן" –
38 וְלֹא אֵמֶר וְזֶה

39 מוֹשְׁלִים" חֲסִי־וְשָׁלוֹם, – שכן, אם נפרש כפירוש הפשוט,
40 ש"בינוני" הוא מי שיש בו מחצית מצוות ומחצית עבירות, הרי

41 ששניהם, גם היצר־הטוב וגם היצר־הרע, מוֹשְׁלִים בגופו של
42 ה"בינוני" – ואז היה על חכמינו ז"ל להשתמש בביטוי "מושלים",

43 כי כדי לעבור עבירה, על היצר־הרע לשלוט ולמשול בגוף. ברם,
44 לפי מה שהוסבר על מהותו של ה"בינוני", אי אפשר לומר

45 "מושלים" – כפי שיוסבר להלן: כִּי כְּשֶׁיֵּשׁ אִיזוֹ שְׁלִיטָה
46 וּמִשְׁלָה לַיֵּצֶר הָרָע בְּ"עֵיר קְמָנָה", – הגוף, שעל השליטה

47 עליו מתנהל המאבק בין היצר־טוב ליצר־הרע, אֵפֶלּוּ לִפִּי שְׁעָה
48 קָלָה – ובאיזה זמן שהוא, נכשל האדם בעבירה במעשה, בדיבור

49 או במחשבה, נִקְרָא רָשָׁע בְּאוֹתָהּ שְׁעָה. – והרי מדובר כאן

1 הָאֱלֹהִית, לְהִיּוֹת לָהּ יִתְרוֹן וְשְׁלִיטָה עַל סְכָלוֹת הַכִּסִּיל וַיֵּצֵר
2 הָרַע, בְּיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ, כְּנֻזָּךְ לְעֵיל. - בפרק י"ב,
3 שבשם שקצת מן האור דוחה הרבה מן החושך, והחושך נסוג
4 ממילא מהאור ונעלם, כך נדחה הרבה מה"סכלות" ומהחושך

5 של היצירה הרע, לעומת

6 מעט מאור הקדושה

7 המאיר מהנפש האלקית -

8 בכך מתבטאת עזרתו של

9 הקב"ה ליצירה הטובה.

10 בדבריו הבאים, מתרץ

11 רבנו הזקן, את אשר

12 הקשה בתחילת הפרק

13 הראשון, על מה שהגמרא

14 אומרת "ואפילו כל העולם

15 כולו אומרים לך צדיק

16 אתה, היה בעיניך כרשע"

17 - הרי המשנה במסכת

18 אבות אומרת: "ואל תהי

19 רשע בפני עצמך?" וגם:

20 אם יהיה בעיניך כרשע ירע

21 לבבו ויהיה עצב ולא יוכל

22 לעבוד ה' בשמחה ובטוב

23 לבב?" - מסביר רבנו הזקן

24 להלן: חכמינו ז"ל דייקו בלשונם ואמרו "כרשע", לא שיחשוב

25 עצמו "רשע", אלא "כרשע", שיחשוב עצמו למי שבדברים

26 מסויימים הוא דומה לרשע, והכוונה היא ל"בינוני". שכן, גם

27 ב"בינוני" ה"רע" שבנפשו עדיין בתקפו, ויתכן שתשרור בו תאוה

28 בלב, כמו שזה אצל "רשע". אך מאחר שהרע שבהלל

29 השמאלי בבינוני הוא בתקפו בתולדתו, להתאוות תאוה

30 לכל תענוגי עולם הנה, ולא נתבטל במיעוט לגבי הטוב, -

31 של הנפש האלקית, כמו שהדבר ב"צדיק", ולא נדחה ממקומו

32 כלל, רק שאין לו - ל"רע", שליטה וממשלה להתפשט

33 באברי הגוף, - אין ל"רע" שליטה והשפעה על אברי הגוף,

34 לעשות, לדבר או לחשוב דברים רעים. הרבי מעיר: "גם בזה -

35 במניעת התפשטות הרע - לא נשתנה מתולדתו, והרע בתוקפו,

36 כי העדר ההתפשטות אינו מפני הטוב שבאדם, כ"אם: מפני

37 הקדושה ברוח-הוא העומד לימין אביו ועוזר ומאיר לנפש

38 האלהית - שתוכל לעמוד נגד הנפש הבהמית, ולכן, אין לנפש

ליקוטי אמרים

לה יתרון ושליטה על סכלות הכסיל ויצה"ר כיתרון
האור מן החושך כנ"ל. אך מאחר שהרע שבחלל
השמאלי בבינוני הוא בתקפו כתולדתו להתאוות תאוה
לכל תענוגי עוה"ז ולא נתבטל במיעוט לגבי הטוב ולא
נדחה ממקומו כלל רק שאין לו שליטה וממשלה
להתפשט באברי הגוף מפני הקב"ה העומד לימין אביו
ועוזר ומאיר לנפש האלהית לכן נקרא כרשע כמארו"ל
אפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה היה
בעיניך כרשע ולא רשע ממש אלא שיחזיק עצמו
לבינוני ולא להאמין להעולם שאומרים שהרע שבו
נתבטל לגבי הטוב שזו מדרגת צדיק אלא יהיה בעיניו
כאלו מהותו ועצמותו של הרע הוא בתקפו ובגבורתו
בחלל השמאלי כתולדתו ולא חלף והלך ממנו מאומה
ואדרבה נתחזק יותר בהמשך הזמן שנשתמש בו הרבה
באכילה ושתיה ושאר ענייני עוה"ז

39 הבהמית שליטה על אברי הגוף. אבל ה"רע" עצמו של הנפש
40 הבהמית - הוא בתקפו כתולדתו. לכן נקרא - ה"בינוני",
41 "כרשע", - כמו רשע, כמאמר ר"ל: "אפילו כל העולם כולו
42 אומרים לך צדיק אתה, היה בעיניך כרשע", ולא רשע
43 ממש, - שכן, המשנה:

44 הרי אומרת במפורש: "ואל

45 תהי רשע בפני עצמך",

46 וגם, כאמור, באם יהיה

47 רשע בעיניו, לא יוכל

48 לעבוד את הש"ת

49 בשמחה, אלא שיחזיק

50 עצמו לבינוני, ולא

51 להאמין להעולם

52 שאומרים שהרע שבו

53 נתבטל לגבי הטוב, שזו

54 מדרגת צדיק, - ב"צדיק"

55 בלבד נתבטל ה"רע" עצמו

56 והפך ל"טוב", ואילו הוא,

57 שלאור מעשיו - שאינו

58 עובר עבירה איזו שהיא -

59 חושב ה"עולם" שגם בו

60 אין כבר "רע" הגורם

61 לעבירות - אל לו לקבל

דיעה זו, כי הרע שבו עדיין לא בטל, אלא יהיה בעיניו כאלו

63 מהותו ועצמותו של הרע הוא בתקפו ובגבורתו בחלל

64 השמאלי בתולדתו, ולא חלף והלך ממנו - ה"רע", מאומה,

65 ואדרבה נתחזק יותר בהמשך הזמן, שנשתמש בו - ב"רע"

66 שם"חלל" השמאלי, הרבה באכילה ושתיה ושאר ענייני עולם

67 הנה. - ההשתמשות המתמדת בנפש הבהמית לענייני העולם

68 הזה, מחזקת את כוחה יותר מאשר הוא בטבע מתולדתו, כפי

69 שאנו מוצאים דבר זה בטבעו של כל חוש, שהוא מתחזק

70 ומתחדד על-ידי ההשתמשות בו. הרי למדנו, שרבנו הזקן מפרש

71 את מאמר הגמרא: "היה בעיניך כרשע" - הכוונה שיחזיק את

72 עצמו ל"בינוני". ואף מי שמעמדו במדרגה עליונה - טוב ונחון

73 לו להחזיק את עצמו ל"בינוני", כי אם יחזיק את עצמו ל"צדיק"

74 ויחשוב שה"רע" שלו כבר בטל ל"טוב" - יפסיק את מלחמתו עם

75 הנפש הבהמית, ובאם עדיין אין הוא "צדיק" הוא עלול ליפול

76 ממדרגתו לדרגה שלמטה מ"בינוני".

4. למרות שבפרק הקודם (י"ב) אמר רבנו הזקן, שבטבע האדם מתולדתו, שה"מוח שליט על הלב", שכלו שולט ומושל בתאוה שבלבו - מדוע, איפוא, הוא אומר כאן, שצריך האדם לעזרה מיוחדת מהקב"ה לשם כך? מתרץ כ"ק אדמו"ר שליט"א בהערה: "זה טעם על נצחון היצ"ט: א) נגד ההרהור שבמוח; ב) שבחלל הימני שכלב על חלל השמאלי (אם שלא יתבונן במוח), משא"כ בפ"כ דקאי לאחר שהתפלל, דאף שנסתלקו "מוחין וגדלות" - הרשימו במוחין שנשארה - שוללת אפשרות אמירת דעת היצ"ר במוח, ועד"ז לקמן (ע"ב) מפני ההגיון תמידי לשמה". 5. אבות ב, יג.

יום ראשון

יום ראשון

יב טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, פרשה ראשונה עם פירש"י.

תהלים: סוֹסֶחַ.

תניא: פרק ט. והנה מקום . . . 26 שבמוחין.

בשנת תרמ"ח נבחר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] לגבאי דחברה קדישא. וכפי המנהג, הובילו אותו בשמחת תורה בלילית עם רב לבית הכנסת. אמר אז המאמר "אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא", וסיים דבריו: "גם האנשים בעלי מוחין הנמצאים עתה, צריכים להניח שכלם ולא לילך אחרי הטעם ודעת, כי יכולים להטות על פי שכלם כו' עד כי חס-ושלום מרה תהיה באחרונה כו', וזהו העקר בזמן הזה בעקבות דמשיחא, שלא לילך אחר השכל וטעם ודעת, כי אם לקים התורה והמצוות בתמימות ואמונה פשוטה באלקי ישראל".

יום שני

יום שני

יג טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שני עם פירש"י.

תהלים: סט־עא.

תניא: אך הנה . . . יד כרשפי אש.

כשמעמידים פנס – מתקבצים החפצים באור, כי אור ממשיך – ליכטיגקייט ציהט צו.

כשמעמידים פנס – מתקבצים החפצים באור, כי אור ממשיך – אור מושך אליו.

יום שלישי

יום שלישי

יד טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שלישי עם פירש"י.

תהלים: עב־עו.

תניא: והיא הנקראת . . . שבוה"ק.

הסבא משפאלע – דער שפאלער זיידע – הי' איש נלהב מאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בביקורו בליאדי אצל רבינו הזקן – שנת תקס"ט או תק"ע – סיפר, אשר בהיותו בן שלש שנים ראה את הבעש"ט "און ער האט מיר ארויפגעלייגט די הייליגע האנט אויפ'ן הארצען און פון יעמאלט אן איז מיר ווארעם". תנועת צדיק, ומכל שכן ראי' או שמיעת קול, צריך לפעול שלא ישכח לעד.

הסבא משפאלע – דער שפאלער זיידע – היה איש נלהב מאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בבקורו בליאדי אצל רבינו הזקן – שנת תקס"ט או תק"ע – סיפר, אשר בהיותו בן שלש שנים ראה את הבעל-שם-טוב "והוא הניח את ידו הקדושה על לבי, ומאז חם לי".

תנועת צדיק, ומכל שכן ראייה או שמיעת קול, צריך לפעול שלא ישכח לעד.

יום
רביעי

יום רביעי

טו טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, רביעי עם פירש"י.

תהלים: עז-עח.

תניא: פרק י. והנה . . . טו כמו השנאה.

"תורה אור" דבור-המתחיל "אסרי" סעיף המתחיל "והנה זהו", צריך להיות: "והעלאת ניצוצות שנפלו אפלו הבהמות יתעלו כמו שהיה בתחלת".

הסכת ושמע ישראל, העת הזאת היא מועד הגאולה על ידי משיח צדקנו, והיסורים הבאים עלינו הם חבלי משיח, ואין ישראל נגאלין אלא בתשובה. אל תאמינו לנביאי השקר המבטיחים לכם ישועות ונחמות אחרי כלות המלחמה, זכרו דבר השם (ירמיה יז, ה) "ארוה הגבר אשר יבטח באדם ושם בשר זרעו, ומן ה' יסור לבו".

שובה ישראל עד ה' אלקיך, והכן עצמך ובני ביתך לקבל פני משיח צדקנו הבא בקרוב ממך.

יום
חמישי

יום חמישי

טז טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, חמישי עם פירש"י.

תהלים: עט-פב.

תניא: וצדיק שאינו . . . 30 הכא וכו'.

דער צ"צ האט געזאגט ר' הענדל'ן אויף יחידות: זוהר איז מרומם דעם נפש, מדרש איז מעורר דאס הארץ, און תהלים מיט טרערען וואשט אויס די כלי.

ה"צמח צדק" אמר לר' הענדל ב'יחידות': "זהר" - מרומם את הנפש, "מדרש" - מעורר את הלב, ותהלים בדמעות - מדיח את הכלי.

יום
שישי

יום שישי

יז טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, ששי עם פירש"י.

תהלים: פג-פז.

תניא: ועוד . . . כמ"ש במ"א.

מה שנוהגים שלא ללמוד בניתל, שמעתי מאאמו"ר הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.

פעם אמר אאמו"ר: די מתמידים וואס די אכט שעה איז זיי נוגע בנפש, האב איך ניט האלט.

והוא רק עד חצות לילה.

מה שנוהגים שלא ללמד בניתל, שמעתי מאדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] הטעם, שהוא כדי שלא להוסיף חיות.

פעם אמר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב]: מתמידים אלו ששמונה השעות הללו [שלא לומדים] נוגע' להם בנפש - אינני מחבב.

והוא רק עד חצות לילה.

שבת
קודש

שבת

יח טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פח"פט.

תניא: פרק יא. וזה לעומת . . . שריא.

גם העולה לתורה אומר חזק ונתחזק

באמירת ויהי נעם במוצאי שבת קדש כופלים פסוק ארך ימים גו', אבל לא בתפלת שחרית.

בהיות הצ"צ ילד ולמד את הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, תיגם לו מורו – ע"פ פ' בעה"ט – יעקב אבינו האט געלעבט די זיבעצעהן בעסטע יאהרען אין מצרים. כשבא הביתה מהחדר שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחר אבות, יהיו מבחר שנות חייו יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ.

ויענהו אדמוה"ז: כתיב ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה, ואיתא במדרש – מובא ברש"י – א"ר נחמיה להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. להורות לפניו גשנה, אז מען לערענט תורה ווערט מען נעהנטער צום אויבערשטען ב"ה, און אויך אין מצרים איז געווען ויחי געלעבט.

בהיות ה"צמח צדק" ילד ולמד את הכתוב ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, תרגם לו מורו – על פי פרוש בעל-הטורים – יעקב אבינו חי את שבע עשרה השנים הטובות ביותר במצרים. כשבא הביתה מה"חדר", שאל את זקנו אדמו"ר הזקן: היתכן שיעקב אבינו, בחר האבות, יהיו מבחר שנות חייו יז שנה שגר בארץ מצרים ערות הארץ?

ויענהו אדמו"ר הזקן: כתיב "ואת יהודה שלח לפניו אל יוסף להורות לפניו גשנה", ואיתא במדרש – מובא ברש"י – אמר רבי נחמיה, להתקין לו בית תלמוד, שתהא שם תורה ושיהיו השבטים הוגים בתורה. "להורות לפניו גשנה", כאשר לומדים תורה "להורות לפניו", אזי "גשנה", נגשים' ומתקרכים לקדוש ברוך הוא, באופן שגם במצרים היה "ויחי" בחיות.

המשך ביאור למס' פסחים ליום שבת קודש עמ' א

18 [מעורר] את העינים, ומכחיש את הנוף.
19 הגמרא מבארת מדוע הכותח גורם לדברים אלו. מבארת הגמרא:
20 מה ששנינו שהכותח מטמא את הלב, הוא משום נקיובי דחלכא –
21 מי החלב הנשארים אחרי עשיית הגבינה. ומה ששנינו שמטמא את
22 העינים, הוא משום מילקא – מלח סדומית שיש בו, שלפעמים נוגע
23 בכותח ואחר כך חוזר ונוגע בעינו. ומה ששנינו שמכחיש את הנוף,
24 הוא משום קומינתא דאומא – הלחם המעופש שבתוך הכותח.
25 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת במאכלים שמזיקים לגופו של
26 האדם: תנו רבנן, שלש דברים – מאכלים מרביץ את הכול – הרעין
27 במעיו, ובופסין את הקומה – מתישים את כוחו, ונוטלין אחד מחמש
28 מאות ממאור עיניו – מחלישים את הראיה של האדם. ואילו תן, פת
29 קיבר – לחם העשוי מקמח שאינו נקי, ושכר חדש, וירק חי, כגון
30 כרתי ובצל וחזרת, כשאוכל מהם הרבה בקביעות.
31 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת במאכלים שמרפאים את גופו של
32 האדם: תנו רבנן, שלש דברים – מאכלים ממעמין את הכול – הרעי
33 במעיו של אדם, וזוקפין את הקומה – מחזקים את כוחו, ומאירין את
34 העינים. ואילו תן, פת נקייה, בשר שמן, ויין ישן.
35 הגמרא מבארת מה הם שלושת הדברים האלו: פת נקייה, היינו

1 סופרים – דבק שיש בו קמח של שיפון, שהרצענים משתמשים בו
2 כדי להדביק את העור כשנחלק לשנים או כדי להדביק שתי
3 עורות זה לזה כדי לעשותן עבה. רבי אליעזר אומר, אף תכשיטי
4 נשים – סולת שהנשים טופלות ומדביקות על בשרם כדי להשיר
5 את השיער עוברים עליהם המשהים אותם ברשותם בפסח, משום
6 איסור בל יראה ובל ימצא. מסיימת המשנה: זה הקלל כל חמץ
7 שהוא עשוי ממין דגן – מאחד מחמשת מיני דגן, שהם חטה,
8 שעורה, כוסמין, שובלת שועל, ושיפון, הרי זה עובר עליו בפסח
9 משום בל יראה ובל ימצא, אף שאינו בעין, ואינו ראוי לאכילה.
10 ומיני דגן שהם תערובת חמץ או חמץ נוקשה, הרי אלו באוהרה –
11 בלאו שלא לאוכלם, ואם עבר ואכל מהם כזית לוקה, ואין בהן
12 משום פרה, כיון שאינם חמץ גמור בעין.

גמרא

13 שנינו במשנה: אלו הדברים שעוברין עליהם בפסח, כותח הבבלי
14 וכו'. הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בענין כותח הבבלי: תנו
15 רבנן, שלש דברים נאמרים – נאמרין בכותח הבבלי שמשום כך
16 אין ראוי לאכלו, ממעמם – סותם את הלב מלהחכים, ומממא

מתי יש 'ברירה'?

יום ראשון י"ב טבת ה'תשפ"א

ולפי זה יש להקשות: הרמב"ם פסק (הל' מעשר פ"ז) ש'אין ברירה', ואם-כן צריך היה לפרש כאן שרק אם התנו בעת נתינת הדמים שיהא תלוי בדעת הכהן, יכול הכהן להקריב את ה'קנינים' לכל אחת מהן!

ומבאר ה'דמשק אליעזר' (אר"ח ס"ר"ס תיג):

שיטת הרמב"ם היא כדעת האמוראים (גיטין כה, א) המחלקים בין תולה בדעת עצמו לתולה בדעת אחרים: דין 'אין ברירה' הוא רק כאשר הדבר תלוי בדעת עצמו והוא עצמו מסתפק איך להחליט, כי בכך גילה שהוא פוסק על שתי הסעיפים ולכן אין לומר שהוברר למפרע שכך היתה דעתו מתחילה, אבל התולה בדעת אחרים ואומר שאיך שיתברר בדעתם כך הוא רוצה שיהיה, גמר בדעתו בתחילה כפי שיתברר לאחר מכן (ראה רש"י שם ד"ה אמר אביי).

ולכן, היולדות שנתנו את דמי 'קניניהן' לכהן, תלו את הקרבת ה'קנינים' בדעת הכהן, וכשהקריב את ה'קן' עבור כל אחת מהן, הוברר למפרע שכל 'קן' נקנה מתחילה עבורה וכל יונה הוקרבה לשם בעליה.

הלכות פסולי המוקדשין פרק ח, הלכה ח: שנים שלקחו קניניהם בערבוב, או שנתנו דמי קניהם לבן - לאיזה שרצה הבן יקריב חטאת, ולאיזה שרצה יקריב עולה.

שתי יולדות שכל אחת מהן מביאה 'קן' (שני תורים או שני בני יונה) אחד לעולה ואחד לחטאת, אם נתנו לכהן את דמי ה'קנינים' במשותף, יכול הכהן לבחור ולהקריב את 'קניניהם', חטאת ועולה לכל אחת מהן.

והקשו המפרשים (כסף משנה, מהר"י קורקוס):

הגמרא (עירובין לו, א) חשבה לפרש הלכה זו מדין 'יש ברירה': היות וקרבן צריך להיקרב לשם בעליו, אומרים שהכהן המקריב את העולה והחטאת לשם היולדת - קרבנות אלו שלה הן, כי הוברר למפרע שהכהן קנה אותן לכפרתה, כי אם 'אין ברירה' יש להסתפק שמא הקרבנות שהקריב הכהן הן של חברתה ולא הוקרבו לשם בעליה ולא יצאה ידי חובה.

אך למסקנת הגמרא, גם אם 'אין ברירה' כך הוא הדין, כי מדובר במקרה שהנשים התנו ביניהן מתחילה שכל אחת מהן שהכהן יקריב את 'קניה' יהא זה שלה.

שני חצאים או יחידה אחת?

יום שני י"ג טבת ה'תשפ"א

ויש לחלק בין החיבורים לטומאה ולקמיצה:

כדי שמגע הטומאה בפרי אחד יטמא את כל הפירות, יש להחשיבם כגוף אחד ממש, וזאת אין בכוח הכלי לעשות, אולם בקמיצה די שחלקי המנחה צבורים יחד כדי שתתייחס הקמיצה לכולה, וכאשר הם בכלי אחד הרי הם נחשבים כצבורים למרות שאינם נוגעים זה בזה (ראה חזון יחזקאל פסחים יט, א. שיטה מקובצת (אילן) מנחות א עמ' 134).

ועוד מצאנו דין צירוף בכלי לגבי איסור 'בל יראה' שמדאורייתא חל רק על חמץ בשיעור כזית, ואם מונחות בכלי שתי חתיכות בשיעור חצי כזית כל אחת – הכלי מצרפן ועובר עליהן ב'בל יראה' (שו"ע אור"ח סי' תמב ס"א, וראה שו"ע אדה"ז שם כח וק"א טז). ובזה אין ספק שהכלי אכן מצרפן, שכן לא נדרשת כאן דרגת חיבור כדי שייחשבו כגוף אחד כמו בטומאה, ואף לא לייחס פעולה הנעשית באחת מהן לחברתה (כמו בקמיצה), אלא רק ליצור שייכות ביניהן כדי להשלים את שיעור האיסור, ולכן די בעצם הימצאותן בכלי אחד (ראה שיטה מקובצת שם עמ' 136).

הלכות פסולי המוקדשין פרק יא, הלכה כג: חלק העשרון בכלי אחד, ואין חלקיו נוגעין זה בזה, ואין ביניהן מחיצה - הרי זה ספק אם מצרף הכלי לקמיצה או אינו מצרף. לפיכך לא יקמץ; ואם קמץ, לא יקטיר. ואם הקטיר, הרצה.

טעם הדין הוא שנאמר 'והרים ממנו בקומצו מסולת המנחה', ומהמילה 'ממנו' למדים שהקמיצה צריכה להיעשות מתוך כל המנחה, ולא כשהיא מחולקת לחלקים נפרדים. וכאשר שני חלקים מונחים בכלי אחד ללא מגע ביניהם, יש להסתפק האם הם נחשבים נפרדים או שהכלי מצרפם ליחידה אחת. ומחמת הספק, לכתחילה לא יקמץ, אך בדיעבד יש להסתמך על הסברא שנחשבים כאחד והקמיצה כשרה.

ומעין זה מצינו לענין טומאה: פירות המונחים בכלי ונגעה טומאה באחד מהם – האם נטמאו כולם או לא? וכתב הרמב"ם בהל' אבות הטומאות (פ"ב ה"ז) כי שאר הפירות אינם נטמאים מדאורייתא אלא מדרבנן. ומבואר שמדין תורה פירות המונחים בכלי אינם נחשבים כאחד. ולכאורה הדברים סותרים לנאמר כאן שבדיעבד הקמיצה כשרה (ויצאים ידי חובת קמיצה מדאורייתא)?

איסורים 'רדומים'

יום שלישי י"ד טבת ה'תשפ"א

הזמן' (לאכול את הקרבן חוץ לזמנו), הרי זה פיגול, ואילו אם חשב 'מחשבת המקום' (לאוכלו חוץ למקומו) הקרבן נפסל אך לא נעשה פיגול.

וכאשר חשב על חצי כזית מחשבת הזמן ועל חצי כזית

הלכות פסולי המוקדשין פרק טז, הלכה ד: חשב על חצי זית במחשבת הזמן, ועל חצי זית במחשבת המקום, וחזר וחשב על חצי זית אחר במחשבת הזמן - הרי זה פגול.

לעיל (הל' א) מבואר שהחושב בשעת ההקרבה 'מחשבת

מחשבת המקום – כולו פסול ולא פיגול (כי אין כאן כזית שלם שחשב עליו מחשבת הזמן).

ואם לאחר מכן ישוב ויחשוב על חצי כזית נוסף מחשבת הזמן, לכאורה היה מקום לומר שלא יהיה פיגול כי חצי הכזית הראשון שחשב עליו מחשבת הזמן כבר הצטרף לחצי הכזית של מחשבת המקום וחל עליו דין פסול, ושוב לא ישתנה דינו להיות פיגול.

ועל כך התחדש בהלכה זו (כדעת רבא, זבחים לא, א) כי מחשבת הפיגול בחצי הזית השני מצטרפת לחצי הכזית הראשון, ואף על פי שבינתיים חל עליו דין אחר, נותר בו דין פיגול באופן 'רדום', וכאשר הוא נפגש עם חצי כזית נוסף, הוא מתעורר מתרדמתו והכל נעשה פיגול.

ויש שלמדו מכאן לדין איסור שהתבטל ברוב: כאשר חתיכת איסור נפלה לתבשיל של היתר שיש בו שישים כנגד האיסור – האיסור בטל ברוב והתערובת מותרת באכילה. ואם

לאחר מכאן נפל עוד מעט איסור לתוך התערובת – על אף שבמצמו אין בו כדי לאסור, אם בצירוף האיסור הראשון יש כאן יותר מאחד משישים של איסור – נאסר הכל, ואין אומרים שהאיסור הראשון כבר התבטל והפך להיתר, אלא כל עוד אין בו כמות מספקת כדי לאסור הוא קיים במצב 'רדום', וכשמצטרף אליו איסור נוסף, הוא 'חוזר וניעור' ומצטרף לאסור הכל (רא"ש חולין פ"ז, לז).

אך יש אומרים כי איסור שהתבטל איננו חוזר וניעור (ראב"ד ע"ז עג, א) ולשיטתם יש לחלק בין פיגול לתערובת שבפיגול מלכתחילה לא התבטל דין הפיגול מחצי הכזית הראשון, אלא לא חל משום חיסרון השיעור, ולכן כשנשלם השיעור הרי הוא חוזר וניעור, אך איסור שנפל להיתר התבטל וכבר אין כאן איסור ושוב אינו חוזר וניעור לעולם (ראה תוספות זבחים לא, א ד"ה ויקץ, ובטהרת הקדש שם).

קרבן שנהפך לתועבה

יום רביעי ט"ו טבת ה'תשפ"א

כותב הרמב"ם (להלן ה"י) שהוא נלמד מהפסוק "לא יאכל כי קודש הם" ומשמע שאינו בכלל הפסוק "לא תאכל כל תועבה".

ובטעם הדבר יש שביארו, כי רק כאשר נעשתה פעולת (או מחשבת) איסור בדבר, הרי הוא נאסר מהכתוב "לא תאכל כל תועבה", אבל 'נותר' שלא נעשתה בו פעולת איסור אלא נשאר מצמו והאיסור הוא שהאדם לא הקריב אותו, אין הוא בגדר 'תועבה' (מנחת חינוך מצוה תסט, מהר"ם שיק מצוה רטז).

אך יש שכתבו שאפילו באיסור הנעשה מאליה נהפך הדבר לתועבה, והראיה - שבבשר בחלב אף אם נפל הבשר מאליה לתוך החלב והתבשל עמו, הרי הוא נאסר למרות שלא נעשתה בו פעולת איסור (שבעים פנים לתורה, טז).

ויש שביארו כי רק כאשר הקרבן עצמו נפסל הוא נחשב כ'תועבה', אך 'נותר' שאינו פסול בעצם הקרבן אלא רק בחלק הבשר שנותר, אינו בכלל תועבה (אור שמח).

הלכות פסולי המוקדשין פרק יח, הלכה ג: **כָּל קֶרֶן שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ שֶׁהוּא פָּסוּל... כָּל הָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ כֹּזֵב, לֹקֵה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל כָּל תּוֹעֵבָה".**

האיסור לחשוב מחשבת פסול בעת הקרבת הקרבן נלמד מהפסוק "לא יחשב" (לעיל ה"א), אך בפסוק זה לא התפרש שעל ידי כך הוא נאסר באכילה, ואת זאת למדים מהפסוק "לא תאכל כל תועבה", היינו שכל דבר שנעשתה בו עבירה הוא תועבה ואסור לאוכלו.

ובדומה לכך לגבי איסור בשר בחלב: בפסוק נאמר "לא תבשל גדי בחלב אמו", אך לא התפרש שאם התבשל נאסר באכילה, ואיסור האכילה נלמד (לפי אחת הדעות – חולין קיד, ב) מהפסוק "לא תאכל כל תועבה" - מאחר ונעשתה עבירה בבישול הבשר עם החלב, הרי הוא נהפך לתועבה ונאסר באכילה.

אמנם, לגבי איסור אכילת בשר הקרבן לאחר זמנו, 'נותר',

כמה הוא 'זמן מועט'?

יום חמישי ט"ז טבת ה'תשפ"א

מרובה, וכתב ה'חתם סופר' (שו"ת אה"ע ח"ב סי' פא) "שצריך שיעור וגבול בין רב למועט!"

והיערות דבש' (ח"ב סוף דרוש ג) כתב ש'זמן מועט' הוא שבעה ימים. שכן, לדעת רבי יהודה שמתקנים לכהן גדול אישה אחרת, מבואר בגמרא (יומא יג, א) שיש לו לישא אותה לפני יום הכיפורים כדי שתחשב כ'ביתו'. וביאר הרמ"א (שו"ת סי' קכה) שאין הכוונה רק לכניסה לחופה, אלא לבעילה "דלא מקרי 'ביתו' רק לאחר הכניסה לגמרי עם התשמיש". ואם כן, בהכרח שהכהן גדול כונסה לפחות שבעה ימים קודם יום הכיפורים, שהרי בשבעת הימים שקודם יום הכיפורים מפרישין אותו מאשתו שמא תימצא אשתו נדה, ובדואי לא יכנס לכתחילה בתוך ימים אלו. נמצא, ששיעור הזמן שבו חושש רבי יהודה למיתה הוא שבעה ימים. ואילו חכמים לא

הלכות עבודת יום הכיפורים פרק א, הלכה ג: **שֶׁכֶּעֶת יָמִים קָדָם לְיוֹם הַכִּיפּוּרִים, מְפָרִישִׁין בֵּהֶן גְּדוֹל מִבֵּיתוֹ לְלִשְׁכָּתוֹ שֶׁמִּמֶּנּוּ... וּמִתְקַיֵּינֵין לוֹ בֵּהֶן גְּדוֹל אַחֵר - שֶׁאִם יֵאָרֶעַ בֵּהֶן פָּסוּל, יַעֲבֹד הָאֲחֵר תַּחֲתָיו.**

לדעת רבי יהודה (יומא ב, א) "אף אישה אחרת מתקנין לו – שמא תמות אשתו, שנאמר וכפר בעדו ובעד ביתו, ביתו זו אשתו". אולם חכמים לא חששו למיתת אשתו והרמב"ם פסק כחכמים.

ומבואר בתוספות (שם ד"ה וחכמים), כי לדעת חכמים אין חוששים למיתה "לזמן מועט" דווקא, כמו כאן שמדובר בזמן הסמוך ליום הכיפורים, אבל "לזמן מרובה" אף חכמים חוששים למיתה, כפי שמצינו במקומות אחרים (יבמות כו, א). אולם לא ביארו כמה הוא הזמן המועט, ומאימתי נחשב לזמן

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ צה

חששו למיתה בזמן של שבוע ימים, מפני שזהו 'זמן מועט'. והנה, בגמרא (מועד קטן כה, א) מבואר שאם אדם חלה חמישה ימים ומת "זו היא מיתה כל אדם". ומזה מובן ש'זמן מועט' שאין לחשוש בו למיתה הוא דווקא בפחות מחמישה ימים, אבל כעבור חמישה ימים זהו זמן מיתה שיש לחשוש לו!

ומבאר ה'חתם סופר' (הנ"ל) על פי המבואר בהלכות ביקור חולים ששם 'חולי' הוא רק לאחר שלושה ימים (ראה שו"ע יו"ד סי' שלה ס"א ובט"ז). ולפי זה, הזמן של "חמישה ימים" שנאמר בגמרא מתחיל להימנות רק מהיום השלישי למחלה, ויחד הרי זה בדיוק שבועה ימים.

יום שישי י"ז טבת ה'תשפ"א

נוסח תפילתו של כהן גדול

אם כן, המילים "שאם הייתה שנה זו שחונה" אינן חלק מן הבקשה, אלא הקדמה ותנאי לתפילה – שאם הקיץ הקודם היה שחון, הרי הוא מתפלל שהשנה תהיה גשומה. ולפי זה: א. מילים אלו היו צריכות להופיע בהצעת הדברים שלפני התפילה, ולא כחלק מנוסח התפילה. ב. נמצא שתפילה זו לא נכללה בתפילת הכהן גדול כבקשה קבועה בכל שנה, ו"שונה חלק תפילה זו משאר התפילה – שלא היה אומרה כ"א כשהקיץ שלפניו היה שחון".

אלא הפירוש הוא:

גם לפי נוסח זה, המילים "שאם הייתה שנה זו וכו'" הן חלק מהתפילה. וזאת, על פי נוסח תפילתו של כהן גדול המופיעה בירושלמי (יומא פ"ה ה"ב) "שלא תצא עלינו גלות לא ביום הזה ולא בשנה הזאת, ואם יצאה עלינו גלות ביום הזה או בשנה הזאת תהא גלותינו למקום תורה", וכוונת המלים "ואם יצאה עלינו גלות" הוא – אם כך נגזר עלינו מאת ה'. וכן יש לפרש בנוסח הרמב"ם: אם יצא גזר דין מלפניו שתהא שחונה – תהא גשומה.

(לקוטי שיחות יב, עמ' 190)

הלכות עבודת יום הכפורים פרק ד הלכה א: וְכָךְ הָיָה מִתְפַּלֵּל: 'הִי רִצּוֹן מִלְפָּנֶיךָ ה' אֱלֹהֵי, שֶׁאִם הָיְתָה שָׁנָה זוֹ שְׁחֹנָה, תִּהְיֶה גְשׁוּמָה.

בדפוס ראשון של הרמב"ם (דפוס רומי), במקום "שאם תהיה שנה זו שחונה...", הנוסח הוא "שאם הייתה שנה זו שחונה – תהיה גשומה". וצריך להבין את פשר הבקשה לפי נוסחא זו – והרי הכהן גדול מתפלל על השנה שמתחילה ולא על זו שהייתה?

ויש שביאר כי התפילה לגשם באה בהתאם לאקלים ששרר בשנה הקודמת ו"אם הקיץ שעבר היה חם יותר מדאי וה' הדורש את הארץ תמיד מראשית השנה ועד אחרית השנה יודע שמפני החום הגדול, צפויה סכנה שהנחלים והמעיינות ייבשו, אז הכהן גדול מתפלל על הצורך לירידת הגשם יותר מן הרגיל בחורף הבא". וזהו פשר הנוסח "שאם הייתה שנה זו – הקיץ בשנה שעברה – שחונה, תהיה גשומה" (קובץ הדרום תחברת מ עמ' 8).

אולם הרבי העיר על זה:

שבת קודש י"ח טבת ה'תשפ"א

מעילה בקונמות

אמנם אין כאן איסור לאו דמעילה, כי אין זה חפץ של הקדש, ואעפ"כ יש כאן איסור מעילה. כי כיון שאמרה תורה שהאדם יכול לאסור דבר מותר באמצעות דיבורו, הרי באמרו על דבר מסוים 'קונם' או 'קרבן' יש לו הכוח להחיל על כך את כל האיסור שיש בקרבן. וכשם שביכולתו להפוך חולין לקדשים בדיבורו, ומשנעשה הדבר קודש יש בו מעילה, כך יכול האדם להחיל על דבר גדרים דומים לקדשים, כולל איסור מעילה, מבלי שהדבר יהפוך להיות קדוש ושל גבוה. ולכן, האוכל מכיכר (למשל) שאסר על עצמו, אכן אינו עובר על לאו של מעילה אלא על "לא יחל דברו", אבל לאמיתו של דבר זהו אותו לאו (ראה סנהדרין יז, ורמב"ם מעילה פ"א ה"ב), ואילו אדם אחר שאכל מכיכר שחברו אסר על כל העולם לא עבר על "לא יחל דברו", שהרי הוא לא נדר דבר, אבל חייב מדין מעילה ולא מפני הלאו של מעילה, אלא מצד האיסור שחברו החיל והתפיס על הככר.

(צפנת פנחנח במחשבת הרבי, עמ' 123)

הלכות מעילה פרק ד, הלכה ט: יֵשׁ מַעֲלָה בְּנִדְרִים. בִּיצֵד? הָאִמְרוּ: 'כִּכָּר זוֹ עֲלֵי קֶרְבֵּן, או 'הִקְדַּשׁ, וְאִכְלָה - מַעַל, אֵף עַל פִּי שֶׁהָיָה מִתֵּרֵת לְאֲחֵרִים.

כך הוא בגמרא, וכן נפסק ברמב"ם שהנהגה מדבר שאסור עליו בקונם - מעל, כי "יש מעילה בקונמות".

ויש לתמוה: קונם הוא נדר רגיל שאינו קשור לקדשים ואסור משום 'בל יחל', ובגמרא גם לא הובא מקור בתורה למעילה בקונמות, וכיצד ניתן לחדש חיוב קרבן מסברא, האם אין כאן הבאת חולין בעזרה?

וה'משנה למלך' (הל' מעילה פ"ד ה"ט) חוקר האם במעילה בקונמות יש גם איסור לאו או שהחידוש של מעילה בקונמות הוא רק לעניין קרבן, ומאחר שהרמב"ם לא פירט את הדברים, נראה קצת שאין כאן מעילה אלא איסור 'בל יחל', ואם כן גוברת השאלה כיצד יש חיוב אשם מעילות ללא איסור?

וביאר הגר"י נימוטין:

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"ב טבת ה'תשפ"א

- ג. לפיכך, אם היתה החובה שמים בחטאת¹⁰ - חצי
החובה פשוט¹¹, וחצייה פסול. ויראה לי, שהוא
עושה פלן למטן, כמעשה חטאת.

(10) לשון המשנה שם. ופירושו הרב"ד והרא"ש, שמספר העופות שבקיני החובה היה פי שניים ממספר החטאות שנתערבו, כגון שנתערבו שתי חטאות בשני קינים סתומים. והמדובר כשהקריב הכהן חציים למעלה וחציים למטה בהתאם לסיומה של המשנה הקודמת. ודינם: חצי כשר וחצי פסול, פירוש שלושה עופות כשרים ושלושה פסולים, כי אנו חוששים שמא הקריב למעלה שתי החטאות שנתערבו ועוף אחד מהסתומות ונפסלו שתי החטאות ורק העוף השלישי הוא עולה וכשר, ולמטה הוקרבו שתי חטאות מקיני חובה ועולה השנייה ואם כן השתיים כשרות והעולה פסולה. (11) כשנתערב מספר זוגי של חטאות ועשה חצי התערובת למעלה וחצי למטה כשר חצי התערובת, אבל אם נתערב מספר בלתי זוגי, כגון חטאת אחת, אין אפשרות מציאותית לחלק את כל התערובת לחצאים, אלא את מניין החובה, ולפיכך דייק רבינו וכתב: "חצי החובה כשר" שזה שייך בכל תערובת שהיא.

- ד. וכן אם נתערבה עולה בחובה זו הסתומה - אין
פשוט אלא מנין עולות שפחובה; אבל מנין החטאות
שפחובה עם העולה שנתערבה בהן - פסולין, שהרי
נתערבה עולה בחטאת. בין שהיתה החובה הסתומה
מרבית על העולות שנתערבו בה, בין שהיו העולות
מרבית על החובה הסתומה, בין שהיו שתייהן שוות
- אין פשוט אלא מנין עולות שפחובה. לפיכך, אם
היתה החובה שמים בעולות - חצי החובה פשוט,
וחצייה פסול. ויראה לי, שהוא עושה פלן למעלה,
כמעשה עולה.

- ה. חובה סתומה וחובה אחרת סתומה שנתערבו,
בין שהיו שתייהן משם אחד, כגון קני זבים עם קני
זבים, או משני שמות, כגון קני זבים עם קני
יולדות, בין שהיו שתייהם לאדם אחד בין שהיו
לשנים: אם היו שתייהן שוות¹² - מחצה פשוט
ומחצה פסול¹³. בין שעשה הכל למעלה או הכל
למטה, או עשה חצין למעלה וחצין למטה -
לעולם מחצה פשוט ומחצה פסול. מפני שהכל חצין
עולה וחצין חטאת, והחטאת למטה והעולה
למעלה. אם עשה הכל למעלה - חצין פשוט והן
עולות, ואם עשה פלן למטה - חצין פשוט והן
חטאות. עשה חצין למטה וחצין למעלה - חצי
החצי שנעשה למעלה פשוט מפני התערבות¹⁴ והוא
עולות, וחצי החצי של מטה פשוט והוא חטאות.

יום ראשון י"ב טבת ה'תשפ"א הלכות פסולי המקדשין

פרק שמיני

(1) יבאר חטאת העוף שנתערבה בעולת העוף מפורשות או סתומות.

- א. חטאת העוף² שנתערבה בעולת העוף³, או עולת
העוף שנתערבה בחטאת העוף, אפלו אחת ברבוא
- פלן זמותר⁴. במה דברים אמורים? פשהיו
מפרשות בשעת לקיחת הבעלים זו חטאת וזו עולה;
אבל אם הביא עופות לחובתו, מהן חטאת ומהן
עולה, ולא פירש אלא פלן סתומות, ונתערבה חטאת
או עולה בחובה⁵ זו הסתומה - יש להן דינים
אחרים⁶.

(2) נקדים פירושו של מונחים אחדים הנזכרים כמה פעמים בשלושת הפרקים הבאים: (א) "קן" - משמעותו שתי תורים או שני בני יונה שהופרשו להקריבים על המזבח. (ב) "חובה" או "קן חובה" - קן, אחד חטאת ואחד עולה שאדם מחוייב להביא. (ג) "קן סתומה" - קן חובה, שבשעת לקיחתו, לא קבעו הבעלים איזה עוף לחטאת ואיזה לעולה. (ד) "קן נדבה" - אדם שהתנדב להקריב "קן" מביא שני עופות כאמור, ושניהם עולות. (ה) "פרידה" - עוף אחד. (3) אפילו אחת בריבוא. (4) מפני שחטאת נעשית בחציו התחתון של המזבח ועולה בעליון, ואם שינה פסול. (5) קן שלם, היינו זוג, אחד לחטאת ואחד לעולה. (6) מפני שהרשות ביד הבעלים להקריב איזה מהם שירצה לחטאת או לעולה.

- ב. וכיצד דיניהן? אם נתערבה חטאת בחובה⁷ זו
הסתומה - אין פשוט אלא מנין חטאות שפחובה
בלבד⁸; אבל מנין העולות שפחובה עם החטאת
שנתערבה בהן - פסולין⁹, שהרי נתערבה חטאת
בעולות.

(7) כגון קן של זב, זבה, יולדת ענייה או של חוטא עני שנכנס למקדש או אכל קודש בטומאה, או שעבר על שבועה, שמביא קן במקום כבשה. (8) לדוגמא: אם הביא שני קינים שהם ארבעה עופות יכול להקריב מהם שתי חטאות, שהרי רשאי הוא להקריב למטה שתי חטאות מתוך שני הקינים איזה מהם שירצה ואין כאן כל חשש של תערובת עולה, אבל שלוש חטאות אסור לו להקריב, כי שמא כל שלושת העופות שהקריב הם מן קיני החובה ואין בהם רק שתי חטאות. (9) אחרי שהקריב שתי חטאות נשארו בתערובת שתי עולות וחטאת אחת וכל עוף הוא ספק חטאת שנתערבה, ספק עולה. והוא הדין אם נתערבה עולה בשני קיני חובה, מקריב שתי עולות, ושלושת עופות שנשארו - פסולים.

- 12) מספר הקנים של האחת כמספר הקנים של השנייה.
13) במשנה שם: אחת לזו ואחת לזו, שתיים לזו, ושתיים לזו, שלוש לזו ושלוש לזו - מחצה כשר ומחצה פסול. ורבינו ממשיך ומבאר כאן טעמו של דין זה. 14) פירוש, מפני שמעורבים קרבנותיהם של שני בני אדם. ויש לחשוש, שמא הקריבו למעלה כל העופות של רחל ונפסלו חציים, היינו החטאות ולמטה היו כולם של לאה ונפסלו העולות.
- 1 ו. הִיוּ שְׁתֵּי הַחֻבּוֹת הַסְּתוּמוֹת שֶׁנִּתְעַרְבוּ זו גְּדוּלָּה
2 מִזו, כְּגוֹן שֶׁהֵיְתָה אֶחָת אֲרֻבַּע עוֹפוֹת וְהַשֵּׁנִי שֶׁשׁ:
3 אִם עָשָׂה הַכֹּל לְמַעַלָּה אוֹ עָשָׂה הַכֹּל לְמַטָּה - מִחֻצָּה
4 פְּסוּל וּמִחֻצָּה כְּשֶׁר, וּמִטַּעַם שֶׁבִּאֲרָנוּ. עָשָׂה חֻצִּין
5 לְמַטָּה וְחֻצִּין לְמַעַלָּה: אִם אַחֵר שֶׁשָּׂאֵל עָשָׂה כֵּן -
6 הַמוּעָט כְּשֶׁר, וְאִם מְדַעְתּוֹ עָשָׂה - הַמְּרֻבָּה כְּשֶׁר.
- 7 ז. זֶה הַכֹּלֵל: כֹּל שֶׁעָשָׂה הַכֹּהֵן מְדַעְתּוֹ חֻצִּין לְמַעַלָּה
8 וְחֻצִּין לְמַטָּה, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִשָּׁל אֶחָד
9 לְמַעַלָּה וּלְמַטָּה - הֵרִי זֶה הַמְּרֻבָּה כְּשֶׁר; הוֹאִיל וְדָבָר
10 יָדוּעַ שֶׁמִּקְצֵת קֶרְבָּנוֹתָיו לְמַעַלָּה וּמִקְצֵתָם לְמַטָּה,
11 יִהְיֶה כֹּל קֶרְבָּנוֹתָיו¹⁵ כְּשֶׁרִים.
- 15) כלומר, מניין של כל קרבנותיו.
- 12 ח. שְׁנֵים שֶׁלְקָחוּ קִנְיָהּ בְּעֶרְוָה, אוֹ שֶׁנִּתְּנוּ דְּמֵי
13 קִנְיָהּ לַכֹּהֵן - לְאִיזָה שִׁירְצָה הַכֹּהֵן יִקְרִיב חֲטָאת,
14 וְלְאִיזָה שִׁירְצָה יִקְרִיב עוֹלָה; שְׂאִין הַקִּנְיָן מִתְּפָרְשִׁין
15 אֶלֶּא בְּלִקְיַחַת הַבְּעָלִים אוֹ בְּעִשְׂתִּי הַכֹּהֵן, כְּמוֹ
16 שֶׁבִּאֲרָנוּ.
- 17 ט. הִיוּ לִפְנֵי הַכֹּהֵן חֲטָאוֹת וְעוֹלוֹת, עָשָׂה שְׁתֵּיהֶן¹⁶
18 לְמַעַלָּה אוֹ שְׁתֵּיהֶן לְמַטָּה - מִחֻצָּה כְּשֶׁר¹⁷ וּמִחֻצָּה
19 פְּסוּל. עָשָׂה חֻצִּין לְמַעַלָּה וְחֻצִּין לְמַטָּה, וְלֹא יָדַע
20 אִם הַחֲטָאוֹת הֵם שֶׁעָשָׂה לְמַטָּה אוֹ הַעוֹלוֹת - הֵרִי
21 הַכֹּל פְּסוּל; שְׂאֵנִי אוֹמֵר: הַעוֹלוֹת הֵם שֶׁעָשָׂה לְמַטָּה
22 וְהַחֲטָאוֹת לְמַעַלָּה.
- 16) כלומר, כולן. 17) מפני שמין אחד - החטאות או העולות - נעשה כולו כמצוותו.
- 23 י. הִיוּ לִפְנֵינוּ שְׁלוֹשָׁה צְבוּרֵי עוֹפוֹת, אֶחָד חֲטָאוֹת
24 וְאֶחָד עוֹלוֹת וְהָאֶחָד סְתוּם, חֻצִּין עוֹלוֹת וְחֻצִּין
25 חֲטָאוֹת וְלֹא פֶּרֶשׁ: אִם עָשָׂה כֹּל לְמַעַלָּה אוֹ לְמַטָּה
26 - מִחֻצָּה כְּשֶׁר¹⁸ וּמִחֻצָּה פְּסוּל.
- 18) שהרי מחצית העופות נעשו במקומם.
- 27 יא. עָשָׂה חֻצִּין לְמַעַלָּה וְחֻצִּין לְמַטָּה¹⁹ - אִין הַכְּשֶׁר
28 אֶלֶּא הַסְּתוּם בְּלִבְדוֹ²⁰ שֶׁעָשָׂה חֻצִּין לְמַעַלָּה וְחֻצִּין
29 לְמַטָּה. וְהוּא מִתְחַלֵּק בֵּין הַבְּעָלִים²¹ וְעוֹלָה
30 לְשִׁנְיָהּ²², שֶׁהֵרִי הַכֹּהֵן אֵינּוּ יוֹדַע לֹאִי זֶה מִהֵן פֶּרֶשׁ
31 וְלֹאִי זֶה מִהֵן הֵי הַסְּתוּם. וּשְׁנֵי הַצְּבוּרִין הַמְּפֻרְשִׁין
32 פְּסוּלִין; שֶׁהֵרִי לֹא יָדַע אִי זֶה עָשָׂה לְמַעַלָּה וְאִי זֶה
- 33 עָשָׂה לְמַטָּה, וְשָׂמָּה הַעוֹלָה נַעֲשִׂית לְמַטָּה וְהַחֲטָאת
34 לְמַעַלָּה.
- 19) פירוש, הקריב ציבור אחד למעלה וציבור אחד למטה והציבור השלישי הסתום עשה חציו למעלה וחציו למטה. 20) שהרי חציו נעשה למעלה וחציו למטה, אבל המפורשים כולם פסולים, שמא עשה החטאות למעלה והעולות למטה. 21) המדובר, כשהקנים היו של שני בני אדם שהביאו סתומות והכהן הפריש חלק מהן. 22) מחציתו לזה ומחציתו לזה וישלימו את השאר.
- פֶּרֶק תִּשְׁעִי
- 1) יבאר קן סתומה שפרח ממנה גוזל לבין העופות או לבין הקרבנות.
- א. קן סתומה² שֶׁפָּרַח מִמֶּנָּה גּוֹזֵל לְאוֹרִי, אוֹ
שֶׁפָּרַח לְבִין הָעוֹפוֹת שִׁמְיוֹתוֹ כֶּלֶן³, אוֹ שָׂמַת גּוֹזֵל
אֶחָד - יִקַּח זֶה לְשָׁנִי⁴.
- 2) משנה קנים פרק ב, א. ראה ההגדרות בתחילת הפרק הקודם. 3) שדינם כך, כדוגמאות המובאות למעלה בפרק ח. 4) נקט "סתומה" לרבותא, שאפילו בקן סתומה, שקיים קשר בין שני הגוזלות, וכל אחד מהן היה ראוי בין לחטאת ובין לעולה, אין אנו אומרים שהנשאר הוא חציו חטאת וחציו עולה (אם לא פרח, והבעלים או הכהן קובעים איזה חטאת ואיזה עולה, עובר חלק החטאת מזה לזה, וכן חלק העולה) ואין לו תקנה, מכל-שכן בקן מפורשת, שפסק הקשר בין שני הגוזלות, דבוראי שיכול ליקח זוג לנשאר (תפארת ישראל יכין ג).
- ב. פֶּרֶח⁵ לְבִין הַקְּרֻבוֹת⁶ - פְּסוּל וּפְסוּל אֶחָד כְּנָגְדוֹ⁷; שֶׁהַגּוֹזֵל⁸ הַפּוֹרֵחַ מִקֵּן סְתוּמָה לְבִין הַקְּרֻבוֹת - פְּסוּל
וּפְסוּל אֶחָד כְּנָגְדוֹ. כִּיצַד? פֶּרַח גּוֹזֵל מִן הַסְּתוּם
לְעִשְׂרָה עוֹפוֹת סְתוּמוֹת: אִם עָשָׂה חֲמִשָּׁה לְמַטָּה
וְשִׁשָּׁה לְמַעַלָּה - הֵרִי חֲמֵשׁ עוֹלוֹת כְּשֶׁר⁹ מִהַשֵּׁשָּׁה
שֶׁל מַעַלָּה¹⁰, וְאַרְבַּע חֲטָאוֹת כְּשֶׁר¹¹ מִהַחֲמִשָּׁה
עוֹפוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לְמַטָּה; שְׂאֵנִי אוֹמֵר: שָׂמָּה הַגּוֹזֵל
הַפּוֹרֵחַ הוּא אֶחָד מִחֲמִשָּׁה שֶׁל מַטָּה¹¹. וְכֵן אִם עָשָׂה
מִהֵם שִׁשָּׁה לְמַטָּה וְחֲמִשָּׁה לְמַעַלָּה - נִמְצָא הַכְּשֶׁר
חֲמֵשׁ חֲטָאוֹת וְאַרְבַּע עוֹלוֹת; שְׂאֵנִי אוֹמֵר: שָׂמָּה
הַגּוֹזֵל מִחֲמִשָּׁה שֶׁל מַעַלָּה. נִמְצָא הַכְּשֶׁר מִהַעֲשָׂרָה
תִּשְׁעָה. הֵרִי פְּסוּל אֶחָד¹².
- 5) שם. 6) קנים סתומות של בעלים אחרים, שעומדות להקרבה. 7) שני גוזלות שבתערובת פסולים. 8) לשון המשנה. הסגנון מורה על נתינת טעם לדין האמור, אולם למעשה אין כאן כל נימוק אלא חזרה מילולית על הדין (ראה תפארת ישראל שמרגיש בזה). 9) שהרי נעשו למעלה כמצוותם. 10) בין אם זה שפרח הוא בין אלה שקרבו למעלה ובין אם כל הששה הם של בעלת התערובת, יש כאן חמש עולות כשרות. 11) והוקרבו רק ארבע חטאות משל בעלת התערובת, הרי תשעה גוזלות כשרים ושנים פסולים. 12) "והפורח בעצמו גם כן פסול". לשון

19 בַּחֲזִירָתָהּ²². הָרִאשׁוֹנָה וְהַשֵּׁנִיָּה אֵין לָהֶם כָּלוּם²³,
20 וְהַשְּׁלִישִׁית יֵשׁ לָהּ שְׁנֵי עוֹפוֹת, וְהַרְבִּיעִית יֵשׁ לָהּ
21 אַרְבָּעָה, וְהַחֲמִישִׁית יֵשׁ לָהּ שֵׁשָׁה, וְהַשְּׁשִׁית יֵשׁ לָהּ
22 שְׁמוֹנָה, וְהַשְּׁבִיעִית יֵשׁ לָהּ שְׁנָיִם עָשָׂר²⁴. חֲזֹר אֶחָד
23 וּפְרָח פָּעַם שְׁנֵי²⁵ מִזֹּו, וְחֲזֹר אֶחָד וּפְרָח מִן
24 הָאֲחֵרוֹנָה לְשִׁלְמַעֲלָה מִמֶּנָּה עַד שְׁחֹזֵר לְרִאשׁוֹנָה -
25 פּוֹסֵל אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ וְאֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ. הַשְּׁלִישִׁית
26 וְהַרְבִּיעִית אֵין לָהֶם כָּלוּם²⁶, וְהַחֲמִישִׁית יֵשׁ לָהּ שְׁנֵי
27 עוֹפוֹת בְּשָׂרִים, וְהַשְּׁשִׁית יֵשׁ לָהּ אַרְבָּעָה, וְהַשְּׁבִיעִית
28 יֵשׁ לָהּ עֶשְׂרֵה²⁷. פְּרָח פָּעַם שְׁלִישִׁית²⁸ גּוֹזֵל מִזֹּו, וְחֲזֹר
29 וּפְרָח פָּעַם רְבִיעִית²⁹ מִזֹּו לִזֹּו - פּוֹסֵל אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ
30 וְאֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ, וְהַחֲמִישִׁית וְהַשְּׁשִׁית נִפְסְלוּ כָּלָן,
31 וְהַשְּׁבִיעִית נִשְׁאַרָּה לָהּ שְׁמוֹנָה עוֹפוֹת בְּשָׂרִין.
32 כְּשִׁיעֶשֶׂה אַרְבָּעָה עָשָׂר שָׁבַע לְמַעֲלָה וְשָׁבַע לְמַטָּה -
33 יֵהִיו שְׁמוֹנָה מִהֵן בְּשָׂרִין, וְהַשְּׁשִׁית פְּסוּלִין³⁰ מִפְּנֵי
34 תַּעֲרֹכֶת גּוֹזְלוֹת אֵלּוּ שֶׁפָּרְחוּ בַּהֲלִיכָה וּבַחֲזִירָה.

(21) משנה שם ג. (22) כלמעלה בהלכה ג. נמצא, שכל פריחה מפסידה קן שלם, הן בהליכה והן בחזרה. (23) הראשונה נפסלת כשפרח ממנה בפעם הראשונה, כמו שביארנו למעלה, והשניה כשפרח ממנה עוף אחד לשלישית חוששים, שמא זה שפרח משלה הוא ונשארו אצלה רק שלשה עופות משלה, ולפיכך אפשר להקריב רק אחד חטאת ואחד עולה, שאם תקריב שתי חטאות יוקבע העוף שפרח לשלישית לעולה ושמא יקריבוהו שם חטאת, ותהיינה שלוש חטאות מעופותיה של בעלת שתיים, ומתוך כך יצא שאסור יהיה להקריב מהשלישית אף חטאת אחת רק עולות ויהיה הפסד יותר גדול, וכאשר חזר ופרח אחד מהשניה לראשונה חוששים שמא משלה פרח ונשארו רק שנים, ואם תקריב אפילו חטאת אחת בלבד שמא הקריבו לחטאות שני העופות שלה שפרחו, ואם כן יקריבו שלש חטאות משלה במקום שתיים שהיא חייבת, וכן הדבר אם תוקרב עולה. ולפי אותו החשבון, יוצאים כל הדינים שבהלכה זו (המפרש על המשנה שם מתפלא, אם השניה אין לה כלום, למה מקריבה השלישית רק שנים, הרי אין כל חשש ששני עופות משלה יוקרבו לחטאות או לעולות, מכיון שזה שפרח לשניה לא יוקרב כלל. ועוד הקשה: אם הראשונה אין לה כלום, למה השניה אין לה כלום? הרי העוף שפרח ממנה לראשונה לא יוקרב. ותיירץ בדוחק, שמפני שנקבע הכלל שפוסל בחזירתו, גזרו גם במקום שאין שם החששות שנאמר. וראה רבינו בפירושו למשנה זו. ולא ירדתי לסוף דעתו). (24) השביעית מפסידה פחות מאלו שלפניה, מפני שממנה פרח עוף אחד בלבד - לששית, ואילו מהאחרות פרחו שנים, אחד לאלו שלאחריה ואחד שלפניה. (25) פירוש, פרח אחד מן השלישית, שאם פרח אחד מהראשונה או השניה שאין להם כלום, הרי הוא עומד למיתה ונפסלו כולם מפני תערובת של חטאות המתות (תפארת ישראל. וראה פירוש הרא"ש בסוף פרק ב מקינים, בענין אם דין חטאות המתות נהוג בעוף). (26) כל אחת מפסידה ארבעה עופות, כמו בפריחה וחזרה הראשונה וכפי

רבינו בפירושו למשנה. ראה תפארת ישראל על המשנה שם יכין ובוועז ב, וברטנורא ד"ה פרח, שהסבירו שבתערובת נפסל אחד - הפורה או אחר במקומו, והשני חבירו של הפורה, שהרי אי-אפשר להקריבו לא לחטאת ולא לעולה, שמא הוקרב הפורה לאותו קרבן. ולפירושם מקריבים עשרה, אולם רבינו כאן מפרש שהקריבו כולם, ושנים מהם פסולים. ולא פירש דינו של הגוזל הנשאר.

1 ג. אַרְבָּעָה עוֹפוֹת סְתוּמוֹת וְאַרְבָּעָה עוֹפוֹת שְׁנִיּוֹת
2 סְתוּמוֹת, פְּרָח אֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנוֹת לְשְׁנִיּוֹת - פּוֹסֵל
3 אֶחָד מִן הַשְּׁנִיּוֹת¹³. אַחֵר שֶׁנִּתְעַרְבוּ חֲזֹר אֶחָד¹⁴ מִן
4 הַשְּׁנִיּוֹת וּפְרָח לְרִאשׁוֹנוֹת - פּוֹסֵל אֶחָד מִן
5 הָרִאשׁוֹנוֹת¹⁵. וְנִמְצָא הַכָּשֶׁר מִן הָרִאשׁוֹנוֹת שֶׁתִּים
6 בְּלִבָּד¹⁶.

(13) כל בבא זו, לא בשביל עצמה נאמרה, שהרי דינה כתוב כבר בסיפא של ההלכה הקודמת, אלא היא כעין הקדמה לדין השני. (14) כל מקום שנאמר בדינים אלה "חזר", אין הכוונה שחזר אותו עוף שפרח, שהרי במקרה זה אין כל בעיה והכל כמו שהיה לפני שפרח. אלא מתכוון לומר, שפרח אחד מן התערובת אל הקנים הראשונות, ואפשר שחזר אותו גוזל עצמו או אחר במקומו (רבינו בפירושו למשנה כאן). (15) ומוכן שגם החזר פסול כמו בפריחה הראשונה. במשנה שם אמרו: פרח מזו לזו, פוסל אחד בהליכתו. חזר, פוסל אחד בחזירתו. ובשני המקרים, גם הפורה עצמו או אחר במקומו - נפסל. (16) וכן מן השניות, יכול להקריב אחד לחטאת ואחד לעולה בלבד, שאם יקריב שתי חטאות יש לחשוש שמא אותו שחזר לראשונות היה משל השניות, ויקריבו אותו שם לחטאת, וביחד תהיינה שלוש חטאות משתי הקנים, והרי לא היו בשניות יותר משתי חטאות.

7 ד. חֲזֹר¹⁷ אֶחָד וּפְרָח מִן הָרִאשׁוֹנוֹת לְשְׁנִיּוֹת, אֶפְלוּ
8 כָּל הַיּוֹם¹⁸ - אֵינוֹ מוֹסִיף לְהַפְסִיד¹⁹ יֵתֵר עַל זֶה;
9 שְׁאֶפְלוּ הֵן מְעַרְבוֹת כָּל זֶה זֶה - מִחֻצָּה בְּשָׂר
10 וּמִחֻצָּה פְּסוּל, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ²⁰.

(17) פירוש, אחר שחזר אחד מהתערובת, והשלים את הקנים הראשונות, חזר אחד מן הראשונות ופרח לשניות. (18) פרח אחד מראשונות לשניות ובחזרה כמה וכמה פעמים. (19) אינו מפסיד יותר משנים כאן ושנים כאן, שהרי אפילו אם נתערבו כולם, מחצה כשר ומחצה פסול, כמו שמסיים רבינו כאן. (20) למעלה פרק ח הלכה ה.

11 ה. צָבּוּר אֶחָד²¹ יֵשׁ בוֹ שְׁנֵי עוֹפוֹת, וּבְשְׁנֵי אַרְבָּעָה,
12 וּבְשְׁלִישִׁי שֵׁשָׁה, וּבְרַבִּיעִי שְׁמוֹנָה, וּבַחֲמִישִׁי עֶשְׂרֵה,
13 וּבְשֵׁשִׁי שְׁנָיִם עָשָׂר, וּבְשְׁבִיעִי אַרְבָּעָה עָשָׂר, וּפְרָח
14 גּוֹזֵל מִן הָרִאשׁוֹנָה לְשְׁנִיָּה, וְאֶחָד מִן הַשְּׁנִיָּה
15 לְשְׁלִישִׁית, וּמִשְׁלִישִׁית לְרַבִּיעִית, וּמִרְבִּיעִית
16 לְחֲמִישִׁית, וּמִחֲמִישִׁית לְשֵׁשִׁית, וּמִשֵּׁשִׁית לְשְׁבִיעִית.
17 וְחֲזֹר אֶחָד וּפְרָח מִצָּבּוּר לְצָבּוּר עַד שְׁחֹזֵר לְרִאשׁוֹנָה
18 שֶׁפָּרַח מִמֶּנָּה רִאשׁוֹנָה - פּוֹסֵל אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ וְאֶחָד

פָּרֶק עֲשִׂירִי

(1) יבאר האשה שאמרה הרי עולה קן כשאלד זכר וילדה זכר, ודין פירשה לכהן ואמרה אלו לנדרי ואלו לחובתי.

א. האשה² שאמרה: הרי עלי קן כשאלד זכר, ילדה זכר - מביאה ארבעה עופות: שנים לנדרה, והן עולה כמו שבארנו³, ושנים לחובתה משום לדה⁴, והן אחד עולה ואחד חטאת. נמצאת למד, שהכהן צריך לעשות שלש פרידיו⁵ למעלה⁶ ופרידה אחת למטה⁷. טעה⁸ ועשה שתיים למעלה ושתיים למטה ולא נמלך⁹ - צריכה להביא עוד פרידה אחת¹⁰ ויקריבנה למעלה. כמה דברים אמורים? כשהביאה הארבעה ממין אחד, כגון שהיו כלן תורין או בני יונה¹¹; אבל אם היו שתי תורין עם שני בני יונה, ועשה שנים למעלה ושנים למטה¹² - צריכה להביא עוד תור וכן יונה ועשה שתייהן למעלה כדי לצאת ידי חובתה; שאם עשה בתחלה שתי התורין למטה¹³ - צריכה תור למעלה להשלים חובתה¹⁴, ואם עשה שני בני היונה למטה - צריכה בן יונה למעלה¹⁵ להשלים חובתה. שאין אדם מביא חובתו גזול אחד תור ואחד¹⁶ בן יונה, אלא או שניהן תורין או שניהן בני יונה¹⁷.

(2) קנים פ"ג מ"ו. רבינו מבאר כאן הדינים בהתאם לפירוש למשנה זו. אולם לרש"י (ובחים זס:) שיטה אחרת בזה.

(3) לא מצאתי בשום מקום ב'משנה תורה' במפורש שקני נדר ונדבה הם כולם עולות. אמנם כתב כן בפירוש בהקדמתו לסדר קדשים ובכמה מקומות בפירושו על המשנה, אבל כשרבינו אומר סתם: "כמו שביארנו" מתכוון הוא לספרו הגדול, ולפיכך יש להניח שכוונתו למה שכתב למעלה בפ"א הי"א, שאין עוף בא שלמים (כולל תודה), וחטאת ואשם אינם באים אלא על חטא, יוצא מזה שכולן עולות. (4) מדובר ביולדת עניה, אבל עשירה מביאה כבש לעולה ועוף לחטאת (ויקרא יב, ו, ח). (5) שלושה עופות. (6) כדין עולה. (7) חטאת חובה. (8) הכהן. (9) לא שאל את האשה איזו חטאת ואיזו עולה, ואם כן הוא קובע (למעלה פ"ז ה"ח). (10) השתיים שלמעלה כשרות והן עולות, ולמטה אחת - והיא חטאת - כשרה, והשניה פסולה ועליה להביא עולה שלישית. (11) יולדת עניה, מביאה שתי תורים או שני בני יונה. (12) פירוש, שעשה מין אחד למעלה ומין אחד למטה, ואינו יודע איזה מין למטה ואיזה למעלה (ראה ראב"ד, לא השיג אלא פירש דברי רבינו, וכן פירש רבינו עצמו בפירושו למשנה). (13) ואם כן הקריבה תור לחטאת, ומחויבת להביא תור לעולה ולא בן יונה, כמו שמסיים רבינו בהלכה זו. (14) קרבנות הלידה. (15) כמו שביארנו בתורים. (16) בדפוס רומא ר"מ: "גזול אחד תור ואחד בן יונה", וגירסה זו נכונה. (17) ולפיכך צריכה להביא תור ובני יונה. במשנה שם, פ"ב מ"ה, שנינו סתם: "אין מביאין תורין נגד בני יונה ובני יונה נגד תורין". ורבינו הוסיף וכתב: "שאין אדם מביא חובתו", לומר לך שרק קן חובה צריכה להיות ממין אחד, אבל נדבה מותר להביא

אותו החשבון. (27) מפסידה רק שניים, כפי שביארנו בדין פריחה ראשונה. (28) החשבונות והדינים שלמעלה, מסבירים גם בבא זו. (29) כלומר, החזרה השלישית. רבינו שינה כאן את סדר מנין הפריחות, וקבע חזרה מספר בפני עצמו, שלא כדרך המניינים הקודמים. (30) שמא יש בתערוכת שלושה עופות מקנים אחרות, ואפשר שכולם למעלה או כולם למטה, ולפיכך אנו פוסלים שלושה מכאן ושלושה מכאן, ונשארו ארבע חטאות וארבע עולות כשרות שעלו לבעליהן לשם חובה.

1 ו. קן סתומה³¹ וקן מפרשת, פרח מן הסתומה
2 למפרשת - יקח זוג לשני³². חזר³³ או שפרח³⁴ אחד
3 מן המפרשת לסתומה, ולא ידע זה שפרח אם היה
4 עולה או חטאת - ימותו כל העופות שבסתומה;
5 שאם נתערבה בהן עולה - כל החטאות שבה
6 פסולות³⁵, ואם חטאת נתערבה - כל העולות שבה
7 פסולות, לפיכך ימותו כלן³⁶.

(31) משנה שם ד. (32) ויקבע איזה לחטאת ואיזה לעולה. והמדובר כשנתערבו כל השלושה ואינו יודע איזו חטאת ואיזו עולה. שאם לא נתערבו, אלא העוף שפרח לכאן נתערב עם החטאת או עם העולה, יכול בעל הזוג הראשון לקחת חזרה עוף אחד ולהקריבו לאותו קרבן שנתערב עמו. ואותם השלושה כולם פסולים וימותו, כדין חטאת שנתערבה בעולה (ברטנורה ותפארת ישראל). (33) אחד מן השלושה. ראה למעלה הלכה ג. (34) פירוש, שלא פרח כלום מן הסתומה, אלא מן המפורשת פרח לתוכה. במשנה כתוב: או שפרח מן המפורשת "ראשון". (35) מפני שאי אפשר להקריב אפילו אחד מהתערובת למטה, שמא היא העולה. (36) שהרי אין אנו יודעים אם חטאת נתערבה ונפסלו העולות, או עולה נתערבה ונפסלו החטאות.

8 ז. חטאת מכאן³⁷ ועולה מכאן וסתומה באמצע,
9 פרח מן האמצע לצדדין אילף אחד ואילף אחד -
10 לא הפסיד כלום, אלא יאמר: זה שהלף אצל
11 החטאות חטאת, וזה שהלף אצל העולות עולה.
12 חזר אחר שנתערבו ופרח אחד מכאן ואחד מכאן
13 לאמצע³⁸ - השנים האמצעיים ימותו, שהרי הן
14 חטאת ועולה מערבין; והצדדין - אלו³⁹ יקריבו
15 חטאת ואלו יקריבו עולה כשהיו⁴⁰. פרח מן
16 האמצעית⁴¹ לצדדין⁴² - כלן ימותו, שמא עולה
17 נתערבה בחטאות וחטאת בעולות.

(37) משנה שם ה. (38) ואינו יודע אם חזרו אותם שפרחו לשם, או אלה שהיו שם בתחילה. (39) ההלכה מתחילה אמנם בלשון יחיד: "חטאת", אבל גם כשהיו הרבה חטאות הדין כך. (40) בצדדים אין חשש תערובת של חטאת ועולה, שאפילו אם המפורשת פריחה ונשארה הסתומה, אפשר להקריבה בין חטאת ובין עולה. (41) אחר שפרחו לתוכה, אחד מכאן ואחד מכאן. (42) אחד לצד זה ואחד לצד זה. במשנה שלפנינו הגירסא: "חזר או שפרח מן האמצע לצדדין", אולם רבינו גורס: "חזר ופרח".

יודע היכן עשה, אם הפל למעלה או הפל למטה
או מחצה למעלה ומחצה למטה - הרי זו תביא
שתי תורים עם שני בני יונה לנדרה³⁸, ותביא
שתי תורים או שני בני יונה לחובתה³⁹.

24 שם. פירוש, כשנדרה קבעה את המין, ואמרה הרי עלי
להביא מין פלוני, ואם הביאה מין שני לא יצאה ידי חובתה.
25 לדוגמה נקט "תורים". שהרי מדובר בשכחה איזה מין
קבעה. 26 ממין אחד, ופירשה איוז מהם לנדרה ואיוז
לחובתה (כסף-משנה, וראה 'תוספות יום-טוב').
27 הכהן. 28 כלומר, שאינו יודע אם עשה למעלה את
העופות שקבעה האשה לנדרה. 29 כלומר, יודעת היא
איזה מין נתנה לכהן להקריבו לנדרה, אבל אינה יודעת אם
זה הוא המין שקבעה בשעה שנדרה (כסף-משנה). 30 יש
כאן שני ספקות לחומר: א. שמא העופות שנתנה אינם
מאותו המין שנדרה, וספק זה מחייב אותה להביא עוד שני
עופות ממין השני, כגון אם הראשונים היו תורים תביא שני
בני יונה לנדרה ולא יותר, כי שני תורים מארבעת הראשונים
עלו לחובת לידתה. ספק ב. שמא עשה הכהן למטה את שני
העופות שפירשה לנדרה שדינם למעלה, במקרה זה נפסלו
שניהם. ואם כן לא הקריבה כלום לתשלום נדרה, ומפני
שאינה יודעת מה נדרה - תורים או בני יונה - צריכה
להביא קן מזה וקן מזה, היינו ארבעה עופות וכולם למעלה,
שהרי כולם עולות. 31 מאיזה מין שתרצה, נוסף על
הארבעה. וגו' זה יוקרב חטאת ללידתה, שמא השנים
שהוקרבו למטה היו אלה שפירשה לנדרה לעולות.
32 צ"ל: למטה. ולמחוק התיבות המוקפות (כסף-משנה).
33 שני הקינים הראשונים. 34 והכהן אינו זוכר איזה מין
עשה למעלה ואיזה למטה. 35 כמו במין אחד.
36 כשהביאה שני מינים, אין אנו יודעים מאיזה מין היתה
עולת הלידה, ומפני שהחטאת והעולה צריכות להיות ממין
אחד (ראה למעלה ה"א), אינה יכולה להשלים את החטאת
אלא צריכה להביא זוג שני אחד לחטאת ואחד לעולה.
37 יודעת מה קבעה לנדרה, אבל אינה יודעת אם נתנה
לכהן אותו המין שנדרה. 38 שהרי לא ידוע אם שילמה
את נדרה. 39 שמא עשה למטה את העופות שפירשה
לנדרה ונפסלו, ולא הקריבה חטאת כלל. ומפני שאין אנו
יודעים מאיזה מין היתה העולה שעלתה לחובתה, מחויבת
להביא עולה ממין אחד מאיזה שתרצה (הכסף-משנה מעיר,
שדין האחרון הזה אינו נמצא במשנה, כי מה שנאמר שם
"נתנתם לכהן וכו'" מתפרש למטה בה"ד).

ד. קבעה חובתה⁴⁰ וקבעה נדרה ושכחה במה
קבעה⁴¹, ואפשר שחובתה פכש לעולה ופרידה אחת
תור או בן יונה לחטאת; לפיכך תביא ששה
פרידין⁴²: ארבעה לנדרה ושנים לחובתה⁴³, ועוד
תביא חטאת אחד בן יונה או תור עם פכש⁴⁴.
נמצאת שהביאה שבעה עופות [ונכש].

40 קבעה איזה סוג של קרבנות תביא ללידתה, קרבנות
עשירה או עניה (ראה למעלה הערה כג), אבל לא קבעה
מאיזה מין עופות תביא ללידתה (כסף-משנה. וראה פירוש

משני מינים. והטעם, מפני שדין זה למדו ב'תורת כהנים'
(תזריע פ"ד) מן הכתוב "את האחד חטאת ואת האחד
עולה" (ויקרא ה, ז) ומן הכתוב (שם יב, כ): "אחד לעולה
ואחד לחטאת", ושניהם נאמרו בקניי חובה.

ב. פירשה נדרה¹⁸ ואמרה לכהן: אלו לנדרתי ואלו
לחובתי¹⁹, ויעשאם הכהן שתיים למעלה ושתיים
למטה, ולא ידע אי זה מהן עשה למעלה ואי זה
מהן עשה למטה - צריכה להביא שש עופות:
שנים לנדרה²⁰ ואחד להשלים חובתה. ויעשו השנים
למעלה, שהרי פירשה נדרה, ושמא שנים של נדרה
נעשו למטה, שהם פסולות. במה דברים אמורים?
בשהביאה הארבעה שפירשה נדרה בשנים מהן ממין
אחד²¹; אבל אם היו שני מינין²² - תביא ארבעה
אחרים: שנים ממין שפירשה בו נדרה יעשו
לנדרה²³, ושנים מאי זה מין שתרצה יהיו לחובתה,
ויעשו אחד למעלה ואחד למטה.

18 קנים פ"ג מ"ו. גם הלכה זו מתבארת בהתאם לפירוש
רבינו למשנה זו. 19 ונתערבו ביד הכהן. 20 שלוש
עופות נפסלו, כדין עולה שנתערבה בקן סתומה (למעלה
פ"ח ה"ד), שאין כשר אלא מנין העולות שבקניי החובה
(ראה שם ההערות), ואם כן עליה להביא שתי עולות
לנדרה, וגם חטאת לחובתה, שהרי החטאת שהביאה נפסלה
גם כן. 21 פירוש, כל הארבעה היו ממין אחד, ושנים
מהם פירשה שהם לנדרה. 22 ואשה קבעה מין אחד
לנדרה, והכהן אינו זוכר מה עשה למעלה ומה למטה.
23 דוגמה: האשה נדרה שתי תורים ושתייהן עולות (ראה
ה"א), ושמא עשה הכהן שתי התורים למטה ונפסלו, כדין
עולה שעשאה למטה, ואם-כן עליה להביא שתיים אחרות,
ובמקרה זה לא הקריבה האשה את חטאת החובה שלה,
שהרי החטאת שהביאה נעשתה למעלה ונפסלה.

ג. קבעה נדרה²⁴ ואמרה: אם אלד זכר - הרי
עלי שתי תורים²⁵, וילדה והביאה ארבעה
עופות²⁶, שנים לנדרה ושנים לחובתה, ויעשה²⁷
שנים למעלה ושנים למטה, ולא ידע אי זה
נעשה למעלה ואי זה נעשה למטה²⁸, וגם היא
שכחה ולא ידעה באי זה מין קבעה נדרה אם
בתורים או בבני היונה²⁹ - הרי זו צריכה להביא
שתי תורים עם שני בני יונה לנדרה³⁰, ויעשו
ארבעתם למעלה, ותביא גו' אחד³¹ להשלים
חובתה, ויעשה למעלה³²; (שפכר עשה שנים
למטה, שהם חטאת). במה דברים אמורים?
בשהביאה הארבעה תחלה³³ ממין אחד; אבל אם
היו שני מינין³⁴ - צריכה להביא ששה עופות:
שתי תורים עם שני בני יונה לנדרה³⁵, ותביא
לחובתה שתי תורים או שני בני יונה³⁶, ויעשה
אחד למעלה ואחד למטה. וכן אם נתנתם לפה
ושכחה מה נתנה לו³⁷, והלך הכהן ויעשה ואינו

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שני י"ג טבת – ספר עבודה – הל' פסולי המוקדשין קא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

16 שְׂרֵת, או שְׂפִלְלָה בְּשִׁמְנָה חוץ לַעֲזָרָה⁶ - פְּסוּלָה, 17
עד שְׂתֵהֶיָה בְּלִילָתָה בַּפָּנִים.

(6) ואף על פי שבליילה כשרה בזר - פסולה בחוץ.

18 ז. כָּל הַמִּנְחָתוֹת שֶׁיֵּצֵא עֲלֵיהֶן הַשֶּׁמֶן פְּסוּל לַעֲבוֹדָה, 19
כְּגוֹן הַזֵּר וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, או שְׂפִלְלָן או פִּתְתָם⁷ או מִלֶּחֶן 20
- כְּשֵׁרוֹת. הַגִּישָׁן או הַנִּיפָן⁸ - חוֹזֵר הַכֶּהֶן וּמַגִּישׁ או 21
מִנִּיף; וְאִם לֹא הִגִּישׁ וְלֹא הִנִּיף הַכֶּהֶן - כְּשֵׁרוֹת. 22
שֶׁנֶּאֱמָר: וְהִבִּיֵּאתָ אֶל בְּנֵי אֹהֶלן וְקִמְצָן - מִקְמִיצָה 23
וְאֵילָף מִצֹּת כֶּהֱנָה; לִמַּד עַל יִצְיָקָה וּבְלִילָה שֶׁכְּשֵׁרָה 24
בָּזָר.

(7) במנחה על המחבת כתוב בתורה (ויקרא ב, ו): "פתות אותה פתים" ובגמרא שם עה. למדו מכאן לכל המנחות. (8) המנחות יש מהן טעונות הגשה למזבח והנפה, ויש טעונות הגשה ולא תנופה.

25 ח. מִנְחָה שֶׁנֶּפֶל לְתוֹכָהּ שֶׁמֶן מִנְחָה אַחֶרֶת או שֶׁמֶן 26
חָלִין כָּל שֶׁהוּא - נִפְסָלָה. חֹסֶר שֶׁמֶנָּה - פְּסוּלָה; חֹסֶר 27
לְבוֹנָתָהּ⁹ - כְּשֵׁרָה. וְהוּא שֶׁהִיוּ עֲלֶיהָ שְׁנֵי קֶרְטֵי לְבוֹנָה, 28
אֶבֶל קֶרֶט אֶחָד - פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמָר: אֵת כָּל לְבוֹנָתָהּ.

(9) שנינו (שם קו:): "האומר הרי עלי לבונה לא יפחות מקומץ" ורבינו (בהלכות מעשה הקרבנות פרק יב הלכה ז) פוסק, שגם הלבונה הבאה עם המנחה שיעורה קומץ. ומלמדנו כאן ששיעור זה הוא לכתחילה אבל בדיעבד אם חיסר כשרה.

29 ט. רִבָּה שֶׁמֶנָּה¹⁰ וּלְבוֹנָתָה: עַד שְׁנֵי לֶגִּיז¹¹ לְכָל 30
עֶשְׂרוֹן וּשְׁנֵי קֶמָצִי לְבוֹנָה לְכָל מִנְחָה - כְּשֵׁרָה¹²; שְׁנֵי 31
לֶגִּיז או שְׁנֵי קֶמָצִין או יוֹתֵר עַל זֶה - פְּסוּלָה.

(10) מצוותה לוג שמן לכל עשרון סולת. (11) כגון שהפריש שני לוגין למנחה זו, אבל אם נפל לתוכה שמן של חולין או של מנחה אחרת אפילו כל שהוא פסול. (12) בריכה שמנה כתב רבינו "שני לוגין לכל עשרון" ואילו כאן כתב "לכל מנחה" ומשמע שאפילו מנחה גדולה בת כמה עשרונות טעונה קומץ אחד לבונה בלבד, אולם בפירושו על המשנה כתב: "והוא שיתן משני קמצים (כך צריך להיות) של לבונה ומעלה בעשרון".

32 י. מִנְחַת חוּטָא¹³ שֶׁנֶּתַן עֲלֶיהָ שֶׁמֶן או עַל הַקֶּמֶץ 33
שָׁלָה - נִפְסָלָה. נֶתַן עֲלֶיהָ לְבוֹנָה - יִלְקָטָנָה. הֵיטָה 34
שְׁחוּקָה¹⁴ - הָרִי זוֹ פְּסוּלָה מִסַּפֵּק, שֶׁהָרִי אֵי אֶפְשָׁר 35
לְלַקֵּט.

(13) נאמר בה (ויקרא ה, יא): "לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבונה". (14) ואי אפשר ללוקטה, אבל אינה מעורבת בסולת.

36 יא. נֶתַן שֶׁמֶן עַל שְׂרִיָּה אַחֵר שֶׁקֶמֶץ - אֵינוֹ לוֹקָה¹⁵ 37
וְלֹא פְּסוּלָה, שֶׁהָרִי הַקֶּמֶץ כְּשֵׁרָה.

(15) משום "לא ישים עליה שמן".

רבינו למשנה זו). (41) לליתתה ולגדרה, וגם שכחה מה נתנה לכהן, והכהן אינו זוכר אם עשה הכל למעלה או הכל למטה או מחצה למעלה ומחצה למטה. (42) עופות. (43) כמו בדין שבהלכה הקודמת. (44) שמא קבעה קרבנות עשירה, ומחויבת להביא חטאת העוף ביחד עם הכבש לעולה אע"פ שהקריבה כבר עולת עוף ביחד עם חטאת עוף (ההלכות שבפרק זה מיוסדות על פירוש רבינו למשניות קנים. אמנם במשנה עצמה שם לא הוזכר כבש, אלא: "ושתיים לחובתה וחטאת אחת". אבל רבינו הוסיף כבש, מפני שקשה היה לו למה היא חייבת להביא עוד חטאת אחת, אחרי שהקריבה שני עופות אחד לחטאת ואחד לעולה. וכדי לסלק קושיה זו, פירש שאולי קבעה לליתתה קרבנות עשירה, ועליה להביא גם כבש, ועמו חטאת העוף – כסף-משנה).

1 ה. וְכָל הַחֲטָאוֹת הָאֵלּוּ אֵינָן נֹאכְלוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם 2
סַפֵּק⁴⁵.

(45) משנה, סוף תמורה: חטאת העוף הבא על הספק – תשרף.

יום שני י"ג טבת ה'תשפ"א

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) יבאר כל המנחות שקמצן אחד מהפסולים לעבודה, ואם לקט הלבונה.

3 א. כָּל הַמִּנְחָתוֹת שֶׁקֶמָצָן אֶחָד מִן הַפְּסוּלִין לַעֲבוֹדָה 4
- הָרִי הֵם פְּסוּלוֹת. וְכֵן אִם לָקַט הַלְבוֹנָה - פְּסוּל², 5
אִם עַל פִּי שְׂלֵא קֶמֶץ.

(2) אחרי הקטרת הקומץ מלקט הכהן את כל הלבונה שעל המנחה ומקטירה.

6 ב. קֶמֶץ הַכֶּשֶׁר וְנֶתַן לַפְּסוּל, קֶמֶץ בִּימִינוֹ וְנֶתַן 7
לְשִׁמְאֻלוֹ, וְאַחֵר כֶּף נֶתַנוּ לְכָלִי; קֶמֶץ מִכְּלִי קֹדֶשׁ 8
וְנֶתַן לְכָלִי חַל - פְּסוּל.

9 ג. קֶמֶץ וְעֵלָה בִּידוֹ צְרוּר או גְּרָגִיר מֶלֶח או קֶרֶט 10
לְבוֹנָה - פְּסוּל³.

(3) מפני שהקומץ חסר מקום הצרור או הגרגיר, וקומץ חסר - פסול.

11 ד. קֶמֶץ עַד שֶׁהוּא בַּחוּץ⁴ וְנִכְנַס לְפָנִים - יִחֹזֵר 12
וְיִקְמָץ בַּפָּנִים וְכִשְׁרָה.

(4) חוץ לעזרה.

13 ה. נִתְפָּזַר הַקֶּמֶץ עַל גְּבִי הָרֹצֶפָה - יִחֹזֵר וְיִנְאֻסְפָּנוּ⁵.

(5) והמדובר, כשנתפזר אחר שנתקדש בכלי שרת, אבל אם נתפזר לפני שנתקדש - נפסל, כמו דם שנשפך על הרצפה לפני שנתקבל בכלי.

14 ו. הֵיטָה הַמִּנְחָה שְׂלֵא בְּכָלִי שְׂרֵת, או שֶׁהִיָּה קִמְצָה 15
שְׂלֵא בְּכָלִי שְׂרֵת, או שֶׁהִעֲלָהּ לְמִזְבֵּחַ שְׂלֵא בְּכָלִי

קב שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ג טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כשרה, שבשעת קביעתה היה רק קומץ אחד. (29) מצוותה - קומץ לכל מערכת, היינו שני קמצים לשתי המערכות של לחם הפנים. (30) בכל שבת מסדרים את הלחם על השולחן שבהיכל ונותנים עליו את הלבונה ולשבת הבאה מסלקים את הבזיכים ומקטירים את הלבונה ואחר כך מחלקים את הלחם לכהנים. (31) שריבה לבונתם.

יט. קמץ מנחה שנטמא והקטירו - הציץ מרצה, שנטמא: ונשא אהרן. יצא הקמץ³² חוץ לעזרה והכניסו והקטירו - אין הציץ מרצה. שהציץ מרצה על הטמא, ואינו מרצה על היוצא.

(32) ונפסל ביוצא.

כ. קמץ את המנחה ואחר כך נטמא שריפה כל או נשרפו או יצאו חוץ לעזרה או אבדו - לא יקטיר הקמץ, ואם הקטיר - הרצה. נשאר מעט מן השירים בכשרותן - יקטיר הקמץ, ואותן השירים שנטמאו אסורין באכילה³³.

(33) ולמדו דין זה מהכתוב (ויקרא ב, ג) "והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו" ולא הנותרת מן הנותרת.

כא. היתה מחיצה מלמטה בכלי שיש בו עשרון של מנחה, אף על פי שהוא מערב מלמעלה - לא יקמץ, ואם קמץ - פסולה.

כב. היתה הפלי חלוק במחיצה מלמעלה ומערב מלמטה - קומץ ממנו³⁴.

(34) עריבת תרנגולים דינה ככלי אחד. ומפרש רבינו שעריבת תרנגולים חלוקה במחיצה למעלה והמחיצה אינה מגיעה לשולי הכלי.

כג. חלק העשרון בכלי אחד, ואין חלקיו נוגעין זה בזה, ואין ביניהן מחיצה - הרי זה ספק אם מצרף הכלי לקמיצה או אינו מצרף. לפיכך לא יקמץ, ואם קמץ - לא יקטיר, ואם הקטיר - הרצה, ולא יאכלו השירים.

כד. קמץ ונתן הקמץ למעלה על השלחן פגגה גבה מערכת לחם הפנים - קדשו השלחן³⁵ להפסול³⁶, אבל אינו מקדשו לקרב. ואינו קרב עד שיתקדש בכלי³⁷ שרת הראוי לקמץ.

(35) כשם שאויר השולחן מקדש את לחם הפנים כך הוא מקדש את הקומץ באותו הגובה היינו חמישה עשר טפחים לר' יהודה שם צו. (36) בלינה וביוצא. לפני קידושו בכלי שרת אינו נפסל בלינה וביוצא. (37) רש"י בפירושו השני שם פז: מפרש, שהקומץ נפסל לגמרי ואין להקריבו אפילו אם יקדשוהו אחר כך בכלי שרת, ורבינו סובר כפירושו הראשון, שקידוש השולחן אינו מספיק כדי להקריב את הקומץ וטעון קידוש נוסף בכלי שרת.

כה. הדביק הקמץ לדפן הפלי וקמץ³⁸, או שהפך

יב. נתן משהו שמן¹⁶ על גבי פזית מן המנחה - פסלה מספק. אבל אם נתן השמן על פחות מפזית - לא פסלה¹⁷. ואינו פוסל הלבונה¹⁸ עד שיתן פזית לבונה¹⁹.

(16) של חולין או של מנחה אחרת. (17) משום שנאמר (שם): "לא ישים עליה" ועליה משמע שיעור חשוב. (18) פירוש, הלבונה אינה פוסלת. (19) בלבונה נאמר (שם): "לא יתן" ונתינה בכזית, מה שאין כן בשמן שנאמר בו "לא ישים".

יג. אפלו נתן הלבונה על כל שהוא מן המנחה - פסלה²⁰ עד שילקט.

(20) והטעם, מפני שבלבונה נאמר עוד פעם "עליה" שמשמעותה שיעור חשוב, וכלל בידינו: אין ריבוי אחר ריבוי אלא למעט.

יד. גבלה במים וקמץ - פשרה; לא נאמר חרבה²¹ אלא משמן.

(21) "וכל מנחה בלולה בשמן וחרבה" (ויקרא ז, ו) וחרבה היינו מנחת חוטא.

טו. מנחה שקמיצה פעמים - פשרה. אפלו פעמים רבות. והוא שיקטיר פזית בבת אחת, שאין הקטרה פחותה מפזית.

טז. הקריב הקמץ בלא מלח - פסולה; שהמלח מעכב במנחה, כמו שבארנו. מנחה שחסרה קדם קמיצה - יביא מתוך ביתו וימלאנה; שהקמיצה היא הקובעת²², לא נתינתה²³ בכלי שרת.

(22) בשעת הקמיצה צריכה להיות שלימה. (23) לפני הקמיצה.

יז. התנדב קמץ לבונה בפני עצמו²⁴, אם חסר כל שהוא - פסול. וכן שני בזיכי לבונה שעם הלחם²⁵, אם חסר אחד מהן כל שהוא - פסולין²⁶, עד שהיה שני קמצין מתחלה ועד סוף.

(24) לא עם מנחת סולת. (25) בלחם הפנים כתוב בתורה (ויקרא כד, ז): "ונחת על המערכת לבונה זכה". בזיכים - כלים שנותנים בהם את הלבונה. (26) ואף על פי שאינה באה לבדה אלא עם הלחם.

יח. הפריש שני קמצין²⁷ למנחה אחת, ואבד אחד מהן: קדם קמיצה - לא הקבע²⁸; לאחר קמיצה - הקבע ופסולה, מפני שרבה לבונתה. וכן אם הפריש ארבעה קמצים לשני בזיכי לחם²⁹, ואבדו שנים מהם: קדם סליק הבזיכים³⁰ - לא הקבעו וכשרים; לאחר סליק הבזיכין - הקבעו ופסולין מפני הרבוי³¹.

(27) לבונה. (28) לא נקבעה השתייכותם למנחה ולפיכך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שני י"ג טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עשרון סולת, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, וכולה כליל. (53) מוקטר על האש. ואין האחת מבטלת את השנייה, מפני ש"עולים (דברים העולים למזבח להקריבה) אין מבטלים זה את זה" (שם כב:), מה שאין כן שאר מנחות שהשיריים נאכלים ואסור להקטירם.

26 כט. שְׁתֵּי מִנְחֹת שֶׁלֹּא נִקְמְצוּ שְׁנִתְעָרְבוּ זֶה בְּזֶה: אִם
27 יָכוֹל לִקְמֹץ מִזֶּה בְּפָנָי עֲצָמוֹ⁵⁴ וּמִזֶּה בְּפָנָי עֲצָמוֹ -
28 בְּשֵׁרוֹת, וְאִם לֹא - פְּסוּלוֹת.

(54) ולא יתערב בקומץ קמח מהמנחה השנייה.

29 ל. קִמֵּץ שְׁנִתְעָרְבַּ בְּמִנְחָה שֶׁלֹּא נִקְמְצָה - לֹא
30 יִקְטִיר⁵⁵; וְאִם הִקְטִיר הֶפֶל - זֶה שֶׁנִּקְמְצָה עָלֶיהָ
31 לְבַעָלִים⁵⁶, וְזוֹ שֶׁלֹּא נִקְמְצָה לֹא עָלֶיהָ לְבַעָלִים.

(55) שאסור להקטיר את המנחה שלא נקמצה. (56) יצאו ידי חובתם.

32 לא. נִתְעָרְבַּ קִמְצָה בְּשִׁירֶיהָ, אוֹ שְׁנִתְעָרְבוּ שִׁירֶיהָ
33 בְּשִׁירֵי חֲבֵרֶתָהּ - לֹא יִקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - עָלֶיהָ
34 לְבַעָלִים⁵⁷.

(57) ולמה אין השיריים מבטלים את הקומץ? בגמרא שם (כג:): למדו בגזירה שווה שיריים מקמצים, כשם שקמצים אינם מבטלים זה את זה כך גם שיריים אינם מבטלים את הקומץ.

פרק שנים עשר

(1) יבאר שתי הלחם ולחם הפנים ועומר התנופה שהוסיף או חסר במדתם.

35 א. שְׁתֵּי² הַלֶּחֶם³ וְלֶחֶם הַפָּנִים⁴ וְעֹמֶר הַתְּנוּפָה⁵
36 שֶׁהוֹסִיף בְּמִדָּתָן אוֹ חָסַר כָּל שֶׁהָיָה - פְּסוּלוֹת.

(2) תוספתא מנחות פרק ח הלכה א. (3) שמקריבים בחג השבועות, מצוותם עשרון לכל לחם. (4) שמסדרים בכל שבת, מצוותם שני עשרונים לכל לחם. (5) שמקריבים בששה עשר בניסן, מצוותו עשרון אחד. בתוספתא לא נזכר עומר התנופה, והוא נכלל בכל המנחות שנאמר שם דינן. וראה ברייתא מנחות עו:

37 ב. חֲלוֹת⁶ תוֹדָה⁷ וְרִיקִיקֵי נִזִּיר⁸ שֶׁחֲסָרוּ: עַד שֶׁלֹּא
38 נִזְרַק דָּם הַזֶּבֶחַ - פְּסוּלוֹן; מִשְׁנֹזֶקֶת דָּם הַזֶּבֶחַ -
39 בְּשֵׁרִין.

(6) תוספתא שם פרק ד הלכה ה. (7) המביא בהמה לקרבן תודה, מביא עמה ארבעים חלות. (8) נזיר אחרי מלאת ימי נזרו חייב להקריב שלוש בהמות, ומביא עמהן עשר חלות ועשרה ריקיקים (משנה שם עח.). ומה בין חלות לריקיקים? חלות נילושות בשמן ובמים פושרים, וריקיקים נילושים במים פושרם בלבד, ואחרי אפייתם מושחים אותם בשמן (הלכות מעשה הקרבנות פרק יג הלכה ח).

40 ג. וְכֵן שְׁתֵּי הַלֶּחֶם⁹ שֶׁחֲסָרוּ: עַד שֶׁלֹּא נִזְרַק דָּמָן שֶׁל
41 בְּכָשִׁים¹⁰ - פְּסוּלוֹן; מִשְׁנֹזֶקֶת דָּמָן - בְּשֵׁרִים.

1 הַפָּלִי עַל יָדוֹ וְקִמֵּץ מִתּוֹכוֹ וּפִיו לְמִטָּה - לֹא יִקְטִיר,
2 וְאִם הִקְטִיר - הִרְצָה.

(38) מן הסולת שעל יד דופן הכלי ממש, כך מפרש רבינו את האיבעיא. אבל רש"י שם מפרש שהמדובר שאחרי הקמיצה הדביק את הקומץ לדופן כלי שרת כדי לקדשו ולא הניחו בתוך הכלי על שוליו.

3 כו. עֲשֹׂרוֹן שֶׁחֲלָקוֹ וְאֶבֶד אֶחָד מִחֲלָקָיו, וְהִפְרִישׁ
4 חֶלֶק אַחֵר תַּחְתּוֹ וְנִמְצָא הָאֵבֶד, וְהָרִי שֶׁלִּשְׁתֵּן
5 מִנְחִין בְּכָלִי אֶחָד וְאִין נוֹגְעִין זֶה בְּזֶה³⁹: נִטְמָא זֶה
6 שְׂאֵבֶד - הָרִי הוּא מִצְטָרֵף עִם חֶלֶק רִאשׁוֹן וְנִפְסָלוֹ⁴⁰,
7 וְזֶה שֶׁהִפְרִישׁ אֵינוֹ מִצְטָרֵף⁴¹ אֶלָּא יִשְׁלִים עָלָיו⁴².
8 נִטְמָא הַמִּפְרֵשׁ - מִפְרֵשׁ וְרִאשׁוֹן מִצְטָרֵפִין⁴³ וְנִפְסָלוֹ,
9 וְזֶה שֶׁנִּמְצָא אֵינוֹ מִצְטָרֵף עִמָּהּ⁴⁴. נִטְמָא הַחֶלֶק
10 הָרִאשׁוֹן - הָרִי הָאֵבֶד וְהַמִּפְרֵשׁ תַּחְתּוֹ מִצְטָרֵפִין⁴⁵.

(39) ושנינו במסכת חגיגה כ: "כלי (שרת) מצרף מה שבתוכו" (לעניין טומאה) ואפילו אין נוגעים זה בזה. (40) שהרי לפני שאבד היו שניהם מצורפים למנחה אחת. (41) שהרי שני אלה לא עמדו מעולם להצטרף יחד ולפיכך אין הכלי מצרפם להיפסל. (42) כדין מנחה שחסרה בהלכה טז. (43) מפני שהצטרפו למנחה אחת לפני שנמצא החלק האבוד. (44) כי מעולם לא עמד להצטרף עם המופרש. (45) מפני ששניהם היו מצורפים לראשון.

11 כז. וְכֵן לַעֲגֹן קִמְצָה: קִמֵּץ מִן הַנִּמְצָא - שִׁירֵיו
12 עִם הַחֶלֶק הָרִאשׁוֹן⁴⁶ נֶאֱכָלִין, וְהַמִּפְרֵשׁ אֵינוֹ נֶאֱכָל.
13 קִמֵּץ מִן הַמִּפְרֵשׁ - שִׁירֵיו נֶאֱכָלִין⁴⁷, וְהַנִּמְצָא אֵינוֹ
14 נֶאֱכָל. קִמֵּץ מִן הָרִאשׁוֹן - שְׁנֵיהֶן⁴⁸ אֵין נֶאֱכָלִין;
15 לְפִי שֶׁשְׁנֵיהֶן שִׁירִים יְתִירִים⁴⁹, שֶׁהָרִי הֵן עֲשֹׂרוֹן
16 שְׁלֹם, וְדוֹמִין לְמִנְחָה שֶׁלֹּא נִקְמְצָה שֶׁהִיא אֲסוּרָה.
17 וְהֵיאֵף קָרֵב הַקִּמֵּץ הַזֶּה, וְהָרִי לְפָנָיו עֲשֹׂרוֹן
18 וּמִחְצָה? מִפְּנֵי שֶׁהַקִּמְצָה תְּלוּיָה בְּדַעַת הַכֹּהֵן,
19 וּבַעַת שֶׁקוֹמֵץ אֵין דַּעְתּוֹ אֶלָּא עַל הָעֲשֹׂרוֹן בְּלִבָּד⁵⁰,
20 וְהָרִי הַחֲלָקִים אֵין נוֹגְעִין זֶה בְּזֶה.

(46) כולו, שהקומץ של הנמצא עשה אותו שיריים. (47) וכן כל החלק הראשון. (48) האבוד והמופרש; אבל שיירי הראשון נאכלים. (49) הקומץ שייך לכל שלושת החלקים, היינו עשרון ומחצה ואינו יכול להתיר אלא עשרון אחד. ואף על פי כן נאכלים השיריים של חלק הראשון. (50) היינו חצי העשרון שממנו קמץ ואחד משני חצאי העשרונים האחרים ומפני שאין אנו יודעים איזה הצטרף - שניהם אסורים.

21 כח. קִמֵּץ מִנְחָה שְׁנִתְעָרְבַּ בְּקִמֵּץ מִנְחָה אַחֶרֶת -
22 מִקְטִיר שְׁנֵיהֶן בְּאַחַת וְהֵן בְּשֵׁרוֹת. וְכֵן אִם נִתְעָרְבַּ
23 הַקִּמֵּץ בְּמִנְחַת פְּהִינִים⁵¹ אוֹ בְּמִנְחַת הַנֹּסְכִים אוֹ
24 בְּחִבְתֵּי כֹהֵן גְּדוּל⁵² - הָרִי אֵלּוֹ בְּשֵׁרוֹת וְיִקְטִיר הֶפֶל
25 בְּאַחֵד, שֶׁהֶפֶל לֹא שִׁים⁵³.

(51) שכולה כליל. (52) כהן גדול מקריב בכל יום מנחה

21 והפריש אחרת תחתיה: אם הביאן לאחר שפפר²⁸
22 בתורה ראשונה - אינן טעונין לחם; ואם עדין לא
23 כפר בה, והרי היא וחליפתה או היא וולדה או היא
24 ותמורתה עומדת - הרי שניהן צריכין לחם.²⁹ במה
25 דברים אמורים? בנדר תודה³¹; אבל תודת נדבה³²
26 - חליפתה ותמורתה טעונין לחם³³, וולדה אינו
27 טעון לחם, בין לפני כפרה בין לאחר כפרה³⁴.

27 משנה וגמרא שם עט: (28) כלומר, אחר שקרבה
ראשונה. (29) כלומר, יקריב איזו מהן שירצה והלחם
עמה, אבל השניה אינו טעונה לחם. כן שנינו בפירוש
בברייתא שם. (30) ששניהם טענים לחם. (31) שאמר הרי
עלי להביא תודה ונתחייב באחריותה (אם נאבדה או מתה,
חייב להביא אחרת), ולפיכך יכול לצאת ידי חובתו גם בולד
הבהמה שהפריש, שהרי "אדם מתכפר בשבח הקדש" (ר'
יוחנן שם פ.). ומוכן שמקריב עמו את הלחם, כשהוא
מקריבו ראשון. (32) שאמר הרי זו תודה, ואינו חייב
באחריותה. (33) כל אחת כדינה: חליפתה - בין לפני
כפרה בין לאחר כפרה, מפני שהוא כ"מרבח בתודות" (לשון
הגמרא שם) פירוש, השניה אינה כלל חליפתה של
הראשונה, שהרי הבעלים אינם חייבים להביא אחרת במקום
האבודה, ואם הביאו הרי זו תודת נדבה חדשה, ולפיכך
טעונה לחם אפילו לאחר כפרה. אבל בתמורת תודה, אין
טעם לחלק בין נודר לנודב, וכשם שתמורת תודה חובה
אינה טעונה לחם לאחר כפרה, כך גם תמורת תודת נדבה.
וכן פסק רבינו בפירוש לקמן בהלכה יג, ראה שם.
(34) פיסקה אחרונה זו נמשכת לדין ולד תודה בלבד.
ובגמרא (שם פ.) נתבאר למה אינו טעון לחם כשהקריבו
ראשון, מפני שהולד הוא מותר תודה, וכל מותר תודה אינו
טעון לחם. פירושנו זה מסלק תמיהתו של הרש"ש
בהגותו למנחות שם על רבינו, שסותר דבריו עצמו בהלכה
יג, ונתבלטו בזה החזון-איש ואחרונים אחרים.

28 ט. הפריש³⁵ תודתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה
29 ואבדה, והפריש אחרת תחתיה ונמצאו הראשונות
30 והרי שלשתן עומדות: נתפפר בראשונה - שניה
31 אינה טעונה לחם³⁶, שלישית טעונה לחם³⁷; נתפפר
32 בשלישית - שניה אינה טעונה לחם, ראשונה
33 טעונה לחם; נתפפר באמצעית - שתייהן אינן
34 טעונות לחם³⁸.

35 שם: (36) שהרי היא חליפתה של הראשונה.
37 מפני שאינה חליפתה של הראשונה, אלא של השניה
והיא לא הוקרבה. (38) לפי שלשתיהן קשר ישיר עם
האמצעית.

35 י. המפריש מעות³⁹ לתודתו ואבדו, והפריש מעות
36 אחרות תחתיהן, ולא הספיק לקח בהן תודה עד
37 שנמצאו מעות הראשונות - יביא מאלו ומאלו
38 תודה בלחמה, והשאר יביא בהן תודה ואינה טעונה
39 לחם⁴⁰, אבל טעונה נסכים⁴¹. וכן המפריש תודתו
40 ואבדה, והפריש מעות תחתיה ואחר כך נמצאת -

(9 שם עו: 10) בחג השבועות מקריבים שני כבשים שלמי
ציבור, ועממהם שתי הלחם. ראה הלכה א.

1 ד. וכן¹¹ שני סדרים¹² שחקרו: עד שלא הקטרו
2 הבזיכין¹³ - פסולין; משהקטרו - פשרים.

(11) תוספתא שם. (12) שתי מערכות של לחם הפנים.
(13) ראה למעלה פרק יא הלכה יז.

3 ה. אבל¹⁴ הנסכים¹⁵ שחקרו, בין משקרב הזבח בין
4 עד שלא קרב - פשרים, ויביא נסכים אחרים
5 למלאכתו.

(14) תוספתא שם. (15) הבאים עם הקרבנות.

6 ו. נסכים¹⁶ שקדשו בכלי שרת ונפסל הזבח: אם
7 נפסל בשחיטה - לא קדשו הנסכים לקרב¹⁷; נפסל
8 מקבלה ואילן¹⁸ - קדשו הנסכים לקרב¹⁹; שאין
9 הנסכים מתקדשים לקרב אלא בשחיטת הזבח. ומה
10 יעשה בהן? ²⁰ אם היה שם זבח אחר זבוח באותה
11 שעה²¹ - יקרבו עמו; ואם לא היה שם זבח אחר
12 זבוח באותה שעה - נעשו כמי שנפסלו בלינה
13 וישפירו²². במה דברים אמורים? בקרבן צבור, מפני
14 שלב בית דין מתנה עליהן²³; אבל בקרבן יחיד -
15 הרי אלו לא יקרבו עם זבח אחר²⁴, ואף על פי
16 שהוא זבוח באותה שעה, אלא מניחן עד שישפסלו
17 בלינה וישפירו.

(16) משנה שם עט. וברייתא שם מז. (17) אבל קדשו
להיפסל בלינה. (18) פירוש, הקבלה היתה פסולה. כסף-
משנה. (19) שהשחיטה מקדשת את הנסכים ליקרב, כדעת
רבי בברייתא שם. ובזה מסולקת השגתו של הראב"ד (ראה
כסף-משנה). (20) הלא אי-אפשר לנסכם על המזבח בלי
קרבן? (21) ואין עמו נסכים. (22) שם עט: נעשו כמו
שנפסלו בלינה. ואעפ"כ צריך להלינם ואחר-כך ישרפם,
מפני שמן התורה הם כשרים (ראה הערה כב), וגם אין
פסולם בגופם אלא מחמת דבר אחר. וראה בסוף הלכה זו
בדין קרבן יחיד, כשיש זבח זבוח. (23) בית-הדין דואג
לכל המכשולות האפשריים, ומתנה שאם ייפסל הזבח,
יקרבו הנסכים עם זבח אחר, ומן הדין מותר להקריבם
אפילו עם זבח שלא היה זבוח באותה שעה, וחכמים גזרו
ואסרו (שם). (24) שבקרבן יחיד אין לומר לב בית-דין
מתנה. ראה תוספות שם טו: ד"ה אפשר. (25) בלשון
התלמוד: "עיבור צורה". שנינו בתוספתא פסחים פרק ו
הלכה ו, ובגמרא שם לד: "זה הכלל, אירע פסול בגופו
יישרף מיד, בדם ובבעלים תעובר צורתו ויצא לבית
השריפה". ובדין שלפנינו, אין הפסול בגוף הנסכים, ולפיכך
טעונים עיבור צורה.

18 ז. וכל הזבחים²⁶ שזבחוהו שלא לשמן - יקרבו
19 נספיהם.

(26) שם צא. למדו דין זה מכלל ופרט וכלל.

20 ח. ולד תודה²⁷ ותמורתה, והמפריש תודתו ואבדה

- 1 **יָבִיא בַּמַּעוֹת תּוֹדָה בְּלֹא לֶחֶם.**⁴² וְכֵן הַמַּפְרִישׁ מַעוֹת
2 לְתוֹדָתוֹ וְאֶבְדּוֹ, וְהַפְרִישׁ תּוֹדָה תַּחֲתִיהֶן וְאַחֵר כֶּן
3 נִמְצְאוּ הַמַּעוֹת - יָבִיא מִן הַמַּעוֹת תּוֹדָה וְלֶחֶם⁴³,
4 וְזוֹ הַתּוֹדָה הָאֲחֵרוֹנָה תִּקְרָב בְּלֹא לֶחֶם.
- 5 **יֵא. הָאוֹמֵר:**⁴⁴ הֲרִי זֶה תּוֹדָה וְהֲרִי זֶה לֶחֶם, אֶבְדּוֹ
6 הַלֶּחֶם - מִבֵּיא לֶחֶם אַחֵר, אֶבְדָּה הַתּוֹדָה - אֵינִי
7 מִבֵּיא תּוֹדָה אַחֶרֶת. מִפְּנֵי שֶׁהַלֶּחֶם בָּא בְּגִלְל
8 הַתּוֹדָה⁴⁵, וְאֵין הַתּוֹדָה בָּאָה בְּגִלְל הַלֶּחֶם.
- 9 **יב. הַפְּרִישׁ**⁴⁶ מַעוֹת לְתוֹדָתוֹ וְנוֹתְרוֹ - מִבֵּיא בֶּהֱן
10 לֶחֶם; הַפְּרִישׁ לֶלֶחֶם וְהוֹתִיר - אֵינִי מִבֵּיא בֶּהֱן תּוֹדָה.
- 11 **יג. הָאוֹמֵר:**⁴⁷ הֲרִי זֶה תּוֹדָה, וְנִתְעַרְבָה בְּתוֹמֵרָהּ,
12 וּמִתָּה אַחַת מֵהֶן וְאֵין יָדוּעַ אִי זֶה הִיא - הֲרִי זֶה
13 הַנִּשְׁאָרֶת אֵין לָהּ תִּקְוָה; שָׁאֵם יָבִיא עִמָּה לֶחֶם -
14 שָׁמָּה הַתּוֹמֵרָה הִיא⁴⁸, וְאֵם הִבֵּיָא בְּלֹא לֶחֶם - שָׁמָּה
15 הַתּוֹדָה הִיא. לְפִיכֶן לֹא תִקְרָב זֶה לְעוֹלָם, אֲלֹא תִרְעָה
16 עַד שֶׁיִּפְלֹ בָּהּ מוֹם⁴⁹.
- 17 **יד. תּוֹדָה שֶׁנִּפְרָסָה חֲלָה מִחֲלוּתֶיהָ - כֶּלֶן פְּסוּלוֹת.**⁵⁰
18 יִצְאָת הַחֲלָה אוֹ נִטְמָאָה - שָׁאֵר הַחֲלוּת כְּשֵׁרוֹת⁵¹.
19 נִפְרַס לֶחֶם אוֹ נִטְמָא אוֹ יִצָּא עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחָטָה
20 הַתּוֹדָה - מִבֵּיא לֶחֶם אַחֵר וְשׁוֹחֲט⁵²; וְאֵם אַחֵר
21 שֶׁנִּשְׁחָט נִפְרַס אוֹ נִטְמָא אוֹ יִצָּא - הֵדֶם יִזְרֹק,
22 וְהַבֶּשֶׂר יֵאָכֵל, וְהַלֶּחֶם כֻּלּוֹ פְּסוּל⁵³, וְיָדֵי נִדְרוֹ לֹא
23 יִצָּא⁵⁴. נִזְרַק הֵדֶם וְאַחֵר כֶּן נִפְרַס מִקְצַת הַלֶּחֶם אוֹ
- 50 **טו. תּוֹדָה**⁵⁶ שֶׁנִּשְׁחָטָה עַל שְׂמוֹנִים חֲלוּת - לֹא
57 קָדְשׁוֹ⁵⁷ אֶרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׂמוֹנִים. וְאֵם אֶמֶר: יִקְדְּשׁוּ
58 אֶרְבָּעִים מִתּוֹךְ שְׂמוֹנִים - מוֹשֵׁף אֶרְבָּעִים⁵⁸ מִתּוֹךְ
59 שְׂמוֹנִים וּמֵרִים מֵהֶם אַחַת מִפֶּל קֶרֶן⁵⁹, וְהָאֶרְבָּעִים
60 הַשְּׂנִיּוֹת יִפְדּוּ⁶⁰ וְיִצָּאוּ לְחֻלִּין⁶¹.
- 56 **שם מח.** וע: מחלוקת חזקיה ור' יוחנן. (57) כר' יוחנן
שם. (58) כר' זירא שם, שבזה גם ר' יוחנן מודה, שקדשו
ארבעים מתוך שמונים. והמחלוקת היא, כשהביא שמונים
עם התורה ולא אמר כלום. (59) מכל מין מארבעת מיני
הלחם. ראה למעלה הי"ד. (60) בגמרא שם מח: משמע
שבכגון זה הנשארים צריכים פדיון (ויש לשאול, הלא שם
המדובר בשתי הלחם שבאים מכספי הקדש, אבל כאן
בקרן יחיד, אם לא קדשו הארבעים הנשארים למה צריכים
פדיון? והרי רבינו כתב בפ"ט ממעשה הקרבנות הכ"ד:
"ומעשה הלחם של שניהם (נזיר ותודה) חוץ לעזרה". יוצא
מזה, שלא נתקדשו בכלי והם חולין גמורים. ואפשר
שהמדובר כאן כשהקדיש את כולם כפה, שאמר הרי אלו
ללחמי תודה, אלא שבשעת שחיטת התודה אמר יקדשו
ארבעים מתוך השמונים). (61) לא פירש רבינו מה יעשה
בדמים (ראה למעלה הי"ג).
- 62 **טז. השוֹחֲט**⁶² אֶת הַתּוֹדָה וְהִיָּה לֶחֶם חוּץ לְחוֹמַת
63 בֵּית פְּגִי⁶³ - לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם; אֲכָל אִם הָיָה חוּץ
64 לְעִזְרָה - קָדַשׁ הַלֶּחֶם אִף עַל פִּי שְׂאִינוֹ לִפְנֵים⁶⁴.
- 62 **משנה וגמרא שם עח:** (63) חומת הר הבית (רבינו
בפירושו על המשנה, וכן פירש רש"י שם. וראה רש"י בבא
מציעא ז.א.). (64) בעזרה. כר' יוחנן שם.
- 65 **יז. שֶׁחָטָה**⁶⁵ עַד שֶׁלֹּא קָרְמוּ פָנֶי הַלֶּחֶם בְּתַנּוּר,

- 1 ואֶפְלוּ קָרְמוֹ פֶּלֶן חוּץ מֵאַחַת מֵהֶן - לֹא קָדַשׁ הֶלְחָם.⁶⁶
2 זִבְחִים שֶׁנִּשְׁחָטוּ חוּץ לְזִמְנָן, וְהֵם הִנְקָרְאִים פֶּגוּל
3 בְּכָל מְקוֹם, וְזֶהוּ פֶּגוּל הָאֱמֹר בַּתּוֹרָה.⁴

(2) משנה, זבחים ב, א. כל הזבחים שנזבחו שלא לשם כשרים, אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, חוץ מן הפסח והחטאת (שהם פסולים ממש). (3) ואע"פ ששינוי שעולה שנשחטה שלא לשמה כשרה, כולל אותה רבינו כאן במחשבות הפוסלות, מפני שלא עלתה לשם חובה וחייב להביא אחרת. (4) ויקרא ז, יח: "פיגול יהיה" (ראה ה"ב).

ב. מפי השמועה למדו, שזה שנקאמר בתורה: ואם האכל יאכל מבשר זבח שלמיו - אינו מדבר אלא במחשבו. בפשט הקרבה שאכל ממנו בפשליש. והוא הדין לכל קרבן שחשב עליו בפשט מעשיו שאכל ממנו לאחר זמן הראוי לאכילת אותו קרבן. וכן אם חשב להקטיר ממנו במזבח דבר הראוי להקטרה [לאחר זמן הראוי להקטרה]. כך למדו מפי השמועה: אחד אכילת אדם ואחד אכילת מזבח, אם חשב עליהן אחר זמנו - הרי הקרבן פגול.

(5) שם. (6) שם כט. (7) שם כח. התורה כתבה: "ואם האכל יאכל", שתי אכילות משמע.

ג. אכל קרבן שלא נפסדה מחשבתו, אלא נזרק דמו על המזבח כהלכתו ונשאר ממנו לאחר זמן אכילתו - אותו הנשאר נקרא נותר, ואסור לאכלו, והקרבן כבר נרצה וכפר. הרי הוא אומר בדם: ואני נתתיו לכם על המזבח לכפר - פיון שהגיע דם למזבח כהלכתו נתכפרו הבעלים ונרצה הקרבן. לפיכך אין מתפגל אלא דבר שיש לו מתירין בין לאדם בין למזבח, כמו שיתבאר. אחד זבח שחשב בו אחת משלש מחשבות אלו בפשט שחיטה, או שחשב בפשט קבלת הדם, או בפשט הולכתו למזבח, או בפשט זריקתו על המזבח.

(8) משנה, שם מג, א. (9) לקמן פי"ח ה"ז, עיי"ש. (10) משנה, זבחים יג, א. "שהזבח נפסל בארבעה דברים וכו'".

ד. נמצאת למד, שבארבע עבודות¹⁰ הזבח נפסל במחשבה: בשחיטה, ובקבלה, ובחולכת הדם, ובזריקתו על המזבח.

ה. והעוף - בשני דברים¹¹: במליקה, ובמצוי הדם.¹²

(11) משנה, שם סד, ב. וס"ה, א. (12) רבינו סובר שמחשבה פוסלת במצוי הדם בין בעולת העוף ובין בחטאת העוף, ואע"פ שחטאת העוף טעונה הזאה, וזה בהתאם לדעתו בפ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ז, שמיצוי בחטאת העוף מעכב, ולפיכך הוא גמר ההזאה, וכן במשנה שם שינוי בחטאת העוף "מיצה דמה שלא לשמה - פסול".

(65) משנה שם. (66) בגמרא שם משמע, שאם לא נאפה כראוי הרי הוא כפרוס, ולמדנו למעלה בהלכה י"ד שאם נפרס אחד כולם פסולים.

יח. שחיטה⁶⁷ ונפסלה בשחיטתה במחשבת זמן⁶⁸ או במחשבת מקום⁶⁹ - קדש הלחם⁷⁰. נמצאת בעלת מום⁷¹ או טרפה או ששחטה שלא לשמה⁷² - לא קדש הלחם. וכן הדין באיל נזיר⁷³ עם הלחם שלו.

(67) משנה וגמרא שם. (68) חשב לאכלה אחרי יום ולילה. (69) לאכול את המזבח חוץ לעזרה או לזרוק את הדם בחוץ (ראה פי"ג ה"א). (70) מפני שהפסול בא עם השחיטה ולא לפניה. (71) כחכמים שם. טריפה ובעלת מום פסולין לפני השחיטה. "זה הכלל, כל שפסולו קודם שחיטה, לא קדש הלחם. פסולו אחר שחיטה, קדש הלחם". ברייתא שם. (72) אלא לשם קרבן אחר, ואע"פ שפסולו אחר שחיטה, לא קדש הלחם. בתורת כהנים (פרשת צו פרק יא) דרשו מהכתוב (ויקרא ז, יב) "על זבח התודה", מלמד שאין הלחם מתקדש עד שתהא זביחתה לשם תודה. (73) משנה שם. וכפי פירושו של רב פפא שם עט. והטעם, מפני שכל הזבחים שמביאים עמהם לחם לומדים מתודה, ובמשנה שם כתוב: וכן שני כבשי עצרת וכו'. ורבינו כאן השמיט דין זה, ולא נתברר למה.

פרק שלשה עשר

(1) יבאר המחשבות שפוסלות הקרבנות, ובאי זו עבודה מעבודותיה המחשבה פוסלת.

א. שלש מחשבות הן שפוסלין את הקרבנות, ואלו הן: מחשבת שנוי השם², ומחשבת המקום, ומחשבת הזמן. מחשבת שנוי השם ביצד? זה השוחט את הזבח שלא לשמו, כגון שהיה עולה ונחשב שהוא שלמים³, או ישחטנו לשם עולה ושלמים, או לשם שלמים ולשם עולה, או ששחט הזבח שלא לשם בעליו - זו היא מחשבת שנוי השם. מחשבת המקום ביצד? כגון ששחט את הזבח לשמו על מנת לזרק דמו או להקטיר ממנו דבר הראוי להקטרה חוץ לעזרה, או לאכל ממנו דבר הראוי לאכילה חוץ למקום אכילתו - זו היא מחשבת המקום. וזבחים שחשב בהן מחשבה זו - הם הנקראים זבחים ששחטן חוץ למקומן. מחשבת הזמן ביצד? כגון ששחט את הזבח לשמו על מנת לזרק דמו מאחר שתשקע החמה, שאינו זמן זריקתו, או להקטיר ממנו דבר הראוי להקטיר למחר מאחר שיעלה עמוד השחר, שאינו זמן הקטרתו, או לאכל ממנו דבר הראוי לאכילה לאחר זמן הראוי לאכילתו - זו היא מחשבת הזמן. וזבחים שחשב בהן מחשבה זו - הם הנקראים

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ד טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

במקום שאינו צריך - הרי זו הולכה, והמחשבה
פוסלת בה. כיצד? קבל הדם והוא עומד במקומו
ופשט ידו לזרקו על המזבח²², וחשב בעת שפשט
ידו בדם - אין המחשבה פוסלת בה; אבל אם קבל
הדם בפנים ולא הלך בו לגבי המזבח, אלא הלך בו
והוציאו לחוץ²³, וחשב בפשע הלוכו לחוץ
במחשבת הזמן וכיוצא בה - הרי זו פוסלת²⁴.

(21) למעלה פ"א הכ"ג. (22) זוהי הולכה שלא ברגל.
(23) זבחים טו, ב - לא מחוץ לעזרה אלא ריחוק מן המזבח
(רש"י שם). (24) מחלוקת תנא-קמא ורבי אלעזר שם יג,
א. ופסק כתנא-קמא. (כסף-משנה. לפי גירסתנו בסוגיה שם
טו, ב - משמע שהמחשבה פוסלת רק בשעת החזרתו
למזבח אחרי שהרחיקו, אבל בהולכה המרחיקה מן המזבח
לא, וכן דעת רש"י שם. ואולי גירסה אחרת היתה לעיני
רבינו. ראה ברטנורא בפירושו על המשנה, שם).

יום שלישי י"ד טבת ה'תשפ"א

פרק ארבעה עשר

(1) יבאר אם המחשבה הולכת אחר העובד או אחר הבעל,
אין המחשבה מועלת אלא בהראוי לעבודה ובדבר הראוי
לה.

א. אין המחשבה הולכת אלא אחר העובד, אבל
מחשבת פעל הקרבן אינה מועלת פלוס². אפלו
שמענו הבעלים שפגלו, והיתה מחשבת העובד
נכונה - הרי זה פשוט.

(2) ובמדרש רבה (ויקרא כב, ז) "תני ר' ישמעאל אף על פי
שהבעלים יושבים ומחשבים כל היום אין הכל הולך אלא
אחר השוחט".

ב. ואין המחשבה מועלת אלא ממי שהוא ראוי
לעבודה, ובדבר הראוי לעבודה, ובמקום ראוי
לעבודה. ממי שהוא ראוי כיצד? אחד מן הפסולין
לעבודה שקבל הדם או הוליד או זרק, וחשב בפשע
העבודה מחשבת מקום או מחשבת הזמן - לא פסל
במחשבתו, לפי שאינו ראוי לעבודה. ואותו הדם
שקבל או שזרק מקצתו - ישפף לאמה³. ואם נשאר
דם הגפש - יחזר הראוי לעבודה ויקבל במחשבה
נכונה. אבל אם חשב הפסול בפשע שחיטה - פסל
במחשבתו; שהשחיטה פשוטה בפסולין, כמו
שבארנו. יש קרבנות, שאם נעשו שלא לשמן -
פשוטין, כמו שיתבאר. לפיכך, אם קבל הדם כהן זה
שאינו ראוי לעבודה או הולידו או זרקו - פסל
הזבח, באלו עשאוהו לשמו שהוא פסול. ואף על פי
שיש דם הגפש, וחזר הפשוט וקבל וזרק - כבר נפסל
הזבח⁴. ולא מפני מחשבת שנוי השם פסל אותו,
אלא מפני שהוא פסול לעבודה, כמו שבארנו.

ו. והמנחות הנקמצות - בארבעה¹³: בקמיצה¹⁴,
ובנתינת הקמץ בכלי שרת¹⁵, ובהולכת הקמץ
למזבח, ובזריקתו על האש.

(13) משנה, מנחות יב, א. (14) דומה לשחיטה בזבח,
השחיטה מפרידה בין חלק מזבח (הדם) לבשר, וגם הקומץ
כן (רש"י זבחים יג:). (15) דומה לקבלת הדם.

ז. אבל אם חשב בדברים אחרים חוץ מאלו¹⁶, כגון
שחשב בפשע הפשט או בפשע נתוח או בפשע
הולכת אמורין למזבח, או בפשע בלילת המנחה¹⁷
או בפשע הגשתה¹⁸, וכיוצא בדברים אלו - אין
אותה המחשבה מועלת פלוס. בין שהיתה מחשבת
שנוי השם, בין מחשבת המקום, בין מחשבת הזמן.

(16) ב'תורת כהנים' פרשת צו פ"ב ה"ד - למדו, שאין
המחשבה פוסלת אלא בדברים המעכבים את הכפרה, וכל
אלו אינם מעכבים. (17) לפני הקמיצה, ואין מחשבה
פוסלת לפני קמיצה כמו בזבח לפני השחיטה (ראה
'תוספות' זבחים יג, ב - ד"ה זה הכלל). (18) ראה ההערה
הקודמת.

ח. וכן המחשב באחת מארבע עבודות אלו או בכלן
מחשבה אחרת חוץ משלש מחשבות אלו - אין
אותה המחשבה מפסדת פלוס. כיצד? המחשב
בפשע שחיטה וקבלה והולכה וזריקה להניח דם
הזבח או אמוריו למחר או להוציאן חוץ לעזרה¹⁹,
או שחשב לזרק הדם על הפשט שלא כנגד היסוד,
או לתן את הנתינין למעלה למטה ואת הנתינין למטה
למעלה, או לתן דמים הנתינין במזבח החיצון
במזבח הפנימי או את הנתינין בפנימי לחיצון, או
להכניס דם החטאת לפנים, או שחשב שיאכלו
הזבח טמאים או שאר הפסולין לאכילה, או
שיקריבו טמאים או שאר הפסולין לעבודה, או
לערב דם הזבח בדם הפסולין, או שחשב לשבר
עצמות הפסח ולאכל ממנו גא, או שחשב לשרף
חטאות הנשרפות חוץ לזמנן או חוץ למקומן - בכל
אלו המחשבות וכיוצא בהן הזבח פשוט²⁰. וכן אם
חשב בפשע קמיצת המנחה ובפשע נתינתו לכלי
ובפשע הולכתו ובפשע זריקתו על האש להניח
קמצה או לבנותה למחר או להוציאו לחוץ - הרי
זו פשוטה.

(19) כחכמים במשנה, זבחים לה, ב - בניגוד לדעת רבי
יהודה, הפוסל בשלושה אלה. (20) כל הדינים שנמנו כאן
חוץ מדיני חטאת הנשרפת, נשנו שם לה, ב. ולו, א - בלי
מחלוקת. דיני חטאת הנשרפת, שנינו בברייתא שם לה, א.

ט. כבר בארנו²¹, שהולכה שלא ברגל - אינה
הולכה, לפיכך אין המחשבה פוסלת בה. והמהלך

"אין המחשבה מועלת אלא ממי שהוא ראוי לעבודה.. אבל אם חשב הפסול בשעת שחיטה פסל במחשבתו, שהשחיטה כשרה בפסולין כו".

ומקורו בגמרא זבחים (רפ"ג) "כל הפסולין ששחטו שחיטתן כשרה... ובלבד שלא יהיו טמאים נוגעין בבשר כו", ומכל-מקום "אם עבר ושחט, הזבח כשר". ודנו מפרשי הש"ס היאך יתכן בכלל שיהיה טמא שוחט את הזבח ששחיטתו על ירך המזבח, ואפילו אם נאמר שמדובר בטמא-שרץ שמותר ליכנס בחיל, הרי עזרת נשים ארוכה קל"ה אמה, ואיך יתכן שתהיה הסכין ארוכה כל כך, אלא שחייבים לומר שנטמא בעזרה, וקודם שהוציאוהו משם הספיק לשחוט, ומכיון שמדובר בטמא-שרץ שאינו נעשה אב הטומאה לטמא כלים, הרי אין גם קבלת טומאה על-ידי הסכין.

מכאן רואים גודל מעלתו של יהודי, שבאזיה מצב שיהיה, אפילו אם נטמא וצריכים להוציאו מהעזרה, יכול לשחוט אפילו קדשי קדשים, כולל "פר כהן-גדול של יום הכיפורים", וכל זה לא מפני שהשחיטה אינה עבודה חשובה, אדרבא היא העיקר כפי שנתבאר בהלכות שלפנ"ז "אין הנסכים מתקדשים ליקרב אלא בשחיטת הזבח", אלא רק בגלל מעלתו של השוחט.

זוהי גם כוונתו של שמואל בן חנה שאמר את ההלכה "שחיטה כשרה בזר" להדגיש את מעלתו של יהודי, שאף שאינו כהן, יכול לעסוק בעבודת השחיטה שהיא עבודה עיקרית.

(על"פ יין מלכות ספר עבודה סימן נו)

(3) למרוב שברצפת העזרה והדם יוצא לחוץ. ולמה לא יזרוק כשר מן הדם שנשאר אחר זריקת הפסול, שהרי פסול אינו עושה שיריים? דעת רבינו שרק הדם שנשאר בצוואר הבהמה אינו שיריים אבל הדם שנשאר במזרק - שיריים הוא. וראה למעלה פרק א הלכה כז, שבזריקה שלא כהלכתה גם הדם שבמזרק כשר. ואולי כאן הזריקה היא כהלכתה, מפני שהמחשבה אינה מועילה. (4) הכוונה לטמא שעושה שיריים, אבל בשאר פסולים יחזור הכשר ויקבל.

1 ג. בדבר הראוי לעבודה פיצד? מנחת העמר
2 שקמצה שלא לשמה - הרי זו פמי שגועשית לשמה
3 ושיריה נאכלין; מפני שהיא מן השעורים, ואין
4 השעורים דבר הראוי לשאר קרפנות⁵. וכן הממשב
5 במנחת קנאות⁶ והלבונה עליה קדם שילקט הלבונה
6 - אין מחשבתו מועלת, שהרי אינה דבר הראוי
7 לעבודה⁷. וכן כל פיוצא פזה⁸.

(5) שכל המנחות האחרות באות מן החטים. רבינו גורס בגמרא שם "דחידוש הוא" פירוש, מנחה זו דינה יוצא מן הכלל, שבאה מן השעורים, ואף על פי שמנחת סוטה באה

גם מן השעורים, אינה דומה למנחת העומר שבאה גריסים גסים אבל מנחת סוטה היא קמח (רש"י), והראב"ד גורס "חדש היא" פירוש באה מן התבואה החדשה, אבל שאר המנחות אסור להביאן מתבואה חדשה עד הקרבת שתי הלחם בשבועות. (6) מנחת סוטה שקינא לה בעלה, ואמרה תורה (במדבר ה, טו) ולא יתן עליה לבונה. במנחות ד. למדו מן המקרא שאם עשאה שלא לשמה פסולה כחטאת. (7) מפני שיש עליה לבונה. (8) כגון חסר שמנה, ריבה שמנה ופסולים אחרים שנמנו למעלה בפרק יא.

8 ד. במקום הראוי לעבודה פיצד? מנחת שגפגפ
9 וחשב מחשבת זמן או מחשבת מקום - לא פסל
10 הזבח במחשבה זו, שהרי אין המקום עתה ראוי
11 לעבודה¹⁰. קמץ את המנחה בחוץ¹¹ וחשב בשעת
12 קמיצה מחשבת זמן או מחשבת מקום - אין
13 מחשבה זו פלוס.

(9) בזבחים נט. למדו מהכתוב (שמות כ): "וזבחת עליו" כשהוא שלם ולא כשהוא חסר (וראה למעלה פרק ג הלכה כ"ב). (10) ואף על פי שיהיה ראוי לעבודה אחרי שיתקנהו. (11) חוץ לעזרה.

14 ה. אלו דברים¹² שאינן ראויין לאכילה מן הקרפנות
15 וראויין להקטרה: הדם¹³ והאמורין ובשר העולה,
16 והקמץ והלבונה מן המנחות הנקמצות.

(12) הלכות ה"ז משמשות הקדמה להלכות הבאות אחריהן. (13) אף על פי שאין מקטירים את הדם אלא זורקים אותו, כלל אותו רבינו בין הראויים להקטרה מפני שהוא אכילת מזבח.

17 ו. ואלו ראויין לאכילה ואינן ראויין להקטרה:
18 הבשר הנאכל מפל הזבחים, בין הנאכל לפניהם¹⁴
19 בין הנאכל לכל אדם, ושירי המנחות, ושתי הלחם
20 ולחם הפנים.

(14) בשר חטאות ואשמות וחזה ושוק של קדשים קלים.

21 ז. ואלו דברים שאינן ראויין לא לאכילה ולא
22 להקטרה: בשר חטאת הנשרפת¹⁵, והעור של בהמה
23 פלו, חוץ מעור האליה¹⁶ שהוא [ראוי] לאכילה.
24 אכל המראה, והוא הקרוי הדק הדבק בעור ומבדיל
25 בינו ובין הבשר - אינו ראוי לאכילה. וכן העצמות
26 והגידים והקרננים והשלפים, והנוצה של עוף
27 והצפרנים והחרטום שלו, וראשי אגפים וראש
28 הזנב. אפלו מקומות הרפים מפל אלו הדבוקים
29 בבשר, שאלו יחתכו מן החי יבצבץ הדם ויצא,
30 הואיל ואינן חשוכין - נקראים דבר שאינו ראוי
31 לאכילה לענין הקרפנות. וכן המרק והתבלין,
32 והשליל¹⁷ והשליא¹⁸ וביצת העוף, והבשר שפולטתו
33 הספין בשעת הפשט וישאר מדבק בעור, והוא
34 הנקרא אכל - פל אלו אינן חשוכין לענין מחשבת
35 הקרפנות, והרי הן בדבר שאין ראוי לאכילה.

באותה המחשבה - הרי אלו מצטרפין. חשב לאכל
 פחצי זית ושתאכל בהמה או חיה פחצי זית, בין
 במחשבת מקום בין במחשבת זמן - הרי אלו
 מצטרפין; ששם אכילה אחד הוא²⁴. חשב על פזית
 שאכלוהו שנים - הרי אלו מצטרפין. חשב לאכל
 פזית ביותר מפידי אכילת פרס²⁵ - הרי זה מצטרף.
 חשב בשעת זביחה לאכל פחצי זית ובשעת זריקה
 לאכל פחצי זית - הרי אלו מצטרפין, בין במחשבת
 המקום בין במחשבת הזמן. וכן אם חשב על פזית²⁶
 בשעת קבלה ועל פזית בשעת הולכה; שארבע
 העבודות מצטרפות והרי הן פעבודה אחת. חשב
 להקטיר פחצי זית מן הקמץ וכחצי זית מן הלבונה
 - הרי אלו מצטרפין; שהלבונה עם הקמץ למנחה
 פאמורין לזבח. לפיכך, אם חשב להקטיר פזית מן
 הלבונה חוץ לזמנו - הרי זה פגול, כמו שנתבאר.
 אחד המחשב לזרק דם הזבח פלו בחוץ או למחר,
 או שחשב לזרק מקצת דמו בחוץ או למחר - פיון
 שחשב על פדי הזיה מן הדם פסול²⁷.

(24) מפני שאכילת כלבים נקראת אכילה, שנאמר (מלכים ב'
 ט, י): ואת איזבל יאכלו הכלבים. (25) זמן אכילת שלוש
 ביצים. (26) צריך להיות: "כחצי זית" (כסף משנה).
 (27) כלומר, בחוץ כדינו - פסול, ולמחר כדינו - פיגול.

פרק חמשה עשר

(1) יבאר הזבחים שנשחטו במחשבת שינוי השם.

א. כל הזבחים² שנשחטו במחשבת שינוי השם, בין
 בקרבנות יחיד בין בקרבנות צבור³ - פשרים, אלא
 שלא עלו לבצלים לשם חובה⁴; חוץ מן החטאת
 והפסח, שאם נעשו במחשבת שינוי השם - פסולין⁵.
 ואחד המשנה שם הזבח בשעת שחיטה או בשעת
 קבלה או בשעת הולכה או בזריקה⁶, כמו שבארנו⁷.
 כיצד לא עלו לשם חובה? כגון ששחט עולה לשם
 שלמים - לא עלתה לבצלים לא משום עולה שהם
 חייבין בה ולא משום שלמים, אלא חייבין להביא
 זבח אחר. וכן אם שחט עולה ראובן לשם שמעון⁸
 - לא עלתה לא לראובן ולא לשמעון. במה דברים
 אמורים? בשעקר שם הזבח בזדון; אבל אם טעה⁹
 ודמה שזו העולה שלמים היא, ועשה כל עבודותיה
 לשם שלמים - עלתה לבצלים לשם חובה. וכן
 החטאת והפסח שעשאן במחשבת שינוי השם
 בטעות - פשרים. שעקרה בטעות - אינה עקרה.
 וכן עולת העוף¹⁰ שמלקה או שמצה דמה במחשבת
 שינוי השם - פשרה, ולא עלתה לבצלים. וחטאת
 העוף - פסולה¹¹.

(2) משנה זבחים ב. (3) שם ד. שינוי קודש (שינוי השם)
 ישנו בציבור (רבינו בפירושו על המשנה שם כתב, ששינוי

(15) כולה במקום המיוחד לכך בעזרה אחר הקטרת אימוריה
 למזבח. (16) במשנה קכב. "העור שתחת האליה".
 (17) עובר שנמצא במעי הבהמה השחוטה ורוב האנשים
 אינם אוכלים אותו. (18) העור שהעובר מונח בו ויוצא
 אחר הלידה.

ח. ומחשבין על דבר העומד לאבוד או על דבר
 העומד לשרפה¹⁹. המחשב באחת מאותן ארבע
 העבודות או בכלל לאכל דבר שאין דרכו לאכילה
 או להקטיר דבר שאין דרכו להקטרה, בין במחשבת
 המקום בין במחשבת הזמן - הזבח פשר. כיצד?
 חשב לשתות מדם הזבח או לאכל מאמוריו או מן
 הקמץ ומן הלבונה בחוץ או למחר, או שחשב
 להקטיר מבשר הזבח או משרי המנחה בחוץ או
 למחר - הרי הזבח פשר. וכן אם חשב לאכל או
 להקטיר מן העור ומן העצמות והגידין והמרק או
 האלל וביוצא פהו, בין במחשבת זמן בין במחשבת
 מקום - הזבח פשר. וכן אם חשב לאכל מפרים
 ושלעירים הנשרפין בחוץ או למחר - הרי הן
 פשרים²⁰. וכן כל פיוצא כזה.

(19) אין הכוונה לדבר שמצוה לשרפו, אלא לדבר שסופו
 להישרף או ליאבד, ובשעה שמחשב עליו הוא עודנו קיים.
 (20) "חישב באכילת פרים ובשריפתם לא עשה ולא כלום".
 כאן אנו עומדים בידי מחשבת אכילה בדברים שאינם
 ראויים לאכילה ולכן מקומו של דין זה כאן, אבל חישב
 בשריפתם, שזו היא מצותם, אין מקומו כאן אלא בפרק יג.

ט. חשב שאכלו הטמאים או הפסולין מדבר הראוי
 לאכילה או שיקטירו הטמאים או הפסולין מדבר
 הראוי להקטרה חוץ לזמן אכילה והקטרה - הזבח
 פגול²¹, כמו שבארנו²². חוץ למקום אכילה והקטרה
 - הרי זה פסול²³ ואינו פגול.

(21) והאוכלו חייב כרת, והטעם, מפני שאכילת טמאים
 ופסולים נקראת אכילה, ולפיכך המחשבה באכילתם פסולת.
 (22) בהלכה א, שמחשבת חוץ לזמנו היא פיגול. (23) ואין
 חייבים כרת על אכילתו.

י. אין אכילה פחותה מפזית, ולא הקטרה פחותה
 מפזית. לפיכך, המחשב לאכל מדבר הראוי לאכילה
 פחות מפזית או שחשב להקטיר מדבר הראוי
 להקטרה פחות מפזית, בין במחשבת זמן בין
 במחשבת מקום - הזבח פשר. חשב לאכל פחצי זית
 בחוץ ולהקטיר פחצי זית בחוץ, או שחשב לאכל
 פחצי זית אחר זמן אכילה ולהקטיר פחצי זית אחר
 זמן הקטרה - הזבח פשר; שאין אכילה והקטרה
 מצטרפין. ואם הוציאו בלשון אכילה ואמר:
 שאכל פחצי זית ותאכל האש חצי זית - הרי אלו
 מצטרפין; לשון אכילה אחד הוא. חשב לאכל או
 להקטיר פחצי זית, וחזר וחשב על חצי זית אחר

כלומר, אע"פ שהקרבת נפסל כבר בעבודה הראשונה "חייב להשלים שאר העבודות לשמן", ואפילו אם עשה שלוש עבודות במחשבת שינוי השם "חייב לזרוק במחשבה נכונה", כי ישנו חיוב על כל עבודה ועבודה שתהיה לשמה. ויש לחקור בזה, מה יהיה הדין בחטאת (שקודמת לעולה) ששחטה שלא לשמה ונפסלה, האם גם אז קודמין כל עבודותיה לעולה או שכוין שנפסלה אפשר לאחר שאר עבודותיה לאחר העולה. ולהעיר שחקירה זו שייכת רק לחטאת שקדמה לעולה מצד דין נוסף, משא"כ בקדימה המוכרחת מצד עצם חיוב הקרבן, כמו קדימת העומר לכבש הבא עמו, שתי הלחם לשני הכבשים, פשוט שאם נפסל בשחיטה נשאר סדר ההקרבה כדינו. ומסתבר שכן הדין בקדימת החטאת לעולה, ויש לעיין בדבר.

עניין הקרבנות ישנו גם בנפש האדם, וההוראה מהלכה זו היא שגם אם פרט מסויים היה שלא כדבעי, ולא עוד אלא שנכשל בכמה וכמה עניינים עד שרוב העבודות נעשו שלא כדבעי, מכל-מקום העניין שבא אחר-כך - חייב להיות "במחשבה נכונה".

(על-פי יין מלכות' ספר עבודה סימן נ)

(16) לקמן פרק יח הלכה א, ראה שם הערות. (17) מימרא של רבא שם ז: (18) הוזהיר עליהם ביותר. (19) שם ז. ומנחות ד.

ד. חטאת ששחטה לשם זבח אחר, כגון ששחטה לשם עולה או לשם אשם או לשם שלמים - פסולה, כמו שבארנו. אבל אם שחטה לשם חלין - הרי זו פשרה²⁰, ולא עלתה לבעלים²¹.

(20) זבחים מו: (21) כפירושו של אביי שם.

ה. מפי השמועה למדו, שהקדשים מחללין קדשים, ואין החלין מחללין קדשים²².

(22) שם למדו זה מהכתוב. ורבינו סובר שהדין הוא הלכה למה מסיני, והסמיכוהו על הכתוב. ראה הקדמת רבינו לפירושו על המשנה חלק א מחלקי הדינים.

ו. שחטה לשם חטא אחר, כגון שבאה על אכילת חלב ושחטה על אכילת דם - פסולה²³.

(23) כרב אחא בריה דרבא, שם ט:

ז. שחטה לשם אדם אחר שהוא מחיב חטאת, אפלו חטאת שאינה קבועה²⁴ - הרי זו פסולה²⁵.

(24) כגון אם נכנס טמא למקדש שמביא קרבן עולה ויורד. היינו, עשיר - מביא בהמה. ועני - שני עופות, ועני מדוכא - סולת. (25) בעיא של רבא שם שלא נפשטה.

ח. אבל אם שחטה לשם אחר שהוא מחיב עולה - הרי זו פשרה²⁶, ולא עלתה לבעלים²⁷. וכפר עליו - ולא על חברו שהוא מחיב חטאת כמותו²⁸.

השם בקרבנות ציבור עלו לשם חובה, כנראה חזר בו כאן, מפני שזה מנוגד לכמה מקומות בגמרא. ראה תוספות ר' עקיבא איגר שם. וצ"ע. (4) לקמן מפרש. (5) משנה שם. ובגמרא שם ז: דרשו דין זה מן המקרא, ראה הלכה ג. (6) משנה שם יג. (7) למעלה פרק יג הלכה ד. (8) זה נקרא "שינוי בעלים" ופוסל בשחיטה, קבלה והולכה על-מנת לזרוק דמו לשם אחר או בחישוב בשעת זריקה שזורק לשם אחר, אבל שחיטה קבלה והולכה לשם אחר כשרים ועלו לשם חובה (שם ד. ופסחים ס:), ראה משנה-למלך כאן. (9) מנחות מט. פסק כרבא (הכסף-משנה גורס "רבא") וגם סתמא דגמרא פסחים עב: עומדת בשטה זו. (10) משנה זבחים סד: אע"פ שהיא נעשית למעלה כחטאת בהמה. (11) שם.

ב. וכן¹² כל המנחות שנעשו במחשבת שינוי השם - פשרות, ולא עלו לבעלים; חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות¹³, שאם חשב פאחת מארבע עבודות¹⁴ שלחן מחשבת שינוי השם - פסולות. שינוי השם במנחה פיצד? כגון שקמץ מנחת נדבה לשם מנחת חוטא, או מרחשת¹⁵ לשם מחבת, או מחבת לשם מרחשת. וכן כל פיוצא בזה.

(12) מנחות ב. (13) מנחת סוטה, שתי אלו דינן כחטאת, כמו שמסיים רבינו בסוף ההלכה. (14) קמיצה, נתינה בכלי שרת, הולכה, הקטרה על המזבח (משנה שם יב. וראה למעלה פרק יג הלכה ו). (15) פרטי דיני מרחשת ומחבת, נתבאר בפרק יג מהלכות מעשה הקרבנות.

ג. אסור לחשב בקדשים מחשבה שאינה נכונה, כמו שיתבאר¹⁶. לפיכך, זבח ששחטו שלא לשמו או מנחה שקמצה שלא לשמה, בין בזדון בין בשגגה - חייב להשלים שאר עבודות לשמן. אפלו שחט וקבל והוליד במחשבת שינוי השם - חייב לזרוק במחשבה נכונה¹⁷. ומפני מה נשתנה דין החטאת והפסח מקל הזבחים, ודין מנחת חוטא ומנחת קנאות מקל המנחות? מפני שענין עליהם הפתוב¹⁸. הרי הוא אומר בחטאת: ושחט אתה לחטאת - שתהיה שחיטה לשם חטאת. וכן שאר עבודותיה לשמה. ונאמר: על חטאתו - שתעשה לשם אותו החטא. ונאמר: וכפר עליו - שתהיה לשם בעליה. ונאמר בפסח: ועשית פסח ליי אליהך - שתהיה כל עשיתו לשם פסח. ונאמר: ואמרתם זבח פסח הוא ליי - שתהיה זבחתו לשם פסח. הא אם שנה שמו או שם בעליו - פסול. ובמנחת חוטא הוא אומר: מנחה היא, ובמנחת סוטה נאמר: פי מנחת קנאת היא - שיהיו כל מעשיהן לשמן¹⁹.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אסור לחשב בקדשים מחשבה שאינה נכונה... לפיכך זבח ששחטו שלא לשמו... בין בזדון בין בשגגה, חייב להשלים שאר העבודות לשמן..."

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שלישי י"ד טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קיא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

20 - פסול, לפי שאינו זמנו³⁸. עברה שנתו³⁹ ושחטו
21 בזמנו לשם פסח, וכן השוחט שאר זבחים לשם
22 פסח, אפלו שחטן אחר חצות - הרי אלו כשרים⁴⁰,
23 ולא עלו לפעלים לשם חובה.

(38) ר' יוחנן שם יב. בדעת בן-בתירה. (39) ופסולה לקרבן
פסח. (40) כר' יהושע שם יא.

24 יג. תודה⁴¹ ששחטה לשם שלמים - עלתה לפעלים;
25 ושלמים ששחטן לשם תודה - לא עלו לפעלים.
26 לפי שהתודה נקראת שלמים⁴², ושלמים לא נקראו
27 תודה.

(41) זבחים ד. (42) שנאמר (ויקרא ז, טו): "זבח תודת
שלמיו", משמע שהתודה היא שלמים, שם.

28 יד. עולה ששחטה על מי שאינו מחיב קרבן כלל
29 - לא עלתה לפעלים, שהרי שחטה שלא לשם
30 בעליה. ואף על פי שזה ששחטה לשמו אינו מחיב
31 כלום בענינו, אי אפשר שלא יהיה חיב כפרה
32 לשמים; שאין לה אדם בישראל שלא עבר מעולם
33 על מצות עשה⁴³.

(43) ראה הלכה ט, הערה ל.

34 טו. עולה הפאה לאחר מיתה⁴⁴ שעשאה שלא לשם
35 בעליה - עלתה לפעלים⁴⁵ לשם חובה⁴⁶, שאין
36 בפעלים לאחר מיתה.

(44) שמתו בעליה והיורשים מקריבים אותה. (45) שם ז;
(46) ואין היורש מחוייב להביא אחרת, אפילו כשהמוריש
אמר "הרי עלי עולה".

37 טז. שני כבשי עצרת⁴⁷ ששחטן לשם אילים - לא
38 עלו לצבור⁴⁸ לשם חובה⁴⁹. ואם דמה שהן אילים
39 ושחטן לשם אילים - עלו להן, מפני שהיא עקירה
40 בטעות⁵⁰.

(47) מנחות מט. (48) בגמרא שם: "בעלים", והכוונה
לציבור, שהם בעליהם של כל הקרבנות הציבור. (49) כדן
כל זבח שנשחט במחשבה בלתי נכונה. וחייבים להביא שני
כבשים אחרים. (50) ראה הלכה א.

41 יז. אשם מצרע⁵¹ ששחטו שלא לשמו, או שלא נתן
42 מדמו על גבי פהונות⁵² - טעון נסכים⁵³; שאם יקרב
43 בלא נסכים - נמצא כמקריב נדבה⁵⁴, ואין האשם
44 בא נדבה.

(51) שם ה. ברייתא. (52) מצורע שנתרפא מביא אשם,
והכהן נותן מדמו על בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו
הימנית. ובשני המקרים הללו לא נפסל הקרבן, אבל לא יצא
ידי-חובתו וצריך להביא אשם אחר. (53) ככל אשם
מצורע. (54) כלומר, כמקריב אשם נדבה, ואין אשם טעון
נסכים אלא אשם מצורע בלבד.

45 יח. כבש הבא עם העמר⁵⁵ ששחטו שלא לשמו -

(26) מימרא של רבא שם ג: ויש גורסים "רב". (27) רבינו
מרמא זה לדין לשם חולין שבהלכה ד. דעת רבינו, שכל
אלו המחשבות שיש בהן שינוי מהששה דברים שנשנו
במשנה שם, אפילו אלו שאינן פוסלות את החטאת, לא
עלתה לשם חובה. וכן יש לדייק מדברי אביו שם.
(28) פירוש, שינוי בעלים למדנו מהכתוב "וכפר עליו" ולא
על חבריו. ומשמעות חבירו, שהוא מחוייב חטאת כמותו,
אבל אם שחט לשם אדם שאינו מחוייב חטאת - לא נפסלה.

1 ט. שחטה לשם מת - כפרה²⁹, ולא עלתה³⁰
2 לפעלים; שאין כפרה למתים. שחטה לשם מי
3 שאינו מחיב קרבן כלל, לא חטאת ולא עולה ולא
4 שאר קרבנות - הרי זו פסולה, שמא מחיב הוא³¹
5 ואינו יודע.

(29) שם ט: (30) כמו בהלכה ד' וח'. (31) מימרא של
רבא שם "שאיין לך אדם בישראל שאינו מחוייב עשה",
וחטאת מכפרת קצת (בלשון הגמרא: מקופיא) על עשה.
ומובן שגם רבינו מתכוון לעשה. ואעפ"כ כששחטה על מי
שמחוייב עולה, כשרה (ראה הלכה הקודמת), מפני שהעולה
שהפריש תכפר על כל מצוות-עשה שעבר.

6 י. שחטה לשמה וחשב בשעת השחיטה לזרק דמה
7 שלא לשמה - הרי זו פסולה. לפי שמחשבתין
8 מעבודה לעבודה, וזאת המחשבה שחשב בשעת
9 השחיטה - באלו חשבה בשעת זריקה, ולפיכך
10 פסולה³².

(32) מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש שם ט: והלכה כר' יוחנן.
ודין זה נאמר בעל-מנת לזרוק בלבד, אבל על-מנת לקבל
או על-מנת להוליך - כשר, שהרי דין זה למדנו מפיוגול או
משינוי בעלים, ובשניהם רק מחשבת זריקה או מחשבת
הקטרה פוסלות (ראה מל"מ).

11 יא. הפסח ששחטו במחשבת שני השם, בין ששנה
12 שמו לשם זבח אחר³³ בין ששנה לשם חלין -
13 פסול³⁴; שנאמר: ואמרתם זבח פסח הוא לה'. במה
14 דברים אמורים? ששחטו בזמנו, שהוא יום ארבעה
15 עשר בניסן. אפלו שחטו בשחרית³⁵ במחשבת שני
16 השם - פסול. אבל אם שחטו שלא בזמנו במחשבת
17 שלא לשמו - כשר; שלא לשם בעליו³⁶ - נעשה
18 כמי שאין לו בעלים³⁷ בזמנו ופסול.

(33) שם יג: (34) לא מצאתי מקור לדין זה. ואדרבה,
המשנה כוללת חטאת ופסח יחד, ומשמע שדינם שווה.
ובחטאת פסק רבינו עצמו (למעלה הלכה ד) לשם חולין
כשרה (בכסף-משנה מנמק דין זה מפני שנאמר בו "לה",
משמע שצריך לזבוח לשם ה' ולא לשם חולין). (35) פסק
בבן-בתירה שם יא: נגד דעת ר' יהושע, מפני שבגמרא יש
שקלא-וטרין בדברי בן בתירה. (36) שלא בזמנו.
(37) נקט לשון הגמרא (פסחים סא.). והפירוש, כשחט שלא
לשם בעלים (ראה למעלה הלכה א הערה ז).

19 יב. פסח ששחטו לשמו בארבעה עשר קדם חצות

מחשבת המקום - הקרבן פסול ואינו פגול; ואם
חשב מחשבת הזמן - הקרבן פגול. במה דברים
אמורים? בשלא ערב עם מחשבת הזמן מחשבת
אחרת; אבל אם³ ערב מחשבת מקום, או מחשבת
שני השם בפסח ובחטאת, עם מחשבת הזמן -
הקרבן פסול ואינו פגול. כיצד? שחט וקבל והוליד
וזרק, ומחשבתו בארבע עבודות אלו⁴ מחשבת
הזמן, או שהיתה מחשבתו באחת מארבעתן
מחשבת הזמן ובשאר העבודות היתה מחשבתו
נכונה או לא היתה שם מחשבת כלל בשאר
העבודות - הרי זה פגול. אבל אם שחט במחשבת
הזמן וקבל או הוליד או זרק במחשבת המקום, או
ששחט במחשבת המקום וקבל או הוליד או זרק
במחשבת הזמן - הרי זה אינו פגול, אלא פסול
בלבד. וכן הפסח והחטאת ששחטן במחשבת שני
השם⁵ וקבל והוליד וזרק במחשבת הזמן, או
ששחטן במחשבת הזמן וקבל או הוליד או זרק
במחשבת שני השם - אין זה פגול, אלא פסול.
והוא הדין בעופות⁶ ובמנחות⁷. אין שם פגול אלא
קרבן שנפסל במחשבת הזמן ולא ערב עמה מחשבת
המקום לא בתחלה ולא בסוף, ולא ערב עמה
מחשבת שני השם בקרבנות שנפסלין במחשבת
שני השם⁸.

(2) למעלה פי"ג ה"א. ראה שם, פירוש המונחים הנזכרים
כאן. (3) משנה, זבחים כט, ב. (4) ששינוי השם פסול
בהם. (5) בכלול. (6) שם. (7) שם סד, ב. (8) משנה,
מנחות יב, א. (9) אבל בקדשים ששינוי השם אינו פוסל
בהם, אין מחשבת שינוי השם מוציאה מידי פיגול, ואע"פ
שאינם עולים לשם חובה. ראה למעלה פט"ו ה"א.

ב. המחשב באחת מארבע העבודות או בכלם לאכל
כזית מדבר הראוי לאכילה בחוץ וכזית למחר, או
כזית למחר וכזית בחוץ¹⁰, או פחצי זית בחוץ
וכחצי זית למחר, או פחצי זית למחר וכחצי זית
בחוץ - הרי הקרבן פסול ואינו פגול¹¹. וכן אם ערב
המחשבה בהקטרה¹² - הרי זה פסול ואינו פגול¹³.

(10) כלומר, בין אם הקדים מחשבת הזמן למחשבת המקום,
ובין להיפך. (11) זבחים כט, ב - כחכמים, בניגוד לדעת
רבי יהודה האומר שאם קדמה מחשבת הזמן למחשבת
המקום - הרי זה פיגול. (12) שחט על-מנת להקטיר כזית
חוץ לזמנו וכזית חוץ למקומו או הקדים מחשבת המקום.
(13) שדין אכילת מזבח כדין אכילת אדם. (רבינו לא פירש
מה הדין אם חישב לאכול כזית חוץ לזמנו ולהקטיר כזית
חוץ למקומו. אפשר לצדד ולומר שמפני ששינוי "שאין
אכילה והקטרה מצטרפים" (ראה למעלה פי"ד ה"י) אין
מחשבת ההקטרה פוגמת כלל במחשבת האכילה, ולפיכך
הקרבן פיגול. בתוספתא זבחים פ"ב ה"ב נאמר בפירוש לפי
גירסת הגר"א שאינו פיגול).

1 לא יביא מנחת נסכים שלו שני עשרונים, אלא
2 עשרון אחד בשאר הנדבות⁵⁶; שהרי לא עלה לשם
3 חובתו. וכן תמיד ששחטו שלא לשמו - לא יעלה
4 עמו שני גזרי עצים⁵⁷ בשאר התמידים; שהרי לא
5 עלה לחובת התמיד, אלא הרי הוא ככל הנדבות.

(55) בששה עשר בניסן, כל נסכי כבש עשרון אחד הוא, חוץ
ממנחת העומר, שהיא טעונה שני עשרונים. (56) ואין זה
דומה לאשם מצורע בהלכה הקודמת, מפני שכבש זה הוא
עולה, ועולה באה נדבה ומנחתה עשרון אחד, פסק כרובא
שם פט: (ראה תוספות שם ד"ה שאם, שגרסו "רבא") נגד
אב"י. (57) אע"פ שהבעירו בבוקר מערכת עצים על
המזבח, מביאים ביחד עם קרבן התמיד שני גזרי עצים,
ומוסיפים אותם על המערכה (פ"ב מהלכות תמידין ומוספין
ה"ב).

6 יט. שני פכשי עצרת⁵⁸ ששחטן שלא לשמן, או
7 ששחטן בין לפני זמנו בין לאחר זמנו - הדין יזרק⁵⁹
8 ויבשר יאכל⁶⁰, אף על פי שלא עלו לצבור לשם
9 חובה. ואם היתה שבת - לא יזרק⁶¹, ואם זרק -
10 הרצה להקטיר אמורין לערב.

(58) שלמי ציבור שמקריבים בחג השבועות. (59) ברייתא
שם מח. (60) רבינו לא גילה דעתו אם מותר לאכול את
הבשר ביום, ואע"פ שלא הקטירו עדיין את האמורים,
שהרי אסור להקטירם ביום טוב ככל קרבנות נדבה (ראה
פרק א מהלכות חגיגה הלכה ח. ובתוספות ביצה כ: ד"ה
מאי, מצדדים להתיר אכילתם ביום, מפני שאסור להקטיר
האמורים הרי זה כאילו נאבדו שמונת לאכול את הבשר.
וראה תוספות נזיר כח: ד"ה כבשי, וצל"ח ביצה שם
שהאריך בזה). (61) חכמים לא גזרו על שבות זריקה
ביום טוב, אבל בשבת גזרו על שבות זו.

11 כ. וכן שלמי נזיר⁶² ששחטן שלא לשמן, אף על
12 פי שלא עלו לבעלים - הרי הן נאכלין⁶³ ליום
13 ולילה⁶⁴, ואינן טעונין לחם. וכן אשם נזיר ואשם
14 מצרע ששחטן שלא לשמן, אף על פי שלא עלו
15 לבעלים - הרי הן נאכלים.

(62) נזיר כד: "תני לוי, שאר שלמי נזיר ששחטן שלא
כמצוותן, כשרין ולא עלו לבעלים לשם חובה ונאכלין ליום
אחד, ואינן טעונין לא לחם ולא זרוע". ומפרש רבינו "שלא
כמצוותן" שלא לשמם (רש"י שם פירש אחרת, ובמנחות
מח: הביא שני הפירושים). (63) מנחות מח. תני לוי. אע"ג
שלדעת רב (שם ד:) פסולים, פסק כלוי, מפני שדעת רב
הופרכה (שם ה). (64) כדין שלמי נזיר ולא כשלמים
אחרים, שנאכלים לשני ימים ולילה שביניהם.

פרק נששה עשר

(1) יבאר אם עירב עם מחשבת זמן מחשבה אחרת, וחישוב
על הדמים הניתנים למטה למעלה או איפכא.

16 א. פבר בארניו², שהמחשב באחת מארבע העבודות

21) שם. אין זה דומה לדין שבהלכה הקודמת, מפני שכאן מחשבת הזמן עצמה מעורבת עם מחשבת פסול אחרת, ולכן אינה מפלגת אלא פוסלת (ראה כסף-משנה). (22) פ"ב ה"י. (23) שם. (24) זבחים כז, א - מימרא של מר זוטרא. (25) פיסקה זו היא סיוע תשובת רבינו על השאלה שלמעלה: "למה לא יהיה זה פיגול?".

ז. חשב מחשבת זמן בשעת קמיצה אכל לא בשעת לקוט הלבונה, או שחשב מחשבת הזמן בשעת לקוט הלבונה²⁶ אכל לא בשעת קמיצה - הרי זו פסולה ואינה פגולה²⁷; עד שיחשב מחשבת הזמן בכל המתיר²⁸, שהוא הקמץ עם הלבונה, בשעת קמיצת הקמץ ולקוט הלבונה, או בשעת נתינת שניהו בכלי, או בשעת הולכתו, או בשעת זריקתו²⁹.

26) אחרי שקמץ הכהן מן הסולת, מניח את הקומץ בכלי שרת ומלקט את כל הלבונה שעל המנחה, ומניחה על הקומץ ומקטרים ביחד (פ"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ב), ושיניהם - הקומץ והלבונה - נקראים מתיר אחד. (27) כחכמים במשנה, מנחות טז, א. האומרים אין פיגול בחצי מתיר. (28) ואע"פ שחישב בחצי המתיר הראשון - בקומץ - ובילקוט הלבונה שתק, אין אנו אומרים שליקט על דעת מחשבת הראשונה. כשמואל לדעת החכמים. ואע"ג שהלכה כרב באיסורין, פסק רבינו נגד דעתו משום שהופרכה שם, ראה משנה-למלך. (29) טעות סופר, וצ"ל "הקטרתם" (כסף-משנה).

ח. חשב בשעת הקטרת הקמץ שיקטיר הלבונה למחר - אינה פגולה, שאין הקטרה מפגלת הקטרה³⁰. וכן אם הקטיר הלבונה לבדה או הקמץ לבדו והוא מחשב לאכל שירים למחר - הרי זו פסולה ואינה פגולה³¹, שאין מפגלין בחצי מתיר. אכל אם הקטיר את הקמץ לבדו וחשב שיקטיר לבונה למחר, ואחר כך הקטיר הלבונה וחשב שיאכל השירים למחר - הרי זה פגול, שהרי פשטה מחשבת זמן בכל המנחה³².

30) אלא אם חישב בעבודה אחרת להקטיר חוץ לזמנו, כרב חסדא בשם רב, שם יז, א. נגד דעת "חריפי דפומבדיתא". (31) שם, רב המנונא בשם רבי חנינא. (32) ואע"פ שכל מחשבה בפני עצמה אינה מפלגת, שהרי הראשונה היא הקטרה, ואינה מפלגת הקטרה (ראה בתחילת ההלכה), והשניה היא מחשבה בחצי מתיר - שתייהן יחד מפלגות. (צ"ע מה בין דין זה לחישוב לאכול חצי זית ולהקטיר חצי זית, שאמרנו למעלה (פ"ד ה"י), שהזבח כשר, מפני שאין אכילה והקטרה מצטרפים. ואולי, יש הברל בין חצי שיעור לחצי מתיר. וראיה לדבר, שהרי שם הזבח כשר, ובחצי מתיר הזבח פסול).

ט. הקטיר כדי שמשום³³ מן הקמץ עם הלבונה והוא מחשב שיאכל כדי שמשום מן השירים למחר, עד שהשלים³⁴ כל הקמץ עם הלבונה במחשבת הזמן - הרי זו פסולה ואינה פגולה; שאף

ג. חשב לאכל או להקטיר פחצי זית במחשבת המקום ולאכל או להקטיר פזית במחשבת הזמן - הרי זה פגול. בין שהקדים מחשבת פזית בין שאחר אותה. שאין חצי זית חשוב אצל פזית.

ד. חשב¹⁴ על חצי זית במחשבת הזמן ועל חצי זית במחשבת המקום, וחזר וחשב על חצי זית אחר במחשבת הזמן¹⁵ - הרי זה פגול. וכן אם חשב על חצי זית במחשבת הזמן, וחזר וחשב על פזית¹⁶ חציו במחשבת הזמן וחציו במחשבת המקום - הרי זה פגול.

14) ראה ההלכה הסמוכה. (15) שם לא, א. כרבה האומר "ויקץ כישן הפיגול". כלומר, אע"פ שמחשבת המקום הפסיקה בין שתי מחשבות הזמן - הן מצטרפות לפגול. (16) הדין הקודם מדבר כשיחשב על כל חצי זית בפני עצמו. וכאן משמענו רבותא, שאפילו אם כלל בדיבור אחד את מחשבת הזמן והמקום, מצטרף כחצי הזית של הזמן עם חצי זית של הזמן הראשון והקרבן נתפגל, מימרא של רב אשי, שם.

ה. חשב על הדמים הנתנין למטה לתן אותם למעלה, או על הנתנין למעלה לתתם למטה, וכיצא במחשבות אלו שאינן פוסלין כמו שפארנו¹⁷, וערב עמהן¹⁸ מחשבת הזמן - הרי זה פגול¹⁹. ואם חשב עמהן מחשבת המקום לבדה²⁰ - הרי זה פסול ואינו פגול.

17) למעלה פ"ג ה"ח. (18) פירוש, בעבודה אחרת חישב מחשבת זמן. (19) שם כז, א - ברייתא. (20) פירוש, בלי מחשבת הזמן. קשה להבין מה בא להשמיענו. בדוחק אפשר לפרש, שלא תטעה לחשוב, שמחשבות בלתי נכונות אלו אמנם אינן מוציאות מידי פיגול החמור, אבל מוציאות מידי פסול הקל. ורצוי למחוק את המילה "לבדה".

ו. חשב²¹ על הדם הנתן למעלה לתתו למחר למטה, או על הדם הנתן למטה לתתו למחר למעלה, או שחשב על הדם הנתן בפנים בהיכל לתתו למחר במזבח החיצון, או שחשב על הדם הנתן במזבח החיצון לתתו למחר בפנים בהיכל - אינו פגול. אף על פי שחשב מחשבת הזמן, הואיל וישנה מקום נתינת הדם במחשבתו - הרי זה פסול ואינו פגול. ומאחר שפארנו בהלכות אלו²², שהדם שנתן שלא במקומו - כאלו נתן במקומו, למה לא יהיה זה פגול במחשבה זו שחשב לתן הדם שלא במקומו למחר? מפני שהדם הנתן שלא במקומו, אף על פי שהזבח כשר, אינו מתיר הבשר באכילה, כמו שפארנו²³; וכל זריקה²⁴ שאינה מתרת הבשר באכילה, אם חשב להנקה חוץ לזמנו - לא פגול. לפיכך²⁵, אם חזר וחשב בזבח זה מחשבת הזמן - הרי זה פסול ואינו פגול.

"כל הדמים הניתנים על המזבח החיצון שנתן מהם מתנה ראשונה במחשבה ראשונה... הרי זה כיפר... אבל כל הדמים הניתנים על המזבח הפנימי... וכולן מעכבין זה את זה... אם נתן אחת מהן שלא כתקנה... הזבח פסול".

ההוראה בעבודת ה' מהלכה זו: המזבח החיצון והפנימי בעבודת האדם הם העניינים החיצוניים והפנימיים, היינו קיום המצוות ולימוד התורה. קיום המצוות קשור עם דברים גשמיים שבעוה"ז, כמו למשל מצות צדקה שעם היותה קשורה ל"החיית נפש העני", מכל-מקום מדובר על ממון גשמי.

בשני המזבחות ישנו עניין של מתן דמים, היינו חיות והתלהבות שבלב, כי גם עניינים של פנימיות הלב וגם עניינים הקשורים לחיצוניות הלב צריכים להעשות בחיות ובהתלהבות. אלא שבעניינים החיצוניים, היינו קיום המצוות "מתנה ראשונה היא העיקר", כלומר הגישה הכללית צריכה להיות מחשבה נכונה לקיום רצון ה', שזהו תוכן של מצוות "אשר קדשנו במצותיו וצווננו", ובה צריכה להיות זהירות יתירה שלא יתערב עניין אחר בזה, אבל אחר שפעל זאת במחשבה הראשונה גם אם יתערב עניין בלתי רצוי, אין ביכולתו לפסול את העבודה, כי העניין הלא רצוי אינו מפנימיותו של יהודי כי-אם מדבר חיצוני שאינו קשור בו, או מ"הגוי אשר בקרבך". אבל בענייני פנימיות הלב צריכה להיות זהירות יתירה, ו"כולן מעכבין זה את זה", כי בעבודה של פנימיות הלב צריכה להיות זהירות על כל פרט ופרט, וככל שהעניין נעלה יותר כך פוגם בו עניין פעוט יותר, על-דרך תלמיד-חכם שנמצא רבב על בגדו, משא"כ אצל מי שאינו תלמיד-חכם שאינו כלום.

כך גם בלימוד התורה צריכה להיות זהירות יתירה שלא יתערב בו עניין בלתי רצוי, שלא יבוא ח"ו לידי מצב ש"מגלה פנים בתורה שלא כהלכה", כי בעניינים של "תורת אמת" שהיא חכמתו ורצונו של הקב"ה "אפילו נתן אחת מהן שלא כתקנה, הזבח פסול".

(על-פי "יין מלכות" ספר עבודה סימן נח)

(2) ואין הבעלים צריכים להביא קרבן אחר. (3) ואף על פי שאמרנו למעלה בפרק טז הלכה א שאם עירב מחשבת המקום עם מחשבת הזמן פסול ואינו פגול. (4) ולפיכך מחשבת המקום במתנות האחרות אינה מבטלת את הפיגול שהרי קרב המתיר כמצוותו. (5) כאן אין המדובר במחשבת הזמן שדיניה מבוארים בהלכה הסמוכה.

ב. חשב בראשונה מחשבת הזמן ושקם בפשאר, או שנתן פלן בתקנו חוץ מן האחרונה שנתן במחשבת הזמן? - הרי זה פסול ואינו פגול, עד שיעיד²³ במחשבת הזמן; שהרי פלן במתנה אחת הן.²⁴

1 על פי שדרך אכילה בכף מעט מעט - אין דרך
2 הקטרה בכף³⁵, אלא הרי זו כמתנה שלא הקטר
3 קמצה.

(33) גרעין קטן. (34) פירוש, שהקטיר כדי שומשום אחרי כדי שומשום באותה המחשבה עד שגמר את כל הקומץ והלבונה. (35) מחלוקת אמוראים שם טז, ב. אחד אומר כשר, ואחד אומר פסול, ואחד אומר פיגול. ופסק רבינו "פסול", מפני שדעת האומר פיגול נדחתה מפני דעת השניים, וכן דעת האומר "כשר" נדחתה מפני דעת השניים שסוברים שהמתנה אינה כשירה (כסף-משנה).

4 י. מנתח חוטא או מנתח קנאות³⁶ שהיה עליה
5 לבונה³⁷ וחשב בה מחשבת הזמן קדם שילקט
6 הלבונה - הרי זו פסולה ואינה פגול. ואם אחר
7 שילקט הלבונה³⁸ חשב עליה מחשבת הזמן - הרי
8 זה פגול³⁹.

(36) שאינן טעונות לבונה (ראה למעלה פי"ד ה"ג, והערות שם). (37) ופסולות כל זמן שאינו מסלק את הלבונה (ראה למעלה פי"א ה"ה). (38) וחזרה להכשירה (שם). (39) שהרי קרב המתיר כמצוותו.

9 יא. שירים שחסר⁴⁰ בין קמצה להקטרה, והקטיר
10 הקמץ במחשבת הזמן - הרי זה ספק אם נקבעו
11 לפגול והרי הן פגול, או לא נקבעו ואינו פגול.

(40) בעיא שלא נפשטה (מנחות יב). (אמנם שם ע"ב חזר בו רבא מדבריו, ונראה כאילו רצה לומר, שאפילו לרבי עקיבא אין ההקטרה מועילה לקובעו בפיגול. אבל רבינו סובר, שחזר בו רק ממה שפשט לפני-זה שלרבי עקיבא קובעת ההקטרה לפיגול, ואמר שאין ראייה לזה מדברי רבי עקיבא, ובכן נשארה הבעיה בתיקו, 'הר המוריה').

יום רביעי ט"ו טבת ה'תשפ"א

פרק שבעה עשר

(1) יבאר דמים הניתנים על מזבח החיצון והפנימי שנתן מהם מתנה ראשונה במחשבה נכונה, והשנית במחשבה בלתי נכונה.

12 א. כל הדמים הניתנים על מזבח החיצון שנתן מהם
13 מתנה ראשונה במחשבה נכונה, ונתן ממתנה שניה
14 ואילך במחשבת שני השם או במחשבת המקום או
15 מחשבת הזמן - הרי זה כפר והרצה הקרבן². ואם
16 נתן את הראשונה במחשבת הזמן והשלים המתנות
17 במחשבת המקום - הרי זה פגול³; שמתנה ראשונה
18 היא העקר⁴. אבל כל הדמים הניתנים על מזבח
19 הפנימי, הואיל וכלן מעכבין זה את זה כמו שבארנו,
20 אם נתן אחת מהן שלא כתקנה אלא הפסיד בה
21 המחשבה, אף על פי שנתן כל השאר כתקנו - הזבח
22 פסול⁵.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ט"ו טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קטו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(15) פירוש, כחצי זית בשר וכחצי זית לחם (כסף משנה).

ט. המקטיר שני בזיכי לבונה שעם לחם הפנים
והשב בשעת הקטרתן שילכל לחם הפנים
למחר - הרי הלחם פגול.¹⁶

(16) זה פשוט, שהרי הקטרת הבזיכין מתירה את הלחם לאכילה.

י. השוחט שני כבשי עצרת וחשב לאכל אחת משתי
החלות למחר - שתיהם פגול.

יא. הקטיר שני הבזיכים והוא מחשב לאכל אחד
משני הסדרים¹⁷ למחר - שני הסדרים פגול.

(17) לחם הפנים נערך על השולחן בשתי מערכות או שני סדרים, ששה לחמים בכל סדר. מובן שגם אם חישב על לחם אחד, שני הסדרים פגול.

יב. וכן אם חשב מחשבת הזמן באחת מחלות
התודה או באחת מחלות מנחת מאפה התנור
- הרי כל החלות פגול.

יג. אבל אם נטמאת אחת משתי החלות או אחד
משני הסדרים או אחת מחלות התודה, בין לפני
זריקה בין לאחר זריקה - אותה החלה ואותו הסדר
אסור, והטהור בטהרתו יאכל.

יד. חשב בעבודת אחד משני הכבשים שילכל פזית
משתי הלחם למחר, וכן אם חשב בהקטרת אחד
משני הבזיכין שילכל פזית מלחם הפנים למחר -
הרי הלחם פסול ואינו פגול; עד שניחשב בכל
המתיר, שהוא עבודת שני הכבשים¹⁸ והקטרת שני
הבזיכין¹⁹.

(18) לפי שאין הלחם נותר באכילה אלא בהקרכת שניהם.
(19) ולפני הקטרת שניהם אסור לאכול את לחם הפנים.

טו. שחט אחד וחשב לאכל חצי זית מחלה זו
למחר, ושחט השני וחשב לאכל חצי זית מחלה
שניה למחר - הרי אלו מצטרפין לפגול²⁰. והוא
הדין בשני הבזיכין עם שני הסדרים.

(20) שהרי חשב בכל המתיר. ואין זה דומה להקטיר שומשום שפסק למעלה בפרק טז הלכה ט, שאינו פיגול אלא פסול, מפני ששם המדובר בהקטרה ואין דרך הקטרה בכך, אבל כאן אנו עוסקים בחישוב בשעת שחיטה.

טז. חשב באחד משני הכבשים מחשבת הזמן,
ועשה השני במחשבה נכונה - זה שעשהו
במחשבת הזמן פגול²¹, והשני כשר²².

(21) הלחם מתקדש בשחיטת שני הכבשים ולפיכך שחיטת כבש אחד אינה מפגלת את הלחם, אבל הכבש עצמו

(6) משמיענו רבינו, שאין אנו אומרים: "על דעת מחשבה הראשונה הוא עושה". (7) אין אנו אומרים שהמתנה האחרונה היא הקובעת. (8) כולן. (9) ואין מפגלים בחצי מתיר.

ג. טבילת אצבע בדם החטאות הפנימיות¹⁰ מפגלת.
פיצד? חשב בשעת טבילת אצבע בדם מחשבת
הזמן - הרי זה כמחשב בשעת הזיה.

(10) דם חטאות הפנימיות מזה הכהן באצבעו על מזבח הפנימי שבהיכל וטובל אצבעו לפני כל הזייה בדם שבמזרק ככתוב בתורה (ויקרא ד, ו): וטבל הכהן את אצבעו.

ד. היה עומד בעצרה וחשב מחשבת הזמן בחטאות
הנעשות בפנים בדבר הנעשה בפנים - אינו פגול.
חשב בדבר הנעשה בחוץ - הרי זה פגול.

ה. פיצד? היה עומד בעצרה¹¹ ואמר: הריני שוחט
להיות דמו למחר - אינו פגול; שההזיה לפנים
בהיכל.

(11) לגבי היכל חוץ היא.

ו. היה עומד בהיכל ואמר: הרי אני מזה
לשפף שירים¹² למחר - אינו פגול; שהרי חשב
בפנים בדבר הנעשה בחוץ. אבל אם היה עומד
בעצרה ושחט והוא מחשב לשפף שירים למחר
או להקטיר אמורין¹³ למחר - הרי זה פגול;
שהרי חשב בחוץ בדבר הנעשה בחוץ.

(12) שיירי דם חטאות הפנימיות נשפכים אל יסוד מזבח החיצון, אף על פי ששפיכת שיירים אינה מעכבת - מפגלים בה מפני שהיא אכילת מזבח. (13) אימוריהן מקטירים גם כן על מזבח החיצון.

ז. התודה מפגלת את הלחם, והלחם אינו מפגל את
התודה. פיצד? השוחט את התודה והוא מחשב
שילכל מבשרה או יזרק דמה או שיקטיר אמוריה
למחר - הזבח עם הלחם פגול. אבל אם חשב לאכל
מן הלחם למחר - הלחם לבדו פגול, וזבח התודה
אינו פגול¹⁴.

(14) והטעם נאמר בגמרא שם: לחם גלל תודה ואין תודה גלל לחם. פירוש, הלחם הוא טפל לתודה ולכן אם נתפגלה התודה נתפגל גם הלחם, אבל לא להיפך.

ח. וכן הדין בשני כבשי עצרת עם שתי לחם הבאות
עמהן: שאם חשב מחשבת זמן בכבשים - נתפגלו
שתי הלחם; חשב שילכל משתי הלחם למחר -
שתי הלחם פגול, והכבשים אינן פגול. חשב באחת
מארבע העבודות לאכל פזית מבשר הזבח עם
הלחם¹⁵ למחר - הלחם לבדו פגול, והתודה או
הכבשים אינן פגול.

ב. מפי השמועה למדו, שכלל דין זה שלא יפסיד
הקדשים במחשבה, שהרי זה דומה למטיל מום
בקדשים. ואף על פי כן אינו לוקה,²¹ שאין
המחשבה מעשה.²⁴

(3) אע"פ שהמטיל מום בקדשים - לוקה (פרק א מהלכות
איסורי מזבח הלכה ז). (4) וכל לאו שאין בו מעשה, אין
לוקין עליו (פ"ח מה' סנהדרין ה"ב).

ג. כל קרבן שנאמר שהוא פסול, בין שנפסל
במחשבה בין במעשה בין שארע בו דבר שפסלו,
כל האוכל ממנו פזית במזיד - לוקה. שנאמר: לא
תאכל כל תועבה;²⁵

(5) כדעת אחרים בספרי פרשת ראה פסקה צט. ראה
בהערות בהלכות דה.

ד. מפי השמועה למדו,²⁶ שאין הכתוב מזכיר אלא
על פסולי המקדשין.

(6) בספרי שם, למדו זאת מגזירה-שוה, ורבינו מגדיר כל
גזירה-שוה "מפי השמועה", מפני שאין אדם דן גזירה-שוה
אלא אם למדה מפי רבו. (7) רבינו מדגיש, שכתוב זה אינו
כולל איסורים אחרים אלא פסולי המוקדשים בלבד, כדי
שלא יוקשה לך הלא אין לוקין על לאו שבכללות (הל'
סנהדרין שם). וכל פסולי המוקדשים ענין אחד הם, ולכן
אין זה לאו שבכללות. ראה החינוך הוצאת מוסד הרב קוק,
מצוה תעה.

ה. וכן קדשים שהוטל בהם מום,²⁸ האוכל מהם
פזית - לוקה.²⁹ הרי הם בכלל כל תועבה,³⁰ עד
שיולד להם מום אחר ויאכלו במומן,³¹ כמו
שבארנו.³² וכל שפסולו מספק - אין לוקין עליו.

(8) בידי אדם מישאל. (9) אם אכל לפני פדיונם (ראה
לקמן בהערה הבאה). (10) בספרי שם שנינו: "ר' אליעזר
אומר, מנין לצורם אוזן בכור ואוכל ממנו, שעובר בלא-
תעשה? ת"ל (דברים יד, ג): לא תאכל כל תועבה. אחרים
אומרים: בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר, נאמר כאן
תועבה, ונאמר להלן (שם יז, א) לא תזבח... אשר יהיה בו
מום כי תועבת וגו', מה תועבה האמורה להלן בפסולי
המוקדשים הכתוב מדבר, אף תועבה האמורה כאן בפסולי
המוקדשים הכתוב מדבר". וסובר רבינו, שלדעת "אחרים"
נכלל בלאו זה מטיל מום בקדשים אחרים, אבל אינו כולל
צורם אוזן בכור, ואינו אסור באכילה מן התורה אלא משום
קנס מדרבנן. וקיבל רבינו דעת "אחרים" בדין בכור, מפני
שכל הסוגיא בבכורות לד: עומדת בשיטה זו, ולפיכך פסק
בפרק ב מהלכות בכורות הלכה ז, שהמטיל מום בבכור
אסור לאוכלו על מום זה משום קנס, כלומר מדרבנן,
ובפסולי המוקדשים פסק כאן - לוקה. ומה בין בכור
לפסולי המוקדשים? בכור בעל מום אינו צריך פדיון ופקעה
קדושתו, והרי בחולין אין המום תועבה, ולפיכך מותר מן
התורה וחכמים קנסוהו, אבל קדשים אחרים שהוממו לא
פקעה קדושתם לגמרי וצריכים פדיון, ולפיכך גם אחרי

מתפגל, שהרי הכבש השני אינו מתיר שלו. (22) ואין זה
דומה לדינים שבהלכות יא-יב, מפני שכל כבש הוא קרבן
בפני עצמו והשני אינו מתיר שלו.

יז. שחט אחד מהן וחשב בשעת שחיטתו שיהא
מבשר השני למחר - שניהן פשרים; שאין מחשבין
מזה על זה.²³

(23) "אין מתיר מפגל את המתיר" (שם יג:).

יח. שני כבשי עצרת אין מקדשין את הלחם אלא
בשחיטה.²⁴ כיצד? שחטם וזרק דמם במחשבת שני
השם - לא קדש הלחם. שחטן לשמן וזרק דמם
שלא לשמן - הלחם קדוש ואינו קדוש.²⁵ שחטן
שלא לשמן, אף על פי שזרק לשמן - לא קדש
הלחם.

(24) כרבי נגד דעת ר' אלעזר בר' שמעון, כלל הוא בדינו:
"הלכה כרבי מחבירו". (25) לשון הברייתא שם ולא פירש
רבינו מה זה "קדוש ואינו קדוש". ובגמרא שם חולקים בזה
אביי ורבא ומוכין שרבינו פוסק כרבא שאמר: "אינו נותר
לכהנים", פירוש, אסור באכילה.

יט. שתי הלחם שיצאו בין שחיטה לזריקה, וזרק
דם הפכשים במחשבת הזמן - נתפגלו שתי הלחם
אף על פי שהן בחוץ; שהזריקה מועלת ליציא²⁶ אף
על פי שעדין הוא בחוץ.

(26) עקיבא שם בברייתא, שזריקת הדם קובעת בפיוגול
גם את הלחם אף על פי שאינו מגוף הזבח. ורק לחומרא
פוסק רבינו שהלחם כגוף הזבח. אבל לקולא לא, ולפיכך
כשזרק שלא לשמו הלחם אסור באכילה אף על פי שבשר
הכבש מותר באכילה.

כ. כבשי עצרת ששחטן לשמן ואבד הלחם: אם
זרק דמן לשמן - הרי אלו פסולין;²⁷ זרק דמן
במחשבת הזמן אחר שאבד הלחם - הרי אלו ספק
אם התרו²⁸ באכילה²⁹ או לא התרו³⁰.

(27) שהלחם מעכב את הכבשים. (28) הכבשים.
(29) כשלמים שזרק דמם שלא לשמן ואבדת הלחם אינה
אוסרת אותם, מפני שאין דינם ככבשי עצרת הטעונים לחם.
(30) מכיוון שהקבעה זיקתם לחם נפסלו על ידי אבדת
הלחם, ואין מחשבת שלא לשמן מוציאה אותם מזיקתם.

פרק שמונה עשר

(1) יבאר המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים, האוכל
מקרבן שנאמר עליו שהוא פסול או פיוגול או קדשים
שהוטל בהם מום.

א. כל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים -
הרי זה עובר בלא תעשה, שהרי הוא אומר: לא
תחשב.²

(2) כרבי ינאי, זבחים כט:

(16) משנה זבחים מב: ומג. (17) על-ידי עבודה בגוף אחר. (18) שלא הותר ע"י מתיר אחר, ולפיכך אימורים יש בהם משום פיגול (ראה שם לה:), אע"פ שהם מתירים את הבשר לאכילה, מפני שיש לדם מתיר, שהדם מתיר את האימורים להקטרה, כמו שכתב רבינו כאן (ראה תוספות שם ד"ה והלבונה, שכתבו, שאימורים אינם חשובים כמתיר, מפני שאם אבדו או נטמאו הבשר מותר באכילה, אבל מלשונו של רבינו כאן לא משמע כדבריהם, ראה רש"י שם מב: ד"ה הקומץ). (19) ולפיכך הלחם מתפגל, אבל גם הכבשים מתפגלים, כמו שכתב למעלה בפרק יז הלכה טז, שהרי דמו מתיר אימוריהם להקטרה, ואימורים מתירים בשרם לאכילה. (20) מבואר בהלכה ח.

הטלת המום ממשיכים להיות תועבה עד שיפדו, ויצאו לחולין. ולאחר פדיונם מותרים מן התורה, ומובן מאליו שגם בפסולי המוקדשים קנסוהו רבנן, כמו בצורם ארון בכור, שלא ייפדו ביום זה עד שיוממו מאליהם שנית, כמו שמשים רבינו כאן (ודברי רבינו אלה מוכיחים נכונות ההסבר שלנו, שאם לא כן למה מותרים באכילה אחרי שנפל בהם מום אחר, וכי איסור "לא תאכל כל תועבה" להיכן הלך?). ראה רש"י על התורה פסוק זה, ור' אליהו מזרחי שם, ומשנה-למלך פ"ד מהלכות בכורות ה"א ד"ה ודע, וד"ה הכלל. וראה זית רענן על ילקוט שמעוני סימן תתצא שכתב בדעת אחרים שהמדובר לפני פדיונם. ונראה שהתכוון למטיל מום בקדשים, כדעת רבינו כאן וכפי שביארנו. (11) בכור כדיונו בלי פדיון, ושאר הקדשים כדיונם אחר שיפדו. מן התורה מותר לפדותם אפילו על המום שהטיל, אבל משום קנס אסור. ומפני שכאן מדבר על היתר אכילה, מצריך מום אחר. וכולל כאן בכור ושאר קדשים, שבזה דינם שווה. (12) בהלכות בכורות פרק ב הלכה ז (יש להניח, שרבינו כתב הלכה זו אחרי כתבו הלכות בכורות).

ח. ואלו דברים שאין חיבין עליהן משום פגול לעולם: הקמץ והלבונה והקטרת והדם והזין, בין זין הפא עם הנסכים²¹ בין זין הפא בפני עצמו²². ומנחות הנשקפות פלו, שהרי אין להם קמץ להתירן, כגון מנחת כהנים ומנחת נסכים. ובשר חטאות הנשקפות. ולג שמן של מצרע. ואם תאמר: והלא דם האשם מתיר? אינו תלוי בו, שהרי אדם מביא אשמו היום ולג אחר פמה ימים, כמו שיתבאר במקומו²³.

1 ו. כל קרבן שנתפגל במחשבת הזמן כמו שבארנו,
2 כל האוכל ממנו פזית במזיד - חיב פרת¹³; שנאמר:
3 והנפש האכלת ממנו עונה תשא¹⁴. ואם אכל ממנו
4 בשוגג - מביא חטאת קבועה¹⁵.

(13) משנה כריתות ב. (14) בתורת כהנים פרשת צו פרק יג, למדו גזירה-שוה מנותר, שנאמר בו (ויקרא י, ח): "ואוכליו עונו ישא", ונאמר בו "ונכרתה הנפש ההיא". (15) בין עני ובין עשיר מביא קרבן בהמה.

(21) עם הקרבן ומנחתו שנקראת מנחת נסכים, כחכמים במשנה שם. ואע"פ שהקרבן מתירו אינו מתפגל. מפני שיכול להביא את הנסכים לאחר זמן, אינם תלויים בקרבן. (22) מתנבים יין, משנה מנחות קד: (23) פרק ד מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ב. והרי זה דומה למנחת נסכים.

ט. אסור להותיר מבשר הקדשים לאחר זמן אכילתו, שנאמר בקרבן תודה: לא תותירו ממנו עד בקר, והוא הדין לשאר הקדשים פלם²⁴. והמותיר אינו לזקה, שהרי נתקן הכתוב לעשה²⁵, שנאמר: והנותר ממנו עד בקר באש תשרפו.

5 ז. אין חיבין¹⁶ פרת אלא על אכילת דברים
6 שהתירו¹⁷, בין לאדם בין למזבח; אבל אם אכל מן
7 המתיר עצמו¹⁸ - אינו חיב פרת, אלא לזקה פאוכל
8 פסולי המקדשין שאין בהם פגול. כיצד? מנחה
9 שנתפגלה, האוכל פזית משירה במזיד - חיב פרת;
10 אבל אם אכל מן הקמץ שלה או מן הלבונה - אינו
11 חיב פרת, לפי שהן הן המתירים את השירים לאדם.
12 וכן זבח שנתפגל, האוכל פזית מבשרו או מאמוריו
13 או מבשר העולה - חיב פרת; אבל אם אכל פזית
14 מן הדם - אינו חיב עליו משום פגול. שהדם מתיר
15 את האמורין לקרב למזבח, והאמורין מתירין את
16 הבשר לאדם. ודם העולה מתיר בשרה למזבח. ודם
17 חטאת העוף מתיר בשרה לפהנים. ודם עולת העוף
18 מתיר בשרה למזבח. ודם חטאות הנשקפות מתיר
19 אמוריהם למזבח, לפיכך חיבין על אמוריהן משום
20 פגול. הקמץ והלבונה מתירין השירים לפהנים. שני
21 בבשי עצרת מתירין שתי הלחם¹⁹ לפהנים. וכן שני
22 בזיכי לבונה מתירין לחם הפנים לפהנים. אבל
23 דברים שאין להם מתירין, כגון בשר חטאות
24 הנשקפות²⁰ ומנחות הנשקפות - אינן מתפגלין
25 לעולם.

(24) בתורת כהנים פרשת צו פ"ב מרבה כל הקרבנות, אמנם בתו"כ שם מדובר על פיגול, אבל גם להותיר למדים מכאן, שהרי איסורו נכתב באותה פרשה. (25) פסחים פד. טעמו של ר' יהודה שם הוסבר שלוקין על לאו שאין בו מעשה. ותמוה למה הוצרך רבינו לנימוק זה, הלא לדעתו אין לוקין על לאו שאין בו מעשה (כסף-משנה).

י. האוכל פזית מבשר קדשים שנוותר: במזיד - חיב פרת, בשוגג - מביא חטאת קבועה; שנאמר: ואכליו עונו ישא פי את קדש ה' חלל ונכרתה. ומאמתי יתחייב פרת על אכילת הנותר? אם קדשי קדשים הם²⁶ - חיב עליהן מאחר שיעלה עמוד השחר²⁷; ואם קדשים קלים הם²⁸ - חיב עליהן משקיעת החמה של יום שני²⁹, שהוא תחילת הלילה של יום שלישי. והיכן הזהיר הכתוב על הפגול ועל הנותר? במלואים³⁰. שהרי נאמר שם: לא יאכל פי

אחרים. (40) כר' יוחנן שם לר'. ולמד דין זה מגזירה-שוה. (41) הוסיף רבינו ארבע מלים אלו, להשמיענו שעל איסור קודש טמא אינו לוקה, אבל לוקה משום אוכל קודש לפני זריקה, כמו שכתב בפ"א מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ד, שהאוכל בשר קדשים לפני זריקה לוקה, משום שנאמר לא תוכל לאכול בשעריך (משנה-למלך כאן).

יג. כָּל אָדָם שֶׁנִּטְמָא טְמֵאָה שְׁחִיבִין עָלֶיהָ פֶּרֶת עַל
ביאת המקדש⁴² ואכל כזית מן הקדשים, בין בקדש
טהור בין בקדש טמא⁴³: במזיד - הרי זה נתחייב
פֶּרֶת, שְׁנֵאמַר: וְהִנֵּפֶשׁ אֲשֶׁר תֹּאכַל מִזֶּבַח הַשְּׁלָמִים
אֲשֶׁר לַיהוָה וְטִמְאַתּוֹ עָלָיו וְנִכְרְתָהּ; וְאִם אָכַל בְּשִׁגְגָה
- מביא קרבן עולה ויורד⁴⁴. ומנין שאינו מדבר אלא
בטמאת הגוף? שְׁנֵאמַר: וְנִפְשׁ כִּי תִגַּע בְּכָל טְמֵא
בְּטִמְאַת אָדָם אוֹ בְּבִהֶמָה טְמֵאָה אוֹ בְּכָל שֶׁקָּץ טְמֵא
וְאָכַל מִבֶּשֶׂר זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר לַיהוָה וְנִכְרְתָהּ. וְהוּא
הַדִּין לְשֶׁאֵר קֳדָשֵׁי מִזְבֵּחַ. וְהִכֵּן הִזְהִיר עַל עוֹן זֶה?
בְּיֹלְדֹת. שֶׁהָרִי נֹאמַר בָּהּ: בְּכָל קֹדֶשׁ לֹא תִגַּע⁴⁶.

(42) שם לג: למדו אזהרה לאוכל קודש בטומאה בגזירה-
שוה מביאת מקדש, ולפיכך תלה רבינו הדין שלפנינו בדין
ביאת מקדש (כסף-משנה). (43) משנה שם קו. ופסק
כתנא-קמא. (44) דין מפורש בתורה (ויקרא ה), עשיר
מביא בהמה, עני - שני תורים או שני בני יונה, ועני מדוכא
- סולת. (45) שגוף האדם נטמא ולא בטומאת בשר
הקודש, שהרי אפשר לפרש שהמלה "עליו" נמשכת אל
מזבח⁴⁶. (46) המשך הלימוד בתחילת ההלכה הבאה.
רבינו מקבל כאן לימודו של ריש לקיש שם לג: נגד דעתו
של ר' יוחנן שלמד זה בגזירה-שוה. והטעם, מפני ששנינו
בברייתא כריש לקיש.

יד. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ, שֶׁזוֹ אֲזַהֲרָה לְטִמְאָה שְׁלֹא
יאכל קדש קדם שְׁטִיבֵל. וְהָאוֹכֵל קֹדֶשׁ אַחֵר שֶׁשְּׁטִיבֵל
קֹדֶם שֶׁיַּעֲרִיב שְׁמֻשׁוֹ⁴⁷ קֹדֶם שֶׁיַּבִּיא פִּפְרֵתוֹ⁴⁸ - לוקה
ואינו חייב פֶּרֶת⁴⁹; שְׁנֵאמַר: וְטִמְאַתּוֹ עָלָיו - עַד
שֶׁתִּהְיֶה כָּל טִמְאַתּוֹ עָלָיו.

(47) שתשקע החמה לגמרי, כלומר, אחרי צאת הכוכבים.
טמא שטבל נקרא "טבול יום" עד צאת הכוכבים, ואסור
להכנס למקדש ולאכול תרומה וקדשים. (48) זב וזבה,
יולדת ומצורע חייבים להביא קרבנות, ולפני הקרבת
קרבנותיהם נקראים מחוסרי כיפורים, ואע"פ שטבלו הם
מוזהרים על כניסה למקדש ואכילת קודש. (49) ולמעלה
בפרק ג מהלכות ביאת מקדש הלכה ט, פסק רבינו שגם על
ביאת מקדש אין מחוסר כיפורים חייב כרת, ונראה שגם
ב"טבול יום" דעתו כך. ותמיהו עליו מברייתא מפורשת
במנחות כז: "מחוסרי כפרה שנכנסו לעזרה, בשוגג חייב
חטאת, במזיד ענוש כרת". והדרשה "כל טומאתו עליו" לא
נמצא מקורה, ראה כסף-משנה שם ביישוב דברי רבינו אלה.

טו. הִיָּה טְמֵא בְּטִמְאַת שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁵⁰ - אינו לוקה,
ואין צריך לומר שאינו חייב פֶּרֶת, אֲבָל מִפִּין אוֹתוֹ
מִפֶּת מִרְדּוּת⁵¹.

1 קֹדֶשׁ הֵם³¹ - לְהִזְהִיר עַל כָּל שֶׁפְּסוּלוֹ בְּקֹדֶשׁ³² שְׁהוּא
2 בְּלֹא תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ.

(26) שנאכלים ליום ולילה. (27) אע"פ שנאכלים רק עד
חצות הלילה, אינם נעשים נותר עד שיעלה עמוד השחר,
תוספתא זבחים פרק ו הלכה ז. (28) הנאכלים לשני ימים
ולילה שביניהם, חוץ מתודה ואיל נזיר שנאכלים ליום
ולילה, ודינם לענין זה כקדשי קדשים. (29) תוספתא שם
ור' יוחנן זבחים נו: (30) קרבנות שקרבו כשנכנסו אהרן
ובניו לעבודה במשכן. (31) כנראה הכוונה לכתוב השני
"לא יאכל כי קודש הוא". "הם" נאמר בזר, ולא בפסולי
קודש. (32) פסחים כד.

3 יא. וְהַפְּגוּל וְהַנּוֹתֵר מִצְטַרְפִּין³³ זֶה עִם זֶה לְכַזִּית.
4 וְכָל הַפְּגוּלִים וְהַנּוֹתֵרִין מִצְטַרְפִּין³⁴.

(33) במשנה מעילה יז: שנינו הפיגול והנותר אין מצטרפים
מפני שהן שני שמות. ובגמרא שם אמר שמואל שהמשנה
מדברת בטומאת ידים, אבל לאיסור אכילה מצטרפים.
פירוש, אם אכל כחצי זית מזה וכחצי זית מזה בשוגג חייב
חטאת, ובמזיד והתרו בו חייב מלקות. (34) משנה שם טו:
ושם הגירסא: "כל הפיגולים וכל הנותרים מצטרפים זה עם
זה", ואפשר לפרש שפיגולים בפני עצמם ונותרות בפני
עצמם, כגון פיגול מזבח וממנחה או מעולה ושלמים, וכן
נותרות משני מינים. אבל פיגול נותר שהם משני מינים אין
מצטרפים, מפני שהם חלוקים גם במין וגם בשם האיסור.
ולכן דייק רבינו וכתב: "וכל הפיגולים והנותרים מצטרפים"
והשמיט ה"וכל" השני, להשמיע שגם אלה מצטרפים (ראה
הר המוריה, כנראה לא הרגיש בשינוי לשון זה).

5 יב. אִסּוּר לְטִמְאָה אֶת הַקֳּדָשִׁים אוֹ לְסַבֵּב לָהֶם טְמֵאָה,
6 שֶׁהָרִי פּוֹסֵל. וְהַטְּמֵא אֶת הַקֳּדָשִׁים - אֵינוֹ לֹקֵה³⁵.
7 אֲבָל אָדָם טָהוֹר שֶׁאָכַל כְּזִית מִקֳּדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ -
8 לוקה; שְׁנֵאמַר: וְהִבֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִגַּע בְּכָל טְמֵא לֹא
9 יֵאָכַל. וְהוּא הַדִּין לְשֶׁאֵר הַקֳּרְבָּנוֹת, שֶׁאִם אָכַל כְּזִית
10 מִלְּבוֹנֶת הַמִּנְחָה שֶׁנִּטְמְאָה אַחֵר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה בְּכָלִי -
11 לוקה³⁶. אַחֵר קֳדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ לִפְנֵי פִּפְרָה³⁷ או
12 לְאַחֵר פִּפְרָה. בֵּין שֶׁנִּטְמְאוּ בְּאֵב הַטְּמֵאָה³⁸ אוֹ בְּיֹלֶד
13 הַטְּמֵאָה שֶׁל דְּבָרֵי תוֹרָה. אֲבָל אִם נִטְמְאוּ בְּטִמְאַת
14 שֶׁל דְּבָרֵיהֶם - אֵינוֹ לֹקֵה עַל אֲכִילָתוֹ, אֲבָל מִפִּין
15 אוֹתוֹ מִפֶּת מִרְדּוּת³⁹. וְאֵינוֹ לֹקֵה אֲלֹא הָאוֹכֵל אַחֵר
16 זְרִיקַת דָּמִים; אֲבָל אִם אָכַל קֹדֶם זְרִיקָה - אֵינוֹ
17 לֹקֵה⁴⁰ מִשּׁוּם אוֹכֵל קֹדֶשׁ טְמֵא⁴¹, אֲבָל מִפִּין אוֹתוֹ
18 מִפֶּת מִרְדּוּת.

(35) כר' יוחנן זבחים לג: (36) שם לר'. (37) לפני זריקה,
וזרקו את הדם ואחר-כך אכל הטהור את הבשר. גמרא
במנחות כה: בשר שנטמא לפני זריקת דמים ואכלו לאחר
זריקת דמים, מפני מה חייבים עליו? מפני שהציץ מרצה.
(38) כגון אדם שנגע במת. בהקדמתו לטהרות, מונה רבינו
אחד עשר אבות. והנוגע באב הטומאה, בין אדם וכלים ובין
אוכלין, נעשה ולד הטומאה או ראשון לטומאה, ואוכל
הנוגע בראשון נעשה שני. (39) כעובר על איסורי דרבנן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ט"ו טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קיט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

24 אֶפְשָׁר שְׂיִתְחַיֵּב אָדָם עַל אֲכִילָה אַחַת מִשּׁוּם פָּגוּל
25 וּמִשּׁוּם נֹתֵר;⁶⁴ שֶׁהַפָּגוּל הוּא הַקֶּרֶבֶן שֶׁנִּפְסַל
26 בְּמַחֲשַׁבַת הַזֶּמֶן, וְאֵינוֹ עוֹלָה לְשֵׁם קֶרֶבֶן וְלֹא נִרְצָה
27 כָּלָל, וְהַנּוֹתֵר הוּא הַנֶּשְׂאָר מִקֶּרֶבֶן שֶׁקָּרַב בְּמַצּוֹת
28 לְאַחַר זֶמֶן אֲכִילָתוֹ.

61 אדם טמא (מדברי הכסף-משנה כאן יש ללמוד שגם
"אבל", ומתוך כך טרח לפרש פירוש דחוק. וגירסתנו
נכונה). 62 המקריב תודה מביא עמה ארבעה מיני לחם,
עשר מכל מין. ומרים חלה אחת מכל מין ונותנה לכהן,
והשאר נאכלים לבעלים. ולפני ההרמה כולם אסורים
באכילה. 63 מכיון שקרבו המתירין, ורק מעשה צדדי
אחר מעכב על היתר אכילה, רב דימי בר חנינא ורבא שם.
ראה כסף-משנה. 64 "פיגול ונותר, בחדא בהמה לא
משכחת לה" (כריתות יד). ובמסקנה שם אמרו, שרק בכזית
אחד אי-אפשר הדבר, אבל בשני כזיתים ישנה אפשרות,
ולכן כותב רבינו כאן: "על אכילה אחת".

29 כ. הפגול והנותר והטמא שפולגן זה בזה ואכלן -
30 חיב. אף על פי שרבה מין על חברו - אינו מבטלו,
31 שאין האסורין מבטלין זה את זה⁶⁵.

65 כר' אלעזר (זבחים עט). נגד דעת ריש לקיש, מפני שר'
יוחנן (ירושלמי חלה פרק א הלכה א) סובר כר' אלעזר -
באיסורין.

32 כא. ופגול או נותר או טמא שהעלן לראש המזבח
33 - משמשה האור ברבן פקע אסורין מהן⁶⁶.
34 והאמורין מצטרפין עם הפשר לבזית, בין בעולה
35 בין בשאר קדשים⁶⁷, לחיב עליו משום פגול או
36 נותר או טמא.

66 ר' יוחנן שם מג: 67 שם קט. ראה למעלה הלכה יא
בהערות.

37 כב. זבח שנתפגל⁶⁸ או שנותר לאחר זמנו, ואכל
38 ממנו מן העור או מן המרק או מן התבלין או מן
39 האלל⁶⁹ או מן המראה⁷⁰, מן הגידים ומן הקרניים
40 ומן הטלפים, מן הצפרנים מן החרטום ומן הנוצה
41 ומביצי העוף - אינו חיב פרת. וכן טמא הגוף
42 שאכל דברים אלו מקרבן פשר - אינו חיב פרת.
43 אכל מפני אותו מפת מרדות.

68 משנה שם לה. 69 ראה למעלה פי"ד ה"ז.
70 שלא כר' אלעזר שם בגמרא, אבל בשליל ושליל פסק
כמותו בהלכה הסמוכה.

44 כג. אכל מן השליל או מן השליא⁷¹ - חיב⁷² משום
45 פגול ונותר וטמא, פאכל משאר פשר הזבח.

71 ראה למעלה שם. 72 כלומר, אם פיגל בבשר נתפגל
גם השליל. אבל אם פיגל בשליל עצמו, פסק רבינו (למעלה
שם) שלא נתפגל. ראה ראב"ד כאן.

46 כד. קדשי עובדי כוכבים - אין חיבין עליהם משום

50) כמו בטומאת בשר, למעלה בהלכה יב. 51) זה נמשך
אל הבבא הראשונה של הלכה הקודמת, המדברת בטמא
שאכל קודש לפני טבילה. אבל אחרי שטבל, שנינו במסכת
פרה פי"א, משנה ה' "כל הטעון ביאת מים (כלומר, טבילה)
מדברי סופרים וכו' לאחר ביאתו מותר בכלום", ראה פירוש
רבינו שם (וראה בפרק ט מהלכות אבות הטומאות הלכה א
שמחלק בין טומאות שעיקרן מדברי סופרים, ובין טומאות
שעיקרן מן התורה).

1 טז. אינו חיב⁵² פרת על קדש שיש לו מתירין עד
2 שיאכל ממנו אחר שקרבו מתירין; אבל אם אכל
3 את הפשר קדם זריקת הדם - אינו לוקה⁵³ משום
4 טמא שאכל את הקדש. זה הפלל⁵⁴: כל שיש לו
5 מתירין - אין חיבין עליו משום פגול או משום נותר
6 או משום טמא עד שקרבו מתיריו פהלכתן; וכל
7 שאין לו מתירין - בין שקדש בכלי חיבין עליו
8 משום טמאה. אפלו נטמא הפשר קדם שייטמא
9 האוכל⁵⁵, הואיל וקרבו המתירין ואחר כך אכל -
10 חיב פרת. וכן אם אכל מבשר חטאות הנשרפות⁵⁶
11 והוא טמא אחר שנוזק דם - הרי זה חיב פרת.

52) משנה מעילה י. 53) כר' יוחנן זבחים לד. (ראה
למעלה הי"ב). 54) משנה מעילה י. 55) למעלה בהלכה
יג למדנו, שטמא שאכל בשר קודש טמא חייב כרת, וכאן
משמיענו רבינו שאפילו נטמא בשר תחילה ואחר-כך נטמא
האדם חייב כרת, ואע"פ שאין איסור חל על איסור, כאן
איסור טומאת הגוף חל על איסור טומאת בשר, מפני
שאיסור טומאת הגוף כולל דברים שלא נאמרו לפני כן על
אדם זה, זבחים קח. 56) משנה מעילה ט.

12 יז. פבר נתפאר לך⁵⁷, שאף דברים שאין חיבין
13 עליהן משום פגול - חיבין עליהן משום נותר
14 וטמא. כיצד? דברים שאין להם מתירין - אין חיבין
15 עליהן משום פגול, וחיבין עליהם משום נותר
16 וטמא. וכן המתירין עצמן, אף על פי שאין חיבין
17 עליהם משום פגול, כמו שבארנו - חיבין עליהן
18 משום נותר⁵⁸ וטמא. חוץ מן הדם⁵⁹, שאין חיבין
19 עליו לעולם אלא משום דבר אחד בלבד.

57) למעלה בהלכה ז כתב רבינו, שאין חייבים על פיגול
אלא על דבר שיש לו מתירין, ובהלכה הקודמת כתב: "וכל
שאין לו מתירין, כיון שקדש בכלי חייבים עליו משום
טומאה". והוא-הדין לנותר, כמו שמסיים כאן רבינו.
58) הכוונה לדברים הנאכלים, אבל שאינם נאכלים - פסק
בסוף הפרק שפטורים. 59) במשנה שם מה:

20 יח. טמא שאכל אמורין - חיב פרת⁶⁰.

60) ברייתא שם לו:

21 יט. אכל⁶¹ פסח שלא נצלה, ולחמי תודה שלא
22 הורמה חלתן⁶² - הרי זה חיב פרת משום טמאת
23 הגוף, אף על פי שאינן ראויין למה שהן⁶³. אי

שמחוך לירושלים (פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ג-ד), לפיכך דייק רבינו וכתב "במקדש" היינו בעזרה.

ג. פרים ושעירים הנשרפים⁷ - יש בהם ספק, אם הלילה והיצאה קדם שיגיע זמנם לצאת⁸ פוסלת בשרם כאמוריהן⁹, או אינה פוסלת בשרן. לפיכך פוסלין אותן להחמיר¹⁰ וישורפו בעזרה. וכן אם יצא חצי הבהמה¹¹ קרב האכר¹² - אם מחזיקין אותן פיוצא, הואיל ויצא רב האכר; או עדין אינן יוצאין, שהרי לא יצא רב הבהמה. לפיכך נפסלו מספק וישורפו בעזרה. וכן אם נשאו חמשה¹³ להוציאן, ויצאו שלשה ונשארו שנים, והוציאו השלשה חצי הבהמה - הרי אלו נפסלו מספק וישורפו בעזרה. ויראה לי, שאין אלו צריכין להמתין עד שתעבר צורתן¹⁴, הואיל והן עומדין לשרפה¹⁵ לעולם אפלו לא נפסלו.

7) שאמוריהם נקטרים, והבשר מצוותו בשריפה בבית הדשן מחוך לירושלים, ואם נפל בו פסול לפני שהוציאוהו מחוך לעזרה שורפים אותו בעזרה. (8) לפני זריקת הדם. (9) אין כל ספק בדבר שהאמורים נפסלים ביוצא ובלילה כאמורי קרבנות אחרים, אבל בבשרם שאל רבי ירמיה (זבחים קד:) אם הוא נפסל, ודינו כפסולי המוקדשים ונשרף בעזרה (שם, תני לוי) או יישרף בבית הדשן חוץ לירושלים כמצוות הכשרים. והאיבעיא לא נפשטה. (10) (בגמרא שם, משמע שהאיבעיא היא לפי דעת ריש לקיש (שם פט:) בלבד, הפוסל בשר קדשים קלים שיצא חוץ לעזרה לפני זריקת הדם, אבל לרבי יוחנן שמכשיר מפני שסופו של הבשר לצאת (בשר קדשים קלים נאכל בכל ירושלים אחר זריקת הדם) – ברור שגם בשר קרבנות הנשרפים אינו נפסל, שהרי סופו לצאת. ולפיכך תמהו הר"י קורקוס וה"כסף משנה על רבינו, שפסק (למעלה פ"א הל"ב) כרבי יוחנן, ולמה פסק כאן להחמיר מספק? (ראה כסף-משנה כאן, ולחם-משנה פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ג). ותירץ הר"י קורקוס, שגם בקדשים קלים הבשר אסור באכילה (ראה הערות למעלה פ"א הל"ב). (11) בעיא שלא נפשטה, שם. (12) בחצי הבהמה שיצא נמצא רוב מאבר אחד, ואם תצרף לו את מיעוטו שנשאר בפנים יהיה רובה של הבהמה בחוץ. (13) כהנים, גם זו בעיא שלא נפשטה, שם קה, א. (14) כשאר ספק פסול. (15) וכל הבעיה נוגעת רק למקום שריפתה, לפיכך אין בזה משום ביוזי קדשים, מה-שאינן בספק פסולי קדשים אחרים, שהספק הוא אם הם טעונים שריפה.

ד. בשר הנמצא בעזרה¹⁶: איכרים¹⁷ - עולות, וחתוכות - חטאות¹⁸. והנמצא בירושלים - שלמים. והכל תעבר צורתן ויצאו לבית השרפה, שמה נותר הוא. אם כן, מה הועיל שתהיה חזקתו עולה או חטאת או שלמים? למי שעבר ואכל¹⁹. אין שורפין את הנותר אלא ביום, שנאמר: ביום השלישי באש ישרף.

(16) משנה, שקלים פ"ז. (17) שלמים (ל' צרויה). (18) אין

1 פגול ונותר וטמא⁷³. וכן דם הקדשים, כמו שפארנו.
2 וכן הלבונה והקטרת והעצים - אין חזקתן עליהן
3 קרת לא משום פגול ולא משום נותר⁷⁴ ולא משום
4 טמאת הגוף⁷⁵.

(73) שנינו (שם מה.) קדשי גויים אין חייבים עליהם משום פיגול נותר וטמא, והשוחטם בחוץ – פטור, דברי ר' שמעון, ור' יוסי מחייב. ורבינו מחלק את המשנה לשתי בבות: א. פיגול נותר וטמא, סתם רבי כר' שמעון שאין חייבים עליהם. ב. השוחטם בחוץ, כאן מביא רבי מחלוקת ר' יוסי ור' שמעון. ופסק רבינו כאן כסתם משנה, אע"פ שבכל מקום הלכה כר' יוסי נגד ר' שמעון, ובתוספתא זבחים פ"ה חולק ר' יוסי על ר' שמעון גם בפיגול נותר וטמא, מפני שסתם משנה כשיטתו (כסף-משנה), ובשחטם בחוץ פסק (בהלכות מעשה הקרבנות פרק יט הלכה טז) כר' יוסי (ראה 'תוספות יום טוב' שם. וראה רבינו בפירושו על המשנה שכתב "והלכה כר' יוסי"). ואולי התכוון לשחטם בחוץ בלבד, או שחזר בו (כאן). (74) כר' שמעון בתוספתא שם, ה"ב. לא נתבאר למה פסק כר' שמעון ולא כחכמים. (75) במשנה שם מה: נחלקו ר' שמעון וחכמים בטמא. ר"ש אומר פטור וחכמים מחייבים. ובגמרא שם נאמרו שלוש שיטות באותה המחלוקת: א. מחלוקת בטומאת עצמים, אבל בטומאת הגוף דברי הכל אינו לוקה. ב. מחלוקת בטומאת הגוף, אבל בטומאת עצמים דברי הכל לוקה. ג. בשתייה מחלוקת. ופסק רבינו בטומאת הגוף אינו לוקה, מפני שלשיטה זו זה דברי הכל, וגם לפי שיטה ב' וג' דעת ר' שמעון כן. ובטומאת עצמים פסק שלוקה (ראה למעלה ה"ב), מפני שלכל שלוש השיטות כן היא דעת חכמים (ראה כסף-משנה, ואולי התכוון לביאורנו זה).

פרק תשעה עשר

(1) יבאר שמצות-עשה לשרוף קדשים שנטמאו והנותר וכל שפיסולו מספק.

א. מצות עשה לשרוף כל הקדשים שנטמאו, שנאמר: והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל באש ישרף. וכן הנותר - מצות עשה לשרפו, שנאמר: והנותר מבשר הזבח ביום השלישי באש ישרף. ובכלל הנותר הפגול וכל פסולי המקדשין, הפל ונשרפין².

(2) תוספתא תמורה פ"ד ה"ד, גמרא פסחים כד, א.

ב. קרבן שנתפגל או נפסל - ישרף במקדש מיד³. וכל שפסולו מספק⁴ - תעבר צורתו⁵ ואחר כך ישרף במקדש⁶.

(3) תוספתא פסחים פ"ו ה"ו: אירע פסול בגופו יישרף מיד, בדם או בבעלים – תעובר צורתו ויצא לבית השריפה, פסחים לד, ב. (4) מדובר בפסול שבגוף הקרבן. אבל אם הפסול הוא בבעלים, אפילו פסול ודאי, טעון עיבוד צורה. (5) ילינו אותו, כדי שייפסל פסול ודאי. (6) בשלושה מקומות, קדשים נשרפים: בעזרה, בהר הבית, בבית הדשן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי ט"ו טבת - ספר עבודה - הל' פסולי המוקדשין קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם, ב - הוסיף רבי עקיבא. (32) טמא שטבל וטרם החשיך היום. ביבמות עה, א - למדו שטבול יום פוסל את התרומה והקודש בנגיעתו מן התורה. אוכל שנטמא ומטמא אחרים נקרא טמא, אולם אוכל שהוא עצמו נטמא בשלב הנמוך ביותר ואינו מטמא בנגיעתו אפילו אוכלין ומשקין - נקרא פסול. (33) בפסחים יד, ב - דרשו מהכתוב (במדבר יט, טז) "בחלל חרב" שחרב הוא בחלל עצמו, פירוש מקבלת דרגת טומאה של הדבר שנגעה בו, ולא דוקא חרב אלא כל כלי מתכת דינו כך. (34) ויש כאן תוספת שתי דרגות, מה שאין-כן בבבא ראשונה המדברת בתוספת דרגה אחת.

ז. נותר של קדשים קלים³⁵ - שורפין אותו בעליו²² בכתיקה³⁶.

(35) שנאכלים בכל ירושלים. (36) משנה, שם פא, ב.

ח. מי שפיצא מירושלים ונזכר שיש בידו בשר²⁴ קדש³⁷: אם עבר הצופין³⁸ - שורפו במקומו³⁹; ואם לאו - אם יש בו פנייה⁴⁰ או יתר, חזר ושורפו בירושלים. ואם הוא אורח שאין לו פניה⁴¹ - שורפו לפני הפירה⁴² מעצי המערקה⁴³.

(37) משנה, שם מט, א. (38) שם מקום, שממנו אפשר לראות עוד את בית המקדש, וממנו והלאה אין רואים אותו. (39) לא הטריחוהו לחזור. (40) כרבנן, שם. (41) בירושלים. (42) בית המקדש כולו כולל הר הבית נקרא "בירה". (43) עצים המוכנים להבעיר על המזבח, מפני שקשה לו לאורח להביא עצים משלו אל הבירה, לא חיביוהו חכמים, ובית-דין מתנה על כך בשעת הקדשת העצים, שמתור יהיה לשרוף בהם בשר קודש שנפסל (ראה 'תוספות' שם פא: ד"ה נטמא).

ט. כל עצמות הקדשים⁴⁴ שאין בהן מח⁴⁵ - אינן טעונין שרפה⁴⁶, חוץ מעצמות הפסח⁴⁷. פכר בארנו⁴⁸, שהקרבן שנפסל אחר שהפשט - העור לפניהם⁴⁹, או לבעליו בקדשים קלים⁵⁰; אבל אם נפסל קדם הפשט - הרי העור בפשר ושרף הפלו⁵¹. וכן זבח שהפשט ונמצא טרפה, או שנפסל במחשבת הזמן או במחשבת המקום, הואיל ולא נרצה הזבח - שרף העור⁵². בין בקדשי קדשים בין בקדשים קלים. אבל אם נעשה במחשבת שנוי השם⁵³, אף על פי שלא עלה לבעלים, הואיל ונרצה - הרי העור לפניהם או לבעליו, כמו שבארנו⁵⁴. וזבח שהפשט קדם זריקה⁵⁵ - אינו פוסל⁵⁶.

(44) ברייתא, שם פג, א. (45) פירוש, שהיה בהן מוח ושברו את העצמות וחילצו את המוח, שאם לא היה בהן מוח מעולם גם עצמות הפסח אינן טעונות שריפה (גמרא, שם). (46) ואע"פ שעצמות ששימשו את הנותר טעונות שריפה, כאן אנו אומרים, שהבעלים שברו את העצמות וחילצו את המוח, לפני שנעשה נותר. (47) שנאמר בתורה (שמות יב, מו) "ועצם לא תשברו בו", אין להניח שעברו על איסור תורה ושברו את העצמות לפני שהמוח נעשה

לחשוש שמא הן עולות, ואע"פ שמתור לחתוך איברי עולת יחיד (ראה הל' מעשה הקרבנות פ"ו הי"ט) לא נהגו הכהנים לחתכם, מפני שכולם כליל (רבינו בפירוש המשנה, שם). אם עולה היא - חייב קרבן מעילה, אבל האוכל בשר חטאת אינו מביא קרבן מעילה מפני שהוא מותר באכילה לכהנים (הל' מעילה פ"א ה"ה).

ה. אף על פי שהשלימים אסורין באכילה מתחלת ליל שלישי - אין שורפין אותן אלא ביום²⁰. בין בזמנו²¹ בין שלא בזמנו²². וכן הפגול אינו נשרף אלא ביום²³. ואין שרפת טמא ונותר ופגול דוחה את יום טוב²⁴, ואין צריך לומר את השבת. ומתור לשרף טמא ונותר ופגול באחד²⁵.

(20) זבחים נו, ב. (21) ביום השלישי בבוקר. (22) אם לא שרפו בזמנו (במכילתא פ' בא פ"ו אנו שונים, שפסח נשרף אור ליום ששה עשר - היינו במוצאי יום-טוב - ואם חל בשבת נשרף אור לשבעה עשר, אבל בגמרא שלנו שבת כד, ב - תני דבי חזקיה "והנותר ממנו עד בוקר באש תשרופו..." ליתן לו בוקר שני לשריפתו. פירוש, אין שורפים אותו בליל ששה עשר אלא ביומו). (23) "באש ישרף, בנה אב לכל הנשרפים שלא יהיו נשרפים אלא ביום", 'תורת כהנים' פ' צו פ"ב. (24) שבת כג, ב. (25) פסחים טו, ב - כבית הלל, ואף-על-פי שאסור לטמא קדשים בידים, והטעם, מפני שנותר ופיגול יש בהם טומאת עצמים ומטמאים את הידים מדרבנן.

ו. בשר קדשי קדשים שנטמא בפנים - שורפין אותו בפנים, ואם נטמא בחוץ - שורפין אותו בחוץ. בין שנטמא באב הטמאה²⁶ בין שנטמא בולד הטמאה²⁷. ומימיהם של פניהם²⁸ לא נמנעו מלשרף את הבשר שנטמא באב הטמאה, שהרי הוא ראשון לטמאה, עם הבשר שנטמא בולד הטמאה²⁹, שהרי הוא שלישי³⁰, אף על פי שמוסיפין לו טמאה על טמאתו, שהשלישי שנגע בראשון - יחזר שני, כמו שיתבאר במקומו. ולא עוד³¹, אלא אפילו שמן שנפסל בטבול יום³², שהוא שלישי - מתר להדליקו בגר של מתכת שנגע בה טמא מת, שהגר אב הטמאה³³. אף על פי שזה השמן נעשה ראשון³⁴ בשיגע בגר, הואיל ויש שם שום טמאה - אין מקפדין על תוספתה. ואין נזהרין אלא מן הטמא שאין שלא יפסל.

(26) ראה למעלה פ"ח הי"ב. (27) במס' שקלים פ"ח מ"ו, נאמרו ארבע דעות בזה, ורבינו פוסק כרבי עקיבא. (28) משנה, פסחים יד, א. (29) לשון המשנה, ובגמרא שם אמרו שמדובר בולד ולד. (30) בשר שנטמא בולד הטומאה הוא שני ולא שלישי, ואם יגע בבשר שנטמא באב הטומאה שהוא ראשון לא תתווסף לו טומאה. ולפיכך תיקן ה'כסף משנה' וגורס "בולד ולד" (בכמה הוצאות נפלה טעות ב'כסף משנה', וצ"ל כמו שכתבנו). (31) במשנה

(71) משנה, ערלה פ"ג. (72) בפירושו על המשנה שם, וכן בשבת פ"ג כותב רבינו, שהסיט הוא חצי הזרת (זרת = חצי אמה), אולם בפ"ט מהל' שבת ה"ז כתב, שהסיט הוא המרחק שבין אגודל לאצבע כשני שלישי הזרת, וכן פירש רש"י בתמורה לר, א. ובשבת קה, ב - כותב רש"י ששיעורו כמרחק אצבע מאמה, וצ"ע. (73) ואע"פ שפטר חמור ייקבר (ראה ה"א), היינו השיער כמו שהוא, אבל ארגו בשק אין לקברו, שמא ימצא אותו אדם ולא ידע שהוא אסור בהנאה וישתמש בו. כך פירשו בגמרא שם. ראה 'כסף משנה' פ"ג מהל' בכורות ה"ג.

יג. כל הנקברין⁷⁴ - אפרם אסור. וכל הנשרפין⁷⁵ של הקדש - אפרן מותר, חוץ מדשן המזבח⁷⁶ החיצון והפנימי ודשן המנוחה.⁷⁷

(74) שם לר, א. (75) בגמרא, שם. (76) שם דרשו את הכתוב (ויקרא כה, ג): "ושמו אצל המזבח", ושמו - בנחת, ושמו - כולו, ושמו - שלא יפור, משמע שאסור בהנאה. פסוק זה נאמר במזבח החיצון, וממנו לומדים דישון מזבח הפנימי והמנוחה (כסף-משנה). ונראה שרבינו התכוון לתרומת הדשן, היינו מה שמרים הכהן בכל בוקר במחתה של כסף ונותן על רצפת העזרה, אבל שאר הדשן אינו אסור בהנאה, שהרי "ושמו" כתוב בתרומת הדשן, וכן דעת הראב"ד כאן. ולא בא לחלוק על רבינו אלא לפרש דבריו.

יד. כל הנשרפין⁷⁷ לא יקברו⁷⁸, וכן כל הנקברים לא ישרפו; שאף על פי שהוא מחמיר בשרפתן - הרי הקל באפרן, שאפר הנקברים אסור.

(77) משנה, שם. (78) שמצוותם בשריפה. טו. היה מקריב עמו בזבחים ונתפגלו, עושה עמו בטהרות כו', אבל אם אמר לו זבחים שהקרבתי לך באותו היום נתפגלו, ואותן הטהרות נטמאו... סומך על דבריו... והרוצה להחמיר על עצמו הרי זה משובח.⁷⁹ ולכאורה מהי החומרא בזה שמאמינו על התפגלות הזבחים, הרי בזה גורם לשריפת קדשים, ולכאורה אין זו קולא אלא חומרא. ויש לומר שזהו שמדייק הרמב"ם "הרוצה להחמיר על עצמו", אף שהיה מספיק לכתוב "הרוצה להחמיר", כי בנוגע לקדשים עצמם אין זו חומרא כיון שנפסלים וטעונים שריפה, והחומרא היא "על עצמו" דווקא. ויש להוסיף ולבאר הלימוד וההוראה בעבודת האדם, ש"הרוצה להחמיר" יעשה זאת בעיקר "על עצמו".

~ נקודות משיחות קודש ~

"היה מקריב עמו בזבחים ונתפגלו, עושה עמו בטהרות כו', אבל אם אמר לו זבחים שהקרבתי לך באותו היום נתפגלו, ואותן הטהרות נטמאו... סומך על דבריו... והרוצה להחמיר על עצמו הרי זה משובח".

ולכאורה מהי החומרא בזה שמאמינו על התפגלות הזבחים, הרי בזה גורם לשריפת קדשים, ולכאורה אין זו קולא אלא חומרא.

ויש לומר שזהו שמדייק הרמב"ם "הרוצה להחמיר על עצמו", אף שהיה מספיק לכתוב "הרוצה להחמיר", כי בנוגע לקדשים עצמם אין זו חומרא כיון שנפסלים וטעונים שריפה, והחומרא היא "על עצמו" דווקא.

ויש להוסיף ולבאר הלימוד וההוראה בעבודת האדם, ש"הרוצה להחמיר" יעשה זאת בעיקר "על עצמו".

נותר, אלא ודאי אחרי שנפסל נשברו, כרבי שמעון שם שדורש: ועצם לא תשברו בו - בכשר ולא בפסול (כלומר, בפסול מותר לשבור), ולפיכך העצמות טעונות שריפה שהרי שימשו נותר. כך מפרש שם רב נחמן בר יצחק את הברייתא (ראה ב'משנה למלך' קושיא חמורה על רבינו, שהרי פסק בפ"י מהל' קרבן פסח ה"ו שאסור לשבור עצמות פסח פסול. ותירץ שאנו מניחים, שהפסח נפסל לפני זריקת הדם, ובוה סובר רבינו שם כרבי יעקב שמותר לשבור את העצמות). (48) בהל' מעשה הקרבנות פ"ה ה"ה. (49) בקדשי קדשים. (50) כמו עורות קרבנות כשרים (שם, ה"ט). (51) משנה, זבחים קג, ב - כחכמים (ראה כסף-משנה ולחם-משנה בהל' בכורות פ"ג ה"י). (52) משנה, שם: "כל שלא זכה המזבח בבשרה, לא זכו כהנים בעזרה" וכל אלה - טריפה, מחשבת הזמן ומחשבת המקום - אין מקטירים אימוריהם על המזבח. (53) במשנה, שם. (54) למעלה בהלכה זו. (55) ואחר-כך נפסל הזבח. (56) את העור, ואם נזרק הדם הותר העור לכהנים או לבעלים, כרבי שם קד, א. ואע"פ שאין מפשיטין לפני זריקת הדם (הל' מעשה הקרבנות פ"ה ה"ח), מדובר כאן כשעבר והפשיט.

י. אלו הן הנשרפים: בשר קדש שנטמא⁵⁷ או נותר או נפסל, וכן המנוחה שנטמאת⁵⁸ או נפסלה או נותרה. ואשם תלוי⁵⁹ שנודע לו שלא חטא קדם שנוזק דמו⁶⁰. וחטאת העוף הבאה על הספק⁶¹. ושער נזיר⁶² טהור⁶³. והערלה וכלאי הכרם. ודבר שאין דרכו להשרף, כגון משקין של ערלה ושל כלאי הכרם - הרי אלו יקברו⁶⁴.

(57) משנה, תמורה לג, ב. (58) משנה, סוטה כב, ב - במנחת סוטה, והוא הדין בשאר המנחות. (59) הבא על ספק חטא, שם. (60) עיקר הכפרה היא בזריקת הדם, ואם נודע לו לפני הזריקה שלא חטא, הרי אינו צריך כפרה כלל, ולכן נפסל האשם, אבל אם נזרק הדם לפני שנודע לו, הרי כיפר על הספק כמצוותו. (61) שם, אסור לאכלה וטעונה שריפה. (62) דיני נזיר מפורשים בספר הפלאה, הל' נזירות. (63) אחרי מלאת ימי נזרו מגלח בבית המקדש בעזרת נשים, ואת השער נותנים על האש שבה מתבשל איל השלמים שלו (במדבר ו, יח). (64) שם.

יא. ואלו הם הנקברים: קדשים שנטמאו⁶⁵, בין קדשי מזבח בין קדשי בדרק הפית⁶⁶. וקדשים שהפילו נפל⁶⁷. הפילו שליא⁶⁸ - תקבר. ושור הנסקל. ועגלה ערופה. וצפרי מצרע. ושער נזיר טמא⁶⁹. ופטר חמור⁷⁰. ובשר בקלב. וחליץ שנסחטו בעזרה.

(65) משנה, שם לב, א. (66) בעלי חיים שהוקדשו לצרכי בית המקדש, אבל לא להקרבה על המזבח. (67) שם לג, ב. (68) שם. (69) נזיר שנטמא במת בתוך תקופת נזירותו, מביא קרבנות ומגלח ומתחיל למנות מחדש את ימי הנזירות, ולא ציוותה התורה לשרוף את השער. (70) בכור חמור שלא נפדה בשנה ונערף.

יב. האורג⁷¹ מלא הסיט⁷² משער נזיר ומפטר חמור בשק - ידלק⁷³.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום חמישי ט"ז טבת – ספר עבודה – הלכות עבודת יוה"כ קכג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

- 22 אֶחָד נַעֲשֶׂה בַּחוּץ וְנֶאֱכַל לְעֶרֶב, וְהִשְׁנִי נַעֲשֶׂה בְּפָנִים
23 וְנִשְׁרָף; וּפֶר כֹּהֵן גָּדוֹל לְחֻטָּאת, וְהוּא נִשְׂרָף.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הלכות עבודת יום הכיפורים"

צריך להבין מדוע בכותרת להלכות אלו, כתב הרמב"ם שהם "הלכות עבודת יום הכיפורים", אבל כשמתחיל לבאר את ההלכות, נקט הלשון "יום הצום".

ויש לומר על-פי מה שכתב בהקדמתו ש'היד החזקה' הוא ספר הלכות הלכות, וממילא כאשר מתחיל לבאר את פרטי ההלכות של יום זה, מעדיף לנקוט בלשון שיש בו גם עניין של הלכה, ולכן כותב "יום הצום" שמדגיש את החיוב ההלכתי של יום הכיפורים – הצום. משא"כ יום הכיפורים שנקט בכותרת, הוא על שם הכפרה אבל אין בו ענין הלכתי.

(על-פי "זין מלכות" ספר עבודה סימן ט)

(2) כל הקרבנות האמורים כאן, מפורשים בתורה (ויקרא טז: במדבר כט, ח). (3) דמו נזרק על המזבח שבעזרה, ושעיר חטאת שני מזים דמו בקודש הקדשים ובהיכל - ונשרף. (4) במדבר שם. ספר במדבר נקרא חומש הפקודים, מפני שתחילתו מפקד בני ישראל. (5) אחד של ציבור ואחד של כהן גדול.

- ב. עבודת כל חמש עשרה בהמות אלו הקרביין ביום זה אינה אלא בכהן גדול בלבד, אחד כהן משית בשמן המשחה או המרפה בכבדים⁷. ואם היתה שבת - אף מוסף שבת אין מקריב אותו אלא כהן גדול. וכן שאר העבודות של יום זה, כגון הקטרת הקטרת של כל יום והקטבת הנרות - הכל עשוי בכהן גדול נשוי. שנאמר: וכפר בעדו ובעד ביתו; 'ביתו' גדול - זו אשתו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכן שאר העבודות של יום זה, כגון הקטרת הקטרת של כל יום בו' הכל בכהן גדול נשוי...".

מדבריו נראית שיטתו בבירור שהחיוב של הכהן הגדול להיות נשוי ביוה"כ⁸ הוא דין בכהן ולא ביום הכיפורים, שאל"כ היו יכולות שאר עבודות שנעשות גם בכל יום, להיעשות על-ידי כהן גדול שאינו נשוי.

כשנסביר כך את דין כהן גדול שצ"ל נשוי ביוה"כ⁹, המובא במשנה הראשונה של מסכת יומא, ונקשר אותו לסיומה, תתורץ שאלה קשה בסוף המסכת, במאמרו של רבי עקיבא "אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרים ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים, שנאמר וזרקתי עליכם מים טהורים כו' ואומר מקווה ישראל ה'". שלכאורה, מדוע הביא פסוקים מהנביא כמענה על שאלותיו "לפני מי אתם מטהרים כו' ומי מטהר אתכם כו'", והרי תשובות יותר

ובפרטיות יותר, שלא ינהג ב"מדת חסידות" כלפי העולם שמסביבו, ובנוגע לעצמו ינהג לפי הדין, היינו ילמדו תורה רק על-פי המתחייב בשו"ע למעמדו ומצבו, ויתן צדקה רק כאשר הכנסותיו יאפשרו זאת. זוהי ההוראה מדברי הרמב"ם "הרוצה להחמיר על עצמו" שההחמרה תהיה בנוגע לצרכים שלו, ובנוגע למותרות באכילה ושתייה שלו וכו', ודווקא על-ידי-זה נעשה "הרי זה משובח", כי הנהגה זו עושה אותו "משובח" ומכובד גם בעיני אומות העולם. (על-פי "זין מלכות" ספר עבודה סימן נט)

(79) גיטין נד, ב. (80) ועודם בידו. וכן "נטמאו" מדובר בעודן בידו. (81) רישא של הברייא, שם. (82) שישקר ויגרום לשריפת קדשים ולתקלות אחרות. (83) ביום מסוים שכבר עבר ואינם עכשיו בידו. (84) כאביי שם נגד דעת רבא, מפני שרבי אמי שם סובר כאביי (בכסף-משנה מעיר, שבפי"ג מהל' מטמאי משכב ומושב ה"ח פסק רבינו כרבא. ותירץ בדוחק, עיי"ש). (85) זה יוצא מלשוננו של רבי אמי, שאמר: "שורת הדין אינו נאמן", משמע שרצוי לעשות לפנים משורת הדין.

- 1 סְלִיקוּ לְהוֹ הַלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין בְּסִיעָמָא
2 דְּשִׁמְיָא

יום חמישי ט"ז טבת ה'תשפ"א

הלכות עבודת יום הכיפורים

- 3 מִצְוַת עֲשֵׂה אַחַת. וְהִיא: שִׁיעֲשֶׂה מַעֲשֶׂה יוֹם
4 הַכִּיּוּרִים כְּלוֹ עַל הַסֵּדֶר כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּפָּרָשָׁה אַחֲרֵי
5 מוֹת: הַקְרִבְנוֹת, וְהִדְוִינָן, וְשִׁלּוֹחַ הַשְּׁעִיר, וְשִׁאֵר
6 הָעֲבוֹדוֹת.
7 וְבֵאֵזֶר מִצְוָה זוֹ בְּפָרְקִים אֵלֶּי:
8 פֶּרֶק רֵאשׁוֹן

(1) יבאר סדר הקרבנות שמקריבים ביום הצום ושאר עבודתן אלא בכהן גדול.

- 9 א. ביום הצום מקריבין² תמיד בשחר ותמיד בין
10 הערבים, פסדר כל יום ויום. ומקריבין מוסף היום
11 פר ואיל ושבעה כבשים, כלם עולות, ושעיר חטאת
12 נעשה בחוץ³, והוא נאכל לערב. ועוד מקריבין יתר
13 על מוסף זה פר בן בקר לחטאת, והוא נשרף, ואיל
14 לעולה. ושניהם משל כהן גדול. ואיל הבא משל
15 צבור האמור בפירשת אחרי מות, והוא האיל האמור
16 בחומש הפקודים⁴ בכלל המוסף, והוא הנקרא איל
17 העם. ועוד מביאין משל צבור שני שעירי עזים:
18 אחד קרב חטאת, והוא נשרף, והשני שעיר
19 המשתלח. נמצאו כל הבהמות הקרבים ביום זה
20 חמש עשרה: שני תמידין, ופר, ושני אילים,
21 ושבעה כבשים - כלם עולות; ושני שעירים חטאת:

קד' שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ט"ז טבת - ספר עבודה - הלכות עבודת יוה"כ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

"בין שאירע בו אחר שהקריב קרבנות..."

ולפי הגירסא "אחר שהקריב קרבנו", יש לתמוה מהו החילוק בין קרבנו לשאר קרבנות, ומדוע הכהן השני א"צ חינוך רק אם הראשון הקריב את קרבנו, אבל לא אם הקריב שאר קרבנות.

לכן י"ל הגירסא "אחר שהקריב קרבנות", וא"כ ליתא להאי קושיא. אלא שעדיין צ"ע מדוע לא כתב בפשטות "אחר שהקריב" ותו לא, שאז זה מדבר על קרבן התמיד שהזכיר קודם.

ויש לומר: שב"אחר שהקריב קרבנות" קא-משמע-לן שאפילו אם הקריב כל הקרבנות ונשאר לעשות רק דבר שאינו הקרבת קרבן כלל - נקרא זה עבודה שמחנכת, וכגון הוצאת הכף והמחתה מקודש-הקדשים שיש מקום לספק אם מחנכת.

(על"פ לקו"ש ח"ב עמוד 188)

8) לפני שהתחיל לעבוד. 9) מחלוקת בין אמוראים שם יב. אם כהן גדול חדש מחוייב להתחנך בתפקידו ככהן גדול לפני שהוא נישג לעבודת היום. אם אירע פסול בכהן גדול לפני הקרבת תמיד של שחר ברור שהוא מתחנך בעבודת התמיד, שהוא עושה אותה בבגדי כהן גדול (רש"י שם), בעיית החינוך מתעוררת איפוא רק אם אירע הפסול אחרי העבודות היום-יומיות. 10) אף על פי שהיא נעשית בארבעה בגדים ככהן הדיוט. פסק כרב פפא שם: 11) מפסיק פעולותיו בבית המקדש ונקרא "כהן גדול שעבר" (ראה משנה מגילה ט:). ויש גורסים "עובד", ראה כסף משנה ולחם משנה. 12) כל המצוות שהכהן הגדול חייב בהן מוטלות גם על זה שעבר, כגון איסור פריעה ופרימה על מת, אסור באלמנה וכדומה (שם עג.). 13) בשמונה בגדים. 14) כי מן התורה דינו ככהן גדול וחכמים גזרו שלא יעבוד ככהן גדול, כדי שלא תתעורר איבה בין שני הכהנים הגדולים. ואם עבד בארבעה בגדים ככהן הדיוט - עבודתו פסולה (רש"י שם).

ד. בשבעת ימים אלו מזין עליו מאפר הפרה 15
בשלישי להפרכתו ובשביעי 16
הפפורים, שָׁמָּא נְטָמָא בְּמַת וְלֹא יָדַע. וְאִם חָל יוֹם 17
שָׁבַת בְּשָׁלִישִׁי אוּ בְּשִׁבְעִי שָׁלוּ - דּוֹחִין אֶת הַהֲזָיָה 18.

15) ואף על פי שהתורה כתבה (במדבר יט, יט) "והזהר... ביום השלישי וביום השביעי", ואם כן יש לחוש שמא נטמא שני ימים או יום אחד לפני הפרשתו ונצריכו הזאה כל שבעת הימים, סובר ר' יוסי שהתורה הקפידה רק שלא יקדים הזאה ראשונה לפני יום השלישי ושתהיה הפסקה של ארבעה ימים בין הזאה להזאה, אבל מותר לדחות את ההזאה הראשונה לזמן מרובה. 16) ואף על פי שהזייה בשבת היא שבות (=גזירת חכמים) וכלל בדינו "אין שבות במקדש", לא התירו כאן, מפני שלשכת פלהדרין שבה נמצא הכהן הגדול באותם שבעת הימים, לא נתקדשה בקדושת עזרה, אלא

מפורשות מצינו בפסוק מהתורה שהובא זה-עתה במשנה לפני דברי ר"ע: "כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם מכל חטאתכם, לפני ה' תטהרו".

אלא, שכשם שבתחילת המסכת, דין כהן-גדול שצ"ל נשוי, הוא דין בגברא ולא מצד יוהכ"פ, כך מחפש ר"ע פסוקים מהם משמע שהקב"ה מטהר את ישראל מצד מעלתם ולא מצד היום הקדוש, ולכן הביא את הפסוק "וזרקתי עליכם מים טהורים כו" שאינו מדבר ביום הכיפורים. אבל מכיון שמכל-מקום פסוק זה מדבר על זמן הגאולה, לכן הביא פסוק נוסף "מקוה ישראל ה'", שממנו משמע שהקב"ה מטהר את ישראל מצד מעלתם גם שלא בזמן הגאולה.

(על"פ לקו"ש ח"ב עמוד 173)

6) מלשוננו של רבינו כאן משמע, שאין כל הבדל בין קרבנות שהם עבודת היום ממש ובין עבודות של כל יום, כגון תמידים, קטורת על מזבח הזהב וכדומה, וכולן מן התורה זקוקות לכהן גדול. אולם הריטב"א (מביאו הכסף משנה כאן) כותב בשם רבינו, שמן התורה רק עבודות המיוחדות ליום הכיפורים חובתן בכהן גדול, אבל לא עבודות של כל יום. ראה בעל המאור ורמב"ן בתחילת מסכת יומא, וראה לקמן פרק ד הלכה א. ובסדר העבודה ליום כיפור, המיוחס להגאונים כתוב, שהיו פייסות (הגרלות) מי יזכה בעבודות שונות. מזה מוכח שכשרות בכהן הדיוט. 7) שלובש שמונה בגדי כהונה, המפורשים בהלכות כלי המקדש פרק ח הלכה א, אבל לא נמשח בשמן המשחה. בכל תקופת בית שני וכן בזמן בית ראשון מימי יאשיהו המלך ואילך לא היה שמן המשחה (הוריות יב.).

ג. שְׁבַעַת יָמִים קִדְּם לַיּוֹם הַפְּפוּרִים מִפְּרִישִׁין כֹּהֵן 1
גָּדוֹל מִבֵּיתוֹ לְלִשְׁכָּתוֹ שֶׁבְּמִקְדָּשׁ. וְדָבָר זֶה קִבְּלָהּ 2
מִמִּשְׁה רַבָּנָה. וּמִפְּרִישִׁין אוֹתוֹ מֵאֲשֶׁתוֹ כֹּל שְׁבַעַת 3
יָמִים אֵלּוּ, שָׁמָּא תִּמְצָא אֲשֶׁתוֹ נְדָה, וְנִמְצָא טָמֵא 4
שְׁבַעַת יָמִים וְאִינוּ יָכוֹל לַעֲבֹד. וּמִתְקִינִין לוֹ כֹּהֵן 5
גָּדוֹל אַחֵר, שְׁאֵם יֵאָרַע בְּזֶה פְּסוּל - יַעֲבֹד הָאַחֵר 6
תַּחְתָּיו. בֵּין שְׂאֲרַע בּוֹ פְּסוּל קִדְּם תִּמְיֵד שֶׁל שַׁחֲרָה בֵּין 7
שְׂאֲרַע בּוֹ פְּסוּל אַחֵר שֶׁהִקְרִיב קָרְבָּנוֹ - זֶה שְׁנִכְנַס 8
תַּחְתָּיו אִינוּ צָרִיךְ חֲנוּף⁹, אֲלֵא עֲבוּדָתוֹ מְחַנֵּכֶת¹⁰, 9
וּמִתַּחֲלִיל מַעֲבֹדָה שֶׁפֶּסֶק בֵּיהּ הָרֵאשׁוֹן. עֶבֶר יוֹם 10
הַפְּפוּרִים - הָרִי הָרֵאשׁוֹן חוֹזֵר לַעֲבוּדָתוֹ, וְהַשְּׁנִי 11
עוֹבֵר¹¹. וְכָל מִצְוֹת כֹּהֵנָה גְּדוּלָּה עָלֵיו¹², אֲלֵא שְׂאִינוּ 12
עוֹבֵד כֹּכֵהן גָּדוֹל. וְאִם עֶבֶד¹³ - עֲבוּדָתוֹ כְּשֶׁרָה¹⁴. 13
וְאִם מֵת הָרֵאשׁוֹן - זֶה הַשְּׁנִי מִתְּמַנָּה תַּחְתָּיו. 14

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומתקנין לו כהן-גדול אחר, שאם יארע בזה פסול כו' בהרבה גירסאות נכתב "פיסול" במקום פסול, והוא תמוה. ובדפוס רומי נכתב "פסול" בלי יו"ד.

(על"פ לקו"ש ח"ב עמוד 188 הערה 1)

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ט"ז טבת - ספר עבודה - הלכות עבודת יוה"כ קכה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

זה ראוי להשביעו שלא ישביעוהו מבלי לבדוק, ואם זה דין תורה שצריך להשביעו בכל אופן, מדוע יש לבכות הרי קיימו ציווי ה'. וכמו"כ יש להבין מדוע בוכה הכהן הגדול, הרי אין זו אשמתו שחושדים בו.

וההסבר הוא על-פי מאמרו הגמרא "אין אדם נחשד בדבר אלא-אם-כן עשאו, ואם לא עשה.. כו' הרהר בלבו כו'", והיינו שעצם העובדה שחושדים בו מוכיחה שיש אצלו איזושהי שייכות לעניין, שאם-לא-כן לא היו חושדים בו. ואע"פ שהסיבה היא דין תורה, מכל-מקום התורה על הרוב תדבר, ולכן יש מקום לחשש זה.

ומה ש"הן פורשין ובוכין כו" הוא מפני שעבודת הקטורת ביום הכיפורים לפני ולפנים היא עניין נעלה ביותר הנוגע לכלל ישראל ולכל השנה כולה, והיא עבודה אחת ויחידה הקשורה עם אחדות של ישראל והקב"ה, ומפני זה היה צורך להבטיח שעבודה זו תיעשה בתכלית השלימות וההידור, גם אם לשם כך צריך לחשוד ביהודי.

ואעפ"כ מצד הרגש של אהבת ישראל, נגע ללבם העובדה שחשדו ביהודי, עד כדי כך שהדבר הביאם לידי בכיה בדמעות ממש.

ומכאן הוראה לגודל ההפלאה של אהבת ישראל, שהרי מדובר על ערב יום הכיפורים, שעת ההכנה הגדולה ליום הקדוש, ובזמן שזקני בית-דין עושים את ההכנות האחרונות לוודא שעבודת הקטורת תהיה כדבעי, ובזמן זה מצאו את הפנאי הדרוש לבכות בדמעות על שחשדו ביהודי!

(על-פי "יון מלכות" ספר עבודה סימן טג)

(18) צמחה. (19) נימוקם של הצדוקים. (20) אדוני. (21) כלומר, אנו משביעים אותך על דעתנו ועל דעת בית דין (פירוש, לא לפי הכוונה שבדעתך להכניס לנוסח השבועה, אלא לפי כוונתנו וכוונת בית הדין), אבל לא נתכוונו לומר שהוא שליח בית דין לעבודה, שהרי רבינו פוסק בהלכות נדרים פרק ו הלכה ה והלכה ח שכהנים שלוחי הקדוש-ברוך-הוא הם.

ח. פל לילי יום הכפורים כהן גדול יושב ודורש, אם היה חכם. ואם היה תלמיד - דורשים לפניו. אם היה רגיל לקרא - קורא, ואם לאו - קורין לפניו, כדי שלא יישן. ובמה קורין לפניו? בכתבי הקדש²². בקש להתנמנם - פרחי לויה²³ מפין לפניו באצבע צרדה²⁴, ואומרים לו: אישי כהן גדול, עמד והצטנן²⁵ מעט על הרצפה, כדי שלא תישן. ומתעסקין עמו²⁶ עד שמגיע זמן שחיטה. ולא היה שוחטין עד שמפריין שעלה עמוד השחר בנדאי²⁷, שמא ישחטו בליילה.

(22) במשנה שם אמרו: באיוב, דניאל, עזרא ודברי הימים. ובירושלמי מוסיף, תהלים ומשלי. (23) לויים צעירים.

בקדושת הר הבית, ובה לא התירו איסורי דרבנן (ראה שער המלך כאן). ובהלכות פרה אדומה פרק ב הלכה ד כתב רבינו, שמזים שבעת ימים על הכהן השורף ומשמע שגם בשבת מזים, והטעם, מפני שבפרה אדומה עשו מעלות יתרות.

ה. פל שבעת הימים מרגילין אותו בעבודות. זורק את הדם, ומקטיר את הקטרת, ומטיב את הנרות¹⁷, ומקטיר איברי תמיד על המזבח, כדי שיהיה רגיל בעבודה ביום הכפורים. ומסריין לו זקנים מזקני בית דין, וקוראים לפניו ומלמדין אותו עבודת היום וסדורה. ואומריין לו: אישי כהן גדול, קרא אתה בפך, שמא שכחת או שמא לא למדת דבר זה. וערב יום הכפורים בשחרית היו מעמידין אותו בשערי המזרח ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים, כדי שיהיה מכיר ורגיל בעבודה.

(17) מסיר את הפתילות שכבו, מנקה את המנורה ונותן פתילות חדשות ומדליקן.

ו. פל שבעת הימים לא היו מונעין ממנו מאכל ומשקה. ערב יום הכפורים עם השקה לא היו מניחין אותו לאכל הרבה, שהמאכל מביא את השנה, ולא היו מניחין אותו לישן, שמא יראה קרי. ולא היו מאכילין אותו דברים המרגילין לשכבת זרע, כגון ביצים וחלב חם וכיוצא בהן.

ז. בימי בית שני צץ¹⁸ המינות בישראל, ויצאו הצדוקין, מהרה יאבדו, שאינן מאמינן בתורה שבעל פה, והיו אומריין, שקטרת של יום הכפורים מניחין אותה על האש בהיכל חוץ לפרכת, וכשיעלה עשנה מכניס אותה לפנים לקדש הקדשים. הטעם¹⁹: זה שכתוב בתורה: כי בענן אראה על הכפרת, אמרו כי הוא ענן הקטרת. ומפי השמועה למדו חכמים, שאין נותן הקטרת אלא בקדש הקדשים לפני הארון, שנאמר: ונתן הקטרת על האש לפני ה'. ולפי שהיו חוששין בבית שני שמא כהן גדול זה נוטה לצד מינות, היו משביעין אותו ערב יום הכפורים ואומרים לו: אישי²⁰ כהן גדול, אנו שלוחי בית דין, ואתה שלוחנו ושלוח בית דין²¹. משביעין אנו עליך במי ששפן את שמו בבית הזה שלא תשנה דבר שאמרנו לך. והוא פורש ובוכה, על שחשדוהו במינות; והן פורשין ובוכין, לפי שחשדו למי שמעשיו סתומין, שמא אין בלבו כלום.

~ נקודות משיחות קודש ~

"...אישי כהן גדול ... משביעין אנחנו עליך... שלא תשנה דבר... והוא פורש ובוכה על שחשדוהו במינות, והן פורשין ובוכין לפי שחשדו במי שמעשיו סתומין, שמא אין בלבו כלום."

ולכאורה תמוה, מה מקום להנהגה זו, וממה-נפשך אם אין

הפך ואת המחתה. ואחר כך מקדש ידיו ורגליו, 33
ופושט בגדי לבן, וטובל ועולה ומסתפג, ולובש 34
בגדי זהב, ומקדש ידיו ורגליו. ומקטיר קטרת של 35
בין הערפים של כל יום, ומטיב את הנרות בין 36
הערפים. ומקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי זהב, 37
ולובש בגדי חל ויוצא. 38

(5) מבגדי זהב לבגדי לבן או להיפך. (6) במקוה שיש בה ארבעים סאה מים. לא נתברר בדיוק שיעור הסאה. על סמך הנתונים שבידינו, יש להניח שהסאה מכיל 10 עד 12 ליטר. (7) משנה שם ל. (8) רחיצת ידים ורגלים מן הכיור או מקיתון של זהב (ראה לקמן הלכה ה). (9) מנחה שהכהן גדול מקריב בכל יום (ראה פרק יג מהלכות מעשה קרבנות הלכה ב). (10) מתנבג. (11) הטלת הגורל, איזה משני השעירים יקרב חטאת ואיזה ישתלח לעזאזל (ראה לקמן פרק ג). (12) כאן לא הקפיד רבינו על הסדר המדויק, והקדים הזאת הדם לפני הקטורת. אבל לקמן בפרק ד הלכה א הקדים הקטורת, לפי הסדר הקבוע במשנה שם מז. ונג: (13) רש"י שם סז: ד"ה ה"ג כתב, שהוצאת כף ומחתה קודמת להקרכת תמיד של בין הערבים, וכדבריו משמע ב'תורת כהנים' פרשת אחרי פרק ו. אולם רבינו מסתמך על דעת ר' יוחנן בירושלמי יומא פרק ז הלכה ב: "הכל מודים בהוצאת כף ומחתה, שהוא לאחר תמיד של בין הערבים" (ראה רמב"ן על התורה פרשת אחרי).

ג. כל הטבילות¹⁴ האלו והקדושין - פלן במקדש, 39
שנאמר: ורחץ את בשרו במים במקום קדוש. חוץ 40
מטבילה ראשונה, שהוא רשאי לטבול אותה בחל, 41
שאינה אלא להוסיף פונתו¹⁵; שאם יזכר טמאה 42
ישנה שבידו - יפרש ממנה מטבילה זו לשמה. וכל 43
כהן שלא טבל בין בגדים לבגדים או שלא קדש 44
בין בגד לבגד ובין עבודה לעבודה ועבד - עבודתו 45
פסולה¹⁶. 46

(14) משנה שם ל. (15) שישתדל להזכר, כר' יהודה בתוספתא שם פ"א. (16) גמרא שם ל:

ד. היה כהן גדול זקן או חולה¹⁷ - מלבנין¹⁸ 47
עששיות¹⁹ של ברזל באש מפערב, ולמחר מטיילין 48
אותן במים²⁰ כדי להפיק צנתן; שאין שבות 49
במקדש²¹. או מערבין מים חמין במי המקוה עד 50
שתפיק צנתן. 51

(17) וקשה לו לטבול במים קרים. (18) ר' יהודה בברייתא שם לד: (19) גושים. (20) שם אמרו שאיסור הטלת ברזל מלוכלך למים קרים הוא משום "מצרף" (מחזק ומקשה), וצירוף אינו איסור תורה אלא גזירת חכמים ("שבות" בלשון התלמוד). (21) חכמים לא גזרו בעבודות שבמקדש. [נימוק זה אמרו בגמרא שם. וכל מפרשי הרמב"ם שואלים, הלא רבינו עצמו אומר בהלכות שבת פ"ב הלכה ב: "המכבה גחלת של מתכת פטור, ואם נתכוון לצרף - חייב". משמע שמצרף הוא איסור תורה. ובמגיד-משנה שם מבאר בשם

במשנה שלפנינו הגירסה "פרחי כהונה". (24) בגמרא מפרש אגודל. מקריבים אגודל לאצבע ושומטים אותה בכוח וזה משמיע קול. בירושלמי שם משמע שקול זה שימש ליווי לזמר שבעל פה. (25) הרצפה צוננת והעומד עליה רגליו מצטננות וזה מפיג את התרדמה. (26) במשנה "ומעסיקים אותו" ופירשו בגמרא, שהיו מזמרים לפניו. (27) ונזהרו בזה מאוד, מפני שפעם אחת טעו, ראו אור הלבנה וחשבו שזה עמוד השחר ושחטו את התמיד ונפסל.

פרק שני

(1) יבאר סדר הבגדים שהיה משמש ביום זה, וכמה טבילות היה טובל.

א. כל מעשה² התמידין והמוספין של יום זה כהן 1
גדול עושה אותן והוא לבוש בבגדי זהב, ועבודות 2
המיוחדות ליום זה - בבגדי לבן. ועבודה המיוחדת 3
ליום זה היא מעשה הפר של כהן גדול, ושני 4
השעירים שאחד מהן שער המשתלח³, והקטרת 5
הקטרת בקדש הקדשים⁴. כל אלו בבגדי לבן הם 6
נעשים. 7

(2) יומא לא: לב. ולד. (3) אבל שער החטאת השני מעשהו בבגדי זהב. (4) אבל הקטרת הקטורת בהיכל נעשית בבגדי זהב.

ב. כל עת שישנה הבגדים⁵ ויפשט בגדים ולובש 8
בגדים אחרים טעון טבילה⁶, שנאמר: ופשט את 9
בגדי הכהן ורחץ את בשרו במים במקום קדוש ולבש 10
את בגדיו. והמש טבילות⁷ ועשרה קדושין⁸ טובל 11
כהן גדול ומקדש בו ביום. כיצד? בתחלה פושט 12
בגדי חל שעליו, וטובל ועולה ומסתפג, ולובש 13
בגדי זהב, ומקדש ידיו ורגליו. ושוחט את התמיד, 14
ומקטיר קטרת של שחר של כל יום, ומטיב את 15
הנרות, ומקטיר איברי התמיד עם החבתין⁹ 16
והנסכים, ומקריב הפר ושבעה כבשים של מוסף 17
היום. ואחר כך מקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי 18
הזהב, וטובל ועולה ומסתפג¹⁰, ולובש בגדי לבן, 19
ומקדש ידיו ורגליו. ועובד עבודת היום: כל 20
היודוים עם ההגבלה¹¹, וזריקת הדמים בפנים¹², 21
והקטרת הקטרת בקדש הקדשים, ומוסר השעיר 22
למשלחו לעזאזל, ומוציא אמורי הפר והשעיר 23
הנשרפים ומוסר שארן לשורפה. ואחר כך מקדש 24
ידיו ורגליו, ופושט בגדי לבן, וטובל ועולה 25
ומסתפג, ולובש בגדי זהב, ומקדש ידיו ורגליו. 26
ומקריב שער חטאת של מוסף היום, ואילו ואיל 27
העם, והם עולות, ומקטיר אמורי פר ושעיר 28
הנשרפין, ומקריב תמיד של בין הערבים¹³. ואחר 29
כך מקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי זהב, וטובל 30
ועולה ומסתפג, ולובש בגדי לבן, ומקדש ידיו 31
ורגליו. ונכנס לקדש הקדשים, ומוציא משם את 32

המערכה הגדולה להתגבר על רוב הבשר מוסיפים עליה אש ממערכה זו. (35) וממערכה זו נוטלים גחלים להקטיר הקטורת שמכניסים לקודש הקדשים.

ו. **זֶה שְׁנֵאמַר בַּתּוֹרָה: וְכִפֵּר בַּעֲדוֹ וּבַעֲדֵי בֵיתוֹ**¹⁷
וּבַעֲדֵי כָל קָהָל יִשְׂרָאֵל - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה³⁶ **לְמַדּוֹ,**¹⁸
שֶׁזֶה וְדוּי דְּבָרִים³⁷. **נִמְצְאָתָ לְמַד, שֶׁהוּא מִתְנַדֵּה**¹⁹
בְּיוֹם זֶה שְׁלֹשָׁה יְדוּיִים: אֶחָד - עַל יְדֵי עֲצָמוֹ²⁰
תַּחֲלָה. וְדוּי שְׁנִי - עַל יְדֵי עֲצָמוֹ עִם שְׂאֵר²¹
הַפְּהָנִים³⁸. **וּשְׁנִיָּהּ עַל פֶּר הַחֲטָאֹת אֲשֶׁר לוֹ.**²²
וְהַדּוּי שְׁלִישִׁי - עַל יְדֵי כָּל יִשְׂרָאֵל עַל שְׂעִיר²³
הַמִּשְׁתַּלֵּחַ. וּמִזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם בְּכָל יְדוּי מִהֵן שְׁלֹשׁ²⁴
פְּעָמִים. כִּיצַד³⁹ **הוּא אוֹמֵר? אָנָּה הַשֵּׁם, חֲטָאֹתִי**²⁵
עָוִיתִי וּפְשָׁעִתִּי לִפְנֶיךָ. אָנָּה הַשֵּׁם, כִּפֵּר נָא²⁶
לְחַטָּאִים וּלְעֹוֹנוֹת וּלְפִשְׁעִים שְׁחָטָאִיתִי וְשְׁעוּתִי²⁷
וּשְׁפִשְׁעִתִּי וְכו'. **שְׁנֵאמַר: כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר**²⁸
עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם, מִכָּל חַטָּאוֹתֵיכֶם לִפְנֵי ה'²⁹
תִּשְׁתַּהֲרוּ. הֲרִי שְׁלֹשׁ פְּעָמִים הַזְכִּיר אֶת הַשֵּׁם. וְכֵן³⁰
בְּכָל יְדוּי מִהֵן. וּכְשֶׁהוּא נוֹתֵן אֶת הַגְּדוּל עַל שְׂעִיר³¹
הַחֲטָאֹת, אוֹמֵר: לְהַשֵּׁם חֲטָאֹת. נִמְצָא מִזְכִּיר אֶת³²
הַשֵּׁם בְּיוֹם זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים⁴⁰. **וּבְכָלֵּם הוּא מִזְכִּיר**³³
כְּתוּב⁴¹. **שֶׁהוּא הַשֵּׁם הַמְּפָרֵשׁ. בְּרֵאשׁוֹנָה הִיָּה**³⁴
מִגְבִּיָּה אֶת קוֹלוֹ בְּשֵׁם⁴². **כִּיֵּן שָׁרְבוּ פְּרוּצִין**⁴³ -
חֲזָרוּ לְאֲמָרוֹ בְּקוֹל נִמְוֶה. וּמִבְּלִיעוֹ בְּנִעִימוֹת⁴⁴, **עַד**³⁶
שֶׁלֹּא יִפְרִיד בּוֹ אֶפְלוֹ חֲבָרִיו הַפְּהָנִים.³⁷

(36) הלכה למשה מסיני. (37) סומך ידיו על הקרבן, ומתודה על עבירות המתכפרים, שם לא: מא: (38) משנה שם מא: ובגמרא שם מג: "יבוא זכאי ויכפר על החייב, ואל יבוא חייב ויכפר על החייב". (39) כל הנוסחאות הן על פי המשניות שם. רבינו גורס "אנא השם חטאתי וכו' אנא השם כפר", וכן הגירסא במשנה שלפנינו. ורבינו חננאל (שם לה:) מביא דעת ר' חגי בירושלמי (פרק ג הלכה ז) "בראשונה היה אומר אנא השם, ובשניה אנא בשם", ודחה דבריו מפני נוסחת המשנה. אולם בסדר העבודה "אתה כוננת" הנקרא "נוסח ספרד" כתוב כדעת ר' חגי, וכן הוא בתוספתא. (40) שם לט: (41) ולא כמו שקוראים בכינוי "א-ד-ני". ברא"ש יומא פרק ח סימן יט מביא בשם רב האי גאון, שהיה מזכיר שם בן מ"ב אותיות. (42) כשהזכיר את השם. (43) שהתחילו לקרוא את השם ככתבו, כמו כהן גדול. (44) בזמרה. היה מאריך ומסלסל בזמרה ומבליע את השם. בגמרא קידושין עא. אמרו: "מבליעים אותו בנעימת אחיהם הכהנים". והמדובר שם בשם בן שתים עשרה אותיות שנמסר רק לכהנים צנועים, והם הזכירוהו בנשיאת כפים בהבלעה.

ז. **כָּל הַפְּהָנִים**⁴⁵ **וְהָעַם הָעוֹמְדִים בַּעֲזָרָה, כְּשֶׁהֵם**³⁸
שׁוֹמְעִים אֶת הַשֵּׁם הַמְּפָרֵשׁ יוֹצֵא מִפִּי כָּהֵן גְּדוֹל³⁹
בְּקִדְשָׁה וּבִתְהִרָה, הָיוּ כּוֹרְעִים וּמִשְׁתַּחֲוִּים וְנוֹפְלִים⁴⁰
עַל פְּנֵיהֶם וְאוֹמְרִים: פְּרוּף שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ⁴¹
לְעוֹלָם וָעֶד. שְׁנֵאמַר: כִּי שֵׁם ה' אֲקָרָא, הָבוּ גְדֹל⁴²

הרמב"ן, שצירוף ממש הוא איסור תורה, אבל צירוף של עששיות שהטילו למקוה כדי לחמם את המים, אינו צירוף ממש, מפני שהמים שמתחממים מחזקים את הברזל. ראה בלחם-משנה שם תירוצ נפלא ביישוב סתירה זו].

ה. **בְּכָל יוֹם כֹּהֵן גְּדוֹל מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו מִן**¹
הַכִּיּוֹר כְּשֶׁאֵר הַפְּהָנִים, וְהַיּוֹם מְקַדֵּשׁ מְקִיתוֹן שֶׁל²
זֶהב²², מִשּׁוֹם כְּבוֹדוֹ. בְּכָל יוֹם הַפְּהָנִים עוֹלִים³
בְּמִזְבֵּחוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ²³ וְיִוְרְדִין בְּמַעֲרִב²⁴, וְהַיּוֹם⁴
עוֹלִים בְּאַמְצָע²⁵ וְיִוְרְדִין בְּאַמְצָע לִפְנֵי כֹהֵן גְּדוֹל,⁵
כְּדִי לְהַדְרִי²⁶. בְּכָל יוֹם מִי שְׁזָכָה בְּמַחְתָּה²⁷ חוֹתָה⁶
בְּמַחְתָּה שֶׁל כֶּסֶף²⁸ וּמַעֲרָה²⁹ הָאֵשׁ לְמַחְתָּה שֶׁל⁷
זֶהב³⁰, וְהַיּוֹם חוֹתָה כֹּהֵן גְּדוֹל בְּמַחְתָּה שֶׁל זֶהב⁸
וּכְּהֵן נִכְנָס לְהִיכָל, שֶׁלֹּא יִלְגְּעוּ בְּתוֹסַפֶּת עֲבוּדָה.⁹
וְכֵן מַחְתָּה שֶׁל כָּל יוֹם מִחֻזָּקָת אֶרְבָּעָה קִבִּין,¹⁰
וְשֶׁל הַיּוֹם שְׁלֹשָׁה קִבִּין; וּבְכָל יוֹם הֵיחָה כְּבֹדָה,¹¹
וְהַיּוֹם קִלְחָה³¹; וּבְכָל יוֹם יָדָה קֶצֶרָה, וְהַיּוֹם¹²
אַרְבָּעָה³²; כְּדִי לְהַקֵּל עַל כֹּהֵן גְּדוֹל שֶׁלֹּא יִיגַע.¹³
בְּכָל יוֹם וְיוֹם הָיוּ עַל הַמִּזְבֵּחַ שְׁלֹשׁ מַעֲרֻכּוֹת³³¹⁴
שֶׁל אֵשׁ, וְהַיּוֹם הָיוּ שֵׁם אֶרְבַּע³⁴. מוֹסִיפִין¹⁵
מַעֲרָכָה, כְּדִי לְהַדְרִי הַמִּזְבֵּחַ וּלְעִטְרוֹ³⁵.¹⁶

(22) משנה שם מג: כתנא-קמא. בירושלמי יומא פרק ד הלכה ה, חולקים ר' יונה ור' יוסה אם קידוש ראשון גם כן היה מקיתון של זהב. רבינו כתב סתם: והיום בקיתון של זהב, ומשמע שגם קידוש ראשון כך. (23) קרש רחב שש עשרה אמה, מונח בצד דרום של המזבח ובו הכהנים עולים. בכל יום היו עולים בשפת המזרח מפני שעליהם לפנות לימין, שהרי אמרו: "כל פינות (פניות) שאתה פונה לא יהיו אלא לימין" ולפיכך עולים בשפת מזרח, כדי לקצר את הדרך, כי אם יעלו בשפתו המערבית יצטרכו לעבור את כל רחבו של הכבש (משנה שם וגמרא מ.). (24) אחרי שהקיפו את כל המזבח, מגיעים לשפתו המערבית של הכבש ושם יורדים. (25) במשנה שלפנינו הגירסא: "כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע, ר' יהודה אומר לעולם כהן גדול עולה באמצע ויורד באמצע", וגירסת רבינו כמו שכתב כאן. ובגמרא שם מה. משמע כגירסת רבינו, ראה לחם-משנה. (26) לכבד את הכהן הגדול שילך ברוב עם מלווים אותו. (27) לחתות בה גחלים מהמערכה שעל המזבח, כדי להקטיר עליה את הקטורת. (28) "התורה חסה על ממונם של ישראל" (שם), כי המחטה מתקלקלת קצת כשחותים בה תדיר באש. (29) שופך את הגחלים. (30) ובה היה מקטיר, משום כבוד המקדש. (31) בגמרא שם מד: מפרשים, שהמחטה היומיומית דפנותיה עבים, ושל היום דקים. (32) כדי שתתמוך את זרועו של כהן גדול. (33) במשנה שם מג: נחלקו ר' מאיר ור' יוסי ור' יהודה במנין המערכות, ופסק כר' יוסי "שהלכה כמותו מחבריו" (עירובין מו.). (34) שלוש מערכות שבכל יום הן: א. מערכה גדולה שעליה מקטירים את הקרבנות: ב. מערכה שניה של קטורת, שממנה לוקחים את הגחלים להקטיר הקטורת בהיכל: ג. לקיום האש, אם לא הספיקה אש

קכח שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ט"ז טבת - ספר עבודה - הלכות עבודת יוה"כ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בית אב ליום, ראה למעלה פ"ד מהל' כלי המקדש ה"ג והי"א.

ג. טרף¹² בקלפי והעלה שני הגורלות בשתי ידיו¹³ לשם שני השעירים ופוחת ידיו. אם של שם עלה בימינו - הסגן אומר: אישי כהן גדול¹⁴, הגבה ימינך. ואם בשמאל עלה - ראש בית אב אומר לו: אישי כהן גדול, הגבה שמאלך. ונותן שני הגורלות על שניהם: של ימין על ימין, ושל שמאל על של שמאל. ואם לא נתן - לא עבב¹⁵, אלא שחפר מצוה; שהנחה מצוה שאינה מעפכת. וההגדלה מעפכת, אף על פי שאינה עבודה¹⁶. לפיכך, ההנחה כשרה בזר, והעלית הגורלות מן הקלפי פסולה בזר¹⁷.

(12) חטף, לקיחה פתאומית, כדי שלא יוכל למשמש בגורלות ולבחור איזה לקחת בימין ואיזה בשמאל (ראה למעלה הערה ו). משנה, שם לט, א. (13) אחד בימין ואחד בשמאל. (14) משנה, שם. (15) לכתחילה צריך להניח את הגורלות על השעירים. ובדיעבד, אם לא הניח ושחט את שער החטאת - כשר, שם מ, ב - מסקנות הגמרא שהגדלה מעכבת והנחה אינה מעכבת. (16) שם לט, ב - שהרי כשרה גם בסגן (רש"י שם). (17) ואע"פ שרבינו פסק בפ"א מהל' פסולי המוקדשין ה"ב, ששחיטת פרו של כהן גדול בזר כשרה, והרי שחיטה מעכבת אלא שאינה עבודה (ראה יומא מב). אין לדמות הגדלה לשחיטה, כי שחיטה אינה מצוה מיוחדת לקרבנות, מה שאין כן הגדלה (לחם משנה).

ד. וקושר לשון¹⁸ של זהורית¹⁹ משקל שתי סלעים²⁰ בראש שעיר המשתלח ומעמידו כנגד בית שלוהו²¹, ולנשחט כנגד בית שחיטתו²². ושוחט את פר החטאת אשר לו ואת השעיר²³ שעלה עליו הגורל לשם.

(18) משנה, שם מב, ב. (19) צמר צבוע אדום. רגילים היו לקפל את חוטי הצמר בתבנית לשון. (20) כרבי אבין בשם רבי יונתן, שם מג, א. (21) מול השער שדרכו יוציאוהו. (22) לשון המשנה, שם. ובגמרא שאלו אם הכוונה לקשירת זהורית בצוארו או הכוונה שמעמידים את השעיר כנגד בית שחיטתו, והמסקנה שמדובר בקשירה. ורבינו סתם כלשון המשנה. ובפיוט סדר העבודה "אתה כוננת", כתוב: "אף שער של שם יעמידנו נגד בית שחיטתו". ותמה הרא"ש בהל' סדר עבודת יום הכיפורים על הפייטן - מהגמרא שהבאנו, עיי"ש. (23) רבינו אינו מקפיד כאן על רציפות הסדר, שהרי בין שחיטת הפר לשחיטת השעיר, הקטיר קטורת והזה דם הפר בפנים, ומפני שרצה להשמיענו דיני ההזיות בפר ובשעיר, הסמיך כאן שחיטת השעיר לשחיטת הפר, וסמך על הסדר המבואר בפרק הבא.

ה. ומכניס דמן להיכל²⁴, ומזה מדם שניהן ביום הזה ארבעים ושלש הציזות²⁵. ואלו הן: מזה תחלה

1 לאלהינו. ובשלשת הודוים היה מתפנן לגמר את השם⁴⁶ כנגד המברכין, ואומר להן תטהרו. וכל היום קשר לודי יום הכפורים⁴⁷ ולודי הפרים הנשפרים⁴⁸.

(45) משנה יומא סו. והמרדכי יומא פרק ח גורס רק "והם עונים ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד", וכן גם גירסת הגר"א שם. (46) לא נמצא בתלמוד אלא בפיוטים. (47) משנה מגילה כ: (48) פר העלם דבר של ציבור ופר כהן משית. ראה הלכות שגגות פ"ב ה"א, ופט"ו ה"א.

פרק שלישי

(1) יבאר הגורלות שמגריל, אם צריך שיהיו שוין וממה היו והיכן מגריל וכיצד.

א. שני הגורלות² - אחד כתוב עליו להשם, ואחד כתוב עליו לעזאזל. והם קשרים מכל דבר: בין מן העץ, בין מן האבן, בין מן המתכת. אבל לא יהיה אחד גדול ואחד קטן, אחד כסף ואחד זהב, אלא שניהם שוין⁴. ושל עץ היו. ובבית שני עשו אותם של זהב⁵. ומניחין שני הגורלות בכלי אחד המצויק שתי הידים⁶, כדי שיכניס שתי ידיו ולא יתפנן⁷. ובכלי זה חל⁸ הוא, ושל עץ היה, וקלפי שמו.

(2) כתוב בתורה (ויקרא טז, ח): ונתן אהרן על שני השעירים גורלות, גורל אחד לה' וגורל אחד לעזאזל. פרטי דיניהם של שני השעירים הללו מבוארים בהלכות הבאות. (3) ברייתא, יומא לז, א. (4) שם. (5) משנה, שם: "של אשכורע (מין עץ) היו, ועשאן בן גמלא של זהב", פירוש, מכספו נדב כשנתמנה כהן גדול. (6) כלומר, רק שתי ידיים ולא יותר. (7) שלא יוכל למשמש בידיו ולהכיר איזה גורל הוא לה' ויציאו בידו הימנית (סימן טוב היה כשיצא גורל זה בימין). רבא שם לט, א. וראה רש"י שם. (8) לא קידשוהו בקדושת כלי שרת מפני שהיה של עץ, ואין עושים כלי שרת של עץ (שם).

ב. היכן מגריל⁹? במזרח העזרה כפפון המזבח¹⁰. מניחין שם הקלפי, ומעמידין שני השעירים פניהן למערב ואחוריהם למזרח. וכזה גדול פא לשם, והסגן מימינו וראש בית אב¹¹ משמאלו. ושני השעירים לפניו, אחד לימינו ואחד לשמאלו.

(9) משנה, שם לז, א. (10) כלומר, צפונית מזרחית למזבח, ולא מול קיר המזרח של המזבח. רבינו עומד בשיטתו שבפ"ה מהל' בית הבחירה ה"ט-טז, שאע"פ שהמזבח משוך שבע אמות למחיצתה הצפונית של העזרה, לא נקרא צפון אלא המקום שהוא צפוני מקיר המזבח, היינו ששים אמות וחצי ברוחב לכל אורך העזרה מכותל האולם עד כותל המזרחי של העזרה, היינו שבעים ושש אמות. ראה כסף-משנה ולחם-משנה כאן, ו'תוספות יום-טוב' יומא פ"ג מ"ט. (11) הכהנים חולקו ל-24 משמרות, וכל משמר עבד שבוע אחד, וראש כל משמר מחלק את משמרו לבתי אבות,

(רבינו-תם' בספר הישר, בחידושי ליומא, כותב בפירוש, שבריתא זו מפרשת את המשנה, ושכן נוטים דברי רבינו חננאל'. ומוסיף ואומר, שכל ההזיות נעשו במקום אחד, והוספה זו מנוגדת לשיטת רש"י שם). ורבינו הולך לשיטתו של רבינו חננאל', ראה להלן הערה לד. (30) תורה שבעל-פה. (31) וביחד הן שמונה. (32) כרבי אלעזר שם, ראה 'לחם משנה'. (33) המסך המבדיל בין קודש הקדשים להיכל. (34) בדם הפר כתוב (ויקרא טז, יד): "על פני הכפורת קדמה ולפני הכפורת", מפסוק זה למדו (שם נה). אחת למעלה ושבע למטה בקודש הקדשים. ולמטה (שם טז) כתוב: "וכן יעשה לאוהל מועד", ופירושו חכמים (שם נו): שגם בהיכל יזה כך. (35) לשון המשנה. ורבינו בפירושו שם אומר: כמלקה בשוט, ונראה שכונתו לפרש שהכהן לא עשה תנועה בידו כלפי מעלה ולא כלפי מטה אלא תנועה אופקית כמלקה בשוט, ורק את היד היה מצד למטה או למעלה כמו שביארנו למעלה ע"פ דעת רבינו חננאל' (רש"י פירש "כמכה ברצועה שמתחיל בין הכתפים ומכה והולך למטה", ברור שהכוונה למלקות בבית-דין). (36) משנה, שם נח, ב. (37) ראה לקמן פ"ד ה"ב הערה כז. (38) פירוש, על גג המזבח, בריחוק מקום מן הקרנות.

- ו. וכל אלו הארבעים ושלש הזיות טובל אצבעו
- בדם טבילה על כל הזיה³⁹, לא שיהיה שתי הזיות
- מטבילה אחת. וישירי הדם שופך על יסוד מערבי
- של מזבח החיצון.

(39) תוספתא יומא פ"ג, ה"ב: על כל הזייה טבילה.

- ז. ואחר כך⁴⁰ משלח את השעיר החי ביד איש
- המוכן⁴¹ להוליכו למדבר. והכל פשרים להוליכו⁴²,
- אלא שעשו כהנים גדולים קבע ולא היו מניחים את
- ישראל להוליכו. וסכות⁴³ היו עושין מירושלים עד
- תחלת המדבר, ושוכת איש אחד או אנשים הרבה
- בכל סכה וסכה מהן, כדי שיהיו מליין אותו מסכה
- לסכה. על כל סכה וסכה אומרים לו: הרי מזון והרי
- מים. אם פשל כחו וצריך לאכל - אוכל. ומעולם
- לא הצריך אדם לכך. ואנשי הסכה האחרונה עומדין
- בסוף התחום⁴⁴ ורואין את מעשיו מרחוק. כיצד היה
- עושה? חולק לשון של זהורית שבקרניו⁴⁵, חציו
- קושר בסלע וחציו קושר בין שתי קרניו. ודוחפו
- לאחוריו והוא מתגלגל ויורד. לא היה מגיע לחצי
- ההר עד שהוא נעשה איברים איברים. ובא ויושב
- לו תחת סכה האחרונה⁴⁶ עד שתתשך. ודרפיות⁴⁷
- היו עושין, ומניפין בסודרין, כדי שידעו שהגיע
- שעיר למדבר. ואחר שמשלח את השעיר⁴⁸ ביד
- מוליכו, חוזר אצל הפר והשעיר שהיה קמן לפנים,
- וקורען ומוציא את אמוריהן ונותנם בכלי ומקטירן
- על גבי המזבח. ומחתך שאר פשרן חתיכות גדולות
- מעורות זו בזו⁴⁹ כמין קליעה, ואינו מפרק אותן,

- מדם הפר שמונה הזיות בקדש הקדשים בין בדי
- הארון קרוב לכפרת²⁶ בטפח²⁷, שנאמר: ולפני
- הכפרת²⁸ יזה וגומר. ומזה שם אחת למעלה ושבע
- למטה²⁹. מפי השמועה³⁰ למדו, שזה שנאמר: שבע
- פעמים - יזה יתר על הזיה ראשונה³¹. וכך היה
- מונה: אחת. אחת ואחת. אחת ושתיים. אחת ושלש.
- אחת וארבע. אחת וחמש. אחת ושלש. אחת ושבע.
- ולמה מונה ככה? שפא ישפח³² וימנה הזיה
- ראשונה מכלל השבע. ואחר כך מזה מדם השעיר
- בין בדי הארון שמונה, אחת למעלה ושבע למטה,
- ומונה בדרך שמונה בדם הפר. וחוזר ומזה בהיכל
- על הפרכת³³ מדם הפר שמונה, אחת למעלה ושבע
- למטה, שפך נאמר בדם הפר: על הכפרת ולפני
- הכפרת³⁴, ומונה בדרך שמונה בפנים. וחוזר ומזה
- מדם השעיר כן על הפרכת שמונה הזיות, אחת
- למעלה ושבע למטה, שנאמר בדם השעיר: ועשה
- את דמו כאשר עשה לדם הפר, ומונה בדרך שמונה
- בפנים. וכל אלו ההזיות אינו מתפזר בהן להזות לא
- למעלה ולא למטה, אלא כמצליף³⁵. ואחר כך מערב
- שני הדמים, דם הפר ודם השעיר, ומזה משניהם
- ארבע הזיות³⁶ על ארבע קרנות³⁷ מזבח הזהב
- שבהיכל, ושבע הזיות על אמצעו³⁸ של מזבח זה.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ומזה משניהם ארבע הזיות על ארבע קרנות מזבח הזהב שבהיכל כו".

ובסדר העבודה ליוה"כ נכתב "ומזה מדם התערובת", כי כאן רוצה להדגיש שכיון שבמספר שמונה מרומזים ענייני יום הכיפורים, שהרי תשובה-עילאה היא בספירת הבינה שהיא השמינית, עניינה של ספירת הבינה "אם הבנים שמחה" הוא עניין השמחה, וספירת הבינה היא "רחובות הנהר", הרחבה בתורה ובכל ענייני האדם, כך גם הלשון ארבע הזיות משניהם - הם שמונה.

(על-פי לקר"ש חכ"ט עמוד 315)

- (24) כל סדר ההזיות הוא ע"פ המשנה, שם נג, ב.
- (25) ברייתא, זבחים מב, א. (26) הכפורת היתה מונחת על הארון שבו מונחים שני לוחות הברית ועוביה טפח.
- (27) מזה באירי מול הטפח של עובי הכפרת. בגמרא שם נה,
- א: "גנר עוביה של כפורת". והדם לא נפל על הכפורת אלא על הקרקע סמוך לארון (אפשר גם לפרש כוונת רבינו שיהיה במקום לא רחוק יותר מטפח מן הכפורת). (28) "לפני" משמע לא על הכפורת ממש. (29) משנה, שם נג, ב. ובברייתא שם נה, א פירשו: "כשהוא מזה למעלה מצד ידו למטה, וכשהוא מזה למטה מצד ידו למעלה". פירש רבינו חננאל' שם ש"מצד ידו למטה" הכוונה כף ידו למטה ואצבעותיו למעלה, וכן "מצד ידו למעלה" הכוונה כף ידו למעלה ואצבעותיו למטה. וכן פירש רש"י שם

- 1 וּמִשְׁלַחַן בֵּיד אֲחֵרִים לְהוֹצִיאַן לְבֵית הַשְּׂרָפָה⁵⁰,
2 וּמִנִּתְחִין אוֹתָן שָׁם בְּעוֹרָן, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵¹.
- 16 עוֹמֵד וְקוֹרֵא אַחֲרֵי מוֹת וְאֵף בְּעֶשְׂרֵי שְׁפָרָשֶׁת
17 מוֹעֲדוֹת⁶⁵ עַד סוֹף הָעֵנָן⁶⁶, וְגוֹלָל אֶת הַתּוֹרָה
18 וּמְנִיחָהּ בְּחִיקוֹ וְאוֹמֵר: יוֹתֵר מִמָּה שֶׁקָּרָאתִי לְפָנֶיכֶם
19 כְּתוּב כָּאֵן. וּבְעֶשְׂרֵי שְׁפָחוּשׁ הַפְּקוּדִים⁶⁷ עַד סוֹף
20 הָעֵנָן קוֹרֵא אוֹתוֹ עַל פֶּה. וְלִמָּחָה קוֹרֵא עַל פֶּה? לְפִי
21 שְׂאִין גּוֹלָלִין סֵפֶר תּוֹרָה בְּצַבּוּר⁶⁸. וְלִמָּחָה לֹא יִקְרָא
22 בְּסֵפֶר אַחֵר? לְפִי שְׂאִין אֶחָד קוֹרֵא בְּשֵׁנֵי סִפְרִים,
23 מִשּׁוּם פָּגַם רִאשׁוֹן⁶⁹.

(60) משנה, שם. (61) בגמרא למדו זה, ממה שנאמר למטה במשנה: "וכהן גדול עומד ומקבל", משמע שלפני כן ישב. שם סט, א. (62) בזמן המשנה, קראו לשמש - חזן, כך פירש רש"י כאן, אולם בפירושו על המשנה שבת (יא.) "חזן רואה היכן תינוקות קוראים", כותב רבינו "מלמד תינוקות". ורש"י פירש שם, המקריא בתורה לשבעת הקוראים. ונראה ששני התפקידים היו מוטלים על אדם אחד. (63) בבית המקדש היה מקום מיוחד לתפילה ולקריאה בתורה, ונקרא כנסת או בית-כנסת. בתוספתא חגיגה פ"ב ה"ד כתוב: "ובשבתות וימים טובים נכנסים לבית המדרש שבהר הבית", נראה שכאן היה גם מקום התפילה בבית שני. (64) הממונה על ענייני הכנסת, וכל צרכיה נחתכים על פיו (רש"י שם). (65) פרשת אמור (ויקרא כג, כו). (66) עד תשבתו שבתכם. (67) בפרשת פינחס (במדבר כט, ז"א), ספר במדבר נקרא חומש הפקודים, מפני שמתחיל במפקד בני ישראל. ראה למעלה פ"א ה"א. (68) שלא להטריח את הציבור לחכות עד שיגללו. (69) שלא יאמרו נמצא פגם (פסול) בספר שקרא בו תחילה.

- 24 יֵא. בַּעַת שְׁקוּרֵא⁷⁰ מִבְּרַךְ לְפָנֶיהָ וְלֹא אַחֲרֶיהָ בְּדֶרֶךְ
25 שְׁמִבְרָכִין בְּבֵית הַכְּנֶסֶת, וּמוֹסִיף לְאַחֲרֶיהָ שִׁבְעִי⁷¹
26 בְּרָכוֹת, וְאֵלּוּ הֵן: רִצָּה ה' אֱלֹהֵינוּ וְכו'. מוֹדִים
27 אֲנַחְנוּ לָךְ וְכו'. סֵלַח לָנוּ אֲבִינוּ כִּי חָטָאנוּ וְכו',
28 וְחוֹתֵם בָּהּ: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מוֹחֵל עֲוֹנוֹת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל
29 בְּרַחֲמִים. הָרִי שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת כְּתוּבִין⁷². וּמִבְּרַךְ עַל
30 הַמִּקְדָּשׁ בְּרָכָה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה. יְהִיָּה עֲנִיָּה, שְׂעִימָד
31 הַמִּקְדָּשׁ וְשִׁכְנֵהָ בְּתוֹכוֹ. וְחוֹתֵם בָּהּ: בְּרוּךְ אַתָּה יי,
32 שׁוֹכֵן בְּצִיּוֹן. וּמִבְּרַךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּרָכָה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה.
33 עֲנִיָּה, שְׂעִימָד ה' אֵת יִשְׂרָאֵל וְלֹא יָסוּר מִזֶּה מְלָךְ.
34 וְחוֹתֵם בָּהּ: בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַבּוֹחֵר בְּיִשְׂרָאֵל. וּמִבְּרַךְ
35 עַל הַפְּהִנִים בְּרָכָה בְּפָנֵי עֲצֻמָּה. עֲנִיָּה, שְׂעִימָד
36 הַמִּקּוֹם מַעֲשִׂיהֶם וְעֲבוֹדָתָם וּבְרָכָם. וְחוֹתֵם בָּהּ:
37 בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַפְּהִנִים. וְאַחֵר כֶּף אוֹמֵר תְּפִלָּה
38 וְתַחֲנָה וְרִנָּה וּבִקְשָׁה כְּפִי מֶה שֶׁהוּא רָגִיל, וְחוֹתֵם:
39 הוֹשַׁע ה' עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, שְׂעִימָד יִשְׂרָאֵל צְרִיכִין
40 לְהוֹשִׁיעַ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה⁷³.

(70) משנה, שם סח, ב. וגמרא ע, א. (71) במשנה כתוב "שמונה", אבל שם אמרו: "ומברך עליה" וגם הברכה שלפני הקריאה בכלל, ורבינו כאן כותב ומוסיף "לאחריה",

(40) משנה, שם סו, א. (41) קובעים ערב יום הכיפורים מי יוליך את השעיר, שנאמר בתורה (ויקרא טז, כא): "ושלח ביד איש עתי". (42) שנאמר (שם) "איש" ולא נאמר "כהן". (43) משנה, שם סו, ב. מפירושו על המשנה, משמע שדעתו כרבי מאיר במשנה שם, שעשר סוכות היו ובין סוכה וסוכה מיל (מרחק שמונת ללכת בשבת), ובין הסוכה האחרונה למקום דחיפת השעיר - שני מילים. (44) בסוף המיל הראשון, שהוא גבול היתר ההליכה בשבת ויום הכיפורים. פסק כרבי מאיר נגד רבי יהודה ורבי יוסי בברייתא, מפני שסתם רבי כמותו במשנה, שם. (45) אותה לשון של זהורית שנזכרה למעלה ה"ד. במשנה כאן לא נאמר "בקרניו", וגם למעלה במשנה מא, ב - נאמר "קורש" לשון של זהורית בראש שעיר המשתלח" ולא נזכרו קרניים. (46) התיירו לו ללכת יותר מתחום שבת, כדי שלא יישאר לבדו במדבר עד הלילה. (47) אנשים שעומדים על כל הדרך במרחק מסוים זה מזה, וכשהגיע השעיר למדבר מניף האחרון הקורב למדבר סודרים, וזה שלפניו רואה ומניף גם הוא סודרים, והשלישי רואה ומניף וכן השאר עד שראו בירושלים את הסימן. (48) משנה, שם סז, ב. כל האמור כאן מותר לעשות לפני שהגיע השעיר למדבר, אבל הקריאה בתורה מצוותה אחר שהגיע השעיר למדבר ונגמרה מצוותו. ראה שם סח, ב - סוף פרק ששי. (49) ברייתא, שם סז, ב. (50) חוץ לירושלים ונקרא בית הדשן (ראה פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ד). (51) פ"ה מהל' מעשה הקרבנות ה"ח.

- 3 ח. כִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ⁵² שְׂעִיר לַמִּדְבָּר יִצָּא כֶּהֵן גָּדוֹל
4 לְעִזְזַת הַנָּשִׁים⁵³ לְקָרוֹת בְּתוֹרָה. וּבְזִמְנֵי קְרִיאָתוֹ⁵⁴
5 שׁוֹרְפִין הַפָּר וְהַשְּׂעִיר בְּבֵית הַדֹּשֶׁן. לְפִיכָךְ, הָרוּאָה
6 כֶּהֵן גָּדוֹל כִּשְׁהוּא קוֹרֵא - אֵינוֹ רוֹאֶה פָּר וְשְׂעִיר
7 הַנִּשְׂרָפִין. וְשׂוֹרְפֵתָן כְּשֶׁרָה בְּזֵר⁵⁵, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵⁶.

(52) משנה, שם סח, ב. (53) שם סט, ב. מימרא של רב חסדא. (54) שם סח, ב במשנה. (55) "ירושלמי" יומא פ"ו סוף ה"ו (ראה 'שירי קרבן' שם). (56) פ"ז מהל' מעשה הקרבנות ה"ה.

- 8 ט. קְרִיאָה זו⁵⁷ אֵינָה עֲבוּדָה. לְפִיכָךְ, אִם רִצָּה
9 לְקָרוֹת בְּבִגְדֵי חָל לְבָנִים מִשְׁלוֹ - קוֹרֵא. וְאִם רִצָּה
10 לְקָרוֹת בְּבִגְדֵי לְבָן - קוֹרֵא; שֶׁבִּגְדֵי כְּהֵנָה נִתְּנוּ לְהִנּוֹת
11 בְּהֶן⁵⁸ שְׁלֹא בִשְׁעַת עֲבוּדָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ⁵⁹.

(57) משנה, שם סח, ב. (58) ראה 'תוספות' יומא סט, א - ד"ה בגדי. (59) פ"ח מהל' כלי המקדש ה"א. שם מגביל רבינו את ההיתר ואומר, שרק ביום שהוא עובד מותר ללבוש גם שלא בשעת עבודה.

- 12 י. כִּיצַד הוּא קוֹרֵא? יוֹשֵׁב⁶⁰ בְּעִזְזַת הַנָּשִׁים, וְכָל
13 הָעָם עוֹמְדִין לְפָנָיו. וְחִזּוֹן⁶² הַכְּנֶסֶת⁶³ נוֹטֵל סֵפֶר תּוֹרָה
14 וְנוֹתְנוֹ לְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת⁶⁴, וְרֹאשׁ הַכְּנֶסֶת נּוֹתְנוֹ לְסָגֵן,
15 וְהַסָּגֵן נּוֹתְנוֹ לְכֶהֵן גָּדוֹל, וְכֶהֵן גָּדוֹל עוֹמֵד וּמִקְבֵּל.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי י"ז טבת – ספר עבודה – הלכות עבודת יוה"כ קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

35 שוחט את הפר ומקבל את דמו, ונותנו למי שהוא
36 מנדנדו שלא יקרש⁵, [ומניחה] על הרבד⁶ הרביעי
37 של היכל מבחוץ⁷. ונוטל את המחטה וחותה בה
38 אש מעל המזבח מן הסמוך למערב, שנאמר: מעל
39 המזבח מלפני ה', ויורד ומניחה על הרבד שפזרה.
40 ומוציאין לו את הפך וכלי מלא קטרת דקה מן
41 הדקה⁸, וחופן ממנה מלא חפניו, לא מחוקות ולא
42 גדושות¹⁰, אלא טפופות¹¹, הגדול לפי גדלו והקטן
43 לפי קטנו, ונותן לתוך הפך. כבר בארנו, שהולכה
44 בשמאל פוסלת בדם הקדשים ובשאר העבודות,
45 ולפיכך היה מן הדין שיוליך המחטה בשמאלו וכף
46 הקטרת בימינו; אבל מפני כך המחטה, ועוד
47 שהיא חמה, אינו יכול לסבלה בשמאלו עד הארון,
48 לפיכך נוטל המחטה בימינו וכף הקטרת בשמאלו¹²,
49 ומהלך בהיכל עד שהוא מגיע לקדש הקדשים.
50 מצא הפרכת פרופה¹³. נכנס לקדש הקדשים עד
51 שהוא מגיע לארון. הגיע לארון, נותן המחטה בין
52 שני הבדים. ובבית שני, שלא היה ארון, היה
53 מניחה על אבן השתייה¹⁴. ואוחז שפת הפך בראשי
54 אצבעותיו או בשניו, ומערה הקטרת בגודלו לתוך
55 חפניו עד שמחזירה למלא חפניו כשהיתה. וזו
56 היא עבודה קשה שבמקדש. וצובר¹⁵ את הקטרת על
57 גבי הגחלים בידו לפניו במחטה, כדי שתהיה
58 הקטרת קרובה לארון ורחוקה מפניו, שלא יפנה.
59 וממתין שם עד שיתמלא הבית עשן ויוצא. והוא
60 מהלך אחרונת מעט מעט, פניו לקדש ואחריו
61 להיכל, עד שיצא מן הפרכת. ומתפלל שם בהיכל
62 אחר שיצא תפלה קצרה, שלא להביע את העם,
63 שגמא יאמרו מת בהיכל. וכך היה מתפלל: יהי רצון
64 מלפניך ה' אלהינו, שאם תהיה שנה זו שחונה
65 תהיה גשומה. ולא יסור שכט מבית יהודה. ולא
66 יהיו עמך בית ישראל צריכין לפרנסה. ואל תכנס
67 לפניה תפלת עובדי דרכים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"סדר כל המעשים שבים זה כך הוא... כשיגיעו לשחוט את התמיד פורסין סדין של בוץ כו".

וצריך להבין, מה נשתנו עבודות תרומת הדשן סידור המערכה ודישון המזבח שאינן צריכות להיעשות על-ידי הכהן הגדול אלא "מפיסין כדרך שעושין בכל יום".

ואין לומר שעבודות אלו אינן חשובות כל-כך שיעטרכו להיעשות על-ידי כהן גדול, הלא דברים קל-וחומר: "שחיתת קדשים כשרה בזרים אפילו קדשי-קדשים", ולא עוד אלא שאפילו "פר כהן-גדול של יום הכיפורים אע"פ שנאמר בו ושחט אהרן, אם שחטו זר כשר". ולעומת זאת, הרמת הדשן צריכה כהן, וכן זר שסידר את המערכה

ולפיכך כתב "שבע". ושתי הברכות שכל אדם מברך נמנות כברכה אחת, שאם לא כן הרי תשע ברכות. (בפירושו על המשנה, סוטה מ, ב - כותב רבינו סדר ברכות אחר. ראה 'תוספות יום-טוב' ו'תפארת ישראל' כאן). (72) כפי שהן סדורות בתפילת שמונה-עשרה. (73) רבינו מונה "שומע תפלה" במנין שבע הברכות, ורש"י במשנה אינו מכניסה לחשבון שמונה הברכות (רבו השיטות והגירסאות במנין הברכות, ופירושו כאן הוא לפי הגירסה שלפנינו בהלכה זו).

יום שישי י"ז טבת ה'תשפ"א

פרק רביעי

(1) יבאר סדר כל המעשים שבים הכיפורים איך היו.

1 א. סדר כל המעשים שבים זה כך הוא: פחצות
2 הלילה מפיסין² לתרומת הדשן³. ומסדירין את
3 המערכה, ומדשנין את המזבח, כדרך שעושין בכל
4 יום על הסדר שבארנו, עד שגיעו לשחיטת התמיד.
5 כשיגיעו לשחט את התמיד, פורסין סדין של בוץ⁴
6 בין כהן גדול ובין העם. ולמה של בוץ? כדי שפזיר
7 שעבודת היום בבגדי בוץ. ופושט בגדי חל, וטובל,
8 ולובש בגדי זהב, ומקדש ידיו ורגליו. ושוחט
9 בתמיד רב שנים, ומניח אחר לגמר השחיטה,
10 ומקבל הדם וזורקו על המזבח כמצותו. ואחר כך
11 נכנס להיכל ומקטיר קטרת של שחר ומטיב את
12 הגרות. ומקטיר איברי התמיד והחבתין והנסכים,
13 ככל סדר התמיד של כל יום שבארנו. ואחר התמיד
14 מקריב הפר ושבעת הכבשים של מוסף היום. ואחר
15 כך מקדש ידיו ורגליו, ופושט בגדי זהב, וטובל,
16 ולובש בגדי לבן, ומקדש ידיו ורגליו. ובא לו אצל
17 פרו. ופרו היה עומד בין האולם ולמזבח, ראשו
18 לדרום ופניו למערב, והפכה עומד במזרח ופניו
19 למערב. וסומך שתי ידיו על ראש הפר ומתודה.
20 וכך היה אומר: אגא השם, חטאתי עויתי פשעתי
21 לפניה אני וביתי. אגא השם, כפר נא לחטאים
22 ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי
23 לפניה אני וביתי. ככתוב בתורת משה עבדך לאמר:
24 כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, מפל
25 חטאתיכם לפני ה' תטהרו. ואחר כך מגריל על שני
26 השעירים, וקושר לשון של זהורית בראש המשתלח
27 ומעמידו כנגד בית שלוחו, ולנשחט כנגד בית
28 שחיטתו. ובא לו אצל פרו שניה, וסומך שתי ידיו
29 על ראשו ומתודה ודוי שני. וכך הוא אומר: אגא
30 השם, חטאתי עויתי פשעתי לפניה אני וביתי ובני
31 אהרן עם קדושיך. אגא השם, כפר נא לחטאים
32 ולעונות ולפשעים שחטאתי ושעויתי ושפשעתי
33 לפניה אני וביתי ובני אהרן עם קדושיך. ככתוב
34 בתורת משה עבדך: כי ביום הזה וגומר. ואחר כך

8 בֵּין בְּדֵי הָאָרוֹן, וְיוֹצֵא וּמְנִיחוֹ בְּהִיכָל עַל פֶּן¹⁸ הַזֶּהָב
9 שֶׁהָיָה שָׁם. וְאַחֵר כֶּף יוֹצֵא מִן הַהִיכָל, וְשׁוֹחֵט אֶת
10 הַשְּׂעִיר וּמִקְבֵּל אֶת דָּמוֹ, וְנוֹכְנֵס בּוֹ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים,
11 וּמִזֶּה מִמֶּנּוּ שָׁם שְׁמוֹנֶה הַזֵּיוֹת בֵּין בְּדֵי הָאָרוֹן, וְיוֹצֵא
12 וּמְנִיחוֹ עַל פֶּן הַזֶּהָב שְׁנֵי שְׂפֵהֵיכֵל. וְאַחֵר כֶּף נוֹטֵל
13 דָּם הַפָּר מֵעַל הַכֶּן וּמִזֶּה מִמֶּנּוּ עַל הַפִּרְכָּת כְּנָגַד
14 הָאָרוֹן שְׁמוֹנֶה הַזֵּיוֹת. וּמִנֵּיחַ דָּם הַפָּר, וְנוֹטֵל דָּם
15 הַשְּׂעִיר וּמִזֶּה מִמֶּנּוּ עַל הַפִּרְכָּת כְּנָגַד הָאָרוֹן שְׁמוֹנֶה
16 הַזֵּיוֹת. וְאַחֵר כֶּף מַעֲרָה דָּם הַפָּר לְתוֹךְ דָּם הַשְּׂעִיר,
17 וּמַחְזִיר הַכֹּל לְמוֹזָרְק שֶׁהָיָה בּוֹ דָּם הַפָּר, כְּדֵי
18 שְׂתַעְרְבוּ יָפָה יָפָה. וְעוֹמֵד לִפְנֵים מִמְּזֻבַּח הַזֶּהָב בֵּין
19 הַמְּזֻבָּח וְהַמְּנוֹרָה, וּמִתְחִיל לְהַזִּית¹⁹ מִדָּם הַתַּעֲרֹכָת
20 עַל קְרָנוֹת מִזְבַּח הַזֶּהָב, וְהוּא מְסַבֵּב וְהוֹלֵךְ וּמִזֶּה עַל
21 הַקְּרָנוֹת מִבְּחוּץ. וּמִתְחִיל מִקְרָן מְזֻרְחִית צְפוֹנִית,
22 לְצְפוֹנִית מְעֻרְבִית, לְמַעֲרְבִית דְּרוֹמִית, לְדְרוֹמִית
23 מְזֻרְחִית. וְעַל פֶּלֶן הוּא נוֹתֵן מִלְּמִשְׁן לְמַעֲלָן²⁰, חוּץ
24 מִן הָאֲחֵרוֹנָה שֶׁהָיְתָה לִפְנֵי שֶׁהוּא נוֹתֵן מִלְּמַעֲלָן
25 לְמִשְׁן, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִתְלַכְּכוּ בְּלִי²¹. וְחוּטָה הַגָּחִלִים
26 וְהָאֵפֶר שֶׁמִּמְּזֻבַּח הַזֶּהָב הֵילֵךְ וְהֵילֵךְ עַד שֶׁמִּגְלָה
27 זֶהָבוֹ, וּמִזֶּה מִדָּם הַתַּעֲרֹכָת עַל טֹהַר שֶׁל מִזְבֵּחַ שִׁבְעַת
28 פְּעָמִים בְּצַד הַדְּרוֹם, בְּמָקוֹם שֶׁשְׁלָמוֹ מִתְּנוֹת
29 קְרָנוֹתָיו. וְיוֹצֵא וְשׁוֹפֵךְ שְׁנֵי הַדָּם עַל יְסוֹד מְעֻרְבִי
30 שֶׁל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. וְאַחֵר כֶּף בָּא אֲצֵל שְׂעִיר
31 הַמִּשְׁתַּלַּח וְסוֹמֵךְ שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁוֹ וּמִתְנוֹדָה. וְכֶף
32 הוּא אוֹמֵר: אֲנִי הֵשֵׁם, חֲטָאוּ עוֹו וּפִשְׁעוּ לִפְנֵיךְ
33 עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. אֲנִי הֵשֵׁם, כִּפֹּר נָא לְחַטָּאִים
34 וְלַעֲוֹנוֹת וּלְפִשְׁעִים שֶׁחֲטָאוּ וְשָׁעוּ וּשְׁפָשְׁעוּ לִפְנֵיךְ
35 עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל. כִּפֹּתוֹב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה עֲבָדֶיךָ: כִּי
36 בַּיּוֹם הַזֶּה יִכַּפֵּר עֲלֵיכֶם וְגוֹמֵר. וְאַחֵר כֶּף מְשַׁלַּח אֶת
37 הַשְּׂעִיר לְמִדְבָּר. וּמוֹצִיא אֲמוּרֵי פֶר וְשְׂעִיר שֶׁהִכְנִיס
38 דָּמָן לִפְנֵים וְנוֹתֵן בְּכָלִי, וּמְשַׁלַּח הַשָּׂאֵר לְבֵית הַדָּשָׁן
39 לְשִׂרְפָּה. וְיוֹצֵא לְעֹזֶרֶת הַנְּשִׁים וְקוֹרֵא שָׁם אַחֵר
40 שְׂגִיעַ הַשְּׂעִיר לְמִדְבָּר. וְאַחֵר כֶּף מְקַדֵּשׁ, וּפּוֹשֵׁט
41 בְּגָדֵי לֶבֶן, וְטוֹבֵל, וְלֹבֵשׁ בְּגָדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו
42 וְרִגְלָיו. וְעוֹשֶׂה הַשְּׂעִיר הַנֶּעֱשֶׂה בְּחוּץ, שֶׁהוּא מְכַלֵּל
43 קְרָפְנוֹת מוֹסָף הַיּוֹם, וּמְקַרֵּב אֵילֹו וְאֵיל הָעֵם;
44 שְׁנֵאֵמֵר: וְיִצֵּא וְעָשָׂה אֶת עֲלֹתָ וְאֶת עֲלֹת הָעֵם.
45 וּמְקַטֵּר הָאֲמוּרִין שֶׁל פֶּר וְשְׂעִיר הַנִּשְׂרָפִין. וּמְקַרֵּב
46 תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים. וְאַחֵר כֶּף מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרִגְלָיו,
47 וּפּוֹשֵׁט בְּגָדֵי זָהָב, וְטוֹבֵל, וְלֹבֵשׁ בְּגָדֵי לֶבֶן, וּמְקַדֵּשׁ.
48 וְנוֹכְנֵס לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים וּמוֹצִיא אֶת הַכֶּף וְאֶת
49 הַמִּחְתָּה. וְאַחֵר כֶּף מְקַדֵּשׁ, וּפּוֹשֵׁט בְּגָדֵי לֶבֶן, וְטוֹבֵל,
50 וְלֹבֵשׁ בְּגָדֵי זָהָב, וּמְקַדֵּשׁ. וּמְקַטֵּר קִטְרֵת שֶׁל בֵּין
51 הָעֶרְפִּים, וּמְטִיב אֶת הַנְּרוֹת שֶׁל בֵּין הָעֶרְפִּים, כִּשְׂאֵר
52 הַיָּמִים. וְאַחֵר כֶּף מְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרִגְלָיו, וּפּוֹשֵׁט בְּגָדֵי
53 זָהָב וְלֹבֵשׁ בְּגָדֵי עֲצָמוֹ, וְיוֹצֵא לְבֵיתוֹ. וְכָל הָעֵם

"סידורה פסול". ועל-פי-זה אם שחטת התמיד ביוה"כ פ
צריכה כהן, תרומת הדשן וסידור המערכה על-אחת-כמה-
וכמה!

ולאידך, אם עבודות אלו אינן מוכרחות כה"ג דווקא, מדוע
תצטרך שחטת התמיד להיעשות בידי כהן-גדול?

(על-פי "זין מלכות" ספר עבודה סימן טז)

(2 מטילים גורל. (3) אחר חצות הלילה מוריד כהן קצת מן
הדשן שעל המזבח ומניחו לא רחוק מן המזבח וזה נקרא
תרומת הדשן. מדברי רבינו יוצא, שתרומת הדשן ביום
הכיפורים כשרה בכהן הדיוט (=לא כהן גדול) ומה שכתב
למעלה בפרק א הלכה ב "הכל עשוי בכהן גדול" זה
בעבודת היום בלבד, אבל לא בתרומת הדשן הנעשית
בלילה (רמב"ן במלחמות בתחילת מסכת יומא ראה בעל
המאור שם). (4) של פשתן, משנה שם. "ולמה של בויץ?
כדי שיכיר, שעבודת היום בבגדי בויץ" (גמרא שם לא:).
(5) בזמן שהוא מקטיר את הקטורת בקודש הקדשים, שהרי
הקטרה זו מקומה בין שחטת הפר ובין הזיית דמו.
(6) שורת מרצפות (בלטות). (7) בזמן שכהן גדול מקטיר
הקטורת אסור לכל אדם להכנס להיכל. (8) בערב יום
הכיפורים כותשים שנית את הקטורת הדקה העומדת
להקטרה למחרת (כריתות ו:). (9) ראשי אצבעות היד
נוגעות בכף היד. (10) בין האצבעות וכף היד מפסיקה
כמות ניכרת של קטרת. (11) האצבעות מרוחקות קצת מכף
היד, כאילו צפות, (רש"י שם מח.), בערוך פירש: מידה
נכונה ומדויקת. וכדבריו משמע במנחות ז. שאמרו "בביסה
טפופה" ושם קשה לפרש כרש"י. (12) ואף על פי שהולכת
דם בשמאל פוסלת מן התורה (שהרי רק בהולכת איברים
לכבש אמר אביי בזבחים כד: ששמאל אינה פוסלת מן
התורה), הולכת הקטורת בשמאל פסולה רק מדרבנן וביום
הכיפורים לא גזרו, מפני חולשתו של כהן גדול (כסף
משנה). (13) מקופלת קצת מן הצד והקיפולים מחוברים
בקרסים, משנה שם נב: ותנא קמא אומר שהיו שתי פרוכות,
וכן כתב רבינו בפרק ד מהלכות בית הבחירה הלכה ב.
אולם שם המדובר בבית שני, אבל בבית ראשון הבדילה בין
היכל לקודש הקדשים חומה שעובייה אמה, ונגד הפתח
הייתה פרוכת אחת (שם נד.) ורבינו בבית ראשון מדבר,
שהרי מסיים "עד שהוא מגיע לארון" ובבית שני לא היה
ארון. (14) שנינו (שם נג:): "אבן הייתה שם (בקדש
הקדשים) מימות נביאים ראשונים ושתייה הייתה נקראת".
(15) פירוש, אינו מפזר את הקטורת, אלא צובר שכבה עבה
(כרייתא שם יט:) היינו קרובה יותר לארון.

1 ב. בִּשְׁעַת הַקִּטְרֵת הַקִּטְרֵת¹⁶ בְּקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים כָּל הָעָם
2 פּוֹרְשִׁים מִן הַהִיכָל בְּלִבָּד, וְאֵינָן פּוֹרְשִׁים מִבֵּין
3 הָאוֹלָם וְלַמְּזֻבָּח¹⁷; שְׂאִין פּוֹרְשִׁים מִבֵּין הָאוֹלָם
4 וְלַמְּזֻבָּח אֲלֹא בִּשְׁעַת הַקִּטְרָה בְּהִיכָל כָּל יוֹם וּבִשְׁעַת
5 מִתֵּן דָּמִים בְּהִיכָל, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תָּמִידִין.
6 וְאַחֵר כֶּף נוֹטֵל דָּם הַפָּר מִזֶּה שֶׁהוּא מְנַדְּדוֹ, וְנוֹכְנֵס
7 בּוֹ לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים, וּמִזֶּה מִמֶּנּוּ שָׁם שְׁמוֹנֶה הַזֵּיוֹת

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי י"ז טבת – ספר עבודה – הלכות עבודת יוה"כ קלג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

1 מְלִיץ אוֹתוֹ עַד בֵּיתוֹ. וַיּוֹם טוֹב הָיָה עוֹשֶׂה עַל שְׂעִצָּא
2 בְּשָׁלוֹם מִן הַקֹּדֶשׁ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"ויו"ט היה עושה על שיצא בשלום.."

ומקורו במשנה יומא (פ"ז מ"ד), וכתבו המפרשים שסיבת הגירסא "על שיצא" ולא כגירסא אחרת במשנה "בשעה שיצא", היא - שאין יכול לעשות יו"ט בשעה שיוצא שהיא עדיין יוהכ"פ, אלא רק למחרת. אבל כבר הקשו על כך, שאפשר שהיה נמשך עד הערב אחר הטבת הנרות כו' באופן שכשהגיע לביתו היה לילה, וא"כ אפשר לגרוס "בשעה שיצא".

ונראה לומר, ששתי הגירסאות תלויות בשני הטעמים בסיבת היו"ט שהיה עושה הכהן הגדול. האם הוא בתור הודאה על שיצא ממקום סכנה, על-דרך "ארבעה שצריכים להודות כו'", שהרי אם לא היה ראוי לא היה יוצא בחיים, ולכן לא האריך בתפילתו כדי שלא להבעית את ישראל, או שהוא מצד שנתרצו מעשיו לפני ה' ברוך-הוא ויצא בשלום.

ובהתאם לזה, הן שתי הגירסאות "על שיצא" או "בשעה שיצא". הגורסים "בשעה שיצא" הוא כטעם על שנתרצתה עבודתו, והיו"ט הוא בהמשך ליוהכ"פ שמכפר עוונותיהם של ישראל. אבל הגורסים "על שיצא", סוברים שטעם היו"ט הוא על שלא אירע מוות לכה"ג.

(16 כתוב בתורה (ויקרא טז, יז): "וכל אדם לא יהיה באוהל מועד בבואו לכפר בקודש עד צאתו", פירוש, שלא יהיה שם אדם בשעה שהכהן הגדול נמצא בקדשי הקדשים, והיכל בבית המקדש הוא כאוהל מועד שבמשכן. (17 בין האולם למזבח עשרים ושתיים אמות. והאולם עצמו, שהוא כעין פרוזדור להיכל, רחבו מן המזבח למערב אחת עשרה אמה. ומשמיענו רבינו שמה ששינו במסכת כלים פרק א משנה ט "פורשים מבין האולם למזבח בשעת הקטרה" הכוונה בשעת הקטרת הקטורת בכל יום בהיכל, אבל בהקטרה בקודש הקדשים פורשים רק מן ההיכל בלבד, ולא מבין האולם למזבח. (18 בסיס. (19 רצונו לומר לתת הדם באצבע ולא הזאה ממש מרחוק. וכן יש לפרש "ומזה" לקמן. (20 מתחיל להזות למטה וממשיך ועולה למעלה. (21 מכיוון שהקרן היא לפניו ממש אינו יכול לצדד אצבעותיו כלפי מטה כמו בהזיות המרוחקות ואוחזן כלפי מעלה ואם ימשוך את ההזאה מלמעלה למטה במצב זה, יזוב הדם לשרוול כותנתו.

פֶּרֶק חֲמִישִׁי

(1 יבאר אם הקדים מעשה לחבירו בבגד לבן בפנים, ודין הקדים דם השעיר לדם הפר.

3 א. כָּל עֲבוֹדוֹת² שְׁעוֹבֵד בְּבִגְדֵי לָבָן בְּפָנִים בְּהִיכָל³
4 צָרִיךְ לַעֲשׂוֹתָן עַל הַסֹּדֶר שֶׁבִּאֲרָנוּ, וְאִם הַקֹּדֶשׁ בְּהֵן⁴
5 מַעֲשֶׂה לַחֲבֵרוֹ - לֹא עֹשֶׂה כָּלוּם.

(2 משנה יומא ס. וכפירושו של ר' יהודה בברייתא שם. (3 בברייתא שם נאמר: "בדברים הנעשים בבגדי לבן מבפנים". ופירש רש"י, שהכוונה לקודש הקדשים, אבל בדברים הנעשים בהיכל אין שינוי סדר פוסל. אולם מדברי רבינו כאן יוצא שהוא מפרש "מבפנים" היינו היכל. ובלחם-משנה הקשה, הרי בזבחים מ. אמרו שלר' יהודה סדר הזאות אינו מעכב, והרי אין הזאות בעזרה? (וביומא מ. אמרו, שלר' יהודה אם הקדים דם הפר במזבח לדם השעיר בהיכל - כשר). ולא מצא יישוב לקושיא זו, ואומר שטעות סופר בדברי רבינו, וצ"ל "לפנים מן ההיכל", כלומר, בקודש הקדשים. (4 אבל עבודות שמחוץ להיכל, או לקודש הקדשים, כגון הגרלה, וידוי ושפיכת שירי הדם, אע"פ שהם נעשים בבגדי לבן (בארבעה בגדים) אין הסדר מעכב.

6 ב. קִטְרֵת שֶׁחֲפָנָה⁵ קָדֶם שְׁחִיטַת הַפָּר - לֹא עֹשֶׂה⁶
7 כָּלוּם. אָף עַל פִּי שֶׁהֲחִפְנָה בְּעִזָּרָה, צָרָךְ פָּנִים⁷
8 בְּעִבּוֹדוֹת פָּנִים⁸ הִיא. וְכֵן שְׁעִיר שֶׁשְׁחָטוֹ⁹ קָדֶם מִתֵּן⁹
9 דָּמּוֹ שֶׁל פָּר - לֹא עֹשֶׂה כָּלוּם⁸. אָף עַל פִּי⁹
10 שֶׁשְׁחִיטָה בְּעִזָּרָה, הָרִי דָּמוֹ נִכְנָס לְפָנִים⁹.

(5 מימרא של רב חנינא שם. (6 נימוק זה אמרו שם לפי דעת ר' יהודה, שרבינו פוסק כמותו. מכאן שדעת רבינו שהתורה הקפידה לא רק שלא יאחר עבודות פנים אלא גם שלא יקדימן, שאם לא כן היה עליו לנמק שהשחיטה היא צורך פנים. אבל בתוספות ישנים שם ס. ד"ה אבל, כתבו, שאם הקדימן - כשר. ולפי שיטתם, הפסול כאן הוא מפני שהשחיטה היא צורך פנים. (7 מימרא של עולא, שם סא. (8 כלומר, יזה דם הפר וישחוט שעיר אחר. (9 כלומר, ולפיכך השחיטה היא צורך פנים. בגמרא שם לא נמצא נימוק זה ואין אנו צריכים לו כאן, שהרי אפילו אם השחיטה דינה כעבודת חוץ לא עשה כלום, מפני שאיחר מתן דם הפר בקודש הקדשים, כמו שאמרו ביומא, שאם הקדים מתנות דם הפר שבהיכל למתנות דם השעיר בקודש הקדשים - פסול, ואע"פ שמתנות הפר הם דברים הנעשים מחוץ (ראה למעלה הערה ב גירסת הלחם-משנה, וראה תוספות ישנים שם מ. ד"ה נהי).

11 ג. אֵיל וְשְׁעִיר הַמִּסְפִּין שֶׁעֹשֶׂה אוֹתָן קָדֶם עֲבוֹדַת¹¹
12 הַיּוֹם¹⁰ - אֵינָן כָּלוּם¹¹.

(10 פירוש, לפני הזאת דם הפר והשעיר, וזמנם אחר ההזאה ולפני הקטרת אימוריהם (ראה למעלה סוף פ"ד). (11 יעשה עבודות היום, וישחוט איל ושעיר מוסף אחרים. ואע"פ שהם דברים הנעשים בחוץ, נפסלו מפני שהזאת דם הפר והשעיר דברים הנעשים בפנים הם (ראה ההערה הקודמת). לפלא, שרבינו השמיט כאן את אילו של כהן גדול, והרי בסוף פ"ד פסק שזמנו אחר עבודות היום. וצ"ע.

13 ד. הַקֹּדֶשׁ דָּם הַשְּׁעִיר¹² לְדָם הַפָּר בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדֶשׁ¹³
14 קָדֶם שְׂגִמְרוֹ¹³ עֲבוֹדָתוֹ - יִזָּה מִדָּם הַפָּר כְּמִצְוָתוֹ¹⁴,
15 וְאַחֲרָיָהּ יָבִיא שְׁעִיר אֲחֵר וְיִשְׁחַט אוֹתוֹ וְיִזָּה מִדָּמוֹ¹⁵
16 בְּקֹדֶשׁ הַקֹּדֶשׁ כְּמִצְוָתוֹ, וְיִפְסֹל הָרֵאשׁוֹן. הַקֹּדֶשׁ דָּם¹⁶

26) שם סא: מחלוקת ר' שמעון ורבנן, ופסק כרבנן.
27) כתוב בתורה: "והשורף אותם יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים" (ויקרא טז, כח). (28) ראה למעלה פ, ג ה"ז הערה מח. והפר שדמו נשפך נשורף בעזרה (ראה פ"ז מהלכות מעשה הקרבנות ה"ד).

י. נתעבר לו²⁹ דם הפר בדם השעיר קדם שִׁיגְמֹר
ההִזְיוֹת - נוֹתֵן אֶחָת לְמַעְלָה וְשֹׁבַע לְמַטָּה לְשֵׁם
פֶּרֶס³⁰, וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן אֶחָת לְמַעְלָה וְשֹׁבַע לְמַטָּה לְשֵׁם
שְׁעִיר. נִתְעַבְּרוּ בְּמִתְּנָה אַחֲרוֹנָה³¹ - נוֹתֵן אֶחָת
לְמַטָּה³² לְשֵׁם פֶּרֶס, וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן אֶחָת לְמַעְלָה וְשֹׁבַע
לְמַטָּה לְשֵׁם שְׁעִיר.

29) מימרא של ר' ירמיה, שם נו. (30) המדובר כשנתעברו
אחר שנתן דם הפר בקודש הקדשים. ומה שאמר אחת
למעלה ושבע למטה, הכוונה להזאות שעל הפרוכת. אבל
כשנתעברו לפני כן, הרי שחט את השעיר לפני מתן דם הפר
בקודש הקדשים ופסול (ראה למעלה הלכה ב), ולפיכך דייק
רבנן, וכתב: "קודם שיגמור ההזאות" (כסף-משנה בשם
הר"י קורקוס). ורש"י שם פירש: קודם שנתן בפנים כלום.
ובתוספות שם תמחו על פירושו זה. (31) פירוש, שנתן על
הפרוכת מדם הפר, אחת למעלה ושבע למטה (רש"י גורס
"במתנות האחרונות", ופירש שנתן מדם הפר אחת למעלה
ונתעברו הדמים). כך היא גירסתו בגמרא שם נו:
(ורש"י גורס: שבע למטה).

יא. נִתְחַלְפוּ³³ הַכּוֹסוֹת וְלֹא יָדַע אִי זֶה הוּא כּוֹס דָּם
הַפֶּר וְאִי זֶה הוּא כּוֹס דָּם הַשְּׁעִיר - נוֹתֵן מֵאֶחָד מֵהֶן
אֶחָת לְמַעְלָה וְשֹׁבַע לְמַטָּה, וְנוֹתֵן מִן הַשְּׁנַי אֶחָת
לְמַעְלָה וְשֹׁבַע לְמַטָּה, (וְחוֹזֵר וְנוֹתֵן מִן הָרִאשׁוֹן³⁴
אֶחָת לְמַעְלָה וְשֹׁבַע לְמַטָּה). נִמְצָא מִכָּל מְקוֹם שֶׁנֶּתֶן
מִדָּם הַפֶּר וְאֶחָד מִדָּם הַשְּׁעִיר.

33) שם. (34) שמא הכוס הראשונה היא מדם השעיר,
והזה אותו לפני דם הפר, ולכן חוזר ומוזה ממנו עוד פעם
אחר הזאת דם הפר, ראה למעלה ה"ד (למחוק את הסוגריים
הסובבים בבא זו בטעות. לעיני בעל כסף-משנה היתה
גירסא עם תוספת מוטעית: "והוזר ונותן מן השני, אחת
למעלה ושבע למטה". ועל תוספת זו אמר: וצריך למוחק, אלא
הבבא "והוזר ונותן מן הראשון" נשארת. ומי שרשם
את הסוגריים, טעה בדברי הכסף-משנה).

יב. קָבַל דָּם הַפֶּר בְּשֵׁמִי כּוֹסוֹת, וְקָבַל דָּם הַשְּׁעִיר
בְּשֵׁמִי כּוֹסוֹת, וְנִתְעַבְּרוּ³⁵ מִקְצַת הַכּוֹסוֹת³⁶ וְלֹא נִוָּדַע
כּוֹס דָּם הַפֶּר מִכּוֹס דָּם הַשְּׁעִיר - הֲרִי זֶה מִזֶּה כָּל
הַהִזְיוֹת כְּמִצְוֹתָן מִן הַכּוֹסוֹת שֶׁלֹּא נִתְעַבְּרוּ, וְשׁוּפָה
שְׁיָרֵי אֵלּוּ שֶׁהִזָּה מֵהֶן עַל הַיְסוֹד בְּמִצְוָה, וְאוֹתָן
הַכּוֹסוֹת שֶׁנִּתְעַבְּרוּ יִשְׁפְּכוּ לְאַמָּה³⁷.

35) שם. (36) כלומר, שתי כוסות הוא מכיר איזו דם הפר
ואיזו דם השעיר, ושתי האחרות נתחלפו לו, ואינו יודע
איזוהי דם הפר ואיזוהי דם השעיר (ורש"י פירש שהדמים
מעצמם נתעברו, ולשון הגמרא מוכיחה כפירושו, שאמרו:

1 הַשְּׁעִיר לְדָם הַפֶּר בְּמִתְּנָה שֶׁבְּהִיכָל עַל הַפְּרִכָּה -
2 יְחִזֵּר וְיִזָּה מִדָּם הַשְּׁעִיר פַּעַם שְׁנִיָּה לְאַחַר דָּם הַפֶּר¹⁵.

12) משנה שם ס. (13) כלומר, אע"פ שהתחיל להזות דם
הפר אלא שלא גמר את כל ההזאות, והפסיק והזה דם
השעיר - פסול. (14) תיבה זו הוסיף רבינו מדעתו, ואינה
במשנה. והתכוון לומר שאינו מתחיל ממקום שפסק אלא
נותן כל ההזאות כאילו לא נתן כלום. פסק כסתם משנה,
ולא כר' אלעזר ור' שמעון בברייתא שם סא. וסובר שדין
הקדים כדין נשפך (ראה לקמן בהלכה הסמוכה).
(15) ואע"פ ששינוי הסדר אינו פוסל בהיכל (ראה למעלה
הערה ב), צריך להזות לכתחילה, ורק בדיעבד אם לא חזר
והזה - כשר (לחם-משנה בהלכה א). ולמה אינו כך בדין
הקודם? מפני ששם הקדים שחיטת השעיר לפני מתן דם
הפר בקודש הקדשים, וזה אי אפשר לתקן, ולפיכך נפסל
השעיר הראשון ומביאים אחר במקומו.

3 ה. נִשְׁפָּף הַדָּם¹⁶ עַד שֶׁלֹּא גָמַר מִתְּנָה שֶׁבְּקֹדֶשׁ
4 הַקְּדָשִׁים - יָבִיא דָּם אַחֶר¹⁷ וְיִחְזֹר וְיִזָּה בְּתַחֲלָה
5 בְּקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים.

16) משנה שם ס. (17) פירוש, ישחוט בהמה אחרת.

6 ו. גָּמַר¹⁸ מִתְּנָה שֶׁבְּקֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים וְהִתְחִיל בְּמִתְּנָה
7 שֶׁבְּהִיכָל וְנִשְׁפָּף הַדָּם עַד שֶׁלֹּא גָמַר - יָבִיא דָּם אַחֶר
8 וְיִתְחִיל מִתְּחִלַּת הַזִּיּוֹת שֶׁבְּהִיכָל¹⁹.

18) שם. (19) אבל אינו צריך לחזור ולהזות בקודש
הקדשים, מפני שהן כפרה בפני עצמה ונעשתה כמצוותה
(ראה בהלכה הסמוכה).

9 ז. גָּמַר²⁰ מִתְּנָה שֶׁבְּהִיכָל וְהִתְחִיל לְתֵן עַל מִזְבֵּחַ
10 הַזֶּהָב וְנִשְׁפָּף הַדָּם עַד שֶׁלֹּא גָמַר - יָבִיא דָּם אַחֶר
11 וּמִתְחִיל מִתְּחִלַּת מִתְּנָה הַמִּזְבֵּחַ. שֶׁכֵּן כִּפְּרָה בְּפָנָי
12 עֲצָמָן הֵן²¹.

20) שם. (21) ולפיכך אין אחד מעכב את השני.

13 ח. גָּמַר מִתְּנָה הַמִּזְבֵּחַ וְאַחֶר כֶּף נִשְׁפָּף הַדָּם - אִינוּ
14 צָרִיךְ לְהִבִּיא דָּם אַחֶר; שֶׁשְּׂפִיכַת הַשְּׁיָרִים עַל מִזְבֵּחַ
15 הַחִיצוֹן אֵינָה מְעַכֶּבֶת²². וְאִם דָּם הַפֶּר הוּא שֶׁנִּשְׁפָּף
16 קֹדֶם שִׁיגְמֹר כָּל הַמִּתְּנָה²³ - הֲרִי זֶה מִבִּיא פֶּר אַחֶר,
17 וְיִחְפֹּן קְטֹרֶת פַּעַם שְׁנִיָּה קֹדֶם²⁴ שְׁחִיטַת הַפֶּר, וְיִקְטִיר
18 הַקְּטֹרֶת, וְאַחֶר כֶּף יָבִיא דָמוֹ וְיִזָּה מִמֶּנּוּ²⁵.

22) שם סא. ברייתא ומשנה זבחים מז. (23) אפילו אם נתן
כבר המתנות בקודש הקדשים ועל הפרוכת, ולא נתן כל
המתנות על מזבח הזהב. (24) הכסף-משנה מגיה "אחר",
שהרי למעלה בהלכה ב כתב: קטורת שחפנה קודם שחיטת
הפר לא עשה כלום. (25) לפי הסדר של הפר הראשון,
שהקטורת קודמת להזאות. ובהלכות ה, ו, ז המדובר בדם
השעיר.

19 ט. וְאִין²⁶ מְטַמֵּא בְּגָדִים²⁷ וְאִין נִשְׂרָף בְּבֵית הַדִּשָּׁן²⁸
20 אֶלָּא הַפֶּר הַזֶּה הָאֶחָד שֶׁבּוֹ נִגְמְרָה הַפְּסָחָה.

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום שישי י"ז טבת - ספר עבודה - הלכות עבודת יוה"כ קלה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

25 עד שִׁסְתָּאבוּ, וַיִּמְכְּרוּ וַיִּפְּלוּ דְמִיָּהּ לְנִדְבָהּ. וְכֵן אִם
26 נִמְצְאוּ הָרָאוּשִׁים קֹדֶם שִׁיקְרָבוּ אֵלָיו - יִקְרָבוּ
27 הָרָאוּשִׁים⁵¹, וַיִּרְעוּ הַשְּׂנִיִּים עַד שִׁיפֹל בִּהֶן מוֹם,
28 וַיִּפְּלוּ דְמִיָּהּ לְנִדְבָהּ. שְׁאִין חֲטָאת הַצִּבּוֹר מֵתָה.

(50) ברייתא שם נ: כר' אליעזר ור' שמעון, נגד דעת ר' יהודה האומר: ימותו. (51) כרב, ראה הלכה טו, והערה מז.

29 יז. הַמוֹם פּוֹסֵל⁵² בְּשַׁעֲרֵי הַמִּשְׁתַּלָּח, אֶפְלוּ מוֹם
30 עוֹבֵר⁵³. וְכֵן אִם נַעֲשֶׂה מַחֲסֵר זִמְן⁵⁴ - נִפְסֵל⁵⁵. כְּגוֹן
31 שֶׁנִּשְׁחַטָּה אָמוֹ לַחֲוֵלָה בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים. שְׁדִּחְתָּו
32 לַעֲזָאזֵל הִיא שְׁחִיטָתוֹ⁵⁶.

(52) שם סג: (53) שיתרפא אחר זמן. (54) עכשיו אינו ראוי, וכשיעבור זמן מסויים יהיה ראוי. (55) שם. (56) והתורה אמרה (ויקרא כא, כח): "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד", ולפיכך הוא מחוסר זמן, דברי רבא שם סד. [והמדובר כשנשחטה אמו אחרי ההגדלה, כי אם נשחטה לפני כן אין אנו צריכים לריבוי מיוחד לשעיר המשתלח מהכתוב קרבן לה', שהרי הוא פסול מפני ששני השעירים צריכים להיות ראויים לה', היינו לקרבן חטאת, ראה שם בגמרא סג:].

33 יח. הִיָּה טְרֵפָה - פֶּסוּל; שְׁנַאֲמַר: יַעֲמֵד חַי⁵⁷.

(57) וטריפה אינה חיה. דין זה מקורו בחולין יא: ושם נימק: מפני שאין הגורל קובע לעזאזל אלא את הראוי לה', וטריפה פסולה לקרבן. ורבינו הוסיף נימוקו, מפני שהטעם שאמרו בגמרא, כוחו יפה בנטרף לפני ההגדלה בלבד, ומן הכתוב אנו לומדים שאפילו אם נטרף אחרי ההגדלה - נפסל. (משנה-למלך). מפרשי הרמב"ם לא מצאו מקור לדרשה זו, ונראה שמדעת עצמו למד זאת מהכתוב המובא.

34 יט. חֵלָה⁵⁸ הַשֹּׁעִיר וְאִין יָכוֹל לְהֵלֵךְ - מְרַכִּיבוֹ עַל
35 כֶּתֶפוֹ, וְאֶפְלוּ בְּשֶׁבֶת.

(58) שם סו:

36 כ. חֵלָה הַמִּשְׁלָח⁵⁹ - הָרִי זֶה מִשְׁלָחוֹ בִּיד אַחֵר⁶⁰.

(59) שם. (60) אע"פ שלא הוזמן לכך מאתמול. ראה פ"ג הלכה ז.

37 כא. נִטְמָא⁶¹ הַמִּשְׁלָח - הָרִי זֶה נִכְנָס לַמִּקְדָּשׁ⁶²
38 וְנוֹטְלוֹ וַיִּזְעַא; שְׁנַאֲמַר: בִּיד אִישׁ עֵתִי הַמִּדְבָּרָה -
39 בִּיד זֶה שֶׁהוֹכֵן, אֶפְלוּ נִטְמָא.

(61) שם. (62) ואע"פ שטמא הנכנס למקדש חייב כרת, אין שולחים את השעיר בידי אחר טהור. שם דרשו דין זה מהכתוב.

40 כב. דִּחְפוּ וְנִפֹּל הַשֹּׁעִיר וְלֹא מֵת - יֵרֵד אַחֲרָיו
41 וַיִּמִּיתֵנוּ⁶³ בְּכָל דְּבַר שְׁמִמִּיתוֹ. וְאִיבָרִי שֹׁעִיר זֶה
42 מִתְרִין בִּהְנִיָּה⁶⁴.

(63) שם. (64) שם סז. מחלוקת בין רב ושמואל, ורבא

"מקצת דמים" נתערבו, ולא אמרו "מקצת כוסות". וכנראה גירסא אחרת היתה לפני רבינו. (37) כעין מרוב היה באמצע רצפת העזרה, שלתוכה שופכים את הדמים שנפסלו, והם יוצאים לחוץ דרך חור שבכותל העזרה. כרב פפא, שהכוסות שנתערבו אין עליהם דין שיריים הנשפכים על היסוד, מפני שאינן ראויות למזבח.

1 יג. פֶּרֶס³⁸ יוֹם הַכַּפּוּרִים, אָף עַל פִּי שְׂפֵהָן גְּדוֹל קוֹנָה
2 מִשְׁלוֹ, שְׁנַאֲמַר: פֶּר הַחֲטָאת אֲשֶׁר לוֹ - הַמָּקוֹם
3 הַפָּקִיר מְמוֹנָו בּוֹ לְכָל אֲחִיו הַפְּהִינִים; שְׁאֵלוֹ לֹא הָיָה
4 לָהֶן בּוֹ שְׁתַּפּוֹת - לֹא הָיוּ מִתַּכַּפְּרִין בּוֹ. לְפִיכָךְ, אִם
5 מֵת בִּהֶן גְּדוֹל קֹדֶם שִׁשְׁחַט הֶפֶר - הַפֶּהן שְׁעוֹמֵד
6 תַּחְתּוֹ אֵינוֹ מִבְּיֵא פֶר אַחֵר, אֶלָּא שׁוֹחֵט אֶת שֵׁל
7 רֵאשׁוֹן. וְאֵינוֹ חֲטָאת שְׁמִתּוֹ בְּעֻלָּיָה שְׁתַּמּוּת³⁹, שְׁאִין
8 חֲטָאת הָרִבִּים מֵתָה. שְׁחַט אֶת הֶפֶר וּמֵת קֹדֶם שִׁכַּפֵּר
9 בְּדָמוֹ - הַפֶּהן הָאֲחֵר נִכְנָס בְּדָם זֶה וּמִכַּפֵּר בּוֹ⁴⁰.

(38) שם נא: (39) ראה פרק ד מהלכות פסולי המוקדשים הלכה א. (40) שם מט: נחלקו ר' חנינא וריש לקיש בדין זה, ופסק רבינו כריש לקיש, מפני שרב אשי (שם נ.) סובר כמותו.

10 יד. שְׁנֵי שֹׁעִירֵי יוֹם הַכַּפּוּרִים⁴¹ מִצֹּתָן שִׁיָּהוּ שְׁוִין
11 בְּמִרְאָה⁴² וּבְקוֹמָה⁴³ וּבְדָמִים⁴⁴, וּלְקִיָּתָן כְּאַחַת. אָף
12 עַל פִּי שְׁאִינָן שְׁוִין - כְּשִׁרִין⁴⁵. לָקַח אֶחָד מֵהֶן הַיּוֹם
13 וְאֶחָד לְמָחָר - כְּשִׁרִים.

(41) משנה שם סב. (42) שלא יהיה אחד שחור והשני לבן. (43) שלא יהיה אחד גבוה מהשני. (44) שיהיה מחירם שוה. בגמרא שם: דרשו דין זה מהכתוב. (45) שם.

14 טו. מֵת אֶחָד מֵהֶן⁴⁶: אִם עַד שֶׁלֹּא הִגְרִיל מֵת - יִקַּח
15 זֶזֶג לְשָׁנִי; וְאִם מִשְׁהִגְרִיל מֵת - יָבִיא שְׁנַיִם וְיִגְרִיל
16 עֲלֵיהֶן בַּתַּחֲלָה⁴⁷. וְרוֹאֶה אִי זֶהוּ שְׁמֵת: אִם הָיָה שֵׁל
17 שֵׁם - אוֹמֵר: זֶה שֶׁעֲלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לְשֵׁם יִתְקַיֵּם
18 תַּחְתּוֹ; וְאִם הָיָה הַמֵּת שֵׁל עֲזָאזֵל - יֹאמֵר: זֶה
19 שֶׁעֲלָה עָלָיו הַגּוֹרֵל לַעֲזָאזֵל - יִתְקַיֵּם תַּחְתּוֹ. וְהַשְּׂנִי
20 מִן הַשְּׂנִיִּים שֶׁהִגְרִיל עָלָיו בְּסוּף⁴⁸ - יִרְעָה עַד שִׁיפֹל
21 בּוֹ מוֹם, וַיִּמְכְּרוּ וַיִּפְּלוּ דְמִיָּהּ לְנִדְבָהּ⁴⁹; שְׁאִין חֲטָאת
22 הַצִּבּוֹר מֵתָה.

(46) משנה שם. (47) כמו בהגדלה ראשונה. (48) במשנה כתוב: "והשני ירעה", ורבינו הוסיף: "מן השנים שהגדיל עליהם בסוף". בגמרא שם, נחלקו רב ור' יוחנן בדבר איזה מהם קרב ואיזה רועה. רב אומר: השני שבזוג ראשון יקרב, והשני שבזוג שני ירעה. ור' יוחנן אומר להיפך, ופסק רבינו כרב בניגוד למקובל, רב ור' יוחנן הלכה כר' יוחנן (ביצה ד.). וכן פסק בפ"ג מהלכות פסולי המוקדשים הלכה כג, ראה הערה שם (ראה לחם-משנה). (49) ראה שם פרק ד הלכה א, והערה שם.

23 טז. פֶּר וְשֹׁעִיר⁵⁰ שֵׁל יוֹם הַכַּפּוּרִים שְׁאֶבְדוּ, וְהַפְּרִישׁ
24 אַחֲרֵיהֶם תַּחְתֵּיהֶן וְקָרְבוּ, וְנִמְצְאוּ הָרָאוּשִׁים - יִרְעוּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הדבר, למה לא כתב שזה ספק, כמו שכתב בדינים שבהלכה כח (כסף-משנה).

- 16 כח. חֶפֶן בְּרֹאשִׁי אֶצְבְּעוֹתַי, או מִן הַצִּדִּין, או
17 מִמִּטָּה לְמַעַלָּה⁷⁹, או שְׁחָפֶן בִּידוֹ זוּ וּבִידוֹ זוּ וְקָרַב
18 זוּ לְזוֹ⁸⁰, או שֶׁנִּתְפָּזָה קִטְרֶת מִיָּדוֹ עַל הָאָרֶץ
19 וְאֶסְפָּה⁸¹, או שְׁחָפֶן חֲבֵרוֹ וְנָתַן לְחֻפְנֵי⁸², או שְׁחָפֶן
20 וְנָכַס שְׁנֵי בָמָה שְׁחָפֶן רֹאשׁוֹ⁸³ - כָּל אֵלּוּ סָפֵק,
21 וְלֹא יִקְטִיר, וְאִם הִקְטִיר - הִרְצָה.

(79) החפינה הנכונה היא כשגב יד הכהן על הקטורת, ומוליכה בלחיצה כשאצבעותיו פשוטות, והקטורת נכנסת לכף ידו. ואם תחב אצבעותיו לתוך הקטורת והעלה לכף ידו - פסולה. (80) שלשה דינים אלה הן בעיות שלא נפשטו (שם מז:). (81) בעיא שלא נפשטה - שם מח. (82) שם מט. (83) שם. בגמרא אמרו שהבעיא היא רק לדעת הסוברים שהכהן הגדול אינו חופן שנית את הקטורת בקודש הקדשים, ומכיון שרבינו פסק (למעלה פ"ד ה"א) שחוזר וחופן אין שם בעיא כלל, אלא מחלוקת רב פפא ורב הונא בריה דרב יהושע. ורבינו לא הכריע כאן הלכה כמי, ולכן אמר שהוא ספק. ראה לחם-משנה.

סְלִיקוּ לָהּ הַלְכוֹת עֲבוֹדַת יוֹם הַפְּעוּרִים בְּסִיעָתָא דְשִׁמְיָא

הלכות מעילה

- 22 יֵשׁ בְּכֻלָּן שְׁלֹשׁ מִצְוֹת: אַחַת מִצְוַת עֲשֵׂה, וּשְׁתַּיִם
23 מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה, וְזֶה הוּא פֶרֶטָן: (א) לְשֵׁלֶם הַמוֹעֵל
24 אֲשֶׁר חָטָא בְּתוֹסַפַּת חֹמֶשׁ וְקָרְבָן. וְזֶהוּ דִּין הַמוֹעֵל.
25 (ב) שְׁלֹא לַעֲבֹד בְּקֳדָשִׁים. (ג) שְׁלֹא לִגְזֹז קֳדָשִׁים.
26 וּבְאִוָּר מִצְוֹת אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ:

פרק ראשון

- 27 (1) יבאר שאסור ליהנות מקדשי השם והנהנה מהם מעל, ואם מעל במזיד או בשוגג.
28 א. אֲסוּר לְהִדְיוֹט² לְהִנּוֹת מִקְדָּשֵׁי הַשֵּׁם³, בֵּין
29 מִדְּבָרִים הַקְּרִבִּין עַל גְּפֵי הַמִּזְבֵּחַ בֵּין מִקְדָּשֵׁי בֶדֶק
30 הַבֵּית⁴. וְכָל הַנִּהְנֶה בְּשִׁנָּה פְּרוּטָה⁵ מִקְדָּשֵׁי הַשֵּׁם -
31 מַעֲלָה.

(2) המונח "הדיוט" כולל כאן כל אדם מישראל. כי לגבי ה' כולם הדיוטות. (3) זה מבואר בתורה (ויקרא ה, יד-טז). (4) משנה, מעילה טו, א. דברים שהם רכוש הקדש ועומדים להשתמש בהם לצרכי תיקונים או שיפורים בבנין המקדש וכדומה, נקראים קדשי בדק הבית. (5) משנה, שם יח, א. הפרוטה היא המטבע הקטנה ביותר בזמן חכמי התלמוד, ופחות משווה פרוטה נידון כחסר ערך. לקמן פ"ז ה"ח וה"ט, כותב רבינו, שפטור רק מקרבן ומהוספת חומש, אבל עבר על איסור תורה ומחויב להחזיר את הקרן. (6) מלשון הכתוב (שם, יד): "ומעלה בו מעל".

- 32 ב. דְּבָרִים שֶׁהִתְרוּ בְּאִכְלֵיהֶם⁷ מִן הַקְּרִבָּנוֹת, כְּגוֹן בָּשָׂר
33 חֲסֵאת וְאֶשֶׁם אַחֵר וְזִיקַת דָּמָן או שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אַחֵר

מכריע (שם סז:) שמותרים "שלא אמרה תורה שלח לתקלה", פירוש שאם תאמר שהם אסורים בהנאה, אפשר שייכשלו בהם בני אדם שימצאום ולא ידעו שאיברי שעיר המשתלח הם וייהנו מהם.

- 1 כג. נִפְתָּחָה תִּקְרָה שֶׁל הֵיכַל - לֹא הָיָה מִזָּה;
2 שְׁנֵאמַר: בָּאֵהֶל מוֹעֵד⁶⁵.

(65) ואין אוהל בלי הכיסוי שלמעלה. וזבחים מ.

- 3 כד. מִזְבֵּחַ⁶⁶ שְׁלֹא נִתְחַנַּף בְּקִטְרֶת - לֹא יִזָּה עָלָיו;
4 שְׁנֵאמַר: מִזְבֵּחַ קִטְרֶת הַסָּמִים.

(66) משנה מנחות מט. שאין מחנכים את המזבח אלא בקטורת הסמים. ובגמרא נ. משמע שגרסו במשנה "של בין הרבים", ובברייתא שם נאמר: בקטורת של שחר. ורבינו כאן סתם והסתמך על מה שכתב למעלה בפ"ג מה' תמידין ומוספין ה"א "בקטורת של בין הערבים", כהכרעתו של אב"י.

- 5 כה. חֲסִיר⁶⁷ מִן הַקִּטְרֶת אֶחָד מִסְמָנֶיהָ⁶⁸ או מַעֲלָה
6 עֶשֶׂן⁶⁹ - חֵיב מִיתָה עָלָיָהּ; שְׁנֵאמַר⁷⁰: וְלֹא יָמוּת כִּי
7 בַעֲנֵן אֲרָאָה עַל הַכִּפֹּת. וְכֵן חֵיב מִיתָה עַל בִּיאָתוֹ
8 בְּלֹא מִצְוָה⁷¹. לְפִיכָּה, אִם שָׁגַג בְּבִיאָה⁷² וְהִזִּיד
9 בְּקִטְרֶת⁷³, או שֶׁנִּכְנַס בְּקִטְרֶת שְׁלֵמָה עִם הַחֲסִירָה⁷⁴ -
10 חֵיב מִיתָה.

(67) בברייתא שם נג. (68) אחד עשר מיני סממנים היו בקטורת (פ"ב מהלכות כלי המקדש ה"ב). בגמרא כריתות ו: אמר רב הונא שדבר זה הלכה למשה מסיני, והסמיכו את ההלכה על הכתוב (שמות ל): קח לך סמים. (69) מין צמח שמעלה עשן רב כשמבעירים אותו, ואינו במנין אחד עשר הסממנים. שם למדו מן הכתובים שמוסיפים גם מעלה עשן, שאינו ממיני צמחי בושם. (70) נימוק למעלה עשן. בגמרא שם מובא גם הפסוק וכסה ענן הקטורת, ואמר רב אשי: חד למצוה וחד לעכב. ויש לתמוה למה הביא רבינו רק את הכתוב הראשון בלבד. (71) שהרי לא קיים מצוות הקטרה. (72) שלא ידע שאסור להכנס לקודש הקדשים בלי מצוה. (73) ידע שאסור להקטיר קטורת חסרה. (74) וא"כ ביאתו היתה עם מצוה, אבל עבר והקטיר קטורת חסירה.

- 11 כו. הִקְטִיר מִן הַקִּטְרֶת שֶׁל קֹדֶשׁ הַקְּדָשִׁים פְּזִית
12 בְּהֵיכַל - חֵיב מִיתָה⁷⁵.

(75) בזבחים קט: משמע שלדעת חכמים החולקים על ר' אליעזר במשנה שם, חייב על הקטרת כזית, ואע"פ ששיעור הקטרה בקודש הקדשים הוא מלא חפניו. והטעם מפני שבהיכל כזית הקטרה היא.

- 13 כז. חֲפִינַת הַקִּטְרֶת⁷⁶ - עֲבוּדָה, וְהַמְחֲשָׁבָה⁷⁷ פּוֹסְלָת
14 בָּהּ. וְכֵן חֲתִילַת הַגִּחְלִים⁷⁸ לְקִטְרֶת נִפְסָלָת בְּמִחְשָׁבָה,
15 שְׁמִכְשִׁירֵי קָרְבָן בְּקָרְבָן.

(76) בעיא שנפשטה ביומא מח. (77) בהלכות פסולי המוקדשים פ"ג ה"א מבואר מה הן המחשבות הפוסלות. (78) בעיא שנשארה בתיקו. שם מח: ופסק לחומרא. ופלא

(20) בתורה (שם) כתוב: "והביא את אשמו לה' איל וגו' בערך כסף שקלים". וב'תורת כהנים' פרשת ויקרא פ"כ, דרשו: יכול (כלומר, יכול מי שהוא לפרש) דינרים? תלמוד-לומר "שקלים": יכול שקלי נחושת? תלמוד-לומר כסף (גירסת הגר"א). וכן במשנה כריתות כב, א - יביא אשם בשני סלעים. סתם סלע האמור בתלמוד הוא שקל הכתוב בתורה, וערכו ארבעה דינרי כסף ורומאיים.

ד. תשלום הקרן ובהבאת האשם²² מעצבין הפפרה, ואין החמש מעצב; שנאמר: באיל האשם - איל ואשם²³ מעצבין, ואין החמש מעצב.

(21) ברייתא, בבא-קמא קיא, א. (22) הקרבן. (23) בגמרא שם למדו מהמקרא, שאשם הנאמר כאן פירושו - הקרן.

ה. הביא מעילתו²⁴ עד שלא הביא אשמו²⁵ - לא יצא. נסתפק לו²⁷ אם מעל או לא מעל - פטור מן התשלומין ומן הקרבן²⁸. והחמש הרי הוא פתחלת ההקדש, ואם נהנה בו - מוסיף חמש על החמש²⁹. וכבר בארנו³⁰ כמה פעמים, שהחמש אחד מארבעה³¹ מן הקרן, עד שיהיה הוא וחמשו חמשה.

(24) פירוש, קרבן מעילה. (25) קרן (ראה הלכה הקודמת). (26) הגירסה שלפנינו בברייתא שם, היא להיפך: "מנין שאם הביא אשמו עד שלא הביא מעילתו שלא יצא?" והעיר על זאת הראב"ד בהשגותיו, אולם אינו חולק על רבינו בדין עצמו, כי אשם בברייתא פירושו קרבן האשם, ומעילתו היינו קרן (ראה פירוש רש"י שם), ורבינו הודיע לנו כבר בהלכה הקודמת שאשם האמור בתורה במקום זה הכוונה לקרן, ולכן נקט הסגנון המתאים (ראה כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). וגם בברייתא עצמה מפרשת בסופה, שהאשם היינו קרן. (27) במשנה כריתות כב, א - מחייב רבי עקיבא אשם תלוי על ספק מעילה, כמו בספק חייבי כריתות. וחכמים חולקים עליו. ופסק כחכמים. (28) לפי הענין, מסיימת כאן ה"ה. (29) בבא-מציצה נד, ב. אמרו דין זה בזר האוכל תרומה ובגואל שדהו שהקדיש, ומשם למדנו לחומש של מעילה. (30) הל' תרומות פ"י ה"כ, ומעשר שני פ"ה ה"א. (31) גמרא, שם נד, א. ובלשון התלמוד: חומשא מלבר.

ו. יש דברים שאין חייבין עליהן מעילה מדברי תורה³², אבל אסור להנות בהן מדברי סופרים. והנהנה מהן - משלם קרן בלבד, ואינו מוסיף חמש³³ ואינו מביא אשם.

(32) במעילה פ"ג שנינו שיש דברים שאסור ליהנות מהם ואין בהם דין מעילה, "לא נהנין ולא מועלין", ומפרש רבינו לא נהנין היינו מדרבנן, וכן פירשו בגמרא תמורה ג, א - את הברייתא "קדשי גויים לא נהנין ולא מועלין". (33) מעילה ב, ב. דאורייתא משלמים חומש, דרבנן לא.

ז. פל קדשי מזבח, בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, אסורין בגזה ועבודה. שנאמר: לא תעבד

זריקת דם שני הפכשים - אין בהן מעילה⁸. אפלו אכל הזר מאלו וכיצא בהן, הואיל והן מתרין למקצת בגי אדם להנות בהן - פל הנהנה מהן לא מעל. ואפלו נפסלו ונאסרו באכילה⁹, הואיל והיתה להן שעת החר - אין חייבין עליהן מעילה.

(7) משנה, מעילה ב, א. (8) כולם נאכלים לכהנים, ולפיכך אינם נקראים קדשי ה'. והתורה אמרה (שם): וחטאה בשגגה מקדשי ה'. (9) במשנה, שם: "כלל אמר רבי יהושע, כל שהיה לה שעת היתר לכהנים - אין מועלים בה, וכל שלא היה לה שעת היתר לכהנים - מועלים בה. איזו היא שהיה לה שעת היתר לכהנים? שלנה ושנטמאה ושיצאה". מובן, שמדובר כשנפסלו אחר זריקת הדם והותרו באכילה.

ג. פל המועל בידון - לוקה¹⁰, ומשלם¹¹ מה שפגם¹² מן הקדש בראשו¹³. ואזהרה¹⁴ של מעילה מזה שנאמר: לא תוכל לאכל בשעריך מעשר דגנך וגומר ונדרך. מפי השמועה למדו, שזו אזהרה לאוכל מבשר עולה¹⁵, הואיל וכלו לשם¹⁶. והוא הדין לשאר פל קדש¹⁷ שהוא להשם לבדו, בין מקדשי המזבח בין מקדשי בך הבית, אם נהנה בהן שנה פרוטה - לוקה. מעל בשגגה¹⁸ - משלם מה שנהנה ותוספת חמש¹⁹, ומביא איל בשני סלעים²⁰ ומקריבו אשם ומתפפר לו. וזהו הנקרא אשם מעילות. שנאמר: וחטאה בשגגה מקדשי ה' והביא את אשמו וגומר. ואת אשר חטא מן הקדש ישלם ואת חמישתו וגומר. ושלום הקרן בתוספת חמש עם הבאת הקרבן - מצות עשה.

(10) ואינו חייב מיתה בידי שמים. פסק כחכמים בברייתא, פסחים לג, א. (11) לכאורה משמע שנוסף על המלקות, על המועל גם לשלם. אבל אי אפשר לפרש כך, שהרי רבינו פסק בפ"א מהל' נערה בתולה ה"א, וכן בפ"ד מהל' חובל ומזיק ה"ט שאין אדם לוקה ומשלם. ובספר 'הר המוריה' מפרש: לוקה או משלם. פירוש, במזיד והתרו בו למלקות - לוקה אבל אינו משלם, כרבי יוחנן בכתובות לב, ב - נגד דעת עולא, הסובר לוקה ומשלם. וכשלא התרו בו משלם ואינו לוקה, כרבי יוחנן שם לד, ב - בניגוד לדעת ריש לקיש. (12) מה שהפסיד להקדש, אבל אם נהנה והקדש לא הפסיד - פטור מלשלם. (13) פירוש, הקרן בלבד בלי כל תוספת. לשון המקרא שם (ה, כד): ושלם אותו בראשו, אבל בשוגג מוסיף חומש. (14) כלל בדינו, שאין עונשים אלא על דבר שהתורה הזהירה שלא לעשותו, ובפרשטנו המובאת למעלה אין כל אזהרה. (15) מכות ז, א. ואפילו לאחר זריקת הדם. (16) מקטירים אותה על המזבח. (17) לומדים מעולה (כסף-משנה). אמנם במסכת תמורה לב, ב - לומד רבי דין מעילה בחטאת ואשם, מהכתוב (ויקרא ג, טז): "כל חלב לה", אבל שם המדובר בשוגג לחייבו קרן וחומש ואשם, אבל לא מלקות במזיד. (18) דינו מפורש במקרא (שם ה, יד-טז). (19) ראה לקמן ה"ה.

בעל מום. (51) כלומר, עד שיישחטו. ראה למעלה הערה מג. (52) מקור הלכה זו בברייתא מועד קטן יב, א: "תנו רבנן, אין מרביעים בהמה בחולו של מועד, כיוצא בו (בדומה לכך) אין מרביעים בבכור ולא בפסולי המוקדשין". ופירש רש"י שם, שהטעם משום איסור עבודה בקדשים. ומשמע מדברי רבינו כאן שרק איסור יש בזה, אבל אינו לוקה. והטעם, מפני שהאדם אינו עושה עבודה רק הוא גורם שהבהמה תעבוד (משנה-למלך, ראה השגותיו החמורות על הכסף-משנה שהביא מקור אחר). (53) קדשים שנפל בהם מום ואסורים בגיזה ועבודה, כנאמר למעלה ה"ט. רבינו עוסק כאן בידי מעילה ואיסורי עבודה בקדשים ועל איסור זה אינו לוקה, כמו שכתוב בהערה הקודמת, אבל לוקה הוא משום מרביע כלאים כמו שכתב בפ"ט מהל' כלאים ה"א. ראה שם טעמו של דבר.

- י. מתר לתלש⁵⁴ את השער לכתחלה מן הקדשים כדי להראות המום לממחה. ואותו השער שתלש או שפער מן הבהמה⁵⁵ או מן הבכור והמעשר - הרי זה אסור בהנחה, אפילו לאחר שישחטו מפני מומן; גזרה שפא לשהה אותן⁵⁶, הואיל ואינן באין לכפרה⁵⁷. אבל צמר הנושר מן החטאת והאשם - מתר בהנחה⁵⁸ לאחר שהיטתן מפני מומן; הואיל ולכפרה הן באין, אינו משהה אותן⁵⁹. ואם נתלש מן העולה - הרי זה ספק⁶⁰. וכל שיתלש מכל הקדשים⁶¹ אחר שנפל בהן מום - הרי הוא מתר בהנחה, שהרי לא תלש בידו; חוץ מן הבכור והמעשר⁶², שאף הנתלש ממנו אחר שנפל בו מום אסור בהנחה.

(54) משנה, בכורות כד, ב. (55) שהקדישה לשלמים או לתודה, ומדובר כשנשר לפני שנפל בה מום, אבל כשנשר לאחר שנפל בה מום, כותב רבינו בסוף ההלכה שבכל הקדשים מותר חוץ מבכור ומעשר. ראה בהערה שם. (56) כדי להשתמש בצמר שינשור מהם. פסק כחכמים במשנה, שם כה, ב. (57) ולא איכפת לו אם יישארו בחיים זמן רב. (58) ואפילו נשר לפני שנפל בה מום, דין זה למד רבינו מהאיבעיא של רבי ינאי שם בעולה תמימה שנתלש ממנה צמר, ואמרו שם שבחטאת ואשם אין כל ספק שהצמר מותר, ומזה יוצא שאפילו נתלש לפני שהומומו מותר (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). ודוקא הנושר, אבל אם תלש בידים אסור. זה מבואר בגמרא שם: "תולש מי איכא מאן דשרי?" (הלא אין מי שיתיר תולש?). (59) כי מעוניין הוא למהר ולהתכפר. (60) איבעיא, שם. עולה עיקרה לא לכפרה, אבל היא מכפרת עבירות על מצוות-עשה, ולפיכך יש פנים לכאן ולכאן. והאיבעיא לא נפשטה. (61) אפילו עולה ותודה ושלמים, רבי ינאי שם שאל מהו דין הצמר שנתלש מעולה תמימה. ומשמע שאם נתלש מבעלת מום, ידוע היה לו שמותר. ראה למעלה הערה נז. (62) משנה, שם כה, א. אסור חכמים בפירוש את הצמר שנתלש מבכור בעל מום, והוא-הדין למעשר, שהרי קדושת הגוף חלה עליו אפילו כשהבהמה היא בעלת מום כמו בבכור, ראה בהלכה

- בבכר שורף ולא תגז ככור צאנה. והוא הדין לשאר קדשים³⁴. והגוזז את השור או העובד בצאן - לוקה³⁵ מן התורה. ותולש אינו כגוזז³⁶. ויראה לי, שאינו לוקה עד שיגזז כדי רחב הסיט³⁷ כפול. לא יהיה זה חמור משבת³⁸.

(34) קדשי מזבח, אבל קדשי בדק הבית אסורים בגיזה ועבודה מדרבנן (לקמן ה"ב). (35) ברייתא, בכורות כה, א: "מנין ליתן את האמור של זה בזה, ושל זה בזה? תלמוד-לומר לא תעבוד ולא תגוז". ופירש רש"י: וא"ו מוסיף על ענין ראשון, וילמדו שניהם זה מזה. (36) שם. וראה משנה, שם כד, ב. (37) שתות הזרת. כך פירש רבינו בהל' ערלה פ"ג, ובהל' שבת פ"ג, אולם בפ"ט מהל' שבת ה"ז, כתב שהסיט כשני שלישי זרת. ראה הערה בהל' פסולי המוקדשין פ"ט ה"ב. (38) שאינו חייב עד שיגזוז כשיעור זה. ראה בהערה הקודמת.

- ח. ספק קדשים³⁹, כגון בהמה שהיא ספק בכור וכיוצא בה - הרי הן אסורין בגיזה ועבודה, והגוזז או העובד בהן - אינו לוקה⁴⁰.

(39) ברייתא, נדרים יט, א. ובבא-מציעא ו, ב. (בכסף-משנה ציין מקור הדין בכורות יח, ולפלא שהסתמך על דיוק מגמרא, ודילג על ברייתא מפורשת). (40) אין לוקים על ספק עבירה.

- ט. בהמת הקדש⁴¹ שנפל בה מום ונפדת כמו שבארנו⁴² - אינה מתרת בגיזה ועבודה, והרי היא באסורה⁴³ עד שתשחט. נשחטה אחר פדיונה - התרה באכילה⁴⁴. במה דברים אמורים? כשקדם הקדשן את מומן⁴⁵ או קדם מום עובר⁴⁶ להקדשן; אבל המקדיש בעלת מום קבוע למזבח - אינה אסורה בגיזה ועבודה אלא מדבריהם⁴⁷; נפדת - הרי זו כחלין לכל דבר, ותצא לחלין להגוזז ולהעבד⁴⁸. חוץ מן הבכור⁴⁹ והמעשר⁵⁰, שהקדשה חלה על גופן אף על פי שהן בעלי מומין קבועין מתחלתן, ואינן יוצאין לחלין להגוזז ולהעבד לעולם⁵¹. ואסור להרביע בבכור⁵² או בפסולי המקדשין⁵³.

(41) משנה, בכורות יד, א. (42) פ"א מהל' איסורי מזבח ה"י. (43) בגמרא שם טו, א - למדו דין זה מהמקרא. (44) והוא-הדין בגיזה. כך משתמע ממה שכתב למעלה "עד שתשחט", וכך כתבו ה'תוספות' בפירוש בכורות כה, א - ד"ה שער. (45) וירדה עליהם קדושת הגוף חמורה. (46) מום שיתרפא אחר זמן מסוים. (47) מגזירת חכמים. שם יד, א. (48) מפני שלא חלה עליה מעולם קדושה חמורה אלא קדושת דמים בלבד, שהרי לא היתה ראויה למזבח. (49) עם לידתו חלה על גופו קדושה שאין לה פדיון, ואינו יוצא לחולין לעולם. (50) מצוות-עשה לעשר כל שנה את הבקר והצאן שנולדו באותה שנה (פ"ו מהל' בכורות ה"א), ואמרה תורה (ויקרא כז, לב): "לא יגאל", שאינו יוצא לחולין על-ידי פדיון אלא נאכל במומו בבכור

יום ש"ק י"ח טבת ה'תשפ"א

פרק שני

(1) יבאר קדשים קלים אם מועל בהם קודם זריקה או אחריה, ודין כל הקדשים מאימתי מועלים בהם.

- 15 א. קדשים קלים - אין מועלין בהן עד שִׁזְזָרָק
- 16 הָדָם.² נִזְרָק הָדָם - מוֹעֲלִין בְּאַמּוּרִיהֶן עַד שִׁזְזָאוּ
- 17 לְבֵית הַדָּשֵׁן, שֶׁהָרִי הֵן לְאֲשִׁים,³ וְאֵין מוֹעֲלִין בְּדָבָר
- 18 הַנֶּאֱכָל, כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ. אֶפְלוּ הָעֵלָה הָאֲמּוּרִין שֶׁלֹּהֶן
- 19 לְמִזְבֵּחַ קֹדֶם זְרִיקָה - אֵין מוֹעֲלִין בִּהֶן עַד שִׁזְזָרָק
- 20 הָדָם. הוֹצִיא אֲמּוּרִיהֶן לְחוּץ קֹדֶם זְרִיקָה - אֵין
- 21 מוֹעֲלִין בִּהֶן עַד שִׁזְזָרָק הָדָם; נִזְרָק הָדָם, אָף עַל פִּי
- 22 שֶׁזִּזְזִין הֵן בְּחוּץ וְלֹא הִזְזִיזוּן - מוֹעֲלִין בִּהֶן.⁴
- 23 שֶׁהִזְזִיקָה מוֹעֲלֵת לִיזָא בֵּין לְהִקְלֵי בֵּין לְהִמְיִר.⁶

(2) אבל אסור מן התורה (משנה למלך). (3) עומדים להקטירה על המזבח. (4) כר' עקיבא. בגמרא שם פירשו דעת ר' עקיבא, שהזריקה אפילו שלא כתיקונה מביאה לידי מעילה. (5) כגון בבשר קדשי קדשים, שמועלים בו עד שיזרוק הדם, אבל לאחר זריקה אין בו מעילה ואומר ר' עקיבא (במשנה שם) שאפילו אם הבשר בחוץ בשעת זריקה מוציאה אותו הזריקה מידי מעילה, וכן פוסק רבינו. (6) באימורי קדשים קלים כאמור למעלה (כסף משנה).

- 24 ב. פל קדשי קדשים מועלין בהן משהקדשו עד
- 25 שִׁזְזָרָק הָדָם. נִזְרָק הָדָם - מוֹעֲלִין בִּהֶן בְּדָבָר שֶׁפְּלוּ
- 26 לְאֲשִׁים עַד שִׁזְזָרָף וְצָא לְבֵית הַדָּשֵׁן,⁷ וְאֵין מוֹעֲלִין
- 27 בְּדָבָר הַנֶּאֱכָל, כְּמוֹ שֶׁבָּאֲרָנוּ.

(7) אבל כל זמן שהאפר על המזבח מועלים בו, כר' יוחנן שם ט.

- 28 ג. פיצד? העולה, אחד עולת העוף ואחד עולת
- 29 בַּהֶמָּה, וְהַקֶּמֶץ⁸ וְהַלְבוּנָה,⁹ וּמִנְחַת כֹּהֲנִים¹⁰
- 30 וְהַחֲבִיתִין¹¹ וּמִנְחַת נְסִכִּים¹² - מוֹעֲלִין בִּהֶן מִשְׁעַת
- 31 הַקֶּדֶשׁ עַד שִׁזְזָאוּ אַחֵר שֶׁרַפְתָּן עַל הַמִּזְבֵּחַ לְבֵית
- 32 הַדָּשֵׁן.

(8) המביא סולת למנחה לוקח ממנה הכהן מלא קומצו ומקטיר על המזבח והשיריים נאכלים לכהנים. (9) מין בושם. כל מנחה, חוץ למנחה שחוטא עני מביא במקום בהמה, טעונה לבונה וכולה למזבח. (10) כהן המביא מנחה מקטירים כולה על המזבח שנאמר (ויקרא ו, טז) "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל". (11) כהן גדול מקטיר כל יום עשרון סולת למנחה, מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, וכולה נקטרת ונקראת מנחת חבייתין. (12) רוב הקרבנות - בין קרבנות יחיד ובין קרבנות ציבור מביאים עימם סולת למנחה ונקראת מנחת נסכים מפני שהביאו עימה יין לנסך על המזבח.

- 33 ד. וכן פרים הנשרפין ושעירים הנשרפין¹³ -
- 34 מוֹעֲלִין בִּהֶן מִשְׁעַת הַקֶּדֶשׁ עַד שִׁזְזָרָפוּ וְתִגְמָר

הקודמת. ובסיכום הדינים שנאמרו בהלכה זו, יש לקבוע, שבנוגע לצמר של בהמות קדשים מחלק רבינו את הקרבנות לשלושה סוגים: א. בכור ומעשר; ב. שלמים ותודה. ג. חטאת ואשם. עולה אינה סוג בפני עצמו אלא ספק סוג ב' ספק סוג ג'. ופרטי דיניהם הם: צמר שנתלש בידים אסור בכל שלושת הסוגים. נשר מאליו כשהבהמה תמימה - סוג א' וב' אסור, וסוג ג' מותר. נשר מאליו אחרי שנפל בה מום - ב' וג' מותר, א' אסור. עולה היא כאמור ספק ב' או ג', והולכים לחומרא. פירושנו זה מסלק את תמיהתם של האחרונים שכאילו דברי רבינו כאן סותרים למה שאמר למעלה בהלכה זו עצמה: "או שנשר מן הבהמה", והציעו למחוק את התיבות "מן הבהמה", ולפי פירושנו אין כל סתירה.

- 1 יא. השוחט⁶³ בכור או שאר מקדשין - תולש את
- 2 השער מפאן ומפאן לעשות מקום לספין, ובלבד
- 3 שלא יזיזו⁶⁴ ממקומו.

(63) משנה, שם כד, ב. (64) פירוש, שלא יזיז ממקומו את הצמר שתלש אלא יניחו כך שהוא מסובך בצמר הקבוע בעור.

- 4 יב. קדשי בדק הבית⁶⁵ אסורין בגזזה ועבודה מדברי
- 5 סופרים⁶⁶, אכל מן התורה אינן אסורין. לפיכך,
- 6 הגויז אותן או העובד בהן - אינו לוקה, אכל מפין
- 7 אותן מפת מדרות⁶⁷.

(65) מימרא של רבי אלעזר, שם כה, א. (66) כך פירשו שם את דברי רבי אלעזר. (67) מלקות מדרבנן כפי שיקול דעת בית הדין.

- 8 יג. המקדיש⁶⁸ עבר למזבח⁶⁹ - אמו אסורה בעבודה
- 9 מדברי סופרים. מפני שעבודתה מכחשת את העבר,
- 10 גורו בה. והרי היא מתרת בגזזה, שאין בזה הפסד
- 11 לזילד. הקדיש אבר אחד⁷⁰ מן הבהמה, בין לבדק
- 12 הבית⁷¹ בין למזבח - הרי הדבר ספק אם אסורה
- 13 פלה בגזזה⁷² ועבודה⁷³ או אינה אסורה, לפיכך אין
- 14 לוקין עליה.

(68) תמורה יא, ב. (69) משמע שאם הקדיש העובר לבדק הבית, אמו מותרת בעבודה, ואע"פ שאמר בהלכה הקודמת, שקדשי בדק הבית אסורים בעבודה. והטעם, מפני שבנידון דלפנינו איסור העבודה הוא מדרבנן, לא גזור על קדשי בדק הבית, שכל איסור העבודה בהם הוא רק מדרבנן. (70) בעיא (שם) שלא נפשטה. (71) הבעיא שם היא אם היא אסורה מן התורה, ואם נאמר שהתורה אסרה גם בהקדיש אבר אחר, גם בקדשי בדק הבית שאסור מדרבנן הדין כך, שכל שתיקנו חכמים - כעין דאורייתא תיקנו (ה'ר המוריה'). (72) אבל האבר שהקדיש, פשוט שאסור בגזזה. וב'שיטה מקובצת' שם פירש שהאיבעיא היא על אותו אבר. (73) בגמרא שלפנינו הבעיא היא בגזזה בלבד, ומשמע שבעבודה לא היה השואל מסופק כלל, שהרי גם אותו האבר יכחיש ע"י העבודה, וכן פירש רש"י שם. ואולי טעות-סופר כאן, ויש למחוק את המילה "ועבודה".

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מועלים בכלן משהקדשו עד שיזרק הדם; וזרק הדם
- מועלין באמוריהן עד שיצאו לבית הדשן, ואין
מועלין בפשר. וכן חטאת העוף - מועלין בה
משהקדשה עד שיזה דמה; הזה דמה - אין בה
מעילה. אבל אסור להנות במראתה¹⁹ ונוצתה²⁰,
והנהנה בהן אחר הזה - לא מעל.

(18) בחג השבועות מביא הציבור שני כבשים לשלמים והם
קדשי קדשים לכל דבר. (19) הזפק. (20) כתוב בתורה
גבי עולת העוף (ויקרא א, טז): "והסיר את מוראתה בנוצתה
והשליך אותה וגו'" ושנינו בתוספתא שיצאה מידי מעילה
אחרי שהשליכוהו על בית הדשן ועל זה אמרו בתמורה לד.
שמעילה אין בה אבל אסורה בהנאה. דין זה נמשך אחרי
מה שכתב בהלכה ג בעולת העוף, אבל בחטאת העוף אין
מסירים כלל את המוראה ונוצה, שהרי אין מקטירים ממנה
כלום על המזבח וכולה ניתנת לכהנים ודין המוראה כדין
בשרה, או כשאר חלקי הגוף שאינם ראויים לאכילה.

ז. המנחות - מועלין בהן משהקדשו, אף על פי
שעדין לא נתקדשו בכלי שרת, עד שיקטיר הקמץ.
קרב הקמץ - התרו השירים באכילה. ואם נפסלו
השירים או חסרו ואחר כך הקטיר הקמץ, הואיל
והקטרה זו אינה מתרת השירים באכילה - הרי
הדבר ספק אם יצאו ידי מעילה או לא יצאו.

ח. לחם הפנים²¹ - מועלין בו משהקדש, אף על פי
שעדין לא נאפה, עד שיקטיר הבזיכין. הקטיר
הבזיכין - התר באכילה. וכן שתי הלחם²² - מועלין
בהן משהקדשו, קדם שיאפו, עד שיזרק דם הפכשים.
נזרק דם הפכשים - התרו באכילה.

(21) שתיים עשרה חלות שמסדרים בכל שבת על שולחן
הזהב שבהיכל ועל ידן מעמידים שני בזיכים (כלי מיוחד
לכך) ממולאים לבונה, ולשבת הבאה מקטירים את הלבונה
והכהנים אוכלים את הלחם. (22) בחג השבועות מביאים
עם שני הכבשים גם שתי חלות והן נאכלות לכהנים אחר
זריקת דם הכבשים.

ט. הנסכים - מועלין בהן משהקדשו. ירדו
לשיתין²³ - אין מועלין בהן. מים שמונסכים בהן
הספות, כל זמן שהן בפד²⁴ של זהב - אין נהנין²⁵
בהן, והנהנה - לא מעל²⁶; נתנו אותן בצלוחית -
מועלין בכלן²⁷, שהרי הן מפלל הנסכים.

(23) חלל תחת המזבח שלתוכו נופלים היין והמים שמונסכים
על המזבח (רש"י סוכה מט.). (24) המים לגיסוך היו
שואבים מן נהר השילוח בצלוחית של זהב וממנה מנסכים,
ובשבת אסור להביא מן השילוח ואם ישאבו בצלוחית
שהיא כלי שרת יוקדשו המים ויפסלו בלינה ככל דבר
שנתקדש בכלי שרת, ולפיכך שאבו בערב שבת בכד או
בחבית קטנה שאינה כלי שרת ואינה מקדשת את המים
להיפסל בלינה ובשבת שופכים את המים לצלוחית וממנה

1 שרפתן בבית הדשן¹⁴ ויתפך¹⁵ הפשר; אבל קדם שיפך
2 - מועלין בו והוא בבית הדשן.

(13) פר ושעיר של יום הכיפורים, פר שמביאים בית דין
שטעו בהוראה והתירו איסור שיש בו כרת ועשו ישראל על
פיהם, ואם שגו והתירו עבודה זרה מביאים פר ושעיר, וכל
אלה מקטירים אימוריהם על המזבח ובשרם שורפים בבית
הדשן. (14) כאמורי קדשי קדשים. (15) ימס, יתפרק.

3 ה. וכן פרה אדמה - מועלין בה משהקדשה עד
4 שתעשה אפר. אף על פי שהיא כקדשי בדק הבית¹⁶,
5 הרי נאמר בה: חטאת היא. ותנאי בית דין הוא,
6 שלא ימעל אדם באפר הפרה¹⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"פרה אדומה מועלין בה משהוקדשה עד שתיעשה אפר,
אע"פ שהיא כקדשי בדק הבית, הרי נאמר בה "חטאת היא",
ותנאי בית דין הוא שלא ימעול אדם באפר הפרה".

והקשו מפרשי הרמב"ם: א. מהו הלשון "אע"פ שהיא
כקדשי בדק הבית", וכי אין מעילה בקדשי בדק הבית?
ב. מהמילים "תנאי בית דין הוא, שלא ימעול אדם באפר
הפרה", משמע שמדין תורה כן מועלים בה אחר שנעשתה
אפר. ולא היא, שהרי לומדים ממנה שנאמר "חטאת היא"
מלמד שיש מעילה גם באפרה.

ותירצו שמה שכתב "שהיא כקדשי בדק הבית", הכוונה
שאינה ממש כמותם, וכיון שאינה קדשים ממש לא היה
מן הדין שימעלו בה "אלא דקריי" רחמנא חטאת". ובנוגע
למה שכתב "תנאי בית דין הוא שלא ימעול אדם באפר
הפרה", איתא בגמ' ש"שתי תקנות הוו, דאורייתא בה
מועלין, באפרה אין מועלין", וכיון שראו חכמים שמזלזלים
בה גזרו בה מעילה, וכיון שראו שנמנעים מספק הזאות
מפני חשש מעילה העמידה על דאורייתא.

אמנם גם תירוצים אלו קשים:

א: שאם זו כוונת הרמב"ם, היה לו לכתוב בפירוש ובלשון
ברורה "אע"פ שאינה קדשי בדק הבית", ולא לכתוב בלשון
המשתמעת להיפך "אע"פ שהיא כקדשי בדק הבית".

ב: פשטות הלשון "תנאי בית דין הוא שלא ימעול אדם
באפר הפרה" הוא שמדרבנן אין מועלין באפרה, אבל
מהתורה מועלין גם באפרה.

(על"פ י"ן מלכות ספר עבודה סימן סה)

(16) כלומר, אינה קדשי בדק הבית ממש, אלא כעין קדשי
בדק הבית, ולפיכך הוצרכו לדרשה מיוחדת. (17) משנה
שקלים פרק ז, ז. ופירש רב אשי בגמרא שם, ששתי תקנות
היו, מדאורייתא מועלים בבשרה אבל לא באפרה ומכיוון
שראו חכמים שמשתמשים באפרה לצרכי חול התקינו
שמועלים גם באפר. וכשנוכחו שספק טמאים מסרבים לקבל
הזאות אפר פרה מפני חשש מעילה, ביטלו התקנה
והעמידוהו על דין תורה.

7 ו. חטאת בהמה ואשם וזבחי שלמי צבור¹⁸ -

(37) עד שיזרק הדם, אבל אחר שנזרק הדם הותרו כל החלקים שאינם עומדים להקטרה על המזבח (כסף משנה). (38) אף על פי שאינם ראויים לאכילה. (39) אבל לפני הזריקה מועלים בהן כמו בקדשי קדשים אחרים. (40) מפני שהעצמות שפירשו לפני זריקה אינן ראויות להקטרה. (41) כי הזריקה מכשירה להקטרה את כל העולה על עצמותיה שלא פירשו, ואחרי שפירשו אין מה שיוציא אותן מידי מעילה, מה שאין כן בפירשו לפני זריקה שהתירה אותן הזריקה כמו שאמרנו למעלה. (42) קפצו ונפלו על הרצפה. (43) דין זה נאמר במשנה שם גבי אברים שפקעו, וכתב הכסף משנה שרבינו משווה עצמות לאיברים.

יג. גִּחְלַת שִׁפְקָעָה מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ, בֵּין לִפְנֵי חֲצוֹת בֵּין לְאַחֲרֵי חֲצוֹת - לֹא נִהְיִין וְלֹא מוֹעְלִין. אֲבָל גִּחְלַת שֶׁל קֹדֶשִׁי בֶּדֶק הַבַּיִת - מוֹעְלִין בָּהּ. וְהַשְׁלֵהֶבֶת - לֹא נִהְיִין וְלֹא מוֹעְלִין.

יד. דֶּשֶׁן הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן⁴⁴, בֵּין קֹדֶם הִרְמַת הַדֶּשֶׁן בֵּין אַחֲרֵי הִרְמָה⁴⁵ - מוֹעְלִין בּוֹ.

(44) כשעודנו על המזבח. (45) ואף על פי שאין מועלים בדבר שנעשה מצוותו, מפני שלא נגמרה מצוותו עם תרומת הדשן אלא אחרי הוצאת כל הדשן מחוץ למחנה, ככתוב (ויקרא ו, ד) "והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה".

טו. דֶּשֶׁן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְדֶשֶׁן הַמִּנְזָרָה - לֹא נִהְיִין וְלֹא מוֹעְלִין⁴⁶.

(46) רש"י מפרש במשנה, שהמדובר אחרי שהניח את הדשן אצל מזבח החיצון במקום שמניחים תרומת הדשן של מזבח החיצון, אבל כל זמן שהוא על המזבח - מועלים בו.

טז. כֹּל בְּהֵמַת קֹדֶשִׁי קֹדֶשִׁים שֶׁהִיא בְּעֵלַת מוֹם, בֵּין שֶׁקֶדֶם מוֹם קְבוּעָה לְהַקְדִּישָׁהּ בֵּין שֶׁקֶדֶם הַקְדָּשָׁה לְמוֹם קְבוּעָה, וְאִפְלוּ הִתְּהָ מַחֲסֵר זְמַן⁴⁷ - מוֹעְלִין בָּהֶם מִשְׁהֻקְדָּשׁוֹ עַד שִׁפְדוֹ. אֲבָל תוֹרִין שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּהּ⁴⁸ וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁעֲבַר זְמַנָּהּ וְהֵן קֹדְשֵׁי מִזְבֵּחַ, אֵף עַל פִּי שֶׁאֲסוּר לְהַנּוּחַ בָּהֶן - הִנֵּהֶנָּה לֹא מוֹעְלִין⁴⁹. הוֹאִיל וְאִינָן רְאוּיִין לִפְדִּיּוֹן - הֲרִי הֵם בְּחֻטְאוֹת הַמִּתּוֹת, לִפְיָכָף אֵין מוֹעְלִין בָּהֶן.

(47) עכשיו אינה ראוייה להקרבה אבל לאחר זמן מסויים תוכל להקרבה בלי שום מעשה המכשיר, כגון עגל בתוך שמונה ימים ללידתו אינו ראוי למזבח שנאמר (שם כב, כז): "והיה שבעת ימים תחת אמו ומיום השמיני והלאה יירצה וגו'". וכן בהמה שאמה נשחטה אסור לשוחטה בו ביום בין לצרכי אדם בין לצרכי מזבח ולמחרת היום תהיה מותרת. (48) תורים כשרים גדולים אבל לא קטנים, ובני יונה רק קטנים כשרים. (49) פסק כחכמים נגד רבי שמעון. ובגמרא שם יב. מנמקים את הבדל דין הבהמה מדין העוף, מפני שבבהמה יש מעילה בבעלת מום אף על פי שאינה ראוייה להקרבה אלא עומדת להיפדות, גם מחוסרת זמן כך, אבל

מנסכים. (25) מפני שנלקחו לצורך הקדש. (26) מפני שלא נתקדשו בכלי שרת. (27) מצוה לנסך שלושה לוגין ואם היו בצלוחית יותר משלושה לוגין נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש אם מועלים בכל המים או רק בשלושה לוגין, ופסק כר' יוחנן שמועלים בכלם.

י. לֹג שֶׁמֶן²⁸ שֶׁל מִצְרֵעַ - מוֹעְלִין בּוֹ מִשְׁהֻקְדָּשׁ בְּכָלִי עַד שִׁזְזָרָק דָּם הָאֵשֶׁם²⁹. נִזְרַק דָּם הָאֵשֶׁם - לֹא נִהְיִין וְלֹא מוֹעְלִין עַד שִׁתְּנוּ מִמֶּנּוּ מִתְּנוּתוֹ. נִתְּנוּ מִמֶּנּוּ הַמִּתְּנוּת - הִתְּרוּ הַשְּׂרִירִים³⁰ בְּאִכְלָהָ³¹ כִּבְשֹׁר חֲטָאֵת וְאֵשֶׁם.

(28) ברייתא זבחים מד. מצורע שנתרפא מביא חטאת ועולה ואשם ועימיהם גם לוג שמן ואחרי זריקת דם האשם ומתנותיו, מזה הכהן מן השמן שיצק על כפו שבע הזאות ואחר כך נותן שמן על תנוך אזנו הימנית של המצורע ועל בוהן ידו הימנית ועל בוהן רגלו הימנית והנשאר על כף הכהן נותן על ראשו (ויקרא יד). (29) כחכמים נגד דעת רבי האומר, שמועלים עד אחרי המתנות שאמרנו. (30) השמן שנשאר בלוג. (31) לכהנים.

יא. כֹּל דָּמֵי שִׁחִיטַת הַקֹּדְשִׁים³² - אֵין מוֹעְלִין בּוֹ, בֵּין לִפְנֵי כִפְּרָה בֵּין לְאַחֲרֵי כִפְּרָה, עַד שִׁיָּצָא לְנַחַל קִדְרוֹן³³. יָצָא לְנַחַל קִדְרוֹן - מוֹעְלִין בּוֹ³⁴, מִפְּנֵי שֶׁהִיא נִמְכָּר לְגִנּוֹת וְדָמֵי הַקֹּדֶשׁ. אֲבָל הַמִּקְזִי דָם לְבִהֵמַת קֹדְשִׁים - הֲרִי הוּא אֲסוּר בְּהִנָּה וּמוֹעְלִין בּוֹ³⁵; הוֹאִיל וְאִינָהּ יְכוּלָה לְחִיּוֹת בְּלֹא דָם, הֲרִי הוּא כְּגֹפֶה³⁶.

(32) שיצאו מן הבהמה אחר שנשחטה. (33) נחל קטן לא רחוק מבית המקדש וכל הדמים שנשפכו בעזרה או נזרקו על המזבח יורדים לאמה ויוצאים לנחל זה דרך חור שבכותל. (34) הראב"ד בהשגותיו כותב: "אותה מעילה אינה אלא מדרבנן". ברור שגם דעת רבינו כן, שהרי כך אמרו בפירוש בימא נט: הכל מודים שמן התורה אין מועלים. ובפירושו על המשנה שם כתב רבינו שאין הלכה כרבי שמעון שאמר מועלים בדמים אחר שיצאו לנחל קדרון. ונראה שחזר בו כאן. (35) מן התורה (כסף משנה) והמדובר בקדשי קדשים, ובקדשים קלים אין מועלים אבל אסור מן התורה. (36) מפני שאינו ראוי לזריקה מועלים בו, המקראות שלמדו מהם שאין בדם דין מעילה מדברים בדם הראוי לזריקה.

יב. הַעֲצָמוֹת וְהַגִּידִים וְהַקִּרְנִים וְהַטְּלָפִים שִׁפְרָשׁוּ מִקֹּדְשֵׁי קֹדְשִׁים לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים - מוֹעְלִין בָּהֶן³⁷; פִּרְשׁוּ לְאַחֲרֵי זְרִיקַת דָּמִים - אֵין מוֹעְלִין בָּהֶן³⁸. עֲצָמוֹת הָעוֹלָה שִׁפְרָשׁוּ לִפְנֵי זְרִיקָה - אֵין מוֹעְלִין בָּהֶן לְאַחֲרֵי זְרִיקָה³⁹, שֶׁהִזְרִיקָה מִתְּרַת אוֹתָם⁴⁰; וְאִם פִּרְשׁוּ אַחֲרֵי זְרִיקָה - מוֹעְלִין בָּהֶן לְעוֹלָם⁴¹. עֲצָמוֹת הָעוֹלָה שִׁפְקָעוּ⁴² מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ קֹדֶם חֲצוֹת הַלֵּילָה - מוֹעְלִין בָּהֶן⁴³; לְאַחֲרֵי חֲצוֹת - אֵין מוֹעְלִין בָּהֶן. אֵף עַל פִּי שִׁפְקָעוּ קֹדֶם חֲצוֹת, פִּינָן שֶׁהִגִּיעַ חֲצוֹת הַלֵּילָה נַעֲשׂוּ כֹל הָאֵיבָרִים כְּמִי שֶׁנִּתְּאָקְלוּ וְנַעֲשׂוּ אֶפְרָ.

כסף-משנה ורדב"ז שם. ונראה שרבינו התכוון כאן למעט כשהקדיש בהמה בעלת מום – "קדשי מזבח" משמע קדשים הראויים למזבח – וסובר כר' יוחנן בתמורה לג. שאינה צריכה העמדה והערכה, שנאמר (שם) "אותה", ולא שקדם מומה להקדשה, והכל מודים שנפדית. וכן משמע מלשונו בהלכות ערכין שם, שכתב: אם נפל בהם מום. אמנם יש להקשות, הלא אין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים, אבל זה קשה גם על הגמרא עצמה. וראה תוספות פסחים שם ד"ה אין פודים, שפירשו, שקדשי בדק הבית פודים מן התורה, ובמעילה שם ד"ה ואפילו, כתבו, שקדשי בדק הבית מותר לפדות להנאות אחרות חוץ לאכילת כלבים. (4) במשנה מעילה ב. כתוב סתם: "כל שהיה לה שעת היתר לכהנים אין מועלים בה", ובגמרא שם ה. נחלקו חזקיה ור' יוחנן בפירוש המשנה. חזקיה אומר היתר זריקה שנינו, כלומר, אם השחיטה וקבלת הדם נעשו כמצוותן, ומותר היה לזרוק את הדם – אין מועלים בבשר. ור' יוחנן אמר היתר אכילה שנינו, כלומר, כשנזרק הדם והותר הבשר באכילה אין מועלים בו, אבל כל זמן שלא נזרק הדם – מועלים. ופסק רבינו כר' יוחנן, ואע"פ שהוא תלמידו של חזקיה, מפני שבגמרא שם הביאו כמה ראיות לשיטתו, וגם במנחות קב. כל הסוגיא נאמרה לפי שיטתו (כסף-משנה). (5) בדרומו של מזבח, וטעונים שחיטה וקבלת דמם בצפון (משנה זבחים מז.). רבינו מפרט כאן שורה ארוכה של פסולים, ועל כולם הוא אומר שאין בהם מעילה מן התורה אלא מדברי סופרים. מקור הדין במעילה ב: [אמנם שם פירשו כך את המשנה רק לפי דעת רבה, שאם העלה אימורי הפסולים על המזבח צריך להורידם, אבל דעת רבינו שגם הסוברים אם עלו לא ירדו, מודים לפירוש זה, ולפיכך פסק כאן שאין בהם מעילה מן התורה, ואין בזה ניגוד לדעתו (פסולי המוקדשים פ"ג ה"ז) שלא ירדו (לחם-משנה, ראה כסף-משנה). (6) לעבודת הקרבנות, כגון מי שאינו מזרע אהרן או בעל מום. (7) כלומר, או הבשר. במשנה שם ו: אמר ר' עקיבא שזריקה מועלת ליוצא להוציא מיד מעילה, ובגמרא שם מפרש ר' יוחנן שר' עקיבא לא אמר אלא ביצא מקצתו, אבל ביצא כולו מועלים בו, ורב פפא (שם ז.) אומר: לא אמר ר' עקיבא אלא שיצא בשר, אבל דם אין זריקה מועלת ליוצא. פירוש, אם זרק אותו הדם שיצא אין הזריקה מתרת את הבשר, ולפיכך מועלים בו (רש"י שם). (8) פירוש, בבשר, אבל בדם עצמו אין מעילה כלל (למעלה פרק ב הלכה יא). (9) אפילו לאחר שנזרק הדם. (10) לא נתפרש מה ענין אימורים לכאן? הלא באימורים מועלים משעה שהוקדשו עד שיצאו לבית הדשן (כלמעה פ"ב ה"ב), ומהו ההבדל בין נפסלו לפני זריקת הדם או לאחריה. ראה הגהות חזון-איש. (11) טעות סופר, ויש למחוק את המלה "שאר", ולגרסו אין מועלים בבשרם (חזון-איש), שהרי גם מקצת הבשר שיצא אין בו מעילה (ראה רש"י שם ד"ה איתמר). (12) למעלה בהלכה זו.

לא מצאנו מעילה בעוף שאינו ראוי להקרבה, שהרי אין פדיון לעוף.

פרק שלישי

(1) יבאר קדשי מזבח שמתו אם יצאו מיד מעילה ואם הותרו שעה אחת.

1 א. קדשי² מזבח³ שמתו - יצאו מיד מעילה דבר
2 תורה, אבל מועלין בהן מדברי סופרים. וכן אם
3 נפסלו בדברים שפסלו בהן הקרבנות, שפבר
4 בארנם - מועלין בהן מדברי סופרים. במה דברים
5 אמורים? בשלא היה להן שעת היתר לאכילת
6 כהנים; אבל אם היה לקדשי קדשים הנאכלים שעת
7 היתר ואחר כך נפסלו ונאסרו באכילה, הואיל והותרו
8 שעה אחת - אין מועלין באתו דבר שהיה ראוי
9 לאכילה⁴, כמו שבארנו. כיצד? קדשי קדשים
10 שנפסלו קדם שגיע הדם למזבח פהלכתו, כגון
11 ששחטן בדרום⁵ אף על פי שקבל בצפון, או
12 ששחטן בצפון וקבל בדרום, או ששחט ביום וזרק
13 בלילה, או ששחט בלילה וזרק ביום, או ששחט
14 במחשבת הזמן או במחשבת המקום, או שקבלו
15 הפסולין⁶ את דמן אף על פי שזרקוהו כשרים, או
16 שזרקוהו פסולין אף על פי שקבלוהו כשרים, או
17 שיצא הדם והבשר פלו⁷ קדם זריקת הדם, או שלן
18 הדם - בכל אלו מועלין⁸ בכלן לעולם⁹, שהרי לא
19 היה להן שעת היתר. אבל אם הגיע הדם למזבח
20 כמצוותו ואחר כך לן הבשר או האמורין, או שנטמא
21 הבשר או האמורין, או שיצא הבשר או האמורין¹⁰
22 לחוץ, או שיצא מקצת הבשר קדם זריקת דמים -
23 בכל אלו וכיצא בהן אין מועלין בשאר פשרן¹¹,
24 שהרי היה לו שעת היתר לאכילה, כמו שבארנו¹².

(2) מימרא של ר' יוחנן, מעילה יב. (3) ר' יוחנן אמר סתם "קדשים שמתו", ורבינו הוסיף "מזבח" ומכאן ראה שלדעתו, קדשי בדק הבית שמתו יש בהם מעילה, וכן אמרו (שם טו.): "במאי? (על איזה קדשים אמר ר' יוחנן שאם מתו יצאו מיד מעילה), אילימא (שמה תאמר) בקדשי בדק הבית וכו' לא יהא אלא דאקדיש אשפה (יהיה זה כמו שהקדיש אשפה לבדק הבית)?" ונימוקו של ר' יוחנן נאמר בתמורה לב: מפני שאינם ראויים לכלום, לפדותם אי אפשר, כי בהמת הקדש אינה נפדית בלי העמדה לפני הכהן והערכה, כמו שנאמר (ויקרא כז, יב-יג): "והעמיד את הבהמה לפני הכהן והעריך אותה", ואת המתה אי אפשר להעמיד. ובפסחים כט. אמרו נימוק שני, מפני שאין פודים את הקדשים להאכילם לכלבים, ונבילה אינה ראויה לאדם מישראל אלא לכלבים. [ויש לתמוה על רבינו כאן שפסק שקדשי בדק הבית שמתו מועלים בהם, ובפרק ה מהלכות ערכין הלכה יב כתב בפירוש שגם קדשי בדק הבית טעונים העמדה והערכה, ומסיים שם: ולפיכך אם מתה הבהמה קודם שתיערך ותפדה, אין פודים אותה אלא תקבר. ראה

25 ב. קבלו¹³ הפסולין את הדם¹⁴ וזרקוהו, וזרקו

26 הפשרים לעבודה וקבלו שאר דם הנפש¹⁵ וזרקוהו

27 - אין מועלין בבשרן; שאין הפסולין עושין שאר

19 ואחר כך נמצאת הראשונה והרי שתייהן עומדות, 19
20 ושחט שתייהן באחת³³ וזרק דם אחת מהן - אין 20
21 מועילין לא בכשר זו שנוזק דמה ולא בכשר 21
22 חברתה, ואף על פי שאינו³⁴ ראוי לאכילה, הואיל 22
23 ואם רצה מזה זרק ואם רצה מזה זרק. אבל אם 23
24 שחט זו אחר זו - אין דמה³⁵ מועיל לבשר 24
25 חברתה³⁶, ואפילו לאחר זריקה, שהרי לא היתה לה 25
26 שעה הראויה להתיר בשרה³⁷.

(32 שם ז. ז: 33) כגון ששחטון שני כהנים (רש"י שם).
(34 השני. 35) של אותה שחט קודם. (36) להוציא
מידי מעילה. (37) מפני שאסור לזרוק דם החטאת
שנשחטה באחרונה.

27 ז. כל חטאת עוף³⁸ או עולת עוף שנפסלה בשנוי 27
28 עשייתה³⁹ או בשנוי מקום עשייתה⁴⁰ - מועילין בה; 28
29 חוץ מעולת העוף שנמלק למטה במליקת חטאת 29
30 לשם חטאת, שאף על פי שלא עלתה לבעלים לשם 30
31 חובה⁴¹ - אין מועילין בה⁴², הואיל ושנה שמה 31
32 ומקום עשייתה ושנה מעשייתה לשם דבר שאין בו 32
33 מעילה⁴³.

(38) משנה זבחים סו. סו: (39) הבדיל הראש מן הגוף
בחטאת, וכן אם לא הבדיל בעולה (ראה הלכות מעשה
הקרבנות פרק ו הלכה כ, ופרק ז הלכה ו). (40) עולת
העוף מזים דמה במחיצתו העליונה של המזבח, ושל חטאת
העוף במחיצתו התחתונה, ואם שינה - פסול. וכן אם מלק
עולת העוף למטה - פסולה, אבל חטאת העוף מליקתה
כשרה בכל מקום (רבינו שם הלכה ט). (41) על הבעלים
להביא עולה אחרת (פרק טו מהלכות פסולי המוקדשים
ה"א). (42) כר' יהושע שם סו: (43) חטאת העוף
שעשה למטה לשם חטאת אין בה מעילה, ולפיכך גם
עולת העוף שנעשתה כך אין מועלים בה.

34 ח. מנחה⁴⁴ שנחפזה⁴⁵ או שנעשית במחשבת 34
35 המקום⁴⁶, וכן שתי הלחם ולחם הפנים שנחפזו או 35
36 שנפסלו במחשבת המקום - מועילין בהן, שהרי לא 36
37 היתה להן שעת התיר⁴⁷.

(44) קרבן קמח. (45) ראה הלכה ג. (46) לזרוק את הדם
או להקטיר אימורים שלא במקומם. ההבדל בדין שתי
מחשבות פסולות אלו הוא: מחשבת הזמן, האוכל בשר
הקרבן חייב כרת. ומחשבת המקום, אין כרת באכילתו.
בדרך כלל קוראים לקרבן שנפסל במחשבת הזמן "פיגול",
ולנפסל במחשבת המקום - "פסול", ולפעמים כשאין הבדל
בדינם, נכללים שניהם במונח "פיגול" או "פסול".
(47) כלמעלה בהלכה א.

38 ט. וכן⁴⁸ קמץ שניצא לחוץ או לן וחוץ והקטירו - 38
39 מועילין בפשירים, שהרי לא היה שם שעת התיר. אבל 39
40 אם נטמא הקמץ⁴⁹ והקטירו - אין מועילין בפשירים; 40
41 שהציק⁵⁰ מרצה⁵¹ על הטמא, ואינו מרצה לא על 41

1 דם הנפש שירים¹⁶. חוץ מן הטמא, הואיל וראוי 1
2 לעבדות צבור¹⁷, עושה שאר דם שירים¹⁸.

(13) שם ה: (14) פירוש, מקצת הדם. (15) ולא דם העור
או הבשר. (16) הדם הנשאר בכלי או בצואר הבהמה אחר
זריקת הדם שנתקבל בכלי, נקרא שיריים ומצוותו לשפכו
על יסוד המזבח ופסול לזריקה. ומשמיענו רבינו שאם זרקו
פסולים לעבודה מקצת הדם, לא נעשה שאר הדם שיריים
(ראה פרק א מהלכות פסולי המוקדשים הלכה כח ובהערות
שם), ולפיכך הזריקה השניה כשירה ומוציאה מידי מעילה.
(17) שבקרבנות ציבור דוחים את הטומאה (פרק ד מהלכות
ביאת מקדש הלכה ט). (18) אפילו בקרבנות יחיד, שאינם
דוחים את הטומאה.

3 ג. כיצד? קבל הטמא וזרק, אף על פי שהזר 3
4 הפשיר¹⁹ וקבל שאר דם הנפש וזרקו - הרי אלו לא 4
5 היתה²⁰ להן שעת התיר ומועילין בכלן; שנה הדם 5
6 שירים הוא, ואין זריקת השירים מועלת. כבר 6
7 בארנו²¹, שאין בקדשים קלים מעילה לעולם חוץ 7
8 מאמריהן אחר זריקת הדם. והוא²² שתייהן זריקה 8
9 המועלת; אבל קדשים קלים שנחפזו²³, אף על פי 9
10 שנוזק הדם - אין מועילין²⁴ באמריהן. וכן אם יצא 10
11 הדם, אף על פי שהחזירו וזרקו²⁵ - אין מועילין 11
12 באמריהן.

(19) כלומר, כהן טהור. (20) הבשר לא הותר באכילה, מפני
ששתי הזריקות פסולות. (21) למעלה פרק ב הלכה א.
(22) בתנאי. (23) שחיטת באחת מארבע העבודות לזרוק
את הדם או להקטיר את האימורים למחר, והוא-הדין
במחשבת שלא במקומם (ראה הלכות פסולי המוקדשים
פרק יג הלכה א). (24) שם ג: אמר רב גידל אמר רב,
זריקת פיגול וכו' ואינה מביאה לידי מעילה בקדשים קלים.
ודין זה לא הופרך שם (הר"י קורקוס, מביאו כסף-משנה).
(25) ברייתא שם ז.

13 ד. כל חטאות המתות²⁶, כגון ולד חטאת ותמורתה²⁷ 13
14 וכיצא בהן²⁸ - אסור להנות בהן, ואם נהנה - לא 14
15 מעל²⁹.

(26) שאסור להקריבן ואין להן פדיון. ראה דין בהלכות
פסולי המוקדשים פרק ד הלכה א. (27) היו לפניו בהמת
חולין ובהמה שהוקדשה לחטאת, ואמר על בהמת החולין
הרי זו תמורת זו, שתייהן קדושות, שנאמר (ויקרא כז, לג):
ואם המר ימירנו והיה הוא ותמורתו יהיה קודש.
(28) חטאת שמתו בעליה, ושכיפרו בעליה באחרת.
(29) משנה שם י:

16 ה. וכל חטאת³⁰ שתירצה³¹ עד שניפל בה מום - 16
17 מועילין בה עד שתתפדה.

(30) שם יא: (31) כגון שעברה שנתה לפני שכיפרו הבעלים
באחרת.

18 ו. המפריש³² חטאתו ואבדה והפריש אחרת תחתיה,

שהוכיחו, שבנפסל לפני זריקה הכל מודים שמועלים בו, ולפיכך פירשו שהמדובר כשנחנה אחרי זריקה מהבשר שנטמא לפני זריקה. והוכחה לדבריהם אנו מוצאים בגירסא שלפנינו בגמרא שם: "נחנה מבשר קדשי קדשים שנטמא לפני זריקה". ונראה שיש להזיז כאן ממקומם את המלים "קודם זריקה", ולהעמידן אחרי המלה "שנטמא", ובהתאם לגירסא שבגמרא, והמדובר כשנחנה לאחר זריקה, וכשם שזריקה מועלת ליוצא כך מועלת לטמא].

יב. קדשי המזבח⁶² - חֲלָבִין וּבִיצֵיהֶן אֶסוּר לְהִנּוֹת מִהֶן, וְהִנָּה - לֹא מַעֲלִין⁶³. לְפִיכָךְ, וְלֹד הַקֶּדְשִׁים⁶⁴ וְכֵן וְלֹד הַמַּעֲשֵׂר לֹא יֵינֵק מֵאִמּוֹ, אֲלֵא מִבְּהֶמָּה אַחֶרֶת חֲלִין. וְיֵשׁ לְאָדָם לְהִתְנַבֵּל וְלֹמַר: חֲלָב בְּהֶמָּה זֹאת הִחֲלִין יְהִי הַקֶּדֶשׁ⁶⁵ לְלֹדוֹת הַקֶּדְשִׁים שֶׁיִּנְקוּהוּ בְּדִי שְׂלֹא יָמוּתוּ.

(62) משנה מעילה יב. (63) מפני שאינם ראויים למזבח (ראה הלכה יג). (64) משנה שם יג. בתוספות פירשו, שהמדובר בוולד שנולד לפני שהבעלים הקדישו את הבהמה, וכן "ולד המעושרת" פירושו שנולד לפני שעושרה. ורבינו סתם, ויש מקום לפרש שהכוונה גם לוולד שנולד לאחר ההקדש, ואסור לו לינק מאמו מפני שזה כעבודה בקדשים. רבינו בפירושו על המשנה אומר נימוק זה. (65) פירוש, יהיה מזומן (ראה ראב"ד וכסף-משנה).

יג. הקדיש⁶⁶ בְּהֶמָּה וְעוֹף לְמִזְבֵּחַ קֹדֶשֶׁת דָּמִים, כְּגוֹן שְׂאֵמֶר: דָּמִי בְּהֶמָּה זֹאת לְנִסְכִּים⁶⁷, וְדָמִי בֶן יוֹנָה זֶה לְשִׁלְמִים⁶⁸ - הָרִי הֵן הַקֶּדְשִׁי בְּדֵק הַבֵּית וּמוֹעֲלִין בְּחֲלָבִין וּבִיצֵיהֶן, כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר.

(66) שם יב: (67) אבל אם אמר דמי בהמה זו לעולה או לשלמים, חלה עליה קדושת הגוף והיא עצמה תוקרב (רבא, כריתות ה). וכן פסק רבינו בהלכות מעשה הקרבנות פרק טו הלכה ה). (68) אין עוף קרב שלמים, ולפיכך דינה כקדשי בדק הבית. ראה בהערה הקודמת.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) יבאר המפריש מעות לחטאת או לעולה או לשלמים אם מועלים בהן.

א. המפריש² מְעוֹת לְחֹטְאָתוֹ לְעוֹלָתוֹ וְלֹאֲשֻׁמוֹ וְלִתְרוֹיֵן וּבְנֵי יוֹנָה - מוֹעֲלִין בָּהֶן מַשְׁעָה שֶׁהַפְּרִישׁ. הַפְּרִישׁ לְשִׁלְמִים - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶם³.

(2) תוספתא, מעילה פ"א ה"ד: מועלים בדמי חטאת ובדמי עולה, ואין מועלים בדמי שלמים. (3) אינם עדיפים משלמים עצמם שקדושת הגוף עליהם.

ב. הקדיש⁴ אֶכָּר אַחֶד לְדָמוֹ⁵ לְמִזְבֵּחַ - הָרִי זֶה סֶפֶק אִם פֶּשְׁטָה קֹדֶשׁ בְּכָלֵן אוֹ לֹא פֶשְׁטָה, לְפִיכָךְ תִּקְרָב וְלֹא יִפְדֶּה⁶. וְאִם נִפְדָּה - אֵין מוֹעֲלִין בְּפִדְיוֹ⁷.

(4) בעיא שלא נפשטה (תמורה יא:). (5) אם הקדישו למזבח, אין כל ספק שקדושת הגוף פשטה בכולה אם היה זה אבר שהנשמה תלויה בו, כגון לב או ראש וכדומה (ראה

1 הַלֵּן⁵² וְלֹא עַל הַיּוֹצֵא. יֵצֵאוּ הַשְּׂיִירִים⁵³ אוֹ נִטְמְאוּ
2 וְאַחֵר כֶּן הַקֶּטִּיר הַקָּמֵץ, אָף עַל פִּי שֶׁהֵן אֶסוּרִין
3 בְּאֲכִילָה - אֵין מוֹעֲלִין בָּהֶן⁵⁴, שֶׁהֲרִי קָרֵב הַקָּמֵץ
4 כְּמַצּוֹת.

(48) משנה מנחות כה. (49) דינו כדם בקרבנות בעלי חיים. ראה למעלה הלכה א דין הדם. (50) ציץ הזהב שהכהו הגדול נושא על מצחו. (51) בדיעבד, אם הקריבו קרבן יחיד שנטמא, שנאמר (ויקרא כח, לח): ונשא אהרן את עוון הקדשים. (52) במשנה שנינו "על היוצא", אבל בתוספתא מנחות פרק ד הלכה ח, נאמר: שאין הציץ מרצה על הלין ועל היוצא. (53) פירוש, מקצת השירים, אבל אם יצאו כולם - מועלים בהם, כמו בבשר שיצא כולו (למעלה בהלכה א). שהרי בכל מקום דין שירים במנחה כדין בשר בקרבנות בעלי חיים (ראה הלכות פסולי המוקדשים פרק א הלכה ל, ופרק יא הלכה כ). כסף-משנה בשם הר"י קורקוס. (54) כר' עקיבא שם בתוספתא, שהקטרת הקומץ מועלת ליוצא להוציא את השירים מידי מעילה. בהלכות פסולי המוקדשים פרק ב הלכה ז, כתב רבינו: "ואם נפסלו השירים או חסרו השירים וכו' הרי הדבר ספק אם יצאו מידי מעילה". והר"י קורקוס (מובא כאן בכסף-משנה) רואה כאן סתירה גלויה לדבריו שם. ונראה שרבינו התכוון שם לפסול אחר, כגון התליעו (הר המוריה).

5 י. הִנָּהֵנּה מִקֶּדְשֵׁי קֹדְשִׁים כָּלֵם לְפָנֵי זְרִיקַת דָּמִים אוֹ
6 מֵאִמּוּרֵי קֹדְשִׁים קָלִים לְאַחֵר זְרִיקָה, אוֹ שֶׁנָּהֵנּה מִן
7 הַעוֹלָה כָּלֵה אוֹ מִן הַקָּמֵץ וְהַלְבֹּנָה וּמִנְחַת כֹּהֲנִים
8 וְהַחֲבֹתִין - יִפֹּל מֶה שֶׁנָּהֵנּה⁵⁵ לְנִדְבָה⁵⁶. מַעַל
9 בְּקִרְבָּנוֹת הַצִּיבּוֹר - יִפֹּל מֶה שֶׁנָּהֵנּה לְשִׁפְחָה⁵⁷.

(55) הקרן והחומש. ראה פרק א הלכה ג. (56) לקרבנות נדבת ציבור. (57) לבדק הבית (כסף-משנה בשם הרא"ש). בתוספתא סוף מעילה, אנו שונים להיפך: קרבנות ציבור לנדבה והמנויים למעלה ללשכה, כנראה גירסא אחרת היתה לעיני רבינו.

10 יא. נִהָנֶה⁵⁸ קֹדֶם זְרִיקָה⁵⁹ מִבֶּשֶׂר קֹדְשִׁי קֹדְשִׁים
11 שֶׁנִּטְמָא, אוֹ שֶׁנָּהֵנּה מֵאִמּוּרֵי קֹדְשִׁים קָלִים, אָף עַל
12 פִּי שֶׁהֵעֵלֵן לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ⁶⁰ - הָרִי זֶה פְּטוּר⁶¹.

(58) מימרא של רבא מעילה י. (59) וכל-שכן אחר זריקה (רש"י שם). (60) לפני זריקת הדם, ואע"פ שאמרנו (בהלכות פסולי המוקדשים פרק ג הלכה יב) שנעשו לחמו של מזבח ולא ירדו, אין אנו אומרים שההעלאה מבררת החלק שהוא "אשי ה'" ומביאה לידי מעילה (ראה אור-שמח). [דין זה נאמר כבר למעלה בפ"ב ה"א. ואולי כאן המדובר באימורים שנטמאו ולאחר זריקה?]. (61) הטעם אמרו בגמרא שם, מפני שאינו מביא כל הפסד לגבוה, שהרי אינם ראויים לכלום, וגם נעשית כל מצוותם. [מלשונו של רבינו משמע שפטור לגמרי, ואין בהם מעילה אפילו מדברי סופרים, וזה מנוגד למה שכתב למעלה בהלכה א שאם נטמא בשר קדשי קדשים אחר זריקה אין מועלים בו, ומכאן שנטמא לפני זריקה מועלים. וראה תוספות שם ד"ה הכל,

19) מפני שנהנה בדמי העולה. (20) אולי נהנה בדמי שלמים בלבד (בגמרא שם הגירסא: והשאר "לשאר" נזירות, וכן גם בתוספתא מעילה פ"א. כלומר, לכל שאר הקרבנות שעליו להביא, היינו עולה ושלמים, ומכאן שאם אמר והשאר לנזירות, אין מעילה אפילו בנהנה בכל המעות, כמו שאמרנו בתחילת הלכה זו בהפריש מעות לנזירות. ויש לתמוה על רבינו, למה השמיט את המילה "לשאר". ונראה שהושמטה בטעות על-ידי המעתיקים). (21) מפני שנהנה בדמי עולה, בין מת בין לא מת, ובדמי חטאת - אם לא מת, כמו שנתבאר למעלה בהלכה זו. (22) ושמא נהנה בדמי שלמים בלבד. (23) פירוש, אם נהנה בדמים העולים על דמי השלמים (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס), אבל אם נהנה בסכום פחות מדמי השלמים לא מעל, שמא נהנה מדמי השלמים בלבד. (24) תוספתא, מעילה פ"א ה"ה.

ד. אחד ממחייבי קנין²⁵ שהפריש מעות ואמר: אלו לחובתי - מועלין בכלן ומועלין במקצתן²⁶. ואם מתו - יפלו לנדרבה²⁷, כמו שבארנו בנזירות²⁸, ומועלין בהן.

(25) כגון זב וזבה ויולדת, שמחויבים להביא שני עופות, אחד לחטאת ואחד לעולה. (26) מפני ששני הקרבנות יש בהם מעילה. (27) בנזיר כו, א - אמרו שההלכה למשה מסיני שהובאה למעלה בהלכה הקודמת, נאמרה גם במחויבי קנינים. (28) בדין נזירות, למעלה ה"ג.

ה. המפריש²⁹ חטאת על אכילת חלב והביאה על אכילת דם - הרי זה לא פפר³⁰, לפיכך לא מעל³¹. הפריש מעות³² לחטאת חלב וקנה בהן חטאת דם: בשוגג - פפר³³, לפיכך מעל; במזיד - לא פפר, לפיכך לא מעל³⁴.

(29) כריתות כז, ב. (30) כתוב בתורה (ויקרא ד, כח): "קרבנו... על חטאתו", ודרשו במשנה שם, שהקרבן צריך להיות לשם אותו החטא, ולא יעבירונו מחטא זה לחטא אחר. (31) במעשה השני, שהרי לא נהנה כלום. (32) שם. ההבדל בין מעות לבהמה הוא, שבהמה היא קדושת הגוף ואינה יוצאה לחולין לעולם, ולפיכך אין הבעלים יכולים לשנות בה כלום, מה-שאי-כן דמים שיוצאים לחולין אם מועל בהם או כשקונה בהם בהמה לקרבן. (33) בגמרא שלנו, נאמר סתם "מעל וכיפר". אבל בתוספתא כריתות פ"ד ה"ו, אנו שונים כדברי רבינו. (34) בגמרא שם תולים את הכפרה במעילה, מפני שמעל - כיפר. ורבינו אומר להיפך (כסף-משנה).

ו. המפריש³⁵ שתי סלעים לאשם ולקח בהן שני אילים לחליון, הואיל וקנה חליון בדמי אשם - מעל. וחיב לשלם עשרה דינרים³⁶, שהן שתי סלעים וחמש³⁷, ויביא בהן אשם, ויביא קרבן אשם על מעילתו. לפיכך, אם היה אחד משני האילים שקנה יפה שתי סלעים והשני יפה עשרה דינרין - יביא השנה עשרה אשם תחת המעילה עם החמש³⁸, ויביא השנה שתי סלעים אשם על מעילתו. לקח

ה' מעשה הקרבנות פט"ו ה"ב), אבל בהקדיש את האבר לדמיו לצורך קרבן שבהמה זו ראוי לו, שאל רבא שם מהו הדין, וצדדי הבעיה הם: ברור, שאם הקדיש כל הבהמה לדמיה - חלה עליה קדושת הגוף, וברור היה לו לרבא גם-כן שאם הקדיש את האבר קדושת הגוף פשטה הקדושה בכולה. ומסופק היה באבר אחד לדמיו, אם אנו אומרים מתוך שחלה על האבר קדושת דמים חלה עליו קדושת הגוף, ומתוך שקדש אבר אחד קדשה כולה, או אין אומרים שני "מתוך". בלשון התלמוד: "חד מיגו - אמר, תרי מיגו - לא אמר". ויוצא מזה, שמדובר כאן באבר שהנשמה תלויה בו, שאילו אבר שאין הנשמה תלויה בו פסק רבינו פט"ו מהל' מעשה הקרבנות, שאפילו בהקדישו קדושת הגוף לא פשטה הקדושה בכל הבהמה. אולם בפ"ה מהל' ערכין ה"ב כותב רבינו דין זה באומר "דמי רגלה של פרה זו הקדש למזבח". ראה כסף-משנה ולחם-משנה שם. (6) שאין פדיון לקדשים תמימים. (7) משום שאינו ראוי לפדיון, שמא פשטה קדושה בכולה, לפיכך אין הקדושה עוברת על הדמים (ראה ראב"ד וכסף-משנה בשם הר"י קורקוס).

ג. המפריש⁸ מעות לנזירותו⁹ - אסור להנות בהן, ואם נהנה - לא מעל; מפני שהן ראויין לבוא פלם שלמים¹⁰, ואין בשלמים מעילה אלא פאמורייהן אחר זריקת דמים¹¹. מת¹² - יפלו לנדרבה¹³. היו מפרשים¹⁴: דמי חטאת - ילכו לים המלח¹⁵, ולא ינהנין ולא מועלין; דמי עולה - יביאו עולה, ומועלין בהן¹⁶. אמר: אלו לחטאתי והשאר לנזירותי, אם נהנה בכל השאר¹⁸ - מעל¹⁹; נהנה במקצתו - לא מעל²⁰. וכן אם אמר: אלו לעולתי והשאר לנזירותי, ונהנה בכלן - מעל²¹; נהנה במקצתן - לא מעל. שאין בדמי שלמים מעילה²². הפריש מעות ואמר: אלו לעולתי ואלו לחטאתי ואלו לשלמים, ונתערבו - מועלין בכלן ומועלין במקצתן²³. וכיצד יעשה²⁴? יקח שלש בהמות, ומחלל דמי חטאת בכל מקום שהוא על החטאת, ודמי עולה על העולה, ודמי שלמים על שלמים.

(8) משנה, מעילה יא, א. (9) אחר שמלאו ימי נזרו, מביא הנזיר שלושה קרבנות: חטאת, עולה ושלמים. (10) מפני שאמר סתם "לנזירותי" יכול לקנות בכולם שלמים ('תוספות' שם ד"ה הפריש). (11) כמו שנתבאר למעלה פ"ב ה"א. (12) הנזיר לפני שקנה בהמות בדמים אלה, וגם לא קבע איזה כסף הוא לחטאת ואיזה לעולה ושלמים. (13) לעולות נדבת ציבור, ואע"פ שמעורבים בהם דמי חטאת שדינם השלכה לים המלח, הלכה היא למשה מסיני בנזיר (רבי יוחנן, בנזיר כה). (14) לפני שמת, פירש אלו דמי חטאת, אלו דמי עולה ואלו דמי שלמים. (15) כדין דמי חטאת שמתו בעליה (פ"ה מהל' פסולי המוקדשין ה"א), ומה שאמר רבי יוחנן: "הלכה היא בנזיר", היינו במעות סתומות. (16) ומובן שבדמי שלמים אין מועלים (למעלה ה"א). (17) נזיר כו, ב. (18) בכל הדמים שנשאר.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהפריש חטאת ואברה, והפריש אחרת ונמצאת הראשונה ולא בא להמלך בבית-דין ושחט אחת מהן, שאמרנו שם פ"ד ה"ג שהשניה תמות, מפני שדחה אותה בידים. (54) כשנודע לו שמעל לפני שקרבה חטאתו, היה עליו להפריש מעילתו ולהוסיפה על דמי החטאת ולא היו הולכים לאיבוד, ולפיכך כשלא עשה כך הרי זה כדמי חטאת שכיפרו בעליה, אבל אם נודע לו אחרי כפרה, הרי הקרן והחומש שיפריש עכשיו נקבע גורלם מראש לאיבוד. (55) ראה למעלה ה"ו ובהערות.

ח. המזכיר עולתו ושלמיו - לא עשה כלום⁵⁷. ודין תורה, שיתחזרו המעלות חלין כמו שהיו⁵⁸; וקנסו אותו⁵⁹ חכמים, שיפלו המעלות לנדבה. אפלו היתה הבחמה שזה ארבעה ומכרה בחמשה - החמשה כלן⁶⁰ יפלו לנדבה⁶¹. ואין פאן מעילה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים.

(56) תוספתא, פסחים פ"ז ה"ז (לפי גירסת הגר"א) וברייתא שם פט, ב. (57) ומקריבים הקרבן לשם בעליו הראשונים (רש"י שם). ראה משנה-למלך. (58) והמוכר יחזיר לקונה. (59) את הקונה, מפני שקנה קרבן של אחרים, כעין החרמת הכסף שנעשה בו משא ומתן בלתי הוגן, אבל את הקרבן אי-אפשר להחריס, שהרי קדושת הגוף עליו. ורש"י פירש, שקנסו את הקונה בהתאם לפתגם העממי: "לא עכברא גנב, אלא חורא גנב" (לא העכבר הגנב, אלא החור שהוא נמלט שם). (60) ואין אנו אומרים שהדינר החמישי מתנה היא למוכר (רש"י שם). (61) לנדבת ציבור.

ט. יש מעילה בנדרים⁶². פיעד? האומר: כפר זו עלי קרבן או הקדש⁶³, ואכלה - מעל⁶⁴, אף על פי שהיא מתרת לאחרים. לפיכך⁶⁵ אין לה פדיון, שהרי אינה קדש אלא לזה בלבד. אמר: כפר זו קדש⁶⁶ או קרבן, ואכלה, בין הוא בין אחר - מעל. לפיכך⁶⁷ יש לה פדיון⁶⁸. היתה לפננו⁶⁹ כפר של הפקר⁷⁰ ואמר: כפר זו הקדש, נטלה על מנת לאכלה - מעל לפי פלה; על מנת להוריש - מעל לפי טובת הנהיה⁷¹ שבה.

(62) נדרים לה, א. מחלוקת רבי מאיר ורבנן, ופסק כרבי מאיר מפני שרב נחמן שם סובר כן. ועוד, שבשבועות כב, ב - אמרו שיש להפוך את השיטות, היינו חכמים אומרים מעל, ורבי מאיר אומר לא מעל (ר"ן נדרים, שם). (63) פירוש, שאמר "עלי" הקדש. (64) ומשלם להקדש קרן וחומש (נדרים, שם). (65) מפני שהיא מותרת לאחרים, ואינה ממון של הקדש. (66) והוא-הדין אם אמר: כפר זו הקדש. (67) מפני שהיא אסורה לכל אדם ונעשית רכושו של הקדש. (68) ככל קדשי בדק הבית. (69) מימרא של רבא, שם לר, ב. (70) מדובר כשהיכור מונחת בתוך ארבע אמותיו של המקדיש, וארבע אמות של אדם קונות לו (בבא-מציעא י:), ולפיכך יכול לזכות בה להקדש, כדין המגביה מציאה לחבירו (בשביל חבירו) - קנה חבירו. (71) שמין ערך ההנאה שבנו מוכן לתת לו, כדי שיוריש לו את הכיכר, ואת הסכום הזה וחומש, ישלם להקדש.

אחד לאשם ואחד לחלין³⁹, אם היה של אשם יפה שתי סלעים⁴⁰ - יביא אותו לאשמו הראשון⁴¹, וכן אם היה זה החלין יפה שתיים - יביא אותו אשם מעילתו⁴², שהרי מעל בסלע אחת מדמי האשם; וישלם חמשה דינרים⁴³ ויפלו לנדבה⁴⁴.

(35) משנה, שם כו, ב. כפי שנתפרשה בגמרא שם. (36) סלע הוא ארבעה דינרים. (37) ראה למעלה פ"א ה"ג. (38) ובזה השיב להקדש את מה שגול ותוספת חומש, ואע"פ שהאיל עלה לו רק בסלע אחד, והטעם מפני שהרווח הוא שלו, שהרי האילים הם חולין. (39) ומעל רק באחד. (40) באשם נאמר "כסף שקלים", ולמדו מזה שאין להביא אשם בפחות משני שקלים. שקל שבתורה הוא סלע שבמשנה. ראה הל' פסולי המוקדשין פ"ד הכ"ב. (41) כאן הרווח להקדש, שהרי לא מעל בדמי אשם זה. (42) ואע"פ שלא הוציא עליו אלא סלע אחד ונתייקר, כלמעלה בהערה לו. (43) הסלע שמעל, וחומשו. וכסף זה יביא מביתו. (44) שהרי הם מותר אשם שנופלים לנדבה. ראה הל' פסולי המוקדשין פ"ד ה"ד.

ז. הנהגה מדמי חטאת עד שלא קרבה חטאתו - יוסיף חמש על מה שנהנה ויביא בדמיו⁴⁷ חטאתו⁴⁸, ויביא קרבן אשם על מעילתו. וכן אם נהנה מדמי אשם עד שלא קרב אשמו - יוסיף חמש ויביא בדמיו אשמו, ויביא אשם אחר למעילתו. שקרבנות המזבח⁴⁸ - מעילתן לקרבנות המזבח, וקדשי בדק הבית - מעילתן לבדק הבית. נודע לו שמעל⁴⁹ ואחר כך קרבה חטאתו⁵⁰ ועדין לא הפריש מעילתו⁵¹, או שהפרישה ולא כללה בדמי חטאתו⁵² - יולין המעילה וחמשה לים המלח⁵³. נודע לו שמעל אחר שקרבה חטאתו - יפלו מעות המעילה וחמשה לנדבה; שאין מפרישין בתחלה לאבוד⁵⁴. ובין כך ובין כך יביא אשם מעילתו. ובאשם, בין שנודע לו שמעל קדם שקרב אשמו או אחר שקרב - תפל מעילתו וחמשה לנדבה, מפני שהוא כמותר אשם⁵⁵. ויביא אשם מעילתו.

(45) ברייתא, מעילה ט, ב. (46) דמי הקרן עם החומש. (47) בהמה יותר יפה. (48) הקרן והחומש הם למזבח. כלומר, לקנות בהם קרבן כזה שמעל בו. (49) בחלק מן הדמים. (50) שנקנתה בדמים שנשארו. (51) מה שנהנה וחומשו. (52) אלא קנה בדמים שנשארו בלבד. (53) כדין מותר חטאת (שם יא). אמר אביי, שדין זה הוא לפי דעת רבי שמעון שכל חטאת שכיפרו בעליה תמות, אבל לרבנן הסוברים שאינה מתה אלא אם אבדה וכיפרו בעליה באחרת ואח"כ נמצאה, המעות יפלו לנדבה. ומכיון שרבינו פסק בהל' פסולי המוקדשין פ"ד ה"א כרבנן, למה כותב כאן: ילכו לים המלח? והר"י קורקוס (מובא כאן ה"ז בכסף-משנה) מתרץ שמכיון שידע שמעל יהיה עליו להפריש מה שנהנה וחומשו ולהוסיף על דמי החטאת, ולא עשה כך אלא הקריב חטאתו מהדמים שנשארו, הרי זה כדחייה בידים כמו

וְעָבַר הַיּוֹם וְלֹא נִקְצָצוּ וְלֹא נִשְׁרָפָה הַטְּלִית - הָרִי
הַם הִקְדֵּשׁ, וַיִּפְדוּ כֶּשֶׁאֵר הַהִקְדָּשׁוֹת וְאַחֵר כֶּף יִהְיֶה
בָּהֶן. אָבֵל אִם אָמַר: הָרִי הַנְּטִיעוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן עַד
שִׁיקָצָצוּ - אֵינוּ יָכוֹל לִפְדוֹתָן; שֶׁבָּכַל עֵת שִׁיפְדוּ
יִחְזְרוּ הִקְדָּשׁ⁷⁹ עַד שִׁיקָצָצוּ, וְכִיּוֹן שֶׁנִּקְצָצוּ אֵינָן
צָרִיכִין פְּדִיּוֹן⁸⁰, אֲלֵא נִהְיִין בָּהֶן מִיָּד. בְּמָה דְּבָרִים
אֲמֹרִים? בְּשִׁפְדָּאן הַמִּקְדֵּשׁ; אָבֵל אִם פְּדָאן אַחֵר -
הָרִי אֵלּוּ יוֹצְאִין לְחֵלִין⁸¹ אֶף עַל פִּי שֶׁעֲדִין לֹא
נִקְצָצוּ, וַיְהִי מִתְּרִין אֶף לְמִקְדֵּשׁ.

(78) משנה וגמרא, שם כח, א. וכח, ב. (79) כרב פדא שם.
רבינו סובר שבזה מודה עולה לבר פדא (ראה הערה הבאה).
(80) שהרי לא הקדיש אותן אלא עד שיקצצו, ולפיכך יצאו
לחולין אחרי הקציצה, כעולא שם נגד דעת בר פדא.
(81) שהרי הנטיעות הן רכושן של הפודה, והוא לא הקדיש
אותן. מימרא של רבי יוחנן, שם ל, א.

י. הָאֲמַר לְחִבְרָא⁷²: כִּפְרִי עָלֶיךָ הִקְדֵּשׁ, וְחִזְרִי וּנְתַנָּה
לו - הַמִּקְבֵּל מִתְּנָה זֶה מַעַל⁷³ לְכַשְׁיִצְיָא⁷⁴, שֶׁהָרִי
הַנּוֹתֵן אֵינָה אֲסוּרָה עָלָיו⁷⁵. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה
מִשְׁאֵר הַקּוֹנְמוֹת⁷⁶ יֵשׁ בָּהֶן מַעִילָה לְנֶאֱסֵר בָּהֶן. וְכָל
דְּבָרִים הַנֶּאֱסָרִין עָלָיו מִגִּדֵּר בְּזֶה מִצְטָרְפִין, וְאִם
נִהְיֶה מִכָּלֶם⁷⁷ בְּשִׁוָּה פְּרוּטָה - מַעַל.

(72) שם, בעיא שנפשה. (73) ואין אנו אומרים, שמכין
שהכיכר יצאה מרשות הנותן פקע איסורה, מפני שאינה
כיכר. (74) כשיהנה בה. (75) לו היתה אסורה גם עליו,
היה הוא מועל בה. (76) פירוש, אם לא אמר "הקדש" או
"קרבן" אלא "קונם" ושאר הכינויים שנמנו במשנה שם י,
א. (77) בכל אחד לא היה שוה פרוטה, אבל בכל הדברים
יחד היה שוה פרוטה.

יא. הָאֲמַר⁷⁸: הַנְּטִיעוֹת הָאֵלּוּ קָרְבָּן אִם אֵינָן
נִקְצָצוֹת הַיּוֹם, וְטְלִית זֶה קָרְבָּן אִם לֹא תִשְׁרָף הַיּוֹם,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - י"ב טבת ה'תשפ"א

פסולה.

והביאור בזה: גם כאשר ישנו לימוד ודיוק מיוחד שלא
הביאו הרמב"ם, בכל זאת מקפיד לכתוב בלשון המשנה
אף שאין כוונתו לתוכן הדיוקים שבמשנה.

ויש להוסיף על פי מה שמצינו בכללי הרמב"ם שכשמוצא
סברא הנראית לו יותר מסברת הגמרא, מביא אותה כטעם
להלכה. ובענייננו, הפסול של בית מודגש יותר מהפסול
של סוכה, כי תוכן מצות סוכה הוא "למען ידעו דורותיכם
כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ
מצרים" ומובן שבית - דירת קבע - מנוגד לסוכה משא"כ
אילן.

ומעתה יובן גם לשון הרמב"ם "הסכך של סוכה אינו כשר
מכל דבר, אין מסככים בו אלא כו". כי אף שהסגנון אינו
מכריח שום חידוש בהלכה, יש והוא מוסיף ביופי סגנון
הלשון, כי בסיום הפרק הקודם "דפני הסוכה כשרים מן
הכל שאין אנו צריכים אלא מחיצה כו" ובהמשך לסגנון
זה כתב "הסכך של סוכה אינו כשר מכל דבר".

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן לב)

(2) הכיסוי שעל הסוכה. (3) שצומח מן הארץ, שנאמר
(דברים טז, יג): "חג הסוכות תעשה לך וכו' באספק מגרן
ומיקבך", ומכאן למדו חכמים (סוכה יב.), שצריך לסכך
בדבר שגידולו מן הארץ, כמו גורן ויקב. (4) כגורן ויקב
שהם תלושים מן הארץ. (5) ממה שנאמר "באספק מגרן
ומיקבך" למדו חכמים (שם), שהמדובר בפסולת גורן ויקב
שאוספים אותה ומוציאים אותה מן הגורן ומן היקב.

יום ראשון י"ב טבת ה'תשפ"א

הלכות סכה

פרק חמישי

(1) נתבארו בו דיני הסכך ממה שראוי שיהיה, ומאי זה דבר
הם פסולים, ואם מקצת הסכך כשר ומקצתו פסול מה דינו.
ואם צריך עשיה לשמה גם כן, וסוכה בתוך סוכה, וכיוצא
בדברים אלו.

א. הַסִּכָּךְ² שֶׁל סִכָּה אֵינוּ כָּשֶׁר מִכָּל דָּבָר. אֵין
מִסְפִּיקִין אֲלֵא בְּדָבָר שֶׁגִּידוּלוֹ מִן הָאָרֶץ³, שֶׁנֶּעְצָקֵר מִן
הָאָרֶץ⁴, וְאֵינוּ מִקְבֵּל טְמֵאָה⁵, וְאֵין רִיחֵי רַע⁶, וְאֵינוּ
נוֹשֵׂר וְאֵינוּ נוֹבֵל תָּמִיד⁷.

~ נקודות משיחות קודש ~

"הסכך של סוכה אינו כשר מכל דבר, אין מסככים אלא
בדבר שגידולו מן הארץ כו".

וקשה בלשונו מדוע לא הסתפק לכתוב "אין מסככים אלא
בדבר שגידולו מן הארץ" ומה טעם ההקדמה "הסכך של
סוכה אינו כשר מכל דבר". כמו־כן קשה בהלכה י"ב
"העושה סוכתו תחת האילן כאלו עשאה בתוך הבית"
ומדוע לא כתב בקיצור שהוא פסול. ואף שהוא לשון
המשנה, ובגמרא למדו ממנו דין נוסף "לא שנו אלא באילן
שצילתו מרובה מחמתו, אבל חמתו מרובה מצילתו כשר"
אבל מדוע הרמב"ם שלא הזכיר החילוק הנ"ל השתמש
בלשון "כאלו עשאה בתוך הבית", ולא כתב בקיצור -

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הסוכה חמתה מרובה מצילתה, אבל אם תשאר צילתה מרובה מחמתה, אינה פסולה בדיעבד אלא אסורה לכתחילה שמה יניחנה ויצא, כמו שכתב רבינו לעיל ה"ב (כסף-משנה).

ד. ספכה בפשטי העץ²⁸, שלא דק אותן²⁹ ולא נפצין³⁰ - פשרה, שעדין עץ הוא. ואם דק ונפצין אותן - אין מספכין בו³¹, מפני שנשפטי צורתו, ובאלו אינן מגדולי קרקע. מספכין בחבלים של סיב³² ושל חלף³³ וכיוצא בהן, שהרי צורתן עומד ואין החבלים פלים³⁴.

28) על-פי מה שנאמר ביהושע ב, ו: "ותטמנם בפשטי העץ". 29) שלא כתתם במכתשת. 30) שלא סרקם במסרק. 31) סוכה יב, ב. אף-על-פי שאינו מקבל טומאה לפני טויתו (עיי"ש ב'תוספות' ד"ה באניצ'י). 32) הצומח מסביב לעץ. 33) מין עשב. 34) ואינם מקבלים טומאה ('ירושלמי', הובא במגיד-משנה).

ה. ספכה בחצים: בזכרים³⁵ - פשרה; בנקבות³⁶ - פסולה; אף-על-פי שהוא עשוי להתמלאת בכרזל, בית קבול הוא, ומקבל טמאה בכל בלי-קבול³⁷.

35) נקראים זכרים על שם שמחודדים ונותנים אותם בתוך הכרזל והם פשוטי כלי עץ (רש"י שם יב:). 36) חקוקים בראשם, ובאותו חקק נותנים הכרזל (רש"י שם). 37) [כיון שאינו עשוי להשאר שם לעולם, אלא שמחזיקים בעץ וזורקים בכח את הכרזל כלפי האויבים, והרי זה כבקעה של עץ ששמים בה סדן של צורפים שמקבלת טומאה, כמו שכתב רבינו בפ"ב מהל' כלים ה"ג, ועיין 'שערי תשובה' או"ח סי' תרכט].

ו. מחצלת קנים או מחצלת גמי או חלף: קטנה - סתמה לשכיבה³⁸; לפיכך אין מספכין בה, אלא אם-כן עשה אותה לספוח³⁹; גדולה - סתמה לספוח, לפיכך מספכין בה; אלא-אם-כן עשה אותה לשכיבה⁴⁰. ואם יש לה קיר⁴¹ - אפלו גדולה, אין מספכין בה⁴², שהרי היא בכלי-קבול; ואפלו נטל הקיר שלה, אין מספכין בה, מפני שהיא פשכרי-כלים⁴³.

38) סוכה יט, ב. וכתנא-קמא, שאם הזב שוכב עליה היא מקבלת טומאה. 39) שכיין שאינה מיוחדת לשכיבה ואומרים לו לזב: עמוד וגעשה מלאכתנו - אינה מקבלת טומאה (שבת נט.). 40) ומחשבתו מועלת (סוכה, שם במשנה). 41) שפה גבוהה מסביב. 42) שם כ, ב. 43) למעלה ה"ב (רי"ף בסוכה שם).

ז. נסרים⁴⁴ שאין ברחבן ארבעה טפחים, מספכין בהן, אף-על-פי שהן משפין⁴⁵. ואם יש ברחבן ארבעה - אין מספכין בהן⁴⁶, ואף-על-פי שאינם משפין; גזרה שמה ישב תחת התקרה וידמה שהיא כספה⁴⁷. נתן עליה נסר אחד שיש ברחבו ארבעה

ופסולת זו, שאינה אוכל אדם, אינה מקבלת טומאה (ראה בפ"א מהל' טומאת אוכלין ה"א). 6) אבל ריחו רע אסור מדרבנן, שמה יצא מן הסוכה, כדלהלן. 7) סוכה יג, א.

ב. ספך בדבר שאין גדוליו מן הארץ, או במחפר לארץ, או בדבר שמקבל טמאה - פסולה. אבל אם עבר וספך בדבר הנוכל ונושר, או בדבר שריחו רע - פשרה; שלא אמרו, אין מספכין באלו, אלא כדי שלא יניח הספך ויצא⁸. וצריך להזהר שלא יהיו הוצין ועלין של ספך יורדין לתוך עשרה טפחים⁹, כדי שלא יצר לו בשיכבתו. ספכה במיני מתכות¹⁰, או בעצמות ועורות¹¹ - פסולה, מפני שאינן גדולי קרקע. הדלה¹² עליה גפנים¹³ וכיוצא בהן, עד שנעשו סכה - פסולה, שהרי לא נעקרו¹⁴. ספכה בכלי¹⁵ עץ ובמחצלות¹⁶ העשויות לשכיבה וכיוצא בהן - פסולה, מפני שהן מקבלין טמאה. וכן אם ספכה בשכרי-כלים ובליותיהן¹⁷, פסולה; הואיל והיו מקבלין טמאה - שמה יספך בשכרים שעדין לא טהרו¹⁸.

8) סוכה, שם. וראה להלן הערה כה. 9) שאין אדם דר בדירה סרוחה, שההוצים והעלים נסרחים על ראשו (סוכה ד. אליבא דרבא). ונראה מדברי רבינו שאין כאן אלא זהירות לכתחילה, אבל אינה פסולה בדיעבד ('מעשה רוקח' בהקדמה בשם גליין על הרמב"ם). 10) במטילי מתכות שטרם נעשו מהם שום כלי, ואינם מקבלים טומאה. ואף שיסודם מהארץ - פסולה, שצריך שיהיה צומח מהארץ. 11) שלא נעבדו ואינם מקבלים טומאה. 12) הגביהה ועשאה לסכך על הסוכה (משנה, סוכה יא.). 13) שכן דרכן של גפנים שענפיהן מתפשטים. 14) ומחובר פסול לסכך. 15) סוכה טו, א. 16) של קנים וקש וגמי (משנה, סוכה יט:). 17) שבלו ונקרעו (שם טו:). 18) שלא נשברו כל כך, עד שהשכירה תבטל הטומאה מהם.

ג. ספכה באכלין¹⁹ - פסולה, מפני שהן מקבלין טמאה. סוכי תאנים²⁰ ובהן תאנים; פרפילי ענבים²¹ ובהן ענבים; מכבדות²² ובהן תמרים, וכן כל פיוצא בהן: רואין אם פסלת²³ מרבה על האכלין - מספכין בהן²⁴; ואם לאו - אין מספכין בהן. ספך בירקות²⁵, שאם ייבשו ויבולו ולא ישאר בהן ממש, אף-על-פי שהן עתה לחים - הרי מקומן נחשב באלו הוא אוריר²⁶ ובאלו אינם²⁷.

19) מאכל אדם. שאילו מאכל בהמה אינו מקבל טומאה (הל' טומאת אוכלין שם). 20) ענפי תאנים. 21) זמורות הגפנים. 22) ענפי הדקל. 23) שאינה אוכל ואינה מקבלת טומאה וכשרה לסכך. 24) שהפסולת מבטלת את האוכל, וכאילו כל הסכך כשר (סוכה יג:). 25) שאינם מקבלים טומאה, כגון שאינם מיוחדים למאכל אדם. 26) והם פוסלים ברוחב שלשה טפחים כאויר (להלן ה"כ) - סוכה, שם. 27) המדובר באופן כזה שיפלו ותהיה

61) שנפלו העמודים התחתונים מן הגדיש, ונשארו העליונים, ונעשתה הסוכה מאליה. (62) הוציא העמרים התחתונים ונשארו העליונים, ונעשתה הסוכה מאליה. ואע"פ שעשה מעשה בהוצאת העמרים וביצירת החלל - אינה סוכה, לפי שלא עשה סככה לצל. (63) משנה, סוכה טו, א. (64) שחלל טפח נקרא "אהל" בכל מקום, וכשהגדיש העמרים על זה לשם צל - נקרא הסכך בשם סכך, כיון שיש תחתיו חלל טפח (סוכה טז).

י. חבילי קש וחבילי עצים וחבילי זרדין⁶⁵, אין מספכין בהן - גזרה שמא יעשה אותן חבילות על גגו כדי ליבשן⁶⁶, וימלך וישב תחתיהן לשם סכה, והוא מתחלה לא עשה סכך זה לצל, ונמצאת פסכה שנעשית מאליה. ואם התיירם⁶⁷ - פשרות⁶⁸. ואין חבילה פחותה מעשרים וחמשה בדיים⁶⁹.

(65) קנים. (66) ולא לשם סכך. (67) התייר את הקשר. (68) כל זה במשנה סוכה יב, א. (69) "ירושלמי". וכן ה"דרכם לאגוד. ועיין רב"ד.

יא. חבילות קטנות שאגדו אותן למנזן⁷⁰, מספכין בהן⁷¹. וכן החותף ראש הדקל והחריות⁷² אגודות בו - מספכין בו, שאגד בידי שמים⁷³ אינו בחבילה⁷⁴. ואפלו קשר ראשי החריות כלן מצד האחד, שנמצאו בחבילה אחת, אחד משני ראשים בידי שמים ואחד בידי אדם - מספכין בה; שהאוגד עץ אחד, אינו בחבילה; וזו פעם אחד היא, שהרי אגודה בידי שמים⁷⁵. וכן כל אגד שאינו עשוי לטלטלו⁷⁶, אינו אגד⁷⁷.

(70) למזכרם במנין. ומיד כשיקנם הקונה, יתיר אותם. (71) סוכה יג, ב. שאין בהן גזירה "שמא יעשה אותן חבילות על גגו" (כנ"ל הלכה י) שהרי אין דרך להצניען באגדן (רש"י שם). (72) הענפים. (73) שכולם אגודים בגזע הדקל מתחילת בריאתם (שם יג, א). (74) ואינו צריך להתייר אותה. (75) סוכה, שם. (76) שאם מטלטלו ממקום למקום, ניתק הקשר והחבילה מתפרדת. (77) שם יג, ב.

יב. העושה סכתו תחת האילן⁷⁸ - פאלו עשאה בתוך הבית⁷⁹. הדלה עליה עלי האילנות ובדיהין⁸⁰, וסכך על גבן⁸¹ ואחר-כך קצצן: אם היה הסכך⁸² הרבה מהן⁸³ - פשרה; ואם לא היה הסכך שהיה מתחלתו פשר הרבה מהן - צריך לנענע⁸⁴ אותן אחר קציצתן, כדי שתהיה עשויה לשם סכה⁸⁵.

(78) שענפי האילן סוככים עליה. (79) משנה, סוכה ט, ב. משום שנאמר (ויקרא כג, מב): "בסכת (בלי וא"ו) תשב", ומכאן דרשו חכמים (שם בגמרא): "בסוכות תשבו - ולא בסוכה שתחת האילן (=סוכה אחת אמרתי, ולא שתי סוכות) ולא בסוכה שתחת הבית". (80) הגביה עליה עלי האילנות וענפיהם, שהם מחוברים לקרקע ופסולים לסיכוך (למעלה ה"ב). (81) שנתן סכך כשר על הענפים המחוברים. (82) הסכך הקשר. (83) ובענפי האילן לא היה די סיכוך

1 טפחים - פשרה⁴⁸, ואין ישנין תחתיו⁴⁹. והישנין תחתיו - לא יצא ידי חובתו. היו נסרין שיש ברחבן ארבעה ואין בעבבן ארבעה, והפכין בצדיהן שאין בהן ארבעה וסכך בהן - הרי זו פסולה; שהרי הנסר פסול, בין שסכך ברחבו בין שסכך בעבביו⁵⁰.

(44) קרשים. (45) שהם דומים לכלים. (46) משנה, סוכה יד, א. (47) שישב בביתו ויחשוב שיצא ידי חובתו במצות סוכה, שהרי גם ביתו מקורה בנסרים, וביתו ודאי פסול לסוכה - "סוכה" אמרה תורה ולא ביתו של כל ימות השנה (רש"י סוכה שם). וראה להלן ה"ח. (48) הסוכה. וכשנתן את הנסר מן הצד, באופן שנשארו לסכך הכשר שלש דפנות, אבל באמצע פסול (מגיד-משנה). (49) שהוא סכך פסול (סוכה, שם). (50) ודינו כשפור של מתכת (שם יד:).

ח. תקרה שאין עליה מעזיבה⁵¹, שהיא הטיט והאבנים, אלא נסרין תקועין בלבד - הרי זו פסולה; שהרי לא נעשו לשם סכה, אלא לשם בית. לפיכך אם פקפק הנסרים והניד המסמרים⁵² לשם סכה - הרי זו פשרה, ובלבד שלא יהיה בכל נסר ונסר ארבעה טפחים⁵³. וכן אם נטל אחד מביניהם והניח במקומו סכך פשר לשם סכה - הרי זו פשרה⁵⁴.

(51) מלשון הפסוק "ויעזבו ירושלים עד החומה" (נחמיה ג, ח). (52) כן כתב רבינו בפירוש המשנה (לסוכה טו). ומפקפק, פירוש שיעקור אותם ממקומם ומן המסמרים התקועים בהם. ולפי"ז צריכים כאן שני דברים: גם הזזת הנסרים ממקומם וגם להוציא המסמרים. וכן נראה מפירוש"ש שם שכתב: "מפקפק, סותר ומנענע". אבל הרא"ש (סי' כט) וה"טור" (או"ח סי' תרלא) כתבו: "שמסיר את המסמרים". ועיין ב"ח שם, ו"קרבן תנאלי" שם (או"ק א). (53) כמו שנכתב למעלה בה"ז. והרא"ש בסי' כט תמה על זה. (54) משנה, סוכה טו, א לבית הלל. נומסתימת לשון רבינו נראה שמידת הסכך הכשר כמידת הסכך הפסול, ואעפ"כ - כשרה, וראה להלן ה"ט"ז והערה צה].

ט. סכה שנעשית בהלכתה מכל מקום⁵⁵ - פשרה⁵⁶, אף-על-פי שלא נעשית לשם מצוה. והוא, שתהיה עשויה לצל⁵⁷; כגון ספת עפוי"ם⁵⁸ וספת בהמה⁵⁹ וכל פיוצא בהן⁶⁰. אבל סכה שנעשית מאליה⁶¹ - פסולה, לפי שלא נעשית לצל. וכן החוטט בגדיש⁶² ועשויה סכה⁶³ - אינה סכה, שהרי לא עמר גדיש זה לצל. לפיכך אם עשה בתחלה חלל טפח⁶⁴ במשך שבעה לשם סכה, וחטט בה אחרי כן והשלימה לעשרה - פשרה, שהרי נעשה סכך שלה לצל.

(55) לאיזה צורך שהוא. (56) סוכה ח, ב. (57) להתגונן בצילה, ועל שם כך נקראת סוכה (סוכה שם ורש"י). (58) שעשאוה גוים לימי הקיץ. (59) שעשאוה בשביל בהמות. (60) כמו סוכת נשים (שפטורות ממצות סוכה), סוכת רועים וסוכת שומרים (סוכה שם) כשנעשו לצל (שם).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דינו כאויר, ואם מדתו כמדת הסכך הכשר, הרי זו סוכה כשרה. ראה למעלה ה"ח והערה נג.

יז. פֶּרֶשׁ עָלֶיהָ בְּגָד מְלֻמָּעָה⁹⁷, או שְׁפָרֶשׁ תַּחְתֶּיהָ מִפְּנֵי הַנֶּשֶׁר⁹⁸ - פְּסוּלָה⁹⁹. פֶּרֶשׁוּ כְּדִי לְנֹאֲתָהּ¹⁰⁰ - כְּשֶׁרָה¹⁰¹. וְכֵן אִם סָכְכָה כְּהִלְכָתָהּ, וְעָטָה בְּמִינֵי פָרוֹת וּבְמִינֵי מְגָדִים וְכֵלִים, שֶׁתְּלוּיִן, בֵּין בְּכַתְלֶיהָ בֵּין בִּסְכָּךְ, כְּדִי לְנֹאֲתָהּ - כְּשֶׁרָה.

(97) מפני השמש. (98) העלים הנופלים. (99) משנה, סוכה י, א. שהרי מסוככת בבגד, שהוא מקבל טומאה, ופסול לסכך (למעלה ה"ב). (100) לייפותה. (101) שם, בגמרא. שאין שם סכך עליו (רש"י שם).

יח. נוֹיֵי סִכָּה, אֵין מְמַעְטִין בְּגִבְהָהּ¹⁰², אֲבָל מְמַעְטִין בְּרַבְּהָ¹⁰³. הֵיוּ נוֹיֵי הַסִּכָּה מִפְּלִגִּין¹⁰⁴ מִגִּבְהָ אֲרַבְּעָה טַפְחִים אוֹ יֹתֵר - פְּסוּלָה¹⁰⁵; שֶׁנִּמְצָא שֶׁהַיּוֹשֵׁב שָׁם, כָּאֵלוֹ אֵינוֹ תַּחַת הַסִּכָּה, אֲלָא תַּחַת הַנוֹיִים, שֶׁהֵן אֲכָלִין וְכֵלִים שְׁאִין מְסַכְכִין בָּהֶן.

(102) כשהיתה גבוהה מעשרים ופסולה (למעלה פ"ד ה"א) ורצה להנמיכה על ידי שתלה בה נוי סוכה, שנמצא מקרקעית הסוכה עד הנוי, פחות מעשרים - אינה ממועטת בזה, לפי שהנוי אינו סכך, והוא מקבל טומאה (סוכה י: ועיין רש"י שם). וכן אם היתה הסוכה גבוהה עשרה טפחים, אין הנוי ממעט אותה מעשרה והיא כשרה (סוכה, שם). (103) ששיעור סוכה שבעה טפחים על שבעה טפחים (למעלה פ"ד ה"א), כדי שיוכל להכנס לה ראשו ורובו ושולחנו. ונויי סוכה שתלה ליד הקירות, ממעטים מרחבה או מארכה, שהרי אין לו מקום להכנס אליה. (104) מרוחקים. (105) סוכה י, ב. שכל שהנוי רחוק מהסכך ארבעה טפחים, אינו בטל אל הסכך והוא כסכך בפני עצמו, והרי הוא סכך פסול.

יט. סִכָּךְ שֶׁהָיוּ בוֹ חֲלוּנוֹת חֲלוּנוֹת¹⁰⁶ שֶׁהָאֵוִיר נִרְאָה מֵהֵן: אִם יֵשׁ בְּכָל הָאֵוִיר כָּכָל מְקוֹם הַמְסַכָּךְ¹⁰⁷ - הָרִי זֶה פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁחֲמַתָּה תִּהְיֶה מְרֻבָּה מִצִּלָּתָהּ¹⁰⁸; וְכֵל שֶׁחֲמַתָּה מְרֻבָּה עַל הָצֶל, אֵינוֹ סִכָּךְ; וְאִם הָיָה הַסִּכָּךְ רֹב עַל הָאֵוִיר - כְּשֶׁרָה.

(106) נקבים נקבים בסכך. (107) שיש שיעור מקום אויר כשיעור מקום המסוכך. (108) סוכה כב, ב: "אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי, כוזא מלעיל כאיתרא מלתחת" כשהגב רחב כשיעור זז (=מטבע קטן) - חמתה רחבה למטה כשיעור סלע (=מטבע גדול). וכן פירשו רבינו יצחק אלפסי ורש"י שם.

כ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? ¹⁰⁹ בְּשֵׁלָא הָיָה בְּמְקוֹם אֶחָד אֵוִיר שֶׁלֹּשָׁה טַפְחִים¹¹⁰. אֲבָל אִם הָיָה אֵוִיר שֶׁלֹּשָׁה טַפְחִים, בֵּין בְּאֲמָצַע, בֵּין מִן הַצֵּד - הָרִי זֶה פְּסוּלָה¹¹¹, עַד שֶׁיִּמְעָטוּ מִשְׁלֹשָׁה¹¹². מַעְטוֹ בְּדָבָר הַפְּסוּל, כִּגּוֹן פָּרִים וּכְסָתוֹת: אִם סִכָּה גְדוֹלָה הִיא - כְּשֶׁרָה¹¹³; וְאִם בְּסִכָּה קְטָנָה - פְּסוּלָה¹¹⁴, עַד

לעשות הסוכה - "צילתה מרובה מחמתה" (סוכה, שם). (84) שם יא, א. (85) שלא תהא בכלל "תעשה ולא מן העשוי", ראה למעלה הלכה ט.

יג. עֵרֵב דָּבָר שֶׁמְסַכְכִין בּוֹ⁸⁶ בְּדָבָר שְׁאִין מְסַכְכִין בּוֹ⁸⁷ וְסִכָּךְ בְּשִׁנְיָהֶם - אֶף-עַל-פִּי שֶׁהַפֶּשֶׁר יֵתֵר עַל הַפְּסוּל, פְּסוּלָה⁸⁸. סִכָּךְ בִּזְהָ לְעַצְמוֹ וּבִזְהָ לְעַצְמוֹ, זֶה בָּצֵד זֶה⁸⁹: אִם יֵשׁ בִּסְכָּךְ פְּסוּל שֶׁלֹּשָׁה טַפְחִים בְּמְקוֹם אֶחָד, בֵּין בְּאֲמָצַע, בֵּין מִן הַצֵּד - הָרִי זֶה פְּסוּלָה⁹⁰.

(86) שכשר לסכך בו. (87) שפסול לסכך בו. (88) שאין הסכך הפסול בטל ברוב הכשר אלא אם-כן נפרדים הם, אבל אם מעורבים הם - אינו בטל. וכן מפרש רבינו בסוגיית הגמרא בסוכה ט: (כסף-משנה). (89) שאינם מעורבים. (90) סוכה יח, א.

יד. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּסִכָּה קְטָנָה; אֲבָל בְּסִכָּה גְדוֹלָה - סִכָּךְ פְּסוּל בְּאֲמָצַע, פּוֹסְלָה בְּאַרְבָּעָה טַפְחִים⁹¹; פְּחוֹת מִכֵּן - כְּשֶׁרָה. וּמִן הַצֵּד⁹² - פּוֹסְלָה בְּאַרְבַּע אַמּוֹת; וּפְחוֹת מִכֵּן - כְּשֶׁרָה. בִּיצֵד? בֵּית שֶׁנִּפְתַּח בְּאֲמָצַע⁹³, וְסִכָּךְ עַל מְקוֹם הַפְּתָח; וְכֵן חָצֵר הַמִּקְוֶה אֲכַסְרָה, שֶׁסִּכָּךְ עָלֶיהָ; וְכֵן סִכָּה גְדוֹלָה שֶׁהִקְיפּוּהָ בְּדָבָר שְׁאִין מְסַכְכִין בּוֹ בָּצֵד הַדְּפִנּוֹת מְלֻמָּעָה: אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת הַסִּכָּךְ הַפֶּשֶׁר וְלִפְתָּל אֲרַבַּע אַמּוֹת - פְּסוּלָה; פְּחוֹת מִכֵּן - רּוֹאִין כָּאֵלוֹ הַפְּתָל וְנִצְקָם, וְיִחַשְׁבּוּ זֶה הַסִּכָּךְ הַפְּסוּל מְגוּף הַפְּתָל וּכְשֶׁרָה. וְדָבָר זֶה הִלָּכָה לְמִשְׁנָה מְסִינִי⁹⁴.

(91) כשהוא לכל אורך הסוכה. (92) ליד הדפנות. (93) שהוריד את התקרה מאמצע הבית. (94) משנה, סוכה יז, א. ונקרא בלשון חכמים "דופן עקומה" (סוכה ד.).

טו. וְאֵי-זוֹ הִיא סִכָּה קְטָנָה? כָּל שְׁאִין בָּהּ אֲלָא שְׁבַעַת טַפְחִים עַל שְׁבַעַת טַפְחִים; וּגְדוֹלָה - כָּל שֶׁיִּשְׁאָר בָּהּ יֵתֵר עַל סִכָּךְ הַפְּסוּל שְׁבַעַת טַפְחִים עַל שְׁבַעַת טַפְחִים סִכָּךְ פֶּשֶׁר.

טז. סִכָּךְ בְּדָבָר פְּסוּל וְדָבָר פֶּשֶׁר, זֶה בָּצֵד זֶה, וְאֵין בְּמְקוֹם אֶחָד מִסִּכָּךְ הַפְּסוּל רֹחַב שֶׁלֹּשָׁה טַפְחִים⁹⁵, אֲלָא פְּחוֹת: אִם הָיָה כָּל הַסִּכָּךְ הַפֶּשֶׁר יֹתֵר עַל כָּל הַסִּכָּךְ הַפְּסוּל - פֶּשֶׁר; וְאִם הָיָה זֶה כְּמוֹ זֶה בְּצִמְצוּם, אֶף-עַל-פִּי שְׁאִין בְּמְקוֹם אֶחָד שֶׁלֹּשָׁה - הָרִי זֶה פְּסוּלָה; מִפְּנֵי שֶׁסִּכָּךְ פְּסוּל כְּפָרוּץ הוּא נֶחֱשָׁב⁹⁶.

(95) [המדובר בסוכה קטנה הנפסלת בשלשה טפחים סכך פסול, ראה למעלה ה"ג-ג"ד, ובב"ח סי' תרלא ד"ה סככה בשפודין]. (96) [בסוכה קטנה שסכך פסול בשלשה טפחים כמו אויר, רואים אותו כאילו הוא אויר. ובאויר אם הוא באותה המידה של הסכך, הרי זו פסולה מפני שחמתה תהיה מרובה מצילתה (להלן ה"ט) - מגיד-משנה. אבל בסוכה גדולה, שסכך פסול אינו פוסל אלא בארבעה טפחים, אין

תשבו" - בסוכה אחת ולא בסוכה שתחת סוכה, ולא בסוכה שתחת הבית (סוכה ט:). (124) שיש בה גובה כשיעור סוכה. (125) שהיא חזקה, שאדם יכול להניח שם כרים כדי לישן עליהם, ויושב שם ואוכל סעודתו - אז יש לה דין סוכה, ונפסלה התחתונה שהיא סוכה תחת סוכה (סוכה י: במשנה, כרבנן דרבי יהודה). (126) ה'כסף משנה' מוחק תיבה זו, שהרי לפי זה יוצא שאף העליונה כשרה, וזה אי-אפשר שהרי אינו יכול להשתמש בה אפילו על ידי הדחק. וה'לחם משנה' יישב נוסחה זו שאפשר שאדם קל יעלה שם. [וגם במשניות דפוס פיזור בסוכה שם, הנוסחא "אף התחתונה כשרה", וכ"ה ברא"ש שם]. (127) כלומר, שהסוכה התחתונה חמתה מרובה מצילתה, ורק בהצטרף אליה סכך העליונה נעשה צילתה מרובה מחמתה. אבל אם הסוכה התחתונה צילתה מרובה מחמתה, ואינה נזקקת לסכך העליונה - כשרה, אפילו העליונה גבוהה יותר מעשרים, אם חמתה מרובה מצילתה (כסף-משנה).

25 כג. מטה שבתוף הספה - אם גבוהה עשרה
26 טפחים¹²⁸, היושב תחתיה לא יצא ידי חובתו, מפני
27 שהיא כספה בתוף ספה¹²⁹. וכן פילה¹³⁰ שיש לה גג
28 אפילו טפח¹³¹ - אם גבוהה עשרה טפחים, אין יושבין
29 בה בספה. וכן המעמיד ארבעה עמודים ופרש סדין
30 עליהן - אם גבוהין עשרה, הרי זה כספה בתוף
31 ספה¹³².

(128) והרי היא כאוהל בפני עצמה (סוכה כ: מימרא דשמואל). (129) משנה, סוכה שם. (130) וילון הפרוש על עמודים מסביב למיטה. (131) ששיפועו אינו נמשך עד הגובה, אלא למעלה יש רוחב טפח (סוכה יא.). (132) משנה, סוכה י, א.

32 כד. אבל שני עמודים שפרש עליהן סדין; וכן
33 פילה שאין בגגה טפח - אפילו גבוהין פל-ששה¹³³,
34 מתיר לישן תחתיהם בספה; שאין כספה בתוף ספה,
35 מפני שאין לה גג.

(133) כלומר, אפילו יותר מעשרה טפחים.

36 כה. סכה שאולה - פשרה¹³⁴; וכן הגזולה - פשרה.
37 פיצד? אם תקף על חבירו והוציא מסכתו, וגזלה
38 וישב בה - יצא, שאין תקרקע נגזלת¹³⁵. ואם גזל
39 עצים ופשה מהן סכה¹³⁶ - יצא¹³⁷; שתקנת חקמים
40 היא, שאין לבצל העצים אלא דמי עצים בלבד¹³⁸.
41 ואפילו גזל נסרים, והניחן ולא חבנן ולא שנה בהן
42 כלום - יצא. העושה סכתו ברשות הרבים - הרי זו
43 פשרה¹³⁹.

(134) כרבנן דרבי אליעזר (סוכה כו:). ולמדו כן ממה שכתוב (ויקרא כג, מב): "כל האזרח בישראל יושב בסוכות" - מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת. ואי-אפשר שיהא לכל אחד בה חלק שהוא שוה פרוטה, ומכיון שאין לכל אחד שוה פרוטה אין זו שותפות, אלא על כרחנו שיוצאים בסוכה שאולה (רש"י שם). (135) והיא

1 שִׁמְעֵטְנוּ בְּדָבָר שֶׁמִּסְכָּכִין בוֹ. הִיא רֹב הַסִּכּוֹף עֲלֵתוֹ
2 מְרֻבָּה מִחֲמַתּוֹ, וּמַעֲוֹטוֹ חֲמַתּוֹ מְרֻבָּה מִצִּלָּתוֹ - הוּאִיל
3 וְצִלָּת הַכֹּל מְרֻבָּה מִחֲמַת הַכֹּל, כְּשֶׁרָה¹¹⁵.

(109) שאנו מחשבים לפי חשבון ריבוי השמש מהצל. (110) במקום אחד ומהלך על פני כולה, ולא נשאר שיעור הכשר סוכה עם דפנות במקום אחד. (111) שלא שייך כאן ההלכה של "דופן עקומה" (למעלה הי"ד), שהרי אין כאן דופן שנאמר כאילו נתעקם אל הסכך, אלא אור המפסיק (רש"י בסוכה יז.). (112) יסכה שלא יהיה אור שלשה. (113) שפסול אור אין כאן, שהרי הוא פחות משלשה. וגם הסכך הפסול אינו יכול לפסול, שהרי הוא פחות מארבעה טפחים. ואין שני הפסולים האלו מצטרפים (סוכה יח.). (114) שכיון שיש כאן שיעור שלשה טפחים שאינו ראוי לסוכה, אין זה יכול להצטרף לארבעת הטפחים הנשארים, להכשיר את הסוכה (סוכה, שם). (115) כלומר, מכיון שבכל הסוכה בכללותה הצל רב על השמש - לא איכפת לנו אם במקום אחד רבה השמש על הצל (שם יט.).

4 כא. דרך הסכוף להיות קל, כדי שיראו ממנו
5 הפוכים הגדולים¹¹⁶. היתה מעבה¹¹⁷ כמין בית -
6 אף-על-פי שאין הפוכים נראין מתוכה, פשרה¹¹⁸.
7 היתה הסכוף מדבלל, והוא הסכוף שהיה מקצתו
8 למעלה ומקצתו למטה - כשר¹¹⁹; ובלבד שלא יהיה
9 בין העולה והיורד שלשה טפחים¹²⁰. ואם היה
10 ברוחב זה העולה טפח או יתר, אף-על-פי שהוא
11 גבוה יתר משלשה טפחים - רואין אותו כאלו ירד
12 למטה ונגע בשפת זה היורד¹²¹. והוא, שהיה מכין
13 כנגד שפת היורד¹²².

(116) הנראים ביום (כסף-משנה בשם 'ירושלמי'). (117) סככה עב. (118) משנה, סוכה כב, א. (119) משנה, שם. (120) שהרי הם כאילו מונחים אחד ליד השני "שכל פחות משלשה, כלבוד הוא". (121) שכל רוחב טפח הרי הוא אוהל, ואמרו בזה: "חבט רמי", כלומר: זרוק אותה למטה, שנראה כאילו מונחת ביחד עם כל הקנים, וזוהי הלכה למשה מסיני. (122) שכשתפילו למטה, הוא נשכב ליד האחרים.

14 כב. העושה סכה על-גבי סכה - התחתונה פסולה,
15 כמי שעשה סכה בתוף הבית¹²³; והעליונה -
16 פשרה. במה דברים אמורים שהתחתונה פסולה?
17 בשהיה גבה חלל העליונה עשרה טפחים¹²⁴ או
18 יתר, והיה גג התחתונה יכול לקבל פרים וקטנות
19 של עליונה, אפילו על-ידי הדחק¹²⁵. אבל אם אין
20 גבהה של עליונה עשרה, או שלא היתה התחתונה
21 יכולה לקבל פרים וקטנות של עליונה אפילו
22 על-ידי הדחק - (אף)¹²⁶ התחתונה פשרה. והוא,
23 שלא יהיה גבה שתיהן יתר על עשרים אמה;
24 שהתחתונה, בסכך העליונה היא נתת¹²⁷.

(123) שהתורה אמרה (ויקרא כג, מב): "בסכת (בלי וא"ו)

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ד. שְׁלוּחֵי מַצּוֹה⁸ פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה⁹, בֵּין בָּיוֹם וּבֵין
בְּלֵילָה¹⁰. הוֹלְכֵי דְרָכִים בָּיוֹם - פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה
בָּיוֹם¹¹, וְחֹזְבֵין בְּלֵילָה. הוֹלְכֵי דְרָכִים בְּלֵילָה -
פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה בְּלֵילָה, וְחֹזְבִים בָּיוֹם. שׁוֹמְרֵי
הָעִיר בָּיוֹם - פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה בָּיוֹם וְחֹזְבִים בְּלֵילָה.
שׁוֹמְרֵי הָעִיר בְּלֵילָה - פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה בְּלֵילָה
וְחֹזְבִים בָּיוֹם. שׁוֹמְרֵי גִּזְּתוֹ וּפְרִדְסֵּין, פְּטוּרִין, בֵּין
בָּיוֹם וּבֵין בְּלֵילָה; שְׂאֵם יַעֲשֶׂה הַשׁוֹמֵר סֶכֶה, יָדַע
הַגָּנֵב שֶׁיֵּשׁ לַשׁוֹמֵר מְקוֹם קְבוּעַ, וַיָּבֹא וַיִּגְנֹב מִן
מְקוֹם אַחֵר¹².

(8) כגון ללמוד תורה או לפדיון שבויים. (9) אפילו בשעת
חנייתו ואף על פי שיש לפניו סוכה בנוייה. משום שעוסק
במצוה פטור מן המצוה. (10) אף על פי שאינם הולכים
אלא ביום. פטורים גם בלילה מפני שטורדים במחשבת
המצוה. (11) שלא עדיפה הסוכה מדירה ממש, שאינו
נמנע מלנסוע לאיזה עניין ומניח את ביתו. (12) ואם היה
שומר דבר מצומצם באופן שיכול לשמור כולו חייב לעשות
סוכה.

ה. בַּיֵּצֵד הִיא מִצְוֹת הַיְשִׁיבָה בַּסֶּכֶה? שֶׁיְהִיָּה אוֹכֵל
וְשׁוֹתָה וְדָר בַּסֶּכֶה כָּל שִׁבְעַת הַיָּמִים, בֵּין בָּיוֹם וּבֵין
בְּלֵילָה¹³, כְּדֶרֶךְ שֶׁהוּא דָר בְּבֵיתוֹ בְּשָׁעַר זְמוֹת הַשָּׁנָה.
וְכָל שִׁבְעַת הַיָּמִים עוֹשֶׂה אָדָם אֶת בֵּיתוֹ עָרָאִי וְאֶת
סִפְתּוֹ קָבַע, שְׁנָאֵמַר: "בַּסֶּכֶה תִּשְׁבּוּ שִׁבְעַת יָמִים".
בַּיֵּצֵד? כָּלִים הַנָּאִים וּמַצְעוֹת הַנָּאוֹת - בַּסֶּכֶה; וְכָלִי
שֶׁתִּהְיֶה, כְּגוֹן אֲשִׁישׁוֹת וְכוֹסוֹת - בַּסֶּכֶה. אָבָל כָּלִי
אֲכִילָה¹⁴, כְּגוֹן קִדְרוֹת וְקִעְרוֹת - חוּץ לַסֶּכֶה. הַמְּנוֹרָה
- בַּסֶּכֶה¹⁵. וְאִם הִתְהַוְּהָ סֶכֶה קִטְנָה - מְנִיחָה חוּץ
לַסֶּכֶה¹⁶.

(13) נאמר בסוכה: "תשבו שבעת ימים" ונאמר במלואים:
"תשבו יומם ולילה". מה תשבו הנאמר במלואים הוא ביום
ובלילה, אף תשבו הנאמר בסוכה הוא ביום ובלילה.
(14) לאחר הסעודה, שכיוון שאין דרך להחזיקם אז בדירתו
רק בבית החיצון אין לו להחזיקם בסוכה. (15) אפילו
כשאנינה דולקת. (16) כשאנינה דולקת. אבל כשדולקת
מכניסה לסוכה.

ו. אוֹכְלִין וְשׁוֹתִין וְיֹשְׁבִים בַּסֶּכֶה כָּל שִׁבְעָה, בֵּין בָּיוֹם
וּבֵין בְּלֵילָה. וְאִסּוּר לֵאכֹל סְעוּדָה חוּץ לַסֶּכֶה כָּל
שִׁבְעָה; אֲלֵא אִם אָבָל אֲכִילַת עָרָאִי, בְּבִיצָה, אוֹ
פָחוֹת אוֹ יִתְרַ מַעַט. וְאִין וְשָׁנִים חוּץ לַסֶּכֶה, אֲפֹלוּ
שָׁנָה עָרָאִי¹⁷. וּמִתֵּר לְשִׁתּוֹת מֵיִם¹⁸ וְלֵאכֹל פָּרוֹת חוּץ
לַסֶּכֶה. וּמִי שֶׁיִּחְמֹר עַל עֲצָמוֹ וְלֹא יִשְׁתֶּה חוּץ לַסֶּכֶה
אֲפֹלוּ מֵיִם - הָרִי זֶה מְשַׁבֵּחַ.

(17) לפי שאין קבע לשינה, רצונו לומר, לפעמים מספיקה
שנה קלה לאדם וזהו קבע בשבילו. (18) ויש אומרים שרק
מים מותר לשותות אבל יין שהוא חשוב - אסור.

ז. אֲכִילָה בְּלֵילֵי יוֹם-טוֹב הִרְאָשׁוֹן בַּסֶּכֶה - חוֹבָה¹⁹.

עומדת ברשות בעליה (פ"ח מהל' גזילה הי"ד). וכן הסוכה
כיון שהיא מחוברת לקרקע - אינה נגזלת והרי היא כשאלה
(סוכה לא. כרבנן). (136) ויש כאן דין גזילה, שהרי גזל
מטלטלין, ומן התורה לא יצא ידי חובתו (כסף-משנה).
(137) מדרבנן, כמו שמבאר. ומקורו בסוכה דף לא, א.
(138) תיקנו כן כדי להקל על הרוצים לשוב בתשובה שלא
יצטרכו לקעקע ביתם (ראה בפ"א מהל' גזילה ה"ה). ואמנם
אם גזל סוכה העשויה בספינה או בראש העגלה, חייב
להחזיר הסוכה עצמה ואינו יוצא בה שהרי היא גזולה
(כסף-משנה). (139) כמו שביאר, שקרקע אינה נגזלת,
והרי היא כסוכה שאולה וכשרה.

יום שני י"ג טבת ה'תשפ"א

פרק שְׁשִׁי

(1) נתבארו בו מי הן המחוייבים בסוכה מן התורה, ומן
דבריהם, ומי הם הפטורים - אם בכל, אם בחלק. וכיצד היא
מצות ישיבה בסוכה. ובאלו סיבות אדם נפטר מחיובה. וענין
הברכה, שאדם חייב לברך על ישיבתה. ונסתיים הפרק
בביאור איסור עצי סוכה ונוייה - לימי החג.

א. נְשִׁים וְעַבְדִּים וְקִטְנִים פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה².
טְמֵטִים וְאַנְדְּרוֹגִינוֹס, חִיבִים מִסֶּכֶךְ. וְכֵן מִי שֶׁחָצִי
עַבְדֵּי וְחָצִי כֶן-חֹרִין - חִיב. קִטָּן שֶׁאִינוֹ צָרִיךְ לֵאמֹר,
שֶׁהוּא [כֶּן חֹמֶשׁ] כֶּן שֶׁשֶׁ³ - חִיב בַּסֶּכֶה מִדְּבַרִּי
סוּפְרִים, פְּדִי לְחֹנְכוֹ בְּמִצְוֹת.

(2) מפני שהיא מצוות עשה שהזמן = שצריכים לעשותם
דווקא בזמנים מסויימים (קבועים) גרמא ונשים פטורות,
ועבדים דינם כנשים. (3) כבן חמש - שגמרו לו חמש
שנים, וכבן שש - שגמרו לו שש שנים, והכל תלוי
בהתפתחותו של הילד.

ב. חוֹלִים וּמְשַׁמְשִׁיָּהוּ פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה⁴. וְלֹא
חוֹלָה שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סֶכֶה, אֲלֵא אֲפֹלוּ חֹשׁ בְּרָאשׁוֹ, וְאֲפֹלוּ
חֹשׁ בְּעִינָיו. מַצְטַעַר - פְּטוּר מִן הַסֶּכֶה⁵; הוּא וְלֹא
מְשַׁמְשִׁיו⁶. וְאִיזְהוּ מַצְטַעַר? זֶה שֶׁאִינוֹ יָכוֹל לִישֹׁן
בַּסֶּכֶה מִפְּנֵי הָרוּחַ אוֹ מִפְּנֵי הַזְּבוּבִים וְהַפְּרָעוֹשִׁים
וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, אוֹ מִפְּנֵי הָרִיחַ.

(4) משום שנאמר: "בסוכות תשבו" ודרשו חכמים: "תשבו
כעין תדורו". ואף לענין זה נאמר שאם היה חולה כל השנה
לא היה יושב בביתו דווקא אלא היה הולך למקום שנקל
לו לחלו. ומשמשיהם פטורים משום שהם עוסקים במצוה.
(5) "תשבו כעין תדורו", שגם בדירה אין אדם דר במקום
שמצטער. (6) משמשיו של המצטער חייבים בסוכה כי אין
הוא (=המצטער) זקוק כל כך למשמשים כמו החולה.

ג. הָאָבָל חִיב בַּסֶּכֶה. וְחֹתָן, וְכָל הַשּׁוֹשְׁבֵינִין וְכָל בְּנֵי
חֲפָה, פְּטוּרִים מִן הַסֶּכֶה כָּל שִׁבְעַת יָמֵי הַמִּשְׁתֶּה⁷.

(7) שאין שמחה אלא בחופה, היא מקום המוכן לישיבת חתן
וכלה, ובסוכה בוש החתן לשמח כלתו, שסתם סוכה אין לה
אלא שלוש דפנות.

הפוס³¹. נמצא מקדש מעמד³², ומכרף 'לישב בספה'³¹
ויושב³³, ואחר-כך מכרף על הזמן. וכן היה מנהג
רבנתי ורבני ספרד, לקדש מעמד בליל ראשון של
חג הסוכות, כמו שבארנו.

27) ודווקא אם יצא יציאה גמורה שלא לחזור לאלתר. אבל
אם לא יצא אלא לדבר עם חבריו או להביא דבר לסוכה
אין זו יציאה מן הסוכה ואין צריך לברך כשנכנס עכשיו,
שהרי כבר בירך מקודם. 28) דעת רבינו, שהשיבה היא
המצוה, ולכן מברך קודם שישוב, ש"כל המצוות מברך
עליהן עובר (=לפני) לעשייתן". והראב"ד כתב כאן שעיקר
המצוה היא האכילה בסוכה. 29) כלומר ברכת לישב
בסוכה. 30) ברכת שהחיינו וכו' לזמן הזה. 31) שמחזיק
כוס מלא בידו. 32) לפני שיושב, שאז התחלת המצוה.
33) שמשבירך לישב בסוכה צריך לישב מיד, ולא יפסיק
בברכת שהחיינו.

יג. בזמן הזה, שאנו עושין שני ימים טובים³⁴ -
יושבין בספה שמונה ימים. וביום השמיני, שהוא
יום-טוב ראשון של שמיני-עצרת, יושבין בה ואין
מברכין 'לישב בספה'³⁵. וכן טמטום ואנדרוגינוס,
לעולם אין מברכין 'לישב בספה', מפני שהן חייבין
מספק, ואין מברכין מספק³⁶.

34) שאנו מסופקים בקביעות החודש ומחמירים לנהוג שני
ימים טובים. 35) כי לעולם אין מברכים על הספק.
36) משמע מדברי רבינו, שאשה אינה יכולה לברך על
הסוכה כיוון שאינה מצווה. ודעת הראב"ד שנשים מברכות
אף על פי שאינן מצוות.

יד. גמר מלאכל ביום השמיני - מוריד פליו ומפנה
אותה. אין לו מקום להוריד את פליו³⁷; אם היתה
קטנה - מכניס בה מנורה³⁸; ואם היתה גדולה - מכניס
בה קדרות וקערות וכיוצא בהן³⁹, כדי להזכיר שהיא
פסולה ושבבר נגמרה מצותה; ומפני שהוא יום-טוב,
אינו יכול לפחות בה ולפסלה.

37) ורוצה לאכול בה גם בתשיעי, ולפחות מהתקרה אינו
יכול - כיוון שהוא יום טוב. 38) מבלי שידליקה.
39) שלא היה עושה כן בזמן החג, ויש היכר.

טו. מי שלא עשה סכה, בין בשוגג, בין במזיד -
עושה סכה בחלו של מועד; אפלו בסוף יום שביעי
עושה סכה, שמצותה כל שבועה. עצי סכה אסורין
כל שמנת ימי החג - בין עצי דפנות, בין עצי סכך.
אין גאותין מהן לדבר אחר כל שמונת הימים, מפני
שיום השביעי פלו הסכה מקצה עד בין-
השמשות⁴⁰; והואיל והקצת לבין-השמשות של
שמיני, הקצת לכל היום.

40) מה שאין כן באתרוג, כיוון שיצא בו בשחרית אינו זקוק
לו יותר.

טז. וכן אכלין ומשקין שתולין בסכה כדי לנאותה,

אפלו אכל פזית פת, יצא ידי חובתו²⁰. מכאן ואילך
רשות: רצה לאכל סעודה - סועד בספה; רצה אינו
אוכל כל שבועה אלא פרות או קליות חוץ לספה -
אוכל, כדין אכילת מצה בפסח.

19) נאמר בחג הסוכות: "בחמשה עשר" ונאמר בחג
המצות: "ובחמשה עשר" - מה להלן בחג המצות הלילה
הראשון חובה אף בחג הסוכות הלילה הראשון חובה.
20) כי גם במצה החיוב הוא בכזית.

ח. מי שהיה ראשו ורבו בספה, ושלחנו בתוך ביתו
או חוץ לספה, ואוכל - הרי זה אסור, וכאלו לא
אכל בספה, עד שהיה שלחנו בתוך הספה; גזרה
שמה? משן אחר שלחנו; ואפלו בספה גדולה.

ט. כל שבועת הימים קורא בתוך הספה. וכשמבין
ומדקדק במה שיקרא - יבין חוץ לספה²¹, כדי
שתהיה דעתו מושבת עליו. המתפלל - רצה,
מתפלל בספה, או חוץ לספה²².

21) כלומר אם רצה ללמוד בעיון - מותר לו ללמוד חוץ
לסוכה. 22) כלומר באיזה מקום שנוח לו להתפלל בכוונה
- שם יתפלל.

י. ירדו גשמים - הרי זה נכנס לתוך הבית. מאימתי
מתר לפנות? משירדו לתוך הספה טפות, שאם פלו
לתוך התבשיל ופסל, אפלו תבשיל של פול²³. היה
אוכל בספה וירדו גשמים, ונכנס לביתו ופסקו
הגשמים - אין מחיבים אותו לחזור לספה (כל אותו
הלילה), עד שיגמר סעודתו. היה ישן וירדו גשמים
בלילה, ונכנס לתוך הבית ופסקו הגשמים - אין
מטריחין אותו לחזור לספה כל אותו הלילה, אלא
ישן בביתו עד שיעלה עמוד השחר.

23) שהוא מתקלקל במהרה. ומי שאינו בקי בשיעור זה -
אם ירדו כל כך עד שאם היו יורדים במידה זו לדירתו
הקבועה היה עוזבה ויוצא, פטור מן הסוכה.

יא. גמר מלאכל ביום השביעי בשחרית - לא יתיר
סכתו²⁴; אבל מוריד הוא את פליו ומפנה אותן, מן
המנחה ולמעלה. אין לו מקום לפנות²⁵ - פוחת בה
ארבעה על ארבעה²⁶. ואם הצרף לסעד בשאר היום
- צריך לאכל בספה, שמצותה כל שבועה.

24) ביום הושענא רבא, לא יסתור סוכתו, שהרי כל היום
חובתו לישוב שם. 25) כלומר אין לו מקום אחר לאכול
ביום השמיני פרט למקום הסוכה. 26) מוריד סכך בשיעור
זה כדי לעשות היכר, שאין מצוות סוכה ביום השמיני.

יב. כל זמן שיפנס לישב בספה כל שבועה, מכרף²⁷
קדם שישב²⁸; 'אשר קדשנו במצותי וצונו לישוב
בספה'. ובילילי יום-טוב הראשון, מכרף על הספה²⁹
ואחר-כך על הזמן³⁰, ומסדר כל הברכות על

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(וראה במגיד-משנה וכסף-משנה). (11) סוכה לב, ב. ונקרא הדס שוטה מפני שאין עליו כסדר, אלא משובשים כשוטה. ויש אומרים, שהוא מלשון שוטתא דאסא (=שוט של הדס), שהדס כשר עומד ביושר בלא התפשטות, וזה נעשה מרובה בענפים כעין עצים, ועל שם ריבוי הענפים קוראו שוטה ('מאיר' שם).

ג. ערבי נחל האמורות בתורה¹², אינן כל דבר הגדל על הנחל, אלא מין ידוע הוא הנקרא ערבי נחל¹³: עלה שלו משוף פנחל¹⁴, ופיו חלק¹⁵, וקנה שלו אדם, וזהו הוא הנקרא ערבה¹⁶. ורב מין זה גדל על הנחלים, לכך נאמר 'ערבי נחל'¹⁷. ואפלו הנה גדל במדבר או בהרים, פשוט.

(12) ויקרא, שם. (13) סוכה לג, ב בברייתא. (14) ולא עגול (שם). (15) רוצה לומר, חודו אינו עשוי פגימות פגימות. (16) שם לה, א. (17) ברייתא שלישית בסוכה שם: "אין לי אלא ערבי נחל, של בעל ושל הרים מנין? ת"ל ערבי, מכל-מקום" (=מלשון רבים - רש"י). והרא"ש (פ"ג דסוכה סי' יג) הביא בלשון רבינו "לכך נקרא ערבי נחל". ולפי"ז הכוונה לברייתא הראשונה בסוכה שם: "ת"ר ערבי נחל, הגדילין על הנחל", כלומר, ממין הגדל על הנחל. ואין צורך להוציא זאת מריבוי הלשון כדעת הברייתא השלישית (וראה בכסף-משנה).

ד. ויש מין אחר דומה לערבה, אלא שעלה שלו עגל, ופיו דומה למסר¹⁸, וקנה שלו אינו אדם; וזהו הנקרא צפצפה, והיא פסולה¹⁹. ויש שם מין ערבה, שאין פי העלה שלה חלק, ואינו כמסר, אלא יש בו תלמים קטנים עד מאד, כמו פי מגל קטן, וזה פשוט²⁰. וכל הדברים האלו מפי השמועה, ממשה רבנו, נתפרשו²¹.

(18) שפגימותיה גדולות. (19) סוכה לד, א. (20) שפגימותיו קטנות, והיה נקרא "חילפי גילא" (שם). (21) ראה למעלה הערה ו.

ה. ארבעה מינין אלו מצוה אחת הן, ומעפכין זה את זה²², וכלן נקראים מצות לולב²³. ואין פוחתין מהן, ואין מוסיפין עליהן²⁴. ואם לא נמצא אחד מהן - אין מביאים תחתיו מין אחר הדומה לו²⁵.

(22) משנה, מנחות כז, א. וברייתא סוכה לד, ב. (23) הואיל והוא גבוה מכולם, נקראו על שמו (סוכה לז:). וראה להלן הלכה ו והערה כח. (24) מין אחר נוסף על המינים שהוזכרו (ברייתא בסוכה דף לא, א). (25) סוכה שם, ב: "לא מצא אתרוג, לא יביא לא פריש ולא רימון ולא דבר אחר".

ו. מצוה מן המבחר לאגד לולב ויהדס וערבה ולעשות שלשתן אגדה אחת²⁶. וכשהוא נוטלם לצאת בהן, מברך תחלה²⁷ על נטילת לולב²⁸, הואיל וכלן סמוכין לו²⁹. ואחר-כך נוטל האגדה

אסור להסתפק מהן כל שמונה. ואם התנה עליהן בשעה שתלצן ואמר: איני בודל מהן כל בין-השמשות!⁴¹ - הרי זה מסתפק מהן בכל עת שירצה; שהרי לא הקצה אותם, ולא חלה עליהם קדשת הספה, ולא נחשבו כמותה.

(41) של יום טוב ראשון של סוכות, שכיוון שלא חלה עליהם קדושה מתחילת יום-טוב, שוב אינה חלה עליהם אחר כך.

יום שלישי י"ד טבת ה'תשפ"א

הלכות לולב

פרק שביעי

(1) נתבארו בו עניני לולב וכל מכשיריו, מה הן. וביאור ההבדל שבין מקצתן למינין אחרים הדומין להם. ועניני נטילתן ומניינן ומדתן ושיעורן, ובאי זה זמן ניטלים מן התורה ומדבריהם. וכן הגבלת מקום נטילתן מן התורה ומדבריהם. ודין ערבה ביום שביעי וענינה. ונסתיים הפרק בביאור מה שאסור ליהנות ממינין אלו מפני שהוקצו למצותם כל שבעת ימי החג.

א. כפות תמרים האמורות בתורה² הן תריות³ של דקל, ששיצמחו, קדם שיתפרדו העלין שלהן לכאן ולכאן⁴, אלא פשיהיה כמו שרביט; והוא הנקרא לולב⁵.

(2) ויקרא כג, מ. (3) ענפים. (4) סוכה לב, א: "אמר לו רבינא לרב אשי - אימא הרתא? (אולי הכוונה, לענף שנתקשה, ועליו פנו זה לכאן וזה לכאן, עיין רש"י) - בעינא כפות וליכא" (דרשו כפות כמו כפות, שתהיה אפשרות לכפות אותו ולאגדו, וזה אינו יכול להאגד ולהכפת). (5) כן תרגם אונקלוס שם: "פרי עץ הדר, כפות תמרים" - "אתרוגין ולולבין".

ב. פרי עץ הדר האמור בתורה⁶ הוא אתרוג⁷. וענף עץ עבת האמור בתורה⁸ הוא ההדס, שעליו חופין את עצו⁹; כגון שיהיו שלשה עלין או יתר על פן בגבעול¹⁰ אחד. אבל אם היו שני העלין בשוה, זה פנגד זה, והעלה השלישי למעלה מהן - אין זה עבת, אבל נקרא הדס שוטה¹¹.

(6) ויקרא, שם. (7) כתרגום אונקלוס הנ"ל, וכך קיבלו חז"ל. ולמדו זאת ממה שנאמר שם: "פרי עץ הדר" - שהפרי שוה בטעמו לעץ, והוא האתרוג (סוכה לה). וכן ראינו בלא ספק מיהושע [בן נון] עד עתה שהאתרוג היו לוקחים עם הלולב בכל שנה" (רבינו בהקדמתו לפירוש המשנה, סדר זרעים. וראה להלן ה"ד). (8) שם. (9) והיינו עבות - מעשה שרשרת שהם מורכבים זה על זה (רש"י שם). (10) רוצה לומר, בכל בד ובד משלושת בדי ההדס. וכן נקטו הרא"ש (בתשובות, כלל כד) וה"טור' (באו"ח סי' תרמו) בדעת הרמב"ם. ועיין להלן פ"ח ה"ה והערה לה. ודעת הראב"ד ש"צריך להיות כן כל שיעור ההדס או רובו"

(39) בדפוס רומי ודפוס קושטא, נוסף "ובערבה". וכן הביא רבינו מנחם שהגיהו כן בספרי רבינו, וכן הביא הר"ן בפרק לולב הגזול בלשון רבינו (וראה בכסף-משנה בשם רבינו ירוחם). אבל בכמה כתבי-יד הנוסחא כלפנינו. וכן כתב רבינו בתשובה, שלא הותר אלא בהדס, שמצאנו בגמרא שהתירו להוסיף בו "שהרי הלכה כר"ע, שדי בבד אחד, והוא אמר (סוכה לד:) לידרוש להו כרבי טרפון שאומר בשלשה" (מאירי) שם, ועיין כסף-משנה). וראה עוד להלן. (40) שכל דבר שבא לנוי, אין בו לא משום חציצה (להלן הי"א) ולא משום בל תוסיף (שו"ת רשב"א ח"א תקלה). וכל זה בהדס, אבל בתוספת לולב ואתרוג וערבה - אין שום נוי (רשב"א שם). (41) [מכאן מוכח כנוסחא שלפנינו למעלה "להוסיף בהדס" ולא בערבה, וכאן המדובר גם בערבה. לפי הנוסחא בדפוס רומי ודפוס קושטא למעלה, מדובר שם גם בערבה, וכאן אין המדובר אלא באתרוג ובלולב, אם כן מה שייך בהם "אין גורעים" הלא אינם אלא אחד]. (42) רבינו אברהם (תשובת רבי אברהם סי' קיג) הביא שרבינו חזר ותיקן הספר בידו כך: "ואם הוסיף או גרע, לא פסל". וכן דעת הראב"ד שאין לפסול אלא אם הוסיף ממין אחר.

- ח. כִּמְהָ שְׁעוֹר אֶרֶץ כָּל מִין מֶהֱם? לִיָּלֵב - אֵין פְּחוֹת
מֵאַרְבָּעָה טַפְחִים⁴³; וְאִם הָיָה אֶרֶץ כָּל-שְׁהוּא⁴⁴ -
כְּשֶׁר⁴⁵. וּמִדִּידָתוֹ - מִשְׁדֶּרְתוֹ⁴⁶ בְּלָבָד, לֹא מֵרָאשׁ
הָעֵלִים. וְהִדָּס וְעֶרְבָה - אֵין פְּחוֹת מִשְׁלֹשָׁה
טַפְחִים⁴⁷; וְאִם הָיוּ אֶרְבֵּין כָּל-שְׁהוּא⁴⁸ - כְּשֶׁרִים.
וְאִפְלוּ אֵין בְּכָל בַּד וּבַד אֱלָא שְׁלֹשָׁה עֲלִין לַחִין -
כְּשֶׁרִים; וְהוּא שְׁהִיּו בְּרָאשׁ הַבַּד⁴⁹. וְאִם אָגַד הַלִּיָּלֵב
- צָרִיף שְׁהִיּוּ שְׁדָרוּ שָׁל לִיָּלֵב יוֹצֵא מִן הַהִדָּס
וְעֶרְבָה טַפַּח אוֹ יוֹתֵר⁵⁰. וְשְׁעוֹר אֶתְרוֹג - אֵין פְּחוֹת
מִכְּפִיצָה⁵¹. וְאִם הָיָה גְדוֹל כָּל-שְׁהוּא⁵² - כְּשֶׁר.

(43) סוכה לב, ב. (44) למעלה מארבעה טפחים. (45) מנחות מב, א. לולב יש לו שיעור למטה ואין לו שיעור למעלה. (46) הקנה שממנו מתפרדים הענפים (סוכה, שם). (47) סוכה, שם. (48) למעלה מהשיעור המפורש. וזה נלמד ממה שנאמר בלולב (למעלה הערה מד) שאין לו שיעור למעלה (רבינו יצחק בן גיאת ח"א עמ' צו ורבינו מנחם). (49) סוכה לג, א: "יבשו רוב עליו (של ההדס) ונשארו בו שלשה עלין לחיין (כצ"ל לפי הרמב"ם. ועיין ר"ח ורש"י) כשר. אמר רב חסדא, ובראש כל אחד ואחד". וסובר רבינו שהוא-הדין לערבה. [והביא זאת רבינו כאן להורות שלא רק באופן שהם ארוכים ומלאים עלים לחים - הם כשרים, שאפשר לומר רואים את המיותר למעלה כמי שאינו, אלא אפילו באופן שאי-אפשר לומר כן, שאם העליון כמי שאינו אין כאן שלשה עלין לחים - אף-על-פי-כן הם כשרים, וראה להלן פ"ח ה"ה והערה לר, ובכסף-משנה שם]. (50) [נראה, שאם לא אגדו - אין צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא כו' (וראה למעלה הערה כח). וכן נראה בגמרא (סוכה לז:) שהקשו: "ולגבהיה לאתרוג ולברין" (ונגביה את האתרוג יותר מן הלולב, ונברך על מצות אתרוג)? ולא הקשו מהדס וערבה, שיגביהו אותם - מפני שהם אגודים

הַזֹּאת בְּיָמֵינוּ³⁰, וְאֶתְרוֹג בְּשִׁמְאָלוֹ. וְנוֹטֵלֵן דֶּרֶךְ
גְּדִילָתוֹ, שְׁהִיּו עֶקְרִיהֶן לְמִטָּה לְאַרְץ, וְרֹאשֶׁיהֶן
לְמַעַלָּה לְאַוִיר³¹. וְאִם לֹא אָגַדוּ, וְנוֹטֵלֵן אֶחָד אֶחָד -
יִצָּא³²; וְהוּא שְׁהִיּו אֶרְבַּעַתִּין מְצוּיִין אֶעֱלוּ. אֲכָל אִם
לֹא הָיָה לוֹ אֱלָא מִין אֶחָד, אוֹ שְׁחָסַר מִין אֶחָד -
לֹא יִטַּל עַד שְׁיִמְצָא הַשָּׂאָר³³.

(26) כרבנן דרבי יהודה (סוכה יא:), שאמרו: "לולב מצוה לאגדו, משום שנאמר (שמות טו, ב) "זה אלי ואנוהו" - התנאה לפניו במצוות. ואגד זה, נוי הוא במצוה זו. (27) לפני שנוטלן. שכל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן (כן פירש ה'טור' או"ח סי' תרנא בדעת רבינו). (28) ולא מברך על נטילת יתר המינים, ואין כוונת רבינו כאן לנוסח הברכה, שהרי כבר כתב בפ"א מהל' ברכות ה"טו שאם מברך קודם שיטול, אומר: "ליטול לולב". ואם מברך אחר הנטילה, אומר: "על נטילת לולב". וכאן המדובר שמברך לפני שנוטל, ואם כן צריך לומר: "ליטול לולב" (כסף-משנה). (29) כלומר, כולם טפלים לו לפי שהוא גבוה מכולן (סוכה לז:) - רבינו מנחם. ויש אומרים שאם אינם סמוכים לו "שלא אגד את הלולב אלא שיצא בהם בזה אחר זה, מברך על כל אחד ואחד בפני עצמו" (מאירי שם). [ונראה מדברי רבינו להלן ה"ח (ראה שם הערה מט), שרק אם אגדן צריך שיהיה שדרו של לולב יוצא מהם טפח. אבל אם לא אגדו, יכול להיות מין אחר גבוה מן הלולב]. (30) לפי שיש בה שלש מצוות - נוטלה ביד ימין החשובה (סוכה לז:). (31) בסוכה מה, ב: "אמר חזקיה א"ר ירמיה משום רשב"י, כל המצוות כולן אין אדם יוצא בהן אלא דרך גדילתן, שנאמר "עצי שטים עומדים" - שעומדים דרך גדילתם". (32) כרבנן דרבי יהודה, שאמרו (סוכה יא:): "לולב מצוה לאגדו, ואם לא אגדו - כשר". (33) במנחות כז, א. על מה ששנו שם במשנה "ארבעה מינים מעכבים זה את זה" - "אמר רב חנן בר רבא, לא שנו אלא שאין לו, אבל יש לו - אין מעכבין" (אפילו לא אגדו כאחד - רש"י). וכן כתב הר"ף (פ"ג דסוכה): "ואע"ג דנטל כל חד וחד לחודיה, נפיק ידי חובתו, דקיימא-לן לולב אין צריך אגד" (=אע"פ שלקח כל אחד ואחד לבדו, יצא ידי חובתו, מפני שהלכה היא: "לולב אינו צריך אגד").

- ז. כִּמְהָ נוֹטֵל מֶהֱם? לִיָּלֵב אֶחָד³⁴, וְאֶתְרוֹג אֶחָד³⁵,
וְשְׁנֵי בְּדֵי עֶרְבָה³⁷, וְשְׁלֹשָׁה בְּדֵי הִדָּס³⁸. וְאִם רָצָה
לְהוֹסִיף בְּהִדָּס³⁹ בְּדֵי שְׁתֵּהִיּוּ אֲגָדָה גְּדוֹלָה - מוֹסִיף,
וְנוֹי מְצוּה הוּא⁴⁰. אֲכָל שָׂאָר הַמִּינִין, אֵין מוֹסִיפִין
עַל מִנֵּיהֶם וְאֵין גּוֹרְעִין מֶהֶן⁴¹. וְאִם הוֹסִיף אוֹ גָּרַע -
פְּסוּל (צ"ל: לֹא פְּסוּל)⁴².

(34) משנה, סוכה לר, ב. (35) מפני שכתוב "כפת תמרים" (בלי וא"ו), ולא כתוב "כפות" - מכאן שלולב אחד (שם וברש"י). (36) שכתוב "פרי עץ הדר" - משמע אחד ולא שנים (שם וברש"י). (37) שכתוב "ערבי נחל" - לשון רבים, ומיעוט רבים - שנים (רא"ש שם סי' יד). (38) "פירשו בגמרא הטעם: - ענף עץ עבות בשלש תיבות" (מאירי שם, ולפנינו בגמרא ליתא, והוא ברש"י).

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאוּגְדִים אֶת הַלּוּלָב שֶׁלֹּא בִּמְיֵנוּ, וְאֵין כָּאֵן "בֵּל תּוֹסִיף", לִפִּי שֶׁהֶאֱגֵד אֵינוּ מֵעַכְב (שם בגמרא). וְהוּא טַעֲמָם שֶׁל אֲנָשִׁי יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהָיוּ אוֹגְדִים לִלְבִּיהֶם בְּגִימוּנוֹת שֶׁל זֶהָב. וְכִיּוֹן שֶׁכֵּל עֲנִין הֶאֱגֵד הוּא לְנוֹי (סוכה יא:) אֵין זֶה חוּצָץ, שֶׁכֵּל שֶׁהוּא לְנֹאֲתוֹ - אֵינוּ חוּצָץ.

יג. מִצְוַת לִלְבָּב לְהִנָּטֵל בְּיוֹם רִאשׁוֹן שֶׁל חַג בִּלְבָד, 26
בְּכָל מְקוֹם 67 וּבְכָל זְמַן 68, וְאֶפְלוּ בְּשַׁבָּת 69; שְׁנֵאֲמַר: 27
'וְלִקְחָתֶם לָכֶם בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן'. וּבִמְקוֹדֶשׁ לְבָדוֹ 28
נִטְלִין אוֹתוֹ בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִשְׁבַּעַת יְמֵי הַחֵג, 29
שְׁנֵאֲמַר: 'וּשְׁמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם וְגו'.' חָל יוֹם 30
הַשַּׁבָּת לְהִיט בְּתוֹךְ יְמֵי הַחֵג - אֵינוּ נִטֵּל בְּשַׁבָּת 70,
גְּזֵרָה שְׁמָא יוֹלִיכֵנוּ בְּיָדוֹ אֲרַבַּע אַמּוֹת בְּרִשּׁוֹת הָרַבִּים, 32
כְּמוֹ שְׁנִזְרוּ בְּשׁוּפְרֵי 71.

67 אֶפְלוּ חוּץ לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ. 68 בֵּין בִּזְמַן שְׁבִית
הַמִּקְדָּשׁ קִיִּים, וּבֵין בִּזְמַן שֶׁאֵין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קִיִּים.
69 יְבוֹאֵר לְהֵלֵן הַלֵּכָה יֵד. 70 אֶפְלוּ בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ
(מִגִּיד-מִשְׁנָה). 71 פ"ב מֵהַל' שׁוֹפֵר ה"ו.

יד. וְלָמָּה לֹא גִזְרוּ גְזֵרָה זוֹ בְּיוֹם-טוֹב הָרִאשׁוֹן? 34
מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִצְוָה מִן הַתּוֹרָה, וְאֶפְלוּ בְּגִבּוּלִין. 35
נִמְצָא, שֶׁאֵין דִּינוֹ וְדִין שֶׁאֵר הַיָּמִים שָׁוֶה; שֶׁבִּשְׁאֵר 36
יְמֵי הַחֵג אֵין אָדָם חַיִּב לְטַל לִלְבָב, אֲלֹא בִּמְקוֹדֶשׁ 72.

72 סוכה מג, א. וְשׁוֹפֵר בְּרִאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁגַּם הוּא מִצְוּתוֹ מִן
הַתּוֹרָה בֵּין בִּמְקוֹדֶשׁ וּבֵין בְּגִבּוּלִין, וּבְכָל זֹאת גִּזְרוּ עָלָיו
בְּשַׁבָּת - מִפְּנֵי שֶׁעַל-פִּי הָרוֹב לֹא יִדְעוּ עוֹד בְּשַׁעַת הַתְּקִיעוֹת
אִם נִתְקַדֵּשׁ הַחוּדֶשׁ ('תּוֹסֵפוֹת' וּר"ן סוכה שם).

טו. מִשְׁחָרֵב בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ הִתְקִינוּ, שֶׁיְהִיָּה לִלְבָב נִטֵּל 38
בְּכָל מְקוֹם כֹּל שְׁבַעַת יְמֵי הַחֵג, זָכָר לְמִקְדָּשׁ 73. וְכָל 39
יוֹם וְיוֹם מְבָרֵךְ עָלָיו 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ 40
עַל נְטִילַת לִלְבָב', מִפְּנֵי שֶׁהִיא מִצְוָה מִדְּבָרִי 41
סוֹפְרִים 74. וְתִקְנָה זוֹ, עִם כָּל הַתְּקִנּוֹת שֶׁהִתְקִין רַבֵּן 42
יִחְזֶקֶן בֶּן זַפְאִי מִשְׁחָרֵב בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ - כְּשִׁינְיָהּ 43
בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ, יִחְזְרוּ הַדְּבָרִים לִישָׁנָן. 44

73 מִשְׁנָה, סוכה מא, א. וְהִסְמִיכוּ זֹאת לְמִקְרָא שֶׁכְּתוּב
(יִרְמִיָּה ל, יז) "כִּי אֵעֲלֶה אֶרֻכָּה לָךְ וּמִמְכּוֹתֶיךָ אֶרְפֹּאךְ נֹאֻם
ה', כִּי נִדְחָה קְרָאוּ לָךְ צִיּוֹן הִיא, דּוֹרֵשׁ אֵין לָהּ" - דּוֹרֵשׁ אֵין
לָהּ, מִכָּלל שֶׁהִיא צָרִיכָה דְּרִישָׁה, שִׁיעֲשׂוּ לָהּ זָכָר (סוכה שם
בגמרא) 74 וְהִכִּין צִיּוֹנוֹ? - "לֹא תִסּוֹר מִן הַדָּבָר אֲשֶׁר
יִגִּדּוּ לָךְ יִמִּין וּשְׂמָאל" (דְּבָרִים יז, יא) - (שַׁבָּת כג).

טז. בְּזִמְנֵי שְׁבִית-הַמִּקְדָּשׁ קִיִּים, הָיָה לִלְבָב נִטֵּל בְּיוֹם 45
הָרִאשׁוֹן שֶׁחָל לְהִיט בְּשַׁבָּת, וְכֵן בְּשְׁאֵר הַמְּקוֹמוֹת, 46
שֶׁיִּדְעוּ בְּיָדָיו שִׁיּוֹם זֶה הוּא יוֹם הַחֵג בְּאַרְצֵי-יִשְׂרָאֵל. 47
אֲבָל הַמְּקוֹמוֹת הַרְחוֹקִים, שֶׁלֹּא הָיוּ יוֹדְעִים בְּקִבְעוֹת 48
רִאש־חֹדֶשׁ, לֹא הָיוּ נִטְלִין לִלְבָב מִסְּפָק. 49

יז. וּמִשְׁחָרֵב בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ אָסְרוּ חֲכָמִים לְטַל אֶת 50
הַלּוּלָב בְּשַׁבָּת בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן, וְאֶפְלוּ בְּגֵי אֶרֶץ-יִשְׂרָאֵל 51

אֲתוֹ, אֲלֹא מֵהֶאֱתָרוֹג - שֶׁאֵינוּ אֹגֵד אֲתוֹן. 51 סוּכָה לז,
ב. כְּרִבִּי יְהוּדָה. 52 לְמַעַלָּה מִבִּצְיָה, כְּרִבִּי עֲקִיבָא שְׁבָא
לְבֵית הַכְּנֶסֶת וְאֶתְרוּגוֹ עַל כְּתָפוֹ (סוכה לו:).

ט. מִשְׁיַנְבִּיחָה 53 אֲרַבָּעָה מִיָּנִין אֵלּוֹ - בֵּין שְׁהִגְבִּיחָן 1
בְּאַחַת, בֵּין בְּזָה אַחֵר זֶה 54, בֵּין בְּיָמִין, בֵּין בְּשְׂמָאל 2
- יֵצָא 55. וְהוּא, שְׁיַגְבִּיחָן דְּרָף גְּדִילָתָן 56; אֲבָל שֶׁלֹּא 3
דְּרָף גְּדִילָתָן - לֹא יֵצָא. וּמִצְוָה בְּהִלְכָתָהּ - שְׁיַגְבִּיחָהּ 4
אֲגִידָה שֶׁל שְׁלִשָּׁה מִיָּנִין בְּיָמִין, וְאֶתְרוּג בְּשְׂמָאל, 5
וְיִלְיָף וְיִבְיָא וְיַעֲלָה וְיִירִיד 57 וְיַנְעֲנֵעַ הַלּוּלָב שֶׁלֹּשׁ 6
פְּעָמִים בְּכָל רוּחַ וְרוּחַ 58.

53 שם מב, א. 54 לְמַעַלָּה הַלֵּכָה ו. 55 וְמָה שֶׁאֲמָרוּ:
לִלְבָב בִּימִין וְאֶתְרוּג בְּשְׂמָאל (שם לא:) אֵין זֶה אֲלֹא
לְכַתְחִילָה. אֲבָל דַּעַת ר"ח (שם מב.) שֶׁמָּה שֶׁאֲמָרוּ: הִפְכוּ לֹא
יֵצָא, הֵיינוּ אִם נִטֵּל לִלְבָב בְּשְׂמָאל וְאֶתְרוּג בִּימִין.
56 נִתְבָּאֵר לְמַעַלָּה הַלֵּכָה ו. 57 סוּכָה לז, ב. 58 מְקוֹר
הַדְּבָרִים בִּירושלמי' סוּכָה פ"ג ה"ו.

י. מִיֵּצֵד? מוֹלִיף וּמַנְעִנֵעַ רִאשׁ הַלּוּלָב שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים, 8
וּמִבְיָא וּמַנְעִנֵעַ רִאשׁ הַלּוּלָב שֶׁלֹּשׁ פְּעָמִים, וְכֵן 9
בְּעִלְיָה וְיִרִידָה. וְהִכֵּן מוֹלִיף וּמִבְיָא? בְּשַׁעַת קְרִיאת 10
הַהֵלֵל - בְּיָהוּדוֹ לַה' כִּי טוֹב' תַּחֲלָה וְסוֹף, וּבְ'אֲנָא 11
ה' הוֹשִׁיעָה נָא 59. וְכָל הַיּוֹם כְּשֶׁר לְנְטִילַת לִלְבָב, 12
וְאֵינוּ נִטֵּל בְּלִילָה 60.

59 מִשְׁנָה, סוכה לז, ב. מִשּׁוֹם שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִי הַיָּמִים-א טז,
לג-לה): "אֲזִי יִרְנֶנוּ כָּל עֲצֵי יַעַר וְגו'", וְסוֹמוֹךְ לוֹ "הוֹדוּ לַה'
כִּי טוֹב וְגו' וְאֲמָרוּ הוֹשִׁיעֵנו" ('תּוֹסֵפוֹת' שם ד"ה בַּהֲדוּר).
60 מִגִּילָה כ, ב. שֶׁנֶּאֱמַר: "וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בְּיוֹם הָרִאשׁוֹן",
בְּיוֹם וְלֹא בְּלִילָה.

יא. עֲשֵׂה לְאַגְדָּה זוֹ גִּימוּן 61 שֶׁל כֶּסֶף וְשֶׁל זָהָב 62,
אוֹ שְׁפָרָף עָלֶיהָ סִדִּין וְנִטְלָה - יֵצָא. לְקִיחָה עַל-יָדֵי 15
דְּבָר אַחֵר, שְׁמָה לְקִיחָה 63. וְהוּא שֶׁיְהִיָּה דְּרָף כְּבוֹד 16
וְדְרָף הַדּוֹר, שֶׁכֵּל שֶׁהוּא לְנֹאֲתוֹ אֵינוּ חוּצָץ. אֲבָל 17
אִם נִתֵּן אֶת הַמִּינִין הָאֵלּוּ בְּעֶצֶיץ אוֹ בְּקִדְרָה וְנִטְלָה 18
- לֹא יֵצָא יָדֵי חוּבְתָּהּ 64.

61 מִלְשׁוֹן גְּמִי, כְּלוֹמַר חוֹס ('עוֹרֹךְ' עַרְךְ גִּמּוֹן). 62 כֹּאנְשִׁי
יְרוּשָׁלַיִם שֶׁהָיוּ אוֹגְדִים אֶת לִלְבִּיהֶם בְּגִימוּנוֹת שֶׁל זֶהָב
(סוכה לו: בְּמִשְׁנָה, אֲלִיבָא דְּרַבִּי מֵאִיר), וְרֹאֵה עוֹד לְהֵלֵן
הַלֵּכָה יב וְהַעֲרָה סה. 63 שם לז, א. כְּרַבָּא. 64 שם מב, א.

יב. אֲגִיד אֶת הַלּוּלָב עִם הַהֶדֶס וְהַעֲרָבָה, וְהַבְּדִיל בֵּין 20
הַלּוּלָב וּבֵין הַהֶדֶס בְּמִטְלִית וּבִיּוֹצָא בָּהּ - הָרִי זֶה 21
חוּצָץ. הַבְּדִיל בִּינְיָהֶן בְּעַלִּי הֶדֶס - אֵינוּ חוּצָץ, שְׁמִין 22
בְּמִינוֹ אֵינוּ חוּצָץ 65. וְיֵשׁ לוֹ לְאַגְדָּה אֶת הַלּוּלָב בְּחוּט 23
אוֹ בְּמִשְׁיחָה, וּבְכָל מִין שִׁירְצָה, הוּאִיל וְאֵין אֲגִידָתוֹ 24
מֵעַכְבָּב 66.

65 שם לז, ב. 66 כְּרִבִּי מֵאִיר בְּסוּכָה לו: בְּמִשְׁנָה,

בו בעיקר כח המידות שבלב, ואפילו יהודי שבבחינת ערבה אין הפשט שאין בו לא תורה ולא מצוות, אלא שלא מאיר בו לא כח השכל ולא כח המידות, ומה שמקיים ולומד הוא מצד כח האמונה הפשוטה. וידוע מאמר הבעש"ט שהפשיטות של האנשים הפשוטים היא דבר אחד עם פשיטות עצמותו ית', ועניין זה מתבטא בעיקר בערבה. בכל אחד מארבעת המינים ישנו עניין האחדות; בהדס שגודל "תלתא בחד קינא", בלולב ש"עליו כפופין", ובאתרוג ש"דר באילנו", אבל האחדות שבערבה גדולה יותר שגדלה באחוה ואחדות עם שאר הערבות.

לכן, עניין האחדות שבלולב מתבטא יותר במצות הערבה שבמקדש, שאז לקחו רק את הערבה באופן שאינה מעורבת עם שאר המינים שאינם בדרגת האחדות שלה, ומשום כך סבר הרמב"ם שהערבה שבמקדש היא "חפצא" אחרת מהערבה שבלולב.

מטעם זה קיימו מצוה זו גם בשבת, ואף אחר החורבן תיקנו שיהיו מעברים את החודש אם צריך 'הושענא רבה' לצאת בשבת.

(על פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 222)

(80) כחכמים החולקים על אבא שאול, שאמר (סוכה לד.) שמה שנאמר "ערבי נחל" - "ערבי שתיים, אחת ללולב ואחת למקדש" - אלא הלכה למשה מסיני היא, בלי אסמכתא מן הפסוק (שם). (81) סוכה מד, א. (82) שם מד, ב. כרב ששת.

כא. פיצד היתה מצותה? בכל יום יום משבעת הימים היו מביאים מרביות⁸³ של ערבה וזוקפין אותן⁸⁴ על צדדי המזבח, וראשיהן כפופין על-גבי המזבח. ובעת שהיו מביאים אותה וסודרין אותה, תוקעין ומריעין ותוקעין⁸⁵. חל יום שבת להיות בתוך החג - אין זוקפין ערבה⁸⁶; אלא-אם-כן חל יום שביעי להיות בשבת - זוקפין אותה בשבת, כדי לפרסמה, שהיא מצוה⁸⁷.

(83) ענפים. (84) ואחרי שזוקפים אותה, נוטלים אותה ביד כדי לקיים מצות נטילה, כדלהלן הלכה כב והערה פח. (85) שם מה, א במשנה. (86) גזירה שמא יעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים (סוכה מג:). (87) לפי שאינה מפורשת בתורה (כנ"ל הלכה כ) הוצרכו לפרסמה שהיא מן התורה ודוחה שבת (סוכה שם).

כב. פיצד היו עושין? מביאים אותה מערב-שבת למקדש, ומניחין אותה בגיגיות של זהב, כדי שלא יקמשו העליון⁸⁸. ולמחר זוקפין אותה על-גבי המזבח, ובאין העם ולוקחין ממנה ונוטלין אותה, בדרך שעושין בכל יום⁸⁹. וערבה זו, הואיל ואינה בפרוש בתורה⁹⁰, אין נוטלין אותה כל שבעת ימי החג זכר למקדש, אלא ביום השביעי בלבד הוא

1 שקדשו את החדש, מפני בני הגבולין הרחוקים, 2 שאינן יודעין בקביעת החדש, כדי שיהיו הכל שוין 3 בדבר זה, ולא יהיו אלו נוטלין בשבת ואלו אין 4 נוטלין; הואיל וחיוב יום ראשון בכל מקום, אחד 5 הוא, ואין שם מקדש להתלות בו⁷⁵.

(75) שבזמן שבת המקדש קיים, היו הקרובים נוטלים הלולב כמו במקדש, והרחוקים אינם נוטלים, ואף-על-פי-כן לא היה נראה כשתי תורות, אבל כשאין בית המקדש קיים נראה הדבר כשתי תורות (לחם-משנה).

6 יח. ובזמן הזה, שהכל עושין על-פי החשבון⁷⁶, 7 נשאר הדבר כמות שהיה, שלא ינטל לולב בשבת 8 כלל, לא בגבולין ולא בארץ ישראל, ואפלו ביום 9 ראשון, ואף-על-פי שהכל יודעים בקביעת החדש. 10 וכבר בארנו⁷⁷, שעקר האסור בנטילת הלולב בשבת - 11 גזירה שמא יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים.

(76) ולא על פי עדות העדים. ואף-על-פי-כן עושים שני ימים, מפני שהזהירונו רבותינו ז"ל שלא לבטל מנהג אבותינו (ביצה ד:). (77) למעלה הי"ג.

12 יט. כל שחיב בשופר ובספה, חיב בנטילת הלולב; 13 וכל הפטור משופר וספה, פטור מנטילת לולב⁷⁸. 14 קטן היודע לנענע - חיב בלולב מדברי סופרים, כדי 15 לחנכו במצות⁷⁹.

(78) ששלשת מצוות אלו הן "מצוות-עשה שהזמן גרמן". (79) משנה, סוכה מב, א.

16 כ. הלכה למשה מסיני, שמביאין במקדש ערבה 17 אחרת חוץ מערבה שבלולב⁸⁰. ואין אדם יוצא ידי 18 חובתו בערבה שבלולב⁸¹. ושעורה - אפלו עליה 19 אחד בכד אחד⁸².

~ נקודות משיחות קודש ~

"הלכה למשה מסיני שמביאין במקדש ערבה אחרת חוץ מערבה שבלולב... כו".

מלשונו "מביאין ערבה אחרת" משמע שהערבה שהיו זוקפין בצדי המזבח שונה מהערבה שבלולב בזה שהיא "חפצא" אחרת ולא רק מצד חיוב הגברא, ופסק כחכמים שלומדים שערבה שבמקדש היא הלכה למשה מסיני ולא כדעת אבא שאול שנלמדת מ"ערבי נחל" כערבה שבלולב. והביאור הפנימי בזה: ידועים דברי הרבי ריי"ץ שארבעת המינים שבלולב מלמדים שכל ישראל שווים בקיום המצוות, האתרוג מסמל את מי שיש בו גם תורה וגם מעשים טובים, אבל גם יהודים שבבחינת לולב שיש בהם רק תורה וגם הם בעלי מעשים טובים, שהרי "תלמוד מביא לידי מעשה" אלא שמאיר בהם בעיקר כח השכל, וגם יהודי שבבחינת הדס שיש בו מעשים טובים בוודאי שיש בו גם תורה כי מהיכן למד מעשים טובים.. אלא שמאיר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מטרידתו (סוכה שם). נושם בברייתא מפורש: "קורא קריאת שמע ומתפלל ולולבו בידו". ורבינו השמיט "קורא קריאת שמע", מפני שאין בזה חידוש כלל, שלא אסרו לאחוז תפילין או כלים או מעות ביד בעת קריאת שמע וכל-שכן לולב בחג בעת מצוותו]. (97) סוכה, שם. וכל זה משום חביבות מצוה.

כה. מְקַבֵּלֶת⁹⁸ אִשָּׁה הַלּוּלָב מִיַּד בְּנָה אוּ מִיַּד בַּעֲלָהּ,¹⁷
וּמִחֲזִירָתָהּ לַמַּיִם בַּשַּׁבָּת⁹⁹, בְּזִמְנָן שֶׁהָיוּ נוֹטְלִין לַלּוּב¹⁸
בַּשַּׁבָּת¹⁰⁰. וּבְיוֹם-טוֹב - מוֹסִיפִין עַל הַמַּיִם¹⁰¹; וְכִי
וּבְמוֹעֵד - מְחַלִּיפִין הַמַּיִם.²⁰

(98) משנה, סוכה מב, א. (99) שלא יכמוש. ואף שהאשה פטורה ממצות לולב - מותר לה לטלטלו, כיון שראוי לנטילת אנשים (שם וברש"י). (100) בזמן המקדש, וביום-טוב ראשון שחל להיות בשבת, כמו שכתב רבינו למעלה הט"ז. (101) אבל לא מחליפין, משום טירחא (כסף-משנה).

כו. הָדָס שֶׁבַלּוּלָב, אֲסוּר לְהָרִיחַ בּוֹ, מִפְּנֵי שְׂאֵינּוֹ²¹
רְאוּי אֶלָּא לְרִיחַ; וְהוֹאִיל וְהַקָּצָה לַמַּצּוֹה, אֲסוּר²²
לְהָרִיחַ בּוֹ. אֲבָל אֶתְרוֹג, מִתֵּר לְהָרִיחַ בּוֹ, שֶׁהָרִי²³
הַקָּצָה לַמַּצּוֹה מְאֻכָּלָהּ¹⁰².²⁴

(102) סוכה לו, ב.

כז. וְאֲסוּר לְאַכֵּל אֶתְרוֹג¹⁰³ כָּל יוֹם הַשְּׁבִיעִי, מִפְּנֵי²⁵
שֶׁהַקָּצָה לַמַּקְצֵת הַיּוֹם - הַקָּצָה לְכָל־יָמֵינוּ¹⁰⁴. וּבַשְּׁמִינִי²⁶
מִתֵּר בְּאֻכְלָהּ¹⁰⁵. וּבְזִמְנָן הַזֶּה, שְׂאֵינּוֹ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים²⁷
- אֶף-עַל-פִּי שֶׁאֵין נוֹטְלִין לַלּוּב בַּשְּׁמִינִי¹⁰⁶, הָאֶתְרוֹג²⁸
אֲסוּר בַּשְּׁמִינִי, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיָה אֲסוּר בַּשְּׁמִינִי בְּזִמְנָן²⁹
שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים מִפְּנֵי הַסֶּפֶק, שֶׁהוּא סֶפֶק³⁰
שְׁבִיעִי¹⁰⁷. הַפְּרִישׁ שֶׁבָּעָה אֶתְרוֹגִין לְשִׁבְעַת הַיָּמִים -³¹
כָּל אַחַת וְאַחַת יוֹצֵא בָּהּ לְיוֹמָהּ, וְאוֹכְלָהּ לְמַחֲרָה¹⁰⁸.³²

(103) שבירך עליו. (104) סוכה מז, ב. כרבי יוחנן.
(105) ראה למעלה פ"ו מהל' סוכה הט"ו. (106) שאף-על-פי שיושבים בו בסוכה (למעלה פ"ו הי"ג) שהיא כל שבעה מן התורה - לא נוטלים בו לולב שאין מצוותו מן התורה בגבולין, אלא ביום הראשון בלבד (מגיד-משנה).
(107) סוכה שם, כאב"י. (108) סוכה, שם.

יום רביעי ט"ו טבת ה'תשפ"א

פרק שמיני

(1) נתבאר בו סידור עשיית מה שכבר קדם, ועניין הברכות, ומה שיש בין הזמן שיש בהן. וכן אם אינן של מי שנוטלן אם יוצא בהן. ונסתיים הפרק בביאור השמחה שהיתה נוהגת במקדש בשבעת ימי החג.

א. אַרְבַּעַת מִיָּנִין הָאֵלֶּיךָ, שֶׁהֵן לַלּוּב וְהָדָס וְעֵרְבָה³³
וְאֶתְרוֹג, שֶׁהֵי אֶחָד מֵהֶן יָבֵשׁ² אוּ גְזוּל³ אוּ גָנוֹב,³⁴
אֶפְלֹי לְאַחֵר יָאוֹשׁ⁴; אוּ שִׁיחָהּ מְאֻשָּׁרָה הַנִּעֲבָדָת⁵,
אֶף-עַל-פִּי שֶׁבִטְלוּ הָאֲשָׁרָה מִלְּעֲבָדָהּ⁶; אוּ שֶׁהֵי שָׁל³⁶

1 שְׁנוּטְלִין אוֹתָהּ בְּזִמְנָן הַזֶּה. פִּיֶּצֶד עוֹשָׂה? לֹקֵחַ בַּד
2 אֶחָד אוּ בְּדִין הָרַבָּה, חוּץ מֵעֵרְבָה שֶׁבַלּוּלָב, וְחוּבֵט
3 בָּהּ עַל הַקָּרָקַע אוּ עַל הַכְּלִי פְּעָמִים אוּ שְׁלֹשׁ בְּלֹא
4 כְּרָכָה, שֶׁדָּבָר זֶה מְנַהֵג בְּנִיָּאִים הוּא⁹¹.

~ נקודות משיחות קודש ~

הרמב"ם סומך ענין נטילת ערבה בזמן הזה זכר למקדש בהמשך להלכה אודות נטילת ערבה במקדש בשבת, כדי להדגיש שגם במקדש היה זה יום יותר מיוחד לערבה שהיו נוטלין אותה גם כשחל בשבת. כי לשיטתו החילוק בין הערבה שבלולב לערבה שזקפו בצדי המזבח הוא חילוק ב"חפצא" של המצוה (הערבה) ולא רק חיוב גברא נוסף על הערבה שבלולב.

(על פי לקו"ש חלק כ"ט עמוד 220 הערה 6)

(88) משנה, סוכה מה, א. וסגולת העדר הכמישה אינה אלא בכלי זהב, ולא שנותנים בהם מים, שאם כן למה דוקא זהב, ואם משום כבוד - הרי נתנו טעם שלא יכמוש, ולא משום כבוד ('מעשה רוקח' בשם ר' ישמעאל בן חכמון).
(89) שכן מסקנת הגמרא בסוכה מג, ב שמצות הערבה בנטילה (וראה ב'תוספות' שם מה, א ד"ה זוקפין, שדעתם שצריך ליטול ואחר-כך לזקוף, וכן דעת רש"י שם מג: ד"ה והביאום). ואעפ"כ אין מקיפים בערבה כדלהלן הלכה כג והערה צא. (90) אע"פ שהיא הלכה למשה מסיני - כיון שאינה בפירוש בתורה, לא תיקנו שיטלו כל שבעה זכר למקדש (וראה במגיד-משנה). (91) סוכה מד, ב.

5 כג. בְּכָל יוֹם יוֹם הָיוּ מְקִיפִין אֶת הַמְּזֻבָּח
6 בְּלוּלֵייהֶן⁹² בְּיָדֵיהֶן פְּעַם אַחַת וְאוֹמְרִין: 'אֵנָּה ה'
7 הוֹשִׁיעָה נָא', 'אֵנָּה ה' הַצִּלִּיחָה נָא'. וּבְיוֹם הַשְּׁבִיעִי
8 מְקִיפִין אֶת הַמְּזֻבָּח שְׁבַע פְּעָמִים⁹³. וְכָבֵד נִהְיָה
9 יִשְׂרָאֵל בְּכָל הַמְּקוֹמוֹת, לְהַנִּיחַ תְּכָה בְּאֶמְצַע בֵּית-
10 הַכְּנֶסֶת וּמְקִיפִין אוֹתָהּ בְּכָל יוֹם⁹⁴, כְּדֶרֶךְ שֶׁהָיוּ
11 מְקִיפִין אֶת הַמְּזֻבָּח, זָכָר לַמִּקְדָּשׁ.

(92) ולא בערבה. ואע"פ שפסק למעלה שמצות ערבה בנטילה. וכן כתב רבינו יצחק בן גיאת בשם רבינו שמואל הלוי, שגם למאן דאמר בנטילה, יש מקום לומר שאין מקיפים בערבה אלא בלולב (ראה 'אוצר הגאונים' סוכה, חלק התשובות עמוד 62). (93) משנה, סוכה מה, א. (94) כן כתב רב האי גאון ('אוצר הגאונים' שם עמוד 60).

12 כד. כֶּף הָיָה הַמְּנַהֵג בִּירוּשָׁלַיִם⁹⁵: יוֹצֵא אֶדָם מִבֵּיתוֹ
13 שֶׁחָרִית וְלוּלָבוֹ בְּיָדוֹ, וְנוֹכֵס לְבֵית-הַכְּנֶסֶת, וְהוּא
14 בְּיָדוֹ; מִתְּפַלֵּל, וְהוּא בְּיָדוֹ⁹⁶; וְיוֹצֵא לְבָנָיו חוּלָיִם
15 וְלִנְחָם אֲבָלִים, וְהוּא בְּיָדוֹ⁹⁷. וּכְשִׁיפֵנּוּ לַמִּדְרָשׁ,
16 מְשַׁלְּחוֹ לְבֵיתוֹ בְּיַד בְּנוֹ אוּ בְּיַד עַבְדּוֹ.

(95) סוכה מא, ב בברייתא. (96) ואף-על-פי שאין לאחוז ספר תורה בזרועו ותפילין בידו או כלים ומעות בידו ויתפלל, מפני שלבו טרוד בהם - מתפלל הוא ולולבו בידו מפני שהיא מצות היום, ומתוך שחביבה עליו - אינה

תרומותיו" שצריך לשמרה בטהרה, וכן אסור לגרום טומאה למעשר שני, שדינו כמו קודש, שנאמר (ויקרא כז, ל): "וכל מעשר הארץ וגו' קודש לה'" (סוכה לה: ורש"י שם). (21) שהם ראויים לאכילה (משנה וגמרא, שם לד:).

- ג. לולב שנקטם ראשו - פסול²². נסדק²³ - אם נתרסקו שני סדקיו זה מזה עד שיראו פשנים, פסול²⁴. היה עקם²⁵ לפניו, שהרי שדרו כגב פעל חטוטרת - פסול. היה עקם לאחוריו²⁶ - פשר, שזו היא בריתו. נעקם לאחד מצדיו - פסול²⁷. נפרדו²⁸ עליו זה מעל זה ולא נדלדלו פעלי החריות²⁹ - פשר. נפרצו עליו, והוא שידלדלו³⁰ משדרו של לולב פעלי החריות - פסול.

(22) משנה, סוכה כט, ב. והיינו שנקצץ ראש העלה העליון שבו כלה הלולב (מגיד-משנה). (23) העלה העליון. (24) סוכה לב, א. ואף-על-פי שמתעם "נחלקה התיומת" (להלן הלכה ד) אינו נפסל (ראה להלן הערה כט). (25) [ב'מאירי' לסוכה (שם, עמ' 82) נראה שלא היה לפניו בדברי רבינו כאן כל דיני לולב עקום. וראה ב'מעשה רוקח' בשם נוסח אחר מכתב-יד]. (26) לצד השדרה (שם לב). (27) סוכה שם, לפי הלשון הראשון. (28) התפרדו ולא התרחקו הרבה מהשדרה. (29) טבע החריות שהם מתקשים כעץ, והם מתפרדים ומתרחקים הרבה זה מזה. (30) שנפרדו כל-כך עד שעליהם תלויים למטה (מגיד-משנה). וכל זה במשנה (סוכה כט:).

- ד. ברית עליו של לולב כף היא: פשהם גדליו, גדליו שנים שנים, ודבוקין מגבן; וגב כל שני עליו הדבוקין הוא הנקרא תיומת³¹. נחלקה התיומת - פסול. היו עליו אחת אחת מתחלת בריתו³², ולא היה להם תיומת - פסול. לא היו עליו זה על-גב זה פדרן כל הלולבין, אלא זה תחת זה: אם ראש זה מגיע לעקר שלמעלה ממנו, עד שנמצא כל שדרו של לולב מכסה בעליו - פשר³³; ואם אין ראשו של זה מגיע לצד עקרו של זה - פסול³⁴.

(31) סוכה לב, א. והיינו שנחלקו רוב העליון שבלולב (מגיד-משנה). ויש חולקים ואומרים, שנחלקה התיומת היינו אם נחלק העלה האמצעי העליון מכולם. וגם לפי דבריהם אינו פוסל אלא אם נסדק ברובו (מגיד-משנה). וראה למעלה ה"ג בדין נסדק. (32) בעל מום הוא ואינו "הדר" (סוכה, שם). (33) והם "ציני הר הברזל" שזכרו במשנה (סוכה כט:). (34) שם לב, א.

- ה. הדס שנקטם ראשו³⁵ - פשר. נשרו רב עליו - אם נשתירו שלשה עליו בקן אחד³⁶, פשר. היו ענביו³⁷ מרבות מעליו: אם ירקות³⁸ - פשר; ואם אדמות או שחורות - פסול³⁹. ואם מעטן - פשר. ואין ממעטין אותן ביום-טוב, לפי שהוא כמתקן⁴⁰. עבר ולקטן, או שלקטן אחד אחד לאכילה⁴¹ - הרי זה פשר.

- 1 עיר הנדחת - הרי זה פסול. היה אחד מהן של
2 עבודת פוכבים - לא יטל לכתחלה; ואם נטל, יצא⁸.
3 היה פמוש⁹, ולא גמר ליבש - פשר¹⁰. ובשעת הדחק
4 או בשעת הספקה - לולב היבש פשר¹¹, אכל לא
5 שאר המינין¹².

(2) כולם מפורשים במשניות בסוכה כט: לב: לג: ו-לד: וטעם הפסול מפני שיבש אינו הדור. ואף-על-פי שלא נאמר "הדר" אלא באתרוג ולא בשאר מינים - למדו כולם מאתרוג (סוכה לא. ועיי"ש ב'תוספות' כט: ד"ה לולב). (3) במשניות, שם. (4) מפני שביאוש לבד אין הגולן קונה את הגזילה, כמו שפסק רבינו בפ"ב מהל' גזילה ה"א, ובסוכות ביום הראשון כתוב ולקחתם "לכם" שיהיה שלכם ולא של אחר (להלן הלכה י) ולכן פסול (כסף-משנה). (5) שעיקר נטיעתה היתה לעבודה-זרה. (6) שהיא מאוסה למצוה (כסף-משנה). (7) שכיון שעומדת לשריפה, רואים אותה כאילו כבר נשרפה ואין בה שיעור, ובלשון הגמרא (סוכה לא:): "כתותי מיכתת שיעוריה". (8) סוכה, שם. שכיון שלא ניטעה מתחילתה לעבודה-זרה אינה מאוסה כל-כך כמו אשרה (כסף-משנה). (9) שיש בו עדיין לחות. (10) שם לא, א. (11) "מעשה שהורישו בני כרכין את לולביהן לבני בניהם" (שם לא:). ומכאן שיבש כשר בשעת הדחק. ודעת הראב"ד שלא יצאו בהם ידי חובה אלא נטלו אותו לסמל בלבד כדי שלא תשתכח תורת לולב. (12) שהמעשה הנ"ל היה בלולב ולא בשאר מינים. ואין לנו אלא מה שהזכירו חכמים במפורש (וכעין זה למעלה פ"ז הערה לח).

- 6 ב. אתרוג של ערלה¹³ ושל תרומה טמאה¹⁴ ושל
7 טבל¹⁵ - פסול. של דמאי¹⁶ - פשר; שאפשר שיפקיר
8 נכסיו ויהיה עני, שמתר לו לאכל דמאי¹⁷. אתרוג של
9 תרומה טהורה¹⁸ ושל מעשר שני בירושלים¹⁹ - לא
10 יטל, שטא נכשירו²⁰ לטמאה. ואם נטל - פשר²¹.

(13) האסורה באכילה ובהנאה (ויקרא יט, כג), והתורה אמרה (שם כג, מ) "ולקחתם לכם", שיהי ראוי לכם ולהנאתכם (סוכה לה:). (14) שאסורה באכילה ועומדת לשריפה, ואינה בכלל "ולקחתם לכם" (שם לה:). (15) שאסור באכילה. וגם יש לכהן וללוי חלק בו, שהרי התרומות והמעשר שלהם ('תוספות' פסחים לח. ד"ה אתיא), ויש אומרים שאתרוג של טבל כשר (עיי' ר"ן בסוכה, שם). (16) תבואת עם הארץ שהצריכו חכמים להפריש ממנה תרומה מספק. (17) משנה, דמאי פ"ג מ"א. וסוכה ל, ב. (18) שראויה לאכילה לכהן. (19) שראוי לאכילה. אבל מחוץ לירושלים שאינו ראוי לאכילה - אינו יוצא בו אפילו בדיעבד. (20) שאין שום אוכל מקבל טומאה אלא-אם-כן נתנו עליו מים תחילה, ועל זה נאמר (ויקרא יא, לח): "וכי יותן מים על זרע ונפל מנבלתם עליו, טמא הוא לכם". ומכיון שמקרב האתרוג אל הלולב שהוא תמיד במים (למעלה פ"ז הכ"ה) הרי הוא מרטיב את האתרוג ומכשירו לקבל טומאה ואסור לגרום טומאה לתרומה, משום שנאמר (במדבר יח, ח): "משמרת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(46) כן הוא במשנה (סוכה לד:): "ניקב, חסר כל שהוא פסול" (ולא גרס "וחסר") הרי שניקב פסול אפילו אם לא חסר (מגיד-משנה). ודעת הראב"ד שאין הנקב פסול אלא אם-כן חסר כל שהוא, וזהו לפי הנוסחא "ניקב וחסר כל שהוא". (47) רוחב הנקב היה כגודל של מטבע ששמו איסר, והמדובר כשלא היה חסרון בעצם האתרוג, כגון שנקב ע"י יתד שתחב בו (סוכה לו.). (48) שנחסר מבשר האתרוג עצמו. (49) היינו "ניטלה פיטמתו - פסול" שבמשנה סוכה, שם. (50) והרי חסר האתרוג כל שהוא. (51) כן הוא ברי"ף (מגיד-משנה). (52) ילפת (ויקרא כא, כ) תרגם אונקלוס "חזון", והן כמין אבערעות שיש בהן ממש וגבוהות קצת מהאתרוג עצמו. (53) שנראה כמנומר. (54) סוכה לה, ב. (55) משנה, סוכה לד, ב. (56) שאינו "הדר" (שם לה:). (57) משנה, שם לד, ב. וגמרא שם לה, ב. לו, א.

ח. אֶתְרוֹג שֶׁהוּא תְּפוּחָה⁵⁸, סְרוּחַ, פְּבוּשׁ⁵⁹, שְׁלֹק⁶⁰, שְׁחֹר, לֶבֶן, מְגֻמָּר⁶¹, זֶרֶק בְּכַתִּית⁶² - פְּסוּל⁶³. גְּדִלוֹ בְּדַפּוּס⁶⁴ וְעֵשָׂהוּ כְּמִין בְּרִיָּה אֲחֵרָה - פְּסוּל. עֵשָׂהוּ כְּמִין בְּרִיתוֹ - אֶף-עַל-פִּי שֶׁעֲשָׂהוּ דְּפִין דְּפִין⁶⁵, כְּשֶׁר. הַתִּיּוֹם⁶⁶ וְהַבֶּסֶר⁶⁷, כְּשֶׁר. מְקוֹם שֶׁהָאֶתְרוֹגִין שְׁלָהֶם כְּעֵין שְׁחִירֹת מְעוּטָה - כְּשֶׁרִין. וְאִם הָיוּ שְׁחִירִים בְּיֹתֵר כְּאֶדָם פּוּשִׁי - הָרִי זֶה פְּסוּל בְּכָל מְקוֹם⁶⁸.

(58) שנפלו עליו מים והתנפח או נרקב (סוכה לו. וברש"י שם). (59) בחומץ. (60) מבושל. (61) כמה צבעים כמו נמר. (62) מין ירק. (63) כל זה בסוכה, שם. (64) בעודו קטן ומחובר בעץ עשאו מסביבו כמין דפוס, וגדל לפי מדת הדפוס ותמונתו (שם לו:). (65) כעין גלגל של ריחיים של מים. (66) שגדלו שני אתרוגים דבוקים זה בזה או ששני חצאי האתרוג חלוקים מלמעלה ומחוברין למטה כל שהוא ('ערוך' ערך תיום, בשם רב האי). (67) שעדיין לא נגמר ביכולו (שם לו. כחכמים החולקים של רבי עקיבא). (68) שם לו, א.

ט. כָּל אֵלוּ שֶׁאֲמַרְנוּ שֶׁהֵם פְּסוּלִין מִפְּנֵי מוּמִין שֶׁבְּאֲרָנוּ אוּ מִפְּנֵי גָזֵל וּגְנֵבָה - בְּיוֹם-טוֹב רֹאשׁוֹן בְּלֶבֶד; אֲבָל בְּיוֹם-טוֹב שֵׁנִי עִם שְׁאָר הַיָּמִים - הַכֹּל כְּשֶׁר⁶⁹. וְהַפְּסָלֹת שֶׁהוּא מְשׁוּם עֲבֹדֶת פּוֹכְכִים, אוּ מִפְּנֵי שְׁאוֹת אֶתְרוֹג אֲסוּר בְּאֲכִילָה - בֵּין בְּיוֹם-טוֹב רֹאשׁוֹן, בֵּין בְּשְׁאָר יָמִים, פְּסוּל.

(69) כן למדו הגאונים ממה שאמרו (סוכה לו:), שרב חנינא יצא ידי חובתו באתרוג החסר ביום-טוב שני - שהוא-הדין לכל המומים (מגיד-משנה).

י. אִין אָדָם יוֹצֵא בְּיוֹם-טוֹב רֹאשׁוֹן שֶׁל חֵג בְּלוּלָבוּ שֶׁל חֶבְרוֹ, שִׁישְׁאָלָנוּ מִמֶּנּוּ; עַד שִׁיתַּנְנוּ לוֹ בְּמִתְנֶה⁷⁰. נִתְּנוּ לוֹ עַל-מִנַּת לְהַחְזִירוֹ - הָרִי זֶה יוֹצֵא בּוֹ יָדֵי חוּבָתוֹ וּמַחְזִירוֹ; שֶׁמִּתְנֶה עַל-מִנַּת לְהַחְזִיר שְׁמָה מִתְנֶה⁷¹. וְאִם לֹא הִחְזִירוֹ - לֹא יָצָא, שֶׁנִּמְצָא כְּגִזוּל⁷². וְאִין נֹתֵנִין אוֹתוֹ לְקָטָן⁷³, שֶׁהִקְטָן קוֹנֶה⁷⁴ וְאִינוּ מִקְנֶה לְאַחֲרִים מִן הַתּוֹרָה, וְנִמְצָא שְׁאָם

(35) שנקצץ החלק העליון מהעץ. לפי שהלכה כרבי טרפון שאמר אפילו שלשתם קטומים כשר (סוכה לד: במשנה) ולא כסתם משנה (שם לב:). שפסקה שהדס שנקטם ראשו, פסול. והראב"ד כתב, שהופיע רוח הקודש בבית מדרשו, לאמר שהלכה כסתם משנה שפסול. (36) מדובר כאן בהדס שיש לו שבעה עלים בקן אחד, והוא "אסא מצראה", וכיון שנשארו שלשה כשר (מגיד-משנה). ויש מפרשים, שהמדובר בהדס רגיל ונשרו רוב עליו, ואעפ"כ כשר אם נשארו שלשה עלים בקן אחד, וראה למעלה פ"ז ה"א הערה ט, וה"ח והערה מת. (37) מין פרי קטן הגדל על ההדסים, ונקרא ענב. (38) כמראה ההדס ואין כאן שינוי מראה. (39) כיון שאין הפרי דומה לעץ, אין זה "הדר" ופסול (סוכה לג: ורש"י שם). (40) שמכשיר את ההדס למצוה, ומתקן כלי ביום-טוב אסור (פ"ד מהלכות יו"ט ה"ח). (41) שאז מותר לעשות כן לכתחילה, שהרי אינו מכיון לתקן, ודבר שאינו מתכוין מותר, כמפורש בכמה מקומות. ובגמרא (שם) אמרו, שהמדובר באופן שיש לו הדס אחד, שאם לא כן אסור, שאעפ"כ שאינו מכיון הרי הוא "פסיק רישיה" והרי הוא כמכיון. [ולדעת ה'מגיד משנה' גם רבינו סובר כן, והוא גורס בדברי רבינו "או שלקטם אחר", וכן הוא בכת"י אוקספורד ותימן. ופירש בזה ה'מגיד משנה': כלומר, מי שאינו צריך לצאת ידי חובה בהדס זה (ועי' כסף-משנה). ונראה שהיה כתוב בספר אחד "או שליקטם אחד" והגיה מישוה בגליון: "אחר" (כהמגיד-משנה הנ"ל) וטעו המעתיקים והכניסו הגהה זו בפנים ובשיבוש, ויצא להם "אחד אחד".]

1 ו. עֲרֵכָה שֶׁנִּקְטָם רֹאשָׁה⁴² - כְּשֶׁרָה. נִפְרָצוּ עֲלֶיהָ⁴³ - פְּסוּלָה. 2

(42) ראש העץ עצמו. וסובר רבינו שכשם שהכשירו בגמרא (סוכה לד:) הדס שנקטם, ודחו את המשנה המפורשת (שם לב:) כמו שפסק למעלה ה"ה (הערה לג), כן הדין בערבה. ודעת הרמב"ן לחלק בין הדס, שכל יופיו הוא בעבותו שעליו חופין את עצו, ואין קטימת עצו ניכרת כל-כך ולפיכך הוא כשר, לבין ערבה ושאר מינים שהקטימה ניכרת בהם. וכן נראה דעת הר"ף והרב רבי יצחק אבן גיאת. (43) שנרדדלו מהקנה שהם מחוברים בו (מגיד-משנה).

3 ז. אֶתְרוֹג שֶׁנִּקֵּב נֶקֶב מִפְּלֶשׁ⁴⁴ כָּל-שֶׁהוּא⁴⁵ - פְּסוּל⁴⁶; 4 וְשֶׁאִינוּ מִפְּלֶשׁ - אִם הָיָה כְּאֶסֶר⁴⁷ אוּ יֵתֵר, פְּסוּל. 5 חֶסֶר כָּל שֶׁהוּא⁴⁸ - פְּסוּל. נִטֵּל דְּדוּ⁴⁹; וְהוּא הָרֹאשׁ 6 הַקָּטָן שֶׁשּׁוֹשְׁנָתוֹ בּוֹ - פְּסוּל. נִטֵּל הָעֵץ שֶׁהוּא תְּלוּי בּוֹ בְּאֵילָן מַעֲקָר הָאֶתְרוֹג, וְנִשְׁאָר מְקוֹמוֹ גָּמָא⁵⁰ - 7 פְּסוּל⁵¹. עֲלֵתָה תְּזוּזִית⁵² עָלָיו: אִם בְּשָׁנִים וּשְׁלֹשָׁה 8 מְקוֹמוֹת⁵³ - פְּסוּל; וְאִם בְּמְקוֹם אֶחָד - אִם עֲלֵתָה 9 עַל רֶבּוֹ, פְּסוּל⁵⁴; וְאִם עַל דְּדוּ, וְאִפְּלוּ כָּל שֶׁהוּא - 10 פְּסוּל⁵⁵. נִקְלַף הַקְּרוֹם הַחִיצוֹנָה שֶׁלּוֹ, שֶׁאִינוּ מְחַסְרֵי, 11 אֲלֹא נִשְׁאָר זֶרֶק כְּמוֹת שֶׁהִיא בְּרִיתוֹ: אִם נִקְלַף כָּלוּ 12 - פְּסוּל⁵⁶; וְאִם נִשְׁאָר מִמֶּנּוּ כָּל-שֶׁהוּא - כְּשֶׁר⁵⁷.

(44) מעבר לעבר (רש"י בסוכה לו.). ויש מפרשים שנקב עד חדרי הזרע שבתוכו. (45) על-ידי מחט, ואינו חסר כלום.

- 1 הִחֲזִירוּ לוֹ אֵינֹו חֹזֵר. וְאֶחָד הַלּוּלָב, וְאֶחָד פֶּל מִן
2 וּמִן מֵאֲרָבַע מִיָּנִין שָׁבוּ - אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶן שְׂאוּל,
3 אֵין יוֹצֵאִין בּוֹ בְּיוֹם-טוֹב רִאשׁוֹן.⁷⁵

~ נקודות משיחות קודש ~

"אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה במקדש יום שמחה יתירה, שנאמר ושמחתם לפני ה' אלוכם שבעת ימים".

וכתבו המפרשים שמזה שקישר ה"שמחה יתירה" עם הפסוק "ושמחתם לפני ה' אלוכם" מבלי להזכיר כלל את ניסוח המים, מלמד שלדעת הרמב"ם השמחה היתירה היא חיוב מהתורה, ולפי זה צריך להבין:

א. אם ה"שמחה יתירה" הוא חיוב מהתורה, מדוע מתחילה השמחה רק ממוציא יו"ט ראשון, הלא פשיטא שדוחה איסור כלי שיר, ובוודאי במקדש שלא נאסרה שבות.

ב. היכן הוא מקורו של הרמב"ם שהפסוק הנ"ל מדבר על "שמחה יתירה" הלא הגמרא למדה ממנו דין אחר - שבמקדש היו נוטלין הלולב כל שבעת ימים.

ג. בהלכה י"ד כתב "ולא היו עושין אותה עמי הארץ וכל מי שירצה אלא גדולי חכמי ישראל, וראשי ישיבות והסנהדרין והחסידים והזקנים ואנשי מעשה... כו' אבל כל העם האנשים והנשים כולם באים לראות ולשמוע". ולכאורה אם הוא חיוב מהתורה, מניין לחלק בין ראשי העם ועמי הארץ.

ד. מהו המקור שדווקא אלו היו עושין את השמחה הנ"ל והלא במשנה הוזכרו רק "חסידים ואנשי מעשה".

הביאור בזה: בהביאו את הפסוק "ושמחתם.... שבעת ימים" לא התכוון הרמב"ם לומר שישנה מצוה נוספת של שמחה יותר משמחת יו"ט הידועה, אלא מכיון שחיוב השמחה בחג הסוכות מופיע בתורה שלוש פעמים, נהגו גדולי ישראל (שבעיקר הם שהרגישו בנפשם את חביבות המצוה) להרבות בשמחה זו בחג הסוכות. עניין זה מדויק בלשונו שכתב "היתה במקדש שמחה יתירה" ולא מזכיר אותה בלשון ציווי וכד'.

בהתאם לכך, גם רשימת העושים את שמחת בית השואבה הועתקה מהגמרא במסכת סוכה, שבה מתוארים מעשיהם של כמה תנאים בזמן שמחת בית השואבה.

"חכמי ישראל" למד הרמב"ם מרבי יהושע בן חנניה שהיה ידוע בחכמתו ונשלח להתווכח עם חכמי אתונה.

"ראשי ישיבות" למד הרמב"ם מרבי שמעון, כיון שרבי הוא תואר למי שיש לו תלמידים.

"הסנהדרין" למד מרבן שמעון בן גמליאל שהיה נשיא הסנהדרין.

"הזקנים" למד מהלל הזקן המוזכר גם הוא ברשימת המשתתפים בשמחת בית השואבה.

(על פי לקו"ש חלק יז, פרשת אמור ד')

70) מפני שנאמר (ויקרא כג, מ) "ולקחתם לכם ביום הראשון וגו'" ודרשו חכמים "לכם - משלכם", מכאן שאינו יוצא ידי חובתו ביו"ט ראשון בלולבו של חברו (סוכה מא:). (71) סוכה, שם. שכל זמן שלא החזיר - נפקע כל כח הנותן, והתנאי הוא ככל תנאי שמתנים במתנה, שאינם גורעים מהמתנה כלל. (72) שמתברר שמעולם לא קנה מתנה זו, שהרי לא קיים התנאי (סוכה, שם). (73) לפני שיצא בו. (74) קנין גמור מן התורה כשגדול מקנה לו (סוכה, שם). (75) שהרי אמרה תורה (ויקרא שם): "ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר כפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל", הרי שעל כולם אמרה "לכם" ולא של אחרים.

- 4 יא. שִׁתְּפִין שִׁקְנוּ לּוּלָב או אֶתְרוֹג בְּשִׁתְּפוּת - אֵין
5 אֶחָד מֵהֶן יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוֹבְתוֹ בְּרִאשׁוֹן, עַד שְׁיִתֵּן לוֹ
6 חֶלְקוֹ בְּמִתְּנָה⁷⁶. הָאֲחִין שִׁקְנוּ אֶתְרוֹגִין מִתְּפִיסַת
7 הַבֵּית⁷⁷, וְנִטְל אֶחָד מֵהֶן אֶתְרוֹג וְיֵצֵא בּוֹ: אִם יָכוֹל
8 לְאָכְלוֹ וְאֵין הָאֲחִין מְקַפִּידִין בְּכֶךָ - יֵצֵא⁷⁸; וְאִם הָיָה
9 מְקַפִּידִין - לֹא יֵצֵא, עַד שְׁיִתְּנוּ לוֹ חֶלְקָם בְּמִתְּנָה.
10 וְאִם קָנָה זֶה אֶתְרוֹג וְזֶה פְּרִישׁ⁷⁹, או שִׁקְנוּ בְּאֶחָד
11 אֶתְרוֹג וְרִמּוֹן וּפְרִישׁ מִתְּפִיסַת הַבֵּית - אֵינוֹ יוֹצֵא
12 בְּאֶתְרוֹג, עַד שְׁיִתֵּן לוֹ חֶלְקוֹ בְּמִתְּנָה; וְאֶף-עַל-פִּי
13 שְׂאֵם אָכְלוֹ אֵין מְקַפִּידִין עָלָיו⁸⁰.

76) שצריך שיהיה כולו שלו (בבא-בבא קלז:). וכל זה דוקא אם קנו אותו לאוכלו, אבל אם לקחוהו לצאת בו, בכל אופן יוצאין בו, שבשעה שלקחוהו היו יודעים שאינו ראוי להתחלק, ועל דעת כן לקחוהו שבשעה שיטלנו כל אחד מהם לצאת בו - שיהא כולו שלו. ועל זה סמכו בהרבה מקומות שלוקחים לולב אחד, וכל הקהל יוצאים בו ביום הראשון (מגיד-משנה). (77) הירושה לפני החלוקה בין היורשים נקראת "תפיסת הבית", שהבית בכללו (=המשפחה כולה) תופס את הנכסים, ואין כאן מיוחד לכל אחד וכולם שותפים בירושה. (78) שויתרו על חלקם, מאחר שיש לכל אחד אתרוג. (79) כיון שאין אתרוג לכל אחד ואחד, אפשר שכולם רוצים בו, ולא מועילה מחילתם בסתמא. (80) מחמת שוויו - ודאי שמקפידים הם מחמת המצוה, שגם הם רוצים לקיים המצוה (לחם-משנה).

- 14 יב. אֶף-עַל-פִּי שִׁבְלֵי הַמוֹעֲדוֹת מִצְוָה לְשִׁמְחָה בִּהְיוֹן⁸¹
15 - בַּחַג הַסֻּכּוֹת הָיְתָה בְּמִקְדָּשׁ יוֹם שְׂמִחָה יִתְרָה,
16 שְׁנֵאמַר: 'וּשְׂמִיחָתֶם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת
17 יָמִים⁸², וְכִיצַד הָיָה עוֹשִׂין?⁸³ עֶרְב־יוֹם-טוֹב
18 הָרִאשׁוֹן הָיָה מִתְקַנֵּין בְּמִקְדָּשׁ מְקוֹם לְנָשִׁים
19 מְלַמְעֵלָה, וְלֹאנָשִׁים מְלַמְטָה, כִּדִּי שְׂלֹא יִתְעַרְבוּ אִלּוּ
20 עִם אֱלֹהִים⁸⁴. וּמִתְחִילִין לְשִׁמְחָה מִמוּצָאֵי-יוֹם-טוֹב
21 הָרִאשׁוֹן; וְכֵן בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִיָּמֵי חָלוֹ שֶׁל מוֹעֵד

"השמחה שישמח אדם בעשיית המצות ובאהבת האל - שצויה בה עבודה גדולה היא.. שנאמר ודוד מפזז ומכרכר לפני ה'".

עבודה גדולה, היינו עבודה קשה ביותר, וביחד עם זאת צריכה העבודה להיעשות מתוך שמחה וטוב לבב עד לאופן של "מפזז ומכרכר". ולכאורה, היאך אפשר לשמוח באופן כזה כאשר נמצאים בעוה"ז הגשמי. על כך ממשיך הרמב"ם שעניין זה הוא "לפני ה'" כי בכל מקום ובכל זמן נמצא הקב"ה ביחד עם כל אחד ואחד מישראל, וממילא נמצא היהודי "לפני ה'" כמו שכתוב בתחילת השו"ע "שויתי ה' לנגדי תמיד".

וכשם שהקב"ה מאיר פנים לכאו"א מישראל ומגלה אהבתו להם, הרי ש"כמים הפנים לפנים" גם הנהגתו של יהודי היא באותו אופן - "אהבת האל", וזוהי העבודה להיות "שויתי ה' לנגדי תמיד" עד שנמצא במעמד ומצב של שמחה על שזכה להוולד יהודי ואז נמשך גם ממנו ית' העניין של "באור פני מלך חיים" באופן תמידי.

(על פי יין מלכות ספר זמנים סימן לו)

92 מדריגה עליונה בעבודת ה'. 93 מלשון "גס", כלומר מתגאה. 94 צ"ל: "המלך".

יום חמישי ט"ז טבת ה'תשפ"א

הלכות שקלים

מִצְוַת עֲשֵׂה אֶחָת, וְהָיָה: לָתֵן כָּל אִישׁ מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה. וּבְאֹר מִצְוָה זוּ בְּפָרָקִים אֵלּוּ:

פָּרָק רִאשׁוֹן

1) נתבארו בו עניני מצות "מחצית השקל", שיעורה, והחייבים בה והפטורים ממנה, ושאינה נוהגת אלא בפני הבית, ודין ההכרזה על השקלים. ונסתיים הפרק בענין כפיה על השקלים.

א. מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לָתֵן כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה. אִפְלוּ עֲנֵי הַמִּתְפָּרְנֵס מִן הַצִּדָּקָה חַיִּב, וְשׂוֹאֵל מֵאַחֲרִים אוּ מוֹכֵר פְּסוּת שֶׁעַל פְּתָפוֹ, וְנוֹתֵן מִחֲצִית הַשֶּׁקֶל כֶּסֶף; שְׁנֵאמַר: הַעֲשִׂיר לֹא יִרְבֶּה וְהַדֵּל לֹא יִמְעִיט וגו'. וְאִינוּ נוֹתְנֵוּ בְּפַעֲמִים רַבּוֹת, הַיּוֹם מַעֲט וְלִמָּחָר מַעֲט, אֲלֹא נוֹתְנֵוּ כָּל פְּעָמָה בְּפַעֲמָה אֶחָת.

2) שהרי דרשו על הכתוב "זאת עולת חדש בחדשו לחדשי השנה" - אמרה תורה, חדש והבא קרבן (בניסן) מתרומה חדשה, הרי שבכל שנה בחודש שהוא ראש השנה לתרומת השקלים - צריכים לחדש הבאת מחצית השקל לקנות מהם קרבנות ציבור.

ב. מִנֵּינן כֶּסֶף הָאֱמוּרָה בַּתּוֹרָה בְּאֹנֶס וּבְמִפְתָּהּ וּבְמוֹצִיא

81) בחג השבועות מפורש (דברים טז, יא): "ושמחת לפני ה' אלקיך", ובחג הסוכות (שם טז, יד): "ושמחת בחגך", וחג הפסח הוקש לחג השבועות וחג הסוכות, שהרי הוקשו כל המועדים זה לזה (ראש השנה ד:). 82) חוץ ממה שנאמר "ושמחת בחגך" (דברים שם). 83) משנה, סוכה נא, א. 84) ויבואו לידי עבירה.

1 יג. וְהָיָה הֵיתָה שְׂמִיחָה זוּ? הַחֲלִיל מִכָּה⁸⁵, וּמִנִּגְנִין 2 בְּכִנּוֹר וּבִנְבָלִים⁸⁶ וּבְמִצְלָתִים⁸⁷, וְכָל אֶחָד וְאֶחָד 3 בְּכַל־שִׁיר שֶׁהוּא יוֹדֵעַ לִנְגֵן בוֹ; וְיָמִי שְׂיִוְדַע בְּפֶה - 4 בְּפֶה. וְרוֹקְדִין וּמְסַפְּקִין⁸⁸ וּמְטַפְּחִין⁸⁹ וּמְפַזְזִין 5 וּמְכַרְכְּרִין⁹⁰, כָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּמוֹ שְׂיִוְדַע, וְאוֹמְרִים 6 דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת. וְשְׂמִיחָה זוּ אֵינָה דוּחָה, לֹא 7 אֶת הַשִּׁבְתָּ וְלֹא אֶת יוֹם־טוֹב⁹¹.

85) מלשון המשנה בביכורים פ"ג מ"ד. 86) זה כלי שהי' לו כמה מיתרים ונקרא נבל, שהיו ניגוניו מתוקים ביותר, עד שמנבל כל כלי שיר שבעולם ("ירושלמי" פ"ה דסוכה ה"ו). 87) שתי קצרות של מתכת שמקישים (=שמכים) זו בזו (סוכה נ:). 88) "הוא הניגון וההכאה בצלצל" (פירוש המשניות להרמב"ם, ביצה פ"ה מ"ב). 89) מכים כף על כף, כמו שכתבו (מלכים ב יא, יב): "ויכו כף ויאמרו יחי המלך" - "ויכו" מתורגם: "וטפחו". 90) מלשון הכתוב (שמואל ב ו, טז): "ותרא את המלך דוד מפזז ומכרכר", שהוא לשון ריקוד (תוס' יו"ט). 91) פירוש, שבשבת אסור לחלל בחליל ובכלי שיר. ואף שהשיר שהיו שרים על הקרבנות בכלי, היה דוחה שבת ויו"ט - שיר של שמחה אינו דוחה, ואסור ביו"ט ושבת (מגיד-משנה).

8 יד. מִצְוָה לְהִרְבּוֹת בְּשְׂמִיחָה זוּ. וְלֹא הָיוּ עוֹשִׂין 9 אוֹתָהּ עַמִּי־הָאֶרֶץ וְכָל מִי שִׁירָצָה; אֲלֹא גְדוֹלֵי חֲכָמֵי 10 יִשְׂרָאֵל וְרֵאשֵׁי הַיְּשִׁיבוֹת וְהַסִּנְהֶדְרִין וְהַחֲסִידִים 11 וְהַזְקֵנִים וְאֲנָשֵׁי מַעֲשֵׂה - הֵם שֶׁהָיוּ מְרַקְדִין 12 וּמְסַפְּקִין וּמִנִּגְנִין וּמְשַׁמְחִין בְּמִקְדָּשׁ בִּימֵי חַג 13 הַסִּבּוֹת. אֲבָל כָּל הָעָם, הָאֲנָשִׁים וְהַנָּשִׁים, כָּלן בָּאִין 14 לְרֵאוֹת וְלִשְׁמֹעַ.

15 טו. הַשְׂמִיחָה שִׁישְׂמַח אָדָם בְּעֲשִׂית הַמִּצְוָה 16 וּבְאַהֲבַת הָאֵל שְׂצִיָּה בָּהֶן - עֲבוּדָה גְּדוֹלָה הִיא⁹². 17 וְכָל הַמוֹנֵעַ עֲצָמוֹ מִשְׂמִיחָה זוּ, רָאוּי לְהַפְרַע מִמֶּנּוּ, 18 שְׁנֵאמַר: 'תַּחַת אֲשֶׁר לֹא עֲבַדְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ 19 בְּשְׂמִיחָה וּבִטּוֹב לִבְבִּי'. וְכָל הַמִּגִּיס⁹³ דַּעְתּוֹ וְחֻלְק 20 פְּבוּד לְעֲצָמוֹ וּמִתְפַּכֵּד בְּעֵינָיו בְּמִקּוֹמוֹת אֵלּוּ - 21 חוּטָא וְשׁוּטָה. וְעַל זֶה הִזְהִיר שְׁלֹמֹה וְאָמַר: 'אֵל 22 תִּתְּהִיר לִפְנֵי מֶלֶךְ'. וְכָל הַמְשַׁפִּיל עֲצָמוֹ וּמִקָּל גּוֹפּוֹ 23 בְּמִקּוֹמוֹת אֵלּוּ - הוּא הַגְּדוֹל, הַמְכַבֵּד, הַעוֹבֵד 24 מֵאַהֲבָה. וְכֵן דּוּד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אָמַר: 'וּנְקַלְתִּי עוֹד 25 מִזֹּאת וְהִיִּיתִי שֶׁפֶל בְּעֵינַי'. וְאִין הַגְּדוֹלָה וְהַפְּבוּד, 26 אֲלֹא לְשִׂמְחָה לִפְנֵי ה', שְׁנֵאמַר: 'וְהַמֶּלֶךְ'⁹⁴ דּוּד מִפְּנֵי 27 וּמְכַרְכְּרִי לִפְנֵי ה' וגו'.

לציבור בלב שלם. (10) שנינו: "וכן מפורש על ידי עזרא (כשרצו הכותיים לסייען לבניין בית המקדש, ושלחו להם "נבנה עמכם כי ככם נדרוש לא-לוהיכם") לא לכם ולנו לבנות בית לא-להינו". (11) שאומרים לו, מאחר שנתת עליו בשנה שעברה והעמדת עליו זאת המצוה, תן עליו תמיד עד שיגדל ולא תפסוק.

ח. השקלים אינן נוהגין אלא בפני הבית¹². ובזמן שבית המקדש קיים, נוהגין את השקלים בין בארץ ישראל בין בחוצה לארץ¹³; ובזמן שהוא חרב, אפלו בארץ ישראל אין נוהגין.

(12) כל זמן שבית המקדש קיים. (13) שהרי מצוות שקלים היא חובת הגוף ונוהגת בין בארץ בין בחוץ לארץ.

ט. באחד באדר משמיעין על השקלים¹⁴, כדי שיוכין כל אחד ואחד מחצית השקל שלו, ויהיה עתיד לתן. בחמשה עשר בו ישובו השלחנים¹⁵ בכל מדינה ומדינה ותובעין בנחת; כל מי שיתן להם - יקבלו ממנו, ומי שלא נתן - אין כופין אותו לתן. בחמשה ועשרים בו ישובו במקדש לגבות, ומכאן ואילך כופין את מי שלא נתן עד שיתן, וכל מי שלא יתן - ממשיכין אותו, ולוקחין עבטו¹⁶ בעל פרחו ואפלו בסותו.

(14) מכריזים בכל ערי ישראל. (15) החלפנים (=הפורטים כספים). (16) חפץ למשכון.

י. כל מי שאינו חייב בשקלים¹⁷, אף על פי שדרכו לתן או הוא עתיד לתן¹⁸ - אין ממשיכין אותו. ואין ממשיכין את הפהנים לעולם, מפני דרכי שלום; אלא כשיתנו - מקבלין מהן, ותובעין אותן עד שיתנו¹⁹.

(17) כגון נשים ועבדים. (18) כגון קטן כשיגדל. (19) כן למד רבינו ממה שאמרו גבי קטן: "אין ממשכנין - הא לתבוע תובעין".

יום שישי י"ז טבת ה'תשפ"א

פרק שני

(1) ביאר בו רבינו כיצד כונסים השקלים, שלש עשרה תיבות שבמקדש, בשלשה פרקים בשנה תורמים הלשכה, וכיצד תורמין אותה.

א. פיצד כונסין השלחנים את השקלים? בכל² מדינה ומדינה³ מניחין לפניהם שתי תבות⁴. שולי התבה רחבין מלמטה, ופיה צר מלמעלה, כמין שופר; כדי שישליכו לתוכן, ולא יהיה אפשר לקח מהן בנחת⁵. ולמה עושין שתי תבות? אחת - שמשליכין בה שקלים של שנה זו⁶, והשניה - מניחין בה שקלי שנה שעברה⁷, שגובין ממי שלא שקל בשנה שעברה.

1 שם רע והורג עבד, הוא שקל הנאמר בכל מקום
2 בתורה. ומשקלו שלש מאות ועשרים שעורה. וכבר
3 הוסיפו חכמים עליו³, ועשו משקלו כמשקל המטבע
4 הנקרא סלע בזמן בית שני. וכמה הוא משקל הסלע?
5 שלש מאות וארבע ושמונים שעורה בינונית.

(3) ששית ממשקלו.

6 ג. הסלע - ארבעה דינרין, והדינר - שש מעין.
7 ומעה היא הנקראת בימי משה רבנו גרה. ומעה היא
8 שני פונדיונין, ופונדיון - שני אסרין. ופרוטה -
9 אחת משמונה באיסר. נמצא משקל המעה, והיא
10 הגרה - שש עשרה שעורות, ומשקל האיסר - ארבע
11 שעורות, ומשקל הפרוטה - חצי שעורה.

12 ד. ועוד מטבע אחר היה שם, שהיה משקלו שתי
13 סלעים, והוא היה נקרא דרכון. ואלו המטבעות כלן
14 שאמרנו, ובארנו משקל כל אחד מהן, הן שמשערין
15 בהן בכל מקום; וכבר בארנו, כדי שלא אהיה
16 צריך לפרש משקלם בכל מקום.

17 ה. מחצית השקל זו מצותה שיתן מחצית מטבע
18 של אותו הזמן, אפלו היה אותו מטבע גדול משקל
19 הקדש. ולעולם אינו שוקל פחות מחצי השקל
20 שהיה בימי משה רבנו⁴, שהוא משקלו מאה ושישים
21 שעורה.

(4) מותר להוסיף ולהעלות את המטבע של שקל האמור בתורה אבל לא לפחות.

22 ו. בזמן שהיה מטבע של אותו זמן דרכונות, היה כל
23 אחד ואחד נותן במחצית השקל שלו סלע; ובזמן
24 שהיה המטבע סלעים, היה נותן כל אחד במחצית
25 השקל שלו חצי סלע, שהוא שני דינרין; ובזמן שהיה
26 המטבע חצי סלע, היה כל אחד ואחד נותן במחצית
27 השקל אותו חצי הסלע. ומעולם לא שקלו ישראל
28 במחצית השקל פחות מחצי שקל של תורה.

29 ז. הכל חייבין לתן מחצית השקל: פהנים, לויים
30 וישראלים, וגרים ועבדים משחררים⁵; אבל לא
31 נשים⁶ ולא עבדים⁷ ולא קטנים⁸. ואם נתנו - מקבלין
32 מהם⁹. אבל הפותים¹⁰ שנתנו מחצית השקל - אין
33 מקבלין מהם. קטן שהתחיל אביו לתן עליו מחצית
34 השקל - שוב אינו פוסק, אלא נותן עליו בכל שנה
35 ושנה, עד שיגדיל ויתן על עצמו¹¹.

(5) כנענים שמלו וטבלו לשם עבדות ושחררו, שדינם כגרים. (6) שנאמר "ונתנו איש כופר נפשו" - איש ולא אשה. (7) שלא שחררו, שדינם כנשים. (8) שלא הביאו שתי שערות. (9) ודווקא אם נתנו במתנה גמורה ומסרום

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"ששה לנדבה כנגד מותר חטאות ומותר אשמות ומותר קיני זבין, קיני זבות, קיני יולדות (קיני) [ומותר] קרבנות נזיר ומצורע, האומר מנה זו לנדבה וסלע זו לנדבה כו' ולוקחין בהן עולות." ועי' תוספות יום טוב' שם.

ג. וְשֵׁם כָּל דָּבָר, שִׁיְהִי מַעֲוִיתוֹ בְּתוֹךְ הַתֵּבָה, כְּתוּב
עַל הַתֵּבָה¹⁶ מִבְּחוּץ¹⁷. וְהִנָּא בֵּית דִּין הוּא עַל כָּל
הַמִּוִּתְרוֹת, שִׁיקְרָבוּ עוֹלָת בְּהֶמָּה¹⁸. נִמְצְאָתָ לְמַד,
שֶׁכָּל הַמַּעֲוֹת הַנִּמְצָאוֹת בְּשֵׁשׁ הַתֵּבוֹת הָאֲחֵרוֹנוֹת -
לְעוֹלַת בְּהֶמָּה, וְעוֹרוֹתֶיהָ - לִכְהֻנִּים, כְּשֶׁאֵר כָּל
הָעוֹרוֹת; וְכָל הַמַּעֲוֹת שֶׁבַּתֵּבָה שְׁלִישִׁית - לְקַח בָּהֶן
עוֹפוֹת, חֲצִיָּן עוֹלוֹת וְחֲצִיָּן חֲטָאוֹת; וְשֶׁבַרְבִיעִית -
כָּלָן עוֹלַת הָעוֹף.

שקלים פ"ו מ"ה. (17) לדעת לאיזו תיבה לשים
המעוות שהביא. (18) שם, מ"ו. מדרשו של יהודיע הכהן
הגדול, ממה שנאמר (מלכים-ב יב, יז): "כסף אשם וכסף
חטאות לא יובא בית ה', לכהנים יהיו", שאם נשאר לו כסף
ממה שהפריש לחטאת או לאשם, לא יובא בית ה' לברק
הבית, אלא לכהנים יהיה אותו הכסף, והם לוקחין ממנו
עולות. וממה שנאמר (ויקרא ה, ט): "אשם הוא, אשום
אשם לה", "אשם הוא", שמשמע כדין אשם הנאכל
לכהנים, ו"אשם לה", משמע שיהיה כולו לה', הא כיצד?
- כל שבא משום חטאת ומשום אשם (=מותר חטאת ומותר
אשם), ילקח בהם עולות; הבשר לה' ועור לכהנים.

ד. בְּכָל מִדְיָנָה וּמִדְיָנָה, כְּשֶׁגֹּבֵינן הַשְּׁקָלִים, מְשַׁלְחִין
אוֹתָן בְּיַד שְׁלוֹחִים לְמִקְדָּשׁ. וַיֵּשׁ לָהֶם לְצִרְיָה¹⁹ אוֹתָן
בְּדִירָיָה זָהָב, מִפְּנֵי מִשְׁאֵי הַדֶּרֶךְ²⁰. וְהַכָּל מִתְקַבְּצִין²¹
לְמִקְדָּשׁ, וּמִנִּיחִין אוֹתָן בַּלִּשְׁכָּה אַחַת מִן הַלִּשְׁכוֹת
בְּמִקְדָּשׁ, וְסוֹגְרִין כָּל דְּלִתּוֹתֶיהָ²² בְּמִפְתָּחוֹת, וְחוֹתְמִין
עָלֶיהָ חוֹתְמוֹת. וּמִמְלֵאִין מִכָּל הַשְּׁקָלִים שִׁיקְבְּצוּ שָׁם
שְׁלֹשׁ קָפוֹת גְּדוּלוֹת; שְׁעוֹר כָּל קָפָה - כְּדֵי שֶׁתִּכְבֹּל
תִּשְׁעֵ סְאִין²³, וְהַשָּׂאֵר מִנִּיחִין אוֹתוֹ בַּלִּשְׁכָּה. וְזֶה
שֶׁבְּתוֹךְ הַקָּפוֹת - הוּא הַנִּקְרָא תְּרוֹמַת הַלִּשְׁכָּה²⁴, וְזֶה
שֶׁיִּשְׂאָר שָׁם יֵתֵר עַל מֶה שִׁישׁ בַּקָּפוֹת - הוּא הַנִּקְרָא
שִׁירֵי הַלִּשְׁכָּה²⁵.

(19) להחליף. (20) שקלים פ"ב מ"א. (21) בכת"י:
"מתקבץ". (22) שלא תשלט בהם יד, שלכן תיקנו חכמים
תיבות כמין שופרות (למעלה בהלכה א): "ולא יהיה אפשר
ליקח מהן בנחת". (23) כן הוא ב"ירושלמי" (שקלים פ"ג
ה"ב): "תניא, בשלש קופות של שלש סאין שהן תשע סאין,
שהן עשרים ושבע סאין, תורמין את הלשכה". והביאו רבינו
בפירוש המשנה. ומתוך אותן קופות גדולות תורמים
בשלשה פרקים בשנה, כל פעם שלש קופות קטנות, שכל
אחת מכילה שלשה סאים (פ"ג דשקלים מ"א ומ"ב), וראה
ברא"ש ורע"ב שם, ולהלן הלכה ה והערה לא. (24) וממנה
קונים קרבנות הציבור של כל השנה (להלן פ"ד ה"א).
(25) וממנה קונים צרכי העיר ומגדליה וכו', כמבואר להלן
בפ"ד ה"ח.

ה. בְּשִׁלְשָׁה פְּרָקִים²⁶ בְּשָׁנָה תוֹרְמִין אֶת הַלִּשְׁכָּה: 36

(2) בכת"י: "מכל", וראה למעלה פ"א ה"ט. (3) בשקלים
פ"ב מ"א: "כשם שהיו שופרות במקדש, כך היו שופרות
במדינה". (4) מיעוט "שופרות" שתיים (כסף-משנה
ר'תוספות יום טוב'). (5) ב"ירושלמי" שקלים פ"ו ה"א:
"השופרות הללו עקומות היו, צורות מלמעלן ורחבות
מלמטן, מפני הרמאין" (שלא יוכלו להכניס ידן להראות
עצמן כאילו נותנים לתוכן, ונוטלין מתוכן - 'קרבן העדה').
(6) שקלים פ"ו מ"ה. ונקראת "תקלין חדתיין". (7) ונקראת
"תקלין עתיקין". והנה מפורש בדברי רבינו, שגם במדינה
היו תקלין חדתיין. ואילו ב"ירושלמי" (פ"ב ה"א) מפורש:
"ותני כן עתיקין במקדש ואין עתיקין במדינה" (ועי'
ב'תוספות יום טוב'). ונברור הדבר שלהרמב"ם היתה נוסחא
אחרת ב"ירושלמי", וכן יוצא מתוך פירושו של הריבב"ן שם
ב"ירושלמי". שזה לשון ה"ירושלמי": "ויעשה אותן מרגליות
(=יקנה בשקלים מרגליות, למעט טורח הדרך)? - שמה
תוזיל המרגליות ונמצא ההקדש מפסיד וכו', מתניתא
בתקלין חדתיין אבל בתקלין עתיקין לא בדא". ופירש
הריבב"ן: "כלומר בתקלין עתיקין מותר לקנות מרגליות ולא
חיישינן (=ולא חוששים) שמה תיזול שאין באין אלא
לחומות העיר ומגדלותיה" (פ"ד משקלים מ"ב, ועי' ברא"ש
ורע"ב פ"ו מ"ה), הרי שגם במדינה היו תקלין עתיקין. ולפי
זה, על כרחנו דלא גרס הא "דתני כן עתיקין במקדש ואין
עתיקין במדינה". וכן אמנם נמצא ב"ירושלמי" שהיה לפני
בעל 'מעשה רוקח'.

ב. וּבְמִקְדָּשׁ הָיָה לְפָנֵיהֶם תְּמִידָה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה תֵבוֹת.
כָּל תֵּבָה כְּמִין שוֹפָר: רִאשׁוֹנָה - לְשִׁקְלֵי שָׁנָה²⁷.
שְׁנִיָּה - לְשִׁקְלֵי שָׁנָה שְׁעֶבְרָה²⁸. שְׁלִישִׁית - לְכָל מִי
שִׁישׁ עָלָיו קָרְבֵּן שְׁתֵּי תוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה, אֶחָד
עוֹלָה וְאֶחָד חֲטָאוֹת²⁹, מְשַׁלֵּיף דְּמִיָּתָהּ לְתֵבָה זוֹ.
רְבִיעִית - לְכָל מִי שִׁישׁ עָלָיו עוֹלַת הָעוֹף בְּלֶבֶד,
מְשַׁלֵּיף דְּמִיָּתָהּ לְתֵבָה זוֹ. חֲמִישִׁית - לְמִי שֶׁהִתְנַדָּב
מַעוֹת לְקָנוֹת עֲצִים לְמַעֲרֶכֶה בָּהֶן³⁰. שְׁשִׁית - לְמִי
שֶׁהִתְנַדָּב מַעוֹת לְלִבְוֹנָה. שְׁבִיעִית - לְמִי שֶׁהִתְנַדָּב
זָהָב לְפִפְרֹת³¹. שְׁמִינִית³² - לְמוֹתֵר חֲטָאוֹת. כְּגוֹן
שֶׁהִפְרִישׁ מַעוֹת לְחֲטָאוֹת, וְלָקַח חֲטָאוֹת וְהוֹתִיר מִן
הַמַּעוֹת, יִשְׁלִיף הַשָּׂאֵר לְתוֹכָהּ. תְּשִׁיעִית - לְמוֹתֵר
אֲשָׁם. עֲשִׂירִית - לְמוֹתֵר קִנֵּי זָבִים וְזָבוֹת וְיִוָּלְדוֹת.
אַחַת עֶשְׂרֵה - לְמוֹתֵר קָרְבָּנוֹת נִזְרִי. שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה -
לְמוֹתֵר אֲשָׁם מְצֻרָע. שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה - לְמִי שֶׁהִתְנַדָּב
מַעוֹת לְעוֹלַת בְּהֶמָּה.

(8) בעזרה (רא"ש ורע"ב). ומקור הדברים בשקלים פ"ו מ"ה.
(9) ואילו השופרות שבמדינה לא היו אלא מחמשה עשר
באדר, כמבואר בפרק הקודם הלכה ט. (10) והוא תקלין
חדתיין. (11) והוא תקלין עתיקין. (12) שקלים פ"ו מ"ה.
כחכמים החולקים על רבי יהודה (שם). (13) ב'מעשה
רוקח', חסירה תיבת "בהן". (14) נראה מדברי רבינו
בפירוש המשנה, שהכוונה לכפורת של ארון הקודש, וראה
בפירוש הרא"ש ובהערת הרב ניסן זק"ש שם. (15) מכאן
עד סוף ההלכה, הוא על-פי התוספתא פ"ג דשקלים, ושם:

ותורם השניה מהקפה הגדולה השניה, ומחפה
 אותה הגדולה במטפחת; ותורם השלישית מן
 הקפה הגדולה השלישית, ואינו מחפה אותה
 במטפחת; כדי שתהיה נפרת שפה סים, ויתחיל
 ממנה בתחלה בפעם שניה, כשיפנס קדם עצרת.
 ותורם הראשונה מן הגדולה שהיתה מגלה, ומחפה
 אותה; ותורם השניה מן הגדולה שתורם ממנה
 בראשונה תחלה, ומחפה אותה; ותורם השלישית
 מן הגדולה הסמוכה לה, ואינו מחפה אותה; כדי
 שיתחיל ממנה בתחלה בפעם שלישי, כשיפנס
 בתשרי. עד שנמצא תורם ראשונה ושניה ושלישית
 הקטנות מכל אחת ואחת מן הגדולות.⁴¹

(37) שקלים פ"ג מ"ב. (38) "ירושלמי" שם ה"ב.
 (39) בשקלים פ"ג מ"ד, תנן: "תרם את הראשונה ומחפה
 בטבלאות, שניה ומחפה בטבלאות, שלישית לא היה מחפה,
 שמא ישכח ויתרום מן הדבר התרום". ופירשו הרא"ש
 והרע"ב: תרם את הראשונה - תרומה ראשונה - בפרוס
 הפסח. ומחפה - כל השקלים שנשארו בלשכה. שניה -
 בפרוס עצרת. שלישית - בפרוס החג, ומדוע היה מחפה
 בראשונה ובשניה? שמא יתרום מן השיריים, ולכן מחפה
 אותם ומביאים שקלים חדשים ושמים על החיפוי.
 ובשלישית אין צריך לחפות שהרי כבר גמרו לתרום. אבל
 רבינו מפרש: הראשונה מהקופה הגדולה הראשונה. השניה
 - הקופה הגדולה השניה. השלישית - הקופה הגדולה
 השלישית (והעיר הרא"ש על זה, הלא במשנה לא מוזכרות
 כלל הקופות הגדולות, ורק ב"ירושלמי" נזכרו), ומחפה קופה
 גדולה ראשונה ושניה, ואינו מחפה שלישית "שמא ישכח
 ויתרום מן הדבר התרום", כלומר יתחיל לתרום גם בעצרת
 מאותה שהתחיל בה בפסח. ולדעת רבינו, אין חשש שמא
 יתרום מן השיריים, שלפי דעתו (למעלה ה"ד) שיריים אינם
 אלא אותם הנשארים חוץ משלש הקופות הגדולות.
 (40) במשנה, שם: "בטבלאות" - עורות רבים. (41) ונמצא
 שמכל קופה גדולה תרם לכל ישראל: לשם ארץ ישראל,
 לשם כרכים המוקפות לה, ולשם בבל ומדי והמדינות
 הרחוקות וכל ישראל, כמפורש להלן ה"ח, שהרי בכל קופה
 וקופה תורם הוא על קצת מישאל (פירוש המשניות' שם).
 וראה להלן הערה מד.

ח. כשהוא תורם שלש קפות אלו⁴², תורם את
 הראשונה לשם ארץ ישראל⁴³, והשניה לשם כרפין
 המקפין⁴⁴ לה ולשם כל (ארץ) ישראל⁴⁵, והשלישית
 לשם בכל ולשם מדי ולשם המדינות הרחוקות
 ולשם שאר כל ישראל.

(42) שקלים, שם. (43) שהם הראשונים שהספיקו להביא
 את שקליהם, שהם קרובים למקדש. [והכוונה למקומות
 הקרובים בארץ ישראל, ראה להלן הערה מד].
 (44) הסמוכים, כלומר הקרובים לארץ ישראל, כגון: עמון
 ומואב בעבר הירדן המזרחי. (45) בכת"ה התימנים, חסירה
 המלה "ארץ". [אבל כמו שהוא לפנינו, כן הוא גם בדפוס

1 בראש חדש ניסן²⁷, ובראש חדש תשרי, קדם יום
 2 טוב²⁸ או אחריו²⁹, וקדם עצרת בחמשה עשר יום.
 3 וכיצד תורמין אותה? אחד נכנס לפנים מן הלשכה,
 4 והשומרין עומדים בחוץ, והוא אומר להם: אתרם?
 5 והן אומרים לו: תרם, תרם, תרם - שלש פעמים³⁰.
 6 ואחר כך ממלא שלש קפות קטנות, כל קפה מהן
 7 מכילה שלש סאין³¹, מאותן שלש קפות הגדולות³²,
 8 ומוציאן לחוץ, כדי להסתפק מהן³³ עד שיכלו.
 9 וחוזר וממלא אותן השלש קפות הקטנות מן שלש
 10 גדולות פעם שניה קדם עצרת, ומסתפקין מהן עד
 11 שיכלו.

(26) שקלים פ"ג מ"א. (27) כמפורש במשנה, שם: "בפרוס
 הפסח בפרוס עצרת ובפרוס החג", ובירושלמי שם: "פרס -
 פלגא, פלגא דשלשים יום (=חצי משלשים יום, דהיינו
 חמשה עשר יום) קודם למועד שדורשים בהלכותיו".
 (28) משנה, שם: "ולא אמרו באחד בתשרי, מפני שהוא
 יום-טוב". (29) סובר רבינו שכשם שאפשר להקדים לפני
 יום-טוב, כמו כן אפשר לאחר (כסף-משנה). (30) שקלים
 פ"ב מ"ג. וכן דרך חכמים לשלש כל דבר, כמו במנחות סה.
 וביבמות קו: (הרא"ש והרע"ב). (31) שם משנה ב.
 (32) ראה למעלה הלכה ד והערה כב. (33) לקנות קרבנות
 ציבור הצריכים למקדש.

12 ו. וחוזר וממלא אותן פעם שלישית מן השלש
 13 קפות הגדולות בתשרי, ומסתפקין מהן עד שיכלו,
 14 עד ראש חדש ניסן; ובראש חדש ניסן תורמין
 15 מתרומה חדשה³⁴. לא הספיקו להן השקלים
 16 שבשלש קפות הגדולות, וכלו עד שלא הגיע³⁵ ניסן
 17 - חוזרין ותורמין משורי הלשכה³⁶.

(34) ראש השנה ז, א: "באחד בניסן ראש השנה לתרומת
 שקלים", שנאמר (במדבר כח, יד): "זאת עולת חודש
 בחדשו לחדשי השנה" - "אמרה תורה חדש והבא קרבן
 מתרומה חדשה". ובניסן הכתוב מדובר, ונלמד ממה שנאמר
 (שמות יב, ב) "ראשון הוא לכם (=חודש ניסן) לחדשי
 השנה". "לחדשי השנה" - "לחדשי השנה" גזירה-שוה
 היא: מה שם ניסן, אף כאן ניסן. (35) בכת"ה: "אשר
 הגיע". (36) "ירושלמי" שקלים פ"ג ה"ג: "שלמה שלישית
 חוזר לשניה, שלמה שניה חוזר לראשונה, שלמו שלשתן
 חוזר ושוקל, רבי מאיר אומר חוזר לשיריים, שהיה רבי
 מאיר אומר מועלין בשיריים, שמא יצטרכו להן בסוף",
 והלכה כרבי מאיר (ועי' כסף-משנה, ופ"ו מהל' מעילה
 הי"ג).

18 ז. שלש קפות הקטנות, שהיא תורם בהם ומוציאן
 19 לחוץ, כתוב עליהן: א"ל"ף, ב"ית, גימ"ל³⁷; כדי
 20 שיתפסקו מן הראשונה³⁸ עד שתכלה, ואחר כך
 21 מסתפקין מן השניה, ואחר כך מסתפקין מן
 22 השלישית. ותורם ראשונה מן הקפה האחת
 23 הגדולה³⁹, ומחפה אותה הגדולה במטפחת⁴⁰;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אדם הולך אצל השלחני ומצטרף² שקל בשני חצאין, 16
יתן לו תוספת על השקל³, ואותה התוספת נקראת 17
קלבו⁴. לפיכך, שנים שנתנו שקל על שניהם - 18
חיבין בקלבו⁵. 19

(2) ופורט. (3) דמי חילוף המטבע. (4) יש שכתבו שזהו
נטריקון: "קל-בון", דבר קל ומועט שנותנים להכריע
ביניהם בשביל פירוט הכסף (רא"ש ורע"ב). (5) בקלבו
אחד (שקלים פ"א מ"ו). ונראה מדברי רבינו שאחד הנותן
מחצית השקל פטור מקלבו (תוספתא פ"א) ולא כרבי מאיר
שמחייב בקלבו אף באופן זה (שם). ולדבריו, שנים שנתנו
שקל - חייבים בשני קלבונות (משנה, שם).

ב. כל מי⁶ שאינו חיב בשקלים, כגון שתי נשים או 20
שני עבדים⁷, שנתנו שקל⁸ - פטורים מן הקלבו⁹. 21
וכן אם היה אחד חיב ואחד פטור, ונתן החיב על 22
ידי הפטור⁹, כגון איש שנתן שקל עליו ועל אשה 23
או עבד - פטור מן הקלבו¹⁰. וכן¹⁰ הפהנים פטורין 24
מן הקלבו¹¹. והשוקל על יד הפהן פטור מן 25
הקלבו¹². 26

(6) משנה, שם. (7) במשנה שם שנינו: "אבל לא כהנים
ונשים ועבדים וקטנים". ויתכן כי רבינו לא גרס במתניתין
"כהנים" (ראה בכסף-משנה וב'תוספות יום טוב') וכן לא
גרס "קטנים", כי השוקל לקטן אינו בדרך הלוואה אלא דרך
מתנה, כי הרי אין התחייבות בקטן, ובאופן זה גם השוקל
לגדול פטור מן הקלבו, כמפורש להלן ה"ג. וכן נראה
בפירוש המשניות שלא גרס "קטן", שהרי לא הזכיר קטן
כלל. (8) לפנים משורת הדין. (9) דרך הלוואה שיחזירו
לו כשתמצא ידו. אבל אם נתן בדרך מתנה - פטור אפילו
אם נתן על-ידי מי שחייב בשקלים, כדלהלן ה"ג (עי' רא"ש
ורע"ב). (10) בכת"י חסר מכאן עד סוף ההלכה (מ'עשה
רוקח). (11) הכהנים חייבים במחצית השקל מצד הדין
(כמבואר למעלה בפ"א ה"ז) אבל אין ממשכנים אותם (שם
ה"י) ולכן פטורים מלתת תוספות קלבו (כסף-משנה).

ג. הנותן¹² שקל עליו¹³ ועל העני¹⁴ או על שכנו או 27
על בן עירו: אם נתנו להם מתנה - פטור מן 28
הקלבו, שהרי נתן חצי שקל מתנה כדי להרבות 29
בשקלים; ואם נתן להם חצי שקל על ידם דרך 30
הלוואה, עד שיחזירו לו כשתמצא ידם - חיב 31
בקלבו¹⁵. 32

(12) שם פ"א מ"ז. (13) בשביל עצמו. (14) ובשביל העני.

ד. האחין¹⁵ שעדיין לא חלקו מה שהניח להם 33
אביהם. וכן השתפים¹⁶ שנתנו שקל על ידי שניהם 34
- פטורין מן הקלבו¹⁷. במה דברים אמורים? 35
בשתפין שנשארו ונתנו במעות השתפות, ונשתנה עין 36
המעות¹⁸; אבל אם הביא זה מעותיו וזה מעותיו 37
וערבום¹⁹, ועדין לא נשתנה המעות ולא הוציאו - 38
הרי אלו חיבין בקלבו²⁰. נשאו ונתנו, ואחר זמן 39

רומי וב'מעשה רוקח', וכן נכון. ונראה שהכוונה לשם
המקומות הרחוקים בארץ ישראל גופא. שהרי כתב רבינו
בפירוש המשניות שבכל קופה וקופה הוא תורם על קצת
מישראל, ואילו לנוסחת כת"י תימן הוא תורם בשניה על
כל ישראל. וראה בפרישת הרא"ש לשקלים עמוד ל' והערה
[ס].

ט. כשהוא תורם⁴⁶, מתפנן לתורם על הגבוי שיש 1
בלשפה⁴⁷, ועל הגבוי שעדיין לא הגיע ללשפה⁴⁸, 2
ועל העתיד לגבות⁴⁹; כדי שיהיו אלו השקלים, 3
שהוציאן להסתפק מהן, כפרה על ישראל, וכאלו 4
הגיעו כל שקליהן ללשפה, ונתרמה מהן תרומה זו. 5

(46) כתובות קח, א. (47) שאינו בשלש הקופות הגדולות.
(48) ונמצא בדרך. (49) שנאנס ולא שלח שקלו באדר, והיה
משלחו כל השנה כולה.

י. כשיכנס התורם⁵⁰ לתורם, לא יכנס בבגד שאפשר 6
להחביות בו כסף, ולא כמנעל ולא כסנדל, ולא 7
בתפלה⁵¹ ולא כקמץ; שמא יחשדו אותו העם 8
ויאמרו: החביא ממעות הלשפה תחתיו כשתרמה⁵². 9
ומדברים היו עמו משעה שייכנס עד שעה שיצא, 10
כדי שלא יתן לתוך פיו⁵³. ואף על פי שנתהרים כל 11
כף, עני או מי שהוא נכהל⁵⁴ להון לא יתורם, מפני 12
החשד; שנאמר: והייתם נקים מה' ומישראל⁵⁵. 13

(50) שקלים פ"ג מ"ב. (51) במשנה, שם: "בתפילין"
בלשון רבים. וכן הוא בנוסח אחר בדברי רבינו (מעשה
רוקח). (52) במשנה (שם) אמרו: "שמא יעני, ויאמרו
מעון הלשכה העני, או שמא יעשיר, ויאמרו מתרומת
הלשכה העשיר". שהרי "אחד נכנס לפנים מן הלשכה"
(למעלה ה"ה). (53) וב'ירושלמי' (שקלים פ"ג ה"ב)
שאלו: "וימלא פומיה מים (ימלא פיו מים, ועל-ידי זה יראו
שארין כסף בפיו)? אמר רבי תנחום, מפני הברכה (שצריך
לברך על התרמת תרומת שקלים)". (54) ב'ירושלמי'
(שם): "תני דבי רבי ישמעאל, קוץ לא יתורם מפני
החשד". הראב"ד כאן מפרש, קוץ הוא בעל שיער, מלשון
קוצותיו תלתלים, שמא יחביא בשערו. אבל הרמב"ם
מפרש שהוא עני ונכהל להון, מלשון: "ויקוצו" (שמות א,
יב), או "קצתי בחיי" (בראשית כז, מו), או שגורס "קבץ"
מלשון קבצן. (55) לשון המשנה (שם): "לפי שאדם צריך
לצאת ידי הבריות, כדרך שצריך לצאת ידי המקום, שנאמר:
והייתם נקים מה' ומישראל, ואומר: ומצא חן ושכל טוב
בעיני אלקים ואדם".

יום ש"ק י"ח טבת ה'תשפ"א

פרק שלישי

(1) כלל בו דיני קלבו, שיעורו והחייבים בו, ומי שאבד
שקלו.

א. חצוי השקלים - הפל צריכין להן, כדי שיתן כל 14
אחד ואחד חצי שקל שהוא חיב. לפיכך, כשהיה 15

פחות מחצי שקל (למעלה פ"א ה"ו). (30) ב'ירושלמי' (שקלים פ"א ה"ד): "לא יכין היו הקלונות נופלין? רבי מאיר אומר: לשקלים, רבי לעזר אומר: לנדבה, רבי שמעון שזורי אומר: ריקועי זהב וציפוי לבית קודש הקדשים, בן עזאי אומר: שולחנין היו נוטלין אותן בשער, ויש אומרים: להוצאת דרכים (להביא השקלים לירושלים)". ונראה שרבינו פוסק כרבי לעזר שאמר לנדבה, ועי' בלחם-משנה.

ח. מי שאבד שקלו - חייב באחריותו, עד שימסרנו לגזבר.³¹ בגי העיר ששלחו את שקליהן ביד שליח, ונגנבו או אבדו, אם שומר חנם הוא³² - הרי זה נשבע להם³³ ונפטר, כדין כל שומרי חנם³⁴, והן חוזרין ונותנין שקליהן פעם שניה³⁵. ואם אומר אגשי העיר: הואיל ואנו משלמין שקלינו, אין רצוננו שישבע השליח, שהוא נאמן לנו - אין שומעין להן; לפי שתקנת חכמים היא, שאין הקדש יוצא בלא שבועה³⁶. נמצאו השקלים הראשונים אחר שנשבע השליח - אלו ואלו שקלים הם. ואין עולין להן לשנה אחרת³⁷, והראשונים יפלו לשקל השנה, והאחרונים יפלו לשקל שנה שעברה³⁸.

(31) 'ירושלמי' שקלים (פ"ב ה"א) כרבי יוחנן. וכן מפורש במשנה המובאה בסמוך. (32) שקלים פ"ב מ"א. לפי האוקימתא של רבי אלעזר בבבא מציעא נח. (33) שנגנב או שנאבד, ולא שלח בו יד להשתמש בו וגם לא פשע בשמירתו (פ"ד מהל' שאלה ופקדון ה"א). ושבועה זו תקנת חכמים היא, שהרי מן התורה אין שבועה בהקדש (בבא מציעא שם). (34) החייבים בפשיעה ופטורים מגניבה ואבידה. (35) שכיון שמסרו השקלים לשומרי חנם, שאינם מחויבים לשמור כל-כך, פושעים הם וחייבים לשקול פעם שניה, אף אם כבר נתרמה התרומה, וראה להלן הלכה י (כסף-משנה). (36) 'ירושלמי' שקלים, שם. (37) שקלים פ"ב מ"א. כלומר אינו יכול לצאת ידי חובתו לשנה הבאה בשקלים המיותרים הנ"ל. (38) תקלין עתיקין ('ירושלמי' שקלים פ"ב ה"א). ומי הם ראשונים ומי הם אחרונים? יבואר להלן סוף הלכה ט, עיי"ש הערה מג.

ט. שלחו את שקליהם ביד שומר שכר³⁹, שהרי הוא חייב בגנבה ואבדה, ואבדו ממנו באנס, כגון שלקחום לסטים מזינים, שהוא פטור - רואין: אם אחר שנתרמה התרומה⁴⁰ באנס - נשבע השליח לגזברים⁴¹, ובגני העיר פטורין; שהתורם תורם על הגבוי⁴² ועל העתיד לגבות, וברשות הקדש הן, ובגני העיר מה היה להן לעשות? הרי לא מסרו אלא לשומר שכר, שהוא חייב בגנבה ואבדה, אבל האנס אינו מצוי. ואם אבדו קדם שנתרמה התרומה - עדין ברשות בגני העיר הם, והשליח נשבע לפגי אגשי העיר, והן משלמין. נשבע וגבו שקלים שנית, ואחר כך החזירוהם הלסטים - אלו ואלו שקלים. ואין עולין להן לשנה אחרת⁴³,

חלקו, וחרזו ונשתתפו - חייבין בקלפון²¹, עד שישאו ויתנו בשתפות זו האחרונה, וישתנו המעות.

(15) משנה, שם. (16) רבינו גרס במשנה שם: "האחים והשותפים". והראב"ד גרס: "האחים השותפים", וראה להלן. (17) האחים פטורים, שכיון שלא חלקו עוד את הרכוש, הרי נחשב הדבר כאילו אביהם נותן בעדם, ופטור מקלפון. והשותפים פטורים, שחשוב הדבר כאילו אדם אחד נותן בעדם, ופטורים. אבל הראב"ד חולק על זה, כי הוא גורס במשנה "האחים השותפים", וזהו דין אחד: האחים שהם שותפים בעזבון אביהם. (18) שהכספים שהכניסו לשותפות התחלפו בינתיים. (19) שעירוב זה עושה השותפות (פ"ד מהל' שלוחין ושותפין ה"א). (20) דין השותפות הוא: שכל זמן שהמעות קיימין, ופחתו או הותירו מחמת שינוי המטבע - חולקים השכר או ההפסד לפי חלקם במעות (כאילו לא נשתתפו). ואילו נשאו ונתנו בהם ופחתו או הותירו, חולקים השכר או הפחת ביניהם בשוה (הל' שלוחין ושותפין שם ה"ג), וראה 'מגדל עזר' ר"כסף משנה. ועי' להלן הערה הבאה מהמשנה בבכורות נו: (21) משנה, בכורות נו, ב. ולדעת רבינו ששותפים פטורים מקלפון, הוכרח לפרש שכאן מדובר כשעוד לא הוציאו המעות. וכן כתב בפירוש המשנה שם.

ה. האחין והשתפין שהיה להן בהמה וכספים, וחלקו בכספים - חייבים בקלפון, אף על פי שעדין לא חלקו בהמה. ואם חלקו בהמה, ולא חלקו הכספים - פטורין מן הקלפון, עד שייחלקו הכספים; ואין אומרים: הרי הם עומדין לחלקה²².

(22) בכורות נו, ב.

ו. הנותן שקל להקדש, כדי שישבחו לו מחצית השקל שהוא חייב בה, ויטל חצי שקל ממה שנגבה מן האחרים - חייב שגני קלפונות²³; שאילו היה השקל פלו לשקלים²⁴, היה חייב קלפון אחד²⁵.

(23) בשקלים פ"א מ"ז: "הנותן סלע ונוטל שקל (העם קורין שקלים לחצי הסלעים שהיו שוקלים בכל שנה, ושקל של משה קורין סלע, כתרומתו - רמב"ן בפירושו על התורה) חייב שני קלפונות". (24) כששוקל שקל שלם, עליו ועל חבירו בדרך הלוואה (למעלה הלכה ג). (25) ועכשיו שהוציא מההקדש חצי שקל, חייב עוד קלפון.

ז. כמה הוא שעור הקלפון? בזמן שהיו נותנין במחצית השקל שגני דינרין²⁷, היה הקלפון חצי מעה, שהיא אחד משנים עשר דינרין²⁸. ומעולם לא נתן הקלפון פחות מזה²⁹. והקלפונות אינן בשקלים, אלא מניחין אותן השלחנים בפני עצמן, עד שישתתק מהן ההקדש³⁰.

(26) שקלים פ"א מ"ז. (27) למעלה פ"א ה"ו. (28) ובזמן שהיו נותנים סלע שלם, היה הקלפון מעה שלמה, שלעולם צריך לתת הכרעה אחד מעשרים וארבעה (עיין 'תוספות' שבועות מד: ד"ה התקבלת). (29) שהרי מעולם לא שקלו

קרבנה - הקדש הוא בכל מקום שהוא, ולא נשתנה, ואין חיוב מעילה (פירוש המשנה). (59) יביא כסף חולין מביטו, ויאמר: כל מקום שנמצא חצי השקל של מעשר-שני, יהא מחולל על הכסף הזה. ויקנה עבורו פירות וחלה עליהם קדושת מעשר-שני. וחצי השקל שביד המוכר יוצא לחולין (עי' 'תוספות' קידושין נו. ד"ה מתקיף). ונמצא שלמפרע נקנה הקרבן גם בחצי השקל הזה ויוצא ידי חובת מחצית השקל. והוא-הדין לענין שביעית שבסמוך. (60) שניתנה רק לאכילה ולא להפסד וכו' (ראה בפ"ה מהל' שמיטה ויובל). (61) זה מוסב על מה שנאמר למעלה "נתנו ממעות מעשר שני" - שאם מעשר שני זה היה של עיר הנדחת שדינו להגנו, כמפורש בפ"ד מהל' עכו"ם הט"ו, ואי אפשר להוציאו לחולין, שאם יפדוהו, יהיה טעון שריפה, כמפורש שם לענין הקדש (ה"ג), ולפיכך לא עשה כלום ואינו יוצא ידי חובת מחצית השקל, שהרי חצי שקל זה נשאר באיסורו ולא נקנה ממנו הקרבן. ועי' 'מרכבת המשנה'.

יב. המפריש⁶² שקלו, וסבור שהוא חייב בו, ונמצא שאינו חייב - לא קדש⁶³. המפריש שנים, ונמצא שאינו חייב אלא אחד: אם פזא אחר זה - האחרון לא קדש⁶⁴; ואם פזא אחד - האחד שקלים, והשני מותר שקלים⁶⁵. הפריש שקלו ומת - פל לנדבה⁶⁶.

(62) 'ירושלמי' שקלים פ"ב ה"ג. (63) שהקדש בטעות אינו הקדש. (64) כיון שכבר יצא בראשון. (65) ויוצא לחולין, כמו שכתב בסמוך בהלכה יג. (66) 'ירושלמי' שם ה"ד. והטעם מפני שאמרה התורה בשקלים (שמות ל, טו) "לכפר על נפשותיכם", ואין כפרה למתים ('מנחת חינוך', מצוה קה).

יג. הלוקח⁶⁷ מעות בידו ואמר: אלו לשקלי, או שהיה מלוקט מעה מעה⁶⁸ או פרוטה פרוטה, ובשהתחיל ללוקט אמר: הריני מלוקט מעות לשקלי - אפילו לקט מלא פיס, נותן מהן חצי שקל שהוא חייב בו, והשאר חלין; שמוותר השקלים - חלין⁶⁹.

(67) 'ירושלמי' שם ה"ג. (68) שקלים פ"ב מ"ג, כבית הלל. (69) שלא התכוון להקדיש אלא עד כדי שקלו, ומה שצירף יותר הוא הקדש בטעות ואינו הקדש.

יד. מעות⁷⁰ שנמצאו בין תבה של שקלים לתבה של נדבה⁷¹: קרוב לשקלים - יפלו לשקלים, קרוב לנדבה - יפלו לנדבה, מחצה על מחצה⁷² - יפלו לנדבה⁷³; מפני שהנדבה פלה עולה לאשים⁷⁴, והשקלים מסתפקין מהן לעולות ולדברים אחרים⁷⁵.

(70) שקלים פ"ז מ"א. (71) ראה למעלה בפרק שני ה"ב. (72) הוא ספק מאין נפלו המעות, והולכים לחומרא. (73) שהיא חמורה יותר, כמו שממשיך לבאר. (74) נשרף על האש, ואין הכהנים אוכלים מבשרה. (75) שמשירי הלשכה עושים צרכי העיר ומגדליה, כמבואר להלן בפ"ד ה"ח.

טו. וכן⁷⁶ פל המעות הנמצאים בין פל תבה ותבה³⁷

1 והשניים יפלו לשקלי שנה שעברה. יש מי
2 שאומר, שהשקלים הראשונים יפלו לשקלי
3 השנה, הם השקלים שנגנבו בתחלה ואבדו או
4 נאנסו וחרזו; ויש מי שאומר, שהשקלים
5 הראשונים הן שהגיעו ליד הגזבר תחלה⁴⁴.

(39) שקלים פ"ב מ"א שם, לפי אוקימתת שמואל בבא-מציעא שם. (40) המבוארת למעלה בפ"ב ה"ט. (41) אף שבועה זו היא מתקנת חכמים כנ"ל הערה לב (כסף-משנה). (42) בכת"י: "על הגבוי ועל האבוד". (43) בכת"י נוסף כאן: "והראשונים יפלו לשקלי הקדש" - כמו בהלכה הקודמת ('מעשה רוקח'). (44) כן הוא ב'ירושלמי' (שם): "אילו הן (איזו הם) הראשונים? ואילו הן השניים? רבי פנחס ב"ר חייא ורבי אבא מארי, חד אמר אלו ששלחו בני העיר תחילה, וחרונה (=השני) אמר אלו שהגיעו לידי גזברין תחילה".

י. הנותן⁴⁵ חצי שקל לחברו להוליכו לשלחני לשקל אותו על ידו⁴⁶, הלך⁴⁷ ושקלו על ידי עצמו⁴⁸, כדי שלא ימשיכו אותו⁴⁹, אם נתרמה התרומה - מעל השוקל⁵⁰; שנה השקל ברשות הקדש הוא, שפבר תרמו על העתיד לגבות, ונמצא זה הציל עצמו⁵¹ בממון ההקדש ונהנה בשקל הזה. ואם לא נתרמה התרומה - לא מעל, והוא חייב לתן לחברו חצי שקל שנתן לו. וכן הגזול או הגונב חצי שקל ושקלו⁵² - יצא⁵³, והוא חייב לשלם לבעלים שנים⁵⁴ או להוסיף חמש⁵⁵.

(45) שקלים פ"ב מ"ב. (46) בשבילו, כלומר בשביל המשלח. (47) בשוגג. (48) בשביל עצמו. (49) שהרי ממשכנים את מי שאינו נותן שקלים (למעלה פ"א ה"ט). (50) חייב לשלם קרן וחומש להקדש ולהביא קרבן מעילה. ויש אומרים שאף כאן, כמו להלן ה"א, המדובר כשקרבה הבהמה (רא"ש. ועיי"ש עמוד יט הערה 8). (51) שלא ימשכנו אותו ('ירושלמי'). ועצם קיום מצות מחצית השקל לא חשובה הנאה לחייבו קרבן מעילה. משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו (רמב"ם בפירוש המשנה). (52) בשביל עצמו. (53) ידי חובתו במצות נתינת מחצית השקל. (54) אם עדיין לא נתרמה התרומה. וזה מוסב על "הגונב", אבל "הגזול" אינו משלם כפל. (55) אם כפר ונשבע לשקר ושוב הודה (פ"ז מהל' גזילה ה"א).

יא. הנותן⁵⁶ מחצית השקל מן ההקדש⁵⁷, ונתרמה התרומה ממנו - פשיטתפקו ממנה⁵⁸, יתחייב במעילה, ויצא ידי מחצית השקל. נתנו ממעות מעשר שני - יאכל כנגדו⁵⁹ פירושלים; מדמי שביעית⁶⁰ - יאכל כנגדו בקדשת שביעית. היה של עיר הנדחת - לא עשה כלום⁶¹.

(56) שקלים פ"ב מ"ב. (57) בשוגג. שיש בידו שקל של ברק הבית, וסבר שהוא של חולין (רע"ב). (58) כלומר, כשקרבה הבהמה שקנו מאותה התרומה. אבל כל זמן שלא

ספק ונותנים הכסף לחמור ביותר, כמו שמבואר. (78) שהיא עצמה קרבן, ואילו עצים אינם אלא מכשירי קרבן. (79) קרבן יונים, שאחד חטאת ואחד עולה. (80) שהעולה כולה כליל, ואילו בקנים יש גם חטאת הנאכלת לכהנים. (81) בין להקל ובין להחמיר. (82) שקלים פ"ז מ"ב. (83) 'ירושלמי' שם ה"ב.

1 - יפלו לקרוב. נמצאו מחצה למחצה⁷⁷: אם בין
2 עצים ללבונה נמצאו - יפלו ללבונה⁷⁸, בין קנים⁷⁹
3 לגוזלי עולה - יפלו לגוזלי עולה⁸⁰. זה הכלל:
4 הולכין אחר הקרוב בכלן⁸¹, מחצה למחצה -
5 להחמיר. וכל המעות הנמצאות בהר הבית -
6 חלין⁸²; שאין הגזבר מוציא מעות מתרומת הלשכה
7 עד שהוא מחלל על הבהמות שלו⁸³ להקריב.

(76) שקלים פ"ז מ"א. (77) בכת"י: "על מחצה". - הרי זה

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ב-י"ח טבת ה'תשפ"א

יום ראשון י"ב טבת ה'תשפ"א

מצות לא תעשה קלא.

8 המצוה הקל"א — האזהרה שהזהרנו מלאכול
9 את-הנותר, והוא מה-שנשאר מבשר הקדשים אחר הזמן
10 הקבוע לאכילתם. ולא באה בלשון התורה אזהרה
11 מפרשת לאסור אכילתו, אלא נתבאר בתורה חייב הפרת
12 למי שאוכל נותר, והוא אמרו בפרשת קדושים בהזכירו
13 קרבן השלמים: "והנותר עד-יום השלישי באש ישרף,
14 ואם האכל יאכל ביום השלישי פגול הוא לא ירצה,
15 ואכליו עונו ישא ב-את-קדש ה' חלל ונקרתה הנפש
16 ההוא מעמיה" (שם יט, יח), הנה נתבאר שהוא בפרת אם
17 הוא מזיד; ואם אכל בשוגג — חייב חטאת קבועה. הנה
18 הענש מפרש בכתוב; אבל האזהרה היא ממה-שאמר
19 במלואים: "וְיָרָא לֹא-יֵאָכֵל בִּי-קֹדֶשׁ הוּא" (שמות כט, לד).
20 בנוי זה, שהוא "הוא", הוא כולל גם כל מה-שנתקלקל
21 מן-הקדשים ואסור לאכלו — בנותר. ובמעילה (יז):
22 אמרו על מה-שאמר המושנה: "הפגול והנותר אין
23 מצטרפין זה עם זה מפני שהן שני שמות (של איסורים
24 שונים)", אמרו: לא שנו אלא לטמאת הידים (ידים שנגעו
25 בכמות מסוימת של פגול ונותר, שטומאתם מדרבנן; אבל
26 לענין שיעור) אכילה מצטרפין, דתניא: רבי אליעזר
27 אומר: "לא-יאכל כי קדש הם — כל-שבקדש פסול,
28 לתן לא-תעשה על אכילתו", והפגול והנותר הם מפסולי
29 המקדשין ולפיכך כל-אחד מהם מזוהרים על אכילתו על
30 פי אמרו: "לא-יאכל ב-קדש הם". וכבר נתבאר ענש
31 הנותר שהוא פרת.

יום שני י"ג טבת ה'תשפ"א

מצות לא תעשה קל. קכט.

32 המצוה המשלימה מאה ושלשים — האזהרה
33 שהזהרנו מלאכול בשר קדשים שננטמו, והוא אמרו
34 יתעלה: "והבשר אשר יגע בכל-טמא לא יאכל" (ויקרא
35 יב, יט); ומי שעבר ואכלו — לוקה. ובתוספתא זבחים
36 (פרק ה) נתבאר, ששהור שאכל בשר טמא — הרי זה

לוקה את-הארבעים. ובפרק ב' מגמרא פסחים (כד):
אמרו: "טמאת הגוף (טמא שאכל בשר של קדש) בפרת,
טמאת הבשר (שאכל בשר טמא של קדש) בלאו". וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"ג מן-זבחים (משנה ב).
המצוה הקכ"ט — האזהרה שהזהרנו הטמא מלאכול
קדש, והוא אמרו ביולדת: "בכל-קדש לא-תגע" (שם, ד).
ולשון ספרא (פרשת תזריע): "בכל-קדש לא-תגע ואל-
המקדש לא תבא — מה מקדש הנכנס לו בטמאה ענוש
פרת, אף הקדש האוכלו בטמאה ענוש פרת". ולמד
באמרו "לא-תגע" באדם שאכל במזיד, שסומך על הכלל
שנתבאר בפרת (יד): בבאור אמרו יתעלה: "בכל-קדש
לא תגע", והוא אמרם בגמרא מכות: טמא שאכל
את-הקדש, בשלמא ענש כתיב: "והנפש אשר-תאכל
בשר מזבח השלמים אשר לה' וטמאתו עליו ונקרתה" (שם ז, כ); אזהרה מנא לן? אתיא מ"בכל-קדש לא-תגע".
ושם אמרו: "בכל-קדש לא-תגע" — אזהרה לאוכל.
אמה אומר אזהרה לאוכל, או אינו אלא אזהרה לנוגע?
תלמוד לומר: "בכל-קדש לא-תגע ואל-המקדש לא
תבא" — מקיש קדש למקדש: מה מקדש שיש בו
נטילת נשמה (חייב כרת) אף קדש דבר שיש בו נטילת
נשמה; ואי לנגיעה — מאי נטילת נשמה איכא (איך
תיתכן נטילת נשמה)? אלא לאכילה. ואפקה רחמנא
(התורה התבטאה) לאכילה בלשון נגיעה למימר דנגיעה
פאכילה. ומן-הלשונות האלה יתבאר לך, שטמא שאכל
את-הקדש חייב פרת, במה דברים אמורים? אם הוא
מזיד; אבל אם הוא שוגג — הרי זה מקריב קרבן עולה
ויוזר, כמו שהזכרנו במצוה ע"ב ממצות עשה. וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בפרק י"ג מן-זבחים (קו).

יום שלישי י"ד טבת ה'תשפ"א

מצות עשה צא.

המצוה הצ"א — הצווי שצטוינו לשרוף הנותר
(התורה קבעה זמן לאכילת קרבנות מסוימים והנותר מהן לאחר
הזמן הוא "נותר"), והוא אמרו יתעלה: "והנותר מבשר

שנצטמא". וכבר נתבארו דיני מצוה זו בפסחים (פב.) 33
ובסוף תמונה (ג.) 34.

יום חמישי ט"ז טבת ה'תשפ"א

מצות עשה מט.

המצוה המ"ט — הצווי שנצטוינו בעבודת היום, 35
כלומר: כל-הקרבנות והודוין ש'הן חובה ביום צום כפור 36
לכפר בהם כל-העונות, כמו שאמר הכתוב. והיא כל- 37
ההקדשה האמורה ב'אחרי מות' (ויקרא טו, א). והקדשה 38
שהכל מצוה אחת, אחרם בסוף פרק ה' מפסחים (ט.) 39
"כל-מצוה יום הכפורים האמור על הסדר, הקדים 40
מצוה לחברו — לא עשה כלום". וכבר נתבארו כל-דיני 41
מצוה זו במסכת המניחה לה, והיא מסכת יומא. 42

יום שישי י"ז טבת ה'תשפ"א

מצות עשה מט. קיח.

המצוה המ"ט נדפסה ביום הקודם.

המצוה הקי"ח — הצווי שנצטוינו שכל-הנהנה 43
מן-הקדש או אוכל קדש, כלומר: תרומה בשגגה — 44
יחזיר מה שאכל או כדי מה-שנהנה עם תוספת חמש, 45
והוא אמרו יתעלה: "ואת אשר חטא מן-הקדש ישלם 46
ואת-חמישתו יוסף עליו" (ויקרא ה, טו), ואמר עוד: 47
"והאיש כי-יאכל קדש בשגגה וגו'" (שם כב, יד). וכבר 48
נתבארו דיני מצוה זו במסכת מעילה (טו.) וגם במסכת 49
תרומות (פרק ז.) 50.

יום ש"ק י"ח טבת ה'תשפ"א

מצות לא תעשה קיג.

המצוה הקי"ג — האזהרה שהזכרנו מלעבוד 51
בקדשים (כגון: לחרוש בבהמת קדשים) והוא אמרו יתעלה: 52
"לא תעבד בבכר שורך" (דברים טו, יט), ולמדנו שאר 53
קדשים מן-הבכור שיהיו כלם אסורים בעבודה. וכבר 54
נתבאר בסוף מסכת מכות (כא:), שהעובד באחד מן- 55
הקדשים — לוקה. 56

הזבח ביום השלישי באש ישרף" (ויקרא ז, יז). ובפרוש 1
אמרו על זה שאמר יתעלה בכבש הפסח: "לא תותירו 2
ממנו עד-בקר והנותר ממנו עד-בקר באש תשרפו" (שמות 3
יב, י), אמרו במכילתא: "בא הכתוב לתן עשה על לא- 4
תעשה". ובמקומות רבים בפסחים (פד.) ובמכות (צ: וטו.) 5
וזולתם (מקומות רבים נוספים) אמרו בפרוש שלא ידנו 6
לאו שנתק לעשה הוא (שם מקיים את ה"עשה": "באש 7
תשרפו" — מנתק את הלאו ומבטלו), ולפיכך אין לוקין עליו. 8
והעשה הוא מה-שהזכרנו, שנאמר: "והנותר ממנו עד 9
בקר באש תשרפו". ודין הפגול (שהכהן המקריב חשב 10
מחשבות מסוימות, שלא כפי הצורך) והנותר שנה, כמו 11
שאבאר במצות לא-תעשה (לא תעשה קלב), שפיר הדין 12
את-הפגול בלשון "נותר". וכבר נתבארו גם דיני מצוה זו 13
בפסחים (כו:.) ובסוף תמונה (לד.). 14

יום רביעי ט"ו טבת ה'תשפ"א

מצות עשה צ.

המצוה המשלימה תשעים — הצווי שנצטוינו 15
לשרוף קדשים שנצטמאו, והוא אמרו יתעלה: "והבשר 16
אשר יגע בכל-טמא לא יאכל באש ישרף" (ויקרא ז, יט), 17
ובגמרא שבת (כד:) באו-לבאר, מה-טעם אסור להדליק 18
שמן תרומה שנצטמא ואמרו: "שבתון" (מצות השבייתה 19
ממלאכה ביום-טוב) עשה הוא, והני יום טוב עשה 20
ולא-תעשה, ואין עשה (של שריפת קדשים שנצטמאו) דוחה 21
את לא-תעשה ועשה". ענין הדברים האלה הוא: 22
שעשית מלאכה ביום טוב אסורה, והעושה עובר על 23
מצות עשה, שכן בטל מצות עשה, והוא אמרו ביום 24
טוב: "יהיה לכם שבתון" (שם כב, כד); ועובר על מצות 25
לא-תעשה, לפי שעבר על לאו, והוא אמרו: "כל- 26
מלאכה לא-יעשה בהם" (שמות יב, טז), כלומר: ביום 27
טוב. אבל שרפת קדשים טמאים אינה אלא מצות עשה, 28
ולפיכך אסור לשרפם ביום טוב מחמת הכלל שהזכיר: 29
"אין עשה דוחה את לא-תעשה ועשה". ואמרו שם (שבת 30
כה.) עוד דבר, וזו לשונו: "כשם שמצוה לשרוף קדשים 31
שנצטמאו, כך מצוה לשרוף שמן (לאו דוקא) תרומה 32

המשך ביאור למס' פסחים ליום חמישי עמ' ב

5 פסק הלכה במחלוקת זו: אמר רב הונא בריה דרב חייקא (בגן) דרב יהודה, 5
אמר רב נחמן, אמר שמואל, הלכה כדברי חכמים המותרים לאכול 6
מיד חרדל שנתן בו קמח. מבררת הגמרא: אמר ליה רב נחמן בר 7
יצחק לרב הונא בריה דרב חייקא (בגן) דרב יהודה, 8

1 התרופה, ואם נתן ישרף מיד. ואם נתן קמח לתוך התרדל, רבי מאיר 1
אומר ישרף מיד קודם שיחמיץ, וחכמים אומרים יאכל מיד, ואין 2
חוששים שמא יחמיץ קודם שיאכלנו. הרי מבואר שנחלקו רק 3
בחרדל ולא בחרוסת. 4

ירמיה פרק מט"ג

לו והחתתי את־עֵלְמָם לִפְנֵי אֲבִיבֵיהֶם וּלְפָנַי | מִבְּקָשֵׁי נַפְשָׁם וְהִבֵּאתִי עֲלֵיהֶם | רָעָה אֶת־חֲרוֹן אַפִּי
נֹאמ־יְהוָה וְשִׁלַּחְתִּי אַחֲרֵיהֶם אֶת־הַחֶרֶב עַד פְּלוּתִי אוֹתָם: לוּ | וְשִׁמְתִי כֶסֶף בְּעֵלָם וְהִאֲבֹדְתִי מִשָּׁם
מֶלֶךְ וְשָׂרִים נֹאמ־יְהוָה: לט וְהִנֵּה | בְּאַחֲרִית הַיָּמִים (אֲשׁוּב) אֲשִׁיב אֶת־שְׁבוּת עֵלְמָם נֹאמ־יְהוָה:

ירמיה פרק נ"ז

א הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־בָּבֶל אֶל־אֶרֶץ פְּשָׁדִים בְּיַד יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא: ב הִגִּידוּ בְּגוֹיִם וְהִשְׁמִיעוּ
וְשִׁאוּרָם הַשְׁמִיעוּ אֶל־תַּכְחָדוֹ אֲמָרוּ נִלְכְּדָה כָּל־הַבָּיִשׁ בַּל תַּת מַרְדֵּךְ הַבָּיִשׁוֹ עֲצָפִיָּה חֲתוּ גִלּוּלֶיהָ:
ג כִּי עָלָה עָלֶיהָ גּוֹי מִצְּפוֹן הוּא־יִשִּׁית אֶת־אֶרְצָהּ לְשָׂפָה וְלֹא־יִהְיֶה יוֹשֵׁב בָּהּ מֵאָרֶם וְעַד־בְּהֶמָה נָדוּ
הַלְכוּ: ד בַּיָּמִים הָהֵמָּה וּבָעֵת הַהִיא נֹאמ־יְהוָה יָבֹאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַמָּה וּבְנֵי־יְהוּדָה יַחְדָּו הַלֹּךְ וּבָכוּ
וְלָכוּ וְאֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם יִבְקָשׁוּ: ה צִיּוֹן יִשְׁאַלּוּ דֶּרֶךְ הַנָּה פָּנִיהֶם בָּאוּ וְנָלוּ אֶל־יְהוָה בְּרִית עוֹלָם לֹא
תִשְׁכַּח: ו צֶאֱנָן אֲבֹדוֹת (הִיָּה) הָיוּ עֲמִי רַעִיָּהם הַתְּעוּם הָרִים (שׁוֹכְבִים) שׁוֹכְבוֹם מֵהָר אֶל־גִּבְעָה הַלְכוּ
שָׁכְחוּ רִבְצָם: ז כָּל־מוֹצְאֵיהֶם אֲכָלוֹם וְצָרֵיהֶם אָמְרוּ לֹא נֶאֱשַׁם תַּחַת אֲשֶׁר חָטְאוּ לַיהוָה נִוְה־צָדֵק
וּמִקְוָה אֲבוֹתֵיהֶם יְהוָה:

רש"י

מלך פרס: (ו) רועיהם התעוּם. גדוליהם התעוּם מעלי:
הרים שוכבים. אל ההרים אל עבודת כוכבים שבהרים,
שוכבום אנוויזאנ"ץ בלע"ז שוכבום מלכיהם, וי"ת
הרים שוכבום שלטוניה בוזנון: (ז) ומקוה אבותיהם.
וסבור אבהתהון:

מצודת ציון

(לז) והחתתי. ענין שבר כמו חתתה קשתותם (לקמן ג"א):
(לט) באחרית. בסוף: שבות. מל' שבי:
(ב) נס. כלונס ארוך ומפה בראשו והוא עשוי לרמוז בו
אסיפה: תכחדו. ענין העלמה כמו אל נא תכחד ממני (ש"א ג):
הוביש. מל' בושח: בל. מרודך. שמות גלולי בבל: חת. ענין
שבירה כמו והחתתי את עילם (לעיל מט): עצביה. כן יקראו
הגלולים על כי מעציב לב עובדיהם צועקים אליו ואינם
נענים: (ג) ישית. ענין שימה כמו אם כופר יושט עליו (שמות
כ"ח): נדו. מלשון נדידה: (ד) הנה. לפה ולכאן: ונלוּ. ענין
התחברות כמו ונלוּה הגר (ישעיה י"ד): ברית. ענינו בכ"מ דבר
המתקיים: (ו) התעוּם. מלשון תועה: שוכבום. ענינו ההליכות
בדרך הלב כמו מדוע שוכבה (לעיל ח'): רבצם. ענין מקום
שכיבה לנוח כמו כרע רבץ כארי (בראשית מ"ט): (ז) וצריהם.
אויביהם: נאשם. מל' אשמה ועון: תחת. בעבור: נוה. ענין
מדור: ומקוה. מל' תקוה ותוחלת:

(לח) ושמתי כסאי. מצור שלי:

(ב) ושאו נס. פורק"א בלע"ז סימן אסיפה הוא: בל.
ומרודך. שמות עבודת כוכבים של בבל: (ג) גוי מצפון.
מדי ופרס: (ה) דרך הנה. דרך המקום הזה ירושלים
יסבו פניהם כשתחרב בבל ויצאו מתוכה ברשיון כורש

מצודת דוד

(לז) והחתתי. אשכור את עילם: ושלחתי. אל המקומות אשר
ינוסו שמה: (לח) ושמתי כסאי. ר"ל אין מי ימשול בעילם
כי־אם אני לבד כי מהם אאבד שרים ולא יהיה מי למשול:
(לט) באחרית הימים. ר"ל אחר זמן רב: אשיב את שבות.
אשיב לארצם את השבי של עילם:
(א) אל בבל אל ארץ כשדים. על בבל ועל ארץ כשדים:
(ב) הגידו. אתם המבשרים חדשות הגידו בין עכו"ם בשורה
זו מחורבן בבל כי לשמחה יחשב להם על כי הם החריבו
עמים רבים: ושאו נס. למען יאספו כולם וישמעו: אל
תכחדו. אל תעלימו דבר מה מגודל החורבן: הוביש בל.
הפסל בל נתבייש ומרודך נשבר ולא יוכלו להציל את עמם:
הובישו וכו'. כל הפסילים נתביישו ונשברו: (ג) גוי מצפון.
הם מדי ופרס השוכנים בפאת צפון במקצוע צפונית מזרחית:
נדו הלכו. נדו משם והלכו בגולה: (ד) בני ישראל. הם
הנשארים בארץ אחרי גלות עשרת השבטים ונטפלו עם בני
יהודה ובנימין וגלו עמהם לבבל: המה וכו'. ר"ל בני ישראל

ובני יהודה יבואו יחד: הלון ובכו ילכו. בתשובה ובתחנונים ילכו ואת ה' יבקשו לשאול ממנו עז ודרך מצלחת: (ה) ציון
ישאלו. את הדרך ההולך לציון ויסבו פניהם דרך פה: בואו. ר"ל אמרו אלו לאלו באו והתחברו אל ה' בברית המתקיים עד
עולם ולא תשכח עוד: (ו) צאן אוֹבֹדוֹת. הוא מאמר הנביא בשם ה' שאמר הנה עד הנה היו עמי כצאן האבוד מן העדר כי
גדוליהם הנהיגום בדרך תועה ועזבוּם ללכת בדרכי לבם לעלות בהרים ר"ל פנו מדרך ה' וגדוליהם התעוּם ללכת בדרך רע:
מהר. ולכן הלכו מהר אל גבעה ושכחו מקום רבצם, ורצה לומר לכן הלכו בגולה על ההרים ונגרשו מארצם: (ז) כל מוצאיהם.
ר"ל והיו כצאן התועה ומופקר שכל המוצא אותם יאכלם: וצריהם. האויבים אמרו לא יהיה לנו אשמה על מה שאנו אוכלים
אותם בעבור אשר חטאו לה' שהוא נוה ומקוה הצדק כולו והוא תוחלת אבותיהם והוא מילא תקותם ושמנו הוא ה' המורה
שהוא מושל בכל והואיל וחטאו לו ראויים המה לאבדון ולא נאשם בהם:

דניאל פרק יא טו-כ

טו ויבא מלך הצפון וישפוך סוללה ולכד עיר מבצרות וזרעות הנגב לא יעמדו ועם מבחריו ואין פח לעמד: טז ויעש הבא אליו כרצונו ואין עומד לפניו ועמד בארץ-הצבי וכלה בידו: ז וישם פניו לבוא בתוקף בלמלכותו וישרים עמו ועשה ובת הנשים יתן-לו להשחיתו ולא תעמד ולא-לו תהיה: יח (וישב) וישם פניו לאיים ולכד רבים והשפית קצין חרפתו לו בלתי חרפתו ישיב לו: יט וישב פניו למעוזי ארצו ונכשל ונפל ולא ימצא: כ ועמד על-פניו מעביר נוגש הדר מלכות ובימים אחדים ישבר ולא באפים ולא במלחמה:

רש"י

(טו) ועם מבחריו. יהיו במלחמה: ואין כח לעמוד. מפני מלך הצפון ואף על פי שיש כאן וי"ו יתירה דרך מקרא לדבר כן בלשון זה כמו חוריה ואין שם מלוכה יקראו (בספר ישעיה לר): (טז) ויעש. המלך הצפון הבא אל מלך הנגב כרצונו: בארץ הצבי. בארץ ישראל: וכלה בידו. וכלה את הארץ באוכלוסי: (יז) וישם פניו. מלך הצפון לבוא בתוקף כל מלכותו של מלך הנגב: וישרים עמו. עם מלך הנגב גם עליהם ילחם מלך הצפון באותן הימים: ועשה. והצליח: ובת הנשים יתן לו להשחיתו. זו כנסת ישראל היפה בנשים יצוה מלך הצפון לשר צבאו להשחיתו, ואומר אני שהוא אנטיכוס הרשע מלך יון שגזר גזרו' על ישראל וצוה לפוליפוס שר צבאו להרוג את כל הקורא שמו יהודי כמו שכתוב בספר יוסיפון: ולא תעמוד. עצתו זאת: ולא לו תהיה. בת הנשים שעמד מתתיהו בן

יוחנן ופרק עולו מעל ישראל: (יח) והשבית קצין חרפתו לו. והשבית הקב"ה את גדופו ואת חרפתו שהיה מחרף את הקב"ה ואת ישראל כמו שכתוב בספר יוסיפון והשיבו עליו שהכהו בשחין רע בעודו בדרך שהלך לצור על ירושלים והסריח בשרו ונשרו אבריו ואמר לעבדיו להשיבו לאנטוכיא ולא הספיק לבוא שם עד שמת בחוליים רעים: (יט) למעוזי ארצו. לשוב אל עיר מבצרו: (כ) ועמד על כנו מעביר נוגש. ויתחזק על בסיסו בהר המודעית מתתיהו בן יוחנן המעביר נוגש יון מעל ישראל וגוי' והוא: הדר מלכות. בישראל כי שר וגבור יהיה הוא וכל זרעו אחריו בני החשמונים: ובימים אחדים ישבר. בימים מועטים תשבר מלכותם: ולא באפים. של אומה אחרת: ולא במלחמה. כי מהם ובהם אשר יקנאו אריסטובלוס והורקנוס על דבר המלוכה:

מצודת ציון

(טו) סוללה. הוא תל העפר העושים מול העיר לעלות עליו ללחום על העיר: (יז) בתוקף. בחזק כמו מעשה תקפו (אסתר י'): (יח) והשבית. ויבטל: קצין. שר ומושל כמו קצין תהיה לנו (ישעיה ב):

מלך הצפון הבא על מלך הנגב יעשה בו כרצונו ואין מי יעמוד לפניו: ויעמוד. יעמוד במלחמה על א"י: וכלה בידו. ויכבדו רבים מהם: והשבית קצין. אח"י ישיבת שר העולם את חרפתו אשר חרף כלפי מעלה ויתן החרפה עליו כאשר יאמר למטה: בלתי חרפתו. לבד גמול עונש החירוף ישיב לו גמול עונש יתר פשעיו יהיה שמור לו אחר המיתה: (יט) וישב פניו. אחר שילכוד איי הים יחזיר פניו ללכת אל מבצרי ארצו: ונכשל. יוכשל בדרך מהלכו כי הוכה בשחין רע ונסרח בשרו ונפלו ממנו איברים איברים כמ"ש ביוסיפון: ולא ימצא. עוד לא ימצא בעולם כי מת ואיננו: (כ) ועמד על כנו. על חזקו ובסיסו יעמוד מעביר מישראל נגישת והוא מלכות חשמונאי: הדר מלכות. בהם יותן פאר מלכות כי יהיו מיקירי כהונה גבורים ומוצלחים: ובימים אחדים. אבל במעט זמן ישבר ויחלש המלוכה ולא בעבור חרון אף מאומה אחרת ולא במלחמה עם אחר כ"א מהם ובהם כי האחים הורקנוס ואריסטובלוס יתקנאו זה בזה בדבר המלוכה ויביאו הרומים על עצמן למשול בהם כמ"ש ביוסיפון:

מצודת דוד

(טו) וישפוך סוללה. על מבצרי מלך הנגב: וזרעות הנגב. אנשי זרעו ועוזריו ולא יעמדו במלחמה: ועם מבחריו. ואף כי יהיו עמו במלחמה ההיא מבחוריו גבוריו עמו אעפ"כ לא יהיה הכח בהם לעמוד ולהתחזק במלחמה: (טז) הבא אליו. מלך הצפון הבא על מלך הנגב יעשה בו כרצונו ואין מי

ב תבת המגדל, יש בה פותח טפה, ואין ביציאתה פותח טפה, טמאה בתוכה – הפית טמא; טמאה בפית – מה שבתוכה טהור; שדרך הטמאה לצאת, ואין דרפה להכנס. רבי יוסי מטהר, מפני שהוא יכול להוציאה לחצאים, או לשרפה במקומה.

ג היה עומד בתוך הפתח, ונפתח לחוץ, טמאה בתוכו – הפית טהור; טמאה בפית – מה שבתוכו טמא; שדרך הטמאה לצאת, ואין דרפה להכנס. היתה מוכני שלו משוכה לאחריו שלש אצבעות, טמאה שם פנגד הקורות – הפית טהור. במה דברים אמורים? בזמן שיש שם פותח טפה, ואינה יוצאה, והמגדל בא בפמה.

פירוש ברטנורא

ב תיבת המגדל. רגילים לעשות תיבות קטנות בתוך מגדל של עץ, כדי להצניע בהם כלים ואוכלין ומשקים: שיש בה פותח טפה. שיש בחללה פותח טפה, דלא הוא טומאה טמונה: ואין ביציאתה. בחור פתחה אין בו טפה: טומאה בתוכה הבית טמא. ואע"פ שפתחה קטן. כדמפרש טעמא, מפני שדרך טומאה לצאת, על כרחך סופה לצאת דרך פתח זה, לפיכך מטמא מיד דרך יציאתה: מה שבתוכה טהור. הואיל ואין ביציאתה פותח טפה אינו מביא את הטומאה: ואין דרך טומאה להכנס. שאין סופו להכנס לה מת: ור' יוסי מטהר. דשמא אין סופו לצאת דרך פתח זה שיהא בה שיעור טומאה שהרי יכול להוציאה לחצאים או לשורפה במקומה. ואין חלכה כר' יוסי:

ג היה. המגדל עומד כולו בתוך הבית אלא שפתח התיבה לחוץ: טומאה בתוכה הבית טהור. דמשום מאי איכא למטויה, הא טומאה ליכא דיש בה פותח טפה ולא טמונה היא, ומשום יציאה של טומאה נמי לא מטמא דהא אין יציאתה לפניו בתוך הבית: טומאה בבית מה שבתוכו טהור. שאין דרך טומאה ליכנס שם: מוכני. גלגל העשוי למגדל להוליכו ממקום למקום: משוכה לאחריו. מרוחקת מאחוריו המגדל לצד הבית. שהמגדל עומד על הפתח והמוכני משוכה מאחוריו לצד הבית בפנים, וטומאה שם בתוך המוכני כנגד קירות הבית. אע"פ שהבית מאחיל עליו. הפית טהור. דנחשב מוכני כמגדל,

משניות מבוארות – קהתי

סוף טומאה לצאת, מהטעם הנזכר במשנה, והרי שהוא חולק גם על המשנה הקודמת (הרא"ש; "סדרי טהורות").

יוס רא שו

באור משנה ב

באור משנה ג

היה עומד – המגדל, בתוך הפתח – של הבית, וממלא כל חלל הפתח, ונפתח לחוץ – ופתח המגדל נפתח לצד חוץ ולא לצד הבית; טמאה בתוכו – בתוך המגדל, הפית טהור – שהטומאה יוצאת לחוץ דרך פתח המגדל ואינה נכנסת לבית; ואף על פי שהמגדל כולו בתוך הבית, מכל מקום הואיל והוא גדול וחשוב אוהל, הריהו חוצץ בפני הטומאה. טמאה בפית, מה שבתוכו – בתוך המגדל, טמא – שההואיל והמגדל ממלא כל חלל הפתח, הטומאה בוקעת ויוצאת דרך דופני המגדל ומטמאת מה שבתוכו; ומדובר כאן בכגון שאין לבית פתח אחר פתוח (תפארת ישראל; "סדרי טהורות"); שדרך הטמאה לצאת – מן הבית או מן המגדל לחוץ, ואין דרפה להכנס – מן המגדל לבית. ויש גורסים: טומאה בבית, מה שבתוכו טהור (הר"ש; ברטנורא; עיי' גמרא חולין קכה, ב; ועיי' "תוספות יוסף טוב"); ומבארים הטעם, לפי שאין דרך הטומאה להיכנס שם. היתה מוכני שלו משוכה לאחריו – לאחריו המגדל העומד בפתח, היינו לצד הבית ולפנים, שלש אצבעות – שהן פחות מטפח (ספח הוא 4 אצבעות). וכבר בארנו (בהקדמה לכלים יח, ב), שהמוכני היינו הגלגל העשוי למגדל, להוליכו ממקום למקום; ויש מבארים שהיא הבסיס שהמגדל יושב עליו; טמאה שם – בחלל המוכני, פנגד הקורות – כלומר באותו חלק המשוך לפניו כנגד תקרת הבית, אף על פי שהבית מאחיל עליו, הפית טהור – שההואיל והמוכני אינה משוכה לאחריו המגדל יותר משלוש אצבעות, הריהו כמגדל; ברם אם היתה משוכה יותר משלוש אצבעות, אין דינה כמגדל, שאין דרך להרחיק כל כך את המוכני מן המגדל (הר"ש; ברטנורא); ויש מבארים הטעם, שההואיל ואינה משוכה לבית אלא שלוש אצבעות, היינו פחות מטפח, כמו שבארנו לעיל, לפיכך אין הבית טמא. במה דברים אמורים? בזמן שיש שם – בחלל המוכני, שבו נמצאת הטומאה, פותח טפה – על טפח על רום טפח, שבכגון זה המוכני נחשבת אוהל וחוצצת בפני הטומאה; אבל אם אין שם פותח טפה, הרי זו טומאה רצוצה, והיא בוקעת ועולה לתוך הבית; ואינה יוצאה – ואין המוכני נשמט מן המגדל, אלא מחוברת לו, שאם היא נשמטת הרי היא נחשבת ככלי בפני עצמו, ואינה נחשבת כאוהל לחצוץ בפני הטומאה שבה; והמגדל בא בפמה – שהוא מחזיק ארבעים סאה

תבת המגדל – מגירה שבמגדל: יש בה פותח טפה – יש בחללה של המגירה טפח על רום טפח (ספח מעוקב). ואין ביציאתה – בפתחה של המגירה, פותח טפה – פתיחה של טפח על טפח, טמאה בתוכה – אם יש כזית מן המת בתוך המגירה, הפית טמא – כלומר אין צורך לומר שאם יש ביציאתה פותח טפה, שהבית טמא, לפי שדרך הטומאה לצאת, אלא אפילו אין ביציאתה פותח טפה, ונמצא שאין דרך לטומאה לצאת, מכל מקום הבית טמא, משום שסוף טומאה לצאת; וכן אין צורך לומר, שאם אין בחללה פותח טפה, שהבית טמא, לפי שטומאה רצוצה היא הבוקעת לתוך הבית, אלא אפילו יש בחללה פותח טפה, שאין זו טומאה רצוצה, מכל מקום הבית טמא, לפי שדרך הטומאה לצאת, כמבואר להלן (תפארת ישראל; "סדרי טהורות"); טמאה בפית, מה שבתוכה – מה שנמצא בתוך המגירה, טהור – שההואיל ואין בפתח המגירה טפח על טפה, אין הטומאה שבבית מתפשטת לשם, שדרך הטמאה לצאת – ממקומה, היינו כשהטומאה בתוך המגירה סופה לצאת לתוך הבית ולטמאו, ולפיכך טומאה בתוכה, הבית טמא. ואין דרפה להכנס – אין דרך הטומאה שבבית להיכנס לאוהל שבתוכו, ולכן אם טומאה בבית, מה שבתוכה (בתוך תיבת המגדל) טהור. ואף על פי שתיבת המגדל אינה באה במידה (שאינה מחזקת ארבעים סאה בלח), מכל מקום ההואיל והמגדל בא במידה וחשוב אוהל, אף התיבה נחשבת אוהל, כיון שהיא קבועה בו ואינה נשמטת ממנו, ולכן כשהטומאה בבית הרי היא מצילה על מה שבתוכה. רבי יוסי מטהר – את הבית, כשהטומאה בתוך תיבת המגדל, מפני שהוא יכול להוציאה – להוציא את הטומאה מתוך המגירה, לחצאים – בחצאי כזיתים, שאינם מטמאים, או לשרפה במקומה – לשרוף את הטומאה בתוך המגירה; רבי יוסי סובר, ההואיל ואין בפתח התיבה טפח על טפח, אין הטומאה יוצאת ממנה כלל, ואין אומרים כאן, שסוף הטומאה לצאת לתוך הבית, מפני שאפשר, שלעולם לא תצא מן התיבה בשיעור טומאה שהוא כזית, אלא יוציאה בחצאי כזיתים או ישרפנה, הלכך: טומאה בתוכה הבית טהור. ברם, אם יש בפתח טפח על טפח, אף רבי יוסי מודה שדרך הטומאה לצאת (תוספות יוסף טוב; חידושי מהרי"ח; תפארת ישראל; "סדרי טהורות" בשם אחד מגאוני ירושלים). ויש מפרשים, שלדעת רבי יוסי אף בפתח של טפח על טפח אין אומרים

פ ר ק ח מ י ש י

א תנור שהוא עומד בתוך הבית ועינו קמורה לחוץ, והאֵהילוּ עָלָיו קוֹבְרֵי הַמֵּת – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: הַכֹּל טָמֵא; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: הַתְּנֹר טָמֵא, וְהַבֵּית טָהוֹר. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אִף הַתְּנֹר טָהוֹר.

ב אֲרָבָה שִׁבְיָן הַבֵּית לַעֲלִיָּה, וְקִדְרָה נְתוּנָה עָלֶיהָ וְנִקְוָה בְּכֹנֶס מִשְׁקָה – בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: הַכֹּל טָמֵא; וּבֵית הַלֵּל אוֹמְרִים: הַקִּדְרָה טָמֵאָה, וְעַלֶּיהָ טָהוֹרָה. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אִף הַקִּדְרָה טָהוֹרָה.

פירוש ברטנורא

והרי המגדל עומד בפתח ונפתח לחוץ, ושלושה אצבעות דנקט, למעוטי אם היתה משובה מפי משלושה אצבעות דלא הוי כמגדל, דאין דרך להרחיק המוכני מן המגדל כולי האי: בזמן שיש שם פותח טפח. דהלל המוכני שהטומאה בו פותח טפח, שלא תהא טומאה רצוצה דבוקעת ועולה: ואינה יוצאת. שאין המוכני נשמטת לגמרי מן המגדל: והמגדל בא במדה. שמוחק ארבעים סאה בלח שהם כוריים ביבש. שכשהוא במדה זו אינו מקבל טומאה, וחוצץ בפני הטומאה. אבל בפחות ממדה זו, הוי כשאר כלים המקבלים טומאה ואינו חוצץ בפני הטומאה. וכל מגדל דתנינן בפרקין, במגדל הבא במדה מיורי:

ה א תנור שהוא עומד בתוך הבית ועינו קמורה. נקב העשוי בתנור שהעשן יוצא ממנו מונח חוץ לבית: והאֵהילוּ עָלָיו נושאי המת. כשהיו נושאים את המת לקברו האהיל המת על העין: בית שמאי אומרים הכל טמא. קסברי טומאה נכנסת לתנור דרך עינו ויוצא דרך פיה לבית: התנור טמא והבית טהור. התנור שהאֵהיל המת על מקצתו טמא, והבית טהור, שאין הטומאה יוצאת דרך פיה: ר' עקיבא אומר אף התנור טהור. דכיון דלא האהיל על התנור אלא על העין היוצא ממנו, אין התנור טמא. והלכה כבית הלל:

ב ארובה. כמין חלון שבגג הבית שהוא קרקעית העליה: בכונס משקה. כשמישים הכלי על המשקים נכנסים המשקין לתוכו דרך אותו הנקב: הכל טמא. אם יש טומאה בבית, הקדירה וכל מה שבעליה טמא. שאין הקדירה מצלת, וטומאה עולה דרך ארובה שיש לה פותח טפח: ובית הלל אומרים הקדירה טמאה. חומרא בעלמא היא שמחמירין בית הלל לטמא את הקדירה, דבר' עקיבא סבירא להו שהקדירה מצלת על הטומאה, וכגון שגב הקדירה פונה למטה אצל הטומאה, שאין כלי חרס מקבל טומאה מגבו. והלכה כבית הלל:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ב

אֲרָבָה שִׁבְיָן הַבֵּית לַעֲלִיָּה – כעין חלון בתקרת הבית שהיא רצפת העלייה, ויש בארובה טפח על טפח, וקִדְרָה – של חרס, שאינה מקבלת טומאה מאחוריה, נְתוּנָה עָלֶיהָ – על הארובה; והקדירה פיה למעלה כלפי העלייה ושוליה למטה כלפי הבית, וְנִקְוָה – בשוליה, בְּכֹנֶס מִשְׁקָה – שאליו היו נותנים את הקדירה על משקים, היו המשקים נכנסים לתוכה דרך אותו הנקב, **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: הַכֹּל טָמֵא** – אם יש מת למטה בבית, הקדירה וכל מה שבעליה טמאים, שאין הקדירה הנקובה חוצצת בפני הטומאה, והטומאה עולה דרך הארובה לעלייה; **ובית הלל אומרים: הַקִּדְרָה טָמֵאָה** – שהואיל והיא נקובה בכונס משקה, הריהי מקבלת טומאה דרך הנקב, כשם שצמיד פתיל אינו מציל על הכלי אם יש בו נקב בכונס משקה (יטורי טהורות; עיין 'אליהו רבא'), וְעַלֶּיהָ טָהוֹרָה – לפי שאין פותח טפח בין הבית לעלייה; **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אִף הַקִּדְרָה טָהוֹרָה** – שהואיל והיא נחשבת כסתומה לגבי העלייה, שאין הטומאה עוברת דרכה לעלייה, אף לגבי עצמה נחשבת כסתומה, ואין הטומאה נכנסת לתוכה; ומאחוריה הרי אין היא מקבלת טומאה (יטורי טהורות). יש מפרשים שאף בית הלל סוברים כרבי עקיבא, שהקדירה מצלת על הטומאה, אלא שחומרה בלבד היא, שמחמירים הם לטמא את הקדירה (ראש; ברטנורא).

בעל "משנה אחרונה" כותב, שנראה לו, שמחלוקת התנאים במשנתנו היא, לפי שקיימא לן, שמבית לבית אין הטומאה עוברת בפחות מטפח, אבל לכלי נכנסת הטומאה דרך נקב. ופשוט הוא, שבכלי דווקא צמיד פתיל מציל, וסוברים בית שמאי, שהקדירה עצמה כאן טמאה, לפי שהנקב בכונס משקה אינו מציל אותה מליטמא, שאין נקב מטהר אלא אם כן שיעורו במוציא זית, כמו ששינו (כלים ג, ב): "האלפס והקדירה שיעורן ביותים", וכיון שהקדירה טמאה ואין הטמא חוצץ, הכל טמא. ובית הלל סוברים: הקדירה טמאה – הואיל ואין הנקב כמוציא זית, ומכל מקום חוצצת בפני הטומאה, ששיעורו כמוציא זית אינו אלא מדרבנן, אבל מן התורה טהור אף בכונס משקה (עיין תוספות ובזוהר צח). וכל שטהור מן התורה חוצץ בפני הטומאה, אף על פי שטמא מדרבנן, הלכך העלייה טהורה. ורבי עקיבא אומר: אף הקדירה טהורה. לפי ששני להלן בפרקנו, שקדירה הסתומת פתח או חלון מצלת עם דפנות אוהלים, שתשובה היא עצמה כאוהל, וכיון שדינה כאוהל, הרי אין טומאה נכנסת לאוהל פחות מטפח. ברם בית שמאי ובית הלל סוברים, שאף על פי שמצלת עם דפנות אוהלים, היא עצמה אינה כאוהל, שאין כלי חרס נעשה אוהל.

בלח שהם שישים סאה ביבש, שכן במידה זו אינו מקבל טומאה, והוא נחשב כאוהל החוצץ בפני הטומאה. אבל בפחות ממידה זו, אינו חשוב כאוהל, אלא הוא כשאר כלים המקבלים טומאה, ואינו חוצץ בפני הטומאה.

יום שני

באור משנה א

תנור – של חרס, **שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּתוֹךְ הַבֵּית וְעֵינוּ קְמוּרָה לַחוּץ** – עין התנור הוא תור העשוי בתנור ליציאת העשן, ובאה המשנה ללמד, שאם העין יוצאת חוץ לבית, היינו על ידי צינור היוצא מן התנור ועובר את קיר הבית ובוטל החוצה, ויש כעין גגון קטן (קמרון) על גבי העין, היינו על גבי פתח הצינור שבחוץ, כדי שלא ייכנס הגשם לתוכו, **וְהָאֵהִילוּ עָלָיו קוֹבְרֵי הַמֵּת** – בשעה שנשאו את המת לקברו האהילו את המת מעל גגון העין, **בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים: הַכֹּל טָמֵא** – התנור וכל מה שבבית, שלדעת בית שמאי הטומאה נכנסת לתנור דרך העין ויוצאת דרך התנור לבית. **ובית הלל אומרים: הַתְּנֹר טָמֵא** – הואיל והאהיל המת על עינו, **וְהַבֵּית טָהוֹר** – שאין הטומאה יוצאת מהתנור לבית. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: אִף הַתְּנֹר טָהוֹר** – שהואיל ולא האהיל המת על התנור אלא על העין היוצאת ממנו, אין התנור טמא. והלכה כבית הלל.

בארנו את המשנה כפי פירוש הרב מברטנורא. אבל לפי פירוש זה לא ברור טעם המחלוקת של התנאים שבמשנתנו. ואמנם שאר המפרשים נדחקים מאד בביאור המשנה, ופירושים שונים נאמרו בה (עיין "תוספות יום טוב"; "אליהו רבא"; "משנה אחרונה").

בעל "תפארת ישראל" מפרש, שמדובר במשנתנו בכגון שעין התנור לא היתה פתוחה לחוץ אלא פחות מטפח, ואף על פי כן אילו היה התנור כולו עומד בחוץ, היה נטמא התנור, שהרי אין לו צמיד פתיל, ולכן הטומאה נכנסת לתנור דרך הנקב שבשעין, אף שהוא פחות מטפח, אבל הואיל והתנור עומד בתוך הבית ומחובר בכותל הבית, הרי זה כמחובר בדפנות אוהלים, ודינו כאוהל, שאין טומאה נכנסת לתוכו מן התורה אלא בפתח של טפח, אלא שלדעת בית שמאי גזורים בתנור העומד בתוך הבית משום העומד חוץ לבית, וכיון שנטמא התנור, נכנסת הטומאה לבית דרך התנור, שהרי אפילו התנור סתום לגמרי בפנים הבית, אין צמיד פתיל מועיל לחצוץ בפני הטומאה שלא תצא לחוץ, וכל שכן כאן שנטמא התנור, ואין כלי טמא חוצץ בפני הטומאה. אבל בית הלל סוברים, שאין גזורים אלא על התנור בלבד, אבל אין מחמירים לטמא משום גזירה זו את כל הבית. ורבי עקיבא סובר, שאף בתנור אין גזורים בעומד בבית משום תנור העומד בחוץ.

ג היתה שלמה – בית הלל אומרים: מצלת על הפל; בית שמאי אומרים: אינה מצלת אלא על האכלים, ועל המשקים, ועל פלי חרס. חזרו בית הלל להורות בדברי בית שמאי.
ד לגין שהוא מלא משקין טהורין – הלגין טמא טמאת שבקה, והמשקין טהורין, ואם פגן בכלי אחר – טמאין. האשה שהיא לשה בערבה, האשה והערבה – טמאים טמאת שבקה, והבצק – טהור. ואם פגנתו לכלי אחר – טמא. חזרו בית הלל להורות בדברי בית שמאי.

פירוש ברטנורא

ג מצלת על הכל. על כל מה שבעליה. שהיא חוצצת בפני הטומאה: אינה מצלת אלא על האוכלים ועל המשקים ועל כלי חרס. בקדירה של עם הארץ מירי. וטעמיהו דבית שמאי משום דכליו של עם הארץ טמאין הם אצל חבר, וכל כלי טמא אינו חוצץ בפני הטומאה. ולפי שעם הארץ מחזיק הכלים שלו בטהור, אמרין ליה שהוא מציל על אוכלים ומשקין וכלי חרס שבעליה, דלנפשיה בלבד הוא דמטהרין להו, שהרי החברים בדלים מהם וממנעם ובלאו הכי נמי כל מאכלם טמא. אבל שאר כלים שיש להם טהרה במקוה, אם תהיהם הרי הוא משאילם לחבר וישתמש בהם בטבילה לחודה בלא הזאה שליש ושביעי:

ד לגין. של עץ או של מתכת שמונה בעליה זו שהקדירה מונחת על פי ארובה שלה: הלגין טמא טמאת שבקה. שאין הקדירה מצלת על כלי עץ וכלי מתכות כדאמרן: והמשקים טהורין. שהקדירה מצלת על אוכלים ומשקים: ואם פינה. המשקים הללו לכלי אחר שבאותה עליה, הכלי האחר מטמא, שכל הכלים שבעליה טמאים, חוץ מכלי חרס. אבל הכלי הראשון שהיו המשקין בתוכו אינו מטמאן אע"פ שהוא טמא טמאת שבקה, שאם אמרת כן, א"כ אין הקדירה שבארובה מצלת על המשקין לעולם, ואנן אמרין שהיא מצלת על אוכלין ומשקין: האשה והערבה טמאים. שאין הקדירה של חרס מצלת עליהן:

משניות מבוארות – קהתי

פירוש זה הכרחי לשיטת הרמב"ם והראב"ד והמאירי, שגם בקדירה של חבר גזרו שלא תציל על דברים שיש להם טהרה במקוה, כמו שבארנו במשנתנו; אבל לשיטת הר"ש והרא"ש שמדובר במשנתנו דווקא בקדירה של עם הארץ, אין הכרח לפרש, ש"חזרו בית הלל" מוסב גם על ההלכה במשנה ב. שכן אפשר לפרש, שבמשנה ב מדובר דווקא בקדירה של חבר, ובמשנתנו מדובר בקדירה של עם הארץ (מסכת אהלות מהדורת גולדברג).

באור משנה ד

משנתנו מוסיפה ללמד בארובה שבין הבית לעלייה וקדירה שלמה נתונה עליה, ומת מונח למטה בבית.

לגין – כד של עץ או של מתכת, שהוא מלא משקין טהורין – ומונח בעלייה זו שהקדירה נתונה על הארובה שלה, הלגין טמא טמאת שבקה – כמו ששינונו במשנה הקודמת, שאין הקדירה מצלת על כלים שיש להם טהרה במקוה, מהטעם שבארנו שם, והמשקין טהורין – שהקדירה מצלת על האוכלים והמשקים. ואם פגן בכלי אחר – עירה את המשקים לכלי שטף אחר שהיה בעלייה ונטמא, טמאין – המשקים, שהכלי האחר מטמא אותם. ואמנם כל זמן שהמשקים בכלי הראשון, היינו באותו כלי שהיו בו בשעה שנטמא, אין המשקים טמאים, שלא גזרו חכמים טומאה על המשקים הללו, מאחר שהקדירה שבארובה מצלת עליהם, אבל המשקים הבאים לכלי לאחר שנטמא, טמאים מהמת הכלי (משנה אחרונה). ויש מבארים הטעם, שלפיכך אמרו שהכלי הראשון אינו מטמא את המשקים שבתוכו, שאם נאמר שמטמאם, נמצא שאין הקדירה שבארובה מצלת על המשקים לעולם (רמב"ם; ברטנורא). ויש תמהים על פירוש זה, שהרי אפשר שתהא מצלת על המשקים שבכלי חרס או בכלי אבנים, אלא שלדעתם הטעם הוא, שלא רצו חכמים לגזור כל כך לומר, שדווקא כשהמשקים בכלי חרס, נשארים הם בטהרתם, ולא כשהיו בכלי שנטמא, ואדרבא, חכמים טיהרו את המשקים שנשארו בכלי הראשון, כדי שנדע שטומאת כלים אלו אינה אלא מדרבנן ולא נשורף עליה תרומה וקדשים (תפארות ישראל; ועיי' משנה אחרונה). האשה לשה בערבה – בעלייה זו שקדירה בארובה מצלת עליה, האשה והערבה טמאים טמאת שבקה – שאין הקדירה של חרס מצלת עליהם; ואף על האדם גזרו חכמים, שלא תהא הקדירה מצלת עליו, מחשש שמא ישתמש בו חבר לאחר טבילה, ללא הזאה שליש ושביעי, והבצק טהור – שהקדירה שבארובה מצלת על האוכלים שבעלייה, כמו ששינונו במשנה הקודמת. בתוספתא מבואר, שדווקא כל זמן שלא פירשה האשה מן הבצק, הבצק טהור, אבל אם משכה ידיה ממנו, וחזרה ולשה אותו, הרי זו מטמאת את הבצק. ואם

יוס ש לי שי

באור משנה ג

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה לדון בארובה שבין הבית לעלייה וקדירה של חרס נתונה עליה.

היתה שלמה – היתה הקדירה של חרס שלמה בלי נקב, ונתונה על הארובה שבין הבית לעלייה, בית הלל אומרים: מצלת על הפל – על כל מה שבעלייה, שהקדירה חוצצת בפני הטומאה, הואיל ואינה מיטמאה מאחוריה; בית שמאי אומרים: אינה מצלת אלא על האכלים, ועל המשקים, ועל פלי חרס – שבעלייה, היינו דברים שאין להם טהרה במקוה, אבל לא על דברים שיש להם טהרה במקוה, כמבואר טעמם בענין כלי חרס המוקף צמיד פתיל (עניות א. יד; ועיי' באורנו למשנה כלים ט. ב). גזירה שמא הקדירה היא של עם הארץ, והרי היא טמאה, שהואיל ואין עם הארץ בקי בהלכות טומאה וטהרה, כל כליהם בחזקת טמאים הם, ואם הקדירה טמאה, הרי אינה חוצצת בפני הטומאה. ואמנם האוכלים והמשקים וכלי החרס טהורים, לפי שאם הם של עם הארץ, הרי טהרתם אינה אלא לעם הארץ עצמו, שכן החבר, שנוהר בידי טומאה וטהרה, אינו משתמש ממילא לא באוכלים ומשקים של עם הארץ ולא בכלי חרס שלו, שבחזקת טמאים הם אצלו, ואין להם טהרה במקוה. אבל כלים שיש להם טהרה במקוה, כגון כלי מתכת, רגיל החבר לשאול אותם מעם הארץ, שכן הוא מטבילם ומשתמש בהם. ואין החבר חושש, שמא נטמאו בטומאת המת וצריכים הזאה ממי אפר הפרה ביום השלישי וביום השביעי, לפי שעם הארץ נאמן לומר שהם טהורים מטומאת מת. מכאן, אם נטהר לעם הארץ כלים אלו שבעלייה, אנו חוששים שמא ישאילם לחבר ויאמר לו שהם טהורים מטומאת המת, וישתמש בהם החבר לאחר טבילתם, בלא הזאה בשלישי ושביעי; הלכך גזרו בית שמאי, שאין הקדירה מצלת על הכלים שיש להם טהרה במקוה, ואפילו בקדירה שהיא בחזקת טהורה, שכן אגב הקדירה של עם הארץ גזרו על כל קדירה בכלל. חזרו בית הלל להורות בדברי בית שמאי – לאחר שמעו בית הלל את טעמם של בית שמאי חזרו בהם והורו כבית שמאי, שאין הקדירה מצלת אלא על האוכלים ועל המשקים ועל כלי חרס. יש מפרשים, שמדובר במשנתנו דווקא בקדירה של עם הארץ; אבל בקדירה של חבר, אף בית שמאי מודים, שהיא מצלת על הכל (הרי"ם; הראש"ם; ברטנורא).

יש מפרשים, שמה ששינונו כאן: "חזרו בית הלל להורות כבית שמאי" מוסב גם על ההלכה במשנה ב, שאף לדעת בית הלל שם, אין העלייה טהורה לגמרי, אלא האוכלים והמשקים וכלי חרס בלבד (תוספות אנשי שם על משנה ב). ברם,

ה הָיוּ כְּלֵי גִלְלִים, כְּלֵי אֲבָנִים, כְּלֵי אֲדָמָה – הַכֵּל טָהוֹר. הָיָה כְּלֵי טָהוֹר לְקָדֵשׁ וְלַחֲטָאֵת – הַכֵּל טָהוֹר, שֶׁהַכֵּל נֶאֱמָנִין עַל הַחֲטָאֵת, מִפְּנֵי שֶׁהַכֵּלִים טָהוֹרִין וְכֵלֵי חָרָם טָהוֹרִין, וּמִצִּילִין עִם דְּפִנוֹת אֱהֻלִּים.
ו פִּיּוֹד? הַבּוֹר וְהַדּוֹת שֶׁכִּפִּישָׁה וְכִפְּשָׁה נִתּוּנָה עָלָיו – טָהוֹר. אִם הָיְתָה בָּאֵר חֲלָקָה, אוֹ פִּוֶּרֶת פְּחוּתָה, וְכִפְּשָׁה נִתּוּנָה עָלֶיהָ – טָמֵא. אִם הָיְתָה נֶסֶר חֲלָקָה, אוֹ סְרִידָה שְׁאִין לָהּ גִּפְּיִים – טָהוֹר, שְׁאִין הַכֵּלִים מִצִּילִים עִם דְּפִנוֹת

פירוש ברטנורא

והבצק טהור. שהקדירה מצלת על האוכלים. ודוקא כל זמן שלא פירשה ממנה, אבל אם הנביחה שתי ידיה ממנה וחזרה ולשה, הרי זו מטמאה את הבצק: **ה כלי גללים**. של צפיעני בקר: **כלי אבנים וכלי אדמה**. כל הנך כלים, אפילו ביד עם הארץ טהורים. ואם מונחים על פי ארובה, מציילין על הכל אפילו על כלי שפף: **היה כלי טהור לקודש ולחטאת**. והמניניהו רבנן לעמי הארצות על הקודש, כדי שלא יהא כל אחד הולך ובונה במה לעצמו, הלכך הכלי הטהור לקודש מציל על הכל אפילו לבית שמאי. וכן הן נאמנין על החטאת של אפר פרה, דכתיב (במדבר י"ט) והיתה לעדת בני ישראל למשמרת, הכל נאמנים על שמירתה: **מפני שהכלים טהורים**. כגון כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה שהן טהורים מלקבל טומאה. וכן כלי חרס שהן טהורין כשהן לקדש ולחטאת. אע"פ שהן של עם הארץ, נאמן, שעם הארץ נאמן לקודש ולחטאת כדאמרן. **כל אלו מציילין עם דפנות אוהלים**, כלומר חוצצין בפני הטומאה כשהם מונחים במקום שיש דפנות לאוהלים, והאי ארובה שבין בית לעליה כדפנות אוהלים חשיבא. אבל במקום שאין דפנות, אין מציילים, כדמפרש ואזיל: **ו הבור והדות שבבית**. והמת בבית וכלים בבור ובדות, ויש גובה מחיצות סביבותיהן. בור ודות שניהן בקרקע אלא שכור בחפירה ודות בבנין; **וכפישא**. כל גדול שכובשים בו היותם לכוומרן והוא מחזיק ארבעים סאה או יותר. ואינו מקבל טומאה ונתונה על פי הבור והדות: **טהור**. כל מה שבתוכן הואיל ויש שם מחיצות: **באר חלקה**. שפי הבאר שזה לקרקע הבית ואין לו מחיצה סביב, דהשתא ליכא דפנות: **או כוורת פחותה**. כגון כוורת גדולה שמוחקת

משניות מבוארות – קהתי

מזבח לעצמי. הרני שורף פרה לעצמי. כן מצאו על כך אסמכתא בכתוב, שנאמר בפרה אדומה (במדבר י"ט, ט): "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת" – הכל נאמנים על שמירתה; וענשיו חוזר התנא לבאר. שלפיכך אם היו כלי גללים וכו' או כלי טהור לקודש ולחטאת, הכל טהור, **מפני שהכלים טהורין** – כלים שאינם מקבלים טומאה, כגון כלי גללים וכלי אבנים וכלי אדמה, **וכלי חרס טהורין** – כשהם מיוחדים לקודש או לחטאת, שאף על פי שהם של עם הארץ טהורים הם, כמו שבארנו לעיל, **ומציילין** – נוסח אחר: מציילין (כלי וא"י) – שני מיני כלים אלו מציילין על כל מה שבעליה, **עם דפנות אוהלים** – כלומר שחוצצים בפני הטומאה כשהם מונחים במקום שיש דפנות אוהלים, שמצטרפים עם דפנות אוהלים להיחשב גם הם אוהל החוצץ בפני הטומאה, וארובה זו שבין בית לעליה נחשבת כדפנות אוהלים. אבל במקום שאין דפנות אוהלים אינם מציילים, כמבואר במשנה הבאה. ויש מפרשים לפי הגירסה "ומציילין" מפני שהכלים – היינו כלי גללים וכו', טהורים – הם, אפילו ביד עם הארץ, וכלי חרס – המיוחדים לקודש או לחטאת, טהורין – הם, אפילו ביד עם הארץ, כמבואר הטעם לעיל, הלכך הכל טהור; ומציילין עם דפנות אוהלים – פיסקה זו היא ענין בפני עצמו, ובאה המשנה ללמדנו, שאם פיות הכלים דבוקים בדפנות הבית הם מציילים מחמת אוהל (רמב"ם; "סדרי טהורות").

באור משנה ו

פיוֹד – כלים טהורים מציילים עם דפנות אוהלים? **הבור והדות שפופית** – בור היינו חפירה באדמה. בלא היקף בנין; דות היינו בור (כעין מרתף), שקירותיו סביב בנויים אבן או מלט (רשב"ם בבא בתרא טז, א). ויש מפרשים: דות היינו מקום מוקף מחיצות על הקרקע (רש"י; רמב"ם: "תפארת ישראל"), **וכפישא** – כמין סל גדול, ואין היא מקבלת טומאה, שהיא מן הכלים הטהורים, **נתונה עליו** – כפיה על פי הבור או על פי הדות, **טהור** – כל מה שבבור או בדות, בזמן שיש מת בתוך הבית, שהואיל ויש מחיצות בולטות סביבות הבור והדות, לפיכך הכפישא מצלת עם דפנות הבור והדות הכוללות סביב לפיו, כלומר שהכפישא מצטרפת לדפנות הבור או הדות ועושות כאוהל אחד המציל על מה שבתוכו. **אם היתה באר חלקה** – בבית, שפי הבאר שווה לקרקע הבית ואין דפנות בולטות סביב לפיו, **או פורת פחותה** – שנפתח קצת מדפנותיה ובטל שם כלי מעליה ונראית כאוהל. ויש גורסים: כוורת פתוחה – כוורת שלמה הבאה במידה (היינו המחזקת ארבעים סאה בלח) שאינה מקבלת טומאה, והיא פתוחה למעלה, **וכפישא נתונה עליה** – על פי הבאר או על פי

פנות כלי אחר – שהעבירה את הבצק לכלי אחר שכבר נטמא, **טמא** – הבצק מחמת הכלי, כמו שבארנו לעיל בענין הלגין. **חזרו בית הלל להורות פדבריה פית שמאי** – כלומר שתחילה נחלקו בית הלל על בית שמאי בהלכות אלו וסברו שהכל טהור, כמו ששינו במשנה ג, אבל לאחר ששמעו את טעמם הסכימו להורות כדברי בית שמאי, שאף על פי שהמשקים והבצק טהורים, הלגין והעריכה טמאים. וכן מובא בתוספתא: אמר רבי יהושע (לבית שמאי): בושני מדבריסם בית שמאי. אפשר אשה לשה בעריבה – אשה ועריבה טמאים שבעה, ובצק טהור? לגין מלא משקים – לגין טמא טומאת שבעה ומשקים טהורים? נטפל לו תלמיד אחד מתלמידי בית שמאי. אמר לו: אומר לך טעמם של בית שמאי? אמר לו: אמרו! אמר לו: כלי טמא חוצץ או אינו חוצץ? אמר לו (רבי יהושע לתלמיד): אינו חוצץ. – כליו של עם הארץ טמא או טהור? אמר לו (רבי יהושע): טמא. – ואם אתה אומר לו (לעם הארץ): טמא (שכליו טמא), כלום משגיח עליך? ולא עוד, אלא שאם אתה אומר לו: טמא. אומר לך (עם הארץ): שלי טהור ושלך טמא. וזהו טעמן של בית שמאי (כמו שבארנו בפרוטרוט במשנה ג). מיד הלך רבי יהושע ונטשתח על קברי בית שמאי. אמר: נעניתי לכם עצמות בית שמאי, ומה שתומות שלכם כך, מפורשות על אחת כמה וכמה! מכאן חזרת משנתנו על מה שכבר שינו במשנה ג: חזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי (עיי' "אליהו רבא").

יום רביעי

באור משנה ה

היו – נתונים בארובה שבין הבית לעליה, **כלי גללים** – כלים שנעשו מגללי בקר, **כלי אבנים, כלי אדמה** – כלים שנעשו מטיט ולא נשרפו בכבשן, **הכל** – מה שבעליה, ואפילו כלים שיש להם טהרה במקוה, **טהור** – שכלי גללים וכו' אינם מקבלים טומאה, הלכך מציילים הם על הכל, ואפילו הם של עם הארץ. **היה** – מונח בארובה, **כלי טהור לקדש** – כלי שבעליו יחדוהו שישמש לקדשי מזבח, כגון מנחות או נסכים או בשר קדשים, **ולחטאת** – או שיחדוהו שישמש לאפר פרה אדומה, ואפילו הוא כלי חרס, **הכל טהור** – כל מה שבעליה טהור, אף לדעת בית שמאי, **שהכל נאמנין על החטאת** – שאפילו עמי הארץ נאמנים לומר, שכלים אלו טהורים מכל טומאה (עיי' חגיגה ד, א). משנתנו נקטה חטאת לרבנותא, שאפילו על החטאת שאין בה שום קדושה נאמנים, וכל שכן על הקודש (מהר"ם: "תפארת ישראל"); ובתוספתא (חגיגה ג) מבואר הטעם: מפני מה הכל נאמנים על הקודש? שלא יהא כל אחד ואחד אומר: הריני בונה

אוהלים, עד שיהא להן דפנות. וכמה תהא הדפן? טפח. היה לה חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן – אינה דפן, עד שיהא לה טפח ממקום אחד.

ז כשם שמצילין מבפנים – כך מצילין מבחוץ. כיצד? בפשישה שהיא נתונה על היתדות מבחוץ, טמאה תחתיה – פלים שבפשישה טהורים. אם היה כהל חצר, או כהל גנה – אינו מציל. קורה שהיתה נתונה מכתל לכתל, וקדרה תלויה בה, טמאה תחתיה, פלים שבקדרה – רבי עקיבא מטהר, וחכמים מטמאין.

פ ר ק ש ש

א אדם וכלים נעשין אהליו לטמא, אבל לא לטהר. כיצד? ארבעה נושאין את הנדבך, טמאה תחתיו – פלים

פירוש ברטנורא

ארבעים סאה, שאינה מקבלת טומאה. ופחותה, שאינה פקוקה בקש: וכפשישה נתונה עליה. על פי הבור או על פי הכוורת: טמא. דאין מצילים אלא עם דפנות אוהלים, ובבאר אין דפנות, ודפנות הכוורת לאו דפנות אוהלים הן: היה נפר חלק. דאין זה כלי: או פרידה שאין לה גפיים. שאין לה מחיצות, ולא חשיבא כלי: טהור. אם נתונים על באר חלקה או על גבי כוורת פחותה, מצילים וטהור, דדוקא כפשישה שהיא כלי אינה מצלת אלא עם דפנות אוהלים, אבל נסר וסרידה שאין לה גפיים, דלאו כלים נינהו, מצילים בלא דפנות אוהלים. סרידה, כמין עריבה קטנה של עץ שהנחתם משתמש בה. גפיים, אוננים ואוננים: חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן. הא דאין כלי מציל בבאר חלקה היינו בכלי שאין לו דפנות טפח, אבל אם יש לכלי דפנות טפח מציל על הבור אע"פ שאין דפנותיו בולטים כלל, והשתא קאמר דחצי טפח דכלי וחצי טפח דרופני הבור אין מצטרפים. וכפשישה דאמרן לעיל שאם היא נתונה על באר חלקה אינה מצלת מידי שאין בה דפנות טפח:

ז כשם שמצילים מבפנים. עם דפנות אוהלים כך מצילים מבחוץ עם דפנות אוהלים כדמפרש ואזיל: על יתדות מבחוץ. סמוך לכותל שלא תהא משוכה מן הכותל [מפח] ואז חשוכה אוהל להפסיק בין טומאה שתחתיה לכלים שעל גבה. ודוקא בכותל בית שנעשה כותל זה לאוהל נחשבת הכפשישה גם היא אוהל להפסיק, אבל בכותל חצר וגו' נעשה לאוהל לא תחשב הכפשישה אוהל להפסיק: וקדירה תלויה בה. מוכח בתוספתא שאם שפתי הקדירה משוכים משפת הקורה ולחוץ בפותח טפח כולי עלמא לא פליגי דאיהא מצלת, וכלים שבקדרה טמאים, ואי פי הקדרה מודבק בקורה, כולי עלמא לא פליגי דמצלת וטהורים. כי פליגי היכא דמשוכה מן הקורה וליכא פותח טפח. ר' עקיבא אומר מצלת וטהורים, וחכמים אומרים אינה מצלת וטמאים. וחלכה כחכמים:

ו א אדם וכלים עשויין אהלים לטמא. אוהל הנסמך על ידי אדם או על ידי כלים נחשב אוהל לטמא כלים שתחתיו אפילו שלא כנגד הטומאה, כאילו

משניות מבוארות – קהתי

הכוורת, טמא – כל מה שבבאר או בכוורת מחמת המת שבבית, שאין הכלי מציל אלא עם דפנות אוהלים, ובבאר אין דפנות, ודפנות הכוורת אינן חשובות כדפנות אוהל אלא כדפנות כלי. אם היה נסר חלק – נתון על פי הבאר או על פי הכוורת, או סרידה – כמין עריבה; ויש מפרשים: רשת, שאין לה גפיים – מחיצות מסביב; ויש מפרשים אוננים ואוננים; והרי הנסר והסרידה אינם חשובים ככלים, טהור – מה שבתוך הבאר או בתוך הכוורת, שהנסר והסרידה אינם מקבלים טומאה, הואיל ואינם כלים, הלכך הם מצילים בכיסוי האוהל, אף על פי שאין לו דפנות, שאין הפלים מצילים עם דפנות אוהלים – כלומר מה ששינו שאין הכפשישה מצלת על הבור אלא אם כן יש לו דפנות, אבל אם הוא מכוסה בנסר חלק הריהו מציל אפילו בלי דפנות אוהלים, הטעם הוא, לפי שאין הכלים מצילים אלא עם דפנות אוהלים, עד שיהא להן – לכלים או לאוהלים, דפנות – ממש; אבל כשאין לכלי דופן כלל, אף אם אין דפנות לאוהל, מועיל הכיסוי להציל מה שבתוך האוהל. וכמה תהא הדפן – בכלי או בבור, כדי שהכלי יציל על הבור מפני הטומאה? טפח – אם בולטת מן הבור דופן טפח, או שיש בכלי הכפוי עליו דופן טפח, הרי הכלי מציל על הבור. היה לה חצי טפח מכאן וחצי טפח מכאן – כלומר היתה דופן הכלי חצי טפח, והדופן הבולטת מן הבור היתה חצי טפח, אינה דפן – אינם מצטרפים לדופן של טפח, עד שיהא לה טפח ממקום אחד – או שדופן הבור תהא בולטת טפח, או שתהא דופן הכלי טפח (ברטנורא: "תפארת ישראל"). יש מפרשים, כי הסיפא "שאין הכלים מצילים" וכו' אינה טעם למה ששינו לעיל, אלא ענין חדש הוא ("שאין" במקום "ואין"). שאם הדביק את הכלי בדופן האוהל, אין הכלי מציל עד שיהא לכלי עצמו דופן טפח, אבל אם היה לכלי דופן חצי טפח, והיה יוצא מדופן האוהל חצי טפח, אינו מציל ("חוטפות יוס טוב"; עיי' "תפארת ישראל, בועז").

ב א ו ר מ ש נ ה א

אדם וכלים נעשין אהליו לטמא – אם אדם או כלים האהילו על המת ודבר טהור, או שנשאו את האוהל המאהיל על המת וטהור, נטמא הטהור, אבל לא לטהר – אינם נחשבים אוהל לחצוץ בפני

י ו ס ח מ י ש י

ב א ו ר מ ש נ ה ז

כשם שמצילין – הכלים עם דפנות אוהלים, מבפנים – בבית,

שֶׁעַל גִּבּוֹ מִמָּאִין; מִמָּאָה עַל גִּבּוֹ – בָּלִים שֶׁתַּחְתּוֹ מִמָּאִים; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִטְהַר. נִתּוֹן עַל אֲרֻבָּה בָּלִים, אֶפְלוּ בָּלִי גָּלִילִים, בָּלִי אֲבָנִים, בָּלִי אֲדָמָה, מִמָּאָה תַּחְתּוֹ – בָּלִים שֶׁעַל גִּבּוֹ מִמָּאִים; מִמָּאָה עַל גִּבּוֹ – בָּלִים שֶׁתַּחְתּוֹ מִמָּאִים. נִתּוֹן עַל אֲרֻבָּה אֲבָנִים אוֹ עַל דָּבָר שֶׁשֶׁשׁ בּוֹ רוּחַ חַיִּים, מִמָּאָה תַּחְתּוֹ – בָּלִים שֶׁעַל גִּבּוֹ מִטְהוֹרִין; מִמָּאָה עַל גִּבּוֹ – בָּלִים שֶׁתַּחְתּוֹ מִטְהוֹרִין.

ב קוֹבְרֵי הַמֵּת שֶׁהָיוּ עוֹבְרִים בְּאֶכְסֶדְרָה, וְהָיָה אַחַד מֵהֶן אֶת הַדֶּלֶת וְסָמְכוֹ בַּמַּפְתָּח, אִם יָכוֹל הַדֶּלֶת לַעֲמוֹד בְּפָנָיו עֲצָמוֹ – מְהוֹר; וְאִם לֹא – טָמֵא. וְכֵן חֵבֵית שֶׁל גְּרוֹגְרוֹת, אוֹ קֶפֶה שֶׁל תֵּבָה, שֶׁהֵן נִתְּנוֹת בַּחֲלוֹן, אִם יָכוֹלִין הַגְּרוֹגְרוֹת וְהַתֵּבָה לַעֲמוֹד בְּפָנָיו עֲצָמוֹ – מְהוֹרִין; וְאִם לֹא – טָמֵאִין. בֵּית שֶׁחֲצָצוּ בְּקִנְקִנִּים וְטַח בְּטִיחַ: אִם יָכוֹל הַטִּיחַ לַעֲמוֹד בְּפָנָיו עֲצָמוֹ – מְהוֹר; וְאִם לֹא – טָמֵא.

פירוש ברטנורא

נתונים באוהל המת: אבל לא לטהר. דאין נחשבים אוהל לחוץ בפני הטומאה: נדבך. אבן גדולה ורחבה. לשון נדבכן די אבן גלל: כלים שעל גביו טמאין. שאינו חוצץ וכמאן דליתיה דמי, דאין עשוי אוהל לטהר: כלים שתחתיו טמאים. דלטמא נעשים אוהלים: ורבי אליעזר מטהר. בתרווייהו. דסבר נעשה אוהל לטהר וחוצץ בפני הטומאה. ואין הלכה כר' אליעזר: נתון על ארבעה כלים. אם היה הנדבך נתון על ארבעה כלים אפילו כלי גללים שאין מקבלים טומאה: על ארבעה אבנים. שאינן כלים, נחשב אוהל לחוץ בפני הטומאה: דבר שיש בו רוח חיים. חוץ מאדם:

ב אחד מהן. מאותם המלוים את המת לקבורו ולא מנושאי המטה. והוא הדין אם הגוף את הדלת אדם אחר, אלא אורחא דמלתא נקט: הגוף את הדלת. כדי שלא תכנס הטומאה לבית בשעה שעברו דרך אכסדרה שלפני הבית, דיש תקרה על גבה: אם יבולה דלת לעמוד. בלא סמיכת מפתח, הוה ליה מפתח כמאן דליתיה והדלת חוצץ בפני הטומאה: ואם לאו טמא. דכל דבר הנסמך בכלים אינו חוצץ בפני הטומאה, כדאמרינן דאין אדם וכלים נעשים אהלים לטהר. והיינו טעמא דתבן, והיינו טעמא דגרוגרות, והיינו טעמא דטיח, משום דעמידתן על ידי כלים שהם חבית וקופה וקנקנים: שהן נתונים בחלון. שיש בו טפח על טפח שמביא את הטומאה מבית לבית: אם יכולים הגרוגרות והתבן לעמוד בעצמן. בלא חבית וקופה: מטהרים. שהכלים כמו שאינן, והגרוגרות והתבן מצילים. והוא שידיו הגרוגרות שהסיריהו ואינן ראיות לאכילה, וכן התבן מוסרם ואינו ראוי לאכילה בהמה ומבטל להו ואין דעתו לפנותו, ומשום הכי חייץ, דכל היכא דאין התבן והגרוגרות סותמים הכל, כגון הכא דאיכא מקום קופה וחבית, אי לא מבטל להו לא חייץ: ואם לאו טמאין. ובלבד שתחת החבית אם היא של חרס פיה כנגד הטומאה ולפיכך אינה מצלת, שכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה. אבל אם גב החבית כנגד הטומאה, חוצצת בפני הטומאה, שאין כלי חרס מקבל טומאה מגבו: בית שחצצו בקנקנים. ופיהן כלפי הטומאה, דעכשיו אין מצילים: וטח בטיח. בין מבפנים בין מבחוץ: אם יכול הטיח לעמוד בפני עצמו טהור. שהטיח חוצץ בפני הטומאה:

משניות מבוארות – קהתי

הטומאה. פיצצ – אוהל הנישא על ידי אדם וכלים אינו חוצץ? ארבעה – בני אדם, נושאין את הנדבך – אבן גדולה ורחבה (הר"ם; ברטנורא); ויש גורסים: הנדבך או הנדבך. והוא כמין ארון הנישא על מוטות (עין מלאכת שלמה), טמאה תחתיו – תחת הנדבך, כלים שעל גביו טמאין – שאינו חוצץ, והאיל ונישא על ידי בני אדם; טמאה על גביו – על גבי הנדבך, כלים שתחתיו טמאים – שהאיל ואינו חוצץ, יורדת הטומאה תחתיו, ומשירדה הרי הוא נעשה אוהל לטמא כל מה שתחתיו; רבי אליעזר מטהר – את הכלים שעל גביו או שתחתיו, שלדעתו אוהל הנישא על ידי בני אדם חוצץ בפני הטומאה. ואין הלכה כרבי אליעזר. נתון על ארבעה כלים – אם היה הנדבך נתון על ארבעה כלים, אפילו כלי גללים, כלי אבנים, כלי אדמה – שאינם מקבלים טומאה, טמאה תחתיו, כלים שעל גביו טמאים; טמאה על גביו, כלים שתחתיו טמאים – שהאיל ונתמך על גבי כלים, אינו חוצץ. נתון על ארבע אבנים – היה הנדבך נתון על ארבע אבנים, שאינן כלים, או על דבר שיש בו רוח חיים – חוץ מן האדם, טמאה תחתיו, כלים שעל גביו מטהרין; טמאה על גביו, כלים שתחתיו מטהרין – שנחשב אוהל, וחוצץ בפני הטומאה.

י ו ס ש ו י

באור משנה ב

קוֹבְרֵי הַמֵּת שֶׁהָיוּ עוֹבְרִים בְּאֶכְסֶדְרָה – בנין עמודים המקורה בתקרה, שהוא בנין לפני הבית, וְהָיָה אַחַד מֵהֶן אֶת הַדֶּלֶת – אחד ממלווי המת נעל את הדלת של הבית, קודם שהכניסו את המת לאכסדרה, כדי שלא תיכנס הטומאה לתוך הבית, וְסָמְכוֹ בַּמַּפְתָּח – וסמך את הדלת במפתח, שלא תיפתח; ויש מפרשים: או סתמו במפתח. כלומר או שאדם אחז בדלת עד שיצאו נושאי המטה מהאכסדרה, או שסמך את הדלת במפתח, אִם יָכוֹל הַדֶּלֶת לַעֲמוֹד

בְּפָנָיו עֲצָמוֹ – בלי סמיכת המפתח, או מבלי לאחוז בה, מְהוֹר – כל מה שבבית, שהדלת חוצצת בפני הטומאה; וְאִם לֹא – שאין הדלת יכולה לעמוד בפני עצמה, טָמֵא – הבית, שכל דבר הנסמך על ידי אדם או כלים אינו חוצץ בפני הטומאה, כשם שאוהל הנסמך על ידי אדם או כלים אינו נחשב אוהל לחצוץ מפני הטומאה. וְכֵן חֵבֵית שֶׁל גְּרוֹגְרוֹת, אוֹ קֶפֶה שֶׁל תֵּבָה שֶׁהֵן נִתְּנוֹת בַּחֲלוֹן – של טפח על טפח, והוא פתוח בין אוהל המת לאוהל אחר, אִם יָכוֹלִין הַגְּרוֹגְרוֹת וְהַתֵּבָה לַעֲמוֹד בְּפָנָיו עֲצָמוֹ – בלא החבית או הקופה, מְהוֹרִין – כלומר חוצצים בפני הטומאה, שהחבית והקופה כאילו אינם, והגרוגרות והתבן מצילים; ומדובר כאן בגרוגרות סרוחות שאינן ראיות לאכילה, וכן בתבן סרוח שאינו ראוי לא למאכל בהמה ולא לטיט ולא להסקה, שבכגון זה הבעלים מבטלים אותם ואין דעתם לפנותם משם, הלכך חוצצים (דמ"ס; ברטנורא, עיין "תוספות יוס טוב"); וְאִם לֹא – שאין הגרוגרות והתבן יכולים לעמוד בפני עצמם, טָמֵאִין – אינם חוצצים בפני הטומאה. ודווקא אם החבית, שהיא של חרס, פיה כנגד הטומאה, שבכגון זה אין החבית חוצצת בעצמה לפי שכל דבר המקבל טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה; אבל אם גב החבית כנגד הטומאה, החבית בעצמה חוצצת בפני הטומאה, שאין כלי חרס מקבל טומאה מגבו. בֵּית שֶׁחֲצָצוּ בְּקִנְקִנִּים – שעשה בו מחיצה של קנקנים, ופיהם לצד הטומאה, וְטַח בְּטִיחַ – בצד אחד של המחיצה, אִם יָכוֹל הַטִּיחַ לַעֲמוֹד בְּפָנָיו עֲצָמוֹ, מְהוֹר – הטיח חוצץ בפני הטומאה; וְאִם לֹא – שאין הטיח יכול לעמוד בפני עצמו, טָמֵא – אין הטיח חוצץ, והאיל והוא נסמך על ידי הקנקנים; ואף הקנקנים עצמם אינם חוצצים, מאחר שפיהם לצד הטומאה, ונמצא שנטמאו מתוכם, וכלי טמא אינו חוצץ. ברם, אם היה גבם של הקנקנים לצד הטומאה, הרי הם חוצצים, והאיל וכלי חרס אינו מיטמא מגבו.

ג פתל המשמש את הבית – ידון מחצה למחצה. פיצד? פתל שהוא לאויר והטמאה בתוכו, מחציו ולפנים – הבית טמא, והעומד מלמעלן טהור; מחציו ולחוץ – הבית טהור, והעומד מלמעלן טמא; מחצה למחצה – הבית טמא, והעומד מלמעלן – רבי מאיר טמא, וחכמים מטהרין. רבי יהודה אומר: כל הפתל לבית.

ד פתל שבין שני בתים והטמאה בתוכו, בית הקרוב לטמאה – טמא; והקרוב לטהרה – טהור; מחצה למחצה – שניהם טמאין. טמאה באחד מהן וכלים בפתל, מחציו וכלפי טמאה – טמאין; מחציו וכלפי טהרה – טהורין; מחצה למחצה – הרי הן טמאין. מעזיבה שבין הבית לעליה, טמאה בתוכה, מחציה ולמטן – הבית טמא, ועליה טהורה; מחציה ולמעלן – העליה טמאה, והבית טהור; מחצה למחצה – שניהן טמאין. טמאה באחד מהן וכלים במעזיבה, מחציה וכלפי טמאה – טמאין; מחציה וכלפי טהרה – טהורין; מחצה למחצה – הרי הן טמאין. רבי יהודה אומר: כל המעזיבה לעליה.

פירוש ברטנורא

ג כותל שהוא לאויר. שצדו אחד אויר העולם, וצדו האחר משמש את הבית, כגון כותל שמפסיק בין בית לחצר או בין בית לגינה; וטומאה בתוכו. שנסדק הכותל ויש טומאה בחללו בתוך הסדק: מחציו ולפנים. אם הטומאה מן החצי של כותל לצד הבית: הבית טמא. כאילו היה בתוך הבית, דההוא פלגא בטר בית שדינן ליה. והעומד בכותל למעלה אפילו עומד כנגד הטומאה טהור, דלאו כטומאה רצוצה חשיבה, ואינה בוקעת ועולה, דהא חשיבין לה כמנוחת באוהל: מחציו ולחוץ. לצד האויר, לא שדינן לה בטר בית, ולפיכך העומד מלמעלה טמא כיון דלאו כמנוחת באוהל היא הרי היא טומאה רצוצה ובוקעת ועולה: מחצה למחצה. שהטומאה באמצע: רבי מאיר טמא. דשדינן ליה לכותל בטר בית ובטר אויר לחומרא; וחכמים מטהרים. דלגמרי שדינן ליה בטר בית. והלכה כחכמים: כל הכותל לבית. אפילו עומדת הטומאה בחצי של צד האויר הרי היא כאילו מונחת בתוך הבית:

ד כותל שבין שני בתים. כותל המפסיק בין שני בתים: טומאה באחד מהן, באחד מן הבתים: מעזיבה. תקרה המפסיקת בין בית לעליה: רבי יהודה אומר וכו'. ואין הלכה כר' יהודה:

משניות מבוארות – קהתי

באור משנה ג

הטומאה, טהור – וכן העומד מלמעלה בכל מקום טהור; מחצה למחצה – אם הטומאה באמצע הכותל, כמו שבארנו במשנה הקודמת, שניהם טמאין – שני הבתים טמאים, שהולכים לחומרה. טמאה באחד מהן – באחד משני הבתים, וכלים בפתל – שביניהם: מחציו וכלפי טמאה – הכלים המונחים בחציו של הכותל שלצד הטומאה, טמאין – כאילו מונחים בתוך הבית שבו הטומאה; מחציו וכלפי טהרה – הכלים המונחים בחציו שלצד הבית הטהור, טהורין – כאילו מונחים בבית הטהור, יש מדייקים ממה שהלכה זו נשנית כאן ולא במשנה הקודמת, שאמנם בכותל שהוא לאויר, אם הטומאה בבית וכלים בכותל, אפילו הם מחציו ולחוץ, הכלים טמאים, כאילו הם בבית (תפארת ישראל; יסודי טהורות). מחצה למחצה – אם הכלים הם באמצע הכותל, הרי הן טמאין – שהולכים לחומרה. מעזיבה שבין הבית לעליה – תקרה המפסיקת בין הבית לעליה; מעזיבה היינו טיח של טיט שטחים על קירות התקרה: טמאה בתוכה – בתוך המעזיבה, והיא רצוצה, מחציה ולמטן – אם הטומאה מונחת בחציה שלצד הבית, הבית טמא, ועליה טהורה – כאילו מונחת בתוך הבית; מחציה ולמעלן – אם הטומאה מונחת בחציה שלצד העליה, העליה טמאה, והבית טהור – כאילו היא מונחת בעליה. מחצה למחצה – אם הטומאה מונחת באמצע המעזיבה, שניהן טמאין – שהולכים לחומרה, כאילו היא גם בבית וגם בעליה. טמאה באחד מהן – בבית או בעליה, וכלים במעזיבה – שביניהם, מחציה וכלפי טמאה – אם הכלים מונחים בחציה שלצד הטומאה, טמאין – הכלים, כאילו מונחים באוהל הטומאה; מחציה וכלפי טהרה – ואם הכלים מונחים בחציה שלצד המקום שאין שם הטומאה, טהורין – הכלים; מחצה למחצה – אם הכלים מונחים באמצע המעזיבה, הרי הן טמאין – שהולכים לחומרה, ורואים אותם כאילו מונחים באוהל הטומאה. רבי יהודה אומר: כל המעזיבה לעליה – שייכת לעליה; ואין זה דומה לכותל שבין שני בתים, לפי שאין הכותל משמש יותר לבית זה מאשר לבית זה, אבל מעזיבה משמשת יותר לעליה, הלכך סובר רבי יהודה שכולה דינה כעליה. ואין הלכה כרבי יהודה.

פתל המשמש את הבית – שנבנה לשם הבית, והוא מפסיק בין הבית לבין החצר, או בין הבית לרשות הרבים, ידון מחצה למחצה – חצי הכותל שלצד הבית דינו כבית, וחצי הכותל שלצד חוץ אינו כבית. פיצד? פתל שהוא לאויר – שצידו האחד כלפי חוץ, ואינו משמש כותל גם לבית אחר, והטמאה בתוכו – בתוך הכותל, והיא טומאה רצוצה, שאין לה חלל של טפח על טפח ברום טפח, מחציו ולפנים – אם הטומאה מונחת בחציו שלצד הבית, הבית טמא – כאילו המת בבית; והעומד מלמעלן – על הכותל, אפילו עומד כנגד הטומאה, טהור – שאין הטומאה נחשבת כטומאה רצוצה הבוקעת ועולה, משום שאנו רואים אותה כאילו היא מונחת בבית; מחציו ולחוץ – ואם הטומאה מונחת בחציו שלצד חוץ, הבית טהור – שאינה נחשבת כאילו מונחת בבית, והעומד מלמעלן – על הכותל, טמא – לפי שהטומאה רצוצה והיא בוקעת ועולה, ברם, אינה מתפשטת לצדדין טמא את הבית; מחצה למחצה – אם הטומאה מונחת באמצע הכותל, היינו מחציתה בחציו שלצד פנים ומחציתה בחציו שלצד חוץ, הבית טמא – שהרי מחצית הטומאה שלצד הבית דינה כאילו מונחת בבית (יסודי טהורות), ואף אם אין כוונת במחצית הטומאה, מכל מקום דינה לחומרה כאילו כל הטומאה מחצי הכותל ולפנים, והעומד מלמעלן – על הכותל, רבי מאיר מטמא – שחולק לחומרה בשני הדברים, וחכמים מטמאין – שהואיל והבית טמא, משום שרואים את הטומאה כאילו היא מונחת בבית, אף לגבי העומד מלמעלה דינה כאילו היא בתוך הבית. רבי יהודה אומר: כל הפתל לבית – דינו כבית, ואפילו הטומאה מחציו ולחוץ, דינה כאילו מונחת בתוך הבית, היינו הבית טמא והעומד מלמעלה טהור.

שבת קי"ד

באור משנה ד

פתל שבין שני בתים והטמאה בתוכו – בתוך הכותל, והיא רצוצה, בית הקרוב לטמאה, טמא – כאילו הטומאה מונחת בתוך אותו הבית; והקרוב לטהרה – כלומר הבית שהוא רחוק מן

ה טמאה בין הקורות ותחתיה פקלפת השום, אם יש שם פותח טפח – הפל טמא; אם אין שם פותח טפח – רואין את הטמאה פאלו היא אטם. היתה נראית בתוך הבית – בין כך ובין כך, הבית טמא.

פירוש ברטנורא

ה טומאה בין הקורות. בין קורות התקרה שהספרים עליו והמעזיבה על גבן. ומתניתין כר' יהודה דאמר כל מעזיבה לעלייה. והשתא קאמר שאם היתה טומאה בקורות שתחת המעזיבה ומחיצה שהיא דקה כקליפת השום חוצצת בין הטומאה לבית שאין הטומאה נראית בבית, אם יש במקום הטומאה פותח טפח. היינו שיש חלל טפח במקום הטומאה: הכל טמא. הבית והעליה: רואים את הטומאה כאילו היא אטם. ואין יוצאה הטומאה לבית אלא בוקעת ועולה: היתה נראית לתוך הבית. שאין תחתיה כקליפת השום: בין כך ובין כך. בין יש בה פותח טפח בין אין בה פותח טפח:

משניות מבוארות – קהתי

לעשות קרקעו של בית עד התהום כמוהו; אבל הבית טהור, שהאוהל חוצץ אפילו בפני טומאה רצוצה, שלא תהא בוקעת ויורדת לתוכו (סודרי טהורות). והגר"א מפרש: רואין את הטומאה כאילו היא אטם – ומחציה ולמטה הבית טמא ועלייה טהורה, מחציה ולמעלה העלייה טמאה והבית טהור. היתה – הטומאה – נראית בתוך הבית – שלא היתה תחתיה מחיצה אפילו כקליפת השום, בין כך ובין כך – בין יש שם פותח טפח בין אין שם פותח טפח, הבית טמא – כאילו הטומאה בתוך הבית.

יש מפרשים, שאי אפשר ליישב משנתנו כחכמים של המשנה הקודמת, שהרי לדעתם במעזיבה עצמה מחציה ולמטה הבית טמא, וכל שכן כשהטומאה בין הקורות שתחת המעזיבה, אלא שהמשנה כרבי יהודה היא, הסובר: כל המעזיבה לעלייה, ובאה המשנה ללמד, שלדעת רבי יהודה יש הבלד בין הקורות למעזיבה (הר"ש והר"ב).

אבל הרמב"ם מפרש משנתנו כחכמים, שכשם ששנו בתוספתא, שיש הבלד בין כותל של בנין לכותל של סלע, שכותל של בנין נידון מחצה על מחצה, ושל סלע כקליפת השום, כך באה משנתנו לחלק בין מעזיבה לקורה, שמעזיבה דינה ככותל בנין, וקורה ככותל של סלע; ובעל "כסף משנה" מבאר הטעם, שכותל בנין עשוי ליסתר והקורה אינה עשויה ליבקע (עיין "תוספות יום טוב", ועיין "משנה אחרונה" שמקשה על פירוש זה. ואף על פירוש הר"ש).

באור משנה ה

טמאה בין הקורות – בין קורות התקרה, שהן תחת המעזיבה, ותחתיה – תחת הטומאה, פקלפת השום – מחיצה אפילו דקה כקליפת השום, אם יש שם – במקום הטומאה, פותח טפח – חלל של טפח על טפח על רום טפח, הפל טמא – הבית והעלייה, לפי שמקום הטומאה הוא כקבר סתום המטמא את כל האוהלים הנוגעים בו סביב (כמבואר להלן I. א). אם אין שם פותח טפח – אם במקום הטומאה אין חלל של טפח על טפח על רום טפח, רואין את הטמאה פאלו היא אטם – פירושים שונים נאמרו על פיסקה זו. יש מפרשים: רואין את הטומאה כאילו היא אטם – ואין הטומאה יורדת לבית אלא בוקעת ועולה, כדון נפש אטומה השנוי להלן פרק ז משנה א (הרי"ם; ברטנורא). אבל יש מקשים על פירוש זה, שאין אנו מוצאים בטומאה שבוקעת ועולה שלא תהא גם בוקעת ויורדת, ומפרשים (כפי הרמב"ם), שאמנם טומאה רצוצה היא הבוקעת ועולה בוקעת ויורדת, אבל אינה מטמאה אלא מה שכנגדה בלבד (הרא"ם); ועיין "תוספות יום טוב". ויש מפרשים, שאמנם העלייה טמאה, לפי שכתוב (במדבר יט, יט): "וכל אשר באוהל יטמא..." ודרשו: בא הכתוב

המשך ביאור למס' פסחים ליום שלישי עמ' א

מערש שני, מכל מקום יוצאים בו ידי חובה. או דילמא – או שמא נאמר, שרק חד הואיל אמינן – סברת 'הואיל' אחת אומרים כדי להחשיב את המאכל כניתן לאכילה בכל מושבות, אבל הרי הואיל לא אמינן – אין אומרים שתי סברות של 'הואיל' באותו מאכל, כדי להחשיבו כראוי לאכילה בכל מושבות, וכיון שבאופן זה יש צורך בשתי סברות של הואיל, אין אומרים כן, ונחשב המאכל כאינו ראוי לאכילה בכל מושבות. והאופנים בהם סברת 'הואיל' מועילה להחשיב את המצוה כראויה לאכילה בכל מושבות, היינו כגון חלת מעשר שני עצמה, שהואיל ואילו לא קרא עליה שם חלה היה לה היתר במושבות. וכן מצת חולין שניקחה בכסף מעשר שני, הואיל ואילו לא היה זה מאכל הנקנה במעות מעשר שני, אלא מעשר שני עצמו, היה נחשב כנאכל בכל מושבות, גם עתה יוצאים בו ידי חובה.

הגמרא פושטת ספק זה: אמר רבא, מכתבא – מסתבר לפשוט את הספק ולומר ששם 'מעשר' חד הוא – יש דין שזה למעשר שני עצמו ולמאכל שנקנה בכסף מעשר שני, ואין לחלק ביניהם, וכשם שיוצאים בחלת מעשר שני סברת 'הואיל', כך יוצאים בחלה הלקוחה בכסף מעשר, שהרי מכח מעשר היא באה, ואין להחמיר בה יותר ממנו לענין מצוה.

שנינו במשנה (לעיל לה): חלת תודה ורקיני נזיר וכו', עשאן לעצמו אין יוצא בהן.

שואלת הגמרא: מנא הני מילי – מנין נלמד דין זה, שאין יוצאים ידי חובת מצוה בחלות תודה ורקיני נזיר שעשאן האדם לצורך עצמו, אף שהן שמוורות מחימוץ.

משיבה הגמרא: אמר רבה, דאמר קרא – שנאמר לגבי מצות אכילת מצוה

כי תביע לך – לשיטתו של איזה תנא יש לך להסתפק, אליבא ו-לשיטתו דרבי יהודה, דאמר שאובל שנקנה בכסף מעשר שני, ונטמא, יקבר, כיון שאין לו פדיון, לדעתו יש לך להסתפק מה הדין בחלה זו. ולפני שתבאר הגמרא את צדדי הספק לדעת רבי יהודה, מביאה הגמרא את המשנה שבה נחלקו רבי יהודה וחכמים.

מביאה המשנה את מחלוקתם: דתנן במסכת מעשר שני (פ"ג מ"ו), מאכל חלקיה בקבץ מעשר שני, שנטמא, חכמים אומרים, יקרה, וחלה קדושתו על המאכל האחר שעליו חיללוהו. ורבי יהודה אומר, יקבר, לפי שמאכל הנקנה בכסף מעשר שני, אין קדושתו חזקה בקדושת המעשר עצמו, ואין בו כח להתפס קדושה בדבר אחר, ולכן אם נטמא אין לו פדיון, וכיון שהוא אסור באכילה, דינו בקבורה.

עתה מבארת הגמרא את צדדי הספק לשיטת רבי יהודה: מי אמינן – האם אנו אומרים, הואיל ואי לא לקוח הוי – כיון שאילו לא היה מאכל זה נקנה בכסף מעשר שני, אלא היה זה מאכל של מעשר שני עצמו, ונטמא, היה לו פדיון וממילא היה מותר לאכילה בכל המושבות, אף לקוח מכסף מעשר שני דינו כן, שהרי הטעם שלקוח אינו נגדה שנו מחמת חומרתו, אלא אדרבה, מחמת קולא שיש בו, שאין קדושתו חמורה כל כך, ואינה יכולה להיות נתפסת במאכל הנפדה בו. ואף שמדובר כאן ב'חלה', שאף אם היתה של מעשר שני עצמו לא היה לה היתר בכל מושבות, כיון שלאחר שנטמאת היא אסורה באכילה, מכל מקום הרי שייכת כאן סברת 'הואיל' שנתבארה לעיל, והואיל ואילו לא קרא עליה – על אותו מעשר שני שם חלה, ואיכא – והיה נטמא, יש לו היתר במושבות ונפיק ביה – ויוצאים בו ידי חובת מצוה, השתא נמי נפיק ביה – אף עתה שנקרא עליו שם חלה, ואף שהוא לקוח מכסף

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

כי גמירו חלביתא בזמן שבית המקדש קיים – וכי שרו רבן גמליאל ובית דינו – בזמן שאין בית המקדש קיים. גזירה מי גשמים – דלמא אתי למעבד מי קילון. מי גשמים נמי אתי לידי מי קילון – כלומר, כי מדלו מינה דלא הויא מליאה – נעשית ממילא מי קילון, שאינו מלא, וטריחא מלתא. **נהרות המושבין מן האגמים** – השתא משמע ליה מי אגמים, עבידא דפסקי. **מותר להשקות מהן בחולו של מועד** – ולא גזרי דלמא פסיקא מי אגמים, ואזל וטרח ואיתי מן נהר אחר. **רבי אילעא אמר רבי יוחנן** – דאמר גזרינן מי גשמים אפילו היכא דלא פסקי אטו מי קילון מדקאמר רב אשי מי גשמים לידי קילון אתי מכלל דרבי יוחנן אסר אפילו דלא אתיא לידי מי קילון לית ליה דרבי זירא דלא גזר. **מיתבי אבל לא מי קילון** – דלמא מפסקי, וטרח להוציא מן העמוק. הכא נמי: אמאי לא נחוש דלמא מפסקי מי אגמים? **אמר ליה כמיא דלא פסקי דמו** – וליכא למיחש. **פסיקות ובריכות** – חדא מילתא היא. **אם אמת המים עוברת ביניהן** – בין הבריכות הללו – מותר להשקות ממי גשמים, דאי פסקי מי גשמים – משקה מאמת המים. **והוא שרובה של אותה שדה** **שותה מאותה אמת המים כו'** – שיכול להשקות רוב השדה בפעם אחת מאותה אמת המים. אבל אם אינו יכול להשקות בפעם אחת מאותה אמת המים רוב של שדה – אינו משקה מפסיק ואזיל. **תישתי לתרי או תלתא יומי** – מהדיא אמת המים, ולא טרח ומייתי מאמת המים אחרינא.

דף ד ע"ב: רב אשי מבאר טעמו של רבן גמליאל באופן אחר: **אָלָא אָמַר רַב אַשִּׁי, רַבָּן גַּמְלִיאֵל וּבֵית דִּינּוּ** אכן ביטלוה לתוספת שביעית מן התורה, אך טעמם דפְּבָרֵי לָהּ בְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל דְּאָמַר הִלְבְּתָא גַּמְרִי לָהּ – שקיבלוה הלכה למשה מסיני, וְכִי גַּמְרִי הִלְבְּתָא – וסברו שההלכה נאמרה **בְּזֶמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָיָים, דּוּמִיָּא** – בדומה להלכה דְּנִיפּוּד הַמִּים על המזבח, שנאמרה יחד עמה, ושייכת רק בזמן המקדש, **אָבָל בְּזֶמַן שְׁאִין בֵּית הַמִּקְדָּשׁ קָיָים לֹא** נאמרה ולכן ביטלוה.

שנינו במשנה: **אָבָל לֹא מִמֵּי הַנְּשָׁמִים וּמִמֵּי הַקִּילּוֹן.**

מוקשה הגמרא: **בְּשִׁלְמָא** אסור להשקות ממי קילון שהוא בור עמוק, **דְּאִיכָא** [יש] מִירְחָא יִתְיָא לְדָלוֹת מְבוּר זֶה ואסור אף במקום הפסד, **אָלָא מִי גַּשְׁמִים מֵאִי מִירְחָא אִיכָא** – איזו טרחה יש להשקות מהם, הרי די שיפתח דרכם לבוא לשדהו, ומדוע נאסרו. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבִּי אִילְעָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, חֲכָמִים גָּזְרוּ גְזִירָה שְׁלֵא יִשְׁקוּ מִמֵּי גַּשְׁמִים, אָמֵו** – שמא יבואו להשקות ממי קילון. **רַב אַשִּׁי אָמַר, מִי גַּשְׁמִים גּוֹפְיָהוּ** [עצמם] מתוך שמשקה מהם לְיַדִּי מִי קִילּוֹן אָתּוּ – יתמעטו ויעמיקו כמי קילון, ויבוא לדלות מהם גם אז.

מבאר הגמרא: **וְקַמִּיפְלָגִי** – ונחלקו רבי יוחנן ורב אשי בדינו דְּרַבִּי זִירָא, דְּאָמַר **רַבִּי זִירָא אָמַר רַבָּה בְּרִי יְרֵמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל, נְהָרוֹת הַמוֹשְׁכִין מִים** – שבהם מים היוצאים מן הָאֲגָמִים של מי גשמים, מותר להשקות מהן בחולו של מועד, שמימייהם רבים, ואין לחשוש שיתמעטו וישקה מנהר אחר. **מָר** – רב אשי הסובר שחוששים שמא יתמעטו מי הגשמים, **אִית לֵיהּ** – סובר את דינו דְּרַבִּי זִירָא, שהרי אין שייך שנהרות אלו יתמעטו, **וּמָר** – רבי יוחנן הסובר שגוזרים שמא ישקה במי קילון, **לִית לֵיהּ** – אינו סובר את דינו דְּרַבִּי זִירָא, ואף בנהרות אלו שייכת גזירה זו.

הגמרא דנה בדברי רבי זירא: **גּוֹפָא, אָמַר רַבִּי זִירָא אָמַר רַבָּה בְּרִי יְרֵמְיָה אָמַר שְׁמוּאֵל, נְהָרוֹת הַמוֹשְׁכִין מִים מִן הָאֲגָמִים מותר להשקות מהן בחולו של מועד.**

אִיתִיבִיהּ רַבִּי יְרֵמְיָה לְרַבִּי זִירָא, שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנַתְנוּ, אָבָל אין משקים במועד **לֹא מִמֵּי גַּשְׁמִים וְלֹא מִמֵּי קִילּוֹן, וּמִבּוֹאֵר שְׁחוּשֵׁשׁ שְׁמָא יִפְסְקוּ הַגַּשְׁמִים וְיִתְמַעְטּוּ** המים, ויבוא לדלות מעומקם, ואף בנהרות הנמשכים מהם נחושש שיתמעטו. **אָמַר לֵיהּ, יְרֵמְיָה בְּרִי** [בני], **הֲנִי אֲגָמִים דְּכָבֵל כְּמִיא דְּלֹא פִסְקִי דְּמו** – האגמים שבבבל שונים שגדולים הם ואין מימייהם פוסקים, ואין לחשוש שיתמעטו.

בריתא בענין השקיה במועד ממקומות נוספים: **תָּנּוּ רַבָּנָן, הַפְּסִיקוֹת וְהַבְּרִיכוֹת** – חפירות מים, שְׁנִתְמַלְאוּ מִים מְעַרְב יוֹם טוֹב, אָסוּר לְהַשְׁקוֹת מֵהֶן שְׂדֵה בְּחוּלּוֹ שֶׁל מוֹעֵד, משום שאין מימייהם רבים ונחסרים בהשקייתה, וישקה ממקום אחר, ויטרח במועד. **וְאִם הָיְתָה אֲמַת הַמִּים** – תעלה המוליכה מים ממעין ואינה פוסקת **עוֹבְרַת בִּינֵיהֶן, מותר להשקות מהן, שאף אם יחסרו ימושך מן האמה.**

נחלקו החכמים בהיתר זה: **אָמַר רַב פִּפְא, וְהוּא שְׂרוּבָה שֶׁל אוֹתָהּ שְׂדֵה שְׁמִשְׁקָה שׁוֹתָה מֵאוֹתָהּ אֲמַת הַמִּים** בפעם אחת, שאז אינו חושש שיחסרו המים, אך אם אינה שותה ממנה, חושש שיחסרו המים ואסור להשקות מהן. **וְרַב אַשִּׁי אָמַר, אִף עַל פִּי שְׁאִין רוּבָה שֶׁל אוֹתָהּ שְׂדֵה שׁוֹתָה מִמֶּנָּה** בפעם אחת, **כִּיּוֹן דְּקָא מְשַׁכָּא וְאִתְּיָא** – שהאמה מושכת מים תדיר, אינו חושש שיחסרו, **וּמִימָר אָמַר, אִי לֹא שְׁתֵּיָא לְחַד יוֹמָא** – אף אם אין השדה שותה ביום אחד **תְּשַׁתִּי לְתַרִּי וְתִלְתָּא יוֹמֵי** – תשתה ביומיים או שלושה.

61 דְּרָבִינָן בֵּיהּ עֹנִי – מַה שְּׁקוּרָאִים זֹאת עֹנִי וְלֹא עֹנִי, אֵין זֶה כִּדִּי
 62 לְדוּרְשׁוֹ בְּמִשְׁמַעוֹת אֲנִינוּת, אֵלֹא מִשְׁמַעוֹתוֹ הִיא דְּשִׁמְוֹאֵל, דְּאָמַר
 63 שְׁמֹאֵל, קֵרָאָה הַתּוֹרָה לְמַצָּה לְחֶם עֹנִי, לְפִי שְׁהוּא לְחֶם שְׁעוֹנִין
 64 וְאוֹמְרִים עָלָיו בְּלִיל פֶּסַח דְּרָבִיִּים תְּרַבָּה, שְׁגוּמִרִים עָלָיו אֶת הַחֵלֶל
 65 וְאוֹמְרִים עָלָיו אֶת הַהִגְדָּה.
 66 הַגְמָרָא דְּנָה בְּדַבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא שְׁאִין יוֹצֵאִים בְּמַצָּה עֲשִׂירָה. תַּמְהָה
 67 הַגְמָרָא: וְכִי פָּכַר רַבִּי עֲקִיבָא שְׁעִיסָה שְׁנִילוּשָׁה בֵּין וְשִׁמְן וְדִבְשָׁה לֹא
 68 יוֹצֵאִים בָּהּ יְדֵי חוּבָה, וְהִתְנַיָּא – וְהִרִי שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא אַחֲרָת, אֵין
 69 לְשִׁין עֵיסָה בְּפֶסַח בֵּין וְשִׁמְן וְדִבְשָׁה, מִשּׁוּם שְׁהִיא מִמְהַרֵּת לְהַחֲמִיץ
 70 יוֹתֵר מֵעִיסָה שְׁנִילוּשָׁה בְּמִים. וְאֵם עֵבֶר וְלֹשׁ אוֹתָהּ בְּמִשְׁקִים אֵלֹא,
 71 נִחְלָקוּ בֹהַ תְּנָאִים מַה דִּינוּ בְּדִיעֵבֶר, דְּכֵן נִמְלִיאֵל אוֹמֵר, תִּשְׁרַף מִידִּי,
 72 מִשּׁוּם שְׁאִי אִפְשָׁר לְשׁוּמְרָה מְחִימוֹץ. וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, בְּדִיעֵבֶר
 73 יֵאָכֵל אוֹתָהּ, לְפִי שְׁאִפְשָׁר לְשׁוּמְרָה מְחִימוֹץ.
 74 הַבְּרִייתָא מְבִיאָה שִׁטָּה נּוֹסֶפֶת: וְאָמַר רַבִּי עֲקִיבָא, שְׁפָתַי וְשִׁבִּיתִין
 75 בְּרַגְלִי בִּפְסַח אַחֲרֵי הִתְנָא אֶצֶל רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְלֹשְׁתִּי לְחֶם
 76 עֵיסָה בֵּין וְשִׁמְן וְדִבְשָׁה, וְלֹא אָמְרוּ לִי דְּכָךְ, וְהִרִי זֶה רֹאשֵׁי שְׁחָם
 77 חוֹלְקִים עַל תְּנָא קָמָא וְסוֹבְרִים שְׁמֵי פִירוֹת אֵינִם מִמְהַרֵּים לְהַחֲמִיץ
 78 יוֹתֵר מִמִּים, וְעַל כֵּן מוֹתֵר לָלוֹשׁ בָּהֶם גַּם לְכַתְּחִילָה.
 79 מִמְשִׁיכָה הַבְּרִייתָא: וְאָף עַל פִּי שְׁאִין לְשִׁין בְּפֶסַח עִיסָה בֵּין וְשִׁמְן
 80 וְדִבְשָׁה, מִכָּל מְקוֹם מְקַטְפִּין בּוֹ – טַחִים בּוֹ אֶת פְּנֵי הָעִיסָה לְאַחֵר
 81 עֵרִיכְתָּהּ. מִפְּרִשְׁתָּ הַגְמָרָא אֶת דְּבַרִּי הַבְּרִייתָא: הַבְּרִייתָא אֶתְנָן
 82 וְאֶתְנָן לְפָרֵשׁ אֶת שִׁטַּת תְּנָא קָמָא שְׁאִסֵּר לָלוֹשׁ בֵּין וְשִׁמְן וְדִבְשָׁה,
 83 וְבֹאֵה הַבְּרִייתָא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׁאֵף שֶׁסָּבַר תְּנָא קָמָא שְׁאִין לְשִׁין בְּמִי
 84 פִירוֹת מוֹדָה הוּא שְׁמִקְטָפִין בָּהֶם, מִשּׁוּם שְׁבִשְׁעוֹר מוֹעֵט כּוֹזָה אֵינִם
 85 מְחִמִּיצִים אֶת הָעִיסָה.
 86 הַבְּרִייתָא מְבִיאָה שִׁטָּה נּוֹסֶפֶת בּוֹ: וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, אֶת שְׁלִשִּׁין בּוֹ
 87 – רַק מִשְׁקָה שְׁמוֹתֵר לָלוֹשׁ בּוֹ אֶת הָעִיסָה, וְהִינוּ מִים, מְקַטְפִּין בּוֹ,
 88 וְאֶת שְׁאִין לְשִׁין בּוֹ – אֲבָל מִשְׁקָה שְׁאִסֵּר לָלוֹשׁ בּוֹ, כְּגוֹן יֵין שְׁמֵן
 89 וְדִבְשָׁה, אֵף אֵין מְקַטְפִּין בּוֹ, שְׁאֵף בְּשִׁיעוֹר מוֹעֵט זֶה מְחִמִּיצִים הֵם אֶת
 90 הָעִיסָה. מִסִּימַת הַבְּרִייתָא: וְשִׁין – וְהִכֵּל מוֹדֵר שְׁאִין לְשִׁין בְּפֶסַח
 91 אֶת הָעִיסָה בְּפִשְׁרֵין – בְּמִים חֲמִים בְּמִקְצָה, מִשּׁוּם שְׁחָם מִמְהַרֵּים
 92 לְהַחֲמִיץ.
 93 וְעַל כֵּל פְּנִים נִמְצָא שִׁישׁ סְתִירָה בֵּין הַבְּרִייתוֹת, שְׁבַבְרִיתָא זֶה
 94 מְבֹאֵר שֶׁלְּדַבְרֵי רַבִּי עֲקִיבָא מוֹתֵר לָלוֹשׁ אֶת הַמַּצָּה בֵּין וְשִׁמְן
 95 וְדִבְשָׁה אֵף לְכַתְּחִילָה, וְאֵילוּ בְּבִרְיָתָא הַקּוֹדֶמֶת דִּרְשׁ רַבִּי עֲקִיבָא
 96 מִלָּחֶם עֹנִי שִׁישׁ לְמַעַט עִיסָה שְׁנִילוּשָׁה בֵּין וְשִׁמְן וְדִבְשָׁה.
 97 הַגְמָרָא מַחֲלֶקֶת בֵּין מַצָּה מְצוּרָה לְמַצָּה טַחֵם. מִתְרַצָּה הַגְמָרָא: לֹא
 98 קִשְׁיָא – אֵין זֶה קוּשִׁיָּא, וְאֵין מִתְרִירָה בֵּין הַבְּרִייתוֹת, הָא – בְּרִייתָא זֶה,
 99 הָרִאשׁוֹנָה, שְׁבַה דִּרְשׁ רַבִּי עֲקִיבָא מִלָּחֶם עֹנִי לְמַעַט מַצָּה
 100 שְׁנִילוּשָׁה בֵּין שְׁמֵן וְדִבְשָׁה, הִינוּ רַק בְּלִיל יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח,
 101 שִׁישׁ בּוֹ מְצוֹת עֲשָׂה שֶׁל אֲכִילַת כִּיּוֹת מַצָּה, וְאֵין יוֹצֵאִים יְדֵי חוּבָת
 102 מַצָּה זֶה אֵלֹא בְּלָחֶם עֹנִי בְּלִבֵּר, וְלֹא בְּמַצָּה עֲשִׂירָה. וְהָא – בְּרִייתָא
 103 זֶה, הַשְּׁנִיָּה, בְּהַ מְסוּפֵר שְׂרָבִי עֲקִיבָא לֹשׁ אֶת הָעִיסָה בֵּין וְשִׁמְן
 104 וְדִבְשָׁה, הִיא בֵּין טוֹב שְׁנֵי שֶׁל פֶּסַח, שְׁאֲכִילַת מַצָּה בּוֹ אֵינָה חוּבָה
 105 אֲלֹא רְשׁוּת.
 106 הַגְמָרָא מְבִיאָה הוֹכַחָה לְחִילּוּק זֶה: בְּרִאשְׁמֵר לָהּ – וְכִמּוֹ שְׁאִמֵּר לָהֶם
 107 רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְבִנָּה וְלִבְנֵיהֶם, יוֹמָא קָמָא לֹא תִלְוִשׁוּ לִי בְּחֻלְכָּא – בְּיוֹם
 108 טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, שְׁצִירָךְ לְאֲכֹל מַצָּת מַצּוּה, אֵל תִּלְוִשׁ לִי אֶת
 109 הַמַּצָּה בְּחֻלָּב, שֶׁכֵּן מַצָּה עֲשִׂירָה הִיא, וְאֵין יוֹצֵאִים בָּהּ יְדֵי חוּבָת
 110 מַצָּה, אֲבָל מְבָאֵן וְאֵילָהּ, בְּשֹׂאֵר יִמֵּי הַפֶּסַח, לָלוֹשׁ לִי אֶת הָעִיסָה
 111 בְּחֻלְכָּא וְבְּחֻלָּב, מִשּׁוּם שְׁאִין בָּהֶם חִיּוּב אֲכִילַת מַצָּה, וְכַדְבְּרֵי רַבִּי
 112 עֲקִיבָא שְׁמֵי פִירוֹת אֵינִם מִמְהַרֵּים לְהַחֲמִיץ וְמוֹתֵר לָלוֹשׁ בָּהֶם אֵף
 113 לְכַתְּחִילָה.
 114 הַגְמָרָא תַּמְהָה עֵתָה עַל הַנְּהַגָה זֶה שֶׁל רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, לָלוֹשׁ אֶת הַמַּצָּה
 115 בְּחֻלָּב. מִקְשָׁה הַגְמָרָא: כִּיצַד הוֹרָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ לְבָנוֹ לָלוֹשׁ אֶת
 116 מְצוֹתָיו בְּחֻלָּב, וְהִתְנַיָּא – וְהִרִי שְׁנִינוּ בְּבִרְיָתָא, אֵין לְשִׁין אֶת הָעִיסָה
 117 בְּחֻלָּב, אֵף בְּשֹׂאֵר יְמֵי הַשָּׁנָה, וְאֵם לֹשׁ אוֹתָהּ בְּחֻלָּב, כִּל הַפֶּסַח
 118 שְׁנִיאוּתָהּ מִמְנָה אֲסוּרָה בְּאֲכִילָהּ, מִכֵּן הִתְנָא עֲבִידָה – מִחֲשָׁשׁ שְׁמָא
 119 יִשְׁכַּחוּ שְׁנִילוּשׁ בְּחֻלָּב וְיִבְאוּ לְאֲכֹלָהּ עִם בִּשָּׂר, וְעַל כֵּן אֲסוּרָה
 120 חֻכְמִים בְּאֲכִילָהּ לְגַמְרִי.

1 הָאוֹכֵל בְּכֹל בְּיוֹם הַפֶּסַחִים בְּשׁוּגָה, שְׁטוּר מִקְרָבֵן חֲטָאֵת שֶׁל אֲכִילַת
 2 יוֹם הַכִּיפּוּרִים, מִשּׁוּם שֶׁתְּחִילָה חָל אִיסוּר נְבִילָה עַל חֲתִיכָה זֶה,
 3 וְאַחֵר כֵּךְ, כְּשֶׁנִּכְנַס יוֹם הַכִּיפּוּרִים, אֵין אִיסוּר יוֹם הַכִּיפּוּרִים חָל עַל
 4 אִיסוּר נְבִילָה. אֲבָל לְדַעַת חֻכְמִים הַחֲלוּקִים עַל רַבִּי שְׁמַעוֹן, אִיסוּר
 5 כּוֹלֵל חָל עַל אִיסוּר שְׁקָדִים לוֹ, כְּלוּמָר, אִם הָאִיסוּר הַשְּׁנִי כּוֹלֵל
 6 חֲתִיכוֹת נּוֹסֶפֶת שֶׁלֹּא נִאֲסָרוּ בְּאִיסוּר הָרִאשׁוֹן, מִתּוֹךְ שְׁהָאִיסוּר חָל
 7 עַל הַחֲתִיכוֹת הַנּוֹסֶפֶת, הִרִי הוּא חָל גַּם עַל אוֹתָהּ חֲתִיכָה שְׁכַבֵּר
 8 נִאֲסָרָה בְּאִיסוּר הָרִאשׁוֹן, וְלִפְיָךְ הָאוֹכֵל נְבִילָה בְּיוֹם הַכִּיפּוּרִים
 9 חֵיב, שֶׁכֵּן מִתּוֹךְ שִׁיּוֹם הַכִּיפּוּרִים אוֹסֵר בְּאֲכִילָהּ אֶת כָּל הַמֵּאכֵלִים
 10 שְׁבַעוֹלֶם, הִרִי הוּא אוֹסֵר אֵף אֶת הַנְּבִילָה, וְלִשְׁטִיתָם הוּא הִדִּין
 11 לְחַמֵּץ שֶׁל טַבֵּל, שֶׁמִּתּוֹךְ שְׁאִיסוּר חֲמֵץ אוֹסֵר כָּל חֲמֵץ שְׁבַעוֹלֶם,
 12 הִרִי זֶה אוֹסֵר גַּם אֶת הַחֲמֵץ שֶׁל טַבֵּל, וְכִין שִׁישׁ בּוֹ אִיסוּר חֲמֵץ
 13 אֲדָם יוֹצֵא בּוֹ יְדֵי חוּבָתוֹ בְּפֶסַח.
 14 הַגְמָרָא מְבִיאָה בִּיאוּר אַחֵר בְּדַבְרֵי הַבְּרִייתָא: רַבִּינָא אָמַר, אֶפִּילוּ
 15 תִּמְכָּא – יִכּוֹל אֶתָּה לְוֹמַר שֶׁהַבְּרִייתָא שְׁנִיָּה אֶפִּילוּ בְּשִׁיטָּת רַבִּינָא,
 16 הַסּוֹבְרִים שְׁאִיסוּר חֲמֵץ חָל עַל טַבֵּל, וְכוּנֶת הַבְּרִייתָא לְוֹמַר שְׁאִין
 17 יוֹצֵאִים יְדֵי מַצָּה אֲלֹא בְּמִי שְׁאֵם נִתְחַמֵּץ יִהְיֶה אִיסוּרוֹ מִשּׁוּם כֵּל
 18 הַתֹּאכֵל חֲמֵץ בְּלִבֵּר, יֵצֵא טַבֵּל זֶה שְׁאֵם נִתְחַמֵּץ אֵין אִיסוּרוֹ מִשּׁוּם כֵּל
 19 הַתֹּאכֵל חֲמֵץ בְּלִבֵּר, אֵלֹא אֵף מִשּׁוּם כֵּל הַתֹּאכֵל טַבֵּל.
 20 דּוּחָה הַגְמָרָא תִּירֵץ זֶה: מִידִּי וְכוּ' – בֵּל תֹּאכֵל חֲמֵץ בְּלִבֵּר בְּתִיב
 21 בְּתוֹרָה, כִּדִּי שֶׁתִּלְמַד שְׁיוּצָאִים דּוּקָא בְּמַצָּה שִׁישׁ בְּחִימוּצָה רַק
 22 אִיסוּר חֲמֵץ, וְהִרִי מִשְׁמַעוֹת הַפֶּסּוּק אֵין שְׁיוּצָאִים בְּכָל מַצָּה
 23 שִׁיכּוּלָה לְבֹאֵר לִידֵי אִיסוּר חֲמֵץ, וְאֵף אֵם יֵשׁ בָּהּ אִיסוּרִים נּוֹסֶפִים.
 24 מִסִּיקָה הַגְמָרָא: אֵלֹא מְחִינְוִתָא וְכוּ' – דְּבַר בְּרוּר הוּא שִׁישׁ לִישֵׁב אֶת
 25 הַבְּרִייתָא בְּתִירִצוֹ דְּרַבִּי שְׁשֵׁת, שֶׁהַבְּרִייתָא סוֹבֵרֶת כְּרַבִּי שְׁמַעוֹן,
 26 שְׁאִין אִיסוּר חָל עַל אִיסוּר, וּמִמִּילָא לֹא חָל אִיסוּר חֲמֵץ עַל אִיסוּר
 27 טַבֵּל, וְלִכְךָ גַּם אֵין יוֹצֵאִים בּוֹ יְדֵי חוּבָת מַצָּה.
 28 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנַתָּנוּ שְׁאִין יוֹצֵאִים בְּמַצָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי מַחוּץ
 29 לִירוּשָׁלַיִם, מִשּׁוּם שְׁהִיא אֲסוּרָה בְּאֲכִילָהּ. הַבְּרִייתָא שְׁלַפְנִינוּ דְּנָה
 30 הָאֵם יוֹצֵאִים מִבְּנֵת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלַיִם: תְּנִי רַבִּינָא בְּבִרְיָתָא,
 31 יִכּוֹל הִיית לְוֹמַר שְׁיוּצָא אֲרֵם יְדֵי חוּבָתוֹ בְּמַצָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי
 32 כְּשֹׂאכּוּלָה בְּיְרוּשָׁלַיִם, תִּלְמַד לְוִיָּר – לִכְךָ נִאֲמַר בְּפֶסּוּק (דְּבָרִים טו ז א)
 33 'שְׁבַעַת יָמִים תֹּאכֵל עָלָיו מְצוֹת לְחֶם עֹנִי', וְיֵשׁ לְדַרְשׁוֹ זֹאת כִּאֵילוּ
 34 נִכְתָּב 'לְחֶם אוֹנִי' בְּאֵלֶיךָ, מִלְשׁוֹן אֲנִינוּת וְצַעַר, לְלַמֵּד שֶׁרַק מִזֶּה
 35 שְׁנֵאֲכֵל – מִין מַצָּה שְׁמוֹתֵר לְאֲכֹלָהּ בְּאֲנִינוּת, נִתֵּן לְקִיּוֹם בּוֹ מְצוֹת
 36 אֲכִילַת מַצָּה, יֵצֵא מִכָּל מְצוֹת אֵלֹא זֶה – מַצָּת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, שְׁאֵינוּ
 37 מְאָכֵל וְשֹׂאֲסוֹר לְאֲכֹלָהּ בְּאֲנִינוּת אֵלֹא רַק בְּשִׁמְחָה, וְלִכֵּן אֵין יוֹצֵאִים
 38 בּוֹ יְדֵי חוּבָת מַצָּה, דְּכָרִי רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי.
 39 רַבִּי עֲקִיבָא חוֹלֵק וְאוֹמֵר, כִּין שְׁנִאֲמַר בְּתוֹרָה מְצוֹת מְצוֹת פַּעֲמִים
 40 רְבוּת, רִבְּהָ הַכְּתוּב בְּכָךְ שְׁאֵף מַצָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנֵי שְׁאֵינָה נִאֲכַלַּת
 41 בְּאֲנִינוּת, יוֹצֵא בָּהּ יְדֵי חוּבָתוֹ. מִבְּאֵר רַבִּי עֲקִיבָא אֶת דְּבָרָיו: אֵם כֵּן,
 42 שְׁאִין הַפֶּסּוּק בֹּא לְמַעַט מַצָּת מַעֲשֵׂר שְׁנֵי, מִזֶּה תִּלְמַד לְוִיָּר – מַה
 43 בָּאֵה הַתּוֹרָה לְלַמְּדֵנוּ בְּכָךְ שֶׁכְּתוּבָה לְשׁוֹן 'לְחֶם עֹנִי'. הַתּוֹרָה לִימּוּדָה
 44 בְּכָךְ שְׁאִין יוֹצֵאִים יְדֵי חוּבָה רַק בְּעִיסָה שְׁנִילוּשָׁה בְּמִים, שְׁוֹזֵה דֶּרֶךְ
 45 עֲשִׂיוֹת, פֶּרֶט וְכוּ' – לְמַעַט לְעִיסָה שְׁנִילוּשָׁה בֵּין וְשִׁמְן וְדִבְשָׁה, שְׁוֹזֵה דֶּרֶךְ
 46 עֲשִׂיוֹת וְאֵין זֶה 'לְחֶם עֹנִי', וְאֵין יוֹצֵאִים בָּהּ יְדֵי חוּבָת מַצָּת מַצּוּה.
 47 עֵתָה מְבַרֵּרֶת הַגְמָרָא מַדּוּ טַעַם מִחְלוקָתָם שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי
 48 וְרַבִּי עֲקִיבָא. שְׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא: מֵאֵי מַעֲשָׂא – מַדּוּ טַעַמוֹ דְּרַבִּי עֲקִיבָא,
 49 שְׁאֵינוּ מַמַּעַט מִלָּחֶם עֹנִי לְחֶם שְׁנֵאֲכֵל בְּאֲנִינוּת, כִּפִּי שְׁדַרְשׁ רַבִּי
 50 יוֹסִי הַגִּלְלִי.
 51 מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: סוֹבֵר רַבִּי עֲקִיבָא, מִי וְכוּ' בְּתִיב 'לְחֶם עֹנִי',
 52 בּוֹאִי, כְּכִדִּי שְׁנִדְרָשְׁנוּ בְּמִשְׁמַעוֹת 'אוֹנִי' וְכוּ' – הֵלֵךְ 'לְחֶם עֹנִי'
 53 בְּתִיב בִּלְאִי וְכוּ', וְנִתֵּן לְדַרְשׁוֹ אִינִי כִּאֵילוּ נִאֲמַר 'לְחֶם עֹנִי', וְהִינוּ
 54 לָחֶם שֶׁל עֲנִיִּים, לְמַעַט מַצָּה עֲשִׂירָה.
 55 מִמְשִׁיכָה הַגְמָרָא וּמִפְּרִשְׁתָּהּ אֶת טַעַמוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי: וְאֵילוּ
 56 רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי סָבַר, שְׁאֵף שְׁכוּתֵבִים 'עֹנִי' לֵלֵא וְכוּ', אֵךְ מִכָּל
 57 מְקוֹם מִי קְרִינָן – וְכִי קוּרָאִים זֹאת 'עֹנִי', הֵלֵךְ 'עֹנִי' קְרִינָן, כְּלוּמָר,
 58 שְׁלִפִי מִסּוֹרֶת קְרִיאתוֹ קוּרִים זֹאת 'עֹנִי' וְלֹא 'עֹנִי', וְלִכֵּן יֵשׁ לְדַרְשׁוֹ
 59 זֹאת כִּאֵילוּ נִאֲמַר 'אוֹנִי', וּבְמִשְׁמַעוֹת שֶׁל אֲנִינוּת.
 60 הַגְמָרָא חוֹזֵר לְפָרֵשׁ אֶת דְּבַרִּי רַבִּי עֲקִיבָא: וְרַבִּי עֲקִיבָא סוֹבֵר, הֵאֵי

פסחים. פרק שני - כל שעה דף לו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) קפג רש"י

האובל נבילה ביום הכפורים — שוגג. פטור — מחטאת, דאין איסור יום הכפורים חל על איסור נבילה, ואם בו ביום נתבלה — אפילו הכי היתה אסורה קודם יום הכפורים, משום אבר מן החי. מדי בלבל בתיב — קרא משמע, דכל מי שאיסור חמץ נהוג בו, אתה יוצא בו משום מצה. מי שנאכל באנינות — שמונה לאוכלו כשהוא אונן, דרש ביה "לחם אוני", ומעשר שני אינו נאכל באנינות, דכתיב (דברים כג): לא אכלתי באוני ממנו. מי כתיב עני — בריהו, דתשמע מיניה אוני. שענין עליו דברים — שגומרים עליו את ההלל, ואומרים עליו הגדה. אין לשון את העיסה — של מצות בין ושמן ודבש — מפני שקרובה וממהרת להחמיץ, ואין אדם יכול לשמרה. לפיכך, אם לש — תשרף מיד. ובמועד קאמר, ולא ביום טוב. דהבשרה שלא לצורך היא. (ולרבי יוחנן) דאמר לעיל: מי פירות אין מתמיצין — לא קשיא הך, דאיהו "אין חייבין על חימוצו כרת" קאמר, ולא הוי חמץ גמור, אלא חמץ נוקשה הוי — כלומר רע, ואותו חמיץ הן ממחרין להחמיץ, ואי אפשר לשומרו. והכמים אומרים תאכל — דקסברי אפשר לשומרה. ודא לא גרסין מיד — דמשנאפה לו תחמיץ. שכתי היתה — שבייתי היתה, רגל פסח אחד אצל רבי אליעזר ורבי יהושע. מקפפין — טחון פניה לאחר עריכתה. פושרין — ממחרין להחמיץ. יום ראשון — לילה הראשון, שהמצה חובה, בעינן "לחם עוני". אין לשון עיסה בחלב — כל ימות השנה, שלא יאכל בשר עמה. כעין תורה — מעט בעין של שור מותר לזש בחלב, דאביל ליה מיד בבת אחת, ולא משהי ליה דלינשי שנלוש בחלב. ומאי שנא פטמות — דתנן בהו דבאות מצוה, ואפילו הכי נלושת בפושרין, ומשומן שלא יחמיצו: הכי גרסינן: בהגס וריון. הם. ליתיה — לשורן במים מעט, ולכתושן במכתשת הסיר מרסקן, כדי שתהא סוללת נקיה. ליתיה ליתא בוריון — כשמביאה חור כבר היא סולת. לישא — כגון מנחת מחבת ומרחשת ומנחת מאפה תנור, שאופין אותה תחילה עשר חלות, ואחר כך פותחין אותן עד שחמורין לסלתן, כדכתיב (ויקרא כג): "פתות אותה פתים", ואחר כך נותן שמן ובוללה, ויוצק וקומץ. וכשאפאה תחילה נילושה בפושרין. ליפור על יציקה ובלילה כו' — והני במנחת מאפה תנור לאחר לישא ואפיה ופתיה נניהו. בפסוק וריוס איתא — בעורה, שהמחבת והמרחשת כלי שרת הן, וכן תנור של מקדש. וכיון דבעורה איתא — חזו לה כהנים, ומלמדין אותו להיזהר בה. ומאי שנא — שאר מנחות, דקאמר שמואל אין לותתן אותם, ממנחת העומר דתנן בה: לותתין אותה, וצוברין אותה, שיונו ממיה. ציבור שאני — מנחת העומר קרבן ציבור היא, וכל עסקן שלה נעשה על פי בית דין; קצירתה, והדיבהו שלה, וליתיה — הכל בבית דין, ובוריון דאמי. ואיכא דאמרי: צבור שאני, דהואיל וצוברין אותה — מימיה זבין ואין מתמיצין. ולאו מילתא היא. חדא, דבתוספתא קתני לה, ולא קתני וצוברין אלא ובורין. ועוד, אי איכא חקנתא בצבור — (של) חטים של מנחות נמי לילתיתו וניצבניהו. בבכורים — כגון כהן שהביאו לו חטים בכורים בירושלים. בבכורים אין נאכלין אלא בירושלים — שנאמר: "לא תוכל לאכול בשעריך" וגו', ואמר מר (מכות ז, א): "תרומת ידך" — אלו בכורים. מצה ופירור — הקישן הכתוב — "על מצות ומרורים". מרור אינו בכורים — דתנן (בכורים פרק ראשון משנה ג): אין מביאין בכורים אלא משבעה מינין, דכתיב "מאריך" — משבח ארץ, במנחות בפרק "כל קרבנות" (פד, א).

ולקמן ב"מקום שהגיה" (ג, א).
הדר

אוציא חטין ושעורין שיש במינן ביכורים — אין להקשות: אם כן נוציא כל חמשת המינין שיש במינן ביכורים. דאנו לחם בעינן, דממעטין לעיל אורז ודוחן.
א מצות מצות ריבה אפילו ביכורים נמי — תימה לרבינו יצחק: דנימא אהני ריבוי לרבות יש במינן ביכורים ואהני מיעוט למעט ביכורים ויש לומר: דסברא הוא, אי מרבין הא — מרבין נמי הא.

דאמר רבי אלעזר — נראה לרבינו יצחק: דהא **דאיצטריך** למימר כרבי אלעזר — היינו אי מחיצה לקלוט דאורייתא. אבל אי מחיצה לקלוט דרבנן — לא צריך דרבי אלעזר, דהא נאכל בכל מושבות, שיכול להוציא חוץ לירושלים ולפתור. ומידו רבי אלעזר מצי סבר: מחיצה לקלוט דרבנן, ואיצטריך קרא לנטמא, שיכול לפתור אפילו בירושלים, ואם תאמר: דהא מעשר שני נאכל בכל ערי ישראל, בנוב וגבעון, כרתן בפרק בתרא דבחים (ק"ב): באו לנוב וגבעון — ודחתו הבמות, קדשי קדשים נאכלים לפנין מן הקלעים, קדשים קלים ומעשר שני נאכלין בכל ערי ישראל. ולקמן חשבין הא "נאכלין בכל מושבות" גבי הלכות תודה וריקני נזיר, דקאמר ריש לקיש: הלכות תודה וריקני נזיר נאכלין בנוב וגבעון, ולכן מפיך לזו מקרא אחרינא מ"דשומרתם" ולא מצי מפיך לזו מ"בכל מושבותיכם", וביכורים נמי נאכלין בנוב וגבעון ובכל ערי ישראל, דמאי שנא? ודחי ממעטין לזו מ"בכל מושבותיכם"? ויש לומר: דהכא לא ממעטין לזו מ"בכל מושבותיכם" אלא לזמן בית עולמים, ולא לזמן נוב וגבעון. ולקמן, גבי הלכות תודה וריקני נזיר — איצטריך למידרש מ"דשומרתם" לזמן נוב וגבעון, ולא לזמן בית עולמים.

מאן שמעת ליה דאמר מעשר שני נפיק ביה רבי עקיבא — אף על גב דכמה תנאי דרש מסורת ולא מקרא, ולדידוהו נפיק במעשר שני, דלא דרשין אוני — מכל מקום, אף על גב דסבירא ליה דמסורת עיקר — א"א דלא דרש המקרא לשום דרשה.

ורבי יוסי הגלילי תיפוק ליה שאין נאכלין לאונן — ואם תאמר: לרבי יוסי הגלילי, מעשר שני תיפוק ליה מ"בכל מושבותיכם" כדור ביכורים? ויש לומר: דאי לאו עוני — דהא אמינא דמושבותיכם אתא דוקא לביכורים. אבל מעשר שני שיכול להיות לו היתר בכל מושבות, אם נטמא כרבי אלעזר — הוה אמינא מצות מצות ריבה.

מה תרומה מותרת לאונן אף ביכורים — תימה לרבינו יצחק, דבפרק בתרא דמכות (י"ז): קתני: "ותרומת ידך" — אלו הביכורים. אמר רבי שמעון: וכי מה בא זה ללמדך? אם לאכלן חוץ לחומה, פירוש: דכתיב בירשא דקרא "לא תוכל לאכול בשעריך" — קל דחומר ממעשר הקל, וכו' והשתא נימא דאיצטריך קרא, דאי לאו קרא —

למלף ממעשר טפי, לפי ששניין ענין אחד הן, ששניין טעונן קריאה והבאת מקום.

פרט לחלוט — משמע דחלוט הוי לחם, אלא דלא הוי לחם עוני. והא דאמרין בסמוך: מאי חלות הבסרת — חלוט של בעלי בתים, משמע דלא הוי לחם, מדפרש מן החלה. לקמן מיירי בבבליהו רכה כמו שאפרש לפניי. אין נמי: הכא בדדודר אפייה בתנור. אך קשה, דאמרין ב"החולץ" (יבמות מ"א): אף על גב דחלוטיה מעיקרא, כיון דהדר ואפייה בתנור או באילפס — לחם קריין ביה, ואדם יוצא ידי חובתו בפסחו ואומר רבינו תם: דההם נמי מיירי בבבליהו רכה. דקדם אפייה לאו לחם הוא כלל, ואחר אפייתו דהא דחשיב לחם. וחשיב נמי לחם עוני, כיון שבבבליהו רכה.

הדר ביה רבי עקיבא — מוזק הקישא דמצה ומורור, וילף ביכורים מ"בכל מושבותיכם".
אף מעשר שני — בירושלים, הואיל ואינו נאכל בכל מושבות, מעתה, משהביאו לירושלים — שוב אינו יכול לחלל לאכול בחוץ, כדאמרין במסכת מכות (כ"א): מחיצה לקלוט מדרבנן, דמשקלטהו מחיצות — שוב אינו נפדה. **כרבי אליעזר** — דאם נטמא פורין אותו ואוכלין אותו בכל מקום. הלכך, כי לא נטמא נמי, ולא נפדה — נפיק ביה, **שאנו** — כשלא תוכל לאכול, כגון זה שניטמא — "ונתת בבסוף". מאן שמעת ליה ב' רבי עקיבא — לעיל, בברייתא קמייתא, וקממעט לזו לביכורים מ"בכל מושבותיכם", ולא מהקיש מצה ומורור.

ורבי יוסי — למה ליה למלף ביכורים מ"בכל מושבותיכם"? תיפוק ליה מ"לחם עוני", מדיכא דנפקא ליה מעשר שני, בשלמא רבי עקיבא — לא פירש אוני. ואמר רב — במסכת מכות (י"ז), אלו ביכורים — דכתיב בהו יד, "ולקח הכהן הטנא מידך" (דברים כו). תרומה מותרת לאונן — ביבמות ב"הערל" נפקא לן מ"זכר וז' יתירתא, וזות אמרת לך ולא אנינות. הכי גרסינן: שמחה בתיב בהו "ושמחה בכל הטוב" זמן שמחה. בזמן קצירה ולקטיה, שאדם לוקט תבואתו ולבו שמות, הצריכו הכתוב קריה "דארמי אובד אביו". מעצרת — דתנן במנחות (סח"ב): אין מביאין ביכורים קודם לעצרת, ששתי הלחם של עצרת מתירין הבאת ביכורין, דביכורים אקרו, דכתיב: "וביום הביכורים בהקריבכם מנחה חדשה" וגו'. ועד הנין — שבתוך הזמן הזה זמן לקטיה, ושמן במעשיו. מהנין ועד חנוכה — אינו זמן שמחה, ואינו קורא. ומחנכה ואילך אינו זמן הבאה, ותינא בספרי: "אשר תביא מארצך" — כל זמן שמצוין על פני ארצך, שלא כלו ליה מן השדה. הלוי — אישקלדייר, וחשיבות הוא. **אשישה** — גלוסקה גדולה. הוראה — שגטל כל הדרה, ועד הנין פת קיבר. של שלמה — שהיה מעונג, כלומר: סלת נקידה. **גרמא דחמרא** — איפה של יין. וכמה

ביכורים מותר לאונן. ורבי שמעון, נהי דהיקיש לית ליה שמחה מיהא מכתב פתיבא בהו, דכתיב "ושמחת בכל הטוב"! והוא לזמן שמחה הוא דאתא, דתנן: **מעצרת ועד החג** — מביא וקורא, מהחג ועד חנוכה — מביא ואינו קורא. תנו רבנן: "לחם עני" — פרט לחלוט ולאשישה. יכול לא יצא אדם ידי חובתו אלא בפת הדראה — תלמוד לומר: "מצות מצות" — ריבה, ואפילו כמצות של שלמה. אם כן מה תלמוד לומר: "לחם עוני" — פרט לחלוט ולאשישה. ומאי משמע דהאי אשישה לישנא דחשיבותא — דכתיב: "והחללק לכל העם לכל לב ללחם המון ישראל למאיש ועד אשה לאיש חלת לחם אחת ואשפר אחד ואשישה אחת וגו'". ואמר רב חנן בר אבא: "אשפר" — אחד משישה בפר, "אשישה" — אחד משישה באיפה. ופליגא דשמואל, דאמר שמואל: אשישה — גרמא דחמרא, דכתיב: "ואהבי אשישי ענבים". תנו רבנן: אין אופין פת עבה ביום טוב בפסח, דכרי בית שמאי, ובית

השטא נימא דאיצטריך קרא, דאי לאו קרא —

למלף ממעשר טפי, לפי ששניין ענין אחד הן, ששניין טעונן קריאה והבאת מקום.

פרט לחלוט — משמע דחלוט הוי לחם, אלא דלא הוי לחם עוני. והא דאמרין בסמוך: מאי חלות הבסרת — חלוט של בעלי בתים, משמע דלא הוי לחם, מדפרש מן החלה. לקמן מיירי בבבליהו רכה כמו שאפרש לפניי. אין נמי: הכא בדדודר אפייה בתנור. אך קשה, דאמרין ב"החולץ" (יבמות מ"א): אף על גב דחלוטיה מעיקרא, כיון דהדר ואפייה בתנור או באילפס — לחם קריין ביה, ואדם יוצא ידי חובתו בפסחו ואומר רבינו תם: דההם נמי מיירי בבבליהו רכה. דקדם אפייה לאו לחם הוא כלל, ואחר אפייתו דהא דחשיב לחם. וחשיב נמי לחם עוני, כיון שבבבליהו רכה.

פסחים דף לו עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום ראשון) קפה

ואוציא מכלל זה חזקין ושעורין, שיש במזין ביכורים, וממילא נאמר
שלא יצאו ידי חובת מצה אלא בכוסמין שיפון ושיבולת שועל
שאין מביאים מהם ביכורים. מבארת הגמרא: תלמוד לומר – לכך
נאמר בפסוקים 'מצות' 'מצות' פעמים רבות, ובכך ריבה הכתוב גם
מצות של חטים ושעורים, שאף שיש במזין ביכורים יוצא בהם ידי
חובתו.
מקשה הגמרא: אי – אם סובר רבי עקיבא שבכך שנאמר 'מצות'
'מצות' ריבה הכתוב אף מצה של חיטה ושעורה ואף שיש במזין
ביכורים, אם כן נלמד מריבוי זה שאפילו במצה של ביכורים ממש,
גמי – גם כן יוצא בה ידי חובתו.
מסיקה הגמרא: אכן הדר ביה – ו-חור בן רבי עקיבא ממה שמיעט
מצת ביכורים מהיקש מצה למרור, והודה לרבי יוסי הגלילי שיש
למעטה מ'בכל מושבותיכם'.
הגמרא מוכיחה מברייטא כתיב: וזה דתניא בברייטא, וכול היית
לומר שיש אדם ידי חובתו במצת ביכורים, תלמוד לומר – לכך
נאמר בפסוק (שמות יב כ) 'בכל מושבותיכם תאכלו מצות', ללמד
שאין יוצאים ידי חובת מצה אלא במצה הנאכלת בכל מושבות
ו-בכל מקום, ויצאו מכלל זה ביכורים, שאין נאכלין בכל מושבות,
אף בירושלים בלבד, שאין יוצאים בהם ידי חובת מצה. מבררת
הברייטא: וכול היית לומר שאין מוציא – ממעט מ'בכל
מושבותיכם' אף מעשר שני בירושלים, שאין יוצאים בו ידי חובת
מצה, שאף הוא אינו נאכל בכל מושבות אלא בירושלים בלבד,
ואין להתירו בכל מושבות על ידי פריה, שכן לאחר שנכנס לתוך
ירושלים שוב אי אפשר לפדותו. מבארת הברייטא: תלמוד לומר –
לכך נאמר בתורה פעמים רבות 'מצות' 'מצות', ובכך ריבה הכתוב
שיוצא ידי חובתו אף במצת מעשר שני בירושלים.
שואלת הגמרא: ומה ראית לרבות מ'מצות מצות' מצת מעשר שני,
והוציא – ולמעט מ'בכל מושבותיכם' מצת ביכורים, ומדוע לא
נאמר בהיפך, ש'מצות מצות' בא לרבות ביכורים, ובכל
מושבותיכם' ממעט מצת מעשר שני.
משיבה הגמרא: מרבה אני מעשר שני, שיוצאים בו ידי חובת מצה,
משום שיש לו היתר אכילה בכל מושבות באופן מסוים, ודבריו
דרבי (אליעזר) [אלעזר], כמו שיבואר בסמוך, ומוציא אני – וממעט
אני את הביכורים, משום שאין להן היתר אכילה בכל מושבות כלל,
ולעולם אין הם נאכלים אלא רק בירושלים.
מפרשת הגמרא: דאמר רבי (אליעזר) [אלעזר], מנין למעשר שני
שנמא, שפזרין אותו אפילו בירושלים, כלומר שאף סתם מעשר
שני אסור לפדותו בתוך ירושלים, מכל מקום אם נטמא ונאסר
באכילה, פודין אותו אפילו בירושלים, תלמוד לומר – לכך נאמר
לגבי מעשר שני (דברים יד כד-כה) 'וכי ירבה ממך הדרך כי לא תוכל
שאטו וגו' ונתתה בכסף וצרת הכסף בדרך והלכת אל המקום אשר
יבחר ה' אלהיך בו, ופשט הפסוק עוסק במעשר שני הנמצא רחוק
מירושלים וקשה לו לנושא לירושלים, שיכול לחללו על כסף
ויקח את הכסף לירושלים ויקנה בכסף מאכלים אחרים ויאכלם
בקדושת מעשר שני. אמנם לרבי אלעזר יש לדרוש זאת באופן
נוסף, והיינו שאין 'שאט' האמור בפסוק כאן אלא מלשון אכילה,
כמו שנאמר לגבי יוסף ואחיו (בראשית מג לד) 'וישא משאת מאת בניו',
כלומר, שנתן יוסף לאחיו מנות לאכילה, ולפי זה נדרש הכתוב 'כי
לא תוכל שאטו' שאין הוא יכול לאכול את המעשר שני מחמת
שנטמא, והתירה לו התורה לפדותו אפילו בתוך ירושלים. ועל כל
פנים, נמצא שאף במעשר שני בירושלים יש אפשרות מסוימת
שיוכלו לחללו ולאכול בכל מושבות, ועל כן העמידה הברייטא
את הריבוי של 'מצות' 'מצות' על מצת מעשר שני, ואפילו שעתה
לא נטמא המעשר שני ואי אפשר לפדותו, מכל מקום כיון שיש
אפשרות שיטמא ואז יפדוהו ויאכלוהו בכל מושבות, אין ממעטים
אותו מ'בכל מושבותיכם'.
הגמרא מסיימת את ראייתה שרבי עקיבא חזר בו מההיקש של
מצה למרור, והודה לרבי יוסי הגלילי ששמעט את הביכורים
מ'בכל מושבותיכם'. מוכיחה הגמרא: הרי בברייטא זו מבואר
שיוצאים ידי חובת מצת מצה במצה של מעשר שני, ופאן שמעט

ליה דאמר כמעשר שני נפיק ביה – ומי הוא התנא ששמענו שהוא
סובר שיוצאים ידי חובה במצת מעשר שני בירושלים, הלא רבי
עקיבא הוא, שאמר בברייטא לעיל (ע"א) שיוצאים במצת מעשר
שני, ונחלק על רבי יוסי הגלילי הממעט מצת מעשר שני מדרשת
'אונן', והרי שברייטא זו רבי עקיבא אמרה, ושנינו בברייטא
דקמפעיט לחו – שהוא ממעט למצת ביכורים מ'בכל מושבותיכם',
ואינו ממעט אותה מחמת היקש מצה למרור, ואם כן שמע מינה –
מוכח מברייטא זו דהדר ביה – שחזר בו רבי עקיבא מההיקש
האמור, והודה לרבי יוסי הגלילי ששמעט את הביכורים מ'בכל
מושבותיכם'.
הגמרא דנה בדברי רבי יוסי הגלילי בברייטא לעיל בענין מצת
ביכורים. מקשה הגמרא: ורבי יוסי הגלילי, מדוע הוצרך למעט
מצת ביכורים מ'בכל מושבותיכם', תיפוק ליה מ'לחם עוני' – הרי
יכול הוא להוציא וללמוד דין זה מהפסוק 'לחם עוני', וכפי שדרש
פסוק זה בברייטא לעיל (ע"א) לענין מעשר שני, שנדרש כאילו
נאמר 'אונן' באלף, ובא הכתוב ללמד שאין יוצאים ידי חובת
מצה אלא דווקא בפי' – מין מצה שנאכל גם באוני' ו-באנינות, ויצא
זה (ו-ביכורים), שאין נאכל אלא בשמחה, וכמו שיבואר להלן.
מתרצת הגמרא: רבי יוסי הגלילי קבר ליה פרבי שמעון, המתיר
אכילת ביכורים לאונן, ולא ניתן למעט זאת מאוני', ולכן הוצרך
למעט ביכורים מ'בכל מושבותיכם'. ומביאה הגמרא היכן מציאנו
שכן היא דעת רבי שמעון, דתניא – שהרי כך שנינו בברייטא,
ביכורים אסורין באכילה התנאים רבי שמעון מתייר.
הגמרא מפרשת את מחלוקת התנאים בענין אכילת ביכורים
לאונן. מבררת הגמרא: מאי שמעא דרבנן – מהו טעמם של חכמים,
האוסרים ביכורים לאונן. מבארת הגמרא: משום דתניא (דברים יב יז)
לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך וגו' ותרומת דרך, ואמר מר
– ושנינו במסכת מכות (יז) בבבאור פסוק זה, 'תרומת דרך' אלו
ביכורים, ונמצא דאיתקש ו-שהוקש בפסוק זה ביכורים למעשר שני
שנוכר בתחילת הכתוב, וממילא יש ללמוד, מה מעשר שני אסור
לאונן, שנאמר (דברים כו יד) לא אכלתי באני ממנו, אף ביכורים
אסור לאונן. ואילו רבי שמעון סובר שאין להקיש ביכורים למעשר
לענין זה, משום ד'תרומת' קריניהו דתניא – שבפסוק זה התורה
מכנה את הביכורים 'תרומת דרך', ולכן דינם כ'תרומת', מה תרומה
מותרת באכילה לאונן, אף ביכורים מותר לאונן.
מקשה הגמרא: ורבי שמעון, מה דהקיש לית ליה – אף שאינו דורש
היקש זה של ביכורים למעשר שני, 'שמחה' מיהא מיתבב בתיבא
בהו – הרי מכל מקום נאמרה בביכורים לשון 'שמחה', דתניא (שם)
כא' ו'שמחה' בכל השבוע, וכיון שאנו שרוי באבילות ולא בשמחה,
יש לאסור עליו אכילת ביכורים.
מתרצת הגמרא: רבי שמעון סובר שההוא – פסוק זה של 'שמחה'
בכל השבוע' שנאמר בביכורים, לומר שמחה הוא דאמא – בא ללמד
לענין קריאת הפרשה שקורא מביא הביכורים כמבואר בכתוב (שם)
ה-ה, ומלמדינו הכתוב שאינו קורא אותה רק בזמן של שמחה,
והיינו מחוג השבועות ועד חג הסוכות, שבזמן זה האדם שמח על
קצירת ולקטת תבואתו, כמו דתניא – ששנינו במסכת ביכורים (פ"א)
מ"ח, מעצרת ועד חג – משבועות עד סוכות, מביא אדם את ביכוריו
למקדש וקורא עליהם פרשת ביכורים, שזוהו זמן שאדם לוקט
תבואתו והוא שמח במעשי, מהניא ועד חנוכה, מביא האדם
ביכורים, ואינו קורא עליהם, לפי שאין זה זמן קצירה, ואינו זמן
שמחה.
התבאר בברייטא לעיל (ע"א) שאין יוצאים במצה שנילושה במי
פירות משום שאין זה 'לחם עוני'. הברייטא שלפנינו מבארת אלו
עוד דברים התמעטו מלשון 'לחם עוני': תנו רבנן בברייטא, נאמר
בתורה (דברים יז א) 'שבעת ימים תאכל עֲלֵיו מצות לחם עני', וממה
שקראת התורה למצה 'לחם עני', למדנו למעט, פרט ללחם הלוי
– מבושל ברותחין, ולא שיש – גלוסקא גדולה, שהן חשובות ואין
לחם עוני, ואין יוצאים בהן ידי חובת מצה.
מבררת הברייטא: מאחר שהצריך הכתוב 'לחם עוני', וכול היית
לומר שיש צורך בלחם של עניות ממש, ולא יצא אדם ידי חובתו

הברייתא שביט שמאי אסרו לעשות כן דווקא בַּפֶּסַח, הלא אֶפֶּילוּ
 בְּיוֹם טוֹב אַחֵר נִמְי' – גַּם כֵּן יֵשׁ לָהֶם לֹאסוֹר זֹאת.
 משיבה הגמרא: אֵין הֵכִי נִמְי' – אֲבָן גַּם בְּשֹׁאֵר יָמִים טוֹבִים אִסְרוּ
 בֵּית שְׁמַאי לֵאפוֹת פֶּת מְרובה יוֹתֵר מִכִּפִּי צוּרָה, וְהָיָה תָנָא, בְּיוֹם
 טוֹב שֶׁל פֶּסַח קָא' – וְתָנָא זֶה, שֶׁשֶּׁנָּה אֶת הַבְּרִייתָא, עֹמֵד בְּאוֹתָהּ
 שֶׁעַד בְּיוֹם טוֹב שֶׁל פֶּסַח, וְלֹכֵן נִקְטָא אוֹפֵן זֶה, וְהוּא הִדִּין לִשְׂאֵר יָמִים
 טוֹבִים.
 הגמרא מוכיחה כדבריה מברייתא אחרת: תִּנְיָא נִמְי' הֵכִי – שְׁנִינִי
 כֵּן אִף בְּבְרִיתָא אַחֶרֶת, בֵּית שְׁמַאי אוֹמְרִים אֵין אוֹפִין פֶּת עֲקֵבָה בְּיוֹם
 טוֹב, וְבֵית הֶלֶל מְתִירִין. הִרִי שֶׁנִּחְלָקוּ בְּכָל יוֹם טוֹב, וְלֹא רַק בִּפְסַח.
 הברייתא שֶׁלפִּנֵּנוּ דִּנָּה בְּאִיסוֹר עֲשִׂיתָ מִצַּה מְצוֹיִירָת בִּפְסַח: תִּנְיָ
 רַבֵּן, יוֹצֵאֵין יְדֵי חוֹבֵת מִצַּה בִּפְסַח גַּם בְּפֶת נִקְנָה, שֶׁמִּנְפֹּה הֵיטֵב
 מְסוּבִין, ואֵין בָּהּ מְשׁוּם פֶּסוּל 'מִצַּה עֲשִׂירָה', כִּמְבוֹאֵר בְּבְרִיתָא
 לֵעִיל (ל) שֶׁהִתְרַבְּתָה מִצַּה זוּ מִ'מִּצּוֹת מִצּוֹת, וְכֵן יוֹצֵאִים יְדֵי חוֹבֵת
 בְּהֶרְרָא – פֶּת קִיבֵר הַעֲשׂוּיָה מִקְמָח גֶּס שֶׁנִּשְׁטֵל כָּל הַדֶּרֶה. וְכִמּוּ כֵן
 יוֹצֵאִים בְּדִיעֵבֵד בְּסִרְקִין הֶמְצְוִירִין – מִצּוֹת שֶׁשִׁירִטְטוּ עֲלֵיהֶן
 צִיּוּרִים בַּפֶּסַח, ואֵין בָּהֶם מְשׁוּם פֶּסוּל 'מִצַּה עֲשִׂירָה', מוֹסִיפָה
 הַבְּרִיתָא: וּמִצּוֹת מְצוֹיִירוֹת אֵלּוּ כִּשְׁרוֹת בְּדִיעֵבֵד, אֶף עַל פִּי שְׁאֶמְרוּ
 שֶׁלְכַתְּחִילָה אֵין עוֹשִׂין סִרְקִין הֶמְצְוִירִין בַּפֶּסַח, מִהֲטַעַם שִׁיבּוֹאֵר
 בִּסְמוּךְ.
 מְמַשִּׁיכָה הַבְּרִיתָא: אֶמֶר רַבִּי יְהוֹדָה, דְּכֵר זֶה שְׁאֵל בִּיתוֹס בֶּן זֻנִּין
 לְחֻכְמִים, מִפְּנֵי מָה אֶמְרוּ לְחֻכְמִים שְׁאֵין עוֹשִׂין סִרְקִין הֶמְצְוִירִין
 בַּפֶּסַח. אֶמְרוּ לוֹ חֻכְמִים, מִפְּנֵי שְׁהֶאֱשָׁה שׁוֹהָה עֲלֶיהָ (על הַמִּצְוָה)
 כִּשְׁדוּיָה עַדִּין עִיסָה, זִמָּן מְרובה, כְּדִי לִצְוֹר אֶת צוֹרְתָהּ, ואֵינָה
 מִמְהֵרָת לַחֲכִנִּסָּה לְחֹנֹר, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ הִיא מְחַמֶּצֶת.
 אֶמֶר לָהֶם בִּיתוֹס בֶּן זֻנִּין לְחֻכְמִים, אִם זֶהוּ הַחֲשֵׁשׁ, הִרִי אֶפְשָׁר
 שֶׁיַּעֲשֶׂה לְצוּרָה זוּ בְּדָפוּס, וְיִקְבְּעָהּ בְּמִצַּה בֶּין – מֵהָר, בֵּבֶת אַחַת,
 שְׁהִרִי בְּאוֹפֵן זֶה אֵין לְחֲשׂוֹשׁ שְׁמָא יִשְׁהָה בָּהּ וְתִבּוֹא לִידֵי חִימוּךְ.
 אֶמְרוּ לוֹ חֻכְמִים, הִרִי לְרוב הָאוֹפִים אֵין דְּפוֹס כּוֹז, ואִם נִתֵּר לָךְ
 לַעֲשׂוֹת כֵּן, יֹאמְרוּ הַבְּרִיּוֹת בְּתִמְחִידָה, וְכִי כָּל הַסִּרְקִין אֶסְבִּירִין וְרַק
 סִרְקִי בִּיתוֹס מוֹתֵרִין, הִרִי לוֹ יִתְּנֵן אֲדָם אֵינוֹ מִקְפִּיד כֵּךְ עַל נֹי
 וְיִסְבּוֹר מִשּׁוֹתָר לַעֲשׂוֹת אִף שֶׁלֹּא בְּדוֹפּוֹ.
 הַבְּרִיתָא מְבִיאָה חִלּוּק בֵּין סִרְקִין שֶׁל אוֹפִים לְבִין סִרְקִין שֶׁל כָּל
 אֲדָם: אֶמֶר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּר צְדוֹק, פָּעַם אַחַת נִקְנְסְתִּי אַחֵר אֶבְיָא לְבֵית
 רַבִּן גְּמִלְאֵל, וְהִכְיָאוּ לִפְנֵי סִרְקִין הֶמְצְוִירִין בַּפֶּסַח. אֶמְרִיתִי לְאִבִּי
 בְּתִמְחִידָה, אֶבְיָא, לֹא כָּךְ אֶמְרוּ חֻכְמִים, אֵין עוֹשִׂין סִרְקִין הֶמְצְוִירִין
 בַּפֶּסַח. אֶמֶר לִי – הַשִּׁיבֵנִי אֲבִי, בְּנִי, לֹא בִּסְרִיקִין שֶׁל כָּל אֲדָם אֶמְרוּ
 שְׁאֵלָה לְעֲשׂוֹתָם, כִּיֹּן חֲסִטָּם אֲדָם אֵינוֹ מִקְפִּיד כֵּךְ עַל נֹי
 הַמִּצַּה, ואֵינוֹ שׁוֹהָה זִמָּן רַב בְּצִיּוּרָה, אֶלָּא רַק בִּסְרִיקִין שֶׁל נִתְחַמֵּין
 אֶמְרוּ כֵּן, כִּיֹּן שֶׁהֵם עוֹשִׂים אוֹתָם כְּדִי לְמוֹכְרָם, וּמִקְפִּידִים עַל נֹיִים,
 וּמִתּוֹךְ כֵּךְ הֵם מְשַׁהִים אוֹתָם.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה שִׁטָּה אַחֶרֶת בְּדִבְרֵי תְּשׁוּבָתוֹ שֶׁל רַבִּי צְדוֹק: אֵיבָא
 דְּאֶמְרִי – יֵשׁ שֶׁהִבְיָאוּ מִימָרָא זוּ בְּאוֹפֵן הַפּוֹךְ מִדְּלִשׁוֹן הַקְּדוּמָת, הֵכִי
 קָאֶמֶר לִיה – כֵּךְ אִמְרוּ לוֹ רַבִּי צְדוֹק לְרַבִּי אֶלְעָזָר בְּנֹה, לֹא בִּסְרִיקִין
 שֶׁל נִתְחַמֵּין אֶמְרוּ שְׁאִסְרוּ לַעֲשׂוֹתָם, כִּיֹּן שֶׁהִתְחַמְּטוּ רַגְלִים
 וּבְקִיאִים בְּדִבְרֵי, וְיֵשׁ לָהֶם דְּפוֹסִים, ואֵין לְחֲשׂוֹשׁ שְׁמָא יִשְׁהָה בְּצִיּוֹר
 הַסִּרְקִין, אֶלָּא רַק בִּסְרִיקִין שֶׁל כָּל אֲדָם אִמְרוּ שְׁאִסְרוּ לַצִּיּוּר, מִחֲשֵׁשׁ
 שְׁמָא יִשְׁהָה בְּעֲשִׂיתָם וְיִחְמִצּוּ.
 הַבְּרִיתָא מְבִיאָה שִׁטָּה נוסֶפֶת בְּדִין סִרְקִין מְצוֹיִירִים: אֶמֶר רַבִּי
 יוֹסִי, עוֹשִׂין סִרְקִין – מוֹתֵר לַעֲשׂוֹת מִצּוֹת מְצוֹיִירוֹת, אִם הֵן בְּמִין
 רַבִּין, שֶׁהֵם דְּקִים וְקִלּוּשִׁים, ואֵינִם מִמְהֵרִים לְהַחֲמִיץ, וְאִלּוּם אֵין
 עוֹשִׂין סִרְקִין מְצוֹיִירִים בְּמִין גְּלוּסְקָאוֹת, שֶׁהֵן עֲבוֹת, שִׁמְתוֹךְ עוֹבִיִין
 הֵן מִמְהֵרֹת לְהַחֲמִיץ אִם יִשְׁתַּחֲוֶה בְּעֲשִׂיתָ צוֹרְתָן.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה עֵתָה מִשְׁנֵה הַדֶּנָּה בְּחִיּוֹב חֵלָה בְּמִינֵי בִצֵּק שׁוֹנִים,
 וְלִחְלֵן תְּדוּן הַגְּמָרָא בְּדִין בְּצִיקוֹת אֵלּוּ לַעֲנֵן קִיּוֹם מִצּוֹת מִצַּה
 בִּפְסַח: (תָּנוּ רַבָּנִין) [תָּנִן הֵתָם] – שְׁנִינִי בְּמִסְכַּת חֵלָה (פ"א מ"ד)
 הַסּוֹפְרָנִין – בְּצִיקוֹת רַכִּים הַעֲשׂוּיִים כִּסְפּוֹג, שְׁאֵינִם דְּחוּסִים הֵטֵב,
 וְהַדּוּבָשִׁין – בְּצִיקוֹת הַמְּטוּגָנִים בְּדִבְשׁ, וְאִיִּקְרִיִּין – בְּצִיקוֹת מַעֲיִסָּה
 רַכָּה מֵאֵד הַמְּטוּגָנִים בְּדִבְשׁ, וְחֵלָת הַמְּסִקָּת – חֵלָה הַעֲשׂוּיָה בְּמַחֲבָת,

וְכֵית הֶלֶל מְתִירִין לֵאפוֹת פֶּת עֵבֶד, וְהִבִּינָה עֵתָה הַגְּמָרָא שִׁפְתָּ עֵבֶד/
 הֵינִי כִפְשׁוֹטוֹ, שְׁאֵין הֵעִיסָה מְרֻדֶּדֶת הֶרְבֵּה, אֲלֵא עֵבֶד הִיא.
 מְבִרֶרֶת הַגְּמָרָא: וְכִמְהָ פֶּת עֲקֵבָה – מִדּוֹ שִׁיעוֹר עוֹבֵי הַפֶּת שֶׁהִתִּירוּ
 בֵּית הֶלֶל לֵאפוֹת בִּפְסַח, וְלֹא חֲשִׁשוּ לְחִימוּךְ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אֶמֶר
 רַב הוֹנָא, מִפְּת, שֶׁכֵּן מְצִינוּ בְּלָחֶם הַפָּנִים, שְׁאִסְרוּ לַעֲשׂוֹתוֹ חִמְךְ, וְאִף
 עַל פִּי כֵן הִיָּה עוֹבֵי דְּפִנּוּתֵינוּ מִפְּת, כִּמְשִׁמְעוֹת הַלְשׁוֹן לָחֶם פָּנִים/
 לָחֶם שִׁישׁ לוֹ פָּנִים, ואֵין פָּנִים פְּחוֹתוֹת מְעוּבֵי טַפָּח. וּמְבוֹאֵר שְׁנִיתָן
 לְשִׁמּוֹר עִיסָה שֶׁלֹּא תַחֲמִיץ, אִף שְׁעוּבִיהָ טַפָּח, אֲבָל בְּיוֹתֵר מִכֵּךְ אֵי
 אֶפְשָׁר לְשׁוֹמְרָה מִחִימוּךְ.
 רַב יוֹסֵף דּוֹחָה אֶת רֵאשִׁית רַב הוֹנָא מִלָּחֶם הַפָּנִים: מְתִקֵּין לָהּ רַב
 יוֹסֵף, הֵאֵין אֶפְשָׁר לְהִבְיָא רֵאשִׁי מִלָּחֶם הַפָּנִים לֵאפִית מִצַּה בִּפְסַח,
 וְהִרִי יֵשׁ כִּמְה סְבִירוֹת לְחַלֵּק בִּינֵיהֶם:
 א. אִם אֶמְרוּ וְהִתִּירוּ אִפִּית לָחֶם הַפָּנִים שְׁעוּבֵי טַפָּח בְּכַהֲנִים, שֶׁהֵם
 זְרִיזִין, וְנוֹהֲרִים הֵיטֵב מִחִימוּךְ, וְכִי יֹאמְרוּ כֵן גַּם בְּשֹׁאֵר בְּנֵי אָדָם
 שְׁאֵינִן זְרִיזִין.
 ב. אִם אֶמְרוּ כֵן בְּלָחֶם הַפָּנִים, שֶׁהוּא 'פֶּת עֲמִילָה' – לָחֶם שֶׁעֲמִילִים
 בּוֹ הֶרְבֵּה, שֶׁהוּא טַעוֹן שֶׁלֹּשׁ מֵאוֹת שְׁפָשְׁפִים בִּיד, וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת
 בְּעִיטוֹת אֲגָרוֹךְ, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ אֵינוֹ מִמְהָר לְהַחֲמִיץ, וְכִי יֹאמְרוּ כֵן גַּם
 בְּסִתָּם מִצַּה שֶׁהִיא פֶּת שְׁאֵינִי עֲמִילָה – לָחֶם שֶׁלֹּא עֲמִיל בּוֹ הֶרְבֵּה,
 וּמִמְהָר יוֹתֵר לְהַחֲמִיץ.
 ג. אִם אֶמְרוּ כֵן בְּלָחֶם הַפָּנִים, שֶׁצִּירִךְ לְהִיָּת נֶאֱפָה כֶּאֱשׁ שֶׁל עֲצִים
 יִבְשִׁין שְׁחוּמִים רַב, וְכִי יֹאמְרוּ כֵן גַּם בְּסִתָּם מִצַּה שִׁיכּוּלָה לְהִיָּת
 נֶאֱפָתִית גַּם בְּעֲצִים לָחֶם, שְׁאֵין חוּמֵם רַב כֵּל כֵּךְ, וְהִיא עֲלוּלָה יוֹתֵר
 לְבֹא לִידֵי חִימוּךְ.
 ד. אִם אֶמְרוּ כֵן בְּלָחֶם הַפָּנִים, שֶׁנֶּאֱפָה בְּתַנּוּר חֶם הַמוֹסָק תְּמִיד
 לְצוּרִךְ אִפִּית הַמִּנְחוֹת וְלַחֲמֵי קֶרְבָּנוֹת תּוֹדָה, וְחוּמוֹ רַב, וְכִי יֹאמְרוּ
 כֵן גַּם בְּסִתָּם מִצַּה שֶׁנֶּאֱפָת בְּתַנּוּר צִינָן שְׁאֵינוֹ מוֹסָק תְּמִיד, ואֵין
 חוּמוֹ רַב כֵּל כֵּךְ.
 ה. אִם אֶמְרוּ כֵן בְּלָחֶם הַפָּנִים שֶׁצִּירִךְ לְהִיָּת נֶאֱפָה בְּתַנּוּר שֶׁל מְתִקָּת
 שְׁחוּמֵר רַב, וְכִי יֹאמְרוּ כֵן מִצַּה שִׁיכּוּלָה לְהִיָּת נֶאֱפָתִית גַּם בְּתַנּוּר שֶׁל
 חֶרֶס, שְׁאֵין חוּמוֹ רַב.
 לְאַחֵר שֶׁהַגְּמָרָא דְּחָתָה אֶת דְּבָרֵי רַב הוֹנָא, מְבִיאָה הַגְּמָרָא בִּיאֹר
 אַחֵר בְּמַחֲלּוֹקֶת בֵּית שְׁמַאי וְבֵית הֶלֶל: אֶמֶר רַב יְרֵמְיָה בֶּר אֶבְיָא,
 שְׁאִילִית אֶת רַבִּי בִּיחֹד – שְׁאִלְתִּי אֶת מוֹרֵי בִּיחִידוֹת בִּינוּ לְבִינִי.
 הַגְּמָרָא מְפַסְקָה אֶת דְּבָרֵינוּ שֶׁל רַב יְרֵמְיָה בֶּר אֶבְיָא וּמְבִרֶרֶת: וּמִנּוּ –
 וּמִי הוּא רַבּוֹ שֶׁל רַב יְרֵמְיָה בֶּר אֶבְיָא. אוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא: הִלָּא הוּא רַב.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה גִּירְסָא אַחֶרֶת בְּמַעֲשֵׂה זֶה: אֵיבָא דְּאֶמְרִי – יֵשׁ
 אוֹמְרִים שֶׁרַב עֲצָמוּ הִיָּה הַשְׁוֹאֵל, וְכֵךְ אִמְרוּ רַב יְרֵמְיָה בֶּר אֶבְיָא אֶמֶר
 רַב – בְּשֵׁם רַב, שְׁאִילִית אֶת רַבִּי בִּיחֹד. שׁוֹב מְפַסְקָה הַגְּמָרָא
 וּמְבִרֶרֶת: וּמִנּוּ – וּמִי הוּא רַבּוֹ שֶׁל רַב. אוֹמֶרֶת הַגְּמָרָא: הִלָּא הוּא
 רַבִּינוּ הַקְּדוֹשׁ.
 הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לְשִׁאלָה עֲצָמָה: מָאי – מָה הִיא אוֹתָהּ פֶּת עֲקֵבָה
 שֶׁנִּחְלָקוּ בָּהּ בֵּית שְׁמַאי וְבֵית הֶלֶל. וְהַשִּׁיב לִי מוֹרִי, פֶּת מְרֻבָּה –
 עִיסָה גְדוֹלָה, שֶׁנִּילּוּשָׁה לְצוּרִךְ אִפִּית הֶרְבֵּה מִצּוֹת בֵּבֶת אַחַת, אִךְ
 כָּל מִצַּה בִּפְנֵי עֲצָמָה אֵינָה עֵבֶד.
 שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: וְאֶמְרִי קְרוּ לִיה – וּמְדוּעַ כִּינוּ אוֹתָהּ בְּבְרִיתָא בְּשֵׁם
 'פֶּת עֲקֵבָה'. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: מְשׁוּם דְּנִפְשִׁישָׁא בְּלִישָׁה – לְפִי שְׁבוּמָן
 הַלִּישָׁה הֵעִיסָה מְרובה וְעֵבֶד. תִּירִין נוסָף: וְאֵי בְּעִית אֵיבָא – ואִם
 תִּרְצֵה תוֹכֵל לְבַאֵר מָה שֶׁנִּקְטָה הַמְּשַׁנָּה לְשׁוֹן 'פֶּת עֵבֶד', שֶׁהוּא
 מְשׁוּם שְׁבִאֲתִירָה דְּהָיָה תָנָא – בְּמִקְוָמוֹ שֶׁל הַתָּנָא שֶׁשֶּׁנָּה בְּרִיתָא זֶה,
 לְפֶת מְרֻבָּה 'פֶּת עֲקֵבָה' קְרוּ לִיה, וְלִשׁוֹן 'עֵבֶד' שִׁמְשָׁה אֲצִלָּם
 בְּמִשְׁמַעוֹת 'מְרובה'.
 הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת לְבַרֵּר אֶת סְבִירוֹת הַמַּחֲלּוֹקֶת שֶׁל בֵּית שְׁמַאי וְבֵית
 הֶלֶל. שְׁוֹאֵלֶת הַגְּמָרָא: מָאי מְצָנָא – מָהוּ הַטַּעַם שְׁאִסְרוּ בֵּית שְׁמַאי
 לֵאפוֹת פֶּת מְרובה, אֵי מְשׁוּם דְּהָאוּפָה עִיסָה מְרובה קָא מְרַח מְרִיחָא
 דְּלֹא צְרִיךְ – טוֹרַח בְּיוֹם טוֹב טִירַחָא שְׁאֵינָה לְצוּרִךְ הַיּוֹם, שְׁהִרִי לֹא
 יֵאכֵל בְּיוֹם טוֹב אֶת כָּל הַמִּצּוֹת, וְנִמְצָא טוֹרַח לֵאפוֹת בְּיוֹם טוֹב
 לְצוּרִךְ יְמוֹת הַחֹל, וְהֵינִי שֶׁלֹּא מְשׁוּם חֲשֵׁשׁ חִימוּךְ אִסְרוּהוּ אֲלֵא
 מְשׁוּם אִיסוֹר טִירַחָא בְּיוֹם טוֹב, אִם כֵּן מָאי אִירָא – מְדוּעַ נִקְטָה

פסחים. פרק שני – כל שעה דף לז עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קפז רש"י תוספות

ובמה פת עבה טפח – ואפילו הכי שרו בית הלל, אבל טפי מטפח – לא. שכן מצינו בלחם הפנים – שהוא אסור לבא חמץ, כדאמרין במנחות (כו,א): "כל המנחה אשר תקריבו וגו' – לרבות לחם הפנים לחימוץ, לאחריה שלא יחמיצו. ואפילו הכי עובי דפנותיו טפח, דהיינו לחם שהיו לו פנים, ואין פנים פחותין מטפח. אמ אסור – והתירו עובי טפח. לוייון – כהנים שבקיאין בשימורו שלא יחמיץ, יתירו לכל אדם שאינן זריזין בפת עפילה – שאינה ממהרת להחמיץ, שעמילתה מעכבתה. עמילה = בריירא, כדתנן (מנחות ע"א): כל המנחות טוענין שלש מאות שיפה וחמש מאות בעיטה. בתנור הם – בכל יום תמיד היו מסיקין תנור של מקדש לאפיית מנחות ולחמי תודה. ושל מתבת היה, כדאמר בזבחים בפרק דם חטאת" (צ"ב). כעצים יבשים. שהיו מביאים אותן מימות החמה, כדאמרין בתענית (ל"א,א): מחמשה עשר באב ואילך תשש כחה של חמה, ולא היו כורתין עצים למערכה. פת מרובה – הרבה חררין ביחד. ולא משום חימוץ נקט לה. ובחררין דקים קאמר, ומשום דקא טרח טירחא דלא צריך הוא. ביחוד – בינו לבינו. רביה דרבי ירמיה – רב, רביה דרב – רבינו הקדוש. ליטנא אורינא: ביחוד – בברור, כמו "ידיעו ביחוד ששם ארון נגד" (יומא נד,א). בלישה – כשלשין אותה עבה היא העיסה, כשהיא כולה ביחד: הכי גרסינן: תניא נמי הכי בית שמאי אומרים אין אופין פת עבה ביום טוב. ולא גרסינן בפסח. תניא נמי הכי – דלאו משום חמץ נקט, אלא משום טירחא, דהא הכא לא תנא פסח, ובסריקין המצויירין – מצות המצויירות, ואף על פי שאמרו לכתחלה אסור – דיעבד שפיר דמי. שוהה עליהן – לצייין, ואין נותנין מדר לתנור, ומחמיצין. אפשר יעשה. הצורה בדפוס, ויקבענה בסריק. כיון – כלומר: מחר, בדחיפה אחת. יאמרו כל הסריקין אסורין ושל ביתם מותרין – שהרי רוב נחתומין אין להם אותו דפוס. לא של כל אדם – אמרו – לאסור, דבעל הבית העושה אותן לעצמו אינו חושש לייפות כל כך, ואינו שוהה עליהן. אלא של נחתומין – העושין למכור, ומקפידין על נויין, ושוהין על ציורן. איבא דאמרי לא של נחתומין אמרו – לאסור, שרגילין ובקיאין בדבר, ויש להן דפוסין. עושין סריקין – מצויירין כמין סריקין, ובלבד שיהיו דקין וקלוישין דאין ממהרין להחמיץ. אבל לא מצייירין את העבים כגולסקאות, דמתוך עוביין מחמיצין בשוהיה מועטת. הסופגנין – עשויין בספוג. והדובשנין – מטוגנין בדבש, וכולן מין לחם. והאיסקריטין – עשויין כפציות, דמתרגמינן איסקריטון (שמות טז), שלשין עיסתן רכה מאד. המסרת – תרגום של מחבת. ופטורין מן החלה – דכתיב (במדבר טז,א): "באכלכם מלחם הארץ" – והני לאו לחם נינהו. ולקמיה מפרש טעמא. והמרופע – חולץ שנפלה תרומה לתוכן – פטור, ד'תרומה תרומה' כתיב, ולא שכבר היה תרומה. חלוט של בעלי בתים – אינו נעשה כתקון לחם: ריש לקיש אבולווי קאי, ולא לאפולוגי אורבי יהושע בן לוי אתא. מעשה אילפס הן – לפיכך לאו לחם הוא, דקא סבר: אין לחם אלא האפי בתנור, בדכתיב: "לחמכם בתנור אחר" (ויקרא כו). וחללו – להכי פטורין, לפי שעשאן בחמה ולא באור. שחריתא – האיילפס ואחר כך הדביק בה הלחם, דהוה ליה כעין מעשה תנור – הלכך חייבין. הינא – אינה אפיה כל צורכה. לשון "אל תאכלו ממנו נא" (שמות יב). העשויה באילפס – ואף על גב דלחם בעינן, כדכתיב: "לחם עוני" (דברים טו). מאי מצה הינא – כלומר: כמה תאפה ויהא יוצא בה: שפורפה – שמשמרה. לשון פריסה. וכן לענין לחמי תורה. אם שחח הזבח עליהן, מאחר שנאפת כענין הזה – קידש הלחם, והתורה כשירה. ד'הואיל וקרמו פניה' דתנן במנחות – כי האי גזנא בעינן.

אחר

העניין ד"פוחין בדבר מלכות", בהתחלת הפרשה, הוא הן בנוגע לתורה שבכתב, והן בנוגע לתורה שבעל־פה, היינו, התחלת הפרשה בתורה שבכתב כפי שנתבארה בתורה שבעל־פה.

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

ותנא קמא מאי שנא החליטה - תימנה לרבינו יצחק: קמא קבעי מיניה? נימא דמר סבר עילאה גבר, ומר סבר תתאה גברו ויתירין רבינו יצחק: דקפסיק ותני, אף על גב דלית ביה אלא שיעור חלה מצומצם. ולהכי קבעי: מאי שנא דבין עילאה גבר ובין תתאה גבר - אי אפשר שלא יתבשל מעט ממנו וחסר ליה משיעוריה.

אמר לך רבי יוחנן תנאי היא דתנאי - לא

איצטריך לאשכוחי תנאי אלא ללשנא

דאמרי לה זה חלה לפטור, אבל ללשנא דזה חלה

לחייב - איכא תנאי בהך ברייתא גופא, דעל

כרחיך הא דמחייבא - היינו באילפס. דאי בתנור,

אבל באילפס פטור - אם כן ר' ישמעאל רבי

יוסי היינו חכמים. **דכולי** - עלמא מעשה אילפס

פטורים - פסק רבינו חננאל כריש לקיש.

מדקאמר דכולי - עלמא מעשה אילפס פטורין.

ועוד: דיתבי רבה ורב יוסף אחוריה דר' זורא -

אליבא דריש לקיש מיירי. ולרבינו יצחק נראה

דבר' יוחנן קיימא לן, מולא חשיב לה ב"החולין"

(יבמות לזא) בהדי שלשה דהלכה כריש לקיש

לגבי רבי יוחנן. ואומר רבינו יצחק: דעל ידי

משקה מודה ר' יוחנן דמעשה אילפס פטורים,

ואין מברך עליו "המוציא" כדמובא בירושלמי.

דמסכת חלה בפרק קמא דחלה, אמר ר' יוחנן: כל

שהאור מחלק תחתיו - חייב בחלה, ומברכין

עליו "המוציא" ואדם יוצא בה ידי דוכתו בפסח.

ריש לקיש אמר: אינו חייב בחלה, ואין מברכין

עליו דהמציא ואין אדם יוצא בו ידי דוכתו בפסח.

ואמר ר' יוחנן: ובבלבד שיהא על ידי משקין, ואומר

רבינו תם: דדווקא בבליהו רכה פליגי, דר' יוחנן

סבר: אפייתו באילפס עושהו לחם, וחייב בחלה,

וריש לקיש סבר: אין עושהו לחם, ופטור. אבל

בליהו עבה - כולי - עלמא מדרו דחייב בחלה,

אפילו על ידי משקה. דהא חיוב חלה הוי משעת

לגולל, לדמוכח בכמה דוכתי וכן משמע במסכת

חלה (פרק ראשון משנה ה' ד) דתנן: עיסה

שתחלתה וסופה סופגין - פטורה מן החלה,

תחלתה סופגין וסופה עיסה, תחלתה עיסה

וסופה סופגין - חייבת בחלה. ונראה לרבינו תם

דחבי נמי מברכין עליו "המוציא", ומביא ראיה

ממנחות (ע"ה) ומ"כיצד מברכין" (ברכות לז),

דאמר: הנה עומד ומקריב מנחה בירושלמי אומר

"שהחיינו", נטלו לאוכלו - אמר "המוציא".

וקפסיק ותני כל המנחות, אפילו מנחת מחבת

ומנחת, אף על פי שנטוגגת בשמן, ואין סברא

לחלק בין מים לשמן, אם כן, על לפגועלי

ופניטליי אמר "בורא מיני מזונות", ועל לגטוני

וירבליי מברך "המוציא", ועל אופלטקי נראה

שאין מברך "המוציא" אף על פי שעושין אותו

בלא משקה - דאין עליהם תורתא דנהאמא.

תדע, שהרי אין מפרשישן ממנו חלה, אפילו יש

הרבה בסל אחד כשיער חלה, אף על פי שהסל

מצרפן לחלה. ואף על גב דטרייתא אמרין

ב"כיצד מברכין" (שם) דחייב בחלה, ומברכין עליו "בורא מיני מזונות" -

דמציא, ולית בהו תורתא דנהאמא, אף על גב דמסתמא חייב בחלה. **לחם**

שאין אפי בתנור אחד - ואם תאמר: מנול לחלק בין בלילה רבה ובין בלילה קשה: והלא אינו תלוי לה?

יורה אלא באפי בתנור אחד! ואומר רבינו תם, דחבי פירשו: לר' יהודה לחם האפי בתנור וכו' - לחם שרגילין לאפות בתנור, היינו בלילתו קשה. **הדביק**

מכפנים ודחיתא במחוץ

מזה - לפירוש הקונטרס, דמפרש דמיייר באילפס - תימנה: אם כן במאי סבר רבה דפליגי רבי יוחנן וריש לקיש - על כרחך בהדביק מכפנים ודחיתא במחוץ

יוסף בטר דחבי: דהדביק מכפנים ואבוקה כנגדו מזה: ונראה לרבינו יצחק: דהכא בהדביק בתנור מיירי, ומביעא ליה: כיון דתנור הוא - לא חשיב מעשה אילפס, או דילמא: לא שגא. ולרב

יוסף מביעא כשהדביק בתנור ולא הסיק, אלא מתבשל מהיסק שכנגדו, וכן פירש רבינו חננאל.

אחד מכל קרבן - "תרומה לה' לכהן הוורק" וגו', ארבעת מינין היו בה של עשר עשר חלות, ומכל מין ומין נותן אחד לכהן, והשאר לבעלים. וכתבי: "אחד" - שלא יתן לו פרוסה. המעיסה - החליטה. **פוטרין** - מן החלה. **מוגלשין** - רותחין. **ותנא קמא** כו' - ברישא מהדר גמרא לפירושא דברייתא, דלא תהוי משבשתא, והדר מסיים מילתיה ומותבי תיובתא מינה לרבי יוחנן. **במחלוקת** בוו

- כלומר, המחייב בוו - מחייב בוו, והפוסט

בוו - פוסט בוו. ורישא דמפרך פלוגתיהו -

לאו חדא תנא אמרינהו וקשיין אהדדי, ומי

ששנה זו לא שנה זו. האי תנא אית ליה

דמחומרי בית שמאי ומקולי בית הלל היא,

ותנא חליטה והוא הדין למעיסה. והאי אית

ליה דמקולי בית שמאי וחומרי בית הלל היא,

ותנא המעיסה והוא הדין לחליטה. **תברא** -

קשיין אהדדי. **תנא קמא** סבר מעשה אילפס

חייבין - והכי קאמר: יכול תהא המעיסה

והחליטה חייבין בחלה - תלמוד לומר: "לחם",

והני לאו לחם ניהו, וקדוש לישתן מבושלין

ברותחין הן. אבל מעשה אילפס, שלא נאפו

אלא על האור - קרובין הן למעשה תנור,

ולחם ניהו, וחייב, ואפילו להדיק ולבסוף

דחיתא, ואמר ליה רבי יהודה: מעשה אילפס

נמי פטורין, דאין לחם אלא האפי בתנור. שחור

ואפאן בתנור - למעשה אילפס. והכי קאמר

תנא קמא: תלמוד לומר "לחם" - והני לאו

לחם ניהו, דמבושלים במים הן. והוא הדין

למעשה אילפס נמי, שהדריק ולבסוף דחיתא,

נמי לאו לחם ניהו. אבל חזר ואפא בתנור -

לחם קרינא ביה, ורבי יהודה סבר - אפי

בתנור אחד בעינן, ולא בשני תנורים. כגון

אילפס ותנור. **הדיק** מכפנים - הלחם

באילפס. והרתיו במחוץ - שנתנה על האור,

כמו שאנו עושין. מזה - מי הוי לחם. הי נהו

- אלו הן מעשה אילפס שנתחלק בו חכמים

רבי יוחנן וריש לקיש. ואבוקה כנגדו -

מלמעלה, וחם האש לרדת באילפס וממחר

אפייתו, מהו מי הוי כעין תנור או לא. רוב

ענייני עושין - כל מעשה אילפס כן, שאין לחם

עצים, ובכך הוא ממחר לאפות. **לדבר** רבי,

מאיר - דאמר בפרק שני דקדושין (ד"ב),

מעשר ממון גבוה הוא - פטורה מן החלה,

כדמפרש, ד"עריסותיכם" כתיב, ולא של גבוה.

ומצא

אמר ליה רבה לרבי זורא: בעי מיניה מעולא: הדביק מכפנים ודחיתא במחוץ מהו? **אמר** ליה: **מאי** אימא ליה? **דאי** אמינא ליה, **אמר** לוי: **הי** ניהו **מעשה** אילפס? **אמר** ליה: **רב** יוסף **לרבי** זורא: **בעי** מיניה **מעולא**, **הדביק** מכפנים **ואבוקה** כנגדו **מהו**. **אמר** ליה: **מאי** אימא ליה? **דאי** אמינא ליה, **אמר** לוי: **רוב** ענייני **עושין** כן. **אמר** **רב** אסי: **עיסה** **של** **מעשר** **שני**, **לדברי** **רבי** **מאיר** - **פטורה** **מן** **החלה**, **לדברי** **חכמים** - **חייבת** **בחלה**,

לא די בכך שיהודי לומד תורה ומתעלה ביראת שמים כו' בהיותו במעמד ומצב של מנוחה - שהרי בשביל זה לא היה צורך בירידת הנשמה למטה.

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

אלו, שאינם נחשבים לחם. רבי יהודה אומר, אין לחם אלא האפוי
בתנור.
ומוכיחה הגמרא שנחלקו בברייתא זו במעשה אילפס: שהרי
לכאורה קשה, רבי יהודה היינו תנא קמא – הלא שיטת רבי יהודה
היינו שיטת תנא קמא, ששניהם פוטרם מעיסה וחלוטה משום
שאינן לחם, ובמה נחלקו. אלא לאו – האם אין הכרח לומר, כדי
לבאר את מחלוקתם, שמעשה אילפס אימא ביניהו – מחלוקתם
היא בין עיסה שנעשתה באילפס, תנא קמא, שבצקות שהם
מעשה אילפס, דומים הם לאפייה בתנור, משום שנעשו על ידי
האש, ולכן תיבין בחלה, ודווקא מעיסה וחליטה פטורות, לפי
שקודם לישתן כבר נתבטלו ברותחים, ואינו 'לחם', ואילו רבי
יהודה כבר שאף בצקות שהן מעשה אילפס פטורין מחלה, לפי
שאין קרוי 'לחם' אלא האפוי בתנור. הרי שנחלקו רבי יהודה ותנא
קמא אם מעשה אילפס חייב בחלה, ורבי יוחנן סובר כתנא קמא
המחייב מעשה אילפס בחלה, ואף שהוכחנו מדברי חכמים
שבברייתא הקודמת שמעשה אילפס פטור מחלה, היינו כיון
שחכמים שם סוברים כרבי יהודה שבברייתא השניה, ואילו רבי
יוחנן פוסק כתנא קמא שבברייתא השניה.
הגמרא דוחה את הביאור במחלוקת חכמים ורבי יהודה, וממילא
נדחה התירוץ בדברי רבי יוחנן. דוחה הגמרא: לא – אין הכרח
לפרש את הברייתא השניה באופן זה, שנחלקו בין מעשה
אילפס, אלא יתכן דכילי קמא – אין תנא קמא אלא רבי יהודה
סוברים שמעשה אילפס פטורין, וכדעת חכמים בברייתא הקודמת
וואם כן תישאר הקשיא על רבי יוחנן, והקא – וכאן, בברייתא
השניה, בגין שחור ואפוא בתנור קא מיפלגי – נחלקו באופן
שלאחר שעשו באילפס חור ואפוא בתנור, דתנא קמא סבר, שאף
שמעשה אילפס אינו נחשב לחם, ופטור מחלה, מכל מקום כיון
שחור ואפוא בתנור, 'לחם' קרינן ביה – הרי הוא נקרא לחם, וחייב
בחלה. ואילו רבי יהודה סבר, אין קרוי 'לחם' אלא האפוי בתנור
מעיקרא – מתחילה כנור ונור אחר, אלא בשני מיני תנורים,
בתנור אפיה – לא אפוא מתחילה בתנור אלא באילפס, לאו 'לחם'
הוא, ופטור מחלה.
הגמרא מפרשת לפי ביאור זה את טעמו של רבי יהודה: אמר רבא,
מאי מעמא דרבי יהודה הסובר שאפילו אם חור ואפוא את מעשה
האילפס בתנור, פטור הוא מחלה, משום דתיב בפרשת התוכחה
(ויקרא כו כו) 'ואפוי עשר נשים לחמכם בתנור אחד', שמכאן יש ללמוד
שדווקא לחם האפוי בתנור אחד – רק במין תנור אחד, קרוי לחם,
ואולם מה שאין אפוי במין תנור אחד, אלא בשני מיני תנורים,
והיינו שנעשה באילפס ואחר כך בתנור, אין הוא קרוי לחם, ואינו
בכלל 'באכלכם מלחם הארץ' (במדבר טו טז) שנאמר בחיוב חלה.
הגמרא מביאה נידונים שונים שדנו האמוראים בענין מעשה
אילפס: יתיב רבה ורב יוסף אחוריה דרבי זירא – ישבו רבה ורב יוסף
מאחורי רבי זירא, ויתיב רבי זירא קמיה דעולא – וישב רבי זירא
לפני עולא, אמר ליה רבה דרבי זירא, שישב לפני עולא, בעי מנייה
מעולא – שאל את עולא שאלה זו, אם תרביק האדם את העיסה
במפנים – בתוך האילפס, ותרתיב מפוחין – הניח את האילפס כולו
על גבי האש, מהו – מה דינה של עיסה זו לענין חיוב חלה, האם
ריש לקיש, הסובר שמעשה אילפס פטור מחלה, יודה שמין מאפה
זה חייב בחלה, או לא.
אמר ליה – השיב רבי זירא לרבה, מאי אימא ליה – מה יש לי
לשואלו על דבר זה, דאי אמנא ליה – הרי אם אשאלנו זאת, אמר
לי, הי נהיו מעשה אילפס – ישיב לי שזהו מעשה אילפס שנחלקו
בו ריש לקיש ורבי יוחנן לעיל.
לאחר שנתבאר שמעשה אילפס הרגיל הוא באופן שהרתיח
מבחוץ, מביאה הגמרא ספק נוסף: אמר ליה רבי יוסף דרבי זירא, בעי
מנייה ו-שאל) מעולא שאלה אחרת, אם תרביק את העיסה באילפס
במפנים, ואבוקה בגגו – והניח אבוקת אש כנגד פי האילפס
מלמעלה, מהו – מה דינה של עיסה זו לענין חיוב חלה, האם
מאחר שחום האש לוהט בעיסה עצמה הנמצאת באילפס, וממחר

אחד מכל קרנן תרומה לה', כלומר, שמביא המקריב ארבעים
לחמים מארבעה מינים, עשרה מכל מין, ומכל מין נותן לחם אחד
לכהן, ודרשו מלשון 'אחד', שלא יפול הכהן לחם פרום, אלא שלם,
ואם כן היה מקום לומר, דהקא – כאן, בלחם שלא נאפה כל צרכו,
קמא דפרקא דמאי – הרי הוא כפרוס אף כשאין חוטים נמשכים
ממנו, כיון שהוא נשבר כשמשלטלים אותו, ואינו מתקדש
בקדושת לחמי תודה, קא משמע לן – לכך הוצרך רבא להשמיענו
שאינו נחשב כפרוס, ואף לענין קרבן תודה הוא נחשב לחם אחד,
כל זמן שאין חוטים נמשכים ממנו.
הגמרא מקשה עתה על שיטת רבי יוחנן מברייתא: מתיב – הקשו
בני הישיבה מברייתא על שיטת רבי יוחנן, שנינו במסכת חלה (פא
מז), ה'מעיסה', ולהלן יבואר מה היא, בית שמאי פוטרין אותה
מחלה, ובית הלל פתיבין. ה'חליטה', שאף מהותה תבואר להלן,
בית שמאי פתיבין, ובית הלל פוטרין.
ושנינו בברייתא ביאור דברי המשנה, איזהו ה'מעיסה' ואיזהו
ה'חליטה', המעיסה זהו קמח שניתן על גבי מים מוגלשין ו-רותחים,
והחליטה היא מים מוגלשין שניתנו על גבי קמח, ובסמוך תבואר
מחלוקתם.
הברייתא מביאה דעות נוספות בדנים אלו: רבי ישמעאל בן רבי
יוסי אומר משום אביו, לא נחלקו בית שמאי ובית הלל בדבר זה,
אלא לדברי הכל זה וזה – בין מעיסה ובין חליטה נשנו לפטור –
לפטורין מחלה. מביאה הגמרא גירסא אחרת בדבריו: ואמר ליה –
יש אומרים שכן אמר רבי ישמעאל אבן רבי יוסי, זה וזה – בין
מעיסה ובין חליטה נשנו לחיוב – לחיובן בחלה, לדברי הכל.
ממשיכה הברייתא, ותקמים אומרים, אחד זה ואחד זה – בין מעיסה
ובין חליטה, אם עשאן באילפס, פטור מחלה, ואם אפאן בתנור
חייב.
לפני שהגמרא מסיימת את קושיותה, מבררת היא את דברי
הברייתא. מקשה הגמרא: ולשיטת תנא קמא, שנחלקו בית שמאי
ובית הלל במשנה, וחילקו בין מעיסה לבין חליטה, מאי שניא –
במה שונה המעיסה, שבית שמאי פוטרם אותה מחלה ובית הלל
מחייבים אותה, ומאי שניא חליטה, שבית שמאי מחייבים ובית הלל
פוטרם אותה, הרי שתיהן הן תערובת של קמח ומים רותחים,
ובמה שונה קמח שניתן על גבי מים, ממים שניתנו על גבי הקמח.
מתרצת הגמרא: אמר רב יהודה, אמר שמואל, וכן אמר רבי יהודה,
ואיתמא – ויש אומרים) שרבי יהושע בן לוי אמר כן, אכן אין חילוק
ביניהם כלל, אלא פטורות המחלוקת בזה – במעיסה, קד סברות
המחלוקת בזה – בחליטה, והפסור פוטר בשתייהן, והמחייבים מחייב
בשתייהן, ותקרא – הרישא והסיפא שבברייתא סותרות זו את זו,
וצריך לומר שמי ששנה זו, לא שנה זו – התנא ששנה את הרישא
חולק על התנא ששנה את הסיפא, ונחלקו תנאים אלו בדעת בית
שמאי ובדעת בית הלל, התנא של הרישא סובר שבית שמאי
מקילים ופוטרם במעיסה וכן בחליטה, ובית הלל מחמירים
ומחייבים בשתייהן, והתנא השני סובר להיפך, שבית שמאי
מחמירים בשתייהן ובית הלל מקילים בשתייהן.
הגמרא מסיימת את קושיותה על רבי יוחנן: קתי מיתה – מכל
מקום שנינו בברייתא, ותקמים אומרים, אחד זה ואחד זה ו-מעיסה
וחליטה) ששניא באילפס – בכלי העומד על גבי האש, פטור
מחלה, ואם עשאן בתנור, חייב בחלה, ואם כן ברייתא זו היא
תיובתא – פירכא על דבריו דרבי יוחנן, הסובר שמעשה אילפס
הוא כאפייה בתנור, וחייב בחלה.
מתרצת הגמרא: אמר לך רבי יוחנן – יכול רבי יוחנן להשיב לך,
תנאי – מחלוקת תנאים היא, האם מעשה אילפס חייב בחלה, כמו
שתוכיח הגמרא להלן, ואמנם בברייתא הוה סוברת שמעשה
אילפס פטור מחלה, אך רבי יוחנן פסק כדעת המחייבים.
הגמרא מביאה את הברייתא ממנה יש ללמוד שנחלקו תנאים
במעשה אילפס: דתנא בברייתא, וכול דהית לומר שהיה מעיסה
וחליטה תיבין בחלה, תלמוד לומר – לכך נאמר בפרשת חלה
(במדבר טו טז) 'באכלכם מלחם הארץ' ולשון 'לחם' באה למעט מינים

1-לשיתתו דרבי יוסי הגלילי, הסובר לעיל (לה) שאין יוצאים ידי חובת מצה במצת מעשר שני, משום שאינו נאכל באנינות, לא תיבעי לך – אין להסתפק בדבר, שהלא הדברים קל וחומר, השתא – ומה אם בעיטת חולין, והיינו בשיירי העיסה של מעשר שני, לאחר שניטלה החלה, לא נפיק – אין יוצאים ידי חובה, מחמת שאין זו מצה הנאכלת באנינות, בנחתה של המעשר שני, שאף היא אסורה לאונן, מיעבא – וכי צריך לומר שאין יוצאים בה ידי חובת מצה.

אלא, כי תיבעי לך – לשיתתו של איזה תנא יש לך להסתפק, אליבא 1-לשיתתו דרבי עקיבא, הסובר שיוצאים ידי חובה במצה של מעשר שני, לדעתו יש לך להסתפק האם יוצאים ידי חובה בחלה שהופרשה ממעשר שני, והטעם לחלק ביניהם הוא, שהרי נאמר (שמות יב ב) 'בכל מושבתיכם תאכלו מצות', ודרשו חכמים (לעיל לה) מלשון זו, שאין יוצאים ידי חובה אלא במצה שראויה להיות נאכלת בכל המושבות, ומכל מקום סובר רבי עקיבא שיוצאים ידי חובה במצה של מעשר שני, אף שאסור לאוכלה מחוץ לירושלים, והיינו משום שאם יטמא המעשר ידא ניתן לפדותו ולאוכלו מחוץ לירושלים, ומעתה יש להסתפק, האם בחולין הוא נפיק – רק בשיירי העיסה של מעשר שני, לאחר הפרשת החלה, שהיא חולין ומותרת לכל אדם, יוצא האדם ידי חובה, משום דאי מיעבא – שאם יטמאו י' ל' היתר אכילה בכל המושבות, ולכן אף קודם שנטמאו אינם מתמעטים מכלל מושבותיכם, אצל החלה שהופרשה ממעשר שני, דאי מיעבא – שגם אם יטמא, לית – אין ל' היתר אכילה בכל מושבות, שהרי אסור לאכול חלה טמאה, ולשרפה אלא – היא חולתה, וכשהיא טהורה מותר לאכולה רק בירושלים, ואינה ראויה לפדיון, לפיכך לא נפיק – אין האדם יוצא בה ידי חובת אכילת מצה, אי דילמא – או שמא אף בחלה של מעשר שני יוצאים ידי חובה, שהרי מצד מעשר שני יש לה היתר בכל מושבות אם יטמא. ואף שחלה שנטמאת צריכים לשורפה ואין לה היתר אכילה כלל, מכל מקום אמרינן – אנו אומרים, הואיל ואילו לא קרא עליה שם חלה, ואיכא – והיתה נטמאת, אית – היה הדין שיש לה היתר אכילה בכל מושבות, כשאר מעשר שני, ונפיק – והיה יוצא בה ידי חובת מצה, נמצא ששם 'מעשר שני' לבדו אינו מחשיב מצה זו כמי שאינה נאכלת בכל מושבות, ולכן השתא נמי – אף עתה, שקרא לה שם חלה, אם היא טהורה, נפיק – יוצא בה ידי חובת מצה, כיון שמצד שם 'חלה' לבד אין לפוסלה כשהיא טהורה, שהרי היא נאכלת בכל מושבות, וכמו ששינוי במשנה (לעיל לה), ומצד שם 'מעשר שני' לבד גם כן אין לפוסלה, משום שאילו ליתא תתא חלה היתר בכל מושבות, ואף שכאן הצטרפו שני השמות במצה אחת, ומחמת כן אי אפשר לאוכלה בכל מושבות אם יטמא, אין זה פוסלה.

הגמרא מביאה ביאור אחר באופן של הספק האמור: איכא דאמרי – יש שאמרו שמועה זו בלשון אחרת, דא ודאי לא תיבעי לך – בדין זה אין לך להסתפק כלל, ובודאי יוצאים ידי חובת אכילת מצה בחלה של מעשר שני בירושלים, משום דנדא אמרינן סברא זו, שהאילו ואילו לא קרא לה שם חלה היה לה היתר בכל מושבות, אף עתה יוצאים בה. כי תיבעי לך – והאופן שבו יש לך להסתפק, הוא בחלה שהופרשה מעיסת חולין, תלקיח – שנקנתה על ידי כוון בקבץ של מעשר שני, בירושלים, ונתפסה בה עתה קדושת מעשר שני, ובהמשך תבאר הגמרא צדדי הספק.

הגמרא מבארת בדעת מי ניתן להסתפק כן: ואליבא דרבנן לא תיבעי לך – ולדעת חכמים, שדבריהם יובאו להלן, אין לך להסתפק בדבר, כיון דאמרי – שאמרו שאף אוכל טמא הלוקח מכסף מעשר שני יפדה – ניתן לפדותו, ולדבריהם היינו מעשר דין חלה זו שנקנתה בכסף מעשר שני הוא בדין מעשר שני עצמו, שיש לו היתר בכל מושבות אם יטמא, ולכן אף חלה זו נחשבת כמי שיש לה היתר בכל מושבות, אף על פי שהיא עצמה אסורה באכילה לאחר שנטמאה, אנו אומרים 'הואיל' שאילו לא היה קורא לה שם חלה היתה מותרת, וכמו שהתבאר לעיל.

דין נוסף: מצות של מעשר שני בירושלים, לדרבי רבי מאיר, הסובר שממון גבוה הוא ואינו בבעלות האדם, אין אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח, כטעם שיבואר להלן. ולדרבי תנאים, הסוברים שמעשר שני ממון בעלים הוא, אדם יוצא בה ידי חובתו בפסח.

דין נוסף: אתרוג של מעשר שני, לדרבי רבי מאיר שהוא ממון גבוה, אין אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב של סוכות, ולדרבי תנאים, שהוא ממון בעלים, אדם יוצא בו ידי חובתו ביום טוב.

מקשה הגמרא על רב אסי: מיתקף ל' ו-הקשה רב פפא, בשלמא – מובן הדבר לגבי עיסה, מה שאינה מתחייבת בחלה אלא אם כן היא ממון בעלים, משום דתני בחלה (במדבר טו ב) 'ראשית ערשתיכם ו-בצקכם חלה תרימו תרומה', ומשמעות לשון ערשתיכם היא דוקא עיסה משלכם, ולכן לרבי מאיר מעשר שני פטור מחלה, שהרי ממון גבוה הוא. ובאתרוג של מעשר שני נמי – גם כן מובן מה שאין אדם יוצא ביום הראשון אלא בשל, משום דתני בו (ויקרא כג ב) 'ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדור', ומשמעות לשון 'לכם' היא משלכם, היא האתרוג, ולכן לדעת רבי מאיר שמעשר שני הוא ממון גבוה, אין יוצאים באתרוג של מעשר שני. אלא – אבל לגבי מצה של מעשר שני, מדוע לדעת רבי מאיר לא יצאו בה ידי חובה, מי כתב – וכי נאמר בה לשון 'מצתכם', שמחמת כן נאמר שאין אדם יוצא אלא במצה שלו.

מתרצת הגמרא: אמר רבא, ואיתא – ויש אומרים שאמר כן רב יימר פר שלמא, הלכא זו, שמצה צריכה להיות של האדם, איתא – ולגמדת בגיזה שוה 'לכם' יתם' מחוץ חלה, כתב רבא – נאמר כאן, לגבי מצה, לשון 'לכם' ענין (דברים טו א), וכתב תתם – ונאמר שם, לגבי חלה, 'והיה באלככם מלכם הארץ' (במדבר טו יט), ויש ללמוד, מה ל'לכם' – כשם שלגבי חלה, אין החיוב נוהג אלא בעיסה משלכם, אף כאן במצה אין יוצאים ידי חובה אלא במצה משלכם, וממילא לדעת רבי מאיר שמעשר שני הוא ממון גבוה, אין יוצאים בו ידי חובת אכילת מצה.

הגמרא מסייעת לדברי רב אסי מברייטא. מבררת הגמרא: לימא מסייע ליה – האם נאמר שיש סיוע לדברי רב אסי ממה ששינוי בברייטא, עיסה של מעשר שני פטורה מן החלה, דרבי רבי מאיר. ותנאים אומרים, שהיא תיבת בחלה. הרי שחיוב מעשר שני בהפרשת חלה תלוי במחלוקת רבי מאיר וחכמים, האם מעשר שני הוא ממון גבוה או ממון בעלים.

תמזה הגמרא על לשון השאלה: וכי ניתן לומר על הוכחה זו 'לימא מסייע', בלשון שאלה, הלא דברי הברייטא ודברי רב אסי תנינן תף – שוים לגמרי, ומפורש בברייטא כדברי רב אסי.

מתרצת הגמרא: תיב קאמרי – כן היתה כוונת האמורא שהסתפק האם הברייטא מסייעת לרב אסי, לימא מדפליגי בעיסה – האם ממה ששינוי בברייטא שנחלקו בעיסה של מעשר שני, תהנה נמי פליגי – יש ראייה שנחלקו גם באתרוג ובמצה, ואם כן יש הוכחה מהברייטא לכל דברי רב אסי. אי דילמא – או שמא נאמר דשאני תתם – שונה הדבר שם, בחלה, דתני בה 'ערשתיכם' 'ערשתיכם' תרי זמני – שתי פעמים, שנאמר (במדבר טו כ-כא) 'ראשית ערשתיכם חלה תרימו תרומה פתומת גרן כן תרימו אתה. מראשית ערשתיכם תתנו לה' תרומה לדרתיכם, ומייתור זה למדנו, שצריך שתהיה החלה ממון גמור של בעליה, ואין די בכך שהיא מותרת לו באכילה, ועל כן לשית רבי מאיר שמעשר שני אינו ממון הבעלים, אין הוא חייב בחלה. אבל באתרוג, שנאמר בו 'לכם' פעם אחת בלבד, די בכך שנדרש מלשון 'לכם' שלא יהא המעשר שני שאול או גזול, אך אם יש לו בו היתר אכילה, אף שאינו נקרא שלו ממש, יוצאים בו ידי חובה.

הגמרא מביאה ספק בדין מצה העשויה מחלה שהופרשה מעיסה של מעשר שני. מסתפקת הגמרא: בעי – והסתפק רבי שמעון בן לקיש, לשיתת חכמים הסוברים שמעשר שני הוא ממון בעלים וחייב בחלה, מהו שיצא אדם – וכן – חובתו במצה העשויה מחלה של מעשר שני, בירושלים.

מפרשת הגמרא לדעת מי ניתן להסתפק בספק זה: אליבא

פסחים. פרק שני – כל שעה דף לח עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצא
רש"י

ומצה של מעשר בו לרבי רבי מאיר אין אדם יוצא בה – ואפילו לא דריש עוני לשון אנינות – בעינן מצה שלו, ולא של גבוה, ולקמן פריך: מי כתיב "מצתכם?" הכי קאמר – לימא מסייעא הא לכל מילתיה דרב אסי, דמרבא פליגי – באתרוג נמי פליגי. תרי זימני – אבל התם "לכם" למעוטי שאול וגזול. אבל אתרוג של מעשר שני, האי דאיתיהיב ליה לאכילה – נפיק ביה, ואפילו לרבי מאיר. דרבי יוסי הגלילי – דאמר לעיל: יצא זה שאינו נאכל באנינות. בחולין – לאחר שנטלה חלתו, לא נפיק בחולין דידה. כי תיבעי לך לרבי עקיבא – דלא דריש אנוי, ומיהו, היתר במושבות בעי, כדמיטע לעיל בכורים מהאי טעמא. ומעשר שני ריבה משום דאית ביה היתר מושבות אפילו לאחר שנטבס לירושלים אם נטמא, כרבי אלעזר. – דשריפה אולה – דתרומה טמאה אסורה באכילה, ובעודה טהורה אין לה היתר במושבות משום דמעשר שני הוא. ובהר דקלטה מחיצות – לית ליה פדייה. או דילמא הואיל ואילו לא קרא עליה שם חלה אית לה היתר במושבות – אם נטמא ונפיק – השתא נמי לא פקע תורת מצה מינה משום קריאת שם חלה, דהא חלה בעלמא לא נפקא מכלל מצה, כדתנן מתניתין: והכתבים בחלה. אלא הא לחדה – משום דאסורה ליה במושבות, ואמרין הואיל ונפיק, הלקוח בכסף מעשר שני – בירושלים, כדכתיב "ונתתה הכסף בכל אשר תאוו נפשך" וגו'. ואליבא דרבנן – דפליגי עליה דרבי יהודה, ואמרי: לקוח בכסף מעשר שנטמא – יפדה, דאלימא למיתפס פדיונו. לא תיבעי לך. דאף על גב דדך חלה לית לה היתר במושבות, דכל זמן שלא נטמא אין לה פדייה בירושלים, ומשנטמא שוב אין לה היתר אכילה – דהא חלה היא – אפילו הכי אמרין: הואיל ואילו לא קרא עליה שם חלה היתר במושבות על ידי טומאה, דנפיק בה אף בירושלים – השתא נמי נפיק, כדאמרן במעשר גופיה. יקבר – כל לקוח בכסף מעשר שני שנטמא, משום דקלישא קדושתיה ולא אלים למיתפס פדיוניה, ואי נמי לא קרא עליה שם חלה – לא חלה היתר במושבות. מ"א אמרין: הואיל ואי לא לקוח הוא – כלומר, הואיל ומעשר שני גופיה דאתי האי מחמתיה, וקיל האי מיניה – נפקין במצה דידה, דאית ליה היתר במושבות על ידי טומאה, והא דלית ליה היתר להאי – לאו חומרא הוא לגביה אלא קולא הוא, משום דלא אלים למיתפס פדיונו, הלכך לא חמיר בדמעיקרא, ואי משום דחלה הוא, ובלאו לקוח נמי לית ליה היתר – הכא נמי נימא "הואיל" אחרתא: הואיל ואילו לא קרא עליה שם, ולא לקוח הוא. או דילמא חד הואיל אמרין – כגון חלת מעשר גופיה, דלא נפיק בה אלא על ידי "הואיל" ואי לא קרא עליה שם, אי נמי, והלכך של לקוח לא נפיק בה אלא על ידי "הואיל" ואי לאו לקוח הוא – התם אמרין הואיל ושרי. אבל חלת לקוח, דבעי תרי "הואיל" – לא אמרין, ואם תאמר: בחלת מעשר גופיה נמי תרי הואיל איכא, "הואיל" ואי לא קרא עליה שם, והואיל ואי מיטמא פריק לה ואית ליה היתר במושבות – הכא לא קרינא הואיל דבר שיש בידו לעשות – לגרום לה טומאה מיד, ופריך. מסתברא שם מעשר חד הוא – וכי היכי דנפיק במעשר גופיה – נפיק בחלתו, הואיל ושם חלה לא נפיק בעלמא מכלל מצה. ונפיק נמי בחלת הלקוח, דהא מוכח מעשר באה, ולא מחמתין ליה מיניה.

ושמרתם

אתנא לחם לחם – הקשה הרב רבינו יעקב דאורלינש: כיון דילפינן לחם לחם, דבעינן מצה שלכם, אמאי איצטרך לעיל למעוטי שלא יצא בטבל מי שאיסורו משום "כל תאכל חמץ" כו' תיפוק ליה דבעינן שלכם, וטבל אינו שלכם! דהא אתרוגו של דמאי דמוכשרי בית הלל ב"לולב הגזול" (סוכה להב), מפרש התם: משום דאי בעי מפקר לבסיהו והוי עני, וחוי ליה – השתא נמי שלכם קרינן ביה. משמע דטבל גמור לא תשיב שלכם ותוירן רבינו יצחק: אתרוג של טבל לא חשיב שלו – כיון שצריך ליתן ממנו לבחן וללוי, ובעינן שיהא כל האתרוג שלו. אבל מצה, שאם אבל כל כך שאם היה נותן ממנו תרומה או מעשר ממנה שאכל אחי אבל שיעור מצה – חשיב שפיר שלו. ורבינו שמשון בן אברהם תירץ: דאיצטרך לעיל קרא להיכא שמה שיפריש יהיה שלו, כגון אם הוא חזק ואם לאו או ישראל עני. ונטל ממנו כבר תרומה ומעשר ראשון, דשלכם קרינן ביה. אבל חלתו דאי מטמא – זו הסוגיא כזמן דאמר (מכות כא), מחיצה קלטת דאורייתא, דאי מדרבנן – ש"ל לה היתר מושבות, דאי יצאה חוץ למחיצה נפרית אפילו טהורה. לא נמי: כיון דמדברין אין להם פדייה – לא חשיב נאכל בכל מושבות, או דילמא הואיל ואילו לא קרי לה שם – תימא לרבינו יצחק: אי אמרת "הואיל", אם כן בכורים נמי נאכלים בכל מושבותים, הואיל ולא קרי ליה שם! ויש לומר: דלא דמי, דשם בכורים אינו נאכל בכל מושבותים. אבל הכא – שם חלה נאכל בכל מושבותים, וכן שם מעשר לחדיה נאכל בכל מושבותים. הלכך, בחלת מעשר אמר שפיר "הואיל ולא קרי לה שם". ועוד הקשה: אי אמרת "הואיל" – מעשר שני נמי נאכל בכל מושבותים הואיל ולא העלוה לירושלים, ואמאי איצטרך לאוקמא לעיל (לוב, כרבי אלעזר) ויש לומר: דאי לאו משום דרבי אלעזר – לא חשיב שם מעשר שני נאכל בכל מושבותים משום דחדיה ולא העלוה לירושלים – כמו שאין לומר הואיל ולא קרא לו שם מעשר. **רבי** יהודה אומר יקבר – טעמיה דרבי יהודה משום דדריש כסף ראשון ולא כסף שני, ולכך אינו נפדה לקוח טהור ברחוק מקום. והוא הדין שאין נפדה טמא בקרוב מקום. דהריירוהו חזון ספק נפקי, מילא תוכל אחרת, ורבנן לא דריש ספק ראשון ולא כסף שני, וסברי דלקוח טהור נפדה ברחוק מקום, והוא הדין טמא בקרוב מקום. וקשה לרבינו שמשון בן אברהם, דבירש "איהו מקומן" (ובחס מטא), פריך: ולא מצינו שטפל חמור מן העיקר? והרי מעשר הוא נפדה, ולקוח אינו נפדה. דתנן: הלקוח שנטמא יפדה, וטמא – אין, לא נטמא – לא. והיינו ברחוק מקום, דכהאי גזונא מעשר עצמו נפדה. ובעינן אחר לא הוי טפל חמור מן העיקר, אלמא: לקוח לרבנן נמי אינו נפדה טהור ברחוק מקום ותוירן רבינו יצחק: דהתם מיירי מדרבנן: **חלות** תודה ורקיקי נזיר – נראה לרבינו יצחק כפירוש הקונטרס, דמיירי שלא נשחט עליהם חזבן, ולא הוקדשו. דאי הוקדשו – תיפוק ליה דבעינן "מצתכם" דמרינן לעיל לחם לחם, ועוד, דקאמר: למכור בשוק יוצאין בהן, משמע דבלא הוקדשו מיירי, והכי פירושו: מצה המשתמרת לשם מצה – יצאה זו שמשמרת לשם וכו', כשיקדישנה. וכן שאין נאכלין אלא ליום אחד – אקרא דמשתמרת סמיך, דבעינן שתהא נשמרת לשם שבועה. והא דפריך: ותיפוק ליה שאין נאכלין באנינות, ושאין נאכלין בכל מושבות – הכי פירושו: שאין נעשה לאכול בכל מושבותים ולאכול באנינות. והא דלא פריך: שאין נעשה להיות מצתכם, אלא לגבוה – כיון דלא כתב בהדיא פסול דמצתכם – לא שייך למיפוך הכי.

זאת

זאת אומרת חלות תורה ורקיקי נזיר – פירש הקונטרס: דלא אתי בר' שמעון, דאמר בפרק קמא דמגילה (ט,ב) לא קרבו אלא פסחים וחובות הקבוע להם זמן, אבל שאין קבוע להם זמן – לא. וכפירושו משמע בפרק בתרא דובחים (קז,א), דתניא התם: כל הנזיר ונידב – קרב בבמה, ושאין נזיר וכו' דברי ר' מאיר. וחכמים אומרים: לא קרבו אלא עולות

ושלמים בלבד. רבי שמעון אומר: אף ציבור לא הקריבו אלא חובות הקבוע לזמן זמן. משמע דמזדה ר' שמעון לחכמים דלא קרבו מנחה וניזירות בבמה. וקשה, דברפרק קמא דמגילה (ט,ב) תנן: אין בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסח. זה הכלל: כל שנזיר ונידב – קרב בבמה, שאין נזיר וכו', ואמר בגמרא: מני – ר' שמעון היא. אם לא ר' שמעון קרבה מנחה בבמה, דנידב ונידב הוא. וניזירות נמי קרב לדידיה בבמה, דהא ר' מאיר דקתני בהאי לישנא: כל שנזיר ונידב קרב בבמה, וסבר ריקי נזיר איכא בבמה, דאמר התם: מאי טעמא דר' מאיר – אמר קרא "לא תעשון ככל אשר אנחנו עושים" וגו'. אמר להו משה: כי עליתון לארץ – ישרות אקריבו, חובות לא אקריבו. ומנחה וניזירות ישרות ניתו, דניזירות גופיהו נזיר ונידב הוא, אף על גב דהקרבנות חובה. ורבנן מפרש התם דסברי אין מנחה בבמה, וניזירות אף על גב דנידב הוא – מכל מקום הקרבן חובה, ונראה לרבינו יצחק, דהכי פירושא דמתניתין דמגילה: דאין חילוק בין במה גדולה לבמה קטנה אלא פסחים. זה הכלל: כל הנזיר ונידב, הקרב בבמה גדולה – קרב בבמה קטנה, וכל שאין נזיר וכו'. ולא נחית אלא לפרש מה ששזה הגדולה לקטנה, אבל יש נזיר ונידב כמו מנחה וניזירות שאין קריבין לא בזה ולא בזה. **נאכלים** בנוב וגבעון – הקשה רבינו נסים: אם כן היכי ממעט ביכורים מ'בכל מושבות', והא ביכורים הוו חובה הקבוע לזמן זמן בזמן שמחה, דמערצת עד התא מבאי וקרא – אם כן קריבים בנוב וגבעון כמו פסחים, שהיו קריבים לכולי עלמא? ויש לומר: דביכורים, הואיל ויש להם זמן גדול כל כך – לא חשיב זמן קבוע. ורבינו שמשון בן אברהם מפרש: דמשום הכי הוו ביכורים חובה שאין לזמן זמן קבוע, כיון שאם אין לו פירות – לא יבא ביכורים.

אצוותא

"וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַמִּצְוֹת" – מִצְוַת הַמִּשְׁתַּמְרֵת לְשֵׁם מִצְוָה, יִצְתָּהּ זֶה שְׁאִין מִשְׁתַּמְרֵת לְשֵׁם מִצְוָה אֶלָּא לְשׁוֹם זִבְחָה. רַב יוֹסֵף אָמַר, אָמַר קָרָא: "שִׁבְעַת יָמִים מִצְוַת תֹּאכְלֶה" – מִצְוַת הַנֹּאכְלֵת לְשִׁבְעַת יָמִים, יִצְתָּהּ זֶה שְׁאִין מִשְׁתַּמְרֵת לְשִׁבְעַת יָמִים אֶלָּא לְיוֹם וְלִלְלָה. תִּנְיָא פְּוֹתִיָּה דְרַבְּה, וְתִנְיָא פְּוֹתִיָּה דְרַב יוֹסֵף. תִּנְיָא פְּוֹתִיָּה דְרַבְּה: יְכוֹל יִצְא יְדֵי חוֹבְתָהּ בְּחֻלּוֹת תּוֹרָה וְרִקְקֵי נְזִיר תִּלְמוּד לּוֹמְרִי: "וְשִׁמְרֶתֶם אֶת הַמִּצְוֹת" – מִצְוַת הַמִּשְׁתַּמְרֵת לְשֵׁם מִצְוָה, יִצְתָּהּ זֶה שְׁאִין מִשְׁתַּמְרֵת לְשֵׁם מִצְוָה אֶלָּא לְשׁוֹם זִבְחָה. תִּנְיָא פְּוֹתִיָּה דְרַב יוֹסֵף: יְכוֹל יִצְא אֲדָם יְדֵי חוֹבְתָהּ בְּחֻלּוֹת תּוֹרָה וְרִקְקֵי נְזִיר, תִּלְמוּד לּוֹמְרִי: "שִׁבְעַת יָמִים מִצְוַת תֹּאכְלֶה" – מִצְוַת הַנֹּאכְלֵת לְשִׁבְעַת יָמִים, יִצְתָּהּ זֶה שְׁאִין מִשְׁתַּמְרֵת לְשִׁבְעַת יָמִים אֶלָּא לְיוֹם וְלִלְלָה. וְתִפּוּק לִיה מִ"לֶחֶם עֵינִי" – מִי שֶׁנֶּאֱכַל בְּאַיִנוֹתָ, יִצְא הֵּה שְׁאִין נֶאֱכַל בְּאַיִנוֹתָ אֶלָּא בְּשִׁמְחָה! סָבַר לָהּ כְּרַבִּי עֲקִיבָא, דְּאָמַר "עֵינִי" פְּתִיב. וְתִפּוּק לִיה דְּתוּה לִיה מִצְוָה עֲשִׂירָה! אָמַר שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: רְבִיעִית הִיא, וּמִתְחַלֶּקֶת הִיא לְכַמָּה חֲלוֹת. וְתִפּוּק לִיה דְּאִין נֶאֱכָלוֹת בְּכָל מוֹשְׁבוֹת! אָמַר רִישׁ לִקִּישׁ: זֹאת אוֹמֶרֶת חֲלוֹת תּוֹרָה וְרִקְקֵי נְזִיר נֶאֱכָלִין בְּנוֹב וְגִבְעוֹן. תִּנְיָא: אָמַר רַבִּי אִילְעָא, שְׁאֵלְתִּי אֶת רַבִּי אִילְעָזָר: מָהוּ שִׁינְאָא אֲדָם בְּחֻלּוֹת תּוֹרָה וְרִקְקֵי נְזִיר? אָמַר לִי: לֹא שְׁמַעְתִּי. פֹּאֲתִי וְשְׁאֵלְתִּי לִפְנֵי רַבִּי יוֹהֲשֻׁעַ, אָמַר לִי: הֲרֵי אָמְרוּ חֲלוֹת תּוֹרָה וְרִקְקֵי נְזִיר שֶׁשִּׁנְיָאן לְעִצְמוֹ – אִין אָדָם יוֹצֵא בְּהוֹן, לְמַפּוֹר בְּשׁוֹק – יוֹצֵא בְּהוֹן. כְּשֶׁפֹּאֲתִי וְהִרְצִיתִי דְּבָרִים לִפְנֵי רַבִּי אִילְעָזָר, אָמַר לִי: בְּרִית, הֵן הֵן הַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ לוֹ לְמִשְׁה בְּסִינִי. אִיכָא דְּאָמְרִי: בְּרִית, הֵן הֵן הַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמָרוּ לוֹ לְמִשְׁה בְּסִינִי? וְלֹא מַעֲמָא בְּעֵינִי? וְטַעְמָא מַאי? אָמַר מִשְׁנֵה

משה

ושמרתם את המצוות עבדי לה שמירה לשם מצה – כל שימור שאתה משמרה שלא תחמיץ התכונן לשם מצה של מצוה. יצאת בו' – דלא לשם מצה של מצות פסח עבדי לה, אלא לשם מצה של זבח. שאינה נאכלת לשבעה – דלאחר יום ולילה היא נותרה, כדכתיב (ויקרא ז): "ובשר זבח תורת שלמו ביום קרבנו" וגו'. והיכא דלא נשחט עליון הזבח, אף על גב דעבישוי יש לה היתר לשבעה, מיהו כי עבדה – לאו לשם מצה הראויה למצוה איתכונן, דכי עבדה ארעתא לאיפסולי ביום ובלילה עבדה, ואית ליה לרב יוסף הא דרשה (דרבא) דבעינן שימור לשם מצוה, ואההוא קרא סמיק, ובהא פליג: דאי נמי איכיון לה נמי לשימור מצת מצוה, למיפק בה משום תורה ומשום מצה – לא נפיק, דבעינן שימור לשם מצה כל שבעה. ותפוק ליה דאיתנא נאכלת לאונן – ולמה לי קרא אחרינא? דכל קדשים אסורין לאונן, ביבמות (עגב) אתאי לן בקל וחומר: מה מעשר הקל אמרה תורה 'לא אכלתו באונן', בשר קודש חמור – לא כל שכן? סבר לה כרבי עקיבא דאמר – לעיל (לא,א), במצה של מעשר שני נפיק, ואף על גב דאסור לאונן, דלא דריש עניני לשון אונן, אלא עני במסורת. ותפוק ליה – כיון דדריש עני – הא לאו מצה ענייה היא, דהא נילושה בשמן. רביעית היא – חצי לוג שמן מבאי לתורה, וחוצה, חציו לעשר חלות ועשר רקיקין, וחציו לרבוכה. במסכת נחיות בפרק "שתי מדות" (פט,א), ובניזירות לא היתה רבוכה אלא חלות ורקיקין, ולא היה מבאי אלא רביעית, כדאמרין נמי התם. הלכך, רביעית שמן לעשרים חלות גדולות שנעשות משבע עשרונות פחות שליש עשרון, שזה הוא שיעורן כדאמרין התם ב"התורה" – אין כאן עושר. ותפוק ליה דאין נאכלות בכל מושבות – אלא בירושלים, דמחיצת קדשים קלים לפנים מן ההרומה, כדכתיב (דברים יב): "ואכלת לפני ה' וגו' וכל נדריך אשר תדור", ואם יצאו נפסלי, דכתיב (שמות כב): "ובשר בשדה טרפה" וגו', כיון שיצא בשר חוץ למחיצתו – נאסר. זאת אומרת – מדלא נפקא ליה מ'בכל מושבותיכם' – קסבר: חלות תורה ורקיקי נזיר נאכלות בנוב וגבעון, ודלא כרבי שמעון דאמר בפרק קמא דמגילה (ט, ב) דלא קרב בנוב וגבעון, דהיינו במה גדולה, אלא פסחים וחובות הקבוע לזמן זמן, אבל חובות שאין לזמן זמן קבוע – לא.

ודלא כמאן דאמר בפרק בתרא דובחים (קז,א) כאן וכאן – במה גדולה דנוב וגבעון, ובמה קטנה שהיה עושה בראש גגו – לא קרבו ליחיד אלא עולה ושלמים. ועל אותן שקרבו בנוב וגבעון הוצרך להביא ראיה מ'שמרתם את המצוות' ומ'מצות תאכלו' וגו', דלא נפקי מ'בכל מושבותיכם' – דאית להו דיתר בכל מושבות, שהיו יכולין להוליכין בכל מקום שירצו בתוך זמן אכילתן, דתנן בפרק בתרא דובחים (קב,ב) באו לנוב וגבעון – הותרו הבמות. קדשי קדשים נאכלין לפנים מן הקלעים, קדשים קלים ומעשר שני בכל ערי ישראל. עד שלא הוקם המשכן היו במות מותרות ועבדה בבכורות, משחוקם המשכן עבדה בכהנים ונאסרו הבמות. עברו את הירדן והוקבע בגלגל שבעה שבישבו ושבעה שחילקו – היו הבמות מותרות. באו לשילה לאחר שחילקו, והוקבע משכן שם – נאסרו הבמות. וכולהו מפרש מקראי בפרק בתרא דובחים. חרבה שילה בימי עלי, כשנשבה הארון בארץ פלשתים – באו לזנוב, ולא היה שם משכן, אלא בית של אבנים היה, והוקבע שם מזבח הנחשת. אבל ארון לא היה שם, כשכשהחזירוהו פלשתים עמד בקרית יערים עשרים שנה עד שמלך דוד והביאו לציון, ובציון עמד עד שבנה שלמה בית המקדש, כדכתיב (מלכים ח: א): "ויבאו הכהנים את ארון ברית ה' וגו'. ומזבח הנחשת היה בנוב כל ימי שאול ושמואל, כדכתיב (שמואל א כא): "ויאמר אין להם חול אל תחת ידי כי אם להם קודש וגו'". חרבה נוב עד דלרז, שהרגם שאול מפני שנתנו להם לדוד, ובאו להם לגבעון, וניתן שם מזבח הנחשת עד שבנה שלמה הבית, כדכתיב בדברי הימים (א כא). ברית – שבועה. ואיכא דאמרי – בתמינה אמר ליה וכי הן הדברים כו', דלא בעי טעמא כהנלה למשה מסיני? וטעמא מאי – גמרא בעי לה: וטעמא מאי טעמאן למכור בצוק לצורכי תורה יצא בתן אלא למכור? הרי לא נשתמרה לשם מצה, אלא לשם זבחי איפוק בהו אנא – ידי

חובת מצה.

משנה

לא די בכך שיהיה לומד תורה ומתעלה ביראת שמים כו' בהיותו במעמד ומצב של מנוחה – שהרי בשביל זה לא היה צורך בירידת הנשמה למטה.

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

וְשִׁמְרָתָם אֶת הַמִּצְוֹת, ומכאן שיוצאים ידי חובת מצת מצוה של
ליל פסח דווקא בַּמִּצְוָה הַמְשִׁתְּמֶרֶת מחימוץ לֶשֶׁם מִצְוָה של מצוה,
כלומר, שכל השמירות משמרים אותה שלא תחמיץ נעשו לשם
מצת מצוה של ליל פסח, יָצָתָה מִצְוָה זו, של חלות תודה ורקיקי
נזיר, שְׁאִין מְשִׁתְּמֶרֶת – שלא עשו בה כל השמירות מחימוץ לֶשֶׁם
מִצְוָה של פסח, אֱלָא לְשׁוֹם –[לשם] מצוה של זִכָּה תודה ושלמי נזיר,
ועל כן אין יוצאים בה ידי חובה.
הגמרא מביאה טעם נוסף בפסול זה: רב יוסף אָמַר, אמנם סברתו
של רבה נכונה, שמצה שלא נאפתה לשם מצת מצוה פסולה, אבל
גם אם אפה מצוה זו לשם שני דברים, לשם פסח ולשם זבחה, גם כן
אין יוצאים בה ידי חובת אכילת מצה בפסח, כיון דאָמַר קָרָא (שם
יב טו) שֶׁבֶעֱת יָמִים מִצְוֹת הַתַּאכְלָה, ללמד שיוצאים ידי חובה רק
בַּמִּצְוָה הַתַּאכְלָה לִשְׁבֻעַת יָמִים של פסח, כלומר, שנאפתה על דעת
שתהיה מותרת באכילה כל שבעת ימי הפסח, יָצָתָה מִצְוָה זו,
שנאפה גם לשם חלות תודה או רקיקי נזיר, שְׁאִינָה נִתְּכָלֶת לְכָל
שֶׁבֶעֱת יָמִים – שלא אפאה על דעת שתהיה מותרת באכילה שבעה
ימים, אֱלָא על דעת שתהיה מותרת באכילה רק לְיוֹם וְלַיְלָה, כדין
קרבן התודה ואיל הנזיר עצמם, שנאכלים רק ביום הקרבנם
ובלילה שלאחריו, ולאחר מכן הם נפסלים משום נותר, וכיון שכן
אף שנחכוין באפיית המצות גם לשם מצת מצוה של פסח, כיון
שלא נתכוין שיהיו גם לשם אכילה של שבעת ימים, אין יוצאים
בהם ידי חובת מצות מצוה.
הגמרא מסייעת מבריות מפורשות ונותנת לדברי רבה ולדברי רב יוסף:
תִּנְיָא בְּרִיתָא – שנינו בבריתא כשיטתו דְּרַבְּה, וְתִנְיָא בְּרִיתָא –
ושנינו בבריתא אחרת, כשיטתו דְּרַב יוֹסֵף. מפרשת הגמרא: תִּנְיָא
בְּרִיתָא דְּרַבְּה, יָכוֹל הֵיית לומר שִׁצָא אדם יְדֵי חוֹבָתוֹ בליל פסח
בַּמִּצְוָה של חלות תודה ורקיקי נזיר, תִּלְמִיד לִזְמַר – מלמדנו הכתוב
(שם יב ז) וְשִׁמְרָתָם אֶת הַמִּצְוֹת, שרק מִצְוָה הַמְשִׁתְּמֶרֶת לֶשֶׁם מִצְוָה
יוצאים בה ידי חובה, יָצָתָה מִצְוָה זו, שְׁאִינָה מְשִׁתְּמֶרֶת לֶשֶׁם מִצְוָה,
אֱלָא לְשׁוֹם –[לשם] זבחה.
ממשיכה הגמרא ומפרשת: וְתִנְיָא בְּרִיתָא – שנינו בבריתא אחרת
כשיטתו דְּרַב יוֹסֵף, יָכוֹל הֵיית לומר שִׁצָא אדם יְדֵי חוֹבָתוֹ בַּחֲלוֹת
תודה ורקיקי נזיר, תִּלְמִיד לִזְמַר (שם יב טו) שֶׁבֶעֱת יָמִים מִצְוֹת הַתַּאכְלָה,
ללמוד שרק מִצְוָה הַתַּאכְלָה לְכָל שֶׁבֶעֱת יָמִים הפסח יוצאים בה, יָצָתָה
מִצְוָה זו, שְׁאִינָה נִתְּכָלֶת לִשְׁבֻעַת יָמִים, אֱלָא לְיוֹם וְלַיְלָה בלבד, ולכן
אף אם לא נשחט חובת ומותרות המצות באכילה כל שבעה, אין
יוצאים בה ידי חובה, כיון שנאפתה לשם זבחה.
הגמרא מקשה עתה מדוע יש צורך בלימוד מיוחד למעט מצות
אלו של קרבן תודה או נזיר. מקשה הגמרא: מדוע הוּזְקָה רבה ורב
יוסף ללמוד דין זה מדרשה מיוחדת, וְתִיּוּבָא לִיה – והרי ניתן
להוציא וללמוד דין זה ממה שנאמר בתורה (דברים טו א) לָחֶם עֻנִי,
וכמו שדרש רבי יוסי הגלילי לעיל (לז), שאין יוצאים ידי חובת
מצוה אלא באכילת מי – מין מצוה שְׁנִינָא בְּרִיתָא – באכילת יום
הראשון על אחד משבעת הקרובים, שהיא מן התורה, וְצָא מִן
מצות זו, של קרבן תודה או רקיקי נזיר, שְׁאִינָה נִתְּכָלֶת – שאסור
לאוכלו בְּרִיתָא מִצְוָה רק בְּשִׁמְחָה, כדין כל הקדשים, ולכן אין
יוצאים ידי חובת מצוה באכילת מצות אלו, ומדוע הוּזְקָה ללמוד
דין זה מדרשות אחרות.
מתרצת הגמרא: כִּכְרָ לָהּ – אמוראים אלו סוברים כְּרִיב עֲקִיבָא
(שם). דָּאָמַר שאין לדרוש את הפסוק כריב יוסי הגלילי, כאילו נאמר
לחם אוני, שהרי בפסוק 'עֻנִי' כְּרִיב, בלא ואו, ויש לדרשו
במשמעותו הפשוטה, והיינו עניות, ללמד שאין יוצאים ידי חובה
ב'מצה עשירה'.
הגמרא מוסיפה להקשות, מדוע לא למדנו דין זה ממקום אחר.
מקשה הגמרא: אם אכן סוברים אמוראים אלו כריב עקביא,
הדורש מהפסוק 'לחם עני' שאין יוצאים ידי חובה במצה עשירה,
כלומר במצה שנילושה בשמן או במי פירות, מדוע הוּזְקָה לדרוש
מפוסקים אחרים שאין יוצאים ידי חובה בחלות תודה ורקיקי נזיר,

וְתִיּוּבָא לִיה – והרי אפשר להוציא וללמוד דין זה מדרשתו של רבי
עקיבא עצמו, והיינו משום דְּהֵוָה לִיה – שהרי זו מִצְוָה עֲשִׂירָה, כיון
שמצות אלו אינן נאפות במים לבד, אלא הן נבללות בשמן,
שנאמר בקרבן תודה (ויקרא יב א) 'חלות מצות בלולת בשמן ורקיקי
מצות משחים בשמן', ובקרבן נזיר (במדבר טו טו) 'סל מצות סלת חלת
בלולת בשמן ורקיקי מצות משחים בשמן', ומטעם זה יש לפסול
מצות אלו למצות מצוה של פסח.
מתרצת הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל כִּי רב יצחק, מידת השמן שמערים
בחלות התודה ורקיקי הנזיר, רְבִיעִית הלוג בלבד הִיא, וְתַתְּכָלֶת
הִיא לְכִמָּה חֲלוֹת, ובשיעור שמן מועט שכזה אין החלות נחשבות
למצה עשירה, ולכן הוּזְקָה הבריות והאמוראים ללמוד את
הפסול של חלות תודה ורקיקי נזיר מדרשות אחרות.
מוסיפה הגמרא ומקשה: וְתִיּוּבָא לִיה – והרי ניתן להוציא וללמוד
דין זה, שאין יוצאים בחלות תודה ורקיקי נזיר, משום דְּמִצְוֹת אלו
אִינָן נִתְּכָלֶת בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם, אלא בירושלים בלבד, ודרשו לעיל (לז).
ממה שנאמר במצות אכילת מצוה (שמות יב ב) 'בְּכָל מוֹשְׁבֵיכֶם
תֹּאכְלוּ מִצְוֹת', ללמד שיוצאים ידי חובה רק במצה שראויה
להיאכל בכל המושבות, ולא בירושלים בלבד.
מתרצת הגמרא: אָמַר רִישׁ לְקִישׁ, וְזֹאת אִמְרָת – ממה שלא מיעטנו
מצות אלו מ'בכל מושבותיכם', יש להביא ראיה שחלות תודה
ורקיקי נזיר היו מובאים ונִתְּכָלֶת בִּזְמַן שעמד המזבח כְּגוֹב וְנִתְּכָלֶת,
ומקום אכילתם היה בכל ארץ ישראל, ונמצא שהם נאכלים 'בכל
מושבות'. וזהו שלא כדברי רבי שמעון הסובר (מגילה טו) שבזמן
שהיה המשכן כְּגוֹב ובגבעון הקריבו בו רק קרבנות חובה שיש להם
זמן קבוע, ולא קרבנות תודה ונזיר וכיוצא באלו, שהם קרבנות
נדבה, אלא סוברות הבריות שאף קרבנות נדבה היו קרבים שם,
והטעם שאין יוצאים בהם ידי חובת מצוה בפסח הוא מדרשות
אחרות, ולא משום 'בכל מושבותיכם'.
הבריתא שלפנינו מביאה את מקור ההלכה שנאמרה במשנתנו
בדין חלות תודה ורקיקי נזיר: תִּנְיָא בְּרִיתָא, אָמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר,
שְׁאִלְתִּי אֶת רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, מַהוּ שִׁצָא אִם – האם יוצא אדם ידי
חובת אכילת מצוה בַּחֲלוֹת תודה ורקיקי נזיר, ואָמַר לִי, לֹא שְׁמַעְתִּי
את ההלכה בנידון זה. ממשיך רבי אילעזאי ואומר, בְּרִיתָא וְשְׁאִלְתִּי
לְפָנֵי רַבִּי יְהוֹשֻעַ שאלה זו, ואָמַר לִי, הָרִי אָמְרוּ חכמים, חֲלוֹת תודה
ורקיקי נזיר שְׁעִשְׂתָּן האדם לצורך קרבן של עֶצְמוֹ, אִין אִם יוֹצֵא
כֶּהֱן ידי חובתו, ואם עשאו כדי לְכַפֵּר אוֹתוֹ בְּשׁוֹק לְבָנִי אִם
אחרים, החייבים בהבאתם, הרי הוא יוֹצֵא בְּהֵן ידי חובתו. מסיים
רבי אילעזאי ואומר, בְּשִׁבְרִיתִי וְרִצִּיתִי – וסידרתי את הדְּבָרִים הללו
ששמעתי מרבי יהושע לְפָנֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, אָמַר לִי, בְּרִית – שבועה,
הֵן הֵן הִדְּבָרִים שְׁנִינָא לִי לְמַשָּׁה בְּרִיתָא.
הגמרא מביאה לשון אחר בתשובתו של רבי אליעזר: אִיבָא דָאָמַר
– יש אומרים, שכך אמר לו רבי אליעזר לרבי אילעזאי, לאחר
ששמע את תשובתו של רבי יהושע, בתמיהה, בְּרִית, וכי הֵן הֵן
הִדְּבָרִים שְׁנִינָא לִי לְמַשָּׁה בְּרִיתָא – וכי דין זה הוא 'הלכה למשה
מסיני', וְלֹא מִשְׁמַע בְּרִיתָא – ואינה צריכה טעם, הלא אין סברא
לחלק בין עשאו לעצמו לבין עשאו למכור בשוק.
הגמרא מבררת את הטעם של דין זה. שואלת הגמרא: וְשִׁנְיָא מִי
– מהו באמת טעמו של חילוק דין זה, שאם עשאו לעצמו אינו יוצא
בהן ידי חובתו בפסח, ואם עשאו למכור בשוק יוצא בהן ידי
חובה.
משיבה הגמרא: אָמַר רַבָּה, כֹּל שעשה אותן כדי לְמוֹכְרֵי בְשׁוֹק,
הרי מתחילת עשייתן אִינְלִיכֵי מִיכָלָה – נמלך הוא בדעתו ואָמַר,
אִי מִיכָלָה, מִיכָלָה – ואם אצליח למוכרו, אמכור אותו, וְאִי לֹא מִיכָלָה
אִינְלִיכֵי כִּהְיוּ אִנָּה – ואם לא אצליח למוכרו, אצא בהן אני ידי חובתי
מצוה, ונמצא שעשאו לשם מצת מצוה. מה שאין כן במי שמוכר
חלות תודה ורקיקי נזיר, ועשאו לשם חובתו זו, אינו עושה אותן
לשם מצת מצוה אלא לשם קרבנו, ולכן אין יוצאים בהן ידי
חובה.

משנה

המשנה מבארת את מיני הירקות שיוצאים בהם ידי חובת מצות אכילת מרור בליל פסח, ובאיזה אופנים יוצאים בהם: ואלו הם הירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו במצות מרור בפסח, בחזרת, בתמקא, ובתרחיבא, ובעולשין, ובמרור. ויוצאין בהן בין כשהם לחין ובין כשהם יבשין מעט, אבל לא כשהם כבושין בחומץ, ולא כשהם שלוקין – מבושלים הרבה מאד עד מינים אלו זה לזה לשעור מבושלין כדרך בישול. ומוצאין על מינים אלו זה לזה לשעור פיות שבו יוצאים ידי חובת מצות מרור, ואם אכל כחצי זית מכל אחד משנים ממינים אלו, יצא ידי חובת מרור. ויוצאין ידי חובה בקלח שלחן אף כשהם יבשים, אך בעלים יוצאים רק כשהם לחים. וכן יוצאים ברימא – מרור שנלקח מעם הארץ ויש ספק אם הוא מעושר, ובקעשיר ראשון שנמלה תרוקתו – שהלוי נטל ממנו תרומת מעשר ונתנה לכהן, ובמרור של מעשר שני שמפרישים בשנים הראשונה, השנייה, הרביעית והחמישית לשמיטה, ואוכלים אותו בקדושה בירושלם, ובמירושלם הקדש, שנפדו מקדושת מעשר שני והקדש על מצות ויצאו לחולין.

גמרא

מפרשת הגמרא: חזרת האמורה במשנה היא חסא ו-חסה. עולשין הם ירקות הנקראים הינדבי. תמקא, אמר רבא בר בר חנה, היא מין ירק ש'תמקתא' שמה. תרחיבא, אמר רבי שמעון בן לקיש, זה הוא אצותא דריקלא – סיב ו-שיח) הגדל ונכרך סביב עץ הדקל. ובמרור, זה הוא מריקא ו-עלים מרים).

ברייתא המוסיפה מיני ירק למצות מרור: תני בר קפרא, אלו הם הירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח, בעולשין, ובתמקא, בתרחיבא, ובתרחיבא, ובחזרת. רבי יהודה אומר, יוצאים אף בעולשין שדה, ועולשין גינה, וחזרת.

מקשה הגמרא: עולשין גינה שהם סתם עולשים וכן חזרת, הא תנא לה רישא – הרי כבר שנאם תנא קמא ברישא, ומדוע חזר רבי יהודה ושנאם. מתרצת הגמרא: הכי קאמר – כך כוונת רבי יהודה לומר, אף עולשין שדה דינם בעולשין גינה וחזרת, ויוצאים בהם ידי חובת מרור, אף שאינם נקראים 'עולשים' סתם אלא יש להם שם המלח שם זה.

המשך דברי הברייתא: רבי מאיר אומר, יוצאים ידי חובת מרור אף במיני ירקות ששמן עקוים, וטורא, ומה, ורואה. אמר לו רבי יוסי לרבי מאיר, 'עקוים' 'טורא' מין ירק אחד הוא שיש לו שני שמות, וכן 'מה' זה הוא 'טורא', שמין אחד הוא עם שני שמות.

ברייתא נוספת המוסיפה מיני ירק למצות מרור: תני רבי (רבי) שמואל – בבית מדרשו של שמואל, אלו הם הירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח, בחזרת, בעולשין, ובתמקא, ובתרחיבא, ובתרחיבא ו-מין ירק, ובתרחיבא ו-לענה. רבי יהודה אומר, אף חזרת יולין וחזרת גלין, שהם מיני חזרת עם שם המלח את שמם, ביוצא בהן – דינם כשאר המינים הנזכרים, שיוצאים בהם ידי חובת מרור. רבי אליעזר אומר משום ו-בשם) רבי אליעזר, יוצאים אף בעקלקלים – סיב גדול ועבה שהוא מין ירק בפני עצמו. והוסיף רבי אילעא: וחזרת על כל תלמידיו של רבי אליעזר, ובקשתי לי חבר שסייעני ועיד שאף הוא שמע דבר זה מפיו, ולא מצאתי. ובקשאתי לפני רבי אליעזר בן יעקב אמרתי לו מה ששמעתי מרבי אליעזר, הוזה לדברי שכן אמר רבי אליעזר. רבי יהודה אומר, כל ירק שיש לו שרף – שבסחיטתו במקום חיתוכו מן העץ, יצא ממנו משקה לבן כחלב, יוצאים בו ידי חובת מרור. רבי יוחנן בן ברוקה אומר, כל ירק ששניו מקסיפין – שחלקו הנראה בהיר ואינו ירוק מאד, יוצאים בו. אחרים אומרים, [כל] ירק מר יש בו שני סימנים אלו, יש לו שרף, וגם פניו מקסיפין, והם סימני המרור. אמר רבי יוחנן, מקביר בולן – כל התנאים מפרישו את שמות הירקות שיוצאים בהם ידי חובת מרור נלמד, שרק מר יש לו שרף, וגם פניו מקסיפין, וכדברי אחרים, שהרי בכל הירקות הללו רואים אנו שני סימנים אלו. וכן אמר רב הונא, הלכה באתרים, שלכל ירק מר צריך שיהיו שני סימנים אלו כדי שיוכלו לצאת בו ידי חובת מרור.

מעשה בענין סדר הקדימה של מינים אלו: רבינא אשכחיה ו-מצא) לרב אחא בריה ו-בנו) רבא, דהוה מקהר אמריקא – שהיה מחזר אחר ירק ששמו 'מרור', כדי לצאת בו ידי חובת מרור. אמר ליה רבינא לרב אחא, מאי דעיתך – מדוע סבור אתה שמין זה טוב יותר כדי לצאת בו, האם משום דמריין ספי – שהוא מר יותר מהמינים האחרים, והא בתחילת כל המינים שיוצאים בהם ידי חובת מרור חזרת תנן במשנה, וכן תנא רבי שמואל – בברייתא שנשתת בבית מדרשו של שמואל את החזרת בתחילה, ומוכח שהיא קודמת לכל שאר המינים למצות מרור. וכן אמר רבי אשינא, מצוה בחזרת יותר מבשאר מינים. ואמר רבא, מאי חזרת, ירק ששמו 'חסא', ומה חסא – מדוע נקרא 'חסא', על שם דחם דחמא עילון – שחס הקדוש ברוך הוא עלינו וגאלנו ממצרים, ולכן החזרת עומדת למרור יותר משאר המינים. ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן, למה נמשלו המצריים כמרור לישראל, שנאמר (שמות א יד) 'וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיִּיהֶם, לִפְנֵי מֶלֶךְ מִצְרָיִם זֶה שְׁתַּחֲלִיתוּ – בתחילת גידולו הוא רך, וסופו נעשה הקלח קשה כעץ, אף המצריים נהגו כך, תחילתן רכה – בתחילה נהגו ברכות והעבידו את ישראל תמורת שבר, וסופן קשה – ולבסוף הקשו עליהם את ידם ורדו בהם בפרך. וחזרת הקלח שלה מתקשה כעץ, ולכן יש להקדימה לכולם.

אמר ליה רב אחא לרבינא, תרבי כי – הריני חוזר בי, ואחזר אחר החזרת.

מקור שמרור הוא דווקא מין ירק: אמר ליה רב רחומי לאבבי, ממיא דהאי קרור – מנין שמרור זה שיוצאים בו מין ירק הוא, אימא מריקא דכופיא – שהוא אבר המרה של דג ששמו 'כופיא'. אמר לו אבבי: בפסוק (שם יב ה) 'וַיִּמְצוּת עַל מַרְיָם יֶאֱכֹלֶהוּ, הוֹקְשׁוּ מִצֵּה וּמִרְוֹר זֶה לֹחַ, וּלְמִדִּים מִוֶּחַ, שְׁמִרֹר צִירִךְ לְהִיּוֹת דִּוְמָא דְּמִצָּה, מִה מִצָּה בִּאֵה מִמִּינֵי דְּגָן שְׁחָם גִּידוּלִי קֶרֶקֶ, אף קרור הוא מגידולי קרעק.

ושבו שאל רב רחומי: ואימא שמרור הוא הידוף – עץ מר שבו המתק משה את המים המרים במרה, ומנין לנו שהוא דווקא ירק, השיב לו אבבי: מההיקש של מרור ומצה למדים, שמרור צריך להיות דומא דמצה, מה מצה באה ממין ירעים ולא ממין אילנות, אף קרור צריך להיות ממין ירעים דהיינו ממין ירקות כמבואר להלן, ואילו הידוף הוא ממין אילנות ואין יוצאים בו.

שוב שאל רב רחומי: ואימא שמרור הוא תריופ – מין זרע שהוא סם המות לבהמה. וגם על שאלה זו השיב אבבי: מרור צריך להיות דומא דמצה, מה מצה באה מתבואה שניקחת – שניתן לקנותה בקסף מעשר שני, אף קרור בא דווקא ממין מאכל שניקח בקסף מעשר שני, והריופו שאינו מין מאכל, שהרי הוא סם המות לבהמה, לא ניתן לקנותו בכסף מעשר שני.

המקור שאפשר לצאת בהרבה מינים: אמר ליה רבא בר רב חנין לאבבי, אימא – שנא נאמר שמרור שחייבה התורה לאכול בליל פסח הוא דווקא חד – מין אחד של ירק מירקות אלו, דהיינו המין המר ביותר מכל מיני הירקות, ומנין שניתן לצאת בכמה מינים כמבואר במשנה ובברייתות. אמר לו אבבי: 'פרורים' בלשון רבים כתיב בציווי אכילת המרור, ומוכח שאין כוונת התורה לירק מסוים, אלא שניתן לצאת ידי חובה בכל מיני הירקות המרים. שוב שאלו רבה בר רב חנין: ואימא ש'פרורים' הם תרי מינים בלבד, ולא יותר, והרי במשנה ובברייתות מבואר שניתן לצאת ידי חובה בכמה מיני ירקות. אמר לו אבבי: כיון שמרור הוקש למצה, הוא צריך להיות דומא דמצה, מה מצה יוצאים בה במינין תרבה, דהיינו בחמשת מיני דגן, אף קרור יוצאים בו במינין תרבה, ובלבד שהיה ירק מר.

דין ירקות אלו לענין כלאי זרעים: אמר רבא בר רב הונא אמר רב, ירקות אלו שאמרו חכמים שאדם יוצא בהן ידי חובתו במצות מרור בפסח, בולן נורעין בעריונה אחת.

מבינה הגמרא שכולם כמין אחד ומותר לזרעם יחד ללא הרחקה, ומביאה קושיא: למימרא דלית בהו – וכי ניתן לומר שאין בזרעיהם יחד משום איסור כלאים, מתיב ו-הקשה) רבא, שנינו במשנה (וכלאים

פסחים. פרק שני - כל שעה דף לט עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" - (שטיינזלץ)
רש"י תוספות

משנה אלו יקות שאדם יצא בהן ידי חובתו בחזות ובתפארת ובעלושין ובחרתהיטא ובפרור – כולוהו מפרש בגמרא. **בבושין** – בחומץ, שלוקין – מבשולין חרבה מאד עד שימחוקו. **מבשולין** – בדרך בשול. **ומצטרפין לבוית** – אם אין לו מאחד מהן כוית, אבל יש לו מזה חצי וית ומזה חצי זית – מצטרפין זה עם זה כדי לצאת ידי חובתו. **ובדמאי** ובמקשר ראשון כו' – אבל בטבל לא. ואף על גב דמעשר ירק דרבנן – הוא לא מצוה הבאה בעבירה, דומיא דעציץ שאינו נקוב דאמרן בפירקין. **נמרא** **חמא** – לטוג'א. **הינדיב** – עשב שקורין קרישפליא; תמכתא – מרובייתא. **אצוותא** דיקלא – סיב הגדל ונכרך סביב לדקל שקורין וידיילא. **מרייתא** – אמריפילל היא סופר'ץ, חרחלין – לא איתפרש שמו. ובחורין –

מצוות דדיקלא — צריך לומר דהוי מין זרעים, דהא לקמן אמרינן: מה מצה מין זרעים — אף מרור מין זרעים.

ואימא הירדון כי מצה וכו' — בפסך 'ולב' הגולל' (סוכה לבב), פריך גבי הדס: 'ואימא הירדון, אמר אביי: "לרביה דרבי נעים".

ופירש הקונטרס: דלא הוי נעים, כיון דהוי סם המות לבחמו. הכא נמי הוי מצי לשנויי תיב, אלא דמשני שפיר טפי. אבל קשה לרבינו שמשון בן אברהם, דלפיך אמר הירדוני כשר למרור, ובפרק 'אלו תרופות' (חולין נ"ג), משמע דהוי סם המות לבחמו, דאמרי: בחמה שאכלי הירדוני — בשיחה. ופריך: הינו הירדוני הינו סם המות, ומשני: תרי גוויי סם המות.

ערוגה

בַּהּ וְאֵלּוּ יִרְקוֹת שְׂאֵדָם יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי חוֹבְתוֹ
חֲנוּת, בַּחֲנוּת, בַּתְּמֻכָּא, וּבַחֲרַבְיָנָא, וּבְעוֹשִׁינָא,
וְיֹצֵאֵין בָּהֶן בֵּין לַחֲזִין בֵּין וּבִשְׂוִין. אֲבָל לֹא
יֵשֶׁין וְלֹא שְׁלוֹקִין וְלֹא מְבִשְׁלִין. וּמוֹצֵמְפִין לְכַזִּית,
יֵשֶׁין בְּקֶלֶח שְׁלָהֶן. וּבְדִמָּא, וּבְמַעֲשֵׁר רֹאשׁוֹן שְׁמֻלָּה
חֲנוּת, וּמַעֲשֵׁר שְׁנֵי וְהַקֹּדֶשׁ שְׁנֶפְדּוֹ. גַּמְרָא חֲנוּת
אֵא. עוֹשִׁינָא - הַיִּנְדִּב. תְּמֻכָּא, אָמַר רַבָּה בַר בַּר
תְּמֻכָּתָא שְׁמָה. חֲרַבְיָנָא, אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
אֶזְרוּתָא דְדִיקְלָא. וּבְמִרְרוֹ - מִרְרָתָא. תְּנִי בַר
גַּמְרָא אֵלּוּ יִרְקוֹת שְׂאֵדָם יוֹצֵא בָּהֶן יְדֵי חוֹבְתוֹ בְּפֶסַח:
שְׂוִין, וּבַתְּמֻכָּא, בַּחֲרַחְלִין, בַּחֲרַבְיָנִין, וּבַחֲזִינִין. רַב
הָאֹמֵר: אֵף עוֹלָשִׁי שְׂדֵה, וְעוֹלָשִׁי גֵיזָה, וְחֲנוּת.

יגיה וחזרת? הא תנא לה רישא! הכי קאמר: אף עולשין שדה בעולשין גינה וחזרת.
 מאיר אומר: אף עקום, ומורא, ומר ירואר. אמר ליה רבי יוסי: עקום ומורא - אחד
 ומר - זה הוא ירואר. תני דבי רבי שמואל, אלו ירקות שאדם יוצא בהן ידי חובתו
 ח: בחזרת, בעולשין, ובתמא, ובתרגינין, ובתרגינין, ובתרגינין. רבי יהודה אומר: אף
 ולין וחזרת גלין פיצא בהן. רבי אילעא אומר משום רבי אלעזר: אף ערקבלים. וחזרת
 כל תלמידיו ובקשתי לי חבר, ולא מצאתי. ובשפאתי לפני רבי אלעזר בן יעקב הודה
 י. רבי יהודה אומר: כל שיש לו שרף. רבי יוחנן בן ברוקה אומר: כל שפניו מכספין.
 ס אומרים: [כל] ירק מר יש לו שרף ופניו מכספין. אמר רבי יוחנן: מדברי כולן גלמד:
 מר יש לו שרף ופניו מכספין. אמר רב הונא: הלכה פאחרים. רבינא אשפחיה לרב אחא
 דרבא דהוה מתדר אמריתא. אמר ליה: מאי דעתיד - דמירין מפי, והא חזרת תנן,
 דבי שמואל חזרת, ואמר רבי אושעיא: מצוה בחזרת, ואמר רבא: מאי חזרת - חסא.
 חסא - דחס רחמנא עליון. ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן: למה נמשלו
 ים כמרור - לומר לך: מה מרור זה שתחילתו רך וסופו קשה, אף מצריים - תחילתן
 וסופן קשה. אמר ליה: הדרי בי. אמר ליה רב רחומי לאביו: ממאי דהאי מרור מין ירק
 י: אימא מרירתא דכופיא! דומיא דמצה, מה מצה גידולי קרקע - אף מרור גידולי קרקע.
 א הירדוף! דומיא דמצה, מה מצה מין ורעים - אף מרור מין ורעים, ואימא הרופא!
 א דמצה, מה מצה שניקחת בכסף מעשר - אף מרור שניקח בכסף מעשר. אמר ליה
 בר רב חנין לאביו: אימא מרור חד! מרורים כתיב - ואימא מרורים תרי! דומיא דמצה,
 מצה מינין הרבה - אף מרור מינין הרבה. אמר רבה בר רב הונא אמר רב: ירקות
 וי חכמים שאדם יוצא בהן ידי חובתו בפסח - כולן נזרעין בערונה אחת. למימרא
 בהו משום כלאים. מתיב רבא: חזרת וחזרת גלין, עולשין ועולשין שדה, פרישין וברישי
 , פוסבר וכוסבר שדה, חרדל וחרדל מצרי, ודלעת תמצרי והרמוצה - אינם פלאים זה
 חזרת וחזרת גלין - אין, חזרת ועולשין - לא! וכי תימא פולוגה בהדרי קתני להו -
 אמר רב: זוגות וזוגות קתני! מאי נזרעין דאמר רב - נזרעין בהלכתן - בהלכתן תנינא!

חזרת. עולש־ שרה — אף על גב דיש לזק שם
לזוי, הרי קן בעלש־ גינה, עקום וטורא ופר
ירואה — מיני ירקות. הירדופנין — יש מפרש
אלושניא. חזרת גלים — שם לזוי הוא. עקבלין
— מפרש בסוף פרק שני ערדירובי. אצוואת
חרייתא, הוא סבך גדול ועב ומקן לעצמא הוא.
וחרותי קל כל תלמידיו — של רבי אלעזר,
ובקשתי לו חבר לסייעני, ששמע דבר זה מפיו,
אל מצאתי. שרף — כשחושקין אותו במקום
חיתוכו יוצא ממנו שרף לבן כחלב, וקורין
לייטרן. מכסיפין — אינו ידק מאד כרתה, שאל
פלרש. כל ירק פר — החרויהו יצא בלתי, ולא
היה פגוע מכסיפין, וזק הן סימני מרה. מרברי
בולן — כל המפרשין שמות הידקות, כגון
מתניתין, ותנא דבר קפרא, ורבי יהודה, ורבי
מאיר, ותנא דבי שמואל — מכולן למדנו
שהמורז יש לו שרף ופניו מכסיפין, שבכל
הידקות הללו רואין אב בהן הסימנין האלו.
אמרייתא — ופרץ. — ווא — אגן רביה דכלות
חזרת הן, ותנא דבי שמואל — מאי חזרת אב
ברשא, אלמא: היא קדמי לכולהו. מצוה בחזות
— כדמפרש טעמא כדברא ורבי יונתן. מאי חסא
— מאי טעמא קרינן ליה חסא — משום דזכר
הוא. דחס רחמנא עלן, אלמא להבי קיימא. למה
נמשלו לחרויהו — דכתיב (שמות) ויזכרו את
חיותם. תליליה רבה — בתולדות נשתעבדו לת
על ידי שבר שהיו שוכרין אותו. מרור סופו קשה
— הקלה שלו מתקשה בעץ. הדרי בי — לא
אוסף עוד. מרייתא רבויא — מרה של דג
ששמן כן. כי מצה — שהרי הדקשה היריון —
עץ שהמתק בו משה את מי מרה, ואמרין
(בסוטה) (מכילתא פירוש) נס בתוך נס,
שהוא אתה, וכו' ואלא היריון. הריפין — מין ער
וסם המות לבימה הוא: היריפא אינו ניקח בבסק
מעשר — דאינו פרי מאכל, ואנן אוכלא בעינן,
דומיא דיין ושבר ובקר וצאן, כדכתיב (דברים)
י: 'ונתתה הבסק בכל אשר תאזה נפש' וגו'.
ואימא מרור חד — מימא הוא מהנך ירקות, ולא
הני, אלא מר שבכולן. ברישין — כרתה,
בריש של גינה. בריש שרה — שלוחיש.
והרמזה — מין דלעת הוא, ובמסכת נדרים
(נא.א) מפרש: קרא קרקחאי. אינן בלאים זה בזה
— אף על גב שיש שם לזוי לאחד — אינו בלאים
בבביו. חזרת בחזרת גלין — וכן שלש
בעלש־ השדה, (זוגות וזוגות כמו שזן שניין).
וכי תיטא בלתי בבחי הדרי קתני — דבבא על
קאמר דאין בלאים זה בזה, חזרת עולשן
ברישין. זוגות וזוגות — חזרת וחזרת גלין, או

עולשין ועולשי שדה, וכן כולן, שנינו דאין כלאים זה בזה. אבל חזרת בעולשין – לא. **מאי** – כולן נזרעין בערוגה אחת, דאמר רב לעיל? נזרעין בהלכתן קא אמר, כדי שלא יינקו זה מזה. כגון חמשה זרעונין בערוגה של ששה על ששה טפחים, כדתנן במסכת שבת (פד,ב).

אבל

"מעשה אבות סימן לבנים". הוראה וסלילת דרך בנוגע להנהגת כל אחד מישראל.

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

ערוגה בת ששה טפחים וזרעין לתוכה חמשה זרעים – ואם תאמר: הואיל ורחוק שלשה טפחים – לא ינקי מהדרי, דהא אמצעיית אינה רחוקה מן האחרות אלא שלשה טפחים, בדפך "ר" עקיבא" (שבת פה,א) משמע דארבעה מארבע רוחות הערוגה לא בקרנות, אלא באמצע הרוחות, אם כן יורע לתוכה תשעה זרעים, שלש שורות של שלש, ויהא רחוקים זה מזה שלשה טפחים ואומר

ערוגה שהיא ששה על ששה טפחים – וזרעין בתוכה חמשה זרעונין, ארבע על ארבע רוחות הערוגה ואחת באמצע. מהו דתימא: הני מילי – בזרעין, אבל בירקות לא, קא משמע לן. למימרא דירקות אלימא מרעעים? והתנן: כל מיני זרעים אין וזרעין בערוגה אחת, כל מיני ירקות וזרעין בערוגה אחת! מהו דתימא: הני מרור מין זרעים נינהו, קא משמע לן. זרעים סלקא דעתך? והא תנן "ירקות" ותני בר קפרא ירקות, ותני דבי שמואל ירקות! הורת איצטריקא ליה, סלקא דעתך אמינא: הואיל וסופה להקשות – ניתב לה רווחא טפי. לא אמר רבי יוסי ברבי חנינא: קלח של קרוב שהוקשה – מרחיבין לו בית רובע, אלמא: בין דסופה להקשות – והכינן ליה רווחא טפי. הכא נמי – ניתב לה רווחא טפי, קא משמע לן. "ויצאין בהן בין לחין בין יבשין כו'". אמר רב חסדא: לא שנו אלא בקלח, אבל בעליה, לחין – אין, יבשין – לא. והא מדרתני סיפא "בקלח שלהן" מפלל דרישא עלין!

פרושי קא מפרש, פי קתני "בין לחין בין יבשין" – אקלח. מיתבי: ויצאין בהן ובקלח שלהן, בין לחין בין יבשין, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: לחין – ויצאין בהן, יבשין – אין ויצאין בהן. ושון שיוצאין בהן כמיושין, אבל לא כביושין ולא שלוקין ולא מבושלין. כללל של דבר: כל שיש בו טעם מרור – ויצאין בו, וכל שאין בו טעם מרור – אין ויצאין בו. תרגומא אקלח. תנו רבנן: אין ויצאין בהן כמיושין, משום רבי אליעזר ברבי צדוק אמרו: ויצאין בהן כמיושין. פני רבי בר חמא: מהו שציא אדם ידי חובתו במרור של מעשר שני בירושלים? אליבא דרבי עקיבא לא תיבעי לך – השתא במצה דאורייתא נפיק – במרור דרבנן מיבעיא? כי תיבעי לך – אליבא דרבי יוסי הגלילי מאי? במצה דאורייתא הוא דלא נפיק – אבל מרור דרבנן נפיק, או דילמא כל דתקינן רבנן – פועין דאורייתא תקון. אמר רבא: מסתברא, מצה ומרור. **משנה אין שורין את המורסן לתרגולים, אבל חולטין. האשה לא תשרה את המורסן שתוליד בידה למרחץ, אבל שפה היא בבשרה יבש. לא ילעום אדם חיטין ויניח על מבתו, מפני שהן מחמיצות. **גמרא** תנו רבנן, אלו דברים שאין באין לידי חימוץ: האפיו, והמבושל, וחלוט שחלטו ברותחין. מבושל? אדמכשל ליה מחמעו! אמר רב פפא: האפיו שבישלו קאמר. תניא, רבי יוסי ברבי יהודה אומר: קמח שנפל לתוכו דלף – אפילו כל היום כולו – אינו בא לידי חימוץ. אמר רב פפא: והוא העביר טיף להדי טיף. אמרי דבי רבי שילא: ותיקא שרי. והתנא: ותיקא אסור! לא קשיא: הא – דעבדיה במישחא ומילחא, הא – דעבדיה במיא ומילחא. אמר מר זוטרא: לא לימחי איניש קדרא בקמחא דאבישנא, דילמא לא בשל שפיר, ואתי לידי חימוץ. אמר רב יוסף: לא ליחלוט איניש תרי**

ליה לתוך רותחין ליכא לאוקומה, דהא בהדיא תני לה וחלוט שחלטו ברותחין. אפיו ששכלו – כלומר, אפיו אפילו הוא מבשלו לאחר אפיה – אינו מחמיץ, דלף – מן הגג. אינו בא לידי חימוץ – שטירוד הדלף הנופל תמיד אינו מגירד להחמיץ. טיף להדי טיף – שנופלין טיפה אחר טיפה, סמוך ותכף, ואין שדות ביניהם. ותיקא – מאכל קמח. מישחא ומילחא – בקמחא שרי, דמי פירות אין מחמיצין. לא לימחי איניש קדרא – שמעבין תבשיל הקדירה על ידי שממחין קמח לתוכו, ואפילו בקמחא דאבישנא שתיבשנא וניקליט בתנור. כשהיא לחה עושין אותה קלי בתנור, והרי היא כאפיה – אפילו הכי לא לעבדי. דילמא לא בשל שפיר – לא נעשית קלי כל צורכה בתנור, ומחמצת בתבשיל. וכשהוא טורפה בקערה היא מחמצת, (ועוד) שאין דרך תנייתה לתוך תבשיל רותח. לא ליחלוט – ברותחין.

תרתי

פותחין בדבר מלכות – דבר מלכות של הקדוש ברוך הוא, מלכו של עולם – היא התורה.

משיחת י"א טבת, תשכ"ז

צְרוּנָה שְׁהִיא – שְׁמִידתָה שֶׁשָּׁה טַפְחִים אוֹרֵךְ עַל שֵׁשֶׁה טַפְחִים רוּחַב, וּזְרָעִין – מוֹתֵר לִזְרוֹעַ בְּתוֹכָהּ חֲמִשָּׁה מִינֵי זֶרְעֵינִי, אֲרֵבֶנּוּ מִהוֹרְעוֹנִים עַל אֲרֵבֶנּוּ רִיחוֹת הַצְרוּנָה, כֹּל אֶחָד גָּבּוּל שֶׁל צֶד אַחֵר, וְאַחֲתָּו – זוֹרַע אַחֲרָיו מִמֵּין חֲמִשֵּׁי בְּאִמְצָע הָעֲרוּגָה, שֶׁכֵּיוֹן שֶׁכֵּן זֶרַע חֲרוּק מִהַשְׁנִי שְׁלֹשֶׁה טַפְחִים אֵינֶם יוֹנְקִים זֶה מִזֶּה, וְאִין בּוֹרִיעֵתָם מִשּׁוּם כִּלְאִים. וְכִיוִן שֶׁכֵּבֵר נִתְבָּאֵר בְּמִשְׁנֵה שְׁנִיתָ לִזְרוֹעַ בַּעֲרוּגָה בִּאֻפֵּן שִׁיחִי הוֹרְעִים רַחוּקִים זֶה מִזֶּה וְלֹא יַעֲבֹר עַל אִסּוּר כִּלְאִים, מְדוּעַ הוֹצֵרֵךְ רַב לְהַשְׁמִיעֵנוּ זֹאת גַּם בְּמִינֵי יִרְקוֹת שִׁיּוּצָאִים בָּהֶם יֵדִי חוֹבֵת מָרוֹר. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: רַב הוֹצֵרֵךְ לְהַשְׁמִיעַ דִּין זֶה גַּם בִּירְקוֹת, שֶׁכֵּן הָיוּ דְתִימָא הֵנִי מִלֵּי שְׂדֵי בְּשִׁיעוֹר הֶרְחַקַת שְׁלֹשֶׁה טַפְחִים נֶאֱמַר דּוֹקָא בּוֹרְעִין, דְּהֵינֵנוּ בְּמִינִים שְׁאוּכְלִים מֵהֶם אֶת הַגֵּרְעִינִים הַנּוֹרְעִים, כִּגוֹן תְּבוּאָה וְטַנְתִּי, אֲכָל בִּירְקוֹת, דְּהֵינֵנוּ בְּמִינִים שְׁאוּכְלִים מֵהֶם אֶת הַצּוּמָח מֵהֶם, כִּגוֹן צִנּוֹן וְחוֹרֵת וְכֻרְפָּס, לֹא דִי בְּשִׁיעוֹר זֶה, מִשּׁוּם שִׁנְיָתָם מִרְבוּבָה מִיִּנְיָתָה הוֹרְעִים, קָא מְשַׁמְעַ לָן שְׁדִין זֶה נוֹהָג גַּם בִּירְקוֹת. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: לְמִימָרָא – וְכִי נִיתָן לּוֹמַר דְּיִרְקוֹת אֱלִימָא – שִׁנְיָתָה יִרְקוֹת חֻזָּקָה יוֹתֵר מִיִּנְיָתָה זְרָעִים, וְהִתְנֵן בְּמִשְׁנֵה (כִּלְאִים פ"ג מ"ב), כֹּל מִינֵי זְרָעִים אֵין וּזְרָעִין אוֹתָם בְּצִרוּנָה אַחֲתָה, אֵף שֶׁהֶם חֲמִישָׁה זְרָעִים בַּעֲרוּגָה שֶׁל שֵׁשֶׁה עַל שֵׁשֶׁה טַפְחִים, וְאִילוּ כֹּל מִינֵי יִרְקוֹת וּזְרָעִין אוֹתָם בְּצִרוּנָה אַחֲתָה. וּמוֹכַח שִׁנְיָתָה זְרָעִים חֻזָּקָה יוֹתֵר, וְהַמִּשְׁנָה שִׁיחִיתָה זְרִיעַת חֲמִישָׁה מִינֵי זְרָעִים בַּעֲרוּגָה אַחֲתָה נֶאֱמָרָה בִּירְקוֹת, שֶׁהֶם אֲכָן נּוֹרְעִים כְּהִלְכָתָם, וְאֵם כֵּן שׁוּב קִשָּׁה מִזֶּה הוֹצֵרֵךְ רַב לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׁנוֹרְעִים יָחִיד כְּהִלְכָתָם. לִכֵּן מִפְּרִשְׁתָּה הַגִּמְרָא: רַב הוֹצֵרֵךְ לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׁמוֹתָ לִזְרוֹעַ אֶת מִינֵי הַמָּרוֹר יָחִיד, שֶׁכֵּן הָיוּ דְתִימָא הֵנִי מָרוֹר – מִינֵי מָרוֹר אִילוּ מִין זְרָעִים נִינְהוּ (וְהֵם) וְלֹא מִין יִרְקוֹת, וּמִמִּילָא אִסּוּר לִזְרוֹעַ כְּמָה מִינִים מֵהֶם בַּעֲרוּגָה אַחֲתָה אֵף כְּשֶׁהֶרְחִיק שְׁלֹשֶׁה טַפְחִים זֶה מִזֶּה, קָא מְשַׁמְעַ לָן רַב שְׁמִינֵי הַמָּרוֹר מִין יִרְקָה הֶם, וּמוֹתֵר לִזְרוֹעַ כְּמָה מִינִים מֵהֶם בַּעֲרוּגָה אַחֲתָה בִּירְחוּק שְׁלֹשֶׁה טַפְחִים. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְכִי מָרוֹר הוּא מִין זְרָעִים, סִלְקָא דְעֵתָהּ, וְהָא תִּנֵּן בְּמִשְׁנֵתָה לִגְבִּי מָרוֹר, אִילוּ יִרְקוֹת שְׂאֵדִם יוֹצֵא בָהֶן יֵדִי חוֹבֵתוֹ, וְכֵן תִּנֵּן בְּרִייתָא בְּעֵנֵן מִינֵי מָרוֹר 'אִילוּ יִרְקוֹת', וְכֵן תִּנֵּן דְבִי – בְּבֵית מִדְרָשׁוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל 'אִילוּ יִרְקוֹת', וְכִיוִן שֶׁהוּא מִין יִרְקָה לֹא הוֹצֵרֵךְ רַב לְהַשְׁמִיעֵנוּ שְׁמוֹתָ לִזְרוֹעַ כְּמָה מִינֵי מָרוֹר בַּעֲרוּגָה אַחֲתָה בְּמִרְחָק שְׁלֹשֶׁה טַפְחִים זֶה מִזֶּה. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: הִזְדַּת אִיצְטְרִיבָא לִיה לִרְב לְהַשְׁמִיעֵנוּ, שְׁנוֹרְעַת כִּשְׂאֵר מִינֵי הַיִּרְקוֹת בַּעֲרוּגָה שֶׁל שֵׁשֶׁה טַפְחִים עִם אַרְבַּעַה מִינִים נּוֹסְמִים, שֶׁכֵּן סִלְקָא דְעֵתָהּ אִמְנָא, שְׁתּוּאִיל וְסוּפָאִיל שֶׁל הַקֶּלֶח שֶׁלֵּה לְהַקְשׁוֹת וְלַהֲשׁוֹת עֵבֶד, נִינְתִּיב לָהּ רְוּוּחָא טַפִּי – יֵתֵן בִּינָה לְבֵין הַמִּין הַשְׁנִי רִיחוֹ גְדוֹל יוֹתֵר מִשְׁלֹשֶׁה טַפְחִים, וְכִי לֹא אֲמַר דְבִי יוֹסִי בְּרַבִּי הִנֵּינָא, כֹּלֵל שֶׁל בְּרִיב שְׁהוֹקְשָׁה מִרְחִיבִין לוֹ מִקּוֹם זְרִיעַת בֵּית רֹבֶעַ הֶקֶב מִכֵּל צִדְדִיו, שְׁהוּא יוֹתֵר מִשְׁלֹשֶׁה טַפְחִים, וְאִין זְרָעִים בְּתוֹךְ מִקּוֹם זֶה מִין אַחֵר, אֱלִמָא, שֶׁכֵּיוִן דְּסוּפָאִי לְהַקְשׁוֹת יִתְבִּינֵן לִיה רְוּוּחָא טַפִּי – נּוֹתֵנִים לוֹ רִיחוֹ גְדוֹל יוֹתֵר מִשְׂאֵר הוֹרְעִים, וְאֵם כֵּן הִקָּא נְפִי בַּחוּרֵת נִינְתִּיב לָהּ רְוּוּחָא טַפִּי – נֶאֱמַר שְׁצִירֵךְ לִיתֵן בִּינָה לְבֵין הַמִּין הַשְׁנִי רִיחוֹ גְדוֹל יוֹתֵר, קָא מְשַׁמְעַ לָן רַב שֶׁאֵף לַחוּרֵת דִּי בַּהֲרַחֲקַת שְׁלֹשֶׁה טַפְחִים כֹּכֵל הִירְקוֹת. שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: שִׁדְיִרְקוֹת שִׁיּוּצָאִים בָּהֶם יֵדִי חוֹבֵת מָרוֹר בְּפִסְתָּ, יוֹצֵאִין בָּהֶן בִּין יוֹבְשִׁין כּו'. הַגְּבֵלָה לְהִלְכָה זֶה: אֲמַר רַב חֲסִידָא, לֹא שָׁנוּ בְּמִשְׁנֵה שִׁיּוּצָאִים גַּם בִּירְקוֹת יוֹבְשִׁים, כִּינָה שֶׁעֲדִידִין יֵשׁ לָהֶם טַעַם מָרוֹר, אֱלִמָא בְּקִלְחָ שְׁלָהֶם, שְׁתּוֹתָן שְׁהוּא עֵבֶד אֵינוֹ מְתִיבֵשׁ לִגְמִירָה עַד שִׁיִּסְפֵּד כֹּל טַעְמוֹ, אֲכָל בְּעֵלְיָן שְׁלָהֶם, כְּשֶׁהֶם לֵחִי, אֵין – אֲכָן יוֹצֵאִים בָּהֶם, אֲכָל כְּשֶׁהֶם יוֹבְשִׁין לֹא יוֹצֵאִים בָּהֶם, מִשּׁוּם שֶׁהֶם כֻּפְּרָ בְּעֵלְמָא בְּלֹא טַעַם. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְהָא מִדְּקִתְנִי בְּסִיפָא שֶׁל הַמִּשְׁנָה שִׁיּוּצָאִים בְּקִלְחָ שְׁלָהֶם, מְשַׁמְעַ דְּבִרְבִּי הַמִּשְׁנָה בְּרִישָׁא שִׁיּוּצָאִים בָּהֶם בִּין כְּשֶׁהֶם לֹחִים וְכֵן כְּשֶׁהֶם יוֹבְשִׁים אֲמִירוֹם בְּעֵלְיָן, וּמוֹכַח שִׁיּוּצָאִים אֵף בְּעֵלִים יוֹבְשִׁים וְשֹׁאֵל כִּרְב חֲסִידָא. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: פְּרוּשִׁי קָא מְפָרֵשׁ הַסִּיפָא אֶת הַרִישָׁא, דְבִי קִתְנֵי בְּרִישָׁא שִׁיּוּצָאִים בְּמִינֵי הַמָּרוֹר בִּין לִחִין וְכֵן יוֹבְשִׁין, דּוֹקָא אֱלִמָא שְׁנִינוּ כֹּל וְלֹא עַל הָעֵלִים, כִּיוִן שֶׁבְּעֵלִים

אֲכָן לֹא יוֹצֵאִים כְּשֶׁהֶם יוֹבְשִׁים. מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: מִינְיָבִי, שְׁנִינוּ בְּרִישָׁתָא, יוֹצֵאִין בָּהֶן – בְּמִינֵי הַמָּרוֹר, וְגַם בְּקִלְחָ שְׁלָהֶם, בִּין כְּשֶׁהֶם לִחִין וְכֵן כְּשֶׁהֶם יוֹבְשִׁין, דְּבִרְבִּי רַבִּי מֵאִיר. וְהַכְּמִים אֲמִירוֹם, אֵם הֵם לִחִין יוֹצֵאִין בָּהֶם, אֵךְ אֵם הֵם יוֹבְשִׁין אֵין יוֹצֵאִין בָּהֶם. וְשִׁנוֹן בְּדַעַתָם רַבִּי מֵאִיר וְחַכְמִים, בְּמָה שְׁסוּבִים שִׁיּוּצָאִין בָּהֶן כְּשֶׁהֶם בְּמִשְׁנָה (וְנוֹבְלִים), שְׁעִדִּין לֹא יוֹבְשִׁין לִגְמִירָה, אֲכָל לֹא יוֹצֵאִים בָּהֶם כְּשֶׁהֶם בְּנוֹשִׁין בַּחוּמָן, וְלֹא כְּשֶׁהֶם שְׁלִיכִין – מְבוֹשְׁלִים הֶרְבֵּה עַד שְׁנִמְסִים, וְלֹא כְּשֶׁהֶם מְבוֹשְׁלִין כְּדֹרֵךְ בִּישוּל. בְּלָלוּ שֶׁל דְּבִרְבִּי, כֹּל שֵׁשֶׁ בּוֹ טַעַם מָרוֹר, יוֹצֵאִין בּוֹ, וְלִכֵּן נִיתָן לְצֵאתָ אֵף בְּכַמּוּשִׁים, וְכֹל שֵׁאִין בּוֹ טַעַם מָרוֹר, כִּגוֹן כְּבוֹשׁ אוֹ שְׁלוֹק אוֹ מְבוֹשֵׁל, אֵין יוֹצֵאִין בּוֹ. וּמִדְּבִרֵי רַבִּי מֵאִיר שִׁיּוּצָאִים בָּהֶם בִּין לֹחִים וְכֵן יוֹבְשִׁים, מְשַׁמְעַ שְׁגוּם בְּעֵלִים יוֹבְשִׁים יוֹצֵאִים, וּמִשְׁנֵתָה שְׁנוּיָה כְּשִׁית רַבִּי מֵאִיר, וְכִיצַד פִּירֵשׁ רַב חֲסִידָא בְּמִשְׁנֵה שִׁיּוּצָאִים רַק בְּקִלְחָ יוֹבְשִׁי וְלֹא בְּעֵלִים יוֹבְשִׁים. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: תִּרְנוּמָא – תִּפְרֵשׁ אֶת מָה שֶׁאֲמַר רַבִּי מֵאִיר שִׁיּוּצָאִים אֵף כְּשֶׁהֶם יוֹבְשִׁים, רַק אֲכָלָהּ, וְלֹא עַל הָעֵלִים. בְּרִישָׁתָה שְׁנַחֲלֹק בַּה תְּנַאִים בְּדִין יִרְקוֹת כְּמוֹשִׁים לְעֵינֵן מָרוֹר בְּפִסְתָּ: תִּנּוּ רַבִּנָּן, אֵין יוֹצֵאִין בָּהֶן – בְּמִינֵי מָרוֹר בְּפִסְתָּ כְּשֶׁהֶם בְּמִשְׁנָה, מִשּׁוּם (בְּשֵׁם) רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי צְדוֹק אֲמַר, יוֹצֵאִין בָּהֶן גַּם כְּשֶׁהֶם בְּמִשְׁנָה, הַגִּמְרָא מְבִיאָה סִפְקָא אֵם מִקְיָמִים הַמְצוּה בְּמָרוֹר שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי שְׁהוּא חַיִּיב בּוֹ מִדְּרַבְנָן: בְּעֵי רַבִּי בְּרַחֲמָא, הָיוּ שִׁיּוּצָאִים אֲדָם יֵדִי חוֹבֵתוֹ שֶׁל מַעֲשֵׂר מָרוֹר בְּלִיל פִּסְתָּ, מָרוֹר שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי טְהוֹר לְיִשְׂרָאֵלִים. וּנְפִירָשׁ רַמִּי בְּרַחֲמָא אֵת הַסִּפְקָא: אֱלִימָא דְרַבִּי עֲקִיבָא הַמְכִּיִּיר גַּם מִצַּת מַעֲשֵׂר שְׁנִי, לֹא תִיבְעִי לָהּ – אֵין לָהּ לְהַסְתַּפֵּק שֶׁמְכִשִּׁיר גַּם מָרוֹר שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי, שְׁהִרִי חֲשֵׁתָא בְּמִצָּה שְׁחִיבַת בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי מִדְּאִוִּירִיתָא, וְיִתְכֵן לְפִוסְלָהּ מִשּׁוּם שֶׁאֵין הִיתֵר לְאוֹכְלָהּ 'בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם' מִחוּץ לְיִירוּשָׁלַם, מְכֹל מִקּוֹם אֲמַר רַבִּי עֲקִיבָא דְנָפִיק בָּהּ, כִּיוִן שֶׁאֵם תִּטְמֵא יִפְדְּנָהּ וְיֹאכֵל אֶת הַפְּדִיּוֹן אֵף 'בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם', בְּמָרוֹר שְׁחִיב בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי רַק מִדְּרַבְנָן, וּמִן הַתּוֹרָה נִיתָן לְאוֹכְלוֹ 'בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם', מִיבְעִינָא לּוֹמַר שִׁיכּוֹל לְצֵאתָ בּוֹ. אֲלֹא כִי תִיבְעִי לָהּ, רַק אֱלִימָא דְרַבִּי יוֹסִי הִנְלִילָהּ הַפּוֹסֵל מִצַּת מַעֲשֵׂר שְׁנִי, מֵאִי – מִזֶּה הִדִּין בְּמָרוֹר שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי, הֵאֵם רַק בְּמִצָּה שְׁחִיבַת בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי מִדְּאִוִּירִיתָא הוּא דְלֹא נָפִיק בָּהּ יֵדִי חוֹבֵת מִצָּה בְּלִיל פִּסְתָּ, כִּיוִן שֶׁמֶן הַתּוֹרָה אִסּוּרָה בְּאִכְלִיָּה מִחוּץ לְיִירוּשָׁלַם, אֲכָל מָרוֹר שְׁחִיב בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי רַק מִדְּרַבְנָן, נָפִיק בּוֹ, שְׁהִירָ מִן הַתּוֹרָה אֵינוֹ מַעֲשֵׂר כִּלְלִי. אִי דִילִמָא, כֹּל דְּתִקְנִינוּ רַבִּנָּן בְּעֵין הַמְצוּה דְּאִוִּירִיתָא תִקְנוּ, וְכִשְׁתִּיקְנוּ חַכְמֵי דִין מַעֲשֵׂר שְׁנִי בִירָק, תִּיקְנוּ שִׁיחֵה דִינוֹ כֹּכֵל מַעֲשֵׂר שְׁנִי הַחַיִּיב מִן הַתּוֹרָה, וְכֹשֶׁם שֶׁאֵין יוֹצֵאִים יֵדִי חוֹבֵת מִצוֹת אִכְלִיָּה בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי שְׁחִיבוֹ מִן הַתּוֹרָה דְּהֵינֵנוּ בְּמִצָּה, מִשּׁוּם שֶׁאֵינוֹ יוֹכֵל לְאוֹכְלוֹ 'בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם', כִּךְ גַּם בְּמָרוֹר שְׁהוֹקֵשׁ לְמִצָּה, צְרִיךְ שִׁיחֵהּ לוֹ הִיתֵר אִכְלִיָּה 'בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם' כְּמוֹתָהּ, וְאִין יוֹצֵאִים בְּמַעֲשֵׂר שְׁנִי שְׁלֹשֶׁה טַפְחִים הוּא רַק מִדְּרַבְנָן. הַגִּמְרָא פּוֹשְׁטָת אֶת הַסִּפְקָא: אֲמַר רַבָּא, מִסְתַּבְּרָא שְׁדִינָם שׁוּד, כִּיוִן שֶׁמִּצָּה מָרוֹר הוֹקֵשׁ זֶה לָזֶה, וְכֹשֶׁם שֶׁאֵין יוֹצֵאִים בְּמִצָּה שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי, כִּךְ גַּם אֵין יוֹצֵאִים בְּמָרוֹר שֶׁל מַעֲשֵׂר שְׁנִי, אֵף שְׁחִיבוֹ רַק מִדְּרַבְנָן.

משנה

הַמִּשְׁנָה מִפְּרִשְׁתָּה מַעֲשִׂים מְסוּיָמִים הָאִסּוּרִים וְהַמּוֹתָרִים בְּפִסְתָּ מִצַּד אִסּוּר חֲמוּץ: אֵין שׁוֹרֵין בְּפִסְתָּ אֶת הַחֲמוּץ (וְלִקְלִיפַת הַחֲטִים הֵעֲבָה) בְּמִים כְּדִי לְהַאֲכִילוֹ לְתִרְנוּלִים, מִפְּנֵי שֶׁהַקְּלִיפָה מְחַמֵּצָה עַל יְדֵי שְׁרִיתָהּ. אֲכָל חוֹלְטִין – נּוֹתֵנִים אֶת הַמּוֹרֵס בְּתוֹךְ מִים רוֹתְחִים בְּפִסְתָּ, שֶׁאֵינֶם מְנִיחִים לוֹ לְהַחֲמִיץ. אִסּוּר הַיִּתֵּר נּוֹסְפִים בְּעֵינֵן זֶה: הָאֲשֶׁה לֹא תִשְׁרֶה בְּמִים אֶת הַחֲמוּץ שְׁתּוּלִיד (וְהֵיא מוֹלִיכָה) בְּיָדָהּ לְמִרְחֵץ כְּדִי לְשַׁשְׁפוֹ עַל בִּשְׂרָה לְהִסִּיר מִמֶּנָּה אֶת הַזֵּיעָה, שְׁעַל יְדֵי שְׁשׁוּדָה בִּידָה וְעוֹמֵד וְאִינָה מִתְּעַסֶּקֶת בּוֹ, בֹּא לִידֵי חִימוּץ. אֲכָל שֵׁשֶׁה (וּמִשְׁפָּשֶׁפֶת) הֵיא בְּכִשְׂרָה מוֹרֵסִין יוֹבְשִׁי, אֵף שִׁישׁ מַעֲט מִים עַל בִּשְׂרָה. אִסּוּר נּוֹסֵף בּוֹ: לֹא יִלְעוּם אֲדָם חִימוּץ בְּפִיו, וְיִנְיָה אוֹתָם עַל מִקְוֵה לְרַפָּא בְּפִסְתָּ, מִפְּנֵי שֶׁהֵן (וְהַחֲטִים) מְחַמֵּצוֹת עַל יְדֵי רֻקּוֹ.

נִתְבַּקְעוּ מִשָּׁשׁ הֵן אֲסוּרוֹת, וְכִיּוֹן שָׁאֵלֹו לֹא נִתְבַּקְעוּ אֵלָא רַק
הַתַּנְפּוּחַ, לֹא נִאֲסָרוּ.
הַלֵּכָה נּוֹסֶפֶת בַּעֲנֵן הַלְתִּיתָהּ בַּפֶּסַח: אֲמַר רַבָּה, בְּעַל נֶפֶשׁ – חֲסִיד
לֹא יִלְתּוֹת בַּפֶּסַח. הַגִּמְרָא סוֹבְרָה עֵתָּה שְׁדַּבְרֵי רַבָּה נֶאֱמָרוּ גַם לַעֲנֵן
לְתִיתָת שְׁעוּרִים, וְלִכֵּן מִקְשָׁה, מֵאֵי אֲחִירָא – מְדוּעַ נִטְר רַבָּה דְּוֹקָא
בְּעַל נֶפֶשׁ, הֲלֹא אֲפִילוּ לְבֹוֹל עָלְמָא נִמְי אֲסוּר לְלִתּוֹת, דְּהָא תַּנְיָא
בְּבֵרִיתָא בְּעָלִית, אֵין לִוְתִּיתִין שְׁעוּרִין בַּפֶּסַח.
הַגִּמְרָא מְבָאֵרֵת אֵת דְּבָרֵי רַבָּה: הֵבִי קָאָמְרָא רַבָּה, מַעֲיָקָר הַדִּין אֵין
לְלִתּוֹת רַק שְׁעוּרִים שְׁמַמְהָרוֹת לְחַמְמִיץ בְּלִיתִיהָ, אֲךָ בְּעַל נֶפֶשׁ,
אֲפִילוּ חִטִּין דְּשִׁרְיָ – שְׁחָן קִשּׁוֹת מִשְׁעוּרִים, וְאִינֵן מִמְהָרוֹת
לְחַמְמִיץ, לֹא יִלְתּוֹת.
דַּעָה חֻלְקָתָ: אֲמַר (לִיה) רַב נַחֲמָן, מֵאֵן דְּצִיִּית לִיה לֵאמָר – מִי
שְׁעוּשָׁה כְּדַבְרֵי רַבָּה וּמַחְמִיר וְאִינוּ לִוְתִּית חֲטִים בַּפֶּסַח, אֲכִיל נַחֲמָא
דְּעִיפּוּשָׁא – אוֹכֵל נֶפֶשׁ מְעוּפֶשֶׁת הַעֲשׂוּיָה מְסוּלֶת שְׁאִינָה נְקִיָּה,
שְׁקֻלִית הַחִיטָה שְׁתָּאֵרֵת וְנִטְבַּחַת יַחַד עִמָּהּ, וְאִף מִדַּת חֲסִידוֹת אֵין
בְּמִנְעִית הַלְתִּיתָהּ. דְּהָא בִּי רַב הוּנָא לְתִיתָ – שְׁהָרִי אִף בֵּית רַב
הוּנָא הִיוּ לִוְתִּיתִים חֲטִים בַּפֶּסַח, וְכִי רַבָּא בְּרַא אֲבִין לְתִיתָ – וְכֵן בֵּית
רַבָּא בְּרַא אֲבִין הִיוּ לִוְתִּיתִים.
שִׁטָּה שְׁלִישִׁית בְּלִיתִית חֲטִים: וְרַבָּא אֲמַר, לֹא מִדַּת חֲסִידוֹת בִּלְבַד
הִיא שְׁלֹא לְלִתּוֹת חֲטִים בַּפֶּסַח, אֲלֵא מַעֲיָקָר הַדִּין אֲסוּר לְלִתּוֹת,
וְלִכֵּן לְכָל אָדָם אֲסוּר לְלִתּוֹת חֲטִים בַּפֶּסַח, וְלֹא רַק לְחֲסִיד.
מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: אֲמַר דְּהָא תַּנְיָא בְּבֵרִיתָא, אֵין לִוְתִּיתִין שְׁעוּרִין בַּפֶּסַח,
וּמִשְׁמַע שְׁעוּרִין דְּוֹקָא הוּא דְּלֹא לִוְתִּיתִים, הֵא חִיטֵי שִׁרְי – אֲבָל
חֲטִים מוֹתֵר לְלִתּוֹת, וְקִשָּׁה מוֹדָע עַל רַבָּא שְׁאֲסֵר לְלִתּוֹת גַּם חֲטִים.
מִתְרַצָּת הַגִּמְרָא: לֹא מִיַּעֲקֹב קָאָמְרָא – מַה שְׁנִטְר הַתַּנָּא שְׁעוּרִים
הֵינּוּ בְּדֶרֶךְ 'אֵין צָרִיךְ לִוְמָר', כְּלוּמֹר, לֹא מִיַּעֲקֹב – אֵין צָרִיךְ לִוְמָר
שְׁאֲסוּר לְלִתּוֹת חִטִּין, דִּבְיֹון דְּיָאֵית בֵּיה צִירָא, עֵיילִי בְּהוּ מֵיָא –
שְׂכִינִן יֵישׁ בְּהֹן סְדָקִים, נִכְנָסִים בָּהֶם הַמִּים וּמַחְמִיצִים אֶת הַחֲטִים,
אֲכִיל שְׁעִיר דְּשִׁיעִי – שְׁעוּרִים שְׁחָן חֻלְקוֹת וְאִינֵן סְדוּקוֹת, אִימָא שְׁפִיר
דְּמִי – הֵם מְקוֹם לִוְמָר שְׁמוֹתֵר לְלִתּוֹת, וְלִכֵּן קָא מְשַׁמְעֵי לֵין שְׁאֲסוּר
לְלִתּוֹת גַּם שְׁעוּרִים.
אוֹמֵרֵת הַגִּמְרָא: לְבִסּוּף הֶדֶר – חוֹר בּוֹ וְאֲמַר רַבָּא, מוֹתֵר לְלִתּוֹת
חֲטִים בַּפֶּסַח, מִשּׁוּם דְּתַנְיָא בְּבֵרִיתָא, יוֹצֵאֵין יְדֵי חוֹבֵת אֲכִילַת מִצָּה
גַּם בְּפֶת נְקִיָּה – מִקְמָהּ נְקִי בְּלֹא פְסוּלָתָ, וּבִפֶּת הֶדֶרָא – מַחְטִים
שְׁנִטְבַּחַת עִמָּהֶם פְּסוּלַת הַסּוּבִין, וְנִקְרָאֵת 'פֶּת קִיבֵר'. וְהִרִי אֵי אֲפִשְׁר
שְׁתַּדִּיָּה הַפֶּת נְקִיָּה מִפְּסוּלָתָ בְּלֹא לְתִיתָהּ, וּמִכֵּן שְׁתַּהֲרִיָּה הַבְּרִיתָא
לְצַחַת יְדֵי חוֹבֵת מִצָּה בִּפֶּת נְקִיָּה, מוֹכֵחַ שְׁמוֹתֵר לְלִתּוֹת חֲטִים
בַּפֶּסַח.
קוּשִׁיא עַל הוֹכַחַת רַבָּא: אִיתִיבִיה רַב פֶּסָא לְרַבָּא, שְׁנִינוּ בְּבֵרִיתָא,
הַקֶּקֶחֱחִין וְהַסְלִיתוֹת שֶׁל נִכְרִים, אִם שֶׁל בְּנֵי כְּפָרִים הֵן, הִרִי הֵם מְהוּרִים,
כְּלוּמֹר אִינֵם מְקַבְּלִים טוּמְאָה, וְאִם שֶׁל בְּנֵי כְּרִיבִין – עֵרִים הֵן, הִרִי
הֵם מְהוּרִים, כְּלוּמֹר מְקַבְּלִים טוּמְאָה. מְבָאֵר רַב פֶּפֶא אֶת קוּשִׁיתוֹ.
דְּכָפְרִים מֵאֵי מַעֲקָא – מַה הִטְעַם שְׁקַמְחִים וְסִלְתוֹת שֶׁל בְּנֵי הַכְּפָרִים
טוֹהֲרִים, לֹא מִשּׁוּם דְּלֹא לְתִיתָ – הָאֵם לֹא מִשּׁוּם שְׁאִינֵם לִוְתִּיתִים
אֶת חִטִּיתֵיהֶם בְּמִים קוֹדֵם טוֹהַנְתָּן, כִּיּוֹן שְׁאִינֵם מְקַפְּדִים לַעֲשׂוֹת
קִמָּח וְסוּלַת נְקִיָּים, וְלִכֵּן לֹא הוֹכַשְׁרוּ לְקַבֵּל טוּמְאָה. וּמִכֵּל מְקוֹם קָא
קָרִי לִיה – הַתַּנָּא שֶׁל הַבְּרִיתָא קוֹרָא לְחִטִּיתָהּ הַטְּהוֹנוֹת 'סוּלַת'
שְׁהִיא קִמָּח נְקִי, וּמוֹכַח שִׁישׁ פֶּת נְקִיָּה שְׁאִינָה לְתוֹתָהּ, וְאִם כֵּן כִּיצַד
הוֹכִיחַ רַבָּא שְׁמוֹתֵר לְלִתּוֹת חֲטִים בַּפֶּסַח מִכֵּן שְׁשִׁינוּ בְּבֵרִיתָא
שְׁיֹוצֵאִים יְדֵי חוֹבֵת מִצָּה בִּפֶּת נְקִיָּה, וְהֵלֵא נִיתָן לַעֲשׂוֹת פֶּת נְקִיָּה גַּם
לְלֹא לְתִיתָהּ.
תִּירֵץ לוֹ רַבָּא, לַעֲלוֹם אֲפִשְׁר לִוְמָר שְׁלֹא תִתְכֵּן סוּלַת נְקִיָּה בְּלֹא
לְתִיתָהּ, וְמַה שְׁאֲמָרֵת הַבְּרִיתָא שְׁקַמְחִים וְסִלְתוֹת שֶׁל בְּנֵי כְּפָרִים
טוֹהֲרִים, תִּרְנֹנָא – יֵשׁ לְפָרֵשׁ זֹאת אֲקַמְחָא – עַל קִמָּח בִּלְבַד וְלֹא
עַל סוּלַת, וְמַה שְׁהוֹכַחַת בְּבֵרִיתָא 'סוּלַת', הֵינּוּ לִגְבֵי בְּנֵי הַכְּרִכִּים.
קוּשִׁיא נּוֹסֶפֶת עַל דְּבָרֵי רַבָּא: בְּתֵר דְּנִפְשִׁי – לֵאחֲרֵי שִׁיצַח רַבָּא מְבִית
הַמִּדְרָשׁ, הַצֵּטֵר רַב פֶּפֶא עַל עֲצֻמוֹ וְאֲמַר, מֵאֵי מַעֲקָא לֹא אִימָא
לִיה – מְדוּעַ לֹא נִזְכַּרְתִּי לְהַקְשׁוֹת עַל דְּבָרֵי רַבָּא מְהָא – מִמַּה דְּאֲמַר
רַבִּי יוֹדָא אֲמַר רַב יוֹסֵפִיָּה אֲמַר שְׁמוּאֵל, חִטִּין שֶׁל מְנָחוֹת – שְׁעוּשִׁים
מִדָּח סוּלַת מִנְחוֹת אֵין לִוְתִּיתִין אוֹתָם, כְּדִי שְׁלֹא יִבְאוּ לְיַדֵּי חִמְיּוֹן,

הִרִי חִיטֵי בְּתֵרֵי הֶדֶר – לֹא יִחְלוּטוּ – יִשְׁלִיךְ בְּמִים רוֹתְחִים אֶדָם שְׁנֵי
גִרְעִינֵי חֹטֵה יַחַד בַּפֶּסַח, דִּילְמָא אֲלֹא חָדָא וְיִתְבַּחַת בְּצִירָא דְּחֶבְרֵתָהּ
– שְׁמָא תַצְמִיד חֹטֵה אַחַת לְסִדֵּק שֶׁל חֲבִירָתוֹ, וְלֹא סְלִיק לְהוּ
דִּיקוּלָא מִיָּמָא מֵאֲרִבְעָה וְיִתְבַּחַת – וְלֹא תִגְיעַ רִתְחַת הַמִּים לְכָל אֲרִבְעָה
רוֹחוֹתֶיהָ, וְאֵתִי – וְתוֹבָא! לְיַד חִיטִּין, שֶׁכֵּן הַחֲלִיטָה מוֹנַעַת מִחִמְיּוֹן
רַק כְּשֶׁהִמִּים הַרוֹתְחִים מִגְעִיִם בְּבֵית אַחַת לַחֹטֵה כּוֹלָה, אֲךָ
כְּשֶׁאִינֵם מִגְעִיִם לְכָל הַחֹטֵה מִיַּד אֲלֵא רַק לְחֶלֶק מִמֶּנָּה, הֵם
מַחְמִיצִים אוֹתָהּ, וְלִכֵּן בָּאֵר לַחְלוּט חֲטִים בַּפֶּסַח, יִחְלוּט כָּל חֹטֵה
בְּפִנֵי עֲצֻמָּה.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה נִידוֹן נּוֹסֵף לִגְבֵי חֲרִיכַת שְׁבּוּלֵי חֲטִים בָּאֵשׁ בַּפֶּסַח:
וְאֲמַר אֲבִי, לֹא יִתְרֹךְ אִינִישׁ תֵּרִי שְׁבּוּלֵי בְּתֵרֵי הֶדֶר – לֹא יִתְרֹךְ
אָדָם בָּאֵשׁ שְׁתֵּי שְׁבּוּלֵי חֲטִים יַחַד בַּפֶּסַח, דִּילְמָא נִפְקֵין מֵיָא מְהָא
וְכָלֵעַ אֲחִירָא – שְׁמָא יִצְאוּ מִים מִהַחֲטִים שְׁבִשְׁבּוּלַת זֶה, וְיִבְלַעוּ
בְּחֲטִים שְׁבִשְׁבּוּלַת הַשֵּׁנִי, וְאֵתִיָּא – וְתוֹבָא מַחְמַת לְיַדֵּי חִיטִּין.
אֲמַר לִיה רַבָּא לֵאבִי, אֵי הֵבִי אֲפִילוּ חָדָא נִמְי – אִם אַתָּה חוֹשֵׁשׁ
שְׁתַּחְמִיץ הַחֹטֵה מַחְמַת הַמִּים הַיּוֹצֵאִים, אִם כֵּן לֹא רַק שְׁתֵּי
שְׁבּוּלִים אֵין לְחֹרֶךְ יַחַד בַּפֶּסַח, אֲלֵא אִף שְׁבּוּלַת אַחַת, שִׁישׁ
לְחֹשׁוֹשׁ דִּילְמָא נִפְקֵין מְהָא רִישָׁא וְכָלֵעַ אֲחִירָא רִישָׁא – שְׁמָא יִצְאוּ
מִים מִהַחֲטִים שְׁבִרָאֵשׁ הָאֵחֵד, וְיִבְלַעוּ בְּחֲטִים שְׁבִרָאֵשׁ הַשֵּׁנִי,
וְיִחְמִיצוּ.
אֲלֵא אֲמַר רַבָּא, אֵין אִיסוּר לְחֹרֶךְ חֲטִים בַּפֶּסַח, וְאִף שְׁיֹוצֵאִים מִדָּח
מִים בַּעַת הָחֲרִיכָה, שֶׁכֵּן מִים אֵלוֹ מִי פִירוֹת נִינְהוּ – הֵם, וְכִי פִירוֹת
אֵין מְחִמִּיצִין.
מוֹסִיפָה הַגִּמְרָא: וְהֶדֶר בֵּיה אֲבִי מְהָא – וְאִף אֲבִי חוֹר בּוֹ מִמָּה
שְׁאֲסֵר לְחֹרֶךְ שְׁתֵּי שְׁבּוּלִים יַחַד בַּפֶּסַח, אֲךָ לֹא מִטַּעְמוֹ שֶׁל רַבָּא,
שֶׁכֵּן לְדַעְתּוֹ מִי פִירוֹת מַחְמִיצִים, אֲלֵא מִטַּעַם אַחֵר, דְּכָל אֲבִי
מְדַלְיָהּ לֹא מְחִמִּץ – שְׁמִים בְּדֶרֶךְ נְפִילְתָם אִינֵם מַחְמִיצִים, שֶׁכֵּן
אִינֵם נִבְלָעִים, וְלִכֵּן אִף שְׁבַעַת הַחֲרִיכָה נּוֹפְלִים מִים מַחְטָה זֶה עַל
חֹטֵה זֶה, אִינֵם מַחְמִיצִים אוֹתָהּ כִּיּוֹן שְׁהֵם נּוֹפְלִים עֲלֶיהָ וְאִינֵם
נִבְלָעִים בָּהּ. שֶׁכֵּן מְצִינוּ דְּאֲמַר אֲבִי, הֵא חֲטָא דְּאֲבִישָׁא – אוֹתוֹ
כְּדִ שְׁמִיִּיבִישׁ בְּתוֹכּוֹ חֲטִים בְּתוֹרֵר בְּדֶרֶךְ קִלְיָה, מְחִיפָא שִׁרְי – אִם
הַכֵּד הַפּוֹךְ וְפִיו לְמַטָּה, מוֹתֵר לִיִּבֵּשׁ בְּתוֹכּוֹ חֲטִים בַּפֶּסַח, מִשּׁוּם
שְׁהִמִּים הַנְּפִלְטִים מִהַחֲטִים עַל יְדֵי חוֹם הַתַּנּוּר, זִבִּים וְיֹוצֵאִים אֶל
מַחוּץ לְבֵד, אֲךָ אִם הַכֵּד וְקִיפָא – וְקוֹחַן וְפִיו לְמַעְלָה, אֲסוּר לִיִּבֵּשׁ
בְּתוֹכּוֹ חֲטִים בְּתוֹרֵר, מִשּׁוּם שְׁהִמִּים הַנְּפִלְטִים מִדָּח חוֹזִרִים וְנִבְלָעִים
בְּחֲטִים וּמַחְמִיצִים אוֹתָם. וּמִכֵּן שְׁתַּהֲרִי בְּכֵד הַפּוֹךְ מִשּׁוּם שְׁמִי
הַחֲטִים זִבִּים לְחוּץ, מוֹכַח שְׁלֹא חֹשֵׁשׁ שְׁחִמְיּוֹ מִי הַחֲטִים בְּדֶרֶךְ
נְפִילְתָם, וְחוֹר בּוֹ מִמָּה שְׁאֲסֵר לְחֹרֶךְ שְׁתֵּי שְׁבּוּלִים יַחַד, שְׁהִרִי גַם
בְּהֹן אֵין הַמִּים נִבְלָעִים בְּחֲטִים, אֲלֵא מַחְלִיקִים עַל פְּנִיָּה וְנּוֹפְלִים.
רַבָּא לְשִׁטְתּוֹ חֶלֶק עַל אֲבִי גַם בּוֹה: רַבָּא אֲמַר, אֲפִילוּ וְקִיפָא נִמְי
שִׁרְי – אִף בְּכֵד זְקוֹף מוֹתֵר לִיִּבֵּשׁ חֲטִים בְּתוֹרֵר בַּפֶּסַח, מִשּׁוּם שְׁהִמִּים
הַנְּפִלְטִים מִדָּח מִי פִירוֹת נִינְהוּ – הֵם, וְכִי פִירוֹת אֵין מְחִמִּיצִין.
הַבְּרִיתָא דְּנָה בַּעֲנֵן לְתִיתָת שְׁעוּרִים בַּפֶּסַח: תַּנּוּ רַבָּנִין, אֵין לִוְתִּיתִין
שְׁעוּרִין בַּפֶּסַח, שְׁמָא יִחְמִיצוּ מַחְמַת הַמִּים, וְאֵם לְתִיתָ, אִם נִתְבַּקְעוּ
הַשְׁעוּרִים מַחְמַת הַנְּפִיחוֹת הַגִּמְרָתָ לָחַן עַל יְדֵי הַמִּים, הִרִי דֵן
אֲסוּרוֹת, שְׂכִיבִן שְׁנִתְבַּקְעוּ וְדִאי מִמְהָרוֹת לְחַמְמִיץ, וְאִם לֹא נִתְבַּקְעוּ
מוֹתֵרוֹת. רַבִּי יוֹסִי אֲמַר, אִם הוּא רּוֹאֵה שְׁחָן מִתְנַפְחוֹת וְחוֹשֵׁשׁ
שְׁמָא יִחְמִיצוּ, שׁוֹרֵן בְּחִימִין, וְחִימִין צוֹמְחִין – וּמַחְבֵּר וּמַהֲדָקֵן וּמוֹנַע
אֶת חִמְיּוֹן. אֲמַר שְׁמוּאֵל, אֵין תְּלָבָה כְּרִבִּי יוֹסִי.
הַגִּמְרָא מְבִיאָה מַחְלוקַת בְּבִיאור דְּבָרֵי תַנָּא קַמָּא: אֲמַר רַב חֲכָדָא
אֲמַר מִר עוֹקְבָא, מַה שְׁשִׁינוּ שְׁאֵם נִתְבַּקְעוּ הַשְׁעוּרִים מַחְמַת
לְתִיתָתָן נִאֲסָרוּ, לֹא – אֵין זֶה רַק בּוֹאוֹן שְׁנִתְבַּקְעוּ מִשָּׁשׁ, אֲלֵא כָּל
שְׁהִתְנַפְּחוּ כְּדִי שְׁאִילוֹ הַמִּיָּחִין עַל פִּי חֲבִית שֶׁל יִין וְחָן – וְהִיוּ
נִתְבַּקְעוֹת מֵאִילָּהֶן, מִשּׁוּם שְׁאִינֵן יִכּוּלוֹת לַעֲמוּד מִפְּנֵי רִיחַ הָיִין, הִרִי
דֵן אֲסוּרוֹת. וְשְׁמוּאֵל אֲמַר, רַק אִם נִתְבַּקְעוּ מִשָּׁשׁ נִאֲסָרוּ, אֲךָ אִם לֹא
נִתְבַּקְעוּ, אִף שְׁהִתְנַפְּחוּ הִרְבָּה לֹא נִאֲסָרוּ.
מְבִיאָה הַגִּמְרָא: עֲבֵד שְׁמוּאֵל עוֹקְבָא – שְׁמוּאֵל עֲשָׂה מַעֲשֶׂה
כְּשִׁיתָתוֹ, בְּדוּרָא דְּכִי בְּרַחֲשׁוֹ – בְּשְׁעוּרִים שְׁנִלְתָתוֹ בְּכַפְרוֹ שֶׁל אָדָם
שְׁמֹו 'בֵּר חֹשׁ', וְהִתְנַפְּחוּ עַד שְׁהִיוּ רֵאוּיוֹת לְהִתְבַּקֵּעַ מַחְמַת רִיחַ
הָיִין, אֲךָ עֲדִיין לֹא נִתְבַּקְעוּ, וְהִתִּירֵן שְׁמוּאֵל, כִּיּוֹן שִׁלְדַּעְתּוֹ רַק אִם

תריתי חישי - גרעיני חיטין, אלא חדא חדא חטתא. דילמא אתיא חדא ויתבה בציריא
החברתה - בסדק של חברתה, דיקולא דמיא - רתחת המים. ציריא - סדק, כמו טיילא
חריפא דמצרי זיק, דמסכת עבודה זרה (ל.א.) אי הכי אפילו חדא - שכולתא נמי לא
ליחרוך. דילמא נפקי מיא - מחיטי דברישא חדא, ובלעי חטים דאיך רישא: הכי גרסינן.
והדר ביה אביי דכל אנב מדלייה לא מחמץ -

תרי חישי ביהדי הדדי - דילמא אולא חדא ויתבה
בציריא דחברתה, ולא סליק להו דיקולא דמיא מארבע
רוחתא, ואתי לדיי חיומין. ואמר אביי: לא ליחרוך
אניש תרי שבולי ביהדי הדדי, דילמא נפקי מיא מהאי
ובלע איך, ואתיא לדיי חיומין. אמר ליה רבא: אי
הכי - אפילו חדא נמי, דילמא נפיק מהאי רישא ובלע
איך רישא! אלא אמר רבא: מי פירות נינהו, ומי
פירות אינן מחמצין. והדר ביה אביי מההיא, דכל

הכי גריס רבינו חננאל: כל שאילו מניח על פי אבוב של קלאים והם מתבקעות - פירוש:
כלי שבעלי קליות עושין בו קליות ודוא מנוקב, כדאמרין בפרק י"ד "שמעאל" (מנחות
סו.א): מניחין בתוך אבוב של קלאים, כדי שתגמור האור בבולו. והם מתבקעות מכח האור,
וכן מצא רבינו יצחק בספר ישן בשם רבינו חס. **תרנומא** אקמחים - תימה: השתא אמאי
תני סלתות? ויש לומר: דלצדדין קמחי.
כי מהפכיתו כיפי הפכיתו לשם מצה - ואם
תאמר: כיון דסבירא ליה דבעי שימור בשעת
היפוך, אם כן היכי מוכח דמצוה ללות? דילמא
לאו מצוה היא, אלא דצריך שימור מתחלתו ועד
סופו? ויש לומר: דעיקר שימור כדי שלא תחמיץ,
וסבר רבא: אי לאו שיש שימור מחמץ בשעה
שהוא עדיין דגן, כגון לתיתא - לא היה מצריך
שימור בשעת בי דרי, מתחלתו הדגן.
לא

אנב מדלייה לא מחמץ. דאמר אביי: האי חצבא דאבישנא, סחיפא - שרי, זקיפא - אסור.
רבא אמר: אפילו זקיפא נמי שרי, מי פירות נינהו, ומי פירות אינן מחמצין. תנו רבנן:
אין לותתין שעורין בפסח, ואם לתת, נתבקעו - אסורות, לא נתבקעו - מותרות, רבי יוסי
אומר: שורן בחומין וחומין צומתן. אמר שמואל: אין הלכה ברבי יוסי. אמר רב חסדא אמר
מר עוקבא: לא נתבקעו ממש, אלא כל שאילו מניחין על פי חבית והן נתבקעות מאליהן.
ושמואל אמר: נתבקעו ממש. עבד שמואל עובדא בדרא דבי בר חשו נתבקעו ממש. אמר
רבא: בעל נפש לא ללות. מאי אריא בעל נפש? אפילו כולי עלמא נמי, דהא תניא: אין
לותתין שעורין בפסח! הכי קאמר: בעל נפש - אפילו חיטין דשרירי לא ללות. אמר ליה רב
נחמן: מאן דציית ליה לאבא אכיל נהמא דעופשא. דהא בי רב הונא לתת, ובי רבא פר
אבין לתת. ורבא אמר: אסור ללות. אלא הא דתניא "אין לותתין שעורין בפסח" שעורין
הוא - דלא, הא חישי - שרי? לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא חיטין, כיון דאית ביה ציריא
- עיילי בהו מיא, אבל שערי דשיעי - אימא שפיר דמי, קא משמע לן. הדר אמר רבא:
מותר ללות, דתניא: יוצאין בפת נקיה והדרא, ואי אפשר נקיה בלא לתיתא. אייתיביה
רב פפא לרבא: הקמחין והסלתות של גוים, של כפרים - מהוירים, ושל כרפין - ממואין.
דכפרים מאי טעמא? לאו משום דלא לתת, וקא קרי ליה סולת! תרנומא אקמחא. בתר
דנפיק אמר: מאי טעמא לא אימא ליה מהא, דאמר רבי יודא אמר רב ירמיה אמר שמואל:
חיטין של מנחות - אין לותתין אותם, וקא קרי להו סולת! הדר אמר רבא: מצוה ללות,
שנאמר "ושמרתם את המצות" אי לא דבעי לתיתא - שימור למאי? אי שימור דלישה -
שימור דלישה לאו שימור הוא, דאמר רב הונא: בצקות של גוים אדם ממלא כרים מהן,
ובלכד שיאכל בנית מצה באחרונה. באחרונה - אין, בראשונה - לא. מאי טעמא - משום
דלא עבד בהו שימור. ולעביד ליה שימור מאפיה ואילך! אלא לאו שמע מינה - שימור
מעיקרא בעינן. וממאי? דילמא שאני התם, דבעידנא דנחית לשימור - לא עבד לה שימור.
אבל הויא דבעידנא דנחית לשימור עבד לה שימור - הכי נמי דשימור דלישה הו שימור.
ואפילו הכי לא הדר ביה רבא, דאמר להו להנהו דמהפכי כיפי: כי מהפכיתו - הפיכו
לשום מצוה. אלמא קסבר: שימור מעיקרא - מתחלתו ועד סוף בעינן, מר בריה דרבנא

מנקבא

פי שאנו רואין שאין כאן חימוץ, ומיהו, למצה של מצוה - שימור לשמה בעינן. באחרונה - היא מצות אכילתה, שעם הפסח היא חובת אכילתה, דכתיב קרא (שמות יב) "על מצות
ומוריס יאכלוהו", ופסח נאכל על חושבע, כדתנן (לקמן קט"ב) אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן. בראשונה לא - כלומר, באכילת ראשונה שאכל מבצקות של גוים - לא נפיק
הכי גרסינן. מאי טעמא דלא עבד לה שימור. ולא גרסינן: אי נימא דהא ודאי טעמא משום הכי הוא. מאפיה ואילך - משמע משמחנה לאפיה. כגון עריכתה וקוטוף שלה ונתינתה
לתנור. וממאי דילמא - לעולם שימור דלישה שימור הוא. ואף על גב דלא איצטריך שימור מקמי הכי. והבא מאי טעמא לא נפיק - משום דמשעת תנית מים לקמח, שזר דבר
המחמצת - הויא צריכה שימור, וזו לא נעשה לה שימור מההיא עידנא דנחית לתורת שימור, דהיינו מנתינת מים. ואפילו הכי - דלא אשכח רבא סיעתא למילתיה - לא הוד

ביה ממאי דאמר בעינן שימור קודם לישא. מהפכי כיפי - העמקין, וקושטין את העמרים בימות הקציר.

מנקבא

מנקבא

גם כאשר חיים בארץ מצרים ועסוקים בענייני מצרים, חדורים בענייני "בית תלמוד . . הוראה".

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

לא יעשנו מרדעת לחמור — אומר רבינו יצחק: דרוק בבלאים אבודים אסור לעשות מן מרדעת, שמו יעשנו טלאי על בגדי, ולא יחדר נמי שלא יגע בבשרו. אבל בבלאים ידועים — שרי. כדאמרין במסכת בלאים (פרק תשיעי משנה ד') מרדעת החמור — אין בה משום בלאים, ומותר לעשות מן רב וחסה, ובלבד שלא יגע בבשרו. אף על גב דאמרין בפרק

קָמָא דְּבִרְיָה (יד.ב.) אִפְּלוּ עֶשֶׂר מַצְעוֹת וְזוֹ עַל גַּב
זוֹ אֶסְרָא שְׂמַח הַכֵּרֶךְ לִי נִימָא עַל בִּשְׂרֹ — שְׂמַח כִּר
וּבִסֵּת וּמוֹרְדֵתָא אֵין גִּרְלִין לִיכְרֵךְ בַּן כֵּר.
אב עוֹשֵׂהוּ תַכְרִיכִין לִמֵּת — וְכַם אֲתַמְרָא: וְהָא
אֵיכָא "לוֹעַג לִרְשָׁ" גוּר וּבִפְרָק "חֲבַלְתָּ"
(מַנְחוֹת מ.א.) אִמְרָא בֵּר טוֹבִי בֵּר קִיסְנָא אִמְרָא
שְׂמוּאֵל: כְּלִי קוֹפֶסָא דִּיבִין בְּצִיצִית (אִמְרָא רַב)
וּמוֹרְדָא שְׂמוּאֵל בּוֹקן שִׁנְשָׁתָא לִכְבוֹד שְׂטוּרָה,
וְהוּדָא שְׂתַתָּא וְדָאִי רִמְיָן לִיה מִשּׁוּם "לוֹעַג לִרְשָׁ",
וּמֵהָאִי טַעְמָא נִמִּי לֹא יַעֲשֶׂה כְּלָאִים לִמְתָּ! וְאוֹמְרָא
רַב: חֲתִיבָא שְׂקוּלָה כִנְגֵד כָּל הַמְצוֹת, "לוֹעַג לִרְשָׁ"
אֵיכָא "לוֹעַג לִרְשָׁ" טַפִּי, כְּדִאֲמִירֵין בְּחֲבַלְתָּ
(שֵׁם מ.ג.) "זָכַרְתָּם אֶת כָּל מַצּוֹת ה'" — מִלְּמָד
שִׁשְׁקוּלָה צִיצִית כִנְגֵד כָּל הַמְצוֹת. וְהָא דִּאֲמָר
בִּפְרָק "מִי שְׂמוֹת" (בִּרְכוּת יח.א.) רַבִּי חֵיִיא רַבִּי
יִנְתָּן הוּדָא שְׁקִיל וְאוֹלִי בֵּית הַקְּהָלִית, הוּי שְׂרִיא
חֲבַלְתָּ דִּרְבִּי יִנְתָּן, אִמְרָא לִיה ר' חֵיִיא דְּלִיָּה שְׁלָא
אִמְרָו לִמְחַר מִלֵּא אִצְלֵת הוּדִים מַלְעִיגִים אוֹתָנָה,
וְאָפֵּי עַל בַּמִּיתִים שִׁמִּי שֶׁ לֹא־יִצְרִיל אוֹמֵר רַבִּי
חַב: דִּמְכַל מִקּוּם שְׁנִי בְּחֵן לִיעוּג. לִפִּי מַצְרִי
עֲצֻמָּן כְּמַצּוּץ בְּמַצּוֹת חֵן אֵינִן מַצּוּץ, וְאֵינִן דִּמְכָּה
מַצּוּהָ וְעוֹשֶׂהָ לִמִּי שְׁאֵין מַצּוּהָ וְעוֹשֶׂהָ. וְמָה
שְׂמִיטִים בּוֹמֵן הוּא מַלְטוּתִית שֶׁל מִיתִים — טוֹמֻכִין
אֵהָא דִּתְנִיא בְּמַסְכַּת שְׂמֹחוֹת (פֶּרֶק שְׁנַיִם עֶשֶׂר),
אִבָּא שְׂאוּל בֵּן בִּטְנִית צוּהָ לִבְנֵי: כִּרְדוּהוּ תַחַת
מַלְגוֹתָיו שֶׁל אִבָּא, וְהִדְחִיר חֲבַלְתָּ מַפְלִיגִים,
וּבִכְבֵּהָ דִּבְרִיגִים שְׂאוּ טוֹמֻכִין עַל סַפְרֵי מַצּוֹת,
וּמִנְחִין גִּמְרָא שְׁלֵנוּ, דִּבְפֶּרֶק תִּרְרָא דִּמְגִילָה (ל.א.ב.)
אִמְרִין: רֹאשׁ וְחֹדֶשׁ אֵב שְׁחָל לִהְיוֹת בִּשְׁבַת —
מַפְטִירִין "חֹדְשִׁים וּמוֹעֲדִים" דִּהֵינִי חוּחַ יִשְׁעִיהָ,
וְאֵין מַפְטִירִין "חֹדְשִׁים כְּסֵא", וְכֵן וְהָא בִּפְרִיקְתָּא.
וּבִפְרֹשֶׁת "יִחְדָּל" אֵין קוֹרִין תַּבְעִינִת שְׁלֵנוּ, אָפֵּי עַל
גַּב דִּתָּן בְּמִגְלָה (גֵּם הוּא שֵׁם) שְׂקוּרִין תַּבְעִינִת
בְּקִלְלוֹת וּבִרְכוּתָא, וְאֵין טוֹמֻכִין עַל מַסְכַּת סוֹפְרִים
(פֶּרֶק שְׁבַע עֶשֶׂר הֲלָכָה ז.).

הַאֵילָנִים הַקְדִּירָה שֶׁהֵעִיב מִרְחֹתָי לֹא יִתֵּן
לְתוֹכָן תְּבִלָּן — מִכָּאן אֵין לְהוֹכִיחַ
דַּעֲרֵיו כְּבָלֵי שָׁנִי, מְדֹלָא אֲשֶׁמַּעֲיָן רְבוּתָא שְׁלָא
יַעֲרֵה עַל הַקַּעֲרָה שֶׁהֵבִילָן בְּחוּכָה. דִּאֲרִיבְרָה: דּוֹק
מִסִּיפָא אֵיפְכָא, דִּקְתָּנִי: אַבְל נִוְתֵן הוּא לְתוֹךְ
הַקַּעֲרָה, וְלֹא קְתָנִי: אַבְל מַעֲרָה עַל הַקַּעֲרָה שִׁישׁ
בָּהּ תְּבִלָּן, וְנִרְאָה דִּאֲפִילוּ שְׁמוּאֵל דֹּאֵית לִיה
לְתֻתָּא גְבִירָה, וְתֻנִּי בִּכְרִיעַ צֹלִיץ (לִקְמֹן עוֹמָא)
כוּתוּחִי — אֲפִילוּ הֵב מִשְׁכַּל הַעֲרִיר כִּדִּי קְלִיפִּיה,
דֹּאמַר הֵתֵם, תֵּנִי כוּתִּיחַ דְּשִׁמוּאֵל: הֵם לְתוֹךְ

צונן – קולף, צונן לתוך צונן – מדיח. ואם עיזו רותותן על התרנגולת – צריך קליפה. ובלע כלע יותר מכדי קליפה. והא דאמרין בפרק "כירה" (שבת מבא) דשרי חם לתוך צונן – יש אינו יכול להחבשל מחמת צנינות המים. אבל דבר שאינו מתערב – לא. ובשילהי עבודה זרה בלע בניצרות – אף מלוט בניצרות ואי עיזו בכלי ראשון הוא. מאי אריאי משום דבלע כדי קליפה. והא דתנן בפרק "חבית" (שבת קמב:) כל שלא בא בחימן לפני השבת, מדיחין דתנני דוקא מדיחין, אבל שורין – לא. והבא גבי תבלין כתני: אבל נותן לתוך הקערה או לתוך אותו אפילו בכלי שני – מייחו כמבשל. אבל תבלין עשויין למתק הקדירה, ולא מייחו כמנא אומר: אסור, דעריכי כבלי ראשון קליף. חליה דבר יונה נהן איתא: "וכלי חרש אשר תושב בו אינו מבשל. התיב ר' אסי בר' הורתיא אף כבלי חרש תחת כר". וכן ר' לרמי בר חננאל. כפריש לעיל (טז טז). אטרינן, ולכא נאון דפליגו נורא רחמי לרמי: יחזק: כפריש

מקצתם ליה אימיה — חטיין מתחלת קציר לצורך הפסח, ועבדא ליה שימור מעיקרא.
בארבי — מלא עריבות או עריבות הרבה, ומצניעתן לבדם לצורך הפסח. חישתא — שם
הנהר. בעצה קודם הפסח, והיו בה חטיין, שחבר בו בלאים — שגארג בו חוט של בלאים,
ואינו ניכר. חרי זה לא יעברנו לגוי — דהואיל ואין בלאים שבו ניכרים, אתי לבזוניה האי
גוי לישראל, ולביש ליה ישראל ולאן ארתתיה.
ואי יעשנו מדרעת לחמור — דילמא אדר שקול
ליה מהתם, ותופרו באחד מבגדיו. אבל עושה
אותו תברכין לפת — דמהתם תו לא שקול
ליה, דבגדי המת אסורין בהנאה, ומת אין מצות
נוהגת בו, דכתיב: "במתים חפשי" — כיון שמת
אדם נעשה חפשי מן המצות (שבת לזא). והני
חטיין, כיון דלא מעבר דחומין דידהו — אתי איה
אין והדר מבין ליה לישראל. בקא בקא — קב
לזו וקב לזו, ולא הרבה לאיש אחד. מוללן —
בקמח קרי מלילה בשנותנין קמח לתבשיל.
ואחר כך נותן את החומין — דאין החומין מניחו
לחומין, לפי שמבשלו. ויש אומרים אף נותן
החומין תחלה — דאף על גב דחומין כבר מעורב
בתבשיל — הוא מבשל את הדתין בתוכו.
שהעבירין מעל האור — מרותחין, ערב שבת עם
חשיכה. לא יתן לתוכן תבלין — דכלי ראשון
מבשל, ונמצא מבשל תבלין בשבת. לתוך
הקערה — דכלי שני אינו מבשל. לכל הוא נותן
לכל מיני מאכל הוא נותן תבלין בכלי שני,
חוץ כשהוא שיש בו חומין וציר, שהחומין מבשלו,
ואף על גב שקדם. יני מילי בענייה —
כשהחומין בעין, אבל כשהוא מעורב בתבשיל
— אין כח חזק. אחד זה ואחד זה — בין חומין
תחלה בין חומין בסוף — אסור. לבורדאי —
נחתומין. בחסיסי — קמחא דאבשונא. דיובתא
דשכית עברי — כגון בי ירש גלותא, שהעברים
מולולין בדבר אסור וצור ויורט ויורט.
משנה חרות — אייגרוס, ויש בו חומין,
ועשוי לטבל בו בשר, ורגילים לתת בו קמח וכל
דבר שמקדח את טעמו. וקמח לארז זמן חומין
ומקדח את הטעם. אין מבשלין — דכתיב
(שמות יב): "אל תאכלו ממנו גא ובלש מבשיל"
וגו'. אל במשקין — אף על גב דכתיב "במים".
וטעמא מפרש בגמרא. סבין — בשעת צליתו.
ומבשלין — בשעת אכילתו. מי תשמישו של
נחתום — שמצנן בו ידיו בשעת שהוא עורר
ומקטף את המצה — ישפכו. **גמרא** מחלוקת
— דשרי ליה תנא קמא לאוכלו מיד — בעותן
לתוך החרדל, לפי שהוא חזק, ואין מניחה מדר
החומין.

אָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר רַב נַחֲמָן אָמַר
אָמַר לֵיהּ רַב נַחֲמָן פֶּר יִצְחָק לָרַב הוּנָא בְּרִיהּ דְּרַב יְהוּדָה:
אחרות

השמשמש בכלי ראשון לא יוכל להגעילו על ידי עירוי — דאין מבשל אלא כדי קליפה, והוא יר: בין שאינו מבשל אלא כדי קליפה, הואיל והצונן של מטה מים שהוא דבר המתערב — (ע"א), אמר: מר עוקבא זבן זרדה מגוי ואהדר ליה גנפא וכו'. ומסיק: כבולע כן פולט. מה יצאצות? אפילו בלע בליעה גמורה פליט בניצוצות, והיינו עירוי! אלא ודאי לא בשיל אלא בתמידין בשבת וכו' — צריך לאקומא בכלי שני, דבכלי ראשון אפילו הדחה אסורה. וקשה: ותתמידי — היינו אפילו שורין? ואומר רבנו יצחק: דהם מיידי במידי דבר בישול, וכששורין — ובידושלמי בפרק "כירה" בעי: מהו ליתן תבלין מלמטה ולערוט עליהן מלמעלה? ר' יונה — "אחד שבישלו בו ואחד שעירה לתוכו ורחח. ורחי' ר' אסי תמן: כך חרס בולע — תבלין בתמידין. **ובא** מחו ליה קידרא בחסיס" — פירש הקונטרס: קיחמא דאבישונא. וקשה: דהא "בחסיס" — קמח של ערשם, דאי דרכם בלא ליה חמיצו כל כך.

מדוע לא העמיד רב חסדא כרבי יוסי. משיבה הגמרא: **בִּי אֲשָׁמְעִינָּה** **לִיה** – אימתי שמענו לרבי יוסי שסבר שהחומץ מצמיח את השעורים ואינו מניחן להחמיץ, הֲנִי מִילִי דְאִיתִיה בְּעִינִיה – דברים אלו אמורים דווקא כשהחומץ עומד בעינו, כלומר בפני עצמו, ולא נתערב בדבר אחר, **אֲכָל עַל יְדֵי תַעְרוּכָה**, כלומר כשהוא מעורב בדבר אחר, **לֹא**, ושנא באופן זה גם רבי יוסי מודה שאין החומץ מונע החימוץ, ולכן לא ניתן להעמיד את דברי היש אומרים בדעת רבי יוסי, והוצרך רב חסדא להעמיד דבריהם דווקא כרבי יהודה.

דעה אחרת בענין מלילת קמח בתבשיל בפסח: **עוֹלָא אָמַר, אַחַד זֶה וְאַחַד זֶה** – בין אם נותן לתבשיל תחילה את הקמח ואחר כך את החומץ, ובין אם נותן תחילה את החומץ ואחר כך את הקמח, **אָסוּר בַּפֶּסַח, מְשֻׁם הַרְחָקָה**, וכדרך המשל לָהּ לָהּ אֲמַרְיִנְי נִוְיָא סָחוּר סָחוּר לְכַרְמָא לֹא תַקְרָב – אמרים לנויר האסור בגפן ובין (במדבר ו א), לך והתרחק מן הכרם ואל תקרב אל סביבותיו, אף שזה מותר לו ונאסר רק באכילת הענבים, כדי שלא יכשל באיסור אכילתם, ואף כאן אסרו מלילת הקמח בתבשיל אף כשנותן עליו חומץ בעין, כדי שלא יבואו להתיר בחומץ מעורב בתבשיל.

הלכה בענין מלילת תבשיל בקמח בפסח מחטים שהתייבשו בתנור: **רַב פֶּפִּי שָׁרִי לִיה לְבוֹדְרִיקוּ דְּבִי רִישׁ גְּלוּתָא** – התיר לנחתומים (האופים והמבשלים) שבביתו של ראש הגולה, לְמַמְחָה – לערב את התבשיל שבקִדְרָה בְּחִסְסִי – בקמח שנשחן מחטים שהתייבשו בתנור, כיון שנחשב בקמח אפוי שאינו מחמיץ. דעה חולקת: **אָמַר רַבָּא, אִיכָא דְשָׁרִי בִּי הָאִי מִלְתָּא** – וכי יש מי שמתיר דבר כזה בְּדוּכְתָא דְשִׁכְיָתִי עֲבָדִי – במקום שמצויים בו עבדים (וכגון בבית ראש הגולה), שמולזלים ביותר באיסורים, והרי יש חשש שמא יבואו לעשות כן גם בקמח סתם. לשון אחר בזה: **אִיכָא דְאָמְרִי – יש אומרים, רַבָּא גּוֹפֵא מַחֵי לָהּ קִידְרָא בְּחִסְסִי** – רבא עצמו נתן לתוך התבשיל קמח מחטים שהתייבשו בתנור, ולא חשש שמא יבואו לעשות כך בקמח סתם אלא בבית ראש הגולה, שמצויים בו עבדים שאינם הגונים, וחשודים לעבור על איסורים.

משנה

המשנה דנה בנתינת קמח לתוך דברים חריפים: **אֵין נוֹתֵנִין קָמַח לְתוֹךְ חֲרוּטָה** – מִן מֵאֵכֶל הַעֲשׂוֹי מִמֶּנִּי פִירוֹת וּמַעוּרָב בּוֹ חוּמָץ אוֹ לְתוֹךְ הַחֲרֹדֶל בַּפֶּסַח, כיון שהוא מחמיץ בתוכם. ובדיעבד **אִם נָתַן קִמַח בַּחֲרֹדֶל, יֵאָכֵל אוֹתוֹ מִיָּד קוֹדֵם שִׁיחְמִיץ**, כיון שחזוקו של החרדל מונע את מהירות החימוץ. ורְבִי מֵאִיר אוֹסֵר לֵאכּוֹלוֹ אֶפְלוּי מִיֵּד.

המשנה דנה באיסור לאכול את הפסח כשאינו צלי אלא נא או מבושל: **אֵין מְבַשְּׁלִין אֶת קֶרֶב הַפֶּסַח, לֹא בְמִשְׁקִין כְּגוֹן מִיָּם, יֵין, שֶׁמֶן וְדִבְשׁ, וְאֵף לֹא בְמֵי פִירוֹת כְּגוֹן מִי תוֹתִים תַּפּוּחִים וְרִימוֹנִים וְכוּיָצָא בָהֶם, וְאֵף שֶׁלֹא נֵאמַר בַּאיסוּר זֶה אֵלֹא בִישוּל בְּמִים. אֲכָל כֶּסֶּין אֶת קֶרֶב הַפֶּסַח בִּשְׁעַת צִלְיָתוֹ וּמְבַשְּׁלִין אוֹתוֹ בִּשְׁעַת אֲכִילָתוֹ בָּהֶן –** במשקים ובמי פירות.

הלכה בענין דבר המחמיץ: **מִי תִשְׁמִישׁוּ שֶׁל נֶחֱתָם – מִים שֶׁהֹאֵפָה נוֹתֵן בָּהֶם אֶת יָדוֹ וּמַצְנֵן בִּשְׁעָה שְׁעוֹרָךְ וּמוֹחֲלִיק אֶת הַמֶּצֶה, יִשְׁפְּכוּ מִיָּד, מִפֶּנִּי שֶׁהֵן מְחַמְצִין** – שבידים העוסקות בעיסה דבוקים שירי בצק מחמיצים את המים.

גמרא

שנינו במשנה: אין נותנין קמח לתוך חרוסת או לתוך חרדל, ואם נתן יאכל מיד, ורבי מאיר אוסר. הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו: **אָמַר רַב כְּהֵנָּא, מִתְּלִיקוֹת חֲכָמִים וְרַבִּי מֵאִיר הִיא כִשְׁנוֹן קִמַח לְתוֹךְ הַחֲרֹדֶל, שְׁבוּזָה סוֹבְרִים חֲכָמִים שִׂיאֵכֵל מִיָּד, כִּיּוֹן שִׁחּוּק הַחֲרֹדֶל חֵד מֵאֵד, וְאִינוּ מֵנִיחַ לְקִמַח לְהַחְמִיץ מֵהָר, וְרַבִּי מֵאִיר חוֹלֵק וְאוֹסֵר גַּם בּוֹז. אֲכָל אִם נָתַן קִמַח לְתוֹךְ חֲרוּטָה, שֶׁאֵין חוּזֵק כָּל כָּךְ, לְדַבְּרִי הִלֵּל אֶסוּר בְּאִכְלָה וְיִשְׁרָף מִיָּד, שֶׁהַחּוּמֶץ שֶׁבַּחֲרוּסֶת כִּשְׁהוּא צוֹנֵן מִמָּהֵר אֶת הַחִימוּץ.**

סיוע לרב כהנא מברייטא: **תֵּנָּא נָמִי הֲבִי, אֵין נוֹתֵנִין קָמַח לְתוֹךְ**

מְנַקְמָא לִיה אִימִיה בְּאָרְבִּי – אמו היתה לוקחת עבורו קערה מלאה חטים, ששמתן משעת קצירתן, ונוהרת בהן הרבה, ומצניעתן בפני עצמן לצורך הפסח.

הלכה בענין מכירת חטים שנישרו במים לנכרי: **הָהוּא אֲרָבָא דְחִיטִּי – היתה ספינה מלאה חטים, דְּמִקְנָא בְּחִישָׁתָא – שטבעה בנהר ששמו 'חישתא' קודם הפסח, ועל ידי כך נישרו החטים שהיו בה במי הנהר, שָׁרִיָּא רַבָּא לְיָבּוּנִי – התיר רבא למכור חטים אלו קודם הפסח לנכרים, אֶךְ לֹא לִישְׂרָאֵל.**

קושיא על רבא: **אִיתִיבִיה (הקשה) רַבָּה בְּרַ לִיּוֹאִי לְרַבָּא, שִׁנִּינּוּ בְּבִרְיִיתָא, בְּגַד שְׂאֵבֵד בּוֹ בְּלֵאִים** – בגד שנארג מחוטי צמר ופשתן יחד ונאסר בלבישה באיסור כלאים, ולא ניכר בבגד שהוא כלאים, משום שרק חוט אחד של פשתן או צמר היה ארוג בו, הֲרִי זֶה לֹא יִמְכְּרֵנוּ – לא ימכור את הבגד לנכרי, שמא ימכרנו הנכרי לישראל אחר, ולא ידע שיש בו כלאים וילבשנו, ויכשל באיסור כלאים. וכן **לֹא עֲשֶׂה בּוֹ – בבגד זה מְרַדֶּעַת לְחִמּוּר, והוא כעין אוכף שמניחים עליו לחממו, שמא אחר כך יטלנו משם ויתפרנו בבגדו. אֲכָל עוֹשִׂין אוֹתוֹ תְּכָרִיבִין לְמָת, כיון שהמת עצמו פטור מן המצוות ואינו אסור בכלאים, וגם אין חשש שמא יטלנו ויתפרנו בבגדו, כיון שבגדי מת אסורים בהנאה. ודיק רבה בר ליואי: לְנִכְרִי מֵאִי מְעַמָּא לֹא – מה הטעם שלא ימכור לנכרי בגד שאבד בו כלאים, לֹא – האם לא מְשֻׁם דְּהֲדַר מוֹבִין – שיש חשש שמא יחזור הנכרי וימכרנו לִישְׂרָאֵל אחר, ומאותו טעם יש לאסור גם מכירת חטים שטבעו בנהר קודם הפסח לנכרי, שמא ימכרם לישראל אחר, שכיין שאין החימוץ ניכר בהם, לא ידע שהחמיצו ויאכלם בפסח.**

רבא חזר בו מחמת קושיא זו: **הֲרִי (חזר) וְאָמַר רַבָּא, לְיָבּוּנִיהּ קָמָא קָמָא – ימכור כל קב מחטים אלו בפני עצמו לִישְׂרָאֵל, ולא ימכור הרבה לאיש אחד, בִּי חִיבִי דְקִלְיָא קָמִי פִּסְקָא – כדי שיכלו כל החטים לפני פסח.**

הגמרא מבאיה ברייתא הדנה בנתינת קמח לתוך תבשיל בפסח: **תָּנוּ רַבָּנֵי, אֵין מוֹלְלִין אֶת תְּהִדְרָה בְּקִמַח, כְּלוּמַר אֵין נוֹתֵנִים קִמַח לְתוֹךְ תַּבְשִׁיל שִׁישׁ תְּכוּבוֹ מִיָּם בְּפֶסַח, כְּשֶׁעֲדִין לֹא רִתַּח הַתַּבְשִׁיל, שֶׁעַד שִׁירְתִּיחַ עֲלוּל הַקִּמַח שֶׁבַּתַּבְשִׁיל לְהַחְמִיץ, וְהָרֹצֶה שִׁמְלִיל, נוֹתֵן אֶת הַקָּמַח בַּתַּבְשִׁיל וּמִיד אַחֵר כִּד נוֹתֵן עָלָיו אֶת הַחֲמִיץ, שֶׁהַחּוּמֶץ מִבְשֵׁל אֶת הַקִּמַח וְאִינוּ מֵנִיחוּ לְהַחְמִיץ. אֶךְ לֹא יֵתֵן קוֹדֵם אֶת הַחּוּמֶץ, כיון שלאחר שהחומץ כבר נתערב בתבשיל, תש כוחו ואינו מבשל את הקמח הניתן לתוכו. וְיֵשׁ אֲמָרִים, אֵף נוֹתֵן קוֹדֵם אֶת הַחֲמִיץ בַּתַּבְשִׁיל וְאַחֵר כִּד נוֹתֵן אֶת הַקָּמַח, שֶׁלִּדְעָתָם גַּם לֵאחֹר שֶׁהַחּוּמֶץ נִתְעַרַב בַּתַּבְשִׁיל, הוּא מִבְשֵׁל אֶת הַקִּמַח וְאִינוּ מֵנִיחוּ לְהַחְמִיץ.**

מבררת הגמרא: **מָאֵן – מי הם יֵשׁ אֲמָרִים אלו. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חֲסֵדָא, רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דִּתְנִן (שבת מנב): הָאֵילָפֶס (מִן כִּלי בִישוּל) וְהַקִּדְרָה שֶׁהַעֲבִירָן מַעַל הָאֵשׁ בַּעֲרַב שַׁבַּת עִם חֲשִׁיכָה, כִּשְׁהֵם מְרוֹמְמִין, לֹא יֵתֵן לְתוֹכָן תַּבְלִין לֵאחֹר שֶׁהַחֲשִׁיךְ, מִשּׁוּם שֶׁכִּלִי רָאשׁוֹן (כִּלִי שֶׁבִישַׁל בּוֹ עַל גְּבִי הָאֵשׁ) מִבְשֵׁל אֶת מַה שֶּׁבְּתוֹכוֹ אֵף לֵאחֹר שֶׁהַעֲבִירוּהוּ מִן הָאֵשׁ, וְנִמְצָא שְׁהוּא מִבְשֵׁל אֶת הַתַּבְלִין בִּשְׁבַּת וְעוֹבֵר עַל אִיסוּר בִישוּל. אֲכָל נוֹתֵן הוּא תַבְלִין לְתוֹךְ הַקִּדְרָה אוֹ לְתוֹךְ הַתַּמְחִי ו– כֵּעֵין קַעְרָה גְדוֹלָה שֶׁעִירוֹ לְתוֹכָהּ תַּבְשִׁיל מִן הַקִּדְרִיה או מן האילפס, שכן כלי שני הם, וכלי שני אינו מבשל. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, לְכָל הוּא נוֹתֵן – מותר בשבת לתת תבלין לתוך כל מאכל הנמצא בכלי שני, חוץ מְדַבֵּר (דבר מאכל) שִׁישׁ בּוֹ חוּמֶץ וְצִיר – רוטב הנוסף מן הדגים כשכוּבָשִׁים אוֹתָם בַּמִּכְבֵּשׁ, שֶׁלֹא יֵתֵן לְתוֹכָהּ תַבְלִין בִּשְׁבַּת, מִשּׁוּם שֶׁהֵם מִבְשִׁלִּים אֶת הַתַּבְלִין אֵף בְּכָלִי שֶׁנִּי. וּמִבּוֹאֵר שֶׁסּוֹבֵר שֶׁהַחּוּמֶץ מִבְשֵׁל גַּם לֵאחֹר שֶׁנִּתְעַרַב בַּתַּבְשִׁיל, וּמִמִּילָא גַּם מוֹתֵר לִתֵּן קִמַח לְתוֹךְ תַּבְשִׁיל שֶׁנִּתְעַרַב בּוֹ חוּמֶץ, שֶׁמִּבְשֵׁל אֶת הַקִּמַח וְאִינוּ מֵנִיחוּ לְהַחְמִיץ.**

שואלת הגמרא: וְנִקְיָה – ויעמיד רב חסדא את דברי היש אומרים בְּרַבִּי יוֹסִי, (דתנן) [וְתֵנָּא] בְּבִרְיִיתָא (לעיל ע"א): **רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר, שְׁעוּרִים שֶׁלִּתְנֵן (שרה אותן) במים, וְרוּאָה שֶׁמִּתְנַפְחוֹת וְחוּשׁ שִׁיחְמִיצוּ, שׁוֹרֵן בְּחוּמֶץ, וְחוּמֶץ צוֹמֵץ ו– מַחְבֵּרן וּמַהֲדָקֵן וְאִינוּ מֵנִיחִין לְהַחְמִיץ, וְסִבְרָה הַגְּמָרָא עֲתָה, שֶׁגַּם כֹּאשֶׁר הַחּוּמֶץ מַעוּרָב בַּתַּבְשִׁיל וְאִינוּ בָּעִין, אִינוּ מֵנִיחִין לְקִמַח הַנִּיתֵן בּוֹ לְהַחְמִיץ, וְאִם כֵּן**

אחרות קאמר מר – מה שאמרת הלכה כדברי חכמים שאמרו
 'אכל מיד' האם היינו אף על חרוסת שניתן בה קמח, שאף בה
 נחלקו חכמים והתירוה באכילה מיד, או אחרת קאמר מר – או
 שמא רק על חרדל שניתן בו קמח אמרת שהתירוה והלכה
 כמותם, אך את החרוסת לא התירו.
 אמר ליה רב הונא בנו של רב יהודה, למאי נפקא מינה – לאיזה
 ענין אתה צריך לדעת זאת. אמר לו רב נחמן בר יצחק, לדבריו דרב
 כהנא שחילק ביניהם, דאמר רב כהנא, המחלוקת של חכמים ורבי
 מאיר האם יאכל מיד או ישרף מיד היא רק בנותן קמח לתוך
 התרדל, אבל כשנותנו לתוך התרופת לדברי הכל ישרף מיד, ואם
 אמרת דברך שהלכה כחכמים גם בחרוסת, הרי שאתה חולק בזה
 על דברי רב כהנא, וסובר שהמחלוקת היא בין בחרדל ובין
 בחרוסת.
 אמר ליה רב הונא בנו של רב יהודה, לא שמיע לי – לא שמעתי
 את דברי רב כהנא, כלומר, לא כדברי לי – אינני סובר כדבריו
 שיש בזה חילוק, אלא חכמים התירו לאכול מיד גם בחרוסת
 שניתן בה קמח, והלכה כמותם.
 מביאה הגמרא הוכחה כרב כהנא: אמר רב אשי, בנותיה דרב כהנא
 מסתבין – מסתבר כשיטתו של רב כהנא שחכמים התירו רק
 בחרדל ולא בחרוסת, כמה דאמר שמואל, שאין הלכה כרבי יוסי
 שאמר לעיל (מ). שהחומץ מצמיח את השעורים שלתתן ומונע
 מלהחמיץ, אלא החומץ אינו מצמיח ואינו מונע חימוץ. מאי לאו
 – האם לא שמענו מזה, דצמותי הוא דלא צמית הא חמוץ מחמץ
 – שכיון שאינו מצמיח את השעורים שהחלו להתנפה, הרי הוא
 כשאר משקים שממזהרים את חימוץ הקמח הניתן לתוכם, וכיון
 שבחרוסת מעורב חומץ, הרי הוא ממזהר להחמיץ את הקמח הניתן
 לתוכו, ומוכח ששמואל סבר כרב כהנא שחכמים נחלקו דווקא
 בחרדל, אך בחרוסת שניתן בה קמח מודים שתשרף מיד משום
 החומץ שבה.
 הגמרא דוחה את הראיה: לא – אין ראיה מדברי שמואל שחכמים
 מודים דוחה שמעורב בה חומץ מחמיצה את הקמח הניתן
 לתוכה, שכן דילמא לא מצמית צמית ולא חמוץ מחמץ – שמא אף
 שאין החומץ מונע את חימוץ השעורים שהחלו להחמיץ, מכל
 מקום גם אינו ממזהר את החימוץ, אלא מחמיץ רק לאחר שיעור
 חימוץ של עיסה רגילה, ולכן מותר לאוכלו מיד קודם שיחמיץ.
 שנינו במשנה: אין מבשלין וכו' את הפסח לא במשקין ולא במי
 פירות.
 הגמרא מביאה ברייתא במקור דין זה: תנו רבנן, נאמר בקרבן
 הפסח (שמות יב ט) 'אל תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים', ויש
 לדייק, אין לי ללמוד מפסוק זה אלא שאסור לאוכלו כשהוא
 מבושל במים, אך כשהוא מבושל בשאר משקים, מניין שאסור
 לאוכלו. אמרת, מקל וחומר נלמד זאת, ומה מים שאין מפיגין טעמן
 – שאינם נותנים טעמם בבשר, מכל מקום אסורין – אסור לאכול
 את קרבן הפסח שנתבשל בהם, שאר משקים, שפסיגין טעמן –
 שנותנים טעמם בבשר, לא כל שכן שבשר הפסח שנתבשל בהם
 נאסר באכילה.
 רבי אומר, למדים את האיסור אף בשאר משקים מעצם הפסוק,
 נאמר 'במים', אין לי ללמוד לאסור לאכול קרבן פסח אלא כשהוא
 מבושל במים, כשהוא מבושל בשאר משקים, מניין שאסור לאוכלו,
 תלמוד לומר – מלמדנו הכפילות שבכתוב 'ובשל מבושל', שהיה
 יכול לומר רק 'נא ומבושל במים', שמכל מקום אסור לאוכלו
 כשהוא מבושל, אף אם נתבשל בשאר משקים.
 מבארת הגמרא את החילוק להלכה בין מקורות האיסור: מאי
 בינייהו – מה ההבדל בין שני לימודים אלו. איכא בינייהו צלי קדר
 יש הבדל בין הלימודים באופן שצלה את בשר הפסח ב'קדר',
 דהיינו בתוך קדירה שאין בה מים או משקה אחר, שהוא מתבשל
 בתוך המים הנפלטים משמנו, שלחכמים שלמדו לאסור בשל
 בשאר משקים בקל וחומר ממים, משום שנותנים טעם בבשר,
 באופן זה אין ללמוד ממים, שהרי באופן זה אינו נותן טעם בבשר,
 ומותר לאוכלו, ולרבי שלמד מ'ובשל מבושל', אף אופן זה נתרבה

לאיסור, כיון שהוא כמין בישול.
 מבררת הגמרא: ורבנן האי 'ובשל מבושל' מאי עבדי להו – מאחר
 שחכמים לא דרשו מ'ובשל מבושל' לרבות איסור אכילת פסח
 שנתבשל בשאר משקים, מה הם דורשים מכפילות זו. משיבה
 הגמרא: מכאי ליה לרבנן – היא נצרכת להם ללמד הלכה כפי
 שהיא שניה בברייתא, ששנינו בברייתא, בשל לקרבן הפסח ואחר
 כך צלאו, או שצלאו ואחר כך בשלו, חייב מלוק על אכילתו,
 משום שעבר על לא תעשה של 'אל תאכלו וגו' ובשל מבושל.
 ואיסור זה נלמד מהכפילות 'ובשל מבושל' לרבות שאכילת פסח
 מבושל אסורה בכל אופן של בישול.
 מקשה הגמרא: בשלמא – אמנם מובן שאם בשלו ואחר כך צלאו
 חייב, דהא בשליה – שהרי בישלו תחילה וכבר נעשה מבושל, ואין
 הצליה לאחר הבישול מבטלת את הבישול, אלא צלאו ואחר כך
 בשלו, הא – הרי באופן זה צלי אש הוא, אלא שאחר כך בישלו,
 ואין הבישול מבטל את הצליה שקדמו לו, ואפוא – מדוע חייב על
 אכילתו.
 מתרצת הגמרא: אמר רב כהנא, הא מני – ברייתא זו כשיטת מי
 היא שניה, כשיטת רבי יוסי היא, דתניא – ששנינו בברייתא, יוצאין
 – ניתן לצאת ידי חובת מצות אכילת מצה בפרק – מאפה דק ורך
 השריי תבשיל לאחר אפייתו, ובמבושל שלא נימוח – וכן ניתן
 לצאת ידי חובת מצה בריק שנתבשל אם הוא קיים ולא נמס
 לגמרי, שעדיין הוא קרוי לחם, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר,
 יוצאין בריק השריי, אבל בריק מבושל ואף על פי שלא נימוח,
 משום שהבישול מבטל ממנו שם לחם שהיה לו לאחר שנאפה.
 ומבואר שלדעת רבי יוסי דבר שנאפה ואחר כך נתבשל נחשב
 כמבושל, והוא הדין שדבר שנצלה ואחר כך נתבשל, הבישול
 שלאחר הצליה מבטל את הצליה, ולכן פסח שנתבשל לאחר
 צלייתו נאסר באכילה.
 תירץ אחר: עולא אמר, אפילו תימא – אף אם תאמר שהברייתא
 שניה כשיטת רבי מאיר שאין הבישול שלאחר האפיה או הצליה
 נחשב כמבושל, גם לא קשה מדוע פסח שנצלה ואחר כך נתבשל
 אסור, שכן שאני תבא – כאן באיסור פסח מבושל שונה ההלכה,
 כיון דאמר קרא – שנאמר בפסוק 'ובשל מבושל' בכפילות הלשון,
 למדים לאסור בישול מכל מקום, אף אם נתבשל לאחר שנצלה,
 וגזירת הכתוב היא.
 הגמרא מביאה ברייתא בענין אכילת פסח חרוץ: תנו רבנן, יבול
 היית לומר שרקבן פסח שצלאו כל צורפו – יותר מכפי הראוי לו,
 יתא חייב מלוק על אכילתו, משום שעבר על לא תעשה, שנאמר
 (שמות יב ט) 'אל תאכלו ממנו וגו' כי אם צלי אש, וזה אינו צלי אש,
 אלא שרוף באש, תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב (שם) 'אל תאכלו
 ממנו נא ובשל מבושל במים', שדווקא כשהפסח נא – צלוי, אך אינו
 צלוי דיון ובשל מבושל, אמרת, לך שלא לאוכלו, ולא שצלאו כל
 צורפו – יותר מכפי שראוי לו, ולכן פסח על אכילתו.
 מבארת הגמרא: חייב דמי – באיזה אופן הוא צליה כל צורכו, אמר
 רב אשי, דשניא חרובא – שחרך את הפסח ושרפו.
 ברייתא אחרת בענין אכילת פסח חי: תנו רבנן, יבול היית לומר
 שאם אבל מן הפסח בנות בשר כשהוא חי, דהיינו שלא נצלה כלל,
 יתא חייב מלוק משום שעבר על מה שנאמר (שם) 'אל תאכלו
 ממנו וגו' כי אם צלי אש, תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב 'אל
 תאכלו ממנו נא ובשל מבושל', שדווקא כשהפסח נא – צלוי אך
 אינו צלוי דיו ובשל – או שהוא מבושל אמרת, לך שחייבים על
 אכילתו, ולא כשהפסח חי ולא נצלה. אמנם יבול היית לומר שלא
 רק שאינו חייב מלוק על אכילתו, אלא אף יתא מותר לכתחילה
 לאוכלו חי ואין בכך שום איסור, תלמוד לומר – מלמדנו הכתוב
 'אל תאכלו ממנו וגו' כי אם צלי אש, שיש לאוכלו רק כשהוא
 צלוי, ולא כשאינו צלוי אלא חי.
 מבארת הגמרא: חייב דמי – מה הוא בשר נא שנאסר באכילה
 בקרבן הפסח, אמר רב, כדאמר פקדא – אותה צליה שנקראת
 בלשון פרסי 'אבנינים', בלשון הקודש נקראת 'נא', והוא בשר צלוי
 אך אינו צלוי דיו.

פסחים. פרק שני – כל שעה דף מא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזלץ) רג

אחרות קאמר — מי אית לך דרבנן נמי אחרות פליגי. לא סבירא לי — אלא בחרות
נמי שרו, והלכה כמותן. כוותיה דרב כהנא מפתברא — דאמר: רבנן אחרות לא פליגי,
וכי אמר שמואל הלכה כחכמים — אחרדל קאמר. אין הלכה ברבי יוסי — דאמר לעיל
חומץ צומות. פאי לאו — מרלא צמית חטין שהתחילו לגנפ כבד, אלמא בשאר משקין
הוא — אחמועי נמי מחממא את הניתן מתחלה
לתוכו, דברכ כהנא. אלמא: שמואל ברב כהנא
סבירא ליה. וכי קאמר שמואל הלכה כחכמים —
אחרדל קאמר, ולא אחרות. לא מיצמט
צמית — את שהתחיל לחממין, ולא מחממ נמי
את הניתן לתוכו, דלא הוי כמים. כמים —
"ובשל מבושל במים". שפמינן טעמן — שנותנן
כל טעם שלהן. ובשל מבושל — רבויא הוא.
דהוה ליה למיכתב "נא ומבושל". צלי קרד —
שמבשלין אותו בקדירה בלא מים ובלא שום
משקה, אלא מים הגפלטין משמנו. למאן דילין
לה מקי? — הכא שרי, לרבי דילין מרביא —
האי נמי "בשל מבושל" הוא. חייב — מלקות על
אכילתו. רבי יוסי היא — דאמר: ביטול לאחר
אפיה — ביטול הוא. יוצאין, ידי חובת מצה
ברקיק השורי בחבשיל לאחר אפיתו, ואף על פי
שמתמסס — לחם הוא, כל זמן שהוא קיים,
שלא נימוח לגמרי. וכן במבושל. אבל לא
במבושל — דלאו לחם קרינא ביה, ואף על פי
שכבר נאפה בתנור — והואיל חזרו ובישלו —
ביטלו מתורת לחם. שאני הכא דריביה קרא —
"ובשל מבושל". דהוי ליה למכתב ומבושל,
וגזירת הכתוב הוא בפסח. יכול צלאו כל צורבו
— ואחר כך בשלו יא חייב? והאי תנא הוא
דאמר לעיל: צלאו ואחר כך בישלו — חייב.
לישנא אחרין: יכול צלאו כל צורבו, דשווי
חרובא, כדמפרש, יא חייב? דלאו צלי אש
הוא, אלא קלי אש, ושרוף. וזה עיקר, וראשון
אינו כלום. דההוא אש, כיון דרבי קרא צלאו
ואחר כך בישלו, מה לי שויה חרובא מה לי לא
שויה? חרובא — שרוף. חי — לגמרי, שלא
נצלה כלל. נא — צלי ואינו צלי. יכול יא מותר
— לאכול ממנו חי לכתחלה, דאפילו איסורא
נמי ליכא. תלמוד לומר: "אל תאכלו ממנו נא."
כי אם צלי אש, ולא זה שאנו צלי. והוא לא
שבבלות, והאי תנא סבר: אין לוקין על לאו
שבבלות. כדאמרי פרכאי אברנים — אותה
צליה שבשלשן פרסי קריה אברנים, בלשן
הקודש קרי נא. חמי טבריא — מעינות רותחין.
פסח שבישלו בחמי טבריא חייב — על אכילתו.
וקא סלקא דעתך משום דלא תאכל מבושל.
דלאו סליקא אש היא — הלכך לאו בישול
הוא, דליהוי חייב משום אב מלאכה. משום צלי
אש — לאו דלא תאכל כי אם צלי אש איכא,
ולא לאו דבישול. וסבר לוקין על לאו
שבבלות. כהדיא — דהייב רב חסדא משום
צלי אש, ולאו משום בישול.

אחרות קאמר מר, או אחרדל קאמר מר? אמר ליה:
למאי נפקא מינה? לדרב כהנא, דאמר רב כהנא:
מחלוטת — לתוך החרדל, אבל לתוך החרושת — דברי
הכל ישרף מיה, אמר ליה: לא שמיע לי, פלומר
לא סבירא לי. אמר רבי אשי: פויתיה דרב כהנא
מסתברא, מדאמר שמואל: אין הלכה ברבי יוסי. מאי
לאו — צמית הוא דלא צמית הא חמועי — מחממא.
לא, דילמא לא מצמית צמית ולא חמועי מחממא. "אין
מבשלין וכו'". תנו רבנן: "במים" — אין לי אלא במים,
שאור משקין מניין? אמרת: קל וחומר, ומה פים שאין
מפיגין טעמן — אסורין, שאור משקין שפמינן טעמן —
לא כל שפין? רבי אומר: במים — אין לי אלא מים,
שאור משקין מניין — תלמוד לומר: "ובשל מבשל" —
מכל מקום. מאי בינייהו? איכא בינייהו: צלי קרד.
ורבנן האי "בשל מבשל" מאי עבדי להו? מבשלי ליה
לכתנתיה: בשלו ואחר כך צלאו, או שצלאו ואחר
כך בשלו — חייב. בשלמא בשלו ואחר כך צלאו
חייב — דהא בשליה, אלא צלאו ואחר כך בשלו הא
צלי אש הוא, אמאי? אמר רב כהנא: הא מני —
רבי יוסי היא, דתנא: יוצאין ברקיק השורי, ובמבושל
שלא נימוח, דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: יוצאין
ברקיק השורי, אבל לא במבושל, אף על פי שלא
נימוח. עולא אמר: אפילו תימא רבי מאיר, שאני הכא
דאמר קרא: "ובשל מבשל" — מכל מקום. תנו רבנן:
יכול צלאו כל צורפו יא חייב — תלמוד לומר: "אל
תאכלו ממנו נא ובשל מבשל במים" נא ובשל מבשל
אמרת לך, ולא שצלאו כל צורפו. היכי דמי? אמר
רב אשי: דשווי חרובא. תנו רבנן: יכול אבל פוית
חי יא חייב — תלמוד לומר: "אל תאכלו ממנו נא
ובשל מבשל" נא ובשל אמרת לך, ולא חי. יכול
יא מותר — תלמוד לומר: "פי אם צלי אש". היכי
דמי נא? אמר רב: כדאמרי פרכאי אברנים. אמר
רב חסדא: המבשל בחמי טבריא בשבת — פטור.
פסח שבישלו בחמי טבריא — חייב. מאי שנא בשבת
דלא — דתולדות אש בעינן, ולפיכא. פסח נמי — לאו
תולדות אש הוא. אמר רבא: מאי חייב דקתני —
דקא עבר משום "צלי אש". רב חייא בריה דרב

לא שמיע לי כלומר לא סבירא לי — אף על גב דתניא כוותיה, קסבר: מתניתין פליגא.
מדאמר שמואל אין הלכה ברבי יוסי — השתא מדמי חומץ לחרוסת. ועל כן נראה
לרבינו יצחק דעולא דאמר לעיל בין כך ובין כך אסור — משום קל לך אמרינן נידא סחור
סחור לכרמא לא תקרב — פליג אדרב כהנא. דהא רב כהנא דאמר אבל לתוך חרושת לדברי
הכל ישרף, ולעולא לא אסר אלא משום קל לך
אמרינן. **מאי** לא מרלא צמית מחממא — קשה
לרבינו יצחק, דלעיל קאמר: יש אומרים אף נותן
את החומץ, ואחר כך וכו'. ופריך: ולוקמא בר'
יוסי, דאמר שורן בחומץ וחומץ צומות. משמע
דתנא קמא דיש אומרים — היינו תנא קמא דר'
יוסי, דלית ליה דחומץ צמית. ואפילו הכי קאמר
נותן הקמח ואחר כך נותן את החומץ. אלמא
קסבר: אף על גב דלא צמית — חמועי נמי לא
מחממא ואומר רבינו יצחק, דלעיל איירי לפי
המסקנא דהכא.
אין מבשלים את הפסח לא במשקין וכו' —
תימה: למח שנאו כאן? אי משום דתנא
ירקות שלוקות ומבושלות — אם כן מיד היה לו
לשנות בסמוך אחריה. **איכא** בינייהו צלי קרד
— פירושו: אי לוקה עליו אי לא. אבל לכולי עלמא
פסול הוי, ועשה נמי אית ביה דצלי מחממת דבר
אחר הוא, כדאמרינן בריש "כיצד צולין" (לקמן
ע"ה). נטף מרובטו על החרס חזרו עליו — טיול
את מקומו, נגע בחרסו של תנור — יקלחו את
מקומו. וכן שאר משקין לא איצטרך למילף אלא
לענין מלקות, אבל פשיטא דלכל הפחות איכא
עשה ד"כי אם צלי אש". ואם תאמר: ויחייב יליף
שאר משקין מקל וחומר? והא אין מזהירין מן
הדין ויש לומר: דהאי קל וחומר אינו אלא מגלה
דביטול דקרא איירי אף בשאר משקין.
אמר רב כהנא אמר מר' יוסי היא — תימה:
דרב כהנא דמוקי לה ברבי יוסי, לרבנן
האי "בשל מבושל" מאי עבדי דהוה דעולא ואחר
כך בישלו — לא צריך קרא, דמסברא ידעינן
דביטול מבטל הצליה, כדאמר רבי יוסי גבי מצה.
ויש לומר: דרב כהנא סבר דרבי יוסי יליף מבשל
מבושל דביטול מבטל אפיה.
אבל לא במבושל — פירש הקונטרס: דביטול
מבטל ליה מתורת לחם, ולפירושו מיידי
בבבילית רבה, דבבבילית עבה לא נפיק מתורת
לחם, כדפירש לעיל. ורבינו יצחק מפרש: דמיידי
בבבילית עבה, ופסולה משום מצה עשירה. ומייתי
דבי היכי דסבר רבי יוסי דביטול מפיק ליה מתורת
אפיה לשוויה מצה עשירה, כאילו לא נאפה —
הכי נמי גבי פסח עקר מיניה בישול שום צליה.
עולא אמר אפילו תימא ר' מאיר וכו' — הכא
מדמי פסח לבישול מצה, והיינו דלא
כמסקנא ד"כיצד מברכין" (ברכות לח). דקאמר
התם עולא משמיה דר' יוחנן: שלוקות מברכין
עליהם "שהכל". לרבי יוסי דאית ליה הכא גבי
מצה דביטול מבטל האפיה — הכי נמי בישול
מבטל מהם שם ירק. ורודי: עד כאן לא קאמר רבי
יוסי אלא דבעינן טעם מצה. ועולא לטעמיה, דלא
בעי לדחיא הכא טעמא דרבי יוסי דבעינן טעם
מצה. והתם נמי קאמר דלרבי יוסי מברך "שהכל".
אבל כוית נא לוקה שתיים — משום נא ומשום כי אם צלי אש דהוי כאילו כתיב אל תאכלו כי אם צלי אש — הקשה הרב רבינו יעקב דאורליינש: אמאי חשבינן בריש "אלו נערות" (כתובות
לא), בעולה לכהן גדול בעשה גרידא ד"כי אם תתולה מעמיה" כתיב. הא כי היכי דחשבינן הכא כי אם צלי אש בלאו — הכי נמי הוה ליה לאיחשובי בעולה לכהן גדול בלאו, דהוי
כאילו כתיב "לא יקח כי אם בתולה" ויש לומר: דכי אם בתולה לא חשיב לאו — משום דסיפא דקרא מוכח עליו דהוי עשה, דכתיב: "כי אם בתולה מעמיה יקח אשה".

אינא דאמרי חדא מיהא לקי — פירש הקונטרס: בחי דחמי טבריא — חייב משום כי אם עלי שא. וקשה לרבינו הבן: אם כן בין לאמי בין לרבא תיקשי ליה ברייתא דלעיל, דתניא: נא ומבושל אמורת לך, ולא חי. אלמא לא לקי על חי! ועוד: דאמר בפרק "המקביל" (בבא מציעא קט"ו), אמר רבא הונא דרב הונא ורב יודיה בחובל ריחים ורכב, דרב יודיה אמר: לוקה שתי, רבא הונא אמר: לוקה שלש. ומסקי

1 לֹאֲקָה שְׁתִּים, מְבוּשֵׁל - לֹאֲקָה שְׁתִּים, נָא וּמְבוּשֵׁל -
 2 לֹאֲקָה שְׁלֹשׁ, אֲבִי אָמֵר: אֵין לֹאֲקִין עַל לֹא שְׁבַכְלֹלוֹת.
 3 אִיכָא דְאָמְרִי: תְּרִיתִי הוּא דְלֹא לְקִי - חֲדָא מִיֵּהֶת לְקִי.
 4 אִיכָא דְאָמְרִי: חֲדָא נְמִי לֹא לְקִי, דְלֹא מִיֵּיחַד לֵאווִיה
 5 בְּלָאוּ דְחִסְמִיָּה. רַבָּא אָמֵר: אַכֵּל וְגו' - לֹאֲקָה שְׁתִּים,
 6 חֲרָצֵן - לֹאֲקָה שְׁתִּים, וְגו' וְחֲרָצֵן - לֹאֲקָה שְׁלֹשׁ. אֲבִי
 7 אָמֵר: אֵין לֹאֲקִין עַל לֹא שְׁבַכְלֹלוֹת. אִיכָא דְאָמְרִי:
 8 תְּרִיתִי הוּא דְלֹא לְקִי - חֲדָא מִיֵּהֶת לְקִי. אִיכָא דְאָמְרִי:
 9 חֲדָא נְמִי לֹא לְקִי, דְלֹא מִיֵּיחַד לֵאווִיה בְּלָאוּ דְחִסְמִיָּה.
 10 תְּנוּ רַבְּנֵן: אַכֵּל בְּזִית נָא מִבְּעוּד יוֹם - פְּטוּר, בְּזִית נָא
 11 מִשְׁחָשִׁיכָה - חֵיִיב. אַכֵּל בְּזִית צְלִי מִבְּעוּד יוֹם - לֹא
 12 פֶּסֶל עֲצָמוּ מִבְּנֵי חֲבוּרָה, בְּזִית צְלִי מִשְׁחָשִׁיכָה - פֶּסֶל
 13 עֲצָמוּ מִבְּנֵי חֲחֻבְרָה. תִּנְיָא אִידְדִּי: יָכוֹל אַכֵּל בְּזִית נָא
 14 מִבְּעוּד יוֹם יְהֵא חֵיִיב, וְדִין הוּא: וְכוּה בְּשַׁעָה שְׁשִׁינּוּ
 15 בְּקוּם אֹכוּל צְלִי - יִשְׁנּוּ בְּכָל תֹּאכֵל נָא, בְּשַׁעָה שְׁשִׁינּוּ
 16 בְּקוּם אֹכוּל צְלִי - אִינוּ דִּין שְׁשִׁינּוּ בְּכָל תֹּאכֵל נָא? או
 17 לֹא: בְּשַׁעָה שְׁשִׁינּוּ בְּקוּם אֹכוּל צְלִי - יִשְׁנּוּ בְּכָל תֹּאכֵל
 18 נָא, בְּשַׁעָה שְׁשִׁינּוּ בְּקוּם אֹכוּל צְלִי - אִינוּ בְּכָל תֹּאכֵל
 19 נָא. וְאֵל תִּתְמַה, שְׁהִרִי הוּתֵר מִכְּלָלֵי אֲצֵל צְלִי - תִּלְמוּד
 20 לִזְמֵר: "אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשֵׁל מִבָּשֵׁל בְּמִים כִּי אִם
 21 צְלִי אֵשׁ", שְׁאִין תִּלְמוּד לִזְמֵר "כִּי אִם צְלִי אֵשׁ" וְכוּה
 22 תִּלְמוּד לִזְמֵר "כִּי אִם צְלִי אֵשׁ" - לִזְמֵר לָךְ: בְּשַׁעָה
 23 שְׁשִׁינּוּ בְּקוּם אֹכוּל צְלִי - יִשְׁנּוּ בְּכָל תֹּאכֵל נָא, בְּשַׁעָה
 24 שְׁשִׁינּוּ בְּקוּם אֹכוּל צְלִי - אִינוּ בְּכָל תֹּאכֵל נָא. רַבִּי
 25 אֹמֵר: אֲקָרָא אִנִּי "בִּשָּׁל" מַה תִּלְמוּד לִזְמֵר "מִבָּשֵׁל" -
 26 שִׁיבּוֹל אֵין לִי אֵלָא שְׁבִישְׁלוּ מִשְׁחָשִׁיכָה, בִּישְׁלוּ מִבְּעוּד
 27 יוֹם מִנּוּן - תִּלְמוּד לִזְמֵר: "בִּשָּׁל מִבָּשֵׁל" - מִכָּל מְקוּם.
 28 וְהֵא "בִּשָּׁל מִבָּשֵׁל" אֲפָקִיָּה רַבִּי לְצִלִי קָדָר וְלִשְׁאָר
 29 מִשְׁקִין! אִם כֵּן לִמָּא קָרָא או "בִּשָּׁל בִּשָּׁל" או "מִבָּשֵׁל
 30 מִבָּשֵׁל", מֵאִי בִּשָּׁל מִבָּשֵׁל - שְׁמַעְתָּ מִיֵּהֶת תְּרִיתִי.
 31 תְּנוּ רַבְּנֵן: אַכֵּל צְלִי מִבְּעוּד יוֹם - חֵיִיב, וְכִזְית נָא
 32 מִשְׁחָשִׁיכָה - חֵיִיב. קִתְּנֵי צְלִי דִּימָא דִּנְא. מַה נָּא בְּלָאוּ
 33 אֶה צְלִי בְּלָאוּ. בִּישְׁלָמָא נָא - בְּחִיב: "אֵל תֹּאכְלוּ

הַמִּנְחָה הַזֶּה לֹא הֵבֵא מִכֶּלֶךְ עֲשֵׂה הוּא, וְכֵן לֹא הֵבֵא מִכֶּלֶךְ עֲשֵׂה - עֲשֵׂה! אָמַר רַב חֲסִדָּא: הָא מִנְיָ
רַבִּי

“צלי אש ומצות” וגו'. **אקרא אני בשל** – דיין הוה ליה בקריאת בשל. **אין לי** – שיתחזק ואכלו משתחשך, מנין? **והא אפקיה** – רבי גופיה דרשיה לעיל לשאר משקין ולצלי קדר – מפרש ליה לקמיה. **קתני** – חיובא דצלי

לוקח שתי — משום "לא תאכל נא", ומשום "לא תאכלו כי אם צלי אש", ד"כ אם צלי אש" נמי אלאו ד"לא תאכלו קאי. מבושל לוקח שתי — משום מבושל, ומשום "לא תאכלו כי אם צלי אש". לאו שבבבילות הוא — דבבול בו כל מניי בשוילם שאנין צליה לאסור. איכא דאמרי תרתי הוא דלא לקי — כיון שהוא לוקח משום נא ואו משום מבושל — תו לא לקי משום כלל ד"כ אם צלי אש". אבל דלא מיהא לקי — כגון המבושל בחמי טבריא ואבולו, דאין כאן מלקות דבשול, ולא מלקות של נא — לוקח משום "כי אם צלי אש". ואיכא דאמרי חדא נמי לא לקי — משום "כי אם צלי אש", דלא מיוחד לאורא ידידה כלאו דחסימה, שהוא מפרש איסורו, וסמיכא ליה פרשת מלקות לעיל מנייה. אבל זו לוקח שתי — נזיר, שאבולו, משום "וג' לא יאכל", ומשום "מכל אשר יעשה נזיר גמף היין מרצנים" וגו', ד"לא יאכל" קאי נמי אמכל אשר יעשה". לאו שבבבילות — אין לוקין על "מכל אשר יעשה" — דלאו שבבבילות הוא, שכולל הרצנים חוגים וענבים לחים ויבשים ועלים ולולבין. תרתי לא לקי — היכא דאכל או לא חרצן וקח עליהו — לא לקי תו משום "מכל אשר יעשה". ומודה דאבי דאם אכל או וחרצן — לוקח שתי, דכיון דמפורש כל אחד לעצמו — קאי נמי אלאו דלא יאכל, והוי כמאן דכתב לאו אבל חד חוד. והכי מוכח במסכת נזיר, דלא פליג אביי אלא אמלקות ד"מכל אשר יעשה". חדא מיהא לקי — אם אבל עליו ולולבין, דאין כאן מלקות דוג וחרצן — לקי משום לאו ד"מכל אשר יעשה". אבל כוית נא מבקעו יום פטור — טעמא מפרש לקמיה מקראי. לא פסל את עצמו מבני חבורה — דאמרין לקמן (פ"א): אין הפסח נאכל לא בשתי חבורות כאחד, ואין האוכל אוכל בשני מקומות. ונפקא לן מ"בבית אחד יאכל", ומתרגמין: בחבורה חדא יתאכל. ואביהא דמבטחי יום לאו אביהא היא, ומותר לאכול משעשה יום עמי חבורה שנמנה מקומו, צלי ששחיבה — מפסח שנמנה עליו. פסל עצמו מבני חבורה — כדפרשית, שאין האוכל מותר לאכול הימנ בשני מקומות. בשעה שאינו בקום אכול צלי — דאין לו היתר אבילות על, אינו דין שישנו בלאו דלא תאכל נא. או לא — לא נאמר כן, אלא בענין אחר: בשעה שישנו בקום אכול צלי, רדייתו בלילה דכתיב: ואכלו את הבשר בלילה הזה" — אינו בבל תאכל נא. ואל התמה שהרי הותר מכללו אצל צלי — דהא אפילו צלי היה אסור לאכול ביום, כדכתיב: "ואכלו את הבשר בלילה הזה" — ולא ביום. וכשחשבה הותר מכלל איסור עשה דצלי, נתימא נמי: נזיר דלא הותר לכתחלה אצל נא — ליהוי לא חייב לאכול את אבולו, שאין תלמוד לומר כי אם צלי אש — דהא כתיב לעיל מנייה

רבי

העבודה דבריר המוחין היא עבודה קשה שלא כל מוחא סביל דא, ועיקר העניין דבריר המוחין יהיה לעתיד לבוא, שאז יהיה גם כיבוש ג' העממין דקני קניזי וקדמוני, שאי אפשר לבררם בזמן הזה.

ממאמר י"א טבת, תשכ"ז

הגמרא מביאה ברייתא בענין זמנו של איסור אכילת קרבן פסח
כשהוא נא: תנו רבנן, אכל בִּיתָא נא מקרבן פסח בערב פסח מִבְּעוֹד
יוֹם, פְּטוּר מִמַּלְקוֹת, אִמְנָם אִם אֵכֵל בִּיתָא נא בליל פסח מִשְׁחָשִׁיכָה,
חֵיִיב מִלְקוֹת, שאין איסור אכילת נא נהוג אלא בזמן מצות אכילת
הפסח שהוא בליל פסח, ולא קודם לכן.
הלכה נוספת בברייתא בענין מקום אכילת קרבן הפסח: אם אֵכֵל
מקרבן הפסח בִּיתָא צָלִי בערב פסח מִבְּעוֹד יוֹם במקום אחד, לא פָּסֵל
את עֲצָמוֹ מִלאוכלו בליל פסח עם בְּנֵי הַחֲבוּרָה שֶׁנִּמְנָה עִמָּהּ על
פסח זה במקום אחד, כיון שאכילת הפסח שלא בזמנו אינה
נחשבת אכילה המועילה לפסולו מלאכול את קרבן הפסח במקום
אחר. אִמְנָם אִם אֵכֵל מקרבן הפסח בִּיתָא צָלִי בליל פסח מִשְׁחָשִׁיכָה
במקום אחד, פָּסֵל את עֲצָמוֹ מִלאכול עם בְּנֵי הַחֲבוּרָה שֶׁנִּמְנָה
עִמָּהּ במקום אחד, כיון שלא ניתן לאכול את הפסח בשני מקומות
או בשתי חבורות.
ברייתא שמבשרת את מקור הפסח על אכילת נא מבעוד יום: תִּנָּא
אֲדָרָא וְ-בבְּרִיתָא אַחֲרָתָא, יְבֹאֵל הֵיית לומר, שאם אֵכֵל בִּיתָא מִן
הפסח כשהוא נא בערב פסח מִבְּעוֹד יוֹם, הֵיא חֵיִיב מִלְקוֹת משום
שעבר על הלאו של 'אל תאכלו מִמֶּנּוּ נא', וְדִין וְ-קֵל וחומר, הוּא,
וְהָא בְּשָׁעָה שִׁישְׁנֵי בָקוּם אֵכֵל צָלִי – אם בליל פסח שאז היא שעת
קיום מצות אכילת קרבן פסח צָלִי, שֶׁנֶּאֱמַר (שמות יח ב) 'וְאָכְלוּ אֶת
הַבָּשָׂר בַּלַּיְלָה הַזֶּה צָלִי אֵשׁ, יִשְׁנֻ בְּאִיסוֹר בֵּל וְ-אֵל תֹּאכַל נא' –
נאמר בו איסור אכילת קרבן פסח נא, בְּשָׁעָה שִׁישְׁנֵי בָקוּם אֵכֵל צָלִי
– בערב פסח מבעוד יום שאיננו זמן קיום מצות אכילת פסח
צָלִי, אִינוּ דִּין שִׁישְׁנֵי בָבֵל תֹּאכַל נא – וכי לא נאמר שאכילת קרבן
הפסח כשהוא נא אסורה.
אִשְׁמָא לֹא נִדְרוּשׁ קֵל חומר זה, אֶךְ מִסְבָּרָא אַחֲרָת נֹאמַר שֶׁאִסוּרָה
אכילת נא בערב פסח מבעוד יום, ואֶךְ נֹסִיף וְנֹאמַר שֶׁלֹּא נֹאסְרָה
אכילת נא בליל פסח. וְכֵן נֹאמַר, שֶׁמֶא רַק בְּשָׁעָה שִׁישְׁנֵי בָקוּם אֵכֵל
צָלִי – שאינו מצווה באכילת פסח צָלִי, דִּהֵינּוּ בערב פסח מבעוד
יוֹם, יִשְׁנֻ בְּאִיסוֹר בֵּל תֹּאכַל נא, אֶךְ בְּשָׁעָה שִׁישְׁנֵי בָקוּם אֵכֵל צָלִי,
דִּהֵינּוּ בליל פסח, אִינוּ בָבֵל תֹּאכַל נא – לא נאסרה אכילת פסח
כשהוא נא.
וְאֵל תִּתְּמָה על סברא זו שבזמן המצוה לא נאמר האיסור של
אכילת נא, שֶׁהִרְי בערב פסח מבעוד יום נאסר הפסח באכילה אֶךְ
כשהוא צָלִי, וְשֶׁהִגִּיעַ ליל פסח הוּתָר הפסח מִבְּכָלָּ – מכלל
איסורו אֵכֵל אכילת צָלִי, ולכן יש לומר שאף אכילת נא הותרה,
ולא ילקה עליה בליל פסח. וכדי שלא נאמר כן, תִּלְמוּד לומר –
מלמדנו הכתוב (שם יט ט) 'אל תאכלו מִמֶּנּוּ נא וְיִשְׁכַּל מִבּוֹשֶׁל בָּמִים
כִּי אִם צָלִי אֵשׁ, שִׁישְׁנֵי תִלְמוּד לומר – שאין צורך לומר 'כִּי אִם צָלִי
אֵשׁ, שהרי כבר נאמר בפסוק הקודם (שם יח ב) 'וְאָכְלוּ אֶת הַבָּשָׂר
בַּלַּיְלָה הַזֶּה צָלִי אֵשׁ, וְהָא תִלְמוּד לומר 'כִּי אִם צָלִי אֵשׁ, אלא בא
הכתוב לומר לָךְ, בְּשָׁעָה שִׁישְׁנֵי בָקוּם אֵכֵל צָלִי – שאתה מצווה
באכילת פסח כשהוא צָלִי, דִּהֵינּוּ בליל פסח, יִשְׁנֻ בָבֵל תֹּאכַל נא –
אתה מצווה גם שלא לאכול כשהוא נא, אֶךְ בְּשָׁעָה שִׁישְׁנֵי בָקוּם
אֵכֵל צָלִי – שאינך מצווה לאכול כשהוא צָלִי, דִּהֵינּוּ מבעוד יום
בערב פסח, אֶךְ אִינוּ בָבֵל תֹּאכַל נא – אינך מצווה שלא לאכול
כשהוא נא.
דרשה אחרת בפסוק זה: רַבִּי אֱלֵאזָר, יֵשׁ לִשְׁאוֹל, אֲקָרָא אִנִּי בְּשֵׁל' –
הרי די שיהיה כתוב 'בשל' כדי שנדע לאסור אכילת פסח מבושל,
וְהָא תִלְמוּד לומר – מה בא ללמדנו הוספת הכתוב 'מבושל', ויש
להשיב, שְׁיִבֹּל היית לומר, אִין לִי לומר שיתחייב מלקות על
אכילת פסח מבושל אֵלָּא כִּשְׁבִּישְׁלוֹ מִשְׁחָשִׁיכָה, שהוא עיקר זמנו
של הפסח, אֶךְ אִם בְּשֵׁל בערב פסח מִבְּעוֹד יוֹם ואכלו מִשְׁחָשִׁיכָה
בליל פסח, מִזֵּן שֶׁגַם באופן זה חייב מלקות. תִּלְמוּד לומר – מלמדנו
הכתוב 'בשל מבושל' שנאמר בכפילות וביתור תיבת 'מבושל',
ללמדנו שעובר על איסור אכילת פסח מבושל מִכָּל בָּקוּם, אֶךְ
כשנתבשל שלא בזמן אכילתו.
קושיא על דרשת רבי מפסוק זה: וְהָא – והרי כפילות זו של 'בשל'
מִבּוֹשֶׁל, אֲפָקִיָּה – כבר דרש ממנה רַבִּי עֲצָמוֹ בברייתא לעיל (ע"א)
לְאִסוּר אכילת הפסח כשהוא צָלִי קָדַר – מבושל בקדירה בלא

לִזְקָה שְׁתֵּים – שתי מלקות, אחת משום הלאו של 'אל תאכלו
מִמֶּנּוּ נא' (שמות יט ט), ואחת משום הלאו של 'אל תאכלו מִמֶּנּוּ וגו'
כִּי אִם צָלִי אֵשׁ' (שם), וכן אם אכל פסח מִבּוֹשֶׁל לִזְקָה שְׁתֵּים – שתי
מלקות, אחת משום הלאו של 'אל תאכלו מִמֶּנּוּ וגו' וְיִשְׁכַּל מִבּוֹשֶׁל
בָּמִים' (שם), ואחת משום הלאו של 'אל תאכלו מִמֶּנּוּ וגו' כִּי אִם צָלִי
אֵשׁ'. ואם אכל מִמֶּנּוּ כוית נא וכוית מִבּוֹשֶׁל, לִזְקָה שְׁלֹשׁ מלקות,
אחת משום הלאו של 'אל תאכלו מִמֶּנּוּ נא', ואחת משום הלאו של
'אל תאכלו מִמֶּנּוּ וגו' וְיִשְׁכַּל מִבּוֹשֶׁל בָּמִים', ואחת משום הלאו של
'אל תאכלו מִמֶּנּוּ וגו' כִּי אִם צָלִי אֵשׁ'.
דעה אחרת לגבי המלקות על הלאו הנוסף של 'אל תאכלו מִמֶּנּוּ
וגו' כִּי אִם צָלִי אֵשׁ: אֲבִי אֶסֶר, אִין לִזְקָה עַל לֹא שְׁבִכְלָלוֹת –
שכולל בתוכו כמה איסורים, ולכן האוכל פסח נא או מבושל אינו
לוקה על הלאו של 'אל תאכלו מִמֶּנּוּ וגו' כִּי אִם צָלִי אֵשׁ, משום
שלאו זה כולל לאסור כמה מיני בישולים שאינם צָלִי.
שתי שיטות בדעת אבִי: אֲבִי דְאֶסֶר – יש אומרים, שלדעת אבִי
תִּרְתִּי הוּא דְלֹא לָקִין – באופן שראוי לחייבו שתי מלקות, כגון
שאכל פסח כשהוא נא או כשהוא מבושל, שעבר הן על הלאו
הכללי של 'אל תאכלו מִמֶּנּוּ וגו' כִּי אִם צָלִי אֵשׁ, והן על הלאו
הפרטי של איסורים אלו, כיון שלוקה מלקות אחת על הלאו
הפרטי, אינו לוקה עוד על הלאו הכללי. אֶךְ תִּדָּא מִיֵּתָה לָקִין –
באופן שראוי לחייבו רק מלקות אחת והיא על הלאו הכללי, כגון
שאכלו כשהוא מבושל בחמי טבריא, שאין להלקותו משום הלאו
הפרטי של 'אל תאכלו מִמֶּנּוּ וגו' וְיִשְׁכַּל מִבּוֹשֶׁל בָּמִים', כיון שאינו
מבושל בתולדת האש, וגם לא משום הלאו הפרטי של 'נא' שאינו
צָלִי לגמרי, כיון שאינו 'נא', מודה אבִי שלוקה משום הלאו
הכללי של אכילת בשר פסח כשאינו צָלִי אֵשׁ.
וְאִיכָּא דְאֶסֶר – יש אומרים, שלדעת אבִי תִדָּא נָמִי לֹא לָקִין – גם
באופן שלא באנו לחייבו אלא מלקות אחת על שעבר על הלאו
הכללי אינו לוקה, משום דְלֹא מִיֵּתָה לֹאִיָּה – שאין לוקים אלא על
לאו המיוחד ומפורש לדבר מסוים כְּמוֹ הֵלָּא דְחִסְיָה – של 'לא
תחכם שור בְּדִישׁו' (דברים כה ד) ששמנו למדים דיני חיוב מלקות
בכל הלאוין שבתורה, ולא על לאו הכולל כמה איסורים.
מחלוקת דומה בנזיר, שאסור באכילת חרצנים וגוים של ענבים,
כמה מלקות לוקה אם אכלם: רַבָּא אֶסֶר, אִם אֵכֵל הַנְּזִיר וְגו'
וְ-קִלְפֵת עֲנָבִים לִזְקָה שְׁתֵּים – שתי מלקות, אחת משום הלאו של
'וְגו' לא יאכל' (במדבר יד ט), ואחת משום הלאו של 'מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה
מִגֶּפֶן הַיֵּין וגו' לא יאכל' (שם), וכן אם אכל הַנְּזִיר תִּרְצֵן וְ-גרעיני
ענבים לִזְקָה שְׁתֵּים – שתי מלקות, אחת משום הלאו של
'מִחֲרָצִים וגו' לא יאכל' (שם), ואחת משום הלאו של 'מִכָּל אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיֵּין וגו' לא יאכל'. ואם אכל וְגו' לִזְקָה שְׁלֹשׁ
מלקות, אחת משום הלאו של 'וְגו' לא יאכל', ואחת משום הלאו
של 'מִחֲרָצִים וגו' לא יאכל', ואחת משום הלאו של 'מִכָּל אֲשֶׁר
יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיֵּין וגו' לא יאכל'.
אֲבִי אֶסֶר, אִין לִזְקָה עַל לֹא שְׁבִכְלָלוֹת, ולכן האוכל וְגו' או חרצן
אינו לוקה משום הלאו של 'מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיֵּין וגו' לא
יאכל', מפני שהוא כולל כמה איסורים, שהם חרצנים, וגוים, ענבים
לחים ויבשים, ועלי גפנים ולולביהם.
גם כאן נאמרו שתי שיטות: אֲבִי דְאֶסֶר – יש אומרים, שלדעת
אבִי תִרְתִּי הוּא דְלֹא לָקִין – באופן שראוי לחייבו שתי מלקות, כגון
שאכל וְגו' או חרצן, שעבר הן על הלאו הפרטי והן על הלאו
הכללי, כיון שלוקה על הלאו הפרטי, אינו לוקה עוד על הלאו
הכללי של 'מִכָּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה מִגֶּפֶן הַיֵּין וגו' לא יאכל', אֶךְ תִּדָּא
מִיֵּתָה לָקִין – באופן שראוי לחייבו רק מלקות אחת והיא על הלאו
הכללי, כגון שאכל עלי גפנים ולולביהם, מודה אבִי שלוקה
מלקות אחת. וְאִיכָּא דְאֶסֶר – יש אומרים, שלדעת אבִי תִדָּא נָמִי
לֹא לָקִין – גם באופן שראוי לחייבו רק מלקות אחת משום הלאו
הכללי, אינו לוקה, משום דְלֹא מִיֵּתָה לֹאִיָּה – שאין לוקים אלא על
לאו המיוחד ומפורש לדבר מסוים כְּמוֹ הֵלָּא דְחִסְיָה – של 'לא
תחכם שור בְּדִישׁו', ולא על לאו הכולל כמה איסורים.

מחמם את הבצק ומחמיצו; וכן לא תלוש אותו בְּחֵמִי חֶמֶה – במים
שנתחממו בחמה; מפני שהם מחמיצים, ולא בְּמִים הַרְוִינָם מִן
הַפּוֹלֵיִי – בשיירי מים שממציים משולי דוד גדול של נחושת עבה
שתלוי תמיד על גבי האש, שהם תמיד חמים או פושרים, ואף בזמן
שאין אש מתחת הדוד. וכן לא תְּנִיחַ יָדְהָ מִן הַתַּנּוּר – לא תסיר
האשה את ידיה מן הבצק ותניחו, אלא תעסוק בו עַד שֶׁתִּגְמָר אֶת
כָּל הַתְּפִילָה הַפֶּת של המצות, משום שאם ישהה הבצק בלא
התעסוקות הוא ממחר להחמיץ. (וצריך) [וצריכה] האשה הלשה
את הבצק למצות, שיהיו לה שְׁנֵי כֵלִים מֵלֵאִים מִים, כלי אֶחָד
שֶׁמִּתְקַפֵּס בו – שטובלת את ידיה במים שבו, ומחליקה בהם את
פני המצה בעודה בתנור, וכלי אֶחָד שֶׁמִּצְנָנֵת בו אֶת יְדֶיהָ באמצע
הלשה. ואינה רשאית לצנן ידיה מן המים שבכלי שמהם היא
מחליקה את פני המצה, שכן הם מתחממים מחום הידים והבצק.
ספק בהלכות אלו: אִיִּכְנָא להו – נסתפקו בני הישיבה, עֲבָרָה
האשה על ההלכה וְלֹשֶׁה בצק במים חמים, ולא החמיץ הבצק, מִהוּ
– מה דין מצות אלו, האם מותרים הם באכילה או לא.
מחלוקת בדיון זה: פֶּר וּזְמַרְא אֶמֶר, מוֹתֵר לאכול מצות אלו, כיון
שהבצק שממנו נאפו לא החמיץ. וְרַב אִשִּׁי אֶמֶר, אִסּוּר לאוכלו,
שאף שלא החמיץ הבצק, קנסו חכמים ואסרו לאכול את המצות
שנאפו ממנו.
מר זוטרא מוכיח את שיטתו: אֶמֶר פֶּר וּזְמַרְא, מִנָּא אֲמִינָא לה –
מדיכן אני מוכיח שהמצות שנאפו מבצק שנילוש במים חמים
מותרות, דְּתִנָּא – ממה ששנינו בברייתא, אֵין לוֹתֵתִין וְשׁוֹרִים
במים) את הַשְּׂעוּרִין בַּפֶּסַח, וְאִם לֵתָהּ (וְשָׂרָה) אותן, אִם תִּתְּבַקְעוּ
אֶסּוּרִים, שודאי ממהרות להחמיץ, ואם לא תִּתְּבַקְעוּ מוֹתֵרִין, כיון
שנראה שלא החמיצו, ואף שעבר על דברי חכמים שאסרו
ללתות. ולפי זה הוא הדין אם עברה ולשה את בצק המצות במים
חמים ונראה עליו שלא החמיץ, שהמצות שנאפו ממנו מותרות.
רב אשי דוחא ראייה זו: וְרַב אִשִּׁי אֶמֶר, אֲמַר בּוֹלְהָה תֵּרָא מִחִיתָא
מִחִיתִינָהוּ – וכי באינה אחת ארצת את כלתה, כלומר, וכי כל
איסורי חכמים נאמרו באותו אופן, שניתן ללמוד מאחד על חברו
ולומר שאם מצינו באיסור אחד שאם עבר עליו מותר, נאמר כך
גם בשאר האיסורים, הרי אין זה כך, אלא הִיכָא דְּאִתְּפִי אִיתְּפִי –
רק היכן שנאמר במפורש שלא קנסו בדיעבד, אכן יש לומר כך,
וְהִיכָא דְּלֹא אִיתְּפִי – אך היכן שלא נאמר כך, לא אִיתְּפִי – אין
ללמוד מהמקום השני ולומר כך, וממילא כאן שלא מצינו שלא
קנסוה, אף שעשתה כן בשוגג, מכל מקום היתה קרובה למזיד,
ולכן המצות שנאפו ממנו אסורות.

הדרן עלך כל שעה

פרק שלישי – אלו עוברים

משנה

משנתנו עוסקת במיני חמץ האסורים בפסח אף שאינם חמץ גמור
בעין, אלא תערובת חמץ גמור, או חמץ נוקשה, דהיינו חמץ רע
שאינו ראוי לאכילה, ומבאר דנים לענין איסור שהייתם ברשותו
ואיסור האוכלים: וְאֵלּוּ הדברים שְׁעוֹבְרִין עליהם משום איסור כל
יראה ובל ימצא אם משהה אותם בַּפֶּסַח ברשותו, אף שאינם חמץ
גמור בעין אלא תערובת חמץ, בּוֹתָהּ תִּתְּבַל – מין מאכל שעושים
בבבל, מתערובת של מלח ומי חלב עם לחם, ואינו עשוי לאכילה
בפני עצמו אלא כדי לטבל בו את הפת, וְשֶׁכֶר חֲמִיר – שכר
שעושים במדי, שמכניסים לתוכו מי שעורים, וְחֻמִּין הַחֲדוּמִי –
חומץ שעושים באדום, שמכניסים לתוך היין שעורים שולמים כדי
להחמיצו, וְיֵיתוּם הַמִּצְדֵּי – משקה שעושים במצרים לרפואה, שיש
בו תערובת חמץ.
וכן עוברים משום כל יראה ובל ימצא על דברים שהם חמץ
נוקשה. כגון זֶזֶן שֶׁל צִצְעִים – מים שנותנים בהם סובין,
ומשתמשים בהם הצבעים לצביעת העור, וְצִמְלִין שֶׁל סִבְכִים – פת
העשויה מקמח של תבואה שלא נגמר בישולה, והטבחים מניחים
אותם על הקדירה כדי לשאוב את זוהמת התבשיל, וְקוֹלֵן שֶׁל

כשיטת רבי יהודה היא, דְּתִנָּא, נאמר לגבי הקדשת בהמה בעלת
מום (ויקרא כב כג) יְשׁוּר וְשֶׁה שְׂרֹעַ וְקָלוּם נִדְבָה תַעֲשֶׂה אוֹתוֹ וְלַצֶּדֶק
לא יִרְצֶה, כלומר, שור או שה שיש בהם מומים אלו, אין נודרים
להקדישם לקרבן להקריבם על גבי המזבח, אלא מקדישים אותם
לנדבה על מנת למכרם ולהביא בדמיהם צרכי בדק הבית. ומדויק
מתיבת 'אותו', שרק אוֹתוֹ דהיינו בהמה בעלת מום, אֵתָהּ מִתְּפִים
וּמִקְדִּישוּ' לקדושת כֶּדֶק הַפֶּת, וְאִי אֵתָהּ מִתְּפִים – אך אין אתה
מקדיש בהמות תְּמִימִים דהיינו שאין בהם מום הראויים להקריבם
על גבי המזבח, לְכֶדֶק הַפֶּת. מִכָּאֵן אֶמֶר, כָּל הַמִּתְּפִים תְּמִימִים
לְכֶדֶק הַפֶּת, עוֹבֵר בְּמִצְוֹת 'עֲשֶׂה' זו של נִדְבָה תַעֲשֶׂה אתו. אֵין לִי
ללמוד מזה אֵלָּא שהמקדיש תמימים לבדק הבית עובר בַּעֲשֵׂה,
בְּאִסּוּר 'לא תַעֲשֶׂה' מִנֵּן שהוא עובר, תִּלְמִד לומר – מלמדנו
הכתוב בתחילת פרשה זו (שם כח ז) יִדְבַּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, וּפְסוּק
זה לִימַד עַל כָּל הַפְּרָשָׁה בּוֹלָה – על כל מה שנאמר בפרשה זו,
שֶׁיָּשָׂה העובר עליו מוזהר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, דְּבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה.
שני ביאורים בדרשת לימוד זה: אֶמֶר לוֹ רַבִּי לֵבֵר קִפְרָא, מִאי מִשְׁמַע
– כיצד משמע בפסוק זה שיש בכך איסור 'לא תַעֲשֶׂה', אֶמֶר לוֹ בר
קפרא, דְּתָתִיב – שנאמר בו 'לאֲמֹר', והוא נוטריקון וְרָאשֵׁי תִיבּוֹתוֹ
'לא, נֶאֱמַר בְּדָבָרִים', כלומר איסור 'לא תַעֲשֶׂה' נאמר בדברים
האמורים בפרשה זו.
וְרַב אֶמֶר – בבית מדרשו של רב אמרו ביאור אחר בדרשה זו,
'שֶׁלֹאֲמֹר' הוא נוטריקון וְרָאשֵׁי תִיבּוֹתוֹ 'לאֲמֹר', כלומר, צויה
ה'קב"ה למשה, אמור להם שיש איסור לאו בדברים האמורים
בפרשה.
נמצא, שלשיטת רבי יהודה מצות 'עשה' שנאמר בה לשון 'לאמר'
דינה כלא תַעֲשֶׂה. ואף כאן בפסח, יש ללמוד ממה שנאמר
בתחילת הפרשה (שמות יב א) וְיֹאמְרוּ ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן בְּאֶרֶץ
מִצְרַיִם לֵאמֹר, שְׂאִיסוּר אכילת הפסח בערב פסח מבעוד יום,
שנלמד ממה שנאמר וְאֶכְלֹוּ אֶת הַבָּשָׂר בְּלִילָה הַהִיא' (שמות יב ח) ולא
ביום, שדינו כלא תַעֲשֶׂה' ולוקה עליו, והברייתא שאמרה כך היא
כשיטת רבי יהודה.
שנינו במשנה: מִי תִשְׁמִישׁוּ שֶׁל נְחֹתוֹם וְכו', ישפכו, מפני שהן
מחמיצין.
סתירה בין שתי ברייתות בדיון זה: תִּנֵּי תֵּרָא – בברייתא אחת,
שׁוֹפְכִין מִי תִשְׁמִישׁוּ של נחתום בְּמָקוֹם מְדוּרָן וּמִשׁוּפָּע, שמתוך
שהם יורדים במדרון נבלעים בקרקע במהרה, וְאֵין שׁוֹפְכִין אותם
בְּמָקוֹם הָאֵישִׁיבּוֹרִין – בקע שבקרקע, כיון שמים אלו אינם נבלעים
בקרקע אלא נאספים ושוהים שם ומחמיצים, ואסור להשהות
חמץ בפסח. וְתִנָּא אֶתְדֵּי – ואילו בברייתא אחרת שנינו, שׁוֹפְכִין –
מותר לשפוך מִי תִשְׁמִישׁוּ של נחתום אף בְּמָקוֹם הָאֵישִׁיבּוֹרִין.
מתרצת הגמרא: לא קָשִׁיָא, הָא – הברייתא הראשונה ששנינו בה
שאסור לשפכם באישבורן, דיברה באופן דְּנִפְיִשִׁי דְקָו – שהמים
מורובים, שמתאספים במקום אחד ואינם נבלעים בקרקע מהר,
אלא שוהים ומחמיצים, וְהָא – הברייתא השנייה ששנינו בה
שמותר לשפכם באישבורן, דיברה באופן דְּלֹא נִפְיִשִׁי דְלֹא קָו –
שהמים מועטים, שאינם מתאספים אלא נבלעים בקרקע מהר,
ואין חשש שיחמיצו.
דיון בלישת בצק המצות לפסח: אֶמֶר רַבִּי יְהוּדָה, אִשָּׁה לֹא תִלוֹשׁ בצק
למצות לפסח אֵלָּא בְּמִים שְׁלֵנוּ – ששהה במשך הלילה לאחר
שנשאבו, כיון שבימי ניסן המעיינות חמים, ומים חמים עלולים
להחמיץ את העיסה, ולכן צריך להשהותם מחוץ למעיין במשך
הלילה כדי לצננם.
מעשה בענין זה: דְּרִישָׁה רַב מִתְּנָה להלכה זו פְּעִיר פְּסוּיָא בלשון
הקודש, ומכיון שבני אותה העיר לא היו בקיאים בלשון הקודש,
סברו שכוונתו שצריך ללוש בצק לפסח רק במים ששייכים לו,
ולכן לְמַחֵר אֵיתוּ בּוֹלֵי עֲלָמָא תִּתְּבַרְיָהוּ וְאֵתוּ לְנִיחָה – הביאו כל
אנשי העיר את כדיהם, ובאו לפניו וְאָמְרוּ לֵיה, הֵב לָנוּ מֵיָא – תן לנו
מים משלך. אֶמֶר לָהּ רַב מִתְנָה, אֵמָּא בְּמֵיָא דְּבֵיתוּ אֶמֶר – כוונתי
היתה למים ששהו בלילה מחוץ למעיין.
הלכות נוספות בלישת הבצק למצות: דְּרִישׁ רַבָּא, אִשָּׁה לֹא תִלוֹשׁ
את בצק המצות לפסח בְּמָקוֹם זְרִיחַת הַחֶמֶה, כיון שחום השמש

פסחים. פרק שלישי - אלו עוברין דף מב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רש"י תוספות

רבי יהודה היא – דאמר: לאו הבא מכלל "לאמור" – לאו הוא. שרוע – הוא שאתח מעציו גדולה ואחת קטנה, וכן שאר אברים. קלוש – שפרסותיו קלותות. נדבה תעשה אותו – ללמדו, הקדישהו לבדק הבית. ולנדר – להעלות קרבן – לא ידעה. וכתב "אותו" – אותו בעל מום אתה מתפיש לקדושת בדק הבית. ואין אתה מתפיש מממיו הראויין למבח בלבד הבית. וידבר ה' וגו' – בתחלת הפרשה כתיב: לא נאמר בדברים – נטריקון "לאמר". לאו אמור – אמור להן שיש איסור לאו בדברים. ודבא גבי ססח מימי כתיב בתחלת הפרשה: ואמרה ה' אל משה ואל אהרן לאמר. "אשר יבשרו" – לשון שבירה, שמשתבר הקרקע, וכן בקעים שמיים נאספסו ושדדו בתוכן, ואין נבלעין, ומחמיצין. הכי גרסין: הא דנפיש דקון היא אמר. "נפיש" קווי – כשהו מרובותיו.

לאמר לימד על כל הפרשה שהיא בלאו —
נראה לרבינו יצחק: דהיינו דוקא בהנך
דברים דאית בהו לאו הבא מכלל עשה, אבל
שאר דברים לא.

הדרך עלך כל שעה

ואלו עוברין בפסח — פירש הקונטרס: לעובר
עליהן בבל יראה ובבל ימצא. וגם רבינו
יצחק בן אשר מודקדק מלשון "עוברים" דמשמע
עוברין מן העולם. ואין נראה לרבינו חם, דמשמע
דכל הך מרבין מ"כל מתמצת לא תאכלו"
ואתפילו באביהו לא היה מייחב א' או דרביא
קרא. ומדחי' תיתי' בל יראה ובל ימצא? ונראה
לרבינו חם: דאלו עוברין, פירושו: האוכלין
ועוברים, היינו מעלה ושוחרין, ודלא בני מיכל ניהו,
אבל כל יראה לויכא.

רבי אלעזר אומר אף תכשיטי נשים – היינו חמץ נוקשה. ואפילו היו חמץ דגן גמור על ידי תערובות, מכל מקום מדקאמר אף – משמע דמודה לתנא קמא. ובגמרא אמרינן: דרבי אלעזר סבר נוקשה בעיניה בלא כלום. לכן נראה דגרס רבי אלעזר בחד מינייהו, או במתניתין או בגמרא.

הא

איבערן להו: עברה ולשה מהו?
וואסרא: מנא אמינא לה - דתנינא:
ג, לא נתבקעו - מותרין. ורב אשי
מר - איתמר, והיבא דלא איתמר

[illegible]

הדרך עלך כל שעה

משנה ואילו עוברין בפסח: פותח הכבלי, ושכר המדי, וחומץ האדומי, וזיתים המזני, וזמן של צבעים, ועמילן של מבחים, וקולן של סופרים. רבי אליעזר אומר: אף תכשיטי נשים. זה הכלל: כל שהוא ממין דגן - הרי זה עובר בפסח. הרי אלו באזהרה, ואין בהן משום פרת. **גמרא** תנו רבנן, שלשה דברים נאמרים בפותח הכבלי: מטמא את הלב, ומסמא את העינים, ומבחיש את הגוף. מטמא את הלב - משום נסיוני דחלבא, ומסמא את העינים - משום מילחא, ומבחיש את הגוף - משום קומניחא דאמא. תנו רבנן: שלשה דברים מרבין העלב, ובאפין את הקומה ונטליין אחר מחמש מאות ממאור עיניו של אדם. אלו הן: פת קירב, ושכר חדש, וירק חי. תנו רבנן: שלשה דברים ממעטין את החבל, וזוקפין את הקומה, ומאירין את העינים. אלו הן: פת נקיה בשר שמן, וזון יטן. פת נקיה

— מישׁא. קומינא דאומא — עיפושא. פת שמתעפש לאחר זמן בתוך הכותה. וכוּפּפּא אַת חקומה — כלומה, מתישין בחור. ידק חי — גגן כרישין ובעלים וחורין, כשאוכל מהן הרבה תמיד.

דפמ'דא

אמיתית עניין החיות ("חיי") שצריכה להיות בקיום התורה ומצוות היא דווקא כאשר ישנו העניין דוא' המוסיף (ויחי"), שזהו עניין ההוספה בעבודה.

משיחת י"א טבת, ה'תשכ"ז

הא בדרווקא והא בדפורצני — והא דאמרין שחוקתו מן התמיד — היינו מתמיד דפורצני,
אבל בדרווקא — טוב מאד, ואינם נעשים לעולם חומץ. וסימניך סיסני = ב"במה
אשה יוצאה? (שבת סו.) גבי הקטע יוצא בקב שלו — רבי יוסי אוסר, גרסינן: וסימניך סמך
סמך — הוא סימן טוב יותר. והבא לא מצי למימר הכי — משום דשערי בש"ן כתיב.

טיפולן של בנות עשירים — ואם תאמר: אם

כן היינו תכשיתו נשים! ותיירך הרב

רבינו יעקב דאורלינ'ש: הדבא מיירי בפנים של

מעלה, דלא מאיס כל כך כשטופלים על פניהם.

ותכשיתו נשים — היינו בפנים של מטה, שטופלים

להסיר השער דמאס טפי.

למה

דסמידא, בשר שמן - דצפירתא דלא אפתח, וין ישן

- עתיק עתיקי. כל מילי דמעלי להאי - קשה להאי,

ודקשה להאי - מעלי להאי, בר מונגבילא רטיבא,

ופילפלי אריכתא, ופת נקיה, דסמידא, בשר שמן

דצפירתא דלא אפתח, וין ישן — עתיק עתיקי. כל

מילי דמעלי להאי קשה להאי, ודקשה להאי מעלי להאי, בר מונגבילא רטיבא, ופילפלי

אריכתא, ופת נקיה, ובשר שמן, וין ישן - דמעלי לכולי גופיה. "שכר הפורי" - דרמו ביה מי

שערי. "חומץ האדומי". דשרו ביה שערי. אמר רב נחמן בר יצחק: בתחלה, פשהו מביאין

נסכים מיהודה - לא היה יינם של יהודה מחמין עד שנותנין לתוכן שעורין, והיו קורין אותו

חומץ סתם. ועכשיו אין יינם של אדומיים מחמין עד שנותנין לתוכן שעורין, וקורין אותו

חומץ האדומי, לקיים מה שנאמר: "אמלאה החרבה" אם מלאה זו - חרבה זו, ואם מלאה

זו - חרבה זו. רב נחמן בר יצחק אמר, מוכא: "ולאם מלאם יאמין". תניא, אמר רבי יהודה:

ביהודה, בראשונה הלוקח חומץ מעם הארץ - אינו צריך לעשר, מפני שחוקה אינו בא אלא

מן התמיד. ועכשיו, הלוקח חומץ מעם הארץ - צריך לעשר, שחוקתו אינו בא אלא מן היין.

וסבר רבי יהודה תמיד לאו בר עשורי הוא? והא תניא: המתמיד ונתן מים במדה, וקצא

ברי מדה - פטור, ורבי יהודה מחייב? הכי קאמר: לא נחשדו עמי הארץ על התמיד. אי

בעית אימא: נחשדו. ולא קשיא: הא - בדרווקא, הא - בדפורצני. "זיתום המצרי וכו'".

מאי זיתום המצרי? תנא רב יוסף: תלתא שערי, תלתא קורטמין, ותלתא מלחא. רב

פפא מפיק שערי ומעיל חיפי, וסימניך סיסני. תרו להו, וקלו להו, וסחגו להו, ושחו

להו מדיכחא ועד עצרתא. דקמיט - מרפי ליה, ודרפי - מקמיט ליה. לחולה ולאשה עוברת

- ספנתא. "זומן של צבעים וכו'". הכא תרגימו מ"א דחורין דצבעי בהו לבא. "ועמילן של

טבחים וכו'". פת תבואה שלא הביאה שליש, שמיניה על פי קדירה ושואבת הוזהבא.

"קולן של סופרים וכו'". הכא תרגומא: פורא דאושפפי. רב שימי מחזינא אמר: זה טיפולן

של בנות עשירים שמשירות אותו לבנות עניים. איני?! והא תנא רבי חייא: ארבעה מיני

מדינה, ושלושה מיני אומנות. ואי אמרת טיפולן של בנות עשירים - מאי מיני אומנות איכא?

ואלא מאי - פורא דאושפפי, אמאי קרי ליה האי קולן של סופרים? קולן של רצענין

מבעיא ליה! אמר רב אשינאי: לעולם פורא דאושפפי, ומאי קרי ליה קולן של סופרים -

דסופרים נמי מדבקין בהו גיירותיהן. "רבי אליעזר אומר אף תכשיטי נשים וכו'". תכשיטי

נשים סלקא דעתך?! אלא אימא: אף טיפולי נשים, דאמר רב יהודה אמר רב: בנות ישראל

שתניעו

יחד. תרו להו — שורין אותן יחד. מרבחא ועד עצרתא — מפסח ועד עצרת. דקמיט — עצור מנקיבו. מרפי ליה — משלשלו. ודרפי קמיט ליה — למי שיש לו שילשול מעצור. סכנתא

שמשלשל יותר מדאי. מיא דחוריא — מי סוכין. דצבעי בהו לבא — סרכיא. פיהורא דאושפפי — גלדי, והרצענים מדבקין בו את העור כשמתחלק לשתים, או מדבקין שתי עורות

יחד לעשותן עבה. ודרכן לתת בה קמח של שיפון. ולקמיה מפרש מאי של סופרים. טיפולן של בנות עשירים — שהיא של סולת. משירות משירותן לבנות סופרים — מלמדי תינוקות,

שוקן עניים. ומטיפולן של בנות עניים לא מצי למימר — דעניות אין להן סולת אלא סיד. טיפול — לשון מטפל ומדבק אותו דבר, או סיד או סולת על בשרן להסיר השער. והא תני

רבי חייא — ויהיב סימנא בהני דמתניתין, ואמר: ארבע מיני מדינה שנינו בהם, הצריכין לכל אדם, בין אומן בין לא אומן. שהרי לאמלא או לרפואה עשויין: כותה, שכר, וחומץ, וזיתום. וזיתום.

אבל זומן אינו ראינו אלא לצבעים, וקולן של סופרים, ועמילן של נחתומין = נייר עשוי מעשבים על ידי דבק שקורין גלדי. תכשיטי נשים — הוא כהל ושרק, ובשמים שתולות בצואריהן

לחרית, ומאי חמץ איכא?

דסמידא — סולת. דצפירתא דלא אפתח — עז שלא לידה. עתיק עתיקי — ישן של שלש
שנים. כל דמעלי — לחולי זה — קשה לזה. המועיל ללב קשה לעינים, או לאחד
מתחלואי שאר האברים. זנבילא — זניבוריא. דרמו ביה שערי — שמשילין לתוכו מי
שעורין, כגון שכר שלנו. ועושין אותו במדי. שכר הפורי — לפי שבאותן ימים אין נזהגין
לעשות שכר אלא מתמרים, ובמדי עושין שכר

ממי שעורין כעין אותן שלנו, קרי ליה שכר

המדי. דשרו ביה שערי — ביצר נותנין שעורין

שלמים כדי להחמיצו. לפי שינם טוב, ואינו בא

לידי חימוץ עד שנותנין לתוכו שעורין. בתחילה

— כשביט המקדש קיים, היו מביאין נסכים

מיהודה, וזכות הנסכים היה טעם בינם ולא

היה מחמין בו. אמלאה החרבה — רישא דקרא

"עז אמרה צור ירושלים האח" וגו' — אתמלא

מן חורבנה של ירושלים. ביצר נותנין שעורין

ולאם מלאם יאמין — כשעשו גבור — יעקב

חלש. אין מלכות שניהם מתקיים יחד. תמיד —

בפ"ט. לפי שהיו היה טוב ואינו מחמין. וסתם

חומץ שלחם מן תמיד היה בא. ועכשיו — בטל

טעם היין, וממחר להחמין. פטור — מלעשר,

שהרי אין כאן אלא מים, שלא מצא אלא כדי

מדתו. ואף על גב דחזוניה וטעמא חמרא —

קיוחא דפירא בעלמא הוא דעיל ביה. ורבי

יהודה מחייב — דאזיל בתר חזוניה וטעמא. הכי

קאמר — מתניתא קמייא: לא נחשדו עמי

הארץ מלעשר את התמיד — לפי שאינו חשוב

בעיניהם, לפיכך הלוקחו ממנו — פטור מן

הדמאי. ואי בעית אימא נחשדו — ורבי יהודה

במתניתא קמייא — טעמיה משום דפטור

אפילו ממעשר דאי. ובתמיד דפורצני קאמר,

שנותנין מים בהרצען והוא מחמין ומרתח

לאחר זמן בין התוסס. והיינו תמיד, ולית ביה

אלא קיוחא דפירא. והא דקתני רבי יהודה

מחייב — בדרווקא, שנותנין בשמרים מים, והוא

נמי תמיד. בהווא מחייב רבי יהודה אף על גב

דלא מצא אלא כדי מדתו, לפי שהיו של

שמרים מעורב בו, ומן המים נשאר בשמרים.

קורטמי — מוריקא. קריג. וסימניך — שלא

תטעה מאן אמר חטי ומאן אמר שערי. סמך

סמך — רב יוסף שיש סמך בשמו אמר שערי.

לישנא אחרינא: וסימניך סיסני — כלי ששמו תני

כדאמרין (בכתובות) (בבא מציעא סו:), ואי

אגביהו בסיסני — קנה. ושם כלי זה ידא סימן

לגירסא זו, דרב יוסף אמר שערי — שני סמכין

מתרצת הגמרא: מה שאמר רבי יהודה בברייתא, שכשביט
המקדש היה קיים היה החומץ פטור מן המעשר לפי שהוא בא מן
התמר, אינו משום שהתמר פטור מן המעשר, אלא הָיָה קָאָמֶר –
כך כוונתו לומר, לֹא נִחְשְׂדוּ עַמִּי הָאֲדָמִי עַל הַתֵּמֶר שלא לעשרו,
שאינו חשוב בעיניהם ואינם חסים עליו שלא לעשרו, ולפיכך
הלוקח חומץ מעם הגרץ פטור מלעשרו.
הגמרא מתרצת תירוצן נוסף: אִי בְּעֵית אֵיכָא – אם תרצה תוכל
ליישב זאת כך, לעולם נִחְשְׂדוּ עַמִּי הָאֲדָמִי שלא לעשר את התמר,
וְלֹא קָשְׁיָא מרבי יהודה על רבי יהודה, שכן הָא – במשנה, שבה
מחייב רבי יהודה לעשר את התמר, מדובר בַּדְרוֹמָא – בתמר
הנעשה משמרי יין, שחייב לעשר משום שמעורב בו מהיין שהיה
בלוע בשמרים. וְהָא – בברייתא שפטור רבי יהודה מלעשר את
התמר, מדובר בַּדְפִּיזְינִי – בתמר הנעשה מחרצנים, שאינו חייב
במעשר, לפי שאין בו אלא חמיצות הפרי ולא יין ממש.
שנינו במשנה: וְיִיתוּם הַמַּצִּיר וכו', הגמרא מבארת ממה היה נעשה
זיתום המצרי שמשום כך אסור להשהותו ברשותו בפסח. מבררת
הגמרא: מָאֵי – מהו וְיִיתוּם הַמַּצִּיר. משיבה הגמרא: תָּנָא – כך שנה
רַב יוֹסֵף, וְיִיתוּם הַמַּצִּיר הוא משקה העשוי מתערובת שיש בה
תֵּלְתָא שְׁעָרִי – שליש שעורים, תֵּלְתָא קוֹרְטָמִי – שליש כרכום,
וְתֵלְתָא מִלְחָא – ושלש מלח. רַב פִּפְא מְפִיךְ שְׁעָרִי – מוציא
מגירסתו של רב יוסף את העשורים, וּמַעְיִיל חִיטִּי – ומכניס במקום
זה חטים, שבמקום שליש שעורים הוא שונה שליש חטים. אומרת
הגמרא, וְסִיכְנִיךְ – הסימן לזיכרון הדברים, שלא תטעה כי אמר
חטים ומי אמר שעורים, סִיכְנִי – כלִי שמיניחים בו תמרים, כלומר,
שם כלי זה שיש בו שתי אותיות סמ"ך, יהא סימן לגירסא זו, שרב
יוסף שיש בשמו את האות סמ"ך, אמר 'שעורים' שיש בהם את
האות ש"יך, שדומה בבטוי לאות סמ"ך.
הגמרא מבארת את דרך עשיית הזיתום: תָּרוּ לָהּ – שורים אותם
יחד, וְקָלוּ לָהּ – וקולים אותם באש, וְנָחְנוּ לָהּ – וטוחנים אותם,
וְשָׂרוּ לָהּ מִדְּבַחָא וְעַד עֲצִירָתָא – ושותים אותם מפסח ועד
שבועות.
הגמרא מבארת שמשקה זה מועיל לרפואה: דְּקָמִיט – מי שעצור
מנקביו, מְרַפֵּי לִיה – גורם לו לשלשל, וְדִרְפֵּי – ומי שיש לו שילשול,
מְקָמִיט לִיה – גורם לו שיהיה עצור מנקביו.
מסיימת הגמרא: לְחִילָה וְלֵאשָׁה עוֹבְרָה וכו', מעוברת, סְכָנָתָא – סכנה
היא להם לשתותם, שגורם להם לשלשל יותר מדי.
שנינו במשנה: וְזוּמִין שְׁלֵשׁ צִבְעִים וכו', הגמרא מבארת מהו: הָכָא
תְּרִיצִים – כאן בבבל פירשו, שהוא מֵאָה דִּחְוִיר – מי סובין, דְּצִבְעִי
בְּהוּ לָכָא – שצובעים בהם עורות אדומים.
שנינו במשנה: וְעִמְלִין שְׁלֵשׁ מְכָרִים וכו', הגמרא מבארת מהו: עִמְלִין
של טבחים היא פת העשויה מקמח של תְּבוּאָה שְׁלֵשׁ הַבֵּיאָה שְׁלֵשׁ,
שְׁמִינִית הַטֶּבֶחַ עַל פִּי הַקִּרְיָתָה של בשר וְשׂוֹאֵבָתָא את הַוִּיהָבָא
ו–לכללן מתוך המאכל.
שנינו במשנה: וְקוֹלֵן שְׁלֵשׁ סוֹפְרִים וכו', הגמרא מבארת מהו: הָכָא
תְּרִגוּתָא – כאן בבבל פירשו, שהוא פְּרוּרָא דְּאוֹשְׁכָפִי – דבק של
רצענים שרגילים ליתן בו קמח של שיפון. רַב שִׁמִּי מְחוֹזְנָא וכו' – שם
מקום אֵמֶר, וְהַ טִּיפּוֹלֵן שְׁלֵשׁ בְּנוֹת עֲשָׂרִים – סולת שבנות העשירים
רגילות למרוח על בשרן כדי להשיר את השיער, שְׁמִישִׁירוֹת אוֹתוֹ
אחר שהשתמשו בו, כדי ליתן לבנות עֲנִיִּים שימחווהו על בשרן.
הגמרא מקשה על פירושו של רב שמי מחנאנה מברייתא: אֵינִי –
האם כך הוא שקולן של סופרים הוא טיפולן של בנות עשירים,
וְהָא תָּנָא – והרי שנה רַבִּי חֵיָא סימן לזכירת שבעת מיני החמץ
שבמשנתנו, ואמר שהיא מונה אֲרֵבָעָה מִינֵי מִדְּבָה – מינים
הנצרכים לאכילה או לרפואה לכל אדם במדינה בין שהוא אומן
ובין שאינו אומן, שהם, כותהבבלי, שבר המדי, חומץ האדומי,
וְיִיתוּם הַמַּצִּיר, וְשִׁלְשָׁה מִינֵי אוֹמְנוֹת – מינים הנצרכים לאומנים,
שהם, זומן של צבעים, קולן של סופרים, ועמילן של טבחים. וְאִי
אֲמַרְתָּ – ואם תאמר שקולן של סופרים הוא טיפולן שְׁלֵשׁ בְּנוֹת
עֲשָׂרִים, מָאִי מִינֵי אוֹמְנוֹת אֵיכָא – מדוע הוא נחשב מיני אומנות,
והלא הוא נצרך גם לסתם אשה.

דְּקָמִיטָא – לחם העשוי מסולת. וְכִשְׂר שְׁמֵן הֵינּוּ דְּצִבְעִיתָא דְּלֵא
אִתְּתָא – של עיזה שלא נפתח רחמה, כלומר שלא ילדה, וְיִין שְׁמֵן
הֵינּוּ עֲתִיק עֲתִיקֵי – יין ישן של שלש שנים.
הגמרא אומרת כלל בענין בריאות המאכלים: כָּל מִלֵּי דְּמַעְלֵי
לָהּ – כל המאכלים שמועילים לבריאות איבר אחד, קָשָׁה לָהּ
– הם מוזיקים לאיבר אחר, כגון דבר המועיל ללב מוזק לעינים או
לאיבר אחר, וְדָקְשָׁה לָהּ – והמאכלים שמוזקים לאיבר זה, מַעְלֵי
לָהּ – מועילים לבריאות איבר אחר, כַּר וכו' חוץ מְוַנְבִּילָא דְּמִיכָא
– זנגביל לה, וְפִלְפִּלֵי אֲרִיכָתָא – פילפלים ארוכים, וְפַת נִקְיָה –
לחם העשוי מסולת, וְכִשְׂר שְׁמֵן של עיזה שלא ילדה, וְיִין שְׁמֵן של
שלש שנים, דְּמַעְלֵי לְכוֹלֵי גּוֹפִיָה – שמועילים לבריאות כל איברי
הגוף.
שנינו במשנה: שְׂכָר הַמֶּדִי. הגמרא מבארת ממה היו עושים את
השכר במדי, שמשום כך אסור להשהותו ברשותו בפסח: הַטַּעַם
ששכר המדי אסור בפסח, הוא משום דְּרָמוּ בֵּיה מִי שְׁעָרִי –
שמכניסים לתוכו מי שעורים.
שנינו במשנה: וְחוֹמֵץ הָאֲדוּמִי. הגמרא מבארת ממה עשוי החומץ
של אדום, שמשום כך אסור להשהותו ברשותו בפסח: הַטַּעַם
שחומץ האדומי אסור בפסח, הוא משום דְּרָמוּ בֵּיה שְׁעָרִי – שהיו
מכניסים לתוכו שעורים שלמים כדי להחמיצו.
הגמרא מביאה מימרא בענין חומץ האדומי: אֵמֶר רַב נַחֲמָן (כַּר
יֶצְחָק), בְּתַלְתְּלָה – כשביט המקדש היה קיים, כְּשִׁחְדוּ מְכִיאִין יִין
לְקִסְבִּים מֵאֲרִץ יְהוּדָה, לֹא הָיָה יֵינָם שֶׁל בְּנֵי יְהוּדָה מְחִמִּין, שהיה
טעם ביינם בזכות מצות הנסכים, עַד שִׁחְדוּ נִזְתָּנִין לְחוֹמֵץ שְׁעוּרִין כדי
להחמיצו, וְהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ אחר שהחמיצוהו חוֹמֵץ סָתָם, משום
שסתם חומץ שלהם היה נעשה בדרך זה, וְעָבְשׂוּ שַׁחֲרַב בית
המקדש ואין מביאים נסכים, בטל הטעם הטוב ביינם של בני
יהודה, והתחיל להחמיץ מעצמו, ומאותו זמן אֵין יֵינָם שֶׁל אֲדוּמִיִּים
– ארץ אדום) מְחִמִּין עַד שְׁנוֹתָנִין לְחוֹמֵץ שְׁעוּרִין, ומשום שהוא
נעשה יין טוב, וְקוֹרִין אוֹתוֹ 'חוֹמֵץ הָאֲדוּמִי', ומה שנעשה היין של
אדום טוב, כאשר הורע יינם של בני יהודה, הוא לְקִיּוֹם מַה שְׁנֵאָמַר
– מתקיים בזה מאמר הכתוב (ויחזקאל כו ב), אֲשֶׁר אֶמְרָה צַר עַל
יְרוּשָׁלַם, הָאֵת, נִשְׁבְּרָה דְּלִתּוֹת הָעַמִּים נִסְבָּה אֵלַי, אִמְלֵא הַחֲרִיבָה'
– אתמלא אני מחורבנה. ומהו אנו למדים שאם מְלֵאָה זו חֲרִיבָה זו,
וְאִם מְלֵאָה זו חֲרִיבָה זו, רַב נַחֲמָן כַּר יֶצְחָק אֵמֶר, מְהֵרָא – ממשוך זה
יש לדרוש שאם יהודה יורדת אדום עולה, שנאמר (בראשית כה כג)
וְיֹאמֶר ה' לָהּ, שְׁנֵי גוֹיִם בְּבִטְנָךְ, וְשְׁנֵי גוֹיִם מִמְּעוֹץ יִפְרְדוּ, וְלֹאִם
מְלֵאָה יֵאָמְרוּ – כשעשו ואבי אדום) גִּיבּוֹר, אז יעקב חלש, וכן
לחִיפָה, שאין מלכות שניהם מתקיימת יחד.
הגמרא מביאה חילוק בדין חומץ של יהודה לענין מעשר, שמקורו
במה שנתבאר לעיל: תָּנָא – שנינו בברייתא, אֵמֶר רַבִּי יְהוּדָה,
בְּאֶרֶץ יְהוּדָה, בְּרֵאשׁוֹנָה – כשביט המקדש היה קיים, שהיו מביאים
יין לנסכים מארצם ולא היה יינם מחמיץ, היה הדין שחִלּוּקָה חוֹמֵץ
מִעַם הָאֲדָמִי אֵינוֹ צָרִיךְ לְעֶשֶׂר, אף שכל הלוקח פירות מעם הארץ
צריך לעשרן, מִפְּנֵי שְׁחֻזָּקָה הוּא שֶׁהַחֹמֵץ אֵינוֹ בָּא –[עשוי] אֶלָּא מִן
הַתֵּמֶר – ממים שנתנו על החרצנים או על השמרים, והתמר אינו
חייב במעשר, אבל ודאי שאינו עשוי מין שהחמיץ, משום
שבאותו זמן היה יינם טוב בזכות מצות הנסכים, ולא היה מחמיץ
כלל. וְעָבְשׂוּ משַׁחֲרַב בית המקדש ואין מביאים נסכים, ובטל טעם
היין וממחר להחמיץ, הדין הוא שחִלּוּקָה חוֹמֵץ מִעַם הָאֲדָמִי צָרִיךְ
לְעֶשֶׂר, משום שְׁחֻזָּתָה של החומץ שאינו בָּא אֶלָּא מִן הַיֵּין.
הגמרא מקשה על דברי רבי יהודה בברייתא מדברי רבי יהודה
בעצמו במקום אחר. מקשה הגמרא: וְכִי כַּר רַבִּי יְהוּדָה שֶׁתֵּמֶר לָהּ
כַּר עֲשׂוּרֵי הָאֵם – אינו חייב במעשר, וְהָאֵם (תניא) [תָּנָן] – והרי שנינו
במשנה (מעשרות פ"ה מ"ו), הַתֵּמֶר – הנותן מים בחרצני ענבים או
בשמרי יין של טבל, וְנָתַן מִים בְּמִדָּה – מדד כמה מים נתן, ואחר
שנעשו תמד סיננס וּמִצָּא בהם כִּדְּמִיָּה – אותה מידת מים שנתן,
כְּפִיּוֹר מִן הַמַּעְשֶׂר, כיון שאין כאן יין כלל אלא מים. וְרַבִּי יְהוּדָה
מְחִיב, כיון שטעמו ומראיתו כשל יין. הרי שרבי יהודה מחייב את
התמר במעשר.

47 צריכה כהונה, ונמצא שלישת המנחה אינה נעשית בוריים. ושוב
48 חזרת הקשיא מדוע התירו ללושה בפושרים ולא חששו שמא
49 תחמיץ.
50 מתרצת הגמרא: לענין לישא של המנחה אנו סומכים על זריותם
51 של הכהנים, דנהי דבורין ליתא - אף שבאמת אין הלישה
52 נעשית דווקא על ידי כהנים שהם זריות, אבל מכל מקום במקום
53 זריות איתא - היא נעשית במקום שהכהנים מצויים בו דהיינו
54 בעזרה, דהרי אמר ר' - נאמרה מימרא זו בבית המדרש, אפילו
55 שבלי לישא פושרי פושר, ואינה צריכה להיעשות על ידי כהנים
56 בדווקא, מכל מקום אם נעשית חוץ לחומת עזרה, היא פסולה,
57 ומאחר שמצויים בעזרה כהנים שהם זריות, הרי הם רואים את
58 עשיית העיסה, ומלמדים את כל העוסק בעשייתה להזהר בה
59 שלא תחמיץ. ולפני - ולהוציא ולמעט מכלל זה ליתיה,
60 דאיה נעשית לא בבורין, ולא במקום זריות, אלא נעשית על ידי
61 כל אדם, ובכל מקום, ולכן יש לחשוש בה שמא תבוא לידי
62 חימוץ.
63 הגמרא דנה עוד בדברי שמואל שאין לותתין את המנחות. מקשה
64 הגמרא: ומאי שנא - ובמה שונים כל המנחות שאין לותתין אותם,
65 מנחת העומר, שלותתים אותה. דתניא בברייתא, מנחת העומר
66 לותתין אותה, ואחר כך צוברין - עורמים אותה בערימה, כדי
67 שיויבו מימיה, ותהיה יבשה בשעת חזינתה, ולא יחמיץ הקמח
68 מחמת מי הליתיה. הרי שאין חוששים במנחת העומר שמא
69 תחמיץ על ידי הליתיה, ובמה שונה מנחה זו משאר מנחות שאין
70 לותתין אותם מחשש שיחמיצו.
71 מתרצת הגמרא: ציבור שני - שונה הדין לגבי מנחת העומר
72 שהיא מנחת ציבור, שכן כל מעשיה נעשים על פי בית דין, ואף
73 לתיתיה נעשית על ידי בית דין, ועל כן היא נעשית בוריות, ואין
74 לחשוש שמא תבוא לידי חימוץ.
75 הברייתא שלפנינו דנה האם יוצא ידי חובתו במצה העשויה
76 מתבואת ביכורים: תני ר' בריה בריה, יכול היית לומר שיוצא
77 האדם ידי חובתו במצת בבורים בירושלים, וכגון כהן שהביאו לו
78 חטים לביכורים, ואפה מהן מצות, תלמוד לומר - לכך נאמר לגבי
79 מצות אכילת מצה (שמות יב ב) 'בכל מושבותיכם תאכלו מצות',
80 ללמד שיוצאים ידי חובת מצת מצוה רק במצה הנאכלת 'בכל
81 מושבותיכם' - בכל מקום, יצאו מכלל זה בבורים, שאין נאכלין בכל
82 מושבותיכם, אלא בירושלים בלבד, דכר ר' יוסי הגלילי. רבי
83 עקיבא אומר, מטעם אחר אין יוצאים במצת ביכורים, משום
84 שנאמר בתורה מצה ופרור יחד, שנאמר (במדבר ט יא) 'על מצות
85 ופררים יאכלהו', הרי שהקישם הכתוב זה לזה, ללמד, מה -
86 כשם שפרור שיוצאים בה הוא מין שני בבורים, שהרי ביכורים
87 באים רק משבעת המינים, אף מצה שיוצאים בה היא מצה שנייה
88 בבורים.
89 מבררת הגמרא: אי - אם כן, שרבי עקיבא מקיש מצה למרור,
90 שמא נמשיך ונדרוש, מה פרור שיוצאים בו הוא דבר שני בבורים
91 בבורים כלל, אף במצה נאמר שלא יצאו ידי חובה אלא במצה כזו
92 שאין במינה בבורים כלל,

1 מתרצת הגמרא: אלא יש לשנות את הגירסא במעשה זה, והכי
2 קאמר - וכך אמר רבי יהושע לבניו, יומא קמא לא תלושו לי את
3 המצות בדוקא - (ובדבשו), אבל מקאן ואילך, לישו לי בדוקא.
4 תירוצו נוסף: ואיכתיא איתא - ואם תרצה תאמר תירוצך אחר, לעולם
5 - באמת אמר להם ללוש לו בלחלב - (ובחלב), והיינו בדאמר
6 רבינא, בעין תורא - שיעור קטן של עיסה, כמו עין של שור, שרי -
7 מותר ללוש בחלב, כיון שאוכלו מיד בבת אחת ואין דרך להשהות
8 אותו, ואין לחשוש שמא ישכח שנילוש בחלב ויבוא לאוכלו עם
9 בשר. והכא נמי - אף כאן, בהנהגתו של רבי יהושע ללוש את
10 המצה בחלב, מדובר בעיסה מועטת, בעין תורא.
11 הגמרא חזרת לפרש את דברי הברייתא שהובאה לעיל. שנינו
12 בברייתא: וישין - הכל מודים בדין זה, שאין לשין את העיסה של
13 המצה בפושרין, לפי שמים פושרים ממחרים את ההמצה של
14 העיסה. מקשה הגמרא: מאי שנא - במה שונה מצה של פסח
15 מנחות, שאף הן אסורות בחימוץ, ומכל מקום התירו ללושן
16 בפושרים, דתני - שכן שנינו במשנה (מנחות נה), כל המנחות
17 נילושין בפושרין, (ומשנתפין) - ובלבד שישמרו אותן שלא יחמיצו.
18 ומדוע במצה של פסח לא התירו זאת.
19 מתרצת הגמרא: אם אמרו דין זה, שמותר ללוש בפושרים, בורין
20 - במנחות שנילושות על ידי כהנים שזריותם הם, ואף אם ילושו
21 בפושרים ידעו להזהר שלא תחמיץ העיסה, וכי יאמרו כן בשאין
22 זרין - מצת הפסח שנאפית גם על ידי סתם בני אדם שאינם זריות
23 כל כך, ויש לחשוש שלא ידעו להזהר בה מחימוץ אם ילושו
24 בפושרים.
25 חזרת הגמרא ומקשה: אי הכי - אם כך, שאנו סומכים על זריותם
26 של הכהנים שלא יניחו לעיסה להחמיץ, מילתא נמי לית - יש
27 להתיר לכהנים גם ללחות - (לשרות במים) את החטים שלא
28 המנחות קודם לחזוניהן, ולא נחשוש שמא מתוך כך יבואו החטים
29 לידי חימוץ, שהרי הכהנים זריות הם, אלא - (ומדוע) אמר רבי
30 וירא, אמר רבא בר רבמי, אמר שמואל, חייבין של מנחות אין
31 לותתין אותה, שמא יחמיצו.
32 מתרצת הגמרא: לישא, בורין איתא - הלישה נעשית על ידי
33 הכהנים, שהם זריות, ואנו סומכים על זריותם שיהיו שלא
34 תחמיץ העיסה, ולכן התירו ללושה בפושרים, אבל לענין ליתיה
35 אין אנו יכולים לסמוך על כך, שכן אם נתיר לעשותה, ליתא בורין
36 - לא תיעשה על ידי הכהנים, אלא תהא מסורה ביד כל אדם,
37 שהרי חזר מביא את מנחתו לעזרה כשהיא כבר סולת טחונה, ולכן
38 לא התירו זאת, מחשש שיחמיצו המנחות.
39 חזרת הגמרא ומקשה: ולישה מי איתא - וכי הלישה כן נעשית
40 בורין, והכתיב - והרי נאמר לגבי אדם שמתנדב מנחה (ויקרא ב א-ב)
41 'ויצק עליה שמן וגו' והביאה אל בני אהרן הכהנים, וקמץ משם
42 מלא קמצו מסלתה ומשמנה על כל לבנתה והקטיר הבהן את
43 אפרתה המזבחה, ומבואר בכתוב שרק לפני הקמיצה יש להביא
44 את המנחה לכהן, ויש ללמוד מכך שרק מקמיצה ואילך זו מצות
45 בהונה - יש צורך בעבודת הכהנים, ולמד הכתוב על יציקה וכליזה
46 של המנחות, שקודמות לקמיצתה, ששפירה בכל אדם, ואינה

ויהי-רצון - והוא העיקר - שמהדיבור, התפילה והבקשה על הגאולה, נבוא לקיום במעשה בפועל באופן של סמיכת גאולה לתפילה, סמיכות ממש ללא הפסק כלל.

משיחת שבת פרשת ויחי ה'תש"א

לומר, שדברי המשנה אינם כלאים זה בזה אמורים על כל המינים יחד, ולא רק על שנים שבכל זוג. וכי ניתן לומר כך, והא אומר רב, שזוגות זוגות של מינים קתני – שנינו במשנה, והיינו שרק על כל זוג בפני עצמו אמרה המשנה שאין שני המינים כלאים זה בזה, אך שאר המינים הם ודאי כלאים זה בזה, וקשה לדברי רב.
מתרצת הגמרא: לעולם מינים שונים הם ויש בהם משום כלאים, ומאי נ-מה הכוונה נרעין בערוגה אחת דאמר רב, שהם נרעין בה כהלכתן, כלומר בהרחקת כל מין מחבירו כשיעור ההרחקה שיובא בסמוך, כדי שלא יינקו כולם מאותו מקום.
מקשה הגמרא: וכי יתכן שבא רב לומר שנורעים כהלכתן, הלא זה כבר תנינא – שנינו במשנה (שם פ"ג מ"א),

פ"א מ"ב, חזרת וחזרת גלי, וכן עולשין ועולשי שדה, וכן פרישין – ירקות ששמן כרתני הגדלים בגינה וכרישי שדה – כרתי הגדל בשדה, וכן מין ירק ששמו בוסקב ובוסקב הגדל בשדה, וכן חרדל וחרדל מצרי, וכן דלעת המצרי ודלעת הרמוצה, כל זוג מהם אינם כלאים זה בזה, כיון שנחשבים כמין אחד, ואף ששמו של האחד מכל זוג הוא בסתם, ולשני יש שם נוסף המלווה את שמו. ומשמע, שדווקא חזרת וחזרת גלי או שנים שבזוג אחר, אין – אכן אינם כלאים זה בזה, אך חזרת ועולשין או שאר המינים שאינם מאותו זוג, לא נאמר שאינם כלאים זה בזה, ומבואר שאף שכולם מין מרור הם כלאים זה בזה, ושלא כדברי רב שאין בהם משום כלאים.
מוסיף רבא: וכי תימא פולחיה כהדרי קתני להו – ואם תרצה

אגרות קודש

ב"ה, ד' טבת, ה'תשי"א
ברוקלין

ש"ב הרה"ח וו"ח אי"א נוי"מ עוסק בצרכי ציבור וכו'
מוהר"ר עזריאל זלג שי

שלום וברכה!

ביום זה, יום הכנס בנו משה שלמה שי לעונת הבר מצוה, הנני לשלוח בזה ברכותי, נוסף על הטלגרמה ששלחתי, שיגדל להיות ירא שמים חסיד ולמדן, ויגדלוהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים מתוך הרחבה, כפי שנתבאר כל העניינים האלה בתורת החסידות.

ת"ח על שלחו לכאן המודעה ע"ד הבחירות וכן הקטע מהגליון ע"ד ניגון הרב מליאדי, ובטח יעשה כן גם להבא ות"ח מראש על הטרחה בזה.

אחכה לבשורות טובות על דבר הילדה... תי' ויה"ר שיוכל לבשר תמיד אך טוב בכלל ובפרט.

ת"ח על הודעתו מחגיגת ט-י, יט-כ כסלו וכן בשבת מברכים. בטח ישתדלו גם להבא להתנעד לפרקים קרובים ולהוסיף אומץ בהפצת המעיינות חוצה, שזהו תפקידנו עתה בזמן הזה.

הפ"נ בעד בנו שי קראתי בהיותי על הציון בערב ר"ח, וצדיקא דאתפטור, דאשתכח בהאי עלמא יתיר מבחיוהי, בטח נתן ברכתו והשי"ת ימלאה על מילואה.

נודעתי אשר בשכונת בית ישראל ישנו שיעור בחסידות והמשפיע הוא הרה"ח וכו' ר'... שהוא ג"כ ממקבלי תמיכה מכולל חב"ד. אבל זה חדשים אחדים שהפסיקו את תמיכתו, ובמילא אפשר שעל ידי זה יהי חלישות או אפילו ביטול לגמרי ח"ו של השיעור הנ"ל.

איני יודע הטעם למה הפסיקו התמיכה להנ"ל, ובטח הי' טעמים ונימוקים עמם, אבל בשים לב שזה מטיל בספק שיעור ברבים בתורת נשיאנו, אקוה שישתדל למצוא מוצא באופן שלא יהי ח"ו הפסק בהשיעור, ואם אי אפשר בלאו הכי הרי גם מכאן נשתתף בתמיכה הנ"ל.

מה שכותב ע"ד התיסדות שיעורים בדא"ח בכמה מקומות, וכותב שנצרך לזה משפיע וספרים, הנה מטובו להודיעני יותר פרטים בזה, היינו באיזה שכונות, מי הם המשפיעים וכו' ולאיזה ספרים מתכוון, ואשתדל בל"נ לראות מה יש ביכלתי לעשות בזה.

בברכה,

מנחם שניאורסאהן

15 שחזמו נוצר על ידי אש.
 16 מתרצת הגמרא: אָמַר רַבָּא, מָאִי חֵיִיב דְּקָתְנִי – מזה שאמר רב חסדא
 17 שהאוכל קרבן פסח שנתבשל בחמי טבריא חייב, היינו על דְּקָא
 18 עָבַר מְשֻׁם 'אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ וּגו' כִּי אִם צָלִי אֵשׁ, שהרי אינו צלוי
 19 באש, אך משום 'אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ וּגו' וְכָשֶׁל מִבֶּשֶׁל בְּמֵיִם' אכן אינו
 20 עובר, כי אינו נחשב מבושל.
 21 מביאה הגמרא: רַב חֲזִיָּא בְּרִיהּ [בנו] דְּרַב נָתָן מִתְּנִי לָהּ לְהָא דְּרַב
 22 חֲסִדָּא – שנה תירוץ זה שחייב משום שאינו 'צלי אש' ולא משום
 23 שהוא 'מבושל', בְּהֲדָא – במפורש, בדברי רב חסדא עצמו, וכך
 24 שנה, אָמַר רַב חֲסִדָּא, הַמְּבָשֶׁל בְּחָמִי מִבְּרִיא בְּשֶׁכֶת פְּטוּר, וְפָסַח
 25 שֶׁבֶשֶׁלוּ בְּחָמִי מִבְּרִיא חֵיִיב, כִּיּוֹן שֶׁעָבַר מְשֻׁם 'אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ וּגו'
 26 כִּי אִם צָלִי אֵשׁ'.
 27 הגמרא מביאה מחלוקת בחיוב מלקות על לא תעשה זה: אָמַר
 28 רַבָּא, אֶבְלִי לְקַרְבֵּן הַפֶּסַח כִּשְׁהוּא נָא – צלוי אך אינו צלוי דיו,

1 הגמרא מבארת הלכה בענין בישול שלא על גבי האש בשבת
 2 ובקרבן פסח: אָמַר רַב חֲסִדָּא, הַמְּבָשֶׁל בְּמַעֲיִנוֹת רוֹתְחִים שְׁבִטְבְּרִיא
 3 הַנִּקְרָאִים 'חָמִי מִבְּרִיא' בְּשֶׁכֶת, פְּטוּר מִקְרָבֵן חֲטָאֵת אִם עֲשָׂה כֵן
 4 בשוגג, ופטור ממיתה אם עשה כן במזיד, כיון שאין בכך מלאכת
 5 בישול האסורה מן התורה בשבת. אך קרבן פָּסַח שֶׁבֶשֶׁלוּ בְּחָמִי
 6 מִבְּרִיא' – במעיינות רותחים כ'חמי טבריא' ואכלו, חֵיִיב מִלְּקוֹת עַל
 7 אכילתו.
 8 מקשה הגמרא: מָאִי שָׁנָא – במה שונה בישול בחמי טבריא בְּשֶׁכֶת,
 9 דָּלָא – שאינו נחשב בישול, משום דְּתוֹלְדוֹת אֵשׁ בְּעֵינֵן – שצריכים
 10 שיבשל באש או בתולדת אש, שהוא דבר שקיבל חומו מן האש,
 11 כדי שיתחייב משום מלאכת בישול, וְלִיכָא – וחמי טבריא אינם
 12 תולדת אש, שהרי חומם לא נוצר על ידי אש, הרי פָּסַח נִמֵּי – גם
 13 בשר הפסח שנתבשל בחמי טבריא לא יתחייב על אכילתו משום
 14 אוכל פסח מבושל, שהרי לֹאֻ תוֹלְדוֹת אֵשׁ הוּא – לא נתבשל בדבר

אגרות קודש

ב"ה, י"א טבת, ה'תשי"א

ברוקלין

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מכ"ו כסלו

(א) המודיע אשר הוא מורה לתלמידים בתלמוד תורה בכתה גבוהה ושרצה לעזוב עבודתו זאת ולהכנס בתור תלמיד בישיבה הקדושה "אהלי יוסף יצחק ליובאוויטש" ומנעו המנהל הרה"ח וו"ח אי"א עוסק בצרכי ציבור באמונה וכו' הרי"מ שי' מזה.

טוב עשה שממשיך בעבודת החינוך ללמד תורת השם יתברך ויתעלה, ובאשר כפי מכתבו הנה איזה פעמים בשבוע מבקר הוא בישיבתנו הק' ושומע דברי חסידות, הנה על פי מאמר רז"ל (תמורה טו, א) לימודו בתור מורה תביא תועלת להבנה יותר טובה ותפיסה יותר מהירה בלימודו הוא, נוסף על זה אשר בתור מורה זכה לקרן אורה לקרב לבן של בני ישראל לאביהם שבשמים. ומה ידמה ומה ישוה לגודל הנחת רוח שגורם הוא על ידי זה למעלה מעלה.

(ב) עוד כותב שזה שלש שנים שמרגיש שהוא לפעמים כאב ולפי דבריו הרופאים שבקר אותם לא מצאו תרופה לזה.

הנה לדעתי יבקר רופא מומחה לאברים פנימיים ורופא מומחה לעצבים (נערווען) וישתדל שיתדברו ביניהם ויתנו לו הוראות בהנהגה. ושמירת ג' השיעורים שקבע כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"ג זי"ע הכי"מ, שהם: אמירת תהלים בכל יום כמו שנחלקו לימי החודש, חומש עם פרשיי (ביום ראשון בפרשת השבוע עד שני, ביום שני משני עד שלישי וכו'), ולימוד התניא כפי שנחלק לימי השנה, הרי הם כלים רחבים להמשיך ברכה לרפואה קרובה.

(ג) עוד שואל אם יחשוב על דבר שידוך עם בת אחיו, הנה בכלל כדאי להתענין גם כן בהצעות אחרות, ואח"כ ישוה אותם להצעה עם בת אחיו שת' והאלקים ינחנו בדרך הישר שיבחר את זיווגו בשעה טובה ומוצלחת. ויאמר בכל יום תהלים קאפי' ע"א וכן יעשה עד י"ב תמוז הבע"ל.

אתענין לדעת מהו סדר הלימודים שלומד בתלמוד תורה, וכמה תלמידים יש בכתה שלו, ואם לומדים עמהם דינים וענינים של יראת שמים.

בברכת רפואה קרובה והסתדרות הנכונה,

מנחם שניאורסאהן

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

- 1 **יא** מי ששכר לו נכרי בקבלנות להוליך סחורתו למקום פלוני, ובא הנכרי ולקח הסחורה מבית ישראל
2 בשבת, אף על פי שאין פאן אסור אלא מפני מראית העין ^{עג} כמו שנתבאר בסמך רמ"ו - ראוי לקנסו
3 בממון לפי עשרו עד, או במלקות כפי ראות עיני בית דין ^{עה} אם אין לו ממון.
4 ואם טעה שסבר שמתר - אין קונסין אותו, ונאמן לומר שעשה בשוגג.
5 ואם לקח הסחורה מביתו מבעוד יום, אף על פי שפפליג ^{עו} מן העיר בשבת - מתר, כמו שנתבאר שם:
הלכות שבת, חלק ב סימן שז, דיני שבת התלויים בדיבור סעיף יא

ביאורי הלכה

- ^{עג} מראית העין - דעתו של הנכרי העושה מלאכה בקבלנות נתונה להשלמת המלאכה בלבד ואינו נחשב כשלוחו של ישראל, ומעיקר הדין מותר לו להוציא את הסחורה בשבת ¹¹³, אך אסרו לו להוציא הסחורה בשבת מפני הרואים שיחשדו שאמר לנכרי לקנות או למכור עבורו בשבת ¹¹⁴.
- ^{עד} לפי עשרו - קנס שיגרם לו שלא לחזור על מעשהו ¹¹⁵.
- ^{עה} בית דין - בית דין משערים את כמות המלקות שתשפיע עליו.
- ^{עו} שפפליג - מתרחק ¹¹⁶.

ציונים והוספות

- (113) והיינו שמסר לו את הסחורה בערב שבת, והנכרי מדעתו רוצה להוציאה בשבת דאל"כ הוא אסור מדינא ולא מפני מראית העין כמבואר בס' רמד ק"א ס"ק י.
- (114) על-פי ס' רמו ס"ה (והובא דין זה כאן בהמשך להלכות העוסקות בנכרי המתעסק בשבת בסחורה של
- ישראל), וראה שם (סעיף ד) שבמקום כרמלית או רשות הרבים יחשדו שהוא שולח חפציו בשבת ע"י נכרי זה.
- (115) קנס המועיל אצל אדם רגיל, לא ישפיע תמיד על בעל ממון.
- (116) יותר מתחום שבת.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות שבת לפי לוח "רב יומי"

- 1 **יב** אבל נר שמדלקת השפחה להדיח כלי אכילה לאורו
2 אע"פ שהדחה זו היא לצורך הישראל אין הדלקה זו
3 נקרא בשביל ישראל הואיל ואין גוף הישראל נהנה (מנר
4 זה) (מהדחה זו) אלא שכלים שלו מודחים והיא חייבת
5 להדיחם לצרכה היא מדלקת וא"צ למחות בה ומותר
6 להשתמש לאור נר זה:
- 7 **יג** וכל זה בנר אבל במדורה שעשאה נכרי אפילו לצרכו
8 בלבד או לצורך חולה אפילו שיש בו סכנה אסור
9 לבריא להתחמם כנגדה גזרה שמא ירבה הנכרי עצים
10 בשבילו אם יהיה מותר לו להתחמם בה ואינה דומה לנר
11 שאין שם חשש שירבה בשבילו שנר לאחד נר למאה
12 משא"כ במדורה שכל מה שמתרכים בני אדם המתחממים
13 בה צריך להרבות בה עצים להרחיבה אבל אם חימם את
14 בית החורף לצרכו או לצורך חולה מותר לבריא לילך מבית
15 הקיץ לבית החורף להתחמם בו שאין לחוש שמא ירבה
16 לחממו בשבילו שחימום לאחד חימום למאה.
- 17 ויש מתיירין אפילו במדורה ואין גוזרים שמא ירבה בשבילו
18 מפני שאף אם לא היה מרבה בשבילו היה נהנה קצת
19 מהמדורה ואף שעי' רבוי העצים נהנה ממנו בריחה אין
20 תוספת הנאה זו כדאי לגזור בשבילה שמא יאמר לו להרבות
- בשבילו עצים ואף אם עשה הנכרי מדורה קטנה לצרכו בלבד או לצורך חולה ואח"כ בא זה להתחמם כנגדה והוסיף הנכרי עצים בשבילו מדעת עצמו אין הוספה זו אוסרתו להתחמם שם כיון שהיה יכול להתחמם שם קצת אף בלא הוספה זו וכן אם היתה המדורה דולקת מבעוד יום ובשבת הוסיף בה הנכרי עצים בשביל ישראל מותר להתחמם כנגדה.
- (רק שלכתחלה צריך לזהר בכל זה למחות בו אם העצים של ישראל כמו שנתבאר).
- ולעת הצורך יש לסמוך על דבריהם להקל בדברי סופרים:
- * * *
- יד** ומכל מקום אם כבר כלו עצים שהודלקו מבעוד יום או לצורך נכרי או לצורך חולה ואין דולקים במדורה זו אלא העצים שהוסיף בשבת בשביל ישראל אסור להתחמם כנגדה וכן אם היה נר דולק מבעוד יום או לצורך נכרי או לצורך חולה ובא נכרי והוסיף עוד נר בשביל ישראל אין היתר להשתמש לאורו אלא בעוד שהנר הראשון דולק אבל לאחר שכבה הראשון אסור להשתמש לאור השני וכן אם הוסיף שמן בנר הדולק אין היתר להשתמש לאורו אלא עד בכדי שיכלה השמן שהיה בנר בתחלה ואח"כ אסור.

1 ויש חולקין על זה ומתירין בין במדורה בין בנר בין בהוספת
2 השמן אע"פ שהם של ישראל דכיון שבתחלה כשעשה
3 הנכרי האיסור בשביל הישראל היה מותר ליהנות ממנו לא
4 יצא מידי התירו לעולם אף לאחר שכלו עצים הראשונים או
5 הנר הראשון או השמן הראשון ובמקום צורך גדול דהיינו
6 שעונג שבת תלוי בזה יש לסמוך על דבריהם להקל:

7 **טו** וכל האיסורים שנתבארו בחימום כנגד המדורה או בית
8 החורף אינן אלא בארצות שאינן קרות אבל בארצות
9 הקרות כמו במדינות אלו מותר לומר לנכרי לעשות מדורה
10 בשביל ישראל ביום שהקור גדול וכן לומר לו לחמם את
11 בית החורף לפי שהכל הם כחולים אצל הקור הגדול אבל
12 ביום שאין הקור גדול כל כך אם אין לו קטנים שמצטערין
13 הרבה אסור לומר לנכרי לעשות מדורה או לחמם בית
14 החורף.

15 **ו**אם עושה מדורה מעצמו מעצי ישראל צריך למחות בידו
16 ואם לא מיחה אסור להתחמם כנגדה ואם חימם בית החורף
17 מעצמו בשביל ישראל מעצי ישראל אסור ליכנס בו כדי
18 להתחמם אבל אם הוא דר בו א"צ לצאת ממנו:

19 **טז** אם שכר הנכרי שיסיקנו לו בכל יום ויום כל ימות
20 החורף והסיקו גם בשבת כשאין הקור גדול הרי זה
21 כעושה מעצמו וא"צ לצאת מביתו אלא שלכתחלה צריך
22 למחות בו:

23 **יז** והנוהגים היתר אף ביום שאין הקור גדול מכל מקום
24 אין מוחין בידם שמוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו מזידים
25 ואף ביום שהקור גדול אין לחמם בית החורף שני פעמים
26 ביום השבת כי די במה שהסיק התנור פעם ראשון בבקר
27 ומכל מקום הכל לפי הקור ולפי בית החורף אם ממשיך
28 החום זמן מרובה והחכם עיניו בראשו:

חלק ב סימן רעו דיני נר שהדליק הנכרי בשבת וכו' י"ז סעיפים:

* * *

29 **א** נר דולק שהוא מונח קרוב אל הדלת (נגד פתיחת הדלת
30 ממש) בענין שכשיפתחו הדלת יוכל לכבות אם ינשב
31 הרוח מבחוץ אסור לפתוח הדלת כנגדו שמא יכבנו הרוח
32 ואף שאינו מתכוון לכיבוי ודבר שאינו מתכוין מותר מכל
33 מקום כיון שאם ינשב הרוח אי אפשר שלא יכבה ופסיק
34 רישיה ולא ימות הוא לפיכך אף בשעה שאין רוח מנשב
35 בחוץ אסור לפותחה שמא יתחיל לנשב מיד שיתחיל לפתוח
36 ואפילו אם הנר הוא מונח אחורי הדלת כגון דלת שנפתחת
37 לפנים ומאחריה מונח בבית נר דלוק אסור לפותחה אם הנר
38 הוא קרוב לדלת והוא (מכוון נגד פתיחת הדלת ממש דהיינו
39 נגד החלל שבין הדלת למזוזה שהצירים קבועים בה מבפנים
40 שחלל זה נעשה ע"י פתיחת הדלת).

41 אבל אם הדלת פתוחה כבר מותר לנעלה בשביל שלא יכבה
42 הנר ואין בזה משום גרם הבערה וכן החלון שכנגד נר שעל
43 השלחן מותר לנעולו ואסור לפתחו אם הנר קרוב אליו
44 קצת:

45 **ב** ואם הנר קבוע בכותל אחורי הדלת אסור לפתוח הדלת
46 כדרכו בחול שמא תהא הדלת נוקשת בנר שאחוריה ואי

47 אפשר שלא תכבנו כשתנקש בו ופסיק רישיה הוא אלא יזהר
48 לפתוח בנחת שלא תגע הדלת בנר שאחוריה אבל לנעלה
49 מותר בכל ענין.

50 ואם הוא בענין שכשינעול בחוץ כדרכו תנקש הדלת על
51 המזוזה בחוץ כל כך עד שיתנדנד כל הכותל ויתנדנד נר
52 הקבוע בו ויתקרב קצת השמן שבנר אצל הפתילה ויתחייב
53 משום מבעיר או יתרחק קצת ממנה ויש בזה משום מכבה
54 צריך לזהר בין בפתיחה בין בנעילה שתהא בנחת (בענין
55 שלא יהא פסיק רישיה) אף אם הנר רחוק מהדלת:

* * *

56 **ג** ואם הנר קבוע בדלת עצמה אם הוא של שמן אסור
57 לפתוח או לנעול הדלת כדרכו בחול שעל ידי הפתיחה
58 ונעילה כדרכו אי אפשר שלא יתקרב קצת השמן אל
59 הפתילה (ויתחייב משום מבעיר) או יתרחק קצת ממנו (ויש
60 בו משום מכבה) אלא פותח ונעול בנחת בענין שלא יהא
61 פסיק רישיה.

62 ואין איסור בטלטול הדלת משום הנר המוקצה הקבוע בה
63 לפי שהדלת לא נעשית בסיס לנר מפני שהיא חשובה
64 שמשמשת לבית ובטלה אצלו ולא להנר.

65 ואם הוא נר של שעוה וכיוצא בו מותר לפתוח ולנעול
66 כדרכו אלא א"כ הוא בענין (שיש לחוש) שיכבה לגמרי אם
67 לא יזהר לפתוח ולנעול בנחת אבל אם יפול ע"י כך לארץ
68 אין בכך כלום כמו שיתבאר.

69 וכן אם הנר הוא אחורי הדלת והוא בענין שאין לחוש
70 להרוח שמבחוץ (כגון שהדלת נפתח מחדר לחדר) אלא
71 שיכבה מחמת הדלת עצמה שמנשבת עליו אם פותחה
72 כדרכו בחול צריך לזהר לפותחה בנחת (בענין שלא יהיה
73 פסיק רישיה):

74 **ד** אסור לפתוח הדלת כנגד המדורה הקרובה קצת אל
75 הדלת אם הרוח מנשבת מבחוץ שהרוח מבערת המדורה
76 יותר ואפילו אין שם אלא רוח מצויה שאינה מבערת בודאי
77 את המדורה גזרה משום רוח שאינה מצויה שהיא מבערת
78 בודאי ופסיק רישיה הוא אבל אם היתה פתוחה כנגד
79 המדורה מותר לסגרה ואין בזה משום מכבה:

80 **ה** הניח נר על גבי טבלא מבעוד יום ושכח לסלקו ממנה
81 קודם שחשכה ונצרכה לו הטבלא לטלטלה ולהשתמש
82 בה בשבת מנער את הטבלא והנר נופל מעליה על הארץ
83 ומטלטלה לכל מקום שירצה ובלבד שלא יתכוין לכבות הנר
84 בניעור זה ואף אם נכבה מאליה על ידי נפילתו אין בכך
85 כלום שדבר שאינו מתכוין הוא ואין כאן פסיק רישיה
86 שאפשר שלא יכבה ע"י כך.

87 במה דברים אמורים כשכבר כלה השמן מהנר ולא נשאר בו
88 רק פתילה דולקת או שהוא נר של שעוה וכיוצא בו אבל
89 נר שיש בו שמן אסור לנער הטבלא להפילו מעליה לפי שאי
90 אפשר שלא יתקרב השמן קצת אל הפתילה ויתחייב משום
91 מבעיר או יתרחק קצת ממנו ויש בו משום מכבה וכל שכן
92 אם ישפוך ממנו קצת.

93 ומכל מקום מותר לומר לנכרי לנערה שכל פסיק רישיה

ישבר הנר) רשאי לטלטלנו בעוד הנר עליו הואיל ולא נעשה
בסיס לו בלבדו בבין השמשות ואפילו אם אינו צריך עוד
לנר אלא שצריך למקום השלחן ואם ינער שם הנר לא יוכל
לעשות חפצו באותו מקום מותר לטלטל השלחן עם הנר
שעליו למקום אחר הואיל ולא נעשה השלחן בבין השמשות
בסיס לאיסור בלבדו וכמו שיתבאר כל זה בסי' ש"ט וש"י
עיין שם כל פרטי דינים אלו וטעמיהם:

ז מותר להניח נר של שבת מבעוד יום על גבי אילן וידלוק
שם בשבת אבל אין מניחין נר של יו"ט דולק על האילן
אפילו מבעוד יום גזרה שמה יעלה באילן ביו"ט ליטול
ממנו הנר ונמצא משתמש במחובר לקרקע ביו"ט שהוא
אסור מטעם שיתבאר בסי' של"ו אבל בשבת אין לחוש
שמה יעלה עליו ליטול הנר לאחר שיכבה שהרי הוא אסור
בטלטול אף לאחר שיכבה כמו שיתבאר בסי' רע"ט:

ח מותר לכפות קערה של חרס על גבי הנר בשביל שלא
יאחזו האור בקורה שמה שהוא מטלטל הקערה בשבת
בשביל הצלת הקורה האסורה בטלטול בשבת אין בזה שום
איסור כלל וכל שכן שמותר לכפותה על הנר כדי לשמש
מסתו ומכל מקום צריך שיניח מעט אויר תחתיה שאם לא
כן יכבה הנר:

חלק ב סימן רעז שלא לגרום כבוי הנר וכו' טעמים:

* * *

א מותר לכבות את הנר בשביל החולה שיישן אם הוא
חולה שיש בו חשש סכנה אם לא יישן וכן מי שמתירא
מפני לסטים שלא ירהגוהו מותר לכבות הנר שלא יראוהו
שפקוח נפש דוחה שבת אפילו בחשש ספק סכנה כמו
שיתבאר בסי' שכ"ח.

אבל אם אין שם חשש סכנת נפשות אלא סכנת ממון וכן
בשביל חולה שאין בו סכנה אסור לכבות מדברי סופרים
ואם כבה פטור מפני שאין איסור מן התורה אלא במלאכה
הצריכה לגופה כלומר שהמלאכה צריכה לו בשביל גופה
דהיינו שצריך לו גוף הדבר שגוף המלאכה נעשית בו כגון
שמכבה עצים דולקים בשביל הפחמים שהם ראויים
לצורפים שגוף מלאכת הכיבוי נעשה בגוף הפחמים שהם
צריכים לו אבל מלאכה שאינה צריכה לגופה היא כשהיא
צריכה לו בשביל דבר אחר שאין גוף המלאכה נעשית בו
כגון שמכבה את הנר מפני שחש על השמן שלא ידלק כולו
עכשיו או מפני שחש על חרס הנר שלא יבקע כשהפתילה
דולקת עליו שגוף מלאכת הכיבוי נעשה בפתילה והוא
מתכוין במלאכתו מפני שצריך לשמן או לנר וכן המכבה
את הדליקה מפני שחש על ממנו וכן המכבה גחלת בשביל
שלא יזוקו בה רבים וכן זה שמכבה בשביל החולה או מפני
הלסטים הרי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה כיון שאינו
מתכוין בשביל צורך הפחמים או הפתילה שהכיבוי נעשה
בהן.

ואפילו אם מכבה בשביל שצריך לפתילה אינו חייב אלא
אם כן צריך לחזור ולהדליקה אחר זמן וגם היא פתילה
חדשה שזהו פעם ראשון שהודלקה וגם לא הובהבה קודם
שהודלקה שע"י כיבוי זה היא מיתקנת להדלקה יותר ממה

מותר על ידי נכרי כמו שנתבאר בסי' רנ"ג ולפיכך אף בנר
של שעה וכיוצא בו טוב שלא יעשה הישראל בעצמו אלא
על ידי נכרי אם אפשר בקל למצוא נכרי או שא"צ לטבלא
כל כך.

וואם צריך למקום הטבלא יכול לטלטלה עם הנר שעליה
אפילו הוא של שמן לאיזה מקום שירצה כמו שיתבאר בסי'
ש"ט:

* * *

ן וכל זה כששכח לסלק הנר מהטבלא קודם כניסת השבת
שלכן לא נעשית הטבלא בסיס לדבר המוקצה כיון
שאינה משמשת אז לנר מדעת בעל הבית אלא מחמת
שכחתו אבל אם מדעתו הניח הנר על הטבלא שיהיה עליה
בכניסת השבת הרי נעשית בסיס להנר וטפלה אליו ואסורה
בטלטול כמוהו לפיכך אסור לנערה אף אם הנר הוא של
שעה וכיוצא בו ואף אם צריך למקום הטבלא אבל מותר
ליגע בטבלא כמו שמותר ליגע בכל מוקצה כמ"ש בסי'
ש"ח ועל ידי נכרי מותר לטלטלה ולנערה מטעם שנתבאר
בסי' רע"ו.

יז ויש אומרים שאינה נקראת בסיס אלא א"כ היתה דעתו
שיהיה הנר עליה כל השבת כולה אבל אם היה דעתו לסלקו
אחר כניסת השבת על ידי נכרי או על ידי ניעור או שאר
טלטול מן הצד הרי זה מותר לנערה אם הנר של שעה
וכיוצא בו ויש לסמוך על דבריהם להקל במקום הפסד כגון
נר שעל השלחן שנפל על השלחן וחושש שלא ישרף
השלחן ינער השלחן והנר נופל מעליו אם הוא של שעה
וכיוצא בו אם היה דעתו מבעוד יום לסלקו מעל השלחן
בשבת על ידי נכרי או על ידי טלטול מן הצד.

יח ואם נפל הנר על המפה שעל השלחן אע"פ שהנר היה עומד
עליה בכניסת השבת לא נעשית המפה בסיס לו לדברי הכל
מטעם שיתבאר בסי' ש"ט ויכול לנערה שיפול הנר מעליה
או שאר מוקצה שנפל עליה בשבת אע"פ שאין שם הפסד
אם לא ינער.

יט ואף אם נפל הנר או שאר מוקצה שעל השלחן שנעשה בסיס
להנר שהיה מונח עליו בכניסת השבת מכל מקום אם היה
מונח על השלחן בכניסת השבת דהיינו בבין השמשות גם
לחם (שלצורך השבת) הרי נעשה בסיס לאיסור ולהיתר
בכניסת השבת ואף לאחר שסלקו הלחם ממנו לא נעשה
בסיס להנר בלבדו כיון שהוא כבר אחר כניסת השבת
ולפיכך יכול לנערו להפיל מעליו הנר ושאר מוקצה לטלטלו
אח"כ כמו שירצה וכן אם היו מונחים עליו בין השמשות
שאר דברים שאינם מוקצים והוא שיהיו (הלחם או) שאר
הדברים חשובים יותר מן דליקת הנר דהיינו מן השלהבת
שהנר נעשה בסיס אליה כמ"ש בסי' רע"ט.

* * *

כ ואם צריך לגוף השלחן לטלטלו למקום אחר אם אפשר
לנער ממנו הנר (כגון שא"צ עוד לנר זה) ינערנו ממנו
מתחלה ע"י שיטה השלחן ויפול הנר מעליו ואח"כ יטלטלנו
למקום שירצה ואם אי אפשר לנער (כגון שהוא צריך עוד
לנר זה במקום האחר או שיש חשש הפסד בניעור זה שלא

ולהדליקה מכל מקום כיון שהדבר שהמלאכה נעשה בו אינו
מתקן כלום ע"י המלאכה יותר ממה שהיה בתחלה הרי
אין המלאכה צריכה לגופה של אותו דבר כלל כיון שאין
מתקנת אותו כלום ואינה נקראת מלאכה הצריכה לגופה
אלא אם כן שהמלאכה מתקנת את גוף הדבר שנעשית בו
יותר ממה שהיה בתחלה שאז היא צריכה לגופה וגם שיהא
צורך לאדם בגוף הדבר שהמלאכה נעשית בו ומתקנת אותו:
חלק ב סימן רעח שיכול לכבות הנר בשביל החולה ובו ד' סעיפים:

שהיתה בתחלה אבל אם אין צריך לחזור ולהדליקה לאחר
זמן ואפילו אם צריך לחזור ולהדליקה אלא שהיא פתילה
ישנה שכבר הודלקה פעם אחת ואפילו היא פתילה חדשה
שלא הודלקה מקודם כלל אלא שהובהבה קודם שהודלקה
שע"י כיבוי זה אינה מתקנת להדלקה יותר ממה שהיתה
בתחלה הרי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה שאף שהוא
צריך לגוף הדבר שהמלאכה נעשית בו דהיינו שהפחם
שבראשה שהכיבוי נעשה בו הוא צריך לו שיהא נוח לחזור

‘תורה אור’ פרשת ויחי – הפרשה החסידית

חכילי עינים מיין

חיים וקיימים מבחינת מלכותו יתברך, "ממלא כל
עלמין" ו"סובב כל עלמין", "ואתה מחיה את כולם" (נחמיה
ט, ו).
ואינו בדמיון הנשמה שמחיה את הגוף, שהחיות
מתפשט ומתלבש בגוף ממש להחיותו, כי הוא יתברך
קדוש ומובדל כו', רק התפשטות בחינת שם בלבד.
דהיינו מחמת כי "מלך שמו נקרא עליהם"⁵. וכמאמר:
"שתבח שמך לעד", פירוש "לעד" – עד אין קץ כו'.
ועל זה אנו אומרים: "אמן יהא שמיה רבא מברך
לעלם ולעלמי עלמין יתברך" – פירוש: שאנו מתפללים
ומבקשים שיהיה שם זה בבחינת ברכה והמשכה
מהעלם אל הגילוי. דהיינו שלא יהיה בבחינת העלם
החסרת פנים אצלנו – בידיעת אנשים מלומדה⁸ בלבד,
שאין זה אלא בבחינת הודאה. אבל בחינת ברכה היא
בחינת גילוי ממש במוחו ולבו באמת לאמתו. ושהיה
גילוי זה נמשך "לעלם ולעלמי עלמין" אפילו בעולמות

"חכילי עינים מיין, ולבן שנים מחלב" (פרשתנו מט, יב):
הנה גבי יין כתיב (ספר שופטים ט, יג): "תירוש המשמח
אלקים כו'". ולהבין מהו בחינת יין "המשמח אלקים"?
ואיך יהיה כחו גדול כל כך לשמח אלקים?
הנה אמרו²: "נכנס יין יצא סוד". והענין, כי בתורה יש
ב' בחינות: יין וחלב, וכדכתיב (ישעיה נה, א): "לכו שברו
ונאכלו כו', בלוא כסף ובלוא מחיר, יין וחלב"³.
וביאור הדבר, כי הנה יש ב' אהבות⁴ – "אהבת עולם"
ו"אהבה רבה": "אהבת עולם" היא האהבה הגלויה,
ו"אהבה רבה" היא אהבה המסותרת. ולהבין למה נקרא
ה"אהבה המסותרת" בשם "אהבה רבה"?
אף הנה "אהבת עולם" היא האהבה שנלקחה
מעולמות, דהיינו מחמת התבוננות איך שהוא יתברך
מחדש בטובו כו' ומהווה מאין ליש בכל יום מבחינת
מלכותו יתברך. כי "מלכותו מלכות כל עולמים" (תהלים
קמה, יג) כתיב, ש"כל עולמים" – עליונים ותחתונים – הם

(3) (ראה רד"ק על הפסוק: "נמשלה תורה ליון, מה יין משמח הלב כמו שנאמר
"יין" לשמח לבב אנוש" אף דברי תורה כן שנאמר "פסודי ה' ושרים משמחי לב",
וחלב: כמו שהחלב קיום היונק וגדלו – כן דברי תורה קיום הנשמה וגדולה
שהיא חולבת וגדלה בלמודה במדרגתה. וראה תענית ז, א. מדרש שכל טוב
(בובר) על הפסוק "חכילי". וזה חלק א פרשתנו על הפסוק "חכילי" רמ, א.
ביאור הפסוק ראה גם לקוטי תורה שמיני עשרת פד, א).

(4) (ראה תניא פרק מד. תורת שלום שיחת שמחת תורה תרס"ח עמוד 87.
אגרת כבוד קדושת אדמו"ר מוהרי"צ נדפסה בהוספה לקונטרס העבודה.
קונטרס עץ החיים עמוד 18 ובהערות כבוד קדושת אדמו"ר שם).

(5) (נוסח "אדון עולם").

(6) (פסוקי דזמרה ברכת ישתבח).

(7) (נוסח הקדיש).

(8) (על פי ישעיה כט, יג: "מצות אנשים מלמדה").

(1) (דבור המתחיל חכילי עינים וביאורו: תורת חיים דבור המתחיל "חכילי"
ורלט, דו. אור התורה דבור המתחיל "חכילי" ובראשית פרק ב עמוד 730-750
– לשון התורה אור עם הגהות, חלוקה לפרקים (נשמנו כאן). קצורי פרקים,
קצורים עם הביאורים, קצורי המאמר ועוד. – ציון כבוד קדושת אדמו"ר.

נאמר בברים שבת פרשת ויחי, יג טבת תסס"ה. נוסח המאמר שלפנינו הוא
מהדורת המהרי"ל. נדפס גם בתורה אור – לעמבערג, תרי"א עמוד עה, ג. נוסח
אחר – הגהות אדמו"ר האמצעי – מאמרי אדמו"ר חזקן תסס"ה חלק א עמוד
קסו. קצורי המאמר שלפנינו (ובאו כאן בהערות) – אור התורה בראשית פרק
ו עמוד 2282. שם פרק ז עמוד תתעה, ב (ענין יין המשמח). הגהות רבי הלל
מפארישש ממאמר הדפסת דבור המתחיל "חכילי עינים" תרי"ג – פלח
הרמון ויחי עמוד קכו, ד.

מיוחד על מאמר זה – דבור המתחיל "חכילי" תפ"ו – נדפס בתורת חיים הנ"ל
וראה מאמרי אדמו"ר חזקן הקצרים עמוד תלג – תוכן המאמר שלפנינו.

(2) (ערוכין סה, א. סנהדרין לה, א. וזה חלק ג שמיני לט, א. תוריע מד, א).

היא מתלבשת בתוך נפשנו. שהנפש יכולה להיות כלי
להגביל ולהלביש את האהבה זו בתוכה ממש, להיות
תוכה רצון אהבה²⁰ זו.
אבל אהבה רבה היא בשורש הנפש במקור חוצבה,
"כי חלק הוי"ה – ממש – עמו" (האזינו לב, ט). ו"אני הוי"ה
לא שנית" (מלאכי ג, ו) כתיב, שהוא יתברך למעלה מגדר
"עלמין", ואין ערוך אליו יתברך כלל, אפילו במשל טפה
מים אוקיינוס²¹; שעם היות שהוא חלק קטן מאלף אלפי
אלפים ורפי רבבות, עם כל זה שייך איזה ערך ויחוס
במהותו הדומה לו. שגם מהות הטפה היא מים כמו הים
הגדול ממש. מה שאין כן אליו יתברך אין ההשתלשלות
ערוך כלל. ולכך האהבה שנלקחה מבחינה זו אינה
מתלבשת ממש תוך הנפש, ואין הנפש יכולה להגבילה,
אלא היא בבחינה מסותרת, והיא באה לידי גילוי
בבחינת "בכל מאדך כו"²² :
והנה ההפרש שבין "אהבת עולם" ל"אהבה רבה" הוא:
כי אהבת עולם הבאה מחמת התבוננות ועומק
מחשבתו – יש לה הפסק. שאם לבבו פונה לדברים
אחרים וטרוד במחשבתו בעסקי עולם, אזי חולפת
ועוברת ממנו כו.
מה שאין כן האהבה רבה שבשורש נפשו ממקור
חוצבה – אין לה הפסק²³. שגם אם לבבו פונה לדברים
אחרים, הרי אין ב"ה לעומת זה²⁴ (קהלת ג, יד) להיות
לעומת האהבה הזאת, להטרידה ולהפסיקה. ולזאת
תשאר אהבה זו בבחינת רשימו, להיות זכרונה תקועה
בלב, כל²⁵ תמוט עולם ועד²⁶.

התחתונים כמו בעולם הזה הגשמי, וכענין שנאמר:
"ברוך ה' אלקי ישראל מן העולם ועד העולם".
ועל דרך זה תקנו כל פסוקי דזמרה, מ"ברוך שאמר"
עד קריאת שמע, להאריך ולהרחיב הדבור בשבחו של
מקום, איך שמלכותו הוא "מלכות כל עולמים". ואיך
שהוא קדוש ומובדל כו, עד שיהיה נקבע בקרב איש ולב
עמוק¹⁰.
ועל ידי זה יגיע לקיום הקריאת שמע – "שמע
ישראל": "שמע" לשון הבנה¹¹, להתבונן כי "ה' אחד".
פירוש "אחד" – "ז' רקיעים וארץ, וד' רוחות העולם –
בטלים אל האל"ף, הוא "אלופו של עולם"¹³.
וכמו שיש בגשמיות ז' רקיעים כו – כך ברוחניות יש
כמה מדרגות זו למעלה מזו, וכולם בטלים אליו יתברך.
רק ש"ברוך שם כו"¹⁴ – שמבחינת דליות רבתי ד"אחד"
נמשך בחינת ברכה והמשכה להיות בחינת "שם כבוד
מלכותו כו".
ועל ידי זה יגיע למדרגת "ואהבת" – פירוש: "ואהבת"
הוא מלשון רצון¹⁵. דהיינו שיהיה רצונה ש"הוי"ה יהיה
אלקיך בכל לבבך" – "בשני יצריך – יצר טוב ויצר
הרע"¹⁶, "לאהפכא חשוכא כו"¹⁷, שיעקור רצונו מהבלי
עולם, להיות לו שינוי רצון, ולהפך רצונו ל"ה' אחד",
וכמו שכתוב (תהלים עג, כה): "מי לי בשמים, ועמך לא
חפצתי בארץ"¹⁸ :
[וב] והנה כל זה הוא בחינת אהבת עולם, שאומרים:
"אהבת עולם אהבתנו", פירוש "אהבתנו" – שאהבה זו

(18) «קיצור»: נתבאר ענין אהבת עולם שהיא האהבה הנלקחת מהעולמות, כשיתבונן איך שחיות כל העולמות רק מבחינת מלכות, והוא יתברך קדוש ומובדל וכו', שעל ידי זה יעקור רצונו מהבלי העולם, ויעמך לא חפצתי».

(19) (ברכת קריאת שמע של שחרית).

(20) (על פי שיר השירים ג, י: "תוכו רצון אהבה מבנות ירושלם").

(21) (ראה עץ חיים שער ציור העולמות (שער מג) בתחילתו. וראה גם פרדס שער טז פרק א. וראה מאמרי אדמו"ר הנזקן כתובים חלק א עמוד רמב ושמ נסמן).

(22) (וענין בתניא סוף פרק מג"ו. וענין גם כן פרק ט"ו) (ראה לקוטי תורה במדבר ט, ד).

(23) ("כי חלק הוי"ה עמו" ממש, ו"אני ה' לא שנית" כתיב). – אור התורה פנחס (במדבר כרך ג) עמוד א'קנו).

(24) (הכוונה לאהבה דבחינת יחידה. – הנהגת אדמו"ר הצמח צדק לקוטי תורה תצא לו, ג. וראה ספר הערכים – תב"ד חלק א ערך אהבה מסותרת, מלואים להערה 380).

(25) (תהלים קד, ה: "כל תמוט עולם ועד").

(26) (האהבה רבה . . אין לה הפסק: "ובדבור המתחיל וְעֵשִׂית צִיץ" (לשמן תצדה פג, ג ואילך) ש"אדיר" יש לה הפסק אחר התפלה.

(9) (תהלים מא, יד. ושמ: "מהעולם". ובפסוקי דזמרה (מדברי הימים א כט, יא: "ברוך אתה ה' אלקי ישראל אבינו מעולם ועד עולם").

(10) (תהלים סד, ז: "קרב איש ולב עמך").

(11) (ואתחנן ו. ד. כמו "דבר כי שמע עבדך") (שמואל א ג, י) – מאמרי אדמו"ר הנזקן תקס"ג חלק ב עמוד תרעו ובבמה מקומות. וראה רש"י מקץ מא, סו: תשמע לשון הבנה והאזנה. ועוד. ובזהר אידרא רבה חלק ג קלה, ב: שמע כלומר הבן).

(12) (ראה ספר מצות קטן הובא בבית יוסף יוסף אורח חיים סימן סא דבור המתחיל "כתב בסמ"ק". שלחן ערוך ושלחן ערוך אדמו"ר הנזקן אורח חיים סימן סא קיעף ו).

(13) (לשון בראשית רבה פרשה כ, ב).

(14) ("כבוד מלכותו לעולם ועד").

(15) (מלשון אבה. ראה ספר שרש ישע הובא בספר החקירה להצמח צדק ערך אבה (צד, א. קמו, ב). לקוטי תורה נשא כו, ב. בהעלותך כט, א. בלק עא, ב. משיב פת, ד. ואתחנן ב, ג ט, ב. ראה כו, ג. שיר השירים יז, א. לג, ד. מאמרי אדמו"ר הנזקן תקס"ד עמוד קצט).

(16) (ברכות נד, א).

(17) ("לנהורא". להפוך החושך לאור. ראה זהר חלק א בהקדמה ד, א).

1 שְׁהִרְצוֹן עֲלֵינוּ בֹא אֶצְלוֹ לַיְדִי גִילוי לְמִשָּׁה בְּלוּשִׁי הַנֶּפֶשׁ
2 – דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה עַל יְדֵי דְבוּר בְּתִלְמוּד תּוֹרָה וּמַעֲשֵׂה
3 הַמִּצְוֹת.
4 וְלִכֵּן אָמְרוּ רַבּוֹתָם לִ"ל³² שְׁשׂוּאִלִים אֶת הָאָדָם: "קִבְּעַת עֵתִים
5 לְתוֹרָה?"³³ שֶׁעַל יְדֵי זֶה יַעֲזוּר אֶת הָאֱהָבָה מִלְּמַעְלָה
6 בְּשֶׁרֶשׁ נִפְשׁוֹ שְׂאִינָה מִתְּלַבֶּשֶׁת בְּשׁוּם כְּלִי הַמַּעֲלִים
7 וּמַסְתִּיר, שְׂאִין כְּמוֹהָ וְלֹא דוּגְמָתָהּ בִּ"זֶה לַעֲזוּמַת זֶה"
8 הַנִּ"ל, וְאִין לָהּ הַפֶּסֶק – שְׂאִפִּילוֹ בְּעֶסְקוֹ בְּשֶׁאֵר עֲנִיִּים
9 תְּהִיָּה אֱהָבָה זֶה תְּקוּעָה בְּלָבוֹ. וּמִזֶּה יָבֹא לַיְדֵי "וּדְבַרְתָּ בָּם
10 כו"³⁴ (וְאֵתְחַן ג', ז).

11 [וְ] וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "פּוֹתַח אֶת יְדֶיךָ"³⁰ – "וְיִדְרִיךְ", הֵן הֵם
12 בְּחִינַת הַצְמָצוּמִים³¹ רַבִּים וְעֲצוּמִים מְאֹד אֵין סוּף בְּרוּךְ
13 הוּא לְהִיטֵת הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הַמִּדְרָגוֹת מַעֲיֵלָה לְעֵלּוּל כִּי
14 וּמְקוֹר הַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת מֵאֵין לִישׁ – מִרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן
15 בְּרוּךְ הוּא. וְעַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁהִיא חֻכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ,
16 פּוֹתַח אֶת הַיְדֵי וְהַצְמָצוּמִים לְהִיטֵת גִּילוי רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן
17 בְּרוּךְ הוּא.
18 "וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי" – דְּהֵינּוּ בְּכָל חַיּוֹת וְאוֹר הַמִּתְפַּשֵּׁט
19 בְּעוֹלָמוֹת "מֵרִישׁ כָּל דְּרָגִין כו", לְהִיטֵת בָּהֶם בְּחִינַת "רְצוֹן"
20 – שִׁיחִיָּה שׁוֹרָה וּמִתְגַּלָּה בָּהֶם בְּחִינַת בְּרוּךְ הוּא;
21 וְנִמְשָׁךְ לְנֶפֶשׁ הָאָדָם גַּם כֵּן שִׁיחִיָּה מִתְגַּלָּה בּוֹ רְצוֹן
22 הָעֲלִיּוֹן שֶׁבִּנְפִשׁוֹ. דְּהֵינּוּ הָאֱהָבָה רַבָּה הַמוֹשְׁרֶשֶׁת בְּשֶׁרֶשׁ
23 נִפְשׁוֹ, לְמַעְלָה מִכְּבִּדֵי שְׁתוּכֵל הַנֶּפֶשׁ שָׂאָה, מֵאַחֵר

1 [ג] אֶךְ כִּיצַד תְּהִיָּה אֱהָבָה רַבָּה זו²⁷ בְּבְחִינַת גִּילוי,
2 שִׁיחִיָּה וְיִגִיעַ לְמִדְרָגַת "בְּכָל מְאֹדֶךְ"?
3 עַל זֶה אָמְרוּ: "נִכְנַס יֵין יֶצֵא סוּד", הִיא הַתּוֹרָה
4 שֶׁנִּקְרָאת בְּשֵׁם יֵין. וּבִמְאָמֶר רַבּוֹתָם²⁸: "עֲרִבִים עָלֵי דְבָרֵי
5 סוּפְרִים יוֹתֵר מִיֵּינָהּ שֶׁל תּוֹרָה", כִּי עַל הָאֱהָבָה נֶאֱמַר
6 (בְּרַשִׁית א, ד): "וַיֵּרָא אֱלֹקִים אֶת הָאֹר בִּי טוֹב", וְאָמְרוּ
7 רַבּוֹתָם²⁹: "כִּי טוֹב – לִגְנוֹז בְּתוֹרָה". וּבְשִׁנְכֵּס "יֵינָהּ שֶׁל
8 תּוֹרָה" – "יֶצֵא סוּד", הוּא אוֹר הָאֱהָבָה הַגְּנוּז מִהָעֵלֶם
9 אֶל הַגִּילוי, לְהִיטֵת אֶצְלוֹ גִּילוי הָאֱהָבָה רַבָּה הַמוֹשְׁרֶשֶׁת
10 בְּשֶׁרֶשׁ נִפְשׁוֹ בְּמְקוֹר חוּצָבָה, בְּבְחִינַת "בְּכָל מְאֹדֶךְ".

11 [וְ] וְעַל זֶה נֶאֱמַר: "פּוֹתַח אֶת יְדֶיךָ"³⁰ – "וְיִדְרִיךְ", הֵן הֵם
12 בְּחִינַת הַצְמָצוּמִים³¹ רַבִּים וְעֲצוּמִים מְאֹד אֵין סוּף בְּרוּךְ
13 הוּא לְהִיטֵת הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת הַמִּדְרָגוֹת מַעֲיֵלָה לְעֵלּוּל כִּי
14 וּמְקוֹר הַתְּהוּוֹת הָעוֹלָמוֹת מֵאֵין לִישׁ – מִרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן
15 בְּרוּךְ הוּא. וְעַל יְדֵי הַתּוֹרָה שֶׁהִיא חֻכְמָתוֹ וּרְצוֹנוֹ יִתְבַּרֵּךְ,
16 פּוֹתַח אֶת הַיְדֵי וְהַצְמָצוּמִים לְהִיטֵת גִּילוי רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן
17 בְּרוּךְ הוּא.
18 "וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי" – דְּהֵינּוּ בְּכָל חַיּוֹת וְאוֹר הַמִּתְפַּשֵּׁט
19 בְּעוֹלָמוֹת "מֵרִישׁ כָּל דְּרָגִין כו", לְהִיטֵת בָּהֶם בְּחִינַת "רְצוֹן"
20 – שִׁיחִיָּה שׁוֹרָה וּמִתְגַּלָּה בָּהֶם בְּחִינַת בְּרוּךְ הוּא;
21 וְנִמְשָׁךְ לְנֶפֶשׁ הָאָדָם גַּם כֵּן שִׁיחִיָּה מִתְגַּלָּה בּוֹ רְצוֹן
22 הָעֲלִיּוֹן שֶׁבִּנְפִשׁוֹ. דְּהֵינּוּ הָאֱהָבָה רַבָּה הַמוֹשְׁרֶשֶׁת בְּשֶׁרֶשׁ
23 נִפְשׁוֹ, לְמַעְלָה מִכְּבִּדֵי שְׁתוּכֵל הַנֶּפֶשׁ שָׂאָה, מֵאַחֵר

וְלִזְאוֹת תְּכִסּוּף לְמִקְוָה שֶׁהוּא אֵין סוּף בְּרוּךְ הוּא עֲצֻמוֹ שְׂאִינוֹ
בְּגֵדֵר עֲלִמִין כָּלָל. וְנִמְצָא אֱהָבָה זֶה נִלְקָחָה מִצַּד עֲצֻמוֹת אוֹר
אֵין סוּף וְלֹא מִצַּד בִּיטוּל הָעֲלִמִין, וְלִכֵּן נִקְרָאת "אֱהָבָה רַבָּה"
שְׂאִינָה מִתְּיַשְׁבֶּת בְּלֵב וְאִין לָהּ "לַעֲזוּמַת זֶה". וַיִּצְאֶתָּהּ אֶל
הַגִּילוי הוּא עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה שֶׁהִיא רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, וְעַל יְדֵי
זֶה מִתְגַּלָּה אֱהָבָה רַבָּה זֶה שֶׁהִיא בְּחִינַת רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן
שֶׁבִּנְפִשׁוֹ.

(35) (וּבִאֲתָעֲרוּתָא דְלִתְתָּא – "עֵינֵי תְּמִיד אֶל ה'", אֲתָעֲרוּתָא דְלַעֲיָלָא – "עֵין ה'
אֶל יִרְאִי". – כְּתָב יְד 414; 633.)

(36) (לְהַסְתַּכֵּל (לְהַתְּבַוֵּן) בְּכַבּוּד הַמֶּלֶךְ. רָאָה זֶהֱר חֶלֶק ב מו, ב.)

(37) (וְצִרִיף עֵינִין – בְּתַנְיָא פֶּרֶק מ"ג מִשְׁמַע דִּ"אֱהָבָה רַבָּה" הִיא "אֱהָבָה
בְּתַעֲנוּגִים".

וְצִרִיף לומר שִׁישׁ ב' בְּחִינַת "אֱהָבָה רַבָּה" הָא' – הָאֱהָבָה הַנִּזְכָּרַת בְּתַנְיָא פֶּרֶק
יט, כְּשֶׁבָּאָה לַיְדֵי גִילוי כְּשֶׁאִינָה בְּבְחִינַת גִּילוי הַתְּעַנּוּג. וְגִדּוּלָה מִמֶּנָּה הִיא
"אֱהָבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים" (רָאָה גַּם אוֹר הַתּוֹרָה וְיִחִי (בְּרַשִׁית כָּרָך ב) עֲמוּד שִׁשֶּׁת,
ב. יְהִל אוֹר עֲמוּד תִּיחִל.

וְעֵינִין בְּמִקּוּם אַחֵר – עַל פֶּסוּק "אֲחוּתִי רְעִיתִי יוֹנָתִי כו", שֶׁסְּ נִתְבָּאָר: "אֲחוּתִי"
הִיא מִצַּד **אֱהָבָה טְבִיעִית**, וְ"יוֹנָתִי" הִיא **אֱהָבָה בְּתַעֲנוּגִים** (לְקוּטֵי תּוֹרָה
שִׁיר הַשִּׁירִים לֵה, ד).

(38) (עַל פִּי מַלְכֵי־א ט, ג: "עֵינֵי וְלִבִּי שֶׁם כָּל הַיְּמִיִּם").

(39) (שְׁשׁוּרְפִים אוֹתוֹ בְּשִׁלְהֻבוֹת שֶׁל אֱהָבָה. זֶהֱר חֶלֶק ג פְּדוּשִׁים פד, א. וְרָאָה
תּוֹרַת דְּחִים מִקֵּץ רִיג, א. סֵפֶר הַמֶּאֱמָרִים תְּרַמִּיט עֲמוּד רנח).

אֶךְ "אֱהָבָה רַבָּה" זוֹ שֶׁהִיא "אֱהָבָה בְּתַעֲנוּגִים", שֶׁאִפְשָׁר לְהִיטֵת שֶׁחֶכְהָן יָכוֹל
לְהַמְשִׁיךְ זֶה מִקְוַת שְׁנֵהוּ "כְּהֵנָּה בְּרַעְיוֹתָא דְלָבָא", כְּמוֹ שֶׁכָּתַב רַבֵּינוּ ו'ל. אֶךְ עַל
יְדֵי הַצִּיץ שֶׁעָשָׂה מִשָּׁה יֵשׁ לומר שְׂוִדֵּי נִמְשָׁךְ, כִּי מִשָּׁה גַּם מִדְּחָה בְּחִינַת
הַלְעוּמוֹת זֶה דְּעִמְלָק. וְעַל יְדֵי שִׁחִיָּה נוֹשָׂא תְּמִיד הַצִּיץ בְּדוּאִי לֹא הִיָּה הַפֶּסֶק. –
סֵפֶר הַמֶּאֱמָרִים תְּרַמִּיט עֲמוּד קלג.)

(27) (רָאָה לְקוּטֵי תּוֹרָה שִׁיר הַשִּׁירִים דְּבוּר הַמִּתְחִיל "צִינָה וְרִאִינָה" הַשְּׁנִי.

(28) (עֲבוּדָה וְרָה לֵה, א. נִתְבָּאָר בְּאִרְכּוֹת לְקָמֵן נב, ד וְאִילָף.)

(29) (בְּלְקוּטֵי תּוֹרָה בְּמִדְרָגָה יח, ד: "גְּנוּז לְצִדִּיקִים, וְהִכָּן גְּנוּז הֵינּוּ בְּתוֹרָה. וְעֵינִין
בְּזֶהֱר פֶּרֶשֶׁת תְּרומָה דף קמט, א". וְרָאָה חֲגִיגָה יב, א (לְצִדִּיקִים לַעֲתִיד לָבֹא).
דָּגֵל מִתְּחֵלָה אִפְרִים בְּרַשִׁית בְּשֵׁם הַבַּעַל שֶׁם טוֹב. וְרָאָה סֵפֶר הַמֶּאֱמָרִים תְּרַפ"ד
עֲמוּד רנ כְּהֶעֱרָה.)

(30) ("פּוֹתַח אֶת יְדֶיךָ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן". תְּהִלִּים קמח, טז).

(31) (תְּקוּנֵי זֶהֱר בְּהַקְדָּמָה ז, ב. וְרָאָה שֶׁם תְּקוּן טו (קו, א). לְעֵיל מִזֶּה, ד. לְקוּטֵי
תּוֹרָה תַּצֵּא מ, ג. רֹאשׁ הַשָּׁנָה סד, א).

(32) (שָׁבַת לֹא, א).

(33) (שְׂאִפִּילוֹ מִי שְׂאִי אִפְשָׁר לוֹ לַעֲסוֹק בְּתוֹרָה תְּמִיד, מִכָּל מִקּוּם יִקְבַּע עֵתִים
לְתוֹרָה. גּוֹף כְּתָב יד הַצְמָח צִדָּק.)

(34) (וְעֵינִין בְּ"אֲגָרַת הַקֶּדֶשׁ" (סִימָן כט) דְּבוּר הַמִּתְחִיל "אֵיתָא רִישׁ פֶּרֶק
ד' דְּמִגְלָה וְדֹאשְׁתַּמֵּשׁ בְּתַגָּא כו, בְּמִי שֶׁשׁוֹנָה הַלְכוֹת כו", וְעֵינִין שֶׁם).

(וְקִצּוּר:) נִתְבָּאָר עֲנִין אֱהָבָה רַבָּה שֶׁהִיא אֱהָבָה הַמְּסוּתֶרֶת
וּמוֹשְׁרֶשֶׁת בְּנִפְשׁוֹ מִצַּד מְקוֹר חוּצָבָה, "כִּי חֶלֶק ה' עֲמוֹ",

לא יבא לידי עבול כלל, ולא יהיה לו למזון ולשובע.
 וְכָךְ עַל דֶּרֶךְ מִשְׁלַל בְּדִי שִׁיחָה מִזֶּן ל"רמ"ח אַבְרִין
 דְּמִלְכָּא⁴⁷, שֶׁתִּהְיֶה נִפְשׁוֹ מִרְכָּבָה אֲלֵיהֶם, שִׁיתְאַחַד מִמֶּשׁ
 עִם הַנֶּפֶשׁ, צָרִיךְ לִהְיוֹת בְּבַחֲנִית שִׁנִּים הַטּוֹחֲנוֹת
 וּמִפְרָרוֹת. דִּהְיִינוּ לִפְרֹר וּלְכַרֵּר כָּל מַעֲשָׂיו וּדְבוּרָיו
 וּמַחֲשַׁבוֹתָיו, וּלְדַקְדֵּק וּלְפַשְׁפֵּשׁ בָּהֶן, וּלְהִיטוֹת מִ"מֵאֲרִי
 דְּחוּשְׁבָּנָא"⁴⁸, לִשְׁקוֹל כָּל דְּרָכָיו וּלְפַלֵּס מַעְגְּלוֹתָיו⁴⁹.
 וְנִקְרָא בְּלִשׁוֹן הַגִּמְרָא "מִדְּקָדֵק בְּמַעֲשָׂיו"⁵⁰, שֶׁעַל יְדֵי כֶּךָ
 יִהְיֶה בְּבַחֲנִית עֹבֵל בְּנֶפֶשׁ – שֶׁהֵטִיב יָקָב לְמִזֶּן וּלְשׁוֹבַע,
 וְהַפְסוּלֹת – הַמַּעֲוָרֵב תַּעֲרוֹבֵת זֶר וּפְסוּלֵת יִדְחָה לַחוּץ.
 וְכֵן בְּעֵינֵי בִירוּרֵי הַמַּדּוּת אֲהָבָה וִירְאָה, "כָּל חֵד לָפּוֹם
 מֵאִי דְמִשְׁעָר בְּלִפְיָה"⁵¹ וְשׁוֹקֵל בְּמֵאזְנֵי שְׁכָלוֹ: בִּיצֵד הֵיא
 הָאֲהָבָה הָאֱמִיתִית לַה' וְכִיצֵד הֵיא בְּחִינַת "אֲתִהֲפֹכָא
 חֲשׂוֹכָא כו'" בְּאֵמֶת לְאִמְתּוֹ?
 לִהְיוֹת מֵיִיגַע אֶת עֲצָמוֹ בִּיגִיעַת הַנֶּפֶשׁ לְבָא לְמַדְרָגָה
 זוֹ, שִׁיחָה נִקְבֵּעַ בְּלָבוֹ בְּאֵמֶת לְאִמְתּוֹ בְּלִי דְמִיוֹנוֹת כו'.
 וְכִיּוֹצֵא בְּזֶה כִּמְהָ דְרָכִים הִידוּעִים ל"מִבְקָשֵׁי ה' יְבִינוּ בל"
 (מְשַׁלֵּי כח, ה) – מֵאֲלֵיהֶם, שֶׁצָּרִיךְ לְדַקְדֵּק וּלְפַשְׁפֵּשׁ כו'⁵²,
 לִהְיוֹת מֵיִיגַע עֲצָמוֹ⁵³ כו'.
 אֶךְ אַחֵר כֶּךָ יִגִּיעַ לְבַחֲנִית וּמַדְרָגַת ה"חֶלֶב". כִּמּוֹ
 שֶׁהַחֶלֶב עַל דֶּרֶךְ מִשְׁלַל מְגַדֵּל אֶת הַיּוֹלֵד לִהְיוֹת אֲבִירֵי
 נִגְדָּלִים, כֶּךָ בְּחִינַת הַחֶלֶב שֶׁל תּוֹרָה מְגַדֵּל אֶת מַדּוּתָיו –
 אֲהָבָה וִירְאָה כו', לִהְיוֹת לוֹ אֲהָבָה וִירְאָה הַיּוֹתֵר גְּדוֹלִים
 בְּגִדּוֹלוֹת הַמוֹחִין.
 (שְׁהֲאֲבָרִים הֵם הַמַּדּוּת, וְעִיקָרָם הֵם חֲגִ"ת נְה"י, וּבַחֲנִינַת
 חֲב"ד שֶׁבְּתוֹכָן הַמְקִימוֹת אוֹתָן. וְכַל אֶחָד מִג' ⁵⁴ מֵינֵי בַחֲנִינוֹת

מִתְלַהֶבֶת וּמִתְלַהֶטֶת בְּלֵב אִישׁ, לְהִתְעַנֵּג עַל ה' מְרֹב כָּל,
 עַד שֶׁאֵין כֹּחַ בְּנִפְשׁוֹ לְהַגְבִּיל אֶת הָאֲהָבָה בְּלֵב, רַק
 בְּבַחֲנִית רְאִיָּה מִבְּחוּץ⁴⁰ :

וְזֶהוּ עֵינֵי "חֲכָלִילִי עֵינִים"⁴¹ – פִּירוּשׁ: אֲדִמוּמִית
 הָעֵינִים⁴². שְׁאוּדֶם הָעֵינִים הוּא מַחֲמַת תּוֹקֶף רִשְׁפֵי אֵשׁ,
 "דְּמוּקְדִין לִיה בְּשִׁלְהוֹבִינָא כו'". וְזֶהוּ בַחֲנִינַת מַעֲלַת
 וּמַדְרַגַת הַשִּׁבְתָּ, "אֲזַ תִּתְעַנֵּג כו' וְקִרְאֵת לִשְׁבֶּת עֲנִי"⁴³.
 אֶךְ "מִי שֶׁטָּרַח בְּעֶרְב־שִׁבְתָּ כו'".⁴⁴ וְלָכֵן צָרִיךְ כָּל יָמוֹת
 הַחֹל לִיגַע אֶת נִפְשׁוֹ, לַעֲוֹרֵר אֶת הָאֲהָבָה רַבָּה וְאֲהָבַת
 עוֹלָם, וְעַל יְדֵי זֶה יִגִּיעַ לְבַחֲנִית ה"אֲהָבָה בְּתַעֲנוּגִים"
 הַמִּתְגַּלִּית בְּשִׁבְתָּ.

וְהִנֵּה כָּל זֶה בֹּא מִבְּחִינַת וּמַדְרַגַת יִין – יִינָה שֶׁל
 תּוֹרָה. וְזֶהוּ "חֲכָלִילִי" – "כָּל חִיף הַטּוֹעֵם אוֹמֵר: לִי לִי"⁴⁵,
 לְפִי שִׁתְּגַלֶּה בַחֲנִינַת "חִיף הַטּוֹעֵם" אֶת הַיִּין. דִּהְיִינוּ בַחֲנִינַת
 חֲכָמָה וְטַעְמֵי מִצּוֹת, שֶׁהֵם בַחֲנִינַת תַּעֲנוּג הָעֲלִיּוֹן. וְעַל יְדֵי
 כֵּן נִתְעַלָּה בְּעִלְיָה אַחֵר עִלְיָה – "לִי לִי", עַד רוּם
 הַמַּעֲלּוֹת.

(פִּירוּשׁ: "חִיף הַטּוֹעֵם" זֶהוּ בַחֲנִינַת "אֲהָבָה בְּתַעֲנוּגִים"
 הַמִּתְגַּלֶּה בְּשִׁבְתָּ, שֶׁהוּא בַחֲנִינַת שֵׁם ע"ב דְּחֲכָמָה. וְאֲזִי אוֹמֵר: לִי
 לִי" ב' פַּעַמִּים, דִּהְיִינוּ שֶׁנִּכְלָלוּ בּו' ב' אֲהָבוֹת הַנִּל – "אֲהָבָה
 רַבָּה" וְ"אֲהָבַת עוֹלָם", שֶׁהֵם מ"ה וּב' דְּמ"ה מְבַרֵּר ב'י, וְעַל יְדֵי
 יְחִוּד מ"ה וּב' מִתְגַּלֶּה בְּשִׁבְתָּ בַחֲנִינַת הַגְּבוּהָ מִשְׁנִיָּה, וְהוּא
 בַחֲנִינַת שֵׁם ע"ב – אֲהָבָה בְּתַעֲנוּגִים"⁴⁶ :

"וּלְבָן שִׁנִּים מִחֶלֶב": פִּירוּשׁ: כִּי שִׁנִּים – הֵם הַטּוֹחֲנוֹת
 אֶת הַמֵּאֶכֶל לִהְיוֹת מִתְעַכֵּל בְּמַעֲשֵׂיו שֶׁעַל יְדֵי זֶה יִהְיֶה מִזֶּן
 לְגוֹף. מִה שֶׁאֵין כֵּן כְּשֶׁלֹּא יִלְעוֹס וְיִטְחוֹן הַמֵּאֶכֶל בְּשִׁנָּיו.

עוֹלָם" וְ"אֲהָבָה רַבָּה", וְזֶהוּ בְּשִׁבְתָּ "אֲזַ תִּתְעַנֵּג עַל ה'".

(47) (רֵאָה תַקּוּנִי זֶה תַקּוּן ל).

(48) (מִבְעַלֵּי חֲשׁוֹן. רֵאָה זֶה־רַק קֶטַע, א. תַּנְיָא פֶּרֶק כט).

(49) (עַל פִּי מִשְׁלֵי ד, כו: "פִּלֵּס מַעְגַּל רִגְלָךְ וְכַל דְּרָכֶיךָ יִכְנוּר).

(50) (בִּיצָה כט, ב: "מִקְרָא דְעוֹבְדָא". וּבִפְירוּשׁ רִש"י: "מִדְּקָדֵק בְּמַעֲשָׂיו").

(51) (רֵאָה זֶה־רַק חֶלֶק א קג, ב. קכט, ב).

(52) ("וְכַל זֶה הוּא בַחֲנִינַת שִׁנִּים. אֶךְ כֵּן זֶה הוּא עֲדִיין בַחֲנִינַת קִטְנוֹת הַשְּׁכַל
 מֵאַחֵר שֶׁצָּרִיךְ לְדַקְדֵּק כו'. – כֶּתָב יד 633. וְאוּלַי נִשְׁמַט בְּדַפּוּס מִפְּנֵי מִילִים
 הַדּוּמּוֹת).

(53) (וְעֵין לְעִיל בְּבִיאוֹר עַל פֶּסוּק "אִסְרִי לָפָן", דַּעֲנִין ל"ב שִׁנִּים הֵם ל"ב
 נְחִיבוֹת שֶׁנִּמְשָׁכִים מִהַחֲכָמָה לְכַרֵּר מַעֲשָׂיו כו'. וְעֵין בְּמִקּוֹם אַחֵר בְּעֵינֵי מִרְגָּלִים
 שֶׁשֶׁלַח יְהוֹשֻׁעַ וְשֶׁשֶׁלַח מֹשֶׁה, שֶׁהוּא בְּעִבּוּדָה קָרוֹב לַעֲנִין זֶה. כִּי מִרְגָּלִים דִּידוּשֵׁשׁ
 לִרְגֵל יִרְחוֹ הוּא בַחֲנִינַת "מֵאֲרִי דְחוּשְׁבָּנָא" בְּמַחֲשָׁבָה וְדְבוּר וּמַעֲשָׂה שֶׁמֶשֶׁה נִעֲשֶׂה
 לְבוֹשִׁים לְנֶפֶשׁ הַנִּקְרָא "יִרְחוֹ". וְדִמְשָׁה הֵינּוּ לְכַרֵּר הַמַּדּוּת עֲצָמָן. וְהוּא עֵינֵי
 בַחֲנִינַת שִׁנִּים שֶׁמְבַרְרִים וְטוֹחֵים הַמַּחֲשָׁבָה וְדְבוּר וּמַעֲשָׂה וְהַמַּדּוּת כו'. – אור
 הַתּוֹרָה וְיָחִיד שֵׁם עֲמֻד 2282).

(54) (מג' בַחֲנִינוֹת אֵלֶּה: חֲנִינַת, נְה"י, חֲב"ד).

(40) (וְעֵין בְּמִקּוֹם אַחֵר – עַל פֶּסוּק "עֵינֶיךָ יוֹנִים" (לְקוּטֵי תוֹרָה שִׁיר
 הַשִּׁירִים יד, ב), וְעַל פֶּסוּק "מִרְאִינִי אֶת מִן־אִיךָ" (רֵאָה מֵאֲמָרִי אֲדַמְּרִי דְחֶזֶן
 כְּתוּבִים חֶלֶק ב עֲמוּד ככ).

(41) (רֵאָה תַרְגוּם אֲוִקְלוֹס עַל "חֲכָלִילִי – יִסְמִקָן". וּבִפְירוּשׁ רִש"י: "חֲכָלִילִי –
 לִשׁוֹן אוֹדֶם... שֶׁכֵּן דֶּרֶךְ שׁוֹתֵי יִין עֵינֵיהֶם מֵאֲדִימִין... אֲדוּם עֵינִים יִהְיֶה מְרֹב יִין).

(42) (רֵאָה אור הַתּוֹרָה כָּאן שִׁסְט, א בְּשֵׁם אור תּוֹרָה מִהַמְּגִיד).

(43) (יִשְׁעִיָּה נח, יד. בְּהִפּוּף הַסֵּדֶר. וְרֵאָה לְעִיל טו, ג).

(44) ("יֵאֵכֶל בְּשִׁבְתָּ". ע"ז, ג, א. וְרֵאָה סֵפֶר הָעֵרִכִּים חֲב"ד ח"א עֶרֶךְ אֲהָבָה
 מִסּוּתֶרֶת הָעֵרָה 349).

(45) (כְּתוּבוֹת קִיא, ב: "חֲכָלִילִי עֵינִים מִן – כָּל חִיף שֶׁטּוֹעֵמֹ אוֹמֵר: לִי לִי".
 וּבִאֲדֻת יְחִיד שֶׁעָה, א מִצִּיץ: "וּכ"ה בְּמִדָּר פִּרְשֵׁת וְיָחִיד פִּרְשָׁה צֵט". וּמִבְּאֵר עֵינֵי
 "לִי לִי". וְרֵאָה לְקַמֵּן מַח, ב. תִּרְח רמג, א. סה"מ תִּרְל"ב ח"ב ע' תַּצֵּט. תַּקִּיב).

(46) (קְצוּרִי: נִתְבָּאֵר פִּירוּשׁ "חֲכָלִילִי עֵינִים" הוּא תּוֹקֶף
 הָאֲהָבָה בְּבַחֲנִינַת "לְאִסְתַּכְלָא בִּיקְרָא דְּמִלְכָּא", בְּבַחֲנִינַת
 תַּעֲנוּג עֲצוּם, וְהַכָּל בֹּא עַל יְדֵי "יִינָה שֶׁל תּוֹרָה" כְּנ"ל שֶׁ"נִּכְנַס
 יִין יִצָּא סוּד", וְאֲהָבָה זוֹ שֶׁבְּתַעֲנוּגִים גְּדוֹלָה מִ"אֲהָבָה רַבָּה"
 וְאֲהָבַת עוֹלָם הַנִּל. וְזֶהוּ "חִיף הַטּוֹעֵם" מִתִּיקוֹת וְתַעֲנוּג הַנִּל
 "אוֹמֵר לִי לִי" – שֶׁנִּכְלָלִים בּו' ב' אֲהָבוֹת דְּלְעִיל – "אֲהָבַת

ומזה יומֶשֶׁךְ להיות "לִבֵּן שִׁנִּים", שִׁיְהִיָּה בָהֶם בְּחִינַת
לִבְנוּנִית וּבְהִירוֹת בְּבִירוֹרֵי הַמְדוּת, בְּעִלּוֹי אַחֵר עִלּוֹי עַד
רוּם הַמַּעֲלוֹת, בְּבְחִינַת רִאִיָּה חוֹשִׁיית, שְׁלֹא בִּיגִיעָה –
יִגִּיעַת הַנֶּפֶשׁ וְיִגִּיעַת בֶּשֶׁר, רַק מִיַּד יִגִּיעַ אֵלָיו כִּי. וְזֶה⁵⁷
"חֲכִלִּילִי כִי מִיָּין כִּי, מַחְלֵב כִּי". וּבְחִינַת יִין וְחֲלֵב נַעֲשֶׂה
הַכֹּל בְּחִינַת "חֲכִלִּילִי" – "לִי לִי" עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת⁵⁸.

אֵלּוּ כְּלוּלָה מִכָּל הַנֶּ"ל הָרִי פ"א. וְכָל בְּחִינָה נִחְלָקֶת לִג'
בְּחִינּוֹת – רֹאשׁ, תוֹךְ, סוֹף – הָרִי רמ"ג. וְשִׁרְשָׁם ה' חֲסִדִּים
הַמַּגְדִּילִים – הָרִי רמ"ח⁵⁵.

וְזֶהוּ "רוּחָצוֹת בְּחֲלֵב כִּי" (שִׁיר הַשִּׁירִים ה, יב), שֶׁהַחֲלֵב
מִרְחִץ הַמְדוּת, וְנִהְפָּכִין מִמַּהוּת לְמַהוּת, לְהִיּוֹת נִהְפָּךְ
לְבוֹ וְנַעֲשֶׂה כְּאִישׁ אַחֵר לְגַמְרִי, בְּשִׁינוֹי הַמְדוּת – כּוֹלֵן
שׁוֹיֵן לְטוֹבָה⁵⁶.

ביאור על חב"ד⁵⁹

רפ"ח נְצוּצִין שְׁבִי"ע כִּי, וְאַחֵר כֶּךָ נִמְשָׁךְ שֵׁם מ"ה לְבָרֵךְ
שְׁנִית כִּי.

וביאור הדברים:

הַנֶּה נוֹדֵעַ דְּמַלְכוּת־דְּאֲצִילוֹת יוֹרֶדֶת בְּכָל לִילָה בְּבִי"ע
לְבָרֵךְ בִּירוּרִים. וְכִמּוֹ שְׁכָתוֹב בְּזוֹהֵר: "אֵלֶּף טוֹרִין דְּאֲכִלָּה
בְּהֶמָּה רְבָה, וְשִׁתִּית לֹון בְּגַמִּיעָא חָדָא כִּי"⁶⁰. פִּירוּשׁ:
"בְּהֶמָּה" בְּגִימַטְרִיא ב"ן. וְהֵינּוּ מַלְכוּת־דְּאֲצִילוֹת
הַמְבָרָרֶת נְצוּצִין דְּתַהוּ. לְהִיּוֹת שְׁכָאֲשֵׁר נָפְלוּ הַנְּצוּצִין
בְּבִי"ע וּבְנוּגָה, הֵם מְעוֹרְבִים טוֹב וְרָע וְאֵינֶם בְּבְחִינַת
אֱלֹהוּת, וּמַלְכוּת־דְּאֲצִילוֹת מְבָרָרֶת אוֹתָם שְׁתִּתְּהַפְּכוּ
לְהִיּוֹת אֱלֹהוּת.

וְלִכֵּן שֵׁם ב"ן נִקְרָא "אַהֲבַת עוֹלָם", כִּי עוֹלָם – מְלִשׁוֹן

לְבָאֵר הַדְּבָרִים הַנֶּאֱמָרִים לְמַעַלָּה עַל פֶּסוּק "חֲכִלִּילִי

כִּי":

הַנֶּה הַתּוֹרָה נִקְרָאת יִין וְחֲלֵב. וְכִמּוֹ שְׁכָתוֹב (יְשַׁעִיָּה נה,
א): "וְלִכּוֹ שְׁבִירוֹ בְּלוֹא כֶסֶף, וּבְלוֹא מַחִיר – יִין וְחֲלֵב".
וְלִהְבִּין זֶה, הַנֶּה צָרִיךְ לְהִבִּין עֵינֵן ב' בְּחִינּוֹת אַהֲבָה
רְבָה וְאַהֲבַת עוֹלָם: אַהֲבָה רְבָה הִיא הַבָּאָה מִלְּמַעַלָּה,
אֲשֶׁר מֵאֱלִיָּה וּמִמִּילָא נִפְשׁוּ בּוֹעֶרֶת כְּתוֹר אֵשׁ, וְאַהֲבַת
עוֹלָם הִיא אַהֲבָה הַבָּאָה עַל יְדֵי הַתְּבוּנָנוּת. וְיֵשׁ אַהֲבָה
ג' הַגְדּוּלָּה מְשֻׁנֶּהֶם וְהִיא הַנִּקְרָאת אַהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים כִּי.
וְהַנֶּה יְדוּעַ שִׁישׁ ד' שְׁמוֹת: ע"ב, ס"ג, מ"ה וּב"ן. וְהַנֶּה
שֵׁם ב"ן נָפַל בְּשִׁבְרָה, וְשֵׁם מ"ה הוּא הַמְבָרֵךְ. וְאֵמָנָם
תַּחֲלָה מְבָרֵךְ מַלְכוּת־דְּאֲצִילוֹת הַנִּקְרָאת שֵׁם ב"ן אֵת

(55) (עץ חיים שער פרקי הצלם פרק ו).

(56) (כוֹנֵן שׁוֹרֵי לְטוֹבָה: לְשׁוֹן רש"י ריש פֶּרֶשׁת חיי שְׁרָה).

(57) (אולי צָרִיךְ לְהִיּוֹת: וְזֶהוּ).

(58) (וְקִצּוֹר:) נִתְבָּאֵר עֵינֵין שְׁנִיִּים שְׁטוּחָנוֹת וּמְבָרָרוֹת
הַמַּחֲשָׁבָה וְדְבוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁלּוֹ לְשִׁקּוֹל דְּרָכִיו וּלְפִלְס
מַעֲלּוֹתָיו. וְכֵן בְּבִירוֹרֵי הַמְדוּת, אַהֲבָה וְרִאִיָּה שְׁתִּתְּהַיָּה
הַאֲהֲבָה אֱמִיתִית כִּי לִיַּגַע אֵת עֲצָמוֹ כִּי. וְהַחֲלֵב שֶׁל תּוֹרָה
מְגַדִּיל הַמְדוּת שִׁיְהִי בְּגִדּוּלֹת הַמוֹחִין, וּמִזֶּה יוֹמֶשֶׁךְ לִיבּוֹן
הַשִּׁנִּיִּים שִׁיְהִיָּה בָהֶם בְּהִירוֹת בְּבִירוֹרֵי הַמְדוּת בְּעִלּוֹי אַחֵר
עִלּוֹי שְׁלֹא בִּיגִיעָה כִּי.

קִצּוֹר וְכָל הַמֶּאֱמָר: יֵשׁ בְּחִינַת "אַהֲבַת עוֹלָם" וְאַהֲבָה רְבָה:
"אַהֲבַת עוֹלָם" הִיא אַהֲבָה הַנִּלְקַחַת מִהַתְּבוּנָנוּת בְּבִיטוּל
הָעוֹלָמוֹת לִבְנֵי הַבוֹרָא יִתְבָּרֵךְ, שְׁחִיתוֹת וְקִיּוּמָן רַק מִבְּחִינַת
"שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ וְכוּ'", וְיוֹמֶשֶׁךְ מִזֶּה שִׁיעָקוֹר רְצוֹנוֹ מִהַבְלִי
עוֹלָם וְלֹא יִהְיֶה לוֹ רְצוֹן בְּתַלִּי לֵה' לְבָדוּ.

וְ"אַהֲבָה רְבָה" הִיא הַמוֹסְתָרֶת וּמוֹשָׁרְשֶׁת בְּנִפְשׁוֹ מִצַּד כִּי הִיא
"חֲלָק אֲלוֹהֵ מַמְעַל", וְהִיא נִלְקַחַת מִצַּד עֲצָמוֹת אֹר אֵין סוֹף
בְּרוּךְ הוּא, שְׁאֵין הָעֲלָמִין עֲרוּךְ אֵלָיו כֹּלָל, וְאֵין שׁוֹיֵךְ אֲפִילוֹ
כְּטַפָּה מֵהֵם כִּי. וְלִפְיָךְ אֵין לְאַהֲבָה זֶה בְּחִינַת "לְעוֹמֶת זֶה"
כֹּלָל, כִּי לֹא נִמְצָא דּוּגְמָתָהּ בְּעִנְיַי עוֹלָם הַזֶּה.

וְהַנֶּה יְצִיאָתָהּ אֶל הַגִּילּוֹי הוּא עַל יְדֵי שְׁכֻנָּה "יִינָה שֶׁל תּוֹרָה"
בְּנִפְשׁ, שֶׁעַל יְדֵי זֶה "יִצָּא טוֹר" שֶׁהִיא אַהֲבָה רְבָה לְגִילּוֹי, לְפִי
שֶׁהַתּוֹרָה הִיא בְּחִינַת גִּילּוֹי רְצוֹן הָעֲלִיוֹן. וְכַתִּיב "פּוֹתַח אֵת
יְדִיךְ וּמִשְׁבִּיעַ לְכָל חַי רְצוֹן", וְגִילּוֹי רְצוֹן הָעֲלִיוֹן שְׁכֻנָּה הוּא

הַאֲהֲבָה רְבָה הַנֶּ"ל.

וְזֶהוּ "חֲכִלִּילִי עֵינִים", הוּא תוֹקֵף הַאֲהֲבָה בְּתַעֲנוּגִים, בְּחִינַת
"עֵינִי תִמִּיד אֶל ה'", "לֹא־סַתְּכִלָּא בִּיקְרָא דְּמִלְכָּא". וְהִיא
לְמַעַלָּה גַם מֵאַהֲבָה רְבָה הַנֶּ"ל. וּבְחִינָה זֶה מִתְגַּלָּה בְּשִׁבְת
–"וְנִקְרָאת לְשִׁבְת עֲנִי". וְזֶהוּ עֵינֵין גִּילּוֹי "חֶךְ הַטּוֹעֵם" אֵת הֵינּוּ
הַנֶּ"ל שֶׁ"אוֹמֵר לִי לִי", שְׁכָכִלִים בְּזֶה "אַהֲבָה רְבָה" וְ"אַהֲבַת
עוֹלָם".

"וְלִבֵּן שְׁנִים" הֵינּוּ הַטּוּחָנוֹת וּמְפָרָרוֹת הַמַּחֲשָׁבָה וְדְבוּר
וּמַעֲשֶׂה שֶׁלּוֹ לְשִׁקּוֹל דְּרָכִיו כִּי. וְכֵן בִּירוֹרֵי הַמְדוּת כִּי הוּא
מַחְלֵב שְׁמַגְדֵּל הָאֵיבָרִים, וְכֶךָ חֲלֵב הַתּוֹרָה מְגַדִּיל אַהֲבָה
וְרִאִיָּה, וּמִזֶּה יוֹמֶשֶׁךְ לִיבּוֹן הַשִּׁנִּיִּים, שִׁיְהִיָּה הַבִּירוֹר בְּהַמְדוּת
בְּעִלּוֹי אַחֵר עִלּוֹי, שִׁיְהִיָּה בָהֶם לִבְנוּנִית וּבְהִירוֹת).

(59) (נִדְפֵס גַם בְּתוֹרָה אֹר לְעַמְבָּעֵר, תִּרְיָא עֲמוּד עט, ג. נוסח אַחֵר – הַנֶּחֱת
אֲדַמְרִיר הָאֲמָצִיעַ – נִדְפֵס בְּמִאֲמָרֵי אֲדַמְרִיר הַנֶּחֱת תְּקִסָּה חֲלָק א עֲמוּד קעב. רַבִּי
מִשֶּׁה בֵּן אֲדַמְרִיר הַנֶּחֱת רָשִׁם בְּסִפֵּר הַהֶנְחָת שֶׁלּוֹ רַק אֵת כּוֹתֶרֶת הַבִּיאִיר וְשׁוֹרוֹת
אֲחָדוֹת מִהַבִּיאִיר וְלֹא נִדְפְּסוּ לַעַת עֵתָהּ).

(60) (זֶהוּ חֲלָק א בְּרִאשִׁית, דף יח, ב: "מִצְמִיחַ חֲצִיר לְבַהֲמָה וְגו' – דָּא בְּהִמָּה
דְּרַבִּיעָאָה עַל אֵלֶּף טוֹרִין וּמְגַדִּיל לָהּ כָּכָל יוֹמָא הָהוּא חֲצִיר" תַּרְגוּם: זֶה בְּהִמָּה
שְׁרֻבָצֶת עַל אֵלֶּף הִרִים, וּמְגַדִּיל לָהּ כָּכָל יוֹם אוֹתוֹ חֲצִיר.

וְחִי, דף רכג, ב: "אֵלֶּף טוֹרִין מִתְּבַרְכֵּין קָמָה, וְכָלָהּ נִשְׁבָּא חֹד הוּוּ לְקָמָה. אֵלֶּף
נִתְרִין סְגִיאִין לָהּ, וּבְגַמִּיעָא חָדָא גְּמָעָא לֹון" תַּרְגוּם: אֵלֶּף הִרִים מִתְגַּדִּילִים לְפָנֶיהָ,
וְכֵלֶם הִיוּ לְפָנֶיהָ שְׁאִיבָה אַחַת, וְאֵלֶּף נִתְרוֹת גְּדוּלִים לָהּ, וְגוֹמַעַת אֵת כָּלֶם
בְּגַמִּיעָא אַחַת).

ספירות הם הם אלקות שאינו צריך להתברר, והיינו
כענין שם מ"ה בידוע. ועולמות והיכלות הם צריכים
להתברר בכדי להתכלל בעשר ספירות שהוא אלקות
ממש. והיינו על ידי הביור דב"ן, שנכללים בו הביורים
דעולמות והיכלות. ואחר כך נמשך שם מ"ה להתלבש
בב"ן לברר שנית. כו. וזהו ענין יחוד ה"ה אלהים שהם
דבר ונוקבא; מ"ה וב"ן.

והנה כתיב (בראשית ה, ב): "זכר ונקבה בראם, ויברך
אתם כו." ומבואר בזהר השעם – "דקודשא בריך הוא
לא שרי באתר פגימא, אלא באתר שלימא כו"⁶². והענין,
מפני שבאשר מתכללים ב' בחינות – דבר ונוקבא, על
בן מעוררים בחינת הגבוה מערף שניהם. (וכענין החופה
שנכנסים בו חתן וכלה, להיות שבאים שניהם דבר ונוקבא, על
בן בא שם הגילוי גם מבחינת מקיפים כו.).

והיינו על ידי שבאשר שם ב"ן מברר ב"ע, ואז מעלה
אותם מ"ן לשם מ"ה, והוא נמשך לברר כו. ואחר כך
בששניהם מתלבשים זה בזה, בחינת "יחוד ה"ה אלהים",
אזי נמשך גם שם ע"ב הנקרא "אהבה בתענוגים".

וזהו "זכר ונקבה בראם": היינו, דבר – שם מ"ה,
ונוקבא – שם ב"ן, ואזי "ויברך אתם" – המשכת החכמה
– שם ע"ב הנקרא "ברוך" כו.

והנה ידוע שגילוי אור אין סוף דעתיקא קדישא הוא
בבחינת החכמה דאצילות, להיותה בתכלית הבטול.
וזהו, עתיק הוא על דרך משל בחינת תענוג כו. וכמו
שאנו רואים גם בן שגילוי התענוג הוא בחכמה, כאשר
יגיע לו השכלה חדשה מהמשכיל, שזהו ענין גילוי
החכמה ממקורה, אז יתענג ענג נפלא כו. וכמו בן גלוי
אור אין סוף, עתיקי יומין וארירי אנפין – הוא בבחינת
חכמה דאצילות שהוא שם ע"ב. ולכך נקרא שם ע"ב
"אהבה בתענוגים", להיות שהוא גלוי תענוג עליון, וזהו
"אהבה בתענוגים" דייקא כו.:

וזהו "חבלי עינים מיין", ואמרו רז"ל: "חבלי – כל
חיה הטועם אומר: לי לי". ויש להבין כפל הלשון "לי
לי".

אף הענין הוא, שזהו ענין ב' עליות של ב' בחינות –
"אהבה רבה" ו"אהבת עולם"; מ"ה וב"ן – בעתיקי יומין
וארירי אנפין כנ"ל, מפני שהן עולים בבחינת שם ע"ב
ששם גילוי עתיק ואריר כו.

העולם. והיינו האהבה שנתגלית מההעלם. שקודם
התפלה היתה בהעלם, ואחר כך על ידי התפלה
נתגלית, ונמצא שאהבה זו היא באה מההתבוננות כו.

וגם פירוש "אהבת עולם": שהתפעלות ואהבה זו
נמשכת מבחינת העולם. היינו כמו על דרך משל,
האדם מתפעל להיות לו אהבה על ידי שרואה מופתים
הפך הטבע, כמו להפוך ממים לאש או מאש למים,
שיתהפך מהות אחד למהות אחר – על ידי זה רואה
גדולת ה' יתברך ויגיע לו מזה אהבה לה', ואהבה זו
נקראת "אהבת עולם" – שבאה על ידי סבה מבחינת
העולם.

וכמו בן למעלה: הביור נצוצות דשם ב"ן שמברר
בב"ע נקרא "אהבת עולם", מפני שמבחינת עולם נברר
להיות אלקות כו. מה שאין בן שם מ"ה נקרא "אהבה
רבה", להיות ששם מ"ה הוא בחינת אלקות בעצם,⁶³
והוא המברר שם ב"ן, ודרי זה בדוגמת "אהבה רבה" –
דהנה ענין ה"אהבה רבה" היא על דרך משל האהבה
אשר מאליה מתלהט, שלכך נקרא בלשון "רבה".

להיות ש"אהבת עולם" הנה יש גם ב"זה לעומת זה"
(קהלת ו, יד). ולכך אנו רואים שאף על פי שבעת התפלה
היה לו אהבה, והיא "אהבת עולם", מפל מקום אחר
כך עוסק במילי דעלמא, מפני שיש "זה לעומת זה",
ששניהם הם בחינת עולם – זה עולם וזה עולם כו. מה
שאין בן בחינת "אהבה רבה", להיותה מניצוץ אלקות
עצמו אין שם "זה לעומת זה" כו.

וכמו בן למעלה: שם מ"ה הוא אלקות שלא על ידי
ביור, כמו ה"אהבה רבה" שבאה מאליה מלמעלה.
והנה עם כל זה הרי ה"אהבה רבה" שנקראת מ"ה
מתלבשת ב"אהבת עולם" הנקראת ב"ן לברר ביור שני
כו. אבל אהבה ג', והיא הנקראת "אהבה בתענוגים",
שהוא ענין שם ע"ב, אינה מתלבשת כלל לא ב"אהבה
רבה" ולא ב"אהבת עולם" כו.:

אף הנה המשכת שם ע"ב, "אהבה בתענוגים" – הוא
כאשר נתחברו יחדיו "אהבה רבה" ו"אהבת עולם", שם
מ"ה ושם ב"ן, אזי ממשיכים גם שם ע"ב, הגם שהוא
גבוה משניהם כו.

וביאור הדברים:
הנה ידוע שיש בכל עולם דאצילות, בריאה, יצירה
עשייה – עשר ספירות, ועולמות, והיכלות. והנה עשר

(62) (שקדוש ברוך הוא אינו שורה באתר פגום אלא באתר שלם. ראה זהר
חלק ב קנה, א. קנו, ב).

(61) (לא ממה שנתברר מבחינת עולם, כמו שם ב"ן שמברר ב"ע והם נכללים
בו, והיינו על ידי ההתהפכות מרע לטוב, כנ"ל שנכלל בשם ב"ן. ולכך נקרא
אהבת עולם, כמו שאדם מתהפך על ידי מופתים כו' כנ"ל).

1 וְזֶהוּ "חֵיף הַטּוֹעֵם אוֹמֵר: לִי לִי";

2 פִּירוּשׁ: "חֵיף הַטּוֹעֵם" הוּא בְּחִינַת חֻכְמַה דְּאֶצִּילוּת
3 שְׁנִקְרָא "חֵיף"⁶³ – שֵׁם מ"ה, וְהוּא בְּחִינַת טַעֲמִים, שֶׁהֵם
4 בְּשֵׁם ע"ב⁶⁴. כְּנֹדַע שֵׁשׁ ד' בְּחִינּוֹת – טַנְת"א⁶⁵, כְּנֹגֵד ד'
5 שְׁמוֹת: ע"ב, ס"ג, מ"ה, ב"ן. וְחֻכְמַה דְּאֶצִּילוּת הִיא בְּחִינַת
6 "חֵיף הַטּוֹעֵם", הֵינּוּ בְּחִינַת טַעֲמִים.

7 וְכֵמוּ עַל דְּרָךְ מִשַּׁל כְּאֶשֶׁר יִטְעוּם הָאָדָם אֵיזָה מֵאֵכָל
8 הַנֶּעֱרָב וּמִתּוֹק – מִתַּעֲנֵג מִזֶּה, כִּמוּ כֵן בְּבְחִינַת טַעֲמִים
9 דְּחֻכְמָה – יֵשׁ שֵׁם גִּילּוּי עֲתִיק כ"ו. וְזֶהוּ "חֵיף הַטּוֹעֵם" –
10 בְּחִינַת ע"ב, חֻכְמָה, "אוֹמֵר לִי לִי" – הוּא בְּחִינַת עֲלִיּוֹת
11 "אַהֲבָה רַבָּה" וְ"אַהֲבַת עוֹלָם".

12 וְהִנֵּה "חֻכְלִילִי עֵינַיִם" הֵם "מִיָּין";

13 כִּי הִנֵּה עַל יְדֵי ש"נִכְנַס יֵין – יֵינָה שֶׁל תּוֹרָה – יֵצֵא
14 סוּד". פִּירוּשׁ: "סוּד" הֵינּוּ "אַהֲבָה רַבָּה הַמְּסוּתֶרֶת",
15 שֶׁתֵּצֵא מִהַעֲלֵם אֶל הַגִּילּוּי, לְהִיּוֹת הַתְּלַבְּשׁוֹת "אַהֲבָה
16 רַבָּה" – מ"ה, ב"אַהֲבַת עוֹלָם" – ב"ן, וְעַל יְדֵי זֶה שְׁנִיָּהֶם
17 עוֹלָם וְנִכְלָלִים בְּחֻכְמָה.

18 וְזֶהוּ "חֻכְלִילִי כ"ו מִיָּין" – פִּירוּשׁ: מִה ש"חֵיף הַטּוֹעֵם
19 אוֹמֵר לִי לִי", הַעֲלִיָּה דְמ"ה וּב"ן בַּע"ב, וְזֶה "מִיָּין", שֶׁעַל
20 יְדֵי זֶה ש"נִכְנַס יֵינָה שֶׁל תּוֹרָה" – יֵצֵא סוּד" הַתְּלַבְּשׁוֹת
21 מ"ה בְּב"ן. וְעַל יְדֵי זֶה מְעוֹרְרִים שֵׁם ע"ב לְהִיּוֹת "חֵיף
22 הַטּוֹעֵם" כ"ו.

23 וְהִנֵּה, בְּחִינַת גִּילּוּי זֶה דָּשֵׁם ע"ב הוּא בְּשֶׁבֶת, שֶׁהוּא
24 עֲנִין מוֹחִין דְּאֶבָּא. וְהֵינּוּ גִילּוּי וְהַמְשַׁכַּת עֲנֵג-הַעֲלִין,
25 בְּחִינַת עֲתִיקָא קְדִישָׁא – בְּבְחִינַת הַחֻכְמָה. וְכֵמוּ שְׁכָתוּב
26 (יִשְׁעִיָּה נח, יג): "וְקִרְאֵתָ לְשֶׁבֶת עֲנֵג" – לְהַמְשִׁיךְ וּלְקַרֹּא
27 הָעֲנֵג בְּחֻכְמָה כ"ו. וְכֵמוּ שְׁנִתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר⁶⁶ עַל פִּי
28 מֵאֵמֶר רַז"ל⁶⁷: "כָּל הָאוֹמֵר וַיְכַלּוּ בְּשֶׁבֶת כָּאֵלוּ נַעֲשֶׂה
29 שׁוֹתָף לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ-הוּא בְּמַעֲשֶׂה בְּרָאשִׁית כ"ו".

30 וְזֶהוּ גַם כֵּן כָּל כּוֹנֵן הָאֵכִילָה בְּשֶׁבֶת⁶⁸ – לְהַמְשִׁיךְ
31 בְּחִינַת עֲתִיק בְּחֻכְמָה כ"ו.

32 אֶף הִנֵּה אָמְרוּ רַז"ל⁶⁹: "מִי שִׁטְרַח בְּעֶרֶב שְׁבֶת יֵאָכֵל
33 בְּשֶׁבֶת". וְזֶהוּ "חֻכְלִילִי עֵינַיִם כ"ו". פִּירוּשׁ, כִּי יֵשׁ ב' בְּחִינּוֹת
34 בְּעֵינַיִם: הָא' – הָאֲדָמוּמִית וְהַזְהוּרִית שְׁבַע-עֵינַיִם. וְהֵב' –
35 חֲזוּרִי דְעֵינָא⁷⁰.

36 וְהִנֵּה, עֲנִין הָאֲדָמוּמִית הוּא בְּחִינַת הַהִתְלַהֲבוּת וְרִשְׁפִּי
37 אֵשׁ "לְאַסְתַּכְּלָא בִּיקְרָא דְמִלְכָּא". כִּמוּ שְׁכָתוּב (שִׁיר הַשִּׁירִים
38 ה, ה): "הִסְכֵּי עֵינֶיךָ מִנְּגִדִי כ"ו" – "דְּאֵינּוּן מוֹקְדִין לִיָּה
39 בְּשִׁלְהוּבִין דְּרַחֲמִימוּתָא"⁷¹ כְּנֹדַע.

40 וְכֵמוּ כֵן הִנֵּה מְבוֹאֵר בְּאֲדָרָא רַבָּה⁷²:

41 "כִּד ו' א מִסְתַּכֵּל בְּמִצְחָא דְאֲרִיךְ מְקַבֵּל ש"ע נְהוּרִין;
42 וּבְפִנִּים – ק"נ נְהוּרִין"⁷³, כְּמָה שְׁכָתוּב (תִּצְאָה כב, ו): "כִּי יִקְרָא
43 ק"ן צָפוֹר לְפָנֶיךָ כ"ו".

44 וְהַעֲנִין: דְּהִנֵּה אֲרִיךְ-אַנְפִּין שֶׁהוּא הַכֶּתֶר, הוּא בְּחִינָה
45 הַתְּחַתּוּנָה שְׁבַמְאָצִּיל. ו' א הוּא מְקוֹר לְעֲלִמִין דְּבִי-ע.
46 שְׁלֹכֶךָ ז' א נִקְרָא "עוֹלָם", כִּמוּ שְׁכָתוּב (תְּהִלִּים פט, א): "עוֹלָם
47 – חֶסֶד יִכְנֶה כ"ו". וְלִכְךָ הִז' א מִתְּלַהֵב לִיכַלֵּל לְמַעֲלָה
48 בְּאוֹר אֵין-סוּף, בְּחִינַת אֲרִיךְ-אַנְפִּין כ"ו.

49 (וְכֵן עֲבוּדַת הָאָדָם לְמִטָּה "לְאַסְתַּכְּלָא בִּיקְרָא דְמִלְכָּא",
50 "עֵינֵי תְּמִיד אֶל ה'" (תְּהִלִּים כה, טו). וְהֵינּוּ הַהִתְלַהֲבוּת מִמִּטָּה
51 לְמַעֲלָה שֶׁהוּא עַל יְדֵי הָעֵינַיִם דּוֹקָא.

52 וְהֵינּוּ הָאֲדָמוּמִית שְׁבַע-עֵינַיִם, שְׁמוּרָה עַל עֲנִין
53 הַהִתְלַהֲבוּת וְרִשְׁפִּי אֵשׁ כ"ו. וְעַל יְדֵי הַהִסְתַּכְּלוּת ז' א
54 בְּבְחִינַת הַתְּלַהֲבוּת נִמְשָׁךְ אַחֵר כֶּךָ הַשְּׁפַע מֵאֲרִיךְ-אַנְפִּין
55 לז"א, וְכֵמוּ שְׁכָתוּב (תְּהִלִּים לג, יח): "עֵין ה' אֶל יִרְאָיו כ"ו".

56 (וְהֵינּוּ, מִפְּנֵי שֶׁהַקְדִּים תְּחִלָּה (תְּהִלִּים כה, טו): "עֵינֵי תְּמִיד אֶל
57 ה'", וְהוּא הַתְּלַהֲבוּת מִמִּטָּה לְמַעֲלָה. וְזֶהוּ "מִי שִׁטְרַח בְּעֶרֶב
58 שְׁבֶת כ"ו", עַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁךְ אַחֵר כֶּךָ אֹר הַשְּׁפַע מִלְּמַעֲלָה
59 לְמִטָּה לְהִיּוֹת "עֵין ה' כ"ו").

60 וְזֶהוּ עֲנִין ש"ע נְהוּרִין אוֹ ק"ן נְהוּרִין דְּמְקַבֵּל ז' א
61 מֵאֲרִיךְ אַנְפִּין, הֵינּוּ הַשְּׁפַע מִלְּמַעֲלָה כ"ו, שֶׁהוּא בְּחִינַת

(67) (שְׁבֶת קִיט, ב. רָאָה אֹר הַתּוֹרָה בְּרָאשִׁית כֶּרֶךְ א מו, ב).

(68) (רָאָה בְּאֵרִיכוּת סִפְר הַמִּצְוֹת לְהַצְמִח צִדֵּק מִצְוֹת לֹא תִבְעֲרוּ אֵשׁ – דְּרָךְ
מִצְוֹתֶיךָ צ, א"ב. מִצְוֹת אֲכִילַת קֹדֶשׁ קְדָשִׁים – שֵׁם עֲב, א וְאִילָף).

(69) (עֲבוּדָה זֶרָה ג, א. וְרָאָה הַנִּסְקִין לְעִיל מו, ג).

(70) (לְכָן הָעֵין).

(71) (וְזֶה חֵלֶק ג פד, א. וּמְבוֹאֵר בְּלִקוּטֵי תּוֹרָה בְּשִׁיר הַשִּׁירִים סוּף דְּבוֹר
הַמִּתְחִיל "הַנֶּךְ יִפָּה רַעֲיָתִי" בְּפִירוּשׁ "עֵינֶיךָ יוֹנִים". – אֹר הַתּוֹרָה וְיָחִי שְׁעָה, ב).

(72) (וְזֶה חֵלֶק ג קכב, ב. קִבְּט, א).

(73) (רָאָה זֶהר חֵלֶק ג קלח, ב. עֵץ חַיִּים שְׁעַר אֲרִיךְ אַנְפִּין פֶּרֶק יד).

(63) (מֵאוּרִי אֹר ח, פב. לִקוּטֵי תּוֹרָה בְּמִדְבָּר י, א. יא, ג. וְרָאָה סִפְר הַלִּקוּטִים
ד'א"ח – צִמַח צִדֵּק עֶרֶךְ חֵיף).

(64) (מֵאוּרִי אֹר ט, יח: "טַעֲמִים כְּסוּד עֲתִיק וְאֲרִיךְ, בְּחִינַת ע"ב". וְכִזְאִיר נִתִּיב
שֵׁם מִצִּין לְעֵץ חַיִּים שְׁעַר טַנְת"א. רָאָה אֹר הַתּוֹרָה וְאֲרָא (שְׁמוֹת כֶּרֶךְ ז) עֲמוּד
בְּתַקְעוּד).

(65) (טַעֲמִים, נִקְדוּת, תְּגִים, אוֹתִיּוֹת).

(66) (רָאָה דְּבוֹר הַמִּתְחִיל "אֲבָלו רַעִים" – לִיל שְׁבֶת פֶּרֶשׁת וְיָחִי תִקְס"ה (מֵאֲמִיר
אֲדָמוֹר הַזֶּקֶן תִּקְס"ה עֲמוּד קנו, וּבְנוֹסַח אַחֵר בְּקוֹנְטֵרִס "לְהִבִּין מֵאֲמִיר הַזֶּהר
אֲבָלו רַעִים" – קָהֳל, תש"פ. וְרָאָה אֹר הַתּוֹרָה דְּכָרִים כֶּרֶךְ ג עֲמוּד אִתְּלַח
וּמֵאֲמִיר אֲדָמוֹר הַצִּמַח צִדֵּק תִּרְז"ד – תִּרְט"ו עֲמוּד קַעֲח).

16 וְחִיּוֹת, שִׁיֵּהיוּ הַמְדוֹת מֵאִירִים וּבִרְרִים כִּי.
17 וְהוּא "וּלְבָן שִׁינִים": שֶׁהַשִּׁינִים עֲצָמָם נֶעֱשִׂים לְבָנִים
18 מִכַּח הַחֲלָב. שֶׁבִשְׁעַת הַבִּירור עֲדִין אֵינָם לְבָנִים מֵאַחַר
19 שְׁעוֹסֵק לְרֵאוֹת וּלְפִשְׁשׁ כִּי, וְהוּא בְּחִינַת קִטְנוּת. מֵה
20 שְׂאִין בֶּן "לְבָן שִׁינִים" – שֶׁנֶּעֱשׂוּ לְבָנִים וּמֵאִירִים כִּי, שִׁישׁ
21 בִּירור אַחֵר בִּירור כִּי.
22 וְהַכֹּל הוּא עַל יְדֵי "פּוֹתַח אֶת יָדֶיךָ", הוּא בְּחִינַת "יִג
23 תִּקְוִנִי דִיקָנָא", שֶׁהֵם "יּוֹדִין וְיִין"⁷⁶; שְׁעֵרוֹת וְגוֹמוֹת,
24 שְׂאֵבָא יוֹנֵק מִמְּזֶל הַח'⁷⁹ – "נוֹצֵר" אוֹתִיוֹת רָצוֹן כִּי.⁸⁰ וְעַל
25 יְדֵי זֶה נֶעֱשֶׂה "רָצוֹן" גַּם "לְכָל חַי כִּי", וְהוּא עַל יְדֵי
26 הַתּוֹרָה-אֲבָא – שֶׁמִּמְשִׁיף אֹר-אֲבָא עַל נַפְשׁוֹ, וְאֲבָא יוֹנֵק
27 מִמְּזֶל הַח' בְּנִל, וּמִתְגַּלֶּה בְּתוֹכָהּ רָצוֹן שְׁלֹמֶעֱלָה מְעַלָּה
28 כִּי.
29 וּמִשַּׁל יוֹדִין וְיִין: כִּי הִיוּ ד' הוּא עֲצָמוֹת הָאֹר בְּעוֹר
30 הַפְּנִים הַמְכֻסֶּה, וְאֵינוֹ יוֹצֵא אֶלָּא דֶּרֶךְ גּוֹמָא. וְהָאִ"ו הוּא
31 הַמְשֻׁכָּת הַשְּׁעֵרוֹת כִּי, וְדִי לְמַבִּין:

1 "עֵינָא דְאֵיהוּ חוֹר", כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּאַדְרָא רַבָּה (דף קכ"ט,
2 ב'. וּבְדף קל"ו, ב')⁷⁴; "וְאִתְסַחֵן בְּחַד חוֹרָא דְעֵינָא טָבָא כִי"⁷⁵.
3 וְהִנֵּה, הָרֵאִיָּה הִיא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת. מֵה שְׂאִין בֶּן
4 שְׂאִירֵי כַחוֹת כְּמוֹ כַח הַחֲכֻמָּה אוֹ הַמְדוֹת כִּי, וְהַעֲנִין: כִּי
5 לְהִיּוֹת "מִסְתַּכֵּל בְּמַצָּחָא דְאִירִי-אֲנִפִין" וְלִקְבֹּל אַחֵר בֶּן
6 גִּילּוֹי הָאֹר מִשָּׁם, אִי אֲפֻשֶׁר לִקְבֹּל רַק עַל יְדֵי רֵאִיָּה –
7 שֶׁהִיא מִבְּחוּץ, שְׂאִינָה נִכְנָסֶת לְפָנִים.
8 "וּלְבָן שִׁינִים": הִנֵּה הַשִּׁינִים מְבַרְרִים כִּי, וְהוּא בְּחִינַת
9 "עֲבוֹר בְּבֶטֶן אִמָּא"⁷⁶. כְּמִשַּׁל מְדוֹת שֶׁבִשְׁכָּל, לְרֵאוֹת
10 בְּעֵין הַשְּׁכָל מֵהוֹת הַמְדוֹת, וְלִדְקֹדֵק וּלְפִשְׁשׁ בְּהֵן אִם יֵשׁ
11 בְּהֵן תַּעֲרוּבֶת כִּי, וְהוּא "בְּבֶטֶן אִמָּא כִי" וְלִמְעַלָּה בְּנִ"א –
12 "תִּלְתָּ לְבִילָן גּוֹ תִלְתָּ כִי"⁷⁷.
13 וְמֵה שֶׁנִּתְבָּרַר נֶעֱשֶׂה אֲצִילוֹת וְאִלְקוֹת, וְהַפְּסוּלֶת
14 נִדְחָה לַחוּץ כִּי, וְכֵן עַד רוּם הַמְעַלּוֹת כִּי, וְאַחֵר בֶּן נֶעֱשֶׂה
15 הַגְּדֻלָּה בְּחֻלָּב שְׁלֹא אַחֵר הַלִּידָה. וְהַגְּדֻלָּה זֶה – שֶׁנִּמְשָׁף אֹר

(76) (עמוד... תְּלָת רָאָה זֶהר תּוֹסַפְתָּא בְּשִׁלַּח ג', סוֹף עֲמוּד א'. עַץ חַיִּים שֶׁעַר הַכִּלְיִים פֶּרֶק ב'. וְרָאָה דְבוּר הַמִּתְחִיל "לְהִבִּין הַעֲנִין דְתִלְתָּ לְבִילָן גּוֹ תִלְתָּ" תִּשְׁכ"ג – תּוֹרַת מִנְחָם חֶלֶק לו' עֲמוּד 263).

(77) (שְׁלֹש כְּלָלִים בְּתוֹךְ שְׁלֹשׁ).

(78) (תִּקְוִנִי זֶהר בְּהַקְדָּמָה ז', ב'. וְרָאָה לְעִיל כִּב, א'. אֹר הַתּוֹרָה וְיָחִי שְׁעַר, א').

(79) (רָאָה זֶהר חֶלֶק ג' רִפְט, א'. נִסְמָן לְעִיל כִּה, ד').

(80) (רָאָה הַנִּסְמָן לְקִמָּן סָא, ג').

(74) ("אֶלָּא דְלֹא בִּפְרִיֹשׁ הָתָם אֶלָּא מִכְּלָלָא, הֵיִינוּ מֵה שֶׁמְּבֹאֵר שָׁם בְּדף קכ"ח עֲמוּד ב', וְדף קכ"ט עֲמוּד א' וּב', וְדף קל"ה ב', וְדף קל"ו. וְמֵה שֶׁנִּתְפָּרֵשׁ עַל זֶה בְּאוֹרֵךְ ב' עֵין חַיִּים" שֶׁעַר הַחִיצוֹנִים, פֶּרֶק י' ז', שֶׁמִּשָּׁם נִלְקָח לְשׁוֹן כְּוָה. וְכִסְגֻּנָן הַלְשׁוֹן הַמְּבֹאֵר כָּאֵן וְכ' תּוֹרָה אֹר"ה"ל – נִרְמָז ב' מֵאֹרִי אֹר"ה אֲרִיךְ אֲנִפִין סִימָן קכ"ד, וְאוֹת ז' סִימָן י'. עֵין שָׁם. וְכ' יֵאֵר נְתִיב"ל אֵל הַעִיר מְקוֹמָם. (וְעֵין בְּלִקְוִי תּוֹרָה פֶּרֶשׁת מִסְעֵי דְבוּר הַמִּתְחִיל "הִנֵּה גִבִּי הַמִּסְעוֹת אוֹת ד' (דף צ"ג, עֲמוּד ב'), וְמֵה שֶׁהֵאִיר עַל זֶה אֲדַמּוֹר בְּהַגָּה שָׁם" – "פֶּלַח הַרְמוֹן" שְׁמוֹת עֲמוּד שֶׁשֶׁב).

(75) (וְנִרְחִיצִים בְּלָבָן אֶחָד שֶׁל עֵין טוֹבָה).

ב.

הוֹד כ"ק אֲדַמּוֹר מֵרֵנָא וּרְבִנָא דּוּבְעַר – אֲדַמּוֹר הָאֲמַצְעִי

תּוֹרַת חַיִּים

16 מִצַּד שֶׁהַשְּׁכָל שְׁלִיט עַל הַמְדוֹת שֶׁכֵּלֵב בְּגִדוֹל כְּמוֹ שְׁאֵנוּ
17 רֹאִי, שֶׁלְבוֹ בְּרִשּׁוֹתוֹ אֵף שִׂיֵּאֱהוּב וְיַחֲשׁוּק בְּדָבָר מֵה
18 בְּתֹאֵה טְבַעִית שִׁיבְטִלְנוּ אִם הוּא נִגַּד הַשְּׁכָל וְכֵן יִטָּה
19 הַלֵּב מִשְׁנֵאָה לְאֵהָב' וְלִהְיוֹךְ מֵאֵהָבָה לְשִׁנְאָה. וְכֵן כֹּל
20 מֵה שִׁתְּאוּה בִּלְבוֹ יִהְיוֹךְ הַשְּׁכָל מִטּוֹב לְרַע וּמִרַע
21 לְטוֹב. וְכֵן בְּמִדּוֹת דַּחֲסָד וְדִין הַכֹּל כִּפִּי הַשְּׁכָל לַעֲשׂוֹת
22 נִגַּד טְבַעוֹ כְּאִילוֹ שׁוֹיֵן אֲצִלוֹ ב' הַפְּכִים דַּחּוּ"ג. וְע"כ
23 ע"י הַשְּׁכָל יוֹכִלוּ לְהַתְחַבֵּר ג' כ' ב' הַפְּכִי בְּמִדּוֹ
24 הַטְּבַעִיִּים בְּמִקּוֹם א'. וְטַעַם הַב' לִפִּי שֶׁהַשְּׁכָל בֵּא
25 בְּטַעַמִּי וְסִבּוֹת רַבּוֹת בְּכִמְהָ אֹפְנִי שׁוֹנִים עַד שִׁיכּוֹל
26 הַשְּׁכָל לְחַיִּיב דָּבָר א' שִׁיֵּהִי בּוֹ ב' הַפְּכִים מִמֶּשׁ כְּמוֹ
27 שִׁיחִיב הַשְּׁכָל הָאֵהָב' וְחַסֵּד מִטַּעַם זֶה וּמֵאוֹתוֹ הַטַּעַם
28 עֲצָמוֹ יִמְצָא הַשְּׁכָל שְׁנֵאָה וְדִין וְיִסְכּוֹל ב' הַפְּכִים יָחִיד
29 וְאֵינָם סוֹתֵרִים זֶא"ז כֹּלֵל. כִּי יֵשׁ מְקוֹם בְּשִׁכָּל מִחֲסָד
30 לְדִין וּמִדִּין לְחַסֵּד. וְכֵן לְאֵהוּב דָּבָר מֵה מִטַּעַם זֶה

1 (כ) וְהַדּוּגְמָא מִזֶּה יוֹכֵן ג' כ' בְּמִדּוֹת הַטְּבַעִיִּי שֶׁכֵּלֵב
2 כְּמוֹ שֶׁהֵן בְּתַקְפָּם בְּעֵצָם הַנֶּפֶשׁ בְּבַחִי
3 עֲצָם פְּשוּט בְּלִי אֲפֻשֶׁר שִׁתְּחַבְּרוּ זֶע"ז בְּמִקּוֹם א'
4 כְּנ"ל כְּמוֹ הָאֵהָב' וְשִׁנְאָה יָחִיד אוֹ חו"ג יָחִיד כִּי. רַק
5 כְּאִשֶּׁר יִתְחַלְקוּ הַמְדוֹת כֹּל מִדָּה שֶׁכִּלּוּלָה מֵהִיפּוּכָה כְּמוֹ
6 הַחֲסָד שְׁבִדִּין וְהַדִּין שֶׁבְּחֲסָד כְּמִשַּׁל הַמְזִיגָה דְּמִים וְאִשׁ
7 שְׁבַעֲץ אוֹ כְּמִשַּׁל הַמְזִיגָה דְּחִרְפוֹת וּמִתִּיקוֹת שֶׁבְּמִרְקָחַת
8 כִּי אִזּוֹ יוֹכִלּוּ יָחִיד כְּנ"ל. אֲבָל בְּגִדוֹל בֶּן דַּעַת שְׁמִדּוֹתָיו
9 מִתְּנַהֲגִים עַפ"י הַשְּׁכָל וְדַעַת שֶׁהִמּוּחַ שְׁלִיט עַל הַלֵּב
10 לְהִטּוֹת מִן הַקֶּצֶה לְקֶצֶה כְּנ"ל. הִנֵּה מִחֲמַת שְׁלִיטַת
11 הַשְּׁכָל בְּמִדּוֹת מִתְחַלְשִׁי מִעֵצָם תַּקְפָּם וְהֵן נִכְנָעִים
12 שִׁיכּוֹל כֹּל מִדָּה הִיפּוּכָה דּוּקָא עַד שִׁיכּוֹלּוֹ בְּמִזְגֵּה שׁוּה
13 (כ) ע"פ הַשְּׁכָל יִמְצָא צַד חֲסָד בְּדִין שֶׁמִּזֶּה הַטַּעַם רֹאִי
14 לְחֲסָד וְכֵן בְּדִין יִמְצָא טַעַם לְחֲסָד עַד שִׁיּוּמָזְגוֹ בְּמִזְגֵּה
15 הַשׁוּה (בְּהַתְּכַלּוֹת א'). וְנִמְצָא יֵשׁ כָּאֵן ב' טַעַמִּים א'

ומדה עד שנמצא בה מהיפוכו המנגד כו'. והוא ענין
א' עם טעם החלישות של המדות לגבי השכל לפי
שמתחלשים מעצם תקפם מחמת השכל עד שמתמזגים
דבר עם היפוכו כנ"ל וד"ל:

בראשית ברא אלוקים

ובאותו טעם עצמו יש סברא שישנא וירחיק מדבר זה
דהיינו באופן כך יאהוב ויקרב ובאופן זולת זה ירחיק
וישנא כו'. וכן בחסד ודין והוא המיצוע והמזיגה
שעושה השכל מב' הפכים לפי שמחלק השכל כל מדה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק

ונפלו ניצוצים מהם, ומזה שרש היות הכלים כו'. עיין
ב"עץ חיים", ובביאור מיוחד על זה המתחיל "להבין מה
שכתב בעץ חיים בענין התהוות הכלים מרשימו של
הפאת האורות כו'".⁶³

ברכת "ברך עלינו" ופירוש "מיני תבואתה" – ב' מיני
תבואות, שעורים וחטים – עיין מה שנתבאר ענינם מצוה
ש"ב ש"ז.⁶⁴

ברכת "תקע בשופר גדול" – עיין בתורה על פסוק⁶⁵
"והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול".⁶⁶

ברכת "השיבה", "ומלוך כו' לבדך" – בתורה על
פסוק⁶⁷ "כבוד מלכותך" ⁶⁸: "אברהם אתקין לכורסיא".

ברכת "ולמלשינים אל תהי ת'קו"ה" פירוש: שלא
יפרידו חס ושלוש י"ה מן ו"ה, אלא יהיה השם שלם. –
עיין ביאור זה מצוה ג'.⁶⁹

ברכת "צמח דוד", "וקרנו תרים" – נתבאר בענין דוד
שנמשח בקרן – נמשך מלכותו כו'.

דרך מצותיך

מצות⁵³ (ת"כ) קריאת שמע. ומצוה (תל"ג)⁵⁴ תפלה:
עיין בסדור שער הקריאת שמע⁵⁵, ובשער ראש
השנה על פסוק⁵⁶ "אד' שפתי תפתח כו'".⁵⁷

גם פירוש ברכה ראשונה דשמונה עשרה נתבאר
בביאורי הזהר על פי המאמר פרשה בלק "שחורה אני
ונאורה כו'".⁵⁸

ברכת "אתה גבור" עיין בכוננת המקורה⁵⁹ מהבעל שם
טוב ז"ל.

ברכת "סלח לנו" עיין מצוה שס"ד פרק ג'.⁶⁰

ברכת "ראה נא בענינו" עיין בענין חנוכה על פסוק
"רבת את ריבם".⁶¹

ברכת "רפאנו" עיין תורה על פסוק זה.⁶²

ופירוש "רפואה שלימה לכל מבותינו" הוא "סוד
הפאת האורות אור ישר ואור חורר כשפגעו זה מזה,

בהנסמן במראי מקומות שם.

62) תורה על פסוק וזה מאמרי אדמו"ר הזקן הקצרים עמוד תיב. ראה דבור
המתחיל "רפאנו ה' וארפא" – מאמרי אדמו"ר הזקן תס"ח חלק א עמוד רטו.
ובנסמן במראי מקומות שם חלק ב עמוד תשצו. דבור המתחיל "רופא חולי עמו
ישאל" – מאמרי אדמו"ר הזקן על מאמרי רז"ל, תפילה עמוד תמות.

63) ובביאור מיוחד . . הפאת האורות מאמרי אדמו"ר הזקן אלתהלף לאנשיא
עמוד רכב.

64) מצוה ש"ב ז"ל: אולי צריך להיות ש"ו. – לעיל מצות הקרבת וספירת
העומר כה, ב.

65) ישעיה כו, יג.

66) בתורה על פסוק ויהי ביום: לקוטי תורה ראש השנה נח, א.

67) תהלים קמה, יא.

68) בתורה על פסוק כבוד מלכותך: מאמרי אדמו"ר הזקן הנחות הר"פ עמוד
קפו. ביאורי הזהר להצמח צדק עמוד שצו.

69) מצוה ג': לכאורה הכוונה לאיסור גיד הנשה – לעיל יב א ואילך. ויש לעיין
שם בענין דוד שנמשח בקרן. ראה תורה אור עב, ג. מאמרי אדמו"ר הזקן
תקס"ט חלק א עמוד קנו ואילך.

53) מצות קריאת שמע ותפלה: בולל ציונים למאמרי דא"ח על קריאת שמע
ונסוח שמונה עשרה.

תורה על פסוק "והיה גו' בשופר גדול" וראש השנה נח, א, על פסוק "ציון
במשפט" ודברים בתחילתו, על פסוק "והנה פרח משה אהרן" וקרח נה, ג, על
פסוק "ורב שלום" ופרשת ראה כט, א – נדפסו בלקוטי תורה. – הערת כבוד
קדושת אדמו"ר בציונים והערות.

54) (ת"כ) . . (תל"ג) בספר הדיבור.

55) בסדור שער הקריאת שמע: דבור המתחיל "להבין ההפרש בין קריאת שמע
לתפלה" עג, ג. דבור המתחיל "להבין פרשה ראשונה דקריאת שמע" עה, ד.
דבור המתחיל "זהר פרשה פנחס. פתח רבי שמעון" עו, ב.

56) תהלים נא, יז.

57) ובשער ראש השנה על פסוק אדני: רלו, ג.

58) בביאורי הזהר שחורה אני: קב, ב.

59) בכוננת המקורה: כונת המקורה מהבעל שם טוב נדפס בסדור בתחלת חלק
ב. וקנו, א. – הערת כבוד קדושת אדמו"ר בציונים והערות.

60) מצוה שס"ד פרק ג' לעיל מצות וידי ותשובה לו, סוף עמוד א ואילך.
ונמצא גם בן בספר מאמרי אדמו"ר הזקן על מאמרי רז"ל, תפילה עמוד תמות.

61) על פסוק רבת את ריבם: מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ג עמוד נו. וראה

יְרִידַת הַשָּׁפַע – עֵינַי מֵהַ שְׁתַּבָּאָר בְּבִיאוֹר זֹהָר פְּרָשָׁה 17
פִּנְחָס⁸⁰ עַל פֶּסוּק⁸¹ "בְּאֵיל תַּעֲרוֹג כּו'" – דָּף רמ"ט עמוד 18
א'. 19

"תָּנָא רַבִּי אֱלִיהוּ כָּל הַשּׁוֹנָה הַלְכוֹת" – עֵינַי בְּאַגְרַת 20
הַקֹּדֶשׁ עַל פִּי מֵאָמֵר רְבוּתֵינוּ זְכוּנוֹם לְבִרְכָּה "וְדָא שְׁתַּמְשׁ 21
בְּתַנָּא חֶלֶף"⁸² נִתְבָּאָר זֶה. 22

"תַּלְמִידֵי חֲכָמִים מְרַבִּים שְׁלוֹם" – עֵינַי תּוֹרָה עַל 23
פֶּסוּק⁸³ "רַב שְׁלוֹם בְּנִי"⁸⁴, גַּם תּוֹרָה עַל פֶּסוּק⁸⁵ "בְּיוֹם 24
הַשְּׁמִינִי עֲצַרְתָּ"⁸⁶ שְׁנַת תַּקַּע"ב. 25

"עֲלִינוּ לְשַׁבַּח" יֵשׁ תּוֹרָה מִיּוֹחֶדֶת עַל זֶה בְּבִיאוֹר עֵינַי 26
שְׁמִיחַ בְּחֶלֶק⁸⁷: 27

נִתְבָּאָר בְּתוֹרָה עַל עֵינַי זֶה הַסְמוּכָה לְדְרוֹשׁ ד' מִטָּה 28
אַהֲרֹן⁸⁸ הַנִּל. 29

גַּם בְּבִיאוֹר עַל פֶּסוּק⁸⁹ "סִדִּין עֲשֵׂתָה כּו": 30

מִצְוֹת תַּלְמוּד תּוֹרָה, וּפְרָשֶׁת וְאַתְחַנּוּן (תי"ט) 31

בְּרַבַּת "שְׁמַע קוֹלֵנוּ" – עֵינַי מֵהַ שְׁתַּבָּאָר עַל פֶּסוּק 1
"פָּקַח עֵינֶיךָ הִטָּה אֲזָנְךָ כּו"⁹⁰. 2

בְּרַבַּת "רִצָּה" עֵינַי שְׁנֵי רָצוֹן נִתְבָּאָר מִצָּה כ"ה פֶּרֶק 3
ט"ז. 4

בְּרַבַּת "מוֹדִים" מֵהוּ הַהוֹדָאָה? עֵינַי תּוֹרָה בְּעֵינַי "כִּי⁹² 5
אֶל דַּעוֹת"⁹³, שְׁאֲנַחְנוּ מוֹדִים לְדַעָה הַעֲלִינָהּ. וְעֵינַי תּוֹרָה 6
עַל פֶּסוּק⁹⁴ "צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט תִּפְדָּה כּו"⁹⁵. 7

עֵינַי "מוֹדִים דְּרַבָּנָן" – עֵינַי סִידוֹר דְּרוֹשׁ ל"ג בְּעוֹמֵר 8
עַל פֶּסוּק⁹⁶ "אַתָּה הַצִּבְתָּ [..] גְּבוּלוֹת אֶרֶץ כּו". 9

בְּרַבַּת "שִׁים שְׁלוֹם" – עֵינַי סִידוֹר שְׁעַר הַסּוּכּוֹת 10
בְּבִיאוֹר מֵאָמֵר הַזֹּהָר פְּרָשָׁה אָמֹר דף ק"ג. 11

עֵינַי וִידוּי שְׁאֲחֹר שְׁמוּנָה עֲשֵׂרָה – נִתְבָּאָר מִצָּה 12
שס"ד⁹⁷. 13

עֵינַי נְשִׂאֵי כַּפִּים שֶׁהִיא מִצָּה שַׁע"ח, נִתְבָּאָר בְּמָקוֹם 14
אַחֵר עַל פֶּסוּק⁹⁸ "וַיִּפְרַח מִטָּה אַהֲרֹן וַיִּגְמַל שְׁקָדִים"⁹⁹. 15

עֵינַי אֲמִירַת "לִמְנַצֵּחַ יַעֲנֶךָ ה'", "וּבֹא לְצִיּוֹן" שֶׁהוּא 16

(70) עַל פֶּסוּק "פָּקַח עֵינֶיךָ": מֵאָמֵר אֲדַמּוֹר הִזְקֵן כְּתוּבִים חֶלֶק א עמוד רסט.

(71) מִצָּה כ"ה פֶּרֶק ט: מִצְוֹת הָאֲמֵנַת אֱלֹקִים לְעִיל נה, א.

(72) שְׁמוּאֵל-א ב, ג.

(73) תּוֹרָה בְּעֵינַי פִּי אֶל דַּעוֹת: רָאָה סִידוֹר מִד, ב, וּבְנִסְקֵן בְּאוֹר הַתּוֹרָה סְכוּת עמוד אַתְשֶׁל.

(74) יְשַׁעֲיָה א, כו.

(75) תּוֹרָה עַל פֶּסוּק צִיּוֹן בְּמִשְׁפָּט: לַקּוּטִי תּוֹרָה דְּכָרִים א, א. סִידוֹר: דְּרוֹשׁ ל"ג בְּעוֹמֵר שֶׁג, ג וְאֵילֶךְ. שְׁעַר הַסּוּכּוֹת רנו, ב.

(76) תְּהִלִּים עז, יז.

(77) מִצָּה שס"ד: מִצְוֹת וִידוּי וְתַשְׁבּוּחַ לְעִיל לה, א.

(78) קָרָה יז, כג.

(79) בְּמָקוֹם אַחֵר עַל פֶּסוּק וַיִּפְרַח מִטָּה אַהֲרֹן: כְּנֶרְאָה הוּא הַנֶּדְפֵס לְקֶמֶן מִצְוֹת בְּרַבַּת כְּהֵנִים קִיב א, – הַעֲרַת כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדַמּוֹר: בְּצִיּוֹנִים וְהַעֲרוֹת.

לַקּוּטִי תּוֹרָה קָרָה נה, ג.

(80) בְּבִיאוֹר וְזֶה פְּרָשָׁה פִּנְחָס: רָאָה בִּיאוֹרִי הַזֹּהָר קטו, ג וְאֵילֶךְ.

(81) תְּהִלִּים מב, ב.

(82) בְּאַגְרַת הַקֹּדֶשׁ וְדָא שְׁתַּמְשׁ בְּתַנָּא: סִימָן כט.

תּוֹרָה מִיּוֹחֶדֶת... שְׁמִיחַ בְּחֶלֶק: מֵאָמֵר אֲדַמּוֹר הִזְקֵן הַקְּצָרִים עמוד תיד.

(83) יְשַׁעֲיָה נד, יג.

(84) תּוֹרָה עַל פֶּסוּק וְזֶה שְׁלוֹם: לַקּוּטִי תּוֹרָה פְּרָשַׁת רָאָה כט, א.

(85) אָמֹר כט, לה.

(86) תּוֹרָה עַל פֶּסוּק בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצַרְתָּ שְׁנַת תַּקַּע"ב: כְּנֶרְאָה הוּא דִּבְרוּר הַמִּתְחִיל "בְּיוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצַרְתָּ כּו" שְׁמֵאלוֹ תַּחַת לְרֹאשִׁי" הַנֶּדְפֵס בְּלַקּוּטִי תּוֹרָה: – הַעֲרַת

כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדַמּוֹר: בְּצִיּוֹנִים וְהַעֲרוֹת.

(87) תּוֹרָה מִיּוֹחֶדֶת... שְׁמִיחַ בְּחֶלֶק: מֵאָמֵר אֲדַמּוֹר הִזְקֵן הַקְּצָרִים עמוד תיד.

(88) בְּבִיאוֹר עַל פֶּסוּק סִדִּין עֲשֵׂתָה: עֲשִׂיתָה מֵאָמֵר אֲדַמּוֹר הִזְקֵן תַּקְסִי"ה חֶלֶק א עמוד שיט. רָאָה מֵאָמֵר אֲדַמּוֹר הִזְקֵן הַקְּצָרִים עמוד רס.

(89) מִשְׁלִי לא, כד

ד.

הוֹד כ"ק אֲדַמּוֹר מִרְנָא וּרְבִנָּא שְׁמוּאֵל – אֲדַמּוֹר מוֹהֲר"ש

תּוֹרַת שְׁמוּאֵל – תַּרְל"ב

וַיְכַל אֱלֹקִים בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי וַאֲרִז"ל מֵהַ הִי הַעוֹלָם חֲסֵר 9
מִנוּחָה בֹא שֶׁבַת בֹּא מִנוּחָה, שֶׁבִשְׁבַּת נִשְׁלַם ג"כ, רַק 10
שְׂאִינוּ מִלֵּאכָה כ"א הַעֲדָר הַמִּלֵּאכָה. וּבִזְהָר ע"פ הַשְּׁמִים 11
מִסְפָּרִים כְּבוֹד אֵל, לֹא מִסְפָּרִים ל' סִיפּוֹר אֵלֹא מִסְפָּרִין 12
מִנְהִירִין וּמִנְצִיצִין, וּפִי' מִנְהִירִין וּמִנְצִיצִין, כִּי הִנֵּה כְּתִי' 13
שֶׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה ה' אֶת הַשּׁוֹ"א, וְלֹא א' בִּשְׁשַׁת יָמִים, 14
נִשְׁמַע שֶׁהַשְּׁשַׁת יָמִים עֲלִיוֹנִים עֲצָמִם נִשְׁפְּלוּ בְּכַחִי' 15
עֲשִׂי' וְהִינֵנוּ בְּכַחִי' שֶׁשֶׁה מְדוּת בְּיוֹם רֹאשׁוֹן הָאִיר בְּכַחִי' 16

וְהִנֵּה בְּפִדְרָא אֵיתָא בַּעֲשֵׂרָה דְּבָרִים בְּרָא הַקַּב"ה 1
עוֹלָמוֹ וְכֻלָּן בְּשִׁלְשָׁה בַּחֲכ' בְּתַבּוּנָה וּבַדַּעַת 2
שִׁנְאָמֵר ה' בַּחֲכ' יִסַּד אֶרֶץ כּוֹנֵן שְׁמִים בְּתַבּוּנָה בַּדַּעַתוֹ 3
תְּהוּמוֹת נִבְקָעוּ. וְצ"ל הֵלֵא בַּעֲשֵׂרָה דְּבָרִים שִׁבְרָא בְּהֵן 4
הַקַּב"ה עוֹלָמוֹ קַחֲשִׁיב חֲכ' וּתְבַנוּנָה וּדַעַת, וְכַמְשָׁאוּרִז"ל 5
בְּחִיגָה דִּי"ב ע"א בַּעֲשֵׂרָה דְּבָרִים נִבְרָא הַעוֹלָם בַּחֲכ' 6
וּבְתַבּוּנָה וּבַדַּעַת בַּחֲכ' וּבַגְּעֵרָה כּו' וּמֵהוּ שְׁאוּמֵר עוֹד 7
וְכֻלָּן בְּשִׁלּוּשָׁה. אֵךְ הַעֲנִין הוּא דְּפִי' וְכֻלָּן הוּא כַּמ"ש 8

22 בהמדות יש מוחין, אכן המוחין הם מוחין דיניקה כו',
23 אבל בשבת הם מספרין ומנצצין מפני שמאיר מבחי'
24 המוחין עצמן.
25 וזהו ג"כ וכללן בשלשה, שהגם שנא' תחלה בעשרה
26 דברים ובעשרה דברים אלו קחשיב גם חכ'
27 ותבונה ודעת, אך הנה כ"ז הוא בחי' המוחין דו"א,
28 אבל וכללן בשלושה הוא בחי' חב"ד עצמן כו' וכענין
29 בא שבת בא מנוחה. ובוה יובן ג"כ מ"ש בס"י בשלשים
30 ושתיים נתיבות פליאות חכ' ברא וחקק י"ה ה' צבאות
31 את עולמו וברא אותו בסופר ובספור, פי'
32 שלשים ושתיים הם עשרה מאמרות וך"ב אותיות, וסופר
33 וספר וסיפור, ספר הוא בחי' תושב"כ, וסופר הוא בחי'
34 דברי סופרים כי ערבים עלי דברי סופרים והם נק'
35 סופרים מקור הספר, ויש בחי' סיפור, ונמצא כי
36 השלשה בחי' סופר וספר וסיפור הם בחי' חב"ד עצמם.
37 ואמר תחלה בל"ב נתיבות פליאות חכ' ברא כו', שהם
38 בחי' המוחין דו"א וברא בסופר וספר וסיפור הוא בחי'
39 חב"ד עצמם כמו שאמר בפדר"א וכללן בשלשה. וזהו
40 פי' וכדי ליתן שכר טוב לצדיקים שמקיימין את העולם,
41 כי הצדיקים ע"י תורתם הם ממשיכים בחי' חב"ד עצמן
42 גם בימי החול כי אורייתא מחכ' נפקת כו'.

ועתה ישראל מה כר

בס"ד. ש"פ עקב.

1 חסד ובשני גבורה כו', דהגם שארז"ל בעשרה מאמרות
2 נבחר"ע שהם כל העשר ספירות שיש בהם חב"ד ג"כ,
3 אך הנה שניהם אמת, דהנה העולם נברא בוא"ו ימים
4 שהם בחי' ששה מדות, אך הנה גם בוא"ו יש ג"כ מוחין
5 והם בחי' מוחין דיניקה שהם לפי ערך המדות, לכן
6 ארז"ל בעש"מ שהכוונה היא על המדות והמוחין
7 שלהם שהם יחד עשרה כו'. אך הנה באמת אין ערוך
8 כלל בחי' המוחין דו"א לגבי המוחין עצמם, ויובן
9 ההפרש ביניהם מענין המשנה וגמ', שבמשנה יש ג"כ
10 קצת טעמו של דבר כמו כל השופרות כשרים חוץ משל
11 פרה מפני שהוא קרן, הרי כי יש מקצת הטעם, אבל
12 בגמ' נת' באריכות טעמו של דבר אשר מחמת רוב
13 ביאור הטעם יכולי' להמציא סברא חדשה לגמרי,
14 והיינו כי שיתא סדרי משנה הם ו"ק בחי' ששה מדות.
15 והנה בהמדות יש ג"כ קצת מוחין בחי' טעם, אכן הם
16 מוחי' דיניקה שהם לפי ערך המדות, משא"כ בחי'
17 המוחין עצמם הוא יותר נעלה. וזהו ויכל אלקים ביום
18 השביעי בא שבת בא מנוחה, כי מנוחה הוא מבחי'
19 המוחין כו', ושבת היא בחי' מוחין דאבא כנודע, ולכן
20 כשבא שבת בא מנוחה כו'. וזהו מספרין ומנצצין כי
21 בכל וא"ו ימי המעשה מאיר מדותיו ית', ואף שגם

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס התפילה

14 התפלה לח"י חוליות והשדרה שמעמידים כל הגוף³⁶
15 כו', כמו שנתבאר בלקוטי תורה דבור המתחיל "לא
16 הביט און כו"³⁷;
17 הנה לבד זאת, קיום הידיעה וההשגה שמשגיג
18 באלקות בלימודו דא"ח, הוא דוקא פשנחקק ונרגש
19 הענין במוחו ולבו בתפלה. אבל בלעדי זאת, נשכח
20 ונאבד הענין אצלו, וכל יגיעתו בלימוד בידיעת אלקות
21 הוא לריק חס ושלום. ועל זה נאמר (משלי י"ז): "למה זה
22 מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אץ", שגם אם מייגע
23 את עצמו לקנות חכמה וידיעה בלימוד, אם אין הדברים
24 נחקקים במוחו ולבו בעבודה שכלב זו תפלה – נאבד
25 אצלו הענין לגמרי במשך זמן מה (וירתי תרתי גיהנם³⁸
26 כו').

1 **ח. ורבים גם מהעוסקים בדא"ח כדבעי למהוי ויש להם**
2 **חוש טוב. וממעטים מאד בתפלה, שמתרשלים לייגע את**
3 **עצמם בתפלה. ועל פי הרוב הם מתפללים כפי הרגילות**
4 **ככל אדם. ולפעמים כשמתעורר ללבם, הנה תפלתם רק**
5 **בהתבוננות בכללית ובדרך קצרה הנ"ל, שאין זה עבודה**
6 **כלל כנ"ל. ועל ידי זה גם יגיעתם בעסק דא"ח הוא לריק**
7 **חס ושלום.**
8 **כי הנה מלבד אשר כל חיות וקיום עסק התורה ועסק**
9 **המצות הוא התפלה דוקא, וכמו שכתוב ב"ספר של**
10 **בינונים"**³⁵ **דאחבה ויראה הן מקור הרמ"ח מצות עשה**
11 **ושט"ה מצות לא תעשה. וכמו כן בעסק התורה, שיהיה**
12 **הלימוד כדבעי למהוי, ושירגיש חיות ואור בעסק**
13 **התורה הוא על ידי הקדמת התפלה, דלכן נמשלה**

(37) בלק ע, ד.

(35) פקד ד.

(38) יומא עב, ב ויבפירוש רש"י: "אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן:

(36) ברכות כח, ב. זהר חלק ג רנה, ב.

שכתוב⁴¹ "ימי שנותינו בהם שבעים שנה כו'", בהם
אותרות בהמה כו', כמו שנתבאר במקום אחר⁴².

ועיקר הויכוח והפירור הוא על ידי העבודה ותפלה
דוקא:

אם העבודה היא בהעניינים שגם השכל הטבעי
דנפש הבהמית יכול להבין זאת, הרי הנפש האלקית
פועל בו (על ידי אריכות התבוננות ובהעמקת הדעת כנ"ל)
שגם הוא יבין וירגיש את הענין האלקי, ובהתפעלות
האהבה ויראה דנפש האלקית מתפעל גם הנפש
הבהמית באהבה ויראה כו';

ואם העבודה היא בעניינים שלמעלה מהשגת השכל
הטבעי, הנה בהתגברות התפעלות המדות דנפש
האלקית, הרי הוא מתגבר על המדות טבעיים דנפש
הבהמית להכניעם כו'. והיינו, כשמתפעל באהבה
אמיתית לאלקות, הרי האהבה הזאת מתגברת על
האהבה זרה דנפש הבהמית לתאוות ותענוגים גשמיים,
להכניעה שלא ירצה כזה כו'.

ובכמו שכתוב בספר של בינונים חלק א' פרק א':
"ואהבת ה' כאש בוערה בלבבו כו' מעומקא דלבא
שבחלל הימני, שיהיה תוכו רצוף אהבה מלא וגדוש עד
שתתפשט גם לחלל השמאלי, לאכפייא לסטרא אחרא,
יסוד המים הרעים שבה כו'. וכמו כן בכל מדה בפרט
כו'".

(וכפי אשר ידע אינש בנפשיה מדותיו הרעים, באיזה מדה
פרטיות ביותר צריך לעורר בתפלה ביותר המדה דקדושה
שלעומת המדה רעה בכדי להכניעה ולשנותה כו').

וגם ידוע דעיקר הפירור הוא על ידי הדעת, שהדעת
מבחין בין טוב לרע. וכמאמר⁴³: "אם אין דעה – ההבדלה
מנין?" דעיקר ההבדלה בין טוב לרע הוא על ידי הדעת.
כי הנה ענין הדעת הוא ההרגשה כנ"ל, ולזאת בכח
הדעת דוקא מבחין שזה טוב וזה רע כו'.

ובכמו בגשמייות, שהאדם מרגיש באיזה כאב שיאירע
באחד מאבריו, שההרגשה היא במוחו. והיינו, על ידי
גידי ההרגשה שנמשכים מן המוח לכל האברים, על ידי

כי הלימוד מצד עצמו הוא הידיעה וההשגה לבד,
אבל אינו נחקק עצם הענין האלקי בפנימיות ועומק
נפשו. וכשמתפלל אחר כך בענין הזה בהתבוננות בדרך
כללית, ובקיצור הענין הזה בלבד (וכל שכן פשאינו
מתבונן כלל בתפלה), הנה במשך הזמן בדרך כזה יתקצר
אצלו הענין, וישפח אריכות ההשגה מעט מעט, עד
שיהיה כלא היה;

כי אם כאשר פרטי הענין האלקי בכל פרט ופרט שבו
נחקקים במוחו ולבו בתוך תוכם בבחינת עצמייות כו'
כנ"ל, שזהו העבודה ותפלה, אז הוא מתקיים בנפשו
בבחינת קיום נצחי, ותמיד הוא בבחינת קירוב לאלקות
כו'.

זאת ועוד אחרת, מצד התלבשות הנשמה בגוף ונפש
הבהמית, שהנפש האלקית מלוכש בלבוש חומרי וגס
דנפש הבהמית הטבעי, אשר מדותיו הטבעיים הם
תקפים וחזקים מאד. (ובזה יש כמה חילוקי מדרגות,
וכידוע שיש ג' חלוקות כללית בנפש הבהמית הנקרא
שור, כשב ועז³⁹;

דעו הוא עז שבבהמות, בבחינת תקיפות וחזק ביותר,
שאינו ניזון ממקומו כלל משום דבר, ואינו בבחינת
התפעלות כלל, ואינו ניכר בו שום תנועת עזות ותוקף,
כי אם עומד קיים במקומו בלי שום הוזה בעצמו, וניכר
רק בשנוגעים בו לפעול בו איזה דבר, אז ניכר תוקפו
וחזקו שאינו מתפעל משום דבר כלל כו'.

ושור הוא "שור נגח"⁴⁰, שמראה תוקפו וחזקו לנגח
ולבעוט כו'. (ובזה נקל יותר לפעול הוזה לטוב, מפני
שיש בו תנועת התפעלות, שזהו מצד חלישות הישות,
שאינו בתוקף כל כך, ולכן הוא מתנענע כו').

ובשב טבעו רך, ובקל לכפותו ולהפכו כו'.

(ובפרטיות יש בזה כמה וכמה פרטים וחילוקי מדרגות)

אשר על זה הוא תכלית ירידת הנשמה בגוף, בכדי
לברר את הנפש הבהמית, לזכך את המדות טבעיים
ו"לאכפייא לסטרא אחרא" כו'. וכך נקצבו לאדם ימי
חייו בעולם הזה – לפי הפירוים שצריך לברר, ובכמו

מאי דכתיב (משלי יז, טז) "למה זה מחיר ביד כסיל לקנות חכמה ולב אין?" –

אוי להם לשונאיהן של תלמידי חכמים שעוסקין בתורה ואין בהן יראת שמים.
מכריו רבי ינאי: חבל על דלית ליה דרתא וחצרו ותרגא לדרמיה עבדי
ושהתורה אינה אלא שער לייבנס בה ליראת שמים לכך צריך שתקדים לו יראת
שמים. אמר להו רבא לרבנן: במטותא מיניכו לא תירתון תרתי גיהנם: ולהיות
יגיעים ועמלים בתורה בעולם הזה ולא תקיימוה ותירשו גיהנם במותכם
ובחייתכם לא נתייתם בעולמכם.

(39) ראה גם ספר השיחות תורת שלום עמוד 10. ספר המאמרים תרנ"ב עמוד
סו. תרס"ג חלק ב עמוד כזו. תרס"ד עמוד קסט. עת"ר עמוד רלט. אגרות קדש

אדמו"ר מוהרש"ב חלק ג עמוד נא. ועוד.

(40) משפטים כא, כט.

(41) תהלים צ, י.

(42) "כי הנה"א יש לה מילוי ה"א" – ספר המאמרים תרמ"ו עמוד תטו. ראה
דבור המתחיל "החלצו" – סעיף יא ספר המאמרים תרנ"ט עמוד רלד. ושם נסקן.
תרס"ה עמוד קטו. תרע"ט עמוד תכח (לשון בהמה).

(43) ירושלמי ברכות ה, ב.

והכנת השכל; שגם אם מבין שפלות הזולת, מכל מקום,
בשאינו לו הרגש אינו מתפעל לרחם, וכשיש לו הרגש
הרי הוא מתפעל לרחם עליו.
ובכמו כן להתפעל בדבר טוב הוא מצד ההרגש דוקא.
נמצא, דההבחנה לבחור בטוב ולמאוס ברע, הוא על ידי
הרגש הדעת דוקא:

קיצור: יבאר כי תפלה מביאה חיות בהשגה, ובפרט במה
שנוגע לבירור הנפש בהמית, אשר בו ג' מדרגות כלליות: עז,
שור, בשב. והבירור הוא על ידי דעת המבחין ומבדיל.

זה מרגיש הפאב שבאבר ההוא. והיינו במוח הדעת
דוקא. וכמו "יוסיף דעת יוסיף מכאוב" – דכשהדעת
יותר, הרי הוא מרגיש יותר, יבאב לו יותר. והתינוק אינו
מרגיש כל כך באיזה פאב – מפני העדר הדעת שבו.
ובכמו כן הבהמה שאין לה דעת – אינה מרגשת כל כך
בהפאה וכאב כמו האדם (ומכל מקום מרגשת קצת, מפני
כח המדמה שבגיד המוח שלה כו').
ובכמו כן בהרגש הטוב של ממון וגדולה, ולהיפך
הרגש הלב ושלפלות ודלות – הוא במוח הדעת דוקא.
ובכ"ל בענין אכזריות ורחמנות, שאינו תלוי בהשגת

(44) קהלת א, יח.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – תש"ו

שעה אחת בתשובה ומעשים טובים", הלא באריכות
הימים מוסיף בכל יום לקיים תורה ומצוות, וצריך להבין
מהו מעלתו של יום ארץ. והנה טעם הדבר דערכ קדם
ליום, הוא כמאמר "בתחלה עלה במחשבה לברא את
העולם במדת הדין, ראש שאין העולם מתקנים שתף עמו
מדת הרחמים", דבאמת הרי אין זה רק מה שעלה
במחשבה לבד לברא את העולם במדת הדין אלא שכן
הוא בפעל, דהתהווה העולם הוא על ידי מדת הדין,
כמו שכתוב "בראשית ברא אלקים את השמים ואת
הארץ", דאלקים הוא מדת הדין והצמצום, שהתהווה
בפעל הוא על ידי שם אלקים, ואחר כך כתיב "ביום
עשות הנו" אלקים ארץ ושמים", דשתף עמו מדת
הרחמים, והענין בזה הוא, דהנה בריאת העולמות הם
בכונה, והכונה היא להיות עולם שיהיה בבחינת יש
ומציאות, ונשמה אלקית תתלבש בגוף גשמי, והכונה
הלזו יש לה תכלית, ותכליתו שהאדם על ידי עבודתו
בלמוד התורה וקיום המצוות יזכך את גופו הגשמי
וימשיך גלוי אור אין סוף למטה להאיר את העולם
באור תורה, דהנה כתיב "כי שמש ומגן הנו" אלקים",
דיחוד הנו" ואלקים הוא כדגמת השמש ומגן השמש,
דהכונה העליונה היא שבנבראים תהיה השגה בענינים
אלקיים שיהיו משגים בהשגתם בשכלם האנושי,
ולזאת כל הגלויי אורות הרוחניים העליונים הנפלאים

"זה * היום תחלת מעשיך", שלמות הכונה האמתית
בבריאת האדם עלי ארץ, להמשיך גלוי אור
פנימיות תורתנו הקדושה, אשר נמשך ביום הזה
בבחינת המשכה כללית על כללות השנה (לשון אגרת
הקדש, ט"ז פסלו, תרס"ב). והנה ראש השנה הוא יום
ארץ, דשני הימים הראש השנה כיומא אריכתא דמיא,
והינו דביום ארץ הרי אין בו ההתחלקות דלילה ויום,
ואור וחשך משמשים בו בערבוביא. וצריך להבין מהו
המעלה דיום ארץ, דהנה כתיב "ויקרא אלקים לאור יום
ולחשך קרא לילה", דאור וחשך הם יום ולילה, והיום
הוא שפול מערב ובקר, דכתיב "ויהי ערב ויהי בקר יום
אחד", דהכ"ד שעות שבמעת-לעת מתחלקים ליי"ב
שעות הלילה והם חשך, ויי"ב שעות היום שהם אור,
ואם כל הכ"ד שעות הם חשך, אין זה יום, וכן אם כל
הכ"ד שעות הם אור, אין זה יום, והיום הוא בשפול
מאור וחשך והלילה קודמת להיום, דבכדי שיהיה הבקר
אור צריך להיות תחלה ערב, ואם בן מהו מעלת יומא
אריכתא מה שאינו מתחלק ליום ולילה, ואור וחשך
משמשים בו בערבוביא. ובאמת הלא יומא אריכתא
שהוא ענין אריכות ימים הוא מעלה גדולה ושכר טוב
וכפול, וכמאמר "כל המאריך באחד מאריכים לו ימיו
ושנותיו", דהשכר דאריכות ימים הוא כפול בזה שהוא
שכר גלוי בעלמא דין, וענינו כפול כאמרם ז"ל "פה

(*) נדפס בספר המאמרים תש"ו עמוד 54 ואילך.

44 יש ומציאות יהיה בהם גלוי אור אלקי, דנהו מצד טבע
 45 הטוב להיטיב, דגם נבראים שהם יש ומציאות יהיה
 46 בהם גלוי אלקות. דנהה טעמי הבריאה נעלמים מאתנו,
 47 וכל ידיעתנו בנה הוא האמור "שוקיו עמודי שש",
 48 ואמרו רז"ל: "שוקיו — זה העולם, שנשתוקק הקדוש
 49 ברוך הוא לבראתו", והוא מפני שטבע הטוב הוא
 50 להיטיב, וכמו שכתוב בעץ חיים שער הקללים
 51 בהתחלתו, דכשעלה בראשו יתברך להאציל ולברא את
 52 העולמות כדי להיטיב לברואיו שיכירו גדלותו ויזכו
 53 להיות מרפכה למעלה להדבק בו יתברך, דטבע הוא
 54 שם המשאל לכל דבר שאינו בבחינת טעם ודעת, וטבע
 55 הטוב דעצמות אין סוף הוא בבחינת אין סוף, דנגמט
 56 ענין אור אין סוף הוא דהאור הוא כמו העצם, דכשם
 57 שהעצם הוא בבחינת אין סוף כך האור הוא בבחינת
 58 אין סוף, כמו כן הוא בטבע הטוב דאין סוף, שהוא
 59 בבחינת אין סוף ומגיע הטוב גם בבחינת יש ומציאות,
 60 והינו דטבע הטוב דאין סוף הוא שאין סוף
 61 להתפשטותו ונותן כח גם בהיש והנכרא להמשיך
 62 בעבודתו כל הגלויים היותר נעלים. ויובן דבר זה כמו
 63 שמבאר במקום אחר בענין ההפך בין פרוש ענין אין
 64 סוף כמו שהוא למעלה מאצילות ובין פרוש ענין אין
 65 סוף כמו שהוא באצילות, דנהה איתא בספר יצירה,
 66 "עשר ספירות בלי מה, מדתן עשר שאין להן סוף",
 67 הרי אומר כאן דבר וענינו, דהספירות דאצילות הן עשר
 68 ספירות מגבלים במספר, שהן עשר ולא תשע, עשר
 69 ולא אחד עשר, דנהו מדתן עשר, ועם זה אין להם סוף,
 70 והינו דעשר ספירות דאצילות אין סוף להתפשטותן,
 71 דעם היות דאין סוף להתפשטותן, מכל מקום הרי זהו
 72 רק באצילות ולא חוץ לאצילות, מה שאין כן בחינת
 73 אור אין סוף שלמעלה מאצילות, הנה פרוש ענין אין
 74 סוף להתפשטותן שהן בחינת אין סוף גם מחוץ
 75 לאצילות, והינו דבכל מקום הוא בבחינת אין סוף,
 76 וכמו כן בטבע הטוב דעצמות אין סוף, דאין סוף
 77 להתפשטותו ומגיע גם בליש ומציאות, וגם שם הוא
 78 בבחינת אין סוף, ועוד זאת יתרון במעלת טבע הטוב
 79 דאין סוף לגבי פרוש ענין אין סוף כמו שהוא למעלה
 80 מאצילות, דלהיות טבע הוא שם משאל לכל דבר
 81 שאינו בבחינת טעם ודעת, אם כן הרי מצד טבע הטוב
 82 דאין סוף הוא שאין סוף להתפשטותו גם בהיותו בליש
 83 הנכרא, דזהו ענין נתינת הכח שהאדם בעבודתו בתורה
 84 ומצוות יוכל להמשיך כל הגלויים היותר נעלים
 85 עליונים. ויובן זה יותר בלחות הנפש, דעשר כחות
 86 הנפש הם כנגד עשר ספירות, והינו דשרשם הוא בעשר

1 מהבנת והשגת שכל אנושי, הרי יש בדגמתן גם בעניני
 2 הנבראים הנחפסים בהבנת והשגת שכל האנושי, אשר
 3 מהם יובן וישג אפס קצהו איך הוא במדרגות
 4 העליונות, שהו "מבשרי אחזה אלקה", דהענינים שהם
 5 קרובים אל הבשר הרי שכל האנושי תופס בהם, הנה
 6 על ידי דגמתם אחזה אלקה להבין לכל הפחות אפס
 7 קצהו בהענינים האלקיים הרוחניים, והו "שמש ומגן
 8 ה' אלקים", דהיחוד דהנ' ואלקים הוא יחוד רוחני
 9 המפלא משכל אנושי, הנה אפס קצהו מובן מהשמש
 10 והנרתיק שלה, דנהה מגן ונרתק השמש הוא מכסה
 11 ומעלים על אור השמש, דאור השמש כמו שהוא
 12 בעצמו אין ביכלת העולם לקבלו והיה מתבטל לגמרי,
 13 ועל ידי המגן ונרתק שמכסה ומעלים על עצם האור
 14 דהשמש הנה אז ביכלת העולם לקבלו, ולא זו בלבד
 15 לקבלו בקבלה כללית הינו שאינו מתבטל, אלא עוד
 16 זאת להיות נהנה לאורו וחומו, דכתיב "ממגד תבואת
 17 שמש וממגד גרש ירחים", הרי ישנם פעלות הנמשכות
 18 מהשמש והירח, והוא דוקא על ידי כסוי והעלם המגן
 19 והנרתק, דהגם דעצם הפעלה היא מהשמש עצמה,
 20 דהשמש עצמה היא שמש צדקה ומרפא, אמנם בכדי
 21 שיתקבל הוא על ידי המגן המכסה על השמש, כמו כן
 22 הוא בהנ' אלקים, דההתהוות הוא על ידי שם הנ',
 23 דהנ' הוא מהנה, והיו"ד דשם הנ' מורה על תמידות
 24 ההתהוות, דהנ' ואלקים הם אורות וכלים, דהנ' אור
 25 ואלקים כלים, והו שאמר רבנו ז"ל באגרת הקדש סימן
 26 כ דהאור הוא מהנה, הינו שההתהוות הוא משם הנ',
 27 אמנם ההתהוות בפעל הוא על ידי שם אלקים, והו
 28 "כי שמש ומגן ה' אלקים", כמו בהשמש ומגן עם היות
 29 דכל הפעלות הן מהשמש עצמו ובאים בפעל על ידי
 30 המגן דוקא, כמו כן עם היות שההתהוות היא משם
 31 הנ' אבל בפעל הוא בא על ידי הכסוי וההעלם דשם
 32 אלקים.

33 קצויר. יקשה מהו המעלה דיום ארץ, ערב קודם ליום,
 34 מדת הדין למדת הרחמים, הנ' ואלקים, שמש
 35 ומגן, אור וכלי, ההתהוות מהנ' על ידי שם אלקים.
 36 (ב) ובאור הענין הוא, דנהה אם ההתהוות בפעל הנה
 37 משם הנ' עצמו, אז לא היו העולמות
 38 בבחינת יש ומציאות כלל, כי אם היו בבחינת תכלית
 39 הבטול כזיו השמש בשמש, ועל ידי שההתהוות היתה
 40 על ידי הארת שם הנ' שמתלבש בשם אלקים, הנה
 41 נהיו עולמות ונבראים בבחינת יש ומציאות,
 42 וההתהוות דעולמות ונבראים בבחינת יש ומציאות הוא
 43 ממדת טובו וחסדו יתברך, דגם בנבראים שהם בבחינת

44 הוֹי' בְּשֵׁם אֱלֹקִים, הִנֵּה אַחֵר כִּף יְכוּלִים לִקְבֹּל גְּלוֹי שֵׁם
 45 הוֹי' עֲצָמוֹ, דְּבִזָּה הָרִי מְבֹאֵר מֵה שִׁכְתוֹב בְּעֵץ חַיִּים
 46 בְּכִלְלוֹת עֲנִין הַצִּמְצוּם וְגְלוֹי אֹר הַקּוֹ, שִׁמְקֶשֶׁה בְּעֵץ
 47 חַיִּים דְּמֵאחֵר שֶׁעָקַר הַפְּנוּה הַעֲלִינָה הִיא שְׂאֵחֵר
 48 הַצִּמְצוּם יִמְשִׁיכוּ אֶת הָאֹר אֵין סוֹף שִׁלְפָנֵי הַצִּמְצוּם,
 49 וּמְבֹאֵר עֲנִינוּ בְּמָקוֹם אַחֵר שֶׁעַל יְדֵי הַעֲבֹדָה הָרִי
 50 הַהִמְשָׁכָה הִיא מְדַרְגָּה עֲלִינָה יוֹתֵר בְּהַגְלוֹי דָּאֹר אֵין
 51 סוֹף שִׁלְפָנֵי הַצִּמְצוּם גּוֹפֵא מִכְמוֹ גְּלוֹי הָאֹר אֵין סוֹף
 52 שִׁלְפָנֵי הַצִּמְצוּם כְּמוֹ שֶׁהוּא קֹדֶם הַצִּמְצוּם, דְּמְבֹאֵר שֵׁם
 53 בְּזָה ב' עֲנִינִים, הָא' דָּאֹר אֵין סוֹף שִׁלְפָנֵי הַצִּמְצוּם, הַגִּם
 54 דְּכִלְלוֹתוֹ הוּא בְּבַחֲינַת כְּלִי גְבוּל, מִכָּל מָקוֹם הָרִי גִם כַּחַ
 55 הַגְּבוּל הִיָּה כְּלוּל בּוֹ, שֶׁזָּהוּ עֲנִין פְּעֻלַּת הַצִּמְצוּם מֵה
 56 שִׁמְתַּגְּלוֹהַ כַּח הַגְּבוּל שֶׁבָּאֵין סוֹף שִׁלְפָנֵי הַצִּמְצוּם, הָרִי
 57 קֹדֶם הַצִּמְצוּם הִנֵּה כַּח הַגְּבוּל הִיָּה כְּלוּל בַּהֲכַח הַכְּלִי
 58 גְבוּל מִמֶּשׁ, מֵה שְׂאֵין כֵּן בְּהַגְלוֹי אֹר שִׁמְמִשְׁכִּים עַל יְדֵי
 59 עֲבֹדָה הוּא אֹר אֵין סוֹף הַכְּלִי גְבוּל מִמֶּשׁ שְׂאֵין בּוֹ
 60 הַתְּפִלָּלוֹת כַּח הַגְּבוּל, שֶׁכָּבֵר נִתְגַּלָּה עַל יְדֵי הַצִּמְצוּם,
 61 וְהִב' דְּבִצְאָמַת הַגְּלוֹי לְעִתִּיד שִׁיְהִיָּה הַהֲתַגְלוֹת דְּכַח הַכְּלִי
 62 גְבוּל שֶׁבָּאֵין סוֹף שִׁלְפָנֵי הַצִּמְצוּם יְהִיָּה עוֹד מְדַרְגָּה
 63 עֲלִינָה יוֹתֵר, בְּזָה שֶׁהַמְשָׁכָה הִיא עַל יְדֵי עֲבֹדַת
 64 הַתְּחַתּוּנִים ד' הַיּוֹם לַעֲשָׂתָם, שֶׁבְּזָה מְשִׁלִּימִים הַפְּנוּה
 65 הַעֲלִינָה בְּהַתְּגַלּוֹת הַעֲצָמוֹת, וְאִם כֵּן לֹאִיזָה עֲרֹף הִיָּה
 66 עֲנִין הַצִּמְצוּם. וּמִתְרַץ שֵׁם, שֶׁעַל יְדֵי הַצִּמְצוּם הָרִי נִתְגַּלָּה
 67 הָאֹר מֵה שִׁלְפֵי עֲרֹף הַעוֹלָמוֹת, וְכֹא בְּגְלוֹי עַל יְדֵי הַקּוֹ
 68 בְּמִדְרֵדָה לְכָל עוֹלָם וְעוֹלָם לְפִי עֲרֹכּוֹ וְעֲנִינוּ, וְלֹאֲחֵר
 69 שֶׁהָאֹר הִנֵּה מִתְקַבֵּל בְּעוֹלָמוֹת, אֲזִי בִּיכָלְתָם לִקְבֹּל גִּם
 70 גְלוֹי אֹר עֲלִינָה יוֹתֵר, וְעַל יְדֵי הַעֲבֹדָה בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת
 71 לְמִטָּה דְּוָקָא הִנֵּה מְשִׁלִּימִים הַפְּנוּה הַעֲלִינָה בְּהַגְלוֹיִים
 72 דְּלַעֲתִיד. וְיִוְבֵן זֶה עַל דְּרֹף מִשָּׁל מְשִׁפִּיעַ וּמִקְבֵּל,
 73 דְּהַמְקַבֵּל הָרִי אֵינוֹ מַעֲרֹכּוֹ וּמֵהוּתוֹ שֶׁל הַמְשִׁפִּיעַ כְּלָל,
 74 וְאִם הֵרֵב הַמְשִׁפִּיעַ יִגְלָה עִמָּק חֲכָמְתוֹ וּפְנִימִיּוּתָהּ אֶל
 75 הַתְּלִמִּיד הַמְקַבֵּל, הָרִי יִתְבַּלְבְּלוּ כָּל חוּשֵׁי הַמְקַבֵּל וְלֹא
 76 יִיכָל לִקְבֹּל מֵאוֹמָה וְלֹא יֵדַע אֶת הַשִּׁכָּל הַהוּא כְּלָל, וְלֹא
 77 זֶה בְּלִבְד שְׂאֵינוֹ יוֹדֵעַ אֶת הַשִּׁכָּל הַהוּא, הָרִי יְכוּל לְהִיּוֹת
 78 שִׁיְתְּבַלְבֵּל כָּל כִּף וְלֹא יִיכָל לִקְבֹּל גִּם שִׁכָּל מֵה שִׁלְפֵי
 79 עֲרֹכּוֹ, וּכְמוֹ שֶׁמְבֹאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר הַמְשָׁל בְּזָה, דְּכֹאֲשֶׁר
 80 מְסַתְּפִלִים בְּהַשְׁמֵשׁ הָרִי אֲזִי נִטְרָד כַּח הָרֹאִיָּה שֶׁלֹּא שְׂאֵינוֹ
 81 יְכוּל לְרֹאוֹת גִּם בְּדָבָר אֲשֶׁר קֹדֶם הַהִסְתַּכְּלוּת בְּעֵצָם
 82 הַשְׁמֵשׁ הִיָּה יְכוּל לְרֹאוֹתוֹ, כְּמוֹ כֵּן עַל יְדֵי הַשְׁפָּעַת אֹר,
 83 שִׁכָּל מֵה שְׂאֵינוֹ בְּעֲרֹכּוֹ יִתְבַּלְבְּלוּ חוּשֵׁי הַמְקַבֵּל, שֶׁלֹּא זֶה
 84 בְּלִבְד שְׂאֵינוֹ מְשִׁיג הַהִשְׁכָּלָה הַהִיא, אֲלֹא עוֹד יְכוּל
 85 לְטַעוֹת בְּעֲנִינִים שֶׁהֵם הַפֶּךְ הַהִשְׁכָּלָה, וְלִכֵּן אָמְרוּ
 86 רַבּוֹתֵינוּ ו"ל "לְעוֹלָם יִשְׁנָה אָדָם לְתִלְמִידוֹ בְּדֶרֶךְ קִצְרָה",

1 סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת, וּרְעוּתָא דְּלִבָּאִי, שֶׁהִיא נִקְדַּת הַלֵּב
 2 וְנִקְדַּת הַיְּהוּדוּת, הֵם מְהֻאָר אֵין סוֹף שִׁלְמַעֲלָה
 3 מְאֲצִילוֹת, וְלִזְאוֹת הִנֵּה בְּכַחוֹת הַנֶּפֶשׁ הָרִי יֵשׁ הַתְּחַלְקוֹת
 4 בְּהַתְּגַלּוֹת, דִּישְׁנָם כְּאֵלֹי אֲשֶׁר אֲצֵלָם כָּל הַכַּחוֹת הֵם
 5 בְּהַתְּגַלּוֹת טוֹכָה, וְיִשְׁנָם שָׂרָק מִדָּה אַחַת הִיא אֲצֵלָם
 6 בְּהַתְּגַלּוֹת, וְיִשְׁנָם כְּאֵלֹי אֲשֶׁר רַחֲמָנָא לִצְלֵן כַּחוֹת הַנֶּפֶשׁ
 7 אֵינָם בְּהַתְּגַלּוֹת, דְּמַצַּד הַעֵצָם הִנֵּה גִם הֵם שְׁלֵמִים הֵמָּה
 8 בְּכַחוֹתֵיהֶם, דְּהַנֶּפֶשׁ עֲצָמוֹ הָרִי אֵין בּוֹ חֶסְרוֹן רַק שְׂאֵינָה
 9 בְּהַתְּגַלּוֹת, אֲבָל הַרְעוּתָא דְּלִבָּא שֶׁהִיא נִקְדַּת הַיְּהוּדוּת
 10 הוּא בְּכָלֶם בְּשׁוּה, דְּזָהוּ אֲמוּנָה פְּשׁוּטָה שֶׁכָּל יִשְׂרָאֵל
 11 שׁוֹיִן לְטוֹכָה. וְזָהוּ דְּטַבַּע הַטוֹב לְהִיטִיב, דְּעֲצָמוֹת אֵין
 12 סוֹף הוּא מְגִיעַ גִּם לְמִטָּה מִטָּה שִׁיְהִיָּה בְּהֵם גְּלוֹי
 13 אֲלֵקוֹת, וְהַגְלוֹי הוּא הָאָרֶה דְּהָאָרֶה מֵאֹר הַאֲצִילוֹת,
 14 וְהֵינּוּ גְלוֹי בַּחֲינַת "טְהוֹרָה הִיא", שֶׁזָּהוּ עֵצָם הַנֶּפֶשׁ
 15 שֶׁהִיא בְּאֲצִילוֹת, אָמֵנָם אֹר הַאֲצִילוֹת הִנֵּה מֵה שְׂאֵין
 16 סוֹף לְהַתְּפַשְׁטוֹתוֹ הוּא רַק בְּאֲצִילוֹת אֲבָל לֹא חוּץ
 17 לְאֲצִילוֹת, וְעַל יְדֵי טַבַּע הַטוֹב דְּעֲצָמוֹת שֶׁמְגִיעַ גִּם
 18 לְמִטָּה, הֵינּוּ שִׁיְהִיָּה הַגְּלוֹי שֶׁל הָאָרֶה דְּהָאָרֶה דְּבַחֲינַת
 19 טְהוֹרָה, דְּכָל זֶה הוּא מֵה שֶׁהַתְּהוּוֹת הִיא עַל יְדֵי שֵׁם
 20 אֱלֹקִים, שֶׁאִם הִנֵּה הַתְּהוּוֹת בְּפַעַל עַל יְדֵי שֵׁם הוֹי'
 21 עֲצָמוֹ, הִנֵּה אֲזִי לֹא הִיָּה מְצִיאוֹת יֵשׁ וְלֹא הִיָּה בְּהֵם
 22 אֲלֵקוֹת, וְעַל יְדֵי זֶה שֶׁהַתְּהוּוֹת הִיא מְהֻאָרָה שֵׁם הוֹי'
 23 שֶׁבָּאָה עַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים נִתְהוּה הַעוֹלָם בְּבַחֲינַת יֵשׁ
 24 וּמְצִיאוֹת, וְגִם בְּהֵם יֵשׁ גְּלוֹי אֲלֵקוֹת, דְּזָהוּ חֲחִיּוֹת שֶׁכָּבֵל
 25 אֶחָד וְאֶחָד מֵהַנִּבְרָאִים שֶׁהוּא אֲלֵקוֹת, וְהִגִּם שֶׁהַנִּבְרָא
 26 אֵינוֹ יוֹדֵעַ וּמִרְגִּישׁ שֶׁהַחֲחִיּוֹת הוּא אֲלֵקוֹת, מִכָּל מָקוֹם
 27 הֵלֹא הַנִּבְרָא הוּא יוֹדֵעַ וּמִרְגִּישׁ שֶׁיֵּשׁ בּוֹ חֲחִיּוֹת הַמְּחִיָּה
 28 אוֹתוֹ, דְּבִצְאָמַת חֲחִיּוֹת הִנֵּה הוּא אֲלֵקוֹת, וְעַל יְדֵי
 29 הַעֲבֹדָה הוּא מִרְגִּישׁ בְּעֲצָמוֹ שֶׁחֲחִיּוֹת זֶה הוּא אֲלֵקוֹת, וְכֵן
 30 כָּל הַשְּׂגוֹת הָאֱלֹקִיִּים (גַּעְטְלִיכֶע פֶּאָרְשְׁטֶאנְדֶּען)
 31 וְהַרְגָּשׁוֹת אֲלֵקוֹת (גַּעְטְלִיכֶע גַּעְפִּיעֶלֶן) וּוְאֵרוֹם דִּי
 32 אֲמִתִּית פּוֹן הַשְּׂגָה אִיזִי נִיט נֹאֵר פֶּאָרְשְׁטִיין, נֹאֵר הַעֲרֵעֵן
 33 דַּעַם עֲנִין אוֹן דְּעִרְהָעֲרֵעֵן אִיִּם, דְּכָל זֶה הוּא גְלוֹי אֹר
 34 אֲלֵקִי, הִנֵּה כָּל זֶה הוּא דְּוָקָא בְּשֶׁהַתְּהוּוֹת בְּפַעַל הוּא
 35 עַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים.

36 קִצְרִי. יְבֹאֵר שֶׁעַל יְדֵי הַהֲתַלְבְּשׁוֹת בְּשֵׁם אֱלֹקִים נִתְהוּה
 37 יֵשׁ וּמְצִיאוֹת שֶׁמַּצַּד טַבַּע הַטוֹב לְהִיטִיב גִּם
 38 בְּהֵם יְהִיָּה גְלוֹי אֹר אֲלֵקִי, אֵין סוֹף שִׁלְמַעֲלָה מְאֲצִילוֹת
 39 וְאֵין סוֹף כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּאֲצִילוֹת.
 40 ג) וְזָהוּ "בְּרֹאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים", שֶׁהַתְּהוּוֹת בְּפַעַל
 41 דְּעוֹלָמוֹת וּנְבִרָאִים הוּא עַל יְדֵי שֵׁם אֱלֹקִים,
 42 וְאַחֵר כִּף שֶׁתֵּף עֲמוֹ מִדַּת הַרְחָמִים הוּא גְלוֹי שֵׁם הוֹי'
 43 עֲצָמוֹ, וְהֵינּוּ דְּלֹאֲחֵר שֶׁנִּתְהוּוֹ הַעוֹלָמוֹת עַל יְדֵי הָאָרֶת שֵׁם

הנשמה, וזהו מה שבנין החמר קדום לבנין הצורה, דכתיב "וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה", ואחר כך "ויפח באפיו נשמת חיים", וכן הוא בעבודה, הרי יש ב' בחינות ומדרגות אור וחשך, והחשך קדום לאור, דהנה יש ב' סוגי עבודה, עבודה דגוף ועבודה דנשמה דהם ב' אפני עבודה, העבודה דמרידות דכבוד ראש שקדם התפלה, והעבודה דתפלה עצמה שהיא בשמחה, דהנה אמרו רז"ל: "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כבוד ראש", שענינו הכנעה ושלמות, (דעבודה זו היא המשך העבודה דתקון חצות, ותחלת העבודה היא בקריאת שמע שעל המטה וכמו שיתבאר*), והוא דכאשר מתבונן באור אין סוף ברוך הוא כמו שכתוב "את השמים ואת הארץ אני מלא", שהוא תכונת מלא את השמים ואת הארץ, דאיהו ממלא כל עלמין ואיהו סובב כל עלמין ולית אתר פנוי מניה, ובכל מקום שהוא, הו' שם, והוא מרחק בתכלית הרחוק בסבת הישות והחמירות והגסות שלו, הנה בהתבוננו בזה בהעמקת הדעת הרי יתמרמר בנפשו במרידות עצומה, ונשבר לבו ורוחו בקרבו שהיא שכירת חמירות הגוף, דהנה יש חמירות וגשמיות, דחמירות אינו שייך בו ענין הזכור והברור, אלא שכירתו בדחיה לגמרי וזהו תכונתו והגשמיות שייך בו זכור וברור, וזהו העבודה בכוול הגוף, הנה אז היא העבודה בתפלה עצמה שהיא העבודה בשמחה, דהנה עקר העבודה בתפלה היא ההשגה באלקות והתעוררות אהבה לאלקות שהיא בשמחה, והוא על ידי הקדמת העבודה בכוול הגוף ודוקא, דלא מביעי דבעודנו קשור בחמירות הרי אינו שייך לעבודה דתפלה כלל, אלא שגם צריך להיות תחלה ההזדככות והברור בהגשמיות, ועל ידי הקדמת העבודה בכוול הגוף נעשה כלי להעבודה שבתפלה, וזהו הקדמת הערב אל הגלוי דיום שהוא אור, וכמו שכתב רבנו ו"ל בפרק כו' בענין רוח נשברה ולב נשבר, "תשמיצני ששון ושמחה וגו' השיבה לי ששון ישעך" וגו', דעל ידי העבודה בהמרידות דכבוד ראש שקדם התפלה בלב נשבר ונדכה, הנה אחר כך הוא "בכל עצב יהיה מותר" – השמחה בהשגה אלקית בהתעוררות אהבה ויראה שבתפלה. וזהו שכתוב "אחלה הו' בחי, אומרה לאלקי בעודי", ואמר רבנו ו"ל בשער היחוד (והאמונה) פרק ו' שהחיים נמשכים משם הו', וה"עוד" שהוא הגוף הטפל משם אלקים ("חי") היא הנשמה, שהגוף עצמו הוא מות ורע,

דבהקצור הרי אין זה שמגלה לו רק אפס קצהו, כי אם שאינו מעלים ממנו לא דבר ולא חצי דבר, ומגלה לו כל ההשכלה, רק שמלבישה ומעלימה בהקצור, והשכל כמו שהוא בקצור יכול התלמיד לקבלו, כי אריכות אין המקבל יכול לקבל, וכאשר המקבל מקבל את הדברים במכון, דברי הרב כמו שהו, ומדיק בהם, הרי הוא עומד על עמק ופנימיות הפונה, וכמאמר "לא קאים אינש אדעתא דרביה עד ארבעין שנים", אבל לאחר מ' שנים הוא קאים, והוא על ידי זה שתחלה מקבל את השכל לפי ערך הכחות והחושים שלו, הנה אז הוא יכול לעמוד על עמק ופנימיות המשכל ההוא ולהבינו ולהשיגו מה שבתחלה לא היה אפשר לו לקבל כלל. וכמו כן הוא בענין ההתהוות, דאם היה ההתהוות משם הו' עצמו, לא היו עולמות בבחינת יש, או שהיו בבחינת מציאות כזו שלא היה בהם שום השגה והרגש אלקי, ועל ידי שההתהוות היא מהארת שם הו' שעל ידי שם אלקים, הנה ההתהוות היא בבחינת מציאות יש, דעל ידי עבודה בסדר והדרגה נעשה כלי לקבלה גם גלוי שם הו' עצמו, שהוא אמתית ענין להיות לו יתברך דירה בתחתונים, והינו גלוי אור אין סוף ברוך הוא, וכמו במקום המקדש דכתיב "יש הו' במקום הזה", שהוא גלוי שם הו', ולכן במקדש היו קורין את השם בכתבו. וזהו אור וחשך, אורות וכלים, שהם שם הו' ואלקים גלוי והעלם, וצריך להיות תחלה ערב ואחר כך בקר, והינו תחלה הוא ההעלם דשם אלקים ואחר כך הוא הגלוי דשם הו' עצמו.

קצור. יבאר דלאחר ההתהוות יכולים לקבל גלוי שם הו', וכמו שלאחר ההצמצום וגלוי אור הקו יכולים לקבל גם אור הבלי גבול ממש, ויובן במשל ממשפיע ומקבל.

ד) והנה, להיות ההתהוות הוא משם הו', אבל הוא הארת שם הו' שבא על ידי התלבשות בשם אלקים, שההתהוות בפעל הוא משם אלקים, דהו' ואלקים הם אורות וכלים אור וחשך, לזאת הנה בכל הנבראים שנתהו הרי יש בהם ב' בחינות ומדרגות שהם אור וחשך, והחשך קדם לאור, דכן הוא גם באדם, הרי ישנם ב' בחינות ומדרגות, אור וחשך, שהם נפש וגוף, והחשך קדם לאור, דההתהוות הגוף קדם להתגלות הנפש, דאם היה התגלות הגוף קדם להתהוות הגוף, הרי לא היה התהוות הגוף כלל, לזאת הנה תחלה היה התהוות הגוף ואחר כך התגלות

ז. אין אדם עומד על דעת רבו עד ארבעים שנה, אבל לאחר ארבעים שנה הוא עומד. ח. שהוא ממלא את כל העולמות, והוא סובב (מקיף) את כל העולמות ואין מקום פנוי ממנו (דרגות שונות בהשפעת האור האלקי בעולם). ט. מספר התניא.

14 בגוף היא קב' עננים, לזמר את החוחים שהם
15 הקוצים דעננים החמריים לדחותם בדחוי גמור, והב'
16 בהברור וזכור של הנשמות על ידי הכפיה דנפש
17 הפקמית, "ואהללה הנו' בתי" היא העבודה מצד
18 הנשמה שהוא גלוי אור, ולכן אמר "אהללה" מלשון
19 "בהלו גרו עלי ראשי" שהוא גלוי אור, דבכדי שיהיה
20 בקר אור הגה לילה קדם ליום, דתחלה היא העבודה
21 דבטול הגוף ואחר כך היא התגלות דאור הנשמה, והינו
22 דתחלת העבודה היא באתפכאי ואחר כך הוא בא אל
23 הפקלית האמתי להיות אתהפכא חשוכא לנהורא.
24 קצור. יבאר ענין אור וחשך וחשך קדם, נפש וגוף,
25 בעבודה כבד ראש ותפלה בשמחה, "אהללה
26 הנו' בתי" אחרי אשר "אמרה לאלקי בעודי".

י"ט סעלו. שבת פרשת וישלח, תש"ד

1 ונשמה היא חי בעצם, וזהו מה שעל ידי עבודה יודע
2 ומשיג שהחיות הוא אלקות, שהנשמה שהיא אלקות
3 זהו חיים אמתיים, וה"עוד" שהוא הגוף שהוא טפל
4 ונמשך ונגרר אחר הנפש החי, והם ב' סוגי עבודה,
5 עבודה דגוף ועבודה דגלוי אור הנשמה, דתחלה הוא
6 "אמרה לאלקי בעודי", שהוא עבודת הגוף בהשכירה
7 והבטול, ואחר כך הוא "אהללה ה' בתי", שהוא
8 הנשמה, ואומר בעבודת הגוף לשון "אמרה" שהוא
9 מלשון לומר עריצים, דהגוף בעצם הוא נמשך אחר
10 הנשמות ויש לו נטיה לזה, ולכן הרי מהדברים
11 המתרים יכול חס ושלום להיות נמשך אל האסור, שזהו
12 מצד טבע הגוף בעצמו שיש לו נטיה והמשכה אל
13 החמירות, ולכן אמר "אמרה לאלקי בעודי", דהעבודה

י. כפית (הנפש הבהמית). יא. הפיכת החושך לאור (הפיכת הנפש הבהמית - שרצונה יהיה רק באלקות).

ספר השיחות - ה'תש"ד בלה"ק

אחר התרת נדרים

25 טעמו של סדר זה, אינו מובן לכאורה, שהרי
26 קידוש עושים אחרי תפלת ערבית,
27 ואילו בסידור החסידי, נדפס בתחילה נוסח
28 הקידוש של ליל ראש השנה ולאחר מכן נוסח
29 שמונה-עשרה?
30 אלא, בראשונה יש להתקדש לקראת ראש השנה
31 ואז יכולים לומר תפלת ראש השנה.
32 אחרי מסירת הפ"נ הכללי מזקני אנ"ש
33 והמתימים לכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ צוקללה"ה
34 נבג"מ זי"ע, אמר:
35 ב. על הקביעות של ראש השנה, אומר הקב"ה
36 לבית הדין של מעלה לנהוג לפי פסיקת בית הדין של
37 מטה, למרות שבית הדין של מטה עלול גם להיות
38 מוטעה.
39 נברא בכלל, מצד הנפש הבהמית והיצר הרע שלו,
40 הרי הוא מוטעה, לכן יכולה להיות מציאות של בית
41 דין מוטעה. אף על פי כן הקביעות היא כפי פסיקת
42 בית דין מוטעה זה. למרות שהתורה היא הרי תורת
43 אמת, ולכאורה לא היה צריך להיות כן, אלא כך
44 נקבע בתורה לכתחילה, שיש לציית לבית דין זה, גם
45 כשהוא מוטעה.
46 זאת ועוד, ראש השנה הוא היום הראשון של
47 עשרת ימי תשובה. על עשרת ימי תשובה נאמר,
48 שתפלת יחיד כרבים, הרי מובן שתפלת רבים בעשרת
49 ימי תשובה היא עוד יותר נעלית.

1 א. בשנת תרמ"ז יצא לאור הסידור "תורה אור"
2 ואז החל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק ללמוד אתי מתוך
3 הסידור. בשנת תרמ"ט נדפס סידור זה במהדורה
4 שניה.
5 הסדר היה אז, שהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה
6 מקבל את הפדיונות בערב ראש השנה בבוקר, אחרי
7 סליחות, לפני התפלה, מתפלל ועורך התרת נדרים.
8 באותן שנים לא הייתי עדיין הולך עם הוד כ"ק אאמו"ר
9 הרה"ק לאהלי הקודש של הוד כ"ק זקני הרה"ק
10 מוהר"ש, והוד כ"ק אבי זקני הרה"ק "צמח צדק".
11 ערב ראש השנה תרמ"ט אחרי התרת נדרים
12 שאלתי את הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, מה יש לעשות
13 עתה? ענה הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: בערב ראש
14 השנה צריכים לומר כל היום תהלים, לחזור בתשובה
15 על הדברים הלא טובים שנעשו בשנה החולפת, כך
16 שלקראת תפלת ערבית של ראש השנה, נהיה כבר
17 נקיים מכל ההרגלים הלא טובים של השנה שעברה.
18 עבודת ערב ראש השנה משמשת איפוא כהכנה
19 לעבודת ראש השנה, ולכן התכוונו בסדר התפלה
20 והקידוש של הלילה הראשון של ראש השנה. הסדר
21 הוא הרי, שבתחילה מתפללים תפלת ערבית של ראש
22 השנה ולאחר מכן עושים קידוש, ואילו בסידור נדפס
23 בתחילה נוסח הקידוש ולאחר מכן נוסח שמונה-
24 עשרה.

מרבי. בליל ראשון של ראש השנה נוהג הוד כ"ק
אאמו"ר הרה"ק, בבואו, אחרי תפלת ערבית, מבית
הכנסת לביתו, לומר לכל אחד, גם לילדים בהיותם
עדיין קטנים ביותר, "לשנה טובה תכתב ותחתם",
נוסף על מה שאיחל כך למתפללים בבית הכנסת.
ה. שני ענינים במנהגי אבות בכלל ובמנהגי אבות
החסידות והחסידים בפרט: מנהג שיש לו טעם,
שזוכרים סיבת המנהג, ומנהג שסיבתו וטעמו נשכח.
אלה הם שני הענינים בפסוק¹: "שאל אביך ויגדך
זקניך ויאמרו לך". "שאל אביך ויגדך" מוסב על עניני
המנהגים שיודעים סיבתם, מדוע ומתי הם נקבעו.
"זקניך ויאמרו לך" מוסב על המנהגים שאין יודעים
טעמם. גם כשלא יודעים המאורע שבגללו נקבע
המנהג, הרי "מנהג ישראל תורה היא"², שכן, בתורה
ישנם שני אופני ידיעה: (א) מה שלשכל האנושי יש
הבנה והשגה בענין המצוה. (ב) שכן היא ההלכה,
למעלה מהבנת השכל האנושי.

הרי כשבית דין זה פוסק - גם על בית הדין של
מעלה להסכים לכך, שתמולא בקשתנו, שיתן השי"ת
בשנה זו "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח",
ושתמלא הבקשה שבפ"נ והשי"ת ימלא בקשות כלל
ישראל ותהיה שנה טובה ומתוקה בגשמיות
וברוחניות.
אחרי מסירת הפ"נ הב' ע"ד אחב"י בכלל
ואנ"ש בפרט שמעבר לים, אמר:
ג. בתוארי השמות והכינויים של מעלה, יש עצם
השם ומילוי השם. עצם השם בעניינו הוא למעלה
מאשר מילוי השם. כל זה הוא בכללות. ואילו בעניני
העליה מדרגא לדרגא, כלומר הכוח לעלות מדרגא
לדרגא, הרי זה בעיקרו במילוי השם.
(וסיים כ"ק אדמו"ר): כשקראתי את הפ"נ
הראשון קראתי בו כבר גם פ"נ זה.
ד. בסדר המסודר המיוסד בהנהגת הוד כ"ק
אאמו"ר הרה"ק, המנהגים הם ברובם בקבלה רבי

נרב ראש השנה תש"ד

(2) מטה אפרים סי' תרי, יא.

(1) דברים לב, ז.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק מ"ד - וידוים של צוררי היהודים

בפיו של חיים שמעון היו פרטים חשובים שעניינו מאוד את ראשיה הנאספים של ליאזנא.
התברר שהיה עד שמיצה לרקימת עלילת הדם נגד היהודים על-ידי ניקולייב וקוזיצקי, שני צוררי
היהודים. חיים שמעון שמע את קוזיצקי, אומר לניקולייב כי כאשר יופיע לפני ראש העיר, עליו
לדבר בשפה ברורה ובהחלטיות, כדי להרשים אותם. על כך השיב לו ניקולייב כי הוא בטוח
שדבריו יעשו את הרושם הדרוש במידה כזו שאיש לא יבחין כי הדברים בדויים. ניקולייב אף
המשיך ואמר כי הוא בטוח שמיד לאחר שתתקבל העלילה שלהם - יבואו אליהם היהודים
ויעניקן להם סכומים גדולים כדי להשפיע עליהם.

דבריו של חיים שמעון הכו את קוזיצקי וניקולייב בתדהמה, כאילו פגע בהם רעם, והם
החליפו ביניהם מבטי מבוכה. לא עלה על דעתם כיצד הצליח הנער היהודי לעמוד על סודם.
מנהיגי העיר, בראשות המושל, היו נבוכים אף הם, מבלי שידעו מה עליהם לעשות עתה. חיים
שמעון מצידו המשיך לעמוד זקוף ובוטח מבלי שיתרגש מהשפעת דבריו.

המושל היה הראשון שהפר את הדממה. הוא פנה אל הצעיר היהודי בשאלה מדוע לא מיהר
לספר את סיפורו לאחר שהדבר אירע. חיים שמעון השיב כי קיווה שהמעלילים ימלכו בדעתם
ויבטלו את מזימתם בעצמם. לפיכך החליט להמתין עד הערב ולבדוק אם ידבקו בתכניתם. לאחר
שנוכח כי אכן הגיעו לכאן - החליט לבוא ולספר בנוכחותם את הידוע לו.

1 בינתיים חזרו ניקולייב וקוויצקי לשלוותם הרגילה, ובחוצפה אופיינית לטיפוסים מסוגם
 2 החלו להכחיש את סיפורו של חיים שמעון. בדבריהם אף ניסו לשכנע את הנוכחים כי חיים
 3 שמעון נשלח על-ידי היהודים כדי לבלבל את מוחותיהם של המנהיגים הנוצריים. תוך כדי כך
 4 שפכו בדבריהם אש וגופרית על מהותם ואופיים של היהודים ושל "שליחם" הצעיר. ברם, חיים
 5 שמעון המשיך להיות שליו ורגוע, דבר שהשאיר רושם רב על הנוכחים. הוא הסביר כי בעצם
 6 לא ידוע הדבר לשום יהודי, ואפילו בביתו שלו לא ידוע לאן הלך. הוא עשה הכל ביוזמתו
 7 העצמית וללא כל שותפות, רק משאיפתו לגלות את האמת. הוא בטוח שגם הנאספים מעוניינים
 8 אך ורק בגילוי האמת לאמיתתה.

9 המושל הורה לחיים שמעון להמתין בחדר ההמתנה הגדול, ואילו הוא והכומר נכנסו לחדר
 10 צדדי כדי להתייעץ בעניין. באותה שעה שחיים שמעון נותר לבדו בחדר ההמתנה התפרצו לפתע
 11 קוויצקי וניקולייב לעברו כשמבט רצחני בעיניהם בכוונה להתנפל עליו ולהכותו. בזריזות רבה
 12 הצליח חיים שמעון להתחמק מהם, ותוך כדי דילוג מספסל לספסל נמלט אל החדר שבו המשיכו
 13 ראשי העיר לשבת ולהמתין לחזרתם של המושל והכומר מהתייעצותם. ניקולייב וקוויצקי המשיכו
 14 ברדיפתם אחריו והצליחו להשיגו והחלו להכותו. ברם, חיים שמעון היה נער חזק וזריז, והעניק
 15 לניקולייב דחיפה חזקה, כך שהלה נפל מלוא קומתו, וכתוצאה מכך נפגע חוטמו של זה, ודם החל
 16 לזוב ממנו. מאידך, המשיך קוויצקי להתמודד איתו. חיים שמעון נתלה בקפיצה על כתפיו של
 17 תוקפו, וכשזרועו האחת מקיפה את צווארו הכה אותו בפניו באגרופ ידו השנייה. מצב מפתיע זה
 18 עשה את קוויצקי לחסר-אונים לזמן-מה, דבר שֶאֱפֹשֶׁר לחיים שמעון להשתחרר מקוויצקי, ולברוח
 19 אל מאחורי גבם של ראשי העיר, כדי למצוא מחסה.

20 קוויצקי וניקולייב מלאו חימה על שקורבנם נמלט מהם, בשעה שהם עצמם חטפו מכות.
 21 בינתיים חזרו המושל והכומר אל זירת ההתרחשות, ולשמע הרעש התעניינו במה שאירע. קוויצקי
 22 וניקולייב העזו להצהיר כי היה זה חיים שמעון מי שפתח בהתקפה, כאשר יצאו אל
 23 חדר ההמתנה לשתות מים. מובן שחיים שמעון הכחיש את הדבר והכריז כי ההיפך הוא האמת.
 24 הוא הציע למושל לחקור את הזקיף שנכח בחדר ההמתנה וראה את הכל, וכן את ראשי העיר
 25 שראו את כל מה שהתרחש בחדר ההתכנסות. ברם, החקירות לא העלו דבר ברור, ולאחר חצי
 26 שעה הודיעו המושל והכומר את החלטתם כי כדי לברר את האמת לאמיתה, הן בקשר
 27 להתכתשות שהייתה במקום והן בקשר להאשמה כי היהודים רצחו ילד נוצרי, יוטלו עונשי
 28 מלקות גם על קוויצקי וניקולייב וגם על חיים שמעון, ניקולייב וקוויצקי יקבלו עשרים צליפות
 29 כל אחד, וחיים שמעון - חמש עשרה צליפות.

30 המושל פקד להכניס את שלושת הנידונים לחדר אטום - חסר חלונות - שבו עליהם להמתין
 31 עד שייקראו אחד-אחד אל ספסל ההלקאות לקבלת עונשם. בד בבד פקד המושל להביא את יאן
 32 ראוס, מומחה ההלקאות, יחד עם השוט שלו, לשם ביצוע גזר הדין.

33 ניקולייב וקוויצקי היו מדוכאים, ובקושי יכלו לעמוד על רגליהם. מאידך, חיים שמעון
 34 המשיך להישאר יציב, מבלי להראות שום סימן של רפיון או פחד.

35 לפי הצעת הכומר, הוטל גורל מי יהיה הראשון לקבלת המלקות, והגורל נפל על קוויצקי.
 36 לאחר שהכל היה מוכן, ויאן ראוס עמד הכן כשבידיו ענפים רטובים ומפותלים, הוכנס קוויצקי
 37 אל החדר המיוחד שבו נמצא הספסל אליו היו קושרים את הנידון למלקות לשם ביצוע העונש.

1 קוויצקי ניסה להיאבק עם השוטרים שהחלו לקשור אותו אל הספסל. הללו לא התרשמו
2 מהתמרדותו ותוך כדי הענקת מכות נאמנות השתלטו עליו. הם הסירו ממנו את בגדיו, עטפו
3 אותו בסדין רטוב והשכיבוהו על הספסל כשידיו ורגליו קשורים בחבלים. יאן ראוס ושני עוזריו
4 עמדו והענפים בידיהם מוכנים להתחיל במלאכתם. קוויצקי חדל להיאבק, וכל גופו רעד מפחד
5 מוות.

6 פקיד הלשכה ניגש אליו ושאל אותו אם הוא מוכן להודות. קוויצקי ניסה להפגין תקיפות,
7 והצהיר שאין לו על מה להודות, שכן חיים שמעון אינו דובר אמת.

8 המושל נתן את האות וראוס החל בעבודתו, כאשר קוויצקי מתפתל מכאבים. ראוס הצליף
9 אחת לאחת, כשהפקיד מונה את ההצלפות. בהגיעם למכה השישית שוב לא יכול היה קוויצקי
10 לשאת את הייסורים והכריז כי יודה על האמת. ראוס הרפה מהנידון, והפקיד ניגש לקוויצקי
11 לשמוע מה בפיו. ברם, וידויו היה חלקי, בסרבו לאשר את כל דבריו של חיים שמעון. המושל
12 דחה את הוידוי, ופקד על ראוס להמשיך במתן המלקות.

13 שוב החל ראוס להצליף, והפקיד מנה עד ארבע-עשרה מלקות. הסדין שבו היה קוויצקי
14 עטוף כבר נקרע לגזרים מחמת עוצמת המכות, ובגופו של המולקה נראו כבר פצעים שותתי דם.
15 אז החל קוויצקי לצעוק כי הוא מודה על האמת כולה: הצדק המלא עם חיים שמעון, שכל דבריו
16 אמת מוחלטת.

17 הרפו מקוויצקי, ואל החדר הוכנס ניקולייב, הוא ידע כבר כי חברו הודה. עם היכנסו הבחין
18 בקוויצקי השוכב שותת דם ונאנח מייסורים. הוא החוויר והתמלא פחד מהצפוי לו, אך אזר אומץ
19 והכריז כי שקר בפיהם של חיים שמעון ושל קוויצקי. מיד ניתנה הפקודה, וניקולייב נמתח בכוח
20 על הספסל. שוב חזר התהליך של הפשטת הבגדים, עיטוף הגוף בסדין רטוב, וקשירה אל
21 הספסל. יאן ראוס החל בהצלפותיו, כשבתחילה התאמץ ניקולייב להתגבר על כאביו, ולמרות
22 צעקות הכאב שלו לא הודה על מעשיו. רק במכה השמינית התמוטט והצהיר על נכונותו
23 להתוודות.

24 ההצלפות פסקו והפקיד ניגש אל ניקולייב שהודה בפניו, כי חיים שמעון אמר את האמת.
25 עם זאת ניסה לשכנע את חוקריו כי עיקר האשמה תלויה למעשה בקוויצקי.

26 שני צוררי היהודים הוכלו שותתי דם תחת משמר כבד לבית הכלא, וחיים שמעון שוחרר
27 לגמרי. לפי בקשתו ניתנה לו רשות ללון במקום, מאחר שהשעה הייתה מאוחרת מאד ובחוץ
28 השתוללה רוח סערה. למחרת בבוקר הלך הביתה מבלי שיספר לבני משפחתו ולו במלה אחת על
29 קורות הלילה. כמו בכל שבת הלך עם אביו לבית הכנסת והתפלל שם בכוונה גדולה, כאילו לא
30 אירע דבר. אביו וכל בני הבית סברו כי הוא לן הלילה בבית חברו, מבלי שיעלה על דעתו של
31 מישוהו איזו משימת גבורה ביצע הלילה.

32 איש בעיירה לא היה יודע כלל על מה שאירע אותו ליל שבת בלשכה, אלא שביום ראשון
33 בערב נזדמן לאחד מראשי קהילת ליאזנא להיפגש עם אחד הגויים שנכחו בשעת המאורע, והלה
34 סיפר לו את הסיפור המעניין. עם זאת לא ידע המספר לומר מי היה זה הצעיר היהודי שגילה
35 אומץ לב שכזה, שכן חיים שמעון לא הציג את עצמו כלל בעת ההתרחשות. הגויים היו טרודים
36 במהלך הדרמטי של ההתפתחויות עד שכלל לא התעניינו בשמו של הצעיר או בשם אביו.

37 ביום השלישי של אותו שבוע נקראו לפתע ראשי הקהילה אל הלשכה, ושם נמסרה להם

1 ההודעה הרשמית על מה שאירע בשבוע האחרון. בהפתעה גמורה שמעו המוזמנים על עלילת
 2 הדם שאיימה על יהודי ליאזנא, ועל כך שבחור יהודי הצליח לשים אותה לאל. ראשי הקהילה
 3 ביקשו לדעת את זהותו של אותו צעיר, אך בלשכה לא ידעו לענות להם על כך.

4 המושל עצמו היה מעוניין יותר מהכל לדעת פרטים על הצעיר, ולכן דרש מראשי הקהל
 5 שתוך יומיים יבררו את זהותו ויביאו אותו אליו.

6 בכל ליאזנא החלו חיפושים אחר הצעיר האגדי, שהכל היו מעוניינים לדעת את זהותו,
 7 ובעיקר משום שחזקה פקודת המושל להביאו אליו. לאוזני חיים שמעון הגיעו השיחות אודות
 8 מעלליו, אך הוא שתק ולא גילה את עצמו. רק לאחר שרב העיר הכריז בבית הכנסת כי על
 9 הצעיר היהודי "להסגיר" את עצמו, וכי אם לא ייחשב לו הדבר לחטא חמור - בא חיים שמעון
 10 אל הרב וגילה לו כי הוא "גיבור" המעשה. למחרת נטלו ראשי הקהילה את חיים שמעון איתם
 11 והלכו ללשכת המושל. המושל השמיע דברי שבח לחיים שמעון, והודיע על גזר הדין שקבע
 12 לניקולייב ולקוזיצקי: עשרים וחמש מלקות נוספות לכל אחד מהם על שפגעו בכומר ובו, בכך
 13 שניסו לשתפם בעלילת דם מחפירה.

14 המושל קרא לעצרת של תושבי העיירה הגויים ואילץ את ניקולייב וקוזיצקי לספר לנאספים
 15 על העלילה שזממו להעליל על היהודים. בד בבד הוצָא פקודה חד-משמעית שלא יהיו איש
 16 לפגוע ביהודים החפים מפשע. המושל אף דרש מכל הנוצרים הישרים להגן על יהודים מפני
 17 התקפה אפשרית, וקבע את שני המעלילים לערבים בחייהם לכל מקרה של התקפה כזו.

18 יהודי ליאזנא צהלו ושמחו, כשהכל יודעים כי גיבור היום הוא חיים שמעון, שזכה לכן
 19 לתואר: "האמין".

20 חיים שמעון מצידו לא ייחס כל חשיבות לעניין. לדידו היה בדבר משום תופעה רגילה. הוא
 21 המשיך בלימודיו, ומיד לאחר חג הפסח נסע למינסק כדי ללמוד תורה בישיבה שהייתה בראשות
 22 הגאון רבי אריה לייב.

23 בשנת תצ"ז הכיר חיים שמעון בישיבה שני תלמידים שהצטיינו בכישרונותיהם. אחד מהם
 24 היה אברהם, בנו של רבי שמואל, רבה של פוזנא. אברהם היה בן-גילו של חיים שמעון, אך
 25 היה בעל אופי מנוגד לצעיר מליוזנא. בעוד שחיים שמעון היה טיפוס נועז והחלטי, היה אברהם
 26 פחדן בטבעו. אפילו ביום פחד להישאר לבדו בבית, ובלילה פחד לצאת החוצה. הדבר נבע
 27 מהאימה והפחד שעברו עליו ועל משפחתו בשנת תצ"ו.

28 היה זה כתוצאה מעלילת-דם שהגויים בפוזנא העלילו על יהודי המקום. יהודים רבים נאסרו,
 29 והיו נתונים בסכנה גדולה. ר' יעקב, העשיר השתדלן והנדיב מפוזנא, שהיה מוכר בחוגי
 30 הממשלה, והגאון רבי אריה לייב הדרשן, היו אף הם בין הנאסרים. שניים אלה נבחרו כקרבנות
 31 העלילה בגלל היותם הגדולים והחשובים בקהילה היהודית. שניהם עונו בעינויים קשים וחמורים
 32 ביותר, כדי לסחוט מפיהם הודאה בכך שהיהודים משתמשים בדם לצורך אפיית מצות. ברם,
 33 שני הקדושים עמדו בגבורה בעינויים והכחישו בתוקף ובהתמדה את העלילה. שוביהם הגבירו,
 34 אפוא, את העינויים ללא הרף, עד שנפחו את נשמותיהם הקדושות.

35 רבי שמואל, אביו של אברהם, היה מבוקש אף הוא, כרב העיירה, בקשר עם העלילה, אך
 36 בדרך נס נודע לו הדבר בעוד מועד והספיק להימלט עם משפחתו ללנצבורג. בכך ניצל מגורל

- 1 דומה לקדושים האחרים של עינוי עד מוות. ברם, הפחד והאימה שבסכנה ובבריחה, השאירו
- 2 רושם כבד על אברהם הצעיר ודיכאו אותו מאוד משך זמן רב.
- 3 בלנצבורג נדר אברהם ללכת ברגל למינסק כדי ללמוד בישיבה המפורסמת שלה, ואת נדרו
- 4 ביצע יחד עם שניים מחבריו שבאו אף הם ללמוד בישיבה.
- 5 כך נפגשו בישיבה במינסק שני צעירים, שכל אחד מהם עבר חוויה של עלילת-דם, אך
- 6 התוצאות של שתי העלילות היו שונות ומנוגדות, הן לגבי קהילות מוצאם והן לגבי אישיותם
- 7 ואופיים שלהם עצמם. שני הידידים החדשים היו מספרים איש לרעהו על החוויות שעברו,
- 8 ובכללן על עלילות הדם שהיו בקהילותיהם, שהיו גורמים מכריעים לבואם למינסק ללמוד תורה
- 9 במשותף.

אגרות קודש

[יב טבת תרפ"ב]

ב"ה

מו"ה אברהם ברוך שי

1 שלום וברכה.

2 במענה על מכתבך מפי' וישלח העבר נהניתי מאד מה
3 שאתה מקיים כפי אשר העמסתי עליך, להיות משפיע
4 ומרביץ תורה בעזרתו ית' בעיר מינסק, לכנוס בעיני
5 החיים הרוחניים של הלומדים ומנהלי החדרי' שיהיו כפי
6 הרצון והכוונה האמיתית, אשר מפני רוב הטרדה בעתים
7 הללו, עוזבים את העיקר, ומתעסקים בהטפל, אשר לא כן
8 הורנו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע
9 החפץ בהטוב לנו ולבנינו באמת, כי נשית אל האמת פנינו,
10 והאמת קיים לעד, ואין עליו הסתרים כלל, וכאשר יש
11 הסתרים אז צריכים לדעת כי הסיבה היא בנו, ולא
12 בהזולת.

13 (והגם דישנו זולת כזה, שהוא בודאי לא כדבעי,
14 ומכ"ש שאינו לפי"ע כלל הענין במה שהוא מנגד עליו, או
15 גם מחזיק בו (אשר בעת האחרונה, כל אחד אומר דעה,
16 זה בכה וזה בכה, זה חפץ וזה ממאן, אשר כללות ענין
17 כזה לא הי' מעולם בגבולינו, להגיד דעות, חסידים היינו
18 לשמוע ככל אשר ציוו עלינו, מבלי התחשב עם מהות
19 עצמינו, אם הנני חפצי א"ל, וחסידים אנחנו להיות בטל
20 ומבוטל, בלי שום תפיסת מקום כלל וכלל לגבי רצוה"ע
21 ב"ה הנאמר ע"י עבדיו הקדושים כ"ק אבותינו רבותינו
22 הקדושים), כי מי הוא זה אשר ירחיב לומר, כי הוא רק
23 הוא יודע דרך בלימוד והנהגה (ורק מי שאינו שייך להציור
24 הפנימי כלל), אלא הכל יודעים כי צריכים ללמוד. ועוד
25 יותר וזה העיקר דמה שלומדי' צריכי' להביא בנסיון

26 בפו"מ, וגם זה שלא ברעש והמולה, בבחי' ראומה,
27 ושפלות של שקר, כי כל א' צריך לידע מהותו, ולהתחנך
28 להאל הטוב כי יהי' בעזרי נפשו לתקן ככל אשר יוכל לזכך
29 מדותיו, ומי שאינו עושה כן, הנה הוא יורד ר"ל מזמן
30 לזמן, ואינו מרגיש בעצמו כלל אופן ירידתו ר"ל, ומי"מ
31 ה"ה עוזב את שלו, היינו מלחשוב איך לתקן א"ע, ומדבר
32 אודות הזולת. אשר לכאורה בחינה ומדרי' כזו, אין לשום
33 לב על זה כלל, כלומר אין ליתן מקום מה שהוא מדבר,
34 להיות שהוא מדבר לפי שהוא לא טוב. אמנם מפורש
35 שמענו בזה, בשמח"ת תרס"ג, דהאדם כשיש לו מנגדים,
36 הוא הלא טוב שלו (של עצמו) ורק שהזולת דוקא הוא
37 מגלה זאת, ולכן הוא מנגד, וכן הוא במוחש. וא"כ כל ענין
38 התנגדות הוא הסתר על האמת, הבא בסיבת ומקור הלא
39 טוב שבעצמו, און ואיילע באי זיך איז פראן לא טוב, זה
40 נותן מקום שיהי' התנגדות ח"ו, אפילו בדקות, ודקה מן
41 הדקה).

42 והעצה לזה כבר הורנו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
43 זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, שצריכים לעבוד בקבלת עול,
44 לקיים כפי אשר נצטוינו, להעיר ולעורר על התורה ועל
45 העבודה, בכל אחד ואחד, אשר אור לו בנקודת נפשו
46 מההוא רוחא קדישא דטהירו עילאה, שנטעו בנו אבות
47 העולם בתורתם, ולפקוח עינים על מדות חסידות בקירוב
48 הדעת, ובהתועדות אנ"ש ש"י בחול, בכ"א שהזמן גרמא,
49 ובפרט בש"ק ומועד, ולהיות נמצא מוכן לכל אשר יחפוץ
50 להתדבק בכל מדה טובה וישרה ולימוד התורה. וכאשר
51 כה תעשה כפי אשר העמסתי עליך, יעזרך האלקים, וכולם
52 יתענגו בענג נועם אמיתי.

53 מאד נהניתי מאשר שמעתי כי ר"מ שי' חוזר דא"ח.
54 טוב הדבר במאד, כן ירבה וכן יוסיפו מרביצי התורה,

דבר הנמאס באמת (הוא הרכילות ולה"ר ופגיעה ח"ו
בכבוד איש ואיש), ואל תתן מקום לשום מחלוקת ח"ו
וח"ו, ותגער ביצרך אם יפתך על זה, ותמנע את כל
העוזרים על ידך מלהתעסק בדברי רכילות והדומה ח"ו,
כ"א תהי' לבבכם מסורה ונתונה על טהרתה של דבר,
להרים קרן התורה, ואור החסידות בפועל ממש, ויהי'
אלקים עמכם בגוי"ר.

והי' ברכה ושלוש כאו"י והדו"ש בן מו"ר.

אג"ק מוהר"צ נרדך יד

מאגדי אגודות לשם ה' אלקינו יתברך ויתעלה, ומי הוא
זה החפץ לדחות את מי מחזקתו ח"ו, רק צריכי' להוסיף
אומץ בכל האפשרי, ולכו חזו מפעלות התמימים ד' עליהם
יחינו בכמה וכמה עיירות, אשר תהלה לאל עליון אור
במושבותם, יברכם האלקים.

ועתה השתדל והתחזק, והלך בדרך ישרה וסלולה
אשר ניתן לנו, ויתן לך האלקים חן וחסד בעיני כל
הרואים אותך, ויהי' עם פיך. עבוד מאתבה, והרחק כל

המשך ביאור למס' פסחים ליום ראשון עמ' ב

לְבַלְבֵּל הַמִּזְוֵה יִשְׂרָאֵל לְמֵאִישׁ וְעַד אִשָּׁה, לְאִישׁ חֵלֶת לֶחֶם אֶתָּה וְאִשְׁפָּר
אֶחָד וְאִשְׁשֵׁה אֶתָּה וְנוֹ, וְאָמַר רַב חֲנָן בַּר אָבָא, 'אִשְׁפָּר' הָאִמּוֹר
בַּפְסוּק זֶה, הוּא אֶחָד מִשְׁשֵׁה בְּפָרִי-וְשִׁשִּׁית פָּרִי, וְ'אִשְׁשֵׁה' הִיא פֶת
הָעִשׂוּיָה מֵאֶחָד מִשְׁשֵׁה בְּאִיפָה ו-מִשְׁשִׁית אִיפָה, שֶׁזֶהוּ שִׁיעוֹר גָּדוֹל
מְאֹד.
הַגְמָרָא מְבִיאָה מִי שְׁחֹלֵק עַל פִּירוּשׁ פְּסוּק זֶה: וְרַב חֲנָן בַּר אָבָא,
הַמְפָּרֵשׁ שֶׁ'אִשְׁשֵׁה' הִיא שִׁשִּׁית הָאִיפָה, פְּלִיגָא דְשִׁמּוּאֵל - חוֹלֵק
עַל פִּירוּשׁוֹ שֶׁל שְׁמוּאֵל בַּפְסוּק זֶה, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, 'אִשְׁשֵׁה' הָאִמּוֹרָה
בַּפְסוּק, הִיא נִרְבָּא דְחִמְרָא - כְּלִי מֵלֵא יִין, דְּכִתְיָב בְּתוֹכָהּ הוֹשֵׁעַ
לְיִשְׂרָאֵל, שֶׁ' אוֹהֵב אֶת עַם יִשְׂרָאֵל וְהֵם פָּנִים אֶל אֱלֹהִים אֲחֵרִים
וְאֶתְּרֵי אִשְׁשֵׁי עֲנָבִים' (דְּהוֹשֶׁה ג א), כְּלוּמֹר, שְׁאוּהֵבִים לְשִׁתּוֹת בְּגִבְעֵי
יִין וְאִינֵם עוֹסְקִים בְּתוֹרָה.
הַבְּרִייתָא שֶׁלִּפְנֵינוּ מְבִיאָה מַחְלֻקַּת תְּנֵאִים בְּמִצְוַת עֲבָה: תִּנּוּ דְרִבִּין
בְּבְרִיתָא, אֵין אוֹפִין פֶּת עֲבָה (כִּיּוֹם טוֹב) בְּפֶסַח, דְּכִרִי בֵּית שְׁמַאי,
וְלִהְלֵךְ יוֹבָר טַעמֵם.

אֵלֶּא בְּפֶת הַדְּרָאָה - פֶּת שְׁנִיטֵל כָּל הַדְּרָה, כְּלוּמֹר, פֶּת קִיבֵר
הָעִשׂוּיָה מִקְמַח גֶּס, תְּלִמּוֹד לִזְמֵר - לִכְךָ נִאֲמַר בְּתוֹרָה 'מִצְוֹת' 'מִצְוֹת'
פְּעָמִים רַבּוֹת, וְרִיבָה בִּכְךָ הַכְּתוּב שִׁירָצָא יְדֵי חוּבְתּוֹ אֵף בְּמִצְוָה
הָעִשׂוּיָה מִסּוּלֶת נִקְיָה, וְאִפְּלִי מִצְוֹת שֶׁל שְׁלֵמָה הַמֶּלֶךְ, שְׁהִיָּה
מַעֲוֹג וְאִבֵּל רַק פֶּת מִסּוּלֶת נִקְיָה. מִסִּימַת הַבְּרִיתָא: אִם בֵּן שֶׁאֵינוֹ
מִרְבִּים מִצְוָה הָעִשׂוּיָה מִסּוּלֶת נִקְיָה, מָה תְּלִמּוֹד לִזְמֵר - מְדוּעַ נִאֲמַר
לְהֵם עֲזִינִי, אֵלֶּא וְדֹאֵי כִּדִּי שֶׁנִּדְרֹשׁ פָּרִי לְחֵלּוֹם וְלִאִשְׁשֵׁה, שֶׁהֵם
לְחֵמִים חֲשׁוּבִים וְנִכְבָּדִים וְעִשׂוּיִם שֶׁלֹּא כְּדֶרֶךְ הַרְגִּיל, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ
בְּנֵי אָדָם לַעֲשׂוֹתָם אֵלֶּא כִּדִּי לְהִתְכַּבֵּד בָּהֶם בְּפָנֵי אֲנָשִׁים גְּדוּלִּים,
אִבֵּל לֶחֶם שְׂרָגִילִים בְּנֵי אָדָם לַעֲשׂוֹתוֹ יוֹצֵאִים בּוֹ יְדֵי חוּבְתּוֹ.
הַגְמָרָא מְפָרֶשֶׁת עֵתָה אֶת הַמְקוֹר לְשֵׁם 'אִשְׁשֵׁה' שֶׁהוֹזַכַּר בְּבְרִיתָא
כַּפֶּת חֲשׁוּבָה. מְפָרֶשֶׁת הַגְמָרָא: וְאִמָּי מִשְׁמַע - וְמוֹדִיכֵן יֵשׁ לְלִמּוּד
דְּהֵא 'אִשְׁשֵׁה' לִישְׁנָא דְחִשְׁבִּיבָתָא - שֶׁ'אִשְׁשֵׁה' זֶה הִיא לְשׁוֹן
חֲשִׁיבוּת, דְּכִתְיָב לְגַבֵּי דוֹד הַמֶּלֶךְ, בְּשַׁעָה שֶׁהֵעֵלָה אֶת אֲרוֹן הַבְּרִית
מִבֵּית עוֹבֵד אָדָם הַגִּיתִי אֶל עִיר דּוֹד (שְׁמוּאֵל ב' יט), וְיִתְחַלֵּק לְבַלְבֵּל הָעָם

המשך ביאור למס' פסחים ליום שישי עמ' ב

כִּשְׁהוּא צָלִי מִבְּעוֹד יוֹם, הוּא דוֹמִיָּא דְנָא - בְּדוּמָה לְחִיּוֹב עַל אֲכִילַת
נָא בְּלִיל פֶּסַח, מָה - כֶּשֶׁם שֶׁאֲכִילַת נָא אֲסוּרָה בְּלֵאֵל הַמְחִיֵּב אֶת
הָאוֹכֵל בְּמַלְקוֹת, אֵף אֲכִילַת הַפֶּסַח כִּשְׁהוּא צָלִי מִבְּעוֹד יוֹם אֲסוּרָה
בְּלֵאֵל הַמְחִיֵּב אֶת הָאוֹכֵל בְּמַלְקוֹת. וְלִפִּי זֶה שְׁוֹאֵלֶת הַגְמָרָא:
בְּשִׁלְמָא - אִמְנָם מוֹבֵן מִקּוֹר הַחִיּוֹב עַל אֲכִילַת הַפֶּסַח כִּשְׁהוּא נָא
בְּלִיל פֶּסַח, שֶׁכֵּן כְּתִיב - נִאֲמַר בַּפֶּסַח (שְׁמוֹת יב ט) 'אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ
נָא, אֵלֶּא אֲכִילְתוּ כִּשְׁהוּא צָלִי מִבְּעוֹד יוֹם, מִנֵּין לָנוּ שְׁהִיא
אֲסוּרָה בְּלֵאֵל.
מְשִׁיבָה הַגְמָרָא: מִמָּה דְכִתְיָב [ו-שְׁנֵאֲמַר] בַּפֶּסַח (שְׁס יב ח) 'וְאִכְלוּ אֶת
הַבֶּשֶׂר בְּלִילָה תָּחֹה, וְיֵשׁ לְדַקֵּק 'בְּלִילָה' אֵין - אֲכָן תֹּאכְלוּהוּ, אֲךָ
כִּיּוֹם לֹא תֹאכְלוּהוּ, וְכִיּוֹן שֶׁעֲבַר עַל אִסּוּר זֶה נִחְשָׁב שֶׁעֲבַר עַל לֹא,
וְחִיֵּיב מַלְקוֹת.
מִקְשָׁה הַגְמָרָא: הֵא - הִרִי לֹא זֶה אֵינוֹ 'לֹא תַעֲשֶׂה' שְׁחִיבִים עֲלֵיו
מַלְקוֹת, אֵלֶּא לֹא לֹא הָאֵל הָאֵל מִכָּל ו-מִמְשַׁמְעוֹת מִצְוֹת 'עֲשֵׂה' הוּא,
שֶׁהִרִי מְדִיִּיקִים אוֹתוֹ מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה, וְהִתְלַכָּה הִיא שְׁכָל לֹא הָאֵל הָאֵל
מִכָּל מִצְוֹת 'עֲשֵׂה', דִּינוֹ כְּמִצְוֹת 'עֲשֵׂה', שֶׁהַעוֹבֵר עֲלֵיו אֵינוֹ לֹקֵד.
מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא: אָמַר רַב הִסְדָּא, הָאֵל מִנֵּי - בְּרִיתָא זֶה בְּשִׁיטָה מִי
הִיא שְׁנוּיָה,

מִשְׁקָה כָּלֵל, וְלִשְׁאֵר מִשְׁקֵין - וְלֹאסוֹר אֲכִילַת פֶּסַח שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בְּשֶׁאֵר
מִשְׁקִים וְלֹא בְּמִיָּם, וְאִינָה מִיּוֹתֶרֶת לְלַמֵּד אִסּוּר לֹאכּוֹל פֶּסַח
שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל בְּעֶרֶב פֶּסַח מִבְּעוֹד יוֹם.
מִתְרַצֵּת הַגְמָרָא: אִם בֵּן שֶׁבֶא הַכְּתוּב רַק לֹאסוֹר לֹאכּוֹל פֶּסַח
כִּשְׁהוּא צָלִי קֹדֶר אוֹ מְבוּשֵׁל בְּשֶׁאֵר מִשְׁקִים, לִימָא קָרָא -
יִכְפּוֹל הַכְּתוּב אֶת אוֹתָהּ חִיבָה עֲצֻמָּה, וְיֹאמַר אוֹ 'בְּשֵׁל בְּשֵׁל'
אוֹ 'מְבוּשֵׁל מְבוּשֵׁל, מָא - מְדוּעַ שִׁנְיָה לְשׁוֹנוֹ וְכִתְבֵּי 'בְּשֵׁל
מְבוּשֵׁל', אֵלֶּא וְדֹאֵי שְׁמַעַת מִינָה תִּתְרִי - יֵשׁ לְלִמּוּד מִכָּאֵן אֶת
שְׁנֵי הַדִּינִים, מַעֲצֵם כָּפַל הַלְשׁוֹן יֵשׁ לְרַבּוֹת שֶׁאֵף כִּשְׁהַפֶּסַח
הוּא צָלִי קֹדֶר אוֹ מְבוּשֵׁל בְּשֶׁאֵר מִשְׁקִים אֲסוּר לֹאכּוֹל, וּמִכָּךְ
שִׁשְׁנֵי הַכְּתוּב לְשׁוֹנוֹ יֵשׁ לְדְרֹשׁ שְׁחִיב מַלְקוֹת עַל אֲכִילַת
פֶּסַח מְבוּשֵׁל בְּלִיל פֶּסַח, אֵף כִּשְׁנִתְבַּשֵּׁל בְּעֶרֶב פֶּסַח מִבְּעוֹד
יוֹם.
הַגְמָרָא מְבִיאָה בְּרִיתָא הַמְּחַדֶּשֶׁת אִסּוּר לֹא בְּאֲכִילַת פֶּסַח מִבְּעוֹד
יוֹם: תִּנּוּ דְרִבִּין, אִם אֵכֵל כּוֹיֵת מִקְרֵב הַפֶּסַח כִּשְׁהוּא צָלִי בְּעֶרֶב פֶּסַח
מִבְּעוֹד יוֹם חִיֵּיב מַלְקוֹת, וְכֵן אִם אֵכֵל בְּכֵת מִן הַפֶּסַח כִּשְׁהוּא נָא
בְּלִיל פֶּסַח מִשְׁחִשְׁבִּתָּה, חִיֵּיב מַלְקוֹת.
מִדִּיִיקַת הַגְמָרָא: קָתְנִי - שְׁנִינּוּ בְּבְרִיתָא, שֶׁהַחִיּוֹב עַל אֲכִילַת הַפֶּסַח

פרשת ויחי

מז כ ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה: כ ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא א לבנו ליוסף ויאמר לו אם-נא מצאתי חן בעיניך שים-נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל-נא תקברני במצרים: וישכבתי עם-אבתי וינשאנני ממצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך: א ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על-ראש המטה: פ (לוי) **מח** א ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח את-שני בניו עמו את-מנשה ואת-אפרים: ג ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על-המטה: ד ויאמר יעקב אל-יוסף אל שדי נראה-אלי בלוי בארץ כנען ויברך אתי: (ישאל) - ויאמר אלי הנני מפרך והרביתך ונתתיד לקהל עמים ונתתי את-הארץ הזאת לזרעך אחריו אחזת עולם: ה ועתה שני-בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד-באי אליך מצרימה ליהם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו-לי: ו ומולדתך אשר-הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם: ז ואני בבאי מפדן מתה עלי רחל בארץ כנען בדרך בעוד כברת-ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם: ח וירא ישראל את-בני יוסף ויאמר מי-אלה: ט ויאמר יוסף אל-אביו בני הם אשר-נתן-לי אלהים בזה ויאמר קחם-נא אלי ואברכם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 270)

ויאמר השבעה לי וישבע לו (מז, לא) הקשו המפרשים, מדוע לא הסתפק יעקב בהבטחה ודרש שבועה. ויש לומר,

שיעקב חשש שיוסף ישאיר את ארונו במצרים את קיום הבטחתו, וזאת - כדי שישאר עם בני ישראל במצרים, וזכותו תגן עליהם במשך שנות הגלות. ודרי מטעם זה לא בקש יוסף עצמו מאחי להעלות את ארונו לארץ ישראל מיד, אלא רק עם בוא הגאולה. לכן דרש ממנו שבועה, שהיא למעלה מטעם ודעת ולמעלה מחשבונות ושבולים.

שני י ויעני ישראל כבודו מזקן לא יוכל לראות ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם: יא ויאמר ישראל אל-יוסף ראה פניך לא פללתי והנה הראה אתי אלהים גם את-זרעך: יב ויוצא יוסף אתם מעם ברכו וישתחו לאפיו ארצה: יג ויקח יוסף את-שניהם את-אפרים בימינו משמאל ישראל ואת-מנשה בשמאלו מימין ישראל ויגש אליו: יד וישלח ישראל את-ימינו וישת על-ראש אפרים והוא הצעיר ואת-שמאלו על-ראש מנשה שכל את-ידיו כי מנשה הבכור: טו ויברך את-יוסף ויאמר האלהים אשר התהלכו אבתי לפניו אברהם ויצחק האלהים הרעה אתי מעודי עד-היום הזה: טז המלאך הגאל אתי מכל-דע וברך את-הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבתי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 11)

וידגו לרב בקרב הארץ (מח, טז) מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם (ברכות כ, א) דגים בטלים למקור חיותם, שהרי הם עצמם אינם נראים, ורואים רק את המים. וכתוצאה מכך, הם כלים ראויים לבקרת ה' ברבוי גדול. שכן, כל עוד הנבאר מרגיש את ה'אני' שלו, המגבל, הוא יכול לקבל רק השפעה מגבלת בלבד; ואלו בטול ה'אני' מכשירו לקבל השפעה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה.

שלישי י וירא יוסף כי-ישית אביו יד-ימינו על-ראש אפרים וירע בעיניו ויתמוך יד-אביו להסיר אתה מעל ראש-אפרים על-ראש מנשה: יז ויאמר יוסף אל-אביו לא-כן אבי כי-זה הבכר שים ימינך על-ראשו: יח וימאן אביו ויאמר

עמים: ^א אֶסְרִי לַגֶּפֶן כְּתִיב עִירָה קִרִי עִירָה וְלִשְׁרָקָה
בְּנֵי אֶתְנֹו כַּפֶּס בַּיִן לְכֹשׁוּ וּכְדִם-עֲנָבִים
כְּתִיב סוּתָה קִרִי סוּתָו: ^ב כְּחִלְיִ עֵינִים מִיֵּין
וּלְבֹן-שָׁנִים מִחֶלֶב: ^ג זְבוּלָן לְחוּף יַמִּים יִשְׁפֹן
וְהוּא לְחוּף אֲנִית וְיִרְכָּתוֹ עַל-צִידָן: ^ד יִשְׁשַׁכָּר
חֲמֹר גָּרָם רֶבֶץ בֵּין חַמְשָׁפְתִּים: ^ה וַיֵּרָא מִנְחָה
כִּי טוֹב וְאֶת-הָאָרֶץ כִּי נַעֲמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לְסֹפֶל
וַיְהִי לְמִס-עֶבֶד: ^ו דָּן יָדִין עֲמֹו כְּאֶחָד שְׁבַטֵי
יִשְׂרָאֵל: ^ז יְהִירְדֵן נַחֲשׁ עַל-יֶרֶדְךָ שְׁפִיפֹן עַל־
אֶרֶץ הַנַּחֲשׁ עֲקֵב־סוּם וַיִּפֹּל רֶכְבּוֹ אַחֲוֹר:

^ח לִישׁוּעַתָּךְ קִנִּיתִי יְהוָה: ^ט ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 8)

עד כי יבא שילה (מט, י) יבא שילה בגימטריא משיח.
שילה בגימטריא משה (בצל השורים) יבא שילה – היינו ביאת
המשיח בפעל. שילה – היינו ה'נתינת כח' על ביאתו, שהרי
"שילה" קים עוד לפני ה"יבא". במתן תורה, שהיה על ידי
משה, נתן לבני ישראל הכח להביא את הגאולה, היינו לברר
ולזכך את העולם ולעשות ממנו דירה לו יתברך.

חמישי יגדר גדרו יגודנו והוא יגד עקב: ^א ס
כ מאשר שמנה לחמו והוא יתן מעדני-מלך: ^ב ס
כא נפתלי אילה שלחה הנזן אמרי-שפר: ^ג ס
כב בן פרת יוסף בן פרת עלי-עין בנות צעדה
עלי-שור: ^ד וימררהו ורבו וישטמחו בעלי
חצים: ^ה ותשב באיתן קשתו ויפזו זרעי ידיו
מידל אביר יעקב משם רעה אבן ישראל:
כז מאל אביד ויעורך ואת שדי ויברכך ברכת
שמים מעל ברכת תהום רבצת תחת ברכת
שמים ורחם: ^ז ברכת אביד גברו על-ברכת
הזרי עד-תאות גבעת עולם תהיין לראש יוסף
ולקרקד נזיר אחיו: ^ח פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 452)

נזיר אחיו (מט, כו) זהיר ביקרא דאחיו (פרגום יונתן בן צדאל)
לא זו בלבד שיוסף לא השיב לאחיו בגמולם, ולא זו
בלבד שלא פגע בכבודם, אלא היה זהיר בכבודם! ויש
לומר, שהיה "זהיר טפי" בהנהגה זו והיא היתה ה'שער'

ידעתי בני ידעתי גם-הוא יהיה-לעם וגם-הוא
יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה
מלא-הגוים: ^א ויברכם ביום ההוא לאמור בך
יברך ישראל לאמור ישמך אלהים באפרים
וכמנשה וישם את-אפרים לפני מנשה:
כא ויאמר ישראל אלי-יוסף הנה אנכי מת והיה
אלהים עמכם והשיב אתכם אל-ארץ אבותיכם:
כב ואני נתתי לך שכם אחד על-אחיד אשר
לקחת מיד האמרי בחרבי ובקשתי: ^ג פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 432)

וישם את אפרים לפני מנשה (מח, כ) מנשה – על שם "כי
נשני", מורה שיהודי צריך להזהר מפני הגלות, המשיכה
את העבדה שמקומו האמתי הוא ב'בית אבי'. אפרים – על
שם "כי הפרני", מורה שעליו להאיר את הגלות על ידי
הוספת אור וקדושה, ובכך להוסיף גם בדרגת הקדושה שלו
עצמו. יוסף סבר שמנשה קודם לאפרים, משום שזהו סדר
העבודה; ויעקב הקדים את אפרים, המסמל את משרת
העבודה (העליה שבאה באמצעות הירידה, 'הפרני').

רביי מ"א ויקרא יעקב אל-בניו ויאמר
האספו ואניידה לכם את אשר-יקרא אתכם
באחרית הימים: ^א והקבצו ושמעו בני יעקב
ושמעו אל-ישראל אביכם: ^ב גראובן בכרי אתה
פחי וראשית אוני יתר שאת ויתר עז: ^ג פחו
פמים אל-תותר כי עלית משכבי אביד אז
חללת יצועי עליה: ^ד פ שמעון ולוי אחים פלי
חמם מכרתיהם: ^ה ובסדם אל-תבא נפשי
בקהלם אל-תחד בכדי כי באפם הרגו איש
וברצנם עקרו-שור: ^ו וארור אפם כי עזו
ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם
בישראל: ^ז ה יהודה אתה יודוך אחיד ידך
בערף איביד ושתחוו לך בני אביד: ^ח טגור
אריה יהודה מטורף בני עלית ברע רבץ באריה
ובלביא מי יקימונו: ^ט לא-יסור שבט מיהודה
ומחקק מבין רגליו עד כריבא שילה ולו יקחת

ובית אביו רק טפס וצאנם ובקדם עזבו בארץ
 גשן: ^ט ויעל עמו גם-רכב גם-פרשים ויהי
 המהנה כבד מאד: ^י ויבאו עד-גן האמד אשר
 בעבר הירדן ויספרו-שם מספר גדול וכבד
 מאד ויעש לאביו אבל שבעת ימים: ^{יא} וירא
 יושב הארץ הכנעני את-האבל בגן האמד
 ויאמרו אבל-כבד זה למצרים על-פן קרא
 שמה אבל מצרים אשר בעבר הירדן: ^{יב} ויעשו
 בניו לו בן פאשר צום: ^{יג} וישאו אתו בניו
 ארצה פנען ויקברו אתו במערת שדה
 המכפלה אשר קנה אברהם את-השדה
 לאחות-קבר מאת עפרן החתי על-פני ממרא:
^{יד} וישב יוסף מצרימה הוא ואחיו וכל-העלים
 אתו לקבר את-אביו אחרי קברו את-אביו:
^{טו} ויראו אחי-יוסף ברימת אביהם ויאמרו לו
 ישטמנו יוסף והשב ישיב לנו את פל-הרעה
 אשר גמלנו אתו: ^{טז} ויצאו אל-יוסף לאמר אביך
 צוה לפני מותו לאמר: ^{יז} כה-תאמרו ליוסף
 אנא שא נא פשע אחיד וחטאתם כירעה
 גמלוך ועתה שא נא לפשע עבדי אלהי אביך
 ויבך יוסף בדברים אליו: ^{יח} וילכו גם-אחיו ויפלו
 לפניו ויאמרו הננו לך לעבדים: ^{יט} ויאמר
 אלהם יוסף אל-תיראו כי התחת אלהים אני:
^כ ואתם חשבתם עלי רעה אלהים חשבה
 לטובה למען עשה פיוס הזה להחיות עם-רכב:

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות 10 עמ' 193)

וישאו אותו בניו ארצה פנען ויקברו אותו במערת שדה
 המכפלה (ג. יג) בתרגום יונתן בן עזיאל מבאר, שעשו עכב
 את הקבורה, וחוששים בן דן התיז את ראשו, והראש התגלגל
 לתוך המערה ונח בחיקו של יצחק. וקשה, הרי אין קוברין
 רשע אצל צדיק. ויש לבאר, שעשו הוא רשע רק מצד 'גופו',
 היינו כפי שהוא בעולם הזה; אבל מצד 'ראשו', היינו שרשו
 הרוחני, יש בו נצוצות קדשה גבוהים, שלכן יצאו ממנו
 נשמות גבוהות, כרבי מאיר ואונקלוס. ואת ראשו של עשו,
 כפי שהוא נפרד מגופו, נתן לקבר אצל יצחק.

לכל שאר עניני עבודתו. ומכאן למדים הוראה נפלאה, עד
 כמה צריך אדם להתנהג באהבת ישראל אפילו כלפי יהודי
 שהרע לו. ובלשון ספר התניא: שלא לשלם לו כפעלו ח"ו,
 אלא, אדרבה, לגמל לתיבים טובות, כמו שכתוב בזהר ללמד
 מיוסף עם אחיו.

ששי ^כ בנימין ואב יטרף בפקד יאכל עד ולערב
 יחלק שלל: ^{כא} כל-אלה שבטי ישראל שנים
 עשר וזאת אשר-דבר להם אביהם ויברך
 אותם איש אשר כברכתו ברוך אתם: ^{כב} ויצו
 אותם ויאמר אלהם אני גאסר אל-עמי קברו
 אתי אל-אבתי אל-המערה אשר בשדה עפרון
 החתי: ^{כג} במערה אשר בשדה המכפלה אשר-
 על-פני ממרא בארץ פנען אשר קנה אברהם
 את-השדה מאת עפרן החתי לאחות-קבר:
^{כד} שמה קברו את-אברהם ואת שרה אשתו
 שמה קברו את-יצחק ואת רבקה אשתו ושמה
 קברתי את-לאה: ^{כה} מקנה השדה והמערה
 אשר-בו מאת בני-חתי: ^{כו} ויכל יעקב לצות
 את-בניו ויאסר רגליו אל-המטה ויגוע ויאסר
 אל-עמיו: ^{כז} ויפל יוסף על-פני אביו ויבך
 עליו וישק-לו: ^{כח} ויצו יוסף את-עבדיו את-
 הרפאים לחננו את-אביו ויחננו הרפאים את-
 ישראל: ^{כט} וימלאו-לו ארבעים יום כי בן ימלאו
 ימי החננים ויבכו אתו מצרים שבעים יום:
^ל ויעברו ימי בכיתו וידבר יוסף אל-בית פרעה
 לאמר אם-נא מצאתי חן בעיניכם דברו-נא
 באוני פרעה לאמר: ^{לא} אבי השביעני לאמר
 הנה אנכי מת בקברי אשר פריתי לי בארץ
 פנען שמה תקברני ועתה אעלה-נא ואקברה
 את-אבי ואשובה: ^{לב} ויאמר פרעה עלה וקבר
 את-אביך באשר השביעך: ^{לג} ויעל יוסף לקבר
 את-אביו ויעלו אתו כל-עבדי פרעה וקני ביתו
 וכל זקני ארץ-מצרים: ^{לד} וכל בית יוסף ואחיו

שביעי כא ועתה אל־תִּירָאוּ אֶנְכִי אֶכְלָל אֶתְכֶם
וְאֶת־טַפְכֶּם וַיִּנָּחֶם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לִבָּם:
בַּיִשָּׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי
יוֹסֵף מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים: בַּיִרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם
בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מְכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה יִלְדוּ
עַל־בְּרָכִי יוֹסֵף: בַּיֵּאמֹר יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֶנְכִי
מֵת וְאֱלֹהִים פָּקַד יַפְקֹד אֶתְכֶם וְהֵעֵלָה אֶתְכֶם
מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב: בַּיִשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקַד יַפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם
וְהֵעֵלְתֶם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה: בַּיָּמֹת יוֹסֵף בֶּן־
מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחְנֹמוּ אוֹתוֹ וַיִּישָׂם בְּאָרוֹן
בְּמִצְרַיִם:

חזק חזק ונתחזק

חצי קריש

וַתַּגְדֵּל וַיִּתְקַדֵּשׁ שְׁמוֹ רַבָּא. אֲמֵן בְּעֶלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרַעוּתָהּ וַיְמַלִּיד מַלְכוּתָהּ, וַיַּצְמַח פּוּרְקָנָהּ וַיַּקְרַב
מְשִׁיחָהּ. אֲמֵן בְּחֵיכּוֹן וּבְיוֹמִיכּוֹן וּבְחַיִּי רַבִּל בֵּית יִשְׂרָאֵל,
בְּעֶנְלָא וּבִזְמַן קָרִיב וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן יְהֵא שְׁמָה רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלְמָא
וְלְעָלְמֵי עָלְמֵיָא. יְתַבְרַךְ, וַיִּשְׁתַּבַּח, וַיִּתְפָּאֵר, וַיִּתְרוֹמֵם,
וַיִּתְנַשָּׂא, וַיִּתְהַדָּר, וַיִּתְעַלָּה, וַיִּתְהַלָּל, שְׁמָה דְקֻדְשָׁא
בְּרִיךְ הוּא. אֲמֵן לְעָלְמָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא וְשִׁירָתָא,
הַשְׁתַּבַּחְתָּא וְנִחְמַתָּא, דְאִמְרִין בְּעֶלְמָא, וְאִמְרוּ אֲמֵן: אֲמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות כה עמ' 252)

אֶנְכִי אֶכְלָל אֶתְכֶם וְאֶת טַפְכֶּם. (ג, כא) וְעַל שֵׁם זֶה נִקְרָאִים
כָּל יִשְׂרָאֵל עַל שֵׁם יוֹסֵף (תהילים פב, ב). וְקִשָּׁה, וְכִי מִפְּנֵי
שְׁכֻלְכֶלָם בְּמִשְׁךְ תְּקוּפָה קִצְרָה נִקְרָאִים עַל שְׁמוֹ לְעוֹלָם. וְיֵשׁ

לְבָאֵר, דְּהִנֵּה יוֹסֵף עֶסֶק בְּעוֹנֵי הָעוֹלָם, וְכָל עוֹנֵי הַמְּדִינָה
הַפְּקָדוֹ בְּיָדָיו, וּבְכָל זֹאת נִשְׁאָר דְּבוּק בַּה' בְּתַכְלִית (וְאֵלּוּ
הַשְּׂבָטִים בְּחָרוּ לְהִיּוֹת רוּעֵי צֶאֱן, פְּרוּשִׁים מִהָעוֹלָם, כְּדִי
שִׁיכּוּלוֹ לַעֲבֹד אֶת ה' בְּלִי הַפְּרָעוֹת). לָכֵן נִקְרָאִים כָּל יִשְׂרָאֵל
עַל שְׁמוֹ, כִּי הוּא מִפְּרָגֵם אוֹתָם תָּמִיד בְּ'מִזוֹן' רוּחָנִי וּמַעֲנִיק
לָהֶם אֶת הַכֹּחַ לְהִיּוֹת דְּבוּקִים בַּה' גַּם בְּהִיּוֹתָם תַּחַת שְׁלֹטוֹן
זֶר, בְּזִמְנֵי הַגָּלוּת.

מִפְטִיר בַּיִרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי
מְכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה יִלְדוּ עַל־בְּרָכִי יוֹסֵף: בַּיֵּאמֹר
יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֶנְכִי מֵת וְאֱלֹהִים פָּקַד יַפְקֹד
אֶתְכֶם וְהֵעֵלָה אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלַיַּעֲקֹב:
בַּיִשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקַד
יַפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֵעֵלְתֶם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה:
בַּיָּמֹת יוֹסֵף בֶּן־מֵאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחְנֹמוּ אוֹתוֹ
וַיִּישָׂם בְּאָרוֹן בְּמִצְרַיִם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ ויחי, י"א טבת, ה'תשכ"ז)

לְאַחֲרֵי הַסִּיּוּם שֶׁל סֵפֶר בְּרֵאשִׁית, שְׁנִקְרָא "סֵפֶר הַיִּשָּׁר",
כִּיּוֹן שְׁמִדּוּבָר בּוֹ אוֹדוֹת הָאֲבוֹת "שְׁנִקְרָאוּ יִשְׂרָאֵל" - נִכְנָסִים
לְהַתְחַלֵּת סֵפֶר שְׁמוֹת, שֶׁהוּא "סֵפֶר הַגְּאוּלָּה". שָׁכַן, אֵף
שֶׁבְּתַחֲלִיתוֹ מְסוּפֵר אוֹדוֹת עוֹנֵי הַגָּלוּת, הָרִי לְאַחֲרֵי־זֶה נַעֲשֶׂה
עוֹנֵי הַגְּאוּלָּה, וְעַד לַסִּיּוּם הַסֵּפֶר שָׁבוּ מְדוּבָר אוֹדוֹת בְּנֵי
הַמִּשְׁכָּן.

וּבְהַתְחַלֵּת סֵפֶר זֶה כּוֹתֵב רַש"י שְׁבָנִי יִשְׂרָאֵל "נִמְשְׁלוּ
לְפֹכְכִים", וְהָרִי תְּכוּנַת הַפֹּכְכִים הִיא שְׁאִין בָּהֶם שִׁינוּיִים,
וְעוֹמְדִים תָּמִיד בְּאוֹתוֹ מַעֲמָד וּמַצָּב, הֵן בַּיּוֹם וְהֵן בַּלַּיְלָה, וְהֵם
קִטְנִים (בְּהַשְׁוָאָה לְשִׁמְשׁ וְלַגִּרָּה), שְׁזֶהוּ עוֹנֵי הַבִּיטוּל.

וְהַעֲנִין בְּזֶה - שְׁמִבְּלִי הַבֵּט עַל כָּךְ שְׁבָנִי יִשְׂרָאֵל הֵם
"הַמַּעֲט מִכָּל הָעַמִּים", עוֹמְדִים הֵם בְּכָל הַתּוֹקֵף לֵאלֹא
שִׁינוּיִים, מְבָלִי לְהַתְפַּעֵל מִחֻשְׁכַּת הַגָּלוּת, וְעַד שְׁמִבְּטָלִים אֶת
הַ"רַעַע קִטָּן" שֶׁל הַגָּלוּת, וּפּוֹעֲלִים אֶת הַגְּאוּלָּה,

- שְׁאוֹדוֹתָהּ מְדוּבָר כְּכֹר בְּסִיּוּם סֵפֶר בְּרֵאשִׁית: "וַיֵּאמֶר
יוֹסֵף . . וְאֵלֵקִים פָּקַד יַפְקֹד אֶתְכֶם", כִּךְ שְׁסוּפוֹ שֶׁל סֵפֶר
בְּרֵאשִׁית נַעֲרֵץ בְּתַחֲלִיתוֹ שֶׁל סֵפֶר שְׁמוֹת -
עַל־יְדֵי מְשִׁיחַ צְדָקָנוּ, יְבוֹא וַיִּגְאָלֵנוּ.

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן

בעת הגבחה הספר תורה ואמירת וזאת התורה - אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה
ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה

רמג
(= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִי־חַיִּים הִיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נַעַם, וְכָל־נִתְיבְתֶיהָ שְׁלוֹם. אֶרֶץ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׂמְאֻלָּהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חַפֵּץ לְמַעַן צִדְקוֹ, וַיְגַדֵּל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַפּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֱמֶת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

עטרת מרים

א וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דֹד לָמוֹת וַיֵּצֵאוּ אֶת־שְׁלֹמֹה בְּנוֹ לְאִמּוֹ: ב אֲנֹכִי הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ כְּלִי־הָאָרֶץ כַּמְנִיחָה נִחְנוּג בְּכָל תְּבָרִיז וְחֻזְקָתָ עִם שְׂאֵתָה עוֹדֵךְ נָעַר (שְׁלֹמֹה הָיָה בָּעֵת הַהִיא בֶן שְׁתַּיִם עֲשָׂרָה שָׁנָה (רד"ק דה"א כט) וְהָיִיתָ לְאִישׁ הַשָּׁלֵם בְּשָׁנָיו, הוֹאִיל וְאִמּוֹתָ: ג וְשִׁמְרָתָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִלְכֹּת בְּדַרְכּוֹ לְהִיטֵר רַחוּם וְרַב חֶסֶד כְּמוֹהוּ לְשֹׁמֵר חֻקָּיו הַמְצִיחַ שְׁלֹא נִתְּנָה טַעְמִית מְצֻתָּו מִה שְׁבִין אָדָם לְמָקוֹם וּמִשְׁפָּטָיו מִה שְׁבִין אָדָם לְחֶבֶד וְעֻדּוֹתָיו מְצֻחַ אֲשֶׁר טַעְמִית לְהַעֲדֵי עַל נִפְלְאוֹת ה' כְּשֶׁבֶת וּמוֹעֲדֵי ה' וְהַיּוֹמִים כְּכַתוּב בַּתּוֹרָה מֹשֶׁה לְמַעַן תִּשְׁכַּח אֶת כְּלִי־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֶת כְּלִי־אֲשֶׁר תַּפְנֶה

הפטרה לפרשת ויחי לקריאה בציבור

ולשנים מקרא ואחד תרגום

במלכים א פרק ב

ב א וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דֹד לָמוֹת וַיֵּצֵאוּ אֶת־שְׁלֹמֹה בְּנוֹ לְאִמּוֹ: ג אֲנֹכִי הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ כְּלִי־הָאָרֶץ וְחֻזְקָתָ וְהָיִיתָ לְאִישׁ: ג וְשִׁמְרָתָ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לִלְכֹּת בְּדַרְכּוֹ לְשֹׁמֵר חֻקָּיו מְצֻתָּו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֻדּוֹתָיו כְּכַתוּב בַּתּוֹרָה מֹשֶׁה לְמַעַן תִּשְׁכַּח אֶת כְּלִי־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֶת כְּלִי־אֲשֶׁר תַּפְנֶה שָׁם: ד לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרֹוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בְנִיךְ אֶת־דִּרְכָּם לִלְכֹּת לְפָנַי בְּאֱמֶת בְּכָל־לִבָּם וּבְכָל־נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כֶּסֶּף יִשְׂרָאֵל: ה וְגַם אַתָּה

שָׁם: ד לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרֹוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בְנִיךְ אֶת־דִּרְכָּם לִלְכֹּת לְפָנַי בְּאֱמֶת בְּכָל־לִבָּם וּבְכָל־נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כֶּסֶּף יִשְׂרָאֵל: ה וְגַם אַתָּה יִדְעָתָ אֶת אֲשֶׁר־עָשִׂה לִי יוֹאֵב בְּנִי־צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשִׁנְיֵשְׁרֵי צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל

שי למזורא

ב) וְהָיִיתָ לְאִישׁ, וְרִיז וּמוֹשֵׁל בְּנַפְשְׁךָ וּבּוֹשׁ אֶת יְצִידְךָ. ג) לְמַעַן תִּשְׁכַּח, כְּעֹבֵר שְׂמִינִת הַתּוֹרָה תִּצְלִיחַ. ה) וְגַם, וְגַם זֹאת הִיא מִדְּרָכֵי ה' לְבַעַר אֲנָשֵׁי הָרָשָׁע. אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאֵב, אֲבִנִּי וְעַמִּישָׁא

עטרת מרים

שי למורא

לֹאֲבָנָר בְּנֵי־יָר שֶׁר צָבָא שְׂאוּל וְלַעֲמִשָּׂא בְּנֵי־יִתְרֹל שֶׁר צָבָא אַבְשָׁלוֹם אֲשֶׁר
בָּאוּ בְּהַכְסֻחַת דְּוֹד וְהִלְכוּ בְּשִׁלְיָהוּתוֹ וְעַם כָּל זֹאת וַיַּהֲרֹגֵם יוֹאָב וַיִּשְׁמַם
דְּמִירִמְלַחְמָה הִרְאוּ לִשְׁפוֹף בְּשׁוֹנָאֵי לְשֹׁפֵף אוֹתָם בְּשִׁלְמָם בְּאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמִי
בְּעֶרְכָּה שֶׁלֹּ וַיִּתֵּן דְּמִי מִלְחָמָה בְּחִגְרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמַתְנֵיו שְׁחַר תְּרֵבו

בָּאוּ בְּהַכְסֻחַת דְּוֹד וְהִלְכוּ בְּשִׁלְיָהוּתוֹ, וְעַם כָּל זֶה הִרְגֵם יוֹאָב, לְכֹן יִחְשַׁב
הַדָּבָר כְּלָמָה לְדוֹד. דְּמִי מִלְחָמָה בְּשִׁלְמָם, דָּם הִרְאוּ לִשְׁפוֹף בְּאֲנָשִׁים
הַלּוֹחֲמִים בָּנָה, שְׁפוֹף הוּא בְּאֲנָשֵׁי שְׁלוֹמִי. בְּחִגְרָתוֹ, בְּמָה שְׁחַר תְּרֵבו
מִצְמֻדָּה בְּמַתְנֵיו לְרַחֲבֵי כְדֵי שֶׁתָּהָא נִזְחָה לִפְלֵ. וּבִנְעֻלֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו,

מִצְמֻדָּה בְּמַתְנֵיו לְרַחֲבֵי, בְּכֵדֵי שֶׁתָּהָא
נִזְחָה לִפְלֵ בְּשִׁחָה מוֹעֲסָה, וּבְשִׁחָה
מוֹל עֲמִשָּׂא שֶׁתָּה מַעֲט וּבִנְעֻלֹ אֲשֶׁר
בְּרַגְלָיו תִּקֵּן נִעְלֹ, וְנִפְלָה תְּרֵב
מִתְעַרָּה, וְהַנְבִיָּה בִירוֹ וְהַנְבִיָּה נִפְט.
וְעֲמִשָּׂא לֹא נִשְׁמַר, עַל כִּי רָאָה אֲשֶׁר
מִעֲמִיָּה נִפְלָה מִתְעַרָּה: וְעִשְׂתִּי
בְּחִכְמָתָךְ תִּמְצָא לֹא עֵלָה וְסִבָּה כְּדֵי
וְלֹא־תוֹרֵד שִׁיבְתוּ שְׁלֵא יִרֵד
בְּשִׁלְמָם שְׂאֵל לְקַבֵּר בְּמִיתַת עֲצָמוֹ:
ז וְלִבְנֵי בְרוּלִי הַגִּלְעָדִי תַעֲשֶׂה־
חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שְׁלַחְנָךְ כִּי־כֹן
קָרְבוּ אֵלַי בְּבִרְחִי מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם
אֲחִירָךְ כְּשֶׁמֶרֶד אַבְשָׁלוֹם כְּדוֹד, בְּרַח
דְּוֹד מִירוּשָׁלַם לְמַחְנֵים שְׁבַעֲבַר תִּירֵדוּ
וְכָלֵל אוֹתוֹ שֶׁם בְּרוּלִי הַגִּלְעָדִי (שְׁמִיב
טו/ו כֹּדֶכֶט): ח וְהִנֵּה עֹמָד שְׁמִיעִי
בְּנִגְרָא שְׁתֵּה מִלְּפָדוֹ תוֹרֵה כִּי
הַיְמִינִי מִבְּחָרִים וְהוּא קָלְלֵנִי
קָלְלָה נִמְרָצָה (שְׁמִיב טז) כִּי־זֶם
לְכַתִּי מַחְנֵים כְּשֶׁבֶרַח דְּוֹד מִפְּנֵי
אַבְשָׁלוֹם וְהוּא־יִרֵד לְקִרְאָתִי
הַיִּרְדֵּן לִפְנֵי אוֹתִי וְאַשְׁבַּע לֹא
בִּיהוָה לֹא־מֹר אִסְמִי־מִיתָךְ בְּחָרֵב
לְכֹן לֹא אוֹכַל בְּעֲצָמֵי לְקַחַת נִקְמָתִי
מִפְּנֵי: ט וְעַתָּה הוֹאִיל וְאַתָּה תִּמְלֹךְ
תַּחְתִּי אֶל־תִּנְקְהוּ מִהֶעֶזַן הַזֶּה כִּי
אִישׁ חֶכֶם אֲתָה לְמִצְוָה לֹא עֹז מוֹת
בְּשִׁבִיל דְּבָר אַחֵר וְיִדְעָתָ אֵת אֲשֶׁר
תַּעֲשֶׂה־לֹא לֹא תִנְחֹז לְמוֹת עַל מִסְתֹּ
וְהוֹרִדְתָּ אֶת־שִׁיבְתוֹ בְּדָם

יִדְעָתָ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב כִּי־
צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשִׁנֵּי־שָׂרֵי צְבָאוֹת
יִשְׂרָאֵל לֹאֲבָנָר בְּנֵי־יָר וְלַעֲמִשָּׂא בְּנֵי־יִתְרֹל
וַיַּהֲרֹגֵם וַיִּשְׁמַם דְּמִירִמְלַחְמָה בְּשִׁלְמָם וַיִּתֵּן
דְּמִי מִלְחָמָה בְּחִגְרָתוֹ אֲשֶׁר בְּמַתְנֵיו
וּבִנְעֻלֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו: וְעִשְׂתִּי
בְּחִכְמָתָךְ וְלֹא־תוֹרֵד שִׁיבְתוֹ בְּשִׁלְמָם
שְׂאֵל: ז וְלִבְנֵי בְרוּלִי הַגִּלְעָדִי תַעֲשֶׂה־

וּבְשִׁחָה מוֹל עֲמִשָּׂא, שְׁתָּה מַעֲט
לְתִקֵּן נִעְלֹ, וְנִפְלָה תְּרֵב מִתְעַרָּה
וְהַנְבִיָּה בִירוֹ וְהַנְבִיָּה אֵת עֲמִשָּׂא.
וְעֲמִשָּׂא לֹא נִשְׁמַר, כִּי רָאָה שֶׁתְּרֵב
מִעֲמִיָּה נִפְלָה. (ו) וְעִשְׂתִּי
בְּחִכְמָתָךְ, לִפִּי חִכְמָתָךְ תִּמְצָא לֹא
סִבָּה. (ז) תַּעֲשֶׂה חֶסֶד, כָּל חֶסֶד
שְׁתוּכֵל. וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שְׁלַחְנָךְ,
וְגַם יִתְּנוּ בְּאֹכְלֵי שְׁלַחְנָךְ.
(ח) גְּמֻרָצָה, חֲזָקָה וּמִפְּרָשָׁה. כִּי־זֶם
לְכַתִּי מַחְנֵים, כְּשֶׁבֶרַח דְּוֹד מִפְּנֵי
אַבְשָׁלוֹם, הִלְךְ עַד מַחְנֵים וְנִשְׁבַּע
עַד תִּזְרְחוּ לִירוּשָׁלַם. וְהוּא יִרֵד
לְקִרְאָתִי, לִפְנֵי אוֹתִי.

חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שְׁלַחְנָךְ כִּי־כֹן
קָרְבוּ אֵלַי בְּבִרְחִי מִפְּנֵי
אַבְשָׁלוֹם אֲחִירָךְ: ח וְהִנֵּה עֹמָד שְׁמִיעִי
בְּנִגְרָא בְּנִי־יָרָא בְּנֵי־הַיְמִינִי
מִבְּחָרִים וְהוּא קָלְלֵנִי קָלְלָה נִמְרָצָה כִּי־זֶם
לְכַתִּי מַחְנֵים וְהוּא־יִרֵד לְקִרְאָתִי תִירֵדוּ
וְאַשְׁבַּע לֹא בִּיהוָה לֹא־מֹר אִסְמִי־
מִיתָךְ בְּחָרֵב: ט וְעַתָּה אֶל־תִּנְקְהוּ כִּי אִישׁ חֶכֶם אֲתָה וִידְעָתָ
אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לֹא וְהוֹרִדְתָּ אֶת־שִׁיבְתוֹ בְּדָם שְׂאוּל: י וַיִּשְׁכַּב
דְּוֹד עַם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר בְּעִיר דְּוֹד: יא וְהַיְמִינִים אֲשֶׁר מָלָךְ דְּוֹד
עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחִבְרוֹן מָלָךְ שֶׁבַע שָׁנִים
וּבִירוּשָׁלַם מָלָךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים: יב וַיִּשְׁלַח יָשָׁב
עַל־כְּפָא דְּוֹד אָבִיו וַתִּכֵּן מִלְּכָתוֹ מָאֹד:

שְׂאוּל: י וַיִּשְׁכַּב דְּוֹד עַם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר בְּעִיר דְּוֹד הִיא צִיּוֹן: יא וְהַיְמִינִים אֲשֶׁר מָלָךְ דְּוֹד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחִבְרוֹן מָלָךְ שֶׁבַע
שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מָלָךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים וְשָׁשָׁה חֳדָשִׁים (שְׁמִיב ב), וְלֹא חֹשׁ לְמִנּוּחָם כָּאן, עַל כִּי הָיָה נִרְדָּף מֵאַבְשָׁלוֹם שְׁשָׁה חֳדָשִׁים: יב וַיִּשְׁלַח
יָשָׁב עַל־כְּפָא דְּוֹד אָבִיו וַתִּכֵּן מִלְּכָתוֹ מָאֹד אַף עַל הָעֲלִיּוֹנִים:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מָלָךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
הָאֵל הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֵמֶת וְצֶדֶק:

נֶאֱמַן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבַר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמַן וְרַחֲמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּכַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ, בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כָּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בִשְׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֵה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתַּת לָנוּ יי אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשָׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ, יִתְבָּרֶךְ שְׁמֲךָ בְּפִי כָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

יִיִּשִׁימוּ עָלָיו שְׁרֵי מַפִּים לְמַעַן עֲנֹתוֹ בְּסִבְלָתָם וְיִכֵּן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפָרְעָה אֶת־פָּתָם וְאֶת־רַעֲמָסָם: יִיִּכְאֹשֶׁר יַעֲנוּ אוֹתוֹ בֶּן יִרְבֵּה וְכֵן יִפְרֹץ וְיִקְצֹוּ מִפְּנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל: (יִשְׂרָאֵל) יִיִּנְעֻבְדּוּ מִצְרַיִם אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֹךְ: יִיִּמְרְרוּ אֶת־חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה בְּחֹמֶר וּבְלִבָּנִים וּבְכָל־עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה אֶת כָּל־עֲבָדְתָם אֲשֶׁר־עֲבָדוּ כָהֵם בְּפָרֹךְ: יִיִּאֲמֹר מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְמִילֻדַת הָעֲבָרִית אֲשֶׁר שָׁם הָאֲחַת שִׁפְרָה וְשָׁם הַשְּׂנִית פּוֹעָה: יִיִּאֲמֹר בְּיִלְדֶּכָן אֶת־הָעֲבָרִיּוֹת וְרֵאִיתָן עַל־הָאֲבָנִים אִם־בֶּן הוּא וְחִמַּתָּן אוֹתוֹ וְאִם־בַּת הִיא וְחִיָּה: יִיִּתְרַאֵן הַמִּילֻדַת אֶת־הָאֱלֹהִים וְלֹא עָשׂוּ כְּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲלֵיהֶן מֶלֶךְ מִצְרַיִם וּתְחַיֶּינָן אֶת־הַיִּלָּדִים:

קְרִיאַת הַתּוֹרָה לְמִנְחַת שַׁבַּת־קוֹדֶשׁ
א « וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הַבָּאִים מִצְרַיִמָּה אֶת יַעֲקֹב אִישׁ וּבֵיתוֹ כָּאִו: ב רָאוּבֵן שְׁמֻעֹן לֵוִי וַיהוּדָה: ג יִשְׁשָׁכָר זְבוּלֹן וּבִנְיָמִן: ד דִּן וְנַפְתָּלִי גַד וְאָשֶׁר: ה וַיְהִי כָל־נֶפֶשׁ יִצְאִי יִרְדֵּי־יַעֲקֹב שִׁבְעִים נֶפֶשׁ וַיּוֹסֶף הֵיךְ כְּמִצְרַיִם: ו וַיָּמָת יוֹסֵף וְכָל־אֶחָיו וְכָל הַדּוֹר הַהוּא: ז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעֲצְמוּ בְּמֵאֹד מְאֹד וַתִּמְלֵא הָאָרֶץ אֹתָם: פ (לִי) ח וַיָּקָם מֶלֶךְ־חָדָשׁ עַל־מִצְרַיִם אֲשֶׁר לֹא־יָדַע אֶת־יוֹסֵף: ט וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוֹ הִנֵּה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רַב וְעָצוּם מִמֶּנִּי: י הִבֵּה נִתְחַכְמָה לוֹ פֶּן־יִרְבֶּה וַיְהִי כִּי־תִקְרָאנָה מִלְחָמָה וְנוֹסֵף גַּם־הוּא עַל־שְׂנְאֵינוּ וְנִלְחַם־בָּנוּ וְעָלָה מִן־הָאָרֶץ:

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמונה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:40	6:38	8:34	8:32	9:10	9:08	10:03	10:01	12:15	12:12	16:50	16:46	17:18	17:14	16:29	17:29
חיפה (ח)	6:43	6:41	8:34	8:32	9:11	9:09	10:04	10:01	12:14	12:11	16:49	16:45	17:15	17:10	16:15	17:26
ירושלים (ח)	6:39	6:38	8:33	8:30	9:09	9:07	10:02	10:00	12:13	12:10	16:52	16:48	17:16	17:12	16:12	17:27
תל אביב (ח)	6:42	6:40	8:35	8:32	9:11	9:09	10:04	10:02	12:15	12:12	16:48	16:44	17:17	17:13	16:26	17:28
אבו דאבי (ח)	7:07	7:05	9:11	9:08	9:45	9:42	10:40	10:37	12:57	12:54	17:46	17:43	18:13	18:09	17:26	18:23
אוסטריה, וינה (ח)	7:45	7:45	9:01	8:59	9:48	9:50	10:34	10:32	12:29	12:26	16:07	16:12	16:51	16:46	15:53	17:05
אוסטרליה, מלבורן (ק)	5:58	6:02	8:54	8:50	9:38	9:41	10:57	10:53	14:01	13:58	20:46	20:47	21:19	21:18	20:27	21:32
אוקראינה, אודסה (ח)	7:40	7:41	9:02	9:00	9:47	9:49	10:32	10:35	12:28	12:31	16:16	16:22	16:59	16:54	16:03	17:13
אוקראינה, דונייצק (ח)	7:18	7:19	8:35	8:33	9:24	9:22	10:08	10:06	12:03	12:00	15:42	15:47	16:26	16:21	15:28	16:40
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)	7:31	7:32	8:47	8:45	9:34	9:36	10:18	10:20	12:11	12:14	15:51	15:56	16:35	16:30	15:37	16:50
אוקראינה, ז'יטומיר (ח)	8:05	8:05	9:14	9:12	10:04	10:05	10:46	10:48	12:37	12:39	16:09	16:14	16:55	16:50	15:55	17:10
אוקראינה, קייב (ח)	7:58	7:58	9:07	9:05	9:57	9:58	10:39	10:41	12:29	12:32	16:00	16:06	16:47	16:42	15:47	17:02
איטליה, מילאנו (ח)	8:03	8:03	9:28	9:26	10:12	10:13	10:57	10:59	12:55	12:57	16:49	16:54	17:28	17:23	16:33	17:41
אקוודור, קיטו (ח)	6:14	6:11	8:43	8:40	9:11	9:14	10:14	10:17	12:46	12:49	18:19	18:22	18:46	18:43	18:04	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	5:41	5:46	8:36	8:32	9:16	9:20	10:30	10:34	13:31	13:34	20:10	20:11	20:41	20:40	19:52	20:54
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	6:13	6:18	9:09	9:05	9:58	10:01	11:15	11:19	14:24	14:27	21:20	21:21	21:57	21:56	21:03	22:12
ארה"ב, בולטימור (ח)	7:25	7:26	9:06	9:04	9:45	9:47	10:34	10:36	12:38	12:41	16:50	16:55	17:27	17:23	16:36	17:39
ארה"ב, ברוקלין (ח)	7:19	7:20	8:56	8:54	9:36	9:38	10:24	10:27	12:27	12:30	16:36	16:40	17:13	17:08	16:21	17:26
ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)	7:19	7:20	8:57	8:55	9:37	9:39	10:25	10:27	12:28	12:31	16:36	16:41	17:13	17:09	16:22	17:26
ארה"ב, דטרויט (ח)	8:01	8:01	9:34	9:32	10:15	10:17	11:03	11:05	13:04	13:06	17:07	17:12	17:45	17:41	16:53	17:58
ארה"ב, האוסטון (ח)	7:16	7:17	9:14	9:11	9:47	9:50	10:40	10:43	12:53	12:56	17:31	17:35	18:02	17:58	17:15	18:13
ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)	6:56	6:57	8:47	8:45	9:23	9:25	10:14	10:17	12:23	12:26	16:51	16:55	17:25	17:20	16:37	17:36
ארה"ב, מיאמי (ח)	7:06	7:08	9:10	9:08	9:42	9:45	10:37	10:39	12:52	12:55	17:39	17:43	18:09	18:05	17:24	18:19
ארה"ב, ניו הייבן (ח)	7:17	7:18	8:53	8:51	9:33	9:35	10:21	10:23	12:23	12:26	16:29	16:34	17:07	17:03	16:15	17:20
ארה"ב, פיטסבורג (ח)	7:42	7:43	9:20	9:18	10:00	10:02	10:48	10:51	12:51	12:54	17:00	17:05	17:38	17:33	16:46	17:50
ארה"ב, שיקגו (ח)	7:17	7:18	8:52	8:50	9:33	9:35	10:20	10:23	12:22	12:25	16:27	16:31	17:05	17:00	16:12	17:18
בוליביה, לה-פס (ח)	6:01	6:04	8:45	8:42	9:15	9:18	10:23	10:26	13:07	13:09	19:07	19:09	19:35	19:33	18:51	19:45
בלגיה, אנטוורפן (ח)	8:46	8:46	9:52	9:50	10:43	10:45	11:25	11:27	13:14	13:16	16:41	16:47	17:29	17:23	16:28	17:44
בלגיה, בריסל (ח)	8:45	8:45	9:52	9:50	10:42	10:44	11:24	11:26	13:14	13:17	16:43	16:49	17:30	17:25	16:30	17:46
ברזיל, סאן פאולו (ח)	5:20	5:24	8:09	8:06	8:42	8:45	9:52	9:55	12:42	12:45	19:00	19:02	19:24	19:23	18:39	19:35
ברזיל, ריו דה-ז'ניירו (ח)	5:10	5:14	7:58	7:55	8:31	8:34	9:41	9:44	12:30	12:33	18:42	18:44	19:11	19:09	18:26	19:21
בריטניה, לונדון (ח)	8:06	8:06	9:10	9:08	10:02	10:03	10:43	10:45	12:32	12:35	15:59	16:05	16:46	16:40	15:47	17:01
בריטניה, מנצ'סטר (ח)	8:25	8:25	9:21	9:19	10:16	10:17	10:55	10:57	12:40	12:43	15:55	16:02	16:47	16:41	15:45	17:03
גרמניה, ברלין (ח)	8:17	8:17	9:17	9:16	10:11	10:12	10:51	10:53	12:38	12:41	16:00	16:06	16:48	16:43	15:45	17:04
גרמניה, פרנקפורט (ח)	8:24	8:24	9:34	9:32	10:23	10:25	11:06	11:08	12:57	13:00	16:29	16:35	17:16	17:10	16:16	17:31
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	5:15	5:19	8:06	8:02	8:40	8:43	9:51	9:54	12:43	12:46	19:09	19:11	19:31	19:30	18:45	19:43
הודו, מומבאי (ח)	7:10	7:12	9:23	9:20	9:53	9:55	10:50	10:52	13:10	13:13	18:09	18:13	18:38	18:35	17:54	18:48
הודו, פונה (ח)	7:05	7:07	9:19	9:16	9:48	9:51	10:46	10:48	13:06	13:09	18:07	18:10	18:35	18:32	17:51	18:45
הונגריה, בודפשט (ח)	7:31	7:32	8:50	8:48	9:36	9:38	10:20	10:22	12:15	12:18	15:59	16:04	16:42	16:37	15:45	16:56
טורקיה, איסטנבול (ח)	7:24	7:25	8:59	8:59	9:41	9:43	10:29	10:32	12:32	12:34	16:39	16:44	17:17	17:12	16:25	17:29
יוון, אתונה (ח)	7:40	7:41	9:23	9:21	10:01	10:03	10:51	10:53	12:56	12:59	17:13	17:17	17:49	17:44	16:58	18:00

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה, קישינב (ח)	7:50	7:51	9:08	9:10	9:56	9:58	10:41	10:43	12:36	12:39	16:22	16:27	17:00	17:05	16:08	17:19
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	7:08	7:10	9:18	9:21	9:51	9:53	10:48	10:50	13:07	13:10	18:06	18:10	18:32	18:35	17:51	18:45
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	4:46	4:53	7:36	7:42	8:38	8:42	9:58	10:02	13:13	13:15	20:21	20:20	21:01	20:59	20:02	21:16
נפאל, קטמנדו (ח)	6:53	6:55	8:52	8:54	9:27	9:29	10:21	10:23	12:35	12:38	17:17	17:21	17:44	17:48	17:02	17:59
סין, בייג'ינג (ח)	7:35	7:36	9:12	9:14	9:53	9:55	10:42	10:44	12:45	12:48	16:56	17:01	17:28	17:33	16:40	17:45
סינגפור, סינגפור (ח)	7:04	7:07	9:32	9:35	10:03	10:06	11:05	11:08	13:36	13:39	19:07	19:10	19:31	19:34	18:52	19:43
פולין, ורשא (ח)	7:45	7:45	8:45	8:47	9:39	9:41	10:20	10:22	12:07	12:10	15:29	15:35	16:13	16:19	15:16	16:35
פרו, לימה (ח)	5:45	5:48	8:23	8:26	8:55	8:58	10:01	10:04	12:42	12:45	18:34	18:37	18:59	19:02	18:19	19:11
צרפת, ליון (ח)	8:21	8:22	9:43	9:45	10:30	10:31	11:15	11:17	13:12	13:15	17:03	17:08	17:39	17:44	16:49	17:58
צרפת, פריז (ח)	8:44	8:44	9:56	9:58	10:46	10:48	11:29	11:31	13:22	13:25	17:02	17:07	17:40	17:45	16:47	18:00
קולומביה, בוגוטה (ח)	6:02	6:05	8:27	8:30	8:58	9:01	9:59	10:02	12:28	12:31	17:53	17:56	18:17	18:20	17:38	18:30
קנדה, טורונטו (ח)	7:50	7:51	9:18	9:20	10:03	10:05	10:49	10:52	12:49	12:52	16:51	16:56	17:22	17:27	16:34	17:40
קנדה, מונטריאול (ח)	7:34	7:34	8:57	8:59	9:43	9:45	10:28	10:31	12:26	12:28	16:19	16:24	16:54	16:59	16:04	17:12
קפריסין, לרנקה (ח)	6:52	6:53	8:39	8:41	9:17	9:20	10:08	10:11	12:17	12:20	16:41	16:46	17:11	17:16	16:27	17:27
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	9:20	9:20	10:08	10:09	11:07	11:08	11:45	11:47	13:27	13:30	16:35	16:41	17:23	17:28	16:22	17:46
רוסיה, מוסקבה (ח)	9:00	8:59	9:42	9:44	10:43	10:44	11:20	11:22	13:01	13:04	16:06	16:13	16:52	16:58	15:49	17:16
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	8:07	8:08	9:25	9:27	10:13	10:15	10:57	11:00	12:52	12:55	16:38	16:43	17:15	17:20	16:24	17:35
שווייץ, ציריך (ח)	8:13	8:13	9:30	9:32	10:18	10:20	11:02	11:04	12:57	13:00	16:47	16:52	17:20	17:25	16:28	17:39
תאילנד, בנגקוק (ח)	6:40	6:42	8:56	8:58	9:27	9:30	10:26	10:29	12:49	12:52	17:59	18:02	18:24	18:27	17:44	18:37

(*) הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשמ"מ סכ"ח - התעודות תשמ"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור טלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרֹוךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׁתּוּלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֲדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵ חַפְצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׁמִיחָה וְלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֶׂה יְדֵינוּ, וְתַתְּנֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רְאוּאֵינוּ, וְתַגְמִלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלַת כָּל-פֶּה: פָּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי ש"י הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוריאל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי וזוגתו **מעין חנה**

אור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00765
27/12/2020

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

